THEOPHRASTI ERESII,

Peripateticorum poſt Ariſtotelem principis,

Pleraque antehac Latinè nunquam, nunc Græcè & Latinè ſimul edita.

Interpretibus,

DANIELE FVRLANO CRETENSI, ADRIANO TVRNEBO.

Acceſſerunt,

Liber de innato ſpiritu, Ariſtoteli attributus, &

DANIELIS FVRLANI VBERES ad omnia Commentarii.

EX BIBLIOTHECA IOAN. VINCENTII PINELLI.

HANOVIÆ,

Typis Wechelianis, apud Claudium Marnium, & hæredes Ioannis Aubrii.

M DC V.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΛΙΘΩΝ.

THEOPHRASTI LIBER DE LAPIDIBVS.

DANIELE FVRLANO interprete.

Τῶν[1] ἐν τῇ γῇ συνισταμένων, τὰ μὲν ἐστὶν ὕδατος· τὰ δὲ, γῆς. ὕδατος μὲν, τὰ μεταλλευόμενα, καθάπερ ἄργυρος καὶ χρυσὸς, καὶ τἆλλα· γῆς δὲ, λίθος τε καὶ ὅσα λίθων περιττότερα· καὶ εἴτινες δὴ τῆς γῆς αὐτῆς ἰδιώτεραι φύσεις εἰσὶν, ἢ χρώμασιν, ἢ λειότησιν, ἢ πυκνότησιν, ἢ καὶ ἄλλῃ τινὶ δυνάμει.

Περὶ μὲν οὖν τῶν μεταλλευομένων ἐν ἄλλοις τεθεώρηται. περὶ δὲ τούτων, νῦν λέγωμεν. [2] Ἅπαντα οὖν ταῦτα χρὴ νομίζειν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐκ καθαρᾶς τινος συνεστάναι καὶ ὁμαλῆς ὕλης, εἴτε ῥοῆς, εἴτε διηθήσεως διά τινος γινομένης, εἴτε, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐκκεκριμένης· [3] τάχα γὰρ ἐνδέχεται, τὰ μὲν οὕτως, τὰ δ' ἐκείνως, τὰ δ' ἄλλως· [4] Ἀφ' ὧν δὴ καὶ τὸ λεῖον καὶ τὸ πυκνὸν, καὶ τὸ στιλπνὸν, καὶ διαφανὲς, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα ἔχουσι. καὶ ὅσῳ ἂν καὶ ὁμαλέστερον καὶ καθαρώτερον ἕκαστον ᾖ, τοσούτῳ καὶ ταῦτα μᾶλλον ὑπάρχει. τὸ γὰρ ὅλον, ὡς ἂν ἀκριβείας ἔχῃ τε κατὰ τὴν σύστασιν ἢ πῆξιν, οὕτως ἀκολουθεῖ καὶ τὰ ἀπ' ἐκείνων. [5] ἡ δὲ πῆξις, τοῖς μὲν ἀπὸ θερμοῦ, τοῖς δ' ἀπὸ ψυχροῦ γίνεται. κωλύει

Eorvm[1] quæ in terra cõcreſcunt, alia ex aqua ſunt, alia ex terra. ac metalla quidem, ex aqua ; qualia aurum,argentum, & reliqua : ex terra autem & lapis, & quęcunq; ſunt lapidũ genera pręſtantiora, & ſi quæ etiam ipſius terræ ſunt genera magis inſignia, aut leuore,aut colore,aut denſitate,aut aliqua alia facultate. Et metallorum quidem naturam alio opere contemplati ſumus : de his autem dicamus in præſentia. [2] Omnia igitur hæc (vt ſimpliciter dicam) operæprecium eſt putare, quòd ex pura aliqua, atque æquabili materia concreuerint, quæ aut affluxu aut percolatione facta ſit, aut aliquo alio excreta modo. [3] Fortaſſe enim contingit facta eſſe hoc modo alia, illo nonnulla, aliter alia ; [4] Vnde etiam habent, vt ſint leuia, denſa, ſplendida, pellucida, ac ſimilia. & quo ſingula puriora, æquabilioraque fuerint, eo magis & hæc eſſe credendum eſt. Omnino enim, prout rectè ſeſe habuerint, in miſtione & concretione, ſic & quæ ab his ſiunt, conſequãtur neceſſe eſt. [5] Porrò concretio, aliis à calido, aliis à frigido

fit, nihil enim fortasse impedit, quin aliqua lapidum genera ab vtroque cõsistant: quãdoquidem terrena omnia ab igne videri possunt conflari, quòd liquatio & concretio à contrariis fiat. Sanè proprietates multæ sunt in lapidibus. 6 Nam in terra colore, lentore, leuore, densitate, atque aliis huiuscemodi differunt fluxiones: raræ verò sunt secundum alia. Lapidum & præter has aliæ sunt differentiæ, illæ scilicet, quæ sumuntur à viribus, quibus aut efficere possunt, aut pati, aut minimè. Sunt enim qui liquari possunt, & qui nequeunt: qui comburi, & qui minimè: atque alia huiusce generis. quin & in vstione ipsa plures habere differentias deprehenduntur: aliqui autem dicuntur posse similem sibi coloreaquam reddere, vt Smaragdus: 7 alii in lapides commutare, quæ in iis posita sint: alii attrahendi vim esse, aliis auri, & argenti experiundi; qualis Herculeus seu Lydius lapis est. omnium autem maxima, & quam quis, si vera sit, magnopere admiretur, facultas est liquabilium lapidum. Sed ea notior est, & pluribus inest, quæ in opificiis cernitur. Nam alii cælantur, alii scalpuntur torno, alii ferro secantur: quosdã ne attingere quidem ferrum potest: aliquos vix & male. 8 atque secundũ has facultates plures sunt differentiæ, quæ verò sumuntur à colore, duritie, mollitie, leuore, atque aliis huiuscemodi propter præstantiã pluribus insunt, atque nonnullis, quidem toto aliquo loci tractu, ex quibus iam nominatæ lapidicinæ Pariorum, & Pentelicorum, Chiorum, & Thebanorum, quemadmodum est & Thebis alabastrites: Nam & hic magnus cædi.ur: 9 & Ebori similis Chernites, vbi & Darium ferunt in peplo conditum. & Porus colore, & duritie Pario similis peculiari leuitate, quo fit vt in operosioribus ædificiis Diazomatis loco ponatur ab Ægyptiis. 10 Est & alius ibidem niger, perspicuus, quemadmodum & Chius. & alibi plures alii. 11 Atque hæ quidem differentiæ, quemadmodum diximus, communes multorum sunt. quæ verò secundum facultates sunt, quas antea declarauimus, non item & totis insunt aut communitatibus, aut magnitu-

γὰρ ἴσως οὐδὲν ἔνια γένη λίθων ὑφ' ἑκατέρων συνίσασθαι τούτων· ἐπεί τά τε τῆς γῆς ἅπαντα δόξειεν ὑπὸ πυρὸς, ἐπείπερ αἱ τοῖς ἐναντίοις ἑκάστων ἡ πῆξις καὶ ἡ τῆξις. ἰδιότητες δὲ πλείους εἰσὶν ἐν τοῖς λίθοις· 6 ἐν γὰρ τῇ γῇ χρώμασί τε καὶ γλισχρότητι καὶ λειότητι καὶ πυκνότητι, καὶ τοῖς τοιούτοις αἱ ῥοαὶ διάφοροι· κατὰ δὲ τὰ ἄλλα σπάνιοι. τοῖς δὲ λίθοις αὗταί τε, καὶ πρὸς ταύταις αἱ κατὰ τὰς δυνάμεις, τοῦ τε ποιεῖν ἢ πάσχειν, ἢ τοῦ μὴ πάσχειν. τηκτοὶ γάρ· οἱ δὲ, ἄτηκτοι· καὶ καυστοί· οἱ δὲ, ἄκαυστοι· καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καύσει καὶ πυρώσει πλείους ἔχοντες διαφοράς· ἔνιοι γὰρ τοῖς χρώμασιν ἐξομοιοῦν λέγονται δυνάμενοι τὸ ὕδωρ, ὥσπερ ἡ σμάραγδος. 7 οἱ δ' ὅλως ἀπολιθοῦν τὰ τιθέμενα εἰς ἑαυτούς. ἕτεροι δὲ ὁλκὸν τινὰ ποιεῖν. οἱ δὲ βασανίζειν τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ὥσπερ ἥ τε καλουμένη λίθος ἡρακλεία, καὶ ἡ λυδή· θαυμασία ταύτη δὲ καὶ μεγίστη δύναμις, εἴπερ ἀληθὲς, ἡ τῶν τηκτῶν. γνωριμωτέρα δὲ τῶν καὶ ἐν πλείοσι κατὰ τὰς ἐργασίας· γλυπτοὶ γὰρ ἔνιοι καὶ τορνευτοί, καὶ πριστοί. τῶν δὲ οὐδὲ ὅλως ἅπτεται σιδήρειον· ἐνίων δὲ κακῶς καὶ μόλις. 8 εἰσὶ δὲ πλείους καὶ ἄλλαι κατὰ ταύτας [διαφοραί.] αἱ μὲν οὖν κατὰ τὰ χρώματα καὶ τὰς σκληρότητας καὶ μαλακότητας, καὶ λειότητας, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα, δι' ὃ περιττὸν, πλείοσιν ὑπάρχουσιν· καὶ ἐνίοις γε κατὰ τόπον ὅλον, ἐξ ὧν δὴ καὶ διωνομασμέναι λιθοτομίαι, παρίων τε καὶ πεντελικῶν, καὶ χίων τε καὶ θηβαϊκῶν, καὶ ὡς ὁ περὶ αἴγυπτον ἐν θήβαις ἀλαβαστρίτης· καὶ γὰρ οὗτος μέγας τέμνεται· 9 καὶ ὁ τῷ ἐλέφαντι ὅμοιος, ὁ χερνίτης καλούμενος· ἐν ᾗ πέπλῳ φασὶ καὶ δαρεῖον κεῖσθαι. καὶ ὁ πόρος ὅμοιος τῷ χρώματι καὶ τῇ πυκνότητι τῷ παρίῳ, τὴν δὲ κουφότητα μόνον ἔχων τοῦ πόρου· 10 διὸ καὶ ἐν τοῖς σπουδαζομένοις οἰκήμασιν, ὥσπερ διάζωμα τιθέασιν αὐτὸν οἱ αἰγύπτιοι †
μέλας αὐτόθι διαφανὴς ὁμοίως τῷ χίῳ, καὶ παρ' ἄλλοις δὲ ἕτεροι πλείους. †

11 Αἱ μὲν οὖν τοιαῦται διαφοραὶ, καθάπερ ἐλέχθη, κοινότεραι πλείοσιν· αἱ δὲ κατὰ τὰς δυνάμεις τὰς προειρημένας, οὐκ ἔτι τοῖς ὅλοις ὑπάρχουσιν, οὐδὲ συνεχείαις

gnitu-

λίθων, τοῖς δὲ μεγέθεσιν· ἔνιοι δὲ καὶ σπάνιοι πάμπαν εἰσὶ, καὶ σμικροὶ, καθάπερ ἥτε, σμάραγδος, καὶ τὸ σάρδιον, καὶ ὁ ἄνθραξ, καὶ ἡ σάπφειρος, καὶ σχεδὸν † λόγον εἰς τὰ σφραγίδια γλυπτῶν· οἱ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις εὑρίσκονται διακοπτομένοις. ὀλίγοι δὲ καὶ οἱ περὶ τὴν πύρωσιν καὶ καῦσιν. ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ πρῶτον ἴσως λεκτέον; τίνας καὶ πόσας ἔχουσιν διαφοράς.

Κατὰ δὴ τὴν πύρωσιν οἱ μὲν τήκονται καὶ ῥέουσιν, ὥσπερ οἱ μεταλλευτοί· ῥεῖ γὰρ ἅμα τῷ ἀργύρῳ καὶ τῷ χαλκῷ καὶ σιδήρῳ, καὶ ἡ λίθος ἡ ἐκ τούτων. εἴτοίνυν διὰ τὴν ὑγρότητα τῶν ὑπαρχόντων, εἴτε καὶ δι᾽ αὐτάς. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ πυρομάχοι, καὶ οἱ μυλίαι ῥέουσιν, οἷς ἐπιτιθέασιν οἱ καίοντες. οἱ δὲ καὶ ὅλως λέγουσι πάντας τήκεσθαι, πλὴν τοῦ μαρμάρου. τοῦτον δὲ κατακαίεσθαι, καὶ κονίαν ἐξ αὐτοῦ γίνεσθαι. δόξειε δ᾽ ἂν οὕτως ὅλως ἐπὶ πλεῖον εἰρῆσθαι· [12] πολλοὶ γὰρ οἱ ῥηγνύμενοι καὶ διαπηδῶντες ὡς οὐ μαχόμενοι [κατὰ] τὴν πύρωσιν, ὥσπερ οὐδ᾽ ὁ κέραμος. ὃ καὶ κατὰ λόγον ἐστίν. εἴ τινες ἐξυγρασμένοι τυγχάνουσιν. τὸ γὰρ τηκτὸν, ἔνικμον εἶναι ἀεί. καὶ ὑγρότητ᾽ ἔχειν πλείω. φασὶ δὲ καὶ τῶν ἡλιουμένων. τοὺς μὲν ἀναξηραίνεσθαι τελείως. ὥστ᾽ ἀχρείους εἶναι μὴ καταβρεχθέντας πάλιν καὶ συνικμασθέντας. τοὺς δὲ καὶ μαλακωτέρους καὶ διαθραύστους μᾶλλον· φανερὸν δ᾽ ὡς ἀμφοτέρων μὲν ἐξαιρεῖται τὴν ὑγρότητα. συμβαίνει δὲ τοὺς μὲν πυκνοὺς ἀποξηραινομένους, σκληρύνεσθαι· τοὺς δὲ μανοὺς, καὶ ὧν ἡ φύσις τοιαύτη, θραυστοὺς εἶναι καὶ τηκτούς· [13] ἔνιοι δὲ τῶν θραυστῶν ἀνθρακοῦνται τῇ θραύσει, καὶ διαμένουσι πλείω χρόνον. ὥσπερ οἱ περὶ Βίνας ἐν τῷ μετάλλῳ· οὓς ὁ ποταμὸς καταφέρει. καίονται γὰρ ὅταν ἄνθρακες ἐπιτεθῶσι, καὶ μέχρι τούτου χρείας φυσᾷ τις. εἶτ᾽ ἀπομαραίνονται, καὶ πάλιν καίονται. διὸ καὶ πολυν χρόνον ἡ χρῆσις. ἡ δ᾽ ὀσμὴ βαρεῖα σφόδρα καὶ δυσχερής. [14] ὃν [δὲ] καλοῦσι σπῖνον, ὃς ἦν ἐν τοῖς μετάλλοις, τοῦτος διακοπεὶς καὶ συντεθεὶς πρὸς ἑαυτὸν, ἐν τῷ ἡλίῳ τιθέμενος, καίεται, καὶ μᾶλλον ἐὰν ἐπιψεκάσῃ καὶ περιρρανῇ τις. [15] ὁ δὲ λιπαραῖος ἐκφορεῖταί τε τῇ καύσει, καὶ γίνεται κισηρώδης. ὥσθ᾽ ἅμα τήν τε χρόαν μεταβάλλειν καὶ τὴν πυκνότητα. μέλας τε γὰρ καὶ λεῖος ἐστὶ, καὶ πυκνὸς, ἄκαυ-

gnitudinibus lapidum. Nonnulli rari admodum, & exigui sunt, vt Smaragdus, Sarda, Saphyrus, Carbũculus, & omnino quicunque ad sigilla scalpuntur. aliqui inueniuntur in aliis, dum cæduntur. pauci autem sunt, qui incendi & comburi possunt. de quibus quot, & quales habeant differentias primo loco dicendum est. ad ignem igitur admoti nonnulli liquantur, & fluũt, quales ii, qui in metallis inueniuntur. Nam vnà cum argento, ære ac ferro, fluit & lapis, qui ex iis est, seu propter humiditatem eorum quæ in illo sunt, seu etiam suapte natura. eodem modo & Pyromachi vocati, & molares lapides liquantur super ea, quibus, qui comburunt, imposuerint. Sunt qui affirmant omnes liquescere præter marmor. hoc enim comburi, & cinerem ex hoc fieri. quod omnino videri possit nimio plus quam sit dictum esse. [12] multi enim sunt, qui franguntur, & saliunt, tanquam repugnantes combustioni, vt figulinus (quod & ratione fit) quippè qui exsiccati sunt. quod enim liquescere potest, madidum est; & multum in se humorem continet. ferunt etiam eorum, qui insolantur, alios in totum exsiccari, vt nulli sint sint vsuì, nisi iterum madefacti, alios molliores, & friabiliores fieri. manifestum autem quod vtrorumque humor extrahitur. fit autem, vt densi exsiccati obdurescant. rari verò & quorum compactio eiusmodi est, & liquescant, & frientur. [13] quin & nonnulli fragilium lapidum, dum franguntur, in carbones euadunt, & diutius permanent, quales sunt ad Benas in metallo, quos flumen defert. Comburuntur autem iniectis carbonibus, & inflante aliquo, donec opus sit; dein siccantur, & vruntur iterum. quocirca & diutinus est illorum vsus. odor autem grauis; ac teter est. [14] Lapis autem, quem dicunt Spinum, in metallis reperitur, qui dissectus, & in se congestus, ad solem si ponatur, vritur, quod vel magis euenit, si inspergat, & irroret aliquis. [15] Liparæus verò lapis vstus exinanitur, & pumicosus euadit, vt & colorem & densitatem immutet. Nam antequam vratur niger, & densus, & leuis est. Fit

hic in pumice variis partibus veluti loculis quibusdam disclusus, neque continuus. qualem ferunt & in Melo pumicem in alio fieri lapide. qui veluti rependit ac resarcit. 16 alioquin lapis hic Lypareo dissimilis. inanis etiam, & leuis est lapis, qui in Tetrade Siciliæ fit, qui locus è regione Lyparię est. 17 Porro lapis, qui in promontorio Eriteade multus oritur, perinde, atque ille, qui in Benis est, combustus bituminis odorem mittit: quod autem ex vstione remanserit combustæ terræ similę fit. 18 quos autem Carbones vocant, qui propter vsum franguntur, terreni sunt. Vruntur autem, & incenduntur vt Carbones. sunt hi in Lyguria vbi etiam succinum est, & in Elide olympiam per montes petentibus, quibus & vtuntur fabri. Inuentus & in Scaptisulæ metallis lapis putrido ligno nō absimilis, qui cùm oleum affunderes vrebatur, quod cùm crematum esset, incendium desinebat lapidis, tanquam esset inpatibilis. Atque eorum, qui comburuntur, tot pene sunt differentiæ. 19 est autem aliud lapidum genus contrariâ naturâ, quod vri nequit, vt gemma, quæ vocatur Carbunculus, ex quo & sigilla scalpuntur. Colore rubro ardentis Carbonis speciè si ad solem ponatur, preciosissimus vt ita dicam. Nam valdè paruus quadraginta aureis æstimatur. fertur hic Carthagine, & Massilia, est & Milesius, qui nō vritur, angulosus, in quo & sexangula. vocatur autem & hic Carbunculus. & sanè quod non vratur mirum est. 20 Similis est & in Adamante ratio, non enim quemadmodum pumex, ac cinis ideo non vruntur, quod humore careant. hæc enim ignem non sentiunt, quod humor suus extractus sit: quandoquidem in vniuersum pumex ex combustione nonnullis videatur fieri. 21 præter illum qui concrescit è spuma maris. Cuius rei argumentum sumunt sensibus. 22 ex iis, qui fiunt in crateribus, & è Diabaro lapide, qui flammam concipit & pumex fit. videntur autem huius rei testimonio esse loca, in quibus fit. Nam in iis quæ ardent, præcipue inuenitur; quamquam fortasse hoc modo nonnulli aliter, alii fieri possunt, & eorum ortus

στος ὢν γίνεται) δή ἐστιν ἐν τῇ κισσήρει διειλημμένος ἄλλοθι καὶ ἄλλοθι, καθάπερ ἐν κυτταρείῳ, καὶ οὐ συνεχής· ὥσπερ καὶ ἐν μήλῳ φασὶ τὴν κίσσηριν ἐν ἄλλῳ τινὶ λίθῳ γίνεσθαι. 16 Καὶ ἐκεῖνος μὲν τούτῳ ὥσπερ ἀντιπεπονθώς· πλὴν ὁ λίθος ἐστὶν οὐχ ὅμοιος τῷ λιπαραίῳ. ἐκφορεῖται δὲ καὶ ὁ ἐν τετράδι τῆς σικελίας γινόμενος. τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἐστὶ κατὰ λιπάραν. 17 ὁ δὲ λίθος ἐν τῇ ἄκρᾳ τῇ ἐρινεάδι καλουμένῃ πολύς, ὁμοίως ταῖς βίναις καιόμενος, ὀσμὴν ἀφίησιν ἀσφάλτου. τὸ δὴ ἐκ τῆς κατακαύσεως ὅμοιον γίνεται γῇ κεκαυμένῃ. 18 οὓς δὲ καλοῦσιν εὐθὺς ἄνθρακας τῶν θραυομένων διὰ τὴν χρείαν, εἰσὶ γεώδεις. ἐκκαίονται δὲ καὶ πυροῦνται καθάπερ οἱ ἄνθρακες· εἰσὶ δὲ περί τε τὴν λιγυστικήν, ὅπου καὶ τὸ ἤλεκτρον, καὶ ἐν τῇ ἠλείᾳ βαδιζόντων ὀλυμπίαζε τὴν δι' ὄρους. οἷς καὶ οἱ χαλκεῖς χρῶνται. εὑρέθη δέ ποτε ἐν [τοῖς] Σκαπτησύλης μετάλλοις λίθος, ὃς τῇ μὲν ὄψει παρόμοιος ἦν ξύλῳ σαπρῷ· ὅτε δ' ἐπιχέοιτό τις ἔλαιον, καίεται· καὶ ὅτ' ἐκκαυθείη, τότε παύεται καὶ αὐτὸς ὥσπερ ἀπαθὴς ὤν.

Τῶν μὲν οὖν καιομένων σχεδὸν αὗται διαφοραί. 19 ἄλλο δέ τι γένος ἐστὶ λίθων ὥσπερ ἐξ ἐναντίων πεφυκός, ἄκαυστον ὅλως, ἄνθραξ καλούμενος. ἐξ οὗ καὶ τὰ σφραγίδια γλύφουσιν. ἐρυθρὸν μὲν τῷ χρώματι, πρὸς δὲ τὸν ἥλιον τιθέμενον, ἄνθρακος καιομένου ποιεῖ χρόαν. τιμιώτατον δ' ὡς εἰπεῖν. μικρὸν γὰρ σφόδρα, τετταράκοντα χρυσῶν· ἄγεται δ' ἐστὶν ἐκ καρχηδόνος καὶ μασσαλίας· οὐ καίεται δὲ ὁ περὶ μίλητον γωνιοειδὴς ὤν. ἐν ᾧπερ καὶ τὰ ἑξάγωνα. καλοῦσι δ' ἄνθρακα καὶ τοῦτον. ὃ καὶ θαυμαστόν ἐστιν. 20 ὅμοιον γὰρ τρόπον τινὰ καὶ τὸ τοῦ ἀδάμαντος. οὐ γὰρ οὐδ' ὥσπερ ἡ κίσσηρις καὶ τέφρα, δόξειεν ἂν διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὑγρόν. ταῦτα γὰρ ἄκαυστα καὶ ἀπύρωτα, διὰ τὸ ἐξῃρῆσθαι τὸ ὑγρόν. ἐπεὶ καὶ τὸ ὅλον ἡ κίσσηρις ἐκ κατακαύσεως δοκεῖ τισι γίνεσθαι. 21 πλὴν τῆς ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης συνισταμένης. λαμβάνουσι δὲ τὴν πίστιν διὰ τῆς αἰσθήσεως. 22 ἔκ τε τῶν περὶ τοὺς κρατῆρας γινομένων, καὶ ἐκ τῆς διαβάρου λίθου τῆς φλογιζομένης (ἣ καὶ κισσηροῦται). μαρτυρεῖν δὲ καὶ οἱ τόποι δοκοῦσιν ἐν οἷς ἡ γένεσις. καὶ γὰρ ἐν τούτοις μάλιστα καὶ ἡ κίσσηρις. τάχα δ' ἡ μὲν οὕτως, αἱ δ' ἄλλως. καὶ πλεί-

πλείους τρόποι τῆς γενέσεως. ἡ γὰρ ἐν νισύρῳ καθάπερ ἐξ ἄμμου τινὸς ἔοικε συγκεῖσθαι· σημεῖον δὲ λαμβάνουσιν. ὅτι τῶν εὑρισκομένων ἔνιαι διαθρύπτονται ἐν ταῖς χερσὶν, ὥσπερ εἰς ἄμμον. διὰ δὲ μήπω συνεστάναι, μηδὲ συμπεπηγέναι. εὑρίσκουσι δὲ ἀθρόας κατὰ μικρὰ χειροπληθεῖς ὅσον πολλὰς, ἢ μικρῷ μείζους, ὅταν ἀπαμείρωνται τὰ ἄνω. ἐλαφρὰ δὲ σφόδρα καὶ ἡ ἄμμος. ἡ δὲ αὖ [καὶ] ἐν μήλῳ πᾶσα μὲν, ἔνια δὲ αὖ ἐν λίθῳ τινὶ ἑτέρᾳ γίνεται, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον. 23 διαφορὰς δὲ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας, καὶ χρώματι, καὶ πυκνότητι, καὶ βάρει. χρώματι μὲν, ὅτι μέλαινα ἐκ τοῦ ῥύακος τοῦ ἐν σικελίᾳ· 24 πυκνός τε καὶ βαρεῖα, αὐτή τε καὶ μυλώδης. γίνεται γάρ τις καὶ τοιαύτη κίσσηρις, καὶ βάρος ἔχει καὶ πυκνότητα, καὶ ἐν τῇ χρήσει πολυτιμότερον τῆς ἑτέρας. τμητικὴ δὲ καὶ ἡ ἐκ τοῦ ῥύακος μᾶλλον τῆς κούφης καὶ λευκῆς. τμητικωτάτη δὲ ἐκ τῆς θαλάσσης αὐτοῦ.

Καὶ περὶ μὲν τῆς κισσήρεως ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω· περὶ δὲ τῶν πυρουμένων καὶ τῶν ἀπυρώτων λίθων, ἀφ᾽ ὧν καὶ εἰς τοῦτο ἐξέβημεν, ἐν ἄλλοις θεωρητέον τὰς αἰτίας.

25 τῶν δὲ λίθων καὶ ἄλλαι [διαφοραὶ] τυγχάνουσιν. ἐξ ὧν καὶ τὰ σφραγίδια γλύφουσιν. αἱ μὲν τῇ ὄψει μόνον· οἷον τὸ σάρδιον καὶ ἡ ἴασπις, καὶ ἡ σάπφειρος. αὕτη δέ ἐστιν ὥσπερ χρυσόπαστος. ἡ δὲ σμάραγδος, καὶ δυνάμεις τινὰς ἔχει· τοῦ τε γὰρ ὕδατος, ὥσπερ εἴπομεν, ἐξομοιοῦται τὴν χρόαν ἑαυτῇ. μετρία μὲν οὖσα ἐλάττονος. ἡ δὲ, μεγίστη πάντως· ἡ δὲ, χειρίστη, τοῦ καθ᾽ αὑτὴν μόνον. καὶ πρὸς τὰ ὄμματα ἀγαθή. διὸ καὶ τὰ σφραγίδια φοροῦσιν ἐξ αὐτῆς, ὥστε βλέπειν. ἔστι δὲ σπανία, καὶ τὸ μέγεθος οὐ μεγάλη. 26 πλὴν εἰ πιστεύειν ταῖς ἀναγραφαῖς δεῖ ὑπὲρ τῶν βασιλέων τῶν αἰγυπτίων. † ἔνιοι γὰρ φασὶ κομισθῆναι ποτ᾽ ἐν δώροις παρὰ τοῦ βαβυλωνίων βασιλέως· μῆκος μὲν τετραπήχυν, πλάτος δὲ τρίπηχυν· ἀνακεῖσθαι δὲ καὶ ἐν τῷ τοῦ διὸς ὀβελίσκῳ σμαράγδους τέτταρας, μῆκος μὲν τετταράκοντα πηχῶν. εὖρος δὲ, τῇ μὲν τέτταρας, τῇ δὲ δύο. ταῦτα μὲν οὖν ὅτι κατὰ τὴν ἐκείνων γραφήν. 27 τῶν δὲ βακτριανῶν καλουμένων ὑπὸ πολλῶν, ἡ ἐν τύρῳ μεγίστη. 28 στήλη γάρ ἐστιν

ortus plures sunt modi. Nam qui est in Nissyro tanquam ex arena quadam videtur compositus. Cuius rei signum accipiunt, quod ex iis qui inueniuntur, aliqui friantur in manibus tanquam in arenam, quòd nondum compacti concretique sint. Horum plures globi congesti reperiuntur manipulares, aut etiam paulò maiores egestâ desuper arenâ. est autem & arena illa valdè leuis. omnis autem in Melo leuis. Nonnulli pumices in alio lapide fiunt. 23 differunt autem inter se colore, pondere, duritie. & colore quidem, quòd niger est, qui ex riuo ignito fertur ; 24 grauis autem præterea, durusque & molaris ille est. fit enim & huiusmodi pumex ponderosus, ac densus, & in opere alio pumicum genere præstantior. ad detergendum magis valet, qui ex riuo ignito gignitur quàm leuis, & albus. maximè omnium qui ex mari, quod prope alluit, colligitur. atque hactenus de pumice dictum sit. lapidum autem, qui vruntur, & non vruntur, à quibus huc digressi sumus, causæ alio nobis opere sunt inspiciendæ. 25 sunt & aliæ lapidum differentiæ, ex quibus etiam sigilla scálpunt. nonnullæ enim specie tantum commendantur, vt Sarda, Iaspis, Saphyrus, quæ tanquam auro distincta est. Smaragdus autem & vires aliquas habet: Nam quod antea diximus, aquam in sui similem colorem mutat. paucam quidem qui mediocri est magnitudine, totam maximus, deterrimus illam tantum, quæ propè sit. & oculos iuuat. quocirca sigilla ex illo ferunt, vt intueantur. 26 rarus quidem est, nec adeò magnus : nisi credamus Ægypti Regum annalibus, quibus traditum est Regi illorum à Rege Babylonio, missum Smaragdum munere quatuor cubitorum longitudine, & trium latitudine : item in Iouis obelisco fuisse positos quatuor Smaragdos quadraginta cubitorum longitudine, latitudine verò partim trium, partim duorum. 27 ex iis autem, qui à multis Bactriani dicuntur, maximus in Tyro est. 28 pila enim est

satis magna in Herculis templo, nisi fortè pseudosmatagdus sit. Nam est & hoc smaragdi genus. [29] fit autem in notioribus, & qui magis in promptu sunt, locis, & in duobus præsertim, in Cypro in auri metallis, & in Insula, quæ Carthagini adiacet, in qua & præstantiores inueniũt. Nam & huius, quemadmodum & metallorum fodinę sunt, & in Cypro in venis pluribus ipsam per se ipsam eruunt. magnitudine sigilli pauci reperiuntur, minores non pauci, quamobrem & ad ferruminandum aurum his vtuntur. adglutinat enim & smaragdus perinde atque Chrysocolla. [30] quin & non desunt, qui eandem esse amborum naturam arbitrantur. sunt enim colore quàm simillimo. quamquàm Chrysocolla copiosa in auri metallis & magis in ærariis inuenitur, & in iis locis, quæ circa fodinas sunt. smaragdus autem rarus est inuentu, quemadmodum dictum est; videtur enim ex Iaspide fieri. ferunt enim inuentam aliquando in Cypro gemmam, cuius dimidium Iaspis, & dimidium smaragdus erat tanquàm nondum ab aqua mutatus. ad hunc poliendum aliquâ opera opus est; nam initio minus nitet. [31] Hic igitur facultate præstat, & simul lyncuriam. Nam & ex hoc sigilla scalpuntur, & solidissimum est lapidum modo. trahit enim vt & succinum. ferunt autem non modo festucas, & lignum trahere, verum etiam æs, & ferrum, si tenuia sint, vt etiam dicebat Diocles. [32] ad hæc sunt lyncuria valdè pellucida, ac ignea, meliora verò, quæ è feris, quàm è cicuribus, & è maribus, quàm è fœminis. quippe quo vescantur alimento, & quantum laborent valdè interest. inueniunt autem fodientes periti. Nam quando minxerit lynx terram aggerit, & cooperit; ponitur in hoc expoliendo multum operæ. [33] Cùm autem & succinum lapis sit, est enim fossile, quod in Lyguria est, huic etiam trahendi vis consequatur necesse est. [34] de Magnete enim

εὐμεγέθης ἐν τῷ τοῦ Ἡρακλέους ἱερῷ. εἰ μὴ ἄρα ψευδὴς σμάραγδος. καὶ γὰρ τοιαύτη γίνεταί τις φύσις. [29] γίνεται δὲ ἐν τοῖς ἐφικτοῖς καὶ γνωρίμοις τόποις, διττάχοῦ μάλιστα περί τε κύπρον ἐν τοῖς χαλκωρυχείοις, καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῇ ἐπικειμένῃ καρχηδόνι. καὶ ἰδιωτέρους εὑρίσκουσιν ἐν ταύτῃ. μεταλλεύεται γὰρ ὥσπερ τἄλλα καὶ ἡ φύσις. καὶ ῥάβδους ποιοῦσιν ἐν κύπρῳ αὐτὴν καθ᾽ αὐτὴν πολλάς. εὑρίσκονται δὲ σπάνιαι μέγεθος ἔχουσαι σφραγῖδος. ἀλλ᾽ ἐλάττους αἱ πολλαί. διὸ καὶ πρὸς τὴν κόλλησιν αὐτῇ χρῶνται τοῦ χρυσίου. κολλᾷ γὰρ ὥσπερ ἡ χρυσοκόλλα. [30] καὶ ἔνιοί γε δὴ καὶ ὑπολαμβάνουσι τὴν αὐτὴν φύσιν εἶναι. καὶ γὰρ τὴν χρόαν παρόμοια τυγχάνουσιν. ἀλλ᾽ ἡ μὲν χρυσοκόλλα δαψιλὴς καὶ ἐν τοῖς χρυσείοις. καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τοῖς χαλκωρυχείοις ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ τοὺς σόβοις. ἡ δὲ σμάραγδος σπανία, καθάπερ εἴρηται. δοκεῖ γὰρ ἐκ τῆς ἰάσπιδος γίνεσθαι. φασὶ γὰρ εὑρεθῆναί ποτε ἐν κύπρῳ λίθον, ἧς τὸ μὲν ἥμισυ σμάραγδος ἦν, τὸ ἥμισυ δὲ ἴασπις. ὡς οὔπω μεταβεβληκυίας ἀπὸ τοῦ ὕδατος. ἔστι δέ τις αὐτῆς ἐργασία πρὸς τὸ λαμπρόν. ἐξ ἀρχῆς γὰρ οὖσα οὐ λαμπρά. [31] αὐτή τε δὴ περιττὴ τῇ δυνάμει, καὶ τὸ λυγγούριον· καὶ γὰρ ἐκ τούτου γλύφεται τὰ σφραγίδια· καὶ ἔστι στερεωτάτη, καθάπερ λίθος. ἕλκει γὰρ ὥσπερ τὸ ἤλεκτρον· οἱ δέ φασιν οὐ μόνον κάρφη καὶ ξύλον, ἀλλὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, ἐὰν ᾖ λεπτός. ὥσπερ καὶ διοκλῆς ἔλεγεν. [32] ἔτι [δὲ] διαφανής τε σφόδρα καὶ πυῤῥά. βέλτιον δὲ τὰ τῶν ἀγρίων, ἢ τὰ τῶν ἡμέρων· καὶ τὰ τῶν ἀρρένων, ἢ τὰ τῶν θηλειῶν· ὡς καὶ τῆς τροφῆς διαφερούσης, καὶ τοῦ πονεῖν, ἢ μὴ πονεῖν. [καὶ τῆς τοῦ σώματος ὅλως φύσεως, ἧ τὸ μὲν ξηρότερον,] τὸ δ᾽ ὑγρότερον· εὑρίσκουσι δ᾽ ἀνορύττοντες οἱ ἔμπειροι. κατακρύπτεται γὰρ καὶ ἐπαμᾶται γῆν ὅταν οὐρήσῃ· γίνεται δὲ καὶ κατεργασία τις αὐτοῦ πλείων. [33] ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ἤλεκτρον λίθος. καὶ γὰρ ὀρυκτὸν τὸ περὶ λυγιστικήν. καὶ τούτῳ δ᾽ ἂν ἡ τοῦ ἕλκειν δύναμις ἀκολουθοίη. [34] μάλιστα δ᾽ ὅτι δῆλον καὶ φανερωτάτη

τάτη

πάτη τὸν σίδηρον ἄγουσι. γίνεται δὲ καὶ αὕτη σπανία καὶ ὀλιγαχοῦ· καὶ αὕτη μὲν δὴ συναριθμείσθω τὴν δύναμιν ὁμοίαν ἔχειν. 35 ἐξ ὧν δὲ τὰ σφραγίδια ποιεῖται, καὶ ἄλλαι πλείους εἰσίν. οἷον ἥ θ' ὑαλοειδὴς, ἣ καὶ ἔμφασιν ποιεῖ καὶ διάφασιν. καὶ τὸ ἀνθράκιον, καὶ ἡ ὄμφαξ. ἔτι δὲ καὶ ἡ κρύσταλλος, καὶ τὸ ἀμέθυσον. ἄμφω δὲ διαφανῆ. εὑρίσκονται δὲ καὶ αὗται καὶ τὸ σάρδιον, διακοπτομένων τινῶν πετρῶν. καὶ ἄλλαι δ', ὡς προείρηται, πρότερον διαφορὰς ἔχουσαι, καὶ συνώνυμοι πρὸς ἀλλήλας. τοῦ γὰρ σαρδίου, τὸ μὲν, διαφανὲς, ἐρυθρότερον δὲ, [καὶ] καλεῖται θῆλυ· τὸ δὲ, διαφανὲς μὲν, μελάντερον δὲ, καὶ ἄρσεν. καὶ τὰ λυγγούρια δ' ὡσαύτως. ὧν τὸ θῆλυ διαφανέστερον καὶ ξανθότερον. 36 καλεῖται δὲ καὶ κυανὸς, ὁ μὲν, ἄρρεν. ὁ δὲ, θῆλυ. μελάντερος δὲ ὁ ἄρρεν· 37 τὸ δ' ὀνύχιον, μικτὴ λευκῷ καὶ φαιῷ παράλληλα. τὸ δ' ἀμέθυσον, οἰνωπὸν τῇ χρόᾳ. καλὸς δὲ λίθος καὶ ὁ ἀχάτης, ὁ ἀπὸ τοῦ ἀχάτου ποταμοῦ τοῦ ἐν σικελίᾳ· καὶ πωλεῖται τίμιος. 38 ἐν λαμψάκῳ δέ ποτ' ἐν τοῖς χρυσείοις εὑρέθη θαυμαστὴ λίθος, ἐξ ἧς ἀνενεχθείσης πρὸς σφύραν, σφραγίδιον γλυφθὲν ἀνεπέμφθη βασιλεῖ, διὰ τὸ περιττόν. καὶ αὗται μὲν ἅμα τῷ καλῷ καὶ τὸ σπάνιον ἔχουσιν. 39 αἱ δὲ δὴ ἐκ τῆς ἑλλάδος, εὐτελέστεραι. οἷον τὸ ἀνθράκιον τὸ ἐξ Ὀρχομενοῦ τῆς ἀρκαδίας. ἔστι δ' οὗτος μελάντερος τοῦ χίου, κάτοπτρα δὲ ἐξ αὐτοῦ ποιοῦσι. καὶ ὁ τροιζήνιος. οὗτος δὲ ποικίλος. τὰ μὲν, φοινικοῖς τὰ δὲ, λευκοῖς χρώμασι· ποικίλος δὲ καὶ ὁ κορίνθιος, τοῖς αὐτοῖς χρώμασι· πλὴν τὸ † χλωροειδέστερον. τὸ δ' ὅλον πολλοὶ τυγχάνουσιν οἱ τοιοῦτοι. ἀλλ' οἱ περιττοὶ σπάνιοι, καὶ ἐξ ὀλίγων τόπων. οἷον ἔκ τε καρχηδόνος καὶ ἐκ τῶν περὶ μασαλίαν, καὶ ἐξ αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῶν καταδούπων, 40 καὶ συήνη πρὸς ἐλεφαντίνῃ πόλει. καὶ ἐκ τῆς ψεφὼ καλουμένης χώρας· 41 καὶ ἐν κύπρῳ ἥ τε σμάραγδος καὶ ἡ ἴασπις· οἷς δ' εἰς τὰ λιθόκολλα χρῶνται, ἐκ τῆς βακτριανῆς εἰσὶ πρὸς τῇ ἐρήμῳ· 42 συλλέγουσι δ' αὐτοὺς ὑπὸ [τοὺς] ἐτησίας, ἱππεῖς ἐξιόντες· τότε γὰρ ἐμφανεῖς γίνονται,

enim clarum est : manifestissimè enim ferrum ducit. fit lapis ipse rarus, & paucis locis, & hic ponatur quidem in eodem censu, tanquam similem habeat facultatem. 35 porro lapilli, ex quibus sigilla fiunt, plures alii sunt, vt Hyaloides, qui & imagines reddit, & pellucidus est, & Carbunculus, & Omphax. præter hos Chrystallus, & Amethystus. ambæ hæ gemmæ pellucidæ sunt. inueniuntur autem, & hæ, & Sarda sectis quibusdam saxis, & aliæ, quæ, vt prius diximus, differunt quidem, licet cognomines. Nam Sarda, quæ translucida est, & magis rubet, fœmina dicitur. quæ autem translucida est, & ad nigrum magis tendit, vocatur mas. Eodem modo, & lyncuria, quorum quod fœmina dicitur flauius est, & magis pellucidum. 36 Cyanus etiam altera mas, altera fœmina, nigrior autem mas. 37 Onyx verò mixtus ex pullo, & albo colore alternis distinguitur. Amethystus verò vinaceo colore est, pulchra gemma est & Achates, ex Achate Siciliæ fluuio, quæ clare venditur. 38 ac Lampsaci in auri metallis inuenta est aliquando gemma mirabili pulchritudine, ex qua cùm ad malleum relata esset, sigillum sculptile Regi missum est propter præstantiam. & hæ quidem gemmæ cùm pulchræ sint, raræ etiam inuentu sunt. 39 Quæ verò nascuntur in Græcia, viliores sunt, qualis carbunculus est, qui fertur ex Arcadia, est autem hic chio nigrior, ex quo specula fiunt, & Troezenius albo, & purpureo colore varius, & Cotinthius iisdem maculis, nisi quòd vitidior est. omnino autem ex hoc genere non pauci reperiuntur, sed qui excellunt, rari sunt, & in paucis locis, cuiusmodi sunt, qui Carthagine, & Massylia importantur, & Ægypto circa Catadupi loca ; & 40 Sienem iuxta elephantinem & à Regione, quæ psepho dicitur. 41 Inuenitur & in Cypro & Smatagdus & Iaspis. quibus verò vtuntur ad monilia, è Bactrianæ desertis feruntur. 42 legunt hos Etesiis flantibus profecti equites. tunc enim appatent arenâ

commota à ventorum impetu. Sunt hi parui, nec magni. [43] ex preciosis gemmis est & Margarita vocata naturâ translucida, ex qua faciunt preciosiora monilia. nascitur in concha pinnæ simili. hanc fert India, & Insulæ quædam rubri maris. atque in his penè peculiaris præstantia, & excellentia. [44] quamquam sunt & aliæ quædam, & Ebur fossile nigricantibus maculis varium, & [45] quæ Saphyrus dicitur. hæc enim nigra est, neque adeò longè distat à Cyano mare, & Prasius, quæ gemma est æruginei coloris. [46] frequens etiam Æmatites est, squalidus iuxta nomen, tanquàm è sicco sanguine concreto. est & alius appellatus Xanthus, non ille quidem flauus, sed è flauo candidus, quem colorem Dores Xanthum nuncupant. [47] Corallium enim, hoc enim veluti lapis est, colore quidem rubrum est, teres autem tanquàm radix. oritur in mari, [48] cui non omninò dissimilis, & Indicus calamus in lapidem commutatus. Hæc verò alius contemplationis sunt [49] lapidum porrò multa alia genera sunt, & eorum qui cum metallis eruuntur. qui simul & aurum & argentum habent. manifestum autem argentum solùm, grauioresque hi & odore & pondere. [50] & cœruleum natiuum, quod in se Chrysocollam habet, & alius lapis carbunculo colore similis. graues hi sunt ac ponderosi. atque in fodinis plurima ac præstantissima huiusmodi fossilium genera reperiuntur. [51] quorum aliqua terræ sunt, vt rubrica, & Ochra, aliqua velut arena, qualis chrysocolla, & cœruleum. nonnulla cinis, vt auripigmentum, sandaracha, & quæcunque his similia sunt. atque horum quidem plures sumere proprietates possit aliquis. [52] Nonnulli autem lapides vites habent, vt non patiantur, vt anteà dicebamus, scilicet vt ne scalpantur ferro, sed lapidibus aliis. in summa multa est differentia etiam maiorum lapidum, quæ in opificiis cernitur. Nam alii sectiles, alii sculptiles, quemadmodum diximus, Nonnulli tornatiles, [53] qualis & ipse lapis Magnetis est,

κινουμένης τῆς ἄμμου, διὰ τὸ μέγεθος τῶν πνευμάτων. εἰσὶ δὲ μικροί, καὶ οὐ μεγάλοι.

[43] Τῶν σπουδαζομένων δὲ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλούμενος. διαφανὴς μὲν τῇ φύσει. ποιοῦσι δ' ἐξ αὐτοῦ τοὺς πολυτελεῖς ὅρμους. γίνεται δὲ ἐν ὀστρείῳ τινὶ, παραπλησίῳ ταῖς πίνναις· φέρει δ' ἥτε Ἰνδικὴ χώρα, καὶ νῆσοι τινὲς τῶν ἐν τῇ ἐρυθρᾷ.

[44] Τὸ μὲν οὖν περιττὸν σχεδὸν ἐν αὐταῖς· εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς, οἷον ὅ τε ἐλέφας ὁ ὀρυκτὸς, ποικίλος μέλανι [καὶ λευκῷ] [45] καὶ ἣν καλοῦσι σάπφειρον. αὕτη γὰρ μέλαινα, οὐκ ἄγαν πόρρω τοῦ κυανοῦ τοῦ ἄρρενος· καὶ πρασῖτις. αὕτη δὲ ἰώδης τῇ χρόᾳ· [46] πυκνὴ δὲ καὶ αἱματῖτις. αὕτη δ' αὐχμώδης, ἡ κατὰ τοὔνομα, ὡς αἵματος ξηροῦ πεπηγότος. ἄλλη δὴ καλουμένη, οὐ ξανθὴ μὲν τὴν χρόαν, ἔκλευκος δ', ὃ μᾶλλον καλοῦσι χρῶμα οἱ Δωριεῖς ξανθόν. [47] τὸ γὰρ κουράλιον· καὶ γὰρ τοῦθ' ὥσπερ λίθος τῇ χρόᾳ μὲν ἐρυθρὸν, περιφερὲς δ', ὡς αἱ ῥίζα. φύεται δὲ ἐν τῇ θαλάττῃ. [48] τρόπον δέ τινα οὐ πόρρω τούτου τῇ φύσει καὶ ὁ Ἰνδικὸς κάλαμος ἀπολελιθωμένος.

[49] Ταῦτα μὲν οὖν ἄλλης σκέψεως. τῶν δὲ λίθων πολλαί τινες αἱ φύσεις, καὶ τῶν μεταλλευομένων. ἔνιαι γὰρ ἅμα χρυσὸν ἔχουσι καὶ ἄργυρον, περιφανῆ δὲ μόνον ἄργυρον. βαρύτεραι δ' αὗται πολὺ καὶ τῇ ῥοπῇ καὶ τῇ ὀσμῇ. [50] καὶ κυανὸς αὐτοφυὴς, ἔχων ἐν ἑαυτῷ χρυσοκόλλαν· ἄλλη δὲ λίθος, ὁμοία τὴν χρόαν τοῖς ἄνθραξι. βάρος δ' ἔχουσι τὸ ὅλον ἐν τοῖς μετάλλοις. πλεῖσται καὶ ἰδιώταται φύσεις εὑρίσκονται τῶν τοιούτων. [51] ὧν τὰ μέν εἰσι γῆς, καθάπερ ὤχρα καὶ μίλτος. τὰ δ' οἷον ἄμμου, καθάπερ χρυσόκολλα καὶ κυανός· τὰ δὲ, κονίας, οἷον σανδαράκη, καὶ ἀρρενικὸν, καὶ ὅσα ὅμοια τούτοις· καὶ τῶν μὲν τοιούτων πλείους ἄν τις λάβοι τὰς ἰδιότητας. [52] ἔνιαι δὲ λίθοι καὶ τὰς τοιαύτας ἔχουσι δυνάμεις, εἰς τὸ μὴ πάσχειν, ὥσπερ εἴπομεν· οἷον τὸ μὴ γλύφεσθαι σιδηρίοις, ἀλλὰ λίθοις ἑτέροις· ὅλως μὲν ἡ κατὰ τὰς ἐργασίας καὶ τῶν μειζόνων λίθων πολλὴ διαφορά. πριστοὶ γάρ· οἱ δὲ, γλυπτοί, καθάπερ ἐλέχθη, καὶ τορνευτοὶ τυγχάνουσι, [53] καθάπερ καὶ ἡ μαγνῆτις

αὕτη

αὕτη λίθος, ἣ καὶ ὄψιν περιττὸν ἔχουσα· καὶ ὥς γε δή τινες θαυμάζουσι τὴν ὁμοίωσιν, τῷ ἀργύρῳ μηδαμῶς οὖσαν συγγενῆ. πλείους δ᾽ εἰσὶν οἱ δεχόμενοι πάσας τὰς ἐργασίας. [54] ἐπεὶ καὶ ἐν σίφνῳ τοιοῦτος τίς ἐστιν ὀρυκτός. ὡς τρία στάδια ἀπὸ θαλάττης, στρογγύλος καὶ βολώδης. καὶ τορνεύεται καὶ γλύφεται διὰ τὸ μαλακόν· ὅταν [δὲ] πυρωθῇ [καὶ ἀποβαφῇ] τῷ ἐλαίῳ, μέλας τε σφόδρα γίνεται καὶ σκληρός. ποιοῦσι δ᾽ ἐξ αὐτοῦ σκεύη τὰ ἐπιτραπέζια· οἱ μὲν τοιοῦτοι, πάντες προσδέχονται τὴν τοῦ σιδήρου δύναμιν. [55] ἔνιοι δὲ λίθοις ἄλλοις γλύφονται, σιδήροις δ᾽ οὐ δύνανται, καθάπερ εἴπομεν. [56] οἱ δὲ σιδήροις μέν, ἀμβλέσι δέ· καὶ εἰσὶν †

παραπλησίως δὲ κατὰ τὸ μὴ τέμνεσθαι σιδήρῳ· καί τοι καὶ στερεώτερα καὶ ἰσχυρότερα τέμνει καὶ σίδηρος λίθου σκληρότερος ὤν. [57] ἄτοπον δ᾽ κἀκεῖνο φαίνεται· διότι ἡ μὲν ἀκόνη κατεσθίει τὸν σίδηρον. ὁ δὲ σίδηρος ταύτην μὲν δύναται διαιρεῖν καὶ ῥυθμίζειν. ἐξ ἧς δ᾽ αἱ σφραγίδες, οὔ. καὶ πάλιν, ὁ λίθος ᾧ γλύφουσι τὰς σφραγίδας, ἐκ τούτου ἐστὶν ἐξ οὗπερ αἱ ἀκόναι, ἢ ἐξ ὁμοίου τούτῳ. ἄγεται δὲ ἢ ἐξ ἀρμενίας. [58] θαυμαστὴ δὲ φύσις καὶ τῆς βασανιζούσης τὸν χρυσόν. δοκεῖ γὰρ δὴ τὴν τοιαύτην ἔχειν τῷ πυρὶ δύναμιν. καὶ γὰρ ἐκεῖνο δοκιμάζει. διὸ καὶ ἀποροῦσί τινες, οὐκ ἄγαν οἰκείως ἀποροῦντες. οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν τρόπον δοκιμάζει. ἀλλὰ τὸ μὲν πῦρ τῷ τὰ χρώματα μεταβάλλειν καὶ ἀλλοιοῦν· ὁ δὲ λίθος, τῇ παρατρίψει. δύνασθαι γάρ, ὡς ἔοικεν, ἐκλαμβάνειν τὴν ἑκάστου φύσιν. εὑρῆσθαι δέ φασιν νῦν ἀμείνω πολὺ τῆς πρότερον. ὥστε μὴ μόνον τὸν ἐκ τῆς καθάρσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν χαλκὸν κατάχρυσον καὶ ἀργυρὸν γνωρίζειν, καὶ πόσον εἰς τὸν στατῆρα μέμικται. σημεῖα δ᾽ ἐστὶν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου. [59] ἐλάχιστον δὲ γίνεται κριθή· εἶτα κόλλυβον· εἶτα τεταρτημόριον ἢ ἡμιωβολός. ἐξ ὧν γνωρίζουσι τὸ καθῆκον. εὑρίσκονται δὲ τοιαῦται πᾶσαι ἐν τῷ ποταμῷ Τμώλῳ. λεία δ᾽ ἡ φύσις αὐτῶν καὶ ψηφοειδής, πλατεῖα, οὐ στρογγύλη. μέγεθος δ᾽ ὅσον διπλασία τῆς μεγίστης ψήφου. διαφέρει δ᾽ αὐτῆς πρὸς τὴν δοκιμασίαν τὰ ἄνω

est, qui & insigni specie est, & quod nonnulli mirantur, argenti similitudinem habet, cum eodem genere non sit. multi item sunt lapides, qui omnia opificia in se admittunt. [54] siquidem & in Siphno huiusmodi lapis est fossilis trium stadiorum à mari spacio, rotundus & glebosus, qui & tornatur, & sculpitur propter mollitiem. quando oleo affuso calorem senserit; fit valdè niger, & solidus, ex quo & vasa fiunt, quibus in mensis vtimur. atque huiusmodi lapides omnes vim ferri admittunt. [55] Nam alii lapidibus aliis scalpuntur. [56] ferro autem scalpi nequeunt, vt antea dicebamus: quædam ferro quidem, sed hebeti, quod perinde est, atque si ferro non secarentur. quamquam ferrum & solidiora secat, & duriora, quippe lapide durius. [57] illud porro etiam absurdum videtur, quod coticula ferrum exedit, & ferrum potest illam diuidere & expolire, illum verò lapidem, ex quo sigilla fiunt, minimè. & tamen lapis quo sigilla scalpunt, ex eodem est lapide, ex quo etiam cotes, aut non absimili. fertur ex Armenia. [58] mirabilis est & natura lapidis, qui probat aurum. videtur enim tandem atque ignis habere potestatem; Nam & ille aurum probat. quamobrem dubitant etiam nonnulli, non adeò tamen opportunè dubitant. non enim eodem modo probant: sed ignis commutando colores, lapis autem attritione, potest enim, vt videtur, vniuscuiusque naturam excipere. inuentum sane ferunt tempestate nostra multò meliorem, quàm qui olim in vsu fuerat, vt hoc non modo purum aurum experiri liceat, verum etiam æs, argentum, & aurum. & quantum horum ad lancem cum auro mistum sit. [59] à minimo pondere signum his est, minimum autem pondus hordei granum est, deinde Colybum, mox quarta oboli pars aut semiobolus, aut obolus. ex quib. agnoscũt quod rectum est. Hi lapides in Tmolo fluuio reperiuntur, leuisque eorum natura est, & calculosa, lata, nec rotunda, magnitudo duplum maximi Calculi. ad experimentum differunt supetnæ partes, quæ solem aspiciunt, & infernæ, melius enim

probant supernæ. id quod ratione fit, quod illæ ficciores sint: humor enim ab excipiendo impedit: siquidem & in æstibus nō bonum fit experimentum. [60] mittit enim ex se coticula madorem aliquem, quo humecta fit: id quod etiam aliis lapidibus accidit, & iis, ex quibus simulachra fabricantur. quod signum est proprium hoc esse lapidum generis. lapidum igitur differentiæ & vires in his penè sunt. [61] terræ autē pauciores quidem, sed magis propriæ. [62] Nam & liquari, & alterari, & rursus durari terræ quoque accidit, liquescit enim cum fossilibus, quæ liquātur, quēadmodum & lapis. mollitur etiam, & ex ea massas faciunt, ex quibus & quæ composita sunt, & variæ. omnes enim vrentes & mollientes componunt. [63] quod si & vitrum ex terra vitraria fit, vt multi dicunt, & ipsum densatione fit. maxime verò insignis, quæ cum ęre commista est. Nam præterquam quod liquescit, & commiscetur, facultatem excellentem habet, vt coloris speciē differentiam constituat. [64] Porro in Cilicia terra quædam est, quæ coctione lentescit, qua vites loco visci oblinunt contra conuoluolos. [65] liceret sanè & has sumere differentias, terrarum nempè, quæ vt lapidescant, aptæ natura sunt. quandoquidem quæcunque succos edunt inter se diuersos aliquam habent certam naturam, quemadmodum, & quæ succos mittunt ad plantarum nutritionem. [66] Verum cōmodius numerabit aliquis eas, quæ colore præstant, quib. & pictores vtūtur. harum n. generatio, quod initio dicebamus, ex affluxu, aut percolatione facta constat. [67] Nam & aliqua ex fossilibus igneæ videntur passa, & veluti combusta, qualis Sandaracha, & Auripigmentum est, & huiusmodi cætera. omnia autem hæc, vt simpliciter dicam, ab exhalatione sicca, & fumida. inueniuntur hæc omnia in metallis auri, & atgenti, nonnulla, & in fodinis ærariis, vt Auripigmentum, sandaracha, chrysocolla, rubrica, Ochra, Cætuleum. hoc tamen minimum & rarissimè.

exa-

πρὸς τὸν ἥλιον, ἢ τὰ κάτω, καὶ βέλτιον δοκιμάζει τὰ ἄνω τοῦτο δέον· ὅτι ξηρότερα τὰ ἄνω. κωλύει γὰρ ἡ ὑγρότης εἰς τὸ ἐκλαμβάνειν. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς καύμασιν τὸ δοκιμάζειν χεῖρον. [60] ἀφίησι γὰρ τινα νοτίδα ἐξ αὐτῆς· δι᾽ ἣν ἀπολισθαίνει. συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ ἄλλοις τῶν λίθων. καὶ ἐξ ὧν τὰ ἀγάλματα ποιοῦσιν. ὃ καὶ σημεῖον ὑπολαμβάνει ὡς ἴδιον τὸ τοῦ εἴδους.

Αἱ μὲν οὖν τῶν λίθων διαφοραὶ καὶ δυνάμεις σχεδὸν εἰσὶν ἐν τούτοις. [61] αἱ δὲ τῆς γῆς, ἐλάττονες μὲν, ἰδιώτεραι δέ. [62] τὸ μὲν τήκεσθαι καὶ ἀλλοιοῦσθαι, καὶ πάλιν ἀποσκληρύνεσθαι, καὶ ταύτῃ συμβαίνει· τήκεται μὲν γὰρ τοῖς χυτοῖς καὶ ὀρυκτοῖς. ὥσπερ καὶ ὁ λίθος· μαλάττεται δὲ, πλίνθους τε ποιοῦσιν. ὧν τάς τε ποικίλας καὶ τὰς ἄλλας τὰς συνθέτας· ἁπάσας γὰρ πυροῦντες καὶ μαλάττοντες, ποιοῦσιν. [63] εἰ δὲ καὶ ὁ ὕελος ἐκ τῆς ὑελίδος, ὥς τινές φασι, καὶ αὕτη πυκνώσει γίνεται· ἰδιωτάτη δ᾽ ἡ τῷ χαλκῷ μιγνυμένη· πρὸς γὰρ τὸ τήκεσθαι καὶ μίγνυσθαι, καὶ δύναμιν ἔχει περιττὴν, ὥστε τῷ κάλλει τῆς χρόας ποιεῖν διαφοράν. [64] περὶ δὲ Κιλικίαν, ἐστί τις ἣ ἕψεται γῆ, καὶ γίνεται γλισχρά. ταύτῃ δ᾽ ἀλείφουσι τὰς ἀμπέλους ἀντὶ ἰξοῦ πρὸς τοὺς ἴπας. [65] εἴη δ᾽ ἂν λαμβάνειν καὶ ταύτας τὰς διαφορὰς ὅσαι πρὸς τὴν ἀπολίθωσιν εὐφυεῖς· ἐπεὶ αἵ γε τοὺς τούτων ποιοῦσαι χυμοὺς διαφόρους ἀλλήλων τὴν ἔχουσαι φύσιν. ὥσπερ καὶ αἱ τὰς τῶν φυτῶν. [66] ἀλλὰ μᾶλλον ἄν τις τὰς τοῖς χρώμασι διαριθμήσαιτο· οἷσπερ καὶ οἱ γραφεῖς χρῶνται. καὶ γὰρ ἡ γένεσις τούτων, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν, ἤτοι συρροῆς τινος ἢ διηθήσεως γινομένης. [67] καὶ ἔνιά γε δὴ φαίνεται πεπυρωμένα, καὶ οἷον κατακεκαυμένα, οἷον καὶ ἡ σανδαράκη καὶ τὸ ἀρρενικὸν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα. πάντα δ᾽, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀπὸ τῆς ἀναθυμιάσεως, ταῦτα τῆς ξηρᾶς καὶ καπνώδους. εὑρίσκεται δὴ πάντα ἐν τοῖς μετάλλοις τοῖς ἀργυρείοις [τε] καὶ χρυσείοις· ἔνια δ᾽, καὶ ἐν τοῖς χαλκωρυχείοις. οἷον ἀρρενικὸν, σανδαράκη, χρυσοκόλλα, μίλτος, ὤχρα, κυανός· ἐλάχιστος δὲ οὗτος καὶ ἐλάχιστα.

τῶν

68 τῶν δ' ἄλλων τῶν μὲν εἰσι ῥάβδοι· τὴν δ' ὤχραν ἀθρόαν πως φαντασίαν εἶναι· μίλτον δὲ παντοδαπήν. 69 ὥστε εἰς τὰ ἀνδρείκελα χρῆσθαι τοὺς γραφεῖς. 70 καὶ ὤχραν ἀντ' ἀρρενικοῦ, διὰ τὸ μηδὲν τῇ χρόᾳ διαφέρειν, δοκεῖν δέ. ἀλλὰ μίλτου τε καὶ ὤχρας ἐστὶν ἐνιαχοῦ μέταλλα. καὶ κατὰ ταὐτά, καθάπερ ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ ὀρύττεται πολλή· χαλεπὸν δὲ τοῖς μεταλλεῖς φασὶν εἶναι τὸ πνίγεσθαι. ταχὺ γὰρ καὶ ἐν ὀλίγῳ τοῦτο ποιεῖν. βελτίστη δὲ δοκεῖ μίλτος ἡ κεία εἶναι· γίνονται γὰρ πλείους. ἡ μὲν οὖν ἐκ τῶν μετάλλων, ὅπου καὶ τὰ σιδήρεια ἔχει μίλτον· 71 ἀλλὰ καὶ ἡ λημνία, καὶ ἣν καλοῦσι Σινωπικήν· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καππαδοκική. κατάγεται δ' εἰς Σινώπην. 72 ἐν δὲ τῷ μικρῷ μεταλλεύεται καθ' αὑτήν. 73 ἔστι δὲ αὐτῆς γένη τρία· ἡ μὲν, ἐρυθρὰ σφόδρα. ἡ δὲ, ἔκλευκος· ἡ δὲ, μέση. Ταύτην αὐτάρκη καλοῦμεν, διὰ τὸ μὴ μίγνυσθαι· τὰς δ' ἑτέρας μιγνύουσι· 74 γίνεται δὲ ἐκ τῆς ὤχρας κατακαιομένης· ἀλλὰ χείρων· τὸ δ' εὕρημα Κυδίου. συνεῖδε γὰρ ἐκεῖνος, ὥς φασι, κατακαυθέντος τινὸς πανδοχείου, τὴν ὤχραν ἰδὼν ἡμίκαυστον καὶ πεφοινιγμένην· τιθέασι δ' εἰς τὰς καμίνους χύτρας καινὰς περιπλάσαντες πηλῷ· ὀπτῶσι γὰρ διάπυροι γινόμεναι. ὅσῳ δ' ἂν μᾶλλον πυρωθῶσι, τοσούτῳ μᾶλλον μελαντέραν καὶ ἀνθρακωδεστέραν ποιοῦσι. 75 μαρτυρεῖ δ' ἂν ἡ γένεσις αὐτό. δόξειε γὰρ τὸ ὑπὸ πυρὸς ἅπαντα ταῦτα μεταβάλλειν. εἴπερ ὁμοίαν ἢ παραπλησίαν δεῖ τὴν ἐνταῦθα τῇ φυσικῇ νομίζειν. 76 ἔστι δ' ὥσπερ καὶ μίλτος· ἡ μὲν, αὐτόματος· ἡ δὲ, τεχνική· καὶ κυανὸς, ὁ μὲν, αὐτοφυής· 77 ὁ δὲ, σκευαστὸς, ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ. γένη δὲ κυανοῦ τρία· ὁ αἰγύπτιος, καὶ σκύθης, καὶ τρίτος ὁ κύπριος. βέλτιστος δ' ὁ αἰγύπτιος εἰς τὰ ἄκρατα λειώματα· ὁ δὲ σκύθης, εἰς τὰ ὑδαρέστερα. σκευαστὸς δ' ὁ αἰγύπτιος. 78 καὶ οἱ γράφοντες τὰ περὶ τοὺς βασιλεῖς, καὶ τοῦτο γράφουσι, τίς πρῶτος βασιλεὺς ἐποίησε τεχνητὸν κυανὸν, μιμησάμενος τὸν αὐτοφυῆ. δῶρά τε πέμπεσθαι παρ' ἄλλων τε καὶ ἐκ Φοινίκης φόρον κυανοῦ, τοῦ μὲν, ἀπύρου· τοῦ δὲ, πεπυρωμένου· 79 φασὶ δ' οἱ τὰ φάρμακα τρίβοντες, τὸν μὲν κυανὸν ἐξ ἑαυτοῦ ποιεῖν χρώματα τέτταρα· τὸ μὲν πρῶτον,

68 ex aliis verò nonnullorum venæ sunt in fodinis, Ochram autem aceruatim congestam aiunt inueniri, rubricam omnifariam: 69 vt illâ ad misturam colorum pictores vtantur; 70 Et Ochra auripigmenti loco, eo quòd nihil colore differant, quamquam differre videantur. verùm Rubricæ, & Ochræ sunt fodinæ aliquot in locis, in quibus quemadmodum in Cappadocia, multa effoditur. periculum suffocationis esse ferunt in metallis his, citoque id fieri. Sanè optima Cea rubrica est (plures enim fiunt) illa inquam quæ è fodinis eruitur, quando & in ferri metallis inuenitur. 71 Sed & lemnia, & quæ vocatur Synopica: hæc autem ex Cappadocia est, & Synopem importatur. 72 in Lemno autem effoditur ipsa per se. 73 Sunt eius tria genera. Nam est, quæ multum rubra est, altera, quæ ex rubra candida, tertia inter has media, quam & synceram appellamus, eo quod non permista est; Nam alias commiscet. 74 Fit & ex Ochra combustâ sed peior. Cydiæ inuentum hoc fuit, qui Tabernæ incendio id animaduertit, cùm vidisset Ochram semiustam rubescere. ponunt enim in caminis ollas nouas luto circumlitas, quæ cum canduerint, excoquũt. quo autem magis in caminis arsetint, eo nigriorem, & carbonibus similiorem efficiunt. Porrò hoc ipsum attestatur generatio. 75 videri enim possint ab igne hæc omnia commutari. Siquidem hanc natiuę similem aut proximam censere oportet. 76 quemadmodũ autem est rubrica Natiua & factitia, sic etiam Cæruleum, alterum natiuum est. 77 alterũ artificiosum, vt in Ægypto. Sunt eius tria genera, primum Ægyptium, Scythicum alterum, tertium Cyprium, optimum Ægyptium ad lomenta mera. Scythicum ad dilutiora. Ægyptium fit artificio. 78 Vnde & qui Regum Annales scribunt, hoc etiam tradunt, quis primus ex Regibus Cæruleum factitium natiui imitatione confecerit. ad hæc tum aliunde, tum è Phœnicia munera pro tributo mitti solita Cærulei tùm viui, tum ignem passi. 79 aiunt porrò qui pigmenta terunt Cæruleum quatuor ex se colores facere, pri-

mum ex tenuissimis partibus candidissimum, secundum è crassissimis nigerrimũ. [80] Hæc igitur arte constãt, vt etiam cerussa: ponitur enim plũbum super aceto in fictilibus, & quãdo crassamentum acceperit lamina (accipit autem plurimum decem diebus) adaperiunt, & deradunt veluti situm aliquem ex eo; rursus idem repetunt, donec absumatur omnino plũbum. quod itaque abrasum sit, terunt in tudicula, & continuè coquunt, quodque ad imum subsidet cerussa est. [81] Simili ferè modo & ærugo fit. Æs enim rubrũ super amurca ponitur, & quod insuper genitũ sit, abraditur, sic enim apparet, quod ponitur. [82] Fit & minium alterum Natiuum, alterum factitium. [83] Natiuum quod in Hispania oritur valdè durũ, & lapidosum, [84] & quod inuenitur in Colchis. hoc ferunt inaccessis inesse rupibus, quod decutiant iaculantes. [85] Factitium verò paulò supra Ephesum ex quodam loco colligi. Arena tantùm est, quam splendentem cocci colore colligunt, atque in lapideis vasis leuissimè tritam lauant paulum in vasis æneis, quod verò subsidet, sumũt iterum, & terunt, & lauant, atque in hoc est minium arte cõfectum. [86] atque alii quidem ex pari materia multum conficiunt, alii minus, alii nihil. Sed lotura summa vtuntur singillatim illinentes. Fit verò, quod infrà subsidet, minium, quod autem supernatat, & plus est, lotura. [87] Commonstrasse hoc aiunt & inuenisse conficiendi artificium Calliam quendam Atheniensem in metallis argenteis, qui cum propter splendorem putaret aurum in arena esse, studiosè collegerit. Cum verò animaduertisset nihil esse auri, miratus arenæ propter colorem pulchritudinem, hoc modo ad huiusmodi deuenerit artificium. Nec vetus adeò euentus hic est. Fuit enim nonaginta annis ante magistratum Athenis Praxiboli. [88] Ex his igitur manifestum est, quod ars naturam imitatur, & aliqua peculiaria efficit. [89] Atque ex his aliqua vsus gratia, aliqua propter speciem, vt macilentas. [90] Nonnulla fortasse vtriusque causa, vt argentum viuum. est enim & huius vsus aliquis. [91] Fit autem, quãdo minium ex aceto in

æneo

ἐκ τῶν λεπτοτάτων λευκότατον· τὸ δὲ δεύτερον, ἐκ τῶν παχυτάτων μελάντατον· [80] ταῦτά τε δὴ τέχνῃ γίνεται, καὶ ἔτι τὸ ψιμύθιον. τίθεται γὰρ μόλιβδος ὑπὲρ ὄξους ἐν πίθοις. ὅταν δὲ λάβῃ πάχος ἡλίκον πλῆθος, (λαμβάνει δὲ μάλιστα ἐν ἡμέραις δέκα) τότ' ἀνοίγουσιν· εἶτ' ἀποξύουσιν ὥσπερ εὐρῶτά τινα ἀπ' αὐτοῦ. καὶ πάλιν [τιθέασι, καὶ πάλιν,] ἕως ἂν καταναλώσωσι. τὸ δ' ἀποξυόμενον, ἐν τριπτῆρι τρίβουσι, καὶ ἕψουσιν ἀεί. τὸ δ' ἔσχατον ὑφιστάμενον ἐστὶ τὸ ψιμύθιον· [81] παραπλησίως δὲ καὶ ὁ ἰὸς γίνεται. χαλκὸς γὰρ ἐρυθρὸς, ὑπὲρ τρυγὸς τίθεται, καὶ ἀποξύεται τὸ ἐπιγινόμενον. οὕτω ἐπιφαίνεται τιθέμενος. [82] γίνεται δὲ, καὶ κιννάβαρι. τὸ μὲν, αὐτοφυές· τὸ δὲ, κατ' ἐργασίαν. [83] αὐτοφυὲς μὲν, τὸ περὶ Ἰβηρίαν, σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθῶδες· [84] καὶ τὸ ἐν Κόλχοις. τοῦτο δέ φασιν εἶναι ἐπὶ κρημνῶν. ὃν καταβάλλουσι τοξεύοντες. [85] τὸ δὲ κατ' ἐργασίαν, ὑπὲρ Ἐφέσου μικρὸν ἐξ ἑνὸς τόπου μόνον δ' ἐστὶν ἄμμος, ἣν συλλέγουσι λαμπυρίζουσαν, καθάπερ ὁ κόκκος· ταύτην δὲ τρίψαντες ὅλως ἐν ἀγγείοις λιθίνοις λειοτάτην πλύνουσιν ἐν χαλκοῖς μικρὸν ἐν καλοῖς. τὸ δ' ὑφιστάμενον πάλιν λαβόντες, πλύνουσι καὶ τρίβουσιν· ἐν ᾧπερ ἐστὶ τὸ τῆς τέχνης· [86] οἱ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ ἴσου πολὺ περιποιοῦσιν· οἱ δὲ, ὀλίγον, ἢ οὐθέν· ἀλλὰ πλύσματι ἐπάνω χρῶνται, ἓν πρὸς ἓν ἀλείφοντες· γίνεται δὲ τὸ μὲν ὑφιστάμενον κάτω, κιννάβαρι. τὸ δ' ἐπάνω καὶ πλεῖον, πλύσμα. [87] καταδεῖξαι δέ φασι καὶ εὑρεῖν τὴν ἐργασίαν, Καλλίαν τινὰ ἀθηναῖον ἐκ τῶν ἀργυρείων· ὃς οἰόμενος ἔχειν τὴν ἄμμον χρυσίον, διὰ τὸ λαμπυρίζειν, ἐπραγματεύετο καὶ συνέλεγεν. ἐπεὶ δὲ ᾔσθετο ὅτι οὐκ ἔχει, τὸ δὲ τῆς ἄμμου κάλλος ἐθαύμαζε διὰ τὴν χρόαν, οὕτως ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ἦλθε ταύτην· οὐ παλαιὸν δ' ἐστίν· ἀλλὰ περὶ ἔτη μάλιστ' ἐνενήκοντα εἰς ἄρχοντα Πραξίβουλον ἀθήνησι [88] φανερὸν δ' ἐκ τούτων. ὅτι μιμεῖται τὴν φύσιν ἡ τέχνη, τὰ δ' ἴδια ποιεῖ. [89] καὶ τούτων τὰ μὲν χρήσεως χάριν. τὰ δὲ, μόνον φαντασίαν, ὥσπερ τὰς ἀλοιφάς· [90] ἔνια δ' ἴσως ἀμφοῖν· ὥσπερ χυτὸν ἄργυρον· ἔστι γάρ τις χρεία καὶ τούτου. [91] ποιεῖται δ' ὅταν τὶ [κιννάβαρι] τριφθῇ μετ' ὄξους ἐν ἀγγείῳ χαλκῷ, καὶ δοί-

δυκι

δυκι χαλκῷ. Τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τάχ᾽ ἄν τις λάβοι πλείω. [92] τῶν δὲ μεταλλευτῶν τὰ ἐν τοῖς γεωφανέσιν ἔτι λοιπά, περὶ ὧν ἡ γένεσις, ὥσπερ ἐλέχθη, κατ᾽ ἀρχὰς ἐκ συρροῆς τινος καὶ ἐκκρίσεως γίνεται, καθαρωτέρας καὶ ὁμαλωτέρας τῶν ἄλλων. [93] χρώματα δὲ παντοῖα λαμβάνουσιν. καὶ διὰ τὴν τῶν ὑποκειμένων † διὰ τὴν τῶν ποιούντων διαφοράν, ἐξ ὧν τὰς μὲν μαλάττοντες, τὰς δὲ τήκοντες καὶ τρίβοντες, συντιθέασι τὰς λίθους τὰς ἐκ τῆς Ἀσίας ταύτας ἀγομένας. [94] αἱ δὲ αὐτοφυεῖς καὶ ἅμα τῷ περιττῷ τὸ χρήσιμον ἔχουσαι, σχεδὸν τρεῖς εἰσιν ἢ τέτταρες, ἥ τε μηλιάς, καὶ ἡ κιμωλία, καὶ ἡ σαμία, καὶ ἡ Τυμφαϊκή· καὶ τετάρτη παρὰ ταύτας ἡ γύψος. [95] χρῶνται δὲ οἱ γραφεῖς τῇ μηλιάδι μόνον, τῇ σαμίᾳ δ᾽ οὔ, καίπερ οὔσῃ καλῇ, διὰ τὸ λίπος ἔχειν καὶ πυκνότητα καὶ λειότητα. [96] τὸ γὰρ ἀραιὸν ἠρέμον καὶ τραχῶδες καὶ ἀλιπὲς ἐπὶ τῆς γραφῆς ἁρμόττει μᾶλλον. [97] ὅπερ ἡ μηλιὰς ἔχει τῷ φαειδι. εἰσὶ καὶ ἐν τῇ Μήλῳ καὶ ἐν τῇ Σάμῳ διαφοραὶ τῆς γῆς πλείους. [98] ὀρύττοντα μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὀρθὸν στῆναι ἐν τοῖς ἐν Σάμῳ. ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον ἢ ὕπτιον, ἢ πλάγιον. ἡ δὲ φλέψ, ἐπὶ πολὺ διατείνει· τὸ μὲν ὕψος ἡλίκη δίπους, τὸ δὲ βάθος πολλῷ μείζων· ἐφ᾽ ἑκάτερα δὲ αὐτῆς λίθοι περιέχουσιν ἐξ ὧν ἐξαιρεῖται. διαφυὴν ἔχει διὰ μέσου, καὶ ἡ διαφυὴ βελτίων ἐστὶ τῆς ἔξω. καὶ πάλιν ἑτέραν αὐτῆς καὶ ἑτέραν † ἄχρι τεττάρων ἐστίν. ἡ ἐσχάτη καλεῖται ἀστήρ. [99] χρῶνται δὲ τῇ γῇ πρὸς τὰ ἱμάτια [μάλιστα, ἢ μόνον· χρῶνται δὲ τῇ Τυμφαϊκῇ πρὸς τὰ ἱμάτια,] καὶ καλοῦσι γύψον· οἱ περὶ τὲ Ἄθων καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους. ἡ δὲ γύψος γίνεται πλείστη μὲν ἐν Κύπρῳ καὶ περιφανεστάτη. [100] μικρὸν γὰρ ἀφαιροῦσι τῆς γῆς ὀρύττοντες. ἐν Φοινίκῃ δὲ καὶ ἐν Συρίᾳ καίοντες τοὺς λίθους ποιοῦσιν· ἔπειτα δὲ ἐν Θουρίοις. καὶ γὰρ ἐκεῖ γίνεται πολλή. [101] τρίτη δὲ ἡ περὶ Τυμφαίαν καὶ περὶ Περραιβίαν, καὶ κατ᾽ ἄλλους τόπους· ἡ δὲ φύσις αὐτῶν ἰδία· λιθωδεστέρα γὰρ μᾶλλόν ἐστιν ἢ γεώδης· ὁ δὲ λίθος, ἐμφερὴς τῷ ἀλαβαστρίτῃ· μέγας δὲ οὐ τέμνεται, ἀλλὰ χαλικώδης. [102] ἡ δὲ γλισχρότης καὶ θερμότης ὅταν ἐρεχθῇ, θαυμαστή· χρῶνται γὰρ πρός τε τὰ οἰκοδομήματα τοῦτον τὸν λίθον περιέχοντες. κἄν τι ἄλλο βούλωνται τοιοῦτο κολλῆσαι. κόψαντες δέ, καὶ ὕδωρ ἐπιχέοντες, ταράττουσι ξύλοις.

æneo teratur vase, æreo etiam pistillo. atque horum plura fortasse alia sumat aliquis.[92] mox ex fossilibus restant ad huc insignes terræ, quarum generatio, vt initio diximus, ex affluxu aliquo, & percolatione fit puriori, & æquabiliori, quàm alia.[93] accipiunt verò colores varios tum propter efficientium, tum etiam propter subiectorum differentiam. Harum itaque alias molliunt, alias liquant, & terunt, & inde componunt massas, quas ad nos ex Asia deferunt.[94] ex Natiuis verò, & iis, quæ propter præstantiam vsui sunt, tres fere aut quatuor numerantur. Melina scilicet, cimolia, samia, & Tymphaica, vel gypsum præter has quarto loco.[95] vtuntur ex his pictores melina tantùm. samiam autem quàmuis pulchram, quòd pinguis, densa leuisq; sit, non vsurpant.[96] Nam rarum, asperum, & macrum couenientius picturæ est,[97] quod habet melina, quæ in pharide foditur: quamquàm tùm in Samo, tùm etiam in Melo sunt plures terrarum differentiæ.[98] sanè fossor in metallis Samiis nõ potest rectè stare, sed aut supinus, aut ad latus. Vena quippe ad longum extenditur altitudine bipedali, latitudine multo maiori. Vtrinque verò saxis obsepitur, ex quibus secernitur. est in media parte venula meliorilla, quæ extra est, rursus altera, deinde quarta sibi inuicem opposita, extrema est, quæ dicitur After.[99] vsus eius præcipuus in vestibus: vtuntur & in vestibus Tymphaica. vocant hanc gypsum, qui Tymphæam, & ea loca habitat. gypsum verò multum, & præstantissimum in Cypro gignitur.[100] parùm enim terræ fossores cauant, dum scrutantur. in Phœnicia, & Syria coquunt ex lapide, mox in Thuriis, nam & ibi multum fit.[101] tertium est Tymphææ, & in perrhæbis, aliisque locis. horum natura præcipua. Nam lapidosa potius est, quàm terrena. lapis autem Alabastritæ similis, neq; is magnus cæditur, sed frustatim.[102] mira eius viscidítas, & calor, quãdo iam madefactus fit. vtuntur enim in ædificiis hoc lapide aquâ conspersо, & si quid velint aliud glutinare. terunt etiam, & aquâ affusâ lignis commiscent: manibus enim propter ei⁹ calorẽ nequeunt. madefaciunt porrò statim ad vsum;

103 si paulò ante, celeriter coit, nec licet statim dispescere. 104 commendatur & eius vis, quando parietes vitiantur, & rimas faciunt. 105 sæpe etiam cùm aliæ in ædificiis partes ceciderunt, aliç suspensæ sunt, nec tenentes inuicem. potest autem exceptum iterum, atque iterum decoqui, & vtile reddi. atque in Cypro quidem & Phœnicia in his rebus præcipue vtuntur Gypso. 106 in Italia verò vtuntur & in condiendo vino, & pictores in quibusdam, quæ ad artem faciunt: fullones etiam inspergendis vestibus. 107 præstare videtur aliis iu simulachris, & sigillis: & ita vtuntur & in Græcia potissimum propter lentitudinem & leuorem. Gypsi sane vis in his, atq; in talibus consistit. 108 eius verò natura videtur calcis, & terræ simul & calorem, & lentorem habere, sed vtraque præstare. est enim calce calidius, terra autem longe lentius. quod enim igneum sit, vel inde manifestum est, 109 iam enim vestiaria Nauis madefactis vestibus igne cōcœpto incendio absumpta est. 110 coquūt & in Phœnicia & in Syria in fornacibus conditum, præsertim marmorosum, & simplex, solidissimum construentes, quòd & magis, & citius cōburatur. videtur enim calidissimum esse coctum, & diutissimè permanere. Hoc cum excoctum sit, terunt veluti cinerem. atque ex hoc manifestum esse videatur ortum eius omnino igneum existere.

τῇ χειρὶ γὰρ οὐ δύναται, διὰ τὴν θερμότητα. 103 βρέχουσι δὲ παραχρῆμα πρὸς τὴν χρείαν, ἐὰν μικρὸν πρότερον ταχὺ πήγνυται. καὶ οὐκ ἔστι διελθεῖν ἅμα. 104 ἔστι δὲ καὶ ἰσχύς. ὅτε γὰρ οἱ τοῖχοι ῥήγνυνται καὶ διαφθείρονται· ἡ δ' ἄμμος ἀνίησι. 105 πολλάκις δ' καὶ τὰ μὲν πέπτωκε καὶ ὑφήρηται· τὰ δ' ἄνω κρεμάμενα καὶ συνεχόμενα τῇ κολλήσει, δύναται δὲ καὶ ὑφαιρουμένη πάλιν καὶ πάλιν ὀπτᾶσθαι καὶ γίνεσθαι χρησίμη· περὶ μὲν οὖν κύπρον καὶ φοινίκην εἰς ταῦτα μάλιστα. 106 περὶ δὲ ἰταλίαν καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον· καὶ οἱ γραφεῖς ἔνια τῶν κατὰ τὴν τέχνην. ἔτι δ' οἱ κναφεῖς ἐμπάττοντες εἰς τὰ ἱμάτια. 107 διαφέρειν δ' δοκεῖ καὶ πρὸς τὰ ἀπομάγματα πολὺ τῶν ἄλλων. εἰς ὃ καὶ χρῶνται μᾶλλον, καὶ μάλιστα οἱ περὶ τὴν ἑλλάδα· γλισχρότητι καὶ λειότητι.

Ἡ μὲν δύναμις ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις· 108 ἡ δὲ φύσις ἔοικεν ἀμφότερα πῶς ἔχειν, καὶ κατὰ τῆς κονίας, καὶ τὰ τῆς γῆς θερμότητα καὶ γλισχρότητα. μᾶλλον δ' ἑκατέρας ὑπερεχούσας. θερμοτέρα γὰρ τῆς κονίας, γλισχροτέρα δὲ πολὺ τῆς γῆς· ὅτι δ' ἔμπυρος, κἀκεῖθεν φανερόν. 109 ἤδη γάρ τις ναῦς ἱματηγὸς, βρεχθέντων ἱματίων, ὡς ἐπυρώθησαν, συγκατεκαύθη καὶ αὐτή. 110 καίουσι δὲ καὶ ἐν φοινίκῃ καὶ ἐν συρίᾳ, καμινεύοντες αὐτὴν καὶ καίοντες· καίουσι δὲ μάλιστα τοὺς μαρμάρους καὶ ἁπλουστέρους· στερεωτάτους μὲν παρατιθέντες †

διὰ τὸ θᾶττον καίεσθαι καὶ μᾶλλον· δοκεῖ γὰρ θερμότατον εἶναι πυρωθὲν, καὶ πλεῖστον χρόνον διαμένει. ὀπτήσαντες δὲ κόπτουσιν ὥσπερ τὴν κονίαν. ἐκ τούτου δ' ἂν δόξειεν εἶναι φανερὸν ὅτι πυρώδης τις ἡ γένεσις αὐτῆς τὸ ὅλον ἐστίν.

NOBILISSIMO ET PERILLVSTRI VIRO IOAN. VINCENTIO PINELLO.

Ommentarios meos & emendationes in Librum Theophrasti de lapidibus tibi offero, dicoque, Pinelle Nobilissime, ac doctissime, debui autem non vno nomine. Nā cum summa me beneuolentia prosequaris, soleasque, meas, vt ait ille, nugas aliquid existimare, idē autem in omni doctrinarum genere eruditissimus sis, nihil nō noueris, quod ad naturæ historiā græcæ, latinaq; linguæ reconditā, & exquisitam cognitionē Philosophiæ, Medicinæ, Matheseos, postremo disciplinarum omnium & artium absolutissimum orbem pertinere videatur, profectò & ingratus habear, & ignarus, si te vnum vere non eligam, cui donem fœtus hos meos, quos tuo iure postulare potes, & mecum agere. Nam cum Theophrasti opuscula omnia in latinum conuersa, commentariisque, & emendationibus aucta amicorum præcipuis donare statuerim, inter illos autem, & optimum, & præcipuum locum habeas, cui omni officiorum genere adstrictissimum me esse, & agnosco, & fateor, iure videor eligisse libellum extremum, quem tui iuris omnino facerem. ad illius autem editionem, cum me docti aliquot viri iam pridem fuerint adhortati, ita in tua familia transiturum illum existimo, vt non illi modo lucem tuo nomine, sed & à maleuolis præbeas securitatem. tanta enim & apud Italos, & apud exteros omnes de te est opinio Io. Vincenti, vt quod tibi placeat nemini acceptum non sit. maximum tibi in litteris iudicium est, summa omnigenaq; eruditio, singularis in disputando subtilitas, & facundia, promptissimum memoriæ penu, imo Thesaurus; nullus te latet liber, nulla pagina. quantus autem es in græcis litteris, quantus in latinis, in omni antiquitate, in Poesi, in Dialecticis, in Rhetoricis, in Philosophia, in sacris litteris? si igitur vina Libero, frumenta Cereri, postremo sua cuique Diuorum dabat Antiquitas, cur tibi non debentur ea, quæ quocunque modo ad litteras pertinent? hoc certe nomine vel si nulla mihi tecum esset necessitudo, libellum hunc tanquam debitum ad te mitterem. Nunc autem in tanta mea erga te obseruantia, in tot amicitiæ officiis, imo vinculis nolui committere, vt non tu modo, qui summa humanitate, ac modestia præditus es, sed quilibet alius me & inscitiæ insimularet & ingrati animi. verum quando satis de his dictum est. venio ad commentarium, inter illa, quæ desiderant studiosi Philosophiæ à fonte ingeniorum Aristotele, sunt sine dubio τὰ μεταλλευόμενα, quod libri in quibus de his egit, temporum iniuria perierunt. bene autem cum iis ageretur, si extarent saltem Theophrasti libri, quos de hoc eodem argumento scripserat. fuit enim hic vt Scholæ ita & Doctrinæ successor. & eosdem Philosophiæ locos diligentissime pertractauit. peruenit tamen ad nos liber hic de lapidibus, in quo non de lapidibus modo, verum etiam de terrarum insignium generibus, fossilibusque plurimis disputat, mirum autem quàm lacer, quam mutilus, quam mendosus. Hunc cum innumeris maculis partim collatione aliorū locorū, partim ipsius Plinii, partim coniectura perpurgassem, scholiis etiam ornare volui, tum vt difficiliores locos declararem, tum etiam vt emendationum rationem redderem. Scio autem ita me plura menda sustulisse vt innumera fortasse reliqua sint. (nolo autem de Adriani Turnebi viri sine controuersia Doctissimi laude, quidquam detractum sit, qui locos aliquos felicissime restituit) & tamen quando in hanc segetem, ne senticetum dicam, sarculum immisimus, non deerunt eruditi aliqui, qui adhuc runcabunt, si quid spinarum me latuit. Verum cum metallorum, & lapidum reliquorumque fossilium ortus, & causæ maximas habeant controuersias; nec desint, qui maximum Philosophorum Aristotelem damnent, quod de iis improbabilia litteris tradidit, laudent autem Theophrastum in nonnullis, damnent tamen & illum in plurimis, putent verò inter hos ne minimum quidem de causis, & generatione metallorum, ac lapidum conuenire. id vnum præcipuè facere studui, vt & conuenire philosophis demonstrarem, & optimè de metallis, quemadmodum & de aliis naturæ rebus & sensisse illos, & scripsisse declararem. res quidem non adeò in promptu erat, quod varios locos opus erat colligere, conferre, perpendere, nonnunquam & Diuinum Platonem tanquam in subsidium accersere: conatus tamen sum præstare, quod nemo voluit ante hac. potuisse enim multos certum est.

atque fortasse videbor nonnullis attulisse παράδοξα. sed legant illi attento, & sedato animo, reperient enim me & probabiliter loquutum, & ex medio fortasse peripato. sic damnare desinent Aristotelem, sic ab illo aliena non docere Theophrastum iudicabunt, sic Alberti non magni facient rationes, & Georgium Agricolam, qui in hoc argumento declarando præclarè se gessit, si non in aliis, in interpretandis tamen horum philosophorum sententiis deprehendent hallucinari. In emendandis autem corruptis deprauatisque vocibus, cum nullius manuscripti, aut alioquin incorrupti codicis mihi aut esset, aut sperari posset auxilium, ita versari volui in critice, vt summam cautionem, & animaduersionem omnes adhibuisse me facile videant, si tamen & coniectura me fefellit, & iudicium in nonnullis, vt lubenter ab eruditis peto veniam, ita lubentissime doceri velim, quæ animaduertisse nequii. Homo enim cum sim facilime errasse potui, & humanæ infirmitatis non essem conscius, si veniam recusem deprecari. id quod non in emendationibus tantùm, verùm & in declarationibus, atque adeò in ipsa versione dictum velim. Nam in iis philosophi verba breuiter explanare studui, & si quid erat obscurius, aut quod non esset omnibus obuium diligenter aperire. in hac verò neque verba fidissime sequutus sum, neque neglexi, quod plurimi faciunt. Nam ita sententiam expressisse arbitror, vt verborum, quod in artibus, atque scientiis maximè necessarium est, summa mihi ratio habita sit. hæc an præstiterim nescio, certe præstare maximo studio conatus sum. Tu vero Pinelle Doctissime ea qua me prosequeris beneuolentia, librum excipe, quem sub tui nominis Auspiciis publicare volui, & me qui te viginti iam annos patronum habeo, tuere, ac dilige, Vale.

IN THEOPHRASTI LIBRVM DE LAPIDIBVS SCHOLIA ET EMENDATIONES DANIELIS FVRLANI.

LIBELLVS hic Theophrasti de lapidibus inscribitur. estque ex eorum librorum numero, qui non certo quodam ordine, vt cum aliis coniungantur, editi sunt, quales sunt illi, in quibus naturalium rerum causæ, atque principia pertractantur: sed qui per se soli atque priuatim editi sunt. ex quorum numero præter alios, qui temporum iniuriâ perierunt, sunt & reliqui omnes libelli, quos habemus huius Auctoris. pertinet autem ad eam physices partem, quæ metallorum ac fossilium naturam contemplatur. de quibus cum nulla fere extent veterum peripateticorum monumenta, perierintque tam duo Aristotelis de metallis commentarii, quàm etiam huius nostri liber περὶ τῶν μεταλλευτῶν, & duo περὶ τῶν λιθουμένων. hoc est de iis, quæ in lapidem commutantur; item alter de sale, nitro, & alumine, hic tamen vnus à tot fortunæ naufragiis seruatus est. atque ille adeò corruptus, adeò plerisque locis deprauatus, vt hactenus deploratæ fortasse salutis existimatus, à nemine fuerit vel in latinum conuersus, vel commentariis aut emendationibus illustratus: atque vtinam Adrianus Turnebus vir ætatis nostræ doctissimus diutius viuere potuisset. Certè enim haberemus omnia Theophrasti opuscula, & græca longè quàm antea meliora, & latina quàm elegantissima: qualia edidit de igne, & de odoribus, quale etiam hoc nostrum parabat edere, nisi morte fuisset præuentus. edita tamen eodem Auctore est superioribus annis non inelegans tralatio; sed cui sanè absolutæ perfectionis manus deesse facile videatur. quòd si non contigit nobis dum hunc auctorem latinè redderemus aliquod ex veteribus exemplaribus auxilium: si continuè in deprauatissimis locis coniecturis opus fuit, quæ haud nescio quam incertæ sint, non tamen committere volui, vt diuinum hoc opus, si per me fieri posset, iaceret in tenebris. Cuius eandem fortunam experientur libelli alii. verum cum præter versionem addere etiam scholia & emendationes visum sit, antequam ad Auctoris difficiliores locos veniam, præfari operæprecium est, quæ non modo huic libello, verùm etiam aliis lucem aliquã sint allatura. Naturalis philosophia omnia, quæ natura constant, quæque intimum habent motus, & mutationis principium contemplatur, eorumque causas quærit, & explicat. Res autem naturales duplices sunt; nam aut eiusmodi, vt cum à propriis principiis, & causis ortæ sint, sint tamen & ipsæ aliarum causæ; aut tales, vt effectæ quidem ab aliis ac genitæ, nullarum inferiorum rerum causæ sint. in prima differentia sunt prima corpora; diuinum scilicet siue cæleste, & quæ dicuntur elementa, quæ cum propriis constent principiis, à certis etiam effecta causis, sunt tamen causæ & materiales, & efficientes corporum inferiorum. in altera autem sunt animalia, plantæ, metalla, fossilia. quæ cum ex elementis constent. gignuntur enim ex iis commistis, & temperatis, fiuntque à cælestis corporis viribus, aliorum tamen causæ non sunt. nihil enim post hæc in rerum vniuersitate reperitur. neque in præsentia nego Animal Animal edere, & plantam plan-

tam,

tam, vt ait Aristoteles, sed alia sententia nego plantas ac animalia aliarum rerum esse causas. Cum igitur hæc ita sint in superioribus iis explicandis, quòd nondum ad multitudinem ac infinitatem deuentum est, satis est explicare causas afferre principia, ex quibus eorum naturam, & affectiones explicatas habeamus. in his autem declarandis quòd ex varietate ac multitudine turbari posset scientiæ certitudo, opus est prius accurata narratione, quæ dicitur historia, vt cum earum rerum habuerimus parteis, differẽtias, ortus, affectiones, alia postea nobiliori ratione causas peruestigemus. hanc rationem in particulari philosophia explicanda sequuti sunt duo illa veteris sapientiæ lumina Aristoteles, & Theophrastus, alter in libris de Animalibus, & alter in libris de stirpibus, eandem etiam in metallis ac fossilibus declarandis secutos esse credibile. ex illius autem argumenti libris hunc esse Theophrasti librum consentaneum est, in quo Lapidum facultates, genera, differentiæ, nec non rerum aliquot, atque aliorum fossilium, sine vllis redditis causis declarantur, nisi quòd initio huius libelli breuissimis verbis significat potius quàm explicat ortus metallorum ac fossilium aliorum causam. & tamen cum innumera sint effecta, in hoc vario, & penè infinito scriptionis argumento, dubium non est, opus esse multis, ac variis de illorum causis disputationibus. Hanc quidem philosophiæ partem cum à veteribus iis non habeamus explicatam, habuimus tamen patrum memoriâ à Georgio Agricola viro sanè, & diligentissimo & doctissimo, qui cum præclaros de hoc eodem argumento ediderit commentarios, tamen in iis disponendis nescio quo vsus consilio historiam causarum explicationi postposuit. Cùm tamen & maiorum illorum philosophorum scriptiones potuerint admonere, & ratio in promptu sit prius esse oportere τὸ ὅτι, sequi autem τὸ διότι. vt habemus in Analyticis. Cum itaque hic Theophrasti liber historicus sit, alii tamen singulares libri sunt ἀπολογικοὶ, seu προβληματικοὶ in iis enim priuatim nonnullarum rerum naturalium affectionumque explicantur causæ, vt in libro de igne, in libro de odoribus, in eo, qui de Ventis inscribitur. præterea in libellis de vertigine, lassitudine, sudoribus. excipiendus fortasse videatur liber de piscibus vulgo inscriptus, inscribendus tamen de piscibus in sicco degentibus, in quo tamen vt aliquæ afferantur rationes, posita est admirabilium nonnullorum narratio. Cum autem magna pars eorum quæ in aliquibus Theophrasti libris, in Aristotelicis problematum sectionibus iisdem etiam plerumque verbis reperiantur, hæsitarunt nonnulli docti homines an ea problemata qualia sunt, ab Aristotele sint edita, an potius à studioso aliquo ex eius & Theophrasti operibus concinnata. Certè enim multa quæ in naturalibus problematis & encycliis dixisse memoriæ prodidit, in his nostris non repetiuntur. Sed hæc quæremus aliâs. Nunc ad ipsa Theophrasti verba transeamus.

Τῶν ἐν τῇ γῇ συνισταμένων τὰ μὲν ἐστὶν ὕδατος τὰ δὲ γῆς, ὕδατος μὲν τὰ μεταλλευόμενα.
Eorum, quæ in terra concrescunt, alia ex aqua sunt, alia ex terra, ac metallum.

De lapidum, & metallorum aliorumque fossilium ortu, & causis, breuissimis verbis pauca potius attingit, quàm explicat. Verùm cùm in naturæ rerum cognitione locus hic pluribus sit quęstionibus inuolutus: quandoquidem Aristoteles aut nihil, aut omnino parum, atq; illud obscurissimè in tertio Meteorolo. declarauit: Theophr. verò præceptoris quidem dogmata sequutus est, sed perobscure suam & ille sententiam aperuit: posteriores verò peripatetici præsertimque Arabes nihil memoriæ prodiderunt, quod veteris philosophiæ veritatem & ἀκρίβειαν imitetur: conabor ego pro virium tenuitate summorum philosophorum aperire sententiam, & quæ illorũ videntur dogmatis veritatem eleuare, refellere ac cõfutare. vt igitur ab Aristo. incipiã, ille in extremo tertio meteorologic. post explicata omnia, quæ quòd in sublimi aeris regione fiunt, à gręcis dicuntur μετέωρα, quòd ex eadem materia non modo quæ in sublimi fiunt, sed etiam subterranea mista videntur constare: idcirco breuissimè ait duo ex duplici exhalatione fieri sub terra corporum genera, altera quæ vocant ὀρυκτὰ, altera, quæ μεταλλευτά. à sicca enim exhalatione ignescente fossilia fieri, qualia sunt lapides, qui liquefieri nequeunt, sandaracha, ochra, rubrica, sulphur, & quæ huiusce generis sunt. horum autem plura esse cinerem coloratum, nonnulla lapidem ex huius generis concretione compositum. ab humida autem exhalatione in lapidibus ac saxis à siccitare compressa, & concreta, quemadmodum in sublimi aëris regione fit ros, & pruina, ita in terræ cauernis metalla fieri, & quæ funduntur, & quæ ducuntur. Theophrastus verò initio huius libelli fossilia omnia (sic dicimus in præsentia mista omnia subterranea) in duo & ipse partitur genera. alterum autem esse metalla, alterum lapides, & insigneis terras. in terrarum autem genere comprehendit cuiusuis generis fossilia, qualia sulphur, bitumen, sandaracha, Auripigmentum, chrysocolla, & quæcunque alia sunt. quo autem modo Aristot. metalla ab humido halitu conflari censet, eodem hic modo ex aqua concrescere; vtque ille lapides non liquescentes, & reliqua fossilia ex halitu sicco atque terrestri, sic hic ex terra constare. atque cùm videantur maximi hi Auctores non leuiter dissidere, videndum est, non modo an inter se concordes sint, verum etiam an à magistro Platone non aliena doceant. Primùm autem vt disputatio nostra via & ratione instituatur de lapidibus agemus, quo loco post maximorum philosophorum sententiam explanatam, declarabimus an ex eadem materiâ constent omnes lapides, tàm scilicet qui liquefiunt quàm qui liquari non possunt. & an eadem materia sit lapidum non liquescentium, & cæterorum fossilium, eademque efficiendi vis, & causa, recteque an perperam fecerit Aristoteles, qui subterranea mista omnia in duo genera partitus est, à quo neque hic noster videtur dissentire. de lapidum itaque materia quæ nam Aristotelis sententia sit ex superioribus verbis habetur. hoc est illorũ esse materiam siccam exhalationem accensam. quę sententia cum nonnullis omnino ab-

surda, & ab omni ratione aliena visa sit, propterea conati sunt ostendete duas exhalationes in Meteotis adeò decantaras non fuisse propositas vt mareriam, verùm potius vt effectrices causas. id quod ex ipsis verbis nituntur ostendere. ait. n. efficir autem fossilia exhalatio sicca accensa. & ,, rursus. facit autem hæc omnia vaporosa exhalatio. ,, verum si quis atrentè mentem Aristo. inspiciat, & verba omnia rectè perpendat, sine vlla dubitatione facilè sibi persuadeat exhalationes vt subiectas materias fuisse positas, non autem vt effectrices causas. id quod non est, quòd longioribus verbis prosequi studeamus, & alioquin politiores omnes interpretes græci, & quicunque alii noluerunt ex latinis. delirate locum illum hâc sententiâ interpretati sunt. profectò non ausim negare Atistotelis senrentiam non adeò penitiori mentis acie examinatam plurimis esse difficultatibus inuolutam, à quibus cum sese nequirent nonnulli docti homines expedire à præceprore facilè desciuerunt. inter hos autem existimatut esse Theophrastus. est autem sine dubio Auicenna, Albertus Magnus, Georgius Agticola; cuius vnius (quandoquidem alii satis habuerunt tantùm desciscere,) argumenta contra sententiam propositam hæc sunt. primum enim si ab exhalatione sicca lapides fierent, facilè & sine négotio frangi potuisse, vt qui sine vllo humore concreti sint. neque etiam potuisse coagmentari ac fieri quales sunt: Cum sicca tantùm exhalatio eorum materia sit. deinde cebrius in supeta regione fieri debuisse, quàm, &c. intra terræmotum enim, & conuetsionem astrotum concitariorem, citius exhalationem accendere, & si non aliàs, saltem dum cometæ, aliæque igneæ (vt vocant) impressiones fierent, oportuisse semper lapides aut tetram decidere, id quod nunquam ttadidisse Aristot. qui potius lapidem in Ægospotamo à cælo delapsum affirmauit ventorum vi in aerem sublatum esse, atque inde in terram decidisse, & tamen si etiam vt putauit Auicenna in aere lapides fiunt, nihil prohibere eorum materiam ventorum impetu è terra in sublimem aerem ferti, illam autem esse nō exhalationem, sed eandem illam, quæ eriam intra terram est. quòd si quis Aristotelis sententiam tueri velit argumento sumpto à fornàcibus æratiis, in quibus fit pompholix, spodium, cadmia, tamen neque hoc efficere vt vera sit. quandoquidem subterraneum calorem non adeò vehementem esse, quemadmodum metallicarum fornacum est. hunc enim vehementer vrere. neque fumo facere cadmiam, aut spodium, sed nimio feruore sursum ferre æris ipsius pattem aliquam, exindeque metallica illa fieri: subterraneum verò calorem moderatum esse, qualis est animantibus innatus calor, auctoremque permistionis esse rerum vel maximè qualitatibus diuersarum. Hæc Agricola. sed quæ non magni sunt momenti (vt opinor.) falsus autem est doctus vir, quòd putauit Aristotelem lapidum materiam ponere exhalationem illam siccam, ac fumidam sine vlla vaporis permistione. id quod si ita esset, haud dubiè si quid ex eo halitu concresceret, aridum esset atque friabile. verùm res non ita habet. Sciendum enim ab Aristotele non omnem exhalationem sine discrimine materiam fossilium statui, verùm crassissimam, & vt græce dicam καπνωδεστάτην, ac maxime tetrenam, neque ita simpliciter sed accēsam & ignitam. Nā si omnis exhalatio esset lapidum fossiliumue reliquorum materia, nullus esset locus, in quo non essent lapides, aut fossilia, quandò nulla est terra, quæ Solis radiis cōcalefacta in cauernis suis ac meatibus non exhalet. nunc autem hoc non videtur, fiunt enim tam lapides, quàm fossilia reliqua vbi & igneus calor est, & vbi crassissima illa ac terrestris exhalatio, neque tamen sine vlla humoris humidæue expirationis commistione: Nihil enim potest siccum sine humido coagmentati, atque concrescere, quàmquam sicca terrenaque substantia maiori copia sit, ac mole. hæc cum ita sint, facilè quæ obiicit Agricola refelluntur. nam ideo non conterúntur aut friantur lapides, quòd humidum permistum habeat; nunquàm enim fit vt altera ab altera, exhalatio omnino separara sit, vt non semel Aristoteles in meteoris declarauit. Crassa itaq; exhalatio ac terrestris humidæ permista si igneo calore vratur, dubium non est, quin lapidem faciat qui friati non potest, quòd humidum cum sicco commistum igne excoctum est, vt in lateribus fieri conspicimus. in aeris autem regione supera non fiunt lapides, quòd licet ibi ignis elementum sit, & cælestium corporum concitata conuersio, à qua facilè succendi possit exhalatio, non tamen talis materia, quæ possit lapides facere. opus enim est crassâ atque terrena materia, quæ possit in lapidem coagmentari, quæ sine dubio in aëte esse nequit. in superam enim illam regionem fertur calore solis exhalatio, quæ licet fumida sir, & aliquid habeat rerrenæ qualiratis, tenuis tamen est, & solis calidæq; illius regionis viribus disiicitur ac tenuatur longè magis, vt succendi quidem possit, & cometas patere, trabes ignitas, stellas discurrentes; fulguta, & alia huiusce generis, non autem lapidum genera. quocirca haud iniuria negauit Aristoteles lapidem in Ægospotamon sua tempestate delapsum in supera regione ortum esse. porrò quod exemplum ex merallicis fornacibus sumptum putauit Agricola suæ obiectioni nihil officere, adeò contra illum est, vt vel hoc solo, quæcunq; obiicit in Aristotelis sententiam, facilè diluantur; nam quemadmodum in fornacibus æratiis, quòd fumus crassissimus exhalat, quodque fauilla plurimum habet ex iis, quæ in fornacibus incoquuntur, in fornice, in parietibus, in pauimento eriam ipso, ex ipso fumo ac fauilla cōcrescit pōpholix, cadmia, ac spodiū, ita etiam in subterraneis exhalationibus, quæ plurimum à calefacta terra, sed & à subterraneis ignibus eleuantur. mirum non est, si cum illæ crassissimæ sint, plurimumq; illius terræ contineat, quæ calescit, ac penè coquitur, in angustissimis etiam locis conclusæ, vt minimùm possint expirare, multorum generum pro subiecta materia fossilia faciant, qualia lapides multorum generum insignes terræ & quæcunque alia è terræ visceribus præter metalla eruuntur. atqui negat Agricola intra terram adeò vehementem calorem esse. licet enim alicubi, vbi ignis fomites, atq; alimenta sunt, sulphur, & bitumen, incen-

dia

dia maxima sint, subterraneiq; ignes mira videantur effecta parere: dicat tamen ille paucissimis hæc in locis esse: contra verò fossilia & ex his pſertim lapides nusq̃ penè non esse, nusquã nõ occurrere. Sanè temerariũ sit negare incendia atque ignes subterraneos non vbiq; esse, hoc.n. perspicuũ omnibus est: cum pauca loca à veteribus tradita sint, & à nobis pauciora obseruata, in quibus erumpant incendia. verùm animaduertere oportet in terræ cauernis, atq; angustiis, licet non vbique ignes sint, tamẽ sublatas à terra solis calore calefacta exhalationes in arctissimis locis conclusas adeò recalescere, vt ideo ab his terra calefacta magis, callidiores fumidioresq; atq; adeò crassiores edat halitus, qui tùm crassitie tum calore continuè magis aucti, tandem fossilium materia sunt. haud aliter atque in animantibus accidit, & in homine ipso. nam corporis fuliginosa recrementa si liberiores meatus non habeant, per quos transpirent, intra corpus conclusa calidiora subinde reddita, febrium inflammationumq; causæ sunt putrescentibus humoribus, natiuoq; calore in febrilem, atque alienum à naturæ salute conuerso. quod si innatus animantium calor se perspirare non potest, & quæ ex alimentis tenuia habet recrementa, per corporis meatus secernere, magna patitur incendia, cuius generis sunt febres ardentes, viscerumque internæ inflammationes: quid mirum si idem in terræ cauernis fiat, vbi & maius expirationis à locorum angustia impedimentum, continueque à solis radiis calor suggeritur, materiaq; subest, quæ facilè concalescit, atque succenditur? neque tamen vbique has esse exhalationes dicimus, nam vbique fossilia fierent, quod supra dicebamus, sed vbi materia est, quæ facilius calefit, vbi angustiora & cauernosa loca, & solis calor magis penetrat, atq; efficacior est. ne igitur miretur quispiam adeò crassas in terræ cauernis exhalationes adeoque feruidas fieri, vt ex his plurimorum generum fiant fossilia, quemadmodum in ærariis fornacibus, à fumo atque fauilla, cadmia fit atque pompholix. His ita declaratis non dubito quin Aristotelis sententia de lapidibus, atque fossilibus certa ac rata habenda sit. quam tamen non ausim negare perplexè traditam, & quasi ab alio properante auctore prolatam, egereq; accurratiori declaratione, quippe maximè vniuersim propositam, & penè alieno loco. Quamobrem Theophrastus cum initio huius libelli de ortu metallorum; ac fossilium & ipse breuissimè disserat, videtur tamen penè omnibus planius & apertius à doctoris desciscere sententia. qui tamen tantum abest, vt ab eo aliena ac dissidentia doceat, vt meo iudicio quæ ille obscurè dixerit, hic suo more apertius, & planius tractasse videatur: quæq; ille non omni ex parte attigerit, sed quatenus tantùm fossilium explicatio à declaratis exhalationibus dependebat, hic & omni ex parte, & omnibus causis ac modis particulatim allatis & declararis planè doceat. Aristoteles enim cum totis tribus meteologicorum libris copiosè egisset de duabus exhalationibus vt sublimium (quæ μετέωρα dicuntur) materiales sunt causæ, non incommodè iis declaratis in extremo libro tertio ostendere voluit, exhalationes non modò sublimium esse materias, verum etiam subterraneorum: Non tamen ideo putandum est, subterranea aliter aut ex alia materia non posse fieri, & ex his præsertim lapides, & terras aliquot insigneis. quod vt planius habeatur ipsius Theophrasti verba recensenda sunt. ait itaq;, cum dixisset eorum, quæ in terra concrescunt alia ex terra; alia ex aqua constare. ex terra autem & lapis, & quæcunque sunt lapidum genera præstantiora, & si quæ etiam ipsius terræ sunt genera magis insignia: & paulò infrà. Omnia igitur hæc (vt simpliciter dicam) operæprecium est putare, quod ex pura aliqua, atque æquabili materia concreuerint, quæ aut affluxu, aut percolatione per aliquid facta sit, aut aliquo modo excreta. hic Theophrastũ dicet aliquis ex terra velle cõstare tùm lapides tũ etiã quæcunq; alia sunt fossilia præter metalla. terram autem idoneam esse materiam, quando iis modis excreta, colata, congesta sit, qui possint aptam illam reddere, vt ex ea, aut lapis aut quiduis aliud fossile fiat: nullam autem fumidæ illius & crassæ exhalationis mentionem fieri, quam Aristoteles materiam statuit: qui igitur ambos hos philosophos dissidentia ac diuersa non scribere atq; sentire? verum non ita temerè dissidii arguendi sunt, qui in omnibus ferè naturæ rebus maximè concordes esse studuerunt. sciendum igitur lapidum non liquentium, atq; fossilium Aristotelem materiam iudicasse terrenam exhalationem, non tamen negasse, quin ex terra ipsa simpliciter possint concrescere. Nam quarto meteolog. vbi de mistorum affectibus verba fiunt. ὅσα μὲν ὑπὸ θερμοῦ πήγνυται τὰ μὲν ἄλυτα τὰ δὲ λυτὰ ὑγρῷ κέραμος μὲν οὖν καὶ λίθων ἐνίων γένη, ὅσοι πυρὸς τῆς γῆς συγκαυθήσης γίγνονται οἷον αἱ μυλίαι ἄλυτοι. hoc est: quæcunque à sicco calido concrescunt, alia humore liquantur, alia non soluuntur. later igitur, & lapidum nonnullorum genera, quicunque è terra igne combusta fiunt, quales sunt molares, non liquantur: quid potuit ab Aristotele dici clarius, & Theophrasti sententiæ magis consentaneum? eadem de metallis dicit, vt affirmabimus suo loco. ne quis igitur damnet summum philosophum, nil Theophrastum putet meliorem, ac veriorem habuisse de metallorum ac lapidum ortu sententiam. ex hoc enim loco vel pertinaces facilè conuincimus sententiæ, quæ initio huius libelli est, Aristotelem primum esse, atque legitimum auctorem. Verum si hoc ita est, quid opus fuit in tertio meteolog. exhalatione fumida atq; terrestri? hoc etiam declarabimus apertius. Lapidum fossiliumque materia sine dubio terra est. Hæc autem variis modis afficitur, vt idonea sit ad varias formas fossilium producendas. Nam aut aquis madefacta per venas, angustiasq; fluit, vt tandem in angusto loco conclusa, à calore subterraneo excreto humido lapis fiat. aut percolatur, aliæq; partes secernuntur ab aliis, aut etiam fumida calidaq; caloris ignisq; subterranei exhalatione sursum fertur, atque ita concrescit, & varia fossilium pro varia sua natura facit genera. vna igitur atque eadem materia cum sit, excretiones tamen diuersæ sunt. quamobrem cum ille in extremo tertio meteolog. de exhalatione vtraq; proximè loqueretur, vt

ex ea sublimia fiunt, huiusce excretionis, siue (vt ita dicam) præparationis opportunè meminit. neque enim eo loco ortum metallorum fossiliumue declarat, sed continuis penè verbis earundem exhalationum, de quibus toties superius facta est mentio. effecta sub terra etiam breuissimè docet, vt absoluta sit vtriusque halitus tam in sublimi aere quam in terræ cauernis potestas, atque natura. Nam de ortu metallorum fossiliumq; separata fuit ab Aristotele scripta tractatio, quæ tamen, sicut alia multa diuini illius scriptoris monumenta, desiderantur, in qua sine dubio docuisse omnia necesse est, quæ ad generationem, & accidentia omnia eorum pertinent. Hic etiam dubitabit aliquis quod Aristoteles censuit (vt apertè conuicimus) terram quocunque modo excretam fossilium esse materiam, Theophrastus tamen exhalationem non videtur agnouisse. diluenda tamen & hæc dubitatio. atque cum mihi satis foret dicere Theophtastum in hoc libello non exactè causas originemque lapidum reliquorumque fossilium declarasse, cum historicè tantùm lapidum, terrarumq; ac nonnullorum fossilium differentias declaret: initioque tetigisse potius, quàm explicasse eorum materiam, aliis tamen operibus, quæ vt edidisse illum memoriæ proditum est de hoc eodem argumento, ita ad nos non peruenisse certò scimus: explicasse eorum ortum & causas particulatim: cum mihi inquam satis foret ita dicere, tamen quòd perfugium hoc est, non
„ dubitationis solutio, ex ipsius Theophrasti verbis afferenda solutio, ait igitur. Omnia igitur hæc
„ (vt simpliciter dicam) operæprecium est putare. quòd ex pura aliqua atque æquabili materia concreuerit, quæ aut affluxu aut percolatione facta sit, aut alio modo excreta. Vltimus hic modus generatim propositus sine dubio exhalationem ipsam continet. quod (ne quispiam adhuc contendat) demonstrabo planius. Nam hoc eodem libello, quo loco de Sandaracha, & Auripi-
„ gmento loquitur. Nam aliqua ex fossilibus ignem videntur passa, & veluti combusta sunt, qua-
„ lis Sandaracha, & Auripigmentum est, & huiusmodi cætera. Omnia autem, (vt simpliciter di-
„ cam) ab exhalatione sicca, & fumida. his verbis nihil apertius ad ostendendum Theophrastum in generatione fossilium exhalationem siccam & fumidam agnouisse, & in hoc etiam Aristotelem sequutum esse. vt ex hoc loco, contendant licet aliqui, fateri tamen conuincantur eandem horum philosophorum de lapidum fossiliumque materia fuisse sententiam, atque ne hilum quidem eos inter se discrepare. quoniam autem Agricola Theophrasto obiicit, quæ fortasse non omnino inepta sunt, consideranda illa etiam, atque diluenda nobis sunt. duo autem obiicit: primùm terram non solùm percolatione, aut confluxione lapidum, fossiliumq; esse materiam, verum etiã succũ. ignem enim materiã duob. iis modis factã primo coquere, vt inde succũ efficiat, ex quo tandem lapidẽ. alterum lapides omnes etiã preciosos malè existimasse Theoph. abũdare etiã illos terrâ. Nã si eius vera sententia sit nullam inueniri posse gemmam, quæ transluceat: iam verò pellucere multas, quamobrem species lapidum preciosas non omnes terrenas esse. Hæc obiicit Agricola: quorum alterum leue est, & facilè tollitur. Nam vt concedamus succum etiam esse materiam lapidum, à Theophrasto tamen comprehensum illum esse affirmamus in confluxionis, atq; colationis modo, sanè enim confluere & percolari terra per se sola nõ potest, ergo aqua soluta, atq; permista. sic autem succus fit. fit enim ex aqua terrâ commista. nihil autem refert, sitne à calore subterraneo elaboratus & succus redditus, an per se fiat terrâ humore solutâ. & profectò caloris hæc elaboratio quæ succum illum facit mihi videtur superuacanea. præsertim quòd calor si in terram humore solutam agat, humorem exsugat, necesse est, atque inde lapidem, aut quid aliud fossile faciat pro subiectæ materiæ naturâ. & alioquin hoc etiam videtur absurdum in iisdem terræ tractibus calorem subterraneum succum elaborare, deinde in eundem illum succum frigus agere, quî enim potest calor ab agendo desistere, & locum frigori cedere? quin subinde validius agit, atque omne humidum absumit. tantum abest, vt elaboratione perfectâ ab actione sua desistat. Quamobrem hanc succi excretionem ea ratione intellectam, quam persuadere nititur vir eruditissimus, nequeo ego vsquequaq; probare, nisi succum accipiamus terram humore solutam, quam & densare frigus potest, & calor cogere, & coagmentare. alterum quod obiicit est de lapillis ac gemmis, quæ pellucidæ sunt. pelluciditas enim cum nisi ab aqua esse nequeat, malè existimasse Theophrastum, quòd illas quoque ex terrâ fieri putauerit. verùm obiectio hæc cum maximi momenti esse videatur, tamen euitari facilè potest pelluciditatis naturâ cognitâ. illa ex simplicibus quidem corporibus solis aquæ, ac aeri conuenit, non tamen propterea mista omnia pellucida, aquea sũt, aut aerea. quãdo reperire facilè est terrena mista, quæ eadẽ & pellucida sũt. cornua exẽplo sint. quæ si quis dicat ex aqua aut aere constare, ignorare videbitur cornua ex animãtiũ recremẽtis fieri solidiorib. queq; terrestria maximè sũt, & sicca quib. humidiores animãtes quæq; vtrũq; habent dẽtiũ ordinẽ, meritò carẽt, quòd humidioris tẽperamẽti cũ sint nõ habẽt hoc terrestris excremẽti genus, ex quo fiũt cornua. argumẽto etiã sit gypsũ. & lapis specularis, quę ambo & pellucida sunt, & à terræ naturâ parùm diuersa. Verùm vt rẽ à suis principiis demõstremus, sciẽdũ est leuitatem quæ græce λειότης dicitur gradum esse ad pellucidum, quamobrem lapides insigniores si nequeunt pelluciditatem adsequi, hoc saltem adsequuntos vt leues sint nulla scilicet scabritie aut asperitate. talia sunt marmora quædam insigniora. leuiores autem lapilli aliqui, qui in maiori precio sunt. leuoris autem causa si intendatur non modò leuem efficit lapidem verùm etiam pellucidum. quemadmodum autem leuitas à materiæ puritate æquabilitateque proficiscitur, quod non negat Agricola, aut quisquam alius, qui nunquam dicat ex aqua constare marmora, ita dubium non est pelluciditatem ab eadem proficisci, ignoto tamen mistionis terræ cum aqua genere. Neque sanè negare ideo videar, quòd quemadmodum aqua est elementum διόπτρον καὶ διαφανὲς, ita opaca terra est;

est;& ab hac qualitate maximè aliena. aio tamen in mistione lapidum pellucidorũ adeò terram expurgatam esse omni scabritie, sorde, asperitate, vt à certa quadam aeris, & aquæ commistione perspicuitas oriatur, vt vel à paucissima aquæ copiâ fieri possit, modò terra purissimâ sit. neque tamen perspicuitas feretur aquæ accepta, quæ tàm pauca nihil posset; nisi esset terra adeò pura, ac nitida, sordium omnium, & terrenæ opacitatis ac asperitatis ablutione, quæ in mistione aquæ præualeat. quòd siquis dicat è terrâ quolibet modo purissimâ reddita non posse translucidos fieri lapides, sed hoc ab aqua tantùm esse, modo fateatur minorem esse aquæ copiam, & in purâ tamen materiâ posse perspicuitatem facere; illi quidem per me licebit, non tamèn affirmet in hoc lapidum genere materiam esse aquam. quod non ignorauit Plató à cuius fonte peripateticorum manarunt flumina. in Timæo sunt eius verba. συνωσθῆσα δὲ ὑπὸ ἀέρος ἀλύτως ὕδατι γῆ συνίσταται πέτρα. καλλίων μὲν ἡ τῶν ἴσων καὶ ὁμαλῶν διαφανὴς μερῶν; αἰσχίων δὲ ἡ ἐναντία. hoc est, compacta autem ab aere terra insolubiliter cùm aqua, lapis fit, pulchrior quidem pellucidus ex æqualibus planisque partibus, turpior autem contrarius. sic mihi videtur ad Agricolæ obiectionem responderi posse. à quo quoniam affertur ad probationem generationis lapidum preciosorum ex aqua eorum liquescendi potestas, primùm respondeo non omneis translucidos liquari, vel si vehementissimo igne pares id facere. talem enim adamantem esse: deinde an aliqui translucidi liquefiant, hoc etiam mihi ignotum esse, vitrum excipio, quod ex eo quòd liquatur, Alexander Aphrodisiæus 2. libro de anima ex aqua putauit constare. & tamen vt detur liquari aliquos, ex eo probabimus potius frigoris vi illos factos esse, quamobrem caloris vi fundi, atq; liquescere; quàm ideò liquefieri, quòd ex aquâ constant. Nã lutũ terra est aquæ cõmista illudque concrescit frigore, calore liquescit. dicere tamen nemo sanus audeat lutum ideò liquescere, quòd aqua sit. ex liquationis igitur potestate nullum potest argumentum sumi aqueæ materiæ. Quod vt dilucidius habeatur, locum afferam ex Aristotele quarto Meteorol. ὅσα μὲν οὖν ὑπὸ ψυχροῦ πήγνυται, τῶν κοινῶν γῆς καὶ ὕδατος, πλεῖον δὲ ἐχόντων γῆς, τὰ μὲν τῷ τὸ θερμὸν ἐξεληλυθέναι πηγνύμενα, ταῦτα τήκεται θερμῷ εἰσιόντος πάλιν τοῦ θερμοῦ οἷον ὁ πηλὸς ὅταν παγῇ. hoc est, quæcunque igitur à frigido concrescunt ex iis, quæ communia aquæ ac terræ sunt, plus autem habent terræ, quæ quidem concrescunt, eò quòd calor abiit. hæc liquescunt calido, introeunte rursus calido, quale est lutum, quando gelatum sit. Verùm quoniam vbi de metallis agendum est, de hac liquescendi potestate longius, atq; commodius agemus, nihil amplius afferemus pro Theophrasto contra Georgium, satis enim constare arbitror, & eandem esse amborum philosophorum de lapidum materia sententiam, & quæ in vtrunque obiiciuntur verè dicta non esse. etsi ex iis aliqua ingeniosè atque subtiliter excogitata. Cæterum quoniam vnus adhuc scrupulus reliquus est, qui dissidii inter Theophrastum, & Aristotelem argumentum est, (eò quòd Aristot. liquescentium lapidum aliam iudicat esse materiam, aliam non liquescentium, illos enim ex vapore fieri, hos ex halitu: contrà verò Theophra. in vniuersum lapides omneis è terra fieri existimat:) hic etiam euellendus est atque è medio tollendus. Nam cum liquescentes hi lapides cum metallis repetiantur, licet lapides sint, tamen in metallorum numero à Thephrasto sine dubio reponũtur. quocirca & in eodem hoc libello μεταλλευτοὺς appellat. lapides igitur cum ait ex terrâ fieri, lapides tantùm intelligit non liquescentes, quos Aristo. in tertio Meteorol. ex halitu fumido oriri tradidit. hæc cũ ita sint, explicatã arbitror lapidũ fossiliũq; aliorũ p̃ter metalla materiã, quę tamẽ, put varia est, & variis modis ab efficiẽtib. causis affecta huius, aut illius fossilis naturæ materia est. hos autẽ omneis modos percolationis, cõfluxionisq;, atq; cuiuslibet excretionis vocib. cõprehendit Theophr. propterea quòd satis habuit breuiter declarasse eorũ materiã, modos autẽ p̃parationis materiæ in vniuersum & cõfusim proponere. quæ verò aliæ lapidum materiæ ab Agricola numerãtur, excretiones sunt potius affectionesque ac præparationes terræ, quæ sola materia est, quàm aliæ à terrâ materiæ. neque sunt sine necessitate res, rerumue causæ multiplicandæ. Nunc ad efficientem causam aggredior. illam sine dubio calorem subterraneum esse censent Aristoteles, & Theophrastus, lapidũ inq̃ non liquescentiũ & reliquorum fossilium. frigus autem subterraneum & metallorũ efficientem esse causam, & lapidum illorum, qui liquescunt: vt videantur penè mediæ cuiusdam esse naturæ liquescentes lapides inter lapides & metalla, & quoniam satis non est efficientẽ causam ex vtroq; philosopho attulisse, verùm etiam modum generationis; antequàm de illó aliquid afferamus, pro philosophis contra Georgium agendum est. ac primùm quòd putat Aristot. errasse, quòd calorem existimauit tantum lapidum causam, illiusque errorem cum Chymistarum damnat somniis, damnandus ille potius est, & erroris conuincendus. Nam cum duo faciat lapidum genera, liquabilium, & non liquabilium, sine dubio ex iis, quæ tradidit libro quarto Meteorolog. vel cuilibet manifestum est, eorum qui igne liquantur causam frigus esse: Non vnus igitur calor tantum verùm etiam frigus lapidum efficiens est causa. sed respondet Agricola. liquabiles lapides ab Aristotele penè metallla vocari, neque reponi inter lapides, quod scilicet non simplices sint: quamobrem male cum Chymistis ipsis calorem ab eo existimatum efficientem causam lapidum simpliciter. Hic mirari subit hominis hoscitantiam. si lapides duûm sunt generum à potentia liquescendi, & impotentiâ, igitur à duplici efficiente. quæ calore liquantur, concrescũt à frigore: igitur liquabiles lapides frigore cõcrescunt. Non modo igitur calor, sed etiã frigus causa est, & eius efficiẽs. Sed ait liquabiles non fuisse veros ab Aristotele lapides iudicatos. hoc nusquam dixit ille, absolutè enim pronunciat liquabiles omnes lapides, eosque tradit à frigore coagmentari. quod vt clarius habeatur consulendus est, & quarto Meteorolog. quem librum miror nunquam ab Agricola, dum Aristotelem accusaret, lectum esse. τήκεται δὲ ὁ λίθος ὁ πυρίμαχος ὥστε στάζειν καὶ ῥεῖν. τὸ δὲ πηγνύμενον ὅταν ψυγῇ πάλιν γίγνεται σκληρὸν καὶ αἱ μύλαι. τήκεται ὥστε

„ ῥέειν, τὸ δὲ ῥέον πηγνύμενον τὸ μὲν χρῶμα μέλαν, ὅμοιον δὲ γίνεται τῇ τιτάνῳ. τήκεται δὲ καὶ ὁ πηλὸς καὶ ἡ γῆ. hoc est,
„ liquefit autem & lapis. Pyrimachus vt fluat, quod loquatur autem cum effluxerit, durescit rursus,
„ & molares liquefiunt ita vt fluant, concrescens autem, quod fluit colore quidem nigrum, calci ve-
„ ro simile est, liquefit autem & terra & lutum. Hic cum de liquatione ac concretione loqueretur, cum ea quæ à frigore concrescunt, à calore liquefieri declarasset, in medium attulit inter alia lapides, quos nominauit. à potentia itaque liquescendi aut impotentiâ efficientis causæ lapidum meritò sumitur partitio, quam & Theophrastus, quem Aristotele damnato laudat Georgius non aliunde sumpsit, quam ex his Doctoris principiis. ait enim, dum de efficiente causâ lapidum loquitur. Nihil enim fortasse impedit, quin aliqua lapidum genera ab vtroque consistant, quandoquidem terrena omnia ab igne videri possint conflari, quòd liquatio, & concretio à singulorum fiat contrariis. est igitur & Theophrasto duplex efficiens à ratione liquationis, & concretionis. aut igitur vterque damnandus, aut non solus Aristoteles, sed ne vterque quidem quandoquidem vera, & consentanea tradiderunt, sed dubitabit fortè aliquis nos duorum philosophorum conciliandi studio nostri aliquando obliuisci, & nonnunquam etiam repugnantia dicere, modo vtriusq; sententiam seruasse videamur. Nam paulò ante cum rationem redderemus, cur Theophrastus omnium lapidum terram velit esse materiam, Aristoteles verò, aliam lapidum liquabilium, & aliam non liquabilium; respondebamus Theophrastum liquabiles lapides, quos & μεταλλευτὰς appellat, inter metalla potius reponere; & meminisse tantùm lapidum non liquabilium. quod si ita est. ergo verorum, atq; legitimorum lapidum vna tantùm efficiens causa, calor scilicet, ab hoc enim quæ concrescunt non possunt à calore ignis liquefieri. iure igitur damnare Georgius Aristotelem videatur. sed & eadem causa & Theophrastum damnare oportebat. Hic me aliquis perplexum arbitrabitur: sed conabor etiam difficultatem hanc effugere. animaduertere autem opus est, Theophrastum in principio huius libelli materiam proponere omnium fossilium, quæ quòd commode in duo genera diuiduntur, in ea scilicet quæ particulatim vocat Aristoteles ὀρυκτὰ, hoc est, fossilia (quamquam nos generatim sic appellemus omnia) & in ea, quæ μεταλλευτὰ, lapidesq; liquabiles penè cum metallis numerantur: idcirco duplicem proposuisse materiam, alteram metallorum, alteram fossilium reliquorum; neque ei curæ fuisse lapides liquabiles discreuisse à fossilibus atque lapidibus, quòd penè cum metallis annumerantur. quo verò loco efficientem tantùm causam lapidum explicat, quòd liquabiles à frigore concrescunt, ideò alios à frigore, alios à calore docet concrescere, & coagmentari, & in efficiente causa tradenda vtrosque lapides comprehendit, quòd de lapidibus speciatim loquitur. in explicanda materia idem non fecit, quod de omnibus loquitur fossilibus in vniuersum, & in ambitu fossilium naturæ non adeò magni momenti sunt liquabiles lapides. aut dicendum Theophrastum existimare lapides liquabiles alios esse μεταλλευτὰς, quales pyritæ & molares, de quibus & hic in hoc libello meminit, & in quarto Meteorolog. Aristoteles, alios autem per se inueniri, & à metallorum natura, & loco alienos. illos ex eadem constare materia, atque metalla & propterea ab eo cum metallis comprehensos: hos aūt ex eadem materia fieri, ex qua cæteri etiam lapides, qui non liquantur. quamobrem cum efficientem causam tradat lapidum omnium, quoniam ex iis alii liquefieri possunt, alii nequeunt, ideò duplicem efficientem tradere causam, comprehensis etiam liquabilibus lapidib. metallicis cum aliis lapidibus, sed non metallicis ob efficientis causæ communitatem, quemadmodum c..m metallis comprehensi sunt propter materiæ communitatem. & tamen non erit inter Aristotelem, & Theophrastum dissidium vllum. Nam etsi Aristoteles eos tantum lapides, qui in metallis reperiuntur à frigore concrescere videatur tradere in 3. libr. Meteorolog. tamen ex iis quæ posuit in 4. eorum librorum, manifestum est liquabiles omnes à frigore cogi, siue ii constent ex eadem atque metalla materia, siue ex eadem atque lapides, qui non liquescunt. & profectò non potest in tertio illo libro Aristotelis haberi sententia, nisi in subsidium accersatur quartus liber, in quo clarius explanantur ea, quæ in extremo tertio fuêre potius delineata, quàm expressa. mirari autem non oportet, quæ ex terra constant liquari tamen hoc enim ex Aristotelis principiis absurdum non
„ esse demonstratum est paulò antè, quod prius à Platone traditum est in Timæo. τυγχάνει δὲ ταῦτα
„ ὄντα, τὰ μὲν ἔλαττον ἔχοντα ὕδατος ἢ γῆς, τό τε περὶ τὴν ὕαλον γένος ἅπαν, ὅσα τε λίθων χυτὰ εἴδη καλεῖται. hoc est, hæc
„ autem sunt, quorum alia minus habent aquæ quàm terræ, vt vitreum genus omne & quæcunque
„ lapidum sunt liquabiles species. hucusque digredi coegit nos Georgii libido Aristotelem reprehendendi, qui etsi præclaros edidit commentarios de hoc eodem argumento, tamen videtur affectasse nouorum dogmatum esse auctor. constat igitur lapidum concretionis esse efficientem causam tam frigus, quam etiam calorem, aliorum scilicet frigus aliorum verò calorem. quòd si quis quærat an liquabilium tantùm lapidum auctor frigus sit, & non aliorum, huic respondendū est, liquabilium certum auctorem esse à principio toties repetito ex 4 Meteorolog. & si etiam fieri potest, vt à frigore nonnulli concrescant lapides, quibus tamen adeò omnis humor absumitur, vt durissimi euadant, ac propterea nequeant liquefieri, quemadmodum & qui à calore vehemenre cócrescūt ab humido solui aut emolliri nequeūt. fiūt autē lapides à calore & frigore, quòd ille terram cum humore permistam excoquit ac torret, atq; omni absumpto humido lapidem gignit. & tamen pro mistione humoris, & terræ pro vehementia caloris, pro natura etiam materiæ fit, vt compactiores, durioresque alii aliis sint lapides, alii friabiles, alii minimè. hoc autem (de frigore loquimur, terram cum humore commistam adeò compingit ac cogit, vt eadem effecta diuersa tamen agendi ratione pariat, atque calor. neq; modò quæ ex terrâ constant humore commixtâ,

fiunt

fiunt à frigore, verùm etiam, quæ ex aqua, cui non multum terræ commistum sit. ex hac enim materia metalla fiunt, & lapides, quos merallicos appellari diximus. calor autem hic & frigus infra terram sunt, calor ab exhalatione genitus à cohibitione auctus, à materia quæ fomitem præstat, & auctus & cõtinuè seruatus. frigus à terræ ac lapidum natura ortum à cohibitione auctum propter naturalem contrariorum fugam, à caloris etiam priuatione. vbi enim calor non est, etsi multum non sit frigoris, concrescunt tamen quæ à calore liquara sunt, vt guttæ in vasorum operculis non frigidis illis quidem, sed neque calefactis nimium. atque de causis efficientibus, & de ratione ortus lapidum abundè videor disputasse, atque omnia confirmasse, ex duobus præstantissimis philosophis, quos nullibi non concordes ostendi. Lubenter autem abstinui à refellendis sententiis Alberti Magni, Auicennæ, Chymistarum, & quòd mihi propositum non est omnia persequi, & quòd doctè & eleganter præstiterit Agricola, quidquid ad eos refellendos potuit excogitari. Deinceps duo declaranda sunt, alrerum an præter has effectrices causas aliqua alia sit. alterum an quæcunque sub terra fiunt in duo an in pluta genera distribuenda sint. atque plures quidem quàm duas esse causas, neque ex Theophrasto, neque ex Aristotele possumus colligere. Agricola tamen succum lapidescentem annumerat, quem & materiam lapidum esse, siquidem ex guttis aquæ, in qua hoc genus succi sit, concrescere lapides: & efficientem causam. Nam intra meatus rariorum corporum intrusum efficere, vt corpora illa lapidescant. equidem non ausim negare aquas esse, quæ hac facultate præditæ sint, ex quarum guttis & fiant lapides, & lapidescunt alia corpora, quorum non sine admiratione visuntur plurima. sed non ideò repono succum illum inter primas effectrices causas. quia potius si illum vt materiam consideramus ad terrenam materiam referendus est, sin vt efficientem causam, ad frigus lapidum nonnullorum eliciens, vt hac de causa neque materia lapidum alia sit, quam terta, neque efficiens causa quàm calor & frigus. in has enim referuntur omnes aliæ causæ, quæ aliquo modo videntur efficiendorum lapidum aliquid habere virium. Nunc videndum est in quot genera distribuenda sint, quæcunque sub terrâ gignuntur. Aristoteles in tertio Meteorolog. in duo geneta partitus est, in ea quæ vocat ὀρυκτά, & in ea quæ vocat μεταλλευτά. hoc est in fossilia & metalla. diuisionem autem videtur sumsisse à mateтiâ. Nam cùm illorum terra sit materia, horum aqua, commodè in duo genera possunt diuidi, siquidē ex duobus diuersis elementis conflata. hanc eandem diuisionem Theophrastus etiam videtur approbasse in hoc loco, quem declaramus. & sanè nulla potuit melior inueniri, aut excogitari diuisionis ratio. Georgius tamen Agricola quinque genera constituit, hoc est tertam insignem, succum concretum, lapidem, metallum, & quod ipse vocat mixtum, ex duobus scilicet, aut etiam tribus generibus conflatum fossile corpus. quæ diuisio licet vera sit per se se neque à quoquam iure damnanda, tamen quoniam à prima illa vniuersali Aristotelis continetur, non adeò magnifacienda. subdiuisio potius illa, & particularis partium distributio vocanda est, non autem prima generalisque subterraneorum corporum solidorum partitio. Nunc ad metalla venio, ad eorum materiam, & efficientem causam. Auctor hic noster ex aquâ manifestò fieri affirmat. quæ sententia primùm fuit Platonis in Timæo, quo loco de metallis agit. an eadem & Aristotelis opinio fuerit, quæstio est. fuisse autem eandem sententiam illius quoque ex pluribus locis quarti libri Meteorolog. facilè demonstratur. non fuisse verò ex tertio Meteorologicorum fortasse quiuis possit facilè contendere. explicabimus nos quomodo aqua metallorum materia sit, deinde quærere conabimur, an locus Aristotelis ex tertio Meteoro. possit ad eandem hanc accommodari sententiam. quòd metallorum aqua sit materia, vna, eademque ratio mouit Platonem, Aristotelem, & Theophrastum. quòd illa scilicet χυτά sint, hoc est, quòd liquefacta fluere apta sint. non possent enim liquefieri, nisi in iis esset elementum, quod suâ naturâ fluxile est. hoc autem aqua est, quæ vt est in 2. de ortu, & interim cum humida sit, alieno termino facilè continetur, suo verò minimè. aqua inquam non simplex illa quidem, sed terræ commista, ignoto tamen mistionis gtadu, & genere materia est. nam quemadmodum quorum terra materia est, simplex terra non est, sed humori commista, sine quo (vt dicit Aristoteles) non potest siccum vllum subigi, aut coalescere, ita etiam quorum aqua materia est, simplex non est. loquimur autem de elemento, quod in mistione præstat, & amplius est inter hæc duo terram scilicet, & aquam. nam duo reliqua non facilè in hæc imperfecta mista videntur à naturâ opifice adhiberi. aqua itaque sed non sine terræ commistione metallorum materia est. id quod ex ipsa liquatione manifestum est, nam quæcunque funduntur, atque liquefiunt ex aqua constant. hæc cum maximorum philosophorum sententia sit, videtur tamen duas habete difficultates. alteram quòd cum in aqua mergantur, videntur ex terrâ potius constare quàm ex aquâ. alteram quòd superius ostendebamus ex liquatione non debere argumentum sumi, quòd eorum, quæ liquefiunt, aqua materia sit, sed quòd à frigore congelata sunt, quæ calor eliquat, & effundit. nam & quæ terrâ constant gelata frigore, colliquescere tamen à calore. harum dubitationum primam ex Aristotele quarto libro de cœlo facilè diluimus. Nam quo loco de grauium, ac leuium elementorum naturâ loquitur, cum statuat omnia vno excepto igne grauitatem habere, leuitatem omnia præter terram, docet omnia in sua ipsorum regione grauitatem habere: quo fieri, vt nonnulla, quæ aere constant, maiora cum sint, quàm aliqua, quæ ex terrâ aut aquâ constant, plus quidem quàm hæc pendant in aere, in aqua tamen plus pendant hęc quàm illa. atque ideò submergantur. in proprio igitur elemento cum sint metalla, mirum non est, si grauitatem habent, atque mergantur. præterquam quòd (vt dicebam) non minima est in iis terræ portio. etsi enim in mistione singulorum metallorum aqua præstet, est tamen & terræ pars in iis non exigua, ac præsertim in aliquibus metallorum generibus, vt in plumbo ac ferro. altera diffi-

cultas videtur illa quidem perardua, & meæ sententiæ maximè repugnare. nam dum de pellucidis lapillis sermonem haberem, ostendebam à liquatione non debere argumentum sumi, quòd res, quæ liquefiunt ex aqua constant, sed quod à frigore gelatæ concretæque sint. id, quod iis quæ proximè dicta sunt, viderur è diametro contrarium. atque hæc difficultas vt è medio tollatur, opus est accuratiori declaratione. quæcunque enim à frigore gelantur, illa aut aquea sunt omninò, aut aquam habent cum terrâ permistam, quæ tamen & præstare potest aquâ, & minori etiam esse copiâ. hæc gelata à calido soluuntur, atque liquantur. quę aquea omninò sunt nullo negótio, quæ aquam habent cum terra commistam difficilius, præsertim si bona facta sit vndequaque mistio. Nam lutum facilè liquescit; aurum, argentumue difficilè, & tamen minus aquæ in luto est. hæc cum ita sint, ab eorum liquatione dubium non est certissimum argumentum sumi, quòd si à calido liquescunt, à frigido concreta sunt. quòd aquam habent, sine dubio potest quiuis facilè demõstrare, neque enim gelata concrescerent. si aquâ essent destituta. quòd plus aquæ quam terræ habeant ex his nonnulla; non satis arguit sola eliquatio. Nam amplius considerandum est. si enim liquefacta fluunt, & proprio termino difficilè continentur, quod proprium humidorum est, aquæ plus in iis esse argumentum euidens est. Si liquefacta mollescunt potius, & in proprio termino permanent, aquæ minus esse, plus autem terræ non leue iudicium est. atque metalla quidem ex eorum sunt numero, quæ fluunt, & in proprio termino non permanent: si ferrum excipias, quod cum maximè terreum sit, non effluit sed molescit. & tamen quod stomoma dicitur, quod retrenis aliquot partibus perpurgatum est, liquescit, & effluit. contrà inuenias; quæ terræ plus habent, quàm aquæ, à calido quidem illa liquescere, non tamen effluere, qualia sunt, lutum, lapides nonnulli, cornu. probatio igitur metallorum materiæ non tantùm à liquatione sumitur, quantum à fluxione eorum liquentium, quod cum animaduertisset Plato, dicit, τούτων δὲ πάντων ὅσα χυτὰ προσείπαμεν ὕδατα. nam τηκτὰ, hoc est liquabilia possunt etiam esse, quæ plus terræ habent, quàm aquæ; non autem χυτὰ, hoc est fluxibilia. sic arbitror difficultatem sublatam esse, atque omnem sententiæ meæ repugnantiam. Nunc ad Aristotelis locum in tertio Meteorolog. veniendum est. is igitur non aquã metallorũ esse materiã existimat in eo libro, quemadmodum in quarto eiusdem operis tradidit, sed exhalationem ἀτμιδώδη, hoc est, vaporosam, vt vocant. hanc enim nondum in aquam mutatam à frigore siccitateque lapidum concrescere gelascéreque, & metallum fieri. quocirca posse dicere nos ex aqua metalla constare, quod exhalatio illa facultate aqua esset, erat enim penè in ipso transmutationis transitu. posse etiam affirmare ex aqua non fieri, quòd eorum materia nondum aqua esset. hæc Aristoteles in extremo illo libro tertio. quæ sanè non minimum exhibent negotii eius sectatoribus, qui illum à calumniis velint defendere. videtur enim penè omnibus absurdum ex halitu humido siue vapore meralla fieri. atque vt hanc sententiam falsam approbent, innumeras probationes afferunt, quarum aliquas expendemus paulò post. Nam primum Aristotelem tueri conabimur, neque ideò, quòd in eius verba pertinaci animo iurasse videamur, sed quòd vt in aliis naturæ rebus, sic etiam in his non videtur falsa; aut à ratione aliena attulisse. ac primum videtut mihi maximè consentaneum, si verum est, quod abunde superius probatum est, fossilia omnia posse etiam ex halitu sicco fieri præter alios omnes modos, quibus eorum materia excernitur, verum etiam esse metalla ex non absimili materia fieri, non quòd ex aqua non fiant, sed quod etiam ex crasso halitu humidoque, & penè aqueo possunt fieri. quid enim absurdi est, crassissimum vaporem humidum quidem illum, rerreum tamen à frigore compingi & congelari, vt pro vaporis crassitie, puritate, sordibus, proque terræ, quæ in vapore continetur naturâ, aut hoc metallum fiat, aut illud. mihi sanè consideranti niuis naturam, quæ ex nube concretâ fit, quæque cum in terram deciderit, à frigore congelescit, atque compingitur, non videtur absurdum intra terram posse haud dissimile effectum edi. Nam si in secunda Aëris regione, vbi licet aer sit exhalationibus terræ commistus, renuis tamen est, crassum quoddam corpus ex nube congelata fit, quod subinde affectum à frigore durescit, & glaciatur (vt ita dicam) quid mirum intra terram posse metallum fieri, vbi neque à sole vapor attenuatur, neque à ventis agitatur, imò terreus est, & admodum crassus, & propterea potest concretus atque coactus in metallum transmutari, quod licet initio adeo durum non est. durescit tamen subinde frigore, atque omninò perficitur. neque ideo dico quemuis vaporem posse hoc facere, nullibi enim non essent metalla: sed vbi venæ illæ metallicæ sunt, vbi terra aquaque ad metalla facienda aptæ sunr. postremo in iisdem illis fodinis, vbi aqua cum terrâ commista, congesta, colataque sit, siue succum appellemus siue quouis alio nomine, sublatus crassissimus vapor, qui & terræ illius metallicæ multum habet, & aquæ eiusdem generis plurimum, à frigore concretus quomodo non possit effectum idem parere, atque succus, non video. neque dicat aliquis eorundem effectuum non posse diuersam esse materiam. nam primum diuersam esse nego. eadem enim materia est, affecta tamen variè, id quod & in fossilibus fieri probauimus, eadem inquam materia excolatione, affluxu, exhalatione, postremò quouis alio modo apta reddita, vt sua concretione atque compactione hoc genus aut illud metalli fiat aut fossilis: neque porest propter varios (vt ita dicam) præparationis modos diuersa dici, aut esse. deinde cum hęc propositio in perfectis mixtis, vt in animalibus, atque plantis vera sit, non tamen in imperfectis, atque vix inchoatis esse debet. adde Animalium aliqua, & plantas penè innumeras & ex semine gigni, & ex putredine. & ramen purredo cum à calore solis genitale principium nacta sit, eadem penè proportione est atque semen. hæc igitur mihi cogitanti non temerè Aristotelem deserere visum est. quin potius dicere bono periculo in quarto Meteorol. tradidisse, quod & Plato, & Theophrastus ex

stus ex aqua metalla constare. in tertio autem eiusdem operis nihil sibi repugnantem docuisse eadem ex halitu humido siue vapore conflari, qui tamen nihil penè aliud est, quàm aqua proximè futura. quod si quis obiiciat fieri non posse vt Aristotelis sententia sit, ex alia materia posse fieri metalla, fossiliaue, quam ex vtroque halitu. quando manifestò ait (facit autem hæc exhalatio vaporosa) Respondendum est. quòd etiam paulò ante dicebam, Aristotelem proximè de exhalatione vtraque loquẽtem cum ventum esset ad finem tractationis rerum sublimium, voluisse etiam earundem exhalationum effecta subterranea reddere. Quamobrem breuissimè omnium fossilium, metallorumque materias illas tradidisse, non quod illæ solæ, sed quòd hæ etiam. quamuis vt modo dicebam exhalatio, aut vapor materia diuersa non est, à terrâ aut aquâ fossilium metallorumque subiectis materiis, sed modi sunt præparationis illarum, quales percolatio, affluxus, congestio, & quæuis aliæ. verum si quæ attuli non possunt vim habere pertinacioribus animis persuadendi, Aristotelem audiat quarto Meteorol. ἐκ μὲν οὖν ὕδατος καὶ γῆς συνίσταται τὰ ὅμοια μέρη σώματα καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν ζώοις. καὶ τὰ μεταλλευόμενα οἷον χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα, ἐξ αὐτῶν τε καὶ τῆς ἀναθυμιάσεως τῆς ἑκατέρου ἐγκατακλειομένης ὥσπερ εἴρηται ἐν ἄλλοις. hoc est, atque ex aqua quidem & terra similaria constant corpora, & in animalibus, & in plantis, & metalla, vt aurum, argentum, & quæcunque talia sunt, ex iis inquam, & ex vtraque exhalatione introclusa, vt alibi dictum est. Sed instat Georgius Agricola, cuius rationes facilè ex iis, quæ declarauimus infirmatas diluemus breuibus. prima eius ratio. quòd metalla cohærent, ac penè mixta sunt cum lapide, ac terra metallica. aut igitur vaporẽ in terram lapidemue recipi, aut simul cum illis fieri metallum. vtroque autem modo fieri non posse, quod si in lapidem, aut terram recipiatur aqua fiat potius vapor, quàm metallum. & quod si simul gignantur, ex succo fient, quandoquidem lapidem terramque ex succo fieri, se probasse antea ostendit. Hæc ratio nihili facienda est. Nam aduersus Aristotelem aliquid posset si ex halitu tantùm metalla fieri existimaret. sed vt concedamus ex halitu solo tàm metalla quàm lapides terrasque metallicas coalescere, nihil sequitur, quod absurdum sit. Nam halitus humidus, crassusque, ex quo potest metallum fieri, si contineatur in halitu terreno, atque impuriori, mirum non est, vt in succis fit, ita etiam in exhalationibus fieri, vt alia lapis terraue fiat, alia metallum, simulque commista cohæreant, & compingantur. altera ratio nititur præsertim in verisimili. Nam verisimile non videri tantam esse halituum copiam in argentariis metallis, vt magna ex iis argenti copia fiat. hæc etiam facilè diluitur, quando non modò per exhalationem, sed etiam per alios modos præparari materiam metallorum, ac lapidum, reliquorumque fossilium ex Aristot. & Theophrast. probatum est. non modo igitur halitus, sed & succi argentum faciunt, & plus succi quàm halitus, non tamen ideò non & halitus. tertia ratio. Nam cum in puteis cuniculisque non desint halitus humidi, eos tamen neque à puteorum extremo aere frigido densari, neque etiam ab eo, qui est intra cuniculos, quia potius si mutentur, in aquam conuerti, aut etiam potius exhalare. hic fallitur Georgius, quòd ex omni halitu putarit Aristotelem existimare metalla fieri. Cùm autem eius sententiam explicauimus paulò antè, nihil ei respondere in præsentia opus est. vltima ratio. si ex halitu fierent metalla, non potuisse fieri in puteis, in quibus iam effossis extracta metallorum copia, alia tamen metalla succrescunt. In iis enim apertis expirare vapores non autem intus coactos compingi. & hæc ratio aliquid esset, si ex halitu solo metallorum materiam præparari diceret Aristoteles. sed cum non vna ratio congestionis materiæ sit, nil vetat vel in effossis puteis fodinisque congeri materiam ex aquâ ac terra permistam, percolari, confluere, & in abditis quibusdam venis, atque cuniculis eandem materiam excretam per exhalationem paratam esse ad generationem metallorum, cum etiam vtcũque materia excreta parataque sit, efficiens causa vna sit, hoc est frigus siue frigidum vt supra demonstratum est. labitur autem cum halitum hunc posse expirare facilè credit. primùm in abditissimo loco conclusus est, deinde obstat eius crassities, vt ne expiret. Quæ cum ita sint ratam firmamque Aristotelis sententiam arbitror, qui non modo ex aqua, sed ex halitu humido metalla fieri existimauit. cuius generationis ex halitu si Plato, aut Theophrastus non meminerunt, dicendum est illos halitũ pro aqua sumsisse, vapor enim siue halitus humidus penè aqua est. præterquàm quòd paucis indicarunt, quid de metallorum materiâ sentiant, neque particulatim explicarunt. credibile tamen est Theophrastum in libro περὶ τῶν μεταλλευτῶν de metallis, huius etiam halitus meminisse. qui si absurdum non putauit fossilia alia ex halitu sicco fieri, non putasse etiam manifestum est, & metalla ex halitu humido, crassoque conflari. atque de metallorum materiâ ex Platone, Aristotele, & Theophrasto hæc habui dicere, lubenter autem non attuli Alberti, Chymistarum Arabumque sententias, quòd & falsa dicant, & ab Agricola doctè & eleganter explosi sint, & quòd præstantissimorum philosophorum sententias sequi, tuerique mihi est propositum, non autem plebeiorum, & postremæ notæ. Nunc ad efficientem metallorum causam transeamus. ea duplex est, aut proxima, aut paulò remotior. proximam causam si rei naturã & Aristotelis Dogmata sequimur, à quib. non recedit Theophr. non possumus nõ confiteri frigus esse. cũ. n. quæcunq; à calido liquefiunt, à frigido concreta esse demonstratum sit, metalla verò ab igne vt calido liquescant, dubium non est à frigidâ causa concreuisse. hanc eandem sententiam Theophr. sequutum esse dubium non est vel ex iis verbis, ἐπείπερ αὖ τοῖς ἐναντίοις ἑκάστων ἡ πῆξις καὶ ἡ τῆξις verùm quoniam Aristotelis locus in tertio Meteorolog. vbi non à frigore, sed à siccitate lapidum ait metalla concrescere, explicanda hîc etiam philosophi mens erit. non enim à siccitate lapidum simpliciter metalla concrescunt, verum cum intra lapides in metallicis cauernis atque cuniculis includatur

materia metallorum ſiue illa ſit ſuccus liquidus , ſiue exhalatio. à frigiditate illa lapidum congelatur; & quoniam quo ſicciores durioreſque ſunt lapides eò etiam frigidiores, eoque magis poſſunt exhalationem congelare, idcirco dixit Ariſtoteles intruſum vaporem præſertim intra lapides propter ſiccitatem congelari, atque concreſcere. non tamen quòd ſiccitas lapidum efficiendi cauſa ſit. id quod aliquos non animaduertiſſe, qui Ariſtotelem reprehendunt, non mediocriter mirari ſoleo. neque fortè abſurdum fuerit quo loco ait Ariſtoteles propter ſiccitatem compingi atque gelaſcere exhalationem, ſi interpretemur exhalationem ideò compingi facilè, quòd permiſtum ſiccum habeat cum humido, ac propter ſiccitatem terminatum humidum facilius coagmentetur, vt ſiccitas perpeſſionis potius vim habeat, quàm actionis, referaturque ad exhalationes non autem ad lapides. vtcunque quidem interpretemur, Platonis, Ariſtotelis, & Theophraſti ſententia eſt à frigore congelari, atque concreſcere metallorum materiam, efficientemque cauſam frigidum eſſe, ſiue illud in lapidibus ſit, ſiue in quolibet alio tractu terræ venarumque metallicarum. ſiue frigidum, quod appellant poſitiuum, ſiue caloris priuationem, vt videtur Plato innuere. vbi ait καὶ τὴν τοῦ πυρὸς ἀπαλλαγὴν ψύξιν. quamquam in metallorum origine caloris priuationem nihil efficere crediderim, ſed actu agens frigidum, ac poſitiuum. & quamquàm extra terram liquefacta ab igne metalla, quemadmodum & alia liquabilia igne ablato denſantur vel ſola caloris abſentia, non tamen ita ſe habent in prima illa origine, vbi exhalatio, & humor terræ commiſtus auctore valido opus habet, vt compingantur, atque concreſcant. Quo autem modo frigus agat in materiam metallorum, quæque eius actio ſit, quoniam ſuperius dictum eſt, quando de lapidum foſſiliumque reliquorum efficiente cauſa diſſerebam, non eſt, quòd in præſentia repetam. proxima igitur metallorum cauſa frigus eſt ſiue frigidum, aut frigiditas. de remotiori cauſa ſi quæramus, dubium non eſt calorem eſſe poſſe. Nam ſiue ex aqua fiant terræ commiſta, calor eſt, aquæ ſubterraneæ auctor. qui ciet halitus vaporeſque, ſiue ex halitu vaporoſo, ac humido longè magis. Verùm cùm nō deſint, qui calorem exiſtimant metallorum eſſe cauſam efficientem remotiorem, quòd ille ſuccum commiſcet, & concoquit, qui poſteà à frigore congelatur, cauendum eſt meo iudicio, ne hæc opinio ſtudioſorum animis imponat. Nam ſuccus non fit, aut elaboratur à calore, ſed percolatione affluxuque congeritur, terræque commiſcetur, qui tamen ſi terræ plus habet, quàm aquæ, & calor ibi adſit, concreſcit, atque foſſilis aliquod genus fit. ſi plus aquæ, & frigus adſit, congelatur, atque metallum fit. itidem vtraque exhalatio à calore, & à frigore cōcreſcit, atq; aut lapis, aliudue foſſile, aut metallum ex ea oritur. quòd ſi calor miſtionis omnis cauſa ſit, eſt tamen illius miſtionis quæ perfecta eſt, quæque in plantis, & animantibus cernitur, hæc autem foſſilium miſtio imperfecta eſt, opusq; habet calore, frigoreq; non pro materia commiſcenda, ſed pro perficienda forma foſſilis, quod eſt exoriturum. tantùm abeſt, vt calor proxima cauſa efficiens metallorum ſit, quæ fuit Alberti ſententia. qui quoniam quo loco agit de efficiente hac cauſa ſatis probabiliter videtur diſputare, ne quis fortè opinetur illum peripateticorum ſequi dogmata, conabor breuibus refellere. primum autem demonſtraturus frigus non eſſe metallorum efficiens, ſed calorem, hoc affert argumentum. in his, quæ vitæ ſpeciem accipiunt aliud non eſſe, quod materiam cum forma coniungat, ac terminet, niſi calidum. igitur ſi metalla formam accipiunt, & gignuntur, non à frigido, ſed à calido fieri. Alterum argumentum affert, vt oſtendat frigiditatem non poſſe metallorum effectricem eſſe. Nam frigus congelare, & vnire vel ea, quæ diuerſorum generum ſunt, quamobrem ſi eſſet auctor generationis metallorum, metalla non eſſent metalla, niſi concreta. liquefacta verò non eſſe. ad hæc congelationem non poſſe eſſe ſubſtantialem formam metallorum, quod pluribus rebus ineſt illa, quæ diuerſarum ſpecie formarum ſunt, de iiſque vniuocè enunciari. hæc ſunt Alberti Magni argumenta contra maximorum philoſophorum, quam attuli, ſententiam, quæ refutare viſum eſt operæprecium. ac primum inualidum eſt. etſi enim miſta omnia calor perficiat, miſtioniſque auctor ſit, atque generationis, non tamen in metallis eadem eſt, atque in perfectioribus miſtis ratio. calore in iis cœleſti opus eſt, qui commiſceat elementa, ex quibus materia fiat pro caloris efficientia miſtioniſque ratione, aut animalis perfectioris, aut imperfecti, aut plantæ. in iis, quæ miſta non ſunt, ſed penè elementa paulùm à natura ſua mutata non opus eſt vllo calore neceſſario. ſed foſſilia lapideſque penè plurimos calor perficit, quod humidum excoquit, & exſugit. metalla verò frigus quòd humidum in ſicco congelat, atq; compingit. quòd ſi metallorum materiam, quæ humor eſt terræ commiſtus ſuccuſque à quibuſdam dicitur, calor dicatur efficere & commiſcere, etſi non aduerſatur ſententiæ Theophraſti, & Ariſtotelis, quod ad ortum metallorum pertinet, tamen ego non libenter admitto, eo quod ſi calor hanc materiam commiſcet, ſi ſuccum illum attemperat, neſcio quo modo in mediocri inſpiſſatione perſiſtit, neque progreditur vlterius ad excoquendum humidum, & exſiccandum. profectò ſi ſatis non eſſet excolatio, confluxioque humoris, ac terræ, exhalatioue, aut alia excretionis genera (vt vocat Theophraſtus,) opus eſſet hunc calorem comminiſci. ſed quando modi illi commiſcent humorem cum ſicco, non alio commiſtore opus eſt. alterum Alberti argumentum non magis atque primum efficax. nam in prima metallorum origine dubium non eſt nondum eſſe illa, quando adhuc concreta non ſunt, quando verò concreuerint, & formam adepta ſint, etſi à calore liqueſcant, non ideo fieri propter liquefactionem, vt metalla non ſint. Cum enim à ſubterraneo frigido ita compacta, concretaque ſint, vt etſi à calore ignis vehementiori liquefiant, illo tamen remoto ad priſtinam redeant denſitatem: nihil vetat eadem eſſe & metalla concreta, & liquida: imo neceſſariò eadem ſunt. Tertium Alberti argumentum, aut ego malè intelligo,

telligo, aut à re nostra alienum est congelatio, concretioue (sic enim appellamus illam, quæ græcè πῆξις dicitur) affectus est misti, in quo humidum fit, imo ipsius humoris primum. hæc diuersis quidem non modò specie, verum etiam genere accidit: hæc omnia nemo non affirmat, & confitetur, sed illa metallorum forma non est. passio, affectusque est humoris à frigida efficiente causa. congelatur enim è frigore metallorum materia; & tamen congelatio non est eorum forma, sed quod à congelatione, quæ frigoris efficientia, oritur. quòd etsi omnium metallorum congelatio à frigore fiat, tamen quòd diuersa specie fiunt, fit proptet materiæ densitatem, puritatem, impuritatem humoris, ac terræ commistionem variam, postremò pro materiæ affectione, pro maioriq; ac minori frigoris actione. etsi enim congelat omnia frigus, & eandem edit actionem, magis tamen ac minus pro singulorũ materia. magis enim agit in auri materiam, minus in argenti, longè minus in plumbi. à materia autem atq; ab efficiente fit, vt altera huius forma sit altera illius. hæc satis dicta sint in argumenta Alberti, frigidam efficientem causam non probantis. quæ postquam attulit, suam adstruit sententiam, calorem esse auctorem metallorum, quòd, mista omnia à calore fiant, vbi sibi pugnantia manifestò tradit, quando in quinto libro vbi de lapidum agit cõcretione, scribit perfecta mista à calore fieri imperfecta & à frigore concrescere. neque solo calore contentus est, sed & prouidentiam, & mentem accersit ad metalla, quæ delectu vtatur in iis perficiendis. Nugæ sunt hæc, & à naturæ veritate aliena. quamobrem non est quòd in iis explodendis operam ponere æquum sit. Hæc cum ita explicata sint, abundè videor explicasse, quæ ad materiam efficientemque causam, metallorum pertinent. in declarandâ autem efficienti hac causa nihil opus fuit planetas fatigare, quod astrologis quidem placuisse mirum non est, quando ii dogmata tueri ad astraque referre omnia consueuerunt: sed Prodolycio maximi nominis philosopho hanc opinionem arrisisse hoc equidem maximè miror. & sanè propter eius auctoritatem, dogmatis huius commentum refutarem, nisi abundè hoc præstitisset Agricola. & ego satis superque digressus sim, & per se suam hæc sentẽtia falsitatem prodat, quã nemo non potest refellere. Reliqua sunt deinceps accidentia omnia metallorum, locusque in quo fiunt, & nonnulla alia huiusce instituti, quæ tamen in præsentia missa facio, quòd intetpretis munus seruandum mihi esse arbitror. & alioquin pro verborum Theophrasti occasione satis videor euagatus. nunc aliò properandum est.

[1] Τῶν ἐν τῇ γῇ συνισαμένων, τὰ μὲν ἐστιν ὕδατος, τὰ δὲ γῆς, &c.

A materia videtur hic fossilia partiri omnia, quod alia ex aqua, alia è terra constant. voco autem fossilia, quæ hic ἐν τῇ γῇ συνιστάμενα. Aristoteles in extremo tertio Meteorol. altera vocat ὀρυκτὰ, altera μεταλλευτὰ. sunt igitur duo partitionis huius membra, duoque subterraneorum mistorum genera. quò magis refellendæ sunt plures partes, quando perfectior est ἡ διχοτομία. εἴδη autem περιττότερα λίθων appellat, & gemmas, & alios insignes lapides, vt magnetem, lapidem lydium, & alios huiusce notæ. atque vox τὸ περιττὸ in re insigni & à vulgari communique ordine semota significanda & huic nostro, & Aristoteli vsitatissima est. non modo autem lapides ex terra constare ait, verùm etiam si quæ sunt terrę genera magis insignia. græcè καὶ εἴ τινες δὴ τῆς γῆς αὐτῆς ἰδιότεραι φύσεις. verbum è verbo & si quæ sunt terræ naturæ magis propriæ. Turnebus. & si quæ ipsius quoque terræ propriæ sunt, & peculiares naturæ. omnem terram ex terra constare, temerarium esset probare velle, non modo enim ex terrâ, sed terra ipsa est. terræ igitur illæ, quæ plus quiddam habent & τὸ περιττὸν à Theophrasto intelliguntur, illud vocat ἰδιοτέραν φύσιν, naturam peculiarem, quam nos genus insigne conuertimus. quin enim genus natura dici possit, dubium non est, quando natura forma, genus autem forma, & definitio. omnino autem (vt ad terras veniam) illas hoc loco intelligit Theophrastus, quæ insignem aliquam peculiaremque notam habent, propter colorem, leuotem, densitatem, & propter alias qualitates ac vires. cum autem terrarum differentias plures inspiciant, agnoscantque artifices, vt Agricolæ, plastæ, figuli, pictores, medici. illæ differentiæ dicuntur insigniores, quæ à terræ communi natura recedunt, aliaque naturâ participant. propter quam fit, vt in varios vsus accipiantur, & pictorum, & medicorum nonnunquam, & aliorum artificum. participant autem aut metallo, aut succo aliquo, postremò ea qualitate, quam ex confluxu percolationeque nactæ sint. has hoc libro persequitur. illas alias, vt Galenus significat libro nono simplic. pharmacorum, & agricolarum esse, & aliorum, sic noster hic tanquã alienas omittit. non omisit autem vbi ponit Agriculturæ principia quæ sumit ipsa ex libris de plantarum causis:

[2] Ἀπαύτα οὖν ταῦτα &c. fossilium omnium materia terra est, non simplex quidem illa, vt superius dicebamus sed humori permista. sic autem limus est quidam, vt non ineptè existimarit Auicenãs fossilium materiam limum esse. Hæc autem terra pura est atque syncera, quippe percolatione affluxuque per venas saxorum ita congesta. non potest autem percolari, nisi aquæ commista sit. quòd si aquâ omnino soluta sit, succus dicitur (vt nonnullis placet appellare) si non omninò soluta, sed mollis reddita, vocatur lutum. nam huiusmodi nomina modo res intelligatur, nihil moror.

[3] Καὶ κατ' ἄλλον τρόπον κεκριμένης exhalationem sine dubio intelligit, vt hinc manifestum sit, quod in disputatione de fossilium, metallorumque materiâ dicebamus. solet enim Aristoteles frequentissimè hoc nomine exhalationem intelligere. in tertio Meteorol. ὅσα μὲν οὖν ἔργα συμβαίνει παρέχεσθαι τὴν ἔκκρισιν. sic vocat vtramque exhalationem. rursus ibidem. διὰ ξηρότητα εἰς ἓν συνθλιβομένη καὶ

πεπηγυιμένη οἷον δρόσος ἢ πάχνη ὅταν ἀποκριθῆ. sic vocat & Theophrastus: vt adnotabo suo loco. est itaque Aristotelis rara sententia à Theophrasto etiam confirmata, metalla fossiliaque omnia ex aqua, ac terra, & vtraque exhalatione constare. quocirca quemadmodum affluxus, percolatioque modi sunt congestionis materiæ, & præparationis, ita etiam excretio, quæ fit resolutâ terra cum humore à calore subterraneo in halitum.

4 Ἀφ᾽ ὧν δὴ καὶ τὸ λεῖον καὶ τὸ πυκνὸν καὶ τὸ στιλπνὸν καὶ διαφανές.

Has omnes qualitates puritati, æquabilitatique materiæ acceptas refert, quemadmodum &
» Plato in Timæo. ξυνωσθεῖσα δὲ ὑπὸ ἀέρος ἀλύτως ὕδατι γῆ ξυνίσταται πέτρα καλλίων μὲν ἡ τῶν ἴσων καὶ ὁμαλῶν
» διαφανὴς μερῶν, αἰσχίων δὲ ἡ ἐναντία. hoc est terra denique insolubiliter cum aqua coacta lapis constitui-
» tur, pulchrior quidem, qui ex æqualibus planisque partibus eluceat, deformior autem, qui contrà. si æquabilis itaque materia sit, bona sit vndequaque mistio, vnde sequitur densitas, quæ fit ab humoris ac terræ æquabili, firmaque compactione. Nam si æquabilis materia non sit, aliæ partes rariores erunt, densiores aliæ, molliores nonnullæ, quædam duriores. Non eadem enim caloris ac frigoris efficientia, vbi natura, quæ substernitur, ac patitur, non æquabilis affectio. quòd si æquabilitati accedat puritas, dubium non est, quin præter densitatem, & alia consequantur, quæ dicunt Plato, & Theophrastus, leuor, perspicuitas, splendor. Neque tamen credendum est, quæ pura constant æquabilique materia, ea statim ac necessario densa esse, leuia, perspicua, splendida. prout enim aut plus, aut minus puritatis est in materia, prout commiscetur humor, ac terra varia sanè ac multiplici ratione, ita aut hoc, aut illud consequitur accidens. Quamobrem alia densa, ac leuia, quales aliqui lapides ac marmora, alia densa, leuia, ac splendida, qualia aurum, argentum, æs, orichalcum, nonnulla, & talia simul, & perspicua, quales gemmæ quamplurimæ, vt Adamas, Carbunculus, Smaragdus. Hæ tamen qualitates quod magis minusue insunt, inde proficiscitur, quod & materia magis, minusue aut æquabilis, aut pura est, & quòd non vno modo afficitur, & commiscetur.

5 Ἡ δὲ πῆξις τοῖς μὲν ἀπὸ θερμοῦ τοῖς δ᾽ ἀπὸ ψυχροῦ γίνεται.

modo de efficienti causa loquitur, de qua nos abunde superius ex duobus his philosophiæ luminibus. ait autem nihil fortè impedire aliquos lapides ab vtraque efficiente causâ fieri, & quòd reuera ita est, & quòd ita decet philosophicam modestiam, quæ & Aristoteli est vsitatissima. sed dicat aliquis absurdum alioquin non esse, aliqua quidem lapidum genera à calore compingi, aliqua autem à frigore. at eadem ab vtraque causa, id fortè non esse consentaneum. Verùm nihil absurdi est, eandem materiam à frigore compingi extracto humido, aut à calore eodem exusto. & profectò cum lapides alii à calore, alii fiant à frigore, nihil vetat vel eosdem ab vtraque causa fieri. quòd si causæ contrariæ sunt, effectus tamen non contrarii, extracto enim quolibet modo humido, lapidum concretio fit penè eadem à calore, & à frigore.

6 Ἐν γὰρ τῇ γῇ χρώμασί τε καὶ γλισχρότητι καὶ λειότητι καὶ πυκνότητι καὶ τοῖς τοιούτοις αἱ πνοαὶ διάφοροι, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα σπάνιοι.

Nam in terra colore, lentore, leuore, densitate, atque aliis huiuscemodi differunt fluxiones, raræ verò sunt secundum alia.

Historicum esse librum hunc diximus in præfatione. explicat autem Historia differentias, proprietates, ortusque in fossilibus, ac metallis. in plantis eadem hæc & parteis, & vitam, in animalibus præter hæc omnia, & actiones, & mores, quibus carent plantæ. quæ itaque lapidum, metallorumque sunt, reliquorumque fossilium quærit hoc loco Theophrastus. dubium autem non est, quin terræ pauciores habeant & differentias, & proprietates quam lapides, quippe quæ & simpliciores. vbi autem in excusis exemplaribus legebatur αἱ πνοαὶ fortasse non malè legi debet αἱ ῥοαὶ, vt supra εἴτε ῥοῆς εἴτε διηθήσεως. à diuersis enim fluxionibus succorum diuersos colores terræ suscipiunt, diuersas etiam cæteras proprietates. Turnebus legit αἱ πολλαὶ διαφοραί. quam equidem lectionem non improbo.

7 Οἱ δὲ ὅλως ἀπολιθοῦν τὰ τιθέμενα εἰς αὐτούς.

Alii in lapides commutare quæ in iis posita sint.

Qui sint hi lapides non explicat: Plinius libro trigesimo sexto in Asso Troadis sarcophagus lapis fissili vena scinditur. corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra XL. diem exceptis dentibus. Mutianus specula quoque, & strigiles, & vestes, & calciamenta illata omnia lapidea fieri Auctor est. Aristoteles in libro de Miraculis auditis refert. Pergami ad metalla Crœsi fugisse quosdam propter hostium metum. Clausis verò metallorum hostiis suffocatos esse, deinde multo post tempore effossis puteis, & eorum ossa lapidea reperta esse, & vasa, quibus vtebantur, quo tempore latuerant. quòd si quæratur ratio huius euentus, de quo loquitur Theophrastus, illa fortè sit, quod à lapide ad rem, quæ in eo reponitur, vis permeat lapidifica, quæ meatus omnes obducens lapidem generat. an etiam quòd in lapide succi illud genus exsudat, quem Vitruuius vocat coagularem, alii lapidescentem. qui longiori temporis spatio repositas res aut conditas penetrans in lapidem mutat?

Εἰσὶ δὲ πλείους καὶ ἄλλαι κατὰ ταύτας διαφοραί.

Atque ſecundum has facultates plures aliæ ſunt differentiæ.

Sic legendum eſſe demonſtrat ipſa ſententia. quod ſi pro διαφοραὶ velit quiſquam δυνάμεις reponere, per me licebit, quando eadem erit ſententia. Quæ. ſequuntur à Turnebo ita interpuncta ſunt, vt in τοιαῦτα abſoluatur ſententia, mox legit διὸ τὸ περιττὸν ὑπάρχει. mihi hæc etiam particula cum ſuperioribus optimè videtur cohærere, legendum verò διὰ τὸ περιττόν. Cum enim Auctor peculiares lapidum differentias numeraſſet, quæ ſunt aut ab eo quòd patiuntur, aut quòd non patiuntur, aut quòd agunt, aut quòd artificiis ſubiiciuntur, tandem venit ad differentias, quæ licet lapidibus peculiares non ſint, cum & terrarum generibus inſint, tamen διὰ τὸ περιττὸν ὑπάρχουσιν, hoc eſt propter inſignem notam inſunt lapidibus nonnullis, hoc eſt illorum veluti peculiares ſunt, quòd inſigniter peculiarique quodam modo ſunt. ſic loquitur, & inferius σφραγίδιον γλυφερὸν ἀνεπέμφθη βασιλεῖ διὰ τὸ περιττόν. has differentias quæ licet διὰ τὸ περιττὸν inſint, communes tamen ſunt pluribus, breuiter expedit allatis lapidicinis marmorum inſigniorum. in illis aliis, quæ facultates ſunt, paulò diligentius declarandis inſiſtit:

Ἐξ ὧν διωνομασμέναι λιθοτομίαι παρίων τε καὶ πεντελικῶν καὶ χίων τε καὶ θηβαϊκῶν.

Ex quibus iam nominatæ lapidicinæ pariorum & pentelicorum, chiorum & Thebanorum.

Marmora hæc fuerunt inſignia parium, pentelicũ, chium, Thebaicum, celebrata priſcis ſcriptoribus, Plinius lib. 36. omnes autem tantum candido marmore vſi ſunt è Paro Inſula, quem lapidem cœpere Lychitem appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, vt Auctor eſt Varro, multis poſtea candidioribus repertis, nuper etiam in Lunenſium lapidicinis. pentelici marmoris meminit Strabo, libro 9. Plutarchus in Poplicola, & Pauſanias in Atticis, & Achaicis. Chii etiam meminerunt Strabo, Plinius, alii. de Thebaico verò Plinius lib. 36. Thebaicus interſtinctus aureis guttis inuenitur in Aphricæ parte Ægypto adſcripta, coticulis ad terenda Collyria quadam vtilitate naturali conueniens. Alabaſtrites idem & Onyx appellabatur, Romanis vſitatiſſimus in columnis, in pauimentis, in vaſis potoriis.

Martialis. *Siccos pinguis onyx anhelat aſtus. Idem*
Calcatuſque tuo ſub pede lucet Onyx. Idem
Paruus onyx vnâ ponetur Cænula menſâ.

Hic (ait Plinius) naſcitur circa Thebas Ægyptias & Damaſcum Syriæ. hic cæteris candidior. probatiſſimus verò in Carmania, mox in India, iam quidem & in Syria Aſiaque vtiliſſimus, & ſine vllo nitore in Cappadocia.

Καὶ ὁ τῷ ἐλέφαντι ὅμοιος, χερνίτης καλούμενος.

Sic emendandum eſt ex Plinio chernites ebori ſimilimus, in quo Darium conditum ferunt; parioque ſimilis candore, & duritiâ, minus tamen ponderoſus, qui porus vocatur. reſpondent autem omnia Theophraſti verbis, quæ ſequuntur non ſunt apud Plinium.

Διὸ καὶ ἐν τοῖς σπουδαζομένοις οἰκήμασιν ὥσπερ διάζωμα τιθέασιν αὐτὸν οἱ αἰγύπτιοι.

Quo fit vt in operoſioribus Ædificiis diazomatis loco ponatur ab Ægyptiis.

Turnebus ſubobſcurè. itaque magnificas ædes eius cingulis Ægyptii diſtinguunt. διαζώματα vocantur quæ gradus Theatrorum interſtinguunt, velut areolæ, quæ præcinctiones à Vitruuio appellantur. item in contignationibus coronices, quibus illæ diſcernuntur, ornamenti potius causâ quã neceſſitatis, quo ſenſu fortè Plutarchus in Pericle dixit: διάζωμα δὲ καὶ τοὺς ἄνω κίονας ἐπέστησε. hoc eſt, Diazoma & ſupernas columnas addidit. Plin. lib. 36. Coronas videtur appellaſſe, quo loco de gypſo loquens, vſus inquit gypſi in albariis, ſigillis ædificiorum, & Coronis gratiſſimus. Diazomata itaq; quòd in contignationibus ponebantur pene in ipſorum parietum faſtigiis optimo iudicio ex poro lapide conficiebant Ægyptii. non modo propter eius pulchritudinem, ſed etiam propter leuitatem. quòd enim in ſummo pariete ponebantur ex leui lapide conſtare oportebat, eoque pulcherrimo, qualis erat porus, qui præter leuitatem, erat, & pulchritudinis, & duritiæ ſingularis. Georgius Agricola libro ſeptimo foſſilium non legit σπουδαζομένοις, ſed σπωμένοις, aut σπαζομένοις, vertit enim Theophraſti verba ſic. idcirco illum in ædificiis diuulſis tanquam ſeptum quoddam ponunt Ægyptii. putat autem in ædificiis, quæ rimas agerent, porum vſurpari ſolitum, quòd vnam partem cum altera commode copulat, & coniungit, nec propterea grauantur ædificia. fallitur tamẽ ille, & quòd hic διάζωμα non ita ſumitur, & quod mendoſa non ſunt Theophraſti verba, quodque auctoris ſententiam ac propoſitum non percepit. addendum illud quoque eſt. hoc genus lapidis porum appellari, quòd pori, qui tophus latinè dicitur leuitatem habeat, non quòd verè tophus ſit, vt exiſtimarunt nonnulli. tophus enim ea duritie non eſt aut candore, quo porus de quo agimus.

11 Αἱ μὲν οὖν τοιαῦται διαφοραὶ καθάπερ ἐλέχθη κοινότεραι πλείοσιν, &c.

Atque hæ quidem differentiæ, quemadmodum diximus, communes multorum sunt.

Hæ sunt illæ differentiæ lapidum, quæ licet communes sint, tamen διὰ τὸ πλεῖον, pluribus insunt veluti propriæ. sequuntur illæ, quę à facultatibus desumuntur. quę non sunt in toto aliquo terrarum tractu, vbi lapidicinæ sint, neque in magnis lapidibus, sed in paruis, rarioribus, ac preciosis. qualis carbunculus, sapphirus, gemmæ aliæ.

ὀλίγοι δὲ οἱ περὶ τὴν πύρωσιν καὶ καῦσιν ὑφ' ὧν δὴ καὶ πρῶτον ἴσως λεκτέον. pauci autem sunt, qui incendi, & comburi possunt, de quibus, quot & quales habeant differentias, primo loco dicendum est.

Primam differentiam aggreditur, quæ est à potestate patiendi, & non patiendi, quæ duplex cum sit, primum eos lapides affert, qui pati possunt, allaturus & mox, eos, qui pati nequeunt. Horum passio præcipuè ab igne est, nam qui ab arte patiuntur aliâ differentiâ seiuncti sunt. ignis autem liquat, aut vrit. liquat multos ac penè omnes, qui à frigore compacti sunt, ac præsertim metallicos, liquefiunt enim cũ metallis omnes qui cum iis effodiuntur. & præter hos οἱ πυρόμαχοι καὶ οἱ μυλίαι, hoc est molares, ac pytomachi, quo nomine vocat & Aristoteles in quarto Meteorolog. molaris autem duplex: primum qui & pytites (vt ait Plinius) dicitur. quoniam sit plurimus ignis illi. huius in ardentibus locis copia, cuius effluunt riui liquescentes, vt in Ætnæ incendiis fit. Hunc Strabo libro primo vocat πηλὸν διάπυρον, hoc est lutum ignitum. refert autem & libro sexto inter Hieram & Euonimum Æolias insulas incendiis subterraneis concitato mari, tandem limum apparuisse, qui supernatabat in aquis, qui postea in lapides molaribus similes concreuerit. Auctor Poëmatii quod Ætna inscribitur.

Quin etiam variè quædam sine nomine saxa
Toto monte liquant, illis custodia flammæ
Vera, tenaxq́; data est, sed maxima causa molaris
Illius incendi lapidis sic vindicat Ætnam.
Quem si fortè manu teneas, & robore cernas
Nec seruare putes ignem, nec spargere posse.
Sed simul ac ferro quæras respondet, & ictu
Scintillat calor, hunc multis circumdare flammis
Et potes extorquere animos. atque exue robur,
Fundetur ferro citius. Nam mobilis igni
Et metuens natura mali est, vbi cogitur igni.

deinde est & alter molaris ab Arist. μυλίας appellatus, qui nõ liquescit. liquescentẽ enim μύλην vocat. quippe cum dixisset, καὶ αἱ μύλαι τήκονται ὥστε ῥεῖν, h.e. & molares liquantur ita vt fluant. subdit deinde. κέραμος μὲν καὶ λίθων ἐνίων γένη ὅσοι πυρὸς τῆς γῆς συγκαυθείσης γίνονται οἷον αἱ μυλίαι ἄλυτοι. medici μυλίτην vocant, quòd ex hoc molæ conficiantur, quemadmodum & ex altero, sed ex hoc frequentius & penè vbiq;. lapis πυρίμαχος est, qui à medicis πυρίτης dicitur, quòd ignẽ attritu suo cum ferro, aut alio lapide duro excudat. πυρίμαχος fortasse dictus aut propter eandẽ causam, quòd conflictu suo ac veluti pugna ignem eliciat, aut quòd igni repugnet, atq; resistat, quoniã liquefactus in pristinam naturam redit iterum, quod tamen non adeò probo vocis etymon. hic in metallis præsertim ærariis reperitur, quãdoque & in argentariis, & in aurariis, & penè in omni metalli genere. nonnunquam cũ metallis mistus, quem metallici ardentibus fornacibus excoctum separant, nonnunquam & per se solus. duplicem Plinius agnouit, vnum argenteo colore, alterum aureo. Recentiores & alios agnouerunt, hoc est plumbeum, cinereum, violaceum, & subcæruleum. & exterius nigricantem, intus aureum. postremo colore carbunculi carchedonii exterius, interius orichalchi.

12 πολλοὶ γὰρ οἱ ῥηγνύμενοι καὶ διαπηδῶντες, ὡς οὐ μαχομένου τὴν πύρωσιν.

Multi enim, qui franguntur, & saliunt.

Verborum sensus planus est sed mendum latet, vt opinor. nos legimus eos μαχόμενοι κατὰ τὴν πύρωσιν. franguntur. n. atque dissiliunt durissimi quidam lapides, quòd natura sua igni repugnat, quòd scilicet parum in iis humoris est. quod cum nequeat liquefieri sed ab igne comburatur, dissiliunt concepto flatu intra meatus, vt in sale videmus fieri. hoc consentaneum esse dicit & κατὰ λόγον. reddit autem rationem, propterea quod sine humore sunt: liquatio autem in humido.

φασὶ δὲ καὶ τῶν ἡλιουμένων τοὺς μὲν ἀναξηραίνεσθαι τελείως ὥστε ἀχρείους εἶναι.

Ferunt etiam eorum, qui insolantur alios in totum exsiccari, vt nulli sint vsui.

Hoc etiam superiorem confirmat sententiam. Nam cum lapides alii parum habeant humidi, alii plusculum, qui parum habent, insolati ita exsiccantur, vt nisi quis iterum aqua inspergat, & madefaciat, inutiles futuri sint. qui plus humoris habent extracto illo à calore solis ad extimas partes, & molliores fiunt & friabiles. in vtrisque est solis opera, in vtrisque humoris extractio, sed in

aliis

aliis exhalat, in aliis ad extima trahitur, vt madeſcant, ac proptetea molliores fiant. τηκτοὺς verò vocat, aut quale lutum eſt, quod à frigote, geluque concretum, ſi calefiat, moleſcit, & non fluit; vt ait Ariſtoteles. aut molles & ſolubiles abſolutè. in verbis duo ſunt emendanda. nam pro καταῤῥηχθέντες legendum καταβρεχθέντες, ita poſtulante ſententia & altera voce quæ ſequitur. & pro οἷς ἡ σύμφυσις τοιαύτη reponendum ὧν ἡ φύσις τοιαύτη aut etiam σύμφυσις.

13 Ἔνιοι δὲ τῶν θραυστῶν ἀνθρακοῦνται τῇ θραύσει καὶ διαμένουσι πλείω χρόνον ὥσπερ περὶ Βίνας ἐν τῷ μετάλλῳ.

Quin & nonnulli fragilium lapidum dum franguntur in carbones euadunt & diutius permanent. quales ſunt ad Benas in metallo.

De lapidibus loquitur in præſentia Theophraſtus, qui cùm friabiles ſint, confrictione in carbones ſoluuntur, quare eos meritò ait ἀνθρακοῦσθαι. conſtant hi magna ex parte ex bitumine terreo, atque concreto: eſt enim huius alterum liquidum alterum durum, atque concretum. quod aut terram imitatur, aut lapidem. ex lapidum autem genere ſunt hi, præterea lapis gagates à Nicandro, niſi alius ſit, vt Galenus putat, γαγγίτης vocatus, deinde Thracius, & qui ab Obſidio inuentore dicitur obſidianus. poſtremo alii inter quos eſt & ſpinus cuius meminit Theophraſtus, & Ariſtoteles, περὶ βίνας ἐν τῷ μετάλλῳ, locum in Thracia ſignant, vt opinor. Ariſtoteles, ἐν τῷ περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. λέγεται δὲ καὶ περὶ τῶν σκυθῶν καὶ μηδῶν χώραν καλουμένην τῆς θρᾴκης ποταμόν τινα εἶναι πόντον προσονομαζόμενον, ἐν ᾧ καταφέρεσθαι τινὰς λίθους οἳ καίονται, καὶ τοὐναντίον πάσχουσι τοῖς ἐκ τῶν ξύλων ἄνθραξι, ῥιπιζόμενοι γὰρ σβέννυνται ταχέως. ὕδασι δὲ ῥαινόμενοι ἀναλάμπουσι καὶ ἀνάπτονται κάλλιον. παραπλησίαν δὲ ἀσφάλτῳ ὅταν καίωνται, καὶ πονηρὰν ὀσμὴν οὕτω καὶ δριμεῖαν ἔχουσιν, ὥστε μηδὲν τῶν ἑρπετῶν ὑπομένειν ἐν τῷ τόπῳ καιομένων αὐτῶν. ferunt & in Medorum Scytharumque tegione, quæ Thraciæ dicitur, fluuium eſſe pontum nomine, qui lapides deferat, qui comburuntur contrario modo atque carbones, qui ex ligno conſtant. Nam ſi ventilentur extinguuntur ocyus, aqua autem inſperſi candeſcunt, & flagrant melius. dum vruntur autem, bituminis inſtar olent, adeoque graui & acuto odore, vt illo in loco reptilia manere nequeant. Nicander in Theriacis eadem de lapide Thtacio.

Ἢ σύγε θρηίσσαν ἐνὶ φλέξας πυρὶ λᾶαν,
Ἥθ' ὕδατι βρεχθεῖσα σελάσσεται. ἔσβεσε δ' αὐτὴν
Τυτθὸν ὅτ' ὀσμήσηται ἐπιρραισθέντος ἐλαίου,
τὴν ἀπὸ θρηϊκίου νομέες ποταμοῖο φέρονται
ὅν πόντον καλέουσι. hoceſt,

Threicium lapidem, quem lympha inſperſeris, ardet
Ocyus, extingues oleo ſi fortè rigabis,
Vrito: paſtores illum de flumine portant
Quem pontum appellant.

14 ὃν καλοῦσι σπίνον.]

videtur deeſſe aliquid, vt ὁ δὲ λίθος ὃν καλοῦσι σπίνον. eadem autem iiſdem etiam penè verbis, & Ariſtoteles in libro περὶ θαυμασίων.

15 ὁ δὲ λιπαραῖος ἐκφορεῖται.

Lipareus lapis ex bitumine ac terra conſtat. quò fit, vt abſumpto ab igne bitumine terrena parte manente pumicoſus euadat: antequàm autē ſuccendatut, niget eſt; leuis, ac ſolidus. Quæ omnia habet à bitumine: bituminoſi enim omnes lapides; ac ptæſertim qui ex puro bitumine conſtant, nigri, ſolidi, leueſque ſunt. talis ab Obſidio in Æthiopiā inuentus. Nigetrimi (ait Plinius) coloris aliquando ttanslucidi craſſiore viſu, atque in ſpeculis parietum pro imagine vmbras reddente. gemmas multi ex eo faciunt, vidimuſque & ſolidas imagines D. Auguſti capti materia huius craſſitudinis. dicauitque ipſe pro miraculo in Templo Concordiæ obſidianos quatuor elephantos: ἐν κυθεισμῷ. Corruptum eſt, legendum aūt ἐν κιτταρείῳ vel κιττάρῳ. quam lectionem & doctiſſimus Turnebus odoratus eſt. κίτταρος autem ſæpe à ſcriptoribus ſumitur pro lóculo, in quo aliquid repoſitum eſt, ſiue folliculo: Ariſtoteles quinto de Hiſtotia Animalium Cellulas fauorum, veſpárum, & crabronum non ſemel κιττάρους appellat. Theophraſtus in quarto de plantarum Hiſtoria fabarum Ægyptiarum lobos ſiue Thecas metaphorice ſic vocat, καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν κιττάρων κύαμος μικρὸν ὑπεραίρων αὐτῆς. eadem metaphora hic quoque vtitur. Nam cum intta pumicem loculis quibuſdam lipareus naſcatur, loculos illos nominat κιττάρους ſiue κιττάρια.

16 Καὶ ἐκεῖνος μὲν τούτῳ ὥσπερ ἀντιπεπονθώς.

hic etiam macula eſt, quam delendam puto, ſi legimus, καὶ ἐκεῖνος μὲν τούτῳ ὥσπερ ἀντιπεπονθώς. Cùm enim pumex melius in alio lapide oriatur, lipareus verò in pumice, ſic videtur melius ortu ſuo rependere, ac veluti talione quodam reſarcire. idque eſſet ſine dubio ſi lapis intra quem in Melo pumex oritur, lipareus eſſet. Cùm autem non ſit, iute additum eſt τὸ ὥσπερ.

17 ὁ δὲ λίθος ἐν τῇ ἄκρᾳ τῇ ἐρινεάδι,]

hic etiam lapis eiusdem est generis, atque alii qui in Thraciæ metallis reperiuntur. pro κίναις autem legendum est βίναις, vt supra, agnoscit autem Plinius Benas inter Thraciæ populos, libro 4. cap. 11. pro καζακλίνεως κατακαύσεως. pro τῇ γῇ. promontorium Erineadis in Peloponneso, fortasse est non longè à Patris ab Etineo portu appellatum, cuius meminit in Achaicis Pausanias.

18 οὓς δὲ καλοῦσιν ἄνθρακας λίθους.

Quos autem carbones vocant.

Fossiles hi carbones bituminosa terra sunt, ex impuro bitumine commista, & in lapidis duritiem concreta. Medicinæ scriptores terram Ampelitim appellant rettæ genus bituminosæ, cuius & Sttabo meminit libro septimo. illam Galenus libr. 9. simpl. pharmac. à terræ generibus aliis quodam modo differre tradidit, & ad lapidis potius uaturam accedere. eadem & φαρμακῖτις appellara est, quam probat Dioscotides nigram, & piceis carbonibus paruis non absimilem, assulosam æquabili splendote. sunt qui existimant illam à fossilibus his carbonibus nihil differre, Ampelitinque medicorum terram, carbones hos esse Theophrasti. verum vt ita sit, (neque enim in magno ponam discrimine,) carbones hos fossiles non in terrarum, sed in lapidum classe numerat Theophrast. & Ampelitidos terræ meminit paulo post. qua testatur Agricolas vites inungere solitos ἀντὶ ἰξοῦ πρὸς τὰς ἴπας, hoc est visci loco contra culices, qui vitium oculos infestant. horum carbonum maxima copia effodirur in Belgico, & in multis Germaniæ locis, & in illa Britániæ parte, quæ Scotia dicitur, quibus incolæ pro carbonibus ita vtuntur, vt si non ii suppeterent ad ignis vsum, malè ac infeliciter agere viderentur † ἐγκαπτῆς ὕλης μεταλλοις. legendum ἐν τοῖς σκαπτησύλης μετάλλοις. fuit autem Thraciæ vrbs, vt ait Stephanus. à qua haud longè metalla. forte illa, quæ nunc σιδηροκαύσια, vbi metalla sunt Turcarum Regis. hic autem lapis sine dubio bituminosus est. Nam & ex aliis aliqui ligno sunt similes, vt Gagates, de quo Plinius libr. 36. cap. 19. niger est planus, pumicosus, non multum à ligno differens, leuis, fragilis, odore, si teratur grauis. atq; hic scaptisylæ lapis ligno putrido similis est, quòd plus habet terræ, quàm bituminis, quò fit vt non possit etiam succendi, nisi oleo illitus, liquescenre scilicet in superficie bituminosa portione: quæ tamen sine olei fomite non potest succendi, quòd multam habeat terram, aqua ne ardeat, impeditur. Notandi autem in bituminosis lapidibus tres gradus. alii enim igni admoti incenduntur ac flagrant per sese, alii prunis imponuntur, & follibus inflantur, alioquin extinguuntur facilè. aliis vis bituminis oleo elicitur, vt ardeant, quo ambusto lapidum illorum cessat incendium. Hi gtadus ordine sue non aliundè fiunt nisi ex materia, ex qua constant. Nam aut ex puro, putoque sunt bitumine, aut ex lapidis materia, & bituminis æqualiter penè commista, aut ex multa terra exiguoque bitumine. ex ptiorum ordine Gagates, Thracius, gangites, quem Nicander πέτραν vocat ἐγγαγίτιδα. Samothracius, Spin⁹; ex altero gradu lapis est, qui inuenitur in Benarum metallo, & carbones fossiles. ex tertio lapis scaptisylæ, de quo agimus. Aristoteles etiam in libro περὶ θαυμασίων sctiptum reliquit, lapidē esse in Aritania ad montes Apolloniatidos ex quo ignis exiens non apparet, iniecto verò in ipsum oleo flagrat. dubitet autē aliquis tàm de hoc lapide, quàm de illo, de quo proximè loquebamur. Cur si oleum bitumen flagrans extinguit, vt est in libro de igne, lapides hos adiuuat, vt magis ardeant. Respondendum. flagrans quidem bitumen oleum extinguere penetrato eius principio. at nondum ardens adiuuare, vt mox ardeat, cum oleum materia sit, quæ adustionem maximè iuuat.

19 ἄλλο δέ τι γένος ἐστὶ λίθων.

Est autem aliud lapidum genus.

sequitur altera differentia ex iis, quæ lapidum propriæ sunt. Cum enim posuisset primo loco illam, quæ est ἀπὸ τοῦ πάσχειν, modò contrariam apponit. lapides autem qui pati nequeunt ab igne, aut sua vi & robore id habent, aut quod exhausti sunt omni ignis pabulo, ignis enim vbi humidum non est, nihil agit. in prima differentia sunt carbunculorum nonnullorum genera, & Adamas, in secunda pumices. Ἐρυθρὸν μὲν τῷ χρώματι. Plinius libro 37. cap. 7. principatum habent carbunculi à similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id à quibusdam apyroti vocati. Idem in masculis quoque obseruant liquidiotis alios flammæ, nigrioris alios, & quosdam lucidius ac magis cætetis in sole flagrantes. ἄγεται δὲ οὗτος carchedonii sunt hi carbunculi præcipuæ nobiliratis, sunt autem garamantici, quos vt ait Plinius, & carchedonios vocauete propter opulentiam Carthaginis magnæ. Idem de Massiliensibus, Massiliâ quoque importari Bocchus, & Olyssipone scribit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Milesium carbunculum lychnitem suspicor, quem carbunculum remissiorem à quibusdam vocarum testatur Plinius. mirum autem dicit esse Theophrastus, quod non vratur propterea quòd fragilis est, neque adeò solidus, vt cætera genera carbunculorum.

20 Ὅμοιον γὰρ τρόπον τινὰ καὶ τοῦ ἀδάμαντος,

Similis est & in Adamante ratio.

Carbunculi, & Adamas non vruntur, quòd solidissimæ materiæ sunt, quòdque humore constant

constant adeò cum terra bene temperaro illoque adeò frigido, vr non possit ignis illum absumere, aut penetrare. banc causam non afferr Theophrastus. sed negat alreram. est autem illa humoris priuatio. Nam & quæ humore exsucta sunt, illa nequeunt ab igne comburi, tales sunt pumices, qui ab exustis lapidibus fiunt absumto omni bumidô, terrenisque partibus arefactis, & rarefactis. vnde sequitur leuitas, & spongiosa quædam rariras.

21 Πλὴν τῆς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς θαλάσσης συνισταμένης.

Præter illum, qui concrescit ex spuma maris.

Alcyonium putant aliqui Theophrastum inter pumicis genera numerare. Nam quod ex spuma maris concrescit Alcyonium esse, non pumicem. quod si verum est pumex hic quintum genus alcyonii fuerit, quod figura, ait Dioscorides, fungo esse simile, exterius leue, atque acre, plurimumque in propontide in Besbico insula fieri, quod appellenr incolæ ἁλὸς ἄχνην. verùm obseruaui ego non semel in Cretæ lirroribus ex vndarum spumis concrescentibus cum arena commistis pumicum vim maximam fieri, quod non ignorant, qui maritimas oras incolunt.

22 Ἐκ τε τῶν περὶ τοὺς κρατῆρας γενομένων, καὶ ἐκ τῆς διαβάρου λίθου:

Ex iis, qui fiunt in crateribus & Diabaro lapide.

Ex lapidibus, qui in Ætnæ crateribus comburuntur, restant pumices, quod experientiâ sensus probat. eadem experientia comprobat, quod de Nyssiri pumicibus dicitur. sciunt enim id penè omnes, qui littorales regiones incolunt. corrigendæ autem voces duæ, quæ mendosæ sunt. Nam quod χειροπλησίας malè legitur, χειροπληθεῖς, legendum est. qua voce significatur quod manu porest capi ita vt illam impleat, ἀναμείβοντας verò corrigendum ἀναμείροντας. signant autem pumices hos in arena Nyssiri inueniri, quando eius superficies egesta sit, ac separata.

23 Διαφορὰς δὲ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας καὶ χρώματι, καὶ πυκνότητι καὶ βάρει.

Differunt autem inter se colore, pondere, duritie.

Multæ cum sint species pumicum habent etiam differentias, quibus inter se diuiduntur ac discrepant. illæ sumuntur à colore, densitate, pondere. colore differunt pumices Siculi à cæteris, quin etiam pondere, & densitate. sunt enim aliis & solidiores, & grauiores. quod ad colorem attinet, non ignorauit Auctor Ætnæ poëmatii.

Sed genus hoc lapidis certißima signa coloris
Quod nullas adiunxit opes, & languit ignis, & rursus.
Tum siquis lapidum summo portabitur igni
Asperior sopita, & quadam sordida fex est.
Qualem purgato cernes discedere ferro.

Omnino autem Siculi pumices nigriores, duriores, grauioresque sunt aliis. habent tamen & illi leuitarem, quæ pumicum propria: quò fit vt aquis supernatent. Cum plurimum in laxa foramina admitrarur aeris. ῥύακες Siciliæ dicuntur riui illi igniti, qui ab Ætnæ incendiis per montis ardua deuoluuntur. Strabo libr. 6. καὶ ποτὲ μὲν ῥύακας ἀναπέμποντος ποτὲ δὲ φλόγας καὶ λιγνύς. & rursus idem. ὁ δὲ ῥύαξ εἰς τὴν πῆξιν μεταβάλλων ἀπολιθοῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐφ' ἱκανὸν βάθος ὥστε λατομίας εἶναι χρείαν τοῖς ἀνακαλύψαι βουλομένοις, τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφάνειαν. meminit & Aristoteles in admirabilibus. Auctor verò poematii illius politissimi elegantissimè describit ignitum hunc riuum.

Liquor ille magis seruare, magisq;
Fluminis in speciem mitis procedere tandem
Incipit, & primis demittit collibus vndas.

Auctor est Diogenes in vita Theophrasti, illum scripsisse περὶ ῥύακος ἐν τῇ σικελίᾳ, hoc est, de riuo ignito Siciliæ, de crateribus cum peruulgata res sit, nihil afferam, nisi quæ de iis Lucretius libr. 6.

In summo sunt vertice, iam crateres, vt ipsi
Nominitant, Nos quas fauces perhibemus, & ora.

Atque hæc de crateribus, & riuis ignitis, ad pumices redeamus. pumicem Siciliensem nigriorem aliis tradit Theophrastus coloreque ab iis differre.

24 πυκνότητι τε καὶ βάρει αὕτη τε καὶ μαλώδης.

Hæc verba sine dubio mendosa sunt. Turnebus legit πυκνότητι δὲ καὶ βάρει αὕτη τι καὶ ἁλμώδης. sed vt ingenuè fatear nihil mihi satisfacit emendatio doctissimi viri. Nam si pumicem Siciliæ à cæteris densitate ac pondere differre, quemadmodum & colore dicere vellet Theophrastus, præterea verò sapore, adderet καὶ ἁλμυρότητι, aut si præter densitarem, & pondus salsuginosum esse pumicem illum dicere vellet, dixisset πυκνός τε καὶ βαρεῖα καὶ ἁλμώδης. sed hic ἅλμη locum non habet meo iudicio. Iosephus Scaliger vir summæ eruditionis accuratique iudicii in Ætnæ poematii Cõmentario legit πυκνός τε καὶ βαρεῖα αὕτη τε καὶ μαλώδης, quæ emendatio mihi plurimùm satisfacit. neq; quidquam

habet, quod assensum meum remoretur nisi τὸ μυλῶδες. Verùm pumex ille ὁ ῥύακος potest dici molaris, primùm quòd est molari similis, deinde quòd riuus ex molari. hic enim repetitis incendiis combustus tandem pumex euadat necesse est. à repetita autem liquatione & incendio niger fit, confirmat id poeta, quem toties adduximus. Nam de molari loquens.

Hic semel, atq; iterum patiens, ac mille perhaustis
Ignibus instaurat vires, nec desinit ante
quàm leuis excocto defecit robore pumex.

pumex igitur hic, quòd esset ex molari lapide, & niger, & grauior, & densior aliis. quare addit, γίνεται δὲ καὶ τοιαύτη κίσηρις καὶ βάρος ἔχει καὶ πυκνότητα, καὶ ἐν τῇ χρήσει πολυτιμοτέρα τῆς ἑτέρας. quòd si Dioscorides pumicem probat, candidum leuem, spongosum scissilem, non arenosum, & friabilem, quod & à Plinio traditum est, tamen ob alios vsus hic noster nigrum, & grauem commendauit.

25 Τῶν δὲ λίθων καὶ ἄλλαι τυγχάνουσι διαφοραί,

Sunt & aliæ lapidum differentiæ.

Nunc ad alias transit lapidum differentias, illæ sunt species, & pulchritudo gemmarum. artificium in scalptura, ac politura. præterea vis faciendi aliquid. in specie videntur differentiæ gemmarum, quas enumerat, de quibus notabimus suo loco. Smaragdus præterquàm quòd specie, & pulchritudine præstantissimus est, habet & vim faciendi aliquid. Nam si aquâ mergatur, illam suo colore videtur inficere, sibique similem reddere. Cumque paruus Smaragdus est parum etiam aquæ assimilat. cum magnus totam aquam. cùm malus, neque adeò nitidus illam aquam, quæ circa illum est, non aliam. huiusce autem effectus causa est, quòd cùm smaragdus viridi colore maximè niteat, vt nihil omninò comparatum illi viridius sit, ea est efficacia in mouendo, atque afficiendo perspicuo medio, siue aer, siue aqua sit, vt colorem etiam impertiat. in aqua autem facilius transit color, quòd illa densior, cum sit à viridissimo illo nitore magis afficitur & inficitur. quo autem nitidior viridique colore vegetior hæc gemma sit, & quo maior eo plus aquæ, & magis inficit. mirum autem non est si smaragdo tàm aqua, quàm etiam aer inficitur, quando in viridariorum vmbraculis ita plerumque ambiens aer virescit, vt eadem penè in aëre atque in frondibus videatur esse viriditas. quod cum manifestum argumentum sit, colores aërem siue aquam medium scilicet perspicuum illuminatum mouere atque afficere, per illum autem oculi pupillam, quæ ex chrystalloide perspicuo constat, ita afficere, vt hac ratione aspectus fiat, idque non ignorauerit Galen. tamen in 7. lib. de Dogmatis Hippocratis, & Platonis Peripateticorum, & in primis Aristotelis sententiam de aspectus ratione damnat, Platonisque ac Mathematicorum accipit, qui radiorum emissione ab oculis aspectum fieri contendunt. & tamen apertè fatetur & ipse à coloribus quibusdam vegetis ita aerem affici vt illos accipiat, qua parte ambit ac continet. sunt autem eius verba ex cap. 7. illo de Dogmatis.

Ἰδεῖν γοῦν ἔστιν ὅταν ἐν ἀέρι τοιούτῳ τὶς ὑπὸ δένδρῳ κατακείμενος ᾖ, τὸ τοῦ δένδρου χρῶμα περιεχόμενον αὐτῷ, καὶ τὶ τοῦ τείχου τὸ χρῶμα πολλάκις ἀὴρ λαμπρὸς ψαύσας ἐδέξατό τε καὶ διεκόμισεν ἐφ' ἕτερον σῶμα, καὶ μάλιστα ὅταν ᾖ τὸ χρῶμα κυανοῦν, ἢ ξανθοῦν, ἢ ὁπωσοῦν ἑτέρως εὐανθές. καὶ μὲν δὴ καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς αὐτῷ τῷ ψαῦσαι μόνον ὁ πᾶς ἀὴρ ἀθρόως ὁμοιοῦται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ χρώματος αὐτίκα μεταβάλλεται, hoc est, Nam videre est si in huiusmodi aere sub arbore recubuerit aliquis arboris colore eum totum perfundi. Quin etiam sæpe numero accidit vt aer clarus, vbi parietis colorem alicuius attigerit, eum subito recipiat, atque in alterum corpus etiam transferat, quod præcipuè fit, si color vel cœruleus sit, vel flauus, aliquoque alio modo floridus extiterit. & profectò sicut à solari splendore solo ipso attactu totus aer repente assimilatur, eodem pacto à colore statim immutationem accipit. Hæc Galenus, qui his dictis acceptionem colorum in medium cum fateatur, nescio cur Aristotelis sententiam damnare voluerit. in hanc sententiam nonnulla sunt doctè eleganterq; tradita ab Alexandro Aphrodisiæo in 2. lib. de Anima. καὶ πρὸς τὰ ὄμματα ἀγαθή, διὸ καὶ τὰς σφραγῖδας φοροῦσιν ἐξ αὐτῆς ὥστε βλέπειν, h.e. & ad oculos bonus est, quocirca sigilla ex eo ferunt, vt intueantur; hoc habet smaragdus à florido viridique colore, vt oculorum aciem reficiat mirum in modum, neque vnquam fatiget aspectum. Plinius de smaragdis. soli gemmarum contuitu oculos implent, nec satiant, quin & ab intentione alia obscurata aspectu smaragdi recreatur acies. scalpentibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est. ita viridi lenitate gratitudinem mulcent. addit, & quod ad superiorem dotem pertinet. præterea longinquo amplificantur visu inficientes circa se repercussum aera, non sole mutati, non vmbra, non lucernis, semperque sensim radiantes, & visum admittentes ad crassitudinem sui facilitate translucida, quod etiam in aquis non fit. videndum autem in his Plinii verbis, an legenda hæc postrema verba sint sine negatione, vt quæ de aqua tradit Theophrastus, & ille referat. nisi negationem dicamus positam, vt neque etiam in aquis mutari posse dicat, vel vmbra, vel lucernis. recentiores alias & ii dotes smaragdo tribuunt, vt venenis resistendi, si potus sit, præterea imagines, & somnia mouendi, si gestetur, quæ vt superstitiosa sint, illa tamen nihil moror in præsentia.

26 Πλὴν εἰ πιστεύειν ταῖς ἀναγραφαῖς δεῖ ὑπὲρ τῶν βασιλέων τῶν αἰγυπτίων.

Nisi credamus Ægypti Regum annalibus.

Expressit hæc verba Plinius libro 37. Theophrastus tradit in Ægyptiorum commentariis reperi-

reperiri. Regi eorum à Rege Babylonio missum Smaragdum munere quatuor cubitorum longitudine, & trium latitudine. & fuisse apud eos in Iouis delubro obeliscum è quatuor Smaragdis XL. cubitorum longitudine, latitudine verò in parte quatuor, in parte duorum.

27 Τῶν δὲ † ἀνῶν καλουμένων. legebam τῶν δὲ βακτριανῶν καλουμένων ἡ ἐν τύρῳ.

Bactriani enim Smaragdi præstantissimi in secundo genere à Plinio positi, quorum & in hoc libello paulò post mentio. Sed Turnebus fecit, vt in sententia non constem. legit enim ille ταvῶν Plinius, inseritur Smaragdis, & quæ vocatur Tanus, è Persis veniens gemma ingratè viridis, atque intus sordida, verùm si constaret pilam illam Tanum fuisse, nescio cur adderet Theophrastus; nisi pseudosmaragdus sit, res igitur esto in eruditorum arbitrio.

28 Στήλη γὰρ ἦν μεγέθης ἐν τῷ τοῦ ἡρακλέους ἱερῷ.

Hæc etiam expressit Plinius. se autem scribente esse in Tyro Herculis templo stantem pilam è Smaragdo nisi potius pseudosmaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri. de Tyrio autem Smaragdo Herodotus in Euterpe. de templo enim illo Herculis loquens, καὶ ἴδον, inquit, πλουσίως κατεσκευασμένον ἄλλοισί τε πολλοῖς ἀναθήμασι, καὶ ἐν αὐτῷ ἦσαν στῆλαι δύο, ἡ μὲν χρυσοῦ ἀπέφθου, ἡ δὲ σμαράγδου λίθου λάμποντος τὰς νύκτας μέγαθος. vidi autem illud opulenter exornatum cum aliis multis donariis, tum vero duob. Cippis, altero ex auro excocto, altero ex lapide Smaragdo, maiorem in modum splendente per noctem.

29 Γίνεται δὲ ἐν τοῖς ἐφικτοῖς καὶ γνωρίμοις τόποις διτταχοῦ μάλιστα περί τε κύπρον ἐν τοῖς χαλκουργείοις, καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῇ ἐπικειμένῃ καρχηδόνι. καὶ ἰδιωτέρως εὑρίσκουσιν ἐν ταύτῃ; μεταλλεύεται γὰρ ὥσπερ τἆλλα ἡ φύσις.

Hæc omnia sic legenda & interpungenda sunt. Smaragdi & in Cypro in ærariis metallis inueniebantur, quemadmodum & in monte illo Carthaginensium, qui Smaragditas dicebatur in ærariis fodinis. an autem montem illum Theophrastus intelligat, dum ait ἐν τῇ νήσῳ τῇ ἐπικειμένῃ καρχηδόνι, quærendum est. Strabo libro decimo septimo, ὑπόκειται δὲ τῇ ἀκροπόλει οἱ δὲ λιμένες καὶ ὁ κώθων νησίον περιφερὲς εὐρίπῳ περιεχομένον ἔχοντι, νεωσοίκους ἑκατέρωθεν κύκλῳ. meminit autem, & plurium aliarum insularum, quæ Carthagini penè adiacent. Sed magis verisimile est Cotonem fuisse, in quo metalla fuerunt æraria. montem autem appellat fortè, & non Insulam, quòd angusto Euripo à continenti separetur, & alioquin vrbs in peninsula sita erat. hæc à nobis non affirmantur, sed coniectura verisimili afferuntur.

Κατὰ ῥάβδους ποιοῦσιν ἐν κύπρῳ αὐτὴν καθ᾽ αὐτὴν πολλάς.

Legendum opinor καὶ ῥάβδους. vt cum superioribus sententia rectè cohæreat. est autem illa, Smaragdum è fodinis erui ærariis, nec modo ex iis, verùm & venas effodi in Cypro, quæ Smaragdi peculiares sint, in quibus ipsa per se gemma eruatur. venas autem illas vocat ῥάβδους, hoc est virgas, quòd scilicet in longum, veluti virgę protendantur. Cuius vocis significationem cùm non animaduertisset Turnebus ridiculum se facit in Translatione huius loci: quòd autem virgæ siue ῥάβδοι vocarentur in metallis venæ, Theophrasti locus satis confirmat in quarto libro de stirpium causis cap. 13. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς μετάλλοις ῥάβδους, οὕτω κ᾽ ἐν τοῖς ἐργασίμοις ὑπολαβεῖν χρεὶ διαπεπάσθαι τὴν μὲν τοίαν τὴν δὲ τοίαν παρ᾽ ἀλλήλας. quemadmodum enim in metallis virgæ, ita & in cultis locis putare oportet dispositas, hanc quidem huiusmodi, illam verò eiusmodi inuicem.

30 Καὶ ἔνιοί γε ὑπολαμβάνουσι τὴν αὐτὴν φύσιν εἶναι.

Quin & non desunt, qui eandem esse amborum naturam arbitrantur.

Ab eo sumunt argumentum nonnulli eandem esse Smaragdi, & chrysocollæ naturam, quod vtraque aurum conglutinet, quodque eodem est vtraque colore. non absimilis fortè & Chymistarum sententia, qui ab ære Smaragdi originem existimant, quòd viriditas illa Smaragdi ad æris florem videatur accedere. Theoph. ex Iaspide potius oriri putat, id quod probat ab euentu. Sed hic locus non est huiusce discussionis. populariter enim agit. dicendum potius separatam esse vnius gemmæ ab altera naturam, neque vnam oriri ab altera, sed si succi diuersæ portiones cohæreant, quarum altera Iaspidis materia, altera Smaragdi sit, nihil vetare vtrasque coniunctas inueniri. quod prudēter animaduertit G. Agricola. illud adnotandum dum dicit Theophr. ὡς ὕπω μεταβεβληκυίας ἀπὸ τοῦ ὕδατος, videri sibi manifestò repugnare. quandoquidem initio huius libelli non modo alios lapides, sed & gemmas ex terra constare affirmabat. an ex aliorum sententia locutus est? an potius ex aqua terræ commista constant gemmæ? terræ autem licet plus sit quàm aquæ, tamen quòd percolatione mista est, ex eaque succus quidam factus, ideo mixtum illud, siue succum, aquam appellat.

31 Αὐτή τε δὴ περιττὴ τῇ δυνάμει καὶ τὸ λυγγούριον. καὶ γὰρ ἐκ τούτου γλύφεται τὰ σφραγίδια.

Hic igitur facultate prestat, & simul lyncurium. nam ex hoc sigilla scalpuntur.

apud veteres maxima fuit deliciarum luxuria in succinis. ex horum autem genere & lyncurium est. magna enim in iis naturæ varietas, innumerique colores. alia flaua, alia fulua, falerna alia, quædam subobscurè rubentia, quædam fulgenti colore radiantia, nonnulla candida, quædam in quibus decocti mellis lenitas. ex his aliqua & artificiosè tinguntur hædorum sero, & Anchusæ radice, quin etiam, vt ait Plinius conchilio. aliqua ex his durissima sunt, ignisq; fulgore perspicua, quæ etiam scalpuntur. ea apud veteres in magna auctoritate, quæ & lyncuria vocata sunt siue lyngutia, quòd crederent ex lyncum ferarum lotio concrescere, falsâ alioquin persuasione, sunt enim lyncuria succina, quæ & ipsa vim habent festucarum lignorumque trahendi, quemadmodum & succina. nonnullis verò accidentibus variantur, ἀλλὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον. Plinius nec folia tantùm aut ramenta ad se rapete, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem, & Theophrast. credidit, in Plinii Codice pro ramenta corruptè legitur stramenta.

32 Ἐπὶ δὲ διαφανὴ τε σφόδρα καὶ ψυχρά. βέλτιον δὲ.

mendosa sunt hæc omnia, quæ ita cotrigenda. ἐστὶ δὲ διαφανὴ σφόδρα καὶ πυῤῥά, βελτίονα δέ. πυῤῥὰ autem sunt, quæ vocat Plinius ignea. ait enim vbi de lyncuriis loquitur libr. 37. cap. 3. esse autem qualem in succinis igneis colorem, scalpiq;. reliqua verba legenda sunt, vt in excusis codicibus, modo vox τὸ δ' ὑγρότερον, legatur ὅθεν ὑγρότερον. ocium enim, & cicuriras & sexus, humidius lyncurium faciunr, & minus durum. reponendum etiam pro εὑρήσῃ ὑρύσῃ. hoc autem quod de lynce tradit Theophrastus, illam redditũ lotium terrâ tegere, quod periri quidam egesta rerrâ inueniunt, Aristoteles etiam in libro Admirabiliũ, τὴν δὲ λύγκα δέ φασι τὸ οὖρον κατακαλύπτειν διὰ τὸ πρὸς ἄλλα τε χρήσιμον εἶναι, καὶ πρὸς σφραγίδας. hoc est, & lyncem aiunt vrinam cooperire, & quòd ad alia quædam vtilis sit, & ad sigilla. hactenus de lyncurio, de quo verba fecir, quòd & vim habet faciendi aliquid: illam enim differentiam explicat, & ad sigilla facienda scalpitur, quæ & ipsa est, vna ex aliis gemmarum differentiis.

33 Ἐπεὶ δὲ καὶ ἤλεκτρον λίθος καὶ γὰρ ὀρυκτὸν τὸ περὶ λυγιστικήν.

Cum autem & succinum lapis sit, est enim fossile, quod in Lyguria est.

lapidem putat succinum esse, quod effodiatur in Lyguria, habereque eandem attractionis vim, atque lyncutium. porrò de succini natura variæ sententiæ veterum apud Plinium legendæ sunt libro vigesimo septimo, eius naturam primus Cornel. Tacitus libro de ritibus germanorum videtur ptopius attigisse. Auorum autem memoriâ inuenit, & explicauit Georgius Agricola in his rebus indagandis diligentissimus. de lyncurio autem siue succino Lyguriæ Strabo etiam libro 4. πλεονάζει δὲ καὶ τὸ λυγγούριον παρ' αὐτοῖς ὃ τινὲς ἤλεκτρον προσαγορεύουσι. hoc est, copiosè apud illos lyncurium nascitur, quod quidam electrum succinumue vocant. est verò succinum nihil aliud, quàm bitumen, putum, ac nitidum, quod ex venis suis in Oceanum Germaniæ effundirur, atque ibi concretum ab eius loci accolis legitur magno Ptincipum vectigali. sed hæc in Agricolæ libris quærenda sunt.

34 μάλιστα δὲ ὅτι δῆλον καὶ φανερωτάτη τὸν σίδηρον ἄγουσι.

in his verbis diuinatore porius opus est, quàm interprete !. videbitur aurem fortasse clara sententia, vnâ aut alrerâ dictione immutata. Nam cum succino tractionis ttibuatut vis, addit μάλιστα δ', ὅτι δῆλον, καὶ φανερὸν ὅτι τὸν σίδηρον ἄγει. ita si legimus, & clara videtur senrentia & sublata menda, quæ Theophrast. verba occuparant. hoc modo videtur legisse etiam Turnebus, & alioquin non adeò obscurus videtut locus. verùm attentius consideranti mihi duo in mentem veniunt, quæ tanti momenti sunt, vt facilè credam, locum & obscurum esse, & mendosum magis, quàm vt ita facilè sanari possit. Primùm, quòd falsum est succinum ferrum trahere. Nam neque quisquam veterũ aut nouorum id tradidit, neque comprobat experimentum. attritu digitotum, aut confrictione aliqua concalefactum succinum, festucas lignorum, ramenta, paleas trahit, ferrum, æs, metallumue, aliud minimè, etsi ramenta metallorum affirment aliqui: quod vt verum sit, aliud tamen est ramenta trahere, aliud metalla ipsa. sed neque ramenta trahete verum est. falluntur que qui hoc memoriæ prodiderunt. adde quòd si dixisset hic, manifestum esse succinum ferrum trahere, Plinius id non tacuisset, qui quæ hic de lyncurio, & succino tradidit, iisdem penè verbis retulit. alterum quod me maximè mouet ad credẽdum locum hunc omnino corruptum esse, illud est, quòd cum de iis lapidibus loquatur Theophrastus, qui trahendi aliquid vim habent. inter hos autem Magnes notissimus sit, cui facultas trahendi ferri insita est: absurdum videtur alioquin nullam de illo mentionem habitam. Nam neque alius est lapis, cuius maior vis illa ἑλκτική. neque lapis adeò vulgaris, vt non oportuerit, illius etiam, si non aliud, hanc saltem facultatem memorasse. His itaque duabus causis persuasissimum mihi est locum mendo non carere. quamobrem nisi fallor, ita legendum contenderim, μαγνῆτις δ' ὅτι ἕλκει δῆλον καὶ γὰρ φανερωτάτη τὸν σίδηρον ἄγει. ita fit vt & Magnetis vis non sit prærerita, & illud dicat Theophrastus, quod verum est, atque notissimum, γίνεται δ' καὶ αὐτὴ σπανία καὶ ὀλιγαχοῦ, intelligitur ἡ μαγνῆτις. quod coniecturam meam confirmat. Nam qui potest de succino loqui, & dicere tamen αὐτὴ καὶ σπανία, fœminæ genere? Plinius, Magnetem passim ait inueniri, & in Hispania quoque. non tamen falsum ait hic, qui rarum esse tradit lapidem. Nam

si cum

si cum gemmis conferas ferè passim inuenitur, non tamen absolutè passim obuius. rarus enim est, & in paucis mundi tractibus reperitur. ἐ αὐτὴ δὲ συναριθμείσθω τὴν δύναμιν ὁμοίαν ἔχειν. inter ἑλκτικοὺς lapides repositus & Magnes sit notissimæ omnino facultatis ac virium.

35 Ἐξ ὧν δὲ τὰ σφραγίδια ποιεῖται, καὶ ἄλλαι πλείους εἰσὶν, οἷον ἥ θ' ὑαλοειδὴς, ἣ καὶ ἔμφασιν ποιεῖ καὶ διάφασιν, καὶ τὸ ἀνθράκιον καὶ ἡ ὄμφαξ, ἔτι δὲ καὶ ἡ κρύσταλλος καὶ τὸ ἀμέθυσον.

Porro lapilli ex quibus sigilla fiunt, plures alii sunt, vt Hyaloides, qui & imaginem reddit, & pellucidus est, & Carbunculus, & Omphax, præter hos Chrystallus, & Amethystus.

Explicat illas lapidum, siue gemmarum differentias, quæ cernuntur in sigillorum scalptura & in præstanti quadam, aut vt vocat ipse πρέπτη, pulchritudine, ac specie. Hyaloides quæ sit affirmate nequeo, puto tamen aut Iridem esse, aut quæ vocatur Astrias, aut aliam ex candidarum gemmarum genere. ὄμφαξ etiam hoc nomine quod sciam nulla gemmarum vocara est. esse tamen debet ex Berillorum genere. quippe si ab Omphace immatura vua vocata est, viridis sine dubio est. inter Berillos numerat Plinius, quos vocat Oleaginos, quòd olei colore sint. hi fortè fuerint Omphaces.

Εὑρίσκονται δὲ αὗται καὶ τὸ σάρδιον.

Inueniuntur autem & hæ & Sarda.

de Sarda Plinius libro 37. Ipsa gemma vulgaris & primùm Sardibus reperta. Sed laudatissima circa Babyloniam cùm lapidicinæ quædam aperirentur hærens in saxi corde. Idem de Sarda mare ac fœmina: in his autem mares excitatius fulgent. fœminæ pinguiores sunt, & crassius nitent. videtur autem non omninò idem dicere atque Theophrastus. pinguis enim & crassius nitor fortè ad nigrorem accedit. hæc autem Sarda mas est: qui verò excitatius fulget, ille rubens potius quàm ater. hæc verò fœmina. Contrariâ igitur ratione atque Theophr. tradiderit, videtur Plinius expressisse.

36 Καλεῖται μὲν καὶ κυανὸς ὁ μὲν ἄρρεν ὁ δὲ θῆλυ, μελάντερος ὁ ἄρρεν.

Cyanus etiam altera mas, altera fœmina dicitur, nigrior autem mas.

Plinius libro 37. redditur & per se Cyanos accommodato paulò ante Iaspidis nomine colore cæruleo optima Scythica, dein Cypria, postremò Ægypria. adulreratur maximè tincturâ, idque in gloria Regis Ægypti adscribitur, qui primus eam tinxit. diuiditur autem hæc in mares fœminasque.

37 Τὸ δ' ὀνύχιον μικτὴ λευκῷ καὶ φαιῷ παρ' ἄλληλα, τὸ δ' ἀμέθυσον, οἰνωπὸν τῇ χρόᾳ.

Onyx verò mixta ex pullo, & albo colore alternis distinguitur, Amethystus verò vinaceo colore est.

Hoc genus Onychum Arabicos esse tradit Sotacus, vt Plinius Auctor est. nam illæ nigræ inueniuntur Zonis Candidis. Veram autem Onychem plutimas variasque tradit cum lacteis Zonis habere venas omnium in transitum colore inenarrabili, & in vnum redeunte concentum suauitate grarâ. τὸ δὲ ἀμέθυσον. huius causam nominis afferunt, quòd vsque ad vini colorem accedens, priusquàm eum degustet, in violam desinat, fulgorque quidam in illa purpuræ, non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens.

Καλὸς δὲ λίθος καὶ ὁ ἀχάτης ὁ ἀπὸ τοῦ ἀχάτου ποταμοῦ καὶ πωλεῖται τίμιος.

Pulchra preciosaque gemma Achates etiam est ex Achate Siciliæ fluuio.

Hic Plinii tempore, quemadmodum etiam nostro non magnâ fuit auctoritate. inuenitur plerumque variis notis depictus, vt quæ vix arte possunt fieri, natura discurrentibus maculis faciat. Vnde plutes rerum imagines casu factæ. insignis olim fuit ille Pyrrhi Epirotarum Regis, in quo Musæ nouem, & Apollo spectabanrut.

38 Ἐν Λαμψάκῳ δὲ ποτ' ἐν τοῖς χρυσείοις εὑρέθη θαυμαστὴ λίθος ἐξ ἧς ἀνενεχθείσης εἰς

στιλπνὸν σφραγίδιον γλυφερὸν ἀνεπέμφθη βασιλεῖ διὰ τὸ περιττόν.

Ac Lampsaci in auri metallis inuenta est aliquando gemma mirabili pulchritudine, ex qua cum ad malleum relata esset, sigillum sculptile Regi missum est ptopter præstantiam.

Turnebus ita legit hæc postrema verba: ἐξ ἧς ἀνενεχθείσης πρὸς πέραν σφραγίδιον ἀνεπέμφθη Αλεξάνδρῳ βασιλεῖ. nescio an coniectura ductus sic emendauerit, an alicuius scripti codicis auxilio. ego nihil muto præter πέραν, lego verò σφύραν, vt sit sensus ex lapide illo ad malleum lato ac posito à gemmariis sigillum factum; quod Regi donatum sit. notanda vox διὰ τὸ περιττὸν frequenter visitata & huic nostro, & Aristoteli.

39 Αἱ δὲ τῆς ἑλλάδος ἀτελέστεραι οἷον δ' αἰθεράκιον.

Quæ vero in Græcia oriuntur viliores sunt.

Gemmarum quæ in Græcia oriuntur plurimæ viliores, quàm quæ in India, in Aphrica, in Æthiopia. tales Carbunculi, qui in Orchemeno Arcadiç inueniũtur, Chii, Corinthii, Trocetenii. περιττοὶ verò atque omnium præstantissimi Carbunculi Carchedonii, Massilienses, Ægyptii & Æthiopici. καθὸ ἐξ αὐτοῦ ποιοῦσι. Emendo ex Plinio καὶ κάτοπτρα ἐξ αὐτοῦ ποιοῦσι: sunt eius verba. Theophrastus Auctor est, & in Orchomeno Arcadiæ inueniri, & in Chio, illos nigriores, ex quibus & specula fieri. esse & Troœtenios varios interuenientibus maculis albis, item Corinthios ex pallidiore. ἐπὶ τοὺς καταδούπους. Turnebus emendauit, ἐκ τῶν καταδούπων. optimè sanè & summo iudicio. Caradupi autem, & populi & loca sunt Æthiopiæ, quorum meminit Plinius libro quinto. cap. 9. & libro sexto. cap. 29. sunt autem non longè à Siene.

40 Καὶ σιήνης πρὸς ἐλεφαντίνῃ πόλει καὶ ἐκ τῆς ψηφὼ καλουμένης χώρας.

Sienem iuxta elephantinem & à Regione, quæ psepho dicitur.

Sienem vrbem esse in finibus Æthiopiæ & Ægypti notissimum est. Elephantinam etiam Insulam in Nilo ante Sienem, in qua & vrbs quæ Emphidis templum habet, & Nilometrium puteum, vt ait Strabo libro decimoquinto. ψεφώ. Aristagoras in Ægypriacarum rerum historia regionem esse tradit, quæ distat ab Æthiopia quinque dierum itinere. vocat autem non ψεφὼ sed ψεβώ. Artemidorus paludem esse tradit in octauo Geographiæ. Strabo libro decimo septimo ὑπέρκειται δὲ τῆς μερόης ἥ τε ψεβώα λίμνη μεγάλη νῆσον ἔχουσαν οἰκουμένην ἱκανῶς. hoc est, supra Meroem positus est lacus pseboa vocatus, qui & Insulam habet satis habitatam. nihil tamen vetat & regionem totam à lacus nomine appellatam: in his Æthiopiæ locis Carbunculi inueniuntur, qui dicuntur Æthiopici.

41 Καὶ ἐν κύπρῳ ἥ τε σμάραγδος καὶ ἡ ἴασπις: οἷς δὲ εἰς τὰ λιθοκόλλητα χρῶνται ἐκ τῆς βακτριανῆς εἰσὶ πρὸς τῇ ἐρήμῳ.

Inuenitur in Cypro Smaragdus & Iaspis, quibus vero vtuntur ad monilia è Bactrianæ desertis feruntur.

Hæc verba videntur alieno loco posita. sententia autem est Smaragdum, & Iaspidem præstantissimos in Cypro nasci, eos autem, quibus ad monilia preciosiora vtuntur, Bactrianos esse, omnium smaragdorum sine dubio Scythicis exceptis nobilissimos. λιθοκόλλητα. sic enim legendum & non λιθόκολα, monilia dicuntur gemmis contexta, quibus faciendis optimi Bactriani iucundissimo virore perspicui, qui oculos alliciunt, & nunquam satiant. Iuuenalis satyra sexta monilia hæc ex smaragdo significauit.

Cum virides gemmas collo circumdedit, & cum
Auribus extensis magnos commisit elenchos.

42 Συλλέγουσι δὲ αὐτοὺς ὑπὸ ἐτησίας ἱππεῖς ἐξιόντες.

Legunt hos Etesiis flantibus profecti equites.

Plinius

Plinius. proximam laudem habent, ficut & fedem Bactriani, quos in commiffuris Saxorum colligere dicuntur Etefiis flantibus. tunc enim tellure internitent, quia iis ventis maximè arenæ mouentur. fed hos minores multò Scythicis effe tradunt.

43 Τῶν σπουδαζομένων δὲ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλούμενος· διαφανὴς δὲ τῇ φύσει.

Ex preciofis gemmis eft & Margarita vocata, natura translucida.

olim in deliciis & Margaritæ habitæ funt, quemadmodum etiam tempeftate noftra. quorum dos ait Plinius lib. 9. cap. 35. in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere. haud promptis rebus in tantum, vt nulli duo reperiantur indifcreti, vnde nomen vnionum Romanæ fcilicet impofuere deliciæ. Nam id apud Græcos non eft, ne apud Barbaros quidem, inuentores eius, aliud quàm margaritæ. γίνεται δέ. de conchis margaritiferis confulendi, Plinius libr. 9. cap. 37. Ælianus libr. 15. Animalium, & Athenæus libro 3. cap. 8. Dipnofophiftatum.

44 Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς οἷον ὅ τε ἐλέφας ὁ ὀρυκτὸς.

Quamquam funt & aliæ quædam, vt ebur foffile.

inter lapillos, qui dotem habent præcipuam, quam appellat hic τὸ περιττὸν, poteft etiam ebur foffile numerari. de quo Plinius libro trigefimo fexto. Theophraftus Auctor eft, & ebur foffile candido, & nigro colore inueniri. mirum autem non eft ebur foffile reperiri, quando & Ebenum reperitur foffile, & offa ac dentes mirabili fanè naturæ ludo: quæ in animalibus vfus præcipui causâ condidit, illi etiam intra terram lapidosâ duritie, imò lapides, & tamen nulli non offa iudicandos, gignere.

45 καὶ ἣν καλοῦσι σάπφειρον. αὕτη γὰρ μέλαινα οὐκ ἄγαν πόρρω τοῦ κυανοῦ τοῦ ἄρρενος.

Et quæ Sapphirus dicitur, hæc enim nigra eft, nec adeò multum diftat à Cyano mare.

Sapphirus gemma eft cærulea poft Adamantem, & carbunculum, atque Indicum vnionem in fummo precio habita tempeftate noftra. illam μέλαιναν effe ait Theophraftus, quòd cum non pelluceat, fed craffiufculè niteat, cæruleus eius color fubatet eft. Quæ marem Cyanum colore refert, & ex cæruleo penè nigricat, mas eft. quæ verò ex purpura colore nitet, fæmina. eadem & aureis collucet punctis vt cælum ftellis ornatum referat. quare Dionyfius in libro de fitu Orbis fic dixit: χρυσείης κυανῆς τε καλὴν πλάκα σαπφείροιο: hoc eft, Aureæ cæruleæq; pulchram laminam Sapphiri. prafius verò à viridi colore dicta gemma. eius tria genera. primum viride, non tamen adeò iucundo perfpicuoq; virore, qui folus in fmaragdo commendatur. alterum fanguineis punctis obhorridum. tertium candidum virgulis tribus diftinctum. primum genus nouit Theophraftus Ἰώδη, que à colore æruginis, quæ ἰὸς Græcè dicitur, appofitè nuncupat.

46 Πυκνὴ δ' ἡ αἱματίτης. αὕτη δ' αὐχμώδης ἢ κατὰ τοὔνομα ὡς αἵματος ξηροῦ πεπηγότος.

Frequens etiam Hæmatites eft, fquallidus fecundum nomen tanquam è ficco fanguine concreto.

Hæmatitem gemmam hoc loco Theophraftus intelligit, cuius altera fpecies vocatur xanthos, Plinius l. 37. cap. 10. Hæmatites in Æthiopia quidem principalis, fed & in Arabia, & Aphrica inuenitur fanguineo colore. deinde eft & altera eiufdē generis, quæ vocatur Hemis ab Indis, xanthos appellata græcis è fuluo cādicans. de colore verò qui ξανθὸς dicitur, Plato in Timæo. λαμπρόν τε ἐρυθρῷ λευκῷ τε κιρνάμενον ξανθὸν γέγονε· flauus hic color latinis dicitur, qui fi remiffior fit pallidus, græcè ὠχρός. illum ἔκλευκον vocat Theophr. Dorienfes ξανθόν. appofitè Plinius, qui ex fuluo candicat.

47 Τὸ γὰρ κουράλιον, καὶ γὰρ τοῦτο ὥσπερ λίθος τῇ χρόᾳ μὲν ἐρυθρὸν περιφερὲς δ' ὡς ἂν ῥίζα.

Coralium enim (nam hoc veluti lapis eft) colore quidem rubrum eft, teres autem tanquam radix.

Coralium sub aquis molle cum sit in aerem extractum lapidescit. quamobrem non omninò lapis. optimè græci veteres vocarunt λιθόδενδρον. quòd & ramusculos habeat, & radices frutici similes. quin & baccas ferat quæ sub aqua molles exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua specie, ac magnitudine. Ouidius decimoquinto metamorphoses.

Sic & Coralium, quo primum contigit auras
Tempore, durescit; mollis fuit herba sub vndis.

Oritur pluribus maris tractibus: sed laudatissimum in gallico sinu circa Stœchadas insulas, & in Siculo circa Helium & Drepanum. probatissimumvt ait Dioscorides rubrum colore Antherici, aut Sandicis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens æquabili vsquequaque concremento, algæ aut phaci marinæ odore, quàm ramosissimum, forma fruticis Cinnamomi æmulum, quę de baccis eius ex Plinio diximus refutat Andreas Mathæolus in commentariis in Dioscoridem. qua de re nos aliàs copiosius.

48 τρόπον δέ τινα.

Qui nouit calamum Indicum, facilè credet, hunc si lapidescat, Coralio non absimilem esse. Sed de iis, quæ lapidescunt, superius dictum est, & esse alius contemplationis Theopht. ait non huius.

49 τῶν δὲ λίθων πολλαὶ τινὲς αἱ φύσεις καὶ τῶν μεταλλευομένων:

Lapidum porro multa alia genera sunt, & eorum qui cum metallis eruuntur.

Ad eas lapidum differentias transit quæ in artificiis cernuntur. Sed primò nonnulla dicit de illo lapidū genere, qui cum metallis effodiuntur. illos.n. multiplices esse & non vno genere comprehēsos. aliquos habere argentum, & aurum, qui in metallis aurariis argentariisue inueniuntur, manifestò tamen argentum. hoc esse graues, & pondere, & odore sanè lapides quos μεταλλευομένους appellat simplices non sunt, sed eo metallo cōmisti, in cuius fodina reperiuntur; quare alii aurū habent, alii argentum, alii æs. ferrū nonnulli. quidā etiam plumbū. tales sunt pyrites plurium generū. plūbago, quæ Plinio Galena dicitur, Stibium fossile, Cadmia fossilis. hi enim & grauitatem habent metalli, quod in se continent, & odorem etiam. odorem autem habent metalla sibi peculiarem. quem Chymistæ ex eo quòd sulphureum esse arbitrantur, metallorum materiam statuunt Sulphur, & argentum viuum.

50 καὶ κυανὸς αὐτοφυὴς ἔχων ἐν ἑαυτῷ χρυσοκόλλαν.

Et Cœruleum natiuum quod in se Chrysocollam habet.

In ærariis metallis Cæruleum etiam inuenitur cum Chrysocolla commistum. alterum enim adeò gaudet altero, vt frequentissimè eidem metallicæ glebæ adhæreant, inuicemque se complectantur atque contineant. quare eadem gleba modo plus habet Cærulei minus Chrysocollæ, modo plus huius, illius minus continet,

51 ὧν τὰ μὲν εἰσι γῆς καθάπερ ὤχρα καὶ μίλτος, τὰ δὲ οἷον ἄμμου καθάπερ χρυσοκόλλα καὶ κυανὸς, τὰ δὲ κονίας οἷον σανδαράκη καὶ ἀρρενικὸν καὶ ὅσα ὅμοια τούτοις:

Quorum aliqua terræ sunt vt rubrica & Ochra, aliqua velut arena, qualis Chrysocolla, & Cæruleum, nonnulla cinis vt Arrenicum, & Sandaracha, & quæcunque his similia sunt.

Hæc omnia & per se inueniuntur in propriis venis, & frequenter etiam in metallorum fodinis, & præsertim in ærariis. Ochra, quæ & sil dicitur Vitruuio, & Rubrica, terræ sunt metallico quidem infectæ succo, de quibus loquemur suo loco, terræ tamen. Chrysocolla, atq; Cæruleū fossilia sunt (vt ita dicam) arenacea. atq; de Cæruleo quidē dicemus suo loco. Chrysocolla autē duplex, Natiua atq; factitia. quæ natiua est aut per se oritur arenæ similis, aut adhæret metallicæ materiæ. hæc aut abraditur, arenæ & ipsa similis, aut immissis aquis, quæ lābunt metalla, siccatisq; vt ait Plinius ad Iunium mensem, tanquā arena subsidit. Hæc quòd arenacea, naturâ sua bibula est, ex qua fit factitia: tusa enim in pila, secretaque cribro subindeque molita, atque in catinos digesta, acetoque macerata ad exuendam omnem duritiem, rursùsque tusa, lota, siccata, tandem tingitur alumine scissili & herba lutea. seruatur autem aut lutea in lomentis, aut globulis sudore resolutis. vtraque pictoribus Orobitis dicitur, quòd orobi colore pene sit. Nam Natiua viridis. est & altera factitiæ species, quam latini santernam nominant constatque ex ærugine Cypria, nitro, & impubis pueri vrina. quam tamen Dioscorides Galenusque, & in æruginum numero ponunt, & ex ærugine vrinaq; constare tantùm tradunt. hac vtuntur aurifices ad aurum ferruminandum. hæc cum sit Chrysocollæ natura optimè Theophrastus ait illam arenæ naturam referre. τὰ δὲ κονίας. vox hæc ambigua est, qua & calcem possumus intelligere, & puluerē, & cinerem. Agricola in 3. lib. fossilium. puluerem accepit, quamobrem & tria facit auripigmenti genera. duo, quæ Dioscorides memoriæ tradidit, & tertium qui puluis est. de quo hic loquitur Theophrastus, equidem de generib. non disputo. Nam vt Dioscorides agnouit duo, ita Plinius tria, in extremo 34. libro. illud dico ex his Theophrasti verbis nullum posse argumentum sumi,

quo

quo probetur esse genus auripigmenti, quod puluis est. in vniuersum enim de omni eius naturâ loquens Theophrastus ait illum κονιώδη esse, hoc autem communiter ad vtrunque genus, aut ad omnia refertur genera. melius igitur erit κονίαν interpretari cinerem. Nam sandaracha, & auripigmentum, cum cognatæ naturæ sint, in iisdemq; metallis reperiantur, videntur vim ignis passa & penè vsta esse. quocirca Theophrastus paulo post, καὶ ἔνιά γε δὴ φαίνεται πεπυρωμένα καὶ οἷον κατακεκαυμένα, οἷον καὶ ἡ σανδαράχη καὶ τὸ ἀρρενικόν. Nã aliqua ex fossilibus ignẽ videntur passa, & veluti cõbusta, qualis sandaracha, & auripigmentũ. Nam etsi possint aliquo modo propter vstionẽ calci comparari, magis tamen placet si cineri cõparata esse ab auctore iudicemus. Non quòd cinis solutus sint, sed quòd licet concretæ glebæ, cineraceam tamen propter vstionem, quam passa sunt ab exhalatione fumida, naturam referant. porrò Auripigmenti Dioscorides duo facit genera, alterum quod crustis quibusdam scissile est, atque auri colorem habet, alterum glebosum & sandarachæ colore simile, illudque quàm hoc esse laudatius. tertium ait Plinius ex vtroque genere mistum est, quo miscetur aureus sandarachæ color. omne autem auripigmentum, etsi pinguitudinem quandam habeat, teritur tamen facilè; vt possis haud dubiè agnoscere τὸ κονιῶδες. sandaracha eiusdem penè «
naturæ est. hæc autem aut saturatè ruffa est, vt ad cinnabarim accedat, aut minus ruffa, & penè «
lutea. probatur verò quæ magis ruffa, vt ait Plinius, quæque virus redolet, puraque est, atq; fria- «
bilis. id quod & Dioscorides memoriæ tradit. de hac Vitruuius libr. 7. sandaracha item pluribus «
locis sed optima ponto proxime flumen Hypanim babet metallum, aliis locis, vt inter Magnesiæ, «
& Ephesi fines sunt loci vnde effoditur, parata, quam nec molere, nec cernere opus est, sed sic est «
subtilis, quemadmodum si qua est manu contusa, & subcreta, hæc ille. quo autem modo sandara- «
cha etiam κονιώδης sit, ex superioribus facilè patet. Nunc pergamus ad reliqua. «

12 Εἰσὶ δὲ λίθοι καὶ τὰς ἐναντίας ἔχουσι δυνάμεις εἰς τὸ μὴ πάσχειν ὥσπερ εἴπομεν, οἷον τὸ μὴ γλύφεσθαι, &c.

Nonnulli autem lapides vires habent eiusmodi vt non patiantur, vt antea dicebamus.

Cùm plures lapidum differentiæ sint, numeraritque cæteras Theophrastus, nunc ad vltimã explicandam aggreditur, quæ in opera atque opificio cernitur. εἰς τὸ μὴ πάσχειν. non quòd non omnino patiantur, quemadmodum illi, qui ab igne pati non possunt: quam differentiam superius declarauit: sed quòd non patiantur à ferro, à lapide tamen alio. quippe scalpuntur, cæduntur que. tales sunt gemmæ, quæ lapide, qui Smiris dicitur, scalpuntur, ferro minime. quin sunt lapides, qui cædi ferro tractarisue nequeunt, sed partim dissiliunt, vt silices omnes, partim vix vulnerantur, vt schisti Nodus, & Basaltes. Nam Adamas omninò ferrum non patitur, neque alio lapide, sed se ipso scalpitur. καὶ τῶν μειζόνων λίθων. bene ait καὶ τῶν μειζόνων. Nam de quibus suprà loquebatur lapides parui sunt. Horum verò de quibus in præsentia sermo est, alii saxa potius quàm lapides, alii lapides, sed maiores.

13 Καθάπερ καὶ ἡ μαγνῆτις αὕτη λίθος, ἣ καὶ ὄψιν περιττὴν ἔχουσα, καὶ ὥσγε δή τινες θαυμάζουσι, &c.

Quemadmodum & ipse magnetis est lapis, qui insigni specie est, & quod nonnulli mirantur, &c.

superius habita est Magnetis mentio (vt opinor) vbi de tractrice vi lapidum age atur. Nunc de alio Magnete loquitur, qui non Magnes, sed Magnetis dicitur à nonnullis, quamquam idem apud græcos nomen est. illum tradit G. Agricola argenti similem esse, constareq; ex crustis lapidum specularium instar, iisq; tenuissimis, ignique non aliter, atque Amiantum repugnare. quocirca & ex eo Ellycnia fieri, crustis aliquot ferreo filo coniunctis. illum in multis Germaniæ Belgicique locis reperiri, coloris autem esse, aut aurei, qualis ad Nigrim fluuium effoditur, aut argentei, talemque frequentius inueniri. adeò verò argenti similem, vt illos qui diligenter non inspexerint facilè decipiat, vt argentum credant. nihil tamen inter illum, & argentum cognationis esse, vt ait Theophrastus (locum scilicet hunc significat) illoq; vti tum figulos, qui argenti colorem vasis dare studeant, tum etiam Chymistas, qui æs cum illo miscentes argentum simulant. Hesichius Magnetem lapidem non alium, quàm argenteum hunc agnoscit. nam Herculeum lapidem malè à nonnullis Magnetem appellari, nam qui ferrum trahit Herculeum esse non Magnetem. Diogenianus etiam lapidem ait esse Magnetem adeò argenti similem, vt facile decipiat imperitos, neque lapidem, qui ferrum ad sese trahat vocandum esse Magnetem, sed Herculeum. falsi tamen Grammatici sunt, quod nescierint tam argenteum, quàm Herculeum, eodem à scriptoribus vocari nomine. Eadem Homonymia in lapide Lydio. Nam & Magnes, qui & Herculeus dicitur, & σιδηρίτης. Lydius vocatur, & coticula quæ probat aurum, quam Indicem Latini, græci vocant βάσανον. quin & coticula hæc Magnes dicitur ab Euripide. τὰς βροτῶν γνώμας σκοπῶν ὥστε μαγνῆτις λίθος.

Vt ex hoc constet, quanta sit in his lapidibus appellandis varietas, quę potest non animaduertentibus imponere: vt imposuit Matthæolo in Commentariis in Dioscoridem, qui non semel tradit Magneté, si cum ære misceatur colorem argenti in ære facere, cum ignoraret Magnetem argenteum alium esse ab eo, qui ferrum trahit, constet verò id ex Magnete argenteo fieri, & à fabris, & à Chymistis impostoribus. scribit autem id in commentario de Magnete, hoc est, Herculeo lapide.

14 Ἐπεὶ καὶ ἐν σύφνῳ τοιοῦτος τίς ἐστιν ὀρυκτὸς ὡς τρία στάδια ἀπὸ θαλάττης· στρογγύλος καὶ βολώδης καὶ τορεύεται καὶ γλύφεται.

Siquidem in Syphno huiusmodi lapis est fossilis trium stadiorum à mari interuallo, rotundus, & glebosus, qui & tornatur, & scalpitur.

emendauimus pro βόλακος βολώδης. huius verò lapidis meminit Plinius, in Syphno lapis est, qui cauatur tornaturque in vasa coquendis cibis vtilia, vel ad esculentorum vsus. quod in Comensi Italiæ viridi accidere scimus. sed in Syphno singulare, quòd excalefactus oleo nigrescit, durescitq́; natutâ mollissimus. sed de lapidibus, qui terra secantur tornanturq́;, ac de iis, quibus ad plura sectis, fissis, tornatis vita vtitur, Plinius libro trigesimo septimo, & post illum diligentius G. Agricola 7. libro fossilium.

15 Ἔνιοι δὲ λίθοις ἄλλοις γλύφονται σιδήροις δὲ οὐ δύνανται, καθάπερ εἴπομεν.

Nam aliqui lapidibus aliis scalpuntur, ferro autem scalpi nequeunt, vt antea dicebamus.

Gemmæ hæ sunt, & si qui gemmis similes lapides, qui aliis lapidibus scalpuntur, non ferro. lapis autem quo scalpuntur plurimum Smiris est, quamquam & aliud lapidis genus.

16 οἱ δὲ ( ) σιδήροις.

locus hic penè deploratæ salutis est. totus enim mendosus, ac mutilus. si quæ tamen potest adhiberi medicina, sic legendus est, vt curauimus imprimendum. videtur verò id velle Theoph. aliquos lapides ferro non secari, aliquos secari quidem, sed ferro hebeti, perinde verò id esse atque si non secarentur ferro. ferrumq́; non secate nonnullos lapides, etsi alios solidiores durioresque cædat. si cui Turnebi lectio magis arridet, per me, licet suo vtatur arbitratu.

17 ἄτοπον δὲ κἀκεῖνον φαίνεται δ' ἔστι ἡ μὲν ἀκόνη κατεσθίει τὸν σίδηρον.

Illud porrò etiam absurdum videtur, quod Cos ferrum exedit.

Lapis quo scalpuntur gemmæ Cos est. Cos secatur à ferro, igitur & lapis quo scalpuntur gemmæ. hęc conclusio videtur necessaria. atqui cum contraria vera sit. hoc est lapidem, quo scalpuntur gemmæ ferro non cædi, videatur absurdum esse & admirabile, vt à veris principiis falsa ducatur conclusio. Respondendum ad Theophrastū, lapidem quo scalpuntur gemmæ, illam non esse cotem, quæ ferro cæditur, sed similem. atque quod est simile non est idem. vt vulgo dicitur. Turnebus non videtur assequi sententiam, quare sic conuertit. quin etiam illud absurdum est Cote ferrum exedi, illam ferro vicissim diuidi atque concinnari, tamen in gemmam poliri non posse. rursus lapis ille, quo gemmas scalpunt ex eo genere est, ex quo Cotes aut certe simili. quod ait corem in gemmam poliri non posse, non dicit Auctor, & ego neutiquam intelligo. γίνεται δ' ἐξ ἀρμενίας. Stephanus Byzantius de Armeniis, παρέχονται δ' λίθον τὴν γλύφουσαν τὰς σφραγῖδας. Plinius ostraciam siue ostracitem lapidem alium tamen ab illo, cuius à medicinæ scriptoribus fit mentio, vim habere tradit, poliendi scalpendiq́; gemmas.

18 θαυμαστὴ δ' φύσις καὶ τῆς βασανιζούσης τὸν χρυσόν.

Mira etiam natura lapidis, qui probat aurum.

Hunc Pindarus, Sophocles, Antiphon, Theognis, βάσανον vocant, quòd aurum ipsi attritum probet. nonnulli χρυσῖτιν propter eandem causam, alii Lydium lapidem, & Herculeū, quod in Lydia, & in Heraclea Lydię vrbe inueniatur. δοκεῖ γὰρ ἡ αὐτὴν ἔχειν τῷ πυρὶ δύναμιν, minus apta dubitatio. Sophismatis ratio. Aurum probat ignis. probat & Lydius lapis. igitur eadē est atq; ignis est facultate. & tamē nihil concludit in secūda figura affirmatione. nō igitur eadē est vtriusq; facultas. Nam ignis afficit mutatione aurum, lapis autem mutatione afficitur exceptis coloris, nitorisque auri indiciis. ignis igitur probat actione, lapis Lydius perpessione. pulchra verò quæstio, quæ causa sit, quâ Lydius lapis excipit auri colorem, quam à nemine solutam hactenus animaduerti. Hieronymus Cardanus libr. 7. de subtilitate nigredini lapidis vim hanc tribuit, quòd enim niger est, idcircò colligere & nitorem, & colorem. verùm ridicula est ratio. sunt enim res aliæ nigræ, quæ id non faciunt. deinde facultas hæc lapidis est non coloris. iure igitur damnauit Cardanum Iulius Scaliger vir acutissimus libro exercitationum, capite 128. & tamen nihil affert, & ipse quod dubitationem diluat. meditemur igitur nos causam, principio lapis hic Lydius densissimâ est substantiâ, & tamen habet nescio quid madoris in superficie adeò exigui, vt sensum omnem prorsus lateat. idcirco propter densitatem, & leuorem valida fit affrictio. mador autem ille imbibit & excipit affricti metalli colorem. esse autem madorem hunc innatum Lydio lapidi vel ex hoc manifestum est, quod αὐίησι τινὰ νοτίδα ἐξ αὑτῆς, hoc est, madorem quendam

exse

ex ſe mittit. at hic quando ſenſus eſt, vt ſenſu deprehendatur, impedit auri probationem. nam labitur affrictus color, ne que perſiſtit. vt igitur excipiatur tanto opus eſt, vt propter exiguitatem ſenſum lateat. eſſe tamen neceſſe eſt, quòd & nonnunquam copioſior eſt. át dicat aliquis alios etiam eſſe lapides, qui madeſcunt, tamen non id facere. Reſpondendum verò non tam exiguum in iis eſſe madorem, vt id faciat, præterea non illam denſitatem, leuoremque. eſt enim in Lydio vnaquæq; harum qualitatum talis, tantaque vt illi ſoli fiat hæc probatio peculiaris ac propria. ἀλλὰ ὁ τὸν χαλκόν. Plinius his coticulis periti, cum è vena vt lima rapuerint experimentum protinus dicunt quantum auri ſit in ea, quantum argenti, vel æris, ſcrupulari differentia mirabili ratione non fallente.

59 Ἐλάχιστον δὲ γίνεται κριθή, εἶτα κόλλυβον εἶτα τεταρτημόριον, εἶτα ἡμιόβολος.

Minimum autem pondus hordei granum eſt, deinde Collybum, mox quarta oboli pars, deinde dimidia.

Sic legendum exiſtimo. κριθὴ hordei granum eſt, pro quo poſteriores & præſertim medici σιτάριον vſurparunt. hoc eſt granum tritici. ſiliquam quæ κεράτιον græcis medicinæ ſcriptoribus dicitur, grana quatuor pendere certum eſt. Semiobolum ſiliquam & ſemis, grana vero ſex. obolum ſiliquas tres, grana vero XII, ſcrupulum vero quod γράμμα græce dicitur ſiliquas tres, grana verò XXIIII. εἶτα κόλλυβον. maius pondus, hoc eſt, quàm granũ hordei. Ariſtoph. εἰρήνη. meminit τοῦ κολλύβου.

Οὐδεὶς ἐωνεῖτ' ἂν δρέπανον οὐδὲ κολλύβου·
Νυνὶ δὲ πεντήκοντα δραχμῶν ἐμπολῶ·

Interpres Collybum genus ait fuiſſe leuioris monetæ, & poſitum eſſe ἀντὶ τοῦ ὀβολοῦ. non quòd Collybus pendat obolum, ſed quomodo ſolent in re vili ſignificanda, obolum dicere, eo modo poetam dixiſſe Collybum: fuiſſe autem ex his Theophraſti verbis, colligitur longè minoris ponderis quàm obolus, non leuior fortè quàm τουρνέσιον Nicolai Myrepſi, quod genus eſt ærei numiſmatũ, etiam nunc in Creta ſic appellati τεταρτημόριον. quadrantem oboli accipio. Siliquam ſcilicet ac ſemis. diuidebatur aliter obolus in ſex Chalcos ſiue æreola, hoc in ſeptem λεπτά. iam de obolo loquimur, vt pondus eſt. Nam erat & nummus, & hic non vtiq; idem apud græcos. εὑρίσκονται δὲ πᾶσαι. Plinius. quondam non ſolitus inueniri niſi in flumine Tmolo, vt Auctor eſt Theophraſtus. Nunc vero paſſim, quem alii Heracleum alii Lydium vocant. Sunt autem modici quaternas vncias longitudinis, binaſque latitudinis non excedentes. ὅτι ξηραίνεται τὰ ἄνω. hoc & ſuperius dicebamus, ineſſe Coticulæ neſcio quid inſenſibilis madoris, qui tamen ſi paulo intendatur impedit auri probationem. hæc cauſa propter quam ſuperior lapidis pars melius excipit, quippè quæ ſole ſiccatur.

60 Ἀνίησι γὰρ τινα νοτίδα ἐξ αὐτῆς δι' ἣν ἀπολιαθαίνει: συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ ἄλλοις τῶν λίθων καὶ ἐξ ὧν τὰ ἀγάλματα ποιοῦσιν.

Mittit enim ex ſe Coticula humorem aliquem quo humecta fit, id quod aliis etiam lapidibus accidit & iis, ex quibus ſimulachra fabricantur.

Reddit rationem, cur lapis Lydius, ſi humidior ſit, non excipiat. Labitur enim, nec imprimitur affrictus color. quod verò de ſudore ſcribit madoreue lapidum in 5. cap. 4. de plantarum cauſis ligneis etiam ſtatuis ſcribit accidere. Cauſa vero quàm ibi reddidit communis eſt, tàm lapidum, quàm etiam lignorum ſudantium. eſt autem illa his verbis declarata: ὅποτε ἡ συνυπάρχουσα ὑγρότης συῤῥυεῖσα, καὶ ἡ ἔξωθεν προσαπίπτουσα συνεπάγη ὁ ἐποίησεν οἷον σφαιροειδῆς. hoc eſt, vbi inteſtinus humor confluens, & exterus quoque occurrens, concreuerunt, atque in rotundum conglobati ſunt. Calor igitur ambientis aeris internum humorem extrahit, cui dum exhalat occurrens alius habitus externi aeris, ambo concreſcunt in ſuperficie, quo fit, vt lapis ſudare videatur. hæc cauſa verior eſt illa, quam attulit Scaliger in exercitationib. de ſubtilitate c.128 ait ille fluuiales lapides ortus ſui appetẽtes eſſe, quemadmodum & reliqua omnia naturalia. quamobtem è fluuiis extractos, vbi humidiorem nanciſcuntur aërem, haurire furtim quẽ humorẽ deprehenſum æſtus excoquit, bulliendoque euocari inſenſibilibus ampullis. verùm hauſtio hæc aeris vera non eſt. nec deeſt intima humiditas, quam euocat potius extima aeris calore coniuncta, quam vt ipſa ingrediatur. ſimul vero congreſſæ in ſuperficiem ſudorem globi inſtar faciunt.

61 Αἱ δὲ τῆς γῆς ἐλάττονες μὲν ἰδιώτεραι δέ.

Terræ autem pauciores quidem, ſed magis propriæ.

Tranſit ad terrarum differentias, explicatis iis, quæ lapidum erant propriæ. Cum terris autem numerat & foſſilia nonnulla. quòd terræ potius quàm lapidum habent ſubſtantiam. Notandumque, licet tum de lapidibus, tum de terris foſſilibuſque agat, tamen de lapidibus inſcripſiſſe librum, & quòd maior libelli pars in iis verſatur, & quòd & reliqua foſſilia aliquo modo poſſunt ad lapides referri. Ἐλάττονες μὲν. hoc & ſuperius dictum eſt. pauciores eſſe terrarum differentias, eaſque præcipuè cerni, in colore, leuore, denſitate, lentore. ἰδιώτεραι verò vocat, quòd ita ſunt terræ propriæ vt vix vllam reperias, quæ aliquo modo lapidi conueniat, lapidum differentiæ non

itidem. Nam ex his plures & terrarum sunt. 62 τὸ μὲν γὰρ τήκεσθαι καὶ ἀλλοιοῦσθαι καὶ πάλιν ἀποσκληρύνεσθαι καὶ ταύτῃ συμβαίνει.

Nam & liquari, & alterari, & rursus durari, terræ quoque accidit.

Terræ, quæ cum metallo mista est, accidit, vt liquefiat ab igne, rursusque frigefacta concrescat. hæc differentia, & lapidum aliquorum est, non tamen omninò propria, quod & terræ est, vnde probatur, differentias terrarum magis esse proprias.

μαλάττεται δὲ. πλίνθους γὰρ ποιοῦσιν, ὧν τάς τε ποικίλας καὶ τὰς ἄλλας τὰς συντεθειμένας.

Mollitur etiam & massas ex ea faciunt, quarum & quæ compositæ sunt, & variæ.

Vbi prius legebatur λίθους malui legere πλίνθους. sunt hæ terrarum, quæ metallicæ sunt affectiones. Cum enim illæ, aut auri, aut argenti, aut æris, aut aliorum metallorum mistionem habeant, coquunturque seligendi metalla causa, formandique lateres, ac massas, quæ aut fullonibus aut pictoribus, aut aliis artificibus vsui sint. ποικίλας καὶ συντιθεμένας vocat, quæ propter metalli fossilisque alicuius, aut vnius, aut plurium mistionem varietatem habent, aut compositionem aliquam.

63 Εἰ δὲ καὶ ὁ ὕελος ἐκ τῆς ὑελίδος καὶ αὐτῇ πυκνώσει γίνεται.

Quod si & vitrum ex terra vitraria fit (vt multi dicunt) & ipsa densatione fit. ex arena vitraria quam ὑελίδα vocat vitrum fit. huius generis arenam intra montis Carmeli radices ortum habens Belus amnis defert iuxta Ptolæmaidem Coloniam. talem defert & in Campania Vulturnus, quæ inter Cumas ac Lucrinum reperitur. addebatur olim tribus huius partibus, quarta nitri, ex quibus simul liquefactis massa fiebat, quæ vocabatur ἀμμόνιτρον. tempestate nostra ars vitraria magis videtur excellere. fit enim vitrum ex arenis vitrariis, & cinere vel sale, herbæ illius marinæ, quæ Nali Mauritanis dicitur, quam quidem putarunt secundam Dioscoridis Anthilida, vtcumque fiat satis est, & subactione, & liquatione opus esse vt massa fiat, ex qua iterum liquefacta fiunt vasa vitrea. subactionem illam vocat Theophrastus πύκνωσιν.

64 περὶ δὲ κιλικίαν ἐστί τις ἣ ἕψεται γῆ καὶ γίνεται γλισχρά. ταύτῃ δὲ ἀλείφουσι τὰς ἀμπέλους.

Porro in Cilicia terra quædam est, quæ coctione lentescit, qua vites loco visci oblinunt.

Hæc terra Ampelitis est, quæ & Pharmacitis appellatur. illam in Seleucia Syriæ testatur gigni Dioscorides, Strabo libro septimo ex Possidonio, Theophrastus Ciliciæ tribuit, quòd Pieria vbi Seleucia est, fines attingit Ciliciæ. imo non desunt, qui Seleuciam in Cilicia esse dicant. Eadem igitur est, in iisdemque locis orta, quæ omnibus scriptoribus memoratur Ampelitis. quo magis miror Agricolam, virum alioquin diligentissimum negare huiusce terræ à Theophrasto mentionem habitam, putareque carbones terreos Ampelitim esse Theophrasti. qui vt non differant substantiâ ab iis, non tamen omninò sunt iidem. ἣ ἕψεται γῆ. oleo scilicet admixta. trita enim & iniecta oleo statim liquescit. quamuis autem neque Dioscorides, neque Galenus, aut Strabo scriptum reliquerint illam decoqui solitam, tamen hoc habemus à Theophrasto tanquam auctarium. dubiũ autem non est, quin decocta, & viscidior euadat, & cum oleo vndequaque commisceatur. ταύτῃ δ' ἀλείφουσι τὰς ἀμπέλους ideo enim dicitur Ampelitis. non modo autem impedit, atque implicat vermiculos quòd viscida est, verùm etiam necat, quòd est φαρμακίτης. ἶπας appellat vermiculos, qui vitium oculos erodunt. in tertio de caussis plantarum. παραπλήσιον δὲ τὸ συμβαῖνον ἐστὶ καὶ τῇ ἀμπέλῳ. καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τοῖς νοτίοις οἱ ἶπες γίνονται μᾶλλον ἅτε διαγεινομένης, ἐκ τοῦ ἀέρος γενεύοντος εἶτ' εὐθὺς ἐξεσθίουσι τὸ ὀμμάτιον. hoc est huic proximum quod etiam vitibus euenit. in his enim flante austro potissimum vermes ipsis vocitati gignuntur, vt pote cum istæ humescunt, atque aer fœtificet. Galenus libro nono simplicium medicamentorum vermiculos hos σκνῖπας vocat. explicat autem & ortum illorum & tempus. mox addit διὸ καὶ τὰς ῥίζας τῶν ὀφθαλμῶν τούτων περιχρίουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί. κατὰ τοῦτο μὲν οὖν ἀμπελῖτις ἢ φαρμακῖτις προσαγορεύεται. δηλοῦσα κ' ἐκ τοῦ φθείρειν τοὺς σκνῖπας ὅσον αὐτῇ μέτεστιν φαρμακώδους δυνάμεως: hoc est, quare & radices horum germinum oblinunt, qui harum rerum periti sunt. ideo enim Ampelitis, & Pharmacitis appellatur, quo ostenditur quantum medicamentosæ facultatis illi insit, cum & vermiculos necet.

65 εἴη δ' ἂν λαμβάνειν καὶ ταύτας τὰς διαφορὰς ὅσαι πρὸς τὸ ἀπολιθοῦσθαι εὐφυεῖς.

Liceat sane & has sumere differentias terrarum, quæ vt lapidescant aptæ natura sunt.

Talis est & puluis Puteolanus, cuius meminit Seneca lib. 3. c. 13. quæst. natural. & Vitruuius lib. 2. & Plin. l. 35. eadẽ est terræ natura & in Cyzicena regione. sed ibi nõ puluis, verũ ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea cõtrahitur. Hoc idẽ circa Cassandriã pdũt fieri, & in fonte Cindio dulci intra octo mẽses terrã lapidescere. vnde autẽ hoc sit vt hoc gen⁹ terræ lapidescat, nõ alia causa est, nisi illa quã Vitruui⁹ attulit. est. n. gen⁹ illud terræ nõ simplex verũ cõpositũ variis succis, vt sulphure, alumine, bitumine, quãobrẽ facilè ab aquæ frigore densata cõcrescit in lapidem.

66 ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὰς τις τοῖς χρώμασι διαριθμήσαιτο, οἷς περ καὶ οἱ γραφεῖς χρῶνται:

Verum magis commode numerabit aliquis eas, quæ colore præstant, quibus & pictores vtuntur.

Hæ sunt differentiæ ἰδιώτεραι, vt vocauit, hoc est magis propriæ terrarum insigniorum, vtuntur autem ex terris pictores Ochrâ, quæ & sil dicitur, Rubrica Paretonio Theodosio, quæ & Creta viridis dicitur, Gypso, Melino, Erethria. ex iis vero quas cum terris numerat, terræ tamen non sunt, sed concreti succi siue fossilia, sandaracha, Auripigmento, Chrysocolla, Cæruleo.

67 Καὶ ἔνια γε δὴ φαίνεται πεπυρωμένα.

De his superius dictum est.

Γαῖαι δ' ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν ἀπὸ τῆς ἀναθυμιάσεως, ταῦτα τῆς ξηρᾶς καὶ καπνώδους. hinc vero constat Theophrasti sententia, qui non modo terram lapidum fossiliumque materiam agnoscit, verùm & exhalationem illam fumidam. eadem est & præceptoris sententia libro tertio & quarto Meteorologicorum, vt superius demonstrauimus.

68 τῶν δὲ ἄλλων τῶν μὲν εἰσιν ῥάβδοι.

Ex aliis vero nonnullorum venæ sunt.

Hic etiam ῥάβδους vocat venas, in metallis. est hæc verborum sententia. Cum hæc omnia in metallis reperiantur, aliquorum esse venas, angustos scilicet longosque tractus. Ochram verò certis quibusdam locis congestam esse. rubricam verò omnifariam ac cuiusque modi reperiri. Sciendum verò non modo in metallis aurariis, argentariis, ærariisque, hæc fossilia terrasque reperiri, verum etiam in suis ipsorum venis atque fodinis. τὴν δὲ ὤχραν ἀθρόαν πῶς φαντασίαν εἶναι. Hæc corrupta sunt. legenda autem vt Turnebus emendauit. φασὶν εἶναι. de Ochra Vitruuius lib. 7. cap. 7. Hæc vero multis locis, vt etiam in Italia inuenitur, sed quæ fuerat optima Attica, ideo nunc non habetur, quod Athenis argentifodinæ cum habuerunt familias, tunc specus sub terra fodiebantur ad argentum inueniēdum, cum ibi vena forte inueniretur, nihilominus, vti argentum persequebantur. itaque antiqui egregia opera silis ad politionem operum sunt vsi. quod ait Theophrastus τὴν μίλτον παντοδαπὴν oriri. Vitruuius. item Rubricę multis locis eximuntur.

69 ὥστε εἰς τὰ ἀνδρείκελα χρῆσθαι τοὺς γραφεῖς.

Vt illa ad misturam colorum pictores vtantur.

Ita legendum non βαφεῖς: ἀνδρείκελον ait Suidas σημαίνει τὸ μίγμα τῶν ζωγράφων ὃ καλεῖται χρωμάτων κρᾶσις, Hermolaus Theodorum sequutus purpurissum latinorum putat græcorum esse ἀνδρείκελον. Michael Ephesius in primum Aristotelis de Generatione Animalium in iis verbis vbi τοῦ ἀνδρεικέλου fit mentio, ait, illud esse imaginem, quæ ex colore facta sit. hoc autem imaginis significato, sed potiori, & nobiliori quodammodo sumpsit Plato in 6. de rep. vbi naturam hominis expressam morib. vero dignis homine vocauit ἀνδρείκελον. vt autem demus ex vocis etymo διὰ τοῦ ἀνδρεικέλου imaginem significari, quam etiam significationem Suidas agnouit, tamen hoc loco pro mistura colorum accipienda vox est. Nam vt purpurissum non intelligi sentiam, causa est, quòd neque Vitruuius neque Plinius quo loco purpurissi meminerunt, in eius mistionem adhiberi rubricam scriptum reliquerint. verum hæc in magno non pono discrimine, & suum lectori relinquo iudicium.

70 καὶ ὤχραν ἀντ' ἀρρενικοῦ διὰ τὸ μηδὲν τῇ χρόᾳ διαφέρειν, δοκεῖν δέ.

Ft Ochra Auripigmenti loco, & quòd nihil colore differant, quamquàm differre videantur.

Veteres pictores quatuor coloribus solis immortalia illa fecerunt opera, vt ait Plinius ex albis melino, ex silaceis attico, ex rubris sinopide pontica, ex nigris atramento. Silaceum colorem habet & Auripigmentum, vt penè à Sili non distet etsi distare videatur. vterque certe color pallidus est, nisi quòd auripigmentum flauescit, habetque plus luminis quàm sil.

71 καὶ ἡ λημνία ἣν καλοῦσι σινωπικήν.

Lego καὶ ἣν καλοῦσι σινωπικὴν. alia. n. est rubrica lemnia à sinopica. neq; vnq̃ lemnia eadem, & sinopica vocata est. vocari autē ideo ait sinopicam, quod licet in Cappadocia fodiatur, sinopē tamē defertur, vnde sinopica dicta est. idem memoriæ tradit Strabo libro 12. & Dioscorides, qui probari maximè ait grauem densam, quæ iocinoris colorem referat, calculorum expertem concolorem, quæque dum diluitur, facilè soluitur.

72 ἐν δὲ τῷ μικρῷ. μεταλλεύεται καθ' αὑτήν.

Torquet me locus hic mirum in modum. Nam vocem hanc ἐν τῷ μικρῷ quomodo interpreter vt mihi satisfactum existimē, non habeo. ἐν τῷ μικρῷ μετάλλῳ: at cur nō expressit? Deinde cū de regionib. vrbibusq; loquatur suprà, quomodo subdit ἐν δὲ τῷ μικρῷ. vt igitur ingenue dicā, quod sētio, vocē hanc corruptā existimo, atq; non ἐν δὲ τῷ μικρῷ. sed ἐν δὲ τῇ λήμνῳ legendum esse. vt cū de sinopica siue Cappadocica rubrica loquut⁹ esset, quādo & lēniæ suprà meminit, addat ἐν δὲ τῇ λήμνῳ. adeò autē verū est terrā lēniā, quæ & rubrica dicitur, in proprio metallo effodi, vt ad id confirmandū non opus sit accersere veterum auctoritatem. de illa Galenus libro nono simplicium medicamentorum adeò copiosè loquutus est, illumque sequuti posteriores medici, vt superuacaneum sit quidquam dicere,

73 ἔστι δὲ αὐτῆς γένη τρία.

Eius tria genera.

Dioscorides nihil dixit de his tribus rubricæ generibus. probatissimam omnium satis habuit declarasse. Plinius libro trigesimo quinto. species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. precium optimæ in libras XIII. Denarii. vsus, ad penicillum, aut si lignum colorare lubeat. eius quæ ex Aphrica venit octoni asses. Cicerculum appellant. quæ magis cæteris rubet vtiliot abacis. idem precium eius, quæ pressior vocatur. & est maximè fusca. vsus eius ad bases abacorum. est autem res inquisitione digna an hoc loco Theophrastus sinopidis diuisionem afferat, an rubricæ in vniuersum, an lemniæ rubricæ. Plinius sinopidis partitionem hanc existimauit, & tamen si pro ἐν τῷ μικρῷ legamus, ἐν τῇ λήμνῳ, vt certè legendum opinor, videtur potius afferre tria lemniæ rubricæ genera. quæ memorauit & Galenus, sed diuersa ratione.

74 Γίνεται δ' ἐκ τῆς ὤχρας κατακαιομένης ἀλλὰ χείρων.

Fit & ex Ochra combusta, sed peior.

Hæc Rubrica factitia est, non tamen eiusdem bonitatis atque Natiua. Plinius non ex Ochra Rubricam, sed ex rubrica Ochram fieri tradit. ait enim libro 35. cap. 6. ex ea fit Ochra exusta rubrica ollis nouis luto circumlitis, quò magis arsit in caminis hoc melior. vbi duplex error Plinii. & quod ex rubrica dicit Ochram fieri, & quòd quo magis illa vritur, meliorem fieri. affirmat enim Theophrastus quò magis vritur Ochra, nigriorem rubricam & ἀνθρακωδεστέραν fieri.

75 μαρτυρεῖ δ' αὐτὴ ἡ γένεσις αὐτῶν.

Porrò hoc ipsum attestatur generatio.

Artem esse naturæ æmulam non semel dictum est ab Aristotele. quod facit itaque calor fornacis, illud idem & subterraneus. terra enim metallico succo infecta calore vsta non tamen nimio Ochra fit, si tamen aduratur magis rubrica. est igitur in Ochra dimidiata naturæ opera, quæ nanciscitur in Rubrica profectionem. quare si Ochram torteas Rubricam habebis haud dubiè. hinc est, quòd in iisdem metallis pene semper reperiuntur. quod autem de his dictum est, de succis etiam concretis qui eodem sunt genere intelligendum, vt de sandaracha, & Auripigmenro, de Cæruleo, & Chrysocolla. de Atramento sory, mysi, melanteria, ac de aliis eiusdem generis.

76 ἔστι δ' ὥσπερ καὶ μίλτος ἡ μὲν αὐτόματος ἡ δὲ τεχνική, καὶ κυανὸς ὁ μὲν αὐτοφυὴς ὁ δὲ σκευαστὸς ὥσπερ ἐν αἰγύπτῳ.

Quemadmodum autem est Rubrica Natiua & factitia, sic etiam Cæruleum, alterum natiuum, & alterum artificiosum.

Notanda varietas in verbis elegantet posita. αὐτόματος αὐτοφυής. τεχνικὴ σκευαστός. Cæruleum natiuum, vt superius dictum est, & in ærariis, & in aurariis metallis frequenter inuenitur cum Chrysocolla. nonnunquàm, & per se in venis propriis. factitium arte fit, cuius conficiendi rationem afferemus paulò pòst. γένη δὲ κυανοῦ τρία. tria Cærulei genera, duo natiui, tertium factitii. nam Ægyptium erat factitium. εἰς τὰ ἄκρατα λειώματα. λειώματα sunt, quæ latinis dicuntur lomenta. illa fiebant ex Cæruleo vel subalbida, vel syncera saturateque Cærulea. ad quæ optimum erat Ægyptium omnium laudatissimum. de lomentis Plinius libro trigesimo quarto ad extremum. ex Cæruleo fit, quod vocatur lomentum. perficitur id lauando, terendoue, & hoc est Cæruleo candidius. precia eius, XIII. in libras. Cærulei XVIII.

77 Σκευαστὸς δὲ ὁ αἰγύπτιος.

Vitruuius libto septimo cap. II. Cærulei temperationes Alexandriæ primum sunt inuentæ. Postea item Vestorius puteolis instituit faciendum. Plinius. Cæruleum arena est. huius genera tria fuere antiquitus Ægyptium, quòd maximè probatur. Scythicum, hoc diluitur facilè cumque teritur in quatuor colores mutatur, candidiorem, nigrioremue, crassiorem, tenuioremue. præfertur huic etiamnum Cyprium. accessit his puteolanum, & Hispaniense arenâ ibi confici cœpta. Agricola qui diligentissimè fossilium naturam explorauit aliis etiam locis oriri testatur, in metallis Germaniæ, Rhetiæ, Norici, Boëmiæ, in montibus fuditanis, & in Lyguriorum regione ad Godelburgum.

78 τίς πρῶτος βασιλεὺς ἐποίησεν χυτὸν κυανόν.

Legendum τεχνικόν, vel τεχνιτόν. de modo autem conficiendi Vitruuius libro septimo. cap. II. Arena enim cum nitri flore conteritur adeò subtiliter, vt efficiatur quemadmodum farina, & æri Cyprio limis crassis (vt scobis) facto immixta conspergitur, vt conglomeretur. deinde pilæ manibus versando efficiuntur, & ita colligantur, vt inarescant. eæ aridæ componuntur in vrceo fictili, vrceus in fornace ponitur. ita æs & ea arena ab ignis vehementia conferuescendo cum coaruerint inter se dando, & accipiendo sudores à proprietatibus discedunt, suisque rebus per ignis vehemen-

hementiam confecta cæruleo rediguntur colore. eius fraus, vt ait Plinius violâ aridâ decoctâ in aqua, succoq; per linteum expresso in terram eretriam. Agricola libro 9. fossilium, alias, & ille docet conficiendi cærulei rationes, quas in præsentia non est referre. τὸ μὲν ἄπυρον τὸ δὲ πεπυρωμένον. ἄπυρον cæruleum vocati existimo, cuius rationem docuit Plinius his verbis. tingitur autem omne, & in sua coquitur herba bibitque succum. reliqua confectura eadem, quæ chrysocollæ. πεπυρωμένον verò, cuius in confectura maximâ ignis vehementiâ opus est. vt Vitruuius scriptum reliquit. non quòd omninò ἄπυρον ignis sit expers, sed quòd vehementem ignem passum non est, quemadmodum quod vocat πεπυρωμένον.

79 Φασὶ δ' οἱ τὰ φάρμακα τρίβοντες τὸν μὲν κυανὸν ἐξ ἑαυτοῦ ποιεῖν χρώματα τέσσαρα, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τῶν λεπτοτάτων λευκότατον, τὸν δὲ δεύτερον ἐκ τῶν παχυτάτων μελάντατον.

Aiunt porrò qui pigmenta terunt cæruleum quatuor ex se colores facere, primum ex tenuissimis partibus candidissimum. secundum è crassissimis nigerrimum.

Locum hunc exprimere voluit Plinius. quamquam quod de cæruleo dicit hic in vniuersũ, ille de Scythico tantùm. cũq; teritur in quatuor colores mutatur, candidiorẽ, nigriorẽue, crassiorẽ tenuiorẽue, sed equidẽ nescio qui sit crassior tenuiorque color, nam hæ qualitates sunt tactus, nõ aspectus. neque fidè refert quæ dicit Theophrastus, qui ex tenuissimo cæruleo album fieri docet, ex crassissimo nigrum. fuit is igitur in hoc loco conuertendo non adeò accuratus. sed cum hic quatuor colores dicat ex cæruleo fieri, cur duos tantùm numerat? an quòd cum ex tenuissimis partibus dilutissimisq; candidissimum fieri docuit, ex crassissimis nigerrimum, duos alios siluit, quòd illi medii sunt. alter è cæruleo candidus, alter verò ex nigro cæruleus. ille quidem ex tenui, dilutoque cæruleo factus, hic verò è crassiori, sed non omnino crasso.

80 Καὶ ἔτι τὸ ψιμίθιον.

Et etiam cerussa.

modos conficiendæ cerussæ docent Dioscorides, Plinius, Vitruuius, Agricola. qui omnes ab hoc parum differunt, ὥσπερ εὐρῶτι, lege εὐρῶτα. significatur hac voce situs, ac veluti sordes, quæ in plumbea lamina obducitur.

81 παραπλησίως δὲ καὶ ὁ ἰὸς γίνεται.

Simili ferè modo fit & ærugo.

æruginis confecturam docent iidem auctores, quos supra attuli, τὸ ἐπιγινόμενον. quod supra laminam obducitur, sic appellat. hoc genus vocat Dioscorides ξυστὸν ἰόν. nam est & aliud genus æruginis, quæ σκώληξ dicitur, quæ duplex, natiua, & factitia.

82 Γίνεται δὲ καὶ κιννάβαρι, τὸ μὲν αὐτοφυὲς τὸ δὲ κατ' ἐργασίαν.

Fit & minium alterum natiuum alterum factitium.

Κιννάβαρι, de quo loquitur Theophrastus illud est fossilis genus, quod Dioscorides vocat ἄμμιον, quodque latini vocant minium. Nam Cinnabaris Dioscoridis longè alia est ab hoc fossilia. Plinius ac Solinus Draconum saniem esse tradunt: id quod cum fabulosum omnino sit, medicis potius credendum est, atque iis, qui nuperrimè hæc omnia sunt perscrutati, illam esse arboris, quæ in Lybia oritur gummi.

83 Αὐτοφυὲς μὲν τὸ περὶ ἰβηρείαν σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθῶδες.

Natiuum quod in Hispania oritur valdè durum, & lapidosum.

Hoc est, quod dicit Dioscorides τὸ μὲν γὰρ ἄμμιον σκευάζεται ἐν ἱσπανίᾳ ἐκ λίθου τινὸς μεμιγμένου ἐν ἀργυρείτιδι ψάμμῳ. Minium enim in Hispania paratur ex lapide quodam cum arena argentea permisto. Plinius libro 33. cap. 7. celeberrimum ex Sisaponensi regione in Bœtica, miniario metallo vectigalibus populi Romani nullius rei diligentiore custodia. Glebam fossilem in qua minium est Anthracem vocari, Auctor est Vitruuius lib. 7. c. 9. Notandum autem in venis vbi minium est inueniri quidem natiuum minium. quod tamen opera, confecturaque opus habet, coctione scilicet ac lotura. repetiri & aliud, quod neque coctum neque lotum, pulchrum tamen est. vtrunque autem natiuum esse. idcirco ne quis Dioscoridem putet factitium significare, dum ait σκευάζεται. nam etsi natiuum est, opus tamen habet operâ perfectiori. quod ait Theophrastus σκληρὸν καὶ λιθῶδες esse, natiuum purum ac putum est, quod venam minii siue lapidem vocat Plinius.

84 Καὶ τὸ ἐν κόλχοις, τοῦτο δέ φασιν εἶναι ἐν κρημνῷ ὃ καταβάλλουσι τοξεύοντες.

Et quod inuenitur in Colchis hoc ferunt in rupe esse inaccessa, quod decutiunt iaculantes.

Lego lubentius ἐν κρημνῷ, quàm κρημνῶν, tum quòd commodior locutio hæc, & tum quòd & Plinius ita legit libro citato. reperiri autem iam tum & in Hispaniis, sed durum & arenosum, item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent, id esse adulterum. posterius id non legitur in Theophrasto & erat fortasse Plinii tempore.

85 Τὸ δὲ κατ' ἐργασίαν ὑπὲρ Ἐφέσου μικρὸν ἐξ ἑνὸς τόπου. μόνον δέ ἐστιν ἄμμος ἣν συλλέγουσι λαμπυρίζουσαν καθάπερ ὁ κόκκος. ταύτην δὲ τρίψαντες ὅλως ἐν ἀγγείοις λιθίνοις λειοτάτην πλύνουσιν ἐν χαλκοῖς μικρόν.

Factitium verò paulo supra Ephesum ex quodam loco colligi. Arena illud tantùm est, quam splendentem Cocci colore colligunt, atque in lapideis vasis leuissimè tritam lauant paulum in vasis æneis.

Ita legenda sunt hæc verba delendumque τὸ ἐν καλοῖς, quod irrepsit scriptoris incuriâ, qui bis scripserat ἐν χαλκοῖς, quod ignari librarii mutarunt in ἐν καλοῖς. quòd verò attinet ad minii Ephesii confectionem, eadem omnino ex Theophrasto retulit Plinius. Vitruuius autem docet venam illam fossilem minii è fodinis erutam in fornacibus poni, hanc vndique argentum viuum exudare, proptereaq; coqui, vt interarescat; fumum autem, qui ab igne suscitatur, cum resedit in solum furni, argentum viuum inueniri. hoc autem à minio separatum in vasis poni, minium vero ita coctum in vsum pictorum accipi. verum siue tritum, secretum, molitum, ac lotum, vt Theophr. confici tradit, siue etiam excoctum, vt Vitruuius, ac Dioscorides, vena primũ sit oportet, quàm terere, lauare, coquere necesse est. Tale aũt natiuum est. Nam neq; quod natiuũ vocat Theophr. omnino nullius opera indiget. quin & Hispaniense illud non licuisse ibi perfici, excoquiq; Auctor est Plinius. Venam enim signatam Romam ferri solitam atque ibi lauari ac perfici. est igitur & natiuum aliquo modo factitium, si vlteriorem operam inspicimus, & factitium natiuum, si vena est, quæ tunditur, molitur, lauatur, coquitur. quamobrem vtrumque natiuum est. illud factitium proprie, quod posteriorum excogitauit ingenium. fit verò ex argento viuo, ac Sulphure, atque etiam ex argento viuo tantùm. est & miniũ secundarium vocatum, quod fit ex lapide, qui ex argentariis plumbariisue metallis effossus parum aut nihil habet argenti. excoctus hic in fornacibus rubescit tandem. deinde teritur in farinam, tenuique cribro secernitur, & molitur. sunt, & alii colores, qui minium imitantur, vt Scandix, ac Scyricum, de quibus Plinius, Dioscorides, Agricola consulendi.

86 οἱ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ ἴσου πολὺ περιποιοῦσιν, οἱ δὲ ὀλίγον ἢ οὐδὲν ἀλλὰ πλύσματι ἐπάνω χρῶνται ἓν πρὸς ἓν ἀλείφοντες.

Atque alii quidem ex pari materia multum conficiunt, alii minus, alii nihil, sed lotura supra vtuntur singillatim linentes.

Plinius hunc locum adducit, libro citato. Differentiam artis esse, quòd alii minium faciunt primâ lotura, apud alios id esse dilutius. sequentis autem loturæ optimum, verùm Auctoris sententiam minimè videtur assequutus. quando hic manifestè dicit (nisi fallor) ex æquali arenâ venâ ue minii plures multum minii conficere, nonnullos verò parùm, imo etiam & nihil, sed summâ lotura tantum vti singillatim linentes tabulas. Singillatim hoc accipio, tamquam si diceret repetitis singulis loturis, vti tanquam minio, vt quod minium facit, superinductę loturę si fieri potest assequantur. ἓν πρὸς ἕν, ἢν καθ' ἕν. singula aut aduerbii modò singillatim significat. quod iis notum est, qui græcos legunt Auctores. quæ verò sit lotura, quodue minium, declarat ipse Theophrastus.

87 Καταδεῖξαι δέ φασι καὶ εὑρεῖν τὴν ἐργασίαν Καλλίαν τινὰ Ἀθηναῖον.

Commonstrasse hoc aiunt, & inuenisse conficiendi artificium Calliam quendam Atheniensem.

Plinius, Theophrastus nonaginta annis antè Praxibulum Atheniensium magistratum, quod tempus exit in vrbis nostræ CCXLIX. tradit inuentum minium à Callia Atheniense initio sperante aurum posse excoqui arenâ rubenti in metallis argenti. hanc fuisse originem eius. ὀ παλαιὸν δ' ἐστί. Theophrastus floruit anno vrbis, vt notat Plinius lib. 15. cap. 1. circitèr quadringentesimo quadragesimo, à Calliæ igitur inuentoris tempore vsque ad Theophrastum fuere anni CXCI. iure igitur ait rem non fuisse veterem suo tempore, cæterum Praxibulus magistratum gessit anno vrbis CCCXXXXIX. interceduntque anni XC. à Calliæ temporibus ad magistratum hunc, à quo ad Theophrasti vsq; tempora anni sunt C. Non desunt qui hunc locum ita interpretantur. Nonaginta annis ante Theophrasti tempora, dum magistratum gereret Praxibulus, inuentum fuisse minium. Verùm Plinii interpretatio optima est, tùm quòd ex fastis annalibusque Atheniensium nouisse potuit, quo tempore magistratus fuit Praxibuli, tùm quòd πρὸ ἐνενήκοντα ἔτη εἰς ἄρχοντα Πραξίβουλον, nihil aliud significat nisi annos Nonaginta, qui lapsi sunt à Calliæ inuento ad Praxibulum.

88 Φανε-

88 φανερὸν δὲ ἐκ τούτων ὅτι μιμεῖται τὴν φύσιν ἡ τέχνη, τὰ δὲ ἴδια ποιεῖ, καὶ τούτων τὰ μὲν χρήσεως χάριν τὰ δὲ μόνον φαντασίας ὥσπερ τὰς ἄλπεις.

Ex his igitur manifestum est, quod ars naturam imitatur, & aliqua peculiaria efficit, atque ex his aliqua vsus gratia, alia aspectus tantum, vt Alpeis.

Ex superioribus est inductũ corollarium. artem naturam imitari, aut aliqua priuata sibi peculiariaque facere. hęc verò aut speciei & pulchritudinis esse causa, aut vsus alicuius. Aristoteles secundo libro de rerum principiis. ὅλως δὲ ἡ τέχνη τὰ μὲν ἐπιτελεῖ ἃ ἡ φύσις ἀδυνατεῖ ἀπεργάζεσθαι, τὰ δὲ μιμεῖται. hoc est, in vniuersum ars alia quidam perficit, quæ natura non potest efficere, alia verò imitatur. quæ facit ars, quæ non possunt à natura perfici, ἴδια & peculiaria vocat. horum verò aliqua à Natura inchoata sunt, cuius est ars adiuuatrix & συνεργός, aliqua omnino ab arte fiunt. prioris exemplum ne à re nostra discedamus minium est. hoc enim seuit natura arenis, auxiliatur tamen ars vt secernatur. posterioris verò argentum viuum, quod è minio fit, in quo licet non desint argenti viui semina, mutuus est enim ex alterutro vtriusque ortus, tamen peculiarem ars videtur in eo conficiendo sibi operam arrogare.

89 τὰ μὲν χρήσεως χάριν τὰ δὲ μόνον φαντασίας ὥσπερ τὰς ἄλπεις.

Atque ex his aliqua vsus gratia, alia aspectus tantum, vt Alpeis:

Quæ priuatim facit ars, aut vsus alicuius gratiâ sunt, aut speciei, & vt ita dicam ostentandæ sui. in vsum cedit minium pictorum, & medicinæ. φαντασίας ἕνεκα. hoc est pulchritudinis aspectusque causâ, vt si ars Vittaria Vitta faciat viridia, cærulea, punicea, color enim aspectum oblectat nullo vsu. quod verò ait ὥσπερ τὰς ἄλπεις. aut corruptum omninò est, vt certè mihi persuadeo, aut si ita legendum est fortasse tabulam intelligit, in qua alpes depictæ sint, montes illi, qui Italiam à Germania, & Gallia separant. sed & hic ars nihil peculiare facit, & naturam imitatur. quid si legamus τὰς κάλπας? sunt autem equestria quædam certamina, vt habemus apud Pausaniam in prioribus Heliacis, & Pollucem libro 7. hæc autem quemadmodum & alii ludi φαντασίας ἕνεκα sunt, quippe propter delectationem. Hæc dixi ne nihil dixisse videar: mihi enim minimè omnium satisfit.

90 Ἔνια δὲ ἴσως ἀμφοῖν ὥσπερ χυτὸν ἄργυρον, ἔστι γάρ χρεία καὶ τούτου.

Nonnulla fortasse vtriusque causa, vt argentum viuum. est enim & huius vsus aliquis.

Vbi prius legebatur χρόα. legendum χρεία, quod ex superioribus manifestum est. quod Turnebum effugisse miror. habet argentum viuum, & vsum aliquem. nam & artifices vtuntur & medici. habet & pulchram speciem, quæ delectat. & quòd argento similis, & quòd fusilis, & nullibi manens. ἄργυρος χυτὸς vocatur & ab Aristotele primo lib. de Anima, & quarto Meteorolog. qui tamen à græcis posterioribus ὑδράργυρος vocatus est. Nam & Io. Grammaticus in commentario in primum de Anima sic appellat, & Alexander Aphrodisiæus vbi χυτὸν ἄργυρον. Aristoteles memorat, λέγει δ' αὖ, inquit, τὸν ὑδράργυρον. hoc nomine vocauit, & Dioscorides, & Galenus, quamuis hic factitium tantùm videatur agnoscere. Plinius argentum viuum vocat natiuum. Hydrargyron verò factitium. nec tamen ideò reprehendendus, quòd in natiuo aliam appellationem & aliam voluerit in factitio. Nam & ita necesse erat vitandæ ambiguitatis causâ, & apud Romanos nondum argentum viuum dicebatur, quod arte parabatur, sed natiuum tantùm. Quamobrem præclarè Hieronymus Mercurialis Medicorum nostri temporis doctissimus, quo ego præceptore vsus maximam mihi felicitatem contigisse glorior, libro secundo variarum lectionum Plinium à calumniis tutatus est.

91 ποιεῖται δὲ ὅταν ἡ κιννάβαρι τριφθῇ μετ' ὄξους ἐν ἀγγείῳ χαλκῷ καὶ δοίδυκι χαλκῷ;

Fit autem quando minium ex aceto in æneo teratur vase, æreo etiam pistillo.

Sic legendum & restituendum locum opinamur, qui mutilus fuit vsque dum ratio conficiendi argenti viui ex minio inuenta, quæ duplex est. altera, quam ponit Auctor, altera, quam Dioscorides. vtramque Plinius complexus est libro 33. cap. 8. ex secundario inuenit vita, & Hydrargyrum in vicem argenti viui paulo ante dilatum. fit autem duobus modis æreis mortariis pistillisque. trito minio ex aceto aut patinis fictilibus impositum ferrea concha calyce cohopertum, argilla superillitâ. dein sub patinis accensum follibus continuo igni, atque ita calycis sudore deterso, qui fit argenti colore, & aquæ liquore.

92 τῶν δὲ μεταλλευτῶν τὰ ἐν τοῖς γεωφανέσιν ἔτι λοιπά, περὶ ὧν ἡ γένεσις, ὥσπερ ἐλέχθη, κατ᾽ ἀρχὰς ἐκ συρροῆς τινος καὶ ἐκκρίσεως γίνεται, καθαρωτέρας καὶ ὁμαλωτέρας τῶν ἄλλων.

Mox ex fossilibus restant adhuc insignes terræ, quarum generatio, vt initio diximus, ex affluxu aliquo, & percolatione fit puriori & æquabiliori quam alia.

Μεταλλευτὰ vocat in vniuersum quæcunque μεταλλεύεται, hoc est fodiuntur è terra, & eruuntur perscrutatione inquisita. μεταλλάω enim & μεταλλεύω significant quod latinè quæro, scrutor. Aristoteles tamen μεταλλευτὰ non nisi metalla vocauit. Cætera enim ὀρυκτά, communem appellationem sequutus, quamquam & μεταλλευτὰ ὀρυκτά sunt, & ὀρυκτὰ μεταλλευτά. γεωφανῆ vocat illa fossilia, quæ terræ speciem habent, imo quæ terræ sunt non tamen simplices, sed insigni aliquâ notâ præditæ, quam indeptæ sunt à mistione, aut metalli, aut succi. de quibus cum cœpisset paulò ante loqui, mox ad nonnulla fossilia transiit, quæ eadem & natiua sunt atque factitia, declarauitque aliqua, quæ arte fiunt. redit igitur ad easdem terras. verùm quod ad vocem hanc attinet Harpocration, & Suidas γεωφάνιον interpretantur locum in quo metallum est. Phauorinus addit præterea. ἡ δὲ γῆ ἡ ξανθοτέρα πεποιημένη τοῖς ζωγράφοις εἰς τὰς γραφάς, τάχα μὲν ἡ μίλτος ἐστί. hoc est terra flauior facta pictorib. ad picturam. fortè autem hæc rubrica est. περὶ ὧν ἡ γένεσις. sic legebatur in codice mendoso, legendum tamen ὧν ἡ γένεσις. quod autem hoc loco dicit de ortu terrarum insignium, dixit etiam initio huius libelli, & nos abundè declarauimus.

93 Χρώματα δὲ παντοῖα λαμβάνουσι καὶ διὰ τὴν τῶν ὑποκειμένων, καὶ διὰ τὴν τῶν ποιούντων διαφοράν, ἐξ ὧν τὰς μὲν μαλάττοντες, τὰς δὲ τήκοντες, καὶ τρίβοντες, συντιθέασι τὰς λίθους τὰς ἐκ τῆς Ἀσίας ταύτας ἀγομένας.

Accipiunt verò colores varios tùm propter efficientium; tùm etiam propter subiectorum differentiam. harum itaque alias molliunt, alias liquant, & terunt, & inde componunt massas, quas ad nos ex Asia deferunt.

Terræ, quemadmodum & reliquorum corporum simplicium, natiuus germanusque color albus est, ut ait Author libri de coloribus, quem Stratonem LAMPSACENVM esse volunt. Cùm autem insignis terra confluxione percolationeque, aut aliqua excretione fiat, sciendum est non posse è proprio loco ad alium confluere aut percolari sine humore. Humore enim soluta ac diluta, siue ille à pluuiis colligatur, siue intra terram oriatur & confluat per cauernas, ac venas, aliaque loca caua, & confluit, & percolatur, quare & purior fit, & qualitates accipit, quas non habebat. ex his autem colores à causis, quæ efficiendi vim habent, & ab iis quæ materiales appellantur præcipuè fiunt. Causæ materiales sunt succi, quos imbibit terra, qui illam suis coloribus inficiunt, loca etiam, per quæ confluit, atque colatur materiæ loco possunt esse. Causa efficiens est calor subterraneus, qui omnis coloris potest esse causa. Verùm adnotandum illud est, causam materialem esse duplicem. hoc est humorem in quem agit calor subterraneus, facitque aliam terram aliter coloratam, & aliter aliam: & succum fossilis metallíue alicuius, quæ terram inficit. Strato tamen colorem terræ soli infectioni tribuit, ait enim: ἡ γῆ δὲ ἐστὶ φύσει λευκὴ παρὰ δὲ τὴν βαφὴν πολύχρους φαίνεται. Hoc est, terra autem naturâ quidem alba est, multos verò colores habet à tinctura. verùm quoniam manifestum est, & caloris vim plurimum posse in colorandis fossilibus ac insigni terra, idq; Theophrastus affirmat, ideo non ex tinctura sola, verùm etiam ex actione caloris subterranei, ignitæque ac fumidæ exhalationis terras colorari ratum esto. Porrò calor subterraneus agit in humidum, quo dilui terram dicebamus. Prout autem hoc absumit, aut hunc colorem efficit aut illum. Est verò multiplex. Nam aut pingue, aut macrum, aut crassum, aut tenue. Calor etiam in actione multiplex. Nam & vehemens, & leuis, & nimius, & moderatus. Ad hæc, nonmodò calor dum efficit in humorem simplicem, quo terra diluta est, coloris est auctor, sed etiam vt agit in succum, quo infecta est. Nihil enim vetat terram à succo colore quodam infici, quo excocto à calore, tingatur alio. His positis difficilis non est ortus colorum declaratio. Nam horum aliqui ad succorum infectionem, qui aut à metallis, aut à fossilibus sunt, referentur, alii ad caloris operam. quin & iidem colores non eadem tamen ratione possunt aut ab infectione profecti esse, aut à calore opifice. καὶ διὰ τὴν τῶν ὑποκειμένων καὶ διὰ τὴν τῶν ποιούντων διαφοράν. Materialem causam & efficientem intelligit. Verùm cùm vnus sit calor auctor siue efficiens, cur multitudinis numero dixit ποιούντων? An licet calor vnus sit genere, specie tamen non vnus, sed plures? Sumit enim & subterraneus calor à fomite, in quo sunt plures differentiæ, cuius ideo & multiplex opera, quòd & ille multiplex est ac varius. Atque adeò non modò materiæ, sed & effectrici causæ attribuit τὴν διαφοράν. ἐξ ὧν τὰς μὲν μαλάττοντες, τὰς δὲ τήκοντες. Hæc & superius dicta sunt. τὰς λίθους. Superius pro λίθους legebam πλίνθους, quod hic etiam libenter lego, etsi pene nihil referat. ex Asia verò ferebantur in Græcia plures terræ insignes,

quales

quales rubrica sinopica, Cæruleum, Minium Ephesium, Terra Ampelitis siue pharmacitis, Eretria, & aliæ, quæ in vsum pictorum, & medicorum præcipuè adhibentur.

94 αἱ δὲ αὐτοφυεῖς καὶ ἅμα τῷ περιττῷ τὸ χρήσιμον ἔχουσαι σχεδὸν τρεῖς εἰσὶν, ἢ τέτταρες, ἥτε μηλία, καὶ ἡ κιμολία, καὶ ἡ σαμία, καὶ ἡ τυμφαϊκή γε τετάρτη παρὰ ταύτας ἡ γύψος.

Ex natiuis verò & iis, quæ præter præstantiam vsui sunt, tres ferè aut quatuor numerantur, Melina scilicet, Cimolia, Samia, quarta verò Tymphaica siue gypsum.

Ita restituendus locus hic est. Emendauit autem ante nos Mercurialis doctissimus lib. 3. c. 21. variarum lectionum. Et tamen & ipse scribit, ut in vulgatis est codicibus, καὶ ἡ τυμφαϊκὴ καὶ τετάρτη παρὰ ταύτας ἡ γύψος. Verùm cùm quatuor esse dicat has terras, numeret verò quinque, & post quatuor addat gypsum, vt quartum, quod quintum esse deberet, vel ex hoc manifestum est locum mendosum esse. & tamen manifesta ratio, quòd Tymphaica terra eadem & gypsum dicebatur. optimè igitur illa vel Tymphaica terra, vel Tymphaicum gypsum, quemadmodum & infrà.

95 Χρῶνται δὲ οἱ γραφεῖς τῇ μηλίᾳ δὴ μόνον. τῇ σαμίᾳ δὲ οὐ καίπερ οὔσῃ καλῇ, διὰ τὸ λίπος ἔχειν καὶ πυκνότητα καὶ λειότητα.

Vtuntur ex his pictores melina tantùm. samiam autem quamuis pulchram, quod pinguis sit, densa ac leuis, non vsurpant.

Melia terra quæ & melinum Vitruuio ac Plinio dicitur candida est. illâ tantùm ait pictores vti, & non samiâ. quòd esset samia pinguior ac densior quàm vt posset picturis accommodari. Plinius libr. 35. cap. 6. melinum candidum & ipsum est. nascitur in Melo insula. in Samo quoque nascitur, sed eo non vtuntur pictores propter nimiam pinguedinem. Melinum autem appellatur terra samia à Plinio, quod similis colore melino sit, quomodo & Cimolia dicitur non modo quæ in Cimolo est, verùm quæ illi similis & colore & facultatibus. Dioscorides duo samiæ facit genera: alterum, quod vocatur Collyrium, alterum, quod aster siue stella. illam esse leuem, mollem, friabilem, glutinosam tamen ac viscidam. hanc densam crustacemque. Galenus lib. 9. pharmac. simpl. astera viscidiorem glutinosioremque tradit, quàm terram samiam. & fortasse non eandem terram samiam ille, atque Dioscorides agnouerat. quod vt rectè animaduertit Agricola, ita in Galeni verbis adducendis memoriâ videtur lapsus.

96 Τὸ γὰρ ἀραιὸν καὶ τραχῶδες καὶ ἀλιπὲς ἐπὶ τῆς γραφῆς ἁρμόττει μᾶλλον.

Nam rarum, asperum, & macrum, conuenientius picturæ est.

In pictura opus est coloribus, qui fundantur, facilè adhæreant, & benè tabulam oblinant. vt fundantur facilè macros esse illos oportet, & pinguedinis expertes. vt adhæreant, & oblinant raros & subasperos. raritas macredinis causa est. illa verò à siccitate prouenit, quæ eadem, & asperitatem facit. Hæc cum ita sint merito damnatur samia terra, quod contrarias qualitates habeat. neque tamen credendum est nullam pinguem terram à pictoribus vsurpari. Verùm quando vtraque, & Melia, & Samia candidæ sunt, commodior autem picturæ Melia, meritò hæc in vsu est, illa reiecta. sed parætonium cùm candidum sit, idemque pinguissimum, ac tenacissimum, cur inter colores candidos erat præcipuum? an quòd illo in tectoriis vtebantur. in iis autem oblinendis tenacitate maxima opus est, quod Plinius testatur. parætonium è candidis coloribus pinguissimum, & tectoriis tenacissimum propter leuorem.

97 Ὅπερ ἡ μηλίας ἔχει τῷ φαρίδι.

si corruptum non est τῷ φαρίδι locum in Melo insula significat scribendumque ἐν τῷ φαρίδι, nisi me fallit coniectura.

98 Ὀρύττοντα μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὀρθὸν στῆσαι ἐν τοῖς ἐν σάμῳ, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἢ ὄρθιον ἢ πλάγιον· ἡ δὲ φλὲψ ἐπὶ πολὺ διατείνει, τὸ μὲν ὕψος ἡλίκη δίπους, τὸ δὲ βάθος πολλῷ μείζων. ἐφ' ἑκάτερα δὲ αὐτῆς λίθοι περιέχουσιν, ἐξ ὧν ἐξαιρεῖται. διαφυὴν δὲ ἔχει διὰ μέσου καὶ ἡ διαφυὴ, βελτίων ἐστὶ τῶν ἔξω, καὶ πάλιν ἑτέραν αὐτῆς καὶ ἑτέραν ἄχρι τεττάρων.

Sanè fossor in metallis samiis non potest rectus stare, sed aut supinus, aut ad latus, vena quippè ad longum extenditur altitudine bipedali, profunditate multo maiori. vtrinque verò lapidibus obsepitur, ex quibus secernitur. est in media par-

te venula melior ea, quæ extra est. rursus altera atque altera, deinde quarta sibi inuicem oppositæ.

Ita locus hic restituendus est adeò fœdè à librariis tractatus, vt omninò lacer esset ac mutilus. quod ad fodinam samiam pertinet, Plinius. accubantes effodiunt ibi inter saxa venas scrutantes. διάφυσιν vocat venæ discrimen, siue venulam in medio venæ maioris. ἡ ἑτέρα, ἡ καλεῖται ἀστήρ. sic scribendum. Cur vocatus sit Aster dubium adhuc an quòd stellâ signaretur, vt lemnia sphragis caprâ, an quòd crustas haberet stellis similes. Crustaceum enim esse diximus astera ex Dioscoride.

99 Χρῶνται δὲ τῇ τυμφαϊκῇ πρὸς τὰ ἱμάτια καὶ καλοῦσι γύψον οἱ περί τε ἄθον καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους.

Vtuntur & in vestibus tymphaica. vocant hanc gypsum, qui Athon, & ea loca habitant.

Typhaico gypso vtebantur fullones in aspergendis vestibus albis, vt fierent candidiores, quemadmodum & Cymoliâ. Nam apud veteres tam græcos quàm Romanos maximus albarum vestium vsus. Quamobrem & fullonum quàm tinctorum maior numerus. ἡ δὲ γύψος γίνεται πλείστη μὲν ἐν κύπρῳ. in Cypro vt olim, ita etiamnum tempestate nostra optimum effoditur. in Creta etiam pluribus locis. eius natura licet terrena sit, tamen magis ad lapidem videtur accedere. plures eius differentiæ. Nam aliud candidissimum est, aliud è candido cinereum. aliud cinereum simpliciter. est & subruffum, ac viride. præterea quod stellatum instar micat, aliud nitidum, aliud translucet. postremo varia eius figura. nam aliud glebosum, aliud crustaceum, aliud fossile, qualis est sal ammoniacus. omne autem gypsum vstum candidum efficitur, illoque plures vtuntur artifices.

100 Μικρὸν γὰρ ἀφαιροῦσι τῆς γῆς.

Plinius de tymphaico hoc dictum accepit, cùm tamen de Cyprio proximè sermo sit. sunt eius verba. cognata calci res gypsum est. plura eius genera. nam & à lapide coquitur, vt in Syria, ac Thuriis, & è terra foditur vt in Cypro, ac Perrhæbis. è summa tellure & Tymphaicum est. potuit tamen non expressisse Plinius verba hæc, sed ille per se id dicere voluisse, quod & magis consentaneum est. ἐν φοινίκῃ δὲ. in Syria, ac Phœnice, & in Thuriis Italiæ populis gypsum lapidosum est. quamobrem illo non nisi cocto vtuntur, quemadmodum & calce. Cyprium autem vt & alia quæ pluribus locis fodiuntur, potest & non coctum in vsum vitæ adhiberi, non tamen adeò commodè. Nam plures artes nullo possunt vti, nisi cocto. vt pictura, & Architectura in albariis & coronis. nam in pariete construendo non nisi crudo vtuntur lapidis loco. medicina, & crudo & cocto vti potest, quemadmodum & aliis fossilibus.

101 Τρίτη δὲ ἡ περὶ τύμφαιάς τε, καὶ περὶ περαιβίαν.

Tertium est Tymphiæ, & in Perrhæbis.

Tymphiæi & Perrhæbi populi sunt Ætoliæ. quorum perrhæbos inquilinos, & peregrinos fuisse Auctor est Strabo libro primo ac septimo. ἰδίαν autem tymphaici gypsi naturam vocat, quòd peculiaris penè sit ac propria & lapis potius quàm terra. talis etiam hodiè in Creta foditur in agro Rhythymnio. talem & Herciniæ syluæ incolas fodere testatur Agricola, quo vsto ac molito pro calce vti in ædificiis.

102 Ἡ δὲ γλισχρότης καὶ θερμότης ὅταν βρεχθῇ θαυμαστή, χρῶνται γὰρ πρὸς τὰ οἰκοδομήματα τοῦτον ὂν λίθον περιβρέχοντες.

Mira eius visciditas & calor quando iam madefactus sit, vtuntur enim in ædificiis hoc lapide aqua consperso.

Gypsum coctum si aqua madefiat valdè glutinosum est, quod in ædificiis experimur. in medicina sistit fluentem sanguinem, & mirè glutinat vasorum ἀναστομώσεις, tùm quòd valenter exsiccat, tum quòd emplasticum est, atque hac facultate conglutinat. idem verò adeò continet seruatque calorem, vt si quando aquâ madefiat valde caleat, non alia ratione atque calx, quæ frigida tactu cum videatur, si tamen aquâ inspergas adeò incalescit, vt vrat. videtur enim in calce lapis vstus omne penè humidum amisisse. est enim calx cinis vt ita dicam lapidum, quòd & Galenus alicubi dicit. ignis autem ita in illo latitat, vt tamen aut parùm aut minimum sentiatur, nisi aquam infundas à qua vapor & humor tanquam materia igni suggeritur, vt hac ratione in actum exeat, sensumque longè magis quàm prius afficiat. sed de calcis calore plura notabimus in libro de Igne. non alia & in gypso ratio, nam & ipsum penè calx est. differunt verò, quòd

quòd gypsum tenacius, quodque non è lapide fit, quemadmodũ calx, sed ex alio eiusdem naturæ. neque enim differt gypsum crudum à se ipso vsto, quemadmodum lapis ex quo fit calx à calce ipsa. adde tenacitatem, quæ est in Gypso etiam crudo ac lapidoso, quæ non est in calcis lapide. περιβρέχοντες, ita restitui, quòd ita postulare senrentia videatur. confirmat autem id & sententia, quę statim sequitur.

103 βρέχουσι δὲ παραχρῆμα πρὸς τὴν χρείαν. ἐὰν μικρὸν πρότερον ταχὺ πήγνυται καὶ οὐκ ἔστι διελθεῖν θαῦμα.

Madefaciunt porro statim ad vsum. si paulo ante cereliter coit, neque licet statim dispescere.

Turnebus an lectionem vulgatam probet nescio. vertit autem ita posteriorem particulam. si paulò ante mitum dictu est quàm celeriter coeat, ego lego, καὶ οὐκ ἔστι διελεῖν ἅμα. statim enim atque concretum gypsum est adeò tenaciter congelatur, vt nequeat dispesci atque commistione agitari. Plinius libro 36. cap. 28. Gypso madido statim vtendum est, quoniam celerrimè coit, ac siccatur. tamen rursus tundi, & in farinam redigi patitur.

104 ἔστι δὲ καὶ ἰσχὺς ὅτε οἱ λίθοι ῥύγνυνται καὶ διαφέρονται ἡ δεσμὸς ἀνίησι.

Commendatur & eius vis quando Parietes vitiantur & rimas faciunt, & arena remittit.

Ita legit Turnebus. Sed mihi ab Auctoris sententia videtur alienus. principio in ædificiis quomodo franguntur lapides: deinde quomodo rimas agunt? postremo quinam est δεσμὸς ille? equidem iurauerim legendum esse ὅτι οἱ τοῖχοι ῥύγνυνται καὶ διαφθείρονται ἡ δὲ ἄμμος ἀνίησι. Cuius postremæ vocis in mutila scriptura extat vestigium. intelligit verò parietum tectoria, quæ cum non fuerint diligenter inducta, trullissata, ac solidata rimas agunt, & vitium in se recipiunt, quibus tamen rimis emendandis gypsum miro vsui est. pro arena autem, tectorium arenatum licet intelligere. hoc enim non minus tribus coriis vt loquitur Vitruuius deformatur. nam si minus quam tribus coriis arenatum fuerit inductum quidem, non tamen benè subactum, aùt non optimè trullissatum, directum, ac solidatum remittit, & rimis vitiatur paries. & quoniam ad hunc locum intelligendum Vitruuii verba ex libro septimo capite 3. maximè faciunt, illa libitum est, apponere. Coronis explicatis parietes quam asperrimè trullissentur. posteà autem supra trullissatione subarescente deformentur directiones arenati, vti longitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendiculum, anguli ad normam respondentes exigantur. namque sic emendata tectoriorum in picturis erit species. subarescente iterum ac tertio inducatur. ita quò fundatior erit ex arenato directura, conformior erit ad vetustatem soliditas tectorii. Cum ab arena præter trullissationem non minus tribus coriis fuerit deformatum, tunc è marmoreo grano directiones sunt subigendæ, dum ita materies temperetur, vti cum subigitur non hæreat ad nitrum, sed purum ferrum è mortario liberetur. Grano inducto & inarescente alterum corium mediocrius dirigatur: id cum subactum fuerit, & bene fricatum subtilius inducatur. ita cum tribus coriis arenæ, & item marmoris solidati parietes fuerint, neque rimas, neque aliud vitium in se recipere poterunt.

Hæc Vitruuius. Quæ idcirco voluimus omnia licet breues esse studeamus, apponere, vt omnis tectoriorum ratio intelligatur. eadem penè, atque Vitruuius Plinius docet libro trigesimosexto, & Palladius libro primo. Notandum autem quatuor esse tectoriorum genera. Nam aut calce puta fiunt, & dicuntur albaria, aut Gypso, & fortè gypsata possunt dici, aut calce & arena, & vocantur arenata. aut marmore & calce, quæ marmorata appellantur.

105 Πολλάκις δὲ τὰ μὲν πέπτωκε καὶ ὑφῄρηται τὰ δὲ ἄλλως κρεμάμενα, καὶ συνεχόμενα τῇ κολλήσει· δύναται δὲ καὶ ὑφαιρουμένη πάλιν καὶ πάλιν ὀπτᾶσθαι καὶ γίνεσθαι χρησίμη.

Sæpe autem aliæ partes ceciderunt, aliæ suspensæ sunt, nec tenentes inuicem, potest autem exceptum iterum atque iterum decoqui, & vtile reddi.

De tectoriis loquitur, quæ rimis ac vitio sedata sint, quibus emendandis gypsum commendat. κόλλησιν autem vocat inductionem tectorii, quæ adhæreat, & hinc glutinata sit. in rimis enim parietis alia pars cadit, alia manet & hæret solidior. πάλιν καὶ πάλιν ὀπτᾶσθαι. suspecta mihi vox est ἡ ὀπτᾶσθαι, satis enim mihi videtur vna gypsi coctio. itaque lego κόπτεσθαι, vt sit quod Plinius ait, qui ex hoc loco fortasse transtulit. tamen rursus tundi

& in farinam resolui patitur. si cui placet vulgata lectio sententia erit, detractum gypsum è tectorio rursum posse decoqui, & in vsum adhiberi.

106 περὶ δὲ ἰταλίαν καὶ εἰς τὸν οἶνον.

In Italia verò vtuntur, & in condiendo vino.

Plinii tempore in Italia vinum non condiebatur gypso, sed in Aphrica. eius verba sunt libro 14 Aphtica gypso mitigat asperitatem vini, necnon aliquibus sui partibus calce. Græcia Argillâ, aut marmore, aut sale, aut mari lenitatem excitat. Italiæ pars rabulanâ pice, ac resinâ. condire musta vulgate est ei, prouinciisque finitimis. tempestate nostra in Creta & Peloponeso gypso musta cōdiunt. cum autem dicat Plinius illo vini asperitatem mitigati. expetimento verò constet asperiora esse vina gypso condita: dicendum potius gypso calorem excitari vini, ac feruorem, vt quàmprimū defecatum subsidat purius, & odoratius. Plutarch. in libro quæstionum naturalium à gypsi calore vinum ex accidenti refrigerari tradidit, aut aqueam eius partem condensari ne posit vinū corrumpere. priori sententiæ refragatur experimentum, quod comprobat vina ἄγυψα mitiora esse ac minus calida gypsatis. item Alexander Trallianus libro primo, qui in Phrenetidis curatione vinum concedit Phreneticis, sed ἄγυψον, hoc est non conditum gypso, quòd minus calidum sit & acre. altera responsio Plutarchi probabilior est, si dicamus non modò aqueam partem vini à gypso condensari, verum exsiccari & exhalare. ita verò quis neget calidiora siccioraque vina fieri.

107 διαφέρειν δὲ δοκεῖ καὶ εἰς τὰ ἀπομάγματα.

Ἀπομάγματα hoc loco dicuntur impressa simulachra ἀπὸ τοῦ ἀπομάττειν, quod proprie extergere significat, metaphorice alienam figuram recipere. quòd hæc archetypi veluti extersione excipiatur. tales sunt figuræ omnes ectypæ vocatæ, quæque dicuntur à græcis ἐκμάγματα, τύποι, μιμήματα, ἐκτυπώματα. τυπώματα καὶ ἐκμαγεῖα. dicuntur & ἀπομάγματα strigmenta, & ἀπόμακτρα apud Hesychium. quo sensu Theophrastus extremo sexto de Plantarum causis vocauit δακτυλίων ἀπομάγματα hoc est digitorum strigmenta, vt putarunt Gaza, & Iulius Scaliger. non desunt autem qui τοὺς δακτυλίους pro pastillis accipiunt vnguentariis ex Hippocrate in libro περὶ ἀφόρων, & Galeno in linguarum declaratione, Theodorumque errasse contendunt in eo loco conuertendo. mihi autem videtur eos, qui Theodorum reptehendunt, melius fuisse facturos, si ἀπομάγματα non pastillos sed sigilla fuissent interpretati. sigilla voco τὰ ἐκτυπώματα annulorum. est enim eo in loco simile: mediam esse debere materiam, quæ odores susceptura est inter duram ac mollem, qualis illa, quæ sigillorum figuram suscipit. Nam in molli non manet, in dura non imprimitur sigilli forma. ad huius igitur modi figuras ectypas vel simulachra gypsum aptissimum esse, atq; multis aliis præstate matetiis ait Theophrastus, id quod nemo hodie non nouit, qui Diuorum & hominum simulachra eleganter facta viderit, in gypso madido ac tuso. Plinius ad ædificiorum sigilla commendari ait, traditque Lysistratum Sicyonium Lysippi fratrem hominis imaginem gypso expressisse ceraque infusa emendare instituisse.

108 ἡ δὲ φύσις ἔοικε.

Gypsum quòd lentum est à sua ipsius habet natura, quæ vt vt sit, si non omnino terra est, non tamen à terræ natura aliena. quod calidum est, ab ignis habet incendio, quemadmodum & calx, vt supetius dictum est.

109 βρεχθέντων ἱματίων.

Alba erant vestimenta ad quæ candefacienda, vt ita dicam, vtebantur gypso, quemadmodum & creta, vnde & cretata dicebantur. Cymoliâ enim (vt ait Plinius) quæ Sarda dicebatur, primùm abluebantur vestes, dein Sulphure suffitæ, Cymoliâ desquamabantur, quæ est coloris veri. Græcia vero pro Cymolia Tymphaico gypso vtebatur.

110 καίουσι δὴ μάλιστα τοὺς μαρμάρους.

Marmorosos lapides intelligit, quales illi, qui Alabastritæ similes paulò ante. Plinius. qui coquitur lapis non dissimilis Alabastritæ esse debet, aut Marmoroso. notandum autem non ideo non coqui & gypsum, quòd marmorosum non est, aut Alabastritæ simile, vt Plinius videtur innuete: coquitur enim & mollius gypsum, & ftiabilius, & quod terra potius quam lapis est. sed quod Theophrastus de Cyprio ac Phœnicio tradit, ille in vniuersum, de omni gypso præceptum voluit.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΑΝΕΜΩΝ.

THEOPHRASTI LIBER DE VENTIS.

DANIELE FVRLANO interprete.

1 Ἡ τῶν ἀνέμων φύσις, ἐκ τίνων μὲν καὶ πῶς καὶ διὰ τίνας αἰτίας γίνεται, τεθεώρηται πρότερον. ὅτι δὲ ἑκάστοις αἱ δυνάμεις, καὶ ὅλως 2 τὰ παρακολουθοῦντα κατὰ λόγον ἀκολουθεῖ, πειρατέον λέγειν οἷσπερ σχεδὸν διαφέρει ἀλλήλων. αἱ γὰρ διαφοραὶ, περὶ ταῦτα καὶ ἐν τούτοις. 3 οἷον μέγεθος, καὶ μικρότης, ψυχρότης, θερμότης, ἁπλῶς δὲ χειμερινὸν ἢ εὐδιεινόν, καὶ ὑέτιον ἢ αἴθριον. ἔτι γε δὲ πολλάκις ἢ ὀλιγάκις καθ' ὥραν, ἢ δὲ μὴ ἀεὶ πνεῖν, καὶ συνεχεῖς καὶ ὁμαλεῖς, ἢ διαλείποντας καὶ ἀνωμαλεῖς. 4 Καὶ ὅλως ἃ συμβαίνει περὶ τὸν οὐρανὸν ἢ περὶ τὸν ἀέρα καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν διὰ τὴν πνοήν· 5 ὡς γὰρ ἂν ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐν τούτοις καὶ περὶ ταῦτα τυγχάνουσιν αἱ ζητήσεις. ἐν οἷς καὶ τὰ περὶ τῶν ζώων καὶ φυτῶν ἐμπεριλαμβάνεται. 6 ἐπεὶ δὲ ἑκάστου τόπος ἴδιος ὑπόκειται, καὶ τοῦθ' ὥσπερ τῆς οὐσίας ἀπὸ τούτων ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, καὶ αἱ διαφοραὶ καὶ αἱ δυνάμεις καὶ ἕκαστον εἰπεῖν· 7 οἷον πρῶτον ἡ τοῦ μεγέθους καὶ σμικρότητος, καὶ ψυχρότητος καὶ θερμότητος, καὶ πλήθους καὶ ὀλιγότητος, καὶ τῶν ἄλλων τῶν πλείστων· ὑπάρχει γὰρ ταῦτα. τὰ δὲ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις· ἀμφότερα δὲ εὐλόγως· 8 οἷον τῷ βορέᾳ καὶ τῷ νότῳ. μεγάλοι μὲν γὰρ ἄμφω, καὶ πλεῖστον χρόνον πνέουσι, διὰ δὲ συνωθεῖσθαι πλεῖστον ἀέρα πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν, πλαγίων ὄντων πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου φορὰν τῶν ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμάς· ἐξωθεῖσθαι γὰρ ἐνταῦθα τῇ τοῦ ἡλίου δυνάμει. διὸ καὶ πυκνότατος καὶ συνεφέστατος ὁ

1 VENTORVM naturæ quæ sit materies, quæ ortus ratio, quę causæ, prius nobis traditũ est. Nunc autem conandum est singulorum facultates dicere, & omninò 2 quæcunq; eorum naturæ consequũtur, secundum rationẽ consequi: his enim ferè inter se differunt. nam in his & circa hæc eorum differẽtiæ positæ sunt, 3 vt magnitudo, paruitas, frigus, caliditas, in vniuersum hyemalis status, tranquillus, serenus, pluuius. simul etiam flatus frequens, rarusue, in Anni tẽpestatibus, aut non sempiternus, cõtinuus, inæquabilis. 4 omninò verò quę in cęlo ꝓpter flatus accidunt, aut in aere, terra, ac mari. 5 Nam (vt simpliciter dicam) in his & ventorũ positæ sunt quæstiones, in quib. & Animaliũ, plantarũq; versatur disputatio. 6 ac quoniã singulorũ ventorũ locus proprius positus est, atque hic penè ad essentiã pertinet, idcirco ab hoc, & differentiæ, & facultates, & quilibet alii affectus sumẽdi sunt, 7 vt differentiæ magnitudinis, ac paruitatis, caliditatis, ac frigotis, multitudinis ac paucitatis, & plurimorũ huiuscemodi. Hæc enim ventis inesse constat, & contraria contrariis. vtraque autem optima ratione, 8 vt Austro, & Aquiloni. magni enim hi sunt, & plurimum temporis spirant, quod plurimus compellatur aer ad meridiẽ, & septẽtrionem, quę loca à latere sunt

orientis,& occidentis,qua sol permeat. solis .n. vis eò compellit; quo etiam fit, vt densissimus crassissimusq; aer ibi sit. cùm itaq; multus vtrobiq; cogatur aer, multa etiã fiat effluxio, atq; assidua necesse est. vnde magnitudo,cõtinuitas & copia, & alia huiuscemodi ꝓficiscũtur. porrò frigiditas caliditasq; manifestissimè videtur à locis fieri. Nã loca, q̃ ad septẽtriones sunt, frigida; quę verò ad meridiẽ, calida sũt. quę vero aut huc aut illuc vergũt, eadẽ ratione affecta sunt. [9] simul .n. & extenditur minus quod vicinũ est, & nõ est expãsa eius motio. flatus vero, q per angustũ locũ validusq; fertur frigidior est quo aũt procedit vlterius eo remittitur magis, & incalescit. [10] quocirca & Auster frigidior est, vbi primũ spirat, quã apud nos. qn & frigidiorẽ Aquilone nõnulli ferũt. [11] & mutatio in causa est, vt sic videãtur, cũ locus calidꝰ primũ fuerit. atq; id ferè cõmune vẽtorũ omniũ. [12] quod aũt pluuiã inferãt, aut serenitatẽ, quodq; mare agitent, aut pacatũ reddãt, q frequẽtes sint, cõtinui, æquabiles, inęquabiles, ꝓterea q alii dũ spirate cœpint, alii, quãdo iã desinãt, maiores sint, totũ hoc locorũ interuallo tribuẽdum est. ibi .n. serenꝰ vẽtus, vbi primũ oritur, cõtrà pluuius ac nubilus quo pellit aerẽ. quãobrẽ Aquilo, & pręsertim Etesiæ iis, qui ad meridiẽ, & orientẽ habitãt, pluuii sunt, Auster vero, & quicũq; alii meridionales vẽti sunt, iis, qui ad septẽtriones. & Regiones etiã vbi cogãtur nubes, & consistãt, altas esse, [13] id sanè maximũ momentũ est. in his enim aquarũ ortus est. Quocirca & in locis, q inter se vicini sint, alii venti apud alios pluuii sunt. quamq̃ de pluuiis alio nobis loco plurib. disputatũ est. [14] Eadẽ vero causa, q Aquilo statim ac flare cœpit, vehemẽs est. Auster quãdo desinit. vnde est & in ꝓuerbio nauigãtib. cõsiliũ. alter .n. statim velut incũbit iis, qui in septẽtrione sunt, alter vero longè admodum ab iis distat: quæ vero à lõge sit flatuum fluxio, diuturnior est, quãdo cõgesta sit materiæ copia. Nã iis, q Ægyptũ, & loca ea incolũt, auster cõtrà dũ incipit vehemẽtior est: quocirca & ꝓuerbiũ cõtraria sententia dici solet. [15] similiter aũt apud illos solet Auster flare frequẽs, inturbatus, continuus, æquabilis: quãdoquidẽ tales spirant venti ad eos, quibus ꝓximi sunt, iis vero, qui ꝓcul habitãt inæquabiles, & diuulsi. Hæc igitur euẽta referẽda sunt ad

ἀήρ· ἀθροιζομένου δὴ ἐφ' ἑκάτερα πολλοῦ, καὶ πλείων ἡ ῥύσις καὶ συνεχεστέρα γίνεται πλεονάκις. ἐφ' ὧν τά τε μεγέθη καὶ ἡ συνέχεια καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ ἄλλο τοιοῦτόν ἐστιν. ἡ δὲ ψυχρότης καὶ θερμότης, ἐμφανέστατα δόξαιεν ἂν εἶ(ναι) διὰ τοὺς τόπους γινόμεναι. ψυχρὰ γὰρ τὰ πρὸς ἄρκτον· τὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν, ἀλεεινά. τὸ δὲ ἐφ' ἑκάτερα ῥέον, ὅμοιον· [9] ἅμα γὰρ καὶ ἧττον ἀναπεπταμένου τὸ σύνεγγυς, καὶ μὴ ἀναπεπταμένη φορά. τὸ δὲ διὰ στενοῦ καὶ σφοδροτέρως φερόμενον, ψυχρότερον. εἴς τε τὸ πόρρω διακεκαυμένον μᾶλλον καὶ ἀλεαινόμενον. [10] διὸ καὶ ὁ νότος ἐκεῖ ψυχρότερος ἢ παρ' ἡμῖν. ὡς δέ τινές φασι, καὶ μᾶλλον ἢ βορέας. [11] ποιεῖ δέ τι καὶ ἡ μεταβολὴ πρὸς φαντασίαν, ἀλεεινοῦ προϋπάρχοντος τοῦ τόπου· καὶ τοῦτο μὲν κοινόν, ὡς εἰπεῖν, πᾶσι. [12] τὸ δὲ ὑέτιον καὶ αἴθριον, ἑκάτερον, καὶ τὸ κυματῶδες καὶ ἄκυμον, καὶ πυκνὸν καὶ συνεχές, καὶ ἀνωμαλὲς καὶ ὁμαλόν. ἔτι δὲ τὸ μέγεθος οὐ μὲν ἀρχομένου, τοῦ δὲ λήγοντος πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν τόπων ἀποδοτέον ἢ ἀποδίδοται μᾶλλον. ὅθεν μὲν γὰρ ἕκαστος πνεῖ, παρ' ἐκείνοις αἴθριος. ὅπου δὴ ἀπωθεῖ τὸν ἀέρα, παρ' ἐκείνοις [δὴ] ἐπινεφὴς καὶ ὑέτιος. διόπερ ὁ μὲν βορέας, καὶ μᾶλλον οἱ ἐτησίαι, τοῖς πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολὴν οἰκοῦσιν, ὑέτιοι. ὁ δὲ νότος, ὡς εἰπεῖν, ἢ οἱ ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου † πνέοντες τοῖς πρὸς ἄρκτον. [13] οὐ μικρὰ δὴ ἐνταῦθα, ἀλλὰ μεγίστη ῥοπή, τὸ τὰς χώρας ὕψος ἔχειν· ὅπου [γὰρ] ἂν προσκόπτῃ τὰ νέφη καὶ λάβῃ στάσιν, ἐνταῦθα καὶ ὕδατος γένεσις. διὸ καὶ τῶν συνεγγὺς τόπων, ἄλλοι παρ' ἄλλοις ὑέτιοι τῶν ἀνέμων. ἀλλὰ περὶ μὲν ὑδάτων ἐν ἑτέροις εἴρηται διὰ πλειόνων· [14] ἐκ τῆς αὐτῆς δὴ αἰτίας· καὶ ὁ μὲν βορέας, εὐθὺς ἀρχόμενος, μέγας. ὁ δὲ νότος, λήγων. ὅθεν καὶ ἡ παροιμία συμβουλεύει τὰ περὶ τοὺς πλοῦς. ὁ μὲν γάρ, εὐθὺς οἷον ἐπίκειται τοῖς περὶ ἄρκτον οἰκοῦσιν. ὁ δέ, μακρὰν ἀφέστηκε. χρονιωτέρα δὴ ἡ τῶν ἄπωθεν ἀπορροή. καὶ ὅταν ἀθροισθῇ πλῆθος· τοῖς γὰρ περὶ αἴγυπτον καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους, ἀνάπαλιν ὁ νότος ἀρχόμενος, μέγας. ὅθεν καὶ τὴν παροιμίαν ἐναντίως λέγουσιν. [15] ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πυκνὸν καὶ ἄκυμον καὶ συνεχὲς καὶ ὁμαλές, ἐκείνοις ὁ νότος ποιεῖ μᾶλλον· ἀεὶ γὰρ τοῖς ἐγγὺς ἕκαστος τοιοῦτος † δὲ τὰ πόρρω, καὶ ἀνωμαλὴς καὶ διεσπασμένος [μᾶλλον] τούτων

μὲν οὖν τὰς εἰρημένας αἰτίας ὑποληπτέον. αἵπερ ἐκφανεῖς καὶ κατ' ἄλλους τόπους εἰσὶν, ἐλάττους καὶ ἔλαττον ἀπέχοντας ἀλλήλων. τοῦτο δὴ οἷον καὶ δόξει ἀνάλογον εἶναι. 16 ὁ μὲν γὰρ νότος, ἀεὶ τοῖς ἑαυτοῦ τόποις αἴθριος. ὁ δὲ Βορέας, ὅταν ᾖ χειμὼν μέγας, ἐν μὲν τοῖς πλησίον συννεφὴς ἔξω, δ' αἴθριος. αἴτιον δ', ὅτι διὰ μὲν τὸ μέγεθος πολὺν ἀέρα κινεῖ. τοῦτον δὲ φθάνει καὶ πήγνυσι πρὶν ἀπῶσαι· παγέντα δὲ μένει τὰ νέφη διὰ βάρος, εἰς τὰ ἔξω [δὲ] καὶ πορρωτέρω τοῦ μεγέθους μᾶλλον ἢ ψυχρότης διαδίδοται. καὶ τοῦτο ἐργαζομένη. ὁ δὲ νότος, ἧττον τε ἔχων ὕλην καὶ ταύτην οὐ πηγνὺς ἀλλ' ἀπωθῶν, αἰθρίαν ἄγει τοῖς πλησίον· ὑετιωτέρους δ' ἀεὶ τοῖς πόρρω, μέγας πνέων. 17 καὶ λήγων μᾶλλον ἢ ἀρχόμενος. ὅτι ἀρχόμενος μὲν ὀλίγον ἀέρα ἀπωθεῖται. προϊὼν δὲ, πλείω. καὶ οὕτως ἀθροιζόμενος ἐκνεφοῦταί τε, καὶ πυκνωθεὶς, ὑδάτινος γίνεται, τὸ δὲ καὶ τὸ ἀπ' ἐλάττονος ἢ μείζονος ἀρχῆς ἄρχεσθαι, διαφέρει. μικρᾶς μὲν γὰρ οὔσης, αἴθριος· μεγάλης δὴ, ἐπινεφὴς καὶ ὑέτιος, διὰ τὸ πλείω συνωθεῖν ἀέρα. 18 τὸ δὲ μὴ πνεῖν κατ' αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον, [τὴν] εἰς θάλατταν τὸν νότον, ὥς τινές φασι, μηδ' ὅσον ἡμέρας ἀπέχοντα καὶ νυκτὸς δρόμον, ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ Μέμφιδος λαμπρόν. ὁμοίως δὲ καὶ ἃ ἐὰν ἀπέχῃ τοσοῦτον, οὐκ ἀληθὲς μὲν εἶναί φασιν, ἀλλὰ ψεῦδος. οὐ μὴν ἴσως γε, ἀλλ' ἔλαττον πνεῖ. τὸ δὴ αἴτιον, ὅτι κοίλη τὰ κάτω ἡ Αἴγυπτος. ὥσθ' ὑπερπίπτειν αὐτῆς. τὰ δ' ἄνω, ὑψηλότερα. ἐπεὶ τό γε συνεχὲς ἀπαιτεῖ τὸ μέγεθος. τὰ γὰρ τοιαῦτα, μάλιστ' ἐκ τῶν τόπων ἀποδοτέον, ἅπερ καὶ φύσιν ἔχει. διαμένει δ' ἐπινεφῆ καὶ αἴθρια τὰ πνεύματα τὸν ὁμοίως ὥσπερ ἔμπροσθεν ἐλέχθη. 19 τὸ δὲ τὸν Βορέαν ἐπιπνεῖν τῷ νότῳ, τὸν δὲ νότον μὴ τῷ Βορέᾳ, πρὸς ἐκείνην τὴν αἰτίαν ἀνακτέον, τὴν μείζους ἑκατέρα κατὰ τοὺς τόπους. παρ' ἡμῖν γὰρ τοῦτο συμβαίνει. καὶ ὅλως τοῖς ὑπὸ τὴν ἄρκτον οἰκοῦσιν. τοῖς δὲ πρὸς πρὸς μεσημβρίαν ἀνάπαλιν. αἴτιον δ' ἀμφοῖν τὸ αὐτό. τοῖς μὲν γὰρ ὁ Βορέας. τοῖς δὴ ὁ νότος πλησίον. ὥστ' εὐθὺς ἀρχόμενοι ποιοῦσιν αἴσθησιν· εἰς δὲ τὰ πόρρω βραδέως διικνοῦνται. πλείστων δὲ ὄντων, ὥσπερ εἴρηται, βορείων καὶ νοτίων, ἑκατέρων οἷον τάξις ἐν οἷς χρόνοις μάλιστα πνέουσι κατὰ λόγον, [ἐστὶ τοῖς μὲν βορείοις, χειμῶνός τε καὶ θέρους καὶ μετοπώρου] μέχρι τοῦ λήγειν. τοῖς δὲ νοτίοις, κατὰ χειμῶνά τε καὶ ἀρχομένου [ἔαρος] καὶ μετοπώρου λήγοντος. καὶ γὰρ αἵ τε τοῦ ἡλίου φοραὶ συνεργοῦσιν ἀμφοτέ-

sunt ad causas, quas docuimus, quæ etiã manifestæ sunt in aliis locis, & minoribus, & nõ longè inter se distantibus. atq; hæc videtur esse proportio. 15 Nã Auster suis solet esse serenus locis. Aquilo verò quando hyems magna sit, pximis locis nubilus, vlterioribus serenus est; quod cum vehemens sit multum aeris commouet, hic autem antequam vlterius compellatur concrescit, concretæ verò nubes propter grauitatem permanent, frigusq; vlterius, quã procedat vẽti magnitudo dispergitur, sudumq; facit aerẽ. contrà Auster, cui minor est materiæ copia, cùm illam nõ cogeret, sed cõpellat, iis qui propè sunt, serenus est, iis, qui procul habitãt dum flat vehemẽs, pluuius: 17 & magis sanè dũ desinit, atq; dum oritur, quòd oriens paruam aeris copiã procedens vlterius magnã propellat. Sic aũt dũ sese colligit nubilus fit, mox cõcretus pluuiã infert. Quãquam etiã plurimũ refert à paruo ne an à magno oriatur principio. Nã si paruũ habeat principiũ, serenus est, si magnũ, nubilus, & pluuius, propter multam aeris cõpulsionẽ. 18 Cæterũ falsum esse dicũt in Ægypto, q̃ ad mare vergit, non spirare Austros intra diei ac noctis itineris spaciũ, sed supra Memphim, & loca, quæ tantundem à mari distant. & profectò nõ æquè spirat, sed min⁹ infrà Mẽphim Auster, q; caua sit infera Ægypti regio, vt illã facilè trãscẽdere videatur. supera verò regio altior est, præter quã q; vicinia vẽti magnitudinis causa est. atq; hæc à locis sic declaranda sunt, quæ & naturæ locũ obtinẽt. permanent venti hi & sereni, & nubili eodẽ modo, quo abũdè dictũ est. 19 Verũ cũ Aquilo post Austrũ spiret, nec cõtrà post Aquilonẽ Auster, illã esse causã putandũ est, quæ vtrũq; per locos partitur. Hoc.n. nobis accidit, & omninò iis, qui ad septentrionẽ habitant. Nam qui ad meridiem vergũt, iis cõtrariũ euenire certũ est. Eadẽ verò vtrobiq; causa: illis enim Aquilo, his verò Auster vicinus est, vt statim exoriẽtes persentiãtur. ad lõginqua verò serius penetrẽt. atq; cũ frequẽtissimi spirẽt Aquilones, & Austri, vtrorũq; velut ordo quidã est iis temporib., quib. perflant, certã ratione donec desinant. tempus autem, quo flat Auster hyems est, veris initium, & Autumni finis. Nam solis motus vtrosq; adiuuat,

& quasi vltro citroque commeante aëre fit flatuum vicissitudo. 20 aer enim, qui hyeme depulsus sit, quo tempore Aquilones præsertim, spirant, nec nõ æstate ab Etesiis, & reliquis flatibus illius tractus, vere rursus eo redditur, vnde compulsus est, eadẽq; ratione circa finem Autumni, & Virgiliarum occasũ. 21 ex hoc & illud est, quod admirantur, quod ita non fit. Cur Aquilones Etesiæ fiant, Austri minimè, quamquam verni Austri itaquàm Etesiæ quidã sunt, quos vocant λευκονότους. Sereni enim pene sunt, & sine nubibus, simul autem & in longum expatiantur. Nam Aquilo statim prope nos est, vnde ortus Etesiarum. 22 verum cur eo tempore, atque eo modo flatus Etesiarũ fiant, curq; desinant occidente sole, noctu rursus non excitẽtur, eædẽ ferè causæ sunt. fit enim flatus, cũ liquatur glacies, quare quãdo sol liquefacere cœperit, & superare, flatus oriũtur, quos vocant προδρόμους, quos sequũtur Etesiæ. q. verò vnà cũ sole occidente desinant, & noctu nõ spirent, causa est, quòd occidẽte sole desinat liquescere glacies, iã vero noctu cũ occiderit non liquescat; quãquàm etiã noctu aliquãdo spirẽt, cũ plurima glacies liquefacta sit. 23 hęc.n. inequalitatis Etesiarũ causa est. aliquãdo.n. magni & continui, aliquãdo parui, & intermittentes spirant, eo quod inęquabilis fiat liquatio. est aũ tẽpro liquefactæ materiæ quãtitate, & flatuũ motus atq; hãc inæqualitatẽ cõtingere accidit, tũ locis, tũ viciniæ, aut distãtię, tũ aliis huiusce generis differẽtiis. 24 quod si vera sunt, quæ & alii, & ipsi Cretenses ferunt, maiores nũc apud eos, niuosioresq;, quã olim fuerint, esse hyemes, eo argumento quod olim mõtes colebãtur, ferebãtq; fructũ, tũ sata, tũ arbores, fuisse.n. mõtana illa loca, & culta, & arborib. consita (sunt.n. & in Idæis montib. & in aliis magnæ planicies, quæ incultæ sunt in præsentia, quod nõ ferant, olim vero etiam habitabantur, fuitq; ideo populosior Insula) atq; eo quidẽ tẽpore magnã imbrium fuisse copiã, niuis vero, ac tẽpestatum pene nullã. 25 si inquã hæc vera sunt, & Etesias plures esse necesse est. 26 quod si tẽpus etiam fuisse credendũ est, quo defecerint omnino flare, eosq; reuocauit Aristę° peractis in Cea Ioui sacrificiis (sic.n. fabulãtur) Hyberna loca nõ eodẽ modo humida, ni-

ροις, καὶ ἡ ἀνταπόδοσις γίνεται, καθάπερ παλίρροια τοῦ ἀέρος. 20 ὁ γὰρ ἀπωσθεὶς κατὰ τὸν χειμῶνα· πλείους γὰρ, ὡς ἐπίπαν, βορέαι πνέουσι· καὶ ἔτι πρότερον τοῦ θέρους, ὑπὸ τῶν ἐτησίων καὶ τῶν ἐπὶ τούτοις ἀνταποδίδοσιν πάλιν τοῦ ἦρος εἰς τοὺς δὲ τοὺς τόπους, καὶ λήγοντος μετοπώρου, καὶ περὶ πλειάδος δύσιν ἀνάλογον. 21 ὅθεν καὶ τὸ θαυμαζόμενον ὡς οὐκ ὄν. διὰ τί βορέαι μὲν ἐτησίαι γίνονται, νότοι δ' οὐ γίνονται, φαίνεταί πως συμβαίνειν. οἱ γὰρ ἠρινοὶ νότοι, καθάπερ ἐτήσιοί τινές εἰσιν· οὓς καλοῦσι λευκονότους. αἴθριοι γὰρ καὶ ἀσυννεφεῖς ὡς ἐπίπαν. ἅμα δὲ καὶ τὸ μακρὰ ἡμῖν ἀπηρτῆσθαι λαμβάνουσιν. ὁ δὲ βορέας, εὐθὺς ἐν ἡμῖν. ἥδε τῶν ἐτησίων φύσις. 22 διὰ τί δὲ ταύτην τὴν ὥραν, καὶ πῶς οὕτως πνέουσι, καὶ διὰ τί λήγουσι τῆς ἡμέρας ληγούσης, καὶ νύκτωρ οὐ πνέουσι, σχεδὸν ἐν ταύταις λέγεται τὰς αἰτίαις. ὡς ἄρα ἡ μὲν πνοὴ γίνεται διὰ τὴν τῆς χιόνος τῆξιν· ὅταν μὲν οὖν ὁ ἥλιος ἄρξηται λύειν τὸν πάγον καὶ κρατεῖν, οἱ πρόδρομοι. μετὰ δὲ ταῦτα, οἱ ἐτησίαι. τοῦ δ' ἅμα τῇ καταφορᾷ τοῦ ἡλίου λήγειν καὶ νύκτωρ μὴ πνεῖν, αἴτιον τὸ τὴν χιόνα τηκομένην παύεσθαι δυομένου, καὶ νύκτωρ μὴ τήκεσθαι δεδυκότος. οὐ μὴν ἀλλ' ἐνίοτε πνέουσιν, ὅταν πλείων, ἡ τῆξις γίνεται. 23 καὶ γὰρ τῆς ἀνωμαλίας αἴτιον τοῦ † λῆπλέον. ὅτε μὲν γὰρ μεγάλοι καὶ συνεχεῖς· ὅτε δ' ἐλάττους καὶ διαλείποντες πνέουσι, διὰ τὸ τὰς τήξεις ἀνωμάλους γίνεσθαι, κατὰ δὲ τὴν ὕλην ἡ φορά. ταύτην δὲ τὴν ἀνωμαλίαν ἐνδέχεται καὶ τοῖς τόποις, καὶ τῷ συνεγγὺς ἢ πόρρω, καὶ ἄλλαις τοιαύταις διαφοραῖς συμβαίνειν. 24 εἰ δ' οὖν ἀληθὲς ὃ λέγουσιν ἄλλοι τε καὶ οἱ περὶ Κρήτην, ὡς ἄρα νῦν μείζονες οἱ χειμῶνες, καὶ χιόνων πλείων πίπτει. τεκμήρια φέροντες, ὡς τότε μὲν ᾤκηντο τὰ ὄρη, ἔφερε καρπὸν καὶ τὸν σιτηρὸν. καὶ τὸν δενδρίτην πεφυτευμένης καὶ διειργασμένης τῆς χώρας. ἔστι γὰρ πεδία ἐν τοῖς ἴδης ὄρεσιν εὐμεγέθη, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὧν νῦν οὐδ' ὁτιοῦν γεωργοῦσι, διὰ τὸ μὴ φέρειν. τότε δ' ὥσπερ εἴρηται), καὶ ἐπῴκουν, ὅθεν καὶ ἡ νῆσος πλήρης ἦν ἀνθρώπων. ὄμβρων μὲν γινομένων κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον. πολλῶν χιόνων δὲ, καὶ χειμώνων μὴ γινομένων. 25 εἰ δ' ἐστὶν ἀληθῆ ταῦτα καθάπερ λέγομεν, ἀναγκαῖον καὶ τοὺς ἐτησίας εἶναι πλείους. 26 εἰ δέ ποτ' ἐξέλιπον καὶ Ἀρισταῖος αὐτοὺς ἀνεκαλέσατο θύσας τὰς ἐν Κέῳ θυσίας τῷ Διῒ, καθάπερ μυθολογοῦσι, κἀπομβρία [μὲν] ἂν

εἴη τὰ ἐπὶ τὰ ἡμέρια, οὐχ ὁμοίως, οὐ δὲ χιονώδη ταῦτα δ' εἴ τινα ἔχει διαταγήν, εἴτε τεταγμένην, εἴτ' ἄτακτον, εἴη ἂν καὶ τῶν πνευμάτων ταῦτα καὶ μεταταγὴ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους. ἄτοπον δ' [οὐκ] ἂν δόξειεν εἰ μὴ τοῖς πρὸς μεσημβρίαν ἐστὶ τοιαύτη τις ἐπικουρία κατὰ τὸ ἔτος. πολλῷ γὰρ ἐκπυρώτερος ὁ τόπος ἐκεῖνος. 27 δῆλον οὖν, ὅτι πλὴν εἰς πέψιν τῶν καρπῶν. οἱ μὲν γὰρ προτεροῦσιν, οἱ δ' ἀπαθεῖς εἰσί· περὶ μὲν τούτων σκεπτέον. 28 εἰ δὲ πάντων τῶν πνευμάτων ἡ αὐτὴ καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γένεσις, ἐστί τι παραλαβεῖν, ἥλιος αἴτιος ποιῶν εἴη. τάχα δ' οὐκ ἀληθὲς καθόλου εἰπεῖν· ἀλλ' ὡς ἡ ἀναθυμίασις οὕτως δ', ὡς συνεργῶν. 29 ἀλλ' ὁ ἥλιος δοκεῖ, καὶ κινεῖν ἀνατέλλων, καὶ καταπαύειν τὰ πνεύματα. διὸ καὶ ἐπαυξάνεται καὶ ἐμπίπτει πολλάκις. οὐ καθόλου δὲ περὶ ἀληθές. ἀλλ' ἐφ' ὧν τε συμβαίνει ταύτην ὑποληπτέον τὴν αἰτίαν· ὅταν μὲν γὰρ ἔλαττον ἢ τὸ ἀνηγμένον ὑγρόν, τούτου κατακρατῶν, ἐξανήλωσε καὶ κατέπαυσεν ὁ ἥλιος. ὅταν δὲ πλέον συμπαρώρμησε, καὶ σφοδροτέραν ἐποίησε τὴν κίνησιν. ἐνίοτε δὲ καὶ ἅμα τῇ δύσει κατέπαυσεν, [ὥσπερ] ἀφαιρούμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ κίνησιν ἣν ἔδωκεν ταύτην δὲ δῆλον ὡς ἔχειν τινὰ δεῖ συμμετρίαν ὥστε μήτ' ἐξαναλίσκεσθαι, μήτ' ἐξ αὐτῶν δύνασθαι κινεῖσθαι πλείω χρόνον. 30 ἔνια δὲ καὶ δύνοντος τοῦ ἡλίου πνεῖν οὐδὲν κωλύει μᾶλλον, οἷον ὅσα καλεῖται τῇ θερμότητι, καὶ ὥσπερ ἐξαναξηραίνεται καὶ ἐκκρίνεται. 31 διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μάλιστα ἄπνευματοι, παρεγκλίναντος δὲ τοῦ ἡλίου, πνευματωδέστεραι. 32 ποιεῖ δὲ καὶ ἡ σελήνη ταῦτα πλὴν οὐχ ὁμοίως· οἷον γὰρ ἀσθενὴς ἥλιός ἐστιν. διὸ καὶ νύκτωρ διενότεραι † καὶ αἱ σύνοδοι τῶν μηνῶν χειμερινώτεραι. συμβαίνει δ' οὖν ὅτε μέν, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου τὰ πνεύματα ἐπαίρεσθαι, ὅτε δέ, λήγειν· καὶ ἐπὶ τῆς δύσεως ὁμοίως. ὅτε μὲν γὰρ κατέπαυσεν· ὅτε δ', ὥσπερ ἀφῆκεν. 33 εἰ δέ ποτε καὶ κατὰ σύμπτωμα γίνοιτο ταῦτα, καθάπερ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἄστρων ἀνατολαῖς καὶ δύσεσιν, ἐπισκεπτέον. 34 ταὐτὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν [αὐτῶν] πῶς αἰτίας. καὶ διὰ μέσων νυκτῶν καὶ μεσημβρίας ἄπνοιαι γίνονται καὶ μάλιστα· συμβαίνει γάρ, ποτὲ μὲν κρατεῖν, ποτὲ δὲ κρατεῖσθαι τὸν ἀέρα τὸν τοιοῦτον, ὑπὸ τῶν † μέσων μὲν νυκτῶν κρατεῖν· πορρωτάτω γὰρ ὁ ἥλιος τότε μεσημβρίας κρατεῖ δὲ καὶ κρατούμενος ἕστηκεν. ἡ δὲ στάσις, νηνεμία. 35 συμβαίνει δὲ καὶ τὰς καταπαύσεις γίνεσθαι τῶν πνευμάτων κατὰ λόγον. ἄρχεται [μὲν] γὰρ ἡ θερμὴ περὶ δυσμάς. λήγει δὲ τὰ μὲν ἕωθεν, ὅταν κρατηθῇ· κρατεῖται δὲ κατὰ μεσημβρίαν. καὶ ἀπὸ δυσμῶν, ὅταν

da, niuosaq; fuisse perspicuũ est. hæc igitur si mutationem subeũt, aut ordine quodã, aut temere sequatur etiã op' est iisdẽ tẽporib. flatuũ mutatio, aut cessatio. absurdũ itaq; ne fuerit, si iis, qui meridiẽ habitãt, nõ fit huiusmodi anniuersaria refectio, cũ loca illa lõgè calidiora sint.[27] q alioquin planũ est, pterquã in fructib. maturãdis. sunt. n. præcoces alii, alii verò difficilè maturescũt. ac de hac quidẽ re aliàs cõtẽplãdũ est.[28] verũ si vẽtorũ omniũ eadẽ ab iisdẽq; causis generatio est, auctor erit sol, q sursũ assumat: quãquàm non & id fortasse verũ in vniuersum, sed exhalatio adiuuãte sole.[29] Cæterũ & mouere videt sol exoriẽs, & sedare flamina. quamobrem & insurgunt, & desinũt sæpenumero. id quod in vniuersum verũ non est, sed in quibus id accidit, hanc esse causam putandum est. quando enim parum fuerit halitus, dissipat sol, & sedat. quando verò plus fuerit, commouet & vehementiorem motum excitat. Nonnunquam occidẽte sole flatus desinunt, eo scilicet auferente motum, quem dederat. Hunc autem ita commoderatum esse oportet, vt neque absumatur, neque possit per sese agitari diutius.[30] neque sanè fieri non potest, quin occasu solis flatus nonnulli magis oriantur, vt ii, qui calore tabescũt, & veluti exsiccãtur.[31] vnde accidit, vt meridie quiescãt venti, cieantur autem declinante sole.[32] facit hęc eadem & luna. nõ eodem tamẽ modo: est. n. velut imbecill' sol. quo circa noctu validiores aliquãdo flat', & solis cũ luna coit' hyberniores. accidit itaq; oriẽte sole, & cieri vẽtos, & cadere. itidẽ occidẽs modo suscitat, modo vt desinat auctor est.[33] videndum autem an ex euentu hæc ita fiãt, vt ea quæ fiũt in ortu, & occasu sydcrum.[34] Hæc eadem & de ventorum trãquillitate dicenda sunt. Nam meridie ac media nocte aeris trãquillitas maxime fit. accidit enim, vt modò vincat, modo vincatur aer; media quidem nocte vincat, vincatur autem meridie: victus autem, & vincens manet immotus, sic autem tranquillitas est.[35] Nam & vẽtos optimã ratione cessare contingit. Nam sole occidente flare incipiunt: cessant aũt alii manè, cũ deuicti sint, alii circa meridiẽ, & post occasũ solis, cũ vincẽtes

& ipsi desierint, id quod media nocte fit. 36 verùm quod nonnullis admirationi est, tanquam à ratione alienum, quod venti cum à solis motu, & omninò à calore fiant, frigidi tamen sint, falsum est id rationi aduersari. neque enim simpliciter à calido vt à principali causa flatus oritur, sed vt ab adiuuante, & coniuncta.[37] Nec omnino quod à colore cietur, motio, calida & illa & ignea est, sed si certo modo fiat. confertim enim si irruat, & loco, vnde prodit, continua, calida est. sin paulatim & per angustum aliquod spacium, illa quidem calida est, sed aer, qui ab illa mouetur, ita eam solet afficere, vt ille prorsum fuerit affectus. Huius rei exemplum accommodatum est spiritus, qui ex ore editur, quem & frigidum dicunt, & calidum, falsò tamen: calidus enim semper est, interest tamen, quo modo prodeat. Hiantibus enim, & confertim halitum edentibus, calidus est, si verò angusto ore feratur, vehementior est, vicinumque propellit aerem, ille proximum, qui cum frigidus sit, halitum etiam, ac motum frigidum reddit. idem & ventis euenit. Nam si prima motio ab angusto loco orta sit, primus quidem ille flatus frigidus non est, qui autem ab eo cietur aer, pro vt fuerit affectus, ita etiam spiritum mutat. Nam si ille aut calidus, aut frigidus fuerit, hunc vel calidum, vel frigidum omninò faciet. Nam & ideo hyberni flatus frigidi, æstiui verò calidi sunt. est enim talis in vtraque tempestate aer. manifestum hoc si veluti excalfact aer sit. Nam vbi locus calidus, frigidusue fit, & flatus talis fit oportet.[38] atque in ipsis etiam locis continuis feruidus flatus est, quò vero procedit vlterius, non item.[39] Nonnunquam & flatus, qui aliunde oritur, si per feruida loca spiret, vbi crassus aer extiterit, afficitur & ille, & caloris sumit excessum. quo fit, vt & messores, & viatores ab his flatibus frequenter in planis, & æstuosis conuallibus moriantur, tùm propter aerem, qui ibi fit, tùm propter eius, qui aliunde defertur, appulsum.[40] quod enim neque per se motus aer, neque à calore detensus hoc motu cieatur, vel inde manifestum est. quòd si propter frigus, vaporesque deorsum ferretur, sursum autem propter calorem

παύσηται κρατοῦντα. τοῦτο δὲ γίνεται μέσων νυκτῶν. 36 εἰ δέ τινες θαυμάζουσιν ὡς ἄλογον, ὅτι τὰ πνεύματα ψυχρά ἐστιν ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου κινήσεως, καὶ ἁπλῶς τοῦ θερμοῦ γινόμενα, ψεῦδος τὸ φαινόμενον αὐτοῖς ἄλογον. οὔτε γὰρ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς συναιτίῳ προσαποδοτέον. 37 οὔτε πάντως ἡ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ κίνησις θερμὴ καὶ πυρώδης. ἀλλ' ἐὰν τρόπον τινὰ γίνεται. ἀθρόως γὰρ ἐκπίπτουσα, καὶ συνεχὴς αὐτῷ τῷ ἀφιέντι, θερμή. κατὰ μικρὸν δὲ καὶ διὰ στενοῦ τινὸς, αὕτη μὲν θερμὴ, ὁ δὴ ὑπὸ ταύτης κινούμενος ἀὴρ, ὁποῖος ἂν ποτε τυγχάνῃ πρότερον ὑπάρχων, τοιαύτην καὶ τὴν κίνησιν ἀποδίδωσιν. παράδειγμα δ' ἱκανὸν τὸ ἐκ τῶν στομάτων ἀφιέμενον ὅ φασιν εἶναι θερμὸν καὶ ψυχρὸν, οὐκ ἀληθῆ λέγοντες. ἀλλ' ἀεὶ μὲν θερμόν ἐστι. διαφέρει δὲ τῇ προέσει καὶ ἐκπλώσει. χαινόντων μὲν γὰρ καὶ ἀθρόον ἀφιέντων, θερμόν. ἐὰν δὲ διὰ στενοῦ σφοδρότερον φερόμενον ὠθῇ τὸν πλησίον ἀέρα, κἀκεῖνος τὸν ἐχόμενον ψυχρὸν ὄντα, καὶ ἡ πνοὴ καὶ ἡ κίνησις γίνεται ψυχρά. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πνευμάτων συμβαίνει· διὰ στενοῦ γὰρ οὔσης τῆς προτέρας κινήσεως, αὐτὸ μὲν τὸ πρῶτον οὐ ψυχρόν. τὸ δ' ὑπὸ τούτου κινούμενον, ὡς ἂν ἔχον τυγχάνῃ πρὸς θερμότητα, καὶ ψυχρότητα· ψυχροῦ μὲν γὰρ ὄντος, ψυχρόν. θερμοῦ δὲ θερμὸν καὶ διὰ τοῦτο, θέρους μὲν, θερμά. χειμῶνος δὲ, ψυχρὰ πνεύματα. καθ' ἑκατέραν γὰρ τὴν ὥραν τοιοῦτος ὁ ἀήρ. φανερὸν δὴ ὅπου διὰ τὴν † ἐκπεπυρωμένον οἷον τετύχηκεν. ἐὰν γὰρ ὅπου † πνεῦμα καὶ ὁ πόθος † θερμὸν εἴτε ψυχρὸν, ὁμοίως † διάφορα τοῦ ἀέρος, † ἀεὶ τοιοῦτος φαίνεται. 38 καὶ ἐν αὐτοῖς μὲν τοῖς τόποις † τοῖς συνεχέσιν, ἔμπυρος ἡ πνοὴ γίνεται. πορρωτέρω δὲ προϊοῦσιν οὐχ ὁμοίως. 39 ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ἄλλοθεν ἐπιὸν, ἐὰν διεξ ἐμπύρων ᾖ τόπων καὶ ἐχόντων ἀέρα παχὺν, καὶ διακαὲς καὶ ὑπερβάλλον φαίνεται τῇ θερμότητι. διὸ καὶ οἱ ὁδοιπόροι μὲν καὶ θερισταὶ πολλάκις ἀποθνήσκουσιν ὑπὸ τῶν τοιούτων πνευμάτων, ἐν τοῖς πεδίοις καὶ ἐν τοῖς πνιγηροῖς τόποις. τὸ μὲν αὐτοῦ συνεργαζομένου τοῦ συνυπάρχοντος ἀέρος· τὸ δὲ, τοῦ διαφόρου, διὰ τὴν πνοὴν καὶ τὴν προσέκπλωσιν. 40 ὅτι δὴ ὑπ' αὐτοῦ μόνος κινούμενος ὁ ἀὴρ οὐχ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ κρατούμενος, ταύτην φέρεται τὴν φορὰν κἀκεῖθεν δῆλον. εἰ μὲν γὰρ, διὰ τὸ ψυχρὸς εἶναι φύσει

φύσει καὶ ἀτμιδώδης, κάτω ἀνεφέρετο, εἶθ' ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ἄνω. τοῦ γὰρ πυρὸς, ὡς κατὰ φύσιν, αὕτη ἡ φορά. νῦν δ' ὥσπερ ἐξ ἀμφοῖν μικτὴ, διὰ τὸ μὴ δ' ἕτερον κρατεῖν. [41] τοῦτο μὲν οὖν καθόλου τὸ κοινὸν, ὅτι ὁποῖος ἂν ὁ ἀὴρ ἢ ἀναθυμίασις καθ' ἑκάστους ἢ τόπους, οὕτως ἔχει καὶ τὰ πνεύματα τῇ ψυχρότητι· καὶ τάδε συμμαρτυρεῖ. [42] ὅσα γὰρ ἀπὸ ποταμῶν ἢ λιμνῶν, πάντα ψυχρὰ, διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ ἀέρος· ἀποψύχεται μὲν γὰρ ἀπολείποντος τοῦ ἡλίου. καὶ ἅμα παχύτερος ὁ ἀτμός. καὶ ἔτι δ' ἡ συνέχεια· ὥσθ', ὅταν προσπίπτῃ, συμβαίνει καθάπερ ῥῶσιν τινὰ γίνεσθαι τοῖς σώμασι. [43] καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις ἔγκοιλοι καὶ εὐσκεπεῖς τινες ὄντες τόποι τῶν ἔξω πνευμάτων, ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων εἰσὶ ψυχροί· τὸ γὰρ ἀναχθὲν ὑπὸ τοῦ ἡλίου, μένειν οὔτε πεφυκὸς οὔτε δυνάμενον, φέρεται καὶ ποιεῖ πνοὴν ὅθεν αἵ τε ἀπὸ τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν αὖραι, καὶ ὅλως αἱ ἀπόγειαι πνέουσιν ἕωθεν, ἀποψυχομένης τῆς ἀτμίδος διὰ τὴν ἀπόλειψιν τοῦ θερμοῦ· [44] τὴν γὰρ φορὰν ταύτην αὐτὴν γίνεσθαι κατ' ὀλίγον ἐστὶ, διά τε τἆλλα, καὶ διὰ τὴν εὐδίαν· καὶ ὅταν ψεκάδια καὶ ὑετοὶ μέτριοι γίνωνται, μᾶλλον πνεῦσιν· περιγίνεται γὰρ ὅλως τότε πανταχοῦ, καὶ μᾶλλον αἱ ἀπόγειαι γίνονται μετὰ τοῦτο. [45] ἀπὸ μόνου δὲ τοῦ Νείλου δοκοῦσιν οὐκ ἀποπνεῖν αὖραι, ἢ ἐλάχισται. διότι θερμὸς ὁ τόπος καὶ ἐξ οὗ καὶ εἰς ὃν ῥεῖ. [46] αἱ δ' αὖραι, πυκνουμένου τοῦ ὑγροῦ εἰσί· διὸ καὶ οὐδ' ἀπὸ τῶν ἐν Λιβύῃ ποταμῶν, οὐδ' ἀφ' ἑνὸς αὖραι οὐδαμῶς· ἅπαντες γὰρ θερμοί· τοῦτο δὲ δῆλον, ὅτι οὐδ' ἀπὸ τῶν περὶ Βαβυλῶνα, καὶ Σοῦσα, καὶ ὅλως περὶ τοὺς ἐμπύρους τόπους. καίτοι φασί γε θαυμαστῶς καταψύχεσθαι τὸν ἀέρα πρὸς τὴν ἕω· τοῦτο μὲν οὖν ἐπισκεπτέον. [47] τάχα γὰρ ἀποψύχεται μὲν, οὐ δύναται δὲ πορρωτέρω προϊέναι καὶ ποιεῖν αὔραν εὐπύρων εὐθὺ τῶν ὑποδεχομένων ὄντων τόπων. [48] ἀπὸ γοῦν τῆς ἀπογαίας καὶ τῆς τοιαύτης αὔρας καὶ αἱ τροπαὶ γίνονται, συναθροισθέντος τοῦ ὑγροῦ ἀέρος. ἡ γὰρ τροπὴ, καθάπερ πάλιν πνοή τις ἐστὶ πνεύματος· ὥσπερ ἐν τοῖς εὐρίποις, τῶν ὑγρῶν. ὅταν γὰρ ἀθροισθῇ καὶ πλῆθος λάβῃ, μεταβάλλει πάλιν, εἰς τὸ ἐναντίον. [49] μάλιστα δ' ἐν τοῖς κοι-

calorem. hæc enim ignis naturalis est motio. Nunc autem tanquàm ex vtroque mistus eius est motus, quod neutrum dominetur alteri. [41] Hoc igitur in vniuersum positum sit, tales esse ventos qualis aer, aut exhalatio in singulis locis. Cuius rei illud etiam argumentum sit. [42] Nam flatus, qui à stagnis, & fluminibus veniunt, frigidi sunt omnes ptopter aeris humiditatem. Frigescit enim occidente sole, & crassior subinde vapor oritur, vt dum feratur, veluti robur quoddam corporibus acquiri soleat. [43] quo fit, vt cùm plura loca caua obtectaq; sint ab externis flatibus, à propriis tamen & indigenis frigida sint. vapor enim, qui à sole educitur, cùm natura sua nequeat persistere, motu cietur, & flatum efficit. Hinc auræ, quæ à fluuiis, & paludibus prodeunt, & omnino quę dicuntur ἀπόγειαι manè spirant, frigescente halitu propter caloris defectum. [44] fit enim sensim tùm ptopter alia tùm propter tranquillitatē motus, magis autem spirant in pluuiis paruis, & guttatim cadentibus. tunc .n. suggeritur materies vndique vndæ abterrenæ auræ posteà magis prodeunt. [45] Verum ab vno fluuiorum Nilo, aut nullæ videntur spirate auræ, aut quàm minimæ. quòd locus, à quo, & in quem fluit spiritus, calidus est. [46] Auræ verò humidi densatione oriuntur. quamobrem ne ab vllo quidem Aphricæ flumine propter locorum caliditatem cieutur auræ, id quod perspicuum est, q; nec Babylone, nec Susis, nec cęteris feruidæ caliditatis regionib. quāquam ad orientem mirum in modum ferunt aera refrigescere. quòdquidem aliàs inspiciendum est. [47] quāquam id fortasse afferri possit, frigescere quidem aerem, non posse tamen vlterius promoueri, & auram facere, locis statim excipientib. valde feruidis. Atq; ab his auris, [48] & ab iis, quæ à terra prodeunt, fiunt & flatum conuersiones, quæ τροπαὶ dicuntur, collecto scilicet coaceruatoque aere, est enim conuersio velut iterata spiratio, eo modo facta, quo fit in Euripis aquatum versio. Cum enim coaceruatus multus spiritus fuerit, mutatur rursus in contrarium. [49] maximè autem hæc fiunt in cauis locis, & vbi spirent abterrenæ auræ. vtrumque au-

tem optima ratione. in cauis enim locis statim, atque colligitur, spiritus retro irruit, in apertis vero dispergitur: mox flatuum terrenorum materia infirmior est, quàm vt possint in longum prorumpere. contingit hic flatuum recursus pro ratione copiæ ac magnitudinis, qua terrenæ auræ spirauerint, similiter & prout aut anticipando, aut serius spirando prodeant. 10 fit & ventorum quædam refractio, vt in se ipsos flare videantur, quando in editiores locos spirant, neque illos possunt superare. Quamobrem & nubes alicubi contrariæ feruntur ventis, vt in Lingiis Macedoniæ Aquilo fertur Aquiloni contrarius. causa autem est, quod cum Olympus, & Ossa montes alti sint, in illos offendunt venti, cumque nequeant superare, feruntur in contrarium, vt & nubes, quæ infra sunt, contrario ferantur motu. hoc idem, & aliis locis accidit. 11 Nam aliquot locis sub ipso rū Etesiarū flatib. contrarii fiunt Aquiloni flatus propter refractionem, vt & ipsa Nauigia retro cedere videantur. 12 quemadmodum in freto inter Chalcidem & Oropum; spirant enim, quos appellant παλιμβορέας hoc est recurrentes aquilones. hoc accidit, quando vehementer spirant. tunc enim maxime potest in longum protendi repulsus flatus propter copiam. Nonnunquam & offendit ventus ita, vt diuelli videatur, & tum huc tum illuc feratur, quemadmodum & aqua ex vno eodemque fonte in multos riuos diuiditur. 13 porro simpliciter illud dicendum est, multas ventorum mutationes à locis fieri, & in aliis eorum differentiis, & in vehementia, ac lenitate, vt si aut per angustum locum, aut per latum, & apertum spirent. vehementior enim & plenior est ventus, qui per angustias flat, quemadmodum & aquarum profluentium alueus. cogitur enim & violentior fit, & impetu irruit; quamobrem cum in aliis locis tranquillitas sit, in angustiis semper est flatus. nequit enim aer propter copiam persistere, huius autem motus ventus est. vnde cum in angustiis includantur venti, eoque corruant, affatim spirant, id quod & in portis accidit. Nam & fe-

λοις ταῦτα γίνεται καὶ ὅπου πνέουσιν αἱ ἀπόγειαι· τούτων δ' ἑκάτερον εὐλόγως. ἐν μὲν γὰρ τοῖς κοίλοις, ὡς συναθροισθήσεται προσπίπτων· ἐν γὰρ τοῖς ἀναπεπταμένοις, διαχεῖται. τῶν δ' ἀπογείων πνευμάτων ἀσθενὴς ἡ φύσις. ὥστ' οὐ δύνασθαι βιάζεσθαι πόρρω. συμβαίνει δὲ καὶ ἡ ἀνταπόδοσις ἀνάλογον τοῦ τε πλήθους καὶ τοῦ μεγέθους, ὡς ἂν αἱ ἀπόγειαι πνεύσωσι. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὰς ὥρας, οἷον τὸ ὀψιαίτερον ἢ τὸ πρωϊαίτερον ἐμβαλεῖν αὐτάς. 10 γίνεται δὲ καὶ ἀνάκλασίς τις τῶν ἀνέμων, ὥστ' ἀντιπνεῖν αὑτοῖς, ὅταν ὑψηλοτέροις τόποις προσπνεύσαντες ὑπεράραι μὴ δύνωνται. διὸ ἐνιαχοῦ τὰ νέφη τοῖς πνεύμασιν ὑπεναντία φέρεται. καθάπερ καὶ περὶ λιγγίας τῆς μακεδονίας βορέου πνέοντος πρὸς τὸν βορέαν. αἴτιον δ', ὅτι τῶν ὀρῶν ὄντων ὑψηλῶν τῶν τε περὶ τὸν ὄλυμπον καὶ τὴν ὄσσαν, τὰ πνεύματα προσπίπτοντα, καὶ οὐχ ὑπεραίροντα τούτων, ἀνακλᾶται πρὸς τοὐναντίον. ὥστε καὶ τὰ νέφη, κατώτερα ὄντα, φέρουσιν ἐναντίως. συμβαίνει δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο παρ' ἄλλοις· 11 ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ἐτησίας ἀντίπνοιαι γίνονται τῷ βορέᾳ, διὰ τὴν περίκλασιν· ὥστε καὶ ἀντιδρομεῖν τὰ πλοῖα. 12 καθάπερ καὶ περὶ τὸν πόρθμον τὸν ἐκ χαλκίδος εἰς ὠρωπόν· οὓς δὴ καλοῦσι πάλιν βορέας· γίνεται δὲ τοῦτο σχεδὸν ὅταν ὦσι λαμπρότατοι. τότε γὰρ μάλιστα δύναται ὡς πορρωτάτω διατείνειν, ὅταν πλῆθος ᾖ τὸ ἀντικόπτον. ἐνιαχοῦ δὲ διὰ τὸ προσκόπτειν, σχίζειν συνέβαινε τὸν ἄνεμον· ὥστε τὸ μὲν, ἐκεῖσε. τὸ δὲ, δεῦρο ῥεῖν καθάπερ καὶ τὸ ὕδωρ ὑπὸ μιᾶς πηγῆς καὶ τῆς αὐτῆς ῥέον· 13 ἁπλῶς δὲ οἱ τόποι πολλὰς ποιοῦσι τῶν πνευμάτων μεταβολάς. ἄλλως τε καὶ τὸ σφοδρότερα καὶ ἠρεμέστερα γίνεσθαι, καθάπερ ἐὰν διὰ στενοῦ καὶ ἀχανοῦς πνέῃ· σφοδρότερον γὰρ ἀεὶ καὶ λαμπρότερον τὸ διὰ τοῦ στενοῦ, καθάπερ ὕδατος ῥεῖθρον. ἐκβιάζεται γὰρ καὶ διωθεῖ μᾶλλον ἀθρόον· διὸ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀπνοίας οὔσης, ἐν τοῖς στενοῖς ἀεὶ πνεῦμα. μένειν γὰρ ὁ ἀὴρ οὐ δύναται, διὰ τὸ πλῆθος. ἡ δὲ τούτου κίνησις, ἄνεμος. ὅθεν καὶ ἐν τοῖς στενωποῖς, ὅταν κατακλεισθῶσι καὶ συμπέσουσι, λαμπροὶ πνέουσι, καὶ ἐν ταῖς πύλαις

καὶ

καὶ αἱ θυρίδες ἕλκουσιν ἀεί, καὶ πνοὴν παρέχουσιν· πάντων γὰρ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἡ αὐτὴ καὶ μία τις, ἡ εἰρημένη αἰτία. [54] πάλιν δ' ἔνιοι τόποι, διὰ τὴν κοιλότητα, καὶ διὰ τὸ περιέχεσθαι μείζοσιν, ἐγγὺς ὄντες γε ἢ ἐγγυτέρω ταῖς ἀρχαῖς, ὅλως ἀπόπνως τυγχάνουσιν· οἱ δὲ πορρωτέρω, πνευματώδεις. [55] ὥσπερ καὶ περὶ Θετταλίαν καὶ Μακεδονίαν συμβαίνει κατὰ τοὺς ἐτησίας· οὐ γὰρ πνέουσι παρ' αὐτοῖς, ὡς εἰπεῖν. ἐν δὲ ταῖς νήσοις λαμπροὶ τῶν μακρὰν ἀπηρτημέναις· αἴτιον δέ, τὸ τὰς χώρας κοίλας καὶ ἐπισκεπεῖς εἶναι. ταῖς δὲ νήσοις οὐδὲν ἐπίπροσθεν. † ἡ φορά. [56] κωλύονται δὲ καὶ οὗτοι καὶ ὅλως πᾶς ἄνεμος πνεῖν, ἢ διὰ τὴν ἀπόστασιν. οὐ γὰρ δύναται διατείνειν εἰς τὸ πορρωτέρω, διὰ τὸ μῆκος, ἢ δι' ἐπιπροσθέσιν τινῶν, ἢ τρίτον εἰ τὸ πνεῦμα ἐγχώριον ἀντιπνεῖ καὶ κρατεῖ. [57] ὅτε δὲ συμβαίνει κατὰ τὴν ὥραν τοὺς ἐτησίας ἐπαίρεσθαι καὶ τὸν ἐσπαίαν πνεῖν περὶ Μακεδονίαν, ὥσπερ σύμπτωμα θετέον. πανταχοῦ γὰρ τῆς μεσημβρίας ἀπολήγει τὰ πνεύματα διὰ τὸν ἥλιον. ἅμα δὲ τῇ δείλῃ πάλιν αἴρεται. συμβαίνει δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τήν τε ἐσπαίαν πρὸς ταῖς ἀπογαίαις αὔραις καὶ τοὺς ἐτησίας ἐπαίρεσθαι πάλιν. [58] οὐ δὲ γὰρ τὴν ἀνάκλασιν τὴν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης τῶν ἐτησίων αἰτιατέον, ἣν μὴ ἐρρωμένοι εἰσὶν οἱ μέτριοι παντελῶς. τὰ μὲν οὖν συμπτώματα πειρατέον ἅπασι διαιρεῖν. [59] ἐκεῖνο δ' ἂν δόξειεν ἄτοπον καὶ παράλογον εἶναι, διὰ τί τῶν ὑψηλῶν τόπων τὰ μὲν προσηνέμια πάντα ἀπνεύματα τυγχάνει. τὰ δὲ ἐπισκεπῆ, πνευματώδη, καὶ οὐ μέτρια, ἀλλὰ σφοδρῶς. οἷον, ἐν Πλαταιαῖς τῆς Βοιωτίας, κειμέναις πρὸς τὸν βορέαν, ὁ μὲν βορέας, εὔδιεινός· ὁ δὲ νότος, μέγας καὶ χειμερινός, καὶ ἐπιπροσθοῦντος τοῦ κιθαιρῶνος. [60] καὶ πάλιν περὶ μὲν τὰ κοῖλα τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τῶν ἐτησίας ἐσπαῖα παραθέουσιν· ἐν Καρύστῳ δὲ τηλικοῦτοι πνέουσιν, ὥστε ἐξαίσιον εἶναι μέγεθος. [61] ἐπὶ δὲ τῆς Κυρειάδος ἐν τῷ καλουμένῳ Φαι † κειμένῳ πρὸς νότον, ὑψηλῷ καὶ ἀποτόμῳ, θαυμαστόν τι κῦμα μὲν εἰσπίπτει. πνεῦμα δ' οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ καὶ τὰ πλοῖα προσορμίζονται τοῖς λιμώλοις ἀλιμέ-

& fenestræ trahunt semper, & spiritũ exhibent, horum verò atque aliorũ huiuscemodi vna eademque est, quam explicauimus, causa.[54] contrà autem aliqua sunt loca quæ propterea quòd à maioribus locis obteguntur, ipsis alioquin vicina principiis omninò flatibus non sunt obnoxia, quæ verò inde remotiora sunt, vẽtis infestantur.[55] quemadmodum in Thessalia, & Macedonia accidit in flatibus Etesiarum. vix enim videntur ibi spirare. Contrà verò in Insulis remotioribus magni ac vehementes sunt. causa est, quòd loca illa caua, & obtecta sunt, Insulis nihil est oppositum quod ventorum appulsum impediat.[56] porrò tùm hi tùm omnes alii venti impediuntur, ne spirent, aut propter loci distantiam: neque enim possunt protẽdi longius; aut propter alicuius obicis interiectum, aut etiam quòd peculiaris regionis flatus oppositus spirat, ac vincit.[57] Verùm si quando accidit, Etesias in Macedonia excitari, & flare versorios, euentus loco habendum est. vbique enim circa meridiem flatus desinunt propter solem, suscitantur autem ad vesperam, quo tempore & versoriũ contra terrenas auras, rursumque Etesias suscitari accidit.[58] neque tamen tribuendum hoc est Etesiarum refractioni, quæ ab Olympo, & Ossa fit, cùm ea non nisi validis ventis fiat. huiusmodi igitur euenta distinguere omnibus studendum est.[59] illud verò & absurdum, & minimè consentaneum videri possit, cur locis editioribus, & alioquin vẽtis expositis tranquillitas fit, in cauis vero & contectis non ii quidem moderati, sed vehementes flare soleãt, id quod in Platæis Bœotiæ accidit. est autem regio Aquiloni exposita, vbi serenus, & tranquillus est Aquilo, Auster vero & magnus, & hyemalis, quamuis ante opposito Cytherone.[60] rursumque in cauis Eubœæ locis conuersiones ab Etesiis recurrunt. Caristi vero adeò vehementes sunt, vt admirandæ sint magnitudinis.[61] & Curiade in Fello vocato ad Austrum posito, alto, & prærupto promontorio fluctus miræ magnitudinis irruit, neque tamen ventus vllus est. quin & naues vt ad portum appellunt, quasi in portu non sint, agitari videas, atque alia huius generis e-

uehta. 61 quod autem ad terram non extendatur ventus causa est, quòd non transmittatur aer, neque sursum tollatur. fit enim propter altitudinem, vt ne tollatur. quòd enim transigi aera necesse sit, nec immobilem esse manifestum est. non in ædibus vbi ianuæ clausæ sint, flatus per fenestras minus intrat. locus enim plenus non transmittit aera. quamobrem neque alium admittit extrinsecus. fit enim aeris motus ad vacuum. Nam tractionem fieri malè à quibusdam dictum est. 63 Quæ verò loca Aquilonem spectant, sed ab eo côtecta sunt, ventis ideò solent infestari, quòd congestus flatus in altioribus locis affatim irruit, & velut effunditur. quà enim procumbit, ea ingruit. 64 in his locis & procellæ fiunt, quòd aeris aceruatio, & conglobatio fit, vt quando dissipari accidat, veluti plagam incutere videatur. validũ enim est, quod affatim & continuè irruit, vt videre licet in turbine. 65 atque ea, quæ à locis eueniunt, hæc & huiusmodi sunt multa alia multisque locis, quorum historiam afferre nõ opus est. 66 nam sunt nõnulla ventorum omnium communia, vt signa, quæ futuros flatus prænunciãt. aer enim densatus, aut rarefactus, calidus, aut frigidus, aut nihilo secius affectus futuri flatus aggressum præmõstrat: similis enim aeris affectio ad sensus nostros ventos præuenit 67 In mari etiam eodem modo, & in aliis aquis eadẽ licet nonnullis signa colligere, quã do quidem & fluctus dum attolluntur, & concidunt, ventos prænunciãt. propelluntur enim cõtinuè, sed paulatim. & spiritus quidem propellit, & qui propulit rursum desinit, & alio spiritu agitantur subinde primo consumpto. atque ita semper propulsæ feruntur vndæ, vt manifestũ sit, quãdo est quod mouetur propè esse, & illud, quod agitat. 68 Nonnunquã tamẽ accidit contrariũ, vt vẽtos subsequãtur fluctus. 69 verum posterius dissoluãtur, & desinãt, quod vt difficilè agitantur, ita etiam sedantur ægrius. atque huiuscemodi signa plurium ventorũ cõmunia sunt, 70 vt etiam quæ sumuntur à stellis, luna & aliis. Nam & à sole sumuntur, vt radiorum expansio, dissipatio, fractio, & aliud quid simile. aer. n. supernus quod pri afficitur, ostendit ventorum naturam.

71 est

νων πλήσια καὶ ἄλλα τὰ συμβαίνοντα θεωρεῖν ἐστίν. 62 αἴτιον δὲ τοῦ μὲν μὴ διικνεῖσθαι τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν γῆν, τὸ μὴ ὑπάγειν τὸν ἀέρα, μηδ᾽ αἴρειν ὅταν συμβαίνῃ διὰ τὸ ὕψος πρὸς κα † οὐχ ὑπεραίρων. ὅτι δὴ ὑπεξάγειν ἀεὶ δεῖ, καὶ μὴ ἵστασθαι τὸν ἀέρα, φανερόν. ἐν γὰρ τοῖς οἰκήμασιν, οὗ τις ἂν κατακλείσῃ τὰς θύρας, ἧττον διὰ θυρίδων ἡ πνοὴ φέρεται. πλήρες γὰρ ὂν καὶ μὴ ὑπεξάγον, οὐκ εἰσδέχεται τὸν ἔξωθεν ἀέρα. πρὸς γὰρ τὸ κενὸν ἡ φορά· διὸ καὶ τὸ ἕλκειν οὐ καλῶς λέγεται. 63 τὰ δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ ὅλως κατλώνημα, ἐπισκεπῆ. διὰ τοῦτο πνευματωδέστερα· διὸ συμβαίνει συναθροιζόμενον ἐπὶ τὸ ὕψος, οἷον ὑπάρχεσθαι τὸ πνεῦμα, καὶ ἐμπίπτειν ἀθρόον. 64 ᾗ γὰρ ἂν ἐπικυείσῃ, ταύτῃ κατέρραξεν ἀληθῶς ἀθρόον. γίνονται δὲ καὶ αἱ καταιγίδες ἐν τοῖς τοιούτοις. συστροφὴ γὰρ ἐν ταύταις καὶ ἀθροισμὸς πνεύματος. ὥσθ᾽ ὅταν ἐκραγῇ, καθάπερ πληγὴν ἐποίησεν. ἰσχυρὸν γὰρ τὸ ἀθρόον καὶ συνεχές ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν τυφώνων. 65 ἃ μὲν οὖν διὰ τοὺς τόπους συμβαίνει, ταῦτα καὶ τοιαῦτα τυγχάνει. πολλὰ δ᾽ ἔστι καὶ πολλαχοῦ, περὶ ὧν ἑκάστου, τῆς ἱστορίας λέγειν. 66 τὰ δὲ τοιάδε, κοινὰ πάντων τῶν ἀνέμων. οἷον ὅσα σημειώδη καθ᾽ ἕκαστον ἐν τῷ μέλλειν. ὁ γὰρ ἀήρ, ἀχλυούμενον κατὰ πυκνότητα καὶ μανότητα, ἢ κατὰ θερμότητα καὶ ψύξιν, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ τοιαύτην διάθεσιν, ἐξεδήλωσεν ἀεὶ τὴν ἐπιοῦσαν πνοήν. ὁμοιοπαθῆ γὰρ τὰ κατὰ τὸν ἀέρα καὶ πρότερον τὸν ἄνεμον εἰς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν. 67 ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης καὶ τῶν ὑδάτων, ἔστι τισὶ τὰ αὐτὰ σημεῖα λαβεῖν. ἐπεὶ καὶ τὰ κύματα προανιστάμενα καὶ προεκπίπτοντα σημαίνει τοὺς ἀνέμους. προωθεῖται † δὲ [οὐ] συνεχῶς, ἀλλὰ κατὰ μικρόν. τοῦτο δὲ προωθεῖ ἄλλο ὃ προέωσε. καὶ πάλιν ὃ προέωσε, δι᾽ ἄλλης πνοῆς ἐκινήθη, μαρανθείσης τῆς πρώτης. εἶθ᾽ οὕτως ἀεὶ προωθούμενα προσέρχεται. παρόντος δὲ τοῦ κινοῦντος, φανερὸν ὅτι καὶ τὸ κινοῦν ἥξει. 68 συμβαίνει δὴ καὶ ὑστερεῖν τὰ κύματα τῶν πνευμάτων. 69 ὕστερον δὲ διαλύονται καὶ παρακμάζουσι διὰ τὸ δυσκινητότατον καὶ δυσκαταπαυστότερον. κοινὰ δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα πλειόνων· 70 οἷον ἀστέρων τε καὶ σελήνης καὶ ἄλλων, καὶ παρ᾽ ἡλίῳ φάσις καὶ ἀπομάρανσις, ἢ ῥῆξις, καὶ εἴ τι τοιοῦθ᾽ ἕτερον· πρότερον γὰρ ὁ ἀὴρ ἄνω τὸ πάσχειν, ἀποδηλοῖ τὴν τῶν πνευμάτων φύσιν.

71 ἔτι

71 ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τέλει μέγιστός ἐστι· καὶ γὰρ τοῦτο κοινὸν πλείοσιν. 72 ὅταν γὰρ ἀθρόον ἐμπνεύσωσιν, μικρὸν γίνεται τὸ λοιπόν. 73 Τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα, καθάπερ εἴρηται, κοινά πως τῆς οὐσίας. ἔστι δὲ τὰ καθέκαστον ἴδια, κατὰ τὴν ἑκάστου φύσιν καὶ θέσιν. ὧν τὰ μὲν τοῖς τόποις μερίζεται, καθ' οὓς καὶ πρὸς οὓς αἱ πνοαί. τὰ δὲ, ταῖς ἀρχαῖς ὑφ' ὧν. τὰ δὲ, ἄλλοις τοιούτοις. 74 ἰδιώτατα δὲ οὖν, ὡς εἰπεῖν, τὰ περὶ τὸν καικίαν καὶ τὰ περὶ τὸν ζέφυρόν ἐστιν· ὁ μὲν γὰρ καικίας, μόνος ἐφ' αὑτὸν ἄγει τὰ νέφη, καθάπερ καὶ ἡ παροιμία λέγει· ἕλκων ἐφ' αὑτὸν ὥστε καικίας νέφη· ὁ δὲ ζέφυρος, λειότατος τῶν ἀνέμων, καὶ πνεῖ δείλης καὶ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ψυχρὸς, τῶν ἐνιαυσίων ἐν δυοῖν μόνον ὥραις, ἐαρινῇ καὶ μετοπώρου· πνεῖ δὲ ἐνιαχοῦ μὲν χειμέριος· ὅθεν καὶ ὁ ποιητὴς δυσαῆ προσηγόρευσεν· ἐνιαχοῦ δὲ μετρίως καὶ μαλακῶς. διὸ καὶ Φιλόξενος ἰδίαν αὐτοῦ πεποίηκε τὴν πνοιήν. καὶ τῶν καρπῶν, τοὺς μὲν ἐκτρέφει, τοὺς δὲ ἀπολλύει καὶ διαφθείρει τελείως. 75 αἴτιον δὲ τῷ μὲν καικίᾳ, διότι πέφυκε κυκλοτερεῖ φέρεσθαι γραμμῇ. ἧς τὸ κοῖλον πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ οὐ περὶ τὴν γῆν ἐστιν, ὥσπερ τῶν ἄλλων, διὰ τὸ κάτωθεν πνεῖν· πνέων δὲ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν .† οὗτος δὲ ἐφ' αὑτὸν ἄγει τὰ νέφη· πρὸς ὃ γὰρ ἡ πνοὴ, καὶ τῶν νεφῶν ἐντεῦθεν φορά. 76 ὁ δὲ ζέφυρος, ψυχρὸς μὲν, διὰ τὸ πνεῖν ἀφ' ἑσπέρας ἀπὸ θαλάττης καὶ πεδίων ἀναπεπταμένων. καὶ ἔτι μετὰ [τὸν] χειμῶνα, τοῦ ἦρος, ἄρτι τοῦ ἡλίου κρατοῦντος. καὶ μετοπώρου πάλιν, ὅτ' οὐκ ἔτι κρατεῖ [ὁ ἥλιος.] τοῦ βορέου [δὲ] ἧττον ψυχρὸς, διὰ τὸ ἀφ' ὕδατος πνευματουμένου καὶ μὴ χιόνος πνεῖν· οὐ συνεχὴς δὲ, διὰ τὸ μὴ κρατεῖσθαι τὸ γινόμενον πνεῦμα. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν γῇ καταμένει τὴν ὕλην, ἀλλὰ πλανᾶται, διὰ τὸ ἐφ' ὑγροῦ βεβηκέναι καὶ ὁμαλὸς διὰ τοῦτό ἐστιν. † οὐ γὰρ δι' ὀρέων πνεῖ, οὐδὲ βίᾳ τηκομένου, ἀλλὰ ῥᾳδίως, ὥσπερ δι' αὐλῶνος ῥέων. τὰ μὲν γὰρ πρὸς βορέαν καὶ νότον, ὀρεινά. τὰ πρὸς ἑσπέραν δὲ, οὔτε ὄρος οὔτε γῆ ἐστιν. ἀλλὰ τὸ ἀτλαντικὸν πέλαγος, ὥστε ἐπὶ τῆς γῆς φέρεται· 77 τῆς δείλης [δὲ] ἡ πνοὴ, διὰ τὸν τόπον. πάντα γὰρ μετὰ τοῦ ἡλίου διαχέοντος τὸ

71 est autem, vt & maximi in fine sint: hoc enim pluribus commune est. 72 Nam quando confertim efflant, quod ex iis reliquum est, minus desinit. 73 Hæc igitur (vt superius dictũ est,) ventorum substantiæ aliquo modo sunt communia. sunt & propria, quæ singulorum naturam sequuntur, & sitũ, quorum alia tribuuntur locis, in quibus, & ad quæ flatus fiunt, alia principiis, à quibus oriũtur, nonnulla huiusmodi aliis. 74 maximè autem propria videntur esse, quæ in Cæcia, & fauonio conspicimus. Cæcias enim solus ad se nubes agit, quod & in prouerbio est. Sic ad se trahens velut Cæcias nubes. fauonius autem ventorum leuissimus est, & spirat vespere, & terram attingens, & frigidus, duobus tantùm anni temporib. vere, & autumno. alicubi verò & hyemalis est, quare & Poeta δυσαῆ, hoc est, grauiter spirantem appellauit. alicubi verò & moderatè flat & molliter, & ideò Philoxenus proprium ei spiritum ac flatum tribuit. fructus verò alios auget, alios omninò corrumpit. 75 atq; causa cæciæ est, quòd feratur naturâ circulari linea, cuius cauum in cælo est, nõ circa terram, quemadmodum aliorũ ventorum, propterea quod ex proximo loco spirat. trahit igitur ad sese nubes, qđ flat ad suum principium, eò enim ferũtur illæ, quo flatus protenditur. 76 Fauonius verò frigidus est, quod ab occasu spirat, à mari, & æquorum planicie, nec non verè, post hyemem, iam sole reuigente, rursusque autumno, quando nondum sol vigescit, ac pollet. Aquilone autem minus frigidus, quòd flat ab aqua, quæ in spiritum abit, non autem à niuibus. non enim quemadmodum in terra fit, materiam tenet, & cohibet, sed vagus est, quod in aquis expatiatur, quocirca & æquabilis. non enim spirat à montibus aut à niuibus tùm liquescentibus, sed facilè ac leniter, veluti per canalẽ effluit. loca enim, vnde Auster & Aquilo flant, montosa sunt, ad occasum verò nullus mõs, nulla terra est, sed Atlanticum pelagus, vt ab eo hac ratione in terram ferantur æquabiles. 77 spirat verò vespere propter locum. omnia enim flamina oriuntur cum sole, qui aut liquat humida, aut in vapores resoluit,

aut ortus principia cōminiſtrat. Quando igitur ſol eo acceſſerit, flatus oritur, qui noctu ceſſat, ſolis motu deficiente. [78] pellit etiam nubes maximas, quod à mari ſpirat, vt paulatim, & multo ante tempore congerere videatur. Hyema'is autem, & grauis eſt, & propter ea, quæ ſuperius dicta ſunt, & quoniam ſpirat poſt hyemem frigido adhuc aeris effluxu. deinde autumnalis talis non eſt, niſi hyemalem propter magnitudinem intelligimus. Nam continuis locis, vt & alii, magnus ſpirat. forte etiam ſtatuendum eſt, nō eodem modo hybernum omnibus exiſtere: niſi forte nomen etiam variantes aliqui, appellationem indant, Thraſciamque vocent fauonium; & hic ſane hyemalis eſt. verùm hæc accurata diſtinctione intuēda ſunt. cæterùm cum æquabilis ſpirat ac lenis, gratiſſimus mouetur, & agitur, vt ibi talis ſit, iucundus etiam ſuauisq; ſit. [79] verùm quòd fructus corrumpit, alios verò fouet, & auget, ea cauſa afferenda eſt, quæ afferri poteſt in vniuerſum, communis omnium. auget enim, & nutrit, vbi æſtiuo tempore ſpirat frigidus. perdit autem vbi calidus. & rurſus hyeme, ac vere eadem ratio. Nam vbi frigidus, vaſtat, ac perimit, vbi calidus ſeruat, & auget, contrario temporibus anni ſpiritu. id quod accidit, quando à mari ortum habet. eſt enim illud hyeme calidum æſtate frigidum. [80] quocirca, & Auſter aliquot locis talis eſt, vt Argis, & Aquilo alibi. quod igitur ſimpliciter & in commune afferri poteſt, illud in hunc modum attulimus. [81] quæ vero in ſingulis locis accidunt, ea, ab eorum ſitu, atque aliis accidentibus inſpicere, & contemplari oportet. pene enim in his cauſis differentiam deprehendes. Nam in Italia Croton, & quæ huic vicina eſt, propter fauonium optimè agit, quod ad illas à mari ſpirat. alia verò quædam non item. Nam multæ etiam læduntur. Rurſum in Creta Gortynæ ſalutaris eſt. poſita enim eſt in planitie, & ad illam à mari flat. alteri verò vrbi noxius, ad quam è terra ac montibus irruit. [82] vaſtat etiam in maliaco ſinu, & fruges annuas, & fructus arborum, & in Theſſalia circa Pierum. [83] & vtriuſque ſane loci & natura eadē, & i-

ὑγρὸν ἢ ἀτμίζοντος, γίνεται, ἢ συνεργοῦντος εἰς τὴν ἀρχήν. ὅταν οὖν εἰς τὸν τόπον ἀφίκηται, καὶ ἡ πνοὴ καὶ τῆς νυκτὸς παύεται, διὰ τὸ ἐλλείπειν τὴν τοῦ ἡλίου κίνησιν. [78] ἄγει δὲ καὶ νεφέλας μεγίστας, ὅτε ἐκ πελάγους πνεῖ, καὶ κατ' ἔλαττον, ὥστε ἐκ πολλοῦ συνάγειν. χειμέριος δὲ καὶ δυσαής. διά τε τὰ πρότερα εἰρημένα, μετά τε τὸν χειμῶνα πνεῖν, ψυχροῦ ἔτι τοῦ ἀέρος ῥέοντος. ἔπειθ' ὁ μετοπωρινὸς οὐ τοιοῦτος, εἰ μὴ τῷ μεγέθει λαμβάνοντες τὸ χειμέριον. καὶ γὰρ τοῖς συνεχέσι τόποις μέγας πνεῖ, καθάπερ καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ ληπτέον ἴσως, ὅτι ὡς τὸ χειμέριον, οὐ πᾶσιν ὁμοίως. ἡ δὲ ὁμαλότης καὶ λειότης, ὅταν ᾖ, ποιεῖ τινα χάριν κατὰ τὴν κίνησιν καὶ φοράν. ὥσθ' ὅπου τοιοῦτος, ἐνταῦθα καὶ ἡδύς, εἰ μὴ ἄρα καὶ [ἡ] παραλλάττων ἐστίν, ἐμποιοῦνται τὴν προσηγορίαν, τὸν θρασκίον ζέφυρον καλοῦντες. χειμέριος γὰρ οὗτος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπισκεπτέον. [79] ὅτι δὲ τοὺς καρποὺς τοὺς μὲν φθείρει, τοὺς δὲ τρέφει, καθόλου μὲν ἐκεῖνο ἀληθὲς εἰπεῖν· ὃ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων κοινόν ὅτι τρέφει μὲν, ὅπου ψυχρὸς πνεῖ τοῦ θέρους· ἀπόλλυσι δὲ, ὅπου θερμός. καὶ πάλιν τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ ἦρος ὁμοίως· ὅπου μὲν ψυχρός, ἀπόλλυσι· ὅπου δὲ θερμός, τρέφει καὶ σώζει, ἐναντίαν ταῖς ὥραις τὴν πνοὴν ἔχων. τοῦτο δ' ἐστιν, ὅταν ἐκ θαλάττης ᾖ. θερμὴ γὰρ αὕτη χειμῶνος· θέρους δὲ, ψυχρά. [80] διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ νότος ἐνιαχοῦ τοιοῦτος, ὥσπερ καὶ ἐν ἄργει. καὶ ὁ βορέας δὲ παρ' ἄλλοις. τὸ μὲν οὖν ἁπλοῦν καὶ κοινόν, ὥσπερ ἐλέχθη, τοῦτο. [81] τὰ δὲ καθ' ἑκάστους τόπους ἐκ τῆς θέσεως δεῖ καὶ τῶν ἄλλων τῶν συμβαινόντων ἀνασκοπεῖν καὶ θεωρεῖν. εὑρήσεις γὰρ σχεδὸν ἐν ταύταις ταῖς αἰτίαις τὴν διαφοράν. οἷον τῆς Ἰταλίας, ἡ μὲν κρότων, καὶ ἡ ταύτῃ συνεχὴς, εὐθενεῖ τῷ ζεφύρῳ, διὰ τὸ ἐκ θαλάττης προσπίπτειν. ἄλλη δέ τις, οὐχ ὁμοίως· ἔνιαι δὲ καὶ βλάπτονται. καὶ πάλιν τῆς κρήτης, ἡ μὲν γορτύνα τρέφεται· κεῖται γὰρ ἀναπεπταμένη, καὶ προσβάλλει τὸ ἐκ τοῦ πελάγους. ἑτέρα δέ τις, ἀπόλλυται, πρὸς ἣν ἐκ τῆς γῆς καὶ ὀρῶν τινῶν προσπίπτει. [82] φθείρει δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ μαλιακῷ κόλπῳ πάντα, καὶ τὰ ἐφέτια, καὶ τὰ τῶν δένδρων, [καὶ] τὰ τῆς θετταλίας περὶ τὸν πιέριον. [83] ἀμφοτέρων δὲ τῶν τόπων ἡ αὐτὴ φύσις, καὶ τὰ περιέ-

περιέχοιντα ὅμοια. κεῖνται μὲν γὰρ ἄμφω πρὸς ἀνατολήν, περιέχονται δ' ὄρεσιν ὑψηλοῖς. ὁ μὲν, τῇ Οἴτῃ καὶ τοῖς συνεχέσι. ὁ δὲ πνέων ζέφυρος ἀπὸ δυσμῆς ἰσημερινῆς, τὴν ὑπὸ τοῦ ἡλίου θερμότητα προσπίπτουσα τοῖς ὄρεσιν. ἀνακλωμένην δὲ ἀποπέμπει εὐθὺς εἰς τὸ πεδίον καὶ ἀπέκαυσεν. ὁμοίως δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις· οἷς εἴ τι τοιοῦτον ἢ παραπλήσιον, τοῦτο συμβαῖνον ἐστὶ καὶ τοῖς ἐναντίοις ἀνάπαλιν. 84 ὅλως γὰρ ὃ πολλάκις λέγεται, τοῦτ' ἀληθές, ὅτι μέγα συμβάλλεται, δι' ὧν διαπνεῖ καὶ ὅθεν εἴς τε τἄλλα, καὶ εἰς θερμότητα καὶ εἰς ψυχρότητα. 85 Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ νότος ψυχρὸς, οὐχ ἧττον τοῦ βορέου κατὰ τὴν παροιμίαν, ὅτι [διὰ] ἀέρα κατεψυγμένον, ἔτι καὶ ὑγρὸν ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, τοιαύτην ἀνάγκη τὴν ἀναπνοὴν προσπίπτειν, οἷος ἂν ὁ ἀὴρ ᾖ· καὶ βορέας. ὁ δὲ βορέας ἐπὶ τὸν πηλὸν, ὅν φησι πάλιν ἡ παροιμία χειμῶνα ποιεῖν, διὰ ταύτην αὐτὴν αἰτίαν ποιεῖν. βρεχθεὶς γὰρ ὁ ἀὴρ, ψυχρός. ὡσαύτως δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ποταμῶν αὖραι, ὥσπερ ἐλέχθη πρότερον. ἡ μὲν τούτων ἰδιότης ἔχει τι εὔλογον. 86 ὅτι δὲ τὰ πνεύματα τοῦ μὲν χειμῶνος, καὶ τοῦ ἑωθινοῦ ἀπὸ τῆς ἕω πνεῖ. τοῦ δὲ θέρους, καὶ τῆς δείλης, ἀπὸ τῆς ἑσπέρας, ἐκείνην τὴν αἰτίαν ὑποληπτέον. ὅταν ὁ ἥλιος ἕλκων, μηκέτι κρατῇ [δύνηται,] τότε ἀφιέμενος ὁ ἀὴρ [καὶ] εἰσδυόμενος, συγκαλύπτει νέφη, ἀφ' ὧν τὰ ζεφύρια. καὶ ὅσον ἂν ἐπαγάγῃ τοῖς ἐν τῷ [κάτω] ἡμισφαιρίῳ κατοικοῦσιν, [ἑωθινὸν] πνεῦμα γίνεται: τἀναντία δὲ, ὅταν δύνῃ ἐν τοῖς κάτω μέρεσι, ζεφύρους μὲν ἐκείνοις ποιήσει· τοῖς δ' ἐνταῦθα, ἑωθινὸν πνεῦμα, ἀπὸ τοῦ συνεπομένου ἀέρος αὐτῷ. διὰ τοῦτο καὶ ἐὰν λάβῃ πνέοντα ἄλλον ἄνεμον, μείζων γίνεται. διότι προσέθηκεν. ὥσπερ δὲ ὁ ζέφυρος ἀεὶ καὶ πόρρω πνεῖ τοῖς ἑσπερίοις; οὕτω τοῖς κάτω, πρὸς τὴν ἡμετέραν ἕω ἐκείνων δ' ἑσπέραν ἄλλα πνεύματα. ταῦτα μὲν οὖν παρὰ τὴν ὁμοιότητα παρ' ἑκατέροις, ἤ τε τοῖς ἄκροις ἑκάστων πνοή, γίνεται μὲν ὥσπερ καὶ τὰ ὕδατα, καὶ τἄλλα κατὰ συμβεβηκός. οὐ μήν γε κατ' ἀκρίβειαν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἕωθεν δ' ὥσπερ διότι τεταγμένων, καὶ ἐπὶ κοινοῖς πνεῖν. αἴτιον, ὅτι θερμὰ τὰ κάτω τοῦ ἡλίου παρόντος. ὥστε γίνεται πολλὴ ἀτμίς·

& idẽ situs; ambo enim ad orientẽ sunt positi, & alteri montibus circumdantur. alter enim monte Oeta, contrariisque aliis montibus, alter verò Piero; vt fauonius ab æquinoctiali occasu spirans, solis calorem reflexum à montibus deferat ad plana, & ita comburere videatur. Similiter, & in aliis locis, quibus aut idem, aut simile aliquid euenit. Contrà verò iniis, qui contrà se habent. 84 in vniuersum quod sæpe diximus verum est, maximum habere momentum loca, per quæ flatus fiunt, tùm ad alia, tùm ad frigus, atq; calorem. 85 Nam propterea & Auster non minus Aquilone gelidus (vt in prouerbio est) quod per aera frigefactum & humidum ab hyeme talem fieri flatum necesse est, qualis, & ipse aer est. & Aquilo qui post lutum spirat, quem dicit prouerbium hyemem facere, hac de causa videtur facere. aer enim post pluuiam frigidus est, quemadmodum & fluuiorum auræ, quod initio dicebamus. horum igitur flatuum proprietas rationes aliquas habet consentaneas. 86 Verùm cur venti hyeme matutino, & ab ortu spirent, æstate vespere, & ab occasu, illa ratio censenda est, quod cùm sol aerem attractum non superet, effluit. relictus ille. sol autem occidẽs nubes relinquit, vnde fauonii oriuntur ab aere vero, quem secum sol traxerit, iis, qui inferius Hemisphæriam habitant matutinus flatus fit. è contrario sol ad eos accedens fauonios excitat, apud nos, matutinos ventos, ab aere scilicet, quem secum trahit. vt etiam hac de causa si flantem alium ventum offenderit, maiorem efficiat, quòd scilicet illius materiam augeat. & quemadmodum fauonius flat semper, & à longe occidentalibus, ita inferiora habitantibus ad ortum nostrum, illorum autem occasum alii venti. Hæc igitur vtrobique locorum similitudine fiunt, atque flatus in extrema Hemisphærii parte fit ex euentu ille quidem, vt & pluuiæ, & alia huiusce generis, quæ vt plurimum accidunt, non exquisitiori necessitate, quod vero mane communiter, & ordinate flatus accidant, ea causa est, quod inferiora loca ob solis præsentiam calida sunt, & multum exhalant vaporis,

flatentque vtique multi, si non impedirent Etesiæ. Nunc autem ii videntur impedire. 87 Aquilones nocturni triduo desinunt, vnde & prouerbium est: tertia lux nunquam nocturno Aquilone laborat. quod imbecilli sunt flatus, qui noctu à septentrione spirent. parum enim aeris esse aquilone ibi spirante vel inde manifestum est, quod exiguus etiam sit calor, exiguus autem hic parum excitat. & sanè exigui flatus omnes tribus diebus terminantur, minimi autem intra triduum. 88 sed quod non idem, & in Austro nocturno contingat, causa est, quod Australi parti propinquus sol est, & tepidiores sint noctes, quam dies in septentrionalibus regionibus. nec minor est noctu moti aeris copia, quàm & interdiu. sed quo calidiores sunt dies, flatus impediunt, quod humor à calore absumatur. 89 fortè & illud in causa est, quod Aquilo confertim iruit procellarum instar, eorum autem, quæ confertim irruunt, celer est exitus. contrà quæ debiliori principio oriuntur, continuè etiam augescunt. plurimum post pruinã, & niuem Auster vehemens, vnde & prouerbium, spirat Auster post pruinam, quod dum coctio quædam, atq; secretio fiat, alteruter spiritus concidit, coctionem autem & secretionem sequitur contrarii flatus mutatio. est autem Aquiloni contrarius Auster. hinc accidit, vt post imbres, & grandines, & huiusmodi tẽpestates venti concidant, hæc enim omnia huiusce generis secretiones quædã, atq; concretiones sunt. atq; cum pro locorũ, & regionũ situ fiat, vt alii venti nubila, alii serenitatẽ inuehant, docẽt ptouerbia, quæ dicũtur de locis quibusdã certis accipere. tale est, q̃ de Argeste, & Aphtico dicitur. vehemens. n. maximè Aphricus in Cnido, ac Rhodo, celerq; serenitatẽ, celerq; importat & nubila. Argestem vero omnis ferè consequitur nebula. iis enim locis perquàm celeriter auctor est Aphricus, à tali quidem ortus principio. Argestes vero cælum obtegit nubibus. 90 est & quibusdã locis ordo quidam, ac vicissitudo ventorũ, vt alteri sequãtur alteros, si aliquãdiu permãserint. 91 id quod absurdum fortè nõ fuerit, quãdo ventorũ circumstantia aut in contrarios, aut in illos, qui maxi-

ἐτήσιον δ' αἱ πολλοὶ μὴ κωλυόμενοι τοῖς ἐτησίαις· νῦν δ' οὗτοι διακωλύουσιν. 87 οἱ δὲ νυκτερινοὶ βορέαι, τριταῖοι πίπτουσιν. ὅθεν ἡ παροιμία λέγεται, ὡς οὔ ποτε νυκτερινὸς βορέας, τρίτον ἵκετο φέγγος: διότι ἀσθενῆ τὰ πνεύματα γίνεται τὰ ἀπὸ τῆς ἄρκτου νύκτωρ ἀρξάμενα. φανερὸν γὰρ ὡς [οὐ] πολὺς ὁ κινηθεὶς ἀήρ, ὅταν τηνικαῦτα πνέῃ, τῆς θερμότητος ὀλίγης οὔσης. ὀλίγον γὰρ ὀλίγη κινεῖ. τελευτᾷ δὲ πάντα ἐν τρισί· καὶ τὰ ἐλάχιστα δ' ἐν τῇ πρώτῃ τριάδι. 88 ὅτι δ' οὐκ αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ νότου νυκτερινοῦ πνεύσαντος, αἴτιον ὅτι ἐγγὺς ὁ ἥλιός ἐστι τῆς πρὸς νότον χώρας, καὶ ἀλεεινότεραι αἱ νύκτες ἐκεῖ [ἢ] πρὸς ἄρκτον αἱ ἡμέραι· καὶ ὁ κινούμενος ἀήρ, οὐδὲν ἐλάττων ἢ μεθ' ἡμέραν. ἀλλ' ὅσῳ θερμότεραι αἱ ἡμέραι, κωλύουσι πνεῖν, [αἱ] ξηραίνουσαι τὰς ὑγρότητας. 89 τάχα δὲ κἀκεῖνον τοῦ βορέου [αἴτιον·] ὅτι ἀθρόως ἡ ἔγχυσις ὥσπερ τῶν ἐκνεφίων † ταχεῖα δ' ἡ παῦλα τῶν ἀθρόων· ἀσθενοῦς [δὲ] ἀρχῆς τὸ μέγεθος. ἀεὶ δ' ὡς ἐπίπαν λαῦρος [ὁ νότος,] μετὰ δὲ χιόνα καὶ πάχνην. ὅθεν καὶ ἡ παροιμία, φιλεῖ δὲ νότος μετὰ πάχνην διὰ πέψεώς τινος γινομένης καὶ ἀποκαθάρσεως, ἑκάτερόν τι πίπτει. μετὰ δὲ τὴν πέψιν καὶ τὴν ἀποκάθαρσιν εἰς τοὐναντίον ἡ μεταβολή. βορέᾳ δὲ ἐναντίος ὁ νότος, δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ μετὰ τὸν ὑετὸν καὶ τὴν χάλαζαν καὶ τὰς τοιαύτας τινὰς [χειμασίας] ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πίπτει τὰ πνεύματα. πάντα γὰρ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, πέψεις καὶ ἀποκαθάρσεις τινές εἰσιν· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς χώρας ἑκάστοις καὶ τοὺς τόπους ἐπινεφῆ καὶ αἴθειαι, διὰ τοῦτο καὶ [τὰ]. τῶν ἐν παροιμίᾳ λεγομένων πρὸς τινὰς τόπους εἰσίν, ὥσπερ τοῦ ἀργέστου καὶ λιβός· ἰσχυρὸς δὲ μάλιστα περὶ κνίδον καὶ ῥόδον λὶψ ἄνεμος. ταχὺ δὲ νεφέλας, ταχὺ δ' αἰθείαν ποιεῖ. ἀργέστῃ δ' ἀνέμῳ πᾶσα ἕπεται νεφέλη. περὶ γὰρ τοὺς τόπους τούτους, ὅ τε λὶψ ἀμφότερα ταχέως ποιεῖ, πνέων ἀπὸ τοιαύτης ἀρχῆς. ὁ δ' ἀργέστης ταχὺ δασύνει τὸν οὐρανόν. 90 ἐνιαχοῦ δὲ καθάπερ τάξις τίς ἐστι τῶν πνευμάτων, ὥστε θάτερον μετὰ θάτερον πνεῖν, ἐὰν μένῃ τινὰ χρόνον. 91 τάχα δ' οὐ δὲ τὸ ὅλον ἄτοπον τὸ τοιοῦτο, εἴπερ ἡ περίστασις ἀεὶ τῶν ἀνέμων εἰς τοὺς ἐφεξῆς, πά-

ξῃς, πάλιν μεταβάλλειν εἰς τοὺς ἐναντίους. δύο γὰρ οὗτοι τρόποι μεταλλαγῆς, εἴπερ ἱσταμένων ἢ ἐκπνευσάντων τελέως· ὧν ἡ μὲν κατὰ τὴν περίστασιν, ἐκρέοντος εἰς τοὺς ἐφεξῆς (ἐγγυτάτω γὰρ αὕτη μετάβασις, ἐν ᾗ καὶ ἀναστρέφει πολλάκις ἐπὶ τὸν αὐτὸν, ὅταν ὑπὸ χειμῶνος ὁ ἀρκτίας ᾖ) ⁹² ἡ δὲ κατὰ τὴν μεταβολὴν, εἰς τοὺς ἐναντίους· καὶ ὅλως οὕτω πέφυκεν ἐπὶ πάντων καὶ ἐπὶ τούτων ἡ ἀνταπόδοσις, καὶ οἷον ἡ ἀντίρροια, κατὰ λόγον. ὅπερ καὶ [περὶ] τὰς ἀπογαίας ὑπάρχει πρὸς τὰς τροπαίας. αὕτη δὲ πολλαχοῦ καθάπερ ἐφήμερος ἐστὶ τάξις τῆς μεταβολῆς. 93 ἐνιαχοῦ δ' οὐ τροπαία τὸ ἀντιπνέον, ἀλλ' ἕτερόν τι πνεῦμα πελάγιον, ὥσπερ καὶ περὶ τὸν παμφυλικὸν κόλπον. ἕωθεν μὲν γὰρ δύρις καλούμενος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ ἰδύρου πνεῖ μέγας καὶ πολύς. ἐπιπνεῖ δὲ αὐτῷ νότος καὶ εὖρος· ὅταν δὲ ἀντικόψωσιν ἀλλήλοις, κυμάτων τε μέγεθος αἴρεται, συνωθουμένης τῆς θαλάττης, καὶ πρηστῆρες πολλοὶ πίπτουσιν, ὑφ' ὧν καὶ τὰ πλοῖα ἀπόλλυται. 94 τὸ γὰρ ὅλον ὅπου τοιαύτη σύγκρουσις γίνεται τῶν ἀνέμων, καὶ κυμάτων μέγεθος αἴρεται, καὶ χειμὼν γίνεται πολύς. ὥσπερ ὅταν ἀντιπνεόντων ἀλλήλοις, μάχεσθαι φῶσι τοὺς ἀνέμους. 95 ἐπεὶ κἀκεῖνο κατὰ λόγον ἐστὶν, ὅταν ἐπιπέσωσιν ἀλλήλοις, μήπω τελέως ἐκπεπνευκόσι τὸν χειμῶνα ποιεῖν. οἷον γὰρ ὕλην παρέθηκε θάτερος θατέρῳ, μᾶλλον δὲ τοῦτο ἐμφανὲς ἐπὶ τοῦ βορέου. χειμεριώτερος γὰρ ἐστὶ, καὶ εὐθὺ τὴν προσενεχθεῖσαν ἔπηξεν ὕλην. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ νότος ἐξύγρανε καὶ ὑδατώδη ἐποίησεν. 96 ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τοὺς νιφετοὺς δοκεῖ ποιεῖν. ὥσπερ καὶ περὶ τὸν πόντον καὶ τὸν ἑλλήσποντον ὅταν ὁ βορέας οὕτω γένηται ψυχρὸς, ὥστε πῆξας κατέχειν. οὐ μὴν, ἀλλά γε καὶ πλεῖον διέπηξεν ἢ εἰς ὕδωρ διέλυσεν. καὶ αὗται μὲν οὖν χειμεριναί τινες ἐπίπνοιαι καὶ ἀντικόψεις. 97 αἱ δὲ ἐπ' Ὠρίωνος ἀνατολῇ καὶ δύσει τῶν πνευμάτων ἀκρασίαι συμβαίνουσιν, ὅτι μεταβολαῖς ἀεὶ πάντα μάλιστα πέφυκεν ἀοριστεῖν. 98 ὁ δ' Ὠρίων ἀνατέλλει μὲν ἐν ἀρχῇ ὀπώρας, δύνει δὲ ἐν ἀρχῇ χειμῶνος. 99 ὥστε διὰ τὸ μήπω καθεστάναι μηδεμίαν ὥραν τῆς μὲν γινομένης, τῆς δὲ παυομένης,

proximi sint, mutari soleat. Duo enim hi sunt mutationes modi, aut iam vigentibus, aut à flatu desinentibus ventis, quorum alter circumactione quadam ad proximos transitus est (vicinissimusque est hic transitus, in quo sæpe ad eadem loca fit conuersio, cùm hyeme interminatus status sit) alter autem ad contrarios mutatio est. 92 Nam in vniuersum ita naturâ datum est, vt ratione quadam reciprocatio, & veluti refluxio in his omnibus fieri videatur, quod & terrenæ patiuntur auræ ad conuersiuos illos, quos τροπαὶς græcè dicunt, est enim hæc veluti quotidiana mutationis vicissitudo. 93 quanquam nonnunquam conuersiuus flatus non est, qui contrà spirat, sed ventus alius è pelago veniens, vt & in Pamphilico sinu accidit. Nam manè ab Idero fluuio spirat Dyris ita vocatus multus, & vehemens, incidit verò in hunc Auster & Eurus, qui cùm inter se obluctentur, fluctuum magna vis attollitur agitato mari, & præsteres multi iaciuntur, à quibus nauigia pereunt. 94 nam in vniuersum vbi talis euenit ventorum concursantium pugna, & maris tempestas oboritur, & aspera consequitur hyems, nihilo sanè secius, quàm cum ventos pugnare ferunt aduersis inter sese flatibus. 95 quandoquidem & illud consentaneum est, vt quando vicissim alii in alios incidant, qui nondum spirare destiterint, tempestas accidat: alter enim alteri veluti materiam præstat, id quod magis est in Aquilone conspicuum, quippe qui & hybernior est, & confestim cogit materiam. nam & Auster simili ratione humectat, & pluuias infert. 96 alicubi etiam niues, vt in Ponto, & in Hellesponto, cùm adeò frigidus sit Aquilo, vt & concreto persistat aere. Auster autem plus congelet, quàm dissoluat. atque hi sunt hyemales ex aduerso spirantes flatus, retortiq; atq; repulsi. 97 ventorum autem inconstantiæ sub ortum, & occasum Orionis propterea contingunt, quòd in mutationibus incōstātiæ fieri soleāt; Nā in mutationib. sēper omnia maximè varia & incerta sūt. 98 Oritur Oriō initio ei⁹ æstatis partis, quę ὀπώρα dicitur, occidit autē sub principiū hyemis. 99 vt ideo, & vēti incerti, & incōstātes sint, quod nondū certū, cōstitutūq; sit anni tempus

altero scilicet desinente, & ineunte altero, quod anceps, & non vnius naturę vtrunque sit. & quidem difficilem esse Orionem, & dum oritur, & dum occidit, rectè affirmant, quod anni tempus terminatum, ac certum non est. turbulentũ & inæquabile sit oportet. 100 atque hæc quidẽ, & quæcunq; alia huius generis in aere ac cœlo eueniunt, ita explicata sint. 101 Deinceps sunt, quæ ad nostrũm corporum pertinent affectiones. Nã grauius ac difficilius spirãte Austro se habent homines. Verùm illa causa est, quod liquatus humor multus fit à tepore Austri, qui prius erat perexiguus, & ex leui spiritu grauis humiditas. ad hæc vis, & facultas nostra in articulis posita est, hi autem soluuntur ab Austro. Viscidum enim illud, quod in articulis est, si congeletur, motum impedit: si nimium humescat, tensionem membri. 102 Rursus Austri sine pluuia si sicci spirẽt, febres faciunt, quod humorẽ extraneũ calidũ inducunt in corpora. calidi enim & humidi naturã sunt, hæc vero affectio febriculosa. quippe febris ex ambarũ harum qualitatũ fit excessu, & tamẽ si cũ pluuia spirẽt, habitum refrigerant, & attemperant. 103 eodẽ modo se habẽt & alia corpora, quæ talia sunt, vt in iis alterutrũ contingat fieri. plura.n. hęc sunt, & in pluribus, quorum omnium hæ aut similes afferendæ sunt causæ. Similis & in fructib. atq; aliis huiusmodi ratio. omnia.n. ad humorẽ, & dissolutionẽ, & ad siccitatem, & constitutionem, & quæcunque alia ad vtraque harum qualitatum serie perueniunt, referentur. 104 Eadẽ ratio in iis, quæ anima & vita carent, vt chordæ si rumpantur arefactæ, & illa, quæ glutino ferruminata sunt si crepẽt, & dissiliãt. & alia, quę humectata, & dissoluta soluũtur, q̃ euenit & in ipso ferro elaborãdo: plus.n. aiunt australi tẽpore duci, quàm Aquilonari, q̃ arefacit Aquilo, & indurat, Auster humectat, & soluit. quidquid autẽ resolutum est, facilius tractatur quàm durũ. & sanè dũ spirat Aquilo homines & melius, & validius habent. simpliciter autem talia manifestas habent causas, tanquam ab vno principio proportione ducta ad reliqua. illud vero non sine dubitatione est, quod vtrinque communiter euenit, vt si Aquilo non affe-

ἀνάγκη καὶ τὰ πνεύματα ἀκατάστατα καὶ ἀκεῖτα εἶναι διὰ τὸ ἐπαμφοτερίζειν τὰ ἐξ ἑκατέρας· καὶ χαλεπὸς δὲ λέγεται, καὶ δύνων καὶ ἀνατέλλων εἶναι, διὰ τὴν ἀοριστίαν τῆς ὥρας. ἀνάγκη γὰρ ταραχώδη καὶ ἀνώμαλη εἶναι. 100 καὶ ταῦτα μὲν οὕτω καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα περὶ τὸν ἀέρα καὶ τὸν ὅλον οὐρανόν, συμβαίνει. 101 τάδε † εἰς τὰς ἡμετέρας διαθέσεις, οἷον βαρύτερον ἐν τοῖς νοτίοις ἔχουσιν ἄνθρωποι καὶ ἀδυνατώτερον. αἴτιον δὲ ὅτι ἐξ [ὀλίγου] πολὺ ὑγρὸν γίνεται, καὶ ἀντὶ κούφου πνεύματος βαρεία ὑγρότης. ἔτι δὲ ἡ μὲν ἰσχὺς καὶ δύναμις ἐν τοῖς ἄρθροις ἐστί. ταῦτα δὲ ἀνίεται ὑπὸ τῶν νοτίων. τὸ γὰρ γλίσχρον, ἐν τοῖς ἄρθροις πεπηγὸς, κωλύει κινεῖσθαι ἡμᾶς. ὑγρὸν δὲ λίαν ὄν, συντείνεσθαι. τὰ δὲ μόρια θέλει τινὰ συμμετρίαν, ὥστε καὶ ἰσχύειν καὶ συντείνεσθαι. 102 καὶ πάλιν ξηροὶ καὶ μὴ ὑδατώδεις ὄντες, πυρετώδεις. ὑγρότητα γὰρ ἐνίοις τοῖς σώμασι θερμὴν ἀλλοτρίαν ἐμποιοῦσι, θερμοὶ φύσει καὶ ὑγροὶ ὄντες. ἡ δὲ τοιαύτη διάθεσις, πυρετώδης. ὁ γὰρ πυρετὸς ἐξ ἀμφοῖν τούτοιν ὑπερβολῆς ἐστίν. ὅταν [δὲ] ὑδά τινα πνέωσι, τὸ ὕδωρ καταψύχει τὴν ἕξιν. 103 τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὅσα ἄλλα τῶν σωμάτων ἐστὶ περὶ ταῦτα ἑξῆς ὥστε καθ' ἑκάτερον συμβαίνει γίνεσθαι. πλείω γάρ ἐστι τοιαῦτα, καὶ ἐν πλείοσιν. ὧν ἁπάντων αἱ αὐταὶ καὶ παραπλήσιαί τινες αἰτίαι· καὶ τῶν καρπῶν δὴ καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ὁμοίως. ἅπαντα γὰρ εἰς τὴν ὑγρότητα καὶ διάλυσιν καὶ τὴν πυκνότητα καὶ σύστασιν, καὶ ὅσα ἄλλα τῆς συστοιχίας ἑκατέρας, ἀναχθήσεται. 104 καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων δὲ ὡσαύτως. οἷον αἵτε ῥηγνύμεναι χορδαί, καὶ οἱ ψόφοι τῶν κεκολλημένων, καὶ ὅσα ἄλλα συμβαίνει διϋγραινομένων καὶ ἀνιεμένων, περὶ τὴν τοῦ σιδήρου κατεργασίαν. πλείω γάρ φασιν ἐξελαύνειν τοῖς νοτείοις ἢ βορείοις. αἴτιον δὲ, ὅτι τὰ μὲν βόρεια ξηραίνει καὶ σκληρύνει. τὰ δὲ νότια ἀνυγραίνει καὶ διαχεῖ. πᾶν δὲ ἐργότερον, διακεχυμένον ἢ ὑπεσκληρυμμένον. ἅμα δὲ καὶ μᾶλλον ἰσχύουσι καὶ συντονωτέρως τοῖς βορείοις. ἁπλῶς δὲ τὰ μὲν τοιαῦτα σχεδὸν ἐμφανεῖς ἔχει τὰς αἰτίας. οἷον ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀνάλογον ἔχοντα τὸ ἐφεξῆς. ἐκεῖνο δὲ ἐν ἀπορίᾳ. καὶ ζητήσει μᾶλλον γίνεται, καθ' ἑκάτερον ὄν. οἷον, εἰ μὴ σκλη-

μὴ σκληρότης, μὴ δὲ ξηρότης, μὴ δὲ πυκνότης τοῖς βορείοις, ἀλλὰ τὰ ἐναντία. καὶ τοῦ νότου δ᾽ ὡσαύτως· τὸ γὰρ παράλογον αἰτίαν ἐπιζητεῖ· τὸ δ᾽ εὔλογον, καὶ ἄνευ αἰτίας. 105 συγχωροῦσι δὲ καὶ αὐτοί. δεινοὶ γὰρ προσθεῖναι τὸ ἐλλιπές. 106 ὅτι δὲ ψυχροὶ ὄντες οἱ ἄνεμοι, ξηραί εἰσι, καὶ θᾶττον [ἢ] ὁ ἥλιος θερμὸς ὤν, καὶ μάλιστα οἱ ψυχρότατοι, ταύτην ὑποληπτέον τὴν αἰτίαν. ὅτι ἀτμίδα ποιοῦσι, καὶ ταύτην ἀπάγουσι, καὶ οἱ ψυχρότεροι μᾶλλον. ὁ δ᾽ ἥλιος καταλείπει· † 107 διὰ τί ποτε λέγεται, μὴ [ποτ᾽] ἀπ᾽ ἠπείρου δείσῃς νέ «
φος, ὡς ἀπὸ πόντου χειμῶνος· θέρεος δὲ ἀπ᾽ «
ἠπείροιο μελαίνης. ἢ διότι τοῦ μὲν χειμῶνος «
ἡ θάλαττα θερμοτέρα. ὥστε εἴ τις συνέστη, δῆλον ὅτι ἀπ᾽ ἀρχῆς συνέστηκεν ἰσχυρᾶς. ἐλύθη γὰρ ἂν τῷ ἀέρι, διὰ τὸ ἀλεεινὸν εἶναι τὸν τόπον· τοῦ τε θέρους ἡ μὲν θάλαττα ψυχρά, καὶ τὰ πόντια πνεύματα. ἡ δὲ γῆ, θερμή· ὥστε δὴ ἀπὸ τῆς γῆς συνέστη. διελύθη γὰρ ἂν εἰ ἀσθενὴς ἦν. 108 τὸ δὲ μὴ πνεῖν νότον λαμπρὸν ἐν αἰγύπτῳ, μὴ δ᾽ ἡμέρας δρόμον ἀπέχοντι καὶ νυκτὸς, ψεῦδος. δασύνειν δὲ τὸν οὐρανὸν μάλιστα βορέαν καὶ ἀργέστην. τὸν δὲ νότον παραφέρειν. τοὺς δὲ ἕωθεν, ἐπινέφειν καὶ δασύνειν, ἄχρις ἂν ὁ ἥλιος ἀνίσχει. οὐχ ὕειν δὲ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὅπου προσκαθίσηται τὰ νέφη. νότον δὲ καὶ εὖρον, καὶ ὅσα ἀπὸ μεσημβρίας, ἄρχεσθαι μὲν ἀπ᾽ ἀνατολῶν, συμπαραχωρεῖν δὲ τῷ ἡλίῳ· βορέαν δὲ καὶ ἀργέστην ἀνάπαλιν, ἀπὸ δυσμῶν ἐπ᾽ ἀνατολάς. ἐν σικελίᾳ καικίαν δ᾽ οὐ καλοῦσιν, ἀλλ᾽ ἀπηλιώτην. δοκεῖ δ᾽ οὐχ ὁ αὐτὸς εἶναι τισιν, ἀλλὰ διαφέρειν. ὅτι ὁ μὲν, δασύνει τὸν οὐρανὸν, ὁ δ᾽ οὐ † πάρρεσις δὲ † οἱ μὲν αὐτὸν ὀλυμπίαν, οἱ δὲ σκίρωνα καλοῦσιν· οἱ περὶ σικελίαν, δερκίαν· τὸν ἀπηλιώτην δὲ ἑλλησποντίαν, καρβᾶν δὲ φοίνικες, βερεκυντίαν † δὲ ἐν τῷ πόντῳ.

afferat siccitatem, duritiem, densitatem, sed contraria, quæ Austri propria sint, quod enim sine ratione videtur fieri, causæ explicationem postulat, qua non eget illud, quod ratione fit. 105 venti verò ipsi sese simul adiuuant, possunt enim addere, quod deficit. 106 quod autem venti licet frigidi sint, exsiccant tamen, & citius, quam sol natura feruidus, maxime autem, qui frigidissimi sunt, eam esse causam putandum est, quòd vaporem faciant, & eleuant, & eo magis quò frigidiores. Sol autem resoluit ac dissipat. 107 cur autem dici solet.

Neue hyeme ex terra nubem, sed ab æquore vasto
Hanc timeas, æstate atrâ tellure timeto.

An quòd hyeme calidius est mare, vt siquid in eo constiterit, à forti causa constitisse oporteat, quod tamen ob loci calorem, si validum alioquin non esset, dissolueretur. æstate verò mare frigidū est, & venti, qui à mari spirant; terra vero calida, vt si quid ab ea feratur, à forti causa proficisci necesse sit, quippe solueretur, si fuisset debile. 108 Sanè falsum est non flare in Ægypto vehementem Austrum citra diei ac noctis itineris spacium, Aquilonemque, & Argestem cœlum maximè densare nubibus, Austrum vero serenum esse; at illos, manè nubes inducere donec sol oriatur, non cadere vero imbrem quod non habeant nubes, vbi consistant. præterea Austrum, & Eurum, & alios meridionales ventos ab ortu quidem exoriri, & solem ipsum comitari. contrà vero Argestem, & Aquilonem ad ortum ab occidente spirare. porro in Sicilia Cæciam Apeliotem nominant, quamquàm nonidem aliquibus videatur, quod ille cœlum tegat nubibus, hic non item. Argestem autem alii Olympium, alii Seironem nominant, Derciam Siculi, Apeliotem Hellespontium, Phœnices Carban; in ponto Berecynthium.

FEDERICO PENDASIO BONONIÆ PRIMO PHILOSOPHIÆ PROFESSORI VIRO DOCTISS.

IN omni philosophandi genere, illud vnum FEDERICE Pendasi maxime desiderare soleo, atque etiam admirari, quod vt agendis rebus prudentiæ videtur proprium, ita intelligendis, & explanandis iudicium appellatur. Nam multa veterum philosophorum scripta legere, quæ hinc inde disceptationibus obscura sunt, multorum opiniones in perplexissimis locis agnoscere, tum demum videtur expedire, cum iudicio adhibito potest quis, & vera à falsis, & probabilibus internoscere, & rectas opiniones amplexari. non enim ignoras esse præsertim in Aristotelis philosophia viros illos quidem non ineruditos, qui cum locos omnes illius scriptionum penè excusserint, infeliciter tamen luserint operam, quod sine optimo exactoque iudicio ad illa studia incubuerint. Quamobrem nullum ego ingenium probandum existimo, etsi acutum sit, & εὐφυὲς, nisi iudicio sit munitum accurato, quod si qua in arte, aut scientia, certe in sapientiæ studiis optimum esse debet, & exactissimum. difficilimum id inuenies, at ex veteri prouerbio δύσκολα τὰ καλά, & ita de iudicio scriptum reliquit vetustissimus, & diuinus Auctor Hippocrates, & illa demum laudanda sunt, quæ non vbique facile sunt obuia. & tamen aut ego maximè fallor aut exactum illud tum in omni disciplinæ genere, tum præsertim in philosophia iudicium in te vno olim admiratus sum, & quoties memoria recolo (recolo autem sæpissime) nunquam admirari desino. Cum enim te Patauii audirem Aristotelis de natura libros explicantem, illa videbar audire, quæ nunquam aliàs aut ab aliis animaduersa, aut etiam intellecta sunt. in via, ac ratione docendi, quæ Methodus appellatur, nullum tuo verius, nullum exquisitius iudicium. In obscuris dictionibus philosophi pensitatis græcorum interpretum, qui in hoc genere solent esse diligentiores, declarationib. quod à te definitum est, illud sine dubio nemo non sanus amplectatur, & teneat. at in disputationibus, & controuersiis, quæ vel doctissimos viros hæsitare faciunt, quæque propterea in causa sunt, vt imbecilla quædam ingenia nugacem arguant, & vanam Philosophiam, non ille es tu, qui probabilibus quibusdam Argumentis, aut tuam confirmes sententiam, aut illos, qui non idem sentiunt, confutes, atque redarguas. ex ipso naturæ penu, cuius promus condus videtur vir diuini ingenii Aristoteles extitisse, reconditas affers, inauditasque sententias, paucisque definis, & explicas, quæ multi, quos vulgus admiratur, innumeris controuersiis cum declarare se putent, obscurare videntur, atque confundere. iam vero quantus es in diiudicandis veterum philosophorum, & Aristotelis præsertim germanis operibus? quo laudis genere multi olim grauissimi Peripatetici floruerunt. quid de oratione tua dicam non fucata illa quidem, aut forensi, & oratoria, sed graui, & philosophia vere digna, in qua non ornamenta sunt à Rhetorum officinis accersita, sed è naturæ thesauris hausta: sunt autem hæc præsertim sermonis puritas, atque proprietas. Quamobrem adeò videris tu veterum peripateticorum gloriam vnus adæquasse, vt felicissimi meritò debeant existimari, quibus datum est, vt te præceptore vsi fuerint aliquando. & profectò hoc ego felicitatis genere maxime glorior, quod etsi non diutius, aliquandiu tamen mihi contigit tuo esse auditori, à quo cum multas habuerim priuatim acceptas præceptiones de studiorum meorum ratione, ita illas seruasse videor, vt etiam profecisse mihi persuadeam. Quãobrem cum post multas vigilias, laboresque, quos in Medicorum, philosophorumque libros posui, illa, quæ à me fuerunt elucubrata velim cum studiosis communicare, quorum vtilitati maximè studui, non potui non ex iis aliqua tibi offerre, ac dedicare, si velim ab omnibus non ingratissimus existimari. Sunt hæc Commentarii, & emendationes in Theophrasti librum de Ventis, quem nuper in Latinum conuertimus vnà cum aliis eius opusculis. continet verò liber hic (vt optime nosti) particulares quæstiones de Ventis, quas in Meteoris non explicauit magnus ille philosophus, quod commodius separato opere illas declaraturum se cogitarit, Aristotelis exemplum imitatus, qui quæcunque ad affectus ventorum pertinent, in Meteorologicis libris

non ex-

non explicata, in problematum sectionibus declarare voluit. librum autem hunc non semel adducit, & Alexander Aphrodisiaus, & Olympiodorus Alexandrinus in Commentariis in Meteor. Iacuit ille neglectus hactenus, quod ita scateret mendis, ac maculis, vt Augiæ stabulum purgare velle videretur, qui suam in illo operam poneret. neque ego plus aliis potuisse mihi persuadeo, vt propterea hunc librum lacerum, & mutilum aggrederer. sed vicerunt me, & iuuandi studiosos desiderium, & magna in Theophrastum pietas, cuius cum temporum iniuria elegantißimi, doctißimique libri perierint, quos conscripsit de Natura, de Deo, de moribus, de Rep. de poetica, de studio dicendi, postremo de variis omnium disciplinarum argumentis, magnum me operæprecium facturum existimaui, si hac opuscula tanquam tabulas ex naufragio restituta, latina, & emendatiora publicarem, & studiosos philosophiæ & illum philosophum demerendo, qui post magistrum illum eximium Aristotelem in Lycæo præclarè docuit, ex cuius libris ita profecerunt peripatetici, qui Aristotelis libris diutius caruerunt, vt nihil amiserint ex priscis illis diuini philosophi præceptis, ac placitis. Hunc igitur librum ita velim accipias, vt si iudicio tuo satisfaciant, quæ in illum commentatus sum, permittas in vulgus edi; nam si non placuerint, non recuso, quin ita de libro statuas, vt è re eius, existimationisque meæ visum fuerit. quod si in lucem edetur, tuum fuerit & me à maleuolorum tueri calumniis, & auctoritate tua facere, vt ille in studiosorum versetur manibus. Interea vt ego neq; locorum, neque temporis interuallo vnquam impedior, quin tui semper non meminerim, sic tu ne graueris memor esse mei, qui te mirifice colo, ac diligo. Vale. Rhethymnæ à Creta Anno M. D. XCI.

IN LIBRVM THEOPHRASTI DE VENTIS COMMENTARII, ET EMENDATIONES DANIELIS FVRLANI.

IN hoc etiam Theophrasti libello, qui de Ventis inscribitur, eandem aut etiam incertiorem interpretationis aleam subibimus; in quo cum nullum nobis auxilium fuerit, aut veterum, aut emendarorum codicum, omnia verò in eo misere lacera, corruptaque sint, non tamen infeliciter in illo versati fuisse videbimur, si & talem reddiderimus, vt legi, & intelligi aliqua ex parte possit, & aliorum studia excitatimus, qui & doctrina, & iudicio præstant ad illustrandum hoc etiam diuini philosophi opusculum. Et quoniam horum librorum alios historicos esse diximus, alios problematicos, quos & αἰτιολογικοὺς appellauimus, qui scilicet rerum, de quibus agitur, causas explicant: hic liber etsi de Ventorum differentiis, proprietatibusque agat, tamen quod in causis afferendis Auctor potissimùm videtur occupatus, problematicus appellabitur. Voco autem problemaricum, quod in eo afferuntur causæ, non exactæ illæ quidem & demonstrationibus accommodatæ, sed probabiles, & quales ipsa rerum patitur conditio, qualesque ab Aristotele in problematis afferuntur. Hoc enim ex ipsa rerum natura accidere credendum est. Nam in singulares naturas cum physice peruenit accidentiumque penè innumerorum inquirit causas, non potest non à sua illa exactiori docendi, ac demonstrandi ratione desciscere. Non hic igitur ex alto positæ redduntur causæ, aut perobscuræ, sed familiares penè, quales in eruditorum congressibus enodandis naturalibus quæstionibus afferri solent, quo factum est, vt Aristotelis sectiones problematum aliquæ penè ex huiusce generis libris compilatæ esse videantur: vt dubium maximum sit, an ille problemata illa, qualia hodie leguntur, scripserit. Nam siue sectionem illam inspicis, quæ de lassitudine est, siue illam, quæ de sudoribus, siue eam, quæ Ventotum accidentium causas inquirit, multa reperias, quæ non modo à Theophrasto tradita sunt, verumetiam iisdem penè verbis explicata. Mitto alia, quæ sparsim inuenire licet, quæ ab hoc eodem Theophrasto in his libris scripta deprehendimus. Quæ cum ita sint, non defuerunt ætate nostra viri eruditi qui omnino negare ausi sunt Aristotelis esse problemata. Ego verò etsi non negem plura eorum Aristotelis esse sine dubio, ita tamen maximè hæreo an omnia illius sint. quippe facilè fortasse fuit curiosis aliquot lectoribus in singulis quæstionum locis aliquas eiusdem argumenti ab aliis scriptoribus quæstiones explicatas mutuare, & apponere. quamquam quid vetat ex problematum sectionibus mutuasse potius Auctores alios & præcipue Theophrastum, iisdemque etiam verbis vsos esse? scimus enim Theophrastum Eudemumque aliosque veteres peripateticos eosdem

philosophiæ locos quos ante Aristoteles, pertractasse: vt mirum non sit, non modo idem ab iis argumentum explicarum, verum etiam iisdem penè & rationibus & verbis, quibus præceptor vsus est. vt hoc igitur verisimile est, ita quod primo loco diximus non est à ratione alienum. nam negare problematum sectiones Aristotelis esse temerarium mihi videtur omnino. Primum quod agnouerunt non modo veteres peripatetici penè omnes, verum etiam M. Tullius, qui illa ætate fuit, qua post mortem Apelli Conis Feii Aristotelis libri Romam à L. Sulla vecti sunt: quo tempore Tyrannio grammaticus primus cepit in iis & emendandis, & publicandis operam suam omnem ponere. post Ciceronem autem Plutarchus, Galenus, Athenæus, Gellius. deinde quod dicendi character Aristotelicus videtur esse. Verum obiiciunt eruditi quidam quod plura se dixisse in problematis naturalibus testatur Aristoteles, quæ in his nostris minime possumus inuenire, vt libro de somno, & vigilia, libro de Iuuentute, libro secundo de ortu animalium, & libro quarto item libro tertio de animalium partibus. qua de causa moti illi eruditi viri, qui arbitratu suo Aristotelis opera disponunt, mutant, explodunt: quædam etiam obeliscis seuerioribus confodiunt, problemata etiam hæc naturalia ab Aristotelicis libris eiiciunt. Ego verò, etsi non negem philosophum sæpenumero meminisse problematum, quæ non extent, ita tamen constanter teneo plures ab Aristotele quam nunc habemus sectiones problematum relictas esse, quas amisimus temporum iniuria; quemadmodum, & alia quædam opera, quorum & ipsi, & alii meminerunt, quocirca facilè eueniisse arbitror, vt quæ in problematis sese dixisse refert, in iis dixerit, quæ non habemus. Nam quod illorum etiam meminerit, quæ in problematis, quæ ad nos peruenerunt, exposita sunt, manifestum vel ex eo est, quod libro secundo meteorologicorum traditurum sese proponit quæcunque in problematis dicta non sunt. extat autem in problematum sectionibus sectio, in qua vniuersa de Ventorum differentiis, & affectionibus disputat. Quæ cum ita sint, non sunt quidem problemata ab Aristotelis familia excludenda. non ideò tamen negandum est, quin vt plurima ex iis amissa sunt, ita etiam multa fuerint in singulis penè sectionibus addita ex aliis compilata scriptoribus, vt Theoph. Eudemo, Sttatone, aliisque peripateticis. Nam & sectio illa XXVI. in qua de Ventis disputatio est vt fortasse non habeat adulterinas aliquas quæstiones, habet tamen fortè aliquas ab hoc scriptore desumptas. nisi magis credibile sit Theophrastum voluisse facere, quod Aristoteles in XXVI. problematum sectione, vt post declaratam ventorum naturam, generationem, causas, situs, numerum, in libris, quos meteorologicos inscripsit, in hoc cætera voluerit absoluere. quo fieri potuit, vt quemadmodum in aliis operibus fecit, sic etiam in hoc libro fecerit, vt non modo idem explicet argumentum modo latius, modo breuius, modo etiam aliquibus de suo addiris, sed etiam nonnunquam iisdem penè, quibus Aristoteles in problematum sectione illa, vtatur & sententiis, & verbis. Id quod optimo factum saro censeo, vt quando hic liber lacer est, & penè mutilus, ex problematis resarciatur, quod nos in præsentia paramus facere.

Ἡ τῶν ἀνέμων φύσις, ἐκ τίνων μὲν καὶ πῶς καὶ διὰ τίνας αἰτίας γίνεται τεθεώρηται πρότερον. ὅτι δὲ ἑκάστοις αἱ δυνάμεις καὶ ὅλως τὰ παρακολουθοῦντα, κατὰ λόγον ἀκολουθεῖ, πειρᾶσθαι χρὴ λέγειν οἵσπερ σχεδὸν διαφέρει ἀλλήλων.

Ventorum natura, ex quibus quoquo modo & à quibus causis fiat prius nobis expositum est. Nunc autem conandum est dicere singulorum facultates, & omnino quæcunque eorum naturæ consequuntur, secundum rationem consequi.

In Meteorologicis libris declarauit Theophrastus omnem ventorum materiam, generationemque, præterea generationis modum, & efficientem causam, & communiores quasdam affectiones magistrum Aristotelem imitatus. in hoc libro cætera omnia, quæ ad priuatas ventorum differentias, proprietates, facultates, accidentia, effecta pertinent, tractare proponit. Optima sane ratione. Libri enim meteorologici cum in exactiori physices parte collocentur, ea tantum debent persequi, quæ ad essentiam pertinent rerum, de quibus agitur, in essentia autem & materia, & forma, & generatio etiam ipsa intelligitur, de his enim omnibus essentia, & natura dicitur libro secundo de naturali Auscultat. prætetea de iis accidentibus agere, quæ cum essentiam consequantur, & communiora sunt, & certiora, at infinita penè accidentia persequi, differentiasque omnes perscrutari non adeò illorum librorum dignitati conuenit. quocirca in hoc libro Auctor hunc locum diligenter & accuratè declarat. id quod Aristoteles facit in problematis. Esse autem Theophrastum huiusce libri Auctorem præterquam, quod Diogenes Laertius memoriæ tradidit, Alexander etiam Aphrodisiæus, & Olympiodorus testati sunt.

[a] τὰ παρακολουθοῦντα κατὰ λόγον ἀκολουθεῖ.

Quæcunque consequuntur secundum rationem consequi.

Formam

Formam ſequuntur accidentia propria in generatione. hæc de re ſubiecta demonſtrare medio ſumpto à forma ipſa, & eſſentia id demum philoſophi munus eſt, cuius eſt & demonſtratio propria. ſic λόγον rationem, ac formam accipimus; at poſſumus accipere κατὰ λόγον, hoc eſt, εὐλόγως probabiliter, & conſentaneè, quod magis probo.

3 Οἷον μέγεθος καὶ μικρότης, ψυχρότης, θερμότης.

Vt magnitudo, paruitas, frigus, caliditas.

Hæc ſunt, quæ ventorum naturas conſequuntur. quorum cum alia aliis propria ſint, ſtatuunt tanquam ſpecificam differentiam. ſunt autem magnitudo, paruitas, calor, frigus, τὸ χειμέριον, hoc hibernus ſtatus, tranquillitas, ſerenitas, pluuia, frequentia ſpirandi, ac raritas, continuitas, interpellatio, æqualitas, inęqualitas.

4 Καὶ ὅλως ἃ συμβαίνῃ περὶ τὸν οὐρανόν.

Omnino vero, quæ in cœlo accidunt.

Hactenus enumerauit differentias, nunc ponit euenta, in his autem licet & facultates intelligere, quod ſignificat hoc voce διὰ τὴν πνοὴν propter flatum. effecta enim non niſi à facultate, quæ agit, proficiſcuntur. περὶ τὸν οὐρανὸν videtur dictum ex abundanti. ſatis enim erat dicere in aere, quando tertiam aeris regionem non aſcendunt venti. an hoc dictum eſt ex eo, quod apparet? Ventis enim flantibus, cælum nobis alias obſcuratur, alias ſudum eſt & ſerenum. quin & ſydera aliter atque aliter & futuri, & inſtantes flatus videntur afficere. Aratus Phænomenis de luna. λεπτὴ δὲ ἐπὶ μάλ' ἐρευθὴς πνευματίη. & Virgilius in primo Georgicon. Vento rubet Aurea Phœbe.

5 ὡς γὰρ αὖ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐν τούτοις καὶ περὶ ταῦτα τυγχάνουσιν αἱ ζητήσεις, ἐν οἷς καὶ τὰ περὶ ζῴων καὶ φυτῶν περιλαμβάνεται.

Nam vt ſimpliciter dicam in his, & circa hæc ventorum poſitæ ſunt quæſtiones, in quibus animalium, plantarumque verſatur diſputatio.

Propoſitæ ſunt illæ Ventorum differentiæ, & proprietates, de quibus inſtituta eſt diſputatio. ait itaque ſeſe has declaraturum, quando in his & circa has quæſtiones ſunt, aut in vniuerſum quæſtiones, & diſputationes quaslibet intelligens, aut quæſtiones, quas ipſe in hoc opere tractandas ſuſcepit. Ἐν τούτοις, in his, tanquam in re ſubiecta, in qua declaranda ponitur πρόβλημα ſiue θέσις. περὶ ταῦτα, circa hæc de quibus affectiones ex propoſitionibus demonſtrantur: quod autem addit, in quibus, quæ ad Animalia, & plantas pertinent comprehenduntur: non ita intelligendum eſt, quaſi velit, quæ de Ventis in quæſtionem veniunt, eadem eſſe cum iis, quæ de plantis, ac Animalibus quæruntur: hoc enim alioquin eſſet perabſurdum, quando aliæ differentiæ, & affectiones ventorum ſunt, aliæ plantarum, & animalium. ſed ſimilitudo in hoc eſt poſita. quod quemadmodum in explicandis animalium, ſtirpiumque cauſis, differentiæ, partes, generatio, affectiones ſunt declarationis materies. ita etiam in quæſtionibus his, quæ priuatim de ventis habendæ ſunt, differentiæ propoſitæ, proprietates, affectiones, facultates, euentaque ſunt veluti ſtrata materia, in quibus & de quibus, quæ ad ventorum agnitionem pertinent quærenda ſunt. Sanè quæ de Animalibus quæruntur ſunt partes, ortus, affectiones (ſic voco τὰ παθήματα) actiones, vitæ mores: de quibus cum hiſtoricè in libris de Animalibus egiſſet Ariſtoteles, in aliis libris cauſas reddit cur ita ſint, quod & in plantis declarandis ab Auctore noſtro factum eſt. Nam poſt allatas ſtirpium differentias in partibus, poſt generationem, vitam & affectus, in libris qui de plantis inſcribuntur, in iis quos de cauſis inſcripſit, ſingulorum, quæ in hiſtoria enarrata ſunt, cauſas aperit. Hoc erat in Animalibus, ac plantis neceſſarium, hiſtorica ſcilicet, quæ cauſarum declarationem præcederet enarratio. in Ventorum differentiis non opus erat id facere ſeparatim, quando ſimul, & quod res eſt, & cur ſit affertur. præterquam quod accidentium, & differentiarum ventorum omnium nemo pene ignarus non eſt, cauſas pauci ſciunt reddere.

6 Ἐπεὶ δὲ ἑκάστου τόπος ἴδιος ἀποκεῖται καὶ τοῦτ' ὥσπερ τῆς οὐσίας, ἀπὸ τούτων εἰς ἁπλῶς εἰπεῖν, καὶ αἱ διαφοραὶ, καὶ αἱ δυνάμεις καὶ ἕκαστον εἰπεῖν.

Quoniam vero ſingulorum ventorum locus poſitus eſt proprius, atque hic pene ad eſſentiam pertinet, idcirco ab hoc, & differentiæ, & facultates, & quicunque alii affectus ſumendi ſunt.

Locus proprius aſsignatus eſt ſingulis ventis in Meteorologicis à Theophraſto, quod prius ab Ariſtotele factum eſt. Illum in ventis tanquam eſſentiæ vicem habere tradit hoc loco, non quod reuera ventorum eſſentia à loco pendeat: venti enim eſſentia eſt exhalatio à ſole in ſuperum aerem tracta, indeque motione oblique agitata è certis quibuſdam tractibus: ſed quod vt venti hoc aut illo modo affecti ſint locorum naturæ adſcribendum eſt. quod igitur multæ ventorum differentiæ à loci natura, vnde ſpirant proficiſcãtur, idcirco ὥσπερ τῆς οὐσίας eſſe locum ait. Cur vero loca inter ſe differant, vt alia calidiora, alia frigidiora ſint, alia in quibus magis ſpirent venti frequentiuſque, alia in quibus minus, ac rarius: poſtremo cur loca ventos varient, tum ex hoc li-

bro colligendæ sunt rationes, quas afferet paulopost, tùm apud Aristotelem in secundo Meteorõn quærendæ sunt, sed & nos adnotabimus singillarim.

7 οἷον τῷ βορέᾳ καὶ τῷ νότῳ, μεγάλοι μὲν γὰρ ἄμφω καὶ πλεῖστον χρόνον πνέουσι, διὰ δὲ συνωθεῖσθαι πλεῖστον ἀέρα πρὸς ἄρκτον, καὶ μεσημβρίαν πλαγίων ὄντων πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου φορὰν τὴν ἀπ᾽ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμάς.

Vt Austro, & Aquiloni, magni enim hi sunt, & plurimum temporis spirant quod plurimus compellatur aer ad Meridiem, & septentrionem, quæ loca à latere sunt Orientis, & occidentis, qua sol permeat.

Magnitudinis Ventorũ, quæ inter differentias primo loco posita est, causam apit, quod problema à præceptore etiam in Secundo Meteoron, & positum & plutibus explicatum est, ait autem ideo Sepretriones, & austros magnos esse venros, ac diutius spitare, quòd ad larera vtriusque tropici multum aeris compellitur, cõpulsus autem aer densior subinde fit, indeque multa eius fluxio fit, vnde magnitudo ventorũ, continuitas & copia proficiscitur. Cum.n. & magna fir aeris copia, & continuè suppetat, fit vt magna etiam, & frequens sit motio, quæ ventum efficit. Hæc huiusce loci sententia est, quæ non est hoscitanter perpendenda, quandoquidem ab Aristotelis dogmatis videtur non minimum dissidere. quasi enim Auctoris sententia sit, Ventum aerem agiratum esse, ratio hæc videtur allata de Austri septentrionisque magnitudine. quæ sententia ab Aristotele pluribus est rationibus refutata. Nam in secundo Meteor. quærit & ipse, cur plurimi aquilones Austrique spirent, non autem cur magni, vt Theophrastus, etsi eadem ratio sit magnitudinis, ac multitudinis, reddit verò rationem, quod sol loca illa, quæ sub polis sunt, non permeat, sed ad illa & ab illis ab Oriente ferarur in occidentem. quare & nubes cogi ad latera, & accedente quidem sole humoris exhalationẽ fieri, abscedente ad loca contraria hyemem, & pluuias. ad latera igitur plurimũ pluere, Vnde magna exhalationum tollarur copia, quæ venrorum materia est. hinc igitur plurimos esse ventos aquilonares; & australes. Non leue iraque inter hos Philosophos videtur esse dissidium. Verum si exactè rem inspicimus parum aut nihil inter se differunt. neque enim sententia philosophi huius est eadem, atque Anaximandri, & Hippocratis (si tamen Hippocratis est liber, qui de flatibus inscribitur) illi enim simpliciter existimarunt Ventum non nisi aerẽ motum esse. Theophrastus verò manifestò in hoc opere tanquam alibi ostensum statuit exhalationem esse venti materiam, ventumque cieri, vnde exhalationum materia suppetat. exhalationem tamen agitatam aerem ciere, neque ventũ esse, à quo non moueatur aer, ab aere itaq; moto ventos augescere. quo circa paruos incipere, quò vero magis ab Origine sua progrediunrur, eo maiores semper fieri. Nõ igitur dissidet ab Aristotele in ipsa venrorum generatione ac mareria in ipso flandi vt dicam progressu non eadem videtur tradere. Nisi dicamus (quod equidem verum esse censeo) aerem subinde à vento moueri, in illo autem cum sit exhalationum vbique copia, Ventos ab exhalationibus quidem augescere, aerem etiam tamen agitare. Aristotelem itaque cum in vniuersum ventorum materiam exquireret exhalationum tantum meminisse, ne vero vllam sui refellendi ansam veteribus philosophis, qui aerem motum ventum existimabant, relinqueret, nullam penè aeris motus mẽtionẽ habuisse. Theophrastũ vero, quoniã in priuatis Vẽtorũ quæstionib. versatur explicandis, nõ potuisse, non etiam aerem agitatum in mediũ afferre. an etiã quod liber hic problematicus est, & in problematis quæstiones disputantur dialecticis rationib. & è cõmuni hominũ sensu receptis: Theophrastus non omnino præceptoris dogmata sequitur. quandoquidem, & Aristoteles ipse in xxvi problematum sectione non modo eadem atque Theophrastus tradit, verum etiam quod sibi in Meteoris videtur è Diametro aduersari, ait enim in secundo problemate ἔστι δὲ πνεῦμα ἀέρος κίνησις. hoc est, est autem flatus aeris motio. qua in re primo dicendum est non dicere Aristotelem absolutè ventum, siue flatum aeris motum esse, sed intelligere, illum non nisi aëre agitato fieri. Deinde etiamsi à suis Dogmatis diuersa sæpenumerò afferar in problematis, afferre illa solitum, quod in Dialectica disputatione à communibus rationibus, aut quæ ex aliorum auctoritate mentibus hominum inualuerunt, argumenta ferenda sunt. quod fecit & in iis problemaris, in quibus de aspectu agitur. vt Alexander quoque annotauit in commentariis in librum de sensu. Sed redeamus ad Theophrasti verba. compelli aerem ad latera intelligit, à solis motu disiectum aerem ad polos cedere, ibique compingi, & condensari propter copiam. quamobrem non modo ait συνωθεῖσθαι. vbi aeris aceruatim compulsam vim intelligit. sed & ἐξωθεῖσθαι. ponit autem & expulsionis autorem τὴν τοῦ ἡλίου δύναμιν. solis enim rapida conuersio hanc efficit aeris ad latera compulsionem. διὸ καὶ πυκνώτατος, hoc sequitur à superiori sententia. coactus enim, & congestus aër fit densior, vbi autem magna congestio, magna etiam sit fluxio necesse est. fit enim assidua congestio, quamobrem & assidua fluxio. Nam nisi fiat fluxio non posset fieri compulsio. succedit enim in locum aeris, qui fluxit, alter qui pellitur. Nam quousque densaretur aër in sese cedens? est igitur fluxio necessaria vnde ventorum qui à polis spirant, assiduitas, magnitudo, copia. Hæc Theophrasti ratio est dialectica illa quidem & probabilis, nam quam attulimus ex Aristotele, illa est ex veris principiis necessariò conclusa. sed nihil vetat in libris altiorib. demonstrationibus vti, in problematicis, rationibus probabilibus. πλάγια vocat vtrosque polos, quod à lateribus solis sint. in secundo de cœlo accuratius Aristoteles polis tribuebat τὰ ἄνω καὶ κάτω orienti & occidenti dextrum, ac sinistrum. in 2. meteor. sic & ille loquitur. διὸ τὰ νέφη συνίσταται ἐν τοῖς πλαγίοις, quocirca nubes in laterib. cõcrescũt.

8 Ἡ δὲ ψυχρότης καὶ θερμότης ἐμφανέστατα δόξαιεν ἂν εἶ διὰ τοὺς τόπους γινόμεναι.

Porro frigiditas, caliditasque manifestissime videatur à locis fieri.

Affert causas & secundæ differentiæ, quarum altera à loco sumitur, frigidas enim ait esse septentrionales regiones, contrà australes egelidas; quocirca & ventos, qui inde spirant, similes esse locis, à quibus exeunt, alteros frigidos alteros egelidos. atque Australes quidem regiones in polo ipso Antarctico eædem sunt, atque septentrionales. verum cum Austri aut à tropico æstiuo spirent, vt censet Aristoteles, aut quod verius est, ab altero quidem polo verum pertorridæ zonæ subiecta loca transeant, quæ calida maxime sunt, non possunt non esse calidi, & tepentes. Hippocrates in secundo libro de Diæta Austrum scribit Aquiloni similem esse, à similibus enim locis exoriri, niuosis scilicet ac gelidis, sed cum per meridiem transeat humorem omnem amittere, propter solis feruorem. quocirca siccum, & calidum in Africa spirare, verum ad nos calidum, & humidum accedere propter maris transitum, à quo humorem exsugit.

9 Ἅμα γὰρ καὶ ἧττον ἀναπεπταμένον τὸ συνεχές, καὶ μὴ ἀναπεπταμένη φορὰ τὸ δὲ διὰ στενοῦ καὶ σφοδροτέρως φερόμενον ψυχρότερον.

Simul enim, & extenditur minus quod vicinum est, & non est expansa eius motio, flatus verò, qui per angustum locum, validusque fertur, frigidior est.

Ita restituimus hæc verba, quæ prius mendosa fuerant. altera causa est hæc, propter quam austri calidi sunt, aquilones frigidi, est autem illa Aquilonis vicinitas. Austri verò distantia à regione, quam incolimus. Aquilo enim cum nobis propior sit antequam expatietur, quoniam ex angusto loco spirat, frigidus est. qui enim ab angusto loco exit flatus frigidus est, qui tamen si expatietur per loca ampla atque patentia, naturale frigus amittit, quod à loci angustia, aerisque motu proficiscitur, remittiturque & incalescit. in problematis traditum est ventos natura calidos esse, qui si confertim erumpant feruescere, si verò paulatim, & ab angusto loco propter frigidi aeris motum & ipsos videri frigidos. quod in nobis ipsis experiri qui hiante ore efflamus calidum, angusto, & restricto frigidum, propterea quod aerem mouemus frigidum, quo fit, vt efflare etiam frigidum videamur. præterea cum ab angustis locis venti omnes spirent, frigidos esse propter motus aeris vehementiam iis populis, qui proximi sunt, remotioribus enim regionibus tepescere, & διαχεῖσθαι. Nobis igitur Aquilones frigidos esse, quod ad septentrionem habitamus omnino aquilonaribus angustiis proximi. Ex iis itaque problematis mutuata est à Theophrasto hæc ratio, quæ superiori coniuncta rem confirmat magis etsi prior ratio vera sit, posterior hæc verisimilis. ἀναπεπταμένον expansum & apertum significat. sumpta metaphora, vt notat in Homerum Eustathius ab auium alis, quæ in volando expanduntur. Sic Iliados μ. de portis Homerus.

Ἀλλ' ἀναπεπταμένας ἔχον ἀνέρες, εἴπου ἑταῖρον
Ἐκ πολέμου φεύγοντα σαώσειαν μετὰ νῆας.

Sed portas aperuere viri si forte fugatus
Sit socius, naues vt seruaretur ad ipsas.

eodem sensu & πεπταμένας πύλας dixit Iliados 3. & ω. concinnè igitur & Theophrastus ventum ab angustiis suis expansum, & iam veluti alis apertis per vasta loca expaciantem, ἀναπεπταμένον vocauit, & eius motum, & impetum ἀναπεπταμένην φορὰν.

Εἴς τι τὸ, πόῤῥω διακεκαυμένον μᾶλλον ἢ ἀνειμένον, in problematis Aristoteles de flatu, ἀλλ' ἐὰν ἀθρόως ἐμπίπτει ἢ εἰ αὐτὸ τὸ ἀφιέν θερμόν.

10 Διὸ καὶ ὁ νότος ἐκεῖ ψυχρότερος ἢ παρ' ἡμῖν, ὡς δέ τινες φασὶ καὶ μᾶλλον ἢ βορέας.

Quocirca & Auster frigidior est, vbi primum spirat, quam apud nos, quin & frigidiorem Aquilone nonnulli ferunt.

Hoc & in problemate, in quo quæritur, cur in Aphrica Austri frigidi sint, non secus atque apud nos Aquilones: & profectò si vera res est, non alia est fortasse ratio. an autem vera sit, dubitare maxime possumus, quando feruentissimos esse austros in Aphrica ferunt, qui inde ad nos nauigant. certè in Creta verno præsertim, & æstiuo tempore non sine insulæ detrimento adeò feruidos experimur, vt sata, arboresque arefaciant, & exurant. Hippocrates in secundo de Diæta contrarium tradit Philosophis.

11 Ποιεῖ δὲ καὶ ἡ μεταβολὴ, πρὸς φαντασίαν ἀλεεινοῦ προϋπάρχοντος τοῦ τόπου.

Et mutatio in causa est vt sic videatur, cum locus calidus prius fuerit.

Sic emendauimus ipsa rei veritate ducti, vt sit veluti παραμυθία superioris rationis. Nam etsi sua natura Auster adeò frigidus non est, tamen in Aphrica frigidum sentiri propter regionis caliditatem. Cum enim regio ante flatus Austrinos calida sit, mutatio illa qualiscunque sit, potest facere, vt vel propter motum aeris, qui ab Austro fit, frigus aliquod sentiatur. hoc enim ita natura comparatum est, & in aliis etiam rebus euenit. Eadem ratione Galenus putat æstate frigidiores esse puteos, quod æstiuo tempore, vel quod mediocriter est frigidum maximè frigidum videatur. sic in balneis si fortè lotio reddendo aspergimur frigidum sentimus, quòd si in frigida simus manifesto tepidum. Hæc facit qualitatum mutatio.

12 Τὸ δὲ ὑέτιον καὶ αἴθριον ἑκάτερον καὶ τὸ κυματῶδες καὶ ἄκυμον καὶ πυκνὸν καὶ συνεχές.

Quòd autem pluuiam inferant, aut serenitatem, quodque mare agitent, aut pacatum reddant.

Has etiā differentias ait ventis comparari à locorū ipsorū, à quibus spirant distantia, lego autem non ἐπίσταντα, sed ἀπόστασιν. emendandū etiam τὸ ἀποδίδοι legendumq; aut ἀποδιδοῖ, aut quod magis probo ἀποδίδονται, ὅθεν γὰρ ἕκαστος. reddit causā, cur aut sereni sint vēti, aut pluuii, & nubilosi, atq; id à loci distantia, in problemate XXVII. ἦ ἐστὶ μὲν πῃ καὶ τὸ ὅθεν πνέουσιν αἰθρίους εἶναι. hoc est, an fortè, & hoc est quod in iis locis à quibus spirant sereni sunt? in 2. Meteorologicorum non absimilis est sententia, docet enim eo in loco Aristoteles, Aquilonem, Argestem, & Thrasciam omnium maximè serenitatem facere, quod à proximis flantes locis vehementia sua alios ventos facilè sedant, abactisq; nubibus serenant aerem. illud hoc loco notandum est, ventos si vehementes sint, ac frigidi in proximis locis pluuias facere, in remotioribus serenitatem, vt aquilones plerumque hyeme: Austri enim quoniam frigidi non sunt in proximis locis sereni, in longioribus nubili ac pluuii. Sed hæc paulo post accuratius. Nam sententia Theophrasti absolute non est intelligenda.

13 Οὐ μικρὰ δὲ ἐν τούτοις ἀλλὰ μεγίστη ῥοπὴ τὸ τὰς χώρας ὕψος ἔχειν.

Regiones etiam vbi cogantur nubes, & consistant altas esse, id sane maximum momentum est.

Præter locorum spacium non leue momentum habere ait, & situm ipsum, vbi enim in altis montibus à ventis compulsæ nubes insederunt, ibi pluuios fore ventos, quamobrem vel in proximis, vicinisque locis alios, aliosque ventos pluuiam facere. vniuersalis hæc sententia particulari probatur euentu in LVII. problemate. & sanè nemo est, qui ignoret locorum altitudinem in causa esse, vt venti, qui in aliis locis campestribus, ac planis nubes non cogunt, propter loci situm facilè congerant ad iuga montium; ab iis autem concretis oritur pluuia.

14 ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ αἰτίας καὶ ὁ μὲν Βορέας εὐθὺς ἀρχόμενος μέγας· ὁ δὲ νότος λήγων.

Eadem vero causa, quod Aquilo statim ac flare incipit vehemens est, Auster quando desinit.

Ex eodem interuallo locorum quæstionis propositæ declaratio, quæ eadem est, & in problematis non vno loco, parœmio verò, cuius hic meminit, est: εὔπλοιαν ἀρχομένου μὲν νότου, καὶ λήγοντος βορέας. hoc est, vt Theodorus Gaza conuertit. Cum cessat Boreas, cumque Auster surgere cœpit. prouerbium autem hoc est in ore etiamnum nostratium nautarum. solent ii vulgo dicere optimè, ac feliciter nauigari flante Austro Iuuene, Aquilone autem Sene. τοῖς γὰρ περὶ αἴγυπτον, superiorem Ægyptum intellige, quæ Æthiopiæ contermina est.

15 ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πυκνὸν καὶ ἄκυμον, καὶ συνεχὲς καὶ ὁμαλὲς ὁ νότος ποιεῖ μᾶλλον.

Similiter autem apud illos solet Auster flare frequens, inturbatus, continuus, æquabilis.

Cæterarum differentiarum, ac facultatum ab eadem causa redditur ratio. Nam quemadmodum in Ægypto Auster, ita & reliqui venti, in iis regionibus, quæ eorum principiis proximæ sunt, frequenter spirant, placidi, continui, æquabiles. πυκνὸν autem malui ad frequentiam referre flatuum, quàm ad aeris, nubiumvé densitatem. quando probatum est in vniuersum in propiorib. locis serenos esse ventos, in longioribus nubiles, ac densos. atque quod ad frequentiā attinet, manifestum est propiora loca alicuius venti principiis frequenter vel leuissima materia suppetente vento illo infestari. Cæteræ verò differentiæ quomodo possint à loci propinquitate fieri, id fortè curiosus quærat aliquis. Nam si multum habet materiæ dum spirare incipit ventus, cur non vehemens est, & tempestuosus, sed tranquillus & placidus? adde quòd quoniam nondum cœpit expaciari per loca patentia, sed vt ex angustioribus claustris erumpit, vicinisque regionibus incumbit, deberet esse potius vehemens, ac validus, quàm tranquillus, & inturbatus. continuitas, & æquabilitas, etsi esse posse videantur flantibus ventis in proximis locis, tamen in magno aeris motu, quem vehementer à venti impetu agitari antequam laxior euadat, necesse est, æquabilitas inæqualis, conuulsaque & agitata continuitas fuerint.

16 Ὁ γὰρ νότος τοῖς ἑαυτοῦ τόποις αἴθριος, ὁ δὲ βορέας ὅταν ᾖ χειμὼν μέγας, ἐν μὲν τοῖς πλησίον συννεφὴς ἔξω δ᾽ αἴθριος.

Nam Auster suis solet esse serenus locis, Aquilo vero, quando hyems magna sit proximis locis nubilus, vlterioribus serenus est.

Ex his verbis facile confirmatur, quod superius dicebamus. Nam Aquilo si vehemens non sit, proximas quidem regiones serenat, placidè, suauiterque spirat, æquabilis, continuusque est, quod non modo de hoc, verum etiam de Argeste Thrasciaque, Aristoteles scriptum reliquit. Idem tamen Aquilo si multũ habeat materiæ, vehemẽterq; spiret hyberno præsertim tẽpore, proximis in quib. spirat regionibus, nubilus est, quod non impellit longius materiam, sed propè compingit, & cogit. quò verò longius extenditur impetu veluti fracto serenus euadit. Auster verò eandem rationem semper seruat, vicinisque locis serenus est, remotioribus nubilus. nisi fortè paruulus sit, tunc enim & remotioribus tractibus serenus est, talis est plerunque, post pluuiam, talis etiam post pruinam. εἰς τὰ ἔξω δὲ καὶ πορρωτέρω τοῦ μεγέθους μᾶλλον ἡ ψυχρότης διαδίδοται. Sic legendum est, vt sit sententia, coactis ab Aquilone nubibus, eius vehementiam non vltra progredi. frigus enim quam magnitudinem vlterius ferri. hac igitur ratione, quo longius flat, eo seteniorem existere, impetu ipso, ac vehementia in ipsis penè principiis refractis, frigore vero progresso longius. talis cum sit Aquilo αἰθρηγενέτης iure dicitur à maximo poetarum Homero, quòd & serenitatem ferat, & cum serenitate frigus. hoc enim αἴθρος dicitur, vt notat Eustathius. illa αἰθρία quod norunt omnes. porro Aristoteles in extrema XXVI. Sectione eandem habet ad hanc quæstionem rationem: habet tamen, & quod iis, quæ diximus aduersatur, ait enim, ἔξω δὲ τῷ μεγέθει ἐργάζονται μᾶλλον ἢ τῷ ψυχρῷ.

Vult igitur Aristoteles Aquilonem hyeme magnitudine potius, ac impetu, quàm frigore agere. aut itaque ex proposito Theophrastus aduersatur præceptori, aut quòd verius existimo, mẽdosa sunt huius verba, legendaque ita. εἰς τὰ ἔξω δὲ καὶ πορρωτέρω τὸ μέγεθος μᾶλλον ἢ ψυχρότης διαδίδοται καὶ τούτῳ ἐργαζόμενος.

17 καὶ λήγων μᾶλλον ἢ ἀρχόμενος.

Quod Auster dum desinit spirare potius, quàm dum cœpit, pluuius sit. hac de causa ait fieri, quod initio parum aeris moueat, in progressu verò longè plus; vt hac de causa congesto, coactoq; aere nubilus sit, ac pluuius. Auster enim incipiens paruus est, desinens autem violẽtus, ac magnus. mirum igitur non est, quod à vehementi aquilone fit flatus initio, ab austro in fine fieri, quando alteri initio, alteri in fine magna est exhalationum, nubilosique aëris copia, à quibus densatis, concretisq; pluuia oritur. an dicendum etiam est Austrum vehementiorem, natura nubilũ esse, & dum flare desinit, iccirco pluuiam inferre, quòd desinat agitare nubes, illæq; non amplius agitatæ concrescunt, & pluuiam faciunt? agitantur enim nubes in ipso incremento, vigoreque flatus, cum verò fracto venti impetu immotæ permanent, densantur, concrescuntque. Nam quæ ab Aquilone sumitur rationis Analogia ideò non valet, quod aquilo frigore cogat, congeletq;, Auster vero quò maior est, eo plerumq;, æstuosior, & calidior. Hanc ergo rationem veriorem existimo; quam etiam videtur innuere in problem. decimo nono Aristoteles, qui & alteram affert. Nempe initio austrum calidum esse, quòd à tractibus terræ calidis spirent. deinde verò frigescere, coactũq; aerẽ dẽsare in pluuiã. ἐκ τοιαύτης ἐλάττονος ἀρχῆς. hoc & supra tetigimus, & in ꝓblematis nõ vno loco positũ est.

18 τὸ δὲ μὴ πνεῖν κατ᾽ αὐτὴν τὴν αἴγυπτον.

Cæterum, quod ferunt in Ægypto, quæ ad mare vergit non spirare Austros.

Iisdẽ penè verbis in problemate XLV. ex quo emendauimus nonnulla; ibi tamen tanquã verũ ponitur, quod in Ægypto, quæ ad mare vergit non flat Auster. Hic flare quidem illum, sed exiguũ dicit philosophus ἢ εἰς θάλατταν. quæ ad mare vergit. τὰ πρὸς θάλατταν in problematis. intelligit autẽ illam Ægypti partem, quæ & Delta dicitur, quam in extremo primo Meteorologicorum à Nili aquis adaggeratam tradit Aristoteles. ἐπὶ πολ. lego ἐπειδὴ. vt sit sententia non modo quòd supera Ægypti pars edita est, Austrum vehementem esse, verum etiam quòd vicina Venti origini.

19 τὸ δὲ τὸν βορέαν ἐπιπνεῖν νότῳ.

Verum quod Aquilo post Austrum spiret.

Hactenus persequutus est Theoph. ventorũ quas initio proposuit differentias, neque omnes sane sed quæ insigniores sunt. Nũc persequitur nonnulla quæ pertinent ad vicissitudines, tẽpora, mutationes, affectus. cur post Austrum flet aquilo non autem post aquilonem Auster, quæstio est; quæ soluitur ab ipso principio quod initio commune penè omnium statuit. à loco scil. cuius natura, situs, propinquitas, distantia, in his ventorum affectibus solæ pene causæ sunt. τὴν μερίζουσαν ἑκάτερον κατὰ τοὺς τόπους quæ vtrumque per locos partitur, locumque assignat vtrique suum. Causam intelligit quæ à loci ipsius diuisione iam toties inculcata sumitur. Aquilonem nobis propinquũ esse, quamobrem vel leuem eius flatum facile persentiri, Austrum lõginquum, atque ideo nõ nisi magnũ nos afficere, quod autẽ nobis in Aquilonis flatibus accidit, idẽ iis, qui meridiẽ habitãt. Nã vt nos frequẽtissime post Austrũ aquilonẽ spirare videmus, nõ cõtra, sic meridionales populos Austrũ post aquilonem, non autem è cõtrario. Hęc tamẽ nõ vt ꝑpetua, necessariaq; sumenda sunt.

Nam & frequentet post aquilonem flat Auster,& sæpe etiam austrum sequitur ἄπνοια καὶ πνιγμία. ratio etiam habenda loci,in quo scribebat philosophus. Nam in Creta, Rhodo, Cypro sæpius ferè post aquilonem flat Auster,quàm post Austrum aquilo. πλείστων δ' ὄντων. hoc suprà dictum est,& ab Aristotele in Meteoris,& in problematis ἑκατέρων οἷον τάξις. Cum ventorum omnium plurimi spirēt Austri,septentrionesque,est tamen in iis status,ordo, suaque cuiusq;. certa tempora. τοῖς δὲ νοτίοις. corruptus legebatur locus hic,quem nos & ipsa veritate admoniti,& ex problemate XVI. restituimus. Hyemis itaque,& Veris initia & Autumni finis, certa sunt tempora, quibus frequentissime flat Auster. Nos & æstatis initio circa ortum pleiadum experimur certissima frugum penuria.

20 ὅταν γὰρ ἀπωσθῇ κατὰ χειμῶνα.

Aer enim, qui hyeme depulsus sit.

Hyemem reliquam intelligit transacto principio. Cur autem accedente sole ad meridionalem tropicū non magis Austri,quàm septentriones suscitantur, cum à septentrione multū distet sol, proximus verò sit ad Meridiem? an quæ in australibus locis erat materia, absumpta est,& exhausta, Autūno,& hyemis initio,sub hyemē autē penè nulla est. Contrà verò, quod à discessu solis in septentrione, multa niuis copia congesta est, etiamsi longe distet sol, liquefacta tamen exhalationes suscitat, quæ ventos faciunt. an etiam quod cum Autumno hyemisque initio multum materiæ ad septentrionem ab Austro compulsum est, necesse est hyeme retrocedat, repellaturque. Hæc enim est καὶ ἀνταπόδοσις. quæ post solis conuersionem stati temporis ventorum causa est.

Καὶ περὶ πλειάδος δύσιν ἀνάλογον. hyemis initium est à virgiliarum occasu. occidunt autem circiter Idus Nouembris. pars illa hyemis σπερματίας græcè dicitur auctore Galeno in primo commētario in primum Epidimion Hippocratis, quòd vt præcepit Hesiodus eo præsertim tempore ferendum sit. ἀνάλογον. quod supra dicebat κατὰ λόγον. est autem stata, certaque ratio τῆς ἀνταποδόσεως καὶ τῆς παλιῤῥοῆς.

21 ὅθεν καὶ τὸ θαυμαζόμενον ὡς οὐκ ὂν διότι βορέαι μὲν ἐτησίαι γίνονται νότοι δὲ οὐ γίνονται φαίνεταί πως συμβαίνειν.

Ex hoc,& illud est, quod mirantur, quasi non sit, cur aquilones Etesiæ fiant, austri minime.

Cum in oppositis his austri, aquilonisque flatibus Analogia, proportioque sit ex reciproca aeris halituumque repulsione,& solis distantia, acpropinquitate: quod nonnulli mirari consueuerunt à meridie austros anniuersarios non spirare aliquo modo, ait verum non esse: Vernos enim quosdam austros serenos, clarosque, tamquam Etesias esse, illosque appellari λευκονότους. qui quod à longinqua regione spirant facilè latent, neque adeò sentiuntur, vt Etesiæ, qui à finitimis locis exeunt. Sane quod ad hanc quæstionem pertinet, Aristoteles in 2. Meteorologicon multa disserit, in problematis etiam probabiliter nonnulla. cum enim circa exortum Caniculæ vigesimo die ab æstiuo solstitio sole leonem ingresso flatus Etesiarum appetant, quærit cur post hyemale solstitium, non iidem Etesiæ à meridie spirent. Respondet vero Ornithias, quæ sunt Australes. Etesiæ post brumam spirare licet non continuatis flatibus, præterea serius, quàm Etesiæ à septentrione. Tarditatis autem,& intermissi flatus causam esse ait, primùm quòd iis locis, à quibus cienturOrnithiæ sol non adeò propinquus est, deinde quod materia non suppetat, cùm supernæ tantum niues liquefiant, profundiores verò maiori calore, diuturnioreq; Solis mora egeant. porrò autem Austrū non ab altero polo exoriri, sed à Cancri tropico. Sole itaque brumale solstitium tenente quæ sub tropico niues sunt, à quo flat Auster non posse nisi serius post brumam liquescere. & tamen cum non nisi extimæ partes liquefiant, non posse materiam suggeri, quæ iuges, æquabilesque seruet ornithias. id autem non accidere in septentrionalibus regionibus, quibus & sol propior est, & multa niuium, aquarumque copia, quò fieri, vt Etesiæ pluribus diebus, continuis flatibus spirent. Hæc in Meteoris. in problematis autem primum causam affert intermissi flatus Austrorum à longinquitate, qui etsi anniuersarii sint, non tamen in iis continua spiratio. mox ait propter humiditatem Austri,& vernum tempus, quo tempore nequit aer consistere, non posse Etesias excitari. à consistente enim aere illos fieri à septentrione, non posse autem à meridie flare, quòd propter austri humiditatem adiuuante etiam animi tempore, lubricus est aer, dissoluiturque facilè, vt materia venti esse nequeat. Hæc ille satis dialecticè & rationibus pene vulgaribus, quæ mittenda sunt in præsentia, vt ad ea quæ in Meteoris afferuntur veniamus. Nam si excutiamus quod dicit Austrum à tropico æstiuo exoriri, ideoque solem non facile posse post hybernum solstitium liquare niues, quæ in australibus sint mundi tractibus, propter longinquitatem, maximas habet, perplexasque, controuersias. Nam in iis terrarum tractibus, quæ sub æquatore ipso sunt, atque etiam trās æquatorem, quæ loca habitari ipso didicimus experimento, idem est Auster qui etiam ad nos accedit & tamen tantū abest, vt sub tropico æstiuo oriatur vt manifesto trans circulū æquatorē sit. quod cum ita sit, qui fieri potest, vt sol dum est in brumalibus conuersionibus longè absit ab Austri origine, proptereaque nequeat halitus excitare, qui suscitent australes Etesias? mihi igitur Aristotelis positio difficilis est ad persuadendum, aliamque causam inquirendam existimo; Nam quæ affertur à longinquitate, hoc est difficultate inuoluta, quòd Etesiarum flatus quò magis in meridiē progrediuntur eò validiores sunt. quocirca & in Arabia, Æthiopiaq; coactis nubib. pluuias

faciunt,

faciunt. à quibus & Nili incrementa fieri non ignobiles auctores memoriæ prodiderunt. id quod & australibus Etesiis deberet in nostris regionibus accidere. dicendum igitur est idcirco ab austro Etesias non exurgere, quod cum ii lenes placidiq; sint exiguaque materia orti, cientur ii quidem post conuersiones brumales, & tamen, quod calidas, siccasque regiones transeunt, à quibus nulla iis suggeritur halituum copia, facile euanescunt, & concidunt. sic autem possimus, & ipsam loci distantiam causari non tamen simpliciter. est verò dubitatio, nam si aquilonares Etesiæ ad Æthiopiam vsque validi penetrant, quomodo iis non obest locorum caliditas? an quod sol eo tempore ab iis regionibus deflexit, quare tantus calor non est, quantus sole tenente brumalem tropicum. Quamobrem & validiores aquilonis flatus cum sint, non modo non concidunt euanescuntq;, verum etiam incrementa maiora subinde capiunt. Seneca libro quinto quæstionum Naturalium quærit cur hyeme non spirent Etesiæ (Etesias autem intelligit aquilonios) recitatque nonnullorum sententiam, qui opinabantur hyeme non spirare Etesias, quod breuissimis diebus sol desiit priusquam frigus euincatur. itaque niues & reponi, & durari. Æstate verò flare, quod & longius extenditur dies, & recti in nos radii diriguntur. Verisimileque esse concussas calore magno niues plus humidi efflare, item terras retectas exoneratasque spirare liberius, itaque plura à septentrione ad nos deferri corpora. sic impetum Etesias sumere. quæ sententia vel ideo paruifacienda est, quod non de Etesiis Australibus, sed de septentrionalibus loquitur, præterea inepta, ac falsa est. Nam si propter dierum breuitatem sol niues in septentrionali Polo non liquefacit, à quibus possit esse Etesiarum materia, nulli essent ab iis tractibus hiberni flatus. quod ita falsum est, vt ne refellere quidem oporteat. frigidissimi enim aquilones hyeme præsertim spirant, vt de thrascia cauroque sileam, & aliis, qui ab illis tractibus oriuntur. sed hactenus satis digressi sumus. Notandum verò Theophrastum dicere τοὺς λευκονότους vernos esse ventos, contrà verò Aristotelem hibernos, viderique sibi repugnare philosophos. Dicendum tamen, cum hi septuagesimo post brumam die exoriantur sub hyemis finem, sub veris autem principium posse eosdem, & vernos & hibernos appellari. horum meminit & Galenus in Commentario tertio in librum tertium Epidemiorum. Hippocrates, quo loco λευκονότους, vulgò ait appellari serenos quosdam austros natura siccos, eiusque generis austrum poetam intellexisse.

Ἀλλ' ἔγωγε ζεφύροιο ἢ ἀργέστα νότοιο.
Atque ego iam flamen Zephyri, candentis & austri.

Ridenda autem latini interpretis inscitia, qui cauros interpretatur τοὺς λευκονότους, cum cauri non nisi argestæ sint. Leuconoti iidem Ornithiæ vocantur, quod iam apperente vere iis flatibus auium generatio propter aeris teporem facilè prouenit. Eosdem ab Alexandrinis ῥοδῶνας appellari solitos testatur Olympiodorus, quod post illorum flatus rosæ aperiri in Ægypto incipiant.

22 Διὰ τί δὲ ταύτην ὥραν, καὶ πῶς οὕτως πνέουσι, καὶ διὰ τί λήγουσι τῆς ἡμέρας ληγούσης, καὶ νύκτωρ οὐ πνέουσι σχεδὸν ἐν ταύταις λέγεται ταῖς αἰτίαις.

Verum cur eo tempore, atque eo modo flatus Etesiarum sint, curúe desinant occidente sole, noctu rursus non excitentur eædem ferè causæ sunt.

Hæc omnia & Aristoteles in Meteoris. Cum autem duo in quæstione sint, alterum tantum Auctor explicat. prima quæstio est cur post caniculæ ortum spirent Etesiæ & non antea. altera cur interdiu, non autem noctu. Hanc soluit Theophrastus claris verbis, quæ necesse non est explicare. illam aut ideo prætermisit, quod in accuratioribus libris declarauit. aut fortasse codex mutilus est in iis verbis ἐν ταύταις ταῖς αἰτίαις λέγεται. Nam posthæc verba fortasse priorem quæstionem diluebat. illam tamen Aristoteles sic soluit. Nam cum Etesiæ post solstitium spirent, circaque canis exortum, solem iam propinquum septentrioni, loca siccare, & arefacere, antequam halitus attollantur, quare non posse ventos inde exurgere. post recessum autem solis æstum temperatiorem liquare niues, à quibus, & ab ipsa terra madefacta, deinde solis calore exsiccata, halitus cieri, qui Etesiarum materia sunt, verùm dubitationes sunt nonnullæ. primum enim vt propter nimium æstum in ipso solstitio halitus deficiant, à quib. nequeant Etesiæ exoriri; tamen cur ante solstitium accedente iam sole ad cancri tropicum, geminosq;, ingresso non exurgunt potius? certè enim illo tempore & minor æstus est quàm vt arefaciat, & longè plus niuiũ, aquarũq; in septentrionalibus terrarũ tractibus. deinde circa canis exortum maximi æstus sunt in, tolerabilisq; penè aeris feruor. deberent igitur tunc potius halitus deficere ab ipsò æstu tabefacti, quam solstitiũ tempore, quo tãtus æstus non est. Postremò cur in ipsa conuersione æstiua sol omnem niuem, glaciemq; non absumpsit, vt nihil reliquum sit futuris flatibus? fuit enim propinquus maximè atq; ideo multum efficax. Harum dubitationum postremam proposuit, diluitq; Alexander Aphrodisiæus. solem .n. dum est in solstitio, liquare quidem illum niues omnes, harumq; alias omnino absumi, vt nequeant halitus facere, alias ab ipsa terra excipi, terram autem aquis niualibus madidam, post solstitium calefactam halitus mittere. aut potius solem liquasse quidem illum niues, & glaciem, non omnes tamen sed solidiores, gelatioresque reliquisse. quas tamen post solstitium validius liquefacere, quippe quæ sub ipso solstitio calefactæ, semiliquatæque esse cœperint. Hac etiam de causa post solstitium maximos esse æstus, & quod magna scilicet exhalationum copia aerem impleat, & quod liquatis gelu niuibusque non est, vnde possit aer refrigescere. Hæc Alexander. Olympiodorus eadem penè ratione soluit. Solem enim etsi niues, glaciemque

liquefaciat, liquefacere tamen teneriores extimasque non adeò conglatiatas, quod nondum afficere cœperit, quando iam ante solstitium gelidissimi tractus illi terrarum sint: ex iis autem surgere quidem leues auras, absumi tamen ab æstu aëris sole solstitium tenente propter earum tenuitatem exiguitatemque post solstitium & si sol recesserit, affectus tamen, & concalefactas niues congelatasque aquas facilius liquefieri propter præuiam affectionem. Vnde crassiores copiosioresque eleuari spiritus, qui Etesiarum præbent continua incrementa. ex iisdem fundamentis facilè tollitur prima & secunda dubitatio. etsi enim magna sit eo tempore, quo sol ad conuersiones incipit accedere, niuium geluq; copia, æstusque, non multus, à quo non possunt exhalationes absumi: tamen quod terrarum illi tractus gelidissimi sunt, nondum potest solis calor ad liquefaciendum esse efficax. fit autem subinde efficax, quo magis accedit, sensim enim concalefaciendo afficit absumitque teneriores partes in solstitio. post solstitium autem iam omnino affectas, liquat ac soluit. quod etsi nimius æstus sit sub canicula, est tamen ille ab exhalationibus, quæ à liquatis niuibus suscitantur, non à sole statim, & sine medio, acpropterea non quia æstus sunt, deberent absumi halitus, sed quia sunt halitus æstus vigent. Hæ igitur sunt rationes, propter quas constat, cur neque ante solstitium, neque in ipso solstitio spirent Etesiæ, curq; ante Etesias, qui vocantur prodromi, hoc est, præcursores qui Etesiarũ flatus præueniunt ab auris tenuiorib. facti, quo tempore sol teneriores niues liquefacit.

Οὐ μὲν, ἀλλ' ἐνίοτε πνέουσι. Perpetuum non esse ait, vt interdiu tantum spirent Etesiæ, nam nonnunquam flare continuis diebus, ac noctibus: hoc autem fieri, quod tunc sit magna niuium eliquatio.

23 Καὶ γὰρ τῆς ἀνωμαλίας αἴτιον τοῦτο λοιπὸν, ὅτε μὲν γὰρ μεγάλοι καὶ συνεχεῖς, ὅτε δ' ἐλάττους, καὶ διαλείποντες πνέουσι διὰ τὸ τὰς τήξεις ἀνωμάλους γίνεσθαι.

Hæc enim inæqualitatis Etesiarum causa est, aliquando enim magni, & continui, aliquando parui & intermittentes spirant, eo quod inæquabilis fiat liquatio.

Sic emendauimus, cum prius mutilus esset locus. dat autem inæqualitatis Etesiarum causam à niuium liquationis inæqualitate, quod modo plures modo pauciores liquefiant, à quibus non vno modo sublati halitus Etesiarum materia sunt. Hanc tamen inæqualitatem locis etiã posse tribui, quòd propinquiores magis recreantur iis flatibus, remotiores vix illos sentiunt. non modo autem locorum interualla debemus afferre pro causa, quando Æthiopia, quæ multum distat ab aquilone pluuiis abundet Etesis spirantibus. verum præter interualla, locorum situs auræq; certorum loco-
» rum peculiares nonnullæque plures aliæ causæ fuerint. Plinius lib. 2. c. 47. de Etesiis ita scribit: ar-
» dentissimo autem æstatis tempore exoritur caniculæ sidus, sole primam partem leonis ingredien-
» te, qui dies xv. ante Augusti calendas est. huius exortum diebus octo fermè aquilones antecedũt,
» quos prodromos appellant. post biduum aũt exortus, iidem aquilones constantius perflant diebus
» quadraginta, quos Etesias vocant, molliri iis creditur solis vapor geminatus ardore sideris, nec vlli
» ventorum magis stati sunt. & paulò post. Etesiæ noctu desinunt ferè, & à tertia diei hora oriun-
» tur. in Hispania, & Asia ab Oriente flatus est eorum, in ponto ab Aquilone, reliquis in partibus à
meridie. Verùm qui fieri possit, vt à meridie reliquis orbis partibus spirent aquilones anniuersarii; Ego neutiquam intelligo, certe nos in Creta, Cypro, Rhodo, in Cycladibus omnibus ab aquilone flantes persentimus adeò iucundos, amœnosque, vt iis ardorem solis mollitum, mitigatumque feramus acceptum. fieri tamen alicubi potest, vt propter conuersiones, quæ à situ locorum fiunt aliunde, quàm ab aquilone videantur exoriri. Vt autem omnibus locis præter Pontum, Asiam, Hispaniamque à meridie spirent fieri nullo modo potest. Theophrastus certè & Aristoteles in Græcia scripserunt & aquilonios agnouerunt. postremo si vbique ferè spirant à meridie, cur non potius meridionales vocantur à Plinio, quam aquilonii?

24 Εἰ δ' οὖν ἀληθὲς ὃ λέγουσιν ἄλλοι τε, καὶ οἱ περὶ τὴν κρήτην.

Quod si vera sunt, quæ & alii, & ipsi Cretenses ferunt.

Inæqualitatis Etesiarum per tempora certas vices esse ostendit, præsertim si vera sunt, quæ feruntur de regionibus nonnullis, quod quibusdam temporibus, non adeò fuerint à niuibus, hyemisque sæuitia infestati. Si enim hoc verum est, aliquibusque tempestatibus, aut intermissis, aut etiam continuis, minor, maiorque aquarum, niuiumque copia est, nil mirum posse, & Etesias, & magis, & minus spirare. Καὶ οἱ περὶ τὴν κρήτην. Cretenses etiam de eorum Insula hoc asserere solitos fuisse ait. de qua libentius ego, quod mea Patria est, dicam pauca. Nempe quæ Theophrastus ait de Hyemis asperitate, niuiumque copia in altioribus præsertim montibus adhuc vera nos experiri. siquidem etsi littorales insulæ oræ tepidiori fruantur aere, & pene vere quodam sempiterno, in Idæis tamen, & Leucis vocatis montibus, in planisque locis, quæ inter montes sunt, Niues annum penè perdurant, quò fit, vt maxima, quæ sub Idæ montibus planities est, inculta etiamnum hodie sit, aliaque non longè à Leucis montibus quæ ὁμαλὶς πῖνις vocatur ab incolis. fuisse autem Homeri tempore fertiliorem, quam aut Theophrasti, aut nostra tempestate, vel illi versus argumento sint in 19. Odysseæ;

κρήτῃ

Κρήτη τις γαῖ᾽ ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
Καλὴ, καὶ πίειρα, περίρρυτος, ἐν δ᾽ ἄνθρωποι
Πολλοὶ ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόληες: hoc est;

Creta iacet medio nigro pulcherrima ponto,
Quam circum allidunt, cui fluctus, cui pinguia rura,
Et vis magna virûm, Vrbes nonagintaque clara.

Cur autem hodie neque tot habeat hominum millia, quot olim, neque adeò ferax sit præter innumeras calamitates, quas passa est hãc esse causam existimo, quod confragosior, asperiorque fiat cõtinue, imbriũ, torrentiũmque per conualles confragosaque loca violẽtia, vt vel patrum memoria plana fuerint; quę nos videmus aspera incultaque. adde mutationes, quas omnes terras subire Aristoteles probat in extremo 1. libro meteorologicorum. nam ratio, quam Theophrastus affert, etsi verisimilis sit, magni tamen momenti non est. cum itaque Creta tot esset hominum millibus habitata, centumque vrbibus insularum omnium præstantissima, in medioque ponto à natura posita, tamquam totius Regina Græciæ hodie tamen tres, aut quatuor habet vrbes insignes, oppida, castellaque circiter XL. pagos verò quotum aliqui oppidi magnitudinem æquant ferè innumeros. arces in portubus, naualibusque aliquot munitissimas, quæ à senatu Venerorum ædificatæ proximè sunt. Cuius æquanimitati, Iustitiæ, prouidentiæ tantum debet Creta, quantum neque Iolo, neque Mynoi priscis regibus, sed de Creta satis dictum est.

25 εἰ δ᾽ ἐστὶν ἀληθῆ ταῦτα καθάπερ λέγομεν, ἀναγκαῖον καὶ τοὺς ἐτησίας εἶναι πλείους.

Si, inquam, hæc vera sunt, & Etesias plures esse necesse est.

Concludit ex suppositione. si verum est hyemes olim, niuesque magnas, multasque non fuisse, verisimile esse tempestate sua plures spirare Etesias quàm olim. nam cum hyeme multum ningeret, æstiuo tempore validiores iure spirare. id autem testimonio Cretensium confirmauit.

26 εἰ δ᾽ ἔσθ᾽ ὅτ᾽ ἐξέλειπον, καὶ Ἀρισταῖος αὐτοὺς ἀνεκαλέσατο. θύσας τὰς ἐν Κέῳ θυσίας τῷ Διὶ καθάπερ μυθολογοῦσι, κατομβρέα ἂν εἴη τὰ ἐπιχειμέρια οὐχ ὁμοίως οὐδὲ χιονώδη.

Quod si tempus etiam fuisse credendum est, quo defecerint omnino flare, reuocauit Aristæus peractis in Cæa Ioui Sacrificiis (sic enim fabulantur) hiberna loca non eodem modo humida, niuosaque fuisse perspicuum est.

Probatio ex fabula ἐκ περιουσίας post probabiliores rationes. fabula autem vt narrat Diodotus libro quinto rerum Antiquarum hæc est. Aristæus Apollinis, & Cyrenæ filius post mortem Actæonis filii, cum oraculum adisset patris responsum accepit fore, vt Cæam insulam peteret, in qua diuinos honores acciperet. cumque eò nauigasset, orta per vniuersam Græciam pestilentia, ferunt sacra pro Græcis sub diebus caniculæ fecisse, exoratisque Diis, Etesias spirare cœpisse, qui à peste græciam liberarunt, quapropter diuinos honores meruisse, appellatumque Iouem, Nomium, Argæumque, vt narrat Apollonii Scholiastes. quamquam Diodorus dicat hæc cognomina à Nymphis, à quibus educatus est prius habuisse. Hæc fabula est, cuius hic à Theophrasto fit mentio. paulo diuersiorem narrat Apollonii Scholiastes 2. ἀργοναυτικῶν, cum sidus canis vocatus ardore suo terras combureret. Squallorem, sterilitatemque maximam in Cycladibus extitisse. Cæos autem oraculo monitos Aristæum Apollinis, & Cyrenæ filium à Phthia accersisse. Venisse illum in Cæam vnam ex Cycladibus, ibiq; templũ Ioui Iemæo ædificasse, vt imbres in terram caderent; caniculãq; sacrificiis peractis placasse legemque tulisse, vt Cæi ortum caniculæ armis captis seruarent, illique immolarent hostias. Sic autem spirasse Etesias, quæ æstiuos ardores suauissimo frigore lenierunt.

27 δῆλον οὖν τοῦτο πλὴν εἰς πέψιν τῶν καρπῶν. οἱ μὲν γὰρ πρωϊτερεύουσιν οἱ δ᾽ ἀπεψεῖς εἰσί.

Quod alioquin planum est, preterquam in fructib. maturandis. sunt enim precoces alii, alii difficile maturantur.

Locus est omnino corruptus, neque mihi occurrit in præsentia quomodo aliter emendem, puto tamen veram lectionem hanc esse, quam posui. Cum dixisset Aphricam regionem esse longè nostris calidiorem, subdit id in aliis quidem rebus manifestum esse, in fructuum verò maturatione non item. quando alii fructus precoces sunt, alii non modo serotini, verum qui difficilimè omnium maturescunt. Hoc autem quomodo fieri possit ex iis, quæ docet in secundo de plantarum causis possumus rationem reddere. fructus enim & à calido, & à frigido ex accidenti tamen maturescunt. à frigido enim aere maturescunt fructus, qui dicuntur serotini, græcè ὀψίκαρποι. fieri igitur potest vt serotini fructus in Aphrica, succo exhausto à solis æstu, nequeant à frigore hyemis maturescere. Cum enim exsuccus redditus sit fructus, vix potest quod reliquum est terreum, ac durum perdomari. Certis enim propriisque locis gaudent arbores, plantæque aliæ, quamobrem & calidæ frigidioribus locis, & frigidæ calidioribus felicius proueniunt. quocirca in eodem libro cap. quarto

pirasttum tradit in calidis locis non nasci, piros autem, malosq, paucas quidem, ac malas. subdit autem διὰ ταύτην δ' αἰτίαν οὐδ' αἱ συκαῖ περὶ Αἴγυπτον. οὐδ' ὅλως ἐκείνοις τοῖς τόποις χρησταί. θερμὸς γὰρ ὢν ἄγαν ὁ ἀὴρ περικαίει καὶ οὐ ποιεῖ πέψιν, hoc est, propter hanc causam neque ficus in Ægypto, neque in calidis locis omnino bonæ sunt. calidus enim nimium cum sit aer exurit, nec facit maturitatem. quod autem Aphrica ferat præcoces fructus mirum non est, de iis, qui difficile maturantur est quæstio, quæ tamen ex Theophrasto locis allatis facile soluitur.

28 Εἰ δὲ πάντων τῶν πνευμάτων ἡ αὐτὴ καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γένεσις.

Verum si ventorum omnium eadem, ab iisdemque causis generatio est.

Argumentum hoc ex conditione propositum ad inferioris quæstionis exactiorem declarationem respicit. ἡ αὐτὴ eadem generatio. causam materialem intelligit. καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν. ab iisdemque efficientem causam significat. τῷ τι παραλαβεῖν ἥλιος αὐτῶν ποιῶν εἴη.

Consequens est à superiore lemmate. si eadem est generatio, ab iisdemque effecta causis, sol erit efficiens, quatenus halitus attollit ex terra, qui ventorum materia sunt. τάχα δ' οὐκ ἀληθές. Consequentis correctio. quasi verum non sit, solem esse effectorem simpliciter, sed συνεργοῦντα. hoc autem ideò dixit, quòd exhalatio à sole quidem illa sublata videtur ventos efficere aere moto agitatoque, vt primus auctor videatur sol, secundus immediatusque vt vocant, halitus: materia verò partim halitus, partim aer agitatus. halitus autem alia ratione materia, alia efficiens erit. quamquam in Ventis, aliisque Meteoris, quæ verè composita non sunt, materiæ, formæque ratio non potest exquisitè seruari, & esse: sed hæc Dialecticè dicta sunt, & problematicè. sol enim auctor est primus, ac per se, flatus initio, quamquàm in progressu nihil vetat, halitum etiam efficere, ac fortè, quod in iis, quæ proiecta aerem secant, accidit, vt mouendi aeris, & qui proiecit videatur auctor, & quod iactum est. hoc idem in halitu etiam dicendum est.

29 Ἀλλ' ὁ ἥλιος δοκεῖ καὶ κινεῖν ἀνατέλλων καὶ καταπαύειν τὰ πνεύματα.

Cæterum, & mouere videtur sol exoriens, & sedare flamina.

Locus hic ab Aristotele prius in Meteoris accuratè declaratus est. ὁ καθόλου δὲ τοῦτο ἀληθές. quoniam absurdum videri possit eundem solem, & ortus, & cessationis ventorum auctorem esse, rationem diuersam statuit, qua & ἐξορμᾷ, vt loquitur Aristoteles, hoc est, ciet, ac suscitat. & qua sedat ac cessare facit. exiguum enim halitum absumit omnino, aut quod exiguum halitum calor nimius tabefacit, & absumit, aut quod ortū eius præripit exsiccata terra; ὅταν δὲ πλείων, multum aūt halitum ciet, ac suscitat. disiicit enim sol attenuatque, atque hac ratione συνεξορμᾷ. & quamuis in motu aliquo sit exhalatio, calor tamen solis validius agitat, quemadmodum autem ortus ventorum sol oriens causa est, sic aliquando, & occidens cessationis. cum enim motus halituum non adsit causa, & ipsos non moueri necesse est. Hoc autem vt verum, sit, motus neque minimus sit oportet, ne absumpto halitu cesset & ipse, neque magnus, vt ne occidente sole incolumis ille tamen maneat. Sol igitur oriens duo facit contraria, & mouet ventos & cessare facit. Idem tamen, vt oriens ortus causa est; ita occidens cessationis. primo modo (vt aiunt) positiuè, secundo priuatiuè.

30 ἔνια δὲ καὶ δύνοντος τοῦ ἡλίου.

Nonnunquam & occidente sole flatus desinunt.

Mira varietas effectuum pro quantitate, copiaque materiæ, qui cientur ab exortu solis, si multi non sint ab occasu cessant, quando motus auctor non adest. contrà qui à solis ortu absumpti desinunt, illo occidente, surgunt iterum, quòd non adest, qui absumebat. hæc de flatibus magnis non sunt intelligenda, sed de auris. hac enim ratione in maximis ventorum pacationibus, quas ἀπνοίας appellamus, noctu tamen auræ non desunt.

31 Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μάλιστα πνεύματα παύονται.

Vnde accidit, vt meridie quiescant venti.

Locus corruptus est manifestissimè. Legendum autem, vt emendauimus, vt sit sententia. cum à sole tabefiant exigui halitus, flatusque desinant, longè magis cessabunt agente magis sole: sed magis agit meridie: tunc igitur magis cessabunt. ideo addita vox μάλιστα. πνευματώδεστερα πνεύματα figuratè dictum, & facetè.

32 ποιεῖ καὶ ἡ σελήνη ταῦτα πλὴν οὐχ ὁμοίως.

Facit hæc eadem & luna, non eodem tamen modo.

Ne hic quidem locus caret macula. luna tanquam paruus sol potest & illa aliquo modo eadem effecta facere, non tamen similiter. potest enim mouere tepore suo halitus, cessareque facere post occasum. tabefacere autem, absumereque minimè potest. διὸ καὶ νύκτωρ. ad proxima verba refertur ἀσθενὴς ἥλιος.

διὸ καὶ

Διὸ καὶ νύκτωρ δεινότερα, rario cur flatus qui post occasum solis oriuntur noctu validiores sunt in pleniluniis. illo enim tẽpore luna magis calefacit vt Aristoteles quarto libro cap. 5. de partibus Animalium scriptum reliquit. sed dubitatio est. Nam si occidente sole surgunt auræ, quod sol non adest, qui tabefacit, & exsiccat. quomodo surgent exortu lunæ. an quòd lunæ calor imbecillus est, qui halitus motum adiutat, & non extinguitur. δεινότερα mendosam puto dictionem hanc, fortè χλιαρώτερα legendum est. omnino autem locus hic lacer est, quòd verò ad coitus lunæ pertinet manifestum est χειμερινώτεροι esse, hoc est hibernos magis, & frigidos, quòd deficiente lumine deficit & calor: hoc autem in libro de signis aquarum adnotatum est.

33 Εἰ δέ ποτε καὶ κατὰ σύμπτωμα γίνοιτο ταῦτα καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄστρων ἀνατολαῖς καὶ δύσεσιν, ἐπισκεπτέον.

Videndum autem an euentu quodam hæc ita fiant, vt quę in ortu, & occasu siderum.

Κατὰ σύμπτωμα ait, quod nos euentu quodam vertimus, certum quendam euentum intelligens, qui astrorum ortus, occasusque consequitur. non absimili significato medici vocant symptomata affectiones, quæ morbos sequuntur. fieri autem temporum mutationes insignium astrorum ortu, & occasu, vt Arcturi, pleiadum, orionis, caniculæ, manifestum est.

34 Ταὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς νηνεμίας.

Hęc eadem, & de ventorum tranquillitate dicenda sunt.

Hæc verba cum mendosa essent ita restituimus. vt cum dixerit de ventorum ortu addat de trãquillitate hæc eadem dicenda esse. Namque aerem modo vinci modo vincere, vtroque autem modo quiescere. igitur vtroque modò fieri τὴν νηνεμίαν. quandoquidem ventus aliquo modo aeris est motus. hæc tota ratiocinatio est, iisdem autem verbis hæc sententia in x x v. sectione, problemate quarto ὑπὸ τῶν μέσων μὲν νυκτῶν κρατεῖν. media nocte vincit aer, quòd non adest efficiens vis, quæ agat, ac moueat. vincens autem immotus permanet, κρατεῖ δὲ ὑπὸ μεσημβρίας, sic restituimus ipsa sententia postulante. vincitur autem meridie, quod æstus solis & absumit halitum si quis est, & exsiccat terram, vt non suppetat, vnde ventus oriatur, victus autem & victor aer immotus est; ab immoto autem aere ἄπνοια & venti ttanquillitas. igitur quo tempore immotus aer, illo venti pacatio est, hac ratione & Atistoteles secundo libro Meteoron terræmotus præsertim meridie mediàque nocte ait fieri. Verùm notanda sunt accuratius, quæ docet philosophus, nam exhalationes aut sunt exiguæ, aut non exiguæ. illæ quidem non tamen multæ, aut multæ, & copiosæ. Si exiguæ sunt sol æstu suo extinguit, & abolet, quod præsertim meridie potest accidere. Si non exiguæ sint, sed paucæ, mouentur illæ quidem à sole, sed cum multæ non sint, post eius occasum cessant à motu, sequiturque venti cessatio. Si verò multæ sint accepto agitationis à sole principio per sese mouentur, ac durant diu, noctuque. His itaque positis facilè est videri quomodo ortus & cessationis flatuum sol est auctor. Nam in exiguis exhalationibus cessationis auctor est extinguenda materia, in non exiguis, paucis tamen, flatus est auctor dum est. Cum occidit cessare facit priuatione, in multis vt oriens exortus illorum est causa, ita occidens cessare non facit. atque hæc de sole. Nunc de tranquillitate dicendum est. quæ cum ab immoto proficiscatur aere, aer aũt non moueatur aut immoto halitu, aut non existente, fit, vt quando halitus absumatur, vincaturque venti materia, sequatur tranquillitas. Hoc autem in exiguis exhalationibus, tenuibusque intelligendum. id autem interdiu accidit præsertim meridie. si verò halitus quidem sit, non ille tamen exiguus, non multus tamen, & crassiusculus, noctu cum desit, quod agitat, dicitur vincere, eò quòd non vincitur & non mouetur. maxime autem vincit, quando maximè abest, quod agitat, abest autem maxime intempesta nocte, ac media. intempesta igitur nocte magna tranquillitas. quod si exiguus, tenuisque halitus sit, quemadmodum à sole vincitur quod absumitur, ita etiam propter tenuitatem non potest vel paucissimo calori resistere, quare surgit post occasum. quo tempore non est calor, qui absumat, sed est, qui mediocriter cieat. Hæc erant distinguenda ne lateret nos auctoris sententia.

35 συμβαίνει δὲ καὶ τὰς καταπαύσεις γίνεσθαι τῶν πνευμάτων κατὰ λόγον.

Nam & ventos cessare contingit ratione.

Hæc à superioribus pendent. quòd si venti cessatio non videatur à tranquillitate differre, differt tamen; quòd cessatio terminum illum significat, qui statim ventum sequitur cadentem. tranquillitatis maius interuallum est. immoto manente aere κατὰ λόγον. ratione, quæ supra posita est. ἄρχεται γὰρ ἡ θέρμη περὶ δυσμάς. cum ita legeretur emendaui ἄρχεται γὰρ πνεῖν περὶ δυσμάς. sole enim occidente flare incipiunt. de halitu exiguo tenuique intelligendum, id est, qui interdiu non potest ciere flatum, noctu potest. hic autem mane desinit, & præsertim quo tempore sol euincit, extinguitque magis. extinguit autem meridie.

Καὶ ἀπὸ δυσμῶν. Halitus copiosior, crassiorque à sole interdiu agitatus ventum excitat. post solis occasum immotus manet, & ptæsertim nocte concubia. post solis igitur occasum cadit fla-

tus auctore motus ab Hemisphærio profecto. ὅταν παύσηται κρατοῦντα, quando desinunt vincere, flatus intelligit. sumuntur tamen flatus pro materia, id est, pro exhalationibus.

36 εἰ δέ τινες θαυμάζουσιν ὡς ἄλογον ὅτι τὰ πνεύματα ψυχρά ἐστιν ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου κινήσεως, καὶ ἁπλῶς τοῦ θερμοῦ γινόμενα, ψεῦδος τὸ φαινόμενον αὐτοῖς ἄλογον.

Verum quod nonnullis admirationi est, tanquam à ratione alienum, quòd venti cum à solis motione, & omnino à calore fiant, frigidi tamen sint, falsum est, quod iis videtur rationi aduersari.

Quæstio perspicua est, neque eget declaratione. est autem in XLIX. problemate, atq; ratio talis est. Venti fiunt à calido, quod à calido fit, calidum est, venti igitur calidi ac frigidi sunt? quomodo igitur à veris propositionibus falsa collectio? Hanc rationem soluit dupliciter, primo ἐνστάσει. deinde ἀντιπαραστάσει. primam instantiam dicimus, alteram nonnulli obsistentiam, alii inficiationem.

Οὔτε γὰρ ἁπλῶς ἀλλ᾽ ὡς συναιτίῳ προσαπτέον.

Neque enim simpliciter à calido, vt à principali causa flatus oritur, sed vt ab adiuuante, & coniuncta. ἔνστασις à distinctione non petita, τοῦ ἁπλῶς καὶ καθ᾽ αὑτό, καὶ συναιτίου. Solem enim simpliciter, ac per se non esse causam, quando exhalatio est, quæ mouet aerem immediate, ac simpliciter. qualis igitur aer est, talis ventus, etiamsi primus auctor calidus, & secundus à calido ortus, & auctus. συναίτιον causam adiuuantem, & coniunctam conuertimus. Vocat autem solem, & omnino calidum adiuuantem causam, quod sine illo motus principium non est, à quo aeris motu ventus. προσαπτέον, assignandum, tribuendum, sensus autem. Ventorum ortum non simpliciter, ac per sese soli tribuendum esse, sed vt concausæ.

37 οὔτε πάντως ἡ ἀπὸ τοῦ θερμοῦ κίνησις θερμὴ καὶ πυρώδης, ἀλλ᾽ ἐὰν τρόπον τινὰ γίνεται.

Nec omnino quæ à calore cietur motio, calida & illa atque ignea est, sed si certo modo fiat.

Ἀντιπαράστασις à modo exortus flatus, & loco, ὁ δὲ ὑπὸ ταύτης κινούμενος ἀήρ. sic legendum est, non vt prius αὐτὸ καὶ διὰ τοῦτο θέρους μὲν θερμὰ χειμῶνος δὲ ψυχρὰ πνεύματα. Conclusio à superioribus deducta Austrum in Creta in eo littore quod aphricam spectat, frigidum habemus æstate, iucundumque, quod mare transit vnde frigus accipit. in ea verò parte, quæ vergit ad Aquilonem, & Græciam adeò feruidum, vt penè vrat. nempe ab exhalationibus feruidis, quæ in aere sunt, agitatis, ab australi autem ad aquilonium littus vix est locus, qui LV. millia passuum excedat. tantum potest aer ad ventum afficiendum mutandumque.

Φανερὸν δ᾽ ὅπου διὰ † mendosissima sunt hæc, & mutila, quibus vix quisquam possit admouere manum. sententia autem videtur esse pro aeris, locique qualitate ventos affici, frigidosque esse, vbi per frigida loca spirant, frigidumque agitant aerem. calidos contrà vbi per loca spirant calida aeremque calidum mouent. loci autem caliditas ab aere, imo aer ipse locus aliquo modo.

38 Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις τοῖς συνεχέσι ἔμπυρος ἡ πνοὴ γίνεται.

Atque in ipsis etiam locis continuis feruidus flatus est.

In calidis locis dum ventus spirat, calidus est necessariò ab aere calido affectus, ab exhalationibus calidis auctus, & aere calido agitato, quem ventum esse aliquo modo Theophrast. non negat. si vero vlterius spiret, necesse non est, talem vbique esse. Nam si per frigidiorem regionem frigidus eadem ratione fiet. hæc & vera sunt, & sensus experientia comprobantur.

39 ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ ἄλλοθεν ἐπιὼν, ἐὰν ἐξ ἐμπύρων ᾖ τόπων, καὶ ἐχόντων ἀέρα παχὺν, καὶ διακαῆ, καὶ ὑπερβάλλον φαίνεται τῇ θερμότητι.

Nonnunquam & flatus, qui aliunde oritur, si per frigida loca spiret, vbi crassus, feruidusq; aer extiterit, afficitur & ille, & caloris sumit excessum.

Si in loco cauo præsertim, & non perflabili calidus ventus sit, aliunde vero accedat alius à locis scilicet, qui & calidi sunt, & aerem crassum habent, maximus æstus sequatur oportet. qui in cauis locis depressisque tantum potest, præsertim si aer sit crassus, vt & viatores, & messores, huiusque generis homines plerunq; suffocet, quippe qui cum in sole aut ambulent, aut metant labore excalfacti, solisq; æstu torrefacti attracto, inspiratoq; aere calido, & suffocatę plerunq; exanimātur.

40 ὅτι δ᾽ οὔτε αὐτὸς ὑπ᾽ αὐτοῦ μόνος κινούμενος ὁ ἀὴρ οὔτε ὑπὸ τοῦ θερμοῦ κρατούμενος ταύτην φέρεται τὴν φορὰν, κἀκεῖθεν δῆλον.

Quod enim per sese solus agitatus aer, in quo caloris excessus sit huiuscemodi motu feratur, vel inde manifestum est.

Hæc omnia ex problemate 49. sic correximus, in quo hæc eadem explicatur quæstio quæ & superiorib. verbis. quoniã autem dictum est ventos pro qualitate aeris quem agitant, affici, atq; ita &

calidos,

calidos, & frigidos esse: ideo nunc ostendit aerem motum, quem aliquo modo ventũ diximus ita affectum esse, vt ex calido, frigidoque & temperari, & agitari videatur, quamobrem & obliquo cieri motu. frigidum enim cum terræ proprium sit, vt compingendi, grauandique vim habeat, si solum in aere esset, grauem ipsum fuisse redditurum, illumque deorsum substiturum. Contra verò si calidum in aere solum dominetur, quòd illius proprium est suprema petere, moueri illũ sursum debuisse. Verùm cum motus obliquus, quem λοξὸν dicimus, medius inter duos hos motus videatur, atque ex vtroque commistus, sequi ex vtraque vi constare motum hunc, neque calidum præstare frigido, neque frigidum calido. Hæc philosophus, quæ tamen non sine aliqua difficultate possunt intelligi. omnino verò difficultas facile tollitur, si aerem hoc loco intelligimus, non propriè vnum ex quatuor primis, simplicibusque corporibus, sed halituosum, vt ita dicam, imo potius exhalationem ipsam, quæ cum calore solis vna cum vapore è terra, aquisque tollatur, cum simplex, immistaque non sit, sed in ea & frigidum quod terræ est, & calidum, quod ignis, dominetur, imò terreum, & igneum, vt dicam simplicius, ideo cietur obliquo motu, quòd scilicet leuitati commista grauitas medium motum efficiant, inter rectos sursum, ac deorsum, quem obliquum dicimus. Eadem ratione in Meteoris Aristoteles docet stellas discurrentes propterea obliquas ferri. atque hæc de motus ventorum obliquitate, quæ tamen non iis omnino sunt consentanea, quæ Aristoteles de hac eadem obliquitate docet in 2. Meteor. quippe qui propter orbicularẽ aeris conuersionem obliquè ventos agitari existimat. Quæ sententia, etsi vera fortasse sit, est tamen multis difficultatibus inuoluta, quarum cum aliquas afferat Alexander, & Olympiodorus, Franciscus etiam Vicomercatus latinorum Aristotelis interpretum post Thomam Aquinatem facile princeps, non est, quod nos in iis afferendis, & diluendis operam ponamus nostram, satis enim in Meteoris discussimus. εἰ μὲν γὰρ διὰ τὸ ψυχρὸν εἶναι φύσει καὶ ἀτμιδώδη, clarius hic quàm in problematis. τὸ ἀτμιδῶδες, autem est declaratio τοῦ ψυχροῦ, frigidus enim est penè vapor, etsi enim calore solis attollatur, humidus tamen cum sit, si leuiter concrescat, frigidior fit. hac ratione media aeris regio frigidissima quòd ἀτμιδώδης.

41 τοῦτο μὲν οὖν καθόλου ἐστὶ κοινόν, ὅτι ὁποῖος ἂν ὁ ἀήρ, ἢ ἀναθυμίασις καθ' ἑκάστους ἢ τόπους οὕτως ἕξει καὶ τὰ πνεύματα τῇ ψυχρότητι.

Hoc igitur in vniuersum positum sit, tales esse ventos, qualis aer, aut exhalatio in singulis locis.

Superioris problematis, in quo de ventorum caliditate, frigoreque disputatur conclusio est, in quo tamen declarando obiter, dictum est; & de externo calido aere, qui in cauis depressisque locis suffocandi viatores vim habet, & de motus ventorum obliquitate. Hæc tamen conclusio probatur etiam aliis rationibus inferius positis.

42 ὅσα γὰρ ἀπὸ ποταμῶν ἢ λιμνῶν, πάντα ψυχρὰ διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ ἀέρος.

Nam flamina, quæ à stagnis, & fluminibus veniunt frigida sunt omnia, propter aeris frigiditatem.

Quòd ab aeris qualitate afficiantur venti, vt & calidi, & frigidi sint, probat aurarum exemplo. auras enim quæ à fluuiis, & stagnis oriuntur frigidas esse, quòd aer post solis occasum frigidior est, & vapor, qui in aere crassior, vt facilè possit frigus persistere. καὶ ἔτι δὲ ἡ σύνεγγυς: aerẽ proximũ fluuiis, stagnisque frigidũ esse manifestũ est à frigidiorib. aquæ vaporib⁹ imo & ab ipso aquæ frigore affectũ. ῥῶσιν. sic lego, à frigidis enim auris robur comparatur corporibus, calore natiuo intus clauso, & validiore propterea reddito. in balneis post calidas lauationes frigida immergi, lauarive corpora veterum medicorum, & Gymnastarum consilium est ad robur adquirendum restricto calore natiuo ad intima ne exhalet ac dissoluatur. hoc idẽ æstiuis caloribus matutino faciũt auræ frigidiores, quæ præterquam quod recreant inspiratæ appulsu suo robur indunt corporibus.

43 Καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις ἔγκοιλοι καὶ εὐσκεπεῖς τινες ὄντες τόποι τῶν ἔξω πνευμάτων ὑπὸ τῶν ἐγχωρείων εἰσὶ ψυχροί.

Quo fit, vt cum plura loca caua, obtectaque sint ab externis flatibus, à propriis tamen & indigenis frigida sint.

Corollarium à superioribus ductum, ἔγκοιλοι καὶ εὐσκεπεῖς τόποι. vsitatæ voces in libris de Historia, & causis plantarum, nos conuertimus caua obtectaque loca. hæc autem cum externos flatus non admittant, eo quod depressa, ac caua sunt, à propriis, indigenisque flatibus ait esse frigida. halitus enim à sole sublatos, cum natura sua nequeant persistere, sed huc, & illuc ferantur, flatus ciere, hosque esse, quos vocamus auras, quamobrem, & matutino spirare, & quæ à stagnis, & quæ à fluuijs exurgunt auræ, & quæ dicuntur ἀπόγειαι. hæq; ꝓpterea frigidæ sunt, quòd propter defectum caloris frigescit halitus, à quo cientur, notanda autem quæ docet philosophus, ac primum de locis obtectis, cauisque, deinde de aurarum ortu. loca enim, quæ vocat εὐσκεπῆ, frigida quidem illa sunt, manè æstiuo tempore propter auras frigidas, quæ copiosiores oriuntur. Nam depressa loca exhalationibus, quæ in aere crasso, qualis huius generis locorum est, solent esse copiosiores, abundare

solent, præsertim cum à ventis non perflantur. Hæc eadem tamen loca meridie æstuant, eò quod iam medium cælum tenente sole auræ desinunt, exhalationes verò calefactæ, & auctæ calidum aerem & πνιγώδη faciunt. Quamobrē huiusmodi loca inæqualem habent aerem, & propterea morbis pluribus infestantur. animaduertit hoc Hippocrates in libro de Aere, aquis & locis, qui de hoc ferè locorum genere loquens ponit hæc verba, τοῦ δὲ θέρεος ἕωθεν μὲν αὖραι ψυχραὶ πνέουσι καὶ δρόσοι πίπτουσι, τὸ δὲ λοιπὸν ἥλιος ἐγκαταλαμπὼν ὥστε μάλιστα διέψει τοὺς ἀνθρώπους. Hæc itaque in canis locis obtectisque æstiuo tempore aeris inæqualitas. Hyeme frigidior, humidiorque aer est, præterea crassus, ac nubilus, quippe cum à ventis non agitetur, crassus, nubilusque sit oportet, quare etiam pluuius est. Quod verò ad aurarum ortus pertinet, illas oriri certum est ex halitu, qui à fluuiis, lacubusque tollitur, quæ interdiu plerunque non sunt, quòd exiguus, tenuisque halitus cum sit, facile à solis calore absumitur, occidente tamen sole materia commodè suppetit, ac præsertim post mediam noctem iam aere frigefacto. tunc igitur auræ & frigidiores, & iucundiores exurgunt. neque tamen à fluuiis modo, lacubusque surgunt auræ, verùm etiam à terris, quæ ideo dicuntur, ἀπόγειαι. quas abterreneas nouè quidem, aptè tamen vocat Theodorus Gaza apud Aristotelem. fiunt autem & illæ ex halitu, quem post solis occasum, tenuem, exiguumque, exhalat terra. has propter littus excipiunt nautæ, habentque in nocturnis nauigationibus, vel in maxima maris malacia maximè auxiliares.

44 τὴν γὰρ φορὰν ταύτην αὐτὴν γίνεσθαι κατ᾽ ὀλίγον ἔστι διά τε τἄλλα καὶ διὰ τὴν εὐδίαν.

Fit enim sensim tum propter alia, tum propter tranquillitatem motus.

Sic emendandum putaui, vt sit sententia auras fieri κατ᾽ ὀλίγον. hoc est non confertim, & impetu facto, sed sensim, & propter alias causas, & propter tranquillitatem. Nam tenuis halitus cum sit, exhaletque sensim ab aquis, non potest non nisi sensim ciere auram, adde τὴν εὐδίαν, hoc est, serenitatem tranquillitatemque aeris. Nam hæc non leuis huius eventi causa est, ὅταν ψεκάδια ἐπὶ μάνεια. nempe materia copiosior suppetit. signatè autem dixit μανεια. Nam si multæ sint pluuiæ venti potius surgent, quam auræ.

45 ἀπὸ μόνου δὲ τοῦ νείλου δοκοῦσιν οὐκ ἀποπνεῖν αὖραι ἢ ἐλάχισται, διότι θερμὸς ὁ τόπος, καὶ ἐξ οὗ καὶ εἰς ὃν ῥεῖ.

Verum ab vno fluuiorum Nilo, aut nullæ videntur spirare auræ, aut quam minime, quòd locus à quo, & in quem fluit, calidus est.

Hoc idem Herodotus in Euterpe: τῆς αὔρης δὲ πέρι, ὅτι οὐκ ἀποπνέει ἀπὸ τοῦ νείλου ἥδε ἔχω γνώμην, ὡς κάρτα ἀπὸ θερμῶν χωρίων οὐκ οἰκός ἐστιν οὐδὲν ἀποπνέειν, αὔρη δὲ ἀπὸ ψυχροῦ τινὸς φιλέει πνέειν. hoc est, de aura autem, quæ à Nilo non efflatur hæc mea sententia est, quod à valde calidis locis consentaneum non est quidquam auræ spirare. aura enim à frigido aliquo spirare gaudet, in 23. & 26. sectione problematum quæstio est, cur à mari non sint auræ, causa autem maris latitudini, ac vastitati tribuitur, præterea qualitatique inter calidam, frigidamque media est, διότι θερμὸς ὁ τόπος. Quacunque fluit Nilus calida loca sunt. attenuatur igitur halitus absumiturque. Quamobrem si quis est, exiguus omnino est, vt vix sentiatur. adde vastitatem regionum & latitudinem, in qua disiectus halitus sensum omnem videtur fugere. Hieronymus Cardanus in secundo libro de subtilitate causam, cur Nilus aura careat, hanc eandem esse putat, quod cum eius initium circa circulum brumalem sit, & totus per torridam feratur regionem, auram nunquam possit concipere. Nam etsi etiam exurgat aliqua statim immodico solis calore absumi. eius vero sententiam refellit Iulius Cæsar Scaliger ingenio, & eruditione admirabilis, negat hic propter locorum calorem fieri, vt Nilus nō exhalet auram. sed quod longo cursu aqua attenuatur ita, vt etiam sublatus in aerem vapor nequeat corpus capere; exceptum enim diffundi, & non cogi. Verum nulla tenuitas halitus tanta esse potest, quin noctu possit aliqua ex parte densior fieri refrigerata, nisi sit regionis calor, qui quemadmodum interdiu sol, ita is vel noctu auram tenuem, exiguamque facile absumit, & abolet.

46 αἱ δὲ αὖραι πυκνουμένου τοῦ ὑγροῦ εἰσί.

Auræ verò densatione humidi oriuntur.

Vapor humidus ex aquis à mediocri calore sublatus (Nam vehemens absumit omnino) noctis frigore densior fit, & auram ciet. Nam si tenuis maneat, qualis reliquus aer est, non potest aura fieri, est enim quod mouet ab eo, quod mouetur diuersum, mouet autem aura aerem, in problematis, Γίνεται δὲ ἡ αὔρα, καὶ ἡ ἀναπνοὴ θερμαινομένων, ἢ ψυχομένων τῶν ὑγρῶν, ὁπότερον γὰρ τούτων πάθῃ, ἐξαεροῦται. ἐξαερουμένου δὲ τοῦ ὕδατος ὁ ἀὴρ γινόμενος φέρεται ὅ ἐστιν αὔρα. fit autem aura & expiratio calefactis aut frigefactis humoribus. vtrum enim horum patiatur, in aerem abit, aqua autem in aerem transiens, aer iam reddita fertur, atque hæc est aura. διὸ καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν λιβύῃ ποταμῶν. eadem ratione, qua & Nilus in Æthiopia, & Ægypto non spirat auras. Callimachus in Arcadia fluuium sub Parrhaso anaurum appellat, quod nullā exhalet auram. Plin. lib. 31, Borysthenis aquas adeò tenues esse tradit, vt Hypani innatent. Fluuio, præterea halitū, & nebulā nullā mittere. Hoc vero mirū sit in aere frigidissimo, in quē ab æstu fluuii sublatus vapor facilime potest cōcrescere, nisi hæc ratio sit, quod aeris frigi-

frigiditas in causa est, vt nullus eleuetur halitus. aut etiam quòd Scythæ aer cum crassus sit, aqua vero Borifthenis tenuissima, fit vt si etiam leuetur halitus, non possit tamen propter tenuitatem discerni. καίτοι φασί. si verum hoc est mirum cur noctu in Orientalibus regionibus auræ non sint. & tamen potest accidere, tum ob tenuitatem spirationum, & aeris, tum propter situm locorum aliquot. adhæc propterea quòd manè quod tempus auræ proprium est, sol ibi statim illucet vaporesque omnes consumit.

47 Τάχα γὰρ ἀποψύχεται μὲν, οὐ δύναται δὲ πορρωτέρω προϊέναι καὶ ποιεῖν αὔρας ἀπὸ ψυχρῶν εὐθὺ τῶν ἀποδεχομένων ὄντων τόπων.

Quamquam illud fortasse afferri possit, frigescere quidem aera, non posse tamen vlterius promoueri, & auram facere locis statim excipientibus valde feruidis.

Satis infirma est ratio, eadem enim est frigiditas tum in locis, à quibus surgit aura, tum in iis per quos est spiratura, si verum est aerem in oriente maximè frigescere. quod si verum est, quærendum vnde fit. an propter antiperistasim? ibi enim maior antiperistasis, quod interdiu maior æstus. an etiam quòd aer tenuissimus est, ac propterea facilè & calefit lucente sole, & frigescit post eius occasum.

48 Ἀπὸ γοῦν τῆς ἀπογαίας καὶ τῆς τοιαύτης αὔρας καὶ αἱ τροπαὶ γίνονται.

Atque ab his auris, & ab iis, quæ è terra prodeunt, fiunt & flatuum conuersiones, quæ τροπαὶ dicuntur.

Τροπαὶ appellant ventos, qui recurrunt, reciprocanturque ab iis locis, ad quæ spirant ad ea, à quibus primum exurgunt. Theodorus conuersiones vertit. fiunt autem τροπαὶ præsertim terreni flatus. Quamobrem & Aristoteles in problematis quærit cur tropæi à mari spirent. subdit autem pòst aliqua καὶ ἔστιν ἡ τροπαία οἷον αὔρα ἡ ἀπὸ τῆς ἀπογαίας. hoc est & est tropæus veluti conuersio terrenæ auræ. τῶν ὑγρῶν ἀέρων. deleo τῶν ὑγρῶν. ociosum enim epithetum est, & irrepsit librariorum incuria, quod infra fit τῶν ὑγρῶν mentio in euripis. ἡ δὲ τροπὴ καθάπερ πάλιν συνεὶ τις ἐπὶ πνεύματος. sic restituendus locus hic in quo male prius legebatur verba illa περὶ τῶν καλυμένων quæ à lectore fortasse aliquo in margine posita, ab ignaro scriba verbis Auctoris adiecta sunt. ὥσπερ ἐν τοῖς εὐρίποις τῶν ὑγρῶν. quod accidit in euripis, vt cum multa aquarum vis ad extremum fretum collecta, eò quòd exire non potest, recurrat eò vnde fluxit, vicissimque fluat, ac refluat, hoc idem & in tropæis fit. nisi fortè differant quod multæ æstus vicissitudines in Euripis sunt, in tropæis vna tantum est conuersio.

49 μάλιστα δὲ ἐν τοῖς κοίλοις ταῦτα γίνονται, καὶ ὅπου πνέουσιν αἱ ἀπόγειαι.

Maxime autem hæc fiunt in cauis locis vbi flant abterrenæ auræ.

Tropæi cum terrenæ auræ sint non possunt vlterius ferri, quòd infirmi sunt, iisque magna materiæ vis non suppetit, quocirca vbicunque offendunt, congesto aere quem agunt recurrunt: nam vltra non possunt impellere. congerunt autem in cauis præsertim locis. talia autem præsertim in mari sunt. Nam vt ait Aristoteles mare in cauo est.

50 γίνεται δὲ καὶ ἀνάκλασις τις τῶν ἀνέμων, ὥστ' ἀντιπνεῖν αὐτοῖς ὅταν ὑψηλοτέροις τόποις προσπεσόντες ὑπερᾶραι μὴ δύνωνται.

Fit & ventorum quædam refractio vt in seipsos flare videantur, quando in editiores locos spirant, neque illos possunt superare.

Τροπαὶ aurarum sunt, & earum præcipuè quæ terrenæ sunt. similis autem affectus & ventis accidit, quos ait ἀνακλᾶσθαι. potius quam τρέπεσθαι. & quod ventus impetu fertur, qui non potest nisi vi repelli ac refringi & quòd à locis repellitur, in quibus sanè non modo non est egressus, sed & magna repellendi vis est. fit autem repulsio hæc aut refractio ab altis montibus, quos cum superare venti nequeant, offendunt, & refracti repelluntur.

Καθάπερ ἐν λιγγίοις ἐν μακεδονίᾳ. dat exemplum huius eventi. lingium autem Auctore Stephano castellum fuit Cassandreæ Macedonicæ vrbis; quæ vrbs primùm Potidea vocata, postea à Cassandro Antipatri filio Cassandrea vocata est. est autem supra sinum Thermaicum non longè à Thessalonica in Isthmo, quem pallenensem vocant, qui tamen Theophrasti tempore lingius, lingæusue vocabatur, neq; modo Isthmus, verum etiam intimus ille Thermaicus sinus vt ex Stephano colligimus. ζεφύρου πνέοντος πρὸς τὸν βορέαν. hoc fit propter refractionem. spirat autem aquilo à Cassandreo promontorio (ad aquilonem enim vergit Macedoniæ illa pars) cumque recta feratur per sinum Thermaicum offendit tandem in Pelion, Ossamq; altissimos Thessaliæ montes, qui sinum illum videntur initio claudere. Quamobrem recurrit, repellitúrque reiectus.

51 ἐνιαχοῦ καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ἐτησίας ἀντίπνοιαι γίνονται τοῦ βορέα διὰ τὴν ἀνάκλασιν ὥστε καὶ ἀντιθεῖν ἔσθ' ὅτε τὰ πλοῖα.

Nam aliquot locis sub ipsarum Etesiarum flatibus contrarii fiunt Aquiloni flatus propter refractionem, vt & ipsa nauigia retrocedere videantur.

Ἀνακλάσεις, ἀντιπνοίαι, τροπαὶ, παλιμπνοίαι. recursus, repulsiones, & conuersiones dicuntur. non modo autem validos aquilones refringi, reflareque in contrarium ait, verum & lenes illos, qui anniuersarii sunt Etesiæque communiter vocantur.

52 Καθάπερ περὶ τὸν πόρρον τὸν ἐκ χαλκίδος εἰς ὠρωπόν.

Quemadmodum in freto, quòd à Chalcide ad Oropum traiicitur.

Legendum πορθμόν. intelligit autem traiectum illum breuem, qui est in Euripo à Chalcide Eubœæ Vrbe ad Oropum Bœotiæ oppidum Amphiarai oraculo clarum. porrò in Euripo illo Eubœæ, in quo septies maris est reciprocatio singulis quibusque diebus, mirum id non fuerit. cum enim præter reciprocationem maris, quæ eius loci propria est, venti etiam fiat repulsio. facilè repelluntur nauigia, & contrario vehuntur itinere. γίνεται δὲ τοῦτο. non omni tempore id accidit, sed quando aquilo vehementer spirat. tunc enim & longius fertur, & cum multum aeris, halitusque impulerit, si alicubi offendat, recurrit, atque repellitur. λαμπρότατα. Correximus in λαυρότατα. τὸ αντικόπτον autem πνεῦμα intelligitur, hoc est retortus, repulsusve flatus. σχίζεται δὲ. alias affectus ventorum, qui cum impetu impingunt, disiiciuntur, aliaque pars retorquetur, alia fertur vlterius, quod in aquis fluentibus frequentissimè conspicimus.

53 ἁπλῶς δὲ οἱ τόποι πολλὰς ποιοῦσι τῶν πνευμάτων μεταβολὰς, ἄλλως τε καὶ τὸ σφοδρότερα καὶ ἠρεμέστερα γίνεσθαι.

Porrò simpliciter illud dicendum est, multas ventorum mutationes à locis fieri & in aliis eorum differentiis, & in vehementia, ac lenitate.

A locis pendent non modo priores illæ ventorum differentiæ, verum & euenta plurima alia, quale & illud est, ventum in angustiis vehementiorem esse, in vastis autem patentibusque locis leniorem. imo plerunque in apertis locis tranquillitatem esse, in angustis non deesse ventos. huius euenti causa est etiam in problematis perspicuis verbis posita hoc in loco.

54 Πάλιν δὲ ἔνιοι τόποι διὰ τὴν κοιλότητα καὶ διὰ τὸ περιέχεσθαι μείζοσιν ἐγγὺς ὄντες ἐγγυτέρω ἢ ταῖς ἀρχαῖς ὅλως ἀπνόως τυγχάνουσιν.

Contra autem alia sunt loca, quæ propterea quod caua sunt, à maioribusque locis obteguntur ipsis alioquin vicina principiis omnino flatibus non sunt obnoxia.

Aliud euentum à locorum positura. Nam loca caua, quæque ab aliis maioribus, altioribusque locis obtecta sunt, etsi parùm distent ab ipsis venti principiis, vix tamen ventos sentiunt, præsertim si non adeò vehementer spirent. quæ verò ab his longè distant, quòd aperta sunt, nullaque alia his obstant loca, ventis infestãtur. superioris euenti causa ἡ κοιλότης τοῦ τόπου ἐστὶ ἡ τῶν ἄλλων ἐπιπρόσθησις: hoc est loci cauitas, & aliorum locorum obtectus, & obex. Nam obiecta loca editiora ventorum impetum recipiunt tuenturque ea, quæ retro sunt, & si qui etiam spiret flatus propter loci cauitatem, eò non incumbit, sed præteruectus vix percipitur.

55 ὥσπερ καὶ περὶ θετταλίαν καὶ μακεδονίαν συμβαίνει κατὰ τοὺς ἐτησίας.

Quemadmodum in Macedonia, & Thessalia accidit in flatibus Etesiarum.

Id quod in vniuersum supra posuit, nunc confirmat exemplo particulari, Macedoniæ, & Thessaliæ; quæ duæ regiones aliquot locis quidem planæ sunt, & cauæ. at supra illas posita Thracia, quæ montes habet altissimos, excipit Etesias, ne in illas spirent. impedit inquam Etesias. Nam vehementes aquilones non potest propter illorum vehementiam, quam eo maiorem, validioremque habent in iis locis, quò viciniora illa sunt septentrioni, vnde exoritur aquilo. sciendum autem Etesias non modo in Macedonia, Thessaliaque non spirare, verùm propter eandem rationem & pluribus aliis locis. propter recursum autem, retorsionemque non ab iisdem locis vbique. quod tamen nimis simpliciter dixit Plinius libro secundo. In Hispania & Asia ab Oriente flatus est eorum. In Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus à meridie. ὡς εἰπεῖν, moderatur absolutam negationem. & est, vt aiunt græci Aristotelis interpretes φιλόσοφος εὐλάβεια. ἐν δὲ ταῖς νήσοις, οὐδὲν ἐπιπροσθεῖν. sic legendum. quod autem sequitur post lacunam ἢ φορὰ fortasse scriptum erat, καὶ ἡ κωλύουσα ἡ φορά. aut quid simile. in Insulis autem, atque iis præsertim, quæ à continente longè distant ideo Etesiæ magis spirant, quòd mare apertum, ac latum est, neque quidquam impedit, quin liberè ferantur ac spirent.

56 Κωλύονται δὲ καὶ οὗτοι καὶ ὅλως πᾶς ἄνεμος πνεῖν ἢ διὰ τὴν ἀπόστασιν, οὐ γὰρ δύνανται διατείνειν πορρωτέρω, διὰ τὸ μῆκος, ἢ δι' ἐπιπροσθέσεις τινὰς ἢ τὸ ἐναντίον εἴτε πνεῦμα ἐγχώριον ἀντιπνεῖ καὶ κρατεῖ.

Porro tum hi, tum omnes alii venti impediuntur, ne spirent, aut propter loci distantiam, neque enim possunt protendi longius, aut propter alicuius obicis interiectum, aut etiam quod peculiaris regionis flatus oppositus spirat ac vincit.

Vniuersalis sententia, Ventos impediri tribus de causis ne spirent. διὰ τὴν ἀπόστασιν. prima hæc est causa.

causa. quæ tamen dubitationem habet, non semel enim dictum est, ventos quo progrediuntur vlterius, eo magis vires accipere, & validius spirare. an nō omnes venti propter distantiā alicubi non spirant, sed lenes, & qui parum habent materiæ? hi enim absumpta disiectaque materia in distantioribus locis necesse est desinant & non spirent amplius. hac ratione qui dicuntur Ornithiæ, & leuconoti propter locorum interualla vix sentiuntur aliquando. διὰ τὸ μῆκος, non hæc sola causa sed & materiæ exigua copia. ἢ δι' ἐπιφέρεσθαι. altera causa, quæ iam exemplo addito explicata est. ἢ τρίτον. tertia causa. ἐπιχώριον autem vocat flatum regionis alicuius peculiarem, qualis Horatio in Apulia Atabulus, de quo flatuum genere adnotabimus nonnulla suo loco.

57 ὅτε δὲ συμβαίνειν κατὰ τὴν ὥραν τοὺς ἐτησίας ἐπαίρεσθαι καὶ τὴν τροπαίαν περὶ μακεδονίαν ὥσπερ σύμπτωμα θετέον.

Verùm si quando accidit Etesias in Macedonia excitari, & flare etiam tropæos euentus loco habendum est.

Priuatas ventorum differentias, euentaque particularia prosequitur; inter illa autem maximè particulare est, quod à certi cuiusdam loci situ, qualitateue oritur. quale est, quod ait de Macedonia, in qua eodem pene tempore & surgunt Etesiæ, & spirant tropæi. videri enim posset tropæos illos non alios esse, quam recurrentes Etesias. hoc negat Theophrastus. Sed accidere ait, vt eodem tempore, eademque penè diei hora, & Etesiæ surgant, & tropæi afflatus, eosdem tamen non esse, tropæum enim auram esse terrenam conuersam, hanc autem vespere præsertim surgere, quo etiam tempore flant Etesiæ. Siquidem eos meridie cessare, rursusque ad vesperas insurgere. ait autem rursus, quòd Etesiæ post ortum solis altera pene hora surgunt, desinunt tamen meridie, rursusque flatus repetunt ad vesperas, post solis autem occasum omnino desinunt. eodem igitur tempore, & conuersiones abterreneæ fiunt, & flant Etesiæ, idque σύμπτωμα. ait esse, hoc est euentum casu accidens, non quod casu sit incerto quodā tempore flatuū ortus status præsertim, & certus, sed quod vt vnà eodem tempore, & tropæi, & Etesiæ conspirent, casu quodam, & euentu accidit.

58 οὐδὲ γὰρ τὴν ἀνάκλασιν τὴν ἀπὸ τοῦ ὀλύμπου, καὶ τῆς ὄσσης τῶν ἐτησίων αἰτιατέον. ἣν μὴ ἐξάνεμοι εἰσὶν οἱ μέτριοι.

Neque tamen tribuendum hoc est Etesiarum refractioni, quæ ab Olympo, atque Ossa fit, cum illa non nisi validis ventis fiat.

Quod possit ab aliquo obiici, Etesias recurrere, tropæosque eosdem esse, hic refellit. Nam quod de Aquilonibus dictum est, eos scilicet à Macedoniæ Isthmo lingio, in quo oppidum est Cassandrea, spirantes refringi, repellique ab altissimis Thessaliæ montibus Olympo, ac Ossa, hoc de Etesiis dici non posse. quòd aquilones valido ferātur impetu, quamobrē, & certo appulsu in mōtes incumbere, à quibus repellantur congesto ibi plurimo aere, halituque. Etesiæ verò aut nulli, aut exigui in Macedonia spirant, quorum nullus est impetus, nulla congestio, vt propterea refractio fieri possit. refringitur enim, quod validum est, quod rectà incumbit, quodque corpus habet, materiamque, quæ refringi possit. quæ conditiones in Etesiis neutiquam sunt. ἣν μὴ ἑρμηνεύουσιν οἱ μέτριοι corruptum esse locum manifestum est. quomodo sit restituendus incertus sum, lego tamen ἣν μὴ ἐξάνεμοι εἰσὶν οἱ μέτριοι. vt sit sententia non posse Etesias refringi si mediocres, infirmique, venti alioquin impetu non ferantur, à quo impetu refractio sequitur. ἐξανέμους. autem dicimus ventos furentes impetuososque, vt ita dicam.

59 ἄξιον δ' ἂν δόξειεν ἄτοπον καὶ παράλογον εἶναι διατί τῶν ὑψηλῶν τόπων τὰ μὲν προσήνεμα πάντα ἀπνεύματα τυγχάνει, τὰ δὲ ἐπισκεπῆ πνευματώδη, καὶ οὐ μετρίως ἀλλὰ σφοδρῶς.

Illud vero & absurdum, & minimè consentaneum videri possit, cur locis editioribus, & alioquin ventis expositis tranquillitas sit, in cauis vero, & contectis venti non ii quidem moderati, sed vehementes flare soleant.

Aliud problema. Cuius occasio euentus est, qui alioquin absurdus videatur. cum enim ratione probatum esset superius caua loca minus infestari ventis. Nunc eadem magis dicuntur obnoxia, quod probat particulari platearum exemplo, ἐν πλαταιαῖς τῆς βοιωτίας κειμέναις πρὸς τὸν βορέαν. Platææ vrbs est Bœotiæ multis olim clarisque prœliis Lacedæmoniorum Atheniensiūq; nobilis. Sita autē est, vt ait Strabo libro nono, & Pausanias in Bœoticis infra Cytheronem montem. inter hāc enim, & Thebas penè viam, quæ Megarā ducit superiacet Cytheron paulo supra Erisseum mare cōtiguus Atticis montibus, & Megaricis, qui ab Austro magnam illam Bœotiæ planitiem claudunt. Cum igitur à septentrione deberent infestari ventis Platæenses, contra ait infestari potius ab Austro, à quo tamen videtur tueri posse Cytheron.

60 καὶ πάλιν περὶ μὲν τὰ κοῖλα τῆς εὐβοίας ὑπὸ τῆς ἐτησίας τρόπαια παραθέουσιν· ἐν κλείστῳ δὲ τηλικοῦτοι πνέουσιν ὥστε ἐξαίσιον εἶναι τὸ μέγεθος.

Rursusque in cauis Eubœæ locis conuersiones ab Etesiis recurrunt, Caristi vero adeò vehementes sunt, vt admirandæ sint magnitudinis.

Caua Eubœæ sunt loca, quæ inter Aulidem, & Gereſtum iacent, qua curuatur in ſinum ora inſulæ maritima. hæc ab aquilone obtecta ſunt, & tamen Eteſiæ ibi non modo ſpitant, verum & verſiones ttopæosque faciunt, contra atque in Theſſalia, & Macedonia fieri dictum eſt. Ἐν καρύσῳ δὲ. Cariſtos Eubœæ vrbs inſignis ſub monte Ocha, vt ait Strabo libro decimo poſita eſt. Eſt autem mons ille à ſeptentrione, vt hac ratione oporteret Eteſias, aut nihil, aut minimum ſpirare. & tamen validiſſimos ſpitare ait.

"[61] Ἔτι δὲ τῆς κουριάδος ἐν τῷ καλουμένῳ φαι † κειμένῳ πρὸς νότον ὑψηλῷ καὶ ἀποτόμῳ θαυμαστόν τι κῦμα μὲν εἰσπίπτει, πνεῦμα δ' οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ καὶ τὰ πλοῖα, προσορμίζοντα τοῖς λιμέσι ἀλιμένοις πλήσια καὶ ἄλλα συμβαίνοντα χωρὶν ἐστιν.

Et Curiade in Fello vocato ad Auſtrum poſito alto, & præærupto promontorio flatus miræ magnitudinis irruit, neque tamen ventus vllus eſt. quin & naues vt ad portum appellunt, quaſi in portu non ſint agitari videas, atque alia huiuſce generis euenta.

Aliud Euentum non omnino ſuperiori diſſimile. in Curiade enim, quod Cypti promontorium eſt, & Auſtrum ſpectat, in terra non ſentiri ventos, in mare autem adeò ſæuos incumbere, vt licet in portu nauigia ſint, agitentur tamen non minus, atque ſi in pelago tempeſtatibus iactarentur. & tamen contrarium deberet fieri cum illa maris loca tecta ſint, quæ promontorio ſubiecta ſunt, quod altius prominet. κειμένῳ πρὸς νότον ὑψηλῷ & ἀποτόμῳ. ſic legendum, ptomontorium autem hoc Curias vocatum in illa inſulæ parte eſt, quæ Ægyptum ſpectat ad Auſtrum. porrò locus cum eſſet lacer, ac maculoſus, reſtitutus à me fuit ita, vt non ignorem longè melius reſtitui potuiſſe, ſi veteris exemplaris auxilium adfuiſſet.

"[62] αἴτιον δὲ τοῦ μὲν μὴ διικνεῖσθαι τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν γῆν τῷ μὴ ὑπεράγειν τὸν ἀέρα μηδ' αἴρειν. ὅπερ συμβαίνει διὰ τὸ ὕψος πρὸς κάτω οὐχ ὑπεραίρων.

Quod autem ad terram non extendatur ventus, cauſa eſt, quod non tranſmittitur, neque ſurſum tollitur. fit enim vt propter altitudinem ne tollatur.

Cum propoſuiſſet tria; aut quatuor ventorum euenta, quæ in aliquibus locis prætet naturam videntur accidere, in præſentia ab vltimi effectus exorditur cauſa. mirum enim videri poſsit ventum ad littus vſque pertingere, neque terram perflare. hoc tamen euenite ait, quod cum ad præruptum locum, quale Curiadis promontorium eſt, aer à vento agitatus, congeſtuſq;, compellitur, propter loci altitudinem ſurſum non tollitur, neque ad terram tranſit. Quamobrem etſi in littore maxima agitatio ſit, in terra tamen nulla eſt. quod non aſcendit aer, neque traiicitur ad alium aerem, qui in terra immotus, pacatuſque eſt. ſimile autem affert accommodatum. quòd enim vt flatus ſit neceſſe ſit, aer cedat, in eiuſque locum ſuccedat alius, rurſusque alius, vel ex hoc manifeſtum eſſe. Nam ſanuis clauſis, feneſtriſue, quæ è regione ſunt feneſttarum, per quas flatus ingreditur, per feneſtras, ianuaſue patentes nullum ingredi ventum. quòd cum plena domus ſit, neque habeat, quo cedat aer, neceſſe eſt aer immotus maneat. immoto autem aere venti pacatio ſequitur. Hæc ratio eſt, quam & ſimili allato dedit Philoſophus, quæ tamen non caret dubitationibus. primum enim neceſſe eſſet hoc in omnibus præruptis locis, promontoriiſque fieri, agitari ſcilicet ſub iis maria, ſupernè autem nullos eſſe flatus. Deinde vt ſimile verum ſit, quemadmodum continuè experimur? non tamen tei ptopoſitæ reſpondete videtur vſquequaque. Nam promontoria, etſi mari altiora ſint, aperta tamen vndique ſunt, & à lateribus præſertim, quamobtem tranſadigi aer facile poteſt, ventuſque in terra iuxta atque in mari fieri. ſed vt dubitationibus his ſatisfaciamus breuiter animaduertendum eſt, quemadmodum de euentu particulari quæſtio eſt, ſic etiam cauſam non vniuerſaliter eſſe ttaditam, ſed particularem effectum reſpicere. Non enim ſi in Curiade hoc accidit, in omnibus promontoriis accidete ſimiliter neceſſe eſt. Ea enim debet eſſe Curiadis poſitura, vt veluti in ſpecum curuatus nullum det exitum flatibus à mari venientibus, ac proptereà retrò in tertis nullus penè ſentiatur flatus. id quod ſi ita eſt, vt eſſe neceſſario debet. Simile etiam adeò accommodatum eſt, vt omnino reſpondeat rei ptopoſitæ, adde in omnibus penè promontoriis id accidere, vt quoniam flatus difficilè poteſt in terras tranſcendete à præruptis locis impeditus, ſub iis vertices ſint, fructuſque attollantur. Poſtremò longè vehementior ſit flatus, quàm aut in tertis, quæ ſupra ſunt, aut quæ procul, id quod vel Maleæ in Peloponneſo promontorium ſatis confirmat, de quo vulgatum eſt prouerbium, μαλέαν δὲ κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε, hoc eſt, in Malea curſum flectens rerum domeſticarum obliuiſcere.

" Τὰ δ'

63 Τὰ δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ ὅλως κατήνημα ἐπισκεπῆ διὰ τοῦτο πνευματωδέστερα συμβαίνει συναθροιζόμενον ἐπὶ τὸ ὕψος οἷον ὑπάρχεσθαι τὸ πνεῦμα καὶ ἐκπίπτειν ἀθρόον. ᾗ γὰρ ἐπικύψῃ, ταύτῃ κατέρραξεν ἀληθῶς ἀθρόον.

Quæ verò loca aquilonem spectant, seb ab eo contecta sunt, ventis ideo solent infestari, quòd congestus flatus in altioribus locis affatim irruit. & velut effunditur, qua enim procumbit, ea ingruit.

Reddit rationem prioris eventi. Nam caua loca ex accidenti non per sese esse ventis obnoxia, si quidem cum illa à montibus obtecta sint, ideo ventis infestari, quòd flatus ad montes congesti præcipites irruant aceruatimque perturbent loca subiecta. mirum igitur ne sit, si quod per sese superius dictum est cauis accidere locis, vt non adeò ventis infestentur, ex accidenti aliter eueniat. Nam etsi quando leues venti spirant, qui transcendere montes nequeunt, subiecta loca flatibus careant, quemadmodum de Macedonia & Thessalia superius dictum est, tamen vehementibus flantibus ventis non potest fieri quin post multum aerem coaceruatum, tandem velut à claustris non erumpant à montibus, atque instar fluminum præcipites irruant.

64 Γίνονται δὲ καὶ αἱ καταιγίδες.
In his locis & procellæ fiunt.

A maximo illo ventorum ingruentium impetu fieri ait & procellas in cauis locis. καταιγίδες quæ sint declarauit auctor libri de mundo ad Alexandrum his verbis. τῶν γε μὴν βιαίων πνευμάτων, καταιγὶς μὲν ἐστι πνεῦμα ἄνωθεν τύπτον ἐξαίφνης. Suidas autem, ἐπιφορὰ ἀνέμου σφοδροῦ. λέγεται δὲ καὶ ἡ ζάλη ἢ τὸ σφοδρὰ πνεύματα καταιγίδες. quod autem dicit Theophrastus hoc est. conglobatos in montium cacumine ventos præcipites ingruere, repenteque maximo impetu contortos irrumpere. hos autem illud procellarum genus facere, quos καταιγίδας appellant, quæ fiunt diuerberato, diuulsoque aere ventorum impetu: alioquin conglobatos conglomeratosque esse quales sunt turbines. Verum vt hæc facilius intelligantur ex Aristotele 3. libro Meteorologicorum cognoscendi sunt præsteres, Ecnephiæ, Typhones. sunt enim Ecnephiæ vocati flatus, qui à nube delapsi irruunt. Siccus enim halitus nubibus introclusus, quando impetu excernitur, eliditurq;, Ecnephias fit, qui si densior est, excretusque propter densitatem contorquetur, in orbemque circumactus ad terram propellitur Typhon appellatur, olim à nautis Olympiodoro teste Syphon quemadmodum etiam tempestate nostra vocari solitus. Idem si tenuior fit, disiectusque succendatur πρηστὴρ dicitur aeremque simul succendit, & igneo calore inficit, & propterea sic dictus ἀπὸ τοῦ πίμπρημι, quod est incendo. Idem igitur penè cum sit spiritus differt tamen excretionis modo, impetu, copia, densitate, tenuitate, variaque acquirit nomina. Seneca libro quinto Naturalium quæstionum appositissimè describit harum genera excretionum, & Lucretius libro quinto de rerum natura, quos poterit per se quisque consulere. Auctor certè libri de mundo excretionum harum plura scribit nomina, particulatimque omnia persequitur, κατέρραξεν signate dixit, hoc est torrentis in modum ingruit. hoc enim significat in hoc loco τὸ καταρράττω Metaphoricè sumptum à flumine, qui impetu labitur. καὶ συνεχὲς ὥσπερ ἐπὶ τῶν τυφώνων. hoc dicit propterea quod, vt supra dictum est Typhon à spiritu conglobato, contortoque, neque disiecto, aut dirupto fit.

65 ἃ μὲν οὖν διὰ τοὺς τόπους συμβαίνει ταῦτα καὶ τοιαῦτα τυγχάνει.
Atque ea, quæ à locis eueniunt, hæc atque huiusmodi sunt.

Hactenus facultates, differentias, euentaque ventorum persequutus est, quorum penè omnium causas à locis sumpsit. quæ & ad essentiam aliquo modo referri dixit initio. id quod concludit in præsentia πολλὰ δὲ ἐστι καὶ πολλαχοῦ. Hic videtur deesse aliquid, est autem sententia. multa esse multisque locis particulatim ventorum euenta, qualia, quæ dixit de Thessalia, Macedonia, Eubœa, Bœotia, Curiade, sed illa particulatim persequi, difficile, aut etiam superuacaneum esse.

66 Τὰ δὲ τοιαῦτα κοινὰ πάντων τῶν ἀνέμων.
Nam sunt nonnulla ventorum omnium communia.

Post explicatas differentias, vires euentaque particularia quædam ventorum accidentia declaraturus, primum communia quædam affert. qualia sunt signa, quæ flatus ventorum præcedunt, ac indicant. ὁ γὰρ ἀήρ. Hæc dicentur in libro de signis ventorum, qui vnà cum aliis hunc librum sequitur, ὁμοιοπαθῆ γὰρ τὰ κατὰ τὸν ἀέρα ὁμοιοπαθῆ. dixit aerem ventis, quòd à vento facilè affectio in aerem transit, est enim eorum natura σύμβολος, & penè eadem, quamobrem & præuenit, & sensus nostros afficiendo futuri flatus dat indicia, legendum autem non πρότερον, sed πρότερα.

67 ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης.

In mari etiam eodem modo.

Hæc etiam communia signa sunt ventorum, quemadmodum enim aer affectus à ventis, antequam flare incipiat, nos coafficit, futurorumque flatuum dat indicia, ita etiam mare. ἐπὶ καὶ τὰ κύματα. Hæc dicentur in libello de signis tempestatum, ventorumque. Aratus, qui signa omnia ex iisdem libellis videtur decerpsisse phænomenis.

Σῆμα δέ τοι ἀνέμοιο, καὶ οἰδαίνουσα θάλασσα
Γιγνέσθω, καὶ μακρὸν ἐπ' αἰγιαλοῖο βοῶντες
Ἀκταί τ' εἰνάλιοι, ὁπότ' εὔδιοι ἠχήεσσαι
Γίγνονται, κορυφαί τε βοώμεναι οὔρεος ἄκραι.

Quem imitatus latinorum poetarum optimus in primo Georgicon sic habet.

Continuo ventis surgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata, tumescere, & aridus altis
Montibus audiri fragor, aut resonantia longè
Littora misceri, & nemorum increbescere murmur.

Προωθεῖται δὲ συνεχῶς. Hic locus adeò fœde corruptus est, vt ne Theophrastus quidem agnosceret si rediret ab inferis, emendauimus tamen nos vt potuimus, vt saltem sensus non omnino nullus habeatur. reddit enim rationem quomodo mare potest futurum ventum portendere, quę sanè talis est. Dum surgit ventus antequam vlla capiat incrementa, propiusve accedat, aliqua flatus pars mare propellit, fluctumque ciet, qui alium pellit, hic alium, paulatimque euanescente priore flatu, succedenteque alio, fluctus ad terram procumbunt. Cum autem quidquid mouetur ab aliquo moueatur, vt habemus in physicis, mobileque & mouens inter se referantur, manifestum est, quòd si fluctus est, qui est mare commotum, ventus etiam adest, qui mouet, qui etsi non sentitur, quòd exiguus est, & quod nondum accessit propius, sentietur tamen paulo post. Hæc huiusce loci sententia. rem autem qui maritimas oras incolunt, sæpissimè vident, & experiuntur.

68 συμβαίνει δὲ καὶ ὕστερον τὰ κύματα τῶν πνευμάτων.

Nonnunquam tamen accidit, vt ventos subsequantur fluctus.

Nonnunquam solere ait vndas subsequi ventorum flatus. quod euentum superiori omnino contrarium est. cuius cum rationem silentio prætereat, quæramus nos. an quod dum ventus oritur, antequam propius ad nos accedat, persentiaturque, aut superiorem aeris partem agit, afficitque, ex illo autem affecto futuri venti sumitur præsagium, quo tempore prius sentitur ventus, quàm mare cœperit agitari: aut per inferiora prius agitur, atque tunc mare prius dat indicia præceditque ventos. Cur autem modo per superiora agitur modo per inferiora, causa est, quòd inæqualis est motus venti, præsertim antequam continuato flatu spiret. quamobrem mirum non est partim detrudi ad inferiora mareque ciere motu, partim supra agi, aeremque afficere, aduentusque sui in aere dare indicia.

69 ὕστερον δὲ διαλύονται καὶ παρακμάζουσι διὰ τὸ δυσκινητότερον καὶ δυσκαταπαυστότερον.

Verùm posterius dissoluuntur, & desinunt, quòd vt difficilè agitantur, ita etiam sedantur ægrius.

Fluctus modo sequuntur modo præcedunt flatuum ortus, semper tamen posterius quam venti pacati cœperint, sedantur, & quiescunt. causam affert διὰ τὸ δυσκινητότερον καὶ δυσκαταπαυστον. cum enim difficilius moueatur mare, quàm aer, quando agitari cœperit, necesse est etiam difficilè sedetur. nec modo quando sequitur flatus iam ortos, sed etiam quando præcedit. Causa autem est quòd aer cum tenuis est, facilè abeunte motus causa conquiescit; mare cum agitari cœperit, etsi aeris motus desinat, statim tamen non potest quiescere: quod iam à pelago propulsa vnda propellat aliam. & licet pacatus ventus sit, agitatio tamen manet adhuc in vndis, donec aliqua vis motus in iis sit. quæ primum à vento facta, quamuis ille desinat, relinquitur tamen, donec mutuò agitatæ vndæ paulatim fatiscant, & à motu desinant.

70 Οἷον ἀστέρων, σελήνης, καὶ ἄλλων.

Et quæ sumuntur à stellis, luna, & aliis.

Hæc ventorum communia signa sunt, antequam spirent, quæ sumuntur à sole, luna, stellis, quę omnia cum diligenter collecta sint, ab hoc eodem in libris de signis ventorum, tempestatum, imbrium, Aratusque hoc idem præstiterit copiosius, præsertim in iis, quæ à sole sumuntur, & luna, non est, quòd afferamus quidquam in præsentia. hoc tantum dicendum est, quæ in sole apparent, luna, ac stellis aliis, affectiones aeris esse, quæ ab expirationib. fiunt, quæ ventorum materia sunt, illas autem facere, vt solis orbis variè appareat, simulque luna, siue plena sit, siue falcata.

71 Ἐπὶ δὲ

71 Ἐστὶ δὲ καὶ ἐπὶ τέλει μεγίστοις εἶναι.

Est autem vt & maximi in fine sint.

Aliud affert, quod plurium est ventorum commune, & eorum præsertim, qui à longinquis partibus spirant, quales venti omnes australes, de quibus, & paulo ante & in problematis.

72 ὅταν γὰρ ἀθρόον ἐμπνεύσωσι μικρὸν γίνεται τὸ λοιπόν.

Nam quando confertim efflant, quod ex iis reliquum est mitius desinit.

Hoc de iis ventis intelligendum est, qui à proximis tractibus spirant, vt aquilo aliique omnes, qui spirant à polo arctico. Hi enim quòd propè sunt ἀθρόως spirant, & propterea in fine exiguus relinquitur illorum spiritus. sed hæc & superius dicta sunt, & in problematis non semel.

73 Τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα καθάπερ εἴρηται κοινά πως τῆς οὐσίας.

Hæc igitur vt superius dictum est ventorum, substantiæ aliquo modo sunt communia.

Quæ hactenus dicta sunt, communia penè ait esse omnium, eaque substantialia. dictum enim est loca habere rationem in ventis substantiæ. sequuntur particularia quædam singulorum ventorum propria, quæ à situ, ab origine, à locis per quæ spirant, ab iis, ad quæ spirant, proficiscuntur. Horum plurima persequitur & Aristoteles in problematis, ex quibus laceram hanc libri partem consuere conabimur, vt saltem integra, si fieri possit, habeatur sententia.

74 Ἰδιαίτατα δὲ ὡς εἰπεῖν τὰ περὶ τὸν καικίαν καὶ τὰ περὶ τὸν ζέφυρον ἐστίν.

Et sanè maxime propria videntur esse, quæ in Cæcia, & fauonio conspicimus.

Declarat nonnullas ventorum aliquorum proprietates, vt fauonii, & Cæciæ, quod autem de Cæcia dicitur peculiare illud est, ac proprium illius venti, qui spirat ab ortu æstiuo. quod verò ad prouerbium attinet, illius meminit & Aristoteles & in Meteoris, & in problematis; conuenitque iis, qui sua accersunt mala. ὁ δὲ ζέφυρος. huius etiam venti peculiaris natura hæc est, de qua non semel in problematis est habita mentio. δεινῶς autem restitui ὑδίως. ὅθεν καὶ ὁ ποιητὴς δυσαῆ. non semel Homerus hoc epitheto fauonium nominauit in ε Odysseæ, vbi maxima tempestas describitur.

Σὺν δ' εὖρός τε νότος τ' ἔπεσε ζέφυρός τε δυσαής·
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

significat autem δυσαῆς δύσπνοον, hoc est grauiter spirante. τοὺς μὲν ἐκτρέφει. legendum ita, καὶ τῶν καρπῶν τοὺς μὲν ἐκτρέφει τοὺς δὲ ἀπολύει καὶ διαφθείρει.

75 Αἴτιον δὲ τοῦ μὲν καικίαν διότι πέφυκε κυκλοτερῆ φέρεσθαι γραμμῇ ἧς τὸ κοῖλον πρὸς τὸν οὐρανόν καὶ οὐ περὶ τὴν γῆν ἐστίν, ὥσπερ τῶν ἄλλων διὰ τὸ κάτωθεν πνεῖν.

Atque causa Cæciæ est, quod feratur circulari linea, cuius cauum ad cœlum est, non circa terram, quemadmodum aliorum ventorum, propterea quod ex imo loco spirat.

Proprietatis Cæciæ primam affert causam, cur scilicet ad se nubes attrahat. esse autem causam, quòd Cæcias ab imo terrarum loco spirat, cumque in orbem spiret, fieri vt linea orbicularis flatus Cæciæ ita se habeat, vt eius caua in cœlum conuersa sint, conuexa verò in terram. atque hoc modo fieri, vt cum orbicularis illa linea circa terram sit, nubes non expellat, sed in eas offendat, circumactasque ad sese, hoc est ad suam trahat originem. id quod ex Diagrammate licet intelligere. locus à quo spirat Cæcias A. linea circularis B. lineæ caua, quæ cœlum aspiciunt C. nubes quæ ad venti principium recurrunt D.

Hoc autem reliquos non facere ventos, quod illi non ex imo loco terrarum spirent, sed ex alto, quorum linea ita se habet, vt contrario modo eius caua in terram versa sit, conuexa

vero in cœlum. quamobrem expellere quidem nubes, non autem circumactas in se trahere. Cæcias igitur quòd ex ima terra spirat, circularem suæ spirationis lineam prope terram facit, non potest igitur longè nubes pellere, cum linea ad terram impingat, vbi nubes collectæ sunt. Hæc attractionis nubium Cæciæ causa, quæ Dialectica est, nullaque necessitate nititur, illi verò è Diametro contraria, quam affert in problematis Aristoteles initio XXVI. sectionis. ait enim ille ab editis locis spirare Ceciam, eiusque orbicularem spirationis lineam, caua sui parte in terram versam esse, conuexa verò, simamue cœlum spectare. Cumque ad occidentem spirat, in illa loca incumbentē nubes in orbem contrahere, quòd circulari spirat linea, quæ à loco, à quo Cæcias flat incipiens, curuatur circunducirurque in occidente, vt hac de causa necesse sit nubes retorqueri, ad originēq; venti subtrahi. Cur autem reliquis ventis id non accidit, causam esse, quòd cæteri aut ex imo loco spirent, aut ex directo, lineamque faciant, cuius conuexa terram aspiciunt. quare in terram non desinere, & propterea nubes non trahere, nubes enim circa terram esse. Hæc Aristoteles, quamquam in problemate trigesimo eandem, quam & Theophrastus attulit causam, vt hac de causa hæc sententiarum contrarietas mihi adeò suspecta sit, vt subtilitatem quidem habere rationes illas aliquam existimem, nullam tamen necessitatem. in secundo Meteorologiçon breuissimis verbis attingit causam, propter quam nubilus Cæcias sit; ὅτι ἀνακάμπτει εἰς αὑτόν. quod in sese reflectat, quem locum declarans Alexander reflectere ait, quod recta non feratur, sed curua linea. Cum enim in nubes incidat eas non depellere, sed in se trahere. id autem huic vento soli contingere, quòd prope terram spiret, illique eminentiæ quædam terrarum obsint, ne rectà feratur, sed curuetur, in nubesque incidens secum illas ad sese rapiat. atque hæc ratio ab Alexandro reddita non videtur ab hac, quam Theophrastus affert, diuersa esse, quòd etsi aliqua ex parte probabilis sit, tamen eminentiæ illæ terrarum, quæ sint, aut vbi sint, dicere non possumus. præterea hoc etiam perobscurum est, cur Cæcias solus ex imo terrarum spiret, ideoque circulari linea, cuius caua cœlum aspiciant, id quod longe redditur obscurius, si vera sunt, quæ in primo sectionis problemate tradita sunt Orientis illa loca, à quibus Cæciæ flatus exurgit, altiora esse, quam Occidentis. quæ cum ita sint, aut hoc problema ex iis est, quorū causā ignoramus, aut quod tradit Aristoteles verius est, eodē tēpore, quo flat Cæcias, alium ventum è contrario spirare, qui nubes retorqueat, atque reflectat. aut potius dicendum, quòd Cæcias non trahit ad se nubes, sed ideò videtur trahere, quòd à locis spirat, in quibus propter maximam vaporū copiam multæ nubes collectæ sint, quæ dissipatæ, ac disiectæ, cum non ferantur vlterius ad loca redeunt, in quibus prius collectæ sunt. non feruntur autem, quod Cæcias non adeò vehemens est, vt omnino possit depellere, sed disiicit tantùm, ita vt ad seipsum videatur reflectere.

76 ὁ δὲ ζέφυρος ψυχρὸς μὲν διὰ τὸ πνεῖν ἀφ' ἑσπέρας ἀπὸ θαλάττης, καὶ πεδίων ἀναπεπταμένων, καὶ ἔτι μετὰ τὴν χειμῶνα τοῦ ἦρος ἄρτι τοῦ ἡλίου κρατοῦντος καὶ μετοπώρου, ὅτ' οὐκέτι κρατεῖ ὁ ἥλιος.

Fauonius verò frigidus est, quòd ab occasu spirat, à mari, & æquorum planicie nec non vere post hyemem iam sole reuigente, & autumno, quando non amplius sol vigescit, ac pollet.

Post declaratam Cæciæ proprietatem ad fauonium aggreditur, ac primo loco reddit causam cur frigidus sit, iisdem pene verbis, quæ sunt in 3. problemate, quod si defuisset, diuinare fortasse potuissemus aliquid, nihil tamen certum intelligere adeò lacer corruptusque fuerat. ἀπὸ θαλάττης. optima hæc ratio, quæ illo principio nititur, ventos ex aëre quem agitant plurimum affici, ideoque aut calidos, aut frigidos spirare, in mari autem frigidior aër, quòd halitus frigidiusculus inde surgit. Hippocrates libro secundo de Diæta scriptum reliquit: τὰ μὲν ἐκ θαλάττης πνεύματα ἐς τὰς χώρας ἐμπίπτοντα, ξηρότερά πως εἶναι. hoc est, ventos, qui è mari spirant, in regiones, ac loca si incidant sicciores esse. & tamen non loquitur absolutè, sed si cum iis conferātur, quæ à stagnis, fluminibusque surgunt. καὶ πεδίων ἀναπεπταμένων. hoc videtur problemati repugnare, quo docetur ventos, qui in angustis locis includuntur, frigidiores fieri, in latis verò, spaciosisque tepidiores. quod tradidit & Aristoteles exemplo etiam allato flatus, qui à compresso, hianteue ore missus sit. an nō simpliciter ibi loquitur Aristoteles, sed iuxta aeris, quem venti moueant, qualitatem illos affici, mouere autem magis illos, qui ex angustis locis spirant, propterea que frigidiores fieri, quod & aer frigidus est. οὐ συνεχὴς δὲ διὰ τὸ μὴ κρατεῖσθαι τὸ γινόμενον πνεῦμα. hoc non est in problemate 53. & propterea videretur expungendum. potest tamen locum habere, & sententia optimè constat, vt etiam ex problemate 34. manifestum est.

77 τῆς δείλης δὲ ἡ πνοὴ διὰ τὸν τόπον· πάντα γὰρ μετὰ τοῦ ἡλίου διαχέοντος τὸ ὑγρόν.

Spirat verò vespere propter locum, omnes enim flatus vnà cum sole oriuntur, qui aut liquat humida, aut in vapores resoluit.

Cur vespere fauonii spirent, declaratum est & problemate trigesimo quarto, causa autem, quam affert perspicuis verbis posita est, & ex iis pendet, quæ in Meteoris ab Aristotele demonstrata in hoc loco non semel sumpta sunt.

78 ἄγει δὲ καὶ νεφέλας μεγίστας ὅτ' ἐκ πελάγους πρὸς καὶ κατὰ θάλατταν, ὥστε ἐκ πολλοῦ συνάγειν.

Pellit

Pellit etiam nubes maximas, quod à Pelago ſpirat, & ora maritima, vt per ampla ſpacia colligat.

Fauonius ſerenus eſt, compellit tamen aliquando nubes, & quoniam à mari ſpirat, & per loca patentia, & ex amplis ſpaciis, facilè cogit nubes, & pellit. hoc enim puto velle τὸ ἐκ πολλοῦ. neque hoc fit, niſi quòd cum prius nubes ſparſæ ſint, per aerem, qui in mari eſt, inde conſurgens fauonius eas cogit compellitque: hoc tamen nec vbique neque ſemper fit. σύμπτωμα. potius huius venti eſt, quam ἰδίωμα. in vigeſimo quinto problemate. διὰ τί μεγίστας νεφέλας τῶν ἀνέμων ὁ ζέφυρος ἄγει. ἢ διότι ἐκ πελάγους πνεῖ καὶ κατὰ τὴν θάλατταν. ἐκ πολλοῦ οὖν καὶ συνάγει. hoc eſt, cur nubes maximas fauonius agit? an quia de alto ſpirat, regioneque maritima, nubes per ampla ſpacia colligit?

Χειμέριος δὲ καὶ δυσαής. reddit rationem, cur frigidus, hybernuſque ſit, & δυσαής, vt vocat Homerus, quæ eadem eſt, atque ſuperior. Hæc autem verba emendanda ſic: διότι. legendum. διὰ τὸ πρότερα. μετὰ δὲ τὸν, legendum μετά τε τὸν χειμῶνα ἐπὶ δ' ὁ μετοπωρινὸς οὐ τοιοῦτος. Autumnales fauonii non adeò frigidi ſunt, quod æſtate tranſacta ſpirant. conſentaneum autem eſt, ſi verè frigidi ſunt, quòd flent poſt hyemem, eoſdem non adeò eſſe frigidos, aut etiam tepidos, qui poſt æſtatem ſpirant. & tamen cum magni, vehementeſque ſint, quòd aerem multum agitant, videri poſſunt frigidi, & ideò hyberni vocari, aut potius, quod ait Theophraſtus τὸ χειμέριον. accipiunt αἰτία τοῦ σφοδροῦ. quoniam enim hyeme vehementiores venti, validioreſque ſpirant, propterea, qui aliis anni tēporibus vehementer ſpirant, hyberni propter hanc rationem appellantur. Ariſtoteles in ſecundo Meteorol. fauonium κυματώδη vocat, qui hyeme quidem frigidus eſt & δυσαής. æſtate autem ſuauis adeò, vt illi penè vitam acceptam referant maritimæ præſertim oræ quibus à mari ſpirat.

Εἰ γὰρ τοῖς συνεχέσι τόποις μέγας πνεῖ. Legendū vt emendauimus, ἐν γὰρ. eſt enim ſuperioris dicti ratio. loca autem continua intelligit illa, quæ origini venti proxima ſunt, aut loca plana, æqualia, & continua, in quibus, quòd late expaciatur vehemens eſt, quando non offendit in loca edita, quæ auerſa loca tueantur. ἐν λιπτίου ἴσως. non videtur poſſe acquieſcere in iis, quæ dixit, cur fauonius hybernus ſit. addit igitur tertiā rationē. hybernū appellari nō quòd vbiq; ita ſit, ſed quod certis quibuſdam locis. verba autem emendanda ſic: ὅτι τὸ χειμέριον οὐ πᾶσιν ὁμοίως, ἡ δ' ὁμαλότης. hæc tranſpoſita ſunt. ponenda autem poſt verba illa ταῦτα μὲν ἐπισκεπτέον. præcedere autem hæc. ἢ μὴ ἄρα ἐν παραλλάττοντες ποιοῦσι τὴν προσηγορίαν τὸν θρασκίαν, ζέφυρον καλοῦντες. Sic enim reſtituenda opinamur, quæ alioquin multis maculis plena fuerant. atque eſt quarta ratio cur fauonium vocant χειμέριον. fortaſſe enim aliquos mutatis nominibus thraſciam appellare fauonium. hūc enim reuera hybernum eſſe. Poſſidonius vt refert Strabo lib. 1. & Euſtathius in φ. Iliad. vbi Poeta δυσαῆ vocat fauonium pro fauonio volebat intelligi Argeſtē appellatū, qui reuera hybernus eſt & grauis. λίγα δ' ἀέντα ζέφυρον. hoc eſt, at ſuauiter ſpirantem fauonium vocatum verè fauonium, qui ab occidente ſpirat, & ſubſolano contrarius eſt, quod itaque de argeſte dixit Poſſidonius, illum vocari fauoniū impropriè, potuit & Theophraſtus de thraſcia dicere: eſt enim hic inter argeſtem & ſeptentrionem. παραλλάττοντες. mutātes nomen, alterum ſumentes pro altero. mirum autem non eſt variari ventorum nomina, alteriuſque nomen alteri dari à pleriſque. hoc enim fieri poteſt, & propter propinquitatem locorum, ac tractuū, à quibus oriuntur, & propterea, quòd nō eadem eſt apud omnes ventorū appellatio. eoſdē n. ventos alii Græcorum aliter, alii aliter vocant. adde etiā in eadē regione accidere, vt ventus, qui alicubi fauonius eſt, aliis ſit argeſtes, thraſcias aliis. accidit autem hocà finibus, promontoriis, vallibus, montibus, quæ omnia ventos ita variant, vt non iidem ſint vbique. in Creta aphricus vbi ſpirat in Cydoniatarū agro, in Rythymnio auſter aliquando eſt, in Cytæi agro vulturnus. facit igitur locorum ſitus, vt venti modo ab iiſdem ſpirent tractibus, non iidem tamen vbique ſint. mirum igitur non ſit in terra græcia loca eſſe, in quibus thraſcias à fauonii tractu videatur ſurgere, Ideoq; vocetur quidem ille Fauonius, & tamen ſuam naturam non amittat, eſt enim ille χειμέριος, atque vt vocat Ariſtoteles, χαλαζώδης, hoc eſt, grandinem ferens. fortè ἢ παραλλάττων legendum, vt ad ventum referatur. παραλλάττει autem ventus ea ratione, quam diximus aliis, aliiſque locis; ſic autem emendabitur εἰ μὴ ἄρα καὶ ἡ παραλλάττων ἐστὶ ἐμποιοῦσι τὴν προσηγορίαν τὸν θρασκίαν ζέφυρον καλοῦντες. vbi enim prius legebatur τὸν κίον. reſtituimus τὸν θρασκίαν. Nam deletis prioribus literis vltima ſyllaba videtur remanſiſſe, quæ admonebat non aliter legendum eſſe, quàm ita. ἡ δὲ ὁμαλότης καὶ λειότης. cauſam reddit cur æquabilis, & lenis ſit fauonius.

77 ὅτι δὲ τοὺς καρποὺς, τοὺς μὲν φθείρει, τοὺς μὲν τρέφει, καθόλου μὲν ἐκεῖνο ἀληθὲς εἰπεῖν. ὃ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων κοινόν, ὅτι τρέφει μὲν ὅπου ψυχρὸς πνεῖ τοῦ θέρους, ἀπόλλυσι δὲ ὅπου θερμός.

Verùm quòd fructus alios corrumpit, alios verò fouet, & auget, ea cauſa afferenda eſt, quæ afferri poteſt in vniuerſum communis omnium. auget enim & nutrit vbi æſtiuo tempore ſpirat, perdit autem vbi calidus.

Æſtuoſos, ac frigidos flatus corrumpere non modo fructus, verū etiam arbores manifeſtum eſt, & philoſophus in quinto libro de plantarum cauſis pluribus verbis de hac re diſputat. fauo-

nii aut frigidi ſpirant, aut æſtuoſi & calidi nõ vbiq; tamẽ, nec eodẽ tẽpore. Hyeme in maritimis regionib. repentes ſpirant quod à mari veniunt, in quo tepor eſt & propterea hybernos fructus in iis locis ſeruant, & fouent. In mediterraneis gelidi ſunt, geluque corrumpunt fructus, & perdunt. æſtate contraria ratio. quibus enim à terra ſpirant, calidi & æſtuoſi ſunt, quibus verò à mari frigidi, iis igitur corrumpunt fructus, his ſeruant & augent. Nam vbi contrarii flatus fauonii ſint anni tempore, ibi iuuare neceſſe eſt, hyeme tepore frigus attemperantes; æſtate frigore æſtum lenientes. hoc enim eſt quod ait ἐναντίαν ταῖς ὥραις τὴν πνοὴν ἔχων. Sic enim legendum eſt. θερμὴ γὰρ αὐτή. dictum ſuperius eſt ventos etiamſi ſua natura tales ſint, illos tamen à locis per quæ tranſeunt, & ad quæ ſpirant, qualitatem ſumere. fauonii à terra ſi ſpirant in aliquam regionem æſtate calidiſſimi ſunt quoniam terræ halitus calidi, & ſicci aerem implent illeque calidus fit, & feruidus, iidem hyeme frigidi ſunt, quod terra niuibus obtecta eſt, pluuiiſque madida, aerque frigidus, quem agitant. mare tamen æſtate frigidum eſt, non quod ſit frigidius quàm hyeme, ſed quòd cum æſtus in terra ſit, vel medioctis afflatus à mari veniens frigidus eſt, hyeme contrà mare calidum eſt. non quia reuera calidum eſt ſed quia terra longè frigidior, flatus à mari veniens tepidior eſt. adde etiam antiperiſtaſim, cuius ratione aquæ penè omnes tepidiores ſunt hyeme, præterquam quòd agitatum mare ferueſcit. agitatur autem magis hyeme, quàm æſtate.

80 Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ νότος ἐνιαχοῦ τοιοῦτος ὥσπερ καὶ ἐν ἄργει καὶ ὁ βορέας μὲν παρ' ἄλλοις.

Quocirca & Auſter aliquot locis talis eſt, vt Argi, & Aquilo alibi.

Confirmat, quod dixit exemplo Auſtri, & Aquilonis, qui aliis locis calidi ſunt aliis frigidi, ὥσπερ ἐν ἄργει. Auſter in Argum Peloponneſi oppidum à mari ſpirat. quamobrem æſtiuo tempore frigidus eſt, in problemate 17. ſcriptum eſt, auſtrum qui à mari ſpirat, commodum, & ſalubrem eſſe, talemque eſſe in Triaſio Atticæ campo.

81 Τὰ δὲ καθ' ἑκάστους τόπους ἐκ τῆς θέσεως δεῖ καὶ τῶν ἄλλων τῶν συμβαινόντων ἀνασκέπτεσθαι καὶ θεωρεῖν.

Quæ verò in ſingulis locis accidunt, illa à ſitu, atque aliis accidentibus contemplari oportet.

Hactenus communes quædam proprietates fauonii in vniuerſum cauſis redditis declaratæ ſunt. ſunt & aliæ priuatiores, quæ à ſitu locorum, nonnulliſque aliis accidentibus videtur fieri. Emendauimus τὸ ἀνακόπτειν ἀνασκέπτειν. quod eiuſdem ſignificati eſt, atque θεωρεῖν.

οἷον τῆς Ἰταλίας. Particularium euentuum dat cauſas, quo autem loco legebatur κεὶς reſtituimus κρότων, eſt enim Croton Italiæ vrbs in ſinu Tarentino non procul à Lacinio promontorio expoſita fauonii flatibus, à quibus & promontorium, quod in ora Locrorum eſt Zephyrium appellatur. εὐθηνεῖ, ſic reſtituimus, cum malè antea legeretur εὐθωύει, eſt autem εὐθηνεῖν bonis abundare feliciter, & benè agere, ac ſalubriter.

καὶ πάλιν τῆς κρήτης. aliud exemplum. Gortinam inſignem vrbem in Creta fuiſſe notiſſimum eſt. eius extant veſtigia in planicie, quæ incolis dicitur μεσαρέα, in illam fauonius iucundiſſimus ſpirat, quemadmodum in alias omnes penè vrbes inſulæ, & in illas præſertim, quibus à mari ſpirat, frigidus enim æſtate eſt, ſemper autem ſalubris.

82 Φθείρει δὲ καὶ ἐν τῷ μαλιακῷ κόλπῳ πλὴν τά τε ἐφέτεια καὶ τὰ τῶν δένδρων καὶ τὰ τῆς θετταλίας περὶ τὸν πίερον.

Vaſtat etiam in Maliaco ſinu, & fruges annuas, & fructus arborum, & in Theſſalia circa Pierum.

Ita reſtitui certiſſima (niſi fallor) coniectura ductus. eſt autem Maliacus ſinus prope littora Theſſaliæ in ora, quam colunt Maliatæ. Huic ſinui ab occidente obiectus eſt mons Oeta, à quo irruens Zephyrus noxius eſt fructibus, & fortè etiam hominibus inſalubris. ἐφέτεια, fruges annuas, frumenta, aliaq; huius generis. καὶ τὰ τῆς θετταλίας περὶ τὸν πίερον. qua parte Theſſalia à Piero monte obtecta eſt, eâ læduntur à Zephyro fructus. calidus enim, ac feruidus eò irruit æſtiuo tempore, vt corrumpere non modo fructus, frugeſque, verum & ſata poſſit & arbores. Contrà hyeme gelidiſſimus eſt, non minus fortè, atq; aquilo, ac propterea itidem noxius.

83 ἀμφοτέρων δὲ τῶν τόπων ἡ αὐτὴ φύσις.

Vtriuſque ſanè loci natura eadem.

Eadem natura & oræ Maliatarum, & Theſſaliæ quæ ſub Piero monte eſt. Vtraque montibus ab occidente tecta eſt, altera Piero, altera Oeta, vtraq; orientem ſpectat nullis ab illa parte obiectis montib. ὁ μὲν τῇ οἴτῃ καὶ τοῖς συνεχέσιν ac eſt ὁ δὲ τῷ πιέρῳ, quod vnicuique facilè patet. falſus autem fuit, qui librum exſcripſit, quod ſequitur, ὁ δὲ πνέων, vt facile fuerit homini præſertim incauto à primo ὁ δὲ, ad hoc alterum oculos deflectere. ὁ δὲ πνέων ζέφυρος. modum explicat, quo fauonius æſtiuo tempore fructus vrit. in vtroque enim monte magnus æſtus eſt, quem ſolis radii refracti faciunt. hunc itaque deferri in ſubiectam planiciem & fructus vrere. ἀνακλωμένου τοῦ εὐθὺς, reſtitui ἀνακλωμένου δὲ ἀποπίπτει εὐθὺς εἰς τὸ πεδίον καὶ ἀποκαίει. an ita ſcripſerit Theoph. neſcio certè, non alia ſententia ſcripſiſſe conſtat.

84 ὅλως γὰρ ὃ πολλάκις λέγεται τοῦτο ἀληθές.

In vniuersum quod sæpe diximus verum est.

Particularium euentuum causas vniuersali claudit axiomate, quod & superius dictum reperitur etiam hic. Hippocrates libro secundo de Diæta. διὰ θέσιν δὲ χωρίων καὶ τόπων δι' ὧν παραγίνεται τὰ πνεύματα εἰς τὰς χώρας ἑκάστας διάφορα γίνεται ἀλλήλων ψυχρότερα, θερμότερα, ὑγρότερα, ξηρότερα, νοσερώτερα, ὑγιεινότερα, hoc est propter situm autem regionum, & locorum, per quæ flatus ad quaslibet spirãt regiones, inter se differunt, frigidiores, calidiores, humidiores, ficciores, salubriores, & noxũ.

85 διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ νότος ψυχρὸς οὐχ ἧττον τοῦ βορέου κατὰ τὴν παροιμίαν.

Nam propterea & Auster non minus aquilone gelidus, vt in prouerbio est.

Hoc ex iis, quæ dicta sunt facile constat. κατὰ τὴν παροιμίαν locus mendosus est. fortè autem parœmiam intelligit, cuius in problemate 47. mentio est. εἰ δ' ὁ νότος βορέαν προσκαλέσεται αὐτίκα χειμών. si auster aquilonem adduxerit, statim hyems. ἀέρα κατ' ἐψυγμένον. legendum. δι' ἀέρα κατεψυγμένον ex iis quæ dicta sunt perspicuum est, austrum etiam si sua natura frigidus non est, fieri tamen vbi per aerẽ frigidum, humidumque spirat. frigescit autem, humescitque aer hyeme à niuibus, pluuiisque. ὁ δὲ βορέας ὁ ἐπὶ τὸν πηλὸν ita legendum, quod enim erat τῶν ὄντων in mendosissimo Codice delendum est. alludit autem ad prouerbium, quod est in problemate, cuius proximè meminimus. aquilo si lutum inuenerit statim hyems sequitur. cur autem accidat, vt cum flantibus austris multũ pluerit, lutosaque terra sit reddita aquilo glacialis sit, non aliunde ait fieri, quàm quòd aer frigidus à pluuiis redditus est. vnde aquilo sua natura gelidus gelidior fiat, necesse est per aerem frigidũ spirans. aer enim frigidus, crassusque, sub austris, gelascit facile sub aquilonibus. Hæc omnia inductione probant superius axioma à qualitate aeris, in quem & per quem flant venti, frigidos illos calidosue fieri.

86 ὅτι δὲ τὰ πνεύματα τοῦ μὲν χειμῶνος καὶ τοῦ ἑωθινοῦ ἀπὸ τῆς ἕω πνεῖ. τοῦ δὲ θέρους καὶ τῆς δείλης ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἐκείνην τὴν αἰτίαν ὑποληπτέον. ὅτι ὅταν ὁ ἥλιος ἕλκων μηκέτι κρατεῖ, ἀφιέμενος ὁ ἀὴρ ῥέει. καὶ εἰσδυόμενος συγκαταλείπει νέφη, ἀφ' ὧν τὰ ζεφύρεια.

Verum cur venti hyeme, mane, & ab ortu spirent, ęstate, vespere, & ab occasu, illa ratio censenda est, quòd cum sol aerem attrahens non euincit, relictus ille post solis occasum fluit. occidens autem nubes relinquit à quibus fauonii.

Explicauit superius peculiarem naturam, particulariaque nonnulla euenta, quæ fiunt à situ differentiisque locorum, à quibus & per quæ spirant venti: modo aliud problema sequitur. Cur hyeme ab ortu flant subsolani, ab occasu vero æstate fauonii. eadem quæstio est in xxvi. sectione vigesima prima, & repetita, latiusque declarata quinquagesima quinta. illinc igitur vniuersam sententiam afferemus locoque huic medebimur incurabili alioquin, & deploratæ salutis, si problemata non essent subsidio. causam propter quam ab occasu æstate, hyeme verò ab ortu venti spirent, putat Aristoteles esse, quod sol quemadmodum in nostro hoc hemisphærio terram calefaciendo halitus attrahit, quæ ventorum materia est, ita etiam in altero, quod infra nos est, hemisphærio. fieri enim vt materia, quam non absumit sol, sed secum attrahit iis, qui inferum hemisphærium colunt, cadente sole ventos quidem ab occasu excitet, qui iis fauonii sunt. eadem tamen materia à sole tracta in hemisphærium superum antelucanos flatus facit, ventosque qui post ortum solis spirare solent. eadem inquam, quæ nobis hyeme ortiuos flatus, iis æstate facit occiduos. quo enim tempore nobis est hyems, iis æstas est, eadem autem in infero hemisphærio ratio est, quæ in supero. Nam quæ materia nobis facit Zephyros occidente sole, eadem matutinos flatus oriente sole iis, qui sub nostro sunt hemisphærio. hæc igitur cũ sit vicissitudo hyeme nobis Eoi flatus spirãt, æstate occidui, qui iidem contrariis temporibus & Antoecis sunt. atque hæc ratio satis esset, si quis quæreret cur quo tempore Zephyri apud nos spirant, apud Antipodas spirent subsolani, eadem enim, vt ita dicam in Orizontis finibus materia est. Verum si quis quærat cur æstate non spirent flatus ab Oriente hyeme verò ab occidente, non parua difficultas fuerit. Hanc soluit Aristoteles quod æstate Oriente sole materia nõ est, quod aer exsiccatus nullos habet halitus, propterea quòd nox breuis est, calefactaque abundè est terra à sole, qui non multùm ab hemisphærio nostro abest, vt nullas habeat exhalationes, vnde nulli etiam excitantur flatus. quæ autem ratio est, vt nõ sint æstiuo tẽpore matutini flatus, eadẽ esse potest, cur & occidui flatus non sint hyeme, hæc tamen Aristotelis solutio non adeò videtur firma; etsi enim æstiuo tempore, exiguo horarum spacio, sol à nostro distet hemisphærio, tamen in infero hemisphærio eo tempore, quod ibi hybernum est, multi sint halitus necesse est, propterea quod niues pluuięque necessario sunt, à quibus exhalationes fiunt. posset igitur quod pomeridianis horis æstate sol facit, hyeme etiam potius facere; consequenterque in supero hoc hemisphærio æstate matutinos excitare spiritus. an dicendum est, i-

deo non excitare hyberno tempore quod paucis horis supra terram moratur, & niues non nisi mora aliqua possunt liquefieri, adde etiam non magnam eo tempore solis esse efficaciam, vt his de causis nequeat vespere occiduos excitare flatus, cum autem non excitet in altero hemisphærio flatus occiduos, neque in altero æstiuo tempore matutinos faciet. an hoc eget accuratiori disquisitione, considerandumque solem, cum est in signis hyemalibus ciuilissime occidentem posse quidem illum à latere flatus gignere, non autem puros, occiduos. & quod puri occidui ab occasu æquinoctiali spirant, à quo sol longinquior est, & quod statim atque cœpit appropinquare, occidit. quorum alterum licet sit sole etiam tenente æstiua signa, alterum tamen non est, quod æstate sero occidit sol, diutiusque moratur supra terram. Hæ omnes rationes simul positæ & probabilitatem aliquam habent, & Aristotelis Theophrastique solutiones facile tuentur. porrò menda quæ huic loco inhæserant, ex problematis tollere conati sumus.

ἑσπέριοι δ' αὖ πομποί. aut de fauoniis hoc dictum est inferioris hemisphærii, aut de matutinis apud nos. Etesias enim vetare, ne multum materiæ in occidente colligatur, quæ eadem est occiduorum, & ortiuorum in vtroque hemisphærio eodem tempore.

87 οἱ δὲ νυκτερινοὶ βορέαι, τριταῖοι παύονται.

Aquilones nocturni triduò desinunt.

Persequitur particularia quædam ventorum accidentia, quod autem ait de aquilonibus nocturnis, est iisdem penè verbis in nono problemate, ex quo restituimus quæ in hoc infelicissimo codice extabant lacera, prouerbium autem est, ὅποτε νυκτερινὸς βορέας τρίτον ἡλίου φέγγος. hoc est interprete Theodoro, tertia lux nunquam nocturno aquilone laborat. causa autem quam affert, hæc est. quo tempore exiguus calor, & exigua materia est, aquilones neque adeò vehementes, neque qui multum durent, exurgunt. Noctu exiguus calor, exiguaque ideo materia. igitur aquilones, qui noctu surgunt, nec vehementes sunt. nec diu durant. tales venti tertia die plurimum cadunt.

88 ὅτι δ' οὐκ αὖ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ νότου νυκτερινοῦ πνεύσαντος, αἴτιον ὅτι ἐγγὺς ὁ ἥλιος ἐπὶ τῆς τοῦ νότου χώρας, καὶ ἀλεεινότεραι αἱ νύκτες εἰσί.

Sed quod non idem & in Austro nocturno contingat causa est, quod australi parti propinquus sol est, & tepidiores ibi noctes, quàm dies in septentrionalibus regionibus.

Eadem videri posset ratio in aquilonibus, & austris, vt qui noctu surgunt, tertiam diem nunquam excedant. & tamen aliter res habet, nam qui noctu surgit auster non minus quàm si interdiu surgeret, durat. causa autem huius euenti eadem est, atque illa, quam affert Aristoteles in vndecimo problemate. ibi tamen non proponitur hæc quæstio, sed illa cur non minus noctu, quàm interdiu post hybernum solstitium spirent austri. corrupta autem ibi leguntur verba hæc διὰ τί ὁ νότος ἧττον μετὰ χειμερινὰς νύκτας πνεῖ. corrigenda autem apposita negandi particula διὰ τί ὁ νότος οὐχ ἧττον. quod adeò certum est vt superuacaneum sit probare velle. mirari potius subit, cur nondum à quoquam fuerit animaduersum quod autem ait philosophus solem ad australem plagam esse propinquiorem quàm ad septentrionalem, aut non absolutè intelligendum est, sed sub brumalibus conuersionibus vt est in problematis, quod sine controuersia verum est, aut absolutè ideò proinquiorem esse solem, quod aquilo à polo arctico spirat, auster verò, à cancro tropico, vt in Meteoris docet Aristoteles. Sol autem propinquior est tropico, quàm polo. sed hoc cum falsum esse superius probatum est, satius est dicere absolutè dictum hoc non esse. sed sub hyberno solstitio. atque ita & quæstio non de omni tempore, sed de illo, quod est post brumam accipienda est.

ἀλλ' ὅσῳ θερμότεραι αἱ ἡμέραι. in problematis ἀλλ' αἱ θερμότεραι ἡμέραι placet autem legere, vt hic legitur, & sententia plana est. quo enim calidiores dies sunt eò magis impediunt flatuum ortus. æstus enim absumit ventorum materiam, quocirca consentaneum est noctu quo tempore non adeò magnus æstus est & halitus non absumuntur, magis oriri ventos, aut saltem non minus quàm interdiu, certe magis quo tempore interdiu australis illa plaga torretur æstibus.

89 Τάχα δὲ κἀκεῖνο τοῦ βορέου αἴτιον, ὅτι ἀθρόως ἡ ἔκχυσις ὥσπερ τῶν ἐκνεφιῶν, ταχεῖα δὲ ἡ παῦλα τῶν ἀθρόων.

Forte & illud in causa est, quod aquilo confertim irruit procellarum instar, eorum autem, quæ confertim irruunt, celer est exitus.

Sic lacunam huius loci explendam esse opinamur. alteram affert causam, quæ est & decimo quarto problemate. forte ideo cessare tertia die nocturnum aquilonem, quod confertim & statim ventus ille irruit. quare & celeriter cessat. quæ enim sensim oriuntur, illa paulatim aucta, subinde maiora euadere. porrò de austro dictum est superius, & in problematis non vno loco repetitum initio illum paruum esse, in fine verò magnum fieri, contrà atque aquilo soleat.

ἀεὶ δὲ

Ἀιὲὶ δ' ὡς ἐπὶ πᾶν λαῦρος, μετὰ δὲ χιόνα καὶ πάχνην. lego. ἀεὶ δ' ὡς ἐπίπαν ὁ νότος λαῦρος μετὰ χιόνα καὶ πάχνην. est autem huius sententiæ & problema tertium sectionis de ventis. nisi quod hic ἀεὶ & λαῦρος, quæ ibi non sunt. πέψεως τινὸς γινομένης. coctio quædam, & excretio fit, quando aliquid ex iis quæ Meteora dicimus, oritur. Nam & nix, & pruina, & venti non sine coctione fiunt. neque hic licet coctionem intelligere, quæ à calore animato fit, sed Metaphoricè sumptam rei alicuius secretionem. Nã quemadmodum nihil secernitur ante coctionem in animalis corpore, sic etiam nihil secernitur exhalationum, quod sol aliquo modo non excoxerit, vt hoc tale mixtum, imperfectum edere magis possit, quàm aliud. excoquit autem sol secernendo. quamobrem & halitus, & vapores non semel à Theophrasto, & Arist. dicũtur ἐκκρίσεις. ἑκάτερον τι πέρας. Nã absoluta secretione cedat, illud finiatque necesse est, quod ab illa secretione proficiscitur. post hanc autem mutatio fit in contrarium. alia enim excretio superat. sic post pluuiam venti, & post ventos pluuia sequitur, vt ait Aristoteles. βορέᾳ δὲ ἐναντίος ὁ νότος. propositio minor post maiorem posita. absoluta secretione aquilonis in contrariũ fit mutatio. aquiloni auster contrarius. igitur post aquilonem, auster. grandines. n. niuesque, aut aquilo facit, aut saltem ab eo tractu ventus alius. vt Circius, argestes, Meses. δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ μετὰ τὸν ὑετὸν καὶ τὴν χάλαζαν καὶ τὰς τοιαύτας τινὰς χειμασίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πίπτει τὰ πνεύματα. Sic emendanda sunt hæc verba, quæ mendis scatebant in exemplari. pendet autem horum sententia à superiori propositione; excretione & excoctione fieri niues, pluuias, ventos. manifestum autem est, si flantibus aquilonibus, niues grandinesque aliæque huius generis excretiones factæ sunt, non alienum à ratione esse, & ventos desinere absoluta scilicet excretione, consumptaque omni materia. sed si hoc verum est, cur post pruinam sequitur auster? An contrarius est auster illi, à cuius secretione pruina orta est. mutatio autem in contraria fit à contrariis? ἐπεὶ πρὸς τὰς χώρας. lego πρὸς τὰς χώρας καὶ τοὺς τόπους ἑκάστοις ἐπινεφῆ καὶ αἴθρια subaudiendum autem, πνεύματα. διὰ τοῦτο καὶ τῶν. lego καὶ τὰ τῶν. In certis autem quibusdam locis à situ locorum, aliisque differentiis certa quædam euenta contingere, in ventis, pluuiis, serenitatibus, tempestatibus, postremo anni constitutionibus sæpe iam dictum est. ἰσχυρὸς ἦ. Sic legendum non vt prius αἰσχρὸν ἦ. in Rhodo autem, & Gnido duos hos ventos maximè posse, à situ illorum locorum fit.

90 ἐνιαχοῦ δὲ καθάπερ τάξις τις ἐστὶ τῶν πνευμάτων ὥστε θάτερον μετὰ θάτερον πνεῖν ἐὰν μένῃ τινὰ χρόνον.

Est & quibusdam locis ordo quidam, ac vicissitudo ventorum, ita vt alteri sequantur alteros, si aliquandiu permanserint.

Quoniam euenta persequitur, quæ à situ locorum efficiuntur, addit & aliud, quod alicubi ait fieri vt ordo quidam in ventis sit, si aliquandiu flare perstiterint. hic autem à locorum situ fieri ordo potest, vt à sinubus, vallibus, montibus, postremo à variis locorum, regionumque sitibus. fit igitur, vt excœptâ alicubi, venti, qui à proximo loco flat, materia, ventus alter oriatur, quem ordine sequatur alius, atque ita deinceps ordine quodam flatuum sit vicissitudo. ait enim ἐὰν μένῃ τινὰ χρόνον. quoniam sine multa materia est, atque multum duret, non potest in proxima quæque loca ordine quodam, vicissitudineque distribui.

91 τάχα δ' ἂν οὐδὲ τὸ ὅλον ἄτοπον τό γε τοιοῦτο εἴπερ ἡ περίστασις ἀεὶ τῶν ἀνέμων εἰς τοὺς ἐφεξῆς πάλιν μεταβάλλει ἢ εἰς τοὺς ἐναντίους.

Id quod absurdum fortè non fuerit quando ventorum circumstantia, aut in contrarios aut in illos, qui proxime flant, mutari soleat.

Quoniam alicubi ordinem quendam ventorum dixit esse superius, ideo hic quasi corrigens quod in parte pronunciauit, in vniuersum pronunciat. Nam vbique locorum ita fieri vt venti aut in proximos mutentur, aut in contrarios ordine aliquo seruato. Nam à solis conuersione sublata materia ad locum proximum ventus alius exoritur, quo cessante à proximo tractu eodem efficiente sole exurgit alius, atque ita deinceps. sol enim singula loca ordine permeans mutari facit & vẽtos in proximos, qui deinceps sunt, vt si cum in æquinoctio est subsolanus, spiret, quando ad brumalem proceder ortum, cæcias orietur. fit & in contrarios ventos mutatio. ἱσταμένων τῶν ἀνέμων. hoc est instantibus, vrgentibusque ventis. altero enim materiam, nubesque ad locum, qui ex aduerso est pellente, fit vt exurgat à contrario tractu vehementior alter prioremque cessare faciat. porro de mutatione ventorum in proximos, continentesque Aristoteles in Meteoris optimè disputat. an autem fieri possit eadẽ mutatio breuiori temporis spacio, vnaque aut altera die (nã quæ propter solis conuersionem fit, longiori tempore opus habet) quærere non absurde possumus; & tamen frequentissimè eadem die experimur ventos ordine quodã seruato, ita inter sese mutari, vt si mane cœperit Eurus spirare vespere nonnunquam flantem sentiamus fauonium; accidit etiam sex, aut septem dierũ spatio, ventos ita inter sese commutari, vt si prima die cœperit auster, postrema spiret cæcias, aut Meses. Hæc autem cum vera sint & experimento continuè comprobata, quærenda potius ratio est. quæ vt facilius intelligatur, animaduertendum est, eadem die, aliquando mutationes has ventorum fieri, quando ἀοριστία quædam est, vagaturq; venti materia, atq; huc, illuc rapitur, & aut desinit, cum per proxima quæque loca circumlata sit, aut ventum aliquem postremo facit, qui aliquandiu perdurat. hoc autem accidit propter Aoristiam, quam vocant Aristoteles, &

Theophrastus. est autem Aoristia interminatus temporis status, quando mutatio in aere facta est à sole, luna, ab alicuius syderis ortu, aut occasu. illo igitur statu cietur exhalatio, varioque agitata motu illic persistit, & ventum efficit, quo solis, lunæ, syderisve alicuius vis commouerit, & tamen ordo videtur seruatus, quòd flatus, qui primum ab exhalatione excitati sunt, mutantur in proximos. Cæterum quod plurium dierum spatio accidit, vt ordo, vicissitudoque in ventis sit, non est attribuendum interminato statui, quem dicimus ἀοριστίαν siue ἀκρισίαν, sed illi causæ, cui attribuuntur ab Aristotele αἱ περιστάσεις, sol enim cum vniuersum aerem lustret, calefaciatque à proximo sibi tractu halitum excitat, qui venti materia est. hoc absumpto necesse est à proximo item suscitetur alter, à quo & ventus quem deinde in proximo loco alter excipiat, quem sequatur alius, seruato quidem ordine, cuius sol ipse auctor est. quod autem facit sol à solstitio ad æquinoctium per tria Zodiaci signa gradiens, hoc idem & paucis diebus potest facere ea ratione, qua dictum est. Triplex igitur ordo in ventis est. primus, qui inconstans est. & accidentalis, vt vocant, ab interminato temporis statu proficiscens: alter à solis conuersione notabili, & effatu digna. postremus ab eiusdem solis circuitu paucis diebus peracto. si quis verò ordinem etiam numeret, qui à situ locorum accidit, in Insulis præsertim, ac locis, vbi magna est ventorum inconstantia, & in ea tamen in proximos mutatio, aliquando non sine ordine, illi quidem per me licebit. διὸ γὰρ ὅτι τρόποι μεταβολῆς alterius meminit Aristoteles, quamuis & alterum non ignorauerit. huius autem loci sententiæ meminit Alexander Aphrodisiæus in Commentariis in Meteorol. ὧν ἡ μὲν κατὰ τὴν περίστασιν εὖρος εἰς τὸς ἐφεξῆς, lego, pro εὖρος ὄκρεσι, apposita metaphora. Notanda autem vox περίστασις, hoc est circundata quædam ventorum mansio in proximis quibusque locis.

ὅταν ὑπὸ χειμῶνος ὁ ἀρκτίας ἴῃ. Ne Apollo quidem diuinarit, quid sibi velit ὁ ἀρκτίας τις. mendum autem est literarum transpositione primum factum, deinde in peius auctum librarii inscitia. Legendum igitur ἀοριστία τις. porro in inconstanti hoc, turbatoque temporis statu, cum ventus inconstanti motu cieatur, mirum non est, & in sese recurrere, & in proximum transire.

92 ἡ δὲ κατὰ τὴν μεταβολὴν εἰς τοὺς ἐναντίους, καὶ ὅλως οὕτω πέφυκεν ἐπὶ πάντων καὶ ἐπὶ τούτων ἡ ἀνταπόδοσις καὶ οἷον ἡ ἀντίῤῥοια κατὰ λόγον.

Nam in vniuersum ita natura datum est, vt ratione quadam reciprocatio, & velut refluxio in his omnibus fieri videatur.

Alius modus mutationis ἡ ἀνταπόδοσις καὶ ἀντίῤῥοια. repellitur enim ex aduerso flatus, ac veluti refluit, si in contrarium venti mutatio sequuta est. ὅπερ καὶ περὶ τὰς ἀπογαίας optima similitudo τῆς ἀνταποδόσεως tropæorum, & eius, quæ ab aduersis flatibus fit. nihil enim quod ad hoc differunt. ἐφήμερος vnius diei, vnde & medici febres ἐφημέρους vocant, & Aristoteles in Hypani Scythiæ fluuio insectum ἐφήμερον.

93 ἐνίαχοῦ γὰρ οὐ ζέφυρα δὲ ἀντιπνέον, ἀλλ' ἕτερόν τι πνεῦμα πελάγιον.

Quamquam nonnunquam conuersiuus non est flatus, qui contrà spirat, sed ventus alius à pelago veniens.

Hoc & superius adnotabat in Macedonia fieri flantibus Etesiis. ὥσπερ. exemplum particulare in sinu Pamphyliæ in Idyro fluuio, à quo ait ventum validum spirare Dytim incolis appellatum, huic verò ex aduerso incumbere austrum & vulturnum. iisque aliquando obluctantibus tempestatem in mari fieri, turbinesque concitatos nauigia submergere. Idyrus fluuius, & vrbs Pamphyliæ Stephano. Dyris Pamphyliæ peculiaris ventus & ἐγχώριος. qualis Atabulus Apuliæ. Horatius,

Incipit ex illo montes Appulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, & quos.

De ventis his locorum quorundam propriis Seneca libro secundo quæstionum naturalium. Quidam sunt locorum quorundam proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. non est illis à latere vniuersi mundi impetus. Atabulus Apuliam infestat. Calabriam Iapyx. Athenas Sciron. Pamphyliam Catægis. Galliam Circius, cui ædificia quassanti, tamen incolæ gratias agunt, tanquam salubritatem cœli sui debeant ei. Diuus certè Augustus templum illi cum in Gallia moraretur, & vouit, & fecit. infinitum est, si singulos velim persequi. Nulla enim propemodum regio est, quæ non habeat aliquem flatum ex se nascentem, & circa se cadentem. Hæc Seneca, qui & locum hunc reddit clariorem, & ventum Dytim Pamphyliæ catægim etiam appellatum esse significat, πρηστῆρες πολλοὶ πίπτουσι. ex ventorum obluctatione, & obnixu elisus spiritus accessusque πρηστὴρ vocatur, vt superius dictum est, latinè vocant turbinem, conglobatum, contortumque flatum diuersum à typhonibus, & procellis, quòd maiore vt ait Plinius erumpit specu, sed minus latè, quàm procella, nec sine fragore proxima quæque prosternit. Præster autem est accensus turbo amburens contacta pariter, & proterens. Græco nomine vocauit Lucretius libr. 5. Præstoras Graii, quos ab re nominitatunt.

94 ὅταν

94 τὸ γὰρ ὅλον ὅπου τοιαύτη γίνεται σύγκρουσις τῶν ἀνέμων, καὶ κυμάτων μέγεθος αἴρεται.

Nam in vniuersum vbi talis euenit ventorum concursantium pugna tempestas oritur.

Non semel particulare euentum ad vniuersalem retulit causam. supra vbi loquebatur de reciprocatione, repulsioneque flatuum. ἢ ὅλως οὕτω πέφυκεν. modo cum in Pamphylico sinu à colluctantibus ventis tempestatem cieri dixerit, in vniuersum hoc ait verum esse, ex colluctantibus ventis, & inuicem concursantibus fluctus magnos attolli, & tempestatem fieri. σύγκρουσις collisus, confractioque dicitur ventorum luctantium. ὥσπερ ὅταν ἀντιπνεόντων τῶν ἀνέμων. Homerus in tempestate illa, qua Vlysses iactatus est. v. Odysseæ.

Σὺν δ' εὖρός τε νότος τ' ἔπεσε ζέφυρός τε δυσαὴς·
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης, μέγα κῦμα κυλίνδων.

Fecit igitur Aquilonem austro præsertim ex aduerso incumbentem magnam tempestatem commouisse. non ideo tamen credendum est non nisi aduersis ventis concursantibus tempestatem fieri. Nam & ab vno vento, & à pluribus eodem mundi tractu flantibus maximæ aliquando fiunt tempestates. Virgilii tempestas illa in qua cum Diuino poeta mirè cõtendit ab eodem mundi tractu flantes ventos habuit.

Vna Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Aphricus, & magnos tollunt ad sydera fluctus.

95 ἐπεὶ κἀκεῖνο κατὰ λόγον ἐστὶν, ὅταν ἐπιπέσωσιν ἀλλήλοις μήπω τελέως ἐκπεπνευκόσι τὸν χειμῶνα ποιεῖν, οἷον γὰρ ὕλην παρέθηκε θάτερος θατέρῳ.

Quandoquidem & illud consentaneum est, vt quando vicissim alii in alios incidant qui nondum spirare destiterint, tempestas accidat.

Quoniam dixit ex concursantibus, obluctantibusque ventis tempestates fieri, addit consẽtaneum esse quando flantibus ventis, qui tamen non omnino flare desierint alii ex aduerso incũbunt, valideque spirant tempestatem fieri. alterum enim in alterum materiam iacere, à qua auctus subinde, maiorque redditus tempestatis auctor est. μᾶλλον δὲ τοῦτο ἐμφανές. hoc autem dicit in aquilone licere inspicere, præsertim qui hybernus aliorumque ventorum est vehementissimus. ἢ εὐθὺς τὴν προσσωρευθεῖσαν πῆξιν. lego ἢ εὐθὺς τὴν προσσωρευθεῖσαν ἔπηξεν ὕλην. sequitur enim ὡσαύτως ὃ καὶ ὁ νότος ἐξύγρανεν ἢ ὑδατώδη ἐποίησεν. mutatio ventorum in contrarios fit, quando ab aduerso vento flatus est in ventum, qui è regione sit. suppeditatur enim alteri ab altero materia, vt vno cessante, aut etiã adhuc flante, sed non adeò alter vehemens validusque ruat, & hyemem, tempestatemque concitet. hoc in aquilone & austro duobus insignioribus ventis quis non videt? materiam autem, quam auster in aquilonem iactat, aquilo cum flare cœpit, congelat, vnde non modo tempestas in mari sequitur, verùm & niues, grandinesque; id quod euenit propterea quod gelidissimus est aquilo, & à gelidissimis locis exurgit. Contrà auster nubes ab aquilone missas in aquas conuertit, geluque liquefacit: humidus enim ventus est, & pluuius potius, quàm niuosus. fit igitur in nubibus ab his ventis effectus pro eorum qualitate viribusque contrarius, congelat enim, geluque adstringit aquilo, contrà noster liquefacit, aquaque ac pluuia resoluit.

96 ἐνιαχοῦ δὲ τοὺς νιφετοὺς δοκεῖ ποιεῖν. ὥσπερ καὶ περὶ τὸν πόντον καὶ τὸν ἑλλήσποντον.

Alicubi vero etiam niues vt in Ponto, & in Hellesponto.

Ex accidenti nonnunquam austrum niuosum esse dicit, vt in Ponto, & Hellesponto. Aquilo enim frigidissimus cum sit, materiam. antequam propellat vlterius, congelat, quare etiam à flatu cessat, superueniens autem auster, gelidior subinde fit & niues facit, non pluuiam: hac ratione & Aphricus in Scythia niuosus est, quod & Propertius significat libro secundo Elegiarum.

Nec me tardarint Scythiæ iuga, cum pater altas
Aphricus in glaciem frigore nectit aquas.

Οὐ μὴν ἀλλά γε ἢ πλεῖον διέπηξεν. Sic legendum. est autem sententia, etsi sua natura humidus est auster, niuesque soluat, in Ponto tamen niuosum esse plusque congelare, quam liquefacere. ἢ ταῦτα μὲν οὖν χειμεριναί εἰσιν ἐπιπνοιαὶ ἢ ἀντιπνόψεις. quæ hactenus dicta sunt ἐπιπνοίας vocat, & ἀντιπνόψεις. ex aduerso spirantes flatus retortosque atque repulsos. hyemales autem, quod nunquam non hyemem excitent.

97 Αἱ δὲ ἐπ' ὠρίωνος ἀνατολῇ καὶ δύσει τῶν πνευμάτων ἀκρασίαι συμβαίνουσιν, ὅτι ἐν μεταβολαῖς ἀεὶ πάντα πέφυκεν ἀοριστεῖν. ὁ μὲν ὠρίων ἀνατέλλει μὲν ἐν ἀρχῇ ὀπώρας, δύνει δὲ ἐν ἀρχῇ χειμῶνος.

Ventorum autem inconstantiæ in ortu, & occasu Orionis propterea contingunt,

quod in temporum mutationibus, & inconſtantiæ fieri ſoleant, ortus autem Orionis eſt æſtatis initio, quæ ὀπώρα dicitur, & occaſus ſub hyemis principium.

Quæ de ventorum mutabili, incertoque ſtatu in ortu, & occaſu Orionis docet Theophraſtus, eadem communia ſunt & nonnullorum inſignium ſyderum, in quorum ortu, & occaſu temporum mutationes fieri conſueuerunt. inſignia ſydera intelligo, qualia præſertim Virgiliæ, Arcturus, Canicula, & ſi quæ alia ſunt huiuſce generis. Hæc & Aſtrologis, Meteorologicíſque obſeruantur & medicorum præſertim filiis, quando non vno loco iubet Hippocrates mutationes temporum ſeruandas eſſe, vt de temporum conſtitutione, de futuris morbis, de aeris ſalubritate, inſalubritateve ferri poſſunt præſagia. obſeruantur & nautis, & Agricolis, quippe qui aſperrimas nonnunquam vel in media æſtate tempeſtates in mediaque hyeme tranquillitates, & malacias experiuntur. Cæterum quæ affert de incertitudine, inconſtantiaque aeris, oriente, occidenteve Orione. eadem Ariſtoteles, & in Meteoris, & in Problematis. Orionis enim ortum æſtate eſſe, occaſum verò ſub hyemis initium. quamobrem cum anni tempora in mutatione ſint, & & magnam propterea ſequi aeris Aoriſtiam. tempora enim nondum eſſe certa, conſtitutaque, & ideo Orionem eſſe ἄκριτον & χαλεπόν, difficilem, & turbulentum. ἄκριτον, autem vocat eo ſignificatu, quo Hippocrates, & Galenus ſigna quædam & ſymptomata, quæ ſcilicet incommoda ægris ſunt, nullúmque certum ad ſalutem indicium, aut ſignificant, aut afferunt. quin non modo τὸ ἄκριτον, verum & τὸ χαλεπόν. Hippocraticæ voces ſunt. ἀκρισίαι τῶν πνευμάτων, ventorum incertitudines dicuntur, quæ tales ſunt, vt nequeas ex iis certò iudicare, quòd ex ea turbulentia futurum ſit. ἐν ταῖς μεταβολαῖς, maior propoſitio, in mutationibus temporum magna fit in aere Aoriſtia. Orion in mutationibus temporum oritur, & occidit. igitur ex eius ortu, & occaſu magna eſt aeris Aoriſtia.

98 Ὁ δὲ ὠρίων ἀνατέλλει μέν.

Oritur autem Oriens.

Locus hic cum vniuerſus eſſet mendoſus ex problemate 13. & Alexandri commentario in ſecundum Meteoròn, in quo totus extat integer, emendatus eſt. porrò in ortu, & occaſu orionis declarando erraſſe Alexandrum, Theophraſtumque contendit Franciſcus Vicomercatus. illum enim oriri ſole finem tauri, & initiũ geminorum tenente, non autem initio τῆς ὀπώρας. vt ait Theophraſtus, aut Autumni, vt Alexander. cum tauro enim, & geminis oriri, inter quos etiam ſitus eſt, necnon ante Eteſias, quæ octo diebus ante canis ortum excitantur. Non animaduertit vir alioquin accuratus, & doctus, primùm orionem non eadem die gentibus regionibusque omnibus exoriri. deinde eius exortum pluribus diebus fieri. poſtremò τὴν ὀπώραν. quo æſtatis tempore ſit. Ortum autem orionis cum dicimus, non alium intelligimus, quàm qui Orientem ſolem antecedit, quem ortum ἑῷον appellarunt græci veteres. primum igitur Ptolemæo in libro de ſignatione ſtellarum inerrantium orion exoritur XVIII. die ante Calendas Iulii, totus autem Ægypto IV. idus Iulii exoritur. Atticæ totus Orion exoritur III. non. Iunii, vt auctor eſt Plinius libro 18. cap. 28. Cæſari autem exoriri incipit ſexto Calendas Iunii. atque hic duo notanda ſunt pro regionum diuerſitate, quatenus iis polus eleuatur in altitudinem diuerſos eſſe ſyderum ortus, occaſusque; alterum; Orionis totum exortum circiter illud tempus fieri, quod appellatur ὀπώρα. eius enim initium eſt, vt ait Galenus, in primum Epidemiorum Hippocratis circa canis exortum, à quo non longè abeſt tota Orionis apparitio. Notandum & aliud. Theophraſtum, & Alexandrum non adeò exquiſitè diſcreuiſſe tempora τῆς ὀπώρας, quæ ſiue fiat circa canis exortum, ſiue etiam aliquot ante dies non adeò in magno diſcrimine videntur ponere. quomodo etiam nihil obſtat, quod de Eteſiis obiicit Franciſcus Vicomercatus. paucorum enim dierum interuallum, id eſt, quod ipſe maximum habere momentum in inſimulando philoſophos exiſtimat, reuera autem nihil eſt. quæ cum ita ſint inique damnat ille noſtrum philoſophum, æquius fortaſſe Alexandrum, ſi eius exemplar non eſſet illo in loco mendoſum. Nam cum deberet legi ἐκ θέρους εἰς ὀπώραν vitiata ſcriptura habet ἐκ θέρους εἰς μετόπωρον, niſi fortè ſumit τὸ μετόπωρον ἀντὶ τῆς ὀπώρας. Nam vterque philoſophus totum orionis exortum intelligunt, qui ſine dubio tempus illud attingit, quod proxime oporam eſt.

99 ὥστε διὰ τὸ μήπω καθεστάναι μηδεμίαν ὥραν τῆς μὲν γινομένης τῆς δὲ παυομένης ἀνάγκη, καὶ τὰ πνεύματα ἀκατάστατα καὶ ἄκριτα εἶναι.

Vt ideo, & venti incerti, & inconſtantes ſint, quod nondum certum, conſtitutumque ſit anni tempus, altero ſcilicet deſinente & ineunte altero.

Ratio τῆς ἀκρισίας, quæ circa ortum, occaſumque Orionis eſt. cum enim nondum ſtatuta firmataque ſint tempora, verum in mutatione ab æſtatis prima parte ad alteram, & ab autumno ad hyemem, mirum non eſt ventos inconſtantes turbulentosque fieri, quòd ſcilicet ἐπαμφοτερίζουσι & partem præcedentis temporis participant, partem eius, quod ſequitur, vt hac ratione cum inter contraria tempora medii ſint, ἄκριτοι ſint, & naturæ ancipitis. διὰ τὴν ἀκρισίαν τῆς ὥρας. quæ ſit Aoriſtia declaratum ſuperius eſt. illud autem adnotandum in præſentia, ſydera inſigniora omnia mutationem afferre turbulentiamque aeri. quod & Hippocrates docet, & Ariſtoteles, inæqualitatem autem, inconſtantiamque huiuſmodi Orionis penè eſſe proprium propter dictas cauſas.

100 Καὶ

100 Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα περὶ τὸν ἀέρα, καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν συμβαίνει.

Atque hæc quidem, & quæcunque alia huius generis in aere, & cœlo eueniunt, ita explicata sint.

Declarauit communes ventorum affectiones, & differentias. mox & euenta nonnulla communia, quorum etiam rationem reddidit à locis, à quibus oriuntur, & per quos transeunt. deinde priuatas aliquorum ventorum proprietates declarauit, certorumque accidentium, affectuumque causas attulit. postremo effecta ventorum explicat in corporibus, & animatis, & inanimis, quæ pars physiologiæ excipitur statim à medicina, quæ aëris qualitates ventorumque considerat. quam partem docuit Hippocrates in libro de aere, aquis, locis, in tertia Aphorismorum sectione, & in secundo de Diæta. in Epidemiis etiam nonnulla sunt, quæ hoc argumentum declarant particularibus exemplis. Καὶ ταῦτα μὲν. Epilogus cum transitione. περὶ τὸν ἀέρα, καὶ τὸν ὅλον οὐρανόν. idem penè significat duabus his vocibus. totum autem cœlum intelligit, vniuersum aerem mutationibus alterationibusque ventorum obnoxium. fortè etiam cœlum ipsum intelligit; non quòd illud afficiatur, sed quod venti aut serenant, aut nubibus obducunt cœlum, & quod ad sensum nostrum attinet pluribus modis videntur afficere.

101 τὰ δὲ † εἰς τὰς ἡμετέρας διαθέσεις, οἷον βαρύτερον ἐν τοῖς νοτίοις ἔχουσιν ἄνθρωποι, καὶ ἀδυνατώτερον αἴτιον δὲ ὅτι ἐξ ὀλίγου πολὺ ὑγρὸν γίνεται, καὶ αὐτὶ κούφου πνεύματος βαρέα ὑγρότης. ἔτι δ᾽ ἡ μὲν ἰσχὺς καὶ δύναμις ἐν τοῖς ἄρθροις ἐστί. ταῦτα δ᾽ ἀνίεται ὑπὸ τῶν νοτίων. τὸ γὰρ γλίσχρον ἐν τοῖς ἄρθροις πεπηγὸς, κωλύει κινεῖσθαι ἡμᾶς. ὑγρὸν δὲ λίαν ὂν συντείνεσθαι.

Deinceps sunt quæ ad nostrorum corporum pertinent affectiones. Nam grauius ac difficilius spirante austro se habent homines. Verum illa causa est, quòd liquatus humor multus fit, qui prius erat perexiguus, & ex leui spiritu grauis humiditas. adhæc autem vis & facultas nostra in articulis posita est. hi autem soluuntur ab austro. Viscidum enim illud, quod in articulis est, si congeletur motum impedit, si nimium humescit, tensionem.

Verba hæc omnia ex problemate 24. primæ sectioni semendata, & restituta libuit apponere. Nã in Codice Theophrasti adeò fœde corrupta sunt, vt nullus possit inde sensus erui porro austro flante grauescunt corpora sensusque fiunt hebetiores. quod Hippocrates in Aphorismis primus notauit. νότοι βαρυήκοοι, ἀχλυώδεις, καρηβαρικοί, νωθροί, διαλυτικοί. Cur autem austro flante grauius, ægriúsque homines habeant, causam affert, quòd austri humidi cum sint, & calidi, multum humorẽ gignunt dissoluendis, ac veluti liquefaciendis corporibus, spiritusque ipsos incrassant, ac propterea vires ipsas infirmiores, imbecilliores que reddunt. quod autem ait. αὐτὶ κούφου πνεύματος βαρέα, ὑγρότης, aut de spiritu innato intelligendum est, aut de quouis spiritu, flatuue, qui in corpore nostro fit. cum enim pro aeris qualitate corpora nostra immutentur, afficianturque flantibus austris, humidus, crassusque aer existat, sequitur & humores corporum augescere dissolutosque magis diffundi, & quemuis spiritum crassiorem redditum penè in humorem conuerti. Non ineptè possumus & de connato spiritu hoc dictum accipere. Nam & Galenus hac ratione in primo commentario primi libri Epidemiorum adnotauit, in nubilosa constitutione humores in corporibus nostris veluti nubilosos fieri, vaporesque crassos, & nubilos in corpore retentos, caligini nebulæque similem connatum spiritum efficere, atqui quod nubilosus, caliginosusque aer potest in spiritu caliginoso, ac veluti tenebticoso faciendo. illud poterit, & cum humidus. crassusque est ab austris flantibus dissolutis, diffusisque corporis humoribus, in eodem spiritu reddendo humido crassoque.

Ἐπὶ δ᾽ ἡ ἰσχὺς καὶ δύναμις ἡμῶν.

Hæc verba perspicua sunt, neque egent explicatione. quæ sequuntur corrupta cum sint, aut ita corrigenda. τὰ δὲ μόρια θέλει τινὰ συμμετρίαν ὥστε καὶ ἰσχύειν καὶ συντείνεσθαι: aut τὰ δὲ βόρεια ποιεῖ τινὰ συμμετρίαν ὥστε καὶ ἰσχύειν καὶ συντείνεσθαι. quod & magis placet. omnino enim, quod Hippocrates dixit in Aphorismis, verum est siccitates salubriores esse humidis constitutionibus. siccitas autem in aquilone, in austro humiditas.

102 καὶ πάλιν ξηροὶ καὶ μὴ ὑδατώδεις, πυρετώδεις.

Austri, inquit, sicci, & non pluuii febres faciunt. causam autem affert, quòd natura humidi cum sint, si pluuiam non inferant, calidi etiam æstuosique, inducent igitur in corpora humiditatem, caliditatemque extraneam; vbi autem humidum cum extraneo calore sit,

febris sequitur, quod humores putrescunt, è quibus febris. ἡ δὲ τοιαύτη διάθεσις πυρετώδης. humidas, calidasue constitutiones aeris morbosissimas omnium esse, nemo est vel medioctiter in medicinæ lectione versatus, qui non nouerit. quemadmodum & corpora calida & humida omnium maximè febribus, quæ ex putredine fiunt, obnoxia sunt. quòd autem addit ex vtriusque qualitatis excessu febrim fieri, non ita intelligendum est, quasi sit febris calida & humida. illam enim Hippocrates, & Galenus calidam, & siccam agnoscunt. quare & febrientibus victum humidum præscribunt in Aphorismo XVI. secundæ sectionis. sed quod calor siccus extraneusq; humores putrefacit in febribus. in iis enim à calido extraneo, à transpiratione impedita aucto putredo fit, à qua febris. vt hoc modo ex humidi, calidique excessu febris fieri videatur, atque sicci austri huiusmodi sunt. contrà quos appellat ὑδατώδεις, hoc est pluuios. Hos enim propter pluuiam non calefacere sed refrigerare, refrigerata autem corpora non temere incidunt in febres. Hæc Theophrastus, quæ eadem & Aristoteles in problematis; quæ tamen si ad Hippocratis, & Galeni trutinam examinentur, controuersa fortè videantur. est enim in Aphorismis Hippocratis rata sententia, τῶν καταστασίων τὰς αὐχμὰς εἶναι ὑγιεινοτέρας τῶν ἐπομβρίων. siccas constitutiones salubriores esse humidis, & pluuiis; & tamen neutrum philosophum ab Hippocrate dissentire credendum est, qui siccos austros appellant non αὐχμώδεις, & squallidos, verum illos cum quibus pluuia non sit. & tamen quod & Galenus adnotat verum est, siccitates periculosiores febres, acutioresque facere auctis in corporibus biliosis, calidisque humoribus, quamuis pauciores quàm humidas constitutiones, siquidem in siccis constitutionibus difflari corpora, & absumi recrementa, contrà verò in humidis humores augeri, & congestos putrescere. vtra accipiatur solutio facile cum Hippocrate philosophos conciliat, prior tamen commodior est, quod planum est ex verbis, quæ sequuntur. comparantur enim hic austri calidi & humidi, & humidi, & frigidi propter pluuias. dubium autem non est, quin quo magis à natura sua recedunt, austri eò etiam sint salubriores. adde collationem Hippocratis non esse inter austros, sed simpliciter inter siccitates, & humidas constitutiones. atqui austri vtcunque humidi sunt, insalubriores autem, quo magis calidi.

103 Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὅσα ἄλλα τῶν σωμάτων ἐστὶ τοιαῦτα ὥστε καθ' ἑκάτερον συμβαίνειν γίνεσθαι. πλείω γὰρ ἐστὶ τοιαῦτα καὶ ἐν πλείοσιν ὧν ἁπάντων αἱ αὐταὶ καὶ παραπλήσιαι τινὲς αἰτίαι.

Eodem modo se habent & alia corpora, quæ talia sunt, vt in iis alterutrum contingat fieri. plura hæc enim sunt, & in pluribus, quorum omnium hæ aut similes afferendæ sunt causæ.

Hæc ita legenda esse suspicor, quando coniecturis opus est, in hoc Augiæ stabulo perpurgando, cum aliis auxiliis destituti simus. loquitur autem de aliis corporibus, cum de humanis superius loquutus esset. in quibus cum eædem affectiones fiant, ab iisdem causis fieri putandum est.

καὶ τῶν καρπῶν δέ. Eædem in fructibus à contrariis his causis affectiones. συστοιχίας autem vocat contrariorum effectuum series. ad exemplum Pythagoræorum in rerum principiis, & aliis rebus. austri συστοιχία, ὑγρότης, διάλυσις, νωθρότης, βάρος, & alia, quæ recenset Hippocrates, aquilonis πυκνότης, σύστασις, εὐτονία, εὐκινησία.

104 Καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων δὲ ὡσαύτως οἷον αἵ τε ῥηγνύμεναι χορδαὶ, καὶ οἱ ψόφοι τῶν κεκολλημένων.

Eadem ratio & in iis, quæ anima, & vita carent, vt chordæ si rumpantur arefactæ, & illa, quæ glutino ferruminata sunt, si crepent, & dissiliant.

Et in iis, quæ vita carent effectus iidem. chordæ autem disrumpuntur, & conglutinata crepant, ac dissiliunt propter siccitatem absumpto humido, retractis enim chordis propter ariditatem fit disruptio, arefactoque humido, quod in glutino est, quæ conglutinata sunt, dissiliunt. καὶ ὅσα ἄλλα hæc alterius συστοιχίας sunt, quæ humiditatis dissolutionisque est.

περὶ τοῦ σιδήρου κατεργασίαν. lego καὶ περὶ τοῦ σιδήρου, docet ferrum in austrino statu facilius elaborari, malleoque duci. contrà verò difficilè in aquilonia constitutione causam esse, quòd auster dissoluit, atque liquefacit. aquilo indurat, & stringit, ἐξελαύνειν. ἐλαύνειν. ferrariæ officinæ verba sunt propria eodem significato, quo hic sumuntur. Auctor Iulius Pollux libro septimo cap. 24. significat autem ducere malleo. opus ductile conficere. metalla enim ex iis sunt, quæ quarto Meteorologicorum vocat ἐλατά. Herodotus in Clio, πρὸς τὰς τεγέας ἐλθὼν, εἰ χαλκήιον ἐθηεῖτο σίδηρον ἐξελαυνόμενον.

ἐκεῖνο δὲ ἐν ἀπορίᾳ, καὶ ζητήσιν γίνεται. aut hoc dicit Theophrastus, quod nonnunquam venti ex accidenti contraria faciunt euenta, & hoc quæstione dignum esse. aut ex suppositione quæstionem fore difficilem, si secus atque iis natura comparatum est, venti faciant.

105 Συλλαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοί. δύνανται γὰρ προσθεῖναι τὸ ἐλλιπές.

Venti vero ipsi sese simul adiuuant, possunt enim addere quod deficit.

Horum verborum sententiam non satis assequor. vix autem credo locum huncintegrum esse, imò hæc verba vel ideo delenda esse coniicio, quod cum superioribus malè cohærent. Si tamen aliquis sensus est, non alius meo iudicio fuerit, quàm hic. Ventos sibi inuicem locum cedere, alterumque in alterius locum succedentem supplere id, in quo alter videtur defecisse. id quod non de contrariis ventis intelligendum est, sed de iis, qui iisdem pene sunt qualitatibus prædíti, ab iisdemque spirant mundi tractibus. quales à septentrione. aquilo, Cæcias, Meses, Thrascias, Argestes, ab austro vulturnus, phynicias, notus, aphricus. notum autem ex Aristotele est ventos omnes, aut austrinos esse, aut septentrionales.

106 Ὅτι δὲ ψυχροὶ ὄντες οἱ ἄνεμοι ξηραίνουσι, καὶ θᾶττον, ἢ ὁ ἥλιος θερμὸς ὤν, καὶ μάλιστα οἱ ψυχρότατοι, ταύτην ὑποληπτέον τὴν αἰτίαν ὅτι ἀτμίδα ποιοῦσι, καὶ ταύτην ἀπάγουσι καὶ οἱ ψυχρότεροι μᾶλλον.

Quod autem venti licet frigidi sint exsiccant tamen, & citius, quàm sol natura feruidus, maxime autem qui frigidissimi sunt, eam esse causam putandum est, quod vaporem faciunt, & eleuant, & eò magis, quò frigidiores.

Cum effectus ventorum declarasset in corporibus, & animatis, & inanimis, quorum & duas coniugationes constituit, modo duo quærit, alterum cur venti, si frigidi sint, exsiccant tamen, & ii præsertim, qui gelidissimi sunt: alterum cur citius, quàm sol, qui natura non modo calidus est, verùm totius caloris fons, & auctor. causam autem ait esse, quòd venti vaporem faciunt, factumque educunt, & abigunt. sol autem vaporem quidem excitat, non tamen abigit, sed relinquit: vapor autem humidus est. quomodo autem venti vaporem faciunt, quæstione dignum est. an & quòd natura sicci sint, & quòd aerem agitant, humidum exhalare faciunt, in vaporemque conuertunt, exhalante autem humido, quod humectum erat, & madidum exsiccari necesse est, id autem præsertim faciunt venti frigidi, & sicci, aut calidi, & sicci. quærendum & illud si sol vaporem facit, quomodo relinquit: sursum enim videtur ducere. an non relinquit, sed non agitat, quemadmodum venti faciunt, aerem, vt hoc modo vaporem quidem eductum, molliterque tenuatum, relinquere videatur. porrò hæ quæstiones in vigesima sexta sectione sunt iisdem verbis vigesima octaua, & vigesima nona.

107 Διὰ τί ποτε λέγεται, μήποτ' ἀπ' ἠπείρου δείσῃς νέφος ὡς ἀπὸ πόντου χειμῶνος, θέρους δ' ἀπ' ἠπείροιο μελαίνης.

Cur autem dici solet. Neue hyeme ex terra nubem, sed ab æquore vasto Hanc timeas, æstate atra tellure timeto.

Quæstio hæc nullo seruato ordine posita est. de effectibus enim ventorum in variis corporibus loquebatur hactenus. & tamen hic quærit, cur in prouerbio est hyeme à mari nubem metuendam, æstate à terra, quam ego sine dubio ex problematis huc translatam arbitror; Nam & cætera omnia, quæ librum hunc claudunt, aliunde videntur transposita, sunt enim alieno loco, quæstionis autem solutio in hoc est posita, quod vbi contrariæ qualitatis effectus editur, neque à contraria loci qualitate superatur, validam, magnamque inesse causam credendum est. vbi autem valida causa, validus etiam effectus est: sed terræ æstate calor æstate non superat, dissipatve nubem, quæ concrescit. neque maris feruor hyeme impedit, quin nubes concrescat, igitur valida, magnaque nubis est causa. validus igitur etiam effectus sequuturus est, & meritò metuendus. porrò quod ad prouerbium hoc pertinet, emendatius hic legitur, quàm in problematis. hinc igitur illud corrigi potest, quemadmodum inde alia hic restituta sunt.

108 Τὸ δὲ μὴ πνεῖν νότον λαμπρὸν ἐν αἰγύπτῳ μηδ' ἡμέρας δρόμον ἀπέχοντι καὶ νυκτὸς ψεῦδος.

Sane falsum est non flare in Ægypto vehementem austrum, nec citra diei, ac noctis itineris spacium.

Hoc & superius dictum est, & in problematis positum. hic autem alienissimo loco repositum, διαπνεῖν δὲ τὸν οὐρανόν. Verbum aliquod subintelligendum est, aut φασί, aut quid simile. παραφέρειν, lego αἰθρίαν φέρειν. Hoc autem & superius dictum est, & causa etiam explicata, cur in vicinis regionibus sereni sint venti, in longinquis autem nubili. οὐχ' ἧττον δέ. Non hæc modo causa est, sed & regionis caliditas, & tamen in Æthiopiæ montibus compulsæ,

compactæque nubes pluuias faciũt. νότον δὲ καὶ εὖρον, hæc est ventorum περίστασις, de qua superius loquebarur, aut vno die facta, aut diuersis temporibus pro solis motu, accessu, & recessu.

ἐν σικελίᾳ δὲ καικίαν ὑ καλοῦσιν. sic legendum, & sane Cæcias, vt ait Aristoteles ἀπηλιωτικὸς est; nihil igitur mirum subsolanum in Sicilia solitum appellari.

πάρεγγυς δὲ. Emendo, ἀργέστην δὲ οἱ μὲν ὀλυμπίαν οἱ δὲ σκίρωνα καλοῦσιν, οἱ δὲ περὶ σικελίαν δερκίαν. priora verba Aristotelis sunt in secundo Meteotolog. non desunt, qui Argestem alium à Scirone faciunt. Plinius libr. 2. cap. 47. sunt etiam peculiares quibusque gentibus venti, non vltra certum procedentes tractum, vt Atheniensibus Sciron, paulum ab Argeste deflexus reliquæ græciæ ignotus. Seneca etiam Atticæ peculiarem Scitonem tradit. Eustathius in Homero Iliados φ. à Scironiis scopulis, qui in ora Corynthiaca sunt, appellatum fuisse Scitonem tradit. scriptum autem reliquit prius, Strabo libro ptimo καθάπερ καὶ τῇ ἀττικῇ ἐκ τῶν σκιρωνείδων πετρῶν, ἀφ' ὧν καὶ σκίρωνες καλοῦνται οἱ ζέφυροι. καὶ μάλιστα οἱ ἀργέσται. quemadmodum & Atticæ à Scironiis scopulis, à quibus & Scirones vocantur fauonii, & maximè cauti, siue Argestæ.

Τῦ † ἀπηλιώτην δὲ ἑλλησποντίαν, Græcus ignotus, qui ventorum nomina littetis ttadidit Apeliotem variis locis, variis etiam appellari nominibus scriptum reliquit. In Eubœa enim, Creta, Cyrene, ac Proconesso Hellespontiam, quod ab Hellesponto flare videatur, in Sicilia καταπορθμίαν quod à freto illo, quod Siciliam ab Italia separat, spiret. Nonnullos Cæciam esse putare, Thebonamque dicere. Mirum autem ne sit, non eadem esse ventorum nomina apud illos, qui eadem vtuntur lingua, quando aliis aliæ sunt denominationum causæ. Nonnullis ventus aliquis à freto quodam exoritur; aliis à monte, aliis à regione proxima, nonnullis alia euenta facit alia aliis, quæ omnia possunt variare nomina, quin & accidit proptet situs regionum, & locorum, ventos non rectè discerni, & proximi plerunque venti nomen alii tribui, vt Cæciæ, subsolano, Argestis, Zephyro.

Κάρβαν δὲ φοίνικες. Ignotus auctor, Carbam Cyrene vocatum tradit, non subsolanum, sed vulturnum à Catbonis Phœniciæ populis, vnde & Phœniciam appellatum fuisse nonnullis. Idem tamen dicit quosdam existimare subsolanum Carbam esse Phœnicum. βέρει, emendo βερεκυνίαν δὲ ἐν τῷ πόντῳ. Nam & Gtæcus ille Auctor Synope, quæ Ponti vrbs est, Berecyniam appellatum scribit, quod à Phrygiæ tractu spiret, qui dicitur Berecynthius. est autem & vrbs in Phrygia eodem nomine, vnde & Cybele, & Atys Berecynthii vocantur apud Poetas.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΣΗΜΕΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΩΝ.

LIBELLI THEOPHRASTI DE SIGNIS PLVVIARVM, VENTOrum, tempestatum, ac serenitatum.

DANIELE FVRLANO interprete.

ΣΗΜΕΙΑ ὑδάτων καὶ πνευμάτων, καὶ χειμώνων καὶ εὐδιῶν, ὧδε ἐγράψαμεν καθόσον ἦν ἐφικτόν. ἃ μὲν αὐτοὶ προσκοπήσαντες, ἃ δὲ παρ᾽ ἑτέρων οὐκ ἀδοκίμων λαβόντες. Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ τοῖς ἄστροις δυομένοις καὶ ἀνατέλλουσιν, ἐκ τῶν ἀστρονομικῶν δεῖ λαμβάνειν. εἰσὶ δὲ δύσεις διτταί. [1] οἵ τε γὰρ ἀφανισμοί, δύσεις εἰσί· τοῦτο δέ ἐστιν, ὅταν ἅμα συνδύνῃ τῷ ἡλίῳ τὸ ἄστρον, καὶ ὅταν ἀνατέλλοντι δύνῃ. ὁμοίως δὲ καὶ ἀνατολαὶ διτταί. αἱ μὲν, ἑῷοι, ὅταν προανατέλλῃ τοῦ ἡλίου τὸ ἄστρον· αἱ δὲ ἀκρόνυχοι, ὅταν ἅμα δυομένῳ ἀνατέλλῃ. αἱ μὲν οὖν τοῦ ἀρκτούρου λεγόμεναι ἀνατολαί, ἀμφοτέρως συμβαίνουσιν· ἡ μὲν γὰρ τοῦ χειμῶνος, ἀκρόνυχός ἐστιν· ἡ δὲ μετοπωρινή, ἑῴα. τῶν δὲ ἄλλων αἱ πλεῖσται τῶν ὀνομαζομένων, ἑῷαι, οἷον πλειάδος καὶ ὠρίωνος, καὶ κυνός. τῶν δὲ λοιπῶν σημείων ἔνια μὲν, ἴδια κατὰ πάσας χώρας ἐστὶν, ἐν ὅσαις ὄρη ὑψηλὰ καὶ αὐλῶνές εἰσι. μάλιστα δὲ ὅσαι πρὸς θάλατταν καθήκει τῶν ὑψηλῶν. τῶν τε γὰρ πνευμάτων ἀρχομένων, τὰ νέφη προσαΐπτει πρὸς τοὺς τοιούτους τόπους. καὶ μεθισταμένων εἰς τοὐναντίον ἀντιμεθίστανται. καὶ, ὑγρότερα γινόμενα, διὰ βάρος εἰς τὰ κοῖλα συγκαθίζει· διὸ δεῖ προσέχειν, οὗ ἄν τις ἱδρυμένος ᾖ. ἔστι γὰρ ἀεί τινα λαβεῖν τοιοῦτον

PLVVIARVM, Ventorum, Tempestatum, ac Serenitatum præsagia, quatenus assequi potuimus, ita scripsimus, quorum alia nos obseruauimus, alia habuimus ab hominibus non vulgaribus. Atque illa quidem, quæ in ortu & occasu syderum accidunt, ab Astronomis quærenda sunt. est autem occasus duplex. [1] Nam cùm non apparent sydera, dicuntur occidere: id quod fit, quando vnà cum sole & syderis occasus sequitur. & quando simul sol exoritur, & sydus occidit. Exortus etiam duplex similiter est, matutinus, vt cum solem præcedit ortus syderis. Vespertinus cum simul sol occidit, & sydus modo exoritur. Atq; ortus Arcturi vtroq; modo accidit. Nã Hyemalis vespertin⁹ est, Autumnalis matutinus. Aliorũ vero syderũ insigniũ plurimi ortus matutini sunt, vt Vergiliarũ, Caniculæ, Orionis. Cæterum reliquorum signorum propria nonnulla regionibus omnibus sunt, in quibus mõtes alti conuallesque sint, & præsertim si ad mare vergant. Cũ enim venti flare cœperint, nubes in hæc loca procumbunt, quemadmodum iisdem in contrarium transeuntibus, & illæ pelluntur in aduersa loca, & humidiores redditæ in caua considunt propter pondus, quamobrem animaduertere oportet, vbi quisque habitet; fit enim vt huic huiusmodi aliquis sumatur gno-

mon. certè notæ hinc sumptæ certissimæ sũt. hinc etiã factũ est, vt quibusdã locis nõnulli claruerint Astrologi, vt Mothymnæ Marricetas à mõte Lipethymno. & in Tenedo Cleostrat⁹ ab Idæo mõte, & Athenis Phainus à Lycãbero; qui notarũt solstitia. Phaini autẽ auditor Meto magnũ annum cõstituit vndeuiginti annorum. Erat Phainus Inquilinus. Meto Atheniensis. sunt & præsagia, quæ sumuntur ab animalib. & aliis, quæ familiaria sunt, & à locis, & ab affectib. ea verò omnium præcipua, quæ à sole, & à luna desumũtur. est. n. luna veluti nocturnus sol, quocirca & mẽsiũ cõiũctiones hyemales sũt, quòd deficit lunare lumẽ à quarto die ante calẽdas ad pridie nonas. quo igitur modo solis defectus sit eo etiã luna deficit. quare illũ, qui ex his præsagire velit, obseruare oportet exort⁹, & occasus, quales habeãt. Atq; primũ illud statuendũ est, anni tẽpora à bipartitis sectionib. definiri. in his igitur seruare oportet & annũ & mẽsẽ, & diẽ. Secãt annũ bipartito virgiliarũ exort⁹, & occasus. ab occasu n. illarũ vsq; ad exortũ, anni dimidiũ est. in duas igitur partes totus ann⁹ diuiditur. eadẽ & solstitiorũ, & æquinoctiorũ ratio. qualis igit᷑ anni cõditio in occasu virgiliarũ sit, talis erit plerunq; vsque ad solstitiũ, si modo mutetur post solstitiũ. Nã si nõ mutetur, talis erit vsq; ad æquinoctiũ. & ab hoc eodẽ modo vsque ad æstiuũ solstitiũ, ab hoc autẽ vsq; ad virgiliarũ occasũ. Eadẽ ratio in singulis apparet mensib. secãt. n. illos bipartito plenilunia, octonæq; & quaternæ dies. vt ideò notare oporteat à nouiluniis, tãq̃ ab initio. fit. n. plerũq; mutatio in quarta die. aut si in 4. nõ accidat in 8. aut in plenilunio, à quo ad octauã ante finẽ mẽsis, hinc autem ad quartã. ab hac autẽ die ad nouiluniũ. eodẽ fere modo & dierũ ipsarũ mutationes sũt, Aurora scilicet, mane, meridie, vespe incipiente, ad vesperas. noctiũ partes eadẽ ratione tãtũdẽ momẽti afferũt, ad vẽtos, tẽpestates, ac serenitates. Nã si futura erit mutatio in sectionib. bipartitis accidit. sic in vniuersũ oportet obseruare tẽpora. Singula autẽ prognostica hac ratione. imbrẽ igitur hęc denũciãt. Nã si ante exortũ solis

γνώμονα. καὶ ἔστι σαφέστατα σημεῖα τὰ ἀπὸ τούτων. διὸ καὶ ἀγαθοὶ γεγένηνται κατὰ τόπους τινὰς ἀστρονόμοι ἔνιοι. οἷον Ματρικέτας ἐν Μηθύμνῃ ἀπὸ τοῦ Λεπετύμνου. καὶ Κλεόστρατος ἐν Τενέδῳ ἀπὸ τῆς Ἴδης. καὶ Φαεινὸς Ἀθήνησιν ἀπὸ τοῦ Λυκαβηττοῦ τὰ περὶ τὰς τροπὰς συνεῖδε, παρ' οὗ Μέτων ἀκούσας, τὸν τοῦ ἑνὸς δέοντα εἴκοσιν ἐνιαυτῶν συνέταξεν. ἦν δὲ ὁ μὲν Φαεινὸς, μέτοικος Ἀθήνησιν. ὁ δὲ Μέτων, Ἀθηναῖος· καὶ ἄλλοι δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἠστρολόγησαν. ἄλλα δέ ἐστι σημεῖα, ἃ λαμβάνεται ἀπό τε ζώων καὶ τῶν κατ' οἰκίαν ἑτέρων τινῶν τόπων καὶ παθημάτων. μάλιστα δὲ κυριώτατα ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης· ἡ γὰρ σελήνη νυκτὸς, οἷον ἥλιός ἐστι. διὸ καὶ αἱ σύνοδοι τῶν μηνῶν, χειμέριοί εἰσιν. ὅτι ἀπολείπει τὸ φῶς τῆς σελήνης ἀπὸ τετράδος φθίνοντος, μέχρι τετράδος ἱσταμένου· ὥσπερ οὖν ἡλίου ἀπόλειψις, γίνεται, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τῆς σελήνης ἔκλειψις· δεῖ οὖν προσέχειν μάλιστα ταῖς ἀνατολαῖς τῶν τούτων, καὶ ταῖς δύσεσιν, ὁποίας ἂν ποιῶνται, τὸν βουλόμενον προγινώσκειν. πρῶτον μὲν οὖν λεκτέον, ὅτι αἱ διχοτομίαι, διορίζουσι τὰς ὥρας· ὥστε ἐπὶ τούτων δεῖ ἀθρεῖν, καὶ ἐνιαυτὸν καὶ μῆνα καὶ ἡμέραν· διχοτομεῖ δὲ τὸν μὲν ἐνιαυτὸν πλειάς τε δυομένη καὶ ἀνατέλλουσα. ἀπὸ γὰρ δύσεως μέχρι ἀνατολῆς, τὸ ἥμισυ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστιν· ὥστε δίχα τέμνεται ὁ πᾶς χρόνος· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ τροπαὶ καὶ ἰσημερίαι ποιοῦσιν· οἵα τις ἂν ἡ κατάστασις πλειάδος δυομένης, οὕτως ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέχρι τροπῶν, κἂν μεταβάλλῃ μετὰ τροπάς· ἐὰν δὲ μὴ μεταβάλλῃ, δεῖ ἔχειν ἕως ἰσημερίας· κἀκεῖθεν ὡσαύτως μέχρι πλειάδος· καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τροπῶν θερινῶν. καὶ ἐντεῦθεν μέχρι ἰσημερίας. καὶ ἀπὸ ἰσημερίας μέχρι πλειάδος δύσεως. ὡσαύτως ἔχει καὶ περὶ τὸν μῆνα ἕκαστον διχοτομοῦσι γὰρ αἵ τε πανσέληνοι, καὶ αἱ ὀγδόαι, καὶ αἱ τετράδες ὥστε ἀπὸ νουμηνίας ὡς ἀπ' ἀρχῆς δεῖ σκοπεῖν. μεταβάλλει γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῇ τετράδι· ἐὰν δὲ μή, ἐν τῇ ὀγδόῃ. εἰ δὲ μή, πανσελήνῳ· ἀπὸ δὲ πανσελήνου, εἰς ὀγδόην φθίνοντος· καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τετράδα, ἀπὸ δὲ τετράδος, εἰς τὴν νουμηνίαν. ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἔχουσιν αἱ μεταβολαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἀνατολὴ γὰρ καὶ πρωῒ, καὶ μεσημβρία, καὶ δείλη καὶ δύσις, καὶ τὰ τῆς νυκτὸς μέρη τὰ ἀνάλογα, ταὐτὸ ποιεῖ τοῖς εἰρημένοις περὶ πνευμάτων καὶ χειμῶνος καὶ εὐδίας. μάλιστα γὰρ ἐὰν μέλλῃ μεταβάλλειν, ἐν ταῖς διχοτομίαις μεταβάλλει. καθόλου μὲν

οὖν

σχεδὸν τὰς ὥρας οὕτω δεῖ παρατηρεῖν. καθ' ἕκαστα δὲ τῶν σημείων, κατὰ τὸν ὑπογεγραμμένον τρόπον· ὕδατος μὲν οὖν σημεῖα τὰ τοιαῦτα δοκεῖ εἶναι. ἐναργέστατον μὲν οὖν τὸ ἑωθινόν, ὅταν περὶ ἡλίου ἀνατολῆς, φαίνοιτο ἐπιφοινισσον σημεῖον. ἢ γὰρ αὐθημερινὸν ἐπισημαίνει, ἢ τριῶν ἡμερῶν, ὡς ἐπιτοπολύ. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα. ἐὰν γὰρ δὴ πρότερον τριταῖα, μάλιστα σημαίνει τὸ ἐπιφοίνισσον καὶ δύνοντος, ἧττον δ' ἢ τὸ ἑωθινόν. καὶ ἐὰν δύνῃ χειμῶνος ἢ ἔαρος εἰς νεφέλιον, τριῶν ἡμερῶν ὡς τὰ πολλὰ ἐπισημαίνει. καὶ ἐὰν ῥάβδοι νοτόθεν· ταὐτὰ δὲ ταῦτα βορρᾶθεν γινόμενα, ἀσθενέστερα. καὶ ἐὰν ἀνίσχων, μέλαν σημεῖον ἴσχῃ· καὶ ἐὰν ἐκ νεφελῶν ἔχῃ ὑδατικῶν· καὶ ἐὰν ἀκτῖνες ἀνίσχοντος, ἀνατείνωσι πρὶν ἀνατεῖλαι, κοινὸν ὕδατος σημεῖον καὶ ἀνέμου. καὶ ἐὰν καταφερομένου τοῦ ἡλίου ὑφίστηται νέφος, ὑφ' οὗ ἐὰν σχίζωνται αἱ ἀκτῖνες, χειμερινὸν τὸ σημεῖον. [4] καὶ ὅταν καυματίας δύνηται καὶ ἀνατείλῃ, ἐὰν μὴ ἄνεμος γένηται, ὕδατος τὸ σημεῖον. τὰ αὐτὰ δὲ σημαίνει καὶ σελήνη πανσελήνῳ ἀνίσχουσα. ἀσθενέστερα δὲ ὁ μείς, ἐὰν μὲν ᾖ πυρώδης, εὔδιον σημαίνει τὸν μῆνα. ἐὰν δὲ ζοφώδης, ὑδατώδη· σημαίνει δὲ ὅ τι ἂν σημαίνῃ τριταῖος ὢν ὁ μείς. ἀστέρες πολλοὶ διάττοντες, ὕδατος ἢ πνεύματος· καὶ ὅθεν ἂν διάττωσιν, ἐντεῦθεν τὸ πνεῦμα ἢ τὸ ὕδωρ. [5] καὶ ἐὰν ἀκτῖνες ἀθρόαι ἀνίσχωσιν, ἀνιόντος ἢ δυνόντος, σημεῖον ὕδατος. καὶ ὅταν ἀνίσχοντος τοῦ ἡλίου αἱ αὐγαὶ οἷον ἐκλείποντος χρώματα ἴσχωσιν, ὕδατος σημεῖον. καὶ ὅταν νεφέλαι πόκοις ἐρίων ὅμοιαι εἶσιν, ὕδωρ σημαίνει. ὑετοῦ δὲ σημεῖα. πομφόλυγες ἀνιστάμεναι πλείους ἐπὶ τῶν ποταμῶν, ὕδωρ σημαίνουσι πολύ· ὡς δ' ἐπιτοπολὺ ἶρις περὶ λύχνον ἢ διὰ λύχνου διαφαινομένη, νότια σημαίνει ὕδατα· καὶ οἱ μύκητες, ἐὰν νότια ᾖ, ὕδωρ σημαίνουσι. σημαίνουσι δὲ καὶ ἀνέμους κατὰ λόγον τῆς ἐὰν ἔχωσι πλήθους καὶ μεγέθους· σμικροὶ δὲ καὶ κεγχρώδεις καὶ λαμπροί, ὕδωρ καὶ ἀνέμους· καὶ ὅταν χειμῶνος τὴν φλόγα [ὁ λύχνος] ἀπωθῇ διαλιπὼν οἷον πομφόλυγας ὕδατος σημεῖον. καὶ ἐὰν πηδῶσιν αἱ ἀκτῖνες ἐπ' αὐτόν· καὶ ἐὰν σπινθῆρες ἐπιγίνωνται. ὄρνιθες λουόμενοι, μὴ ἐν ὕδατι βιοῦντες, ὕδωρ ἢ χειμῶνας σημαίνουσι. καὶ φρύνη λουομένη, καὶ βάτραχοι μᾶλλον ᾄδοντες, σημαίνουσιν ὕδωρ· καὶ ἡ σαύρα φαινομένη, ἣν καλοῦσι σαλαμάνδραν· ἔτι δὲ καὶ χλωρὸς βάτραχος ἐπὶ δένδρου ᾄδων, ὕδωρ σημαίνει. χελιδόνες τῇ γαστρὶ τύπτουσαι τὰς λίμνας, ὕδωρ σημαίνουσι. βοῦς τὴν προσθίαν ὁπλὴν λείξας, χειμῶνα ἢ ὕδωρ σημαίνει. ἐὰν δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνακύπτων ὀσφραίνηται, ὕδωρ

solis in oriente rubescant nubes, manifestissimum erit pluuiarum præsagiũ, aut eodem die, aut plerũq; & duobus sequentib. ostẽdunt id & alia signa. Nã si prius fuerint, triũ dierum pluuiam significant. occidente etiam sole si rubescant nubes idem præsagiunt, minus autẽ quàm oriente. Si hyeme aut vere occidat, in nebulã tres dies duratura pluuia portenditur; & si ab Austro virgæ appareant. Nam si ab Aquilone fiat, præsagiũ infirmius est, & si oriens nigrum signũ habeat. & si circa otientem nubes erunt pluuiæ, & si ante ortum radii se ostẽdant, cõmune aquæ, & venti indicium est. & si nubes, dum cursu suó sol vehitur, constiterit, à qua dissipentur radii hibernum diem prenunciant. [4] si feruẽs exoritur, si ventus non sequatur aquã portendit. Eadẽ & luna presagit, oriẽs in plenilunio. Cùm verò à sole cœpit elõgari; μηνοειδὴς appellata incertioris præsagii est. si cornua ignea sint, serenum mensem significat. pluuiã si nubilosá. præsagit autẽ hæc luna triduo post nouilunium. Stellæ vero discurrẽtes imbrem, aut ventũ prænuntiãt, atq; ibi ventũ, aut imbrẽ futurum, vnde illæ volitẽt. [5] & si in ortu, aut in occasu solis confertim emergant radii, pluuiã portẽdunt. & cũ sol oriẽs quasi deficientis calorem habeat. & cũ nubila vt vellera lanæ spargantur. in fluuiis bullãtes aquę multas pluuias fore prænũtiãt. Arc[?] circa aut per lucernã apparẽs australes significat pluuias. & fungi in lucernis flantibus Austris aquas prænuntiant. Ventos etiam simili ratione si & multi, & magni sint. parui n. milliares, & splẽdidi aquas, & ventos. lucerna quoq; si hyeme flãmã impellat remanentib. veluti bullis futurę pluuiæ præsagiũ est. & si in ipsã radii saliãt, & scintillæ fiant. Aues quoq; quę aquatiles nõ sunt, si in aquis mergãtur, hyemẽ, aut aquã prænuntiant. & Rubeta, si aqua mergatur. & Ranæ pter solitũ vocales, pluuiã significant. & lacerta, quæ Salamandra dicitur si appareat, & Rana, quæ chloris dicitur, si in arbore occinat, aquas præsagiunt. Hirũdines vẽtre stagna radẽtes prædicunt pluuias. & Bos si anteriorem lambat vngulam, aquas aut tempestatem; & si supinus cœlum olfa-

ctet pluuiam præſagit. & cornix ſi erigatur in ſcopulis iam fluctu accedēte, & ſi ſępe natet, & circumuoliter. [6] coruus plures voces mutare ſolitus, ſi bis eaſdem perſonet, & ſingultu quodam veluti latret, & ſe concutiat, pluuiam prædicit. & ſi dum pluit, plures immutet voces. [7] etſi in olea conſidēs quærat pediculos in pennis. & ſi in ſerenitate, in pluuia ſtillicidium imitetur aquæ. adhæc ſi corui, & grachuli inſtar accipitrũ in ſublime volēt, aquā ſignificant. & ſi coruus ſereno cœlo mutata voce carptim reſorbeat, aquā portendit. & accipiter ſi in arbore conſidens & intrò volās roſtro ſeſe purget à pediculis. & Aues, q̄ in Inſula degāt, ſi cōfertim euolare videātur, quæ tamen ſi nō adeò multę ſint, bonũ pecudibus, & capris portēdunt. nā ſi multę admodũ ſint, magnum aeris ſqualorē prænuntiant. omnino vero tàm galli, quā gallinæ pediculis ſeſe purgantes futuras pluuias ſignificant. item ſi veluti cadentem pluuiā imitentur. & Anas domeſtica ſi ſubiecto collo alas quatiat, pluuiā ꝓnũtiat. & ſi Monedulę aut galli in ſtagno, aut in mari inſtar anatũ alas quatiāt. & mane ſi ardea voce ꝑſtrepat, ventũ, aut imbrē pręſagit. ſed ſi ad mare volās clāgorē edat, imbrem potius. q̄ ventum nuntiat. omninò verò ventũ ſi clāgore perſtrepat. [8] Ardea, quæ pella vocatur, ſi in domo vocem emittat matutinò pluuiā, aut tempeſtatē ꝓdicit. Olla quoq; cũ plena in igne ferueat, vt ſcintillas referre videatur aquarũ indiciũ eſt: & vermes multi in pariete repētes Delphinus ſi ꝓpe terrā natet, & frequēter ſeſe mergat, tempeſtatem aut imbrem ꝓſagit. [9] Hymeth⁹ minor Atticę mōs, q. ἄνυδρος appellatur, ſi in caua parte nebulā habeat, aquæ ſignum eſt, quēadmodũ ſi maior æſtiuo tēpore albas nubes habeat, & à latere, & in cacumine, quas ſi & minor habeat, idē portēdit. Aphricus ſi meridie flabit, pluuiā afferet. [10] tonitrua autem hiberna, & matutina ventos magis quàm imbrem nuntiant. aquas vero æſtiuæ meridiana, & veſpertina. cum vndique cœlo fulgurat pluuiæ, & venti ſignũ eſt. ſi fulgurabit veſpere idem erit. & ſi à mōtis cacumine flāte Auſtro, fulgurabit ab Auſtro. ſi fulgurabit à fauonio ad Aqlonē hyemē futurā, aut imbrē portēdit. ęſtiua vero fulgura,

σημαίνει. κορώνη ἐπὶ πέτρας κορυσσομένη, ὅταν κῦμα κατακλύζει, ὕδωρ σημαίνει. καὶ κολυμβῶσα πολλάκις καὶ περιπετομένη, ὕδωρ σημαίνει. [6] κόραξ πολλὰς μεταβάλλειν εἰωθὼς φωνὰς, τούτων ἐὰν ταχὺ δὶς φθέγξηται, καὶ ἐπιρροιζήσῃ καὶ τινάξῃ, ὕδωρ σημαίνει. καὶ ἐὰν ὕοντος πολλὰς μεταβάλλῃ φωνὰς [7], καὶ ἐὰν φθειρίζηται ἐπ' ἐλαίας. καὶ ἐάν τε εὐδίας, ἐάν τε ὕδατος ὄντος, μιμῆται τῇ φωνῇ οἷον σταλαγμοὺς, ὕδωρ σημαίνει. ἐάν τε κόρακες, ἐάν τε κολοιοί, ἄνω πέτωνται καὶ ἱερακίζουσιν, ὕδωρ σημαίνουσι. καὶ ἐὰν κόραξ εὐδίας, μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἵῃ καὶ ἐπιρροιβδῇ, ὕδωρ σημαίνει. ἐὰν ἱέραξ ἐπὶ δένδρου καθεζόμενος, καὶ εἴσω εἰσπετόμενος φθειρίζηται, ὕδωρ σημαίνει. καὶ θέρους ὅταν πολλοὶ ἀθρόοι φαίνωσιν ὄρνιθες, οἳ βιοτεύουσιν ἐν νήσῳ, ὕδωρ σημαίνουσιν. ἐὰν δὲ μέτριοι, ἀγαθὸν αἰξὶ καὶ βοτοῖς. ἐὰν δὲ πολλοὶ ὑπερβολῇ, αὐχμὸν ἰσχυρόν. ὅλως δὲ, ὄρνιθες καὶ ἀλεκτρυόνες φθειριζόμενοι, ὑδατικὸν σημεῖον. καὶ ὅταν μιμῶνται ὕδωρ ὡς ὕον. καὶ ἡ νῆττα ἥμερος, ἐὰν ὑποδῦσα ὑπὸ τὰ γεῖσα ἀποπτερυγίζηται, ὕδωρ σημαίνει. ὁμοίως δὲ καὶ κολοιοὶ καὶ ἀλεκτρυόνες. ἐάν τε ἐπὶ λίμνῃ ἢ θαλάττῃ ἀποπτερυγίζωνται ὡς νῆττα, ὕδωρ σημαίνει. καὶ ἐρωδιὸς ὄρθριον φθεγγόμενος, ὕδωρ ἢ πνεῦμα σημαίνει· καὶ ἐὰν ἐπὶ θάλατταν πετόμενος βοᾷ, μᾶλλον ὕδατος σημεῖον ἢ πνεύματος. καὶ ὅλως βοῶν, ἀνεμώδης. [8] καὶ ὁ πέλλος ἐν οἰκίᾳ οἰκουμένῃ ἐὰν φθέγξηται ἕωθεν, ὕδωρ σημαίνει ἢ χειμῶνα. καὶ χύτρα σπινθηρίζουσα πᾶσα περίπλεως, ὕδατος σημεῖον. καὶ ἴουλοι πολλοὶ πρὸς τοῖχον ἕρποντες, ὑδατικόν. δελφὶς πρὸς γῇ κολυμβῶν καὶ ἀναδυόμενος πυκνὰ, ὕδωρ ἢ χειμῶνα σημαίνει. [9] ὑμηττὸς ἐλάττων, ἄνυδρος καλούμενος, ἐὰν τῷ κοίλῳ νεφέλιον ἔχῃ, ὕδατος σημεῖον. καὶ ἐὰν ὁ μέγας ὑμηττὸς τοῦ θέρους λευκὰς ἔχῃ νεφέλας, ἄνωθεν καὶ ἐκ πλαγίου, ὕδατος σημεῖον. καὶ ἐὰν ὁ ἄνυδρος ὑμηττὸς λευκὰς ἔχῃ ἄνωθεν καὶ ἐκ πλαγίου. καὶ ἐὰν περὶ μεσημβρίαν λὶψ πνεύσῃ, ὕδωρ σημαίνει. [10] αἱ δὲ βρονταὶ, αἱ μὲν χειμεριναὶ καὶ ἑωθιναὶ, μᾶλλον [ἄνεμον ἢ] ὕδωρ σημαίνουσιν. αἱ δὲ θεριναὶ μεσημβρίαι καὶ ἑσπεριναὶ βρονταὶ ὑδατικὸν σημεῖον.

ἀστρα-

ἀστραπαὶ δὲ, ἐάν γε πανταχόθεν γίνωνται, ὕδατος ἢ ἀνέμου σημεῖον. καὶ ἑσπεριναὶ ὡσαύτως. καὶ ἐὰν ἀκρορείας νότου πνέοντος, νοτόθεν ἀστράψῃ, ὕδωρ σημαίνει ἢ ἄνεμον. καὶ ζέφυρος ἀστράπτων πρὸς Βορεῖον, ἢ χειμῶνα ἢ ὕδωρ σημαίνει. καὶ θέρους αἱ ἑσπέριαι ἀστραπαὶ, ὕδωρ αὐτίκα σημαίνουσιν, ἢ τριῶν ἡμερῶν. καὶ ὀπώρας Βορράθεν ἀστράπτων, ὑδατικὸν σημεῖον. ὁ Εὔβοια ὅταν διαχωσθῇ μέση, ὕδωρ διαλαχέων. καὶ ἐὰν ἐπὶ τὸ πήλιον νεφέλη προσίζῃ, ὅθεν ἂν προσίζῃ, ἐντεῦθεν ὕδωρ ἢ ἄνεμον σημαίνει. ὅταν ἶρις γένηται, ἐπισημαίνει. ἐάν τε πολλαὶ ἴριδες γίνωνται, σημαίνει ὕδωρ ἐπὶ πολύ. ἀλλὰ πολλάκις καὶ οἱ ὀξεῖς ἥλιοι, ὅταν ἐκ νεφέλης. μύρμηκες ἐν κοίλῳ χωρίῳ ἐὰν τὰ ᾠὰ ἐκφέρωσιν ἐκ τῆς μυρμηκίας ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν χωρίον, ὕδωρ σημαίνουσιν, ἐὰν δὲ καταφέρωσιν, εὐδίαν. ἐὰν παρήλιοι δύο γένωνται, καὶ ὁ μὲν νοτόθεν, ὁ δὲ Βορράθεν, καὶ ἅλως ἅμα, ὕδωρ διαταχέων σημαίνουσι. καὶ ἅλως αἱ μέλαιναι, ὑδατικόν. καὶ μᾶλλον αἱ δείλης. ἐν τῷ καρκίνῳ δύο ἀστέρες εἰσὶν, οἱ καλούμενοι ὄνοι. ὧν τὸ μεταξὺ τὸ νεφέλιον, ἡ φάτνη καλουμένη· τοῦτο δὲ ἐὰν ζοφῶδες γένηται, ὑδατικόν. ἐὰν μὴ ἐπὶ κυνὶ ὕσῃ ἢ ἐπὶ ἀρκτούρῳ, ὡς ἐπὶ πολὺ πρὸς ἰσημερίαν ὕδωρ ἢ ἄνεμος. καὶ τὸ δημόσιον τὸ περὶ τὰς μυίας λεγόμενον, ἀληθές. ὅταν γὰρ δάκνωσι σφόδρα, ὕδατος σημεῖον· πρῖνος φθεγγόμενος, ἕωθεν μὲν, ὕδωρ σημαίνει ἢ χειμῶνα· δείλης δὲ, ὕδωρ. τῆς δὲ νυκτὸς ὅταν τὸν ὑμηττὸν κάτωθεν τῶν ἄκρων νεφέλη διαζώσῃ λευκὴ καὶ μακρὰ, ὕδωρ γίνεται ὡς τὰ πολλὰ μετρίων ἡμερῶν. " καὶ ἐὰν ἐν αἰγίνῃ καὶ ἐπὶ τοῦ διὸς τοῦ ἑλλανίου νεφέλη καθίζηται, ὡς τὰ πολλὰ ὕδωρ γίνεται. ἐὰν ὕδατα πολλὰ γίνηται χειμερινὰ, τὸ ἔαρ ὡς τὰ πολλὰ γίνεται αὐχμηρόν. ἐὰν δὲ αὐχμηρὸς ὁ χειμὼν, τὸ ἔαρ ὑδατῶδες. ὅταν χιόνες πολλαὶ γίνωνται, ὡς τὰ πολλὰ εὐετηρία γίνεται. φασὶ δέ τινες καὶ εἰ ἐν ἄστρασι λαμπρὰ χάλαζα ἐπιφαίνηται, χάλαζαν προσημαίνει ὡς τὰ πολλά· ἐὰν δὲ ὥσπερ κέγχροι μικροὶ, λαμπροὶ πολλοὶ, ἀνέμου μὲν ὄντος εὐδίαν. μὴ ἀνέμου δὲ, ὕδωρ ἢ ἄνεμον. ἔστι δὲ ἄμεινον, πρῶτον γίνεσθαι βόρειον ὕδωρ νοτίου, καὶ τοῖς φυομένοις καὶ τοῖς ζῴοις. δεῖ δὲ γλυκὺ εἶναι, καὶ μὴ ἁλμυρὸν τοῖς γευομένοις. καὶ ὅλως, ἔτος βέλτιον νοτίου βόρειον, καὶ ὑγιεινότερον. καὶ ὅταν ὀχεύωσι πρόβατα, ἢ αἶγες, χειμῶνος μακροῦ σημεῖον.

fulgura, & vespertina statim imbrem nuntiant, aut post triduum, & Autumno si fulgebit ab Aquilone expectanda pluuia est. Eubœa Insula cum media in mari latitet, non multò post imber sequitur. & si ad Pelium montem nubes adsideant, qua parte assident, inde ventus, aut pluuia portenditur. Arcus quando appareat sequetur imber. multus autem si plures arcus. frequenter autem si soles acuti è nebula prodeant. Sumitur & à formicis præsagium futurae pluuiæ: cum è foraminibus suis, quæ in cauis locis sint ad editiora loca, oua proferant. Contrà serenitatis cum in caua deferant. si duo parelia fiant, alterum ab Aquilone, alterum ab Austro, aut simul, & Corona appareat, non multo post sequuturam pluuiam praemonent; alioquin nigræ Coronæ & quae occidente sole appareant, aquas significant. Sunt in Cancro duæ stellæ paruae aselli appellati, exiguum inter illas spacium obtinente nubecula, quæ præsepe dicitut. hoc cum tenebris obscuretur, pluuiam portendit. si in ortu Canis, aut Arcturi non pluit, circa aequinoctium plurimum ventus, aut imber expectabitur. verum & illud est, quod fertur de Muscis. aquam enim præsagiunt, quando valde mordent. spinus si mane canat, tempestatem aut imbrem nuntiat, si vespere imbrem. Noctu si Hymethum ab inferna parte extremarum nubium circumdet alba & longa nubes, per aliquot dies erunt pluuiæ. "& si in Ægina & in Iouis Ellanii, nubes considat, plurimum sequitur pluuia. ad haec si hibernae pluuiae multæ sint, Ver plerumque squallidum sequitur. Contrà si hyems squallida, ver erit humidum & pluuium. cum multum ninxerit, plerunque bonus prouentus frugum sequitur. Caeterum ferunt nonnulli si in stellis veluti grando quandam appareat, grandinem plerumque significari, quòd si veluti grana milii parua, & splendentia spirante vento traqllitatem, in serenitate, pluuiam, aut ventum. atque Aquloniæ pluuiæ australib. meliores sunt, & commodiores tàm plantis, quàm animalib. aquam autem dulcem, & non salsam esse oportet gustantib. in vniuersum Aquilonaris annus, & melior, & salubrior Australi. longa verò nuntiatur hyems, si pecudes & capræ ineant.

MAXIMO MARGYNIO CYTHEDRÆ EPISCOPO DANIEL FVRLANVS.

VM inter meos in Theophraſtum Commentarios annotationes aliquot in libellos de ſignis ventorum, tempeſtatum, pluuiarum ac ſerenitatum à me latinè redditos publicare vellem, non erat mihi præter te quærendus alius, cui illas offerrem libentius. Nam ſi quæ ſunt huius generis ſcriptiones, aut erudito, aut amico dicandæ ſunt, tu vnus & eruditione præſtas, & mihi non amicus es modo, verum etiam amiciſsimus. accipe igitur, & ſi quando tibi à ſacrarum litterarum ſtudiis aliquid dabitur ocii, ne graueris legere. Scio autem ſi bene te, ingeniumque tuum noui, ſtatim ac videas animaduerſiones has meas te lubentiſsimè perlecturum. es enim vt omnis humanitatis præclariſsimarumque artium ſtudioſus, ita illorum, quæ à veteribus Phyſicis litteris tradita ſunt, ſtudioſiſsimus. Libelli hi cum Græcè tantùm mendoſique circumferrentur, à me pluribus locis emendati ſunt, & in latinum conuerſi, annotationibusque aucti, quibus & difficiliores locos explico & mendoſos corrigo, & ea, quæ ab aliis quoque ſcriptoribus tradita ſunt, collata in medium affero. an præſtiterim, quod laude dignum ſit, iudicabis tu, cuius in his rebus accuratum iudicium eſt, & agnoſcent illi, qui candide legunt aliena ſcripta, & ſine inuidia. Nam qui ita legunt, vt in quauis re Ariſtarchum agant, illis melior potius animus ſynceriuſque iudicium optandum eſt. in tranſlatione ea mihi ſeruata fuit interpretandi ratio, quam vt laudo, proboque in veterum philoſophorum ſcriptis interpretandis, ita velim potuiſſe illam aſſequi. laudo autem illud interpretationis genus, quod clarum ſit, proprium, quodque auctoris ſententiam exprimat, ſi non calamiſtris ornatum, non tamen horridum, aut incultum. Annotationes breues eſſe volui, quod pauca ſunt, quæ egent interpretis opera, & mendoſos locos ſatis fuerat emendaſſe, obſcuriores declaraſſe. Habes meam & interpretandi, & explicandi rationem, quam ſi probaris, maximum me conſequutum præmium exiſtimabo. qui cum multis, grauibusque diſtinear occupationibus, ſi quid datur ocii, ſoleo huius generis commentationibus libenter impendere. atque vtinam, vt in cæteris penè Europæ regionibus, ſic in calamitoſa miſerrimaque Græcia florerent bonarum artium ſtudia. Non enim ſcribendo modo, verum etiam legendo, ac docendo, ſi quid poſſum exiguis ingenii viribus, noſtrorum hominum animos vellem excolere. Nunc tamen cum in hac nobiliſſima Inſula, quæ vna ſeruitutem effugit, ſumma poſt Deum Opt. Max. Venetorum prouidentia aliqua ſint veterum ingeniorum veſtigia; in infelici illa Græcia, quæ Barbaries? quæ ignauia? ô miſeram hominum conditionem, ó res inſtabiles & incertas. Felix illa ingeniorum mater, & altrix, quæ mores, quæ leges, quæ litteras omnibus penè populis tradidit, miſerè deuaſtata barbarorum mores, legesque ſuſcepit, litteras autem non amiſit modo, verum & illam cæli temperiem, quæ vetera producebat ingenia, infeliciſsimam experitur. itaque Athenis ipſis, imo in Athenarum ruderibus, atque reliquiis vix inuenias, qui norit legere in tota Græcia pecudes verius eſſe dicas, quàm homines. & profectò maxima fuit calamitas tot regna, tot vrbes fuiſſe miſerè deuaſtatas, & cultum ingeniorum amiſiſſe, humanitatem omnem, ac litteras, id ſanè omnem infelicitatis cumulum ſuperat. ac fuit ſanè tempus, cum ſub priſcorum Paleologorum auſpiciis, in Peloponneſo, vbi maxima fuit illorum principum auctoritas, cœperunt litteræ reuiuiſcere. at Byzantio capto, Peloponneſique vrbibus & captis, & dirutis, eandem & illa regio infelicitatem experta eſt, quam reliqua Græcia, ſiue igitur propter ſcelera, vt piè credendum eſſe arbitror, ſiue propter ignotas cauſas hanc fortunæ ſua miſerrima Græcia cataſtrophem ſortita eſt, diſcere hinc facile poſſumus, nihil eſſe in hac hominum vita tam fortunatum, tam proſperum, quod aliquando non poſſit miſerrimè agere. Quamobrem ſapienter agis tu vir optime, qui illa vitæ tuæ das exempla, vt facile doceas nihil in hoc mundo firmum eſſe, reponendaſque ſpes noſtras in Dei Opt. Max. voluntate, illique omni ſtudio adhærendum.

Sed

Sed vt ad Theophrastum veniamus, illum præsul optime & emendatiorem, & Latinè loquentem hilariter excipe, tibique ita persuade nihil esse, quòd à me possit aliquando præstari in studiis doctrinarum, quod tibi non cupiam communicare. Vale.

IN LIBRVM DE SIGNIS PLVVIARVM, ET VENTORVM
ANNOTATIONES.

1 Ἴτε γὰρ ἀφανισμοὶ δύσεις εἰσί.

Sic restitui, cum prius male legeretur εἴπε γὰρ. quod autem ait de ortu, & occasu syderum, à veteribus etiam Astronomiæ scriptoribus notatum est. τὰς ἀνατολὰς καὶ δύσεις. hoc est ortus, & occasus esse. ἑῴας καὶ ἀκρονύχους. quę diuisio ad vulgatem potius inspectionem referenda est, quàm ad exactiorem Astrologorum scientiam. illi enim ortus, & occasus considerant, quatenus in Zodiaco æquationes domorum cœli, interualla, ascensus, & descensus rectos, aut obliquos per ęquatoris arcus inquirunt. Recentiores Astrologiæ scriptores ortus syderum, & occasus faciunt acronychos, heliacos, & cosmicos, hi tamen commodius referentur ad illos, quos modo diximus.

2 Κλεόστρατος ἐν Τενέδῳ ἀπὸ τῆς Ἴδης.

Cleostratum Tenedium, quemadmodum & Metorem & alios veteres Astrologos in anni intercalatione studium suum posuisse auctor est Censorinus in libro de die Natali. fuit ab illo primum instituta ἡ ὀκταετηρίς. hoc est octauo quoq; anno facta intercalatio. quem etiam magnũ annũ pleraq; Gręcia existimabat. in qua intercalabantur dies circiter octoginta. Huius autem intercalationis, & aliarum, quas veteres tam græci, quam Romani instituerunt, non alia causa fuit, quam vt annum, qui ex duodecim mensibus lunaribus constat, diesque habet CCCLV. cum anno solido solari, certo quodam annorum aut mensium curriculo concordarent. quod autem, ad annum Metonis pertinet: sciendum est illum vndeuiceno quoque anno intercalationem instituisse, atque ex annis vndeuiginti magnum annum, qui & Metonius dictus est, confecisse. cœpit autem à Decima tertia die Mensis, quem Athenienses σκιροφοριῶνα vocant. qui Romanorum maius est. & vndeuiginti annis peractis τὴν δεκαεννεατηρίδα constituit, quod vt refert Diodorus libro XII: ἐν τοῖς εἰρημένοις ἔτεσι τὰ ἄστρα τὴν ἀποκατάστασιν ποιεῖται. καὶ καθάπερ ἐνιαυτοῦ τινὸς μεγάλου τὸν ἀνακυκλισμὸν λαμβάνει. quæ vero fuerit intercalationis ratio à Metone seruata, non adeò certè affirmare possumus. quandoquidem non vnica ratione soliti sunt veteres græci intercalare. id vnum autem studebant facere, vt certo quodam annorum spacio lunaribus, cum solaribus annis conueniret. Nam & vetustissimus Auctor Herodotus in Clio altero quoq; anno Solonis tẽpore Athenieñes intercalasse significat. in Euterpe verò Græcos tertio cuiq; anno intercalarem mensem addere solitos. Censorinus septies Metonem hoc vndeuiginti annorum spatio refert intercalasse. quòd si exemplar eius mendosum non est, ita possumus rem intelligere, quòd cum annus solaris lunarem superet dies x. & quadrantem, primis decem annis, secundo quoque anno intercalabat modo XXII. modo XXIII. postremis verò nouem bis tantum dies XLV. primis quatuor annis. postremis vero quinque LV. non habita quadrantis, qui superat ratione. Non sum ignarus Aldum Manutiũ Pauli filium in huius anni Metonii disquisitione laborasse. qui fallitur, quando vnam tantum intercalationem gręcis veteribus seruatam existimat; cum tamen varia illa semper fuerit modo certo quodam annorum spatio solaribus annis lunares accommodarentur. porrò de Metone Mathematico eiusque magno anno, & obseruationibus videndus Ælianus libro septimo cap. 7. de varia historia. Item Diodorus Siculus libro, quem proximè laudaui & Theon, & Achilles Statius, qui in Aratum scripserunt. floruit is Athenis Auctore Ioanne Cęce olympiade octuagesima septima. eius meminit & Auienus in Aratęo carmine.

3 ὡς δ᾽ αὔτως καὶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἔχουσιν αἱ μεταβολαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Analogiam, quæ non modo inter annum, & mensem est, verum etiam quæ inter annum, & diem, agnouit & Diuinus Hippocrates libro secundo ἐπιδημιῶν, quando vesperam autumno comparat. sunt eius verba dum de Autumno verba facit τὸ ἐνιαυτὸν ὅμοιον τῷ δείλης παροξύνεσθαι ὡς τοῦ ἐνιαυτοῦ περίοδον ἔχοντα τῶν νόσων οἷον ἡ ἡμέρη τῆς νόσου οἷον τῆς δείλης παροξύνεται. in vniuersum simile est, atque ad vesperam exacerbari tanquam annus periodum habeat, morborum, qualis dies morbi est, veluti ad vesperam exacerbari.

ὅταν περὶ ἡλίου ἀνατολῆς φαίνηται ἐπιφοινίσσον σημεῖον.

Aratus in prognosticis ex his libellis pene sumpsit omnia. sunt enim carmina quæ ad hunc locum faciunt.

> Εἰ δέ που καὶ ἔρευθος ἐπιτρέχει οἷά τε πολλὰ,
> Ἑλκομένων νεφέων ἐρυθαίνεται ἄλλοτε ἄλλῃ,
> Ἢ εἴπου μελανεῖ, καὶ σοὶ τὰ μὲν ὕδατος ἔστω
> Σήματα μέλλοντος, τὰ δ' ἐρευθέα πάντ' ἀνέμοιο.
> Εἴγε μὲν ἀμφοτέροις, ἅμυδις κεχρωσμένος εἴη,
> Καί κεν ὕδωρ φορέοι καὶ ὑπηνέμιος τανύοιτο.

Quæ Festus Auienus latinè sic reddidit παραφραστικῶς.

> *Et ne sanguineus latè rubor induat ora,*
> *Qualia protractu vaga nubila sæpe rubescunt.*
> *Aut ne labente piceus color abdat amictu,*
> *Lampada, quare diu si tetro crassior orbe est,*
> *Nigrescet pluuiis tellus, inflataque celsas*
> *Aggere deuicto superabunt flumina ripas.*
> *Ignea si fulgor præcurrit plurimus ora,*
> *Flamina crebra salis quatient vada, flumina terras*
> *Conuerrent omnes, & duri flabra aquilonis*
> *Siluarumque comas, & celsa Cacumina flectent.*

Et ne quis fortè notet repugnantiam, quòd Theophrastus dicat à purpurascente sole indicari pluuiam, Aratus verò ab eodem rubente ventum: Animaduertendum est ἐπὶ τῷ ἐπιφοινίσσοντι σημείῳ. portendi & pluuiam, & ventum, pluuiæ tamen hic tantum mentionem fieri, quòd in hoc libello præcipue de signis pluuiarum agitur. est autem ille color non sine aliqua nigredinis commistione conflatus in nubibus. quod igitur ait, cum duobus postremis Arati carminibus est conferendum. Virgilius expressit τὸ ἐπιφοινίσσον σημεῖον in extremo primo Georgicorum.

> *Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni,*
> *Omnia tum pariter vento, nimbisque videbis*
> *Feruere, non illa quisquam me nocte per altum*
> *Ire, neque à terra moneat conuellere funem.*

Nigrescentes enim maculæ rutilo permistæ splendori purpureum aut puniceum colorem faciunt pro maiori, minoriue permistione. quod ex Aristotele perspicuum est ex tertio Meteorolog. Auctor etiam libri de coloribus, quem ego hunc eundem Theophrastum existimo, non semel id docuit. porrò notandum Theophrastum hæc ventorum, pluuiarum, ac tempestatum signa prognostica docere. ἐμπειρικῶς: obseruata enim illa sæpenumero experimentum constituunt. & tamen ad causas suas illa referre non est difficile iis, qui in Meteorologicis versati sunt. illa scilicet, quæ ad affectus aeris quibuscunque, modis pertinent. Nam illa, quæ ad animalia pertinent à quibus petuntur præsagia imbrium, Ventorum, & tempestatum, etsi non aliena adeò sunt ab aeris affectionibus; particulatim tamen ad affectiones animalium proprias pertinent; quæ vel leuissima aeris alteratione affecta in ipso scilicet mutationis initio, solent aliqua suæ affectionis dare indicia, quibus futurã aliquã mutationem, facilè coniicitur. quando autem accedit obseruatio experimento confirmata; non modo coniicitur, verum certa pene cognitione præsagitur. præsagiunt autẽ, quæ priusquam homines, & magis etiam afficiuntur ab aeris mutatione. quamobrem aut voce, aut motu corporis, aut aliquo alio modo indicium aliquod edunt. Nam aliqua dolent, alia gaudent, alia simpliciter afficiuntur. dolent illa, quibus imbres, ac tempestates sunt noxiæ; gaudent, quæ facile tolerant, quæque aquis præcipue gaudent, quales Fulicæ, Anates, Delphini, Ranæ. Simpliciter afficiũtur illa, quibus non adeò imbres, ac tempestates molestæ sunt. ostendunt tamen aliquo modo sese nouæ alicuius, ac insolitæ alterationis sensu affici. quamobrem fit, vt animalum alia gestiant, saliant, voce perstrepant, alia fugiant, horrescant, sileant, quædam moliantur, quomodo se ac futura hyeme tueantur. alia verò simpliciter ostendunt sese noua aliqua alteratione commota. hæc cum ita sint facile possumus (nisi fallor) prognostica, quæ sumuntur ab animalibus cuiusque, generis ad suas causas referre, non tamen ideo negandum est, quædam esse quæ commode nequeant explicari ratione. Nam cur bos cœlum olfaciens pluuiam nunciat? aut cur anteriorem vngulam lambens, hyemem? aut cur sus, cum solutos iactat, circũuoluitq; manipulos? quod genus prognostica Cicero etiam in 1. libro de Diuinatione experiẽtia cognosci nõ negat, rationem negat. Hæc quidẽ probabili fortasse possunt aliqua ratione declarari, si ab instinctu priuataque horum animalium affectione proficisci respondeatur. Non tamen exquisita vel certa ferri potest ratio, & plerumque in his confirmandis sola experientia satis est. atque non dissimilis fortasse ratio de præsagiis serenitatis. in futura enim serenitate exultare animantes videas, atque gestire. quãobrem alias à latibulis exire, aliquas iter pergere intermissum. alias voce felicius tempus nunciare, simul etiam loca petere quæ paulo ante fugiebant. horum affectuum causas breuiter, diuine tamen expressit Virgilius, vt omnia.

Haud

Haud equidem credo quia sit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior,
Verum vbi tempestas, & cæli mobilis humor
Mutauere vias, & Iupiter humidus austris
Densat, erant quæ rara modo & quæ densa relaxat;
Vertuntur species animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat
Concipiunt. hinc ille auium concentus in agris,
Et letæ pecudes, & ouantes gutture Corui.

[4] Καὶ ὅπλω καυματίας δέεται.

τὸ δέεται deleo. nisi Καὶ ὅταν δὲ καυματίας αἰθρίνη pro γυρώδης, restitui πυρώδης. & vbi prius simpliciter legebatur τὸν μῆνα nullo sensu addidi πνευματώδη. idem autem confirmat locus insignis ventorum, & non semel est annotatum ab Atato, Plinio, Virgilio.

[5] Καὶ ἐὰν ἀκτῖνες ἀθρόαι ἀΐσσωσι αἰίουλος ἢ δυώουλος σημεῖον.

sic legebatur. addendum tamen necessario fuit ὕδατος. Aratus,

Εἰ δέ οἱ αἰίουλος ἢ αὐτίκα διομένοιο
Ακτῖνες σωίϊσοι ἢ ἀμφ' ἑνὶ πιλνῶσι
Η ποτὲ καὶ νεφέων πιεζομένης, ἢ ὅτ' ἐς Ηῶ
Ερχεται παρὰ νυκτὸς, ἢ ἐξ ἠοῦς ἐπὶ νύκτα
Υδατί κὲν κατίουλι παρατρέχοι ἤματα κεῖνα.

Καὶ ὅταν χειμῶνος τὴν φλόγα ἀπωθῇ, Addendum erat ὁ λύχνος. Aratus.

Μὴ δὲ λὼ ὑπὸ χείματος ὥρη
Αλλοτε δ' ἀΐσσωσιν ἀποφλόγης οὔτε κοῦφαι.
Γομφόλυγες, μηδ' εἴκῃ ἐπ' αὐτῷ φιμαρμαίρωσιν
Ακτῖνες.

[6] Κόραξ πολλὰς μεταβάλλειν εἰωθὼς φωνάς.

Adrianus Turnebus libr. xxv. cap. 13. Aduersar. sic videtur legere locum hunc, κόραξ πολλὰς μεταβάλλειν εἰωθὼς φωνὰς ἐὰν τὴν μὲν δὶς φθέγξηται, καὶ ἐπιρροιζήσῃ καὶ αὐτὸν τινάξῃ, ἂν διαπλῇ, ἀνέμους σημαίνει. ἐὰν δὲ μιμεῖται τῇ φωνῇ πως σταλαγμοὺς, καὶ ἐὰν μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἵη καὶ ἐπιρροιζῇ. Mihi cum constet sententia, non visum est, quicquam immutare.

[7] καὶ ἐὰν φθειρίζηται ἐπ' ἐλαίας ὃ ἐστ' ἐλαίας.

mihi suspectum est, forte legendum ἐστ' ἀλέας. nihil tamen immutare volui.

[8] Καὶ ὁ πέλλος.

sic restitui cum prius male legeretur πίλος, est autem πέλλος ardeæ genus, Arist. nono historiarum animalium cap. 6.

[9] Υμηττὸς ἐλάττων ἄνυδρος καλούμενος.

Signum hoc ptinatum est eorum, qui Atticam incolunt, quemadmodum, & quæ de Euboea, & de Ægina dicuntur inferius. illud notandum ex hoc loco Hymettum Atticæ montem fuisse duplicem, alterumq; paruum, & ἄνυδρον appellatum, alterum magnum. id præter Theophr. notauit nemo veterum scriptorum. Nam ne Pausanias quidem, qui diligentissimè descripsit regionem illam, neque Strabo. fuit igitur hæc appellatio indigenis tãtum nota, qui alterum Hymetti cacumen ab altero sic distinguebant.

[10] αἱ δὲ βρονταὶ αἱ μὲν χειμεριναὶ καὶ ἑωθιναὶ μᾶλλον ἄνεμον ἢ ὕδωρ σημαίνουσι.

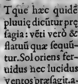
Sic restituendus est hic locus, in quo deerat tamen vox ἄνεμον. Plin. lib. 18. ad extremum. tonitrua matutina ventum significãt. causa autem est. hyeme si fiant tonitrua, quod sicci halitus copia in supera regione esse intelligitur. ex eo autem expectandi sunt venti. hyeme enim plurimum & ningit, & pluit, vere & autumno tonat, quibus temporibus & Antiperistasis fit in nubibus, & sicci halitus vehementior expressio. hoc si fiat hyeme talia expectanda sunt, qualia autumno, & vere. æstate verò si tonat magnam in nubibus concretionem à frigore per Antiperistasin esse, coniicimus, ab illa autem consentaneum est fore pluuias. non absimilis fortasse ratio, cur meridie tonitrua aquas inferant, mane ventos, vespere autem quod propter solis occasum halitus frigescunt, & in aquas abeunt.

[11] Καὶ ἐὰν ἐν αἰγίνῃ καὶ ἐπὶ διὸς τοῦ ἑλλανίου.

Signum hoc ἐπιχώριον, Atheniensibus præsertim obseruatum. est autem Ægina insula non longè à Peloponneso, & Attica regione maris imperio olim clara, quæ in victoria Salaminæ, contra Persas habita de Palma tum Atheniensibus contendit. in ea templum erat celebre Iouis Ellanii, quem & πανελλήνιον appellabant. quem Æacus Æginæ Rex pro tota Græcia sacris peractis placauit, quo tempore maxima aquarum penuria laborauit. Auctor est in Corinthiacis Pausanias, qui plura de hac Insula eleganter narrat.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΣΗΜΕΙΩΝ ΑΝΕΜΩΝ.

THEOPHRASTI DE SIGNIS VENTORUM.

Atque hæc quidẽ pluuię dicũtur prę sagia: vẽti verò & flatuũ quæ sequũtur. Sol oriens feruidus nec lucidus ventos præsagit. aquas vero aut ventos orbe concauo. Squallores, & diuturnos flatus plures dies feruidus oriens. quòd si radii alii ad aquilonẽ alii ad Austrum dispergãtur, solq; ipse medius oriens pluuię, & venti cõmune præsagium. sunt porrò in sole, ac luna nigra signa pluuiæ, vẽtorum nubentia. lunæ verò cornua spirãtẽ Borea erecta si fuerint fauonii spirãt, & mensis hibernus fit. cornu superius pronum aquilonium mensem significat, Australẽ inferius. recta verò cornua parum inclinantia vsq; ad quartã diem bene orbiculata dimidium mensem hibernum portendunt. aquas ignea, ac fulgida, obscura ventos. Mergi, & Anares tàm syluestres, quam cicures si lauentur, aquam præsagiunt; ventos si alas quatiant. Fulicę tranquillo quocunq; volent ventos prænuntiant. Hyeme à vespere trepidantes passeres, aut venti mutationẽ fore significant, aut pluuiam. Ardea à mari cum clangore volans ventum minatur. Canis si in puluere volutetur magnum fore ventum significat. Maris recessus Aquilonem portẽdit, inundatio austrum. Aranearum telæ si in aere ferantur ventum, aut tempestatem significant. Ventorum, & illud præsagium, si mare attollatur, & mugiant littora, & mare circa littora sonitum edat. Nam si ab Aquilone sequatur inundatio in Austrum, mutatio sequitur. si ab Austro mare intrò pellitur in Aquilonem, & Aquilo minor est, cùm desinit, Auster cùm oritur, parelium vbicunq; sit, pluuiam, aut ventum portendit. Decima quintadi-

ΥΔΑΤΟΣ μὲν οὖν ταῦτα λέγεται σημεῖα. ἀνέμου δὲ καὶ πνεύματος, τάδε· ἀνατέλλων ὁ ἥλιος καυματίας, καὶ μὴ ἀποστίλβῃ, ἀνέμου δὲς δὲ σημεῖον· καὶ ἐὰν κοῖλος φαίνηται ὁ ἥλιος, ἀνέμου ἢ ὕδατος δὲ σημεῖον· καὶ ἐὰν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καυματίας, αὐχμοὺς καὶ ἀνέμους πολυχρονίους σημαίνει. ἐὰν αἱ ἀκτῖνες, αἱ μὲν πρὸς βορρᾶν, αἱ δὲ πρὸς νότον σχίζωνται, τοῦ μέσου ὄντος κατ' ὄρθρον, κοινὸν ὕδατος καὶ ἀνέμου σημεῖόν ἐστιν. ἔστι δὲ σημεῖα, ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ, τὰ μὲν μέλανα, ὕδατος· τὰ δὲ ἐρυθρὰ, πνεύματος· ἐὰν δὲ καὶ ὁ μεὶς, βορείου ὄντος, ὀρθὸς ἐστήκῃ, ζέφυροι εἰώθασιν ἐπιπνεῖν, καὶ ὁ μὴν χειμερινὸς διατελεῖ· ὅταν μὲν ἡ κεραία τοῦ μηνὸς ἐπικύπτῃ, βόρειος ὁ μεὶς. ὅταν δὲ ἡ κάτωθεν, νότιος· ἐὰν δὴ ὀρθὸς καὶ μὴ καλῶς ἐγκεκλιμένος μέχρι τετράδος, καὶ εὔκυκλος, εἴωθε χειμάζειν μέχρι διχομηνίας. σημαίνει, ζοφώδης μὲν ὢν, ὕδωρ· πυρώδης δὲ, πνεῦμα· αἴθυιαι καὶ νῆτται πτερυγίζουσαι, καὶ ἄγριαι καὶ τιθασσαὶ, ὕδωρ μὲν σημαίνουσι δυόμεναι. πτερυγίζουσαι δὲ, ἄνεμον. οἱ κέπφοι, εὐδίας οὔσης, ὅποι ἂν πέτωνται, ἄνεμον προσημαίνουσι· στρουθοὶ χειμῶνος ἀφ' ἑσπέρας θορυβοῦντες, ἢ ἀνέμου μεταβολὴν σημαίνουσιν, ἢ ὕδωρ ὑέτιον. ἐρωδιὸς ἀπὸ θαλάσσης πετόμενος καὶ βοῶν, πνεύματός σημεῖόν ἐστι καὶ ὅλως βοῶν μέγα, ἀνεμώδης. κύων κυλινδούμενος χαμαὶ, μέγεθος ἀνέμου σημαίνει. ἡ ἄμπωτις βόρειον πνεῦμα σημαίνει. πλημμύρα δὲ, νότιον· ἀράχνια πολλὰ φερόμενα, πνεῦμα ἢ χειμῶνα σημαίνει· θάλασσα οἰδοῦσα, καὶ ἀκταὶ βοῶσαι, καὶ αἰγιαλὸς ἠχῶν ἀνεμώδης· ἐὰν μὲν γὰρ ἐκ βορείων πλημμυρῆ ἤκῃ, εἰς νότιον μεταβάλλει. ἐὰν δὲ ἐκ νοτίων ἄμπωτις γίνηται, εἰς βόρειον μεταβάλλει. καὶ ὁ μὲν βορέας, λήγων ἐλάττων· ὁ δὲ νότος, ἀρχόμενος· παρήλιος, ὁπόθεν ἂν ᾖ, ὕδωρ ἢ ἄνεμον σημαίνει. ἡ πέμπτη καὶ δεκάτη ἀπὸ βίων τοῦ χειμερι-

χειμερινῶν, ὡς τὰ πολλὰ νότιος· βορείων δὲ γινομένων ξηραίνεται πάντα· νοτίων δὲ ὑγραίνεται. [2] ἐὰν δὲ νοτίων ὄντων ψοφῇ τὰ κεκολλημένα, εἰς τὰ βόρεα σημαίνει τὴν μεταβολήν. [3] ἐὰν δὲ πόδες οἰδῶσιν, νοτία ἡ μεταβολή. τὸ δὲ αὐτὸ σημεῖον καὶ ἐκνεφίας. [4] καὶ ὁ δάκνων τὸν δεξιὸν ἐχῖνος ὁ χερσαῖος, σημαίνει. ποιεῖται δὲ δύο ὀπὰς ὅπου ἂν οἰκῇ· τὴν μὲν πρὸς βορρᾶν, τὴν δὲ νότοθεν. ὁποτέραν δ' ἂν ἀποφράττῃ, ἐντεῦθεν πνεῦμα σημαίνει. ἐὰν δὲ ἀμφοτέρας, ἀνέμου μέγεθος. [5] ἐὰν ὄρος πρὸς βορρᾶ, ἄνεμον προσσημαίνει. ἐὰν ἐν θαλάττῃ ἐξαίφνης πνεύματος γαλήνη γίνεται, μεταβολὴν πνεύματος ἢ ἐπίδοσιν. ἐὰν ἄκραι μετέωροι φαίνονται, [6] ἢ αἱ νῆσοι ἐκ μιᾶς πλείους, νοτίαν μεταβολὴν σημαίνει. γῆ τε μέλαινα ὑποφαινομένη, βόρειον· λευκὴ δὲ, νότιον. αἱ ἅλωνες περὶ τὴν σελήνην πνευματώδεις μᾶλλον ἢ περὶ ἥλιον, σημαίνουσι δὲ πνεῦμα, ῥαγεῖσαι περὶ ἄμφω. καὶ ἡ ἂν ῥαγῇ, ταύτῃ πνεῦμα. ἐπὶ νεφῶν, ὅθεν ἂν ἀναλάμπῃ, ἐντεῦθεν ἄνεμος. αἱ κηλάδες νεφέλαι, θέρους, ἄνεμον σημαίνουσιν. ἐὰν ἀστραπὴ πάντοθεν γίνηται, ὕδωρ σημαίνει. καὶ ὅθεν ἂν αἱ ἀστραπαὶ πυκναὶ γίνωνται, ἐντεῦθεν πνεύματα γίνεται. θέρους ὅταν ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ γίνωνται, ὅθεν πνεύματα γίνεται ἰσχυρά. ἐὰν μὲν σφόδρα καὶ ἰσχυρὸν ἀστράπτῃ, θᾶττον καὶ σφοδρότερον πνεύσουσιν. ἐὰν δὲ ἠρέμα καὶ μανῶς, καὶ ὀλίγον. τοῦ δὲ χειμῶνος καὶ φθινοπώρου, τοὐναντίον· παύουσι γὰρ τὰ πνεύματα αἱ ἀστραπαί· καὶ ὅσῳ ἂν ἰσχυρότεραι γίνωνται ἀστραπαὶ καὶ βρονταί, τοσούτῳ μᾶλλον παύουσιν. τοῦ δὲ ἔαρος, ἧττον ἂν ταῦτα σημαλέγω, ὥσπερ καὶ χειμῶνος. ἐὰν νότου πνέοντος, βορράθεν ἀστράπτῃ, παύεται. ἐὰν ἑῷος ἀστραπαῖος, εἴωθε πνεύματα τεταρταῖος· οἱ δὲ ἄλλοι, πεμπταῖοι, ἑβδομαῖοι, ἐνναταῖοι· οἱ δὲ δείλινοι, ταχὺ παύονται. οἱ βορέαι παύονται ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐν περιτταῖς· οἱ δὲ νότιοι, ἐν ἀρτίαις. ἄνεμοι αἴρονται ἅμα ἡλίῳ ἀνατέλλοντι καὶ σελήνῃ. ἐὰν ἀνατέλλων ὁ ἥλιος καὶ σελήνη παύσωσιν, ἐπιτείνει τὰ πνεύματα. χρονιώτερα δὲ καὶ ἰσχυρότερα τὰ πνεύματα γίνεται, τὰ ἡμέρας ἢ νύκτωρ ἀρχόμενα. ἐὰν ἐτησίαι πολὺν χρόνον πνεύσωσι καὶ μετόπωρον γίνεται ἀνεμῶδες, ὁ χειμὼν νήνεμος γίνεται. ἐὰν δὲ ἐναντίως, καὶ ὁ χειμὼν ἐναντίος. πρὸς κορυφῆς ὄρους ὁπόθεν ἂν νεφέλη μηκύνηται, ταύτῃ ἄνεμος πνεύσεται. αἱ νεφέλαι ἐκ τῶν ὄπισθεν προσίζουσαι, καὶ ὄπισθεν πνευσοῦνται.

ta dies à tribus primis hibernis plerũque Australis. porrò Aquilones exsiccant, Austri humefaciũt. [2] si flante Austro crepet aliquid ex iis, quæ adglutinata sũt, mutatio in Aquilonẽ portenditur. [3] si pedes tumescunt, Austri mutatio sequitur, portenditur & & procella. [4] præsagit & Echinus terrestris si dexterũ pedem commoueat. facit ille duo foramina in lustro suo alterũ ad austrũ, alterum ad Aquilonem. vtrum igitur obturabit, inde flatum futurum indicat. Nam si vtrũque, magnum fore ventum significat. [5] si mons ad Aquilonẽ protenditur, vẽti signum est. si in mari statim trãquillitas ventorum sequitur. si promontoria sublimia ventorũ mutatio, aut incrementum portenditur. [6] Insulę si ex vna plures appareãt Austri mutationẽ indicant. Nigra tellus si videatur, Aquilonẽ, alba Austrũ significat. Coronæ circa lunam magis ventos faciunt quã circa solem. Siccæ nebulæ, ęstate vẽtos significãt. cum ex omnib. cœli partib. fulgurabit, sequẽtur pluuiæ. vnde autẽ frequenter fulgeat, inde venti orientur. æstate cũ vehementer fulget, ac tonat, vehementes inde venti expectandi sunt. Citius autem ac vehementius, si valde & vehementer fulgurat. minus verò si sedatius & rarius. cõtrà hyeme & Autũno. sedãt n. fulgura vẽtos. & eò sanè magis quo fuerint vehementiora fulgura, ac tonitrua. verè minus certa hęc signa dicimus quemadmodũ etiam hyeme. si flante Austro fulgurat ab Aquilone, cessat Auster subsolanus. si fulgurat, cessabit post triduum. alii post quintã septimam, nonam. Vespertini venti citi desinunt. Aquilones imparib. diebus plurimùm desinũt. Austri parib. vẽti vnà cum sole ac luna orientib. excitãtur. si sol ac luna orientes sedarint flamina, mox illa surgũt alacriora. ea verò & diuturniora, & validiora, quæ noctu q̃ quę interdiu oriũtur. si diu spirẽt Etesię & Autũnus abũdet flatib. hyẽs trãquilla expectetur. Nã si è cõtrario, & hyẽs cõtraria expectãda. ad cacumẽ mõtis vndequaq; protẽdat nebula inde flabit vẽtus. Nebulę post mõtes cõglobatę flat' etiã retròdabũt.

7 Hymethus si medius cingatur nubibus, Auster flabit. & omnino montes nubibus circũdati plurimum austros significant. Cometæ ventos plerunque portendũt, qui si plures fuerint squalorem facient. post niues Auster, post pruinam Aquilo spirare solent. fungi in lucerna austrum, aut pluuiam significant. 8 Ventorum verò situs sic habet, vt in descriptione apposuimus. venti, qui aliis spirantibus præcipue superueniunt, sunt Aquilo, Thrascias, Argestes. cumque non dissoluantur concursu mutuo, sed ipsi per se venti contabeant, in proximos mutantur à parte dextera prout se habet solis motus. Auster cum incipit siccus est, cũ desinit humidus. Vulturnus etiam ita habet. Subsolanus ab ortu æquinoctiali pluuius est, attenuando autem imbres affert. maxime omnium humidi Cæcias, & Aphricus. grãdinem important Aquilo, Thrascias, & Argestes, niuosi Meses, & Semptentrio. æstuosi & feruidi Auster, Vulturnus, Fauoni', partim iis ad quos à mari spirant, partim iis, ad quos a terra. Cœlũ obducunt nubibus, & caligant primum Cæcias, mox Aphricus, & reliqui venti à se nubes abigunt, Cæcias vnus ad se trahit. Serenitatem afferũt maxime Thrascias, Argestes, & ex reliquis Semptentrio. procellas autem maxime inferunt Semptentrio, Thrascias, Argestes. fiunt procellæ cùm mutuo concurrunt venti Autumno primũ, mox vere. fulgurat vero Thrascias, Argestes, Meses, Semptentrio. 9 cum spinarum in mari multæ ferantur lanugines in senticetis, maximũ fore ventum ominantur. vnde stellæ multæ discurrerint, ventum inde oriturum significant. quæ si ex omnibus cœli partibus, multos flatus futuros nuntiant, atque hæc sunt ventorum indicia.

7 † μέσος διεζωσμένος, νότιος. καὶ ὅλως τὰ ὄρη διεζωσμένα, νότια ὡς τὰ πολλά. οἱ κομῆται ἀστέρες, ὡς τὰ πολλά, πνεύματα σημαίνουσιν. ἐὰν δὲ πολλοί, καὶ αὐχμόν. μετὰ χιόνα νότος. μετὰ πάχνην, βορέας εἰώθασι πνεῖν. μύκητες ἐπὶ λύχνου, νότιον πνεῦμα ἢ ὕδωρ σημαίνουσιν. 8 αἱ δὲ στάσεις τῶν πνευμάτων, οὕτως ἔχουσιν, ὡς ἐν τῷ γράμματι διώρισται. τῶν δὲ ἀνέμων ἐπιπνέουσι τοῖς ἄλλοις ἐπιπίπτουσι μάλιστα, ἀπαρκτίας, θρακίας, ἀργέστης. ὅταν δὲ μὴ ὑπ' ἀλλήλων, διαλύωνται τὰ πνεύματα, ἀλλ' αὐτὰ καταμαραίνωσιν, μεταβάλλουσιν εἰς τὴν ἐχομένην ἐπὶ δεξιά. ὥσπερ ἡ τοῦ ἡλίου ἔχει φορά. ὁ νότος, ἀρχόμενος, ξηρός. τελευτῶν δέ, ὑγρός. καὶ ὁ εὖρος. ὁ δ' ἀπηλιώτης, ἀπὸ ἀνατολῆς ἰσημερινῆς ὑδατώδης, διὰ λεπτῶν δὲ ἄγει τὰ ὕδατα. ὑγροὶ δὲ μάλιστα ὅ τε καικίας καὶ λίψ. χαλαζώδης δὲ ἀπαρκτίας, καὶ θρακίας, καὶ ἀργέστης. νιφετώδης δὲ ὅ τε μέσης, ἢ βορέας, καὶ ἀπαρκτίας. καυματώδης δέ, νότος καὶ ζέφυρος καὶ εὖρος. οἱ μέν, οἷς ἂν ἐκ πελάγους προσπίπτουσιν, οἱ δέ, οἷς ἐὰν διὰ γῆς. δασύνουσι δὲ οὐρανὸν νέφεσι. καὶ καλύπτουσι καικίας μάλιστα, εἶτα λίψ. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνεμοι, ἀφ' ἑαυτῶν τὰ νέφη ὠθοῦσι. καικίας δὲ μόνον πνέων, εἰς ἑαυτόν. αἴθριοι δὲ μάλιστα, θρακίας καὶ ἀργέστης. καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπαρκτίας. ἐκνεφίαι δὲ μάλιστα, ὅ τε ἀπαρκτίας καὶ ὁ θρακίας καὶ ὁ ἀργέστης. γίνονται δὲ ἐκνεφίαι, ὅταν εἰς ἀλλήλους ἐμπίπτωσι πνέοντες, μάλιστα μὲν μετοπώρου. τῶν δὲ λοιπῶν, ἔαρος. ἀστραπαῖος δὲ θρακίας καὶ ἀργέστης καὶ ἀπαρκτίας καὶ μέσης. 9 ἐὰν ἐν τῇ θαλάσσῃ πάπποι φέρωνται πολλοί, οἱ γινόμενοι ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν, ἄνεμον σημαίνουσιν ἔσεσθαι μέγαν. ὅθεν ἂν ἀστέρες διάττωσι πολλοί, ἄνεμον ἐντεῦθεν. ἐὰν δὲ πανταχόθεν, ὁμοίως πολλὰ πνεύματα σημαίνουσι. πνευμάτων μὲν οὖν σημεῖα ταῦτα.

IN LIBRVM DE VENTORVM SIGNIS ANNOTATIONES.

ANAΔE ὁ μεὶς. Sic appellat lunam, quæ & μηνοειδὴς græcè dicitur post nouilunium, quando scilicet sexangulum habet ad solem aspectum. Nam in quadrato aspectu quem habet ad solem dimidiata, διχότομος dicitur. In triangulo verò ἀμφίκυρτος dimidio orbe maior. πανσέληνος vero è Diametro soli opposita (plenilunium vocant Romani) Cur autem μεὶς dicatur, grammatici rationem reddunt quod μείων fiat. hoc est. ἐπὶ μειουμένης εἰς ἄκρον τῆς σελήνης πληροῦται ὁ μείς. μεὶς autem vocatur mensis à Doriensibus, cum ab aliis græcis dicatur μήν. Nam lunam cornibus curuam sic appellasse præter Theophrastum, non alium reperi. neque in repetita hac voce ter & amplius mendi alicuius suspicio est. porro hæc omnia ex cornibus lunæ sumpta præsagia extant & apud Aratum copiosius.

Ἐὰν δὲ νοτίων ὄντων ψοφεῖ τὰ τῶν κεκολλημένων. Sic locus hic emendandus est. huius autem euentus causam in libro de Ventis annotauimus. Non modo autem ex iis, quæ glutino compacta sunt, si dissiliunt, temporis mutatio præsagitur. Verum etiam ex membranis & diptheris, si nimium obrigeant, si humefiant & madore quodam inspergantur. Sic nouit Hipparcus Neronis tempore ex caprina pelle, quam ferebat sereno cœlo futuram hyemem prædicere. Sic & Anaxagoras in Diphthera spectans Olympia pluuiam nunciauit. cuius rei meminit Ælianus libro septimo Animalium capite octauo.

ἐὰν ἄκραι μετέωροι φαίνονται καὶ αἱ νῆσοι.

Aristoteles in tertio Meteorologicorum διόπερ αἵ τ' ἄκραι ἀνεσπασμέναι φαίνονται ἐν τῇ θαλάττῃ καὶ μείζω τὰ μεγέθη πάντων ὅταν εὖροι πνέωσι. quod itaque dixit hic τὰς ἄκρας μετεώρους φαίνεσθαι Aristoteles dicit ἀνεσπασμένας. merito autem austrum expectari, quando ita promontoria appareant, traditum est. Cum enim auster sua natura caliginosus sit, & turbidus, aerem crassiorem reddit, in quo solent semper maiora videri quæ à longe aspiciuntur, ea enim de causa & sol oriens videtur maior propter vapores, & halitus, qui aerem crassiorem faciunt. atque quod dicit Aristoteles promontoria reuulsa videri, pro eo sumit Olympiodorus, quasi à mari reuulsa dicat, ita vt infrà illa mare videatur à longe intuentibus, cuius etiam rei rationem reddit. quòd cum aer in promontorii radicibus humidus sit & crassiusculus, atque vt ita dicam aqueus, oculi radius rectà per maris superficiem in aerem illum incidit, qui cum ab aqua parum diuersus sit, fallitur aspectus propter similitudinem, & aerem illum aquam iudicat, & consequenter reuulsa promontoria. quæ sententia mihi videtur pluribus difficultatibus inuoluta. ex quibus vt reliquas in præsentia sileam, vnam afferre satis fuerit. Nam aer circumfusus radicibus promontorii non potest nisi supra mare esse. Si igitur supra aquam cum sit, aspectus in illum incidens, aquam iudicat, tantum abest, vt reuulsum iudicet promontorium, vt potius obrutum & immersum aqua. Alexander Aphrodisiæus in eius loci interpretatione, totus est in demonstrando, quæ in caliginoso videntur aere, maiora videri. Summa autem rationis eius hæc est. cum quæ à longe videantur, acutiori minorique angulo ad oculum deferantur, quæ verò propius maiori fieri, vt quæ per medium crassiusculum ad oculum deferantur, prope cum sint, videantur tamen longo interuallo distantia, fallente scilicet perspicui crassitie; & tamen cum magno angulo representent ur in oculos, propterea quod prope sint, maiora interim appareant, quam sint. quæ quidem ratio meo iudicio eò tendit, vt ostendat potius propter caliginem aeri circumfusam distantiora videri, quæ prope sunt. quam absolutè, ac per se maiora. addit & aliam rationem, quod scilicet per aerem crassum, ac humidum species aspectabiles funduntur ac dilatantur, ita vt hac ratione, maiores appareant, quemadmodum in chartis humidioribus, ac bibulis litteræ. Colores enim illorum, quæ sub aspectum cadunt, non aliter penè in perspicuo actu hoc est in medio illuminato imprimi, quàm literas in chartis. Hæc ille. Verum quoniam præter institutum nostrum latius cœpimus euagari in hoc problemate explicando, primum φαντασίας aliquas, & vt appellant, apparentias dicemus. deinde breuibus causas afferre conabimur. promontoria itaque meridie, serenoq; præsertim aere aspiciuntur, qualia sunt, si scilicet bene se habentibus oculis interualloq; cõmodo videantur. at affecto aere, aut à terræ vaporibus exhalationibusq; matutinis, aut à vento aliquo aliter atque aliter à longè intuentib. apparent. quamobrem sæpe videas, promontoria in longum protensa acutioribusq; angulis nonnunquã ita à mari reuulsa, vt in aquas pendere videantur. aliquando obtusis angulis, atque contractis, sæpe etiam altiora, atque maiora, quam sint. Flantibus auris matutinis, quæ à terra sunt, aereq; non multa caligine obscurato, in longum protenduntur promontoria. austris verò Eurisue à terra flantibus reuelluntur, & tanquam suspensa apparent, mari tamen placido, & tranquillo. hoc verò turbato, iisdemque flantibus maiora, & altiora apparent. accidit etiam, vt mari turbato à ventis, quæ promontorio sint oppositi, si paulò turbidiores sint, angulis obtusis, ac latioribus promontoria videantur, quod nos aquilonibus persæpe spirantibus obseruauimus cœlo aliquantum

obſcuro ac nubilo. Hæ ſunt ἐμφάσεις ſiue apparentiæ, quas qui littorales oras incolunt, quique nauigant poſſunt facilius obſeruare, quarum & cauſæ inter ſe diuerſæ non ſunt. Omnium enim cauſa eſt craſſus, & halituoſus aer. pro ſitu autem in quo ſit, apparentiæ variantur. Nam ſi terrenæ auræ ac matutinæ halitum extra promontorium impellant, prout ab omnibus eius partibus cientur halitus, faciunt eius longiores, & acutiores angulos. id autem non alia ratione quàm refractione, quàm ἀνάκλασιν appellamus. refractione inquam, non radiorum, qui ab oculis exeant, (non enim emiſſione radiorum aſpectum fieri opinamur) ſed ipſius ſpeciei viſibilis. Cum enim illa per medium perſpicuum illuminatum deferatur, ſi quando accidit, vt prope locum, à quo defertur, medium craſſiuſculum ſit, ac nubilum, defertur quidem ſpecies ad aſpectum, verum repræſentatur, perinde atque non modo in eo loco ſit, in quo verè eſt, verum etiam in illa medii perſpicui parte, quæ craſſa, & corporata eſt, vt ita dicam. ita videntur ſpecies per aquam, ita etiam per aerem craſſum, & caligine obſitum. ſi itaque accidat, vt ante promontoria, aer iſte caliginoſus ſit, protenduntur ſine dubio eorum anguli, longioreſque procul aſpicientibus apparent, non aliter atque ſi per aquam videatur aliquid immobile per emerſum, quod longius, quàm reapſe ſit repræſentatur. per aquam inquam non adeò profundam, quæ enim in profundiori aqua videntur, propter diſtantiam aliquando minora apparent. eadem ratio ſi caligo ſupra promontorium ſit, mare verò ſit tranquillum, & placidum, ſpecies enim ſuper recepta, atque refracta facit, vt illud pendens, & radicibus euulſum videatur. addidi autem, tranquillum mare cum ſit. Nam ſi fluctibus agitetur, non poſſunt circa promontorium non eſſe halitus, qui illa parte turbent aerem, quare & non vno loco fiat refractio. ſin autem accidat, vt aer circumfuſus craſſior ſit, qualis plerunque auſtris ſpirantibus, altiora atque maiora apparent promontoria, vndequaque enim ſit refractio, atque receptio in aerem. Verùm quando vento oppoſito ſpirante halitus obiecti ad lateracedunt, fit vt propter eandem rationem promontorii anguli obtuſi appareant, & in ſe contracti quaquà verſus dilatati. fortaſſe & alii modi ſunt, quibus in promontoriis videndis aſpectus aliquando fallitur. Simpliciores tamen, & quos potuimus obſeruare, poſuimus. omnium autem cauſæ his principiis poſitis, poſſunt facilè declarari. eſt & Ariſtotelis problema 54. in 26. ſectione: διὰ τί ὅταν ὁ εὖρος πνεῖ μείζω φαίνεται τὰ πάντα, ἢ ὅτι ζοφωδέστατον τὸν ἀέρα ποιεῖ. hoc eſt, cur Euro ſpirante maiora videntur omnia? an quòd caliginoſum maxime reddit aerem. quod autem Euro ſpirante accidit, auſtro etiam flante contingit. Nam & Eurus auſtralis ventus eſt.

³ Ἐὰν δὲ οἱ πόδες οἰδῶσι νοτία ἡ μεταβολή, ὃ δὲ αὐτὸ σημεῖον καὶ ἐκνεφίου.

Si pedes tumeſcant auſtri mutatio ſequitur, portenditur & Ecnephias.

Poteſt hoc ex humiditate aeris in auſtrina conſtitutione aliquibus facilè contingere, vt iis, qui humido ſunt temperamento, & vitam ocioſè degunt, auſtrum enim dixit rectè Hippocrates νωθρὸν, καρυβαρικὸν, replet enim auſtrina conſtitutio corpora humiditatibus, quæ in pedes decumbentes poſſunt tumores facere. Sed cur & Ecnephiæ hoc ſit indicium, neſcio rationem excogitare. Nam de Auſtro dubium non eſt, quin quando quæ in eius ſtatu eſſe ſolent, adſint, ille etiam non ſit adfuturus. an in caliginoſo & nubilo aeris ſtatu, in quo & pedes intumeſcunt, conſentaneum eſt & Ecnephias poſſe fieri? at id longinquum & accidentarium indicium eſt, fortè igitur locus mendoſus eſt. De Ecnephia verò, & eius ortu diximus in commentariis in librum de ventis. Videndus autem tertio Meteoron Ariſtoteles initio.

⁴ καὶ ὁ δάξῃ τὸν δεξιόν.

Locum hunc mendoſum eſſe valde ſuſpicor. Verum cum nullum eſſet exemplar à quo poſſimus quidquam ſperare pro vulneribus his ſeruandis, locum conuerti quaſi ſententia ſit, Erinaceum ſi dextrum pedem commordeat, ſignum dare futuræ tempeſtatis aut venti. hoc tamen propterea quod apud neminem reperi vel græcorum vel latinorum auctorum, non affirmo ita eſſe à Theoph. literis traditum. de foraminibus autẽ, quæ in latibulo ſuo habere ſolet Erinaceus, eadem Ariſtoteles lib. 9. de Animalium Hiſtoria. cap. 7. & in lib. 2. de admirabilibus. & Plutarchus in lib. cui titulus eſt, πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα. hoc eſt, quæ ex Animalibus prudentiora.

⁵ ἐὰν ὄρος πρὸς βορρᾶν ὄρος.

Hic montem vertimus, protenditur autem mons collectis in eo nubibus ab illo vento, qui aut ſpirat aut mox ſpiraturus eſt. paulò inferius. πρὸς κορυφῆς ὄρους ἐπὶ ᾗ ἂν νεφέλη μηκύνηται ταύτῃ ἄνεμος πνεύσεται. ſic & Aratus.

ἢ νεφέλη ὄρεος μηκύνηται ἐν κορυφῇσιν.

Ibi autem in vniuerſum hic de Aquilone priuatim loquitur.

6 Ἢ αἱ νῆσοι ἐκ μιᾶς πλείους.

Huius euenti causa ad aerem crassum, & nubilum referenda est, qui oculis circumfusus ita aspectum turbat, ac disiicit, vt quæ vna sunt bina iudicet. eo sane modo, quo solent ebrii. Nam vt est in quarta problematum sectione commotis principiis non collimat aspectus in eundem locum, sed ita diuidirur vt vnum obiectum alterum atque alterum vnus & alter oculus videant, non aliter atque quando quis oculum subter comprimat. an etiam quod auster καρηβαρικὸς est, vr vocat Hippocrares, & caput opplet, atque inde veluri vertigine concitata aspectus fallitur, quod & iis, qui medicamento catarctico expurgantur accidere memoriæ prodidit Auctor problemarum, qui Alexander Aphrodisiæus falso est existimatus libro secundo problemate 33. fortè etiam putabit aliquis in crasso aere atque aqueo reflexionem fieri, tanquam in speculo, vt quæ vna Insula est, appareat geminata. hæc tamen ratio omnium est infirmissima, & vix potest esse verisimilis. Nam primùm terra opaca est nulloque lumine, quæ verò in aere reflectunrur luminata sunt, deinde nõ appatet geminata Insula in aere, sed in mari. credibilior erit ratio, si dicamus in maris commotione vndante pelago faclè accidere, vt διάκλασις fiat obiecti, quod veluti geminatum appareat.

7 μέσος διεζωσμένος νότιος.

Lego, καὶ ὑμηττὸς μέσος διεζωσμένος. Nam Hymetti supra etiam habita mentio. cinctum autem intellige nubibus, & sequitur vniuersalis sententia, quæ rem confirmat vt plurimum veram esse.

8 αἱ δὲ στάσεις τῶν ἀνέμων.

Hæc omnia huiusce loci non sunt, sed aliunde translata fortasse ex libris Meteorologicis Theophrasti, & alioquin paulùm mutatis verbis, hæc eadem in secundo Meteoron Atistotelis: Demenda igitur sunt vsque ad signum, quod à pappis sumitur.

9 Ἐὰν ἐν τῇ θαλάττῃ πάπποι φέρωνται πολλοί.

Sic lego non vt olim in excusis πάντοι. huiusce signi & Aratus meminit.

Ἤδη καὶ πάπποι λευκῆς γήρειον ἀκάνθης
σῆμ' ἐγίνοντ' ἀνέμου κωφῆς ἁλὸς ὁππότε πολλοὶ
ἄκρον ἐπὶ πλείωσι τὰ μὲν πάρος ἄλλα δ' ὀπίσσω.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΣΗΜΕΙΩΝ ΧΕΙΜΩΝΟΣ.

THEOPHRASTI DE SIGNIS TEMPESTATIS.

ΕΙΜΩΝΟΣ δὲ, τάδε. [1] ἥλιος δυόμενος εἰς μὴ καθαρόν. καὶ ὡς ἂν μεριοθῇ δυόμενος, οὕτως αἱ ἡμέραι ἐπιτελοῦνται. οἷον, εἰ τὸ τρίτον μέρος ἀπολειφθῇ· ἢ τὸ ἥμισυ σελήνιον ἐὰν ὀρθὸν ᾖ μέχρι τετράδος, καὶ εἰ εὔκυκλον, χειμάσει μέχρι διχοτόμου· γέρανοι ἐὰν πρῲ πέτωνται καὶ ἀθρόοι, πρῲ χειμάσει· ἐὰν δὲ ὀψὲ καὶ πολὺν χρόνον, ὀψὲ χειμάσει. καὶ ἐὰν ἀ-

EMPESTATIS autem hæc. [1] Sol obscurus occidẽs, qui prout partibus suis occupatur nubibus, sic & dies omninò fiunt, vt si tertia totius globi parte, aut dimidia. Lunæ cornu alterum si rectum stabit vsque ad quartam diem, & bene rotundum, hyemabit ad septimam. Grues si ante tempus gregatim volent, maturam hyemem

ſignificant, ſeram, ſi ſero, ac multo tempore. & ſi volantes retrò ſe vertant, tempeſtatem præſagiunt. & Anſeres clangore ſtrepentes magis, quã de cibo pugnantes. item ſpinus, paſſer & fringilla matutini. Orchilus etiam in nidum fugitans, & Rubecula ſimiliter. Cornix ſi matutino bis terque crocitet, tempeſtatem prænuntiat. Coruus quoque & grachuli ſero ſi occinant, hyemem indicant. Paſſerculus albus, aut hirundo, aut auis alia, ex iis, quæ albæ eſſe non ſolẽt tempeſtatem magnam ſignificant. quemadmodũ & nigræ, ſi multæ appareant pluuiam. & á mari fugientes volucres tempeſtatem præſagiunt. & ſpinus domeſticus ſi manè canat. [2] & ſanè quæcunq; pluuiam præſagiunt, eadem & tempeſtatem apportãt. Nã ſi non pluuiam, Niuem, & tempeſtatem certè afferent. Coruus ſi plures voces mutabit hyeme, tempeſtas erit. & ſi Grachuli ab auſtro volent, & loligines ſi ſaliãt ſupra mare. [3] & litora mugitu vario retonantia. & pulmones marini in pelago congregati hibernum tempus præſagiunt. pecora ſi ante tempus coeant præmaturã hyemem ſignificãt. & Autumno ſi pecudes aut boues terram pedibus fodiant, & gregatim promiſcueq; dormiant compoſitis inuicem capitibus, magnæ hyemis præſagium eſt. quin aiunt in ponto circa Arcturi exortum Aquiloni aduerſos paſci. & ſi boues plus quàm conſueuerint paſcantur & dextera parte corporis cubent. idem ſignificat & aſinus aures quatiens, & pecora, & aues, quæ præter morem de cibo pugnent; præparant enim ſe ad ferendam hyemem. minãtur hyemem & mures ſtridentes, & ſaltantes, & canis pedibus terram fodiens. & Acredo ſolitaria canens in ſummis montibus. item vermes terreni erumpentes è terra. [4] ad hæc ſi ignis vix accendatur, & lucerna nolit ſuccendi, tempeſtas expectanda eſt, niuoſa autem ſi cinis in foco concreſcat. Lucerna ſi ſereno tempore ſine vllo crepitu ardeat, tempeſtatis indicium eſt. & hyeme ſi nigri fungi fiãt, & lucerna veluti milii granis impleatur. & in trãquillo ſi fungorũ corona circa flammã ſit, niues futuræ portẽduntur ſtel-

πος γραφῶσι πετώμενοι, χειμῶνα σημαίνουσι. χῆνες βοῶντες μᾶλλον ἢ περὶ σῖτον μαχόμενοι, χειμέριον. σπῖνος, στροῦθος, σπίζων ἕωθεν, χειμέριον. ὄρχιλος ὡς εἰσιὼν καὶ εἰσδυόμενος εἰς ὀπὰς, χειμῶνα σημαίνουσι, καὶ ἐριθεὺς ὡσαύτως· κορώνη ἐὰν ταχὺ δὶς κρώζῃ καὶ τρίζον, χειμερία. καὶ κορώνη, καὶ κόραξ, καὶ κολοιὸς, ὀψὲ ᾄδοντες, χειμέριοι· στροῦθος ἐὰν λευκὸς, ἢ χελιδὼν, ἢ ἄλλό τι τῶν μὴ εἰωθότων λευκῶν, χειμῶνα μέγαν σημαίνουσιν· ὥσπερ καὶ μέλανες ἐὰν πολλοὶ φανῶσιν, ὕδωρ· καὶ ἐὰν ἐκ πελάγους ὄρνιθες φεύγωσι, χειμῶνα σημαίνουσι, καὶ σπῖνος, ἐν οἰκίᾳ οἰκουμένῃ φθεγγόμενος, χειμέριον. [2] ὅσα ὕδωρ σημαίνει, χειμῶνα ἄγει. ἐὰν μὴ ὕδωρ, χιόνα καὶ χειμῶνα. κόραξ φωνὰς πολλὰς μεταβάλλων, χειμῶνος, χειμέριον· κολοιοὶ ἐκ τοῦ νότου πετώμενοι, καὶ τευθίδες, χειμέριαι. [3] φωνὴ ἐν λιμένι ἀποψοφοῦσα καὶ πολύπλοκον ἔχουσα, χειμέριον. καὶ οἱ πνεύμονες οἱ θαλάττιοι ἐὰν πολλοὶ φαίνωνται ἐν τῷ πελάγει, χειμερινοῦ ἔτους σημεῖον· πρόβατα ἐὰν πρωῒ ὀχεύηται, πρώϊον χειμῶνα σημαίνουσι· μετοπώρῳ ἐὰν πρόβατα ἢ βόες ὀρύττωσι, καὶ κοιμῶνται ἀθρόοι πρὸς ἀλλήλων ἔχοντες τὰς κεφαλὰς, τὸν χειμῶνα χειμέριον σημαίνει. ἐν δὲ τῷ πόντῳ φασὶν, ὅταν ἀρκτοῦρος ἀνατέλλῃ θᾶττον, ἐναντίους τῷ βορρᾷ νέμεσθαι. βόες μᾶλλον ἐσθίοντες τοῦ εἰωθότος, καὶ ἐπὶ τὸ δεξιὸν κατακλινόμενοι, χειμέριον. καὶ ὦτα κρούων ὄνος, χειμέριον. καὶ μαχόμενα πρόβατα καὶ ὄρνιθες περὶ σίτου παρὰ τὸ ἔθος. προπαρασκευάζονται γάρ. καὶ μῦες τρίζοντες καὶ ὀρχούμενοι, χειμέριον. καὶ κύων τοῖς ποσὶν ὀρύττουσα, καὶ ὀλολύγων ᾄδουσα μόνη ἀκρωρείας, χειμέριον. γῆς ἔντερα, πολλὰ φαινόμενα, χειμῶνα σημαίνει. [4] καὶ ἐὰν πῦρ μὴ θέλῃ ἅπτεσθαι, χειμέριον. καὶ ἐὰν λύχνος ἅπτεσθαι μὴ ἐθέλῃ, χειμῶνα σημαίνει· καὶ τέφρα πηγνυμένη, νιφετόν. λύχνος εὐδίας ἡσυχαῖος καιόμενος, χειμῶνα σημαίνει. καὶ ἐὰν χειμῶνος ὄντος μύκαι μέλαιναι ἐπιγίνωνται, χειμῶνα σημαίνει· καὶ ἐὰν ὥσπερ κέγχροις πολλοῖς κατάπλεως ᾖ, χειμέριοι. καὶ ἐὰν κύκλῳ περὶ τὸ λαμπρὸν ὦσιν, εὐδίας οὔσης, χιονικόν. ἢ τοῦ δ-

νουφάτην, εἰ συνίσταται καὶ ζοφερὰ γίνεται, χειμῶνα σημαίνει. καὶ ἐὰν ἀστραπὴ λαμπρὰ μὴ ἐν τῷ αὐτῷ μένῃ, χειμέριον. ἐπὶ πλειάδι δυομένῃ ἐὰν λάμψῃ πάρνηθα, καὶ βειλήττον, καὶ ὑμηττόν, ἐὰν μὲν ἅπαντα καταλήψῃ, μέγαν χειμῶνα σημαίνει· ἐὰν δὲ τὰ δύο, ἐλάττω· ἐὰν δὲ πάρνηθα μόνον, εὐδιεινόν. καὶ ἐὰν χειμῶνος ὄντος νεφέλη μακρὰ ἐπὶ τὸν ὑμηττὸν [ᾖ,] χειμῶνος ἐπίτασιν σημαίνει. ἄθως καὶ ὄλυμπος, καὶ ὅλως ὀρέων κορυφαὶ κατεχόμεναι ὑπὸ νεφελῶν, χειμέριον. ἐὰν εὐδίας γενομένης νεφέλιον φαίνηται ἐν τῷ ἀέρι παρατεταμένον καὶ τιλλόμενον, οὔπω παύεται ὁ χειμών. ἐὰν δὲ μετόπωρον εὐδιεινὸν παρὰ τὸ εἰκὸς γένηται, τὸ ἔαρ γίνεται ψυχρὸν ὡς τὰ πολλά. ἐὰν πρωῒ χειμάζειν ἄρξηται, πρωῒ παύεται, καὶ ἔαρ καλόν. ἐὰν δὲ τοὐναντίον, καὶ ἔαρ οὐ γίνεται. ἐὰν χειμὼν, ὑέτιος, τὸ ἔαρ αὐχμηρόν. ἐὰν δὲ αὐχμηρὸς ὁ χειμὼν, τὸ ἔαρ καλόν. [5] ἐὰν ἡ ὀπώρα γίνεται ἐπιεικής, τὰ πολλὰ γίνεται τοῖς προβάτοις λιμός. ἐὰν δὲ ἔαρ καὶ τὸ θέρος ψυχρὰ γίνηται, ἥτε ὀπώρα γίνεται, καὶ μετόπωρον πνιγηρὸν καὶ οὐκ ἀνεμώδες. οἱ πρῖνοι ἐὰν εὐκαρπῶσι, χειμῶνες πολλοὶ σφόδρα γίνονται. ἐὰν ἐπὶ κορυφῆς ὄρους νέφος ὀρθὸν στῇ, χειμῶνα σημαίνει. ὅθεν καὶ Ἀρχίλοχος ἐποίησε. γλαῦχ᾽ ὅρα. βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασι ταράσσεται πόντος, ἀμφὶ δὲ ἄκρας ὀρθὸν ἵσταται νέφος. ὅ ἐστι σημεῖον χειμῶνος. ἐὰν νεφέλη ὁμόχρως ᾖ ὑμηττῷ λευκῷ, χειμέριον. ὅταν ἔσω τῶν νεφῶν, ἕτερα ἐπιφέρηται, τὰ δὲ, ἠρεμῇ, χειμέρια. ὁ ἥλιος ἐὰν χειμῶνος διαλάμψας, πάλιν ἀποκρυφθῇ, καὶ τοῦτο ποιήσῃ δὶς, ἢ τρὶς, ἡμέρα χειμέριος δίεισιν. ὁ τοῦ ἑρμοῦ ἀστὴρ, χειμῶνος μὲν φαινόμενος, ψύχη σημαίνει. θέρους δὲ, καῦμα. [6] ὅταν μέλιτται μὴ ἀποπέτωνται μακρὰν, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ σμήνους ἐν τῇ εὐδίᾳ πέτωνται, χειμῶνα ἐσόμενον σημαίνει· λύκος ὠρυόμενος, χειμῶνα σημαίνει· λύκος τριῶν ἡμερῶν ὅταν πρὸς τὰ ἔργα ὁρμᾷ ἢ εἴσω, χειμῶνος ὥρᾳ ᾖ, χειμῶνα σημαίνει εὐθύς. ἔστι δὲ σημεῖον χειμώνων μεγάλων, καὶ ὄμβρων. καὶ ὅταν γίνωνται ἐν τῷ μετοπώρῳ πολλοὶ σφῆκες. καὶ ὅταν ὄρνιθες λευκοὶ πρὸς τὰ ἐργάσιμα πλησιάζωσι, καὶ ὅλως τὰ ἄγρια θηρία ἐὰν πρὸς τὰ ἐργάσιμα, βορέαν καὶ χειμῶνος μέγεθος σημαίνει. [7] τῆς πάρνηθος ἐὰν τὰ πρὸς ζέφυρον ἄνεμον καὶ τὰ πρὸς φύλης φεραῖτη νέφεσι, βορείων ὄντων, χειμέριον τὸ σημεῖον.

tur stellæ quæ vocatur Asellus, præsepe si cōcrescat, & obscurū fiat, & fulgur corruscans elidatur, neq; maneat eodē loco, tēpestas futura portēditur. itē si in Virgiliarū occasum fulgeat. si Nubes Parmethē, Bricetū, & Hymethū mōtes Atticæ, totos operiāt, tēpestas magna significatur, minor si duos tantū. Nā si Parmethē solū, erit serenitas. si hyeme lōga nebula in Hymethū incūbat, magis hyemabit. Athos, & Olymp⁹, & omninò sūmi mōtes obducti nubib. hyemale indiciū est. si in trāquillo videatur in vere extensa, & discerpta nubecula nondū hyēs cessatū est. si Autūnus tranquillitatis plus q̄ par sit habeat plerūq; sequetur ver gelidū. si hyēs fuerit prematura, citò definet, & sequitur ver. si è contrario, & ver serò veniet. Hyemē pluuiā squallidā sequetur ver, serenū squallidam.[5] si extremū æstatis bene habeat pecorib. plerūq; pestis oboritur. si ver & æstas gelida sit ex æstatis extremo, & Autūno aer æstuosus, & sine vētis, hyems expectanda est vehemens. si Ilices abunde fructificent, tempestates magnæ portenduntur. & in summo monte si recta nubes consistat, vnde & Archilochus cecinit.

Aspice, nā vastū turbatur fluctib. æquor,
Et nubes montis vertice recta manet.

Hoc.n. est tempestatis præsagium. cū nubib. stantib. incūbāt aliæ, atq; illæ non deturbentur. Sol hyeme si splendescat, & occultetur. idq; bis faciat, aut ter hibernā diē expectato. Mercurii sydus apparēs, hyeme frigus portēdit. æstate feruorem, & æstū.[6] Apes si nō longe euolent; sed prope aluearia, in trāquillo aere, tempestatē præsagiūt. Lup⁹ vlulatu suo tēpestatē nūtiat. Lupus triduo postq̄ natus est, si petat culta loca, aut intret hiberno tēpore, statim sequutura tempestas est. signum magnæ tempestatis & Imbriū est, cum Autumno vesparū copia oriatur. & cum albæ aues ad culta loca veniant, aquilonem portendunt, & magnā hyemem. & omnino cum feræ ad culta loca veniant Aquilonem portendunt, & magnam hyemem.[7] si parmethis montis illa pars, quę occasum spectat, & quæ ad philem vergit cingatur nubib. signū est tempestatis.

[8] Cum æstus & ardores magni fuerint hyems sequitur valdè magna. & si vere multi fuerint imbres, in planis & cauis locis magni æstus & ardores fiunt. oportet igitur principiũ animaduertere, si magna autũno trãquillitas fit, ver plerumq; sequitur gelidũ. quòd si ver serum sit, & frigidum, extrema æstas frigida erit, & Autumnus æstuosus. [9] si quis Gallinaginem in paruum immittat dolium argilla inspersum, vocibus, quas edet, & serenitatis & venti habebit præsagium. item quod ab omnib. vulgò dicitur, præsagium tempestatis est, cum scilicet mures certent de congestis cibariis, & auferant.

[8] ὅταν πνίγη γίνηται τὰ πολλὰ ἰσχυρῶς, ἀνταποδίδωσι καὶ γίνεται χειμὼν ἰσχυρός· ἐὰν ὕδατα ἐαρινὰ πολλὰ γένηται, καύματα ἰσχυρὰ ἐν τοῖς πεδινοῖς καὶ κοίλοις γίνεται. δεῖ οὖν τὴν ἀρχὴν ὁρᾶν. ἐὰν δὲ μετόπωρον εὐδιεινὸν γίνηται σφόδρα, ἔαρ ὡς τὰ πολλὰ γίνεται ψυχρόν· ἐὰν δὲ δὲ ἔαρ ὄψιον γένηται καὶ ψυχρόν, ἡ ὀπώρα ὀψία γίνεται, καὶ μετόπωρον ὡς τὰ πολλὰ πνιγηρόν. οἱ πτερινοι ὅταν εὐκαρπῶσι σφόδρα ὡς μὲν τὰ πολλὰ χειμῶνα ἰσχυρὸν σημαίνουσιν. ἐνίοτε δὲ καὶ αὐχμοὺς φασὶ γίνεσθαι. [9] καὶ ἐάν τις ἀσκάλακα λαβών, ὑποπάσας ἄργιλον, εἰς πιθάκνην θῇ, σημαίνει ταῖς φωναῖς, αἷς ἀφίησιν, ἄνεμον καὶ εὐδίαν. καὶ δὲ πανταχοῦ δὲ λεγόμενον σημεῖον δημόσιον χειμέριον, ὅταν μύες περὶ φορυτοῦ μάχωνται, καὶ φέρωσιν.

IN LIBELLVM DE SIGNIS TEMPESTATIS ANNOTATIONES.

[1] Ἥλιος δυόμενος εἰς μὴ καθαρόν.

de sole loquitur vsque ad dictionem ἥμισυ, vbi interpungendum est. Nam deinceps περὶ τῆς σελήνης, hoc est de luna loquitur. Plinius libro 18. cap. 35. si nubes solem circumcludent, quanto minus luminis relinquet tãto turbidior tempestas erit; si verò duplex orbis fuerit eo atrocior. Aratus locum expressit, vt opinor his versibus.

Καὶ δὴ δυομένου τε περάμμενος ἠελίοιο
Ἢν μὲν ὑπὸ σκιάησι μελαινομένη εἰκοῖα
Ἠέλιον νεφέλη ταί δ' ἀμφὶ μὲν ἔνθα καὶ ἔνθα
Ἀκτῖνες μεσσηγὺς ἑλισσόμεναι διχόωνται.
ἦτ' ἂν ἔτ' εἰς ἠῶ σκέπαος κεχρημένος εἴης.

[2] Ὅσα ὕδωρ σημαίνει, χειμῶνα ἄγει.

Suspicor legendum esse ὅσα ὕδωρ σημαίνει, ἐὰν μὴ ὕδωρ, χειμῶνα ἄγει. facilis autem fuit librarii lapsus ex dictione ὕδωρ bis posita.

[3] φωνὴ ἐν λιμένι ἀποψοφοῦσα καὶ πολύπλοκον ἔχουσα.

Legebatur πολύπλοκον. huiusce verò præsagii meminerunt Aristoteles, Aratus, Plinius, cæteri. Ὀλολύζων, ὀλολυζοῦσα. Cicero Acredulam vocat in Aratæo carmine.

Sæpe etiam pertriste canit de pectore carmen,
Et matutinis Acredula vocibus instat,
Vocibus instat, & assiduas iacit ore querelas
Cum primum gelidos rores aurora remittit.

Ὀλολύζων etiam dicitur ranarum vox Aristoteli quarto de Animalium historia cap. 9. quando mares ad coitum fœminas prouocant. Plin. lib. 11. cap. 37. mares ranas concubitum appetentes vocat hoc nomine, nisi corruptus codex sit, vt existimauit Hermolaus.

[4] Καὶ

4 Καὶ ἐὰν πῦρ μὴ θέλῃ ἅπτεσθαι.

Sic legendum. mendum enim inhæserat huic loco, quemadmodum & illi, vbi pro λυχνίας ὠδίας ἡσύχαιος καιόμενος, emendauimus λύχνος εὐδίας.

5 Ἐὰν ἡ ὀπώρα γίνεται ἐπιεικής.

Lego ἡ ὀπώρα, est autẽ altera æstatis pars, quo tempore sunt fugaces fructus, quos ὀπώρας dicimus. huiusce autem præsagii ratio ab eo pendet, quod anni tempora, qualiacunque sint, quæ mox sequũtur contrarias qualitates habitura prænunciahr, vt plurimum, vt si hyems aspera sit, ver futurum tranquillum, & placidum, si æstas temperara, autumnum æstuosum, & feruidum, sic itaque posse facile vere corripi pecudes. ἐπιεικὴς temperata, moderata, quæ neque calore, neque siccitate excedat nimium. Hippocrates sæpe vtitur ἐπιεικῶς ἀντὶ τοῦ μετρίως, notat autem Galenus in librum de Articulis commenrario primo communiter à Græcis ἐπιεικῆ hominem μέτριον. hoc est moderatum intelligi. & alioquin nota sunt, quæ docet Aristoteles sexto libro de moribus ad Nicomachum περὶ ἐπιεικείας. hoc est de æquitate. ἐὰν ὁμίχρως, locus corruptus est, emendaui autem ἐὰν νεφέλη ὁμόχροος ὕμενι, Plinius lib. 18. vbi de prognosticis agit, locum expressit hunc vt opinor. Nube grauida candicante, quod vocant tempestatem albam, grando imminebit, deinde vbi est ἐὰν χειμῶνος διαλάμψας addendum ἥλιος.

6 Ὅταν μέλισσαι μὴ ἀποπέτωνται μακρὰν.

Locus fœde maculatus est, & fortasse scripsit Theophrastus ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σμήνους. deinde aut librarii incuria omissa, aut vetustate deleta est vox τοῦ σμήνους. Aratus.

Οὐ δ' ἂν ἐπιτηξουθαὶ μεγάλου χειμῶνος ἰόντος
Πρόσσω ποιήσαντο νομὸν κηροῖο μέλισσαι,
Ἀλλ' αὐτοῦ μέλιτος τε καὶ ἔργων εἰλίσσονται.

7 Τῆς πάρνηθος ἐὰν τὰ πρὸς ζέφυρον ἄνεμον.

Parnes Atticæ mons est, præterea Hymettus, Pendelicus, Brilessus Lycabettus, Strabo libro 4. τῶν δ' ὀρῶν τὰ ἐν ὀνόματι μάλιστά ἐστιν ὅ τε ὑμηττὸς καὶ βριλησσὸς καὶ λυκαβηττός. ἔτι δὲ πάρνης καὶ κορύδαλος. hoc est mõtes autem celebres, Hymettus, Brilessus, Lycabettus, item Parnes & Corydalus. Phyllæ autem Pagus est Athenarum, vnde vt ait Strabo populum in Pyrrhæum reduxit, indeq; in vrbem Thrasybulus.

8 Ὅταν συνεχὴς γίνηται.

Constitutiones hæ temporum anni, probabilitatem habent aliquam, necessitatem verò nullam. probabilitas facilè iis intelligitur, qui norunt plurimum æstus frigori succedere squallorem, pluuiis tranquillitatem, ac serenitatem ventis, ac tempestatibus. Postremo aquilonem austro, austrum aquilonibus. hæc inquam norunt, qui tenent Meteorologica principia. ex quibus aliqua in libro de ventis attigimus. Nam quæ in humanis corporibus possumus præsagire, in singulis his constirutionibus docuit Hippocrates in tertia Aphorismorum sectione, & in libro de Aere, aquis, & locis, in Epidemiis autem singularibus historiis rem confirmauit. ex eius principiis Galenus totam hanc doctrinam doctè, & copiosè explicauit.

9 Καὶ ἐάν τις σκολόπακα λαβὼν ἀποπάσας ἄργιλον εἰς πιθάκνην θῇ.

Ita restituimus locum fæde alioquin corruptum. σκολόπακα gallinaginem conuertimus imitati Gazam, qui ita vertit in Aristotelis libris non semel. πιθάκνη autem diminutiuum est τοῦ πίθου. Aristophanes Pluto. ἀντὶ δὲ μάκτρας πιθάκνης πλευρὰν ἐρρωγυῖαν ἐπὶ ταύτην.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΕΥΔΙΑΣ ΣΗΜΕΙΩΝ.

THEOPHRASTI DE SIGNIS SERENITATIS.

SErenitatis autem hæc signa sunt. Sol purus oriens, & non feruens, neque vllã habens in se notã serenum diẽ nũtiat, eodem modo luna in plenilunio occidens etiam sol purus serenitatis signum dat, nisi superioribus diebus à sereno nõ purus occiderit, sic enim incertum est. itẽ in tempestate si purus occidat, & hyeme, si pallescens. lunæ etiã cornua post triduum, ex quo orta sint, si clara sint, serenũ significãt. & Asselli præsepium si purũ & clarũ appareat. & Corona si æquabiliter cõcrescat, & dissoluatur, & nubes cauæ hyemali tempore. & Olympus Athosq́. & postremò montes, à quibus signa desumuntur, si pura habeant cacumina. & Nubes cùm circa mare obducantur. & præcedente pluuia ad occasum, nubes si colore æneo appareant. postridie enim vtplurimum serenum erit. verùm cùm caligo fiat, aut nulla sequitur pluuia, aut perpauca. Grues si per sublime volent, nec redeant, serenitatum præsagium est. Nam nunquam volant, nisi prius serenum viderint. Noctua si placidè strepat in tempestate, serenum nunciat, in sereno tempestatem. & coruus placidè solitarius crocitans, & si cùm ter crocitauit rursus pluries crocitet, serenum præsagit. & cornix ter continuo clãgore edito, & hyeme placidè vespere occinens. & Orchilus à nido, aut domo volitans, & si flante Aquilone alba nebula à semptentrione appareat, & ab Austro magna, ac tumida, mutatio ad serenitatem portenditur. Aquilo

Εὐδίας δὲ σημεῖα τάδε. ἥλιος μὲν ἀνιὼν λαμπρὸς καὶ μὴ καυματίας, καὶ μὴ ἔχων σημεῖον μηδὲν ἐν ἑαυτῷ, εὐδίαν σημαίνει· ὡς δ᾽ αὔτως σελήνη πανσελήνῳ. καὶ δυόμενος ἥλιος χειμῶνος εἰς καθαρὸν, εὔδιεινός, ἐὰν μὴ ταῖς προτέραις ἡμέραις εἰς μὴ καθαρὸν δεδυκὼς ᾖ ἐξ εὐδιῶν. οὕτω δὲ ἄδηλον. καὶ ἐὰν χειμάζοντος ἡ δύσις γίνηται εἰς καθαρὸν, εὔδιεινόν· καὶ ἐὰν δύνων χειμῶνος ὠχρὸς ᾖ, εὐδίαν σημαίνει. καὶ ὁ μεὶς ἐὰν τρίταιος ὤν, λαμπρὸς ᾖ, εὔδιεινόν. καὶ ἡ τοῦ ὄνου φάτνη, ὅτε ἂν καθαρὰ καὶ λαμπρὰ φαίνεται, εὔδιεινόν. ἅλως δὲ ἐὰν ὁμαλῶς παγῇ, καὶ μαρανθῇ, εὐδίαν σημαίνει. αἱ κοιλάδες νεφέλαι, χειμῶνος, εὔδιειναί. ὄλυμπος δὲ καὶ ἄθως, καὶ ὅλως τὰ ὄρη τὰ σημαντικὰ, ὅταν τὰς κορυφὰς καθαρὰς ἔχωσιν, εὐδίαν σημαίνει. καὶ ὅταν τὰ νέφη πρὸς τὴν θάλασσαν αὐτὴν παραζωννύῃ, εὔδιεινόν. καὶ ὅταν ὕσαντος πρὸς δυσμὰς χαλκώδες τὰ νέφη χρῶμα ἔχῃ. εὐδία γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τῇ ὑστεραίᾳ. ὅταν δὲ ὁμίχλη γίνηται, ὕδωρ οὐ γίνεται, ἢ ἔλαττον. ὅταν γέρανοι πέτωνται καὶ μὴ ἀνακάμπτωσιν, εὐδίαν σημαίνει. οὐ γὰρ πέτονται πρὶν ἢ ἂν πετόμεναι καθαρὰ ἴδωσι. γλαὺξ ἡσυχαῖον φθεγγομένη ἐν χειμῶνι, εὐδίαν προσημαίνει. καὶ νύκτωρ χειμῶνος ἡσυχαῖον ᾄδουσα. θαλαττία δὲ γλαὺξ ᾄδουσα, χειμῶνος μὲν, εὐδίαν σημαίνει. εὐδίας δὲ, χειμῶνα. καὶ κόραξ δὲ μόνος μὲν ἡσυχαῖον κράζων. καὶ ἐὰν τρὶς κράξῃς μετὰ τοῦτο πολλάκις κράξῃ, εὔδιεινός. καὶ κορώνη ὅτεν εὐθὺς ἐὰν κράξῃ τρίς, εὐδίαν σημαίνει. καὶ ἑσπέρας χειμῶνος ἡσυχαῖον ᾄδουσα. καὶ ὄρχιλος ἐξ ὀπῆς ἐκπετόμε-

νος καὶ

νος καὶ ἐξ ὀρνίθων καὶ ἐξ οἰκίας ἔξωθεν, εὐδίαν σημαίνει. καὶ ἐὰν χειμῶνος βορεύοντος, βορρᾶθεν ὑπόληψις γίνηται λευκή. νότοθεν δέ, ἐὰν πεφασμένη ἡ νεφέλη ὀγκώδης, ὡς ἐπιτοπολὺ εἰς εὐδίαν σημαίνει μεταβολήν. καὶ ὅταν βορέας νεφέλας πολλὰς κινῇ ἢ ἐκπνέων μέγας, εὐδίαν σημαίνει. πρόβατα ὀψὲ ὀχευόμενα, εὐδιεινὸν ἀποτελοῦσι τὸ σημεῖον. καὶ βοῦς ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἰσχίον κατακλινόμενος, εὐδίαν σημαίνει. καὶ κύων ὡσαύτως. ἐπὶ δεξιὸν δέ, χειμῶνα. τέττιγες πολλοὶ γινόμενοι, νοσῶδες τὸ ἔτος σημαίνουσι. λύχνος χειμῶνος καιόμενος ἡσυχαῖος, εὐδίαν σημαίνει· καὶ ἐὰν ἐπ᾽ ἄκρου οἷον κέγχρους ἔχῃ λαμπρούς. καὶ ἐὰν ἐν κύκλῳ τὴν μύξαν περιγράφῃ λαμπρὰ γραμμή. ὁ τῆς σχίνου καρπός, σημαίνει τοὺς ἀρότους. ἔχει δὲ τρία μέρη. καὶ ἔστιν ὁ πρῶτος τοῦ πρώτου ἀρότου σημεῖον· ὁ β΄, τοῦ β΄. ὁ γ΄, τοῦ γ΄. καὶ ὡς ἂν τούτων κρίνῃ κάλλιστα καὶ γίνηται ἁδρότατος, οὕτως ἕξει καὶ ὁ κατὰ τοῦτον ἄροτος. λέγεται δὲ καὶ τοιάδε σημεῖα, ὅλων τε τῶν ἐνιαυτῶν γίνεσθαι, καὶ τῶν μορίων. ἐὰν ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος ζόφος ᾖ, καὶ καύματα γίνηται, καὶ τὰ αἴθρια ὕδατος ὑπ᾽ ἀνέμων διαλυθῇ. πρὸς τὸ ἔαρ σημαίνει χαλάζας ἐσομένην· καὶ ἐὰν μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν ὀμίχλαι πίπτωσι, πνεύματα καὶ ἀνέμους σημαίνουσιν εἰς ἕβδομον μῆνα ἀμφοτέρων ἀριθμουμένων. ὅσαι μὲν ἅμα μηνοειδεῖ τῇ σελήνῃ πίπτουσιν, αὗται μὲν πνεύματα σημαίνουσιν εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον. ὅσαι δ᾽ ἀμφικύρτου οὔσης τῆς σελήνης, ὕδατα· καὶ ὅσῳ ἂν μᾶλλον ἐφ᾽ ἑκατέρῳ τῷ σχήματι ὀμίχλαι πίπτωσι, μᾶλλον τὰ εἰρημένα σημαίνει. σημαίνει δὲ καὶ τὰ πνεύματα ἅμα ταῖς ὀμίχλαις ἐπιπιπτούσαις γινόμενα, καὶ ἐὰν μὲν ἀπ᾽ ἠοῦς καὶ μεσημβρίας γίνηται τὰ πνεύματα, ὕδατα σημαίνει. ἐὰν δ᾽ ἀφ᾽ ἑσπέρας καὶ ἀπὸ τῆς ἄρκτου, πνεύματα καὶ ψύχη. οὓς δὲ κομήτας αἰγύπτιοι λέγουσιν, οὐ μόνον τὰ προειρημένα σημεῖα, ὅταν φαίνωνται, ἀλλὰ καὶ ψύχη. τοῖς δ᾽ ἄστροις εἴωθεν, ὡς ἐπιτοπολὺ σημαίνειν, καὶ ταῖς ἰσημερίαις καὶ τροπαῖς, οὐκ ἐπ᾽ αὐταῖς, ἀλλ᾽ ἢ πρὸ αὐτῶν ἢ ὕστερον μικρῷ.

quilo etiã ſpirans, ſi multas cõmoueat nebulas, tranquillitatem apportat. pecudes ſerò coeuntes ſerenum præſagiunt. & Bos in ſiniſtrũ latus accubans. & item canis. nam in dexteram hyemem portendunt. ſi oriatur cicadarum copia, morboſum annum expectato. Lucerna ſi ſine ſtrepitu ardeat, ſerenum erit, & ſi ecũt in extremo Ellychnio veluti grana milii ſplẽdentia, & ſi circa Nares alba linea obducatur. lentiſci fructus ſationum tẽpora ſignificat. eſt autem ille trium tẽporũ. & primus primæ ſationis ſignũ affert, alter ſecundæ, poſtremæ tertius. quicunq; igitur ex his grauitate põderet, & bene maturus. ſic futuram, & ſemẽtem ſignificat, quæ ab hoc eſt. feruntur & huiuſce generis ſigna, & totius anni & partium fieri. ſi hyemis initio caligo ſit, & æſtus, & ſine pluuiis venti diſſipent, vernæ grandines ſignificantur. & ſi poſt æquinoctiũ vernum cadant nebulæ, flatus & ventos prænuntiant ad ſeptimum mẽſem. vtroq; tempore numerato. Cęterũ nubes, quæ vnà cũ luna cadunt, quãdo habet cornua (μηνοειδής grecè dicitur) anno illo futuros flatus ſignificãt. pluuias verò, quæ luna dimidiata cadũt. & eo magis vtrunq; portendunt, quò plures cadant in vtraque lunæ figura nebulæ. ſignificant & flatus, qui cadẽtibus nebulis oriuntur. Nam ſi ab oriente fiant, ac meridie, erũt pluuiæ, ſin ab occaſu & ſemptentrione, venti, & frigora. qui verò cometæ ab Ægyptiis appellantur, ſi appareant, non modo quæ dicta ſunt, portendunt, verũ etiam algores & frigora. in ſtellis etiam plerunque ſigna, & in ſolſtitiis, æquinoctiiſque, non in iis quidem ipſis, ſed aut ante, aut poſt.

IN LIBELLVM DE SIGNIS SERENITATIS ANNOTATIONES.

Ἥλιος μὲν ἀνίων.

Lege αἴθων, pro ὑπόληψις autem lego νεφέλη, quemadmodum & paulo post, nisi sumamus ὑπόληψιν νεφελώδη, hoc est, congestionem quandam nebularum. delendum autem τὸ νόηθεν, quod primo loco positum est, & pro πεφαγμένη, legendum πεφασμένη, quæ omnia conferenda cum Arati prognosticis.

² Ὁ τοῦ σχίνου καρπὸς σημαίνει τοὺς ἀρότους.

Hanc eandem de Lentisco sententiam habet Aratus, quàm Latinè Cicero sic expressit, cuius & in lib. I. de Diuinatione meminit.

Iam verò semper viridis, semperq; grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu
Ter fruges fundens tria tempora monstrat arandi.

Non desunt qui hoc ad scillam referant, quæ quod Atheniensibus σχῖνος dicitur sic credimus Aristophanis Scholiastæ, & de illa traditum est à Theophrasto lib. 7. cap. 12. Planetarum Historiæ ter florere, triaque inde arationum tempora significati, existimarunt Aratum, & Ciceronem ambiguitate nominis deceptos, quod scillæ proprium est, lentisco tribuisse. quos mitor primùm hunc locum non legisse à quo sumpsit Aratus quod de Lentisco tradidit. Nam dici non potest, & Theopht deceptum esse, quippe qui suo nomine scillam vocauit alibi, & ttiplicem florem eius agnouit. hic verè σχῖνον non scillam nominat. deinde adeò hoscitantet Arati legisse carmina, vt quod statim addit de scilla non animaduerterint. sunt eius versus.

Οὕτως δ᾽ ἀνθέρικος τεκμαίρεται σκίλλης ὑπεραρθῇ
Σήματ᾽ ἐπιφράσσασθαι ὁμοίιον ἀμήτοιο
Ὅσσα δ᾽ ἐπὶ σχίνου ἀρότηρ ἐπιφράσσατο καρπῶ,
Τόσσα καὶ ἐν σκίλλης τεκμαίρεται ἄνθει λευκῷ.

Ἀνθέρικα autem vocauit scillam, quod asphodelo congener est, cuius caulis vocatur ἀνθέρικος. imo & flos, & ipsa planta, ἀνθέρικα autem vocant, & extremũ spicarum. quod vel ex Homero planum est Iliados υ. ἄκρον ἐπ᾽ ἀνθερίκων καρπὸν θέον. Plinius libro XXI. cap. XVII. scriptum reliquit Homerum asphodeli meminisse nescio an hunc locum innuens. Cum autem scilla ter floreat: asphodelus, vt ex Nicandro colligimus bis floret, qui in theriacis διαυγῆ vocat.

Ἄγρει δ᾽ ἀσφοδέλοιο διαυγέος ἄλλοτε ῥίζαν
Ἄλλοτε καὶ καυλεῖον ὑπέρτερον ἀνθερίκοιο.

Notauit etiam id Scholiastes, nisi διαυγῆ pro συναυγῆ velimus accipere.

ΘΕΟ-

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΥΡΟΣ.

THEOPHRASTI DE IGNE LIBER.

ADRIANO TVRNEBO interprete.

1 Η Τοῦ πυρὸς φύσις, ἰδιαιτάτας ἔχει δυνάμεις τῶν ἁπλῶν· ἀὴρ μὲν γὰρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ, τὰς εἰς ἄλληλα μόνον ποιοῦνται μεταβολὰς φυσικάς· αὐτὸ δὲ αὑτοῦ γεννητικὸν οὐδέν. 2 τὸ δὲ πῦρ, γεννᾶν καὶ φθείρειν πέφυκεν αὐτό. γεννᾶν μὲν τὸ ἔλαττον τὸ πλέον, φθείρειν δὲ τὸ πλέον τὸ ἔλαττον. 3 ἔτι δὲ αἱ γενέσεις αὐτοῦ [αἱ] πλεῖσται καὶ οἷον μετὰ βίας. καὶ γὰρ ἡ πληγὴ τῶν στερεῶν ὥσπερ λίθων, καὶ θλίψει καὶ πιέσει, καθάπερ τῶν πυρείων 4 ὅσα ἔχει φορεῖς· ὥσπερ τῶν πυρουμένων καὶ τηκομένων· ἐκ δ' αὐτοῦ ἀέρος καὶ τοῖς νέφεσι συστροφαὶ καὶ θλίψεις· βίαιοι γὰρ δὴ αἱ φοραί· δι' ὧν δὴ οἱ πρηστῆρες καὶ κεραυνοὶ γίνονται, καὶ ὅσοις δὴ τρόποις ἄλλοις τεθεωρήκαμεν. εἴθ' ὑπὲρ γῆς γινομένων εἴτ' ἐπὶ γῆς, εἴτ' ὑπὸ γῆς. αἱ γὰρ πολλαὶ δόξειεν ἂν αὐτῶν μετὰ βίας· εἰ δ' ἄρα μὴ τοῦτ' ἀλλ' ἐκεῖνό γε φανερὸν, ὅτι πλείστας ἔχει γενέσεις. ὧν οὐδὲ μία τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει, οὐ δὲ ὅλως ὁ τρόπος οἰκεῖος· ἀλλὰ πάντων, ὥσπερ ἐλέχθη, φυσική τις μεταβολὴ καὶ γένεσις. διὸ κἀκείνων μὲν οὐθὲν ἐφ' ἡμῖν ποιεῖν. οὐδὲ γὰρ ὅταν τὸ ὕδωρ ὀρύττωμεν, αὐτὸ ποιοῦμεν. ἀλλ' εἰς ἐμφανὲς ἄγομεν, τὸ κατὰ μέρος μεμερισμένον, ἀθροιζόμενοι· τὸ αὐτὸ δὲ φαίνεται οὐ καθ' ἕνα τρόπον, ἀλλὰ κατὰ πλείστους. μεγίστη δὲ αὕτη διαφ-

1 IGNIS natura omnium simplicium singularib. maximè peculiaribusq; potestatibus prædita est. Nam aer, aqua, terra, mutuam tantum inter se naturæ communicationem exercent, neque quicquam eorum seipsum procreat. 2 Ignis autem, & semet generare, & perimere solet: generare minor maiorem, perimere maior minorem. 3 Multæ quoque sunt eius & propè violentæ procreationes, cum & solidorum ictu gignatur, vt lapidũ: & attritu pressuque, vt igniariorum. 4 quæque impetu incitata feruntur, velut eorum, quæ inflammantur, liquanturque. iam verò ab aere ipsis etiam nubibus conglobatio, & compressio euenit, cum rapidæ & præcipites procellæ præsteras & fulmina elidant: & quæcunque tandem alia genera notamus, seu supra terram, seu in terra, seu super terram. Nam multæ fere procreationes non sine vi quadam extitisse videantur. sin minus, illud quidem certe perspicuum est, multis eum modis oriri, qui nullis aliis vlla ex parte conueniant: præsertim cum sit omnium naturalis quædam, vt dixi, commutatio & origo: itaq; illa generare nostro more modoque non possumus. Cum enim

aquam fodimus, eam non facimus, sed aquilegio venas eius sparsas singillatim in apertum promimus. huius autem non vnus esse modus videtur, nō simplex, sed multiplex ratio. maximū verò discrimen hoc esse videatur. [5] quod cum illa per se ipsa constent, neque in subiecto hæreant vllo: igni tamen quod vel sensus fide notum est, siue in elementis numerari debet, siue non debet, flamma & carbo subiiciatur: cum illa fumus quidam sit accensus, hic terrena quædam soliditas. itidem quoque omnia ignium genera, quæ vel in sublimi, vel in terra inflammantur. [6] quippe cum omnia vel aer cuiusdam modi, vel humor, vel aer simul & humor & terra, vel omnia vel duo esse videantur. [7] atque adeò quicquid vulgo flagrat & procreationi vt motus adfine est: & in natalibus quodammodo emoritur suis, & statim quàm materia cremandi deficit, interit. id enim est, quod à veteribus ferebatur, ignem semper pastum desiderare, quod incolumis absque materia esse non possit, quod quidem quodammodo abhorrere & absurdū esse videtur, id ipsum quod primum est, & tanquam principium sine materia cohærere non posse. [8] ita enim neq; simplex ignis neque subiecto & materia prior fuerit: [9] nisi si qua eiusmodi natura in primo fortè globo est, vt impromiscuus sit, & sincerus calor, qui profectò non vreret. atqui ista ignis propria natura est. aut certè multiplex variusque fuerit, illeq; in primo globo, purus & impromiscuus: alter in terrarū orbe admixtus atq; nascēs. [10] sed ortus principium vtrū ne tandē ab illo proficiscitur, an à subiectis, cū inter se vel cuiusdam modi agitatione cientur, vel habitu certo adfecta sunt, quemadmodū paulo ante dicebamus, an ab vtrisq;? Nam certa motio & commutatio ad caloris naturam quodāmodo referūtur, & sol ipse horum omnium tempestator & auctor. [11] Rursus si solis calor species quędam ignis est, immanem certè quandā dissimilitudinem habuerit, cùm & principiū est, & ad res ipsas peruenit. Nam & lumen ab eo proficiscitur & genitalis in animantibus & stirpibus calor: quin etiam huius terreni & flagrantis ignis ardor ab eo gigni potest. itaq; multi accēdentes, à sole fulgorem existimāt esse. [12] quod si nec ignis est, nec ignis lumen, per illud mirum fuerit, vretque

φορὰ δόξειεν ἂν εἶναι. [5] τὰ μὲν γὰρ καθ' αὑτά, καὶ οὐδὲ ἐν ὑποκειμένῳ· πλὴν ὅγε τῇ περὶ ἡμᾶς αἰσθήσει φανερὸν εἴτ' ἀριθμητέον, εἴτε μὴ ἀριθμητέον γε τῆς φλογὸς καὶ τοῦ ἄνθρακος ὑποκειμένων· ἡ μὲν γὰρ καπνὸς, καιόμενος· ὁ δὲ γεώδες, ὃ στερεόν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς μετεώροις ἐκπυρούμενα καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ. [6] πάντα γὰρ ἢ ἀέρος τοιοῦδ', καὶ ἢ πυρός, ἢ ἀέρος ἅμα καὶ ὑγροῦ καὶ γεώδους, ἢ πάντων, ἢ τοῖν δυοῖν. [7] ἁπλῶς δὴ ἀεὶ καὶ πᾶν καιόμενόν τι. καὶ ὥσπερ ἐν γενέσει, καθάπερ ἡ κίνησις ἴδιον, καὶ γινόμενον φθείρεταί πως, καὶ ἅμα τοῦ ὑπολειπομένου τὸ καυστὸν καὶ αὐτὸ συναπόλλυται. τοῦτο γὰρ ἦν καὶ τὸ παρὰ τῶν παλαιῶν λεγόμενον, ὅτι τροφὴν ἀεὶ ζητεῖ τὸ πῦρ· ὡς οὐκ ἐνδεχόμενον αὐτὸ διαμένειν ἄνευ τῆς ὕλης. ὃ καὶ ἄτοπον φαίνεται περὶ τὸ αὐτὸ λέγειν. καὶ οἷον ἀρχὴν μὴ οἷόν τ' εἶναι χωρὶς ὕλης. [8] οὔτε γὰρ ἁπλοῦν οὕτωγε, οὔτε πρότερον τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῆς ὕλης, [9] εἰ μή τις ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ σφαίρᾳ τοιαύτη φύσις. ὥστε ἄμικτον εἶναι θερμότητα καὶ καθαράν· οὕτω δὲ, οὐκ ἂν ἔτι καίοι. πυρὸς δ' αὕτη φύσις, πλὴν εἰ ἄρα γε πλείους καὶ διάφοροι· καὶ ἡ μὲν πρώτη, καθαρὰ καὶ ἄμικτος. ἡ δὲ περὶ τὴν τῆς γῆς σφαῖραν, μεμιγμένη καὶ ἀεὶ κατὰ γένεσιν. [10] ἡ δ' ἀρχὴ πρότερον ἀπ' ἐκείνης αὐτοῦ τῆς γενέσεως, ἢ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων, ὅταν ἐν κινήσει τοιᾶδε καὶ διαθέσει πρὸς ἄλληλα γίνωνται, καθάπερ ἀρτίως ἐλέγομεν ἐπ' ἀμφοῖν. καὶ γὰρ ἡ κίνησις ἡ τοιάδε καὶ ἀλλοίωσις, εἰς τὴν τοῦ θερμοῦ πως ἀνάγεται φύσιν. ὁ γὰρ ἥλιος ὁ ταῦτα πάντα δημιουργῶν. [11] πάλιν ἡ τοῦ ἡλίου, ἡ μὲν τοῦ πυρὸς τις ἰδέα, πλείστην ἂν καὶ μεγίστην ἔχοι διαφοράν, ἀρχή τις οὖσα καὶ πρὸς αὐτὰ ἥκουσα. καὶ γὰρ φῶς ἀπὸ τούτου, καὶ ἡ γόνιμος ἐν τοῖς ζώοις καὶ φυτοῖς θερμότης. ἔτι δὲ ἡ τοῦ γεώδους καὶ καιομένου τούτου πυρὸς, δύναιτ' ἂν διὰ τούτου γίνεσθαι. πολλοὶ γοῦν καὶ ἐξάπτοντες, ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὴν αὐγὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου. [12] εἰ δὲ μή ἐστι πῦρ, μηδὲ πυρὸς φῶς· αὐτὸ μὲν τοῦτο θαυμαστὸν καὶ λόγου δεῖται. εἰ δὲ μήθ' ὑπὸ [τούτου] καὶ διὰ τοῦτον ἡ θερμότης. ἐκεῖνο δὲ

φανερὸν, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ καὶ τὸ πῦρ καὶ ὁ ἥλιος τὸ θερμόν. [13] ἄτοπον δὲ καὶ τοῦτο πάλιν, εἰ [ἡ] ἀρχὴ καὶ τὸ πρῶτον ἐν ὑποκειμένῳ. τὸ γὰρ θερμὸν καὶ ἡ τούτου δύναμις, ἀρχή. κοινότερον γὰρ τοῦτο, καὶ ἐπὶ πλείω διήκει, καὶ κυριώτερον ἀλλοιώσεως καὶ φυσικῆς γενέσεως. τὸ δὲ πῦρ, ὡς εἴρηται, γεννητικὸν μὲν αὐτοῦ, φθαρτικὸν δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ τῶν ἄλλων. ὅθεν καὶ δῆλον ὡς ἑτέρα τις ἡ φύσις πυρὸς καὶ θερμοῦ. νῦν δὲ λέγομεν, ὅταν ἐν τῷ γεώδει καὶ ἀερώδει τῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως καυστικὴ γένηται θερμότης. ἣν ὥσπερ οὐχ οἷόν τ᾽ ἐν τοῖς ὑγροῖς ὑπάρχειν πῦρ ὥσπερ σάρκα λεγομένην λέγειν. ἀλλὰ γὰρ ταῦτα ἔοικεν εἰς μείζω τινὰ σκέψιν ἐκφέρειν ἡμᾶς τῶν ὑποκειμένων. ἢ ζητεῖ τὰς πρώτας αἰτίας. [14] φαίνεται γὰρ οὕτω λαμβάνουσι τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, ὥσπερ πάθη τινῶν εἶναι, καὶ οὐκ ἀρχαὶ καὶ δυνάμεις. [15] ἅμα δὲ καὶ ἡ τῶν ἁπλῶν λεγομένων φύσις, μικτή τις καὶ ὑπάρχουσα ἀλλήλοις. ὥσπερ γὰρ οὐδὲ τὸ πῦρ ἄνευ ἀέρος, ἢ ὑγροῦ τι.ος καὶ γεώδους, εἶναι δυνατὸν, οὕτως οὐδὲ τὸ ὑγρὸν ἄνευ πυρός· οὐδὲ τὴν γῆν ἄνευ ὑγροῦ. σημεῖον δὲ, τὸ μὲν γὰρ, πήγνυται, διὰ τὴν ἔκθλιψιν. ἡ δὲ, οὐκ ἂν συμμένειν, ἀπολειπομένου πάντῃ καὶ πάντως τοῦ ὑγροῦ. διὸ πάντα φαίνεται κοινὰ καὶ δεόμενα, διορισμοῦ, πῶς ποτε χρὴ τὰ ἁπλᾶ λέγειν. τὰ δὲ τούτων πρότερα, μιχθέντα, μείζους ἔχει ζητήσεις, ὥσπερ εἴπομεν. [16] ἐκεῖνο δὴ ἐξ ἁπάντων φανερόν. ὡς ἡ τοῦ πυρὸς φύσις, ἰδιαιτάτας ἔχει καὶ πλείστας δυνάμεις, καθάπερ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων ἐλέχθη. καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ πολυειδὲς αὐτοῦ καὶ διειλημμένον ἐν ἅπασι τοῖς τόποις, ἰδιότητα μηνύει φύσεως. οὐδὲν γὰρ δὴ τῶν ἄλλων οὔθ᾽ οὕτω πολυειδὲς, οὔτ᾽ ἀνώμαλον ταῖς δυνάμεσιν, οὐδ᾽ αὐτῇ τῇ φύσει διάφορον, οὔτε διῆκον εἰς πάντας καὶ καταμεμερισμένον τοὺς τόπους. [17] ἀφέντας γοῦν τὴν μείζω καὶ προτέραν. πειρατέον ὑπὲρ τῶν ἐλαττόνων λέγειν, ἀρξαμένοις ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ καὶ φθορᾶς, ἣν ὑφ᾽ αὐτοῦ ποιεῖται. [18] ληπτέον δὲ εἰς ταῦτα τὸ μικρῷ πρότερον εἰρημένον,. ὃ καὶ τῇ αἰσθήσει φανερὸν, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ πως ἡ φύσις αὐτοῦ. καὶ τὸ ὅλον ἀλλοιουμένῳ καὶ πάσχοντι. τούτου γὰρ τεθέντος, ἀλλο-

vretque calor, quãquam non ab eo, tamen illius ope. Cæterum illud perspicuum est, ignem & solem, qui quidem calor est, in subiecto versari. [13] sed & illud rursum distentaneum fuerit, principium quodq; primũ est in subiecto hærere. Nam calidum & eius vis principium est. hoc enim cõmunius est, & latius peruagatur, accommodatiusque est ad mutationẽ, & naturalem procreationem, cum ignis, vt dictum est, se ipsum procreare, alia propemodũ omnia conficere soleat. ex quo perspicuum est, aliam quandam esse ignis, aliam caloris naturam. Nunc autem ignem dicimus cum in parte terrena & animabili sicci anhelitus vis aliqua flagrans & vrens inest: quam in liquidis versari non licet, non aliter quàm carnem appellare solemus. verum hæc in maiorem quandam nos conquisitionem quã pro instituto, euocare videtur, quæ principes causas inuestigat. [14] apparet enim, si quis ita sumat, calidum & frigidum affectiones rerum aliquarum esse, nõ principia nec potestates: [15] simul simpliciũ natura mixta videtur & mutuo confusa Quemadmodũ enim ignis sine aere aut humore aliquo esse nequit, item nec humor sine igni, neq; terra sine humore. argumento est, q̃ humor cõcrescit ignis expressione, terra cõsistere non potest omni penit° defecta humore. quare pmiscua videntur omnia, & discriminis indigent, vt intelligatur, ecquonã modo simplicia dici oporteat. quæ aũt ante ista mixta sunt, maiores etiã quæstiones habẽt, quẽadmodũ diximus. [16] Sed illud profectò perspicuũ est, ignis naturã singularib. præditã esse plurimisq; potestatibus, vt initio disputationis dictũ est. Nam tã numerosæ eius species, ex omnib. locis eius interuẽtus proprietatẽ naturę indicant. Nõ.n. aliud quicquam ita specie multiplex, ita variũ potestate, ita natura dissimile, ita per omnia puadẽs tributũq; loca reperias. [17] proinde prætermissa maiore prioreque quæstione, de minorib. dicere conabimur, ducto ab ortu & interitu principio quem sibi consciscit. [18] Huc autem sumendum est, quod paulo ante dictum est, sensuque compertum, in subiecto quodam modo hærere eius natu-

ram, eoq; modis omnib. mutabili & fungente. Hoc posito nō ab ratione iā eius ortus & interitus extiterit. Nā procreat, dum semper vltra grassando accēdit, & assimilat, cùm tamen interim quibusdā partib. intermoriatur, humore eorū quæ prima deflagrāt absūpto. [19] interimit minore maiori adposito, siue alimētū detrahēdo, siue principiū tollendo, & atefaciendo cū robore eualescat. Non. n. absq; humore quicquā deflagrauerit, neq; si suppetat, vis tamē iusta nō adsit, quæ efficiat. [20] Eodē modo & ex suffocatione extinguitur. tum. n. calor coaceruatus, nō effluēdo principiū tabefacit, & desiccat elisu quodā & cōpressu: proinde non inscitè suffocari ignis dicitur. Nā & dēsatus aer efficere istud posset, incessusque multò magis & celerius. [21] iisdē paribusq; de causis & in sole malignius vrit ignis, quā in vmbra, & lucernæ minus lucent igni ardēte, extinguūturq; omninò supra flāmā positæ: ꝙ tū principiū à maiore vi impediatur & elāguescat. [22] Quod autē contrarium est eandē & persimilē causā habet, quæ cremātur citius deflagrare hyeme, quā ęstate. imbecilliorē. n. ignē reddit æstas, [23] vt & sol, & ignis ipse lumē; at hyēs & ābiēs aeris horror colligūt. quicquid autē collectū est, corroboratur: quocirca & in lucernis lumē clarius lucet. in totū, cō sociata, & collecta potestas omnis corroboratior est ponderis more, ꝙ maius redditur. Multa eiusdē generis, à calore asciscere licet, verbi gratia, vnctorū sudationes & balnearia hyeme quā vere, aquilone quā austro calidiora sūt. Nā hyeme circundatus aer contrahit, & concludit calorē, & corpora melius cibos cōcoquūt: & frigorib. omninò robustiora sunt, ꝙ coactus sit calor, & compulsus vndiq; teneatur. ista de causa nonnunquam frigus idē quod calor efficere videt᷑, & absolutè, & superlatè. Nam frigoribus fructus coqui prędicāt, & adurere ęstū & frig⁹. nec id vere loquūtur tamen: propterea qd' sic vrere & coquere frigus videtur, nō sua spōte, sed ex cōsecutione: quia contrahit, & cogit calorē huius rei

ρος ἤδη καὶ ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορά. γεννᾷ μὲν γὰρ τῷ ἐπιπλεῖον ἀεὶ προϊέναι καὶ ἐξομοιούμενον· συμβαίνει δὲ καὶ ἀπόληψιν αὐτοῦ γίνεσθαί τινα, καταναλισκομένης αὐτοῦ τῆς ὑγρότητος, τῶν προτέρων πυρουμένων. [19] φθείρει δέ, ὅταν πλησίον τεθῇ τῷ πλείονι τὸ ἔλαττον, εἴτε τὴν τροφὴν ἀφαιρούμενον, εἴτ᾽ ἐξαιρεῖν τὴν ἀρχήν, καὶ καταμαραῖνον τῷ ὑπερισχύειν. οὔτε γὰρ ἄνευ ὑγρότητος οὐδὲν καυστόν, οὔτε ταύτης ἐνυπαρχούσης, ἐὰν μὴ ἔχῃ δύναμιν τὴν ἐργασομένην. [20] ὁμοίως δὲ καὶ [ἡ] ὑπὸ τοῦ πνίγεσθαι σβέσις. καὶ γὰρ ἐνταῦθα συναθροισθὲν τῷ μὴ ἀπορρεῖν θερμόν, ἐκμαραίνει καὶ ξηραίνει τὴν ἀρχήν, ὥσπερ ἂν θλῖψίν τινα ποιοῦσα καὶ ἀποπίεσιν. διὸ καὶ οὐκ ἀπαθῶς τοὔνομα, τοῦ καταπνίγεσθαι τὸ πῦρ. καὶ γὰρ ὅλος ὁ ἀὴρ πυκνωθείς, δύναιτ᾽ ἂν τοῦτο δρᾶν. καὶ πυρωθεὶς ἔτι μᾶλλον καὶ θᾶττον. [21] διὰ τὰς αὐτὰς δὲ καὶ παραπλησίους αἰτίας καὶ ἐν τῷ ἡλίῳ τὸ πῦρ ἧττον καίεται, ἢ ἐν τῇ σκιᾷ. καὶ οἱ λύχνοι φαίνουσιν ἧττον, καιομένου πυρός. καὶ ἀποσβέννυται ὅλως ἐὰν ὑπὲρ τῆς φλογὸς τεθῇ. καὶ γὰρ ἐνταῦθα καταμαραίνει τε καὶ κωλύει τὴν ἀρχὴν τὸ πλέον. [22] ἀντικειμένως δὲ τούτῳ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, καὶ παρόμοιον [καὶ] τὰ καιόμενα θᾶττον κατακαίεται χειμῶνος ἢ θέρους. ἀσθενέστερον γὰρ ποιεῖ τὸ πῦρ τὸ θέρος. [23] ὥσπερ καὶ ὁ ἥλιος καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ, [καὶ] τὸ φῶς· ὁ δὲ χειμὼν καὶ τὸ πέριξ καὶ τὸ τοῦ ἀέρος ψυχρὸν ἀθροίζει· συνηθροισμένον δὲ πολὺ ἰσχυρόν· διὸ καὶ ἐν τοῖς λαμπτῆρσι φῶς ἐπὶ πλεῖον φαίνεται. ὅλως δὲ συνεστηκυῖα καὶ ἀθρόος ἡ δύναμις, ἰσχυροτέρα, καθάπερ τοῦ βάρους. ὥσπερ γὰρ μεῖζον γίνεται· πολλὰ δὲ τοιαῦτα ἀπὸ τοῦ θερμοῦ λαβεῖν ἐστιν, οἷον καὶ τὰ ἀλειπτήρια καὶ τὰ βαλανεῖα θερμότερα καὶ χειμῶνος ἢ θέρους, καὶ βορείοις ἢ νοτίοις. συστέλλεται δὲ ἐν τῷ χειμῶνι καὶ συγκατακεκλεῖσθαι τὸ θερμὸν ὑπὸ τοῦ πέριξ ἀέρος, καὶ τὰ σώματα πέττει τὰς τροφὰς μᾶλλον. καὶ ὅλως ἰσχυρότερα τοῖς χειμῶσιν ἐστιν. ὅτι συνήθροισται καὶ ἀντιπερίεστηκε τῷ θερμῷ. ἐκ ταύτης δὲ τῆς αἰτίας καὶ τὸ ψυχρὸν ἐνιαχοῦ δοκεῖ τὸ αὐτὸ ποιεῖν τῷ θερμῷ, καὶ ἁπλῶς καὶ ταῖς ὑπερβολαῖς. πέττειν τε γάρ φασι τοὺς καρποὺς τὰ ψύχη, καὶ ἀποκαίειν καὶ τὸ καῦμα καὶ τὸ ψῦχος· οὐκ ἀληθῆ λέγοντες. ἀποκαίει γὰρ οὕτω καὶ πέττει τὸ ψῦχος, οὐ προηγουμένως, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, ὅ-

κὸς, ὅτι συστέλλει καὶ ἐνάγει τὸ θερμὸν ἐπὶ τὸ ἐργαζόμενον ἐκεῖ, πλέον δ' ὂν καὶ ἰσχυρὸν μᾶλλον. ἡ αὐτὴ δὲ αἰτία καὶ ὅτι τοῖς λειποψυχοῦσι ψυχρὸν ὕδωρ προσχέουσιν, ψυχροῦ τοῦ πάθους ὄντος. συνέχει γὰρ καὶ ἐξιέναι κωλύει τὸ θερμὸν, ἐμφράττον τοὺς πόρους, καὶ καταψῦχον τὸ πέριξ· ἀθροισθὲν γὰρ τοῦτο δεῖ καὶ ἀνακαλέσασθαι.[24] διὸ καὶ κατέχειν τινὲς κελεύουσι τὸ πνεῦμα τοὺς ἐκλυομένους· ἅμα γὰρ διαθερμαίνεται, καὶ τὸ ἐντὸς, καὶ τὸ ὕδωρ ἐμπίπτον λύει τὴν λειποθυμίαν· ἐν τῷ ψύχει δὲ μᾶλλον, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ ἢ τῷ ἡλίῳ, διὰ τὸ ψυχρότερον εἶναι τὸ περιεστηκός. ἐκθλίβεται γὰρ μᾶλλον τὸ θερμὸν, καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς δὲ θερμότερα τοῦ χειμῶνος ἢ τοῦ θέρους, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. καὶ ἔνια γὰρ ἀναζεῖ μᾶλλον· τὸ δὲ θερμαινόμενον ὕδωρ, οὐχ ὁμοίως ὑπερζεῖ, καὶ τοῦ θέρους μᾶλλον θερμαινόμενον ὡς εἰπεῖν. ὅτι δὲ ὑπερζεῖν ἐστιν, ἐν ἀποβολῇ τῶν πομφολύγων· αὗται δ' οὐχ ὁμοίως αἴρεσθαι δύνανται, διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ περιέχοντος ἀέρος. θλίβεται γὰρ, καὶ ὥσπερ ἐπικόπτει· διὸ καὶ ταχὺ συμπίπτουσιν ἅμα, τῷ τε πλήθει καὶ τοῖς ὄγκοις ἐλάττους γίνονται· τοῦ δὲ θέρους ἀνάπαλιν.[25] ὅτι δὲ ἰσχυρὸν εἰς τὸ ἀναγαγεῖν καὶ συναθροῖσαι τὸ θερμὸν, σημεῖον καὶ τὰ τηκόμενα καὶ τὰ ῥηγνύμενα τῶν ἐλατῶν καὶ χυτῶν. καττίτερον γὰρ φασὶ καὶ μόλιβδον ἤδη τακῆναι ἐν τῷ Πόντῳ, πάγου καὶ χειμῶνος ὄντος νεανικοῦ, χαλκὸν δὲ ῥαγῆναι. τοῦτο δὲ δῆλον ὡς διὰ τὸ ἐμπνευματωθῆναι τὴν θερμότητα συστελλομένου καὶ συνιόντος τοῦ θερμοῦ. τὸ γὰρ πνεῦμα διεκπίπτον, ποιεῖ τὴν ῥῆξιν. καὶ ὑπὸ χιόνος δὲ, τῆς γῆς ἀναζύμωσις,[26] καὶ γένεσις ἐν αὐτῇ τῇ χιόνι ζώων ἐνίων. ἁπλῶς δὲ καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν ἐν τῇ γῇ πάντων, ἀπ' αὐτῶν ἀρξαμένοις τῶν ὑδάτων· ἐπεὶ καὶ ἡ ἀναθυμίασις καὶ ὁ ἀτμὸς πλείων, οὐ μόνον διὰ τὸν ἀθροισμὸν τοῦ θερμοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν ἅμα καθυγραινομένης· τοῦτο μὲν οὖν φανερὸν ἐκ πολλῶν, ὅτι καὶ ἰσχύει μᾶλλον ἠθροισμένον, καὶ ἀσθενέστερον γίνεται διακεχυμένον.[27] ἓν δέ τι τῶν ὑπὸ τοῦτο καὶ τὸ διαμένειν ἐστὶ τὸ πῦρ ἐγκρυφθέν. περιείργει γὰρ ἡ τέφρα, καὶ κωλύει τὸν ἀέρα τὸν ἔξωθεν προσπίπτοντα σβέννυσθαι· σβεννύει γὰρ τὸ ψυχρόν· καὶ τὴν ἀπόρροιαν μὴ γίνεσθαι τὴν τοῦ πυρός· καὶ γὰρ οὕτως ἐκμαραίνεται καταναλισκομένου τοῦ ὑγροῦ· μήδ' αὐγὴν, εἴ τις ἄρ' ἐστὶ, συναθροίζεσθαι, καθάπερ περὶ τοὺς πνιγεῖς, ἀλλ' ἔχειν δίοδον ἱκανήν.[28] τὸ

rei effectorē, qui copiosior, etiā protinus valentior est. Eadē causa est cur hominib. cum animo male est, aquā offūdūt, affectu tamē frigido. obstruens.n. meatus & circumiectū aerem refrigerās arcet, & exire prohibet calorē, quē colligere, & reuocare oportet.[24] itaq; præcipiūt nōnulli spiritum quē ducimus, continendū esse. simul .n. incalescunt interiora, simul sudor coort⁹ soluit animi defectū. frigorib. porro calefacit magis ignis, & vmbra q̄ in sole: quòd circūiectio sit frigidior, expresso magis, & expulso calore. & terræ interiora hyeme quā æstate eadē causa calidiora sunt. sed & nonnulla impēsius feruent: non tamen aqua calida itē efferuescit, vt æstate. q̄quā interdū calidior q̇ immodic⁹ feruor in bullarū eruptione positus sit: quæ nō similiter attolli possunt propter ambiētis aeris rigorē premētē & tanquā euerberantē. proinde subito collabūtur, numeroque pauciores & magnitudine minores gignūtur: æstate, cōtrà.[25] Quod autē valentissimū sit frigus ad colligendū, & coaceruandū calorē, documēto sunt ductilia, & fusilia, quæ liquātur, & rūpuntur. Stannū & plumbū in Ponto tradūt per immane hyemis frigus & glaciē aliquādo tabuisse, æs ruptū esse: quod profecto fit humore in flatū abeūte, quādo constringitur calor, & coit. flatus.n. egrediēs erumpit. Sed & à niue terræ fermētatio idē declarat.[26] & nonnullæ bestiolæ quæ in niue gignūtur: omninoq; mutatio omnium in terra vel ab aqua auspicantib. quādo vapor, & anhelitus vberior prouenit, non solū ex caloris coaceruatione, verum etiā propter compulsionē terra humescēte. Ex multis igitur istud cōstat, valētiorē esse collectū & imbecilliorem reddi diffusū calorē.[27] Eodē illud quo que pertinet, ignē tectū permanere. Cinis enim arcet, cohibetque atque efficit ne adiecto externo aere restinguatur. frigida enim extinguūt. ignē non effluere. Sic enim cōtabescit, humore consumpto. flammam, si qua in est, nō coaceruari, queādmodū apud fornaces carbonarias: Sed satis tamē trāsitus habere.[28] Quod aūt repugnare videtur, nō erutū citi⁹ interire, ab-

lato, quàm nõ sublato cinere, nihil sanè repugnat. eius enim eam esse paucitatẽ oportet, quę aeris appulsionem non prohibeat: neq; rursũ ex igni tãtũ effluere, vt admisceatur, & obtineat aduersus aeris adiectũ: quod in nudo magis certè fieret, ex quo non absre celerius absumitur. [29] eiús.n. multi sũt interitus: vnus propè naturalis, omni consumpto humore, quodq; adeò cte mabile est. tũ.n. tanquam senescit, & emarcescit: alii externi, quorũ genus vnũ ab cognatis rebus, quas paulò ante diximus: alii à frigore, qui proprii magis esse videantur, quàm à cognatis: propterea q; contraria suapte natura contrariis exitiosa sunt. itaq; frigus etiã incurrẽs in ignẽ cinere obductũ, eũ extinguit, materiaq; iã aliqua calida, & frigida penetrabilis principium interimit: [30] quando & foco idonea, vt lignum, plus equo circũfluens; cũ etiã flãma intereat flatus magnitudine. Sic.n. & hic extinguitur ferè, inter empto, non superato principio motus magnitudine. Proinde si quid lucernis superponas, minus extinguuntur, qualiáq; hodie æreas lucernas fabricãt, quib pro laternis vtuntur, prorsus nõ extinguuntur, nisi sæuus flatus incessat. nõ.n. facilẽ ingressũ præbent, vt attingi principiũ possit. q quãdiu incolume manet, tãquã aquę caput permanet. interit etiã si quis nullã respirationẽ cõcedat. itaq; id ne eueniat, cauent qui cinere operiũt. Nã si effluere prohibeatur, se ipsũ cõprimit, & elidit. ac si quis tædas vel prunas comprimat, nõ secus q̃ lucernæ extinguũtur. [31] cũ etiã in magnis lucernis eadem de causa ignis restinguatur. pinguis.n. & immotus aer tãquã cõprimit & collidit: & velut solida perrũpere nõ potest ignis, inane desiderãs, q affectat, & in quo trepidat. ista de causa aer o parios strangulat, quod plenus & deses respirationi non concedat: proinde spiracula aperiũt, vt motu attenuetur, & demigrãs locũ cedat. Quod aũt aer plenior respirationẽ difficilẽ afferat, quãquã vel solo verbo pspicuũ est, tamẽ id etiã nebulosa & caliginosa loca declarant. atq; harum rerum istas ferè quis esse causas coniecerit. [32] Cæterum principii interitum ad extinctionem esse

ἢ δοκοῦν ὑπεναντίον εἶναι τούτῳ, διότι μὴ ἐγκρυφθὲν θᾶττον φθείρεται, μὴ ἀφαιρούντων τὴν τέφραν ἢ ὑφαιρούντων, οὐκ ἔστιν ὑπεναντίον. δεῖ γὰρ τὴν ὀλιγότητα τὴν αὐτῆς, οὔτε κωλύειν δύνασθαι τὸν ἀέρα προσπίπτειν, οὔτε πάλιν εἰς τὴν ἀπορροὴν ἰέναι τοσαύτην, ὥστε μίγνυσθαι καὶ κρατεῖν τοῦ προσπίπτοντος. ὅπερ εἰ γυμνὸν ἦν, ἐποίει ἂν μᾶλλον. ὥστε εὐλόγως καὶ τάχιστα ἀναλίσκεται τοῦτο. [29] φθοραὶ γὰρ πυρὸς πλείους· ἡ μὲν ὥσπερ φυσική τις, ἐξαναλισκομένου τοῦ ὑγροῦ, καὶ ἁπλῶς τοῦ καυστοῦ· τότε γὰρ ὥσπερ φθίνει καὶ μαραίνεται· αἱ δ' ἐκ τῶν ἔξωθεν· ὧν ἓν μέν τι γένος αἱ ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν, ἃς ὀλίγῳ πρότερον εἴπομεν· ἄλλαι δ' ὑπὸ ψυχροῦ, οἰκεῖαι μᾶλλον δόξασαι τῶν ὑπὸ τοῦ ὁμογενοῦς. τὰ γὰρ ἐναντία, φθαρτικὰ φύσει τῶν ἐναντίων. διὸ δὴ καὶ ἡ προσπίπτουσα ψυχρότης, εἰς τὸ τετεφρωμένον πῦρ σβεννύουσιν. ἤδη πού τις καὶ θερμὴ καὶ ψυχρὰ οὐσία διαδυτικὴ καταφθείρει τὴν ἀρχήν. [30] ἐπεὶ καὶ ἡ φύσις καυστή, καθάπερ ἤδη πλείων περιρρέουσα, τὴν ἱκανῆς ἐπὶ τοῦ τε φλογώδους. καὶ ὑπὸ πνεύματος μεγέθους. καὶ γὰρ οὕτω σβέννυται φθειρομένης καὶ ὥσπερ κατισχυομένης τῇ μείζονι κινήσει, ἀλλὰ τρόπον τινὰ καταφθειρομένης καὶ εἰς ταῦτα τῆς ἀρχῆς. διὸ καὶ ὅταν ἐπιτεθῇ τι τοῖς λύχνοις, ἧττον σβέννυνται, καὶ οὕς γε νῦν ποιοῦσι τοὺς χαλκοῦς, οἷς ἀντὶ τῶν λαμπτήρων [χρῶνται] τὸ ὅλον, οὐ σβέννυνται, πλὴν ἐὰν ἔκτοπόν τι γένηται πνεῦμα. οὐ γὰρ ἔχοντες οὐδαμῇ παράδυσιν, οὐχ ἅπτονται τῆς ἀρχῆς. ὡς δ' ἂν αὕτη μένῃ, καθάπερ ὕδατος πηγὴ μένει, [καὶ ἡ φλὸξ σβέννυται, καὶ ἐάν τις ἀποστεγάσῃ πάντῃ,] καὶ ἐὰν μὴ ἔχῃ μίαν ἀναπνοὴν διδῷ. διὸ καὶ ἐν τῇ τέφρᾳ ἐγκρύπτουσι τοῦτ' εὐλαβούμενοι. κωλυόμενον γὰρ ἀπορρεῖν, αὐτὸ ἑαυτῷ θλίβεται. καὶ ἐάν τις καταθλίβῃ τὰς δᾷδας ἢ τοὺς ἄνθρακας, ὥσπερ καὶ τοὺς λύχνους, ἀποσβεννύουσιν. [31] ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν τοῖς μεγάλοις λύχνοις διὰ τοιαύτην αἰτίαν σβέννυται. παχὺς γὰρ ὢν ὁ ἀὴρ καὶ ἀκίνητος, οἷον καταπιέζει καὶ θλίβει, καθάπερ εἴ τι στερεὸν οὐ δύναται διαβιάσασθαι τὸ πῦρ, κενὸν δὴ ζητεῖ, πρὸς ὃ καὶ ἐν ᾧ ἡ φορά. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν πνιγμὸν ποιεῖ τοῖς ἐργαζομένοις ὁ ἀήρ, ὅτι παχύς τε καὶ ἠρεμῶν οὐ γὰρ διαδίδωσι τῇ ἐκπνοῇ. διὸ καὶ τὰ ψυχαγώγια ποιοῦσιν, ὅπως λεπτύνηται τῇ κινήσει, καὶ ἅμα μεταβάλλων διδῷ χώραν. ὅτι δὲ ὁ παχὺς δύσπνους, φανερὸν μὲν καὶ ἁπλῶς λεχθέν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁμιχλώδη καὶ θολερώδη παραμαρτυροῦσι. καὶ τούτων μὲν ταύτας ἄν τις ὑπολάβοι τὰς αἰτίας. [32] ὅτι δ' ἡ ἀρχὴ φθειρομένη, κυριωτάτη πρὸς τὴν σβέσιν, κἀκεῖθεν φανερόν.

τὴν γὰρ πίτταν καιομένην τὸ μὲν ὕδωρ οὐ σβέννυσι, τὸ δὲ ἔλαιον σβέννυσιν, ὅτι διαλύεται, λεπτότερον ὄν, πρὸς τὴν ἀρχὴν, καίτοι μάλιστα καυστόν. ἀλλ᾽ ὅ τι ἂν ἀπολάβῃ καὶ θλίψῃ, ταύτην ἔσβεσεν, ὥσπερ καὶ τοὺς λύχνους ἐπιρρυέν. πάλιν δὲ τὸ ὄξος σβεστικώτερον τοῦ ὕδατος, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, θερμότατον ὂν τῶν λοιπῶν. εἰσδύεται γὰρ μάλιστα καὶ πλεῖστον, ὥστε θιγγάνειν τῆς ἀρχῆς. 33 οὐ γὰρ ᾗ ψυχρὸν, σβέννυσι πάντως τὸ ψυχρόν· τοῦτο δὲ δῆλον, ὅτι καὶ τὸ ζέον ὕδωρ. ἀλλ᾽ ᾗ τὴν ἀρχὴν ἐπικλείει καὶ καταλαμβάνει· συντεθέντα μὲν οὖν ἄμφω τό θ᾽ ὑγρὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, μᾶλλον φθείρει. γίνεται γὰρ τοῖς ἐναντίοις ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἡ φθορά. τὸ γὰρ πῦρ, θερμὸν καὶ ξηρόν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ χωριζόμενον ἑκάτερον φθαρτικόν. ὁ μὲν γὰρ ἀὴρ, ᾗ ψυχρὸς, σβέννυσι. τὸ δὴ ὕδωρ, ᾗ ὑγρόν. 34 καὶ αὗται μὲν, ἐοίκασιν ὥσπερ φυσικαῖς τισι ταῖς ἐναντίαις ὑπὸ τῶν ἐναντίων γινόμεναι. ἡ δὲ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καθάπερ ἡ παρὰ φύσιν. οὐκ ἔστι δὲ παρὰ φύσιν, τὸ τὴν ἐλάττω κρατεῖσθαι δύναμιν ὑπὸ τῆς μείζονος. 35 φθείρει δὲ καὶ τὰ οἰκείως φθαρτικὰ ταῖς ὑπερβολαῖς. ἐπεὶ μέχρι γε τούτου καὶ συναύξει λαμβάνοντος συμμετρίαν. οἷον τὸ μὲν ὑγρὸν αὐτὸ καιόμενον. τὸ δὲ ψυχρὸν, συνθλίβον, ἰσχυρότερον ποιεῖ. τὸ δὲ πνεῦμα τῇ κινήσει συνεκκαίει καὶ ζωπυρεῖ. 36 διὸ καὶ οἱ λύχνοι πλεῖον ἔλαιον ἀναλίσκουσιν ἐν τοῖς πνεύμασι. καὶ τὰ ξύλα θᾶττον κατακαίεται σφοδροτέρας καὶ πλείονος τῆς κινήσεως γινομένης. ἡ δὲ μείζων καὶ ἀσύμμετρος, ἀπέσβεσε. 37 καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν λύχνος ἀποσβέννυται φυσώμενος· τὰ δὲ ξύλα καὶ οἱ ἄνθρακες, ἐκκαίονται. τὸ μὲν γὰρ οὐκ ἔστι σύμμετρον πνεῦμα λαβεῖν. ἅμα δὲ καὶ εὔκαυστον ἔχον τὸ πυρούμενον, οὐ δεῖται τῆς ἔξωθεν πνοῆς. τό τε γὰρ ἐλλύχνιον, ἅτε μανὸν καὶ ξηρὸν, ἐφέλκεται τὴν ὑγρότητα. καὶ τὸ ἔλαιον αὐτὸ καιόμενον. ὁ δὴ ἄνθραξ καὶ τὸ ξύλον, οὐ δύναται καίεσθαι μὴ φυσώμενα, διὰ τὸ γεῶδες καὶ στερεόν. οἱ γὰρ πόροι, πυκνοὶ τῶν τοιούτων πάντων· οὓς διοίγει καὶ ποιεῖ τῷ πυρὶ τὸ πνεῦμα. καὶ ὅσῳ ἂν πλείω καὶ ἐλάττω με-

esse efficacissimum, hinc perspicuũ fuerit. Picem ardẽtem aqua non restinguit, oleum extinguit: propterea quòd ea tenuius, & subtilius ad principium peruadit: quamquam omniũ ad cremãdum aptissimum: sed quicquid deprehenderit, & oppresserit, extinguit, velut & lucernis ipsis suffusum. Rursus acetum eandẽ ob causam quàm aqua magis extinguit: cũ sit tamen reliquorum calidissimum. Subit enim maximè & magna copia, vt principium attingat. 33 Nam quod frigidum est, non qua frigidum, vsquequaq; extinguit. quod ex eo perspici potest, quia feruens aqua extinguit. Sed quia principium intercludit, & occupat: proinde ambo composita, humidũ & frigidum vehementius perimũt, cũ præsertim contrariis à suis contrariis exitiũ oriatur, ignisq; calidus sit, & siccus. verũ illa tamen separata exitiosa sunt. Nã aer, vt frigid9 extinguit: aqua vt humida. 34 qui quidem interitus naturalibus similes sũt quos contrariis sua afferunt contraria: quem autem sibi cõscîscit, veluti contra naturam est: nec tamen contra naturam est, maiorem vim à minore superari. 35 cum etiam quæ propriè exitialia sunt, exuperantia perimant. quando eatenus amplificant, quoad moderata sunt: verbi causa, humor ipse ardendo, & frigus comprimendo corroborant: flatus agitatione accendit, & exuscitat. 36 itaq; lucernæ plus olei per flatum consumunt, & ligna citius cremantur, acriore & maiore motu lacessente: qui si porrò maior sit & immodicus, extinguit. 37 ideoque lucerna flatu extinguitur: ligna & carbones accenduntur. nec enim modificatum flatum accipere potest: simul cũ ipsa ardeat, & quod flagret in prõptu habeat, externo non indiget afflatu. Nã & ellychnium, rarũm præsertim & siccum, humorem allicit, & oleum ipsum, quod flagrat. lignum autem & carbo ardere non possunt nisi adflata, propter terrenam soliditatem.

Crebra quippe foramina eorum omnium sunt, quæ aperit, & peruia reddit igni flatus: & quo plura minutiusque diuisa occurrunt eò magis. ideò Carbones nonnunquam frangentes & inter se admouentes aspirant. Nam ex pusillis coeuntibus

tanquam laticibus flamma cumulatur, & igniaria tritu idem istud faciunt, lignisque minutos fomites & cremia adhibentes, carbones afflant. & Carbo ipse afflatus magis citiusque accenditur, velut in ferrariis officinis. atq; id non ab nulla ratione fieri videtur, iuuari ignem flatu, quippe cum ignis flatus quædam natura sit. 38 Sed quoniam plurima sunt, eaque passim discrepantia, quæ vel cremari, vel ignescere queant; proinde eorum quoque potestates sunt dispares: nec quòd aliud, idem aliud quoduis protinus effecerit, velut Carbo, non item vti flamma illuminat, nec ea & lucerna similiter, nec ista flagrans, & malignius ardens. Sed quò putior flamma est, eo minus terreni habet, & aquei, aut postremo quòd officiat, quibus ex reb us fumus & exhalatio vaporatur. eo proinde nomine viridium lignorum flamma rutilior est, quàm coctilium: quòd in ea plus istius generis est, per quod perlucens inficitur, veluti sol cœlo concretiore. Carbo autem flammam præter admodum paucam non gignit: propterea quòd in eo magna vis humoris non est, qui in aerem mutetur. humor enim ignescens flamma est. 39 Cum ergo in his tanta varietas versetur, non temerarium fuerit à nonnullis minus calidis quædam magis incalescere, velut harundinis flamma homines, & aquam, magis quàm lignorum. quamquam vt ignis à solidissimis quibusque est, ita maximè calet: Cum carbo tamen, qui solidissimus est, minimè omnium calefaciat: solisque vapor homines merito colorauerit; ignis non colorauerit. in quibus omnibus tenuitatem & crassitudinem iure quis causabitur. Carnem enim & aquam velocissime calfacit harundinum flamma propter subtilitatem, & crebritatem. Subtilis enim est, quia leuis: Crebra, quia continens. Subtilitas autem penetrabilis est; calorque ex contagione., & admixtione contingit. qua de causa etiam flamma, quam toti Carbones ad id efficacior, simulque vberior, & confertior quoque est emanatio. in totum non iisdem fortasse vtrumque calfacit: sin minus, certè non eodem vtrique

μεριζόμενα, προσεστάτηκε μᾶλλον· διὰ τοῦτο καταγνύντες τοὺς ἄνθρακας ἐνίοτε καὶ προσσάττοντες ἀλλήλοις, φυσῶσιν· ἐκ μικρῶν γὰρ συνιόντων, ὥσπερ ναματίων, καὶ ἡ φλὸξ γίνεται. καὶ τὰ πυρεῖα τῇ τρίψει τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ καὶ τοῖς ξύλοις· ὑπεκκαύματα λεπτὰ λαμβάνοντες, φυσῶσι τοὺς ἄνθρακας. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἄνθραξ, φυσώμενος, μᾶλλον καὶ θᾶττον ἐκκαίεται. καθάπερ ἐν τοῖς χαλκείοις. τοῦτο μὲν οὖν. οὐκ ἂν ἀλόγως δόξειε συνεργεῖν πνεύματι. καὶ γὰρ τὸ πῦρ οἷον πνεύματός τις φύσις. 38 ἐπεὶ δὲ πλείω καὶ ἀεὶ διαφέροντα τὰ καυστὰ καὶ πυρωτά, διὰ τοῦτο καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν ἕτεραι· καὶ οὐχ᾽ ἅπερ θάτερον δύναται καὶ θάτερον ποιεῖν, οἷον ὁ ἄνθραξ οὐ φωτίζει ὥσπερ ἡ φλόξ· οὐδ᾽ αὕτη καὶ ὁ λύχνος ὁμοίως, οὐδ᾽ ἂν οὗτος τῷ ἐκκαίων, καὶ αὔων· ἀλλ᾽ ὅσῳ δὴ καθαρωτέρα, τοσούτῳ μᾶλλον οὐκ ἔχουσα γεῶδες, οὐδὲ ὑδατῶδες, οὐδὲ ἐν αὐτῇ τὸ ἀντιφερόμενον ἐξ ὧν ὁ καπνὸς καὶ ἡ ἀναθυμίασις. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ τῶν χλωρῶν ἐρυθροτέρα φλόξ, ἢ τῶν ξηρῶν, ὅτι πλεῖον ἔχει τὸ τοιοῦτον. δι᾽ οὗ διαφαινομένη λαμβάνει τὴν χροιάν, ὥσπερ καὶ ὁ ἥλιος, ὅταν ᾖ παχὺς ὁ ἀήρ. ὁ δὲ ἄνθραξ οὐδὲ ποιεῖ φλόγα, πλὴν ὀλίγην. διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὴν ἐξαερουμένην πολλὴν ὑγρότητα. πυρουμένη [γὰρ] αὕτη ἡ φλόξ. 39 οὔσης δὲ τῆς εἰρημένης ἀνωμαλίας, οὐ̓ ἄλογον ἤδη καὶ τὸ θερμαίνειν ἔνια μᾶλλον καὶ θᾶττον, [ἧττον] ὄντα θερμά, καθάπερ ἡ τοῦ καλάμου φλὸξ καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, τῆς ἀπὸ τῶν ξύλων. καίτοι θερμότατόν γε πῦρ ὅλως [τὸ] ἀπὸ τῶν στερεωτάτων· ὁ δ᾽ ἄνθραξ ἥκιστα θερμαίνει στερεώτατος ὤν· καὶ τὴν μὲν τοῦ ἡλίου θερμότητα μελαίνειν τὰ σώματα. τὴν δὲ τοῦ πυρός, μή. πάντων δὲ τούτων καὶ τῶν τοιούτων αἰτιάσαιτ᾽ ἄν τις τὴν λεπτότητα καὶ τὴν παχύτητα. θερμαίνει τε γὰρ τὴν σάρκα καὶ τὸ ὕδωρ ἡ τῶν καλάμων τάχιστα, διὰ τὴν λεπτότητα καὶ πυκνότητα. λεπτὴ μὲν γὰρ ὅτι κοῦφος· συνεχὴς δέ, ὅτι πυκνή· τὸ δὲ λεπτὸν, διαδυτικόν· καὶ τὸ θερμαίνεσθαι, διὰ τὴν συναφὴν καὶ κατάμιξιν· ἥτε φλὸξ ὅλως τῶν ἀνθράκων μᾶλλον διὰ τοῦτο, καὶ ἅμα πλείων ἡ ἀπορροὴ [καὶ] ἀθροωτέρα· τὸ δὲ ὅλον οὐ διὰ τῶν αὐτῶν ἴσον ἑκάτερον θερμαντικόν. εἰ δὲ μή, ὡς οὐχ᾽ αὕτως γ᾽ ἔχον, οὐδὲ ὁμοίως ἑκάτερον. ὁ ἄνθραξ μὲν, ὁ στερεώτατος. φλὸξ δὲ ἡ λεπτο-

τάτη καὶ πυκνοτάτη. θερμαίνει μὲν γὰρ ἡ φλὸξ, διὰ ταῦτα μᾶλλον ἔνια. κατακάει δὲ πάλιν οὐχ ὁμοίως, ὅτι λεπτοτέρα καὶ ἀσθενεστέρα. 40 τὸ γὰρ ἐν τῷ γεώδει καὶ στερεῷ πῦρ θερμότατον, οὐχ ὁρμᾷ δ' ὁμοίως, ἀλλ' ἀποστεγόμενον ὑπὸ τῆς θερμότητος, ἔχον τε τὸ καυστὸν σῶμα. τὸ δὲ στερεὸν, διὰ τὴν πυκνότητα καὶ σκληρότητα πυρωθὲν, καθάπερ σίδηρος, χαλκὸς, λίθος, ὄστρεα κενὰ, τῇ φύσει σχεδὸν ψυχρότατα. στέγει γὰρ ἐν αὑτοῖς μάλιστα καὶ τηρεῖ τὸ θερμόν. ὥστ' εὐλόγως καυστικώτατα τῆς σαρκός. ἅμα δὲ καὶ ἡ τῆς φλογὸς φορὰ ποιεῖ τινὰ παραλλαγήν. διὸ καὶ οἱ κινοῦντες ἐν τῇ φλογὶ τὰς χεῖρας ὀξέως, οὐ κατακάονται. θᾶττον γὰρ ἡ κίνησις τῆς χειρὸς οὖσα, καὶ ἅμα μεταλλάττουσα τὰ μέρη, κωλύει τὴν κατάκαυσιν. οὐ γὰρ καίει μὴ ἐπιμείναντι τὸν αὐτὸν χρόνον. διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐν τῷ ἡλίῳ βαδίζοντες, ἧττον καίονται τῶν καθημένων· καὶ οἱ τρέχοντες, ἔτι τούτων, ἅμα δ' ἴσως τούτοις δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τῆς κινήσεως τοῦ ἀέρος γινομένη, ποιεῖ τινὰ κατάψυξιν. 41 ἔχει δὲ καὶ πρὸς τὰς τήξεις καὶ πρὸς τὰς ἑψήσεις, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα, μεγάλας ἕκαστα πρὸς τὰ ὑποκείμενα διαφοράς· οἷον ὅλως μαλακῆς ἢ θερμοτάτης, ἢ μὴ σκληρᾶς, ἢ πάλιν ὀξείας καὶ σφοδροτέρας καὶ ἀθροωτέρας· ἀπὸ μὲν μαλακῶν καὶ μανῶν μαλακώτερον τὸ θερμόν· ἀπὸ δὲ τῶν σκληρῶν καὶ πυκνῶν, σφοδρότερον. 42 διὸ καὶ οἱ ἰατροὶ τοὺς ἥλους καίουσι τῷ οἰσύῳ· μαλακωτάτη γὰρ ἡ ἀπὸ τούτου θερμότης. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ταῖς πυριάσεσι καὶ τοῖς ἀλείμμασιν. ἀπὸ τοιούτων γὰρ ζητοῦσι τὰς θερμότητας σχεδόν. 43 ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι κατὰ λόγον. αἷς μὲν ὥσπερ βιαιοτέρα τις χρῆσις, ὥσπερ τῇ χαλκευτικῇ τὴν σφοδροτάτην. διὸ καὶ τοὺς ἄνθρακας τοὺς γεωδεστάτους καὶ πυκνοτάτους λαμβάνουσι. 44 καὶ ἐνίους γε στιπτοὺς ποιοῦσιν ἕνεκα τῆς ἰσχύος· καὶ ἔτι ταῖς φύσαις χρῶνται. σφοδροτέρα γὰρ οὕτως ἡ θερμότης καὶ ἀθροωτέρα, συνεκκαιόντος τοῦ πνεύματος. 45 ἐν τούτῳ δ' οἴω τῷ γε καὶ ἐκεῖνο τὸ ἀπορούμενον. ὅτι ὁ μὲν ἥλιος, μελαίνει τὴν σάρκα· τὸ δὲ πῦρ, οὔ. συμβαίνει γὰρ τὴν μὲν τοῦ ἡλίου θερμότητα, λεπτὴν οὖσαν καὶ μαλακὴν, εἰσάγεσθαι κατὰ μικρὸν

usque habitu: sed solidissimus quisque carbo, flamma tenuissima & creberrima. His de causis, nonnulla impensius flamma calfacit: verum non item torret, & vrit: quòd tenuior & imbecillior sit. 40 ignis enim in solido & terreno calidissimus est, non æque tamen se effert, sed densitate cohibetur, & corpus torridum occupat. Solidum autem propter densitatem & duritiem, ignitum vrit, quemadmodum ferrum, æs, lapis, ostrea inania, quorum frigidissima fere natura est. Continent enim in se ipsa calorem, & conseruant. itaque ex eo carnem maxime torrent. adhæc flammæ trepidatio, aliquid mutat. proinde qui in flamma manus mouent leuiter, non vruntur. Nam celerior manus agitatio etiam partes transmouendo vri prohibet. non enim vrit tantundem non permanenti.

Quo fit, vt qui in sole ambulant, minus vrantur sedentibus, & qui currunt etiam ambulantibus minus: adde quòd his aeris etiam motus aliquid refrigerationis forrassis affert. 41 magni autem refert, & ad liquandum & coquendum reliquaque generis eiusdem, qualis quæque materia sit, verbi gratia flammam ne mollem habeat, an calidissimam, an non duram, an rursum velocem & vehementiorem, & confertam. Nam à laxis & mollib. mollior quoq; oritur calor, à duris & densis vehementior. 42 itaq; medici vitice clauos adurunt, cuius calor mollissimus est. itidem in fomentis & vnctionibus ab huiusmodi materiis vaporem fere flagitant: 43 sic aliæ artes pro rata portione. quarum enim administratio vehementioris est operis, velut ferrariorum ars vaporem acerrimum desiderant. 44 Proinde Carbones omnium densissimos terrenosq; maxime sumunt, ac nonnullos quoque στιπτοὺς id est striictiuos reddunt, quo maior vis sit: follesque adhibent. Sic enim acrior calor est & plenior, præterea flatu accendente. 45 in quo & illa quoque quæstio soluitur, quid sit, quòd sol carnem coloret, ignis non coloret. euenit enim,

vt ſolis calor tenuis & mollis ſenſim foramina ineat, & ſumma corporis vaporet, & inurat. proinde ſine doloris ſenſu ſuſtinetur: ignis calor craſſior & violentior, cùm amplius calfaciat, ſtatim ſubeunte ſanguine coloris bonitatem adfert, poſtea non remanet. Siquis tamen eo vehementius vtatur, vt vſtuletur, atrum reddit. nam ambuſta atra ſunt, atque adeò quę vſtulantur. ex quo & ignis maculæ talem nonnunquam calorem habent, tanquam igni extincto, velut in carbonibus. 46 nihil enim abſque humore nigricat, quo vſto & deflagrato, alba efficiuntur omnia & cineritia, quemadmodum & oſſa. 47 Quod autem de fictilibus fertur, ea nigreſcere igni, carnem non nigreſcere, aut verum non eſt, aut diſſimile. nam admixtione aliqua infuſcat, fuliginem & fumum offundēs, quēadmodum & ligna, & fictilia & parietes: quando & carbones eodem ferè modo. Subit enim penitus fumus, magnam vim terreni tollens, ſimul non omnis humor exuritur, ſi minuitur. Quamobrem aliis omnibus grauiores ſunt. Nam dum eiuſmodi tollitur anhelit' flatu trahitur, & porrò penetrat: proinde caput grauitate afficit, & totum corpus tentat atq; harum rerum iſtam cauſam exiſtimare conuenit. 48 Quod ſi aliis in generibus calor verſetur, in materia, verbi gratia, humida vel ſicca, maius quoq; ex eo diſcrimen extiterit. Nā multa calor vterque efficere non poteſt, non imbecillior alioqui, quę tamen alteruter poteſt: velut aqua feruens, quamquam tactu calidior, aut certè non minus calida quàm flāma, nō magnopere liquat. 49 rurſum ignis humorem paulatim educere nō poteſt, neque inire & craſſum reddere, ſed propter ſiccitatem externis omnibus foraminibus denſatis, tanquā oua reddit. eodem quoque modo ſi quid oporteat molli calore coquere, vel craſſum reddere humor tanquā concreſcens mollit. 50 quamobrem cum exſiccatus aer eſt, fructus carbunculat, & vbicunque terratum eſt generis, iſtud ſemper euenit: præterquam ſicubi irriguum ſolum ſuccum miniſtran-

εἰς τοὺς πόρους, καὶ ὥσπερ ἀναθυμιᾶν καὶ ἐπικαίειν τὰ ἐπιπολῆς· διὸ καὶ ἄλυπος, ὥστε ὑπομένειν. τὴν δὲ τοῦ πυρὸς, παχυτέραν καὶ σφοδροτέραν οὖσαν, διαθερμαίνουσαν μᾶλλον. τὸ παραχρῆμα μὲν ἀνιόντος τοῦ αἵματος ποιεῖν εὔχροιαν. ὕστερον δ' οὐ διαμένειν· οὐ μὴν ἀλλ' ἐάν γε τούτων σφοδρότερον χρήσηται, καὶ κατακαύσει μελαίνει· μέλανα γὰρ τὰ πυρίκαυστα, καὶ ὅλως τὰ κατακαιόμενα· διὸ καὶ αἱ φωκίδες ἔχουσιν ἐνιαχοῦ τοιαύτην τινὰ χρόαν, ὥσπερ ἀποσβεννυμένου τοῦ πυρὸς, καθάπερ ἐν τοῖς ἄνθραξιν. 46 οὐδὲν γὰρ μέλαν ἄνευ ὑγρότητος· ἀλλ' ὅτι ἐκκαυθῇ, πάντα λευκὰ καὶ τεφρώδη, καθάπερ καὶ τὰ ὀστᾶ. 47 τὸ δ' ἐπὶ τοῦ κεράμου λεγόμενον, ὅτι μελαίνει τὸ πῦρ τὴν σάρκα μὴ μελαῖνον, ἢ οὐκ ἀληθὲς, ἢ οὐχ ὅμοιον. μίξει γάρ τινι μελαίνει τὸν ἄσβολον καὶ τὸν καπνὸν ἀναφέρων, ὥσπερ καὶ τὰ ξύλα καὶ τὸν κέραμον καὶ τοὺς τοίχους· ἐπεὶ καὶ τοὺς ἄνθρακας τρόπον τινὰ παραπλησίως, ἐγκαταδύεται γὰρ ὁ καπνὸς ἀναφέρων πολὺ γεῶδες. ἅμα δὲ ἡ καὶ ὑγρότης οὐ πᾶσα ἐκκαίεται, διὰ τὸ μειοῦσθαι· καὶ διὰ τοῦτο βαρύτεροι τῶν ἄλλων εἰσίν. ἀναφερομένης γὰρ τῆς τοιαύτης ἀναθυμιάσεως ἕλκεται τῇ πνοῇ καὶ εἰσδύεται πόρρω. διὸ καὶ βαρύνει τὰς κεφαλὰς καὶ ὅλα τὰ σώματα· τούτων μὲν οὖν ταύτας τὰς αἰτίας ὑποληπτέον. 48 ἐὰν δὲ ὅλως ἐν ἑτέροις γένεσι τεθῇ τὸ θερμὸν, οἷον ὑγρῷ καὶ ξηρῷ, πλείων ἔτι γίνεται διαφορά. πολλὰ γὰρ οὐ δύναται ποιεῖν ἑκάτερον ὧν θάτερον οὐκ ἀσθενέστερον ἔχειν δοκεῖ τὸ θερμόν. οἷον τὸ ὕδωρ ζέον, θερμότερον ὂν κατὰ τὴν ἀφὴν, οὐχ ἧττον τῆς φλογὸς. οὐ τήκει ταχύ· 49 καὶ πάλιν τὸ πῦρ οὐ δύναται κατὰ μικρὸν ἐξάγειν τὸ ὑγρὸν, οὐδὲ συνιέναι καὶ παχύνειν, ἀλλὰ διὰ τὴν ξηρότητα πυκνοῦν τοὺς ἔξω πόρους, δείκνυσιν ὥσπερ τὰ ὠά· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐάν τι ἄλλο δέῃ μαλακῇ θερμότητι πέττειν ἢ παχύνειν· ἡ δὲ ὑγρότης, ὥσπερ μαλάττει πηγνυμένην. 50 διὰ τοῦτο καὶ ὅταν περίξηρος ὁ ἀὴρ ᾖ, κατακαίει τὰ ὀπωρινά. καὶ ὅπου φύσει τοιοῦτος, ἀεὶ τοῦτο συμβαίνει πλεῖον. ἐὰν μὴ τὸ ἔδαφος βοηθῇ διάρρεον, καὶ τὴν

ἰκμάδα παρέχον, ἢ δρόσοι πίπτωσιν, οὕτως ἅμα τὴν τροφήν τε λαμβάνειν καὶ πέψιν. εἰς μὲν οὖν τὰ τοιαῦτα χρήσιμον [πλέον] ἐν ὑγρότητι καὶ μεθ' ὑγρότητος τὸ θερμόν· εἰς δὲ τὰς τήξεις τὸ ὑγρὸν ἄχρηστον. αἴτιον δ' ὅτι τὸ τηκτόν, ὕδατος ὄν, φύσει ξηρᾶς δεῖται θερμότητος εἰς τὴν διάχυσιν. τὸ γὰρ ὅμοιον, ὑπὸ τοῦ ὁμοίου ἀπαθές.

Ἅμα δὲ καὶ ἡ ἀσυμμετρία τῶν πόρων ἐναντιοῦται πρὸς τὸ μὴ δέξασθαι· μεγαλομερὲς γάρ· οὐχ οἷόν τε δὲ αὐτὸ τοῦ ὑγροῦ χωρισθὲν εἰσιέναι τὸ θερμόν. ἔτι δὲ ἀσθενέστερον ὥστε διοῖξαι τοὺς πόρους, πυκνῶν καὶ συνεχῶν ὄντων τῶν ἔξωθεν. 51 διὰ δὴ τοῦθ' ἡ ξηρὰ θερμότης ἁρμόττει πρὸς τὰς τήξεις. καὶ αὕτη λαμβάνουσα τὴν συμμετρίαν. εἰ γὰρ πλείων, ἐκκαίει· τὰ δὲ καὶ ὅλως κατακαίει, πρὶν εἰς διάλυσιν ἀγαγεῖν. 52 τινὰ δὲ τοσαύτης δεῖται θερμότητος, ἢ ἐν λεπτοτέρῳ γίνεται τοῦ ὕδατος, ὥσπερ τὰ λῖνα, καὶ οἱ στήμονες οἱ ἑψημένοι. τῷ γὰρ ἀτμῷ ταῦτα διαθερμαινόμενα, λαμβάνει τὴν ἕψησιν, ἐγκαταμιγνυμένης ἅμα τῆς ἰκμάδος. ὃ καὶ χρήσιμον πρὸς ἰσχύν. 53 ἔνια δὲ τῶν βρωτῶν οὕτως ἕψεται διαφεύγειν βουλομένων τῶν ὑγρῶν. ὅθεν οὐ κακῶς κεῖται τοὔνομα τὸ πνίγειν. ἐγκατακλείουσι γάρ, περιπωμάζοντες καὶ πλάττοντες τὸν ἀτμόν· ὥστε τρίτη τις ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ πρώτου αὕτη καὶ γένεσις· τὸ μὲν γὰρ ὑγρόν, ἀπὸ τοῦ ξηροῦ γίνεται θερμόν. τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ. 54 πλὴν ἐκεῖνο μέν, μιγνυμένου πως τοῦ πυρός· τοῦτο δ' ἴδιον ἐκκρινομένου καὶ ἀπιόντος. 55 ἡ δὲ τοῖς ἐμψύχοις σώμασιν ἐνυπάρχουσα θερμότης, πλείοσι μιγνυμένη, καὶ τρόπον ἰδιώτερον· οἷον ἡ ζῶσα, καὶ γόνιμος ἤδη γίνεται τῶν ὁμοίων· ἔτι δὲ προτέρα ταύτης ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου. καὶ γὰρ αὕτη γόνιμος καὶ ζώων καὶ φυτῶν, οὐκ ἄμικτος μένουσα τῷ ἀέρι, μᾶλλον δ' ἐν αὐτῷ τούτῳ γινομένη, συμμετρίαν δέ τιν' ἔχουσα τῇ μαλακότητι καὶ λεπτότητι πρὸς τὸ φυτᾶν, οὐχ ὥσπερ ἡ τοῦ πυρὸς σκληρὰ καὶ τραχεῖα· διὸ καὶ σπέρματα, πυρωθέντα μέν,

strando opitulatur, vel ros cadit, vt simul alimentum capessant & maturentur. Has igitur ad res vtilis est ignis in humore, vel calor cum humido. Cæterum ad liquandum inutilis humor. causa est, quod quæ liquabilia sunt, cum aquæ censeantur, calore sicco suapte natura indigent, vt fundantur: cum præsertim simile à simili nihil patiatur.

Simul immoderatio foraminum aduersatur, vt humor recipi non possit, cum grandium sit partium, nec ab humore separatus calor ea ingrediatur: imbecilliorque sit, quàm vt aperire foramina queat, externis præsertim partibus densis & continuis. 51 ista de causa siccus calor conuenit liquationi, modum quendam & temperamentum adeptus, cum maior eius vis exurat: quædam etiam omnino vel ante dissolutionem torreat. 52 Nonnulla tanto egent calore, quantus tenuiore gignitur aquæ portione, velut retia, & licia quæ coquuntur. Nam ista vapore concalefacta coctūram accipiunt, admixto vnà humore, quod & illis vtilissimum est ad firmitatem. 53 Nonnulla item esculenta sic coquuntur, quæ humorem auent effugere. Proinde non malè suffocationis nomen impositum est. includunt enim operculantes, & obstruentes vaporem, vt tertius quidam recessus à primo & ortus esse videatur. Nam humor à sicco incalescit, hoc vero ab humore: 54 nisi quòd illud fit admixto quodam modo igne, hoc cum suum & proprium quiddam excernitur, & decedit. 55 Sed calor, qui in corporibus animatis inest, pluribus admixtus & peculiari quodam modo temperatus, viuax & genitalis ad procreationem similium redditur: & illo etiam prior solis calor. is enim etiam genitalis animantium omnium & stirpium est: qui in aere impromiscuus non manet, sed in eo potius nascitur, moderationem quandam mollitudinis & subtilitatis

habens ad generandū, nō ignis more duritiā quandā torrentē. itaq; semina fricta non germinant, à sole calefacta supramodum (nonnunquā enim aiūt apud Babylonem aliisq; in locis calidiorib. in areis frumenta tanquā torrida salire) nihilosecius generant, & germinant. Ergo ignis istas caloris tot tantasque dissimilitudines habet, cū suapte natura vrens, tum vero cum aliis & in aliis mixtus.[56] ex hac ferè causa illa etiam soluitur quæstio, quid sit quòd venter numos liquare possit, aqua feruens ventre calidior non possit. Nam in totum, vt dixi, humor liquationem impedit, simul ob mollitudinem, & partium magnitudinem diuidere & aperire foramina nō potest. at ventris calor siccus magis terrestrisque est, secreto semper & pessum in vesicam eunte humore. Rursum quamobrem eorum qui in rogo cremati sunt reliquiæ quædam superant. [57] qui autem lapis apud Assum eruitur, ex quo loculos faciunt, & vbicunque terrarum talis lapis est, perpetua corpora consumit, & in cineres redigit. hic enim etiam calor interest. Quod enim istud lapis natiuo calore efficiat, argumento est calx, quæ ex eo fit. Cæterum quod calidius est, & celeriter & in tenuia comminuit. Calidiora enim & agiliora veluti flamma celeritatem habent: in pusilla comminuunt, quæ ex minutioribus coaluere particulis, quòd quoque versum penetrent. Cuiusmodi est lapidis illius calor: quando idem etiam aer inclusus in loculis efficit, & omnia in cinerem soluit, longiore tamen incalescens spacio. illius autem lapidis calor est ille quidem igne imbecillior, subtilior tamen; aere vero qui inclusus est, calidior, sed tenuis minus, vt isto celerius, illo diutius, sed minutius tamen diuidat. Quoniam autem corpulentiora omnia, & concretiora impensius incādescunt calefacta, idcirco vbicunque crassus est & caliginosus aer, ibi maiores concitantur æstus: proinde tractus nonnulli frigidissimi, iidem æstuosissimi sint.

ἄβλαστα· θερμαινόμενα, δὴ ὑπὸ τοῦ ἡλίου καθ' ὑπερβολήν. ἐνίοτε γάρ φασι περὶ Βαβυλῶνα, καὶ ἔτι τοὺς θερμοτέρους τόπους, καὶ πηδᾷν ἐπὶ τῆς ἅλω, καθάπερ τὰ φρυγόμενα· γεννᾷ καὶ βλαστάνει. τὸ μὲν οὖν πῦρ, τοσαύτας θερμοῦ τηλικαύτας ἢ τοιαύτας ἔχει διαφοράς. καὶ οὔτε καθ' αὑτὰ καὶ μετ' ἄλλων καὶ ἐν ἄλλοις μιγνυμένων, ἐκ ταύτης δέ πως τῆς αἰτίας καὶ ἐκεῖνο λύεται τὸ ἀπόρημα, διὰ τί ποτε ἡ μὲν κοιλία τήκει τὰ νομίσματα, τὸ δ' ὕδωρ ζέον, θερμότερον ὄν, οὐ τήκει. καὶ γὰρ ὅλος τὸ ὑγρὸν, ὥσπερ ἐλέχθη, κωλυτικὸν τήξεως, καὶ ἅμα διὰ τὴν μαλακότητα καὶ μεγαλομέρειαν οὐ δύναται τέμνειν, οὐ δὲ διοιγνύειν τοὺς πόρους. ἡ δὴ ἐν τῇ κοιλίᾳ θερμότης, ξηροτέρα καὶ γεωδεστέρα, διακρινομένου καὶ ὑποπονοῦντος ἀεὶ τοῦ ὑγροῦ πρὸς τὴν κύστιν· καὶ πάλιν διὰ τί τῶν μὲν ἐν τῷ πυρὶ καιομένων νεκρῶν γίνεταί τι λείψανον. [57] ὁ δ' ἐν Ἄσσῳ λίθος ἐξ οὗ τοὺς σωροὺς ποιοῦσι. καὶ ὅπου ἄλλοθι τοιοῦτος, ἀφανίζει πάντα καὶ ἐν ἑαυτῷ τέφραν ποιεῖ. διαφέρει γὰρ καὶ ἐν ταῦθ' ἡ θερμότης· ὅτι μὲν γὰρ ὁ λίθος ἐργάζεται τῇ θερμότητι, καὶ τῇ φύσει θερμὸς ὤν, σημεῖον τὸ γίνεσθαι κονίαν ἐξ αὐτοῦ. τὸ δὲ θερμότερον τὸ διαιρεῖν ταχύ τε καὶ εἰς λεπτά. ταχὺ μὲν γὰρ τὸ θερμότερον καὶ κινητικώτερον, οἷον ἡ φλόξ. εἰς δὲ μικρὰ τὸ λεπτομερέστερον, διὰ τὸ πάντη παραδύεσθαι· τοιοῦτον δὲ τὸ ἐν τῷ λίθῳ θερμόν· ἐπεὶ ποιεῖ γε τοῦτο καὶ ὁ ἀὴρ ὁ εἰς ταῦτα κλειόμενος ἐν ταῖς θήκαις, καὶ διαλύει πάντα εἰς τέφραν· ἀλλὰ χρονιώτερος, θερμανθείς· ἡ δὴ ἐν τῷ λίθῳ θερμότης, τῆς μὲν τοῦ πυρὸς ἀσθενεστέρα, λεπτοτέρα δὲ, τῆς τοῦ ἀέρος τοῦ συγκλειομένου θερμοτέρα, λεπτὴ δὴ ἧττον· ὥστε τοῦ μὲν θᾶττον, τοῦ δ' εἰς λεπτότερα διαιρεῖν χρονιώτερον· ἐπεὶ δὲ τὸ σωματωδέστερον καὶ πυκνότερον πυρωθὲν, θερμότερον διὰ τοῦ τόπου παχὺς καὶ θολερώτερος ἐπάγει καὶ καύματα μᾶλλον. ὥστ' ἔνιοι ψυχρότατοι καὶ καυματωδέστατοι. πυρωθεὶς γὰρ ὁ ἀὴρ, κατέχων ἐν ἑαυτῷ διὰ τὴν παχύτητα τὸ θερμὸν, ἐκπυροῖ τὸν τόπον· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὴ οἱ τοιοῦτοι καπνοί. ἐὰν δὲ καὶ ἐπιπνεύσῃ πνεῦμα, θερμὸν ὄντα τὸν ἀέρα προσφέρον, καίεται. διὰ τὴν αὐτὴν δὴ αἰτίαν καὶ τῶν ἑψομένων τὰ παχύτερα θερμότερα, καθάπερ τὸ γάλα, καὶ ὅλως τὰ ῥοφήματα, τοῦ ὕδατος. καὶ ἐὰν ἐπιβάλῃ τις ἐπὶ τὸ ὕδωρ, θερμαίνεται θᾶττον ἢ ψιλόν. εἶον γὰρ ἀντιφράττει καὶ κωλύει διαπνεῖν ἔξω τὸ

ξω τὸ θερμόν, ὥσπερ τὰ ἐπιπωματιζόμενα. καὶ ἅμα δὴ θερμανθέν τι θερμαίνει. πολὺ γὰρ ἔχον πυκνότητα, δύναται ποιεῖν τοῦτο, διὰ τὸ κατέχειν. ὅλως γὰρ ὃ πολλάκις λέγεται, τὸ μὲν ἐν λεπτῷ καὶ ῥέον αὐτὸ καὶ μὴ μένον, ἔτι δὲ μικρομερὲς ὄν, οὐχ᾽ ὁμοίως καίεται. τὸ δ᾽ ἐναντίως ἔχον τούτῳ, διὰ τὸν ἀθροισμὸν καίει μᾶλλον, καὶ ἰσχυρότερον γίνεται καὶ χρονιώτερον. [58] τῆς δὲ φλογὸς λευκότατον ἀεὶ καὶ καθαρώτατον τὸ μέσον. τὸ δὲ κάτω καὶ τὸ ἔσχατον, ἐρυθρά, καὶ μελαίνεται μᾶλλον. ἐμφαίνεσθαι δὲ τοῦτο μάλιστα ἐπὶ τῶν λύχνων, ὅτι ἀμιγέστατον τοῦτο τῇ ἀναθυμιάσει. τὸ μὲν γὰρ πρὸς αὐτῇ τῇ μύξῃ καὶ τοῖς λύχνοις, ἅτε ἐπὶ τοῦτο φερομένης τῆς ἀναθυμιάσεως, εὐλόγως μελαίνει μᾶλλον· [59] εἰς δὲ τὸ ἄκρον οἷον συῤῥοὴ γίνεται καταλήγοντος, ἤδη καὶ ἅμα προσεπιλαμβάνοντος τοῦ ἀέρος. ἄνω γὰρ ἡ ἰσχὺς πᾶσα καὶ ἡ φορὰ τῆς φλογός. διὸ καὶ ὁ καπνὸς ταύτῃ μάλιστα φέρεται. [60] τάχα δὲ κἀκεῖνο οὐ κακῶς, εἰ μὴ ἄρα καὶ ἀληθέστερον. ὡς οὔτε ᾗ γίνεται, οὔπω ἐστίν, οὔτε ᾗ φθείρεται, ὅμοιον. ἔτι δὲ κάτωθεν μὲν γίνεται, ἄνωθεν δὲ φθείρεται ὑπὸ τοῦ ἀέρος· τὸ δὲ μέσον, οἷον καθαρὸν καὶ εἰλικρινές. διὸ καὶ ταύτῃ μὲν διαφαίνεται, τὰ δ᾽ ἄνω κωλύει, διά τε τὸ εἰς ὀξὺ συνήκειν, καὶ διὰ τὴν κίνησιν. [61] ἀπορεῖται δὲ τοῦτο, διὰ τί ποτε τῆς φλογὸς τὸ σχῆμα πυραμοειδές ἐστι. καὶ φησὶ Δημόκριτος μὲν περὶ ψυχομένων αὐτῶν τῶν ἄλλων εἰς μικρὸν συνάγεσθαι, καὶ τέλος ἀποξύνεσθαι. ἕτεροι δέ τινες τῶν παλαιῶν, ὑπὸ τῆς τοῦ προσπίπτοντος ἀέρος καὶ πνεύματος κινήσεως περισχίζεσθαι. τότε γὰρ ἐπ᾽ ὀλίγῳ τῆς φλογὸς ἀσθενέστερον εἶναι, καὶ ἐν πλείστῃ κινήσει, ἀλλ᾽ οὐ περιψύχει· καὶ διὰ τὴν τοῦ προσπίπτοντος πνεύματος κίνησιν· εἰ γὰρ τῷ περιψύχειν, εἰσαεὶ ἔδει καὶ μὴ ὡσαύτως γίνεσθαι.

Nam aer ſemel incenſus cum in ſe ob craſſitudinem calorem ipſe contineat, locum torret; ſuntque ferè tractus eiuſmodi ab omni ſilentes aura: ſin flatus fortè inceſsat calidum aerem obiectando torretur. iſta autem de cauſa ex elixis, quę craſſiora ſunt, calidiora etiam experimur, velut lac & ſorbitiones aquę. quòd ſi quid adiiciatur aquæ, calorem citius concipiet quam mera. nã id obſtruet, nec foras calorem efflari ſinet, non aliter quàm operculata. quin etiam calefactum inuicem calefacit. quicquid enim denſitatem habet ex retentione id efficere poteſt. Nam qui in tenui verſatur fluidus ipſe permanens, & particulis ſubtilis & minutus eſt, non æque incenditur: qui ſecus affectus eſt, ex aceruatiore vrit acrius & diutius. [58] omnis autem flamma candidiſſima & liquidiſſima eſt, media ima & extrema rubeſcit magis, & infuſcatur. quod in lucerna maximè apparet, cum à vapore ſinceriſſimum medium ſit. Nam qua naribus & lucernæ propinquat, meritò nigricat magis, propterea quod eo vapor fertur: [59] Summa autem colluuies quædam petit deſinente iam igni & ſimul ineunte in confinio aere. Nam vis omnis flammæ in ſummo eſt, & omnis eius impetus. itaque illud fumus præcipuè capeſcit, illuc intendit. [60] fortaſse ne illud quidem ab re dicetur, imo & verius, neque dum qua gignitur ſimilem eſſe, neque iam qua interit. nam ima gignitur, ſumma interit ab aere, mediam mundiſſima, & liquidiſſima eſt. proinde hic nihil perſpicitur: ſumma prohibet, quia in acumen coeunt, & agitantur. [61] illud autem ambigitur, quamobrem ſit flammæ figura metæ ſimilis. Ac Democritus quidem ait, aliis omnibus circà frigentibus eam in arctum cogi, poſtremoque acuminari. Nonnulli veterum alii agitatione aeris & flatus incurrentis circuncidi. Nam & ſumma flammæ imbecilliora eſse, & multo ſolicitari motu non refrigerari, propter incurrentis flatus agitationem. Nam ſi ex refrigeratione fieret, eodem ſemper modo euenire oporteret. Sed tamen cum eorum neutrum verum

fit, ex agitatione potius quàm refrigeratione acueretur.[61] verumtamen ridicula planè est ista aeris incurrẽtis impulsio. nã ignis suopte mouetur impulsu, aerẽq; potius mouet, quam ab eo moueatur repellendo: Quando etiam in serenitate nihilo secius flamma acuitur. iam illa quoq; distractio aliena est, tanquam leuium & innatantium rerum. itaq; ista patiter eueniret omni ex parte oportebat: quoque maior esset flatus, eo magis: non vndiq; frangi & disiectari: nunc aura silente flamma præcipuè fastigiatur, nullo impedita flatu, qui rectum eius impetum interpellat. hoc ergo præterquã quod verum non est, etiã parum solers videtur.[63] Sed cũ semper agitetur, & fluat ignis: fluentia autem subinde in minus desinant, nisi aliũde quid affluat, necesse profectò fuerit eum longius porrectum continuationeq; seruantẽ, tandẽ magis coarctari. atq; ista planè fuerit in figura flãmæ caussa. imũ quippe primordiũ & valentissimũ & vberrimũ est, tractu deinde minuitur semper, desinensq; imbecillitate elanguescit continuatione retenta: quod quidẽ in aquis etiam vsu venit.[64] vsuueniretq; semper nisi gurgites interuenirent alii. vt.n. quicq; fonti vberrimo & copiosissimo proximũ est, ita maximè abũdat: deinde magis magisq; semper minuitur, ac postremo deficit:[65] nisi si loc' aliquis profundus aut inæqualis amplius vel colligat vel expandat. idem autem in aere & flamma non accidit, illo æquali, ac propter locorũ inclinationẽ eandẽ nõ eũte viam. Similis nec minus fortè propinqua stirpium conditio, quarũ incrementa in gracilitatẽ scandũt, & in acumẽ ad eũ finẽ nititur caloris conatus.[66] quoad aliud à se principiũ nactus ramorum & flagellorũ agnationẽ molliatur. Quod si quid ambiẽs aer vel interpellat, vel detrahit, quod, pbabile est, certè non vt agitat', sed vt frigidus id effecerit. amplius autẽ detrahit de imbecilliori plusq; pollet in longũ porrecto. ac de figura quidem satis.[67] Multiplex autem cum sit ignis interitus, ad vnumquemque singula referre tentandum est, velut ista: Cur quæ carnem

ὄντος δὲ οὐδ' ἑτέρου τῶν δύο, καὶ μᾶλλον ὑπὸ τῆς κινήσεως ἢ περιψύξεως ἀποξυνέσθαι. [62] γελοία δὲ ὅλως καὶ τούτοις ἡ τοῦ προσπίπτοντος ἀέρος κίνησις. ὑφ' αὑτοῦ γὰρ κινεῖται τὸ πῦρ, καὶ μᾶλλον κινεῖ τὸν ἀέρα ἢ ὑπ' ἐκείνου κινεῖται τῷ διωθεῖν· ἐπεὶ καὶ εὐδίας οὔσης, οὐδὲν ἧττον ἡ ὀξύτης τῆς φλογός. ἔτι δ' ἄτοπος ὁ περισυρμὸς, ὥσπερ κούφων τινῶν καὶ ἐπιπολαίων ὄντων. χρῆν τὰ τούτων πανταχόθεν ὁμοίως συμβαίνειν· καὶ πνεύματος ὄντος μείζονος, μᾶλλον. νῦν δ' ἐν ταῖς ἀπνοίαις ἀποκορυφοῦται μάλιστα ἡ φλόξ, ἅτε καὶ οὐ κωλυομένη τῷ πνεύματι ὅπερ διακωλύει τὴν εἰς ὀρθὸν φορὰν, ἀλλὰ περικλᾷ καὶ μεταρριπτεῖ. τοῦτο μὲν οὖν πρὸς τὸ μὴ ἀληθὲς, οὐδ' ἄγαν συνετόν. [63] εἰ δ' ἐν φορᾷ τινι καὶ ῥύσει τὸ πῦρ. ἀεὶ δὲ τῶν ῥεόντων εἰς ἔλαττον ἡ ἀποτελεύτησις· μὴ γινομένης ἄλλοθεν ἐπιρρύσεως, ἀναγκαῖον εἰς τὸν πλείω τόπον διατεινόμενον, καὶ τὸ συνεχὲς διατηροῦν, ἀποστενοῦσθαι μᾶλλον. ὥστε τοῦτο ἂν εἴη καὶ τῆς φλογὸς αἴτιον εἰς τὸν σχηματισμόν· ἡ γὰρ ἀρχὴ, κάτωθεν ἰσχυροτάτη καὶ πλείστη. μετὰ δὲ ταῦτα, ἐλάττων ἀεὶ καὶ ἀπολήγουσα, ἀσθενεστέρα, διασώζουσα δὲ τὸ συνεχές. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων γίνεται. [64] καὶ γίνοιτο ἂν, εἰ μὴ παρεμπίπτοιεν ἔξωθεν ἕτερα ῥεῖθρα· πολλῆς γὰρ οὔσης καὶ ἀθρόας τῆς πηγῆς, τὸ ἐγγύτατον πλεῖστον. εἶτα ἔλαττον ἀεὶ καὶ ἔλαττον. τελευτῶν δ' ὑπελλείπει. [65] ἐὰν μή που τόπος ἔγκοιλος ὢν ἢ καὶ ἄλλως ἀνώμαλος, ἀθροισμὸν ἢ διάχυσιν εἰς πλείω ποιήσῃ. τοῦτο δ' ἐπὶ τοῦ ἀέρος, καὶ τῆς φλογὸς οὐκ ἔστιν. ὁ μὲν γὰρ, ὁμαλής· ἡ δὲ φλὸξ, οὐ τὴν αὐτὴν φέρεται, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν τόπων ἔγκλισιν. ὅμοιον δὲ, καὶ οὐχ ἧττον ἴσως οἰκεῖον, τὸ ἐπὶ τῶν φυτῶν· καὶ γὰρ τούτων ἡ αὔξησις εἰς λεπτὸν δύνει· καὶ εἰς ὀξὺ ἡ τοῦ θερμοῦ φορὰ γινομένη, [66] μέχρι ὅτου ἀρχὰς ἑτέρας ἐν αὑτῇ λαμβάνουσα, ποιήσηται τὴν ὄζων καὶ κλάδων ἔκφυσιν, εἰ δ' ἀὴρ καὶ τὸ περιέχον κωλύει τι καὶ ἀφαιρεῖται καθάπερ εἰκὸς, οὐχ ᾗ κινούμενον ἀλλ' ᾗ ψυχρὸν, τοῦτο δρᾷ. πλείω δ' ἀφαιρεῖται καὶ μᾶλλον ἐνισχύει· δῆλον ὅτι τοῦ ἀσθενεστέρου καὶ πορρωτέρω διατεινομένου. καὶ περὶ μὲν τοῦ σχήματος ἱκανῶς εἴρηται. [67] Φθοραὶ δὲ γίνονται πλείους τοῦ πυρός· πειρατέον δ' εἰς ἑκάστην τούτων ἀνάγειν κατὰ μέρος, οἷα καὶ τὰ τοιάδε· διὰ τί τὴν σάρκα καίοντα, τὴν κοιλίαν οὐ καίει, οὐδὲ τὰ σώματα ὁμοίως.

διὰ τί δὲ τοὺς λύχνους τινὲς εἰς τὰ στόματα λαμβάνοντες, ἀποσβεννύουσι, καὶ οὐ καίονται. διὰ τί καὶ τοὺς διαπύρους ὀβελίσκους σφοδροτέρως πιάσαντες, ἧττον καίονται. διὸ καὶ διὰ τοῦ πυρὸς βαδίζοντες πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς παρασκευάζουσι, καὶ τοῦτό φασι δρᾶν. καὶ διὰ τί τὰ κατακαύματα τῷ θερμῷ καθίσταται καὶ κωλύει φλυκταίνας ἐπαίρεσθαι. πάντα γὰρ ταῦτα, καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον, εἰς ἐκείνας πίπτει τὰς αἰτίας. εἴς τε τὸ τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ πλείονος φθείρεσθαι καὶ μαραίνεσθαι, καὶ εἰς τὸ συνθλίβειν τε καὶ καταπνίγειν τὴν ἀρχήν. τοῦτο γὰρ ποιεῖ καὶ τὰ στόματα καὶ ἡ κοιλία καὶ ἡ πίεσις. οὐκ ἐᾷ γὰρ ἀπορρεῖν. μὴ ἀπορρέον δὲ, ἧττον καίει. τούτων γὰρ ἡ δύναμις, ἐπεὶ καὶ θλίβοντες οὗτοι καὶ μεταβάλλοντες τοὺς ἄνθρακας τῇ ἀποπιέσει σβεννύουσιν. [68] αἱ δὲ τῶν ὑγρῶν δυνάμεις, σβεστικώτεραι τῶν παρεισδύεσθαι μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν, ὥσπερ ἐλέχθη περὶ τοῦ ὄξους. ἐὰν δ' ἅμα καὶ γλισχρότης τις μιχθῇ, μᾶλλον. διότι τὸ μὲν διαδύνει τε καὶ ὁδοποιεῖ: τὸ δ' ὥσπερ ἐπαλείφει καὶ ἐπιπωματίζει. διά τε τοῦτο σβεστικώτατον εἶναί φασιν ἐάν τις μίξῃ τὸ ὄξος ᾠοῦ τῷ λευκῷ. τὸ μὲν γὰρ γλίσχρον· τὸ δὲ, διαδυτικόν. καὶ πρὸς τὰς ἐμπρήσεις τῶν μηχανημάτων τοῦτο μάλιστα βοηθεῖν. ἐὰν δ' ἅμα τῇ ὑγρότητι τῇ τοιαύτῃ καὶ τὸ ψυχρὸν προσῇ φύσει, καὶ τοῦτο συνεργεῖν εἰς τὴν σβέσιν, ὥσπερ καὶ περὶ τὴν σαλαμάνδραν εἶναι, ψυχρὸν γὰρ τῇ φύσει τὸ ζῷον· καὶ ἡ ἀπορρέουσα ὑγρότης γλίσχρα, καὶ ἅμα χυλόν τιν' ἔχουσα τὸν αὐτὸν, ὥστε διικνεῖσθαι πορρωτέρω. [69] σημεῖον δὲ, καὶ τὰ ὕδατα ὀλέθρια γίνεσθαι καὶ τοὺς καρποὺς, ἐὰν καταμιχθῇ, καὶ μᾶλλον τεθνεώσης. ἔτι δὲ καὶ τὸ νωθὲς τῆς πορείας συνεργεῖ. πλείω γὰρ χρόνον ἐπιμένον, μᾶλλον σβεννύουσιν. ἡ δὲ σβέσις οὐκ ἐᾷ, ὁποσονοῦν ἦν τὸ πῦρ. ἀλλ' ἐὰν σύμμετρον πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν δύναμιν. καὶ εἰς ὃ ἐὰν μὴ ἐπιχρονίσῃ πάλιν ἀναζωπυρεῖται. [70] σύμφωνον δὲ τούτῳ καὶ τὸ τὰ ἰξώδη μὴ καίεσθαι. διὸ καὶ ἔνιοι, πρὸς τὸ μὴ πάσχειν, διαλείφουσι. ψυχρὸν γὰρ δὴ καὶ γλισχρὸν ὁ ἰξός, ὥστε μὴ διὰ τὴν πυκνότητα δέχεσθαι, καὶ διὰ τὸ ψυχρὸν σβεννύεσθαι. τούτων μὲν οὖν αὗται αἱ αἰτίαι. [71] τοῦ δὲ μὴ ἐπαίρεσθαι τὰ κατακαύματα καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἡ πλείων θερμότης, κρατοῦσα τῆς ἐλάττονος, καὶ ἀναξηραίνουσα τὴν γινομένην σύντηξιν· ἀφ' ἧς αἱ φλυκταῖναι, ὥσπερ ἐλέχθη. καὶ καταμαραίνουσα καὶ συμφρύγουσα τὴν ἀρχήν. καὶ τὰς μὲν καθ' ἕκαστα σβέσεις ἐκ τούτων θεω-

nem non item ventrem vrunt? cur lucernas in os inditas nonnulli extinguunt, nec vruntur? cur qui candentia verucula vehementius & arctius premũt, minus vruntur? itaque qui per ignem incedũt præter alia, quæ parant, istud quoq; facere prædicant. Cur vstulata calore compescũtur, nec pustulas attollũt? Omnia n. ista, & si quid iis simile, in illas cadũt causas, tũ quod minori maior exitiũ & tabem affert: tum quòd principiũ opprimitur, & strangulatur. idem enim efficit os, venter, pressus. Non enim effluere sinunt, cum ignis non effluẽs minus vrat. harũ n. causarũ ista vis est: quãdo & illi calcãdo mutadoq; Carbones pressu restinguunt.[68] Cæterũ illa humidorũ materia ad extiguẽdũ multò accõmodatissima est, quę ad principium maximè peruadit, quemadmodum de aceto diximus. Quod si lentum quiddam immixtũ sit, tum verò multò magis, cùm alterum penetret, viamq; faciat, alterum tanquam quodam vnguine obducat & operculet. itaque efficacissimum, & valentissimum fuerit, ad extinguẽdum, si acetum oui candido admisceas, quorum vnũ lentum, alterum penetrabile est, aduers' q; incẽdia machinarũ præsentissimũ esse auxilium prædicant. q̃ si cũ eiusmodi humore frigoris vis cõiũcta sit, id etiã ad extinctionẽ conferre, velut in Salamãdra. Nam bestia frigida est suapte natura, humore qui effluit lento, eũq; habẽte succũ, qui penitus peruadat.[69] Argumẽto est letales reddi aquas & fruct', si misceatur, magisq; ea mortua. Sed & incessus quoq; lãguor confert diutius morãte, magisq; restinguẽte: nec ignem quantumcunq; restinguit, sed pro naturæ viriumq; modo: qui etiam nisi immoretur reuiuiscit.[70] huic cõsẽtaneũ est, viscata non vri: ideoq; quædam ne lędantur, vngũt. nam viscum frigidum & lẽtum est, vt propter dẽsitatẽ nõ recipiat, & propter frigus extinguat. atq; harũ q̃dẽ rerũ istæ sunt causæ.[71] Quod aũt vstulata nõ attollãtur, & si q̃d aliud tale est, in causa est maior calor minorẽ superãs, & illã exsiccans colluuiem vnde postulę proueniunt, quemadmodum diximus, principiũq; arefaciẽs. sic extinctiones

figillatim spectandæ sunt.[72] Quid est quamobrem ignaria ex ligno confici ūnt. quamquam cùm ex eo ignis non prosiliat malignius gignitur. immo vero istud verum non est, cum præsertim ex plurimis materiis & melius & celerius concipiantur. Sed tamen si ita res se habet, hæc existimanda causa est, statim in materia inesse fomites quosdā igni cognatos: ac si nulla alia de causa, certe celerius accēditur ob infirmitatē: at lapis nullū fomitem habet, quod aret, exsiccatissimusque est. proinde q̄ prosilit ignitum candēsque statim fomiti admouent. accenduntur ignaria facilius Aquilone quam Austro: propterea quod tum̄ ficciora facilius & minore attritu incalescunt: quo etiam nomine nec ex qualibet, sed ex certa materia comparantur, quòd subesse quandam moderationem oporteat.[73] laudatissima fieri quidam aiunt ex hedera: focum alii ex drachne quæ vocatur: terebrū autem ex lauro: Non enim ex eodem fuerit quod facit, & quod patitur quę natura statim diuersa sunt. optima sūt & è rhamno: potius tamen ad focum. Sed præter siccitatem succum aliquē & laxitatem inesse oportet, & vt attritus valeat terebrum firmius, & rigidius esse. proinde ex lauro optimū est. Nā saluum sine noxa sua etiam acrimonia agit.[74] Cū autem absq; humore & exhalatione calor non sit, idcirco calx infusa aqua magis vrit quam sola.[75] nam ea materia est reliquiis ignis, velut lucerna. Neq; verò id facit vel vetus nimiū, vel minuta, sed nō pridē cocta, & glebosa: illā.n. diuturnitas tēporis respiratione difflauit, & minuta paulū admodum ignis habet, eiusq; pinde imbecilli.[76] Idē etiā in Phœniciagypso euenire pdicāt. Nā dū subigitur vrere narrāt. nihil.n. refert, natiuus ne an aduētitius & oblatus sit calor.[77] Nitrū quoq; vstū talē quodā modo dū effoditur potestatē significat. infusa quippe calida calfacit, & tactui sensum affert. Semper autem in omnib. istis temperamento aliquo est opus, vt superetur humor. Nam hac de causa vinum quoque igni superfusum, velut à libantibus flagrat.[78] & mare cum restinguunt: sed & aqua si pauca sit. Coactus enim, & coacervatus

ῥητέον. [72] Διὰ τί δ' ἐκ μὲν ξύλων γίνεται πυρεῖα, καίπερ οὐκ ἐκπηδῶντος ἧττον γίνεται. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἀληθές. ἐκ πολλῶν γίνεται μᾶλλον καὶ θᾶττον. οὐ μὴν ἀλλ' εἴπερ ἐκείνως ὑποληπτέον τὴν αἰτίαν, ὅτι τὸ μὲν ξύλον εὐθὺς ὑπέκκαυμα ἔχει, συγγενῶν ἐνόντων τῷ πυρί· καὶ μὴ γὰρ πρὸς οὐδὲν θᾶττον πυροῦται, δι' ἀσθένειαν. ὁ δὲ λίθος [οὐκ] ἔχει, κατάξηρος ὤν. διὸ καὶ τὸ ἐκπηδῶν εὐθὺ πεπυρωμένον προσάγουσιν. ἅπτεται δὲ βέλτιον ἐν βορείοις ἢ νοτίοις τὰ πυρεῖα· διότι ξηρότερα ὄντα, θᾶττον καὶ δι' ἐλάττονος τρίψεως ἐκθερμαίνεται. διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ τῶν τυχόντων ἀλλ' ἐξ ὡρισμένων τινῶν γίνεται. δεῖ γὰρ ἔχειν τινὰ συμμετρίαν. [73] ἄριστα δ' οἱ μὲν ἐκ κιττοῦ φασίν· οἱ δὲ, ἐκ τῆς καλουμένης ἀνδράχνης τὴν ἐσχάραν. τὸ δὲ τρύπανον, δάφνης· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποιοῦν καὶ πάσχον. ἀλλ' ἕτερον εὐθὺς κατὰ φύσιν· ἀγαθαὶ δὲ καὶ ἐκ ῥάμνου, καὶ μᾶλλον εἰς τὴν ἐσχάραν. πρὸς δὲ τὸ ξηρὸν καὶ ἄχυμον εἶναι καὶ μανότητά τινα ἔχειν δεῖ, καὶ τοῦθ' ὑπάρχειν, ἵν' ἡ τρῖψις ἰσχύῃ· τὸ δὲ τρύπανον ἀπαθέστερον εἶναι. διὸ τῆς δάφνης ἄριστον. ἅμα γὰρ ἀπαθὲς ὄν, ἐργάζεται τῇ δριμύτητι. [74] ἐπεὶ δὲ ἄνευ ὑγρότητος ἢ ἀναθυμιάσεως τινὸς οὐκ ἔστι θερμότης, διὰ τοῦθ' ἡ κονία, καίει μᾶλλον ἢ καὶ ἁπλῶς ὕδατος ἐπιχεομένου. [75] ἔστι γὰρ ὕλη τὸ ἐγκαταλελειμμένον πῦρ, ὥσπερ οἱ λύχνοι· καὶ οὔθ' ἡ παλαιὰ σφόδρα, οὔθ' ἡ νέα, ἀλλ' ἡ ἀρτίκαυστος καὶ βωλοειδής. τοὺς μὲν γὰρ ὁ χρόνος ἐξηρῆσθαι διὰ τὴν ἀναπνοήν. ἡ δὲ μικρομερὴς ἄγαν, ὀλίγον ἔχει· μικρὸν δ' ὂν τὸ πῦρ, ἀσθενές. [76] ἔοικε δὲ καὶ τὸ περὶ τὴν γύψον τὴν Φοινικικὴν τοιοῦτον εἶναι. φασὶ γὰρ καὶ ἐκείνην ἀναφυρωμένην καίειν. οὐδὲν γὰρ διαφέρειν, σύμφυτον ἢ ἐπακτόν. ἔξωθεν ἔχειν τὸ θερμόν. [77] ἐμφαίνει δέ πως καὶ τὸ νίτρον τὸ κεκαυμένον ἐν τῷ ὀρύττεσθαι τὴν τοιαύτην δύναμιν. ὅταν γὰρ ὕδωρ θερμὸν ἐπιχυθῇ, διαθερμαίνει καὶ αἴσθησιν ἐμποιεῖ κατὰ τὴν ἁφήν. ἀεὶ δὲ δεῖ συμμετρίας τινὸς εἰς ἀπόλυτα τὰ τοιαῦτα πρὸς τὸ κρατεῖσθαι. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ οἶνος ἐγχεόμενος ἐπὶ τὴν φλόγα, καθάπερ τοῖς σπένδουσιν, ἐκλάμπει. [78] καὶ ἡ θάλαττα, ὅταν σβεννύουσιν. ἐὰν δὲ ἔλαττον ᾖ, καὶ τὸ ὕδωρ

uatus

συστελλόμενον γὰρ καὶ ἀθροισθὲν, ἰσχυρότερον. ἐν δὲ τῇ πίττῃ καιομένῃ μᾶλλον, ὅτι σφοδροτέρα καὶ πλείων ἡ φλὸξ, ὥστε καὶ ἐκπηδᾶν, καὶ κατακαίειν τὰς οἰκίας. διακρίνεται γὰρ τὸ ἐμπίπτον κρατηθὲν, καὶ ἐκφλογοῦται. [79] ψόφος δὲ γίνεται πυρουμένου, διὰ τὸ μάχεσθαι τὸ θερμὸν καὶ τὸ ὑγρόν· ὅπερ συμβαίνει κατὰ τὴν σβέσιν. ἀὴρ γάρ τις ὁ ψοφῶν κατὰ τὴν ἐναπόληψιν καὶ ἐνταῦθα κἀκεῖ. ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λύχνων ἐστὶν ὁρᾶν, ὅταν ὕδωρ ἔχῃ τὸ ἔλαιον. τὸ γὰρ ὕδωρ, σβέννυσι. [80] καὶ τὰ φύλλα δὲ τὰ τῆς δάφνης καὶ τοῦ κιττοῦ, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα, πηδᾷ, διὰ πυκνότητα, καὶ διὰ τὸ ἔχειν πολὺ τὸ ὑγρόν. οὔτε γὰρ ἐξάγει πολὺ, καὶ οὐ δίεισι τῇ πυκνότητι· διὸ καὶ ὁ ψόφος· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ξύλα τὰ καιόμενα. τὰ μὲν, ῥήγνυται καὶ πηδᾷ· τὰ δὲ συνεχῆ, ποιεῖ τινα ψόφον. [81] καλοῦσι δὲ οἱ μὲν, γελᾶν τὸν Ἥφαιστον, οἱ δὲ, ἀπειλεῖν. ἀεὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα διαιρουμένου τοῦ ὑγροῦ καὶ ἀθρόου φερομένου μετὰ βίας, ὁτὲ μὲν ῥῆξις γίνεται καὶ πήδησις· ὅταν δὲ συνεχὴς, ψόφος καὶ φλόγωσις. ὃ καὶ αὐτὸ ποιεῖ τρόπον τινὰ τὸ πῦρ ἐν φρέατι πνεύματος ὄντος, ἅτε πυρουμένου. [82] ὁ δὲ καπνὸς, ἧττον λυπεῖ, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πῦρ ᾖ. διὸ καὶ οἱ ἐν τοῖς σπηλαίοις, πολιορκούμενοι τῷ καπνῷ, πῦρ ἐὰν ἔχωσιν, οὐδὲν πάσχουσιν. [83] σβέννυται γὰρ τὸ ἐν τῷ καπνῷ θερμὸν τῷ πυρί. ἐπεὶ πέφυκε τὸ πλέον τὸ ἔλαττον μαραίνειν· σβεννυμένου δὲ, φθείρεται καὶ ὁ καπνός. διὸ καὶ ὁ ἥλιος, ὥσπερ τὸ πῦρ, βοηθεῖ πρὸς τὸ μὴ καπνίζεσθαι. τὸν δ' ἐν ἐφικτῷ καὶ προσπίπτοντα ἐκπυροῖ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἐγγὺς τοῦ πυρὸς ἧττον ἐνοχλεῖται. καὶ γὰρ τοῦτο ποιεῖ καὶ ἀναφέρει καὶ ἀνωθεῖ πρὸς τὰ ἄνω. διὰ τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τὸ πολὺ πῦρ ἄκαπνον. ὅτι φλογοῦται καὶ κατισχύεται πολλοῦ τοῦ πυρὸς ὄντος. ὅσῳ γὰρ ἂν πλέον τὸ καιόμενον, ἔλαττον τὸ καπνίζον, ἐξαφθέντος ἢ θυμιωμένου. [84] καὶ ἐπὶ τῶν ξηρῶν ξύλων, πυκνῶν συντιθεμένων, ἄνωθεν οἱ ἄνθρακες ἐπιβαλλόμενοι, ποιοῦσιν ἀκαπνότερον. ὅτι ἐκφλογοῦται πᾶς ὁ καπνὸς, ἐμπίπτων εὐθὺς εἰς τὸ πῦρ. καὶ τῇ πυκνότητι καταδυόμενος. [85] δύσκαπνα δὲ τῶν ξύλων τά τε χλωρὰ καὶ τὰ σκολιὰ, καὶ τὰ ταινιώδη, καθάπερ ὁ φοῖνιξ. [86] εὔτονον γὰρ

uatus ignis eualuerit. Sed in pice, quæ crematur, multo magis ista eueniũt: propterea quòd flamma & præceps magis est, & maior vt exiliat, & ædificia comburat, quicquid enim incidit exuperatum, & extenuatum inflammatur. [79] quo ignescente flamma crepitat calore, & humore pugnantibus: quemadmodum & in extinctione accidit. Nam aer interceptus & hic, & illic sonat. quod etiam in lucernis videre licet, si aqua, quæ extinguere solet, oleo insit. [80] iam folia lauri, & hederæ, & alia similia dissiliũt, propter dẽsitatem & humoris copiam. nec enim multum emittunt, nec transmittunt propter densitatem: vnde & crepitus. itidem & ligna quæ vruntur, partim displodumtur & dissiliunt: partim cõtinentem crepitum edũt, [81] Quod nõnulli Vulcanum riderẽ, alii minari dicunt. Nam & hic in aere extenuato semper humore, & præcipiti violentoque impetu erumpẽte interdum fragor, & saltus quidam datur: interdum perpetuus crepitus, & inflammatio: quod idem quodam modo facit ignis in puteo, cum flatus est, eo scilicet ignescẽte. [82] fumus autem minus infestus est, cum eodẽ in loco ignis est. proinde in speluncis, qui obsidẽtur fumo, si ignẽ habeant, nihil læduntur, [83] Calorem fumi restinguente igni: quando minor etiam ignis à maiore consumitur, qui si extinguitur, fumus etiam interit, quo fit vt sol, velut ignis ne infumemur auxilio sit: sed quem intra ictum habet ignis & vltro incurrentem accendit. itaque qui prope ignem assidet minus lacessitur, cùm ignis non solum id faciat, verum etiam tollat, & sursum pellat. qua de causa magnus etiam & luculentus ignis sine fumo est: propterea quod inflammatur, & à multo igne vincitur. Nam quo plus est, quod cremetur, eo minus est quod infumet, cum vel accendatur, vel vaporetur: [84] & siccis lignis in struem crebram compositis impositi supra Carbones minus fumosum reddunt ignem, fumo omni inflammato, qui statim in ignem incidit, & crebritate demergitur. [85] Fumi sunt molesti ligna viridia, tortuosa, tænias habentia, qualis est palma. [86] esse

enim infirmissimam materiam oportet, & quā flamma facilè carpat. proinde fissa non fissis in quib. cortex prohibet, facilius cremātur. Sed & si quis moueat, & transponat flagrantia, fumosiora redduntur: propterea quod euenit, vt partim conuersa extinguātur,[87] partim non ardeant, commodū adiecto igne, sed tantum fument.[88] nō nulla quæ malignius cremantur, circum vstulata prolixè cremātur, velut oleaginas. itaq; negant esse diu flandū, nisi si multi sint codices.[89] iam acrimonia fumi prouenit ex cuiusq; humore: proinde è ficu acris est, lacte plurimō suffusa: tædæ & pini mordax nōn est, pinguis præsertim & oleosus, & qui nihil vt fumus, asperum, nihil terrenū obtineat.[90] Cur aūt a sole ignis accendatur læuium refractione (admiscent autem & fomites) ab igne non accendatur.[91] in causa est partium subtilitas, & maior ex refractione cōtinuatio, q; in hoc propter dissimilitudinem fieri non potest. proinde ille & ex aceruatione, & subtilitate ad fomitem peruadens accēdere potest: hic neutro præditus nōn potest.[92] accenditur porro vitro, ære, argento certo modo fabrefactis, non vt Gorgias ait, & alii nōnnulli putant, quòd ignis per foramina elapsus abeat.[93] qui algent sensim fouentur, calfiuntq; & qui lauant etiam primum tepida perfunduntur, vt ingrediendo diffundat. Nam nimius præcepsque calor foramina præcludit, qui frigidum partim vnde demouens comprimensque horrorem parit, partim egredi non sinit, vt frigus non desinat,[94] verum partim amburantur partim perfrigescāt, velut in iis quæ male assantur, in quibus externa torrentur, interna cruda manent, cōcrescentibus, nec trāsmittentibus foraminibus.[95] itaque mollitudinem aliquam, & temperamentum ad assandum requirunt, maiorisque operis, & artis esse prædicant rectè assare quam elixare.[96] Carbones autem nigri sunt, quia fumus suapte natura niger in eis includitur, quo tanquam suffecti tinguntur: omniumque nigerrimi sunt factitii. Sic enim vrunt, vt vaporantes extinguant, & paulum admodum respirationis tribuentes. nam

ἀεὶ καὶ εὐδιαίρετον εἶναι τῇ φλογί. διὸ καὶ τὰ ἐσχισμένα τῶν ἀσχίστων εὐκαυστότερα. κωλύει γὰρ ὁ φλοιός. καὶ ἐάν τις κινῇ καὶ μετατιθῇ καιόμενα καπνωδέστερα, ὅτι συμβαίνει τὰ μὲν μεταστραφέντα σβέννυσθαι·[87] τὰ δὲ μὴ καίεσθαι, προσπίπτοντος ἄρτι τοῦ πυρὸς ἀλλ' ὅσα καπνίζειν.[88] ἔνια δὲ καὶ τῶν ἀκαύστων περιφλοισθέντα, πολυκαυστότερα γίνεσθαι, καθάπερ τὰ ἐλάϊνα. διὸ καὶ οὐ πολὺν χρόνον φασὶ δεῖν φυσᾶν, ἐὰν μὴ πλῆθος ᾖ ξύλων.[89] ἡ δὲ δριμύτης τοῦ καπνοῦ, κατὰ τὴν ὑγρότητα τὴν ἑκάστου. διὸ καὶ ἀπὸ τῆς συκῆς δριμύς. ὀπωδέστατον γάρ· ὁ δὲ τῆς δᾳδὸς καὶ πεύκης, οὐ δηκτικὸς, ὅτι πλείων καὶ ἐλαιώδης, ὥσπερ ὁ καπνὸς, οὐκ ἔχων οὐδὲν τραχὺ καὶ γεῶδες.[90] ὅτι δ' ἀπὸ μὲν τοῦ ἡλίου φῶς ἅπτουσι τῇ ἀνακλάσει ἀπὸ τῶν λείων, τί τὸ ἄπορον, συμμιγνύουσι δὲ τὸ ὑπέκκαυμα. ἀπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὐχ ἅπτουσιν.[91] αἴτιον δὴ ἥ τε λεπτομέρεια, καὶ ὅτι συνεχὲς γίγνεται μᾶλλον ἀνακλώμενον. τὸ δὲ ἀδύνατον διὰ τὴν ἀνομοιότητα γενέσθαι· ὥστε τὸ μὲν τῷ ἀθροισμῷ καὶ τῇ λεπτότητι διαδυόμενον εἰς τὸ ἔκκαυμα, δύναται καίειν· τὸ δὲ οὐδέτερον ἔχον, οὐ δύναται.[92] ἐξάπτεται δὲ ἀπό τε τῆς ὑέλου καὶ ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ, καὶ τοῦ ἀργύρου τρόπον τινὰ ἐργασθέντων. οὐχ ὥσπερ Γοργίας φησὶ, καὶ ἄλλοι δέ τινες οἴονται, διὰ τὸ ἀπιέναι τὸ πῦρ διὰ τῶν πόρων.[93] οἱ δὴ ἐρριγωτές, κατὰ μικρὸν διαθερμαίνονται. καὶ οἱ λουόμενοι, χλιαρῷ καταχέονται πρῶτον, ὅπως εἰσδυόμενον διαχέῃ. τὸ γὰρ ἄγαν θερμὸν, ἀθρόον συνέκλεισε τοὺς πόρους. ὅτι μὲν ἀντιπεριστὰν καὶ συνθλῖψαν, φρίκην ἐποίησεν. οὔτ' ἐκώλυσεν ἐξελθεῖν ὥστε μὴ πεπαῦσθαι τὸ ῥῖγος.[94] ἀλλὰ τὸ μὲν περικεκαῦσθαι, τὸ δὲ κατεψῦχθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν κακῶς ὀπτωμένων. καὶ γὰρ ἐνταῦθα τὸ μὲν ἔξω καίεται τὰ δὴ ἐντὸς, ὠμὰ, πυκνουμένων, καὶ οὐ διιέντων τῶν πόρων.[95] διὸ καὶ μαλακότητα καὶ συμμετρίαν τινὰ ζητοῦσι πρὸς τὴν ὄπτησιν, καὶ ἐργωδέστερον φασὶ τὸ καλῶς ὀπτῆσαι, καὶ μᾶλλον τέχνης ἢ τὸ ἑψῆσαι.[96] οἱ δὴ ἄνθρακες, γίνονται μὲν μέλανες, ὅτι ἐγκατακλείεται ὁ καπνὸς ἐν αὐτοῖς, μέλας ὢν φύσει, καθάπερ βάπτει. διὸ μελάντατοι οἱ σκευασταί. καίουσι γὰρ οὕτως, ὥστε ἀποσβέννυσθαι θυμιῶντες καὶ κατὰ μικρὸν διδόντες ἀναπνοήν. ἐὰν γὰρ φλογωθῇ, καταχάει καὶ

καὶ διαλέπῃ εἰς τέφραν. [97] ὁ δὲ καπνὸς μέλας, ὅτι σύγκειται ἐξ ὑγροῦ διαλυομένου εἰς πνεῦμα καὶ γῆν· καὶ τοῦ πνεύματος ὄντος μέλανος, ὁ γὰρ ἀὴρ, φύσει μέλας. ἕως μὲν οὖν ἂν ἔχωσι πῦρ, ἐρυθροὶ φαίνονται. διὰ γὰρ τοῦ μέλανος τὸ λευκὸν φαίνεται φοινικοῦν· ὥσπερ ὁ ἥλιος διὰ καπνοῦ καὶ ἀχλύος. [98] διὸ καὶ ὁ ἄνθραξ τῆς φλογὸς ἐρυθρότερος. λεπτότερος γὰρ ὁ ἀποκεκριμένος καπνὸς τοῦ ἐνυπάρχοντος ἔτι γεώδους τῷ ξύλῳ. διὸ καὶ ἧττον ἐστὶν εὐδίοπτος. ἐπεὶ καὶ αὐτῆς τῆς φλογὸς ἡ μᾶλλον καπνώδης καὶ τῶν χλωρῶν ἐρυθρὰ ξύλων. [99] ὅταν δ' ἀποσβεσθῶσι πνίξει συγκατακλειομένου καὶ ἐναποσβεννυμένου τοῦ καπνοῦ, μέλανες γίνονται διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν· τὰ δ' ἐγκείματα μάλιστα διαμένει ὅτι ἐναπολαμβάνεται τὸ πνεῦμα τοῦ πυρός· πνευματῶδες γὰρ μάλιστα τὸ πῦρ. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἱκανῶς εἴρηται μέχρι γε τοῦ νῦν· ἀκριβέστερον δὲ πάλιν ἐν ἄλλοις ἐροῦμεν περὶ αὐτῶν.

nam ſi inflammaretur ignis deflagrarent in cinerem. [97] Niger autem eſt fumus, quia ex humore conſtat inflatum, & terram diſſoluto, cum alioqui flatus etiam ater ſit; quippe cum aer natura nigreſcat. quoad igitur ignem habent, rubri videntur. Nam per nigrum candida punicea cernuntur, velut ſol per fumum, & caliginem. [98] proinde carbo quàm flamma magis rubet, quando fumus ſecretus ſubtilior eſt, quàm terrenũ adhuc inhæreſcens ligno: proinde carbo minus dilucidus eſt, quando & flamma fumoſior, minus pellucida eſt, & ex viridib. lignis rutila magis. [99] pòſt vbi extincti ſunt, ſtrangulatu incluſi, & in eis extincti fumi nigri euadunt ob eam cauſam, quam memorauimus. Cæterum excrementa vaporis maxime permanent, propterea quod afflatus ignis (in primis enim flatuoſus ignis eſt) intercluditur. ſed his de rebus hactenus dictũ ſatis in præſentia ſit: accuratius poſtea de his alio loco diſſeremus.

CLARISSIMO VIRO ALOYSIO LOLINO PAVLI F.

NTER illa, quæ præſertim admirantur homines, Aloyſi Loline doctiſſime, quæque poſſunt ingeniorum aciem potiſsimum excitare, eſt, vt optimè noſti, ignis natura, quam cũ tu Aureo illo tuo libello de igne elegantiſsime complexus ſis, non vereor, quin vel curioſorum vel etiam æmulorum inuidiam, & ſpem omnem ad te proximè accedendi eripueris. interea tamen dum tu illum neſcio quo conſilio ſupprimis, teneſque eruditorum animos, quos non decebat tam dulci deſiderio cruciari, mitto ad te commentarium meum in librum Theophraſti de hoc eodem argumento ſummo labore ac ſtudio à me cõfectum, quem tibi à principio deſtinaram, & quod doctiſsimi philoſophi, qualis Theophraſtus eſt, opus, non niſi Aloyſio Lolino doctiſſ. ætatis noſtræ philoſopho dignum eſſe iudicaui: & quod labores mei, ac ſtudia meritò te patronum & expoſcunt, & vendicant. Nam cum te propter morum ſuauitatem, vitæ innocentiam, virtutes eximias, ſingularem eruditionẽ, ingenium ad omnia aptum natum maximi faciam, ſemper autem ſummo ſtudio, ac beneuolẽtia proſequutus ſim, tu verò nunquam me amicitia tua indignum eſſe iudicaris, imò plurimis beneficiis affeceris, exiſtimaui non leuem meam culpam fore, ſi non teſtarer omnibus ea me neceſsitudine tecum eſſe coniunctum, vt debeam tecum lucubrationes meas, qualeſcunque ſint iure optimo communicare. illas ego cum diutius premerem, virorum doctiſsimorum adhortationibus edere tandem non ſum veritus, inter illos autem tu ſæpenumero ne ſtudioſorum deſideria retardarem, exhortabaris. Verum audio, & eruditiſsimum quendam virum in hac eadem Theophr. opuſcula parare cõmentarios, qui ſi edentur meis meliores & accuratiores non ægreferam, quãdo non ſum neſcius multos eſſe, quib. & plus conceditur otii, & ingeniũ eſt felicius. quod ſi forte plus ego, quam ille, præſtitero, gaudebo quod non luſi operam, in qua multos annos verſatus ſum: opus

enim fuit in his Theophrasti libris (iam enim de omnibus mihi sermo est) labore penè incredibili, quod erant vulnera, quæ vel Aesculapius perhorresceret, quibus ego manum admoui, & aliqua fortasse sanasse videor. Nam quædam ne attingere quidem fas putaui. nullum aderat auxilium, aut manuscripti codicis, aut typis excusi. agendum erat præcipue coniecturis, quæ in hoc commentandi genere infimum habent locum sine dubio. quod si problematum sectiones defuissent. si Plinius aliquot locis non adiuuasset, infelicissimè omnem operam collocassem. librum autem hunc emendauit Adrianus Turnebus non infeliciter, quem & latinitate donauit vnà cum libro de odoribus. propterea, etsi menda quædam, quæ illum fugerant, animaduerti, locosq́ aliquos in translatione, aut clarius, aut simplicius exprimi posse adnotaui, tamen conuersionem parare nolui, ne quis me post Turnebum, hoc est virum omnigena eruditione, linguarumque cognitione instructissimum, translationem aggressum esse reprehenderet. in commentario breuior fui, nihil tamen præterire studui, quod ad Philosophi sententiam, imò ad hoc argumentum explicandum pertinere existimaui. illum si probes tu, & tui similes, hoc est, docti, & sapientes viri, maximum vigiliarum mearum præmium consequutum me iudicabo. Nam illos philosophos nihil moror, qui sine linguarum & antiquitatis cognitione. sine librorum Platonis, Aristotelis, Theophrasti assidua lectione, ex nescio quibus barbarorum philosophorum disputationibus, nihil se in philosophia non optimè scire & credunt, & iactitant. Interea tu quos libros parturis ede feliciter. nam (crede mihi) nihil potest hac tempestate, aut charius, aut iucundius studiosis omnibus contingere. Vale.

IN LIBRVM DE IGNE
COMMENTARII ET EMENDATIONES.

Præfatio de Ignis natura.

DE igne inscribitur hic libellus. ignis autem & elementaris, & hic, quo in artibus vtimur, & in vsu vitæ. de illo in libris accuratioris philosophiæ actum est, de hoc agitur in hoc libro. est autem tractatio, vt de aliis etiam nonnullis diximus, problematica. Nam etsi nonnulla statuat ex altiori philosophia comprobata, tamen quæ particulatim de igne agit, προβληματικῶς videtur agere. porro quæ de igne quæri possunt, multa sunt: eorum autem nonnulla ad eius naturam pertinent, ac essentiam, alia ad facultates, alia ad materiam (non potest enim ignis sine combustibili materia per sese consistere.) alia ad generationem, quædam ad seruationem, nonnulla ad corruptionem, ac interitum. rursus quoniam ignis, aut flamma est, aut pruna, de flamma possumus multa quærere, de pruna etiam innumera: à pruna verò, carbones fiunt, de quibus etiam non iniucunda contemplatio. flammæ verò incendium cinis sequitur, de quo etiam potest agi, & agitur hic quamquam παρέργως. Hæc sunt à quibus omnium quæstionum, quæ de igne sunt, sumitur occasio, quas omnes accuratè explicat Theophrastus, ad cuius verba, antequam aggrediamur, pauca de igne tàm elementari, quàm ministro vitæ dicenda sunt. ignem igitur elementum esse ex iis, quæ & mundi vniuersitatem constituunt, & quæ materiam rebus præstant, quæ ex eorum commistione oriuntur, adeò certum est in philosophia, vt dubitare piaculum sit. eius appellatio communis est cum igne, qui exhalatio est calida, & sicca in vstibili materia consistens, donec sit pabulum, & tamen Aristoteles in primo Meteorolog. impropriè dici ignem memoriæ prodidit: ait enim ἀὴρ γὰρ ὃ δὴ διὰ συνήθειαν καλοῦμεν πῦρ. hoc est, aer enim, & quem propter consuetudinem vocamus ignem. Anaxagoras vocabat æthera, licet non ignem modo, sed & cœlum ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν. non est igitur nomen elemento illi purissimo, ac leuissimo proprium inditum, nisi aut cum cælo commune, aut cum igne, qui vsibus hominum inseruit. eius naturam, quemadmodum & aliorum elementorum declarauit Aristoteles in secundo de ortu, & interitu, & in libro tertio de cœlo. attulit & in primo Meteorolog. nonnulla, quæ fortassis ad rem nostram magis faciunt. locus huius corporis sub lunæ est orbe, cum cælique conuersionibus raptatur & ipsum, atque conuertitur, seipso autem contentum cum sit, non aliud corpus depascitur, quemadmodum ignis nostras, qui eatenus durat, quatenus materia durat, quam pascitur. Non tamen ideo dicendum est, in aliud corpus non

agere,

agere, aut in se non transmutare. agunt enim elementa invicem, & commutantur, ignis in aerem, aer in ignem, aer in aquam, aqua in aerem, aqua in terram, terra in aquam. Nec illa modo, quibus est in qualitatibus symbolum, verum etiam, quæ omnino contraria sunt ambabus primis qualitatibus, vt ignis, aqua, aer, terra. quorum ignis calidus & siccus, aqua frigida & humida, aer calidus & humidus, terra frigida & sicca. quod igitur dicimus, seipso contentum esse ignis elementum, accurate intelligendum est ad illius comparationem, qui neutiquam potest nisi in aliena materia consistere, quam vrit, & pascitur. Verum cum de ignis elemento ex libris de elementis, aut de cælo nihil aliud afferre sit operæpretium, duo tantum explanabo breuiter, alterum cur ὑπεκκαύματος nomine vocatum sit ab Aristotele, alterum an à cœlo qualitates mutuetur suas, tam primas, quam secundas, cum per se nuda sit materia potestate tantum calida & sicca, rara & leuis, quod videtur Aristoteles innuere. atque quod primo loco proponimus, vtile cognitu est sine dubio, vt possit elementaris ignis, atque nostratis differentia melius percipi. alterum etiam necessariũ propter multas philosophorum controuersias. atque Aristoteles in primo Meteorolog. quo loco de Meteoris agere incipit, elementum hoc supernum fomitis instar ait esse, vocat verò ille Græcè ὑπέκκαυμα, quod vel mediocri motu succenditur, non aliter atque fumus, qui succensus flamma est. ex hoc igitur loco dubitet aliquis, an possit differre noster ignis ab elemento, de quo agimus, quando vterque exhalatio est calida & sicca, & vterque facile succenditur. nihil enim referre si hic noster solidiorem nactus materiam terrestrior, vt ita dicam, & crassior est. verùm vt id melius intelligatur, animaduertendum est, elementum illud, quod ignem dicimus, calidum quidem illum, & siccum esse. neque tamen alia ratione vocari fomitem, aut succendi, & ignescere, quàm propter fumidos halitus, qui cum illo commiscentur, qua parte præcipuè aerem tangit, propter quos ὑπέκκαυμα dictum est, quandoquidem fumidæ illæ expirationes motu, & conuersione concitatæ ignescunt, ex iisque illa Meteora ignea fiunt de quibus agit Aristoteles, atqui si sine his consideremus, naturamque eius penitus per sese contemplemur, corpus est tenue, rarum, leue, calidum ac siccum, quod æterno motu cum cœlo ipso agitatur, in seipso manens non aliter, atque aer ipse, quin & de aere loquens Aristoteles bipartitum illum videtur facere, supremumque, qui leuissimus est, ac siccus, ignem communiter appellare; alterum autem aerem, qui inferior est: quod cum ita sit, & differre ab igne nostro certum est, & qua ratione fomitis nomine vocatus sit. verum differentia paulo infra clarius explicabitur, quando de igne illo, quem vitæ ministrum rectè dicimus, disputabimus. Nunc enim, quod secundo loco positum est, aperiemus. atque si verum est, quod dicere videtur Aristoteles, prima materia nuda sublunarem mundum videtur occupare, qui prout mouetur magis, aut minus, aut etiam immobilis est, prout cœli conuersionibus vicinior ab iisve remotior est, ita hoc aut illud elementum fieri, atque ita materia in actu erit, quippe si mouetur loco, se alteratur, quæ duæ mutationes in corporibus, quæ actu sunt, manifestò fiunt, non potest corpus non esse aut in actu. præterea primæ illæ elemẽtorum qualitates aut illorum formæ sunt, aut quæ statim formas ipsas essentialiter, vt ita dicam, consequuntur. necesse igitur est, si mundus æternus est, vt Peripatetici censuerunt, nunquam tempus fuisse, quo elementa non fuerint iisdem formis prædita, quas cum habeãt propterea dicuntur, quæ sunt. quo igitur modo, quove vnquam tempore fieri potest, quod Aristoteles scriptum reliquit? profecto non leuis videtur difficultas, cuius euitandæ causa Alexander Aphrodisiæus, Philoponus, & Olympiodorus, qui locum illum interpretantur, non nudam materiam cœlo subiici docuerunt, sed formatam elementorum formis, potestate verò capacem aut huius, aut illius formæ, ac propterea calidam, frigidam, siccam, humidam potestate. ignis enim materiam potestate frigidam, & siccam esse, quippe in mutua mutatione potest ignis forma deiecta terræ formam induere. Eandem calidam, & humidam, frigidam, & humidam. neque enim possent mutuo agere inter se prima corpora, nisi formis contraria, materia vero essent eadem, possetque materia eadem omnes æqualiter habere formas. atque hæc interpretatio etsi vera sit, quoniam tamen philosophi verbis non omnino conuenit, mihi non adeò satisfacit. Sunt eius verba: φερομένου δὲ τοῦ πρώτου στοιχείου κύκλῳ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ σωμάτων τὸ προσεχὲς ἀεὶ τοῦ κάτω κόσμου καὶ σώματος τῇ κινήσει διακρινόμενον ἐκπυροῦται, καὶ ποιεῖ τὴν θερμότητα, δεῖ δὲ νοεῖν οὕτως, καὶ ἐντεῦθεν ἀρξαμένου, τὸ γὰρ ὑπὸ τὴν ἄνω περιφορὰν σῶμα οἷον ὕλη τις ἐστι, καὶ δυνάμει θερμὴ, καὶ ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ, καὶ ὑγρὰ, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἀκολουθεῖ πάθη γίνεται τοιαύτη, καὶ ἔστιν ὑπὸ κινήσεως δὲ καὶ ἀκινησίας ἧς τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀρχὴν εἰρήκαμεν πρότερον. ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ μέσου καὶ περὶ τὸ μέσον τὸ βαρύτατον ἐστὶ, καὶ ψυχρότατον ἀποκεκριμένον γῆ καὶ ὕδωρ. περὶ δὲ ταῦτα καὶ τὰ ἐχόμενα τούτων, ἀήρ τε καὶ ὃ διὰ συνήθειαν καλοῦμεν πῦρ. h. e. cũ aũt in orbẽ primũ elemẽtũ moueatur, corpora quæ in eo sunt, quod proximum semper est inferioris mũdi ac corporis motu discretũ accenditur, & caliditatem facit. Oportet. n. hinc sumpto principio, sic intelligere. corpus enim, quod sub supera circumlatione est, cum tanquã materia quædam sit, & potestate calida, & frigida, & sicca, & humida, & quicunque alii affectus sequuntur hos talis fit, & est à motu, & imm obilitate, cuius causam, atque principium prius diximus. in medio igitur, & circa medium id quod grauissimum est, & frigidissimum secretum est. aqua inquam, & terra, circa hæc autem, quę deinceps sunt, aer, inquam, & qui propter vsum vocatur ignis. ex quibus manifestò constat, ignis qualitates, quas materia potestate habeat, actu à cœlo datas esse. Cæterum cum dubitatio nostra locum habeat, eoque validior sit, quo magis Aristotelis verbis nititur, mihi videtur aliter dissoluenda. Nempe enim, neque nuda materia cœlo subiicitur, neque tẽpus vnquam fuit, quo aut ignis, aut cætera non fuerint actu simplicia, verùm cum cœlum formę efficientisque locum teneat, efficientis quidem proprie, formæ propter nobilitatem, atque præstan-

tiam, imò etiam propter facultates, ac vires, causa est, vt elementa dum in propriis formis manent; talia conseruentur, qualia sunt. Cum autem in sese agunt transmutentur inuicem, quodque potestate erat, actu fiat, non quod in actione, perpessioneve mutua occidant elementa ipsa, sed quod vim omnem à cœlo ipso mutuentur, quod moderatur, ac fouet & simplicia illa corpora, & omnia, quæ ex ipsis constent. propter hanc eandem rationem elementorum formæ cœlesti corpori tribuuntur, non quod fuerit vnquam tempus, quo non extiterint, sed quod eius viribus conseruantur, & sunt in officio. Sic ignis calidus, & siccus propria natura cum sit, tamen si ad vim cœli, quam ab illo recipit, referatur, potestate dicetur esse, quod ab eo conseruatur scilicet & est. eadem in cæteris ratio. Verùm quo propiores sunt cœlo, eo magis cœlestis illius virtutis participant. hinc est, quod non absolutè materiam cœlo subiici dicit Aristoteles, sed οἷον ὕλην, hoc est, tanquam materiam elementa ipsa: quod enim continet, formæ vim tenet, quod continetur ac regitur, materiæ. sic dubitatio illa mihi commodè videtur dilui, quam propterea afferre voluimus, quod vbi de ignis elemento agit Aristoteles, ita statuat de illius qualitatibus, ac natura. atque cum hæc sit elementi illius natura, atque substantia, quam hactenus declarauimus. non eadem ignis nostri est. Hunc optimè ὑπερβολὴν θερμοῦ καὶ οἷον ζέσιν. hoc est, excessum caloris, & veluti feruorem definiit Aristoteles in primo Meteoron, & in secundo de ortu, & interitu longiori oratione, τὸ δὲ πῦρ ἐστιν ὑπερβολὴ θερμότητος, ὥσπερ καὶ κρύσταλλος ψυχρότητος. ἡ γὰρ πῆξις, καὶ ἡ ζέσις ὑπερβολαί τινες εἰσιν, ἡ μὲν ψυχρότητος, ἡ δὲ θερμότητος. Εἰ οὖν ὁ κρύσταλλός ἐστι πῆξις ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ τὸ πῦρ ἔσται ζέσις θερμοῦ καὶ ξηροῦ. διὸ καὶ οὐδὲν οὔτ' ἐκ κρυστάλλου γίνεται, οὔτ' ἐκ πυρός· hoc est, ignis autem excessus est caliditatis, quemadmodum glacies frigiditatis. congelatio enim, & feruor excessus quidam sunt, illa quidem frigiditatis, hic autem caliditatis. quod si glacies congelatio est frigidi; ac humidi, & ignis erit feruor calidi, & sicci, quapropter neque ex glacie, neque ex igne quidquam oritur. Sed clarius Theophrastus, vt adnotabimus suo loco. est itaque ignis noster feruida quædam exhalatio vrendi vim habens, non nisi in vstibili materia consistens, catènus verò durans, quatenus pabulum humoris absumat in quo est. eius qualitates præcipuè calor, ac siccitas, quibus & vrit, & humorem omnem ab eo, quod vritur, exsugit, atque consumit. præterea leuitas, raritas, splendor, ac lux, ex quibus aliquæ in igne illo elementari magis existunt, minus aliæ, minus autem præsertim existere dicimus calorem, ac siccitatem, non quod propterea verum non sit, summum calidorum omnium ignis elementum esse, sed quod magis agat ignis alter propter materiam, in qua est, & propter feruorem illum, quo excedit non aliter fanè, atque glacies, quæ propter compactionem frigidior aqua est, non quod frigidorum summum aqua non sit, vt doctè tradidit Aristoteles. effecta autem, quæ ab ignis qualitatibus proueniunt, multa sunt. pro materiæ enim, in quam agit natura, varia eius opera sunt, quamobrem varii etiam artifices vtuntur igne, & propterea vt Auctor libri de spiritu summo iudicio adnotauit, alius ignis vnius, atque alterius artificis videtur esse, & si reuera idem sit, qui pro rei subiectæ diuersitate, vel contrarios effectus edit. Nam idem calefacit, vrit, vnit, soluit, attenuat, spissat. Sed de his dicemus in Theophrasti explicatione. Nam de ortu eius, atque principio pauca nobis dicenda sunt. ac sanè cum omne, quod fiat, à simili fiat, atque congenere, videtur & ignis à simili fieri, ignis enim, cum in lignum agat, ignem generat, fitque ab igne ignis, vt aer ab aere. Sed quoniam non vna generationis ignis est ratio imò plures, vt Theophrastus existimat, videtur in illis propositionis veritas fatiscere, ac propterea singularem ille, & pene admirabilem naturam & facultates habere. Verùm si præter generationem, quæ fit à simili, vel vt physici dicunt, ab vniuoco, cæteras eius ortus rationes intueamur, sanè omnes ad motum referendas esse iudicabimus. Nam & silicis excussio, & igniatiorum compressio, atque fricatio. præterea in sublimi aere fulgurum, præsterum ac fulminum generatio, quæ tota ignea est, non sine aeris attritione fit. iam verò attritus aer efferuescit atque ignem concipit, imo exhalationem patit, quæ fumida, ac feruida est, quam ignem dicimus. Hæc si multa sit, non alio fomite aliquandiu opus habet, si pauca, vt in Igniariis fit, ac in Silice, fomes præstò sit, opus est, qui ignem excipiat, ex quo in alium deriuetur, itaque vitæ mortalium inseruiat. Si itaque corpora, quorum attritu ignis excitatur, efficientis causæ rationem tenere existimemus, vix habebimus, quomodo propositionem in physicis exploratam, ac certam seruemus in ignis generatione. Sed si corpora illa efficere quidem affirmabimus, sed paulò remotius: propius verò aerem ipsum ignitum iam, atque succensum, facile constat hoc modo ignem à simili fieri, & quouis modo in vniuersum à simili generari, atque congenere. Generatio verò naturalis quidē est omnis, sed altera nulla ope externa addita, altera verò hominū industria comparata. ignes enim, qui in sublimi aeris regione accenduntur per se fiunt vehementi motu, exhalatione succensa. Nonnunquam & arborum comæ nimia attritione ignem concipiunt in siluis ipsis, & earum præsertim arborum, quæ resinatæ sunt, atque tædiferæ; quin & vestes laneas diu compressas ignem concipere scriptum reliquit Hippocrates. atque hominum constat industria ex imitatione facta est. Solidis enim corporibus & aptis adhibitis attritu, compressione, ac fricatione homines ignem sibi fecerunt familiarem, & quasi à cœlo rapuerūt. Vnde etiam locus fabulæ Promethei. Prometheus enim reuera, hoc est solers, & futura prouidens, vt Plato interpretatur, fuit ille, qui naturam imitatus ignem excludit. Solertior atque prudentior, qui etiam in vsum adhibuit. Vnde tot artes variæ, tot vsus, tot hominum commoda orta sunt. estque profectò ignis, sine quo vita mortalium, vita esse definit; cuius cum multiplex natura esse videatur, ortus varius, effecta non eadem, quin & corrumpatur non vno modo, à seque ipso propter materiam, in qua est, diuersus aliquando sit, pulcherrimas, ac iucundissimas in particulari philoso-

phia

phia habet contemplationes. particularem voco philosophiam, vt etiam non semel alias diximus, in qua illa, quæ vel potestate, vel etiam breuiter & in vniuersum, in vniuersalibus de rerum natura disputationibus explicata sunt, particularius, & diligentius declarantur. ad quam cum omnia penè Theophrasti opuscula referantur, hoc etiam non in postremis est. verum cum abunde præfati simus, quæ ante operis explicationem cognitu necessaria videbantur. ad ipsa iam auctoris verba transeamus.

[1] Ἡ τοῦ πυρὸς φύσις ἰδιαιτάτας ἔχει δυνάμεις τῶν ἁπλῶν. ἀὴρ μὲν γὰρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ, τὰς εἰς ἄλληλα μόνον ποιεῖται μεταβολὰς φυσικάς, αὐτὸ δὲ αὑτοῦ γεννητικὸν οὐδέν.

Ignis natura omnium simplicium singularibus maximè peculiaribusque potestatibus prædita est. Nam aer, aqua, terra mutuam tantum inter se naturæ commutationem exercent, neq; quidquam eorum seipsum procreat.

Ἰδιαιτάτας vocat maximè peculiares, & proprias facultates, quæ aliis corporibus non conueniunt. easdem περιττὰς solent dicere, tam hic, quàm præceptor. ait autem τῶν ἁπλῶν, hoc est simplicium, quasi de igne loquatur, qui elementum est. at non de illo, sed de nostro igne loquitur, vt paulo inferius adnotabit, τὰς εἰς ἄλληλα μεταβολάς. hoc est mutuas transmutationes elementorum intelligit, quæ fiunt mutuis actionibus, passionibusque, ita enim gignuntur elementa vt ex igne aer, ex hoc ille, de quibus copiosè in libro secundo de ortu, & interitu, qui pene totus mutationibus his dicatus est. Turnebus obscurè rem exprimit, neque placet naturæ commutatio, quin potius naturalis dicenda erat; hoc est, quæ secundum naturam fit formarum elementorum mutua commutatio.

[2] Τὸ δὲ πῦρ γεννᾷν καὶ φθείρειν πέφυκεν αὑτό.

Ignis autem & semet generare, & perimere solet.

Vna est hæc ex ignis prærogatiuis, quo autem modo seipsum gignat, aut interimat explicabimus suo loco. Hæc fuit potissima ratio propter quam rerum principium ignem statuebat Heraclitus. Plutarchus in Commentario quo quærit, sit ne aqua, an ignis vtilior, ἔπειτα δὲ τὸ πῦρ εἰσὶν οἱ τοῦ παντὸς ἀρχὴν ἀποφαινόμενοι καὶ οἷον σπέρμα τοῦτον ἐξ ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖν καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναλαμβάνειν κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν. hoc est quandoquidem non desunt, qui vniuersitatis principium ignem affirment, quasi rerum seminarium ex se omnia facientem, & in sese excipientem in incendio.

[3] Ἔτι δὲ αἱ γενέσεις αὐτοῦ πλεῖσται καὶ σχεδὸν αἱ μετὰ βίας.

Multæ quoq; sunt eius, & propè violentæ procreationes.

Prima fuit ignis prærogatiua, quod cum nullum aliud simplicium corporum se ipsum generet, ignis non modo sese generat, verum etiam abolet, atque corrumpit, modo ponit alias, quæ & ipse in generatione cernuntur præcipuè, quæ tamen omnes ad motum, vt tradit Auerrhoes referuntur. Solida autem non omnia licet intelligere, sed quæ apta sunt, vt attritione ignem excudant, talia silex, ac ferrum nonnunquam & per se silices. aptissimi Magnes ac Pyrites, qui vel vno appulsu in sclopetis, quæ vocant ignem concipiunt. Cardanus Mediolanensis non nisi angulis lapidum ignem excudi existimauit, deceptus tamen propterea quod facilius ex angulis, quàm aliunde excudatur. Nam & ex planis lateribus excuditur manifestissimè.

[4] Καὶ ὅσα ἔχει φορὰς ὥσπερ τῶν πυρουμένων καὶ τηκομένων.

Quæque impetu incitata feruntur, velut eorum, quæ inflammantur, liquanturque.

Aristoteles in primo Meteoron, ὁρῶμεν δὲ τὴν κίνησιν, ὅτι δύναται διακρίνειν τὸν ἀέρα καὶ ἐκπυροῦν, ὥστε καὶ τὰ φερόμενα τηκόμενα φαίνεσθαι. hoc est, videmus autem, quod motus potest aerem discernere, & inflāmare, vt & quæ feruntur per aerem liquescere videantur: & in secundo de cœlo: πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπυροῦν καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ σίδηρον, εὐλογώτερον δὲ τὸ ἐγγύτερον τοῦ πυρός. ἐγγύτερον δὲ ὁ ἀήρ, οἷον καὶ ἐπὶ τῶν φερομένων βελῶν. ταῦτα γὰρ αὐτὰ ἐκπυροῦται οὕτως ὥστε τήκεσθαι τὰς μολυβδίδας. habet enim hoc motus natura comparatum, vt incendat ligna lapides, ferrum, magis autem consentaneum est, quod igni propius est, propior autem est aer, vt in telis, quæ iaciuntur, ignescunt enim adeò, vt plumbeæ cuspides, liquefiant. constat autem motu calorem excitari, ac fieri, modo si calor potest, & ignis. Nam si paulo intensior fit motus à solidioribus præsertim corporibus factus, ignescit aer, à quo plumbeæ glandes colliquescunt, ferrum candescit, ligna vruntur. quod paulò ante in syluis sæpe contingere dicebamus. eadem in nubibus ratio, agitatæ enim atque contortæ exhalationem incendunt, si tenuis sit, & ignes excitant, vnde fulmina, præsteres, fulgetria, de quibus in tertio Meteorolog. Turnebus (cū rapidæ & præcipites procellæ præsteres, & fulmina elidant) non animaduertit vir doctissimus si procellæ sint, esse non posse aut præsteras aut fulmina. procellæ enim sunt ventorum impetus, quando spiritus fumidi fiat à nubibus excussio vehemens. ac confestim edita, spiritus tamen ille crassus sit, qui si tenuior sit, & incendatur, præster dicitur. neque à ventis, aut præ-

steres aut fulmina, sed à nubibus, à quibus etiam violenti vehementesque flatus ἐκνεφίαι vocati & τυφῶνες. porrò procellarum multa genera numerat Auctor libri de mundo θύελλαι, καταιγίδες, λαίλαπες, πρηστῆρες, & ἀνεφύσημα. quarum est in libro de ventis habita mentio. & ὅσως ἂν ἄλλως τρόπους inter hos reponendus & ille Doricarum vestium, quarum in libro de pueri natura meminit Hippocrates: nisi potius ad πίσσην referendus sit. quod verò ait, de subterraneis incendiis, notius est, quàm vt aliquid dicendum sit. de quibus & Seneca in secundo quæstionum naturalium aliqua disserit, & Agricola in quarto eorum, quæ è terra effluunt.

ſ Τὰ μὲν γὰρ καθ' αὐτά, καὶ οὐδὲν ἐν ὑποκειμένῳ, περὶ δὲ ὅγε τῇ περὶ ἡμᾶς αἰσθήσει φανερόν. εἴτ' ἐναριθμητέον, εἴτε μὴ ἐναριθμητέον γε τῆς φλογὸς, καὶ τοῦ ἄνθρακος ὑποκειμένων.

Quod cum illa per seipsa constent, neque in subiecto hæreant vllo, igni tamen, quod vel sensus fide notum est, siue in elementis numerari debet, siue non debet, flamma & carbo subiiciatur.

Aliam ponit differentiam, qua ignis hic noster differt ab aliis simplicibus corporibus, simul autem & præparatio est futuræ demonstrationis, quòd ignis elementum à nostrate igne non minimum differat. ἡ μὲν γὰρ καπνὸς καιόμενος. Aristot. in 1. Meteoron τὴν φλόγα definiit πνεύματος ξηροῦ ζέσιν, neque definitio Theophrasti ab Aristotelica diuersa est, sed hic substantiam ipsam respexit, ille vim, & efficientiam.

ſ πᾶσα γὰρ ἢ ἀέρος ζέσις ἢ ἀέρος ἅμα καὶ ὑγροῦ καὶ γεώδους.

Sic legendum est. Nam vox πυρὸς quæ huc irrepserat omnino delenda est. Cæterum quod ait ignem in carbonem diuidi, & in flammam, carbonem pro quouis ignito corpore sumendum est. quod Galen. in lib. de vsu respirationis aptè οἷον ῥίζαν τοῦ πυρὸς nominat. h. e. tanquam radicem ignis. est autem dubitatio, quo modo ignis in subiecto sit. nã in subiecto esse accidentium proprium est. atqui ignis substantia est. ad hæc, quod igne comburitur, aut iam vritur, aut vstum est dum vritur ignis quidem est in corpore, quod nondum vstum est, sed vritur: tunc autem quærendũ quomodo sit. si verò vstum est, non amplius inest in corpore, quando illud in ignem mutatum est, tunc autẽ ignis per se videtur consistere sine fomitis auxilio. Hieronymus Cardanus in secundo de subtilitate his dubitationibus implexus negat ignem substantiam esse, sed accidens, vt pote summam caliditatem, ac siccitatem; & quoniam accidens proprium subiectum non corrumpit, hæret in salebris, neque quò se vertat, certò scit. concludit vero tandem accidens esse sine dubio, neque substantiã dici posse, nisi quomodo glacies dicitur pro re, quæ gelu concreta sit. Hæ sunt difficultates, quæ in hoc loco maximi momenti sunt, quas tamen conabimur è medio tollere, si quod in propositione sumpsimus, confirmemus. Nã si non probetur ignis esse substãtia, dubitatio locũ non habet. ignis exhalatio est, aut, vt Theophr. ait, fumus accensus modo exhalatio ac fumus substantia sunt. est igitur & ignis substantia; sed quoniam potest quis obiicere exhalationem hanc, aut fumum ex alio corpore proficisci, in eoque ignem esse tanquam accidens. animaduertenda exhalatio est, non modo vt exhalat è corpore, quod vritur, sed vt per se ignescit in aere, eoque vsque durat, donec expiret, & pereat. certè enim in aere exhalatio accensa ignis est, neque in alio corpore est, vt in subiecto. Sed & hic Theophrasto repugnamus, ait enim omnia, quæ in sublimi succenduntur, & in terra, aut esse aerem, aut aerem, & humorem. & terrenum quidpiam. quo ex loco manifestò liquet, non nisi in aliquo corpore ignem esse, vt in subiecto. Verum hic etiam adnotandum est, licet exhalatio ignea per se sit, tamen quoniam in ea humidum est, terreumve quidpiam quod incenditur, & absumitur ab igne, propterea dictum esse à Theophrasto in aere, ac humido ignem esse in sublimibus etiam locis. adde hoc initio accensionis verum esse, non tamen omninò, verum quoniam ignis habeat pabulum semper necesse est, in quo absumendo suas vires exerceat, pabulum autem vt subiectum, & materia est, ideò probandum etiam alia ratione est, ignem esse substantiam. Nempe enim in corporibus, quæ accenduntur ignis ita non est, vt quis de corporum penetratione possit ne minimum quidem suspicari. peruadit enim ille, rei, quæ intenditur meatus omnes, quos primum occupabat aer, atq; ita humorem omnem, & quidquid accendi, aut comburi potest, depascitur. ita de ferro, æreve ignito, quod Cardanus obiicit, nõ habet locum, vt illi doctè responsum est à Iulio Cæsare Scaligero. Nam si de aere, qui meatus impler, nemo dubitat an sit substantia, non video, cur de igne dubitandum sit. adde rationem, quam Cardanus nescio cur præteriit, nisi quòd non habebat, quid responderet. ignis enim corrumpit id, in quo esse dicitur à Cardano vt in subiecto. at accidens non corrumpit subiectum imò ita adhæret, vt sine illo nequeat subsistere, vt propterea scitè dictum sit à Scaligero, ignem aut substantiam esse, aut non ens. His ita declaratis, prior dubitatio facilè soluitur, nam ignis non est in subiecto, vt accidens, sed videtur quidem esse, & tamen ille sine corporum mutua penetratione in corporis inflammati meatibus est, & in flamma ipsa per se, manet autem, ac durat, quousque humidum sit, quod absumat, quo pereunte marcescit ac perit. ad alteram obiectionem respondẽdum, dum corpus vritur, quòd incensum est, ignem in illo esse eo modo, quo dictũ est, dum in eo est, vt vstum omnino sit ignem etiam iam extinctum esse. quod si videtur combustum aliquid manere adhuc igne, tamen non omninò

omninò combustum esse credendum est, sed reliquum esse humorem vstibilem, reliquiasq; nonnullas, quibus absumptis ignis extinguitur. Hæc omnia cum sensui exposita sint, non egent accuratiori declaratione. quare satis digressi sumus in præsentia.

7 ἁπλῶς δὲ καὶ πᾶν καιόμενόν τε, καὶ ὥσπερ φύεσθαι, καθάπερ ἡ κίνησις ἴδιον καὶ γινόμενον φθείρεταί πως; καὶ ἅμα τῷ ὑπολείπεσθαι τὸ καυστὸν καὶ αὐτὸ συναπόλλυται.

Atque adeò quidquid vulgò flagrat, & procreationi, vt motus adfine est, & in natalibus quodammodo emoritur suis, & statim quàm materia.

Locum hunc ego corruptum censeo, sanari autem fortasse posse, si legamus καὶ ὥσπερ ἐν φύσει. tollamus autem τὸ ἴδιον. Certum enim est dum ignis vrit, continuè fieri, semperque esse ἐν τῷ γίνεσθαι. facetè autem γινόμενον φθείρεται. certè enim dum ignis absumendo pabulo fit, simul interit illo absumpto. fit igitur, & dum fit, interit. Cæterum quod de motu dicit, planum est ex libris naturalibus. Turnebus, quidquid vulgò flagrat, & procreationi vt motus adfine est. procreatio turbat studiosorum animos in philosophia. generatio dicenda est, aut etiam ortus. legit autem ille, vt in vulgatis est, ludit verò dum ait, & in Natalibus quodammodo emoritur suis. poetica hæc, & oratoria locutio. philosophus ita mallet. & dum oritur aliquo modo interit, & statim ac deficit quod vritur, simul & ipse interit.

8 οὔτε γὰρ ἁπλῶς γε, οὔτε πρότερον τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῆς ὕλης.

Ita enim neque simplex ignis, neque subiecto, & materia prior fuerit.

Dubitationis ratio, propterea quod simplex non erit ignis, si aut cum terrea portione est, aut cum humida, & aerea, nec prior, quam subiectum, si sine illo esse quiuerit. atqui si ita res sit, non erit etiam elementum. elementum enim corpus simplex est, aliisque corporibus prius. πρότερον autem licet hic accipere tàm tempore, quàm natura. adde quod in secundo de ortu, & interitu scribit Auerrhoys, ignem rationem habere formæ, si cum aliis elementis comparetur.

9 εἰ μή τις ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ σφαίρᾳ τοιαύτη φύσις· ὥστε ἄμικτον εἶναι θερμότητα καὶ καθαράν.

Nisi si quæ eiusmodi natura in primo fortè globo est, vt inpromiscuus sit, & sincerus calor.

Summa modestia reiicit obiectionem adhibita distinctione ignis, qui purum ac simplex elementum est in Sphæra propria, & ignis, qui apud nos est mixtus & multiplex. quamobrem ille non vrit, hic verò vrit, & semper pascitur. Notandum verò ἄμικτον θερμότητα dixisse, non quod solà caliditas, esset enim accidens, sed quod elementi illius calor, aut forma est, aut formæ proxima, per quam & substantia significatur.

10 ἡ δὲ ἀρχὴ πρότερον ἀπ᾽ ἐκείνης αὐτῆς τῆς φύσεως, ἢ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων, ὅταν ἐν κινήσει ποιᾷδε καὶ διαθέσει πρὸς ἄλληλα φύωνται, καθάπερ ἔμπροσθεν ἐλέγομεν ἐπ᾽ ἀμφοῖν.

Sed ortus principium vtrumne tandem ab illo proficiscitur, an à subiectis, cum inter se, vel cuiusdam modi agitatione cientur, vel habitu certo affecta sunt, quemadmodum paulò ante dicebamus.

Post positam distinctionem, quærit generationis ignis principium. illud aut ad globum illum puri ignis referendum ait, aut ad motum, habitudinemque subiectorum corporum. & sanè quod aer accendatur motu, attritione, rarefactione, habet quidem statim à corporibus solidis. quod verò possit ignescere à propria natura habet, non parum adiuuante & ignis globo, & cælesti corpore, & præsertim sole, qui totius caloris fons, & principium.

11 Πάλιν ἡ τοῦ ἡλίου, εἰ μὲν τοῦ πυρός τις ἰδία, πλείστην ἂν καὶ μεγίστην ἔχοι διαφορὰν, ἀρχή τις οὖσα καὶ πρὸς αὐτὰ ἥκουσα.

Rursus si solis calor species quædam ignis est, immanem certè quandam dissimilitudinem habuerit, cum & principium est, & ad res ipsas peruenit.

Turnebus legit ἰδέα. Sed & vulgata scriptura non displicet. est autem sententia, si calor solis aliquis proprius est ignis, plures, magnasque habebit differentias. Nam præterquam quòd ignis naturam habet, quatenus illius proprius est, potestque ab illo ignis fieri, ab eo etiam lumen oritur, totiusque naturæ genitalis calor. hoc igitur est ἡ πλείστη καὶ ἡ μεγίστη διαφορά. plurimum enim inter hæc varietatis, & diuersitatis. Turnebus immanem dissimilitudinem conuertit. minus apte plurimam & maximam, longè simplicius ac verius. deinde ἡ διαφορά. non est dissimilitudo, sed differentia. καὶ γὰρ φῶς ἀπὸ τούτου. Nota sunt hæc omnia ex libris naturalibus, lumine enim ac motu

ſolem inferiora hæc, & luſtrare, & vt ita dicam, fouere, ac animare, demonſtratum in libris de cœlo, & in Meteoris, in ſecundo de ortu, acceſſu ſolis gigni omnia; receſſu perimi. ἐπ. δ. alia differentia, quam ſuprà dicebat ignis eſſe propriam.

12 εἰ δὲ μή ἐστι πῦρ, μηδὲ πυρὸς φῶς, αὐτὸ μὲν τοῦτο θαυμαστόν.

Quod ſi nec ignis eſt, nec ignis lumen, per illud mirum fuerit.

Locus corruptus eſt, & mancus, cuius tamen diuinare ſententiam videor. multi exiſtimant, quod ignis luceat, ad ſolem eſſe referendum. id non videtur negare Theophraſtus, ſed à contrario argumentatur. Nam ſi neque ignis, nec eius lumen à ſole ſunt, mirum vnde illi lumen ſit; cum tamen conſtet à ſolis radiis ter exis ignem accendi, à ſoleque eius calorem deriuaſſe. Auerrhoys in quartum de cœlo, & in librum de ſenſu, lumen ignis propter miſtionem eſſe docuit. quippe ſupernum illum ignem non lucere, ſed hunc, qui pro portione reſpondet gelu, quod quemadmodum ex aqua ſit, quando extra locum ſuum fuerit. ita etiam ignem extra locum proprium craſſioris corporis admiſtione illucere. Verùm dicat aliquis. miſtionem non modo non afferre lumen, ſed tenebras potius, atque caliginem. Nam aer nubibus obductus ſolis lumen admit,& terrenæ exhalationes quaſi igneum apparere faciunt. an non de miſtione tenebrarum, ac lucis, aut tenebricoſi, lucidive corporis loquimur nos, ſed de rarioris corporis, minuſque rari miſtione, aut denſatione, quod in raritate lumen non dat, in mediocri denſatione dat. Ignis enim in Sphæra propria propter raritatem, ac tenuitatem non lucet, qui verò apud nos eſt ignis aliquid paſſus, quemadmodum quæ gelaſcit aqua, lucem exhibet. denſatur autem propter humidum, in quo eſt aereum in quam præcipuè, ſed & aqueum, in quo perſpicuitas eſt, ſed eſt in denſatione modus. Nam ſi multum craſſi humidi ſit, hebetius lumen inde eſt, quod vix propinquiſſimum aerem illuminat. ſi tenuis humidum, & maior flamma, & lumen latius extenditur. Quamobrem in ardentibus lignis viridioribus parum lucis. in ſtipulis plus. in lucerna, aut cera & plus, & purius: hæc nos de ignis luce ex Auerrhoys ſententia. Verùm Themiſtius in ſecundo de anima, quo loco quærit, vnde non nulla corpora lucida ſint, ex Soſigne, cuius auditor fuit Alexander Aphrodiſiæus libro de aſpectu tertio. ſcribit lucida illa eſſe corpora, propterea quòd participent aliqua ex parte cæleſtis naturæ, atque igneæ. Eadem eſſet fortaſſe de igne ratio, illum ſcilicet lucere, propterea quòd cœleſtem naturam referat quæ ſententia, cum nihil habeat certi ac veri, explodenda eſt meo iudicio. magis enim refert cœleſtem naturam purus ignis in Sphæra ſua, & tamen non lucet. deinde ſatis non eſt id dicere, ſed & modum oſtendere, & rationibus demonſtrare, alioquin perfugium eſt in cauſæ ignoratione manifeſtum.

13 ἄτοπον δὲ καὶ τοῦτο πάλιν, εἰ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ πρῶτον ἐν ὑποκειμένῳ. τὸ γὰρ θερμὸν καὶ ἡ τούτου δύναμις ἀρχή.

Sed & illud rurſum diſſentaneum fuerit, principium, quodque primum eſt in ſubiecto hærere.

Abſurdum, quod colligit, hoc eſt, calidum illud genitabile in ſubiecto eſſe, quod cum generationis principium ſit, totiuſque naturalis mutationis, omni ſubiecto prius eſſe oportuit. ad hæc ignem non modo gignere, ſed & corrumpere. imò ſe ſolum gignere cætera perimere, propteteaque à calido illo genitabili differre plurimum. ad cognoſcendum autem ignis naturam affert diuina verba, & Theophraſto verè digna notanda vox καυστικὴ θερμότης. eſt enim differentia ignis, vt appellant ſpecifica. ἐν τῷ αἰθώδει καὶ γεώδει. propterea quod exhalatio calida, & ſicca eſt, habetque à terra ſiccitatem quod ſubdit, illam caliditatem eſſe non poſſe in humidis, accuratius expendendum. Supra enim dicebat, in humido illam eſſe, cum humidũ & aqueum, & aereũ ſubiectum ignis affirmaret. an humida intelligit, in quib. nulla ſiccitas eſt. Nã alioquin humido creſcit ignis, & ſubinde gignitur. Cæterũ quod abſurdum putat calidum in ſubiecto eſſe, nihil eſt. accidens enim eſt, & materia indiget, in qua ſit, nec tamen vetar generationis eſſe principium propter facultates, quas habet efficiendi, neque ſubiectum prius eſt niſi poteſtate. prius enim calidum eſt actu, & efficientia. illud κατὰ δύναμιν, hoc κατ' ἐντελέχειαν vocat Ariſtoteles in quinto diuinæ philoſophiæ. verum calidum hoc genitabile non elementare eſt, ſed cœleſte. tale eſt calidum innatum in animalibus, quod à cœlo deductum proportione ſtellarum elemento reſpondere ſcribit Ariſtoteles in ſecundo, de generatione animalium. ab hoc & generatio eſt & incrementum in animalib. poſtremò omnes actiones, & vita ipſa. quod ad generationem ignis pertinet, non ſemel dictum eſt, illum abſumere, ac vorare omnia. cautè tamen intelligendum & hoc. cum enim ille ſemper fiat, nunquamque penè idem ſit; vt in ſecundo Meteoron ſcriptum eſt, neceſſe eſt contrarii corruptione in perenni hac vita ſit, quando vnius rei interitus alterius ortus eſt. Oritur itaque ignis, & ſimul corrumpit ea, quibus abſumendis ipſe continuè oritur, donec omnino abſumptis, & ipſe pereat.

14 φαίνεται γὰρ οὕτω λαμβάνουσι τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν, ὥσπερ πάθη τινῶν εἶναι, καὶ οὐκ ἀρχαὶ καὶ δυνάμεις.

Apparet enim ſi quis ita ſumat, calidum, & frigidum affectiones rerum aliquarum eſſe non principia, nec poteſtates.

Hæc

Hæc melius declarant, quæ supra posita sunt de calido, quod in subiecto esse, videbatur absurdius. Nam si vt pura qualitas actione contrarii in contrarium inducta consideretur, simplex passio est. si vt agendi vim habet, & immutandi, principium erit satis efficax. porro non calidi tantum hic mentio, verum & frigidi. Hæc enim ambo generationis facit principia in quarto Meteorologicorum Aristoteles. quo autem modo calidum gignat, quo frigidum (similarium modo mistorum generationem intelligo) declarauit in secũdo de ortu animalium, qui locus omnino consulendus est. Verum de calidi huius geniralis vi, ac proportione, quam habet cum igne, quo tanquam instrumẽto vtuntur artes, annotauimus, quæ opus erat in librum de spiritu.

15 ἅμα δὲ καὶ ἡ τῶν ἁπλῶν λεγομένων φύσις μικτή τις καὶ ὑπάρχουσα ἀλλήλοις.

Simul simplicium natura mixta videtur, & mutuò confusa.

Hæc dicuntur ἐκ περιουσίας, vt non ignem modo, quem constat exhalationem esse feruidam, sed & cætera simplicia corpora non sine mistione esse certum sit. Sunt hæc omnino præceptoris dogmatis consentanea. cuius extat sententia in secundo de ortu, & interitu. οὐκ ἔστι δὲ τὸ πῦρ καὶ ὁ ἀὴρ καὶ ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἁπλοῦν, hoc est, neque ignis autem, neque aer, nec quidquam ex iis, quę dicta sunt, simplex est, sed mixtum. Turnebus hæc cum superioribus ita coniungit, quasi ab iis dependeant, male tamen, quod sententia hęc à superiori deiuncta sit, vbi verò ait inferius τὰ δὲ πρὸ τῶν πρότερα. dubium ęst quid sibi velit. Nam si corpora priora elementis intelligit, absurda est omnino sententia. elementa enim prima sunt omnium corporum, quando ex iis alia oriuntur. deinde si aliqua elemẽtis priora sunt, simplicioraue corpora, & tamen & ipsa inter se commiscentur, nihil vetat & iis priora esse alia, ita vt in infinitũ res abeat. πρότερα igitur, hoc est priora ex elementis licet intelligere præstantiora, quæ formæ rationem, si cum aliis conferantur, facile obtinent. priora etiam quod ad ordinem, si ordinem vsqueà cœlo consideremus, vtroque modo talia sunt ignis, & aer. horum enim commistio maiores habet difficultates, propterea quod tam ab exhalatione ignea, quàm ab aeria plurima fiunt, quæ sua natura inuoluta sunt, & longa egent inquisitione. Turnebus, quæ autem ante ipsa mista sunt, maiores quæstiones habent. Nescio an locum intellexerit. placet tamen simplicius, ac verius dicere, quæ vero ex his priora mista sunt.

16 ἐκεῖνο δ᾽ ἐξ ἁπάντων φανερὸν, ὡς ἡ τοῦ πυρὸς φύσις ἰδιαιτάτας ἔχει καὶ πλείστας δυνάμεις.

Sed illud profectò perspicuum est, ignis naturam singularibus præditam esse plurimisque potestatibus.

Concludit quód erat in propositione post explicatam ignis naturam. notandæ voces, τὸ πολυειδὲς propter multiplicem generationem. τὸ ἀνώμαλον, propter materiæ varietatem, in qua est. τὸ διάφορον αὐτῇ τῇ φύσει, propter varios, quos edit, effectus, de quibus singillatim paulo pòst.

17 ἀφέντας γοῦν, τὴν μείζω καὶ προτέραν πειρατέον ὑπὲρ τῶν ἐλαττόνων λέγειν, ἀρξαμένους ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ καὶ φθορᾶς, ἣν ὑφ᾽ αὐτοῦ ποιεῖται.

Proinde prætermissa maiore, prioreque quæstione, de minoribus dicere conabimur ductò ab ortu, & interitu principio, quem sibi consciscit.

Est hoc alterum totius tractationis caput, in quo de ortu, ac interitu ignis agitur, primum generatim, deinde particulatim. sunt autem quæstiones hic iis similes, quæ sunt in sectionibus Aristotelicis. quemadmodum & in aliis libris, in quibus problematicè agit ac docet, ex quibus innumera sunt, quæ & in problematis reperiuntur. maiorem autem, & priorem quæstionem intelligit, quæ hactenus de ignis natura ac vi diligenter est declarata.

18 ληπτέον δὲ εἰς ταῦτα τὸ μικρῷ πρότερον εἰρημένον, ὃ καὶ τῇ αἰσθήσει φανερόν.

Huc autem sumendum est, quod paulo ante dictum est, sensuque compertum.

Hypothesis est, quæ ad quæstionum solutionem maximum habet momentum. γεννᾷ μὲν γὰρ. ortum ignis non semel attigimus superius. sunt aurea Aristotelis verba in 2o. Meteoron. ἡ μὲν γὰρ φλὸξ διὰ συνεχοῦς ὑγροῦ καὶ ξηροῦ μεταβάλλοντος γίγνεται καὶ οὐ τρέφεται. οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ διαμένει οὐδένα χρόνον ὡς εἰπεῖν. flamma enim ex humido, ac sicco, dum commutantur, oritur, nec alitur. nullo enim tempore, vt ita dicam, eadem permanet. gignit autem, ait, ignis, hoc est seipsum. Signate autem ἐπὶ πλεῖον προϊέναι propterea Auerrhoys in primum de ortu, & interitu, ortum ignis vocat in prima origine, incrementum in vlteriori progressione. Ortus autem semper est, neque vetat ex vlteriori materia ignem suscipere generationis incrementa. Notandum tamen τὸ καὶ non tamen solum positum, sed & ἐξομοιούμενον. non est hic tamen ἐξομοίωσις, qualis in corporibus animatis, quæ aluntur, & augentur. ratio est in Aristotelis verbis potestate posita, dum ait. οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ οὐδένα χρόνον διαμένει. Vnde est, quod si continuè ignis absumendo humido oritur, continuè etiam intereat, in illius humidi ab-

sumptione, quæ facta est interitum hunc vocat ἀπόληψιν, quasi intereeptionem dicas intercipitur enim, & intermoritur ignis, qui est in continuo ortu interituque, vt ita dicam: Καθαιρουμένης αὐτοῦ τῆς ὑγρότητος, delendum puto τὸ αὐτοῦ. nisi quis malit ὑπ' αὐτοῦ reponere.

19 φθείρει δ' ὅταν πλησίον τεθῇ τῷ πλείονι τὸ ἔλαττον.

Interimit minore maiori adposito.

Rectè dixit, corrumpit. iam enim de corruptione, quæ ignis ab igne fit, sermonem instituit, duas autem causas docet extinctionis, aut enim extingui ignem ex alimenti absumptione à maiori, vehementiorique igne, aut ex ipsius marcore principii, quem Aristoteles, Theophrastus, Galenus vbique vocant μάρανσιν. Verùm duæ hæ causæ ad vnam facilè reducuntur, hoc est ad alimenti absumptionem. in illo enim, vt in subiecto, ignis principium est. absumptio autem hæc fit per dissolutionem, ac exhalationem ignis. rarefit enim ablato principio, & euanescit. Galenus in libro de morborum causis, & in libro de vsu respirationis, causas docet omnes, propter quas ignis extinguitur, quas afferemus, quando de extinctione sermo fuerit. loquens autem de extinctione, quæ à potentiori, maiorique igne fit, hæc habet: εἰ δὲ ἐν ἡλίῳ πολλῷ καὶ θερμῷ καὶ προσηλίῳ χωρίῳ καταθεὶς ἢ μείζονα παραθεὶς ἑτέραν φλόγα, διάσῃ καὶ τότε τὴν ἑτέραν μαραινομένην ἐν τῷ μαραίνεσθαι καὶ διαφορεῖσθαι σφοδρᾶς ὑπὸ τῆς ἔξωθεν φλογὸς ἰσχυροτέρας ὑπαρχούσης, hoc est, quod si in multo sole & calido, & aprico loco, aut ad alteram maiorem flammam admoueris, tunc quoque minorem flammam marcescere videbis, quoniam exterior flamma, vt quæ præpotentior sit, elaxat, atque dispergit minorem. non absimilis sententia paucis verbis comprehensa in 24. sectione, problemate 13. & in libro de iuuentute, & senio. notat autem ibi Aristoteles maiorem ignem minorem extinguere ex accidenti, alimento scilicet absorpto, & haustò. Clarum igitur est minorem ignem à maiori extingui, & causæ etiam no ignotæ. cæterum ignis principium illud est, vnde motus ignis sursum incipit, ignis enim, vt Galenus tradit libro de vsu respirationis, duo sunt motus, alter in principium, ac veluti fundamentum, quod radicem appellat ille; alter sursum in circumfusum aerem. Principium autem illud subiectum est, quod vritur, in quo tanquam in fundamento iguis, quod & hic, & paulo post non semel intelligit Theophrastus. εἴτ' ἐξαιρῶν, lego ἐξαερῶν aptissima sententia. est autem in igne ἐξαεροῦσθαι. quod Galenus dicit μανοῦσθαι καὶ διαφορεῖσθαι ὅτι εἰς τὸ περιέχον σκεδάννυται, vt ipse loquitur. ignarus autem librarius mutauit in ἐξαιρῶν. quod scripsit Theophrastus sine dubio, vt dictum est.

20 ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ πνίγεσθαι σβέσις.

Eodem modo & ex suffocatione extinguitur.

A contraria causa idem effectus. supra rarefacto, dissolutoque principio ignem docebat extingui propter nimium effluxum. modò docet extingui quoque si effluxus cohibeatur, & in principium recurrat ipsum. quod genus aptissima metaphora πνιγμὸν vocarunt veteres, vnde & πνιγεὺς fornax, à quo carbones cohibentur, & suffocantur, vt ait Aristophanis Scholiastes. Galenus in libro de morborum causis.

Στεγνοῦνται μὲν οὖν, εἰ οἰκίαν ἰατρικὴν ἢ πνιγέα περιθείης ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, οὕτω δὲ καὶ τὴν καμίνου εἰς τὰς ὀπὰς ἐμφράξαι Aristoteles etiam in libro de iuuentute, & senio, de carbonibus loquens: οἱ γὰρ ἄνθρακες περιπωμασμένοι τῷ καλουμένῳ πνιγεῖ συνεχῶς ἀποσβέννυνται ταχέως.

21 διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας.

Hæc eventa à dissolutione principii ipsius flammæ proueniunt. dissolui autem diximus à vehementiori calore.

22 ἀντικείμενον δὲ τούτῳ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, καὶ παρόμοιον τὰ καιόμενα θᾶττον κατακαίεται χειμῶνος ἢ θέρους.

Quod autem contrarium est, eandem & persimilem causam habet, quæ cremantur citius deflagrare hyeme, quàm æstate.

Ex iisdem hypothesibus contrariorum effectuum redditur causa. Nam vt nimius calor exhalat atque dissoluit ignis principium, ita mediocre frigus restringit, & restrictum reddit validius, ab hoc loco sumpsit Plutarchus, quod habet in libro de desitis oraculis & Ammonii persona. ἤδη γὰρ αἰκὴ καὶ λεγόντων τινῶν περὶ τοῦ πυρὸς ὡς ἐν χειμῶνι καίεται βέλτιον ὑπὸ ῥώμης αὐτὸ συστελλόμενον τῇ ψυχρότητι, καὶ πυκνούμενον, ἐν δὲ τοῖς αὐχμοῖς ἐξασθενεῖ καὶ γίνεται μανόν, καὶ ἄτονον κἂν ἐν ἡλίῳ καίηται χεῖρον ἐργάζεται καὶ τῆς ὕλης ἅπτεται μαλακῶς. hoc est, iā enim nonnullos audiui dicere, ignem hyeme melius vrere adquisito robore à frigore, quod condensat, & compingit: in æstu autem debiliorem esse rarefactum, & imbecillum, & in sole minus flagrare, molliterque materiam corripere.

23 ὥσπερ καὶ ὁ ἥλιος καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς.

Vt & sol & ignis ipse lumen.

Legendum existimo καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς. Nam vt lumen reddit imbecillū, sic & eius lumē hebetius. τὰ ἀλειπτήρια καὶ τὰ βαλανεῖα, alipteria quæ sint, declarauimus in libello de sudoribus. erāt illa balnearū altera pars ex Polluce li. 7. qui ἐγχύτην, ἀλειπτήριον. balnearū duas partes facit. καὶ τὰ σώματα πέττεσθαι μᾶλλον. manauit hęc sentētia ex Hippocratis Aphoris. qui hyeme ventres scribit esse calidiores

omnino

omnino verò tota hæc ratio ad ἀντιπερίστασιν est referenda, πέττειν γάρ φασι τοὺς καρποὺς τὸ ψῦχος, in secundo de plantarum causis redditur causa, cur frigidum fructus maturet; maturat autem ex accidenti non per se. reddit autem rationem: ὅτι τὸ θερμὸν ἐν ἀμφοῖν πέττει, ἡ μία τις ἡ αἰτία, φανερὸν δ' οὐχ ὁμοίως διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν.

* ἡ αὐτὴ δ' αἰτία ὅτι καὶ τοῖς λειποψυχοῦσι ψυχρὸν ὕδωρ περιχέουσι ψυχροῦ τοῦ πάθους ὄντος.

Eadem causa est cur hominibus, cum animo male est, aquam effundunt affectu tamen frigido.

Λειποψυχία, λειποθυμία. Hippocrati & Galeno dicitur, eadem & ἔκλυσις, vt notat Galenus primo libro ad Glauconem; quamuis Hippocrates septimo aphorismorum scriptum reliquerit: ἐπὶ φύματος εἴσω ῥήξεως ἔκλυσις ἔμετος, καὶ λειποψυχὴ γίνεται. à tuberculi intus eruptione exsolutio, vomitus, & animi defectio fit, quasi altera sit exsolutio ab animi defectione. propterea sunt, qui minorem exsolutionem virium animi defectione arbitrantur; esseque differentiam inter has duas & syncopem in excessu. quæ maxima est. quippe quæ præceps sit virium lapsio, vt Galenus tradit libro duodecimo de ratione medendi. est autem λειποψυχία, vt Theophrastus ait in fragmento, quod extat de hoc argumento, ptiuatio aut restrictio calidi circa respirationis locum, quæ definitio etsi à nullo medicorum tradita sit, vera tamen est, nec quidquam habet illorum doctrinæ dissentaneum. certè enim à quacunque causa defectus animi contingit, necesse est vitalem facultatem fatiscere, & ipsum calidum innatum, quod in corde residet, omnesque actiones obit, ac munia. fatiscit autem calidum innatum, quando imminuitur, & alteratur. sic autem necessariò refrigescit. Quamobrem si nimia sit defectio, qualis illa, quæ syncope dicitur, sudores frigidi consequuntur, extrema frigescunt, & aliquando expiratio frigida redditur. Constat igitur, quod ad genus defectionis pertinet, Theophrastum à medicis non dissentire. locum verò respirationis non alium licet intelligere, quàm cor ipsum, quod afficitur aut per se aut alterius membri consensione, quod respirationis locus potest non impropriè appellari, cum respiratio & ad cor finiat, & propter illud manifesto fiat. defectionis autem animi causas plures enumerat Galenus in primo ad Glauconem. & ex illo Paulus Ætius, Oribasius, alii. Sed quod ad frigidæ inspersionem pertinet; quod inter eius remedia est. Galenus in defectionibus, quæ ab euacuationibus consequuntur, vt cholera, alui profluuio, sanguinis effusione, iubet, ὕδωρ τι ψυχρὸν προσραίνειν καὶ τοὺς μυκτῆρας ἐπιλαμβάνειν: hoc est frigidam inspergere, & nares apprehendere. Cur autem inspergatur frigida, non alia ratio est, quam illa, quam & hic & in libello de animi defectione reddidit. frigidam autem affectionem vocat, propterea quod spiritus & calor ipse natiuus refrigescunt, & ipsa cordis substantia intemperie frigida afficitur, vt doctè scripserit Aretæus Cappadox doctissimus medicus in secundo libro de causis, & signis acutorum morborum cap. 3. Ἔστι δ' ἡ τῆς νόσου, ἡ δ' ἔκλυσις τῆς τόνου τῆς φύσεως ὑπ' αἰτίῃ ψύξει καὶ ὑγρῇ: hoc est, est autem huiusce morbi hæc exsolutio naturæ roboris à causa frigida, & humida.

24 διὸ καὶ κατέχειν τινὲς τὸ πνεῦμα κελεύουσι τὸ ἑλκόμενον.

Itaque præcipiunt nonnulli spiritnm, quem ducimus, continendum esse.

Sic emendat Turnebus. male enim legebatur in mendosissimo græco ἐκλυομένου, ego vnius litterulæ transpositione mendum ortum video, quod tollitur, si litteræ sede restitura legimus, ἐκλυομένου. iam autem constat, & quid sit ἔκλυσις, & qui dicantur ἐκλυόμενοι. quod ad rem pertinet, eadem est Galeni præceptio de naribus continendis, καὶ ὁ ἱδρὼς ἐμπίπτων λύει τὴν λειποθυμίαν. considerãdum hoc est, quod ait sudorem incidentem defectum animi tollere. scimus enim in maximis animi defectionibus sudores affectum comitari frigidos, qui & syncoptici dicuntur, in hocque syncopem à lypothymia differre, vt Ætius animaduettit, quod in illa sudores sint, in hac minime. adde exsolutis viribus sudores fieri nulla naturæ facultate moliente. Quare tantùm abesse, vt soluat affectum, vt sine dubio potius augeat. quæ cum ita sint, videndum potius, an mendum in codice sit, legendumqne καὶ τὸ ὕδωρ ἐμπίπτων λύει τὴν λειποθυμίαν. Nam ἐμπίπτειν rectè aqua dicitur, quæ in exsolutum iacitur, non autem sudor, qui ἐπιφαίνεσθαι dicitur, non ἐμπίπτειν. est autem verborum sententia multos præcipere, vt illius, qui exsolutus sit spiritus naribus sumptis contineatur. simul enim & calorem intus cohiberi, & aquam in faciem irroratam affectum soluere, maiori scilicet subinde caloris, cohibitione. τὸ δὲ θερμαινόμενον πῦρ οὐχ ὁμοίως ὑπάρξει. in 24. sectione, problemate sexto iisdem pene verbis declaratur hoc quæstio.

25 Ὅτι δὲ ἰσχυρὸν εἰς τὸ συναγαγεῖν καὶ συναθροῖσαι τὸ θερμὸν, σημεῖον καὶ τὰ τηκόμενα καὶ τὰ ῥηγνύμενα τῶν ἐλατῶν καὶ χυτῶν.

Quod autem valentissimum sit frigus ad colligendum, & coaceruandum calorem, documento sunt ductilia & fusilia, quæ liquantur & rumpuntur.

Alia probatio Antiperistasis, quæ verò sint ἐλατὰ, quæve χυτὰ, hoc est fusilia & ductilia metalla, declaratũ est 4. Meteor. quærendũ verò illud, quomodo calor à frigore cohibitus nõ liquefacit potius æs, sed disrũpit. an quod calor est cũ flatu, flatus aũt distentũ corpus, si id non cedat, disrũpit facile. adde æs non ita facilè liquefieri, & ideo propter introclusi caloris actionẽ in humidũ, fla-

tum fieri; hunc autem mearus permeare, atque dirumpere laminas. sed id inter audita miracula licet reponere. Turnebus τὸ τακῆναι vertit tabuisse, satis impropriè, liquescere dicuntur metalla, liquefieri, non tabescere. est enim in tabe substantiæ perditio animantium propria φθίνειν & φθίνειν. Nam & φθίνεσθαι tabefieri. καὶ ὑπὸ χιόνος δέ. alia probatio. est autem genus probationis inductio. αἰσθήσεως autem, hoc est, fermentationem vocat, & in secundo de plantis. Nam de niue loquens, ἅμα δὲ, inquit, τὴν γῆν αἰσθάνει. Virgilius cum dixit:

—— *Et Zephyro putris se gleba resoluit.* —— fermentatam terram intellexit.

26 καὶ γενέσεις ἐν αὐτῇ τῇ χιόνι ζώων ἐνίων.

Tradidit id & Aristoteles in sexto historiarum animalium. Hæc autem omnia argumenta caloris manifesta sunt. Nam & fermentatio à flatu & calore fit, generatio verò non nisi à genitali calido, quod est in putrescente niue. quòd verò ait, terram humescere propter antiperistasin, quomodo sit dubitare fortasse possit aliquis. Nam calescit quidem terra, cohibito calore antiperistasi: humescit autem pluuiis madefacta, vbi nulla antiperistasis. an calor inclusus humidus est à vaporibus subinde auctus, ab his autem non modo calefit terra, sed & humescit, vnde fit, vt maior propterea vaporum & halituum exurgat copia.

27 ἐν δέ τι τῶν ὑπὸ τούτου καὶ ὃ διαμένει ἐπὶ τὸ πῦρ κρυφθέν. περιέργει γὰρ ἡ τέφρα, καὶ κωλύει τὸν ἀέρα τὸν ἔξωθεν προσπίπτοντα σβέννυσθαι.

Eodem illud quoque pertinet, ignem tectum permanere. cinis enim arcet, cohibetque atque efficit, ne adiecto externo aere restinguatur.

Aliud signum. Aristoteles in libro de iuuentute, ac senio, ad extremum eandem habet sententiam iisdem penè verbis explicatam. Notandum autem cinerem rariusculum esse, ac propterea spirationem ignis (vt ita dicam) non impedire. contrà verò impedire, & effluxum flammæ, qui multus cum sit, ignem extinguit, & appulsum aeris, qui non vt aer, sed vt frigidus potest extinguere: quamquam etiam vt aer est rarefacto ignis principio. Aristoteles vbi de hac eadem re loquitur αἴτ φράττει τι πλείω ἀήρ περὶ τὸ μὴ σβεννύναι τῷ πλήθει τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ θερμότητος. hoc est, òbstatque circumposito aeri, ne extinguatur copia caloris, quæ in ipso est. significat igitur ille aerem extinguere calore, non frigore. estque inter duos hos philosophos manifesta controuersia. Nisi fortè dicamus, apud Aristotelem legendum non αὐτῷ, sed αὐτῇ, vt ad cinerem referatur, qui fœminæ genere τέφρα dicitur, construaturque cum verbo αἰπφράττει. Verùm quoniam & interpres Aristotelis ita legit, nihil mihi in præsentia dicendum occurrit, nisi aeris calorem ignis calore comparatum frigus posse dici, idque respexisse Theophrastum. Aristotelem verò absolutè loquutum, dixisse autem caloris copiam in esse aeri, propterea quod qui vicinior igni est aer, calidior est necessario. Vtcunque tamen sit, locus est meo iudicio controuersus atque difficilis. μὴ δ' αὐτῷ. neque si legamus αὐγήν. placet sensus; neque si coniunctim αὐγήν. primum enim terræ nullus hic locus in flammæ congestione ad proprium principium. neque flamma propriè dicitur αὐγή, qua voce radius, splendor, ac lux significatur, neque hic de luce sermo est, sed de flammæ ignisve ipso corpore, quod nisi respiret, & ventiletur, sed in radicem recurrat suam, & contabescit & corrumpitur. quapropter locus hic mihi suspectus est. & sane nisi audaciæ crimen metuerem, ita lubenter legerem, μὴ δ' ἐν συναθροίζεσθαι, deletis omnibus mediis voculis. sententia autem plana est ex iis, quæ dicta sunt.

28 Τὸ δὲ δοκοῦν ὑπεναντίον εἶναι τούτῳ, διότι μὴ ἐκκοφθὲν θᾶττον φθείρεται μὴ ἀφαιρουμένων τὴν τέφραν.

Quod autem repugnare videtur non erutum citius interire ablato, quàm non sublato cinere, nihil sane repugnat.

Suprà dictum est cinerem ita ignem tegere, vt neque suffocet, neque spirationem impediat necessariam. modò quærit, quod videtur illi sententiæ repugnare, non repugnat tamen. Nam ignis non erutus è cinere facilius interit, quàm erutus, h. e. non ablato cinere, quàm sublato. respondet aût ad hunc sensum cinerem ita exiguum esse debere, vt neq; appulsum aeris, ventilationẽq; omninò impediat. neq; cõtrà permittat liberũ effluxum, quo ambientẽ aerem superet. id enim facere nudum, & apertum ignem, in hoc enim & effluxus maior est, ac propterea & liberius ardet, & facilius interit. Videtur igitur id velle. obtectum quidem ignem seruari, ne intereat, retectum tamẽ sublato cinere difficilius extingui, quam obtectum. Nam aliquantisper tectus ignis conseruatur, retectus tamen exiguo sublato cinere respirat magis & aere fruitur, propterea q; difficilius extinguitur, quam si omnino tectus sit cinere. ἐκκοφθὲν πῦρ. intelligit ignem à cinere paulũ discissior etectũ & erutum. quare dixit ὑφαιρέντων, non ἀφαιρέντων. mouetur enim cinis, non amouetur: atque ita & effluxus sit prunæ liberior & non amittitur cineris custodia.

29 Φθοραὶ γὰρ πυρὸς πλείους. ἡ μὲν ὥσπερ φυσικὴ τις, ἐξαναλισκομένου τοῦ ὑγροῦ καὶ ἁπλῶς τοῦ καυστοῦ. τότε γὰρ ὥσπερ φθίνει καὶ μαραίνεται.

Eius enim multi sunt interitus, vnus propè naturalis, omni consumpto humore, quodque adeò cremabile est, tum enim tanquam senescit, & emarcescit.

Hactenus

Hactenus de ortu ignis locutus est & de incremento, ac robore. Nunc agit de extinctione, explicatque non iniucunda problemata. decebat autem post ortum de interitu agere, qnando non minor est in ignis interitu contemplatio, quàm in ortu ipso. ignis autem aut sponte interit, aut vi. extinctio, quæ sponte fit, vocatur μαράνσις, vt etiam scripsit Aristoteles. at quæ vi ignem extinguunt, aut naturalia sunt, aut omninò præter naturam. Naturalia, alimentum, aer ambiens. præter naturam quæcunque vi propria possunt extinguere, & qualitates habent igni contrarias; deinde quæcunque obturant, penetrant, comprimunt. in hac diuisione comprehensæ sunt omnes causæ, quas attulit Theophrastus in hoc loco, & Galenus libro de vsu respirationis, & libro de morborum causis. ignis igitur, qui sponte interit non nisi defectu alimenti contabescit. si enim semper alimentum suppeteret, nunquam non flagraret. siquidem (vt ait Aristoteles) ἀεὶ διαπαντὸς γινόμενον καὶ ῥέον ὥσπερ ποταμός. hoc est, semper enim dum fit, durat, & fluit tanquam flumen. sponte igitur ac per se deficit alimenti absumptione. quod Theophrastus vocat ὑγρὸν καὶ καυστόν. est autem καυστὸν siue vstibile, quod ex terra constat, & aere, quale lignum est. vritur autem, qua humidum, quæ naturalia sunt, & tamen vi corrumpunt ignem. diximus esse pabulum, & aerem circumfusum. pabulum, siue alimentum quatenus tale est, non corrumpit. neque enim aptum est corrumpere, sed quatenus nimium, alteratum, aliquid alienum continens. Nam si exiguo igni multum ingeras aut lignorum, aut olei, non aletur ignis, sed suffocabitur. si oleū infundas, in quo aut amurca sit, aut aqua, fatiscet ignis, & extinguitur. si viridia ligna congeras, nisi multus ignis sit, ac vehemens vix seruabitur. aere verò ambiente ignis opus habet propter refrigerationem, & ventilationem. illam vocat Aristoteles κατάψυξιν. hanc Galenus ῥίπισιν. adeò verò naturalis aer igni est, vt Hippocrates libro de flatibus (si tamen ille auctor est) scriptum reliquerit: τῷ πυρὶ τὸ πνεῦμα τροφή, τοῦ πνεύματος τὸ πῦρ στερηθὲν οὐκ ἂν δύναιτο ζώειν. hoc est, spiritus alimentum igni. si enim priuetur spiritu neutiquam viuet. spiritum intelligit ille aerem motum, qui ventilat, atque tanquam in animaliū spiratione refrigerat. atque si aer nimius sit tum motu, tum frigore, extinguet ignem sine dubio. idem si crassus, ac immotus, & quem πνιγώδη græcè dicimus. constat igitur quomodo, & quæ igni naturalia sunt, interitum & illa inferant. at quæ præter naturam sunt, multa esse diximus. extinguunt autem primum quæ alimentum rapiunt, & absumunt, qualia quæ ὁμογενῆ vocat Theophrastus, vt maior ignis, sol, æstus nimius. deinde quæ obturant, & suffocant. talia sunt caminus, quem πνιγέα vocant, quodlibet operculum, cucurbitula, ac similia, quæcunque obturando igne extinctionem illi inferunt. mox corrumpunt quæcunque ad ipsum ignis principium penetrant. Nam hæc etiamsi non contraria qualitate sint, tamen perimunt. sic acetum, aqua feruida, oleum in pice, ac bitumine ad ipsum principium ignis pertingunt, illudque corrumpunt ac perimunt. quæ verò comprimunt, ignem extinguunt compresso, collisoque ipso principio, differuntque hæc ab iis, quæ suffocant, quod illa non adeò violenta sunt, & spirationem ignis impediunt, principio non statim vim inferunt. quæ verò comprimunt, violentiora sunt, & principiū ipsum statim enecant. sic plerumque compresso ellychnio ignem extinguimus in lucernis. Carbonarii terrâ iniectâ compressione ignem perimunt. postremò perimunt ignem, quæ propria vi valent extinguere. illa sunt frigida omnia atque humida: sic aqua, & quæcunque aquæ naturam referunt citissimè ignem extinguunt. Hactenus de causis omnibus disseruimus, quæ igni interitum inferunt. iam autem & Theophrasti verba plana sunt.

30 ἐπεὶ καὶ ἡ φύσις καυστὴ καθάπερ ὕλη πλείων περιρρέουσα τῆς ἱκανῆς, ἐπὶ τοῦ γε φλογώδους, καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος μεγέθους.

Quando & foco idonea vt lignum plus æquo circumfluens, cum etiam flamma intereat flatus magnitudine.

Ἐπὶ τοῦ γε φλογώδους, hic latet mendum sine dubio, quod vix possumus sine veteris exemplaris auxilio tollere. legebam aliquando ἐπὶ τοῦ φλογώδους, vt ibi esset interpunctio, deinde sequatur, καὶ ὑπὸ πνεύματος μεγέθους. subaudiaturque σβέννυται superius positum. neque tamen muto sententiam. sensus autem planus est. quod verò sequitur φθειρομένης καὶ οὐχ ὥσπερ καταχωννυμένης. si me non fallit animus, corruptum est. qui enim fiet vt perimatur ignis principium, & non superetur? deinde manifestum est motum ignis à maiori aeris motu superari, &, vt ita dicam, dissipari, ac disiici. lego igitur φθειρομένης καὶ ὥσπερ καταπνιγομένης. dat enim interitus modum qui est τὸ καταχέεσθαι. Vnde sequitur τρόπον τινὰ καταφθείρεται, ἢ ἐὰν μηδὲ μίαν ἀναπνοὴν διδῷ. hæc est πνῖξις, hoc est suffocatio. est autem superiori contraria. ibi enim vocatur ignis nimia ventilatione dissipatus. hic perimitur nulla ventilatione refocillatus. ἢ ἐάν τις καταθλίβῃ τὰς δᾷδας. vltimam causam extinctionis affert postremo loco. est autem compressio qnam vocat θλῖψιν. de qua nos superius.

31 ἐπεὶ καὶ ὁ ἐν τοῖς μεγάλοις λύχνοις διὰ τοιαύτην αἰτίαν σβέννυται.

Cum etiam in magnis lucernis eadem de causa ignis extinguatur.

Aer vbi crassus, & immotus est, qualis plerumque in specubus, in metallis, in conuallibus aliquot, igni non præstat vsum, sine quo ardere nequit, aut flagrare, aut viuere. id genus causæ ad naturales causas referebamus nos, Theophrastus ad pressionem. Verùm quoniam aer soli-

dum corpus non est, cuius vis requiritur in compressione, leniit improprietatem vocis, similitudinis aduerbio οἷον. quod verò subdit ad vacuum, & in vacuo motum esse, accipere ita oportet, vt pro vacuo medium intelligamus, quod sit εὐδιαίρετον, hoc est bene diuisibile, qualis aer est, vt est in 4. de Naturali auscultatione. Turnebus: inane desiderans quod affectat, & in quo trepidat. obscura locutio, quamque physici vix intelligant. adde de motu, qui ad locum fit in vniuersum sermonem esse. ille enim dicitur φορά, qualis etiam ignis est motio. illa autem non in vacuo, siquidem nullum est, sed in medio fit, quod cedit. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν πνιγμὸν ποιεῖ τοῖς ἐργαζομένοις. ista de causa aer operarios strangulat, quod plenus & deses respirationi non concedat. corollarium, quod pendet à superiori, adeò verò constat in crasso & immoro aere necari plerumque operarios, vt in fodinis, in metallis, in sentinis nauium, vt etiam in libro de ventis scriptum sit. plerumque in planis, & cauis locis à ventis æstuosioribus, & viatores, & messores emori. οὐ γὰρ διαδίδωσι τῇ ἐκπνοῇ. causa suffocationis, ἐκπνοὴν autem expitationem aut hominum, qui in metallis sint, licet intelligere, aut etiam aeris crassi & inclusi. expirare enim apta metaphorâ dicitur aer, qui per foramina, aut fenestras expurgatur, & reciproco quodam motu remeat. Galenus libro de vsu respirationis de fornace loquens eadem metaphora vtitur cap. 3. appositissime, Ἐγὼ γοῦν κάμινον ἰδὼν σβεννυμένην ὑπὸ τοῦ μὴ διαπνεῖσθαι, κἄπειτα αὐτὴν ἀνοιχθεῖσαν πολὺ μὲν αἰθαλῶδες ἐκπνεύσασαν, πολὺ δὲ ἔξωθεν εἰσπνεύσασαν, τὸν ἀέρα καθαρὸν ἐπ᾽ ἀμφοτέροις ἀναλάμψασαν· οὐ μικρὰν τῆς ἐκπνοῆς ἐλογισάμην εἶναι τὴν χρείαν εἰς τὸ κενοῦν τὴν οἷον λιγνὺν τοῦ αἵματος. hoc est, Ego enim cum fornacem viderem ob id, quod per spirationem non haberet extingui, & postea ipsam apetiri, atque tum multam fuliginem expirare, tum multum purum aerem externum inspirare, atque vtroque facto flammam excitatam, non paruam esse ratiocinatus tum expirationis vtilitatem, ad hoc, vt id, quod veluti fuligo sanguinis est, euacuetur. si pro hominum expiratione intelligimus, suffocati propterea dicemus homines, quod nequeant æstuosum, & fuliginosum aerem inspirare. Nam nisi fuligines expitatione emittantur, animal necessario interit.

32 Ὅτι δὲ ἡ ἀρχὴ φθειρομένη κυριωτάτη πρὸς τὴν σβέσιν κἀκεῖθεν φανερόν.

Cæterum principii interitum ad extinctionem esse efficacissimum, hinc perspicuum fuerit.

Ἡ ἀρχὴ φθειρομένη. figurata locutio, pro τῆς ἀρχῆς ἡ φθορά. reddit modo rationem eius, quod proponebat superius. illa quæ principium flammæ pertingunt, ac penetrant ignem perimere. demonstrat, id vel ex re ad vrendum aptissima, ex oleo inquam, quod in pice, ac bitumine ardentem flammam extinguit. aqua enim non penetrat, quippe crassiorum partium, quam vt bituminis, picisve meatus peruadat, ac permeet. oleum penetrat, vtpote aereum, & tenuiorum partium. idem, & aceti demonstrat exemplo. quod cum dicat esse calidissimum, quærenda est veritas ex Galeno libro 4. simplicium medicamentorum. vtut autem sit, acetum habet & partes calidas, licet sit frigidum, & aquæ collatum aliquo modo calidum est.

33 οὐ γὰρ, ᾗ ψυχρὸν σβέννυσι πάντως τὸ ψυχρόν· τοῦτο δὲ δῆλον, ὅτι καὶ τὸ ζέον ὕδωρ, ἀλλ᾽ ᾗ τὴν ἀρχὴν ἐπικλείει καὶ καταλαμβάνει.

Nam quod frigidum est, non quia frigidum, vsq; quaq; extinguit, sed quia principium intercludit, & occupat.

Hoc propterea dictum est. quod si acetum, quia frigidum, non quia penetrans aquam extingueret, non extinguerent aut oleum, aut aqua feruida. quæ ambo constat esse calida. imò alterum ad cremandum aptissimum, alterum vrens. restat igitur vt si hæc extinguunt, dicamus non quòd frigida sint, sed quod principium ignis occupant perimere. Verùm dat aquæ, & alteram corrumpendi vim, præter penetrationem, hoc est, humiditatem ipsam. quæ enim ignem perimunt & frigida esse, & humida. perimere verò, & quæ tantum frigida & quæ solum humida, qualis est aqua calida. an etiam cætera quæ penetrant ignis principium, illudque intercludunt, & occupant, habent & ipsa qualitatem aliquam igni contrariam, & obruunt illa quidem ignem & necant, & quia penetrant, & quia habent aliquid illi contrarium. Nam si aqua ardenti (quam & aquam vitæ vulgus nominat) affatim inspersa ignem obruas, ignem non extinguit, sed inflammat magis. an & id non vsquequaque verum est. Nam exiguam flammam extinguit, maiorem auget. at hæc ratio extinctionis fortasse ad alimentum nimium referenda est, vt paulò antè dicebamus.

34 καὶ αὗται μὲν, ἐοίκασιν ὥσπερ φυσικαῖς τισι ταῖς ἐναντίαις ὑπὸ τῶν ἐναντίων γινόμεναι. ἡ δ᾽ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καθάπερ ἡ παρὰ φύσιν.

Qui quidem interitus naturalibus similes sũt, quos contrariis sua afferunt contraria: quem autem sibi consciscit, veluti contra naturam est.

Ne quis

Ne quis putet Theophrastũ dicere violẽtas extinctiones naturales esse, quia violẽtæ sũt, sed quia natura datum est, contraria sese mutuò perimere. propterea enim dicit spõtaneam extinctionẽ præter naturam esse. quòd sui seruatio rebus omnibus naturalis est. corruptio præter naturam. & alio modo si consideres violentas causas, quæque neque seruare possunt ignem, nec augere, præter naturam esse non negabis. illam verò, quæ intrinsecus est, & spontaneam, naturalem, quod natura datum est, rebus quæ ortæ sunt occidere, & interire. in hunc sensum non obscurè intelligit Aristoteles libro, quem supra laudauimus de iuuentute, & senio.

35 φθείρει δὲ καὶ τὰ οἰκείως φθαρτικὰ ταῖς ὑπερβολαῖς.

Cum etiam quæ propriè exitialia sunt, exuperantia perimant.

Hæc nos inter naturales causas recensuimus, quæ tamen excessu vim inferunt. quamobrem eadem λαμβάνοντα συμμετρίαν συναύξει, hoc est, si moderata sint ignem augent. pulcherrima verò verba & maximè significantia συνεκκαίει καὶ ζωπυρεῖ.

36 διὸ καὶ οἱ λύχνοι πλεῖον ἔλαιον ἀναλίσκουσιν ἐν τοῖς πνεύμασι, καὶ τὰ ξύλα θᾶττον κατακαίεται σφοδροτέρας καὶ πλείονος τῆς κινήσεως γινομένης.

Itaq; lucernæ plus olei per flatum consumunt, & ligna citius cremantur, acriore & maiore motu lacessente.

Non id ita accipiẽdum est, quasi ventorum flatus lucernas adiuuent expositas. extinguunt enim sine dubio. iuuant verò & ignem validiorem reddunt, à quo subinde oleum absumitur, aut si habeant quidquam, quod tueatur flammam, quales erunt æneæ Theophrasti tempore, aut si in loco tecto sint, vbi mediocris quidem sit aeris motus, ventus verò vehementer flammam non feriat. de Ammonis lucerna, quæ narrat Plutarchus in libro de desitis oraculis digna sunt, quæ legantur à studiosis, nam & huc aliquo modo faciunt.

37 καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν λύχνος ἀποσβέννυται φυσώμενος· τὰ δὲ ξύλα καὶ οἱ ἄνθρακες ἐκκαίονται. ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἔστι σύμμετρον πνεῦμα λαβεῖν· ἅμα δὲ οὐ καυστὸν ἔχον τὸ πυρούμενον.

Ideoque lucerna flatu extinguitur: ligna & carbones accenduntur. nec enim modificatum flatum accipere potest, simul cum ipsa ardeat, & quod flagret in promptu habeat, externo non indiget afflatu.

Mediocris afflatus lucernam extinguit, quòd exigua flamma in imbecillo principio sit. idem Carbones, & ligna ardentia magis exsuscitat, propterea quod maior flamma maiori eget ventilatione, & principium habet firmum, ac solidum. Quamobrem vix reperias afflatum, qui commoderatus sit lucernariæ illi flammæ, præterquam quod ellychnium non crematur, aut vritur, proptereaque non opus habet, vt insuffletur. intelligendum verò id ritè est. vritur enim ellychnium, quod nemo est, qui non fateatur. Sed quod vritur primum, ac per se oleum est, quod peniculus ille attrahit, vnde ignis fouetur, & alitur. Secundariò verò etiam ille nequit non vri, quamuis pro materia, ex qua constat, fieri potest, vt eflagret quidem lucerna, absumatur oleum, incolume verò sit ellychnium. Nam ex lino illo asbesto, quod Plinius asbestinũ, & viuum nominat, & Amianto lapide potest fieri id genus ellychniorum. hanc sententiam comminisci coactus sum; si tamen hic locus mendosus non est. quod cum vix mihi persuadeam, certoque teneam, mendum hic inhæsisse, lego pro οὐ καυστὸν. εὔκαυστον vt sit sententia, cum facilimè crematur in lucerna oleum non egere externo afflatus auxilio. quæ verò de lignis, & Carbonibus dicit plana sunt. illud notandum tamen est quod & superius dicebamus, ignem in ignito esse corpore, quod eius occupet meatus, atq; foramina. & propterea, quæ rariora sunt corpora ardere facilius. iuuat autem ventilatio, quæque præsertim oris afflatu fit, atque follium, si quidem ignem, vt ita dicam, acuit, & meatus materiæ rarefacit. Vnde est quòd si minutiora ligna benè struantur, magis ardeant. & quæ præsertim scissis maioribus lignis ad cremandum sunt aptissima. Scilicet quod facilius penetrantur, & habent meatus magis peruios. addit Theophrastus spiritum propterea adiuuare flammam, quod & illa spiritus genus sit. est enim (vt superius dicebamus) ignitus spiritus seu feruida exhalatio. Turnebus. itaque lucernæ plus olei per flatum consumunt. malim ventis spirantibus. ἐν τοῖς πνεύμασι, ac præsertim quia sequitur, ideoque lucerna flatu extinguitur, ne videatur in dictis tam proximis repugnantia. simul cum ipsa ardeat, & quod flagret in promptu habeat. græcè vt emendauimus ἅμα δὲ καὶ εὔκαυστον ἔχον τὸ πυρούμενον οὐ δεῖται τῆς ἔξωθεν πνοῆς. Simul autem cum quod flagrat facile cremabile habeat, externo flatu opus non habet. idem crebra quippe foramina eorum omnium sunt. malim densa. densitas etiã in causa est, vt flatus auxilio opus sit. nam crebritas iuuat alioquin flammam, non impedit.

38 ἐπεὶ δὲ πλείω καὶ ἀεὶ διαφέροντα τὰ καυστὰ καὶ πυρωτά, διὰ τοῦτο καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν ἕτεραι· καὶ οὐχ ὅπερ θάτερον δύναται καὶ θάτερον ποιεῖν.

Sed quoniam plurima sunt, eaque passim discrepantia, quæ vel cremari, vel ignescere queant; proinde eorum quoque potestates sunt dispares.

Hactenus & de natura ignis, & de generatione actum est. mox etiam de corruptione, & interitu disputatum, excussæque non inutiles quæstiones. modo quoniam ignis in subiecto est, eiusque vis & actio à subiecto variatur, propterea & de iis agit, quæ cremantur, quæ καυστὰ vocat. hæc enim sunt ignis subiecta materia: simulque declarat quæstiones, quæ ad eadem aliquo modo referuntur. καυστὰ verò vocat, quæ cremantur. πυρωτὰ, quæ igniuntur quidem, & candescunt, non cremantur, qualia metalla sunt. οἷον ὁ ἄνθραξ. dat exemplum in pruna ipsa, quæ propter soliditatem, ac densitatem non ita lucet, quemadmodum flamma. hæc enim tenuis est, & ignita exhalatio. hæc autem minus lucet, quam lucernæ lumen, quippe quod purius est, & latius extenditur. in vniuersum enim purius lumen, & terreno halitu minus participat, & plus lucet, quam quod impurum, & permistum est. αἰπφεφέτην. adposita metaphora vocat terrenum istud, & aqueum, quod lucem turbat, & impedit: hoc in viridioribus lignis licet cernere: in quibus vix erumpit flamma, illaque multa exhalatione rubescens. Lux enim candida cum sit nigris vaporib. permista, fit rubidior. doctè enim Aristoteles vt omnia in primo Meteoron: ὅλως δὲ ἐν τῷ μέλανι τὸ λευκὸν πολλὰς ποιεῖ ποικιλίας οἷον ἡ φλὸξ τῷ καπνῷ. hoc est, omnino autem in nigro candidum varietates multas facit; vt in fumo flamma. idem de stellis, quæ puniceæ apparent. ἀνίσχοντα τὰ ἄστρα καὶ δυόμενα, ἐὰν ἦ καῦμα καὶ διὰ καπνοῦ φοινικᾶ φαίνεται. hoc est, orientia sydera, & occidentia, si æstus sit & per fumum punicea apparent. eadem de sole, ac luna ratio. Sæpe enim ab exhalationibus colorantur rubore nonnunquam magis, nonnunquam minus saturo: vnde & ventorum & pluuiarum sumuntur signa. de quibus in libro huius argumenti disputatum est.

39 ὥσης μὲν τῆς εἰρημένης ἀνωμαλίας, εὔλογον ἤδη καὶ τὸ θερμαίνειν ἔνια μᾶλλον καὶ ἧττον.

Cum ergo in his tanta varietas versetur, non temerarium fuerit à nonnullis minus calidis quædam magis incalescere.

Optimè consequitur quod proponit. Nam si in luce, & in flammæ corpore inæqualitas à materiæ permistione, absurdum non est inæqualem esse, & efficientiam, & vim flammarum propter materiem vstibilem, quam inurunt. καθάπερ ἡ τοῦ καλάμου φλὸξ. fortè τῆς καλάμης, hoc est stipulæ. Sed & arundinem potest rectè dicere. atque illam præsertim, quæ palustris est plena foliis, hæc enim arefacta optimus est fomes, cremarurque facilimè, ac celerrimè. porrò videtur locus esse mutilus, desiderarique aliquid. puto itaque Theophrastum ita scripsisse, vt nos exscripsimus, quod & doctissimus Turnebus animaduertit. quod autem dicit nemo verum non experitur in stipulis, in sarmentis, in cremiis, quæ & facilè igniuntur, & citò calefaciunt. Contrà atque ligna solidiora, quæ si tangas, calidiora longè senties stipulis flagrantibus, minus illa tamen excalefaciunt, ratio diuersitatis non obscura, quod scilicet in arida, tenuique materia, flamma tenuior & flagrantior, in solida crassior, & hebetior. illa itaque magis penetrat, hæc minus; at calefactio penetratione conficitur. Cæterum quod ait aridioris materiæ non modo tenuem esse flammam, verum etiam densiorem, reprehendet fortasse quispiam, quod in arida, raraque materia nequeat densior esse flamma. atqui cum densitas sit in partium adhæsione, in aridaque materia nulla non cremabilis sit portio, non potest inde non exurgere flamma densior. declaratum est id à Galeno in libro, quem in Lycum edidit. Nam in materia quæ vritur exhalationem fieri in partibus dissitis, in quibus aeris portionem interceptam necessario conflagrare. magnamque differentiam esse, quod id magis minusque accidat, sed & interualla corporum, quæ ex ignita materia efferuntur, non omnibus flammis esse paria, quemadmodum nec ipsa exhalationis substantia, sed illa discrepare magnitudine, paruitate, raritate, densitate. postremo eo quod alia vri possunt tota, alia dimidia, & omninò alia magis cremari, minus alia. cum itaque hæc ita discrepent, aerem, qui illa suscipit nonnunquam magis, nonnunquam minus incalescere, acpropterea varietatem esse, ac differentiam non paucam in ipsa flamma. dissimilitudinem enim mistionis multiplices facere differentias. Hæc ille verè, & eruditè tradidit. συνεχὴς δὲ ὅτι πυκνή. Continuitas partium densitas est. Hæc in calefaciendo potest plurimum, quod vis vnita est. ὅλως τῶν ἀνθράκων, repono lubentius ὅλως καὶ ἅμα πλείων ἡ ἀπόρροια καὶ ἀθροωτέρα. tertia ratio, quod maior flamma surgat à cremiis, & confertim, id quod potest plurimum in calefaciendo ἀλλ᾽ ἄνθραξ μὲν ὁ στερεώτατος, φλὸξ δὲ ἡ λεπτοτάτη καὶ πυκνοτάτη. Si Carbones inuicem conferimus, solidissimos præponimus, si flammas tenuissimas & densissimas. ad vrendum caliditas requiritur, ad calefaciendum tenuitas. in soliditate verò maior vis.

40 καὶ γὰρ ἐν τῷ γεώδει καὶ στερεῷ πῦρ θερμότατον.

Ignis enim in solido & terreno calidissimus est.

Sic lego. notandum verò πῦρ θερμότατον, vt sciamus ignis à materia vel in ipsis essentialibus differentiam. ἀλλ᾽ ἀποσβεννύμενον ὑπὸ θερμότητος Turnebus legit πυκνότητος, quod non improbo. Sententia autem plana est. additur & alia ratio ἐκ τῆς κινήσεως ab ipsa flammæ trepidatione (sic voco, quam vocat παραλλαγὴν) fit enim ab instabili flamma minor vstio. Vnde & illud, quod ait de manibus, & de iis, qui in sole ambulant, qui minus æstuant, quàm qui sedent, minimè autem qui currunt. quod & ab Aristotele

ſtotele traditum eſt, in extrema problemarum ſectione ſexto problemate.

41 ἔχει δὲ καὶ πρὸς τὰς τήξεις καὶ πρὸς τὰς ἑψήσεις καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα μεγάλας ἕκαστον πρὸς τὰ ὑποκείμενα διαφοράς.

Magni autem refert, & ad liquandum, & ad coquendum, reliquaque generis eiuſdem, qualis quæque materia ſit.

Hactenus ſimpliciter à materia differentias exquirebat in calefactione. nunc in vſu culinæ, & multarum artiũ, quibus ignis inſtrumentum eſt. φλόγα μαλακὴν vocat, quæ non adeò vehemens eſt, qaulis à nuce iuglande cum arida ſit. libro quinto de plantarum hiſtoria, & carbones μαλακοὺς vocat. πρὸς ἔνια γὰρ ζητοῦσι τοὺς μαλακούς. ibidem, φλόγα μαλακωτάτην, quæ ex ficu arida fuerit, omnino verò tota illa pars, in qua de carbonibus agit, ad hunc locum & interpretandum, & illuſtrandum adhibenda eſt. ἀπὸ δὲ τῶν σκληρῶν καὶ πυκνῶν σφοδρότερον. tales eſſe tradidit carbones Ariæ, roboris, arbuti.

42 διὸ καὶ ἰατροὶ τοὺς ἥλους καίουσι τῷ οἴσῳ· μαλακωτάτη γὰρ ἡ ἀπὸ τούτου θερμότης.

Itaq; medici & vitice clauos adurunt, cuius calor molliſſimus eſt.

Quid ſit clauus, qui græcè ἧλος dicitur, declaratum eſt à medicinæ ſcriptoribus, eſt enim, vt ait Paulus Æginetа libro ſexto, τύλος περιφερὴς λευκὸς ὁμοιώμενος ἥλου κεφαλῇ. hoc eſt callus rotundus albus claui capitis ſimilis. inter eius remedia eſt combuſtio, ac præſertim, vbi ne renaſcatur ſuſpicio eſt, quò verò præſertim ligni genere veteres vrerent, an etiam ferro ignito, vt faciunt chirurgi hodie, non licuit hactenus obſeruare. τοῦ οἴσου meminit Theophraſtus libro ſexto de Plantis, qua voce ſignificatur vimen, quo vtimur in colligando. ſi ſumamus hic pro vimine neſcio an ex viminibus flamma mollis. cum dicat Theophraſtus πασῶν δὲ ὀξυτάτη ἡ τῶν ὑλημάτων. Nam arida vimina poſſunt fortaſſe inter ὑλήματα recenſeri. Sunt enim ὑλήματα hoc in loco arida materies, vt frondium, & cremiorum. Sed ſi pro ſalicis genere, vt putant nõnulli, aut pro vitice, verum quidem erit flammam ex eo ligni genere mollem exſurgere. mirum verò erit aut ſalicem, aut viticem hac voce ſignificare, qua cum de iis ageret arboribus nunquam eſt vſus. in tertio de plantis meminit τοῦ ἴσου fruticis, quem Theodorus æquum ſuo more tranſtulit. Videndum igitur an aut ibi legendum, aut hic ἴσῳ.

43 ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι κατὰ λόγον. ὥσπερ βιαιοτέρα ἡ χρῆσις, ὥσπερ ἡ χαλκευτική.

Sic aliæ artes pro rata portione. quarum enim adminiſtratio vehementioris eſt operis, velut ferrariorum ars, vaporem denſiſſimum deſiderant.

Artes quæq; vtuntur carbonibus vſui ſuo accommodatis. officinæ argentariæ ex robore, arbuſto, & aria argentum excoquunt. liquant verò carbonibus ex picea. aliæ verò vtuntur aliis. Lycus apud Galenum in libro quem contra illius errores ſcribit, aurifices paleatum flamma aurum elaborare tradidit; quippe imbecillo igni opus eſſe, quandoquidem vehementiore liquatur, & effluit. Plinius libro decimo ſexto ab bac proximæ latifoliæ proceritas, ſed minus vtilis ædificiis atque carbone dotata, vitiis obnoxia eſt. quamobrem ſolida vtuntur carboni ærariorum tantum officinis compendio, quoniam deſinente flatu protinus emoriens ſæpius recoquitur, cætero plurimis ſcintillis. portò cum de carbonibus ſermo ſit, non omittendum, quod eſt à Chymiſtis aliquot memoriæ proditum, carbones è iunipero tanta eſſe vi, vt annum integrum ignem ſeruent incorruptum.

44 καὶ ἐνίους γε στιπτοὺς ποιοῦσιν ἕνεκα τῆς ἰσχύος, καὶ ἔτι ταῖς φύσαις χρῶνται. σφοδροτέρα γὰρ οὕτως ἡ θερμότης καὶ ἀθροωτέρα συνεκκαίοντος τοῦ πνεύματος.

Proinde carbones omnium denſiſſimos, rerrenoſque maximè ſumunt, ac nonnullos quoque στιπτοὺς, id eſt ſtrictiuos reddunt. quo maior vis ſit, folleſque adhibent. Sic enim acrior calor eſt, plenior, præterea flatu accendente.

Feliciſſima coniectura correxit Adrianus Turnebus, quod prius legebatur πιπτοὺς, & erat Aſteriſco notatum in στιπτοὺς. Significat autem vox hęc carbones denſos, ſumpta, vt aiunt Suidas, & Ariſtophanis interpres, à veſtibus metaphora, quæ contextæ denſiores euadunt: aut duros, ac veluti conſtipatos, ἀπὸ τοῦ στίβειν, quod eſt πατεῖν. idem exiſtimat Ariſtophanes Acarnanibus in iis verſibus.

Ἀχαρνικοὶ στιπτοὶ γέροντες πρίνινοι
Ἀτεράμονες, Μαραθωνομάχαι, σφενδάμνινοι

ad Carbones allusisse, quo de Carbonariis senibus sermo fit, ac propterea illos & πρινίνους & στιπτοὺς & σφενδαμνίνους vocari. Ego duros homines intelligo, quales agrestes sunt, quos & durum genus & duro robore naros poetæ vocitant, nec video, cur à Carbonib. potius quã à lignis sic vocati sint ab Aristophane. quod si apud græcos communi prouerbio dicitur, συκίνη ἐπιμέλεια, hoc est ficulnea diligentia, de socordibus, atque desidibus, vt ait Suidas, non video, cur duri, & rustici homines aptissimè, & ilignì, & querni, & Acernì nõ potuerint à facetissimo poeta nũcupari. adde propriũ nõ esse Carbonũ epithetũ στιπτός. Sed cuiusuis rei densæ & constipatæ. Sophocles. στιπτὴ ὃ φυλλὰς ὡς ἐν αὐλίζοιντ᾽ τῷ, &c.

45 ἐν πούτῳ δ᾽ οἷον τῇ γε καὶ ἐκεῖνο δ᾽ ἀπορούμενον, διὰ τί ὁ μὲν ἥλιος μελαίνει τὴν σάρκα, τὸ δὲ πῦρ οὔ.

In quo & illa quoque quæstio soluitur, quid sit, quod sol carnem coloret, ignis non coloret.

Quæstionem soluit, quam proposuit ex Hypothesibus, quæ hactenus declaratæ sunt, eadem verò docet, & Aristoteles in extrema problematum sectione, μαλακὴν θερμότητα. mollem calorem solis vocat, quòd calor ille in aere excipiatur, qui alioquin & tenuis est, & humidus, ac propterea non potest non esse blandior, vel in æstibus. ignis calor acrior est, & crassior propter terream materiam, quamobrem ille facilius penetrat, nec animaduersus cutim denigrat; hic crassior cum sit, rubotem quidem excitat, antequam autem denigret vret potius, vstam vero partem nigram reddit, sed non sine continuitatis solutione, aut partis læsione: φωκοὺς δὰς vocat maculas, quæ ex nimia ignis propinquitate contrahuntur. fortè etiam & pustulas in ambustis, quod magis verum existimo. eadem Iulio Polluci libro septimo dicuntur φῶδες. ait enim φῶδες δὲ καὶ ἀπὸ τῆς φλογὸς φλυκταιναι, καὶ φλυκτίδες ⁊ φαύσιγγες. Aristophanes πλούτῳ. σὺ δ᾽ αὖ πορίσαις, ἢ δυναίο ἀγαθὸν πλὴν φῳδῶν ἐκ βαλανείω. Galenus in linguis φῶδες, siue φοῖδες, φαύσιγγας interpretatur, esseque ait Erotianus τὰ ἐκ πυρὸς γινόμενα, μάλιστα δὲ ὅταν ἐκ ψύχους ἐν τῷ πυρὶ καθίσωσι στρογγύλα ἐπιφλογίσματα.

Vtitur autem hac voce Hippocrates in cœacis prænotionibus, & in secundo de morbis.

46 οὐδὲν γὰρ μέλαιν αἰδ᾽ ὑγρότητος, ἀλλ᾽ ὅτι ἐκκαυθῇ, πάντα λευκὰ καὶ τεφρώδη, καθάπερ τὰ ὀστᾶ.

Nihil enim absque humore nigricat, quo vsto & deflagrato, alba efficiuntur omnia & cineritia, quemadmodum & ossa.

Niger color fit, vt est in libro de coloribus, quando in corpore misto aet & aqua comburuntur. & ideò quæ comburuntur nigra fiunt, vt ligna, & carbones extincto igne, verum in iis, quæ ab ignis combustione fiunt nigra, non omne humidum absumptum est, siue aqueum, siue aerium. Nam si omninò absumatur, non sunt amplius nigra, quæ combusta sunt, sed alba. in libro de coloribus: ἡ φέρα ἐκκαυθεῖσα ἢ τὴν βαφὴν πιπτουσης ὑγροῦ λευκὴ γίνεται, ὡσαύτως δὲ διὰ τὸ κατακαυθῆναι μέλαν εἶναι. Cinis combusto humido, quod nigrorem faciebat, albus est, non omninò autem, quod à fumo, qui niger est, denigratur. quod ad ossa pertinet, videndum an illa candida sint propter humoris priuationem. Certè enim & liuescunt in fracturis, & denigrãtur syderata. vsta verò & in cinerem redacta, cineris colorem accipiunt.

47 Τὸ δ᾽ ἐπὶ τοῦ κεράμου λεγόμενον, ὅτι αὐτὸν μελαίνει τὸ πῦρ τὴν σάρκα μὴ μελαίνον, ἢ οὐκ ἀληθές, ἢ οὐχ ὅμοιον. μίξει γάρ τινι μελαίνει τὴν ἄσβολον καὶ τὸν καπνὸν αναφέρων, ὥσπερ καὶ τὰ ξύλα καὶ τὸν κέραμον καὶ τοὺς τοίχους.

Quod autem de fictilibus fertur, ea nigrescere igni, carnem non nigrescere, aut verum non est, aut dissimile. nam admixtione aliqua infuscat, fuliginem & fumum offundens, quemadmodum & ligna, & fictilia & parietes.

In extrema sectione problematum; τὸ δὲ πῦρ τὸν κέραμον αἰθαλοῦ ἢ ἀναφέρει ἄσβολον. τὸ δὲ ἐκ λεπτῆς μαλακῆς. ignis autem fictile replet, obducitque fuligine, quæ fauilla prætenui, dum carbones franguntur, contrahitur. eadem & in libro de coloribus sententia, quod ad grauitatem halitus, quæ à carbonibus exhalat, & sensu id compertum est, & à Galeno traditum libro quinto de vsu partium, & libro de vsu respirationis. recens extinctos carbones aliquando spiritum occludere & suffocare. Aristoteles in libro de sensu: ὑπὸ τῆς τῶν ἀνθράκων ἀτμίδος καρηβαροῦσι καὶ φθείρονται πολλάκις, hoc est, homines ab exhalatione carbonum capite grauantur, & sæpe intereunt. significauit id & Lucretius libro sexto:

Carbonumque grauis vis atque Odor insinuatur
Quam facile in cerebrum nisi aquam præcepimus ante.

Cur autem carbonum odor & halitus adeò grauis sit cerebro, vt & dolores faciat capitis, non obscurum est meo iudicio, siquidem terreus cum sit, & mordax, non potest non nimium lædere, aggrauat igitur terrea grauitate cerebrum, mordacitate verò vellicat, vnde dolor plerunque capitis iis præsertim, qui rariore sunt caluaria, & cerebro imbecillo. mordacitas autem inest carbonib. ab vstio-

ab vstione, & calore, & à fumis tetentis. Cassius medicus in libro problematum aliam causam reddidit. Nam carbones propterea dolores capitis inducere, quod calorem habent, qui cerebrum exsiccat, & densat. Verum cum iubeat carbones ne id eueniat, extingui vino, nolens concedit illos crassitie lædere, quam vinum tollit attenuando, præterquàm quod prohibet, ne fumos retineat rarefactis meatibus, per quos transpirent.

48 ἐὰν δὲ ὅλως ἐν ἑτέροις φύσεσι τεθῇ τὸ θερμὸν οἷον ὑγρῷ καὶ ξηρῷ, πλείων ἔτι γίνεται διαφορά. πολλὰ δ' οὐ δύναται ποιεῖν ἑκάτερον, ὧν θάτερον οὐκ ἀσθενέστερον ἔχειν δοκεῖ τὸ θερμόν.

Quod si in aliis generibus calor versetur in materia, vetbi gratia humida vel sicea, maius quoque ex eo discrimen extiterit. nam multa calor vterque effieere non potest, non imbecillior alioquin, quæ tamen alteruter potest.

Hactenus differentias ignis à materiæ diuersitate conquirebat, obiterque quæstionem illam explicauit, qua quæritur, cur sol denigret hominum corpora, non autem ignis. modò caloris quærit differentias, siue in igne sit, siue alibi, & in eodem penè gradu, vt in aqua feruida. οἷον τὸ ὕδωρ ζέον. Aristoteles in secundo de animalium partibus idem tradidit: Καὶ πάλιν καίει μὲν μᾶλλον τὸ καθ' αὑτὸ θερμὸν οἷον ἡ φλὸξ τοῦ ὕδατος τοῦ ζέοντος, θερμαίνει δὲ κατὰ τὴν ἁφὴν τὸ ζέον μᾶλλον, τὸ κατὰ συμβεβηκὸς θερμόν. hoc est, & rursus magis quidem vrit, quòd per se calidum est, vt flamma, quàm aqua feruida, hæc autem ex accidenti calida calefacit magis secundum tactum. aqua enim feruens igneam habens qualitatem propter feruorem calidior quidem sentitur, non tamen vrit vt ignis. ignis enim calidior & per se. aquæ autem, vt ne vrat, obstat humiditas, & propria substantia. longè simplicius locutus est in XXIIII. sectione. cur aqua calidior aliquando reddita, quàm ignis non magis vrit ligna. flamma vero vrit. hic non de vstione loquitur, sed de liquatione, eadem tamen vtrobique ratio, quod ignis tenuior est, faciliusque penetrat illa, quæ cremantur aut liquefiunt. aqua vero crassarum est partium, neque potest per meatus inrrogredi. sed & alia ad hanc quæstionem affertur ratio, quod liquefactio non potest nisi à calido sicco fieri, hoc est ab igne. concretio enim à frigido est, & quæ à frigido concrescunt, igne liquefiunt, vt est in quarto Meteorolog.

49 Καὶ πάλιν τὸ πῦρ οὐ δύναται κατὰ μικρὸν ἐξάγειν τὸ ὑγρὸν, οὐδὲ εἰσιέναι καὶ παχύνειν, ἀλλὰ διὰ τὴν ξηρότητα πυκνοῦν τοὺς ἔξω πόρους δείκνυσι ὥσπερ τὰ ᾠά.

Rursum ignis humorem paulatim educete nō potest, neque inire & crassum reddere, sed propter siccitatem externis omnibus foraminibus densatis, tanquam oua reddit.

Ignis non potest per se facere, quod aut cum humido, aut calor absolute humidus. quippe siue naturalia, siue artificiosa inspicimus, longè alia ignis vis est, quam vt possit sensim maturare, ac emollire. elixatio fit quidem ab igne. Sed cum humido humoris extractione hanc ignis siccus nequit conficere, cuius propria est assatio, in qua extima quidem assata vstulantur. humor autem ab intimis partibus non educitur. coctio à calore fit humido, ac blando, siue illa sit, quàm Aristoteles vocat πέπανσιν: siue quæ πέψις absolutè. ille enim paulatim æquat humidum, conficit, & coquit, concoctum verò reddit crassius. quod & superfluum humidum educitur à calore, & coctio omnis incrassatione fit, vt vulgo iactatum est. at hæc calidum, & humidum concoquit, & emollit. quod norunt præsertim medici in medicamentis, quæ & emolliunt, & suppurant. quid plura? aqua calida, de qua sermo paulo antè fuit, laxat, lenit, emollit, concoquit. de qua in libro de humidorum vsu. sic Hippocrates: πυρίη τοῦ σώματος ἅπαντος ἢ μέρεος δέρματος σκληροῦ χάλασις συντεταμένου χάλασις, νεύρων, σαρκῶν ὀκχὶ μαλάξις. hoc est, fomentum ex aqua calida, aut totius corporis, aut partis alicuius cutim duram emollit, tensam laxat, neruos & carnes humectat. Hæc cum ita sint, hæc sententia non eget alia explicatione. quod vero ait: ἀλλὰ διὰ τὴν ξηρότητα πυκνοῦν. assationem intelligit, de qua & inferius sermo est, & in quarto Meteoron copiosè disputatum. ὥσπερ τὰ ᾠά. Ouorum exemplum cur attulerit non adeò mihi planè constat, nisi quod assata oua extimis partibus benè densatis ab ignis calore penitiores partes habent malè coctas præterea in assatis ouis inæqualitas coctionis, contrà in iis, quæ in aqua calida elixantur.

50 Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν περίξηρος ὁ ἀὴρ ᾖ κατακαίει τὰ ὀπωρικὰ, καὶ ὅπου φύσει τοιοῦτος, ἀεὶ τοῦτο συμβαίνει.

Quamobrem eum exsiecatus aer est fructus earbuneulat, & vbicunque terrarum est eius generis, istud semper euenit.

Vitium id fructuum videtur appellasse κεραμβον, in quinto de plantarum causis. fit autem ὅταν ὑπούσης ὑγρότητος μετὰ τὰς ψεκάδας ἐπικαύσει σφοδρότερον ὁ ἥλιος. hoc est, quando humorem qui subest in fructibus post pluuias, sol vehementius inusserit, libro decimo octauo cap. 28. Plinius nisi

fallor vocat carbunculum. Patiuntur hunc morbum frequenter vuæ sub canicula, vt quodam vredinis carbone exustæ. πλὴν ἐὰν μὴ τὸ ἔδαφος. aeris vredinem corrigit aliquando solis humiditas, & rores matutini. sed hi in æstuoso aere non temerè cadunt, sed in conuallibus, & vmbrosis. εἰς μὲν οὖν τὰ τοιαῦτα χρήσιμον πῦρ. delendum τὸ πῦρ. quod infra sequatur, τὸ θερμόν. εἰς δὲ τὰς τήξεις τὸ ὑγρὸν ἀχρεῖον. supra declaratæ sunt caloris vires in humida materia: Nunc eiusdem explicantur vires in sicca. quæ verò ait de iis, quæ liquefiunt, & per se plana sunt, & in quarto Meteoron explicata.

51 διὰ δὲ τοῦθ' ἡ ξηρὰ θερμότης ἁρμόττει πρὸς τὰς τήξεις, καὶ αὕτη λαμβάνουσα τινὰ συμμετρίαν.

Sic legendum. malè enim in excusis codicibus legebatur ἀσυμμετρίαν.

52 τινὰ δὲ τοσαύτης δεῖται θερμότητος ἣ ἐν λεπτοτέρῳ γίνεται τοῦ ὕδατος, ὥσπερ τὰ λῖνα, καὶ οἱ στήμονες οἱ ἑψημένοι.

Nonnulla tanto egent calore, quantus tenuiore gignitur aquæ portione, velut retia, & licia, quæ coquuntur.

Res omnes, quæ coquuntur, elixantur, liquefiunt, calorem habeant necesse est sibi commoderatum. quamobrem solent mulieres licia paulum ab ahænis suspendere, & ex his præsertim tenuiora, vt non feruentis aquæ calore, sed vapore proximo mollescant, & incoquantur. quoniam autem adeò proximus vapor est, vt secum humoris non parum deferat, propterea dixit ἐγκαθεψομένης ἅμα τῆς ἰκμάδος. hoc est, cum simul & humiditas commisceatur.

53 ἔνια δὲ τῶν βρωτῶν οὕτως ἕψεται διὰ φθάνειν βουλομένων τὸ ὑγρόν. ὅθεν οὐ κακῶς κεῖται τοὔνομα τὸ πνίγειν.

Nonnulla etiam esculenta sic coquuntur, quæ humorem auent effugere. proinde non male suffocationis nomen impositum est.

Ad culinariam hæc pertinent, in qua cum multi sint modi parandorum obsoniorum, inter assationem, & elixationem medius quidam hic modus est. assatio enim calore fit sicco: elixatio calore in humido. genus id tertium calore ab humido extracto in vaporem. (humidum intelligo aquam, aut ius) ideò & τρίτην ὑπόστασιν vocauit. est & alius quartus modus, quo ab igne vaporem eductum adhibent ad coctionem. Nam ad prunas ponunt ollas cum carnibus benè obturatas, in quibus solo coquuntur vapore. Verum in his, quod pinguedo liquefit, ac perinde videntur esse, atque oleum in sartagine, frixio videantur esse potius, quàm aliud cocturæ genus. poma verò, & alia, quæ neque adipata sunt, neque pinguia facilimè vapore solo coquuntur. modus vero ille, cuius Galenus meminit de ouis suffocatis, ad tertium est referendus, etsi paulo diuersior est, ille verò valde similis, quo vtuntur destillatores in Balneo Mariæ vocato.

54 πλὴν ἐκεῖνο μὲν μιγνυμένου πως τοῦ πυρός.

diuersitatem affert huius tertii recessus à secundo, nam in feruenti aqua aliquo modo ignis est, quod aqua adeò vehementer ferueat, vt etiam manifeste vrat, calidiorque sentiatur igne, in vapore verò, qui ab aqua ducitur, solus calor exhalat ab humido.

55 Ἡ δὲ τοῖς ἐμψύχοις σώμασιν ἐνυπάρχουσα θερμότης, πλείοσι μιγνυμένη, καὶ τρόπον ἰδιαίτερον, οἷον ἡ ζῶσα, καὶ γόνιμος, ἤδη γίνεται τῶν ὁμοίων.

Sed calor, qui in corporibus animatis inest pluribus admixtus, & peculiari quodam modo temperatus, viuax, & genitalis ad procreationem similium redditur.

Obiter & quasi per corollaria, vt vocant, descendit & ad calorem animatorum. cum enim de calore tàm sicco, quàm humido loqueretur, proximeque de humido, animantium verò calor & stirpium humidus sit, non iniuria & huius meminit. optime autem ἡ ἐνυπάρχουσα θερμότης. quod & σύμφυτος & ἔμφυτος appelletur. est autem pluribus admixtus calor & peculiari modo, tum quod in elementis confusis inuicem, tùm quod ex cælestis corporis diuina vi. Nam optimè elemento stellarum collatus est in secundo de Generatione animalium. residet verò ille in corde, aut in illo, quod huic pro portione respondet. estque animæ instrumentum. quamobrem optimè & ζῶσα & γόνιμος. quorum alterum ad ipsam animalis, aut plantæ vitam, & conseruationem pertinet; alterum ad propagationis æternitatem, & optimè τῶν ὁμοίων. quòd quæ dissimilia suæ speciei gignuntur præter naturæ institutum videntur esse. homo enim hominem generat, bos bouem, nux nucem. Ἔτι δὲ πρότερα ταύτης ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου. in secundo physicorum, sol & homo generant hominem. Solis enim calor genitabilis, & diuinus est, aeri quidem ille lumine, ac motu communicatus, animalium, ac plantarum non obscurus auctor. est autem blandior, ac lenior, quàm vt vrat, & absumat, quod ignis est proprium; adeò vt quæ etiam vehementer excalefacit, non vrat nihilo secius. quod ostendit in seminibus Babylonis.

56 Ἐκ

16 ἐκ ταύτης δὲ πῶς τῆς αἰτίας καὶ ἐκεῖνο λύεται τὸ ἀπόρημα, διὰ τί ποτε ἡ μὲν κοιλία τήκει τὰ νομίσματα, τὸ δὲ ὕδωρ ζέον θερμότερον ὂν οὐ τήκει.

Ex hac ferè causa illa etiam soluitur quæstio, quid sit; quòd venter nummos liquare possit, aqua feruens ventre calidior non possit?

Eadem quæstio & in problematum sectione vigesima quatta. quæ verò sint animalia, quorum venter nummos concoquit, quærendum est. vulgò id ferrur de struthiocamelo, quem lapides etiam concoquere scribit Ælianus libr. 14. de Animalibus. Aristophanes id de Gallinaceo prodidit.

Ἀλεκτρυόνος μ᾽ ἔφασκε κοιλίαν ἔχειν·
Ταχὺ γοῦν καθέψεις τ᾽ ἀργύριον ἢ δ᾽ ὃς λέγων.

Constat & circulatores, & fures nummos vorare, quos cum fecibus egestos leuiores ferunt redditos, aliqua pottione liquefacta.

17 ὁ δὲ ἐν τῇ Ἄσσῳ λίθος, ἐξ οὗ τὰς σορὰς ποιοῦσι, καὶ ὅπου ἄλλοθι τοιοῦτος ἀφανίζει πάντα, καὶ ἐν ἑαυτῷ τέφραν ποιεῖ.

Qui autem lapis apud Assum eruitur, ex quo loculos faciunt, & vbicunq; terrarum talis lapis est, perpetua corpora consumit, & in cineres redigit.

Lapidem Assium intelligit, qui salsus est sapore, pattium verò tenuitate ad liquandum humidiores carnes mirè efficax. idem podagricis mirè prodest. digerit enim & exsiccat sine acrimonia, aut mordacitate, & præsertim puluis, qui in eo efflotescit. Dioscorides σηπτικὴν vim illi tribuit, qua scilicet corrodit, & cotrumpit mottuorum corpora, ex illo enim faciebant sepulchra, quæ propterea & σαρκοφάγους appellabant, quod & hic significat ἐξ οὗ τὰς σορὰς ποιοῦσι. Dioscorides καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται. Plinius libr. trigesimo sexto cap. 6. in Ass〈o〉 Troadis sarcofagus lapis fissili vena scinditur. corpora defunctorum condita in eo absumi constat intta quadragesimum diem exceptis dentibus. quod itaque tenuissimarum partium hic lapis sit, & tempetamento calidus, exploratum est. Nam & salsus sapor calorem arguit. effecta verò, & tenuitatem demonsttant, & calorem. quem insignem esse necesse est, si putrefacit. quæ enim putrefaciunt in quarto caliditatis excessu à Galeno teponuntur. de hoc autem putrefacientium genere quæ dicit libro septimo simplicium medicamentotum, non ab re erit hic apponete. loquitur autem de cedria, cuius cum attulisset temperamentum, subdit. mollem itaque carnem promptè, & sine dolore putrefacit, sicut alia omnia, quæ cum eiusdem sint in calefaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem, ac in duris plusculo tempore, & vix effectum potest consequi. porrò talia omnia medicamenta vocantur, σηπτικὰ & σηπτά. sed inter se maioris, minorisque ratione differunt. est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmissimo ordine cedria. pleraque enim illorum valdè efficacia sunt. talia itaque & mortuorum carnes corrumpunt. at cedria exsiccat, simulque à corruptione tuetur defunctorum corpora Hactenus Galenus de hoc rerum septicarum genere, inter quas lapis assius est. vt non obscura sit eius efficientia, & vis, curque ignis vrat, quæ cremantur, ex cuius combustione reliquiæ quædam supersunt, lapis verò ille ita corrumpat, & putrefaciat, vt in omnes vndique pattes penetrans minutim colliquet, & tabefaciat, vt penè nihil fiat reliqui. ignis enim calore vrit, donec sit humidum, quod cremari potest, lapis vero non modò calore agit, sed actimonia, salsedine, pattium tenuitate, ac postremò vi illa putrefaciente. atque ille quidem exiguo temporis intetuallo, sic intra quadraginta dies, vt ait Plinius, τὸ δὲ θερμότερον τοῦ διαιρεῖν ταχύτερον καὶ εἰς λεπτά calidiotis, & tenuioris comparatio est. calidius enim citiùs diuidit propter summam caliditatem, tenuius in minutas, ac tenues partes propter tenuitatem, illud facit ignis, qui calore excedit, hoc verò lapis, qui tenuitate nihil. minus tamen, & calore. vetùm, vt dixi, actio lapidis ad secundas, & tertias qualitates est referenda potius, quàm ad ptimas, licet à primis illæ dependeant, ac propterea fotte comparatio non vsquequaque conuenit ignis, & lapidis. quod de acre dicit, qui in sepulchtis est, magis est meo iudicio controuersum nam defunctotum corpora putrescunt. putredo verò est intetni calidi ab externo corruptio. extremus calor est aeris ambientis. Dubium igitur non est, quin à sepulchtalis illius aeris calore putredo contingat. sed id non in sepulchris modò, vbi clauditur aer, sed vbique potest contingere, vel etiam in apertis locis. an id in clausis magis, & citius contingit, quod ibi nulla datur transpitatio. putredo verò à transpiratione impedita fit, vt Galenus docuit. illud etiam habet controuersiam, si aer ille sepulchrorum crassius est, & corporatus, ac propterea magis calidus, quo modo tenuitarem corrumpit, an collatio est aeris ratione sui, nec vetat illum, qui in sepulchris est, licet crassiusculum, ac densum, tenuem tamen esse in penetrandis cadaueribus, quæ putrefiunt. deinde vtut sit, non potest tamen non esse lapide tenuior. sed dicat aliquis, lapis tenuitate vincebat ignem, modò aer tenuitate vincit lapidem. igitur lapis ille sepulchtorum igne tenuior. absurdum id videatur sine dubio. verùm non est, vt quis putet, aut lapidem igne tenuiorem esse, aut ctassum illum, & tenebricosum sepulchrorum acrem: sed horum actio ita considetatur, vt quoniam ignis citissima actio est, calori referatur accepta; & quoniam lapidis longè tardior, minutior tamen (vt ita dicam) tenuitati adscri-

batur, aeris verò clausi quoniam serior est effectio, quàm lapidis. propterea hæc etiam magis ad tenuitatem, quàm ad calorem referatur. hac ratione potest intelligi, quod ait calorem lapidis imbecilliorem esse ignis calore, tenuiorē tamē, eundemq; calorē aeris vehementiorē, minus tamē tenuem, effectionis enim, vt dixi, habetur ratio, cuius causa fit tenuitatis & caliditatis comparatio. adde lapidem, vt dictum est, non calore tantùm & tenuitate agere, sed & aliis qualitatibus, quas habet, vt qui ex elementis mixtus est, ignis enim, & aer simplicia sunt corpora. καὶ ὃν αὐτῷ τέφραν ποιεῖ. vocatur cinis hic flos lapidis assii, vt Galenus tradit. σημεῖον δὲ γίνεσθαι κονίαν ἐξ αὐτοῦ. argumentum caloris ex eo sumit Theophrastus. quod ex lapide illo calx fit, si tamen κονία pro calce sumenda est, Turnebus non exprimit sententiam. imo ne adsequitur quidem quod enim istud lapis natiuo calore efficiat, argumento est calx, quæ ex eo fit. quod id non dicat Theophrastus, perspicuum est, dixisset enim ἡ ἐξ αὐτοῦ γινομένη κονία, neque à calcis qualitate sumit argumentum, sed ab eo quod fiat. atqui si caloris lapidum sumitur argumentum ab eo, quod ex his fiat calx. nullum penè saxum non erit calidum. κονία igitur non est hic sumenda pro calce, sed aut pro flore illo, quem supra τέφραν appellauit, aut pro lixiuio potius, in lixiuio enim manifestus calor est, & illa, ex quibus lixiuium fit, sine dubio calida sunt, prout autem, aut magis, aut minus sint calida, & lixiuium & magis, & minus est, nunquam tamen non calidum. ὥς ἔνιοι ψυχρότατοι καὶ καυματωδέστατοι dictum est id in problematum sectione vigesima quinta, vbi quæritur: cur in ponto, & frigus maximum & æstus, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. eorum, quæ elixantur, quæcunque crassiora, & viscidiora sunt, calidiora sentiuntur, tùm quod calorem continent, neque adeò exhalant facilè, tum quod magis sentitur calor in crassa materia, quàm in tenui. διὰ τὸ ἔχον πυκνότητα. superioris propositionis ratio. in Maza, quæ ex polline farinæ fit, & lacte, adeò durat calor, vt vix vel insufflando possit aliquis degustare.

58 Τῆς δὲ φλογὸς λευκότατον ἀεὶ καὶ καθαρώτατον τὸ μέσον, τὸ δὲ κάτω καὶ τὸ ἔσχατον ἐρυθρὰ, καὶ μελαντέραι μᾶλλον.

Omnis autem flamma candidissima, & liquidissima est media, ima, & extrema, rubescit magis & infuscatur.

Cum de natura ignis, ortu, interitu, materiaque ipsa eiusque differentiis disputasset: Nunc & accidentia quædā persequitur, quæ sigiliatim declarat Nā ignis, aut in pruna est, aut in flāma. in flāma autem ipsa magis, imo ipsa flāma. igitur declarat, quid sit, quod hæc in medio sincera sit, in ipso principio, & in fine nigricet à fumis, & caliginoso halitu. Nigror verò splendori commistus ruborem creat, vt antea dictum est. ἐμφαίνεσθαι. lego lubentius ἐμφαίνεται. τὸ μὲν γὰρ πρὸς αὐτῇ μίξῃ. hic etiam malim πρὸς τῇ μυξῇ. optimè verò Turnebus ita restituit, cum anteà legeretur μίξῃ. est autem μύξα ellychnii pars, quæ prominet in lucerna. Vnde & lucernas πολυμύξους, εἰκοσιμύξους vocarunt veteres, & est epigramma.

Τοὔνεκεν ἡ πιστὰ Καλλιστεῖον εἴκοσι μύξαις
Πλούσιον ἡ Κριτίου λύχνον ἔθηκε θεῷ.

hoc est, propterea fidelis Critiæ filiæ donum Deo posuit lucernam viginti naribus diuitem. malè autem in Suidæ codice, vbi hoc extat epigramma legebatur μελλοποπαί. est & Distichon Martialis in Apophoretis.

Illustrem cum tota meis conuiuia flammis,
Totque geram myxos vna lucerna vocor.

59 εἰς δὲ τὸ ἄκρον οἷον συρροὴ γίνεται, καταλήγοντος ἤδη καὶ ἅμα προσεπιλαμβάνοντος τοῦ ἀέρος.

Summo autem colluuies quædam petit desinente iam igni, & simul ineunte in confinio aere.

Sententia est: summam flammam propterea putam non esse, quòd eò confluxus sit non ipsius flammæ modò, verùm & fumorum, & caliginis, à quibus inquinatur flammæ puritas. καταλήγοντος ἤδη. aut ponendum τοῦ πυρὸς aut subaudiendum. aer autem excipit ignem. Nam huius extremum illius finibus terminatur. ac propterea, qua communis est vtriusque terminus, mirum non est fumos flammam inficere, quod clarius probat inferius.

60 Τάχα δὲ κἀκεῖνο οὐ κακῶς, εἰ μὴ ἄρα καὶ ἀληθέστερον, ὡς οὔτε ᾗ γίνεται, οὔπω ἐστὶν, οὔτε ᾗ φθείρεται ὅμοιόν ἐστι.

Fortasse ne illud quidem ab re dicetur, imò & verius, neque dum, qua gignitur, similem esse, neque iam, qua interit.

Alteram affert rationem. nempè enim media flamma vera flamma est. Nam qua oritur nondum perfecta est, qua desinit, & interit, non debet illius quæ viget esse similis. iure igitur media pura est summa, & ima impura. corrumpi autem dicit ab aere, propterea quod extrema illa flamma transit in aerem. est enim iugis flammæ generatio, & iugis interitus, vt dicebamus. in-

mus. interitus autem à contrario, & à contiguo. talis autem aer est. διὸ καὶ ταύτῃ μὲν οὐ διορᾶται. corruptum locum existimo, delendamque negationem. Nam aut omnino fallor, aut alia non est Theophrasti sententia, quàm hæc, mediam ignis partem rectè prospici, atque discerni. Nam extremam impediri, tum quod in acumen fastigiatur, tùm etiam, quod agitatur, ac trepidat.

61 ἀπορεῖται δὲ τοῦτο, διὰ τί ποτε τῆς μὲν φλογὸς τὸ σχῆμα πυραμοειδές ἐστι.

Illud autem ambigitur, quamobrem sit flammæ figura metæ similis.

De puritate, ac imputitate flammæ cum superius locutus esset, modò figuræ causam aperit. porrò de elementorum figuris, atque ipsius ignis, quem ex pyramide constare Plato censuit, longa est in Timæo disputatio in tertio de cœlo ab Aristotele confutata. illos igitur libros adeat oportet, qui accuratiores disceptationes desiderat, nos de flammæ figura loquimur, quæ semper in metę formam est acuminata, cuius & causam exquirit hic Philosoph. καί φησι Δημόκριτος. Democrit⁹ ex Atomis constare omnia opinabatur: figuramque flammæ in pyramidem propterea desinere, quòd aliæ Atomi refrigerent, ipsam magis, magisque. Quamobrem contractam illam propter contraria in acutum desinere. alii verò opinabantur aerem motu suo secare, atque disiicere. continuè enim agitare. flammam autem summam non posse resistere, ac propterea circumcisam paulatim acui. Vtramque sententiam refutat non obscuris sanè verbis, si corrupta non essent, quibus tamen mederi posse censeo, si voces has ἀλλ' οὐ περιψύξει, transpositas, (vt opinor) in locum restituamus suum. Hoc est post πνεύματος κίνησιν. Nam illuc vsque sententiam veterum illorum physicorum recitat. mox incipit refutare Democritum negando refrictione posse flammam acuminari. ἀλλ' οὐ περιψύξει. statim autem affert & causam, sed verba mendis scatent turpissimis. Turnebus ita censuit emendanda εἰ γὰρ τῷ περιψύχειν, ἀεὶ ἔδει ὡσαύτως γίνεσθαι. nescio quid viro doctissimo in mentem venerit. Nam si ita dicat Theophrastus, respondebit Democritus eodem modo semper fieri, & nunquam flammam non desinere in pyramidem, sic esset ratio satis inepta. ego quando veterum exemplarium copia non est, & solis coniecturis res agitur, sic scripsisse Theophrastum arbitror, εἰ γὰρ τῷ περιψύχειν ἱστάναι ἔδει καὶ μὴ ὡσαύτως γίνεσθαι. cuius Scripturæ vestigia sunt in excuso codice. sic autem sententia plana est. Nam confirmat ratione, quod dixit: siquidem, si propter refrictionem acueretur flamma, stare illam oporteret. frigus enim & compingit, & motum impedit. prętereà quoniam non eadem refrictio est ab Atomis, quæ flammã ambiunt, oporteret & figuram non eodem constare modo, atqui & cietur flamma motu, & eodem sese habet modo in figura, falsa igitur est Democriti sententia.

62 Γελοία δὲ ὅλως καὶ τούτοις, ἡ τοῦ περιπίπτοντος ἀέρος κίνησις. ὑφ' αὑτοῦ δὲ κινεῖται τὸ πῦρ, καὶ μᾶλλον κινεῖ τὸν ἀέρα ἢ ὑπ' ἐκείνου κινεῖται τῷ ὠθεῖν.

Verumtamen ridicula planè est ita aeris incurrentis impulsio. Nam ignis suomet mouetur impulsu, aeremque potius mouet, quàm ab eo mouetur repellendo.

Refutat alteram sententiam. prima ratio ἔνστασις est, quod non moueat aer flammam, sed mouetur, ac pellitur ab ipsa, quæ per se motu agitatur: altera ratio est ἀντιπαρέκτασις. q̃ nonnulli vocant obsistentiã. nam vt concedatur ab aeris motu flammã acutã formam accipere, tamen cũ immobilis est in statu illo, quem dicimus ἄπνοιαν Theophrastus in vniuersum εὐδίαν vocat, oportet alia figura esse præditam, atqui semper eadem est figura flammæ. sequitur igitur malè opinatos veteres illos philosophos ἔτι δὲ ἄτοπος ὁ περισυρμός. disiectionem illam absurdam dicit, confirmando superiores rationes, si hæc autem vera esset, oportuisse maiorem fieri ventis spirantibus, nunc autem tantùm abesse, vt flantibus ventis acuta flamma sit, vt silentibus sit acutior, propterea quod ventus acuminatam alioquin flammam refringit, & dissipat.

63 εἰ δὲ ἐν φορᾷ τινι καὶ ῥύσει τὸ πῦρ, ἀεὶ δὲ τῶν ῥεόντων εἰς ἔλαττον ἡ ἀποτελεύτησις μὴ γενομένης ἄλλοθεν ἐπιρρόης, ἀναγκαῖον εἰς τὸν πλείω τόπον διατεινόμενον, καὶ τὸ συνεχὲς διατηροῦν, ἀποστενοῦσθαι μᾶλλον. ὥστε τοῦτο ἂν εἴη καὶ τῆς φλογὸς αἴτιον εἰς τὸν σχηματισμόν.

Sed cum semper agitetur, & fluat ignis, fluentia autem subinde in minus desinant, nisi aliunde quid affluat, necesse profectò fuerit, eum longius porrectum continuationemque seruantem tandem coarctari, atque ista sanè fuerit in figura flammæ causa.

Cum suprà Democriti, aliorumque sententiam refutasset, modò affert ipse quæstionis responsionem. probat autem ex Hypothesi. Nam si flamma ferri & fluere dicitur, eadem eius debet esse conditio, quæ fluentium omnium; atqui illa, quæ fluunt in angustum exiguumque desinunt: igitur & flamma acuminabitur necessario. ῥίον autem flamma, ignisve propriè dicitur.

Nam & Aristoteles scitè, in libro de iuuentute, ac Senio, ῥεῖν ὥσπερ ποταμόν, dixerat, & in secundo Meteoron: τὸ τῆς φλογὸς ῥεῦμα. sanè non omittenda est hoc in loco causa à Iulio Cæs. Scaligero reddita de ignis figura in exercitationibus ad Cardanum; putat enim ille propterea flammam acuminari, quòd subtus propter crassitudinem lata sit, quò verò magis ad suam naturam transear ab aliena vt tenuis naturæ est, ita & figuram accipiat tenuem, & acutam. Verùm opinio hæc, vt plausibilis fortasse sit, est tamen omninò reiicenda. primùm enim à corporis substantiæ ve tenuitate, crassitieve argumentum sumere ad figuram ineptum est. Nam ita elementa crassiora essent latæ figuræ, tenuiora in acutum tenderent, & nulla mixta essent tenuia, quæ eadem non & acutæ figuræ, quæ somnia sunt Democriteis similia. deinde summa flammæ pars crassior est, quàm media, quæ omnium purissima est. nam in illam caligo, & fumus colligitur, qui potest igitur illa acutior, hæc esse latior, si quæ tenuior est eadem etiam acutior.

64 καὶ γίνοιτ' ἂν, εἰ μὴ παρεμπίπτοιεν ἔξωθεν ἕτερα ῥεῖθρα.

hoc & superius dictum est. quam verò hic vocat παρέμπτωσιν, vocat ibi, ἐπιρροάς.

“ ἐὰν μή πυ τόποις ἔγκοιλος ὢν ἢ καὶ ἄλλως ἀνωμαλὴς, ἀθροισμὸν ἢ διάχυσιν εἰς πλείω ποιήσει.

Excipit quæ possint aquæ riuulum, aut latiorem reddere, aut in gurgite colligere: id quod in flammæ riuo non est, tùm sui ratione, tùm aeris, per quem fertur: aer enim nunquam non æqualis. flamma verò propter trepidationem non eundem locum semper habet. semper tamen locorum habet inclinationem, quocirca acutior subinde fit, donec desinat in metæ formam. locorum inclinationem vocat, quod in aere non est, aut quod colligat, aut quod effundat, sed libera est inclinatio à multitudine, & copia ad paucitatem, & inopiam. Turnebus locum non videtur assequutus. Hac propter locorum inclinationem eandem non tenente viam. græcè sic. flamma verò non eadem fertur viâ, sed per locorum inclinationem.

“ μέχρι ὅτου ἀρχὰς ἑτέρας ἐν αὐτῇ λαμβάνοντα ποιήσηται τὴν ὄζων καὶ κλάδων ἔκφυσιν.

Quo ad aliquod à se principium nactus ramorum, & flagellorum agnationem moliatur.

De nodis arborum, quos ὄζους appellat Theophrastus egit & in quinto libro, & in primo de plantarum historia, atque cum naturale sit plantæ sursum crescere, crescit sanè ea ratione, qua dicit donec ad nodum perueniatur. fit ille alimenti inopia, contortione, frigore, succi, crassitie. superato verò nodo rursum incipit augeri. Nam ἐκτροφοῦν καὶ αὐξανόμενον ἀναλαμβάνει. an non de nodis hic intelligit, sed de ramis, & quos græcè dicimus ἀκρέμονας. sunt autem hi maiores rami, quos Virgilius aliquando vocauit brachia, minores enim dicuntur κλάδοι, hoc est rami. eadem autem, vtro modo sumantur οἱ ὄζοι, sententia. tendit enim arbor donec ad brachia, & ramos perueniat, à quibus rursus nouum incrementi principium. Turnebus τοὺς ὄζους conuertit flagella, nescio quo consilio. flagella scio in vitibus esse tenuiores palmites; grandiores verò ramos in arboribus flagella dicere, nescio an probandum sit. notanda verò vox ἔκφυσις, quæ significat ortum, & vt propriè dicam, eruptionem, aut plantæ totius, aut ramorum à caudice. Turnebus agnationem vocat, qua voce significatur potius ἡ πρόσφυσις. sed hæc & ἔκφυσις. aliquandò pro eadem re sumitur in libris de stirpibus.

67 Φθοραὶ δὲ γίνονται πλείους τοῦ πυρός· πειρατέον δὴ εἰς ἑκάστην τούτων ἀνάγειν τὰ κατὰ μέρος, οἷα καὶ τὰ τοιάδε.

Multiplex autem cum sit ignis interitus, ad vnumquemque singula referre tentandum est, velut ista.

Cum de ignis extinctione, ac interitu loquutus esset superius, hæc ibi dicenda erant fortasse melius, non partienda diuersis locis. Nam etsi particulares hic quæstiones declarantur: tamen longè videbatur aptius post vniuersalem interitum, & particulares afferre quæstiones, quam post flammarum affectiones, quas paulò antè declaraui. & sanè vbi de interitu flammarum egit, multa problemata non dissimilis argumenti discussa sunt. Poterant hæc cum his commodissimè collocari. quinque verò sunt, quæ dicit referenda ad causas esse, quibus ignis extinguitur, atque euentum illud, quod non vratur venter, & os, ad compressionem referendum est. Compressus enim ignis suffocatur, ac perit. Sic deuorati carbones extinguuntur. iidem subinde commutati manibus, ad eandem compressionem referentur & alia, vno excepto, quod omnium postremum est, quod ad illam causam referetur, qua probatum est, minorem flammam à maiore fatiscere & interire.

68 αἱ δὲ τῶν ὑγρῶν δυνάμεις σβεστικώτεραι τῷ παρεισδύεσθαι μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν ὥσπερ ἐλέχθη περὶ τοῦ ὄξους.

Cæterum illa humidorum materia ad extinguendũ multò accommodatissima est quę ad principium maximè peruadit, quemadmodum de aceto diximus.

Hæc & superius dicta sunt aliquo modo, nisi quod lentoris non est ibi mentio. Notandum autem, vbi penetrandi vis est, & simul lentor, atque tenacitas, ibi facilius extingui flammam, quod simul & ad ignis principium peruenitur, & simul expiratio impeditur ignis. quò enim lentior humor est, eo minus potest ab igne diuidi, ac superari. Superat ille magis & abolet. Nam si non superatur, certè is superat. πρὸς τὰς ἐμπρήσεις τῶν μηχανημάτων incendia, vt opinor, significat, quæ fiunt militibus intra testudines aliasue huius generis machinas clausis, ad quos extinguendos aptissimum acetum oui albo commistum inuentum est, propter rationem, quam attulimus. ait porrò. Si humor non modò lentus sit, verum etiam frigidus, maiorem habiturum vim ad extinguendum. ratio non ignota est. Nam si tenuitate partium penetrat, lentore impedit, & obstruit, & contraria qualitate corrumpit, sine dubio citissima, & facilima sequetur extinctio. Sed notandum difficilimum esse, tenuitatem partium in frigida re, eademque lenta, ac viscida reperiri: & tamen agnoscit in salamandra facultatem hanc. illam Dioscorides calidam memorat, falsumque tradit esse, quod fertur, illam igne neutiquam vri. Aristoteles libro quinto historiarum scriptum reliquit, salamandram igne non vri. imò illum extinguere. refert & Olympiodorus in quarto Meteoron, suo tempore solitos fornacarios papyri fasces excutere, vt salamandras decurrerent, ne ignem in caminis extinguerent. quod ad humiditatem attinet, quæ stillat ex illius corpore. Nicandri interpres in illo versu.

Σίνηται ἀσβέστη, ῥαγὴν δέρος ἄχρι τὸ γυίων.

adnotat cutim salamandræ scissam esse, ex scissuris autem sudorem manare, qui ignem perimit. mihi non videtur à ratione alienum frigidam esse temperamento salamandram, ichorem tamen eius tenuiorem, calidũ esse, qui propter partium tenuitatem intimius penetrat, & ignis perimit principiũ. aut si verum est illam ignem extinguere, non frigiditate id facit, sed succi crassioris lentore, & tenuioris acrimonia quemadmodum acetum, si oui candido commistũ sit. aut crassus iure humor viscidusq; frigidus est, cõbustus tamen cinis calidus, à quo tẽperamentũ iudicat Dioscor. Aristotelesque de viua salmandra loquitur, ille verò de mortua, pro vt in vsum medicum adhibeat; quomodo & Galenus libro simplicium medicamentorum vndecimo, & Paulus Ægineta libro septimo. Cæterum temerè quærendum non est, an igne comburatur, vritur enim, & eius cinere vtuntur pro philthro, errauitque Dioscorides, qui sic prodidisse veteres existimauit, qui non negarunt quidem illam comburi, sed per exiguum ignem non modò illæsam incedere, verum etiam sudore illum extinguere. modò nihil vetat eandem exiguum ignem perimere, & à multo tandem comburi, & in cinerem redigi.

69 σημεῖον δὲ, καὶ τὰ ὕδατα ὀλέθρια γίνεσθαι καὶ τοὺς καρποὺς, ἐὰν καταμιχθῇ, καὶ μᾶλλον τεθνεώσης. ἔτι δὲ καὶ τὸ νωθὲς τῆς πορείας συνεργεῖ.

Argumento est lethales reddi aquas & fructus, si misceatur, magisq; ea mortua.

Salamandræ venenum perniciosissimum est, quod vel populos potest, vt ait Plinius libr. 29 cap. 3. interimere. Nam si irreptit arbori, omnia poma veneno inficit, & illos, qui ederint, necat. de hoc autem veneni genere legendus Dioscorides, & Nicander. an autem ex illo possit frigiditatis argumentum sumi videndum est. certè enim cum deleteria omnia aut frigiditate necent aut calore putrefaciant, atque corrodant, salamandræ succus ad ea, quæ calore putrefaciunt, referendus est, summa enim eius acrimonia, vis autem manifestò calida. Plinius frigida vi necare tradidit, parumque ab aconito differre. sed aconitum calidum est temperamento, siquidem putrefaciendo corrumpit, & necat, quod nemo vnquam medicinæ scriptorum non affirmat, neque Theophrastus negat id, qui efficaciæ veneni ex eo sumit argumentum, quòd citissimè & aquas inficit, & fructus venenat.

70 σύμφωνον δὲ τούτῳ καὶ τὰ ἰξώδη μὴ καίεσθαι.

Eandem in viscotationem esse docet, nisi quod in hoc vis non est, quæ penetret intimius, frigidum enim esse, ac viscidum & lentore impedire ignis ardorem, frigore perimere. Verum vt id de lentore verum sit, de frigiditate tamen falsum est. siquidem viscum, vt Galenus tradit in 6. libro simplicium, ex plurima aerea, aqueaque substantia constat, minima autem terrea, plusque in eo saporis acris est, quàm amari. adde effecta manifestum calorem arguere, Nam & ex intimis partibus humores attrahit, & attractos dissoluit, ac digerit. Cum hæc ita sint, dicendum est, viscũ lentore, ac densitate ignem impedire, ne meatus penetret, humiditate verò perimere. quæ cum non superetur ab igne, illum superat: nisi longior sit ignis actio, illeque multus, ac vehemens qui tandem exurat. sumitur ex Aristotele ratio libro quarto Meteoron, vbi de iis, quæ cremantur in hunc modum: ἐστὶ δὲ καυστὰ ὅσα ἔχει πόρους δεκτικοὺς πυρὸς καὶ ὑγρότητα ἐν τοῖς κατ' εὐθυωρίαν πόροις ἀσθενεστέραν. ὅσα δὲ ἢ μὴ ἔχει ἢ ἰσχυροτέραν οἷον κρύσταλλος καὶ τὰ σφόδρα χλωρὰ ἄκαυστα. hoc est, cremari autem pos-

sunt, quæcunque meatus habent; qui ignem excipiunt, & in rectitudinis meatibus humorem debiliorem. quæcunque autem aut non habent, aut validiorem, vt glacies, & ligna valdè viridia neutiquam cremari possunt.

71 τῷ μὲν μὴ ἐπαίρεσθαι τὰ κατακαύματα.

Verborum sententia plana est, non dissimilis eius, quæ est in prima sectione problematum. quæritur ibi cur calidum vrit, & idem sedat ambusta. ratio breuissime redditur ὅτι αὐτὸ συντῆκον ποιεῖ καὶ παύει ξηραῖνον. hoc est, quod idem colliquando facit, siccando mitigat.

72 διατί δὲ ἐκ μὲν ξύλων γίνεται πυρεῖα, καίπερ οὐκ ἐκπηδῶντος ἧττον γίνεται. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἀληθές. ἐκ πολλῶν γίνεται μᾶλλον καὶ θᾶττον.

Quid est quamobrem igniaria ex ligno conficiuntur. quamquam cùm ex eo ignis non prosiliat malignius gignitur. immo vero istud verum non est, cum præsertim ex plurimis materiis & melius & celerius concipiatur.

Post explicata, quæ de ignis extinctione quærebantur, modò quærit nonnulla, quæ pertinent ad igniaria, ignisve fomites. Hæc autem pars cum generatione ignis videbatur aptius cohærere. Nam ignis aut natura, & per se oritur, aut arte, & hominum industria excuditur, & concipitur. atque veteres quidem alia quoque ratione quam silicis ignem concipiebant. terebrum faciebant ex ligno solidiore, cui supposita tabella ex leuiore materia attritione quærebant ignem suscitare. hanc appellabant ἐσχάραν. Theodorus conceptaculum in quinto de plantarum historia. Meminit huius moris Simplicius in tertio de cælo his verbis: ἀπὸ ξύλων δὲ ἐκβάλλουσι πῦρ, θατέρου τῶν ξύλων, ὡς τρύπανον, ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες, hoc est, à lignis ignem eliciunt alterum ex lignis, vt terebrum in altero circumuertendo. Sex. Pompeius de vestalibus quibus mos erat tabulam felicis materiæ tamdiu terebrare, quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret. hic mos hodie seruatur apud siluestres nonnullos homines, & apud Americæ incolas. Videntur autem monstrante id rei natura imitatione inuenisse, qui vsum hunc concipiendi ignis primi in vitæ commoda retulerunt: quandoquidem & Lucretius ignis inuentionem arborum attritioni tribuit in quinto de rerum natura.

Et ramosa tamen, cum ventis pulsa vacillans
Aestuat in ramos incumbens arboris arbos.
Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Et micat interdum flammai feruidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesq; teruntur.

Πυρεῖα vocabant ligna illa ex quibus ignis concipiebatur. Plato in 4. de rep. καὶ τάχα ἂν παρ' ἄλληλα σκοποῦντες, καὶ τρίβοντες, ὥσπερ ἐκ πυρείων ἐκλάμψαι ποιήσαιμεν τὴν δικαιοσύνην. Plinius igniaria vocat. quod verò ait Theophrastus, hoc est. quærit cur è lignis fiant igniaria, cum tamen ex attritione lignorum scintilla non saliat. quæ ratio concipiendi ignis longè videtur expeditior, vt in silice vsu venit: respondet verum id non esse. Nam ex multis aliis rebus & citius, & facilius ignem cōcipi, quam ex silice. ex lignis autem attritis facilius, quod illa natura ad ignem cōcipiendum sint aptissima, secumque ipsum gerant flammarum fomitem. id quod in silice non est, quippe qui siccissimus est, ex quo salienti scintillæ si non statim adponatur fomes, flamma non concipitur. καίπερ οὐκ ἐκπηδῶντος intelligo τοῦ πυρός. quod verò paulò post legitur, διὸ καὶ ἐκπηδῶν εὐθὺς πεπυρωμένον προσάγουσιν. vereor ne mendosum sit. sententia tamen plana est, & fortasse sic legendum, διὸ ἐπὶ τῷ ἐκπηδῶντι εὐθὺς ὑπέκκαυμα πεπυρωμένον προσάγουσιν.

73 ἄριστα δ' οἱ μὲν ἐκ κιττοῦ φασιν.

Modò docet, quæ ligna ad igniaria sint apta. in quinto de plantarum historia pro conceptaculo laudatur ἀφδράχνη, quæ vitis siluestris genus est. Nam Adrachne, quæ & potulaca dicitur, solidissimæ materiæ lignum est, & huic vsui satis ineptum. nisi fortè pro terebro vsurpetur. legendum itaque hic est ἀρδραχνης. huius enim lignum rariusculum, & aridum est, quod si cum solidiori conteratur, ignem concipit, quemadmodum & Rhamni & hederæ. Plinius libr. 16. cap. 40 teritur ergo lignum ligno, ignemque concipit attritu excipiente materia aridi fomitis, fungi, vel foliorum facilimè conceptum. sed nihil hedera præstantius, quæ teratur lauro, laurumque terat. probatur & vitis siluestris alia, quam labrusca, & ipsa hedera modo arborem scandens, τὸ δὲ τρύπανον δάφνης. solidius lignum id est. præterea calidum, quorum alterum ad attritionem, alterum ad ignis conceptum maximè potest. eadem sententia iisdem etiam penè verbis in extremo quinto de plantarum historia. legitur ibi corruptè εὐθὺ δεῖ. emendandumque aut εὐθὺς δεῖ, aut ἐστὶ δεῖ πρὸς δὲ τῷ ξηρῷ καὶ χυμὸν ἔχειν. nulla in his verbis sententia, nisi emendemus, vt est in quinto de plantarum historia, πρὸς δὲ τὸ ξηρὸν καὶ ἄχυμον εἶναι redditur ratio cur Rhamnus foco, aut conceptaculo sit idonea. quod cum arida sit, & exsucca, rariori etiam constat substantia. miror Turnebum doctissimum hunc locum inemendatum reliquisse, cum mendosus manifestò sit, & ex libro illo historiarum facilè restituatur. latina versio sic emendanda, præterquàm enim quod arida est, & sine succo, raritatem etiam habere necesse est.

74 ἐπεὶ

74 ἐπεὶ δὲ ἄνευ ὑγρότητος ἢ ἀναθυμιάσεως τινὸς οὐκ ἔστι θερμότης, διὰ τοῦθ' ἡ κονία καίει μᾶλλον ἢ καὶ ἁπλῶς ὕδατος ἐπιχεομένου.

Cum autem absq; humore & exhalatione calor non sit, idcirco calx infusa aqua magis vrit quam sola.

Post igniaria de nonnullis agit, quæ aut ex se ignem accendunt, aut inspersione augent calorem. calcem vocat κονίαν, quàm posteriores græci vocarunt τίτανον. eadem dicitur ἄσβεστος. viua scilicet, & nondum extincta. seruat illa ignem in meatibus occultatum, vt si rangas sentiatur frigida, si aquam inspergas facilè ferueat. causam propter quam calx incalescit, Theophrastus existimat vaporem, aut humorem, qui igni in calce latitanti tanquam materia suggeritur. sic enim calorem apparere magis, quippe qui sine vapore, aut humore esse nequeat. Galenus in primo libro de febrium differentiis in hecticæ febris declaratione calcis, quæ aqua incalescit exemplum attulit, causam autem cur incalescat calx, non attulit, quod magis spectat ad philosophos. tetigit tamen iis verbis: τρεφομένης ὡς ἔοικε τῆς αὐχμώδους ἑαυτῆς θερμασίας ὑπὸ τῆς ὑγρᾶς οὐσίας, hoc est, cum ab humida substantia vaporosa caliditas alimentum sumat. neque mihi videtur à Theophrasti discrepare sententia. statuendum igitur absumpto omni lapidis humore, ignem inesse quidem in calce, vix verò exeri sine materia. hanc præstari ab aqua vapore, & humore communicato. quibus tanquam in actum calor educitur. siquidem calcis calor propterea non sentitur antequam aquam infundamus, quod tactum non afficit sine vapore, qui si ab aqua suggeratur, & exhalet manifestò, & calefacit, & exurit. recentiores aliam commenti sunt causam, & inter illos Petrus Aponensis, quod scilicet cohibitus calor antiperistasi humoris frigidi vehementior euadat, quàm prius. Iulius Scaliger libro exercitationum ad Cardanum de calcis calore ita disserit, vt non videatur à conciliatore discrepare. ait enim in calcis meatibus consumpta genuina humiditate ignem inesse. quod & nos nō negamus. addit verò illum aquæ ingressum fugere, in solidas partes sese induere, stipareq; se ipsum, atque acuere condensatione. sed hæc, pace doctissimi viri, ne probabilia quidem sunt. siquidem in calce non accidit, vt pars aquam habeat, pars ignem. peruadit enim aqua, répletque vsquequaque cuncta foramina, neque potest hæc condensatio, siue stipatio tanquā in arce in penitiori parte fieri. neque valet exemplum calcis, quæ media in aqua sit, media autem supereemineat. Nam eadem & huius, & illius, quæ tota madefiat, & imbuta sit, debet esse ratio, iam verò in illa non valet illa stipationis ratio. non igitur valebit in hac, quæ partim immersa sit, partim minimè.]

75 ἔστι γὰρ ὕλη τὸ ἐγκαταλελειμμένον πῦρ.

Nescio quomodo ignis, qui in calce latitat, materia sit. neque confirmat hæc ratio auctoris propositum, quem vaporem humoremve ignis esse materiam probare oportebat. mendum potius subesse arbitror, sanandumque si legamus: τῷ ἐγκαταλελειμμένῳ πυρὶ, vt sit sententia, quam diximus, vaporem, humorémve igni, cuius in calce reliquiæ sunt, esse materiem; quod sequitur ὥσπερ οἱ λύχνοι, aut ego maximè fallor, aut emendandum ὥσπερ ἐλλύχνιον. sic autem constat sententia. nam vt in lucerna ignis materia ellychnium est, ita in calce ignita vapor, & humor.

76 ἔοικε δὲ καὶ τὸ περὶ τὴν γύψον τὴν φοινικικὴν τοιοῦτον εἶναι. φασὶ γὰρ καὶ ἐκείνην ἀναφυσωμένην καίειν. οὐδὲν γὰρ διαφέρειν σύμφυτον καὶ ἐπακτὸν ἔξωθεν ἔχειν τὸ θερμόν.

Idem etiam in Phœnicia gypso euenire predicant. Nam dum subigitur vrere narrant. nihil enim refert, natiuus ne an aduentitius & oblatus sit calor.

De gypso Phœnicio dictum est in libro de lapidibus calorem autem in illo naturâ insitum excitat afflatus. cum veluti materia suppeditetur, quo is se exerat & sensus magis afficiat. crudum Gypsum (vt opinor) hoc in loco licet intelligere, propterea in eo non ἐπακτὸν θερμὸν, ait esse, sed σύμφυτον. innatum autem in gypso calorem non alium licet intelligere, quàm subterraneum. id genus gypsi è terra fodirur, & calci viuæ pro portione respondet. Plinius lib. 26. plura eius agnoscit genera nam & è lapide coquitur, vt in Sytia, ac Thuriis, & è terra foditur, vt in Cypro ac Perrhæbis, & è summa tellure petitur, quale Tymphaicum est.

77 ἐμφαίνει δέ πως καὶ τὸ νίτρον τὸ κεκαυμένον ἐν τῷ ὀρύττεσθαι τὴν τοιαύτην δύναμιν.

Nittum quoque vstum talem quodam modo dum effoditur potestatem significat.

Nittum aliud est natiuum, aliud factitium, illud effoditur, hoc in Nitrariis fit, illius spuma, quæ efflorescit aphronitrum, huius ἀφρὸς νίτρου, hoc est, spuma Nitri vocatur. postea autem terræ calore subtectum nitrum, cum effusum sit, aqua infusa magis incalescere.

78 καὶ ἡ θάλαττα, ὅταν σβεννύουσιν.

Et mare cum restinguunt.

Plurarchus in quæstionibus naturalib. μετέχει δὲ πολλῆς ἡ θάλαττα λιπαρότητος. διὸ συνεξάπτει. καὶ παραινοῦμεν εἰς τὰς φλόγας μὴ ἐμβαίνειν θαλάττιον ὕδωρ, hoc est, mare multæ pinguitudinis est particeps, quare ignem suscitat, præcipimus autem, ne in flammas aqua marina iniiciatur. traditum id est prius ab Aristotele in 23. sectione, vbi quærit, διὰ τί ἡ μὲν θάλασσα καίεται τὸ δὲ ὕδωρ οὔ. cur mare comburitur, aqua minime.

79 ψόφος δὲ γίνεται πυρουμένου, διὰ τὸ μάχεσθαι τὸ θερμὸν καὶ τὸ ὑγρόν· ὅπερ συμβαίνει κατὰ τὴν σβέσιν.

Quo ignescente flamma crepitat calore, & humore pugnantibus: quemadmodum & in extinctione accidit.

Vbi humidum excremenrum est, quod cum calido pugnat, fit in flamma crepitus. quod si multum fit, vix erumpit flamma, imò aliquando ne erumpit quidem. humidum enim in halituosum spiritum eleuatum calido in illud agente crepitat. id fit in foliis cremiorum viridibus, in ipsis etiam stipulis. nonnunquam si in oleo aut aqua, aut amurca sit, flamma crepitat. quin & in candelis, quæ ex seuo fiunt, idem euenit. in aere humido, ac pluuio, idem euentus in lucernis, in quibus, & qui vocantur fungi concrescunt.

80 καὶ τὰ φύλλα δὲ τὰ τῆς δάφνης καὶ τοῦ κιττοῦ, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα σχιδᾶ, διὰ πυκνότητα, καὶ διὰ τὸ ἔχειν πολὺ τὸ ὑγρόν.

Iam folia lauri, & hederæ, & alia similia dissiliunt, propter densitatem & humoris copiam.

Arborum frondes quæ sua natura siccæ sunt & densæ, humidam tamen habent incoctam propter viriditatem, si ad ignem admoueas, vruntur quidem, sed crepitanti flamma, talia sunt lauri folia, quercus, ilicis, arbuti, hederæ, certi, atque de lauri frondibus elegantissime Theocritus.

Δέλφις ἔμ' ἀνίασεν, ἐγὼ δ' ἐπὶ Δέλφιδι δάφναν
Αἴθω, χ' ὡς αὕτα λακεῖ μέγα καππυρίσασα,
Κ' ἠξαπίνας ἄφθη, κ' οὐδὲ σποδὸν εἴδομες αὐτᾶς
Οὕτω τοι καὶ Δέλφις ἐνὶ φλογὶ σάρκ' ἀμαθύνοι.

81 καλοῦσι δὲ οἱ μὲν, γελᾶν τὸν ἥφαιστον, οἱ δὲ, ἀπειλεῖν.

Quod nonnulli Vulcanum ridere, alii minari dicunt.

Totum hunc locum ex Aristotele secundo Meteorolog. facilius iutelligimus, quod verò ad Vulcani risum, sic ille: γίνεται μὲν δὴ ἡ πληγὴ τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ εἰκάσαι μείζονι μικρὸν πάθος τῷ ἐν τῇ φλογὶ γινομένῳ ψόφῳ, ὃν καλοῦσιν οἱ μὲν ἥφαιστον γελᾶν, οἱ δὲ τὴν ἑστίαν, οἱ δ' ἀπειλὴν τούτων. fit autem ictus eodem modo vt parua maioribus conferamus, sono, qui in flamma fit, quem alii Vulcani risum, alii Vestæ vocant; nonnulli horum minas.

82 ὁ δὲ καπνὸς, ἧττον λυπεῖ, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πῦρ ᾖ. διὸ καὶ οἱ ἐν τοῖς σπηλαίοις, πολιορκούμενοι τῷ καπνῷ, πῦρ ἐὰν ἔχωσιν, οὐδὲν πάσχουσιν.

Fumus autem minus infestus est, cum eodem in loco ignis est. proinde in speluncis, qui obsidentur fumo, si ignem habeant, nihil læduntur.

De fumo agit in præsentia post absolutas quæstiones igniariorum: illorum quæ ignem augent: & crepitus, qui in flamma fit. est fumus expiratio quæ fit ab humido, dum ab igne vritur, maior autem, & minor eleuatur, crassior, tenuiorque mordacior, ac lenior pro materia ipsa, quæ succenditur. Nam si mulrum humidi fit, exigua verò flamma, mulrus expirat fumus, quod nondum exarsit. quandoquidem, vt dictum est, flamma fumus accensus est. cum verò flamma calidius ardeat, humidum quenon multum in materia fit, fumus non multus expirat, idem que fortasse tenuior. crassior autem fumus fit, & in ipsa flammæ conceptione, vel in arida materia, vt in paleis, & in viridi, aut humecta: præterea in pingui, & oleosa. vt in tæda, in pice; tenuior verò fumus ab aridiori materia oritur, & rariori. Quamobrem & ligna aliqua arida, ac rara, propterea dicuntur ἄκαπνα. fumus autem cum sicca sit exhalatio in exustione orta, & aucta oculos lædit, quod molliotes natura sint, & vt ita dicam aquei: non tamen quiuis fumus eodem modo. nam qui ab acrioribus lignis exorirur, actior est, & mordacior; qui à siccioribus, ac dulcioribus lenior, & mitior. sic differt lignorum penè omnium fumus, ac primum eorum quæ adstringendi vim habent, vt quercus, Myricæ, Arbuti, Ilicis, ab illo, qui à lignis expirat, mordacioribus, qualis est ficus præsertim. sed & Morus. vterque autē à lignorum fumo, quæ mitis saporis sunt, & aquei. sic salix arida, Populus Arundo, atque similia fumum expirant, nullius penè mordacitatis, aut acrimoniæ. lædit autem fumus non modo, quia mordet oculos, verum etiam quia anhelitum occupat, & si multus sit in angusto loco, animam suffocar. est tamen & in hoc differentia: nam alirer crassus, aliter tenuis, nec eodem modo, qui propè est, & qui longè abest. præterea aliter illum qui ad ignem sit; aliter illum, qui longè steterit. arque hæc de fumo in vniuersum, nunc annotabimus obscuriores sententias.

83 Σβέννυ-

83 Σβέννυσι γὰρ τὸ ἐν τῷ καπνῷ θερμὸν τὸ πῦρ.

Ignis fumum attenuat,ac dissipat,qui ab alio igne exortus sit. nam calorem absumit,quod maior calor minorem attrahit,& extinguit.præterea crassum eius, atq; terrenum digerit:sic autem necessariò fumus interit. τὸν δ' ἐν ἐφικτῷ. fumũ intelligit,qui facilè superatur, & ardenti igni proximus est, ac ideò succenditur facilè,& flãma fit. καὶ γὰρ τὸ τὸ ποιεῖ. redditur ratio,cur qui prope ignẽ sunt, non adeò infestãtur à fumo. ἴσως γὰρ αὖ πλεῖον τὸ καιόμενον. hoc superius probabamus in paleis anteq̃ ignẽ cõcipiãt.

84 καὶ ἐπὶ τῶν ξηρῶν ξύλων πυκνῶν συντιθεμένων.

Si super lignorum strues apponantur carbones, non facilè expirat fumus; intercipitur enim ab igne,qui suprà est & succenditur,facilè autem excipitur propter densitatem, & facilè succenditur,quod proxime ad flammæ naturam affectus est.

85 δύσκαπνα δὲ τῶν ξύλων τά τε χλωρὰ καὶ τὰ σκολιὰ, καὶ τὰ ταινιώδη, καθάπερ ὁ φοῖνιξ.

Fumi sunt molesti,ligna viridia, tortuosa , tænias habentia, qualis est palma.

De his & in quinto de plantis.molestum autem fumum edere docuit non modo ligna viridia,sed & humida,qualia palustria sunt,vt Platanus,salix,Populus alba,& nigra,dum scilicet humida sunt.nam cum inaruerint,& exiguum fumum edunt,& tenuem,& satis mitem,palmam sua natura fumosam & δύσκαπνον.dicebat ibi,vnde est & versus Cheræmonis.

Τοῦ,τε δυσκαπνωτάτου,
Φοίνικος ἐκ τῆς γῆς ῥιζοφοιτήτους φλέβας.

Hic verò ratio redditur,quòd illa ταινιώδης sit.tenuæ autem intelligendæ sunt crassiores illę fibræ in longum porrectæ,quæ in ligno palmæ sunt.quas Cheræmon venas appellauit , fortasse verò melius dicemus neruos.cur autem cum neruea sit,fumosa propterea dicitur,non aliam causam existimo,nisi quod humor non arescit,sed contumaciter inhæret in fibris,vnde fit,vt palmę lignum fumosum sit.adde rationem , quam apponit ipse , quod ignis difficilè penetrat propter neruorum contumaciam,vnde fumus.multus enim ille donec ardens flamma euicerit,extiteritque.addit porrò & tortuosa ligna fumosa esse,quod accidit propter inæqualitatem partium , nodosa enim & tuberosa sint,oportet,hæc at in his inæqualitas ligni est,partimque ardent facilè,partim difficilè.hinc verò fumus copiosus oritur.

86 εὔτονον γὰρ ἀεὶ καὶ δυσδιαίρετον εἶναι τῇ φλογί.

Turnebus hæc nõ assequitur,vertit autem.esse enim infirmissimam oportet materiam,& quam flamma facilè carpat, vt à contrario reddatur ratio.legit igitur ἄτονον καὶ εὐδιαίρετον.at sensus optimè constat , neque opus est emendare,quod rectũ est,redditur enim ratio,cur palma difficilè ardeat, quod sit ξύλον εὔτονον καὶ δυσδιαίρετον. lignum validum,& difficilè partibile,& summo iudicio dixit,q. εὐτονώτατον, quod neruosum sit palmæ lignum ,neruos autem veteres appellarunt τόνους.verum cum in his verbis sit vox εἶναι, aut delenda est , aut addendum διὰ τὸ,vt sit διὰ τὸ εὔτονον ἀεὶ καὶ δυσδιαίρετον. Sic autem tolletur τὸ γάρ.

87 τὰ δὲ μὴ καίεσθαι περιαιρετοῦντος ἄρτι τοῦ πυρὸς,ἀλλ' ὅσα κατασβεννύειν.

Sic lego,quæ ligna summota sunt,& transposita partim extinguuntur ,partim non statim ardent,quamobrem necessario fumum emittunt,& quod extincta sunt : multus enim in extinctione fumus oritur,& quod nondum ardere cœperint.Solet enim antequam flamma corripiat exhalare fumi copia,quod supra declaratum est.

88 ἔνια γε τῶν ἀκαύστων περιφλοιωθέντα πολυκαυστότερα γίνονται.

Legendum existimo εὐκαύστων.vt sit sententia,nonnulla etiamsi facilè cremantur:tamen si corticem adimas prolixius ardere;forte quod cortex fomitis instar sit in iis , quæ vocat εὔκαυστα, cuius auxilio citior fit vstio,verum quoniam difficile creditu id est,& repugnat superiori sententiæ , placet Turnebi emendatio,vt legamus περιφλοιωθέντα,hoc est circumustulata.ratio verò erit,quod vstulata densiora reddita sunt,vnde fit,vt propterea ignis diuidat,& comburat longiori interuallo.si ἀκαύστων legamus,intelligemus δύσκαυστα,quomodo Turnebus est interpretatus verum quid esset mirum,quæ difficile incenduntur circumustulata prolixius ardere, cum & simpliciter ardere difficilè queant,prætetquam quod de oleaginis lignis fit mentio,quæ sine dubio εὔκαυστα sunt non ἄκαυστα.

89 ἡ δὲ δριμύτης τοῦ κατὰ τὴν ὑγρότητα τὴν ἑκάστου. διὸ καὶ ἀπὸ τῶν συκῶν δριμὺς· ὀπωδέστατον γάρ.

Iam acrimonia fumi prouenit ex cuiusq; humore : proinde è ficu acris est, lacte plurimo suffusa.

Si fumus ab humore ligni exhalat,talis fit,necesse est,qualis humor à quo excitatur.in quinto de plantarum historia,δριμύτατος δὲ ὁ καπνὸς συκῆς καὶ ἐρινέου,καὶ εἴ τι ἄλλο ὀπῶδες.αἰτία δὲ ἡ ὑγρότης.maxime acris fumus ficus,& caprificus,& si quid aliud lacte abundat.in causa autem humor est. ὀπὸν.hoc in loco lac intelligimus,quale in ficu est,in caprificu,in tithymalis , ac aliis plantis,quæ propterea dicuntur ὀπώδεις.

90 ὅτι δ' ἀπὸ μὲν τοῦ ἡλίου φῶς ἅπτει τῇ ἀνακλάσει ἀπὸ τῶν λείων,τὸ δ' ἄπορον. συμμιγνύει δὲ τὸ ὑπέκκαυμα. ἀπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὐχ ἅπτουσιν,αἴτιον δ' ἥ τε λεπτομέρεια.

Cur aũt à sole ignis accendatur leuium refractione (admiscent autem & fomites) ab igne non accendatur, in causa est partium subtilitas.

Hæc quæstio posset fortasse commodius explicari, vbi de ignis ortu disputabat. Nam & hoc genus concipiendi ignis inter ignis origines recensetur. sanè vulgare erat apud Vestales in scaphio, ex solis radiis sacrum ignem extinctum renouare. erat autem scaphium vas vitreum cõcauum, quod soli oppositũ, ita radios excipiebat, vt hinc inde ad centrum reflexi apposito fomite ignem conciperent. id autem non in vitro modò concauo succedit, verum & in plano, modò solidum sit, quamobrem & phiala aqua plena, & plana specula ignem accendunt ex solis radiis in centrum vnum coniectis. Commodius autem id faciunt caua specula, cuius euentus ratio ab (opticis) optimis scriptoribus petenda est. in iis, quemadmodum in aliis quoque mathematicis excelluit Archymedes Syracusanus, cuius & in hoc argumento commentarii editi sunt. illius inuentum fuerunt caua specula, è quibus certo quodam spacio ignis emicans, incendebat, qui è regione fomites non longè aberant. imò cum Galenus libro tertio cap. 2. de temperamentis scriptum reliquerit, Archymedem, vt aiunt. hostium triremes combussisse. διὰ τῶν πυρείων. sunt qui πυρεία comburentia specula interpretantur. qua in re miror Linacrum interpretem doctis viris imposuisse, è quorum numero est Cardanus Mediolanensis, & Cœlius Rhodiginus. siquidem πυρεία igniaria apud Galenum intelliguntur, siue, vt Solinus vocat, ignitabula, qualia quæ ex pice, resina, sulphure, ac bitumine constabant. quale erat etiam Medeæ insigne illud ex variis, quæ facilè ardent, compositum. Nec sanè proptereà nego id genus speculorum ab Archymede vsurpatum. de hoc enim non agimus in præsentia. Sed nego Galenum illa voce specula intellexisse. poterat enim διὰ τῶν ἐνόπτρων dicere, aut διὰ τῶν κατόπτρων. erant autem in vsu apud veteres mixta quædam igniaria, quibus iniectis hostium aut castra, aut triremes comburebant. hæc & Theophrastus suprà innuit, vbi quosdam aduersus illa oui candido, & aceto vti solitos dictum est. Plinius libro secundo in Comagenes vrbe Samosata stagnum est emittens limum (maltham vocant) flagrantem. cum quid attigit solidi, adhæret. prætetea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo, flagrabatque Miles armis suis. hoc genere materiæ, quæ facilimè ignem concipit, credibile est, & Archymedem vsum & excellentiori artificio compositæ ad incendendas hostium naues. quam Galenus sub πυρείων nomine intelligit. ἀπὸ τῶν λείων. & leuia oportet esse, & solida, è quibus ignis concipitur, qualia præsertim specula sunt vitrea, argentea, ærea, ex chalybe.

91 ὅμοιον δ' ἧττε λεπτομερεία.

Emendatum est ἀνόμοιον δὲ ἧττε λεπτομέρεια. Solis radii subtilissimi refracti coeunt in centrum, vel disiiciuntur: quamobrem fomitem sine negocio incendunt appositum. in igne neque radii validi, neque subtiles, & refracti facilè dissipantur, ac pereunt. quocirca inepti etiam sunt ad concipiendam flammam. ἀνομοιότητα. dissimilitudinem intelligit in refractis ignis radiis. cum enim illi inæquales sint, neque simul coeant, mirum non est, si non accendunt.

92 ἐξάπτεται δὲ ἀπὸ τῆς ὑέλου καὶ ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου τρόπον τινὰ ἐργασθέντων.

Accenditur porro vitro, ære, argento, certo modo fabrefactis.

Materiã ostendit modo, ex qua constant specula, à quibus soli oppositis ignis accenditur. Omisit verò chalybem, siue stomoma. fiunt tamẽ & ex illo non absimilis facultatis, ac viriũ. non tamen materia id tantum facit, sed & structura. Nam caua specula magis accendunt ignem, quàm plana.

93 οἱ δ' ἐρριγῶτες κατὰ μικρὸν διαθερμαίνονται, καὶ οἱ λουόμενοι χλιαρῷ καταχέονται πρῶτον, ὅπως εἰσδυόμενον διαχῇ.

Qui algent sensim fouẽtur, calefiuntque, & qui lauant etiam primum tepida perfunduntur, vt ingrediendo diffundat.

De iis, qui perfrixerint, loquitur, quos non statim feruenti aqua dicit calefieri, sed paulatim temperata, ac tepida, quod feruens cutim contrahit, meatusque occludit, temperata meatus aperit, humoresque diffundit. prætereà tantum abesse, vt rigori remedio sit aqua nimium calida, vt potius illum efficiat. balneum ex aqua valde calida ξεστολουσία Galeno dicitur libro tertio de Valetudine, quod refrigeratis non conuenire, ex eo manifestum est, quod vt idem ait libro septimo de ratione medendi, & tertio de Valetudine, aqua valdè calida meatus corporis constringit, ac densat, ac proptereà in secundo de symptomatum causis si confestim, vel in sanum corpus iniiciatur, horrorem efficit. egent autem refrigerati calore blando, qui restrictum corpus, ac rigidum molliat, humores diffundat, apertisque meatibus, & internum calorem reficiat, ac reuocet ad partes extimas. Quamobrem Paulus Ægineta libro primo, & Oribatius Sardianus libro secundo synopseos medicinæ, refrigeratos in calidiore loco recũbere præcipiunt cyprino, aut irino oleo præunctos. deinde verò paulum recalefactos calida medicamenta ex vino, aut aceto bibere. κατὰ μικρόν. paulatim, aut confertim. id enim dolorem efficit, non aliter, atque si quis refrigeratam manum igni admoueat; vnde

dolor in radicibus vnguium persentitur, vt Galenus in libello de inæquali intemperie testatus est.

* Καὶ οἱ λουόμενοι χλιαρῷ καταχέονται πρῶτον ὅπως εἰσδυόμενον διαχῇ.

Lauabantur in balneis ægroti, sani, qui exercebantur, & sani, quibus non licebat exerceri. Ægroti balneo lauabantur, quod εὔκρατον græcis dicitur, nonnunquam tepido. In his duplex propositum, aut euacuandi, si quid erat reliqui excrementorũ, aut alterandi corpus, vt in septimo & decimo de ratione medendi facit Galenus: sani qui exercebantur detergendi sudóris causa, & lauandarum sordium intrabant balneum. nam his, quæ commoda parari solent à balneo, ab exercitatione comparabantur. qui verò non exercebantur, balneo vtebantur, tum lauandi causa, tum sudandi & euacuandi recrementa, quæ aut nolebant, aut nequibant exercitatione educere. ad hæc emolliendi corporis causa, & meatus aperiendi. hi primum lauabant tepida aut temperata, deinde si largius placebat sudare, calida, postremò frigida. id significat Theophrastus, dum ait ὅπως εἰσδυόμενον διαχῇ. Galenus libr. 10. de ratione medendi à balneis docet. comparari χάλασιν τῶν συντεταμένων καὶ χύσιν τῶν πεπιλημένων. hoc est intensarum partium laxationem, constipatarum diffusionem.

94 ἀλλὰ τὸ μὲν περικεκαῦσθαι, τὸ δὲ κατεψῦχθαι.

Extimæ partes aqua feruenti exuruntur, rigor verò crescit in intimis propter meatuum occlusionem, quæ fit à calida.

95 διὸ καὶ μαλακότητα, καὶ συμμετρίαν τινὰ ζητοῦσι πρὸς τὴν ὄπτησιν, καὶ ἐργωδέστερον φασὶ τὸ καλῶς ὀπτῆσαι, καὶ μᾶλλον τέχνης ἢ τὸ ἑψῆσαι.

Itaque mollitudinem aliquam, & temperamentum ad assandum requirunt, maiorisque operis, & artis esse prædicant, ritè assare, quam elixare.

Hoc propterea dicit, quod nisi moderatio adhibeatur in assatione extimæ partes deuruntur, cum intimæ vix calefactæ sint. Omnino verò de assis loquens Aristoteles in quarto Meteorolog. intus illa humida, foris sicca propterea iudicat, quod magis coquat foris ignis, quàm intus.

96 οἱ δ' ἄνθρακες γίνονται μὲν μέλανες, ὅτι ἐγκατακλείεται ὁ καπνὸς ἐν αὐτοῖς, ὃς μέλας ὢν φύσει, καθάπερ βάπτει, διὸ μελάντατοι οἱ σκευασταί.

Carbones autem nigri sunt, qua fumus suapte natura niger in iis includitur, quo tanquam suffecti tinguntur, omniumque nigerrimi sunt factitii.

De carbonibus agit modò. quærit verò cur nigri sunt. Auctor libri de coloribus, quem aliqui Stratonem Lampsacenum arbitrantur, nigrum calorem docet fieri, quando aer & aqua ab igne combusta sit, ac propterea, & carbones nigros esse humido aqueo, aereoque combusto. hanc sententiam & suprà laudauimus, vbi mentio carbonum obiter facta est, quando quærebatur, cur ignis laterẽ denigrat, nõ cutẽ. quod verò dicit carbones nigros esse, quia in eos fumus intruditur, qui denigrat, quòd ille sua natura ater est, non est à ratione alienum, & si dici poffet ab vstione nigros esse carbones, vnde etiam fumus niger est, eundemque nigroris vtriusque esse causam. illud potius turbat animum, quod subdit ὁ δὲ καπνὸς μέλας ὅτι σύγκειται ἐξ ὑγροῦ διαλυομένου εἰς πνεῦμα, καὶ γῆς. Sic enim legendum est, non γῆν. non enim fumus niger ideo est, quod ex humido constat halitu ac terreo, sed quod ex humido constat, ac terreo deusto, & ignis opera sursum elato. torquet verò magis illud, quod ait vaporem nigrum esse. Nam & aerem natura sua nigrum existere. nam vt simplicia corpora per sese nullo sint colore prædita; tamen si colorata sunt, alba potius quam nigra sunt existimanda, quod placuit auctori libri de Coloribus. adde Aristotelem libro quinto de generatione animalium aerem album affirmare. ait enim αἴτιον δὲ ὅτι τὰ μὲν θερμὰ πλεῖον ἔχει πνεύματος ἢ ὕδατος, ὁ δὲ ἀὴρ διαφαινόμενος, λευκότητα ποιεῖ, καθάπερ καὶ τὸν ἀφρόν. hoc est, causa est quod quæ calida sunt, plus habẽt spiritus, & aquæ, aer autem transparens candorem facit, vt etiam spumam. quo in loco annotat Michael Ephesius interpres vaporosum aerem sua natura calidum, & album esse. Cæterum vt his dubitationibus occurramus adnotandum est, aerem perspicuum esse sua natura, ac propterea per sese illustrabilem, vt ita dicam, solis, & cœlestium corporum lumine. lumen autem cum album potius, sit, quam alio colore præditum etsi non reuera album, sed albo propterea simile, quod illud multũ habet luminis, idcirco aerem album dici ab Aristotele, & à Stratone in li. de colorib. quod si aerem priuatum lumine accipimus, nec modo priuatum lumine, sed vaporibus, & expirationibus terreis commistum, non dubitabimus nigrum affirmare, quemadmodũ Theophrastus hoc in loco accipit. Sed vrgebit adhuc aliquis repugnare duos hos auctores sibi inuicem, hunc nostrum, & illum de coloribus, quòd ille sua natura album dixerit aerem: hic sua natura nigrum. nam si quatenus perspicuus est, & illuminabilis esset albus, non esse sua natura diceretur candidus. Deinde si niger est, quatenus est obductus caligine, & priuatus lumine, non diceretur niger natura propria. Respondebimus aerem sua natura perspicuum esse, & lumen recipere, & illustrari. Igitur quidquid illi secundum id conuenit sua natura conuenire, ac per se; conuenire autem

album esse, igitur per se, & natura propria. rursus aer vapores recipit propria natura, & vaporibus commiscetur, & caligine, quia cum mare, & terram ambiat, vapores, halitusque excipiat, necesse est. igitur & illud aëri conuenit, quod propter caliginē, ac vapores tribuitur, illud aūt est nigrū: erit igitur natura propria aer niger. Hæ duæ sunt diuersæ rationes, propter quas album & nigrum vocant aerem, Theophrastus, & Aristoteles. addendum verò Aristotelem non dicere aerem album esse, sed διαφαινόμενον ποιεῖν λευκότητα modo vero maximè differunt album esse, & candorem facere, neque simpliciter candorem facere, sed pellucidus cum sit. Eustathius apud Homerum non semel significat Homerum, vbi multo aëre cohopertum, aut hominem, aut Deum significat, aerem intelligere ἀντὶ τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀορασίας, ὅτι καὶ ἀὴρ μέλας. hoc est tenebrarum loco & priuationis aspectus, nam & aer niger est. Homeri versus inter alios libro 3. Iliados.

ῥεῖα μάλ' ὥστε θεὸς ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ.

Proinde constat propter diuersas rationes & nigrum, & candidum aerem posse dici. Theophrastus vero hoc in loco nigrum aerem potest appellare propter vapores & halitus terrenos, qui cum illo commiscentur, à quibus fit, vt vel lumen ipsum propterea appareat ex nigro rubens, aut purpureū, quod dicit inferius.

97 ὁ δὲ καπνὸς μέλας.

Docet modo, cur fumus niger est, quod ex humido constat in halitum mutato, & terra ipsa. Subintelligendum verò ex humido per combustionem mutato. iam verò vstio nigrorem efficit absumpto humido, sed nondum prorsus abolito. διὰ δὲ τοῦ μέλανος τὸ λευκὸν φαίνεται φοινικοῦν. Confirmauimus id paulò ante ex Aristotelis Meteoris. Alexander Aphrodisiæus in secundo quæstionum naturalium solem, & ignem albos esse tradidit, verum propter vapores, & halitus rubescere, ac flauescere, ignem quidem propter fumum & humidū, cui permiscetur, solem verò propter vapores, qui in causa sunt, vt mane videatur purpureus, confirmat id & Theophrastus dum ait: ὥσπερ ὁ ἥλιος διὰ καπνοῦ καὶ ἀχλύος.

98 διὸ καὶ ὁ ἄνθραξ.

Carbo siue pruna magis rubescit, quàm flamma, quod in carbone terreum humidum est integrius, in flamma iam attenuatum atque solutum.

99 ὅταν δ' ἀποσβεσθῶσι πνιγέντες συγκαταπνιγομένου καὶ ἐναποσβεννυμένου τοῦ καπνοῦ, μέλανες γίνονται διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν.

Pòst vbi extincti sunt, strangulatu inclusi, & in eis extincti fumi nigri euadunt ob eam causam, quam memorauimus.

Non tantum, quod in carbones intrudatur fumus credendum est illos nigrescere, quantum quod combusti sunt. vnde necessario nigricant, quæ ratio est, vt fumus etiam niger sit, nigrior autem, quo plus habet humidi plusque terrei, imò etiam, quo plus pinguis, & oleosi. proinde & pices, & tedæ carbones atriores sunt, qui & atramenti vicem præstāt. τὰ δ' ἐκκρίματα. ἔκκριμα vocat fumum ab eo, quod ἐκκρίνεται. dicemus proprie, quę verò secernuntur, propterea remanent. Turnebus vertit excrementa. sententia videtur esse, fumum in carbone remanere, quod ignis exhalatio intercipitur, & intercluditur. Nam exhalatione plenum esse ignem, immo illum ignitam esse exhalationem. ita verò halitum interpretabimur. si cui placet Turnebi versio sententia non obscura est.

ΘΕΟ-

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΟΣΜΩΝ.

THEOPHRASTI DE ODORIBVS.

ADRIANO TVRNEBO interprete.

1 Αἱ ὀσμαὶ, τὸ μὲν ὅλον ἐκ μίξεώς εἰσι, καθάπερ οἱ χυλοί· τὸ γὰρ ἄμικτον ἅπαν ἄοδμον, ὥσπερ ἄχυλον. διὸ καὶ τὰ ἁπλᾶ, ἄοδμα· οἷον ὕδωρ, ἀὴρ, πῦρ· ἡ δὲ γῆ, μάλιστα μόνη ὀδμὴν ἔχει· διὸ μάλιστα μικτή. [2] τῶν δ' ὀδμῶν αἱ μὲν, ὥσπερ ἀηδεῖς καὶ ὑδαρεῖς, καθάπερ ἐπὶ τῶν χυλῶν. αἱ δὲ, ἔχουσαί τινας ἰδέας. αἱ δ' ἰδέαι, δοκοῦσι μὲν ἀκολουθεῖν ταῖς τῶν χυλῶν· οὐ μὴν ἔχουσί γε πάσας τὰς αὐτὰς προσηγορίας. ὥσπερ ἐν τοῖς πρότερον εἴπομεν· οὐδ' ὅλως οὕτω διωρισμέναι τοῖς εἴδεσιν, ὥσπερ οἱ χυλοί· [3] ἀλλ' ὡς ἂν τοῖς γένεσιν· ὅτι τὰ μὲν εὔοσμα, τὰ δὲ, κάκοσμα. τῆς δ' εὐωδίας καὶ κακωδίας, οὐκέτι τὰ εἴδη κατωνόμασται, καίπερ ἔχοντα διαφορὰς μεγάλας. ἐπὶ γὰρ τῶν γλυκέων καὶ πικρῶν μᾶλλον· [4] ἀλλὰ δριμεῖα λέγεται, καὶ ἰσχυρά· καὶ μαλακὴ, καὶ γλυκεῖα καὶ βαρεῖα ὀδμή. κοιναὶ δ' ἔνιαι τούτων, καὶ τῶν κακωδῶν. [5] ἡ δὲ καθόλου καὶ ὥσπερ ἐπὶ πᾶσι τοῖς διαφθειρομένοις, σαπρότης. ἅπαν γὰρ τὸ σηπόμενον, κακῶδες· εἰ μή τις τὴν ὀξύτητα λέγει τοῦ οἴνου σαπρότητα, τῇ ὁμοιότητι τῆς φθορᾶς· ἐν ἅπασι δ' ἐστὶν ἡ τοῦ σαπροῦ κακωδία, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ ἐν ζῴοις, καὶ ἐν τοῖς ἀψύχοις. ἐν ἅπασι δὲ διαφθειρομένοις. [6] ὧν μὴ ἡ σύστασις εὐθὺς ἐκ τοιαύτης ὕλης ἔχει

1 ODORES admixtione quadam omninò constant, vt sapores. Quod enim admixtionis expers, protinus etiã omni vacat odore, vt & sapore. Quò fit vt simplicia corpora, velut ignis, aqua, aer, odoris expertia planè sint: terra quod mixta sit maximè, potissimum quoque sola odore prædita cernatur. [2] verum odorũ partim inertes sunt, & diluti, quemadmodum in saporibus: partim suapte quadã specie censentur: eorum autem species, quamquàm saporum formas æmulari videntur, non tamen omnes eadẽ vocabula habent, quemadmodum antea diximus: nec sunt ita formis odores distincti, vt sapores, [3] sed tantum generibus: cum præsertim bene olentia quædam, nonnulla male olentia dicantur, cæterùm suauis tetrique odoris species voeabulis notatę non sint, quamquam in magno alioqui discrimine. Nã dulcia & amara formis magis designata sunt. [4] Verum acris dicitur, vehemens, mollis, dulcis, grauis odor. atque cum istorum nonnulli communes qu que sint rerum male olentium, [5] tum vero propè perpetuus est, in omnibus quæ vitiantur putor. quicquid enim putrescit, malè olet: nisi fortè quis acorem, vini putorem esse dicat ex vitii similitudine. in omnibus autem stirpibus, animãtib., inanimis illa putoris fœditas apparet, in omnib. inquã, quę vitiãtur, quibus

ex iſta ſtatim materia cõcretio non ſit: quamuis enim etiam horum nonnulla materię virus referant, id tamen haudquaquam omnibus euenit: multa quippe ex putrib. orta male non olẽt, vt fungi ẽ ſtercore naſcentes. verũ quę ex rerum tabe naſcũtur, & proueniũt, viroſi ſunt & fœdi odoris omnia. 7 igitur ne multa, ſuaue olentia ſunt omnia, quæ ſunt cocta, ſubtilia, minime terrena, cũ preſertim in halitu ſitus ſit omnis odor: maleolentia cõtraria. 8 pleraq; vero quę admodum in dulcibus nonnulla guſtũ quendam amaritudinis habent, itidem quoque in ſuaue olentibus odoris grauitatem obiiciunt aliquam. 9 Habent autem ſtirpes, animantes, inanima, quę quidem olent, ſuum quæque, propriũque odorem: ſed multa nobis olere nõ videntur, quòd ſenſum odoratus lõge deterrimum habeamus, cum vel quæ odoris prorſus expertia cenſentur, aliis tamen odoris ſenſum adferant, vt veterinis hordeum cedropolitanũ, quo, quia olidum eſt, abſtinent. Nos quoque falliunt odores in animantibus, qui redolere videtur. 10 ac nullum quidem odoris iucunditate per ſe ferè delectari videtur, ſed paſtus tantum cibique fruendi gratia: cum etiam nonnullis odor eiuſq; ſuauitas offẽſioni & noxæ videatur eſſe, ſi verum eſt, quod de vulturiis & ſcarabæis narratur, quod vt vniuerſè complectar, ex eorum numero perſpicuẽ eſt, quæ aduerſaria efficiuntur naturæ repugnantia: ſed ſigillatim excutienti vnà cuiuſq; temperamentũ & vis odoris ſumenda eſt. 11 ac nonnulla quidem odoris iucunditas eſt etiam in alimentis, velut baccis, pyris, malis, qui vt non veſcaris, tamen iuuat, tantoq; prope dixerim, gratior eſt: verum vt breuiter tamen diuidã, odores quidã per ſe cẽſentur, quidã ex cõſecutione. Saporũ & alimẽtorũ ex cõſecutione, anhelitus, & auræ per ſe. Nã magna ex parte quæ fragrant, vt ante dictũ eſt ſaporis ingrati ſunt, acerbi ſubamari: 12 Sed & nonnulla ſciti ſaporis, odoris fœditate prædita ſunt, vt ficus Ægyptius qui vocatur guſtu dulcis: idq; ſi non vbiq;, aliquotfariã tamen. 13 Iuniperus etiã dũ mãditur quẽdã fœtorẽ obiicit, alioqui dulcis, vrinãq; bene olẽtẽ reddit. 14 Sed quoniã odores partim in ſtirpib.
ſunt,

γὰρ ἔνια καὶ τὴν τῆς ὕλης ὀσμήν. οὐ μὴν ἐπὶ πάντων γε τοῦτ' ἀκολουθεῖ. πολλὰ γὰρ οὐ κακώδη τὰ ἐκ τῶν σαπρῶν, ὡς οὐδ' οἱ μύκητες οἱ ἐκ τῆς κόπρου φυόμενοι· τὰ δὲ ἐκ σήψεως φυόμενα καὶ συνιστάμενα, κακώδη. 7 εὔοσμα μὲν οὖν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰ πεπεμμένα καὶ λεπτὰ καὶ ἥκιστα γεώδη. ἡ γὰρ τῆς ὀσμῆς ἐν ἀναπνοῇ. κακώδη δὲ δηλονότι τἀναντία. 8 πολλὰ δ' ὥσπερ τῶν γλυκέων ἐμφαίνει τινὰ πικρότητα, καὶ τῶν εὐωδῶν βαρύτητα ταῖς ὀσμαῖς. 9 ἔχει δ' ἕκαστον ὀσμὴν ἰδίαν, καὶ ζώων καὶ φυτῶν, καὶ τῶν ἀψύχων ὅσα ὀσμώδη. πολλὰ δ' ἡμῖν οὐ φαίνεται, διὰ τὸ χειρίστην ἔχειν τὴν αἴσθησιν ταύτην, ὡς εἰπεῖν. ἐπεὶ τοῖς γε ἄλλοις καὶ τὰ παντελῶς ἄοδμα φαινόμενα, δίδωσι τινὰ ὀσμήν· ὥσπερ αἱ κριθαὶ τοῖς ὑποζυγίοις αἱ ἐκ τῆς κεδροπόλιος, ἃς οὐκ ἐσθίουσι, διὰ τὴν κακωδίαν. ἡμᾶς δὲ καὶ αἱ τῶν ζώων λανθάνουσι τῶν ὀσμωδῶν ὄντων. 10 εὐωδία μὲν οὖν οὐθὲν φαίνεται καθ' αὑτὸ χαίρειν, ὡς εἰπεῖν. ἀλλ' ὅσα πρὸς τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν· πονεῖν δ' ἔνια φαίνεται ταῖς ὀσμαῖς καὶ ταῖς εὐωδίαις, εἴπερ ἀληθὲς τὸ ἐπὶ τῶν γυπῶν, καὶ τῶν κανθάρων. τοῦτο δ', ὡς [μὲν] ἁπλῶς εἰπεῖν, δῆλον διὰ τὴν ἐναντίωσιν τῆς ἐναντίας φύσεως· ὡς δὲ καθ' ἕκαστον ἅμα δεῖ τήν τε κρᾶσιν τὴν ἑκάστου καὶ τὴν τῆς ὀσμῆς λαμβάνειν δύναμιν. 11 εἰσὶ μὲν οὖν ἔνιαι τῶν εὐόσμων καὶ ἐν ταῖς τροφαῖς· οἷον αἱ τῶν ἀκροδρύων καὶ ἀπίων καὶ μήλων· αὗται γὰρ αὐτῶν τῆς προσφορᾶς ἡδεῖαι καὶ μᾶλλον, ὡς εἰπεῖν· οὐ μὴν ἀλλ', ὥς γ' ἁπλῶς διελεῖν, αἱ μέν εἰσι καθ' αὑτάς, αἱ δὲ, κατὰ συμβεβηκός. αἱ μὲν τῶν χυλῶν καὶ τῆς τροφῆς, κατὰ συμβεβηκός· αἱ δ', ὥσπερ τῆς ἀναπνοῆς, καθ' αὑτάς. ὡς γὰρ ἐπίπαν, τὰ εὔοσμα, καθάπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη, δύσχυλα καὶ στρυφνά, καὶ ὑπόπικρα. 12 ἔνια δὲ τῶν εὐχύλων καὶ κακώδη· καθάπερ καὶ τὸ αἰγύπτιον καλούμενον σῦκον, γλυκὺ ὄν· καὶ εἰ μὴ πανταχοῦ, ἀλλ' ἐνιαχοῦ. 13 καὶ ἡ ἄρκευθος ἐμφαίνει τινὰ τῇ μασήσει κακωδίαν, γλυκεῖα οὖσα. τὸ δ' οὖρον ποιεῖ εὐῶδες. 14 ἐπεὶ δὲ τῶν ὀσμῶν αἱ μὲν ἐν φυτοῖς καὶ τοῖς τούτων μορίοις, οἷον κλωσί, φύλλοις, φλοιοῖς, καρποῖς, δακρύοις. αἱ δὲ, ὥσπερ διείλομεν, ἐν ζώοις καὶ φυτοῖς, καὶ τοῖς ἀψύ-
χοις

χοῖς· αὗται μὲν φανερὸν ὅτι πέψιν ἕκασται λαμβάνουσιν ἐν τοῖς οἰκείοις, αἷς καὶ τὸ εὐῶδες καὶ κακῶδες ἀκολουθεῖ κατὰ τὰς οἰκείας φύσεις· ἡ δὲ πέψις τῷ οἰκείῳ θερμῷ. ἐν δὲ τοῖς ἀψύχοις αἱ τῶν ἁπλῶν δυνάμεσι, καὶ γίνονται καὶ μεθίστανται, καθάπερ οἱ χυλοί.[15] ὅσαι δὲ δὴ κατὰ τέχνην καὶ ἐπίνοιαν γίνονται, περὶ τούτων πειρατέον εἰπεῖν, ὥσπερ καὶ περὶ τῶν χυλῶν. ἐν ἀμφοῖν δὲ δῆλον, ὡς ἀεὶ πρὸς τὸ βέλτιον ἐστὶν ἡμῖν ἡ ἀναφορά· πᾶσα γὰρ τέχνη στοχάζεται τούτου. εἰσὶ μὲν οὖν καὶ τοῖς ἀμίκτοις ὀσμαί τινες.[16] πρὸς ἃς συνεργεῖν πειρῶνται καὶ ταῖς παρασκευαῖς ὡς καὶ ταῖς τῶν χυλῶν εὐοσμίαις †

οὐ μὴν ἀλλ', ὥς γε ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐν μίξει τὸ πλέον, καὶ οὕτως αἱ †

δυοῖν μὲν ὡς τῷ γένει λαβεῖν ὑγροῦ καὶ ξηροῦ· τριχῶς δὲ γίνονται ὅταν ἢ ὁμογενὲς ὁμογενεῖ, ἢ παρήλλαττον τῷ ἀντιπαραλλάττοντι, ἢ ὑγρῷ ὑγρόν, ἢ ξηρῷ ξηρόν. ἐκ δυοῖν γὰρ τούτων καὶ ἡ τῶν χυλῶν καὶ τῶν ὀσμῶν γένεσις.[17] ὡς μὲν οἱ τὰ ἀρώματα καὶ τὰ διαπάσματα συντιθέντες ξηροῖς πρὸς ξηρά· ὡς δ᾽ οἱ τὰ μύρα κεραννύντες, ἢ τῷ οἴνῳ ἐπιχέοντες, ὑγροῖς πρὸς ὑγρά.[18] τὸ δὲ τρίτον, ὃ καὶ πλεῖστόν ἐστιν, ὡς οἱ μυρεψοί, ξηροῖς πρὸς ὑγρά. παντὸς γὰρ μύρου καὶ χρίσματος ἡ σύνθεσις αὕτη. δεῖ δὲ εἰδέναι, ποῖαι ποίοις εὔμικτοι, καὶ ποῖαι ποίοις συνεργοῦσιν εἰς τὸ ποιεῖν μίαν. ὥσπερ ἐπὶ τῶν χυλῶν. καὶ γὰρ ἐκεῖ ταὐτὸ τοῦτο ζητοῦσιν οἱ μιγνύντες, καὶ οἱ ἀρτύοντες. ταῦτα μὲν οὖν ἐν οἷς καὶ δι᾽ ὧν αἱ τέχναι ποιοῦνται τὰ τέλη. μίγνυται δὲ τὰ μὲν αὐτῆς τῆς ὀσμῆς ἕνεκα, καὶ πρὸς ταύτην τὴν αἴσθησιν·[19] τὰ δ᾽ ὥσπερ ἡδύνειν βουλόμενα τὴν γεῦσιν. οἷον ὡς οἱ τὰ μύρα τοῖς οἴνοις ἐπιχέοντες, ἢ τὰ ἀρώματα ἐμβάλλοντες. αἱ γὰρ αἰσθήσεις, συνεγγὺς οὖσαι, ποιοῦσί τινα ἀπόλαυσιν ἀλλήλων. ὅθεν καὶ αὐτοῖς τοῖς γευστοῖς ζητοῦσι τὰς εὐοσμίας.[20] Ἀπορήσειε δ᾽ ἄν τις ἴσως, διὰ τί ποτε μύρον καὶ τὰ ἄλλα εὔοσμα, τοὺς μὲν οἴνους ἡδύνει, τῶν δὲ βρωμάτων, οὐδέν, ἀλλὰ πάντα λυμαίνεται, καὶ ἀπύρωτα καὶ πεπυρωμένα. τὸ δ᾽ αἴτιον ὑποληπτέον, ὅτι συμβαίνει τῶν μὲν ξηρῶν ἀφαιρεῖσθαί τε τὸν οἰκεῖον χυλὸν διὰ τὴν ἰσχύν, καὶ ἅμα συνεπιφαίνειν τὸν αὐτὸν ὄντα στρυφνὸν καὶ ὑπόπικρον· ἀπὸ

sunt, & earum partibus, ramis, foliis, libro, lachrymis: partim, vt distribuimus, in animalib. & inanimis, perspicuũ profecto est, eos coctione quadã maturescere in suis queq; sedib. itaq; odoris gratiã; & iniucũditatẽ pro naturæ proprietate cõsequi. Coctio autẽ natiuũ calorẽ sequitur. in inanimis simpliciũ corporũ potestates: generãturq; ac mutãtur non secus quã sapores.[15] Sed qui artificio solertiaq; odorat⁹ habẽt suaues, de iis quoque, vt de saporib. fecimus, demus opã, vt aliq̃d dicamus. atq; in vtroq; fine nobis sẽper optimi rationẽ esse habẽdã ducimus, q̃d ars omnis spectare solet. sunt igit̃ in nõ mixtis etiã q̃dã odores,[16] quos adiuuare apparatione nitũtur, vt & saporũ suauitates; verũtamẽ vt paucis cõplectar, magnã partẽ mixtione tẽperationeq; cõstãt. atq; ita duab. illi q̃dẽ in reb. cernũtur, vt in genere loquar, humido, & sicco, tripliciter tamẽ tẽperatis, cũ vel cognata cognatis, vel diuersa diuersis miscẽtur, eaq; aut humida humidis aut sicca siccis. in iis. n. duob omniũ saporũ & odorũ causa, & origo sita est.[17] vt qui aromata & diapasmata cõponũt, sicca siccis: q̃ vnguẽta miscẽt, aut vino infũdũt, humidis iũgũt humida:[18] tertiũ gen⁹ est õiũ frequẽtissimũ, quo vnguẽtarii vtũt̃, siccis humida admiscẽtes. omniũ n. vnguẽtorũ & chrismatũ, idest, vnguinũ ista cõpositio est. vidẽdũ aũt, q̃ quib. vnguẽtis, & chrismatis aptè misceãtur, qui quib. adiumẽto sint, ad vni⁹ velut odoris corp⁹, queẽadmodũ in saporũ cõditione. Nã & in iisdẽ studẽt, q̃ miscẽt, mergẽtesque cõdiũt. ista igit̃ fere sũt, in quib. & quorũ ope artes illæ suũ mun⁹ præstant. Sed nõnulla miscẽtur odoris ipsius gratia, & vt odorat⁹ moueat̃:[19] nõnulla gust⁹ velut cõdimẽta quædã, vt qui vino vnguẽtũ infũdũt, aut aromata iniiciũt. Nã horũ sensuũ vicinitas mutuo quodã vsu fruit̃. idcirco lautitiis odoris cõmẽdationẽ quærũt.[20] Quæret aliq̃s, q̃d sit, cur cũ vnguentũ, & reliqua odorata vinum condiant, cibum tamen nullum cõmendent, sed omnem corrũpãt, siue igne domita, siue ab eo intacta sint. cui⁹ causa cẽsenda est, q̃ non modo siccorũ saporẽ vi sua p̃stringũt, verũ etiã suũ simul obiiciũt acerbitate, & amaritudine suffusũ. Nã q̃cq̃d bene olet, huiusmodi est idq; magis mãdẽdo sẽtit̃, q̃ cõficiat̃,

& diuidatur, idque lōgiuſcula mora: at in vino neutrum fit, cum & eius ſuccus acerrimus ſit, & vberrimus, vt ſuperari non poſſit, & nihil fere temporis in guſtatu inſiſtat, ſed leuiter attingat: vt ſenſui quod grarum iucundumque eſt, offerat, quod amarum & triſte, guſtui nō ſignificet: verum plane eueniat vt odor velut condimentum potus efficiatur: dulci quidem vino vel maxime; quòd odorem, cuius eſt expers, præcipue deſiderat: aliis generibus, quod miſcendo ex ambobus velut vnus confundatur odor. vinum enim, vt ante dictum eſt, ad imbibendos odores accommodatiſſimum eſt. [21] illud etiam quæſtione non vacat, cur flores, & coronamenta, odoris alioqui imbecillioris, procul etiam oleant: Iris & nardus, reliquaq; ſicca odoramenta multo vehementiora è propinquo: nonnulla etiam commanducari, quædam teri, & comminui, quædam incendi quoque neceſſe ſit, vt myrrham, thus, omniaq; ſuffimenta. Ratio eſt, quòd flores in ſummo cauſam odoris habent, rari præſertim neq; ſolida, craſſi: radices omniaq; ſolida, in profundo. [22] exteriora autem retorrida atque denſa. quocirca illa halitū lōge iactant: hæc viarum quadam patefactione indigent. proinde comminuta tuſaque fragrantiora fiunt omnia: [23] flores contrà triti deterius olent: cum illa vim ſuam oſtendant: hi etiam imbuantur aliena. Thus autem & myrrha denſiore etiamnum natura concreta molliorem deſiderant ignem, quo ſenſim cōcalefacta exhalātur. Nam ſi quis vel tūdat vel terat, odorē illa quidē obiicient, non tamen perinde iucundum, neque quem facile reponas. atque iſtarū rerum in his fere cauſæ verſantur. [24] cæterum vnguentorum compoſitio omnis & confectio, velut ad odorum conſeruationem plane comparata eſt. quo fit vt in oleo condātur, quod & ætatem diutiſſime ferre poteſt, & ad vſum opportuniſſimum eſt: alioqui ſuapte natura omnium minime odorem concipit, propter denſitatem ac pinguitudinem: eorumque pinguiſſimum quodque, vt ex amygdalis: è ſeſama autem & oliuis vel maxime. vtuntur autem frequentiſſime oleo è glande Ægyptia & Syriaca. minimè enim omnium pingue eſt. Nā exo-

γὰρ τὸ εὔοσμον τοιοῦτον. διὰ μὲν ἀπομάξεσι δὲ [καὶ] μᾶλλον ἐμφανές, διά τε τὴν θλίψιν καὶ τομήν, καὶ ἔτι τῷ ἐγχρονίζεσθαι· τὸν δ' οἶνον οὐδέτερον ποιεῖ. καὶ γὰρ ὁ χυλὸς ἰσχυρότατος καὶ πλείων εἰς τὸ μὴ κρατεῖσθαι. καὶ οὐδένα τῇ γεύσει χρόνον ἐπιδιατρίβων, ἀλλ' ὅσον ἀποθιγγάνων· ὥστε τὸ μὲν ἡδύ, ἐνδιδόναι τῇ αἰσθήσει. τὸ δὲ πικρὸν καὶ δυσχερὲς τῇ γεύσει μὴ ἐμφαίνειν. ἀλλὰ συμβαίνει τῷ ὄντι καθάπερ ἥδυσμα γίνεσθαι τῷ πόματι τὴν ὀσμήν· τὸ μὲν γὰρ γλυκύ, καὶ μάλιστα δεόμενον, διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν. τοῖς δ' ἄλλοις, ὥσπερ μιᾶς ἐξ ἀμφοῖν γινομένης, διὰ τὴν μῖξιν. ὁ γὰρ οἶνος, ὥσπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη, δεκτικὸς δέξασθαι τὰς ὀσμάς. [21] ἔχει δ' ἀπόρησιν καὶ τόδε· διότι τὰ μὲν ἄνθη καὶ τὰ στεφανώματα ἀσθενέστερα ὄντα ταῖς ὀσμαῖς, καὶ πόρρωθεν ὄζει· ἡ δ' ἶρις καὶ ἡ νάρδος, καὶ τὰ ἄλλα τὰ εὔοσμα τῶν ξηρῶν, ἰσχυρότερα ἐγγύθεν· καὶ ἔνιά γε προσενεχθέντα μόνως, ἔνια δὲ καὶ τρίψεως προσδεῖται καὶ διαιρέσεως· τὰ δὲ καὶ πυρώσεως, ὥσπερ ἡ σμύρνα, καὶ ὁ λιβανωτός, καὶ πᾶν τὸ θυμιατόν. αἴτιον δ' ὅτι τῶν μὲν ἀνθῶν, ἐπὶ πολλῆς τὸ ποιοῦν τὴν ὀσμήν. ἅτε μανῶν ὄντων, καὶ οὐκ ἐχόντων βάθος. τῶν δὲ ῥιζῶν καὶ πάντων τῶν στερεῶν, ἐν βάθει. [22] τὰ δ' ἔξωθεν ἀπεξηραμμένα καὶ πεπυκνωμένα· διὸ καὶ ἀφιᾶσι πόρρω τὰς ἀποπνοίας· τὰ δ', οἷον ἀνοίξεως δέονται τῶν πόρων. ὅθεν καὶ διαιρούμενα καὶ κοπτόμενα, πάντα εὐωδέστερα. [23] τὰ δ' ἄνθη, μαλακωδέστερα τριβόμενα. τὰ μὲν γὰρ, ἐκφαίνει τὸ οἰκεῖον· τὰ δέ, προσλαμβάνει τὸ ἀλλότριον. ὁ δὲ λιβανωτὸς καὶ ἡ σμύρνα, πυκνότερον ἔτι τὴν φύσιν ἔχοντα, προσδέονται πυρώσεως μαλακῆς. ἣ κατὰ μικρὸν ἐκθερμαίνουσα, ποιήσει τὴν ἀναθυμίασιν· ἐὰν γὰρ κόπτῃ τις ἢ τρίβῃ ταῦτα, προσοίσονται μὲν ὀσμήν, οὐχ ὁμοίως δὲ ἡδεῖαν οὐδ' εὐταμίευτον. τούτων μὲν οὖν τοιαῦταί τινες αἱ αἰτίαι. [24] τῶν δὲ μύρων ἡ σύνθεσις καὶ ἡ κατασκευὴ τὸ ὅλον οἷον εἰς θησαυρισμόν ἐστι τῶν ὀσμῶν. διόπερ εἰς τοὔλαιον τίθενται· τοῦτο γὰρ χρονιώτατον καὶ ἅμα πρὸς τὴν χρείαν μάλιστ' ἁρμόττον· ἐπεὶ φύσει ἥκιστα δεκτικὸν ὀσμῆς διὰ τὴν πυκνότητα καὶ τὸ λίπος. αὐτῶν δὲ τούτων τὸ λιπαρώτατον, οἷον τὸ ἀμυγδάλινον· τὸ δὲ σησάμινον καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐλαιῶν, μάλιστα. χρῶνται δὲ μάλιστα τῷ ἐκ τῆς βαλάνου τῆς αἰγυπτίας καὶ

συρίας

στυψίας· ἥκιστα γὰρ λιπαρόν· ἐπεὶ καὶ τῷ ἐκ τῶν ἐλαιῶν μάλιστα χρῶνται [25] τῷ ὠμοτριβεῖ τοῦ φαυλίου· δοκεῖ γὰρ ἀλιπέστατον ἔχειν καὶ λεπτότατον· καὶ τούτῳ νέῳ καὶ μὴ παλαιῷ. τὸ γὰρ ὑπὲρ ἐνιαυτὸν, ἄχρηστον. παχύτερον [γὰρ] καὶ λιπαρώτερον γινόμενον. ἔλαιον μὲν οὖν τὸ τοιοῦτον, οἰκειότατον· ἀνοσμότατον γάρ. φασὶ δέ τινες καὶ ἐν τῷ χρίσματι τῷ ἐκ τῶν πικρῶν ἀμυγδάλων. πολλὰ δὲ γίνεται περὶ Κιλικίαν, καὶ ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ χρίσμα. φασὶ δὲ καὶ εἰς τὰ σπουδαῖα τῶν μύρων ἁρμόττειν, ὥσπερ καὶ τὸ ἐκ τῆς βαλάνου καὶ τοῦτο. ποιεῖ δὲ κελύφη αὐτῶν εὔοσμα, εἰς τὸ ἔλαιον ἐμβαλλόμενα· ἐπεὶ καὶ τὰ τῶν πικρῶν· [26] ἤδη δέ πως οὐκ ἐναντίον. ἅμα μὲν τὸ ἀοσμότατον ζητεῖν, ὥσπερ καὶ τὸ ὠμοτριβὲς ἐκ τοῦ φαυλίου. ἅμα δ' ἐν τούτοις ποιεῖν. δριμύτητα γὰρ ἔχει τὰ τῶν ἀμυγδάλων, εἰ μὴ ἄρ' ὅτι τὸ ἔλαιον ἑψόμενον κακῶδες. ταῦτα μὲν οὖν ἐπισκεπτέον. [27] χρῶνται δὲ πρὸς πάντα τοῖς ἀρώμασι· τοῖς μὲν, ὑποστύφοντες τὸ ἔλαιον· τοῖς δὲ, καὶ τὴν ὀσμὴν ἐκ τούτων ἐμποιοῦντες. ὑποστύφουσι γὰρ πάντα εἰς τὸ δέξασθαι μᾶλλον τὴν ὀσμὴν, ὥσπερ τὰ ἔρια τὴν βαφήν. ὑποστύφεται δὲ τοῖς ἀσθενεστέροις τῶν ἀρωμάτων· εἶθ' ὕστερον ἐμβάλλουσιν ἀφ' οὗ ἂν βούλωνται τὴν ὀσμὴν λαβεῖν· ἐπικρατεῖ γὰρ εἰς τὸ ἔσχατον ἐμβαλλόμενον, κἂν ἔλαττον ᾖ· οἷον ἐὰν εἰς κοτύλην σμύρνης ἐμβληθῇ μνᾶ, καὶ ὕστερον ἐμβληθῶσι κινναμώμου δύο δραχμαί. [28] θαυμάσειε δ' ἄν τις ἴσως διὰ τοῦτό τε καὶ διὰ τί ποτε τὰ ἀρώματα προεμβαλλόμενα δεκτικώτερον ποιεῖ τοὔλαιον ὀσμὴν ἔχοντα. δεῖ γὰρ ἀῶδες εἶναι τὸ δεξόμενον. τὸ δὲ κατειλημμένον ὑφ' ἑτέρων οὐκ ἀῶδες. ὥσθ' ἧττον ἐχρῆν εἶναι δεκτικόν. αἴτιον δ' ἀμφοτέρων ἢ πάντων, τὸ αὐτό. ξηρὰ γὰρ ὄντα, τὸ λίπος ἕλκει πρὸς ἑαυτὰ, καὶ ἀναδέχεται. διὸ καὶ τὴν συνέχειαν ἐξαιρεῖ. [29] μανὸν δὲ γινόμενον καὶ τοῦ λίπους ἀφαιρεθέντος, ἐν ᾧ καὶ ἡ οἰκεία μάλιστα ὀσμὴ, δεκτικώτερον ἐγένετ' ἂν τοῦ ἐπεμβαλλομένου, διὰ τὸ μὴ ἀντιστατεῖν. ἡ δὲ ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων ὀδμὴ, καὶ ἀσθενὴς, ἅτε εἰς τὸ λιπαρὸν ἀνηλωμένη, καὶ ἔτι κατέχεται τούτῳ, διὰ τὸ πληρῶσαι τοὺς πόρους. ὥστε κατὰ λόγον, κἂν ἔλαττον ᾖ τὸ ἐπιβαλλόμενον, ἐπικρατεῖν τῆς τούτου ὀσμῆς. εἰς ἀσθενέστατον γὰρ ἐμπίπτει καὶ δε-

ex oliuis potissimũ quoq; [25] vtuntur viridi è phaulia, quæ & liquidissimũ fundit, & minime pingue. eoque recenti, nõ veteri. quod enim anniculum superat inutile est, vt iusto crassius & pinguius. igitur oleum tale accommodatissimum est, vt odoris penitus expers. Chrismati, id est, vnguini etiam nonnulli prædicant oleum ex amaris amygdalis conuenire: vberrime autẽ fit in Cilicia, ex eoq; chrisma conficiunt. aiunt, & nobilibus vnguentis idoneum esse, vt & balaninum. Nam & hoc glandiũ putamina in ipsum coniecta odorata reddit, quãdo & amygdalis amaris expressum idẽ facit. [26] verum qui iam obscero istud conscentaneũ est, oleum quærere quam inolentissimũ, vt viride è phaulia, & in istis tamen condire, cùm amygdalinum acrimonia affectum sit? nisi quia oleum fortè dum coquitur rancescit. Hæc igitur animaduertenda, & consideranda sunt. [27] Vtuntur autem aromatis in omnibus vnguentarii, partim his oleũ adstringẽtes, partim odoris medicamento imbuentes. Oleũ enim omne adstringunt, vt odorem magis combibat, velut vellera infecturam. Adstringitur porrò imbecillioribus aromatis, deinde id postea iniicitur, cuius odorem concipi velint. Quicquid enim nouissimum additur, quamuis minus potentissimum est: vt si in heminam libra myrrhæ, deinde eodem cinamomi drachmæ duæ mittantur: [28] quod mirum fortasse cuipiam esse videatur, vt & illud, quid sit, quod aromata, quę ante iniiciuntur, quamuis odorata, oleum tamẽ ad odorem ducendum accommodatius præstant. Nã quicquid concipere debeat, nullo odore medicatum esse oportet: quod autẽ ab alio iam occupatũ est, id inolens non est, vt proinde ad imbibẽdum esse deterius oporteat. sed vtriusq; aut etiam omniũ eadẽ causa est. sicca.n. illa pinguitudinẽ oẽm alliciunt ad sese & receptant: ex quo & perpetuũ illius lẽtorem discutiunt: [29] ita eliquatũ ad raritatẽ, & pingui liberatum, in quo maxime eius cõsistit odor, iã nihil refragans, prõptius quicquid iniicitur, haurit: odor aũt aromatũ fluxus & euanidus redditur, ytpote in pingui cõsumptus, quo ẽt cõtinetur vndiq; vias oẽs obsidente, vt meritò quãuis minus q̃ nouissimũ adiicitur, odore tamen exuperet, cũ præsertim in imbe-

cillius incidat, & ad concipiendum paratius.[30] Quinetiã cuiusque diuturnitas & aduersus ignem firmitas proportione respondet, & cætera eiusdem generis. nullum enim haustus auidissimum, vt balaninum, non idem protinus diuturnissimum eadẽ de causa est. vt enim quidque maximè quid recipit, ita vnũ efficitur, & coalescit maximè: quod semper etiam inprimis durabile est. quo fit, vt igne adflatum quàm minimum offendatur: quodidem ex aliis & in sesamino valet etiam longè capacissimo. Amygdalinum autẽ ocyssimè senescit, & breuissimè durat cõtraria de causa. Nam quod minimum recipit, etiam celerrimè remittit.[31] rhodinum egregiè concipitur sesamino ob pinguedinem, quod tamen dum igne vaporatur coquiturq́; velut quando consumitur, sesamam obolet. Genera igitur olei ac potestates huiusmodi ferè sunt.[32] Cæterum aromata propemodum omnia & odoramenta floribus duntaxat exceptis, sicca sunt, calida, adstringentia, mordacia, nonnulla etiam amaritudine quadam affecta, quemadmodum iam ante diximus, vt iris, myrrha, thus, deniq; etiam vnguenta. ac sanè vires adstringẽdi & calfaciendi peruagatissimæ sunt, quas etiam perspicuæ præstant.[33] igitur adhibito igne coquendoq; adstringuntur omnia, odores contrà præcipuos frigida sine ignis ope ducunt.[34] ac quę in floribus, quorum alii frigido liquore, alii calido merguntur, eadem in odoribus esse ratio, & conditio videtur.[35] omnia porrò coquuntur, siue iis adstringendis, siue præcipuis odoribus inducendis operam naues, depositis in aqua vasis vt nulla sit cũ igne cõtagio,[36] q; blandũ esse calorẽ oporteat, nimiaque decessio futura sit vsu flammæ, & vstionis velut nidorẽ obolere soleat.[37] minus decoquũt quæcũq; poti° feruẽtia nobiles odores hauriũt, quam quæ frigida, q; quæ coquuntur, partim mero frãgrãti, partim aqua ante macerẽt'. minus.n. cõbibunt: frigida cõtrà quòd sicca sint vberi°,[38] vt iris tusa. Cũ.n. quadrãtal iridis tusæ medimnũ & sextariũ capiat, plurimũ decedere prędicãt: modice macerãti ad duos congios desiderari, multos autẽ macerare minus. sed prestantius omninò irinum fit, ea sicca

κτικώτερον.[30] ἀνάλογον δ' ἔχει καὶ ἡ πολυχρονιότης ἡ ἐν ἑκάστῳ, καὶ ἡ πρὸς τὴν πύρωσιν ἀσθένεια, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα. τὸ γὰρ δεκτικώτατον, οἷον τὸ βαλάνου, καὶ χρονιώτατον, καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. μάλιστα γὰρ ὥσπερ ἓν γίνεται καὶ συμφυὲς, τὸ μάλιστα δεχόμενον. ἀεὶ γὰρ τὸ τοιοῦτον διαμονώτατον. διὸ καὶ πυρούμενον μάλιστα ἀπαθές. ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἄλλων τὸ σησάμινον. τοῦτο γὰρ δεκτικώτατον. τὸ δὲ ἀμυγδάλινον, παρακμάζει ταχὺ, καὶ ὀλιγοχρονιώτατον, διὰ τὴν ἐναντίαν αἰτίαν. τὸ γὰρ ἥκιστα δεξάμενον, τάχιστα μεθίησι.[31] τοῦ ῥοδίνου δὲ μάλιστα δεκτικὸν τὸ σησάμινον, διὰ τὴν λιπαρότητα· πυρούμενον δὲ, ὄζει σησάμου, καθάπερ ἀναλυόμενον. αἱ μὲν οὖν τῶν ἐλαίων φύσεις καὶ δυνάμεις, τοιαῦται.[32] τὰ δὲ ἀρώματα πάντα, σχεδὸν [δὲ] καὶ εὔοσμα, πλὴν τῶν ἀνθῶν, ξηρὰ καὶ θερμὰ, καὶ στυπτικὰ καὶ δηκτικά· τὰ δὲ, καὶ ἔχοντά τινα πικρότητα, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον εἴπομεν, ὥσπερ ἶρις, σμύρνα, λιβανωτός· ὡς δὲ ἁπλῶς εἰπεῖν, καὶ τὰ μύρα. κοινόταται δὲ τῶν δυνάμεων τό τε στυπτικὸν καὶ τὸ θερμαντικόν· ἃς δὴ καὶ ἐργάζονται.[33] ἀποστύφονται μὲν οὖν πάντα πυρούμενα· τὰς δὲ ὀσμὰς τὰς κυρίας ἔνια λαμβάνει ψυχρὰ καὶ ἀπύρωτα.[34] καὶ ἔοικεν ὥσπερ τῶν ἀνθῶν τὰ μὲν, ψυχροβαφῆ· τὰ δὲ, θερμοβαφῆ· παραπλησίως ἔχειν καὶ ἐπὶ τῶν ὀσμῶν.[35] πάντων δὲ ἡ ἕψησις εἴς τε τὴν ἀπόστυψιν καὶ τὰς κυρίας ὀσμὰς ἐνισταμένων, ἢ τῶν ἀγγείων ἐν ὕδατι γίνεται, καὶ οὐκ αὐτῷ τῷ πυρὶ χρωμένων.[36] τοῦτο δὲ, ὅτι μαλακὴν εἶναι δεῖ τὴν θερμότητα, καὶ ἀπουσία πολλὴ γένοιτ' ἂν τῇ φλογὶ χρωμένων. καὶ ἔτι καύσησιν ὄζει.[37] ποιεῖ δὲ ἐλάττω τὴν ἀπουσίαν, ὅσα πυρούμενα λαμβάνει τὰς κυρίας ὀσμὰς μᾶλλον, ἢ ὅσα ψυχρὰ, διὰ τὸ προσφυρᾶσθαι τὰ πυρούμενα, τὰ μὲν, οἴνῳ εὐώδει· τὰ δὲ ὕδατι· ἧττον γὰρ ἀναπίνει. τὰ δὲ ψυχρὰ, ξηρὰ ὄντα, μᾶλλον,[38] καθάπερ ἶρις κοπεῖσα. λαμβάνοντος γὰρ τοῦ ἀμφορέως ξηρᾶς ἴρεως κεκομμένης μέδιμνον καὶ δύο ἡμίεκτα, πολλὴν ποιεῖν φασὶν ἀπουσίαν· ἐὰν δὲ μετρίῳ φυρασθῇ, λείπειν ὅσον δύο χοᾶς· τοὺς δὲ πολλοὺς, ἔλαττον. γίνεται δὲ τὸ βέλτιον τὸ ἴρινον, ἐὰν ἡ ξηρὰ καὶ ἀπύρωτος ἡ ἶρις. ἀκρατεστέρα γὰρ ἡ δύναμις.

δύναμις, ἡ ἐὰν φυραθεῖσα καὶ πυρουμένη. συμβαίνει δ' ὥσπερ καὶ ἐκθλίβεσθαι μᾶλλον ἐκ τῶν προπεφυραμένων, διὰ τὸ ἧττον ἀναδέχεσθαι καὶ ἕλκειν εἰς αὐτό. προσεγχέοντες δέ, οὐ πολὺν χρόνον ἐῶσι τὰ ἀρώματα· ἀλλ' ἐξαιροῦσιν, ὅπως μὴ πολὺ ἐκπίνωσι.[39] πρὸς ἕκαστον δὲ τῶν μύρων ἐμβάλλουσι τὰ πρόσφορα τῶν ἀρωμάτων· οἷον εἰς μὲν τὴν κύπρον, καρδάμωμον, ἀσπάλαθον, ἀναφυράσαντες τῷ εὐώδει·[40] εἰς δὲ τὸ ῥόδινον, σχοῖνον, ἀσπάλαθον, κάλαμον. ἡ δ' ἀναφύρασις, ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις ἃ δεῖ τὰ ἁρμόττοντα· τῷ ῥοδίνῳ δ' ἐμβάλλουσι καὶ ἅλες πολλούς· καὶ τοῦτ' ἴδιον παρὰ τἄλλα. διὸ καὶ πλείστη ἀπουσία γίνεται. μίγνυνται γὰρ εἰς τὸν ἀμφορέα, δύο μέδιμνοι· τὸ δὲ κύπρου ἡ μὲν ἐργασία παραπλησία τῇ τοῦ ῥοδίνου, πλὴν ἐάν τις μὴ ταχέως ἐξαίρῃ καὶ ἀποθλίβῃ, σῆψις ἐγγινομένη, φθείρει τὰ μύρα, διὰ τὴν δυσωδίαν. ποιεῖ γὰρ σῆψιν αὐχμαινομένη.[41] παραπλησία δὲ ἐργασία καὶ τοῦ μηλίνου· προσεγχέοντες γὰρ ἐλαίου, καὶ τὰ μῆλα ἐμβάλλουσιν εἰς ψυχρόν. εἶτ' ἐξαιροῦσι πάλιν πρὸ τοῦ μελαίνεσθαι, κατὰ πάσας τὰς ἐμβολάς. μελαινομένων γάρ, σῆψις, διὰ καὶ δυσυγραίνεσθαι. καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ κύπρου.[42] ἅπαντα δὲ συντίθενται τὰ μύρα· τὰ μέν, ἀπ' ἀνθῶν· τὰ δέ, ἀπὸ φύλλων· τὰ δέ, ἀπὸ κλωνός· τὰ δέ, ἀπὸ ῥίζης· τὰ δ', ἀπὸ ξύλων· τὰ δ' ἀπὸ καρποῦ· τὰ δ', ἀπὸ δακρύων. μικτὰ δὲ πάνθ', ὡς εἰπεῖν. ἀπ' ἀνθῶν μέν, οἷον τὸ ῥόδινον, καὶ τὸ λευκόϊον, καὶ τὸ σούσινον· καὶ γὰρ τοῦτο ἐκ τῶν κρίνων· ἔτι δὲ τὸ σισύμβρινον, καὶ τὸ ἑρπύλλινον καὶ ἡ κύπρος καὶ πρὸς τούτοις τὸ κρόκινον· βέλτιστος δ' ἐν αἰγίνῃ καὶ κιλικίᾳ.[43] ἀπὸ δὲ τῶν φύλλων: οἷον τό τε μύρρινον καὶ τὸ οἰνάνθινον. αὕτη δ' ἐν κύπρῳ φύεται ὀρεινὴ καὶ πολύοδμος· ἀπὸ δὲ τῆς ἐν τῇ ἑλλάδι, οὐ γίνεται, διὰ τὸ ἄοδμον.[44] ἀπὸ ῥιζῶν δέ, τό τε ἴρινον καὶ τὸ νάρδινον, καὶ τὸ ἀμαράκινον ἐκ τοῦ κόστου. ταύτην γὰρ ὀνομάζουσι τὴν ῥίζαν. τὸ δὲ χρῖσμα τὸ ἐρετρικόν, ἐκ τοῦ κυπείρου. κομίζεται δ' ἀπὸ τῶν κυκλάδων τὸ κύπειρον.[45] ἀπὸ ξύλου δέ, ὁ φοῖνιξ καλούμενος· ἐμβάλλουσι γὰρ τὴν ὀνομαζομένην σπάθην ξηράναντες. ἀπὸ καρπῶν δέ, τό τε μήλινον, καὶ τὸ μύρτινον, καὶ τὸ δάφνινον.[46] τὸ δ' αἰγύπτιον, ἐκ πλειόνων, ἔκ τε τοῦ κιναμώμου καὶ ἐκ [τῆς] σμύρνης, καὶ ἐξ ἄλλων.[47] ἔτι δ' ἐκ πλειόνων τούτου τὸ μεγάλειον.

nec decocta, cum vis sincerior sit & integrior, quam maceratæ atque coctæ: atque vsu venit, vt ea, quæ ante intumuerunt, cum minus in se hauriant, & alliciant, veluti extrudant. Sed cum adstringendo ante curant, odoramenta non diu relinquũt, sed statim eximunt, ne impensius ebibant.[39] & cuique vnguēto sua sibi idoneaq; odoramenta adiiciunt: vt Cypro cardamomum, aspalathũ, odorato vino macerata.[40] rhodino iuncum, aspalathum, calamũ, eadem maceratio etiam alijs, ad quæ accommodata sunt. Rhodino etiam magna vis salis additur, idq; præter alia proprium habet, ex quo etiam magna decessio consequitur, multumq; decoquit. nã in quadrantal medimni duo coniiciuntur. Cypri eadem est confectio, quæ rhodini: tantum nisi maturè Cyprum eximas, & exprimas, incessente tabe odoris diritate vnguētum corrumpit. Vuida quippe & madescens putrescit.[41] Similis apparatio quoque melini. Nam oleo prius spissato mala cotonea refrigerato iniiciũt. deinde eximunt subinde, priusquam liuescant, singulis iniectionibus. liuida enim corrumpuntur humescendo, vt & Cyprus.[42] Cæterum omnia vnguēta componuntur partim è florib. partim foliis, partim surculis, partim radice, partim ligno, partim fructu, partim lachryma, sed omnia tamen ferè mixta sunt: è floribus, vt rhodinum, violaceum, susinum: hoc enim ex liliis fit: ad hæc sisybrinum, serpillinum & Cyprus: proptereaq; crocinum, quod præstantissimum in Ægina, & Cilicia conficitur.[43] è foliis vt Myrteum, & œnanthinum. Ænãthe autem in Cypro nascitur montana odorisque plurimi: è græca propter odoris inertiam & ignauiam non paratur.[44] è radicibus irinum, & nardinum, & amaracinum ex costo. Sic enim appellant radicem: chrisma autem eretricũ ex Cypero, qui ex Cycladibus adfertur.[45] e ligno palmeum quod vocatur, siccata palmæ spatha, quam elaten appellant, & iniecta. e fructibus melinum, myrteum, laurinum:[46] & ex multis Ægyptium, cinanomo, myrrha, aliis: & porro pluribus megalion. Nam & è Cinamomo.

è lacryma, ſtacte: [48] nam è myrrha tuſa fluit oleum, quod, quia minutatim ſtillat, ſtacte vocatur. hoc nonnulli ex vnguentis omnibus vnum ſimplex nec compoſirum prædicant. Nam alia omnia vel è pluribus vel è paucioribus compoſita ſunt: ſed omnino è pauciſſimis irinum. Sic ſane quidam cenſent: alii ſtactes confectionem talem eſſe: Myrrham tuſam & in oleo liquefactā balanino, igne lento fotam, calida perfundi, eamque cum oleo peſſum velut limum ſidere: quod vbi euenit aquam collo defundi, & reliquum quod ſubſidit, prælis èxprimi. [49] Megalion autem è reſina vſta componi, & oleo balanino, admiſceri quoque caſiam, cinamomum, Myrrham: plurimumque negotii & operæ in megalio & Ægyptio eſſe, cum plurima & multò cariſſima in iis miſceantur. Quinetiam megalio decem totos dies totidemq; noctes ex ordine oleum decoqui, demū reſinam cæteraque adiici: quod decoctum liberalius combibat. [50] Amaracinum autem nobile ex optimis quibuſque odoribus componi, ſine amaraco tamen. Hoc enim amaramento ſeplaſiarios nihil vnquam in vnguentis vti, ſed falſo vocabulum increbuiſſe. [51] Sed & alia tingunt, alia nullius coloris pigmento fucant: tingunt amaracinum, rhodinum, megalion: non colorant pretioſa, Ægyptium, melinum, Cyprum, viliaque omnia. iſta porro non inficiunt, quod Aegyptium & Cyprum alba expetunt, melinum cotoneorum colore: vilioribus, & nugatoriis non refert coloris medicamentum quærere. [52] iam rubra inficiunt anchuſa: amaracinum chromate quod vocatur: ea radicula è Syria adfertur. [53] Cæterùm palatum iuuare non ſolum odores videntur, verùm etiam acrimonia & calor quorundam, vt proinde nonnullis vnguentis iſta miſcentes velut aculeum addant. iam verò Myrrha calida eſt, & cum adſtringendi poteſtate mordax & amara: Cinamomum moderatæ cum calore acrimoniæ, vt & coſtum: [54] caſia calefaciendi adſtringendique poteſtate, & acrimonia iſta

καὶ γὰρ ἐκ κιναμώμου.[48] καὶ ἐκ τῆς σμύρνης κοπτομένης· γίνεται γὰρ ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ δὲ καλεῖται, διὰ τὸ μικρὸν στάζειν. ὃ δὴ μόνον τινές φασιν ἁπλοῦν εἶναι, καὶ ἀσύνθετον τῶν μύρων· τὰ δ' ἄλλα πάντα, σύνθετα· πλὴν τὰ μὲν ἐκ πλειόνων· τὰ δὲ, ἐξ ἐλαττόνων· ἐξ ἐλαχίστων δὲ τὸ ἴρινον. οἱ μὲν οὖν οὕτω λέγουσιν. οἱ δὲ, τὴν ἐργασίαν τῆς στακτῆς εἶναι τοιάνδε· τὴν σμύρναν, ὅταν κόψωσι καὶ διατήξωσιν ἐν ἐλαίῳ βαλανίνῳ πυρὶ μαλακῷ, ὕδωρ ἐπιχεῖν θερμόν, συνιζάνειν εἰς βυθὸν τὴν σμύρναν, καὶ τοὔλαιον καθάπερ ὕλην. ὅταν δὲ τοῦτο συμβῇ, τὸ μὲν ὕδωρ ἀπηθεῖν, τὴν δ' ὑπόστασιν ἀποθλίβειν ὀργάνοις.[49] τὸ δὲ μεγαλεῖον, ἐκ τῆς ῥητίνης κεκαυμένης συντίθεσθαι καὶ ἐλαίου βαλανίνου· μιγνύουσι δὲ κασίαν, κινάμωμον, σμύρναν. πλείστην δὲ πραγματείαν περὶ τὸ μεγαλεῖον. καὶ τὸ αἰγύπτιον εἶναι. πλείστων γὰρ μίξιν καὶ πολυτελεστάτων. τῷ δὲ μεγαλείῳ καὶ τὸ ἔλαιον ἕψεσθαι δέκα ἡμέρας καὶ δέκα νύκτας. εἶτα οὕτως τὴν ῥητίνην ἐμβάλλεσθαι, καὶ τἄλλα. δεκτικώτερον γὰρ ἀφεψηθέν.[50] τὸ δ' ἀμαράκινον τὸ χρηστόν, ἐκ τῶν βελτίστων ἀρωμάτων συντίθεσθαι χωρὶς ἀμαράκου. τούτῳ δ' οὐ χρῆσθαι μόνῳ τῶν ἀρωμάτων τοὺς μυρεψοὺς οὐδ' εἰς ἓν μύρον· ἀλλὰ ψευδώνυμός τις ἡ ἐπίκλησις.[51] ποιοῦσι δὲ καὶ τὰ μὲν ἀχρωμάτιστα· τὰ δὲ, κεχρωματισμένα. χρωματίζουσι μὲν, ἀμαράκινον, ῥόδινον, μεγαλεῖον· ἀχρωμάτιστα δὲ, τῶν μὲν πολυτελῶν, αἰγύπτιον, μήλινον, κύπρινον· τὰ δὲ εὐτελῆ, πάντα. ταῦτα δ' ἀχρωμάτιστα· διότι τὸ μὲν αἰγύπτιον καὶ τὸ κύπρινον, λευκὰ εἶναι βούλονται· τὸ δὲ μήλινον, τὴν τῶν μήλων χρόαν· τοῖς δ' εὐτελέσιν οὐ λυσιτελεῖ τὸ χρῶμα προστιθέναι.[52] χρῶμα τίθουσι δὲ, τὰ μὲν ἐρυθρὰ, τῇ ἀγχούσῃ· τὸ δ' ἀμαράκινον, τῷ καλουμένῳ χρώματι. τοῦτο δ' ἐστὶ ῥίζιον ὃ ἄγουσιν ἐκ Συρίας.[53] συνεργεῖν δὲ δοκοῦσι πρὸς τὰς γεύσεις οὐχ αἱ ὀσμαὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ δριμύτητες· καὶ αἱ θερμότητες ἐνίων. διὸ καὶ τῶν οἴνων τινὲς τὰ τοιαῦτα μιγνύντες, ὥσπερ κέντρον ἐμποιοῦσιν. ἔστι δ' ἡ μὲν σμύρνα, θερμὴ καὶ δηκτικὴ μετὰ στύψεως· ἔχει δὲ καὶ πικρίαν· τὸ δὲ κινάμωμον δριμύτητά τινα μετρίαν μετὰ θερμότητος. παραπλησίως δὲ καὶ τὸ κόστον.[54] ἡ δὲ κασία, τούτων ὑπερβάλλει θερμότητι καὶ δριμύτητι καὶ στύψει. θερμὴ δὲ καὶ στυπτικὴ καὶ ἡ ἶρις· καθ' ὑπερβολὴν δὲ καὶ πικρὰ, νέα οὖσα· καὶ τὴν χρῶτα

τὴν ἐργα-

τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν, ἀφελκοῖ. δηκτικὸν δὲ καὶ τὸ καρδάμωμον μετὰ θερμότητος. τοῦ δὲ βαλσάμου ὁ μὲν ὀπὸς καὶ τὸ καρπίον, ἀνδρωδέστερα πρὸς ἀμφότερα ταῦτα· τὸ δὲ ξύλον, ἀσθενέστερον. παραπλησίαν δ' ἔχει τούτῳ [τὴν] δύναμιν καὶ τὸ ἄμωμον. [55] ὁ δὲ σχοῖνος, δηκτικώτερον μὲν τοῦ καλάμου καὶ θερμότερον. στυπτικὰ δὲ ὁμοίως ἄμφω· τούτων δὲ στυπτικώτερον τὸ κύπειρον· στύφει δὲ καὶ ἡ ἀσπάλαθος ἡ εὐώδης· ἡ δὲ νάρδος, δηκτικὴ μετὰ θερμότητος· τὸ δὲ μύρον καὶ τὸ χρῶμα τὸ εἰς τὸ ἀμαράκινον ἐμμιγνύμενον, θερμαντικά· συνεργεῖ δὲ καὶ τῆς ἀγχούσης τὸ ῥίζιον εἰς τὴν χρόαν τοῦ ῥοδίνου καὶ τῆς ἴριδος. [56] νέα μὲν οὖν ὄντα τῶν ἀρωμάτων ἔνια, δυνάμεις μὲν εὐθὺς ἔχει βαρείας καὶ δριμείας· παλαιούμενα δὲ, μέχρι τῆς ἀκμῆς γλυκαίνεται· εἶτ' ἀναλύεται πάλιν. [57] οἷον ἡ ἶρις, εἰς μὲν τὴν ἐργασίαν ἀκμάζει μετὰ τὴν συλλογὴν τρία ἔτη. καὶ διαμένει δὲ πλεῖστον χρόνον ἓξ ἔτη· τὸ δὲ μύρον, ἔτη δύο. ἡ δὲ σμύρνα, δέκα ἔτη διαμένει, βελτίων γινομένη. [58] παραπλησίως δὲ τούτοις, ἡ τῆς ἀκμῆς διαμονὴ καὶ τοῦ κινναμώμου, καὶ τοῦ κόστου, καὶ τῆς κασσίας· σχοῖνος δὲ καὶ κάλαμος, παρακμάζει ταχύ. τῶν δ' ἀνθῶν τὰ μὲν, εὐθὺς χλωρὰ ὄντα, τὰς δυνάμεις ἔχει, καθάπερ τὸ ῥόδον· [59] τὰ δὲ, ξηρανθέντα, καθάπερ ὁ κρόκος καὶ ὁ μελίλωτος. χλωρὰ γὰρ, ὑγρότερα. τὰς μὲν οὖν φύσεις καὶ δυνάμεις τῶν ἀρωμάτων, ἐκ τούτων θεωρητέον. [60] δοκεῖ δὲ τὸ μεγάλειον ἀφλέγμαντον εἶναι παντὸς τραύματος. [61] τὸ δὲ ῥόδινον, ἄριστον πρὸς τὰ ὦτα. ταῦτα δ' οὐκ ἀλόγως. τοῦ μὲν γὰρ ἡ σύνθεσις ἐκ ῥητίνης κεκαυμένης, ὥσπερ ἐλέχθη, καὶ κασσίας καὶ κινναμώμου καὶ σμύρνης. ἅπαντα δὲ ταῦτα, στυπτικὰ καὶ ξηραντικά. τὸ δὲ ῥόδινον, τοῖς ὠσὶν ἀγαθὸν, ὅτι ἁλσὶν ἡ ποίησις. ἀναξηραίνει γὰρ καὶ ἐκθερμαίνει, διὰ τοὺς ἅλας. διὸ καὶ [ἡ] ἁλοσάχνη ἀγαθόν. [62] ἀλλὰ τὸ τῆς στραγγουρίας, λόγου δεῖται. καὶ γὰρ ταύτῃ λέγουσι μάλιστα βοηθεῖν. αἴτιον δ' ἂν εἴη, διότι πρὸ τοῦ μέλλον, ἀναλύσαι δεῖ πρότερον τὸ ὑπαχθησόμενον. τοῦτο δ' οἱ ἅλες ποιοῦσιν. ἡ δ' εὐωδία τὴν ὁρμὴν ἀπέδωκε. [63] διότι δὲ τὸ ἴρινον εὔοσμον μὲν, οὐ ποιεῖ δὲ τὴν ὁρμὴν, ἢ διότι στυπτικὸν, καὶ συνάγει τοὺς πόρους, ὥστε συγκρίσει κωλύει τὴν δίοδον.

exuperar. Calfaciendo etiam & adstringendo est iris, recensque supra modum amara, & curem hominum eā curantium vlcerat: mordax quoque cum calore est cardamonum. Balsami succ⁹ & semen ad vtrunque viriliora & efficaciora: lignum imbecillius: cui virib. cinamomum simile est. [55] iuncus odoratus mordacior calamo, & calidior, alioqui in vtrisque adstringendi potestare pari: quibus adstringentius Cyperū. adstringit & spalathus odorata: nardus cum calore mordet. Marō & chroma, quod amaracino miscetur, excalfactoriam vim habent. Confert etiam anchusę radicula ad rhodini & irini colorem. [56] atque aromatum etiam recentia nonnulla virium grauitate & acrimonia pollent, inueterata ad vigorem mitescunt eadem, deinde exolescunt: [57] vt iris ad confectionem, postea quam collecta est triennio viger: ac cum plurimum, sex annis durat. Maronbiēnio, myrrha decem annis durat, ad bonitarem proficiens: [58] itidem vt istis, cinamomo, costo, casiæ suus permanet vigor. iuncus odoratus, & calamus celeriter senescunr. Sed è floribus quidam statim in viriditate sua efflorescunr indole, vt rosa. [59] quidam cum exatuerunt, vt crocus, & melilorus, quòd dum virent, humidiora sunt. quare aromatum naturæ & porestates ex iis spectandæ fere sunt. [60] Videtur autem megalion vulnetum omnium inflammationes lenire: [61] rhodinum auribus vtilissimum esse: nec ista iniuria. Nam illius compositio vsta constat resina, vt dixi, casia, cinamomo, myrrha: quæ omnia spissando sunt atque siccando. rhodinum aurem auribus est salurare, quod sale addito paratur. idcirco enim siccar, & calfacit: ex quo salis quoque spuma prodest. [62] Verum quod de substillo narrānr, rationem desiderat, cui egregiè prædicant opitulari. Cuius rei causa fuerit, quòd cum ab iis, quæ mederi debeant, ante resolui oporteat egerenda, istud sal vtique præstat, odorisquè fragrantia impetū reddit. [63] Sed quare irinum, fragrāris alioqui odoris, nullum impetum ciet nempe quod adstringit, viasq; contrahit, vt angustiis transitum

prohibeat: quin etiam aluum soluit, cū ob vim excalefactoriam, tum quod arctat meatus ad vesicam pertinētes, quibus occlusis omnis in aluum colluuies eliquatur. atque in summa & irinum, & alia vnguenta medicata sunt. ac vt in vniuersum dicam, omnium causa in potestatibus, quas memoraui, sita est adstringendi, & calfaciendi; quod talia aromata medicamento sint. verum ista extra vnguētariorū autē sunt omnia.[64] Cæterum temperatio, & permixtio aromatum certa non est nec definita, vt ex iisdem perpetuo proba, similiaq; respondeant vnguenta; quod accidit in aromatis ex virium inæquabilitate, cuius multæ causæ sunt. vna, cæteris etiam fructibus communis, anni status, qui vim interdum multiplicem, interdū defectiorē tribuit: altera in collectione, siue maturius, siue serius, quàm tempestiuitas fert at, decerpas: non enim istud parui refert: tertia post collectionem, vt quę temporis indigent ad vigorem, quēadmodū dixi. Nam hic quoq; & antecapere licet & cessare. ex his anni tēperies non est in nostra potestate: nisi quatenus intelligamus, quib. vehementior aut imbecillior vis sint: sed tēpestiuitas tum in collectione tū post eam in nobis sita est vt peritissimo cuiq; istud potissimū succedat. ac ex iis quidem omnis vnguentorum origo, & compositio cōstat. diuturnissimum autem est, Ægyptium, irinum, amaracinum, nardinum, sed omnium vel maxime stacte. durat enim ætatem. Vnguentarius quidā narrabāt apud se inueterasse Ægyptium octo annis, irinum viginti, ac etiamnum durare florentib. præstantius. in iis ætas eorū posita est. Vnguentorum autē genera αἴθινα id est,[65] floreorum infirma sunt omnia, ac post bimestre ferè vigent, an no progrediente degenerant ac fugiūt, illoq; repetente tempore, quo suus cuique flos in vigore est. imbecillitati autē respondet eorum præcox maturitas, atque omnino subita fugitiuaque exhalatio, cum facile diffluentur: diuturniora contrà sunt, quæ ex radicibus & reliquis conficiuntur. vberior enim eorum odor, & firmior corporatiorque.[66] Corrumpit autem vnguenta calida tempestas, locus, sol, si in aprico ponatur. quocirca vnguentorum institores cæna-

ἀλλὰ καὶ κοιλίας λυτική, διά τε τὴν θερμότητα, καὶ διὰ τὸ ἀποστύφειν τοὺς ἐπὶ τὴν κύστιν πόρους· ἀποκλειομένων γὰρ τούτων εἰς τὴν κοιλίαν ἡ συρροή. τὸ δ' ὅλον, φαρμακώδες καὶ τὸ ἴρινον καὶ ἄλλα τῶν μύρων. ἡ δ' αἰτία πάντων, ὡς καθόλου εἰπεῖν, ἐν ταῖς δυνάμεσι ταῖς εἰρημέναις, ὅτι στυπτικά, καὶ θερμαντικά. τὰ ἀρώματα γὰρ τὰ τοιαῦτα, φαρμακώδη. ταῦτα μὲν οὖν ἔξω τῆς τέχνης.[64] κρᾶσις δὲ καὶ μῖξις, οὐκ ἔστιν ὡρισμένη τῶν ἀρωμάτων. ὥστ' ἐκ τῶν αὐτῶν ἀεὶ χρηστὰ καὶ ὅμοια γίνεσθαι. ἀεὶ δὲ συμβαίνει διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν δυνάμεων τῶν ἐν τοῖς ἀρώμασι. τῆς δ' ἀνωμαλίας αἰτίαι πλείους. μία μέν, ἥπερ καὶ τοῖς ἄλλοις καρποῖς, ἡ τοῦ ἔτους κατάστασις· αὕτη γὰρ πολυχουστέρας, ὁτὲ δ' ἀσθενεστέρας ποιεῖ δυνάμεις. ἑτέρα δέ, ἐν τῇ συλλογῇ, τὸ προτερῆσαι τῆς ἀκμῆς ἢ ὑστερῆσαι. καὶ γὰρ τοῦτο οὐ μικρὸν διαφέρει· τρίτη δ', ἡ μετὰ τὴν συλλογήν, ὅσα χρόνου δεῖται πρὸς τὴν ἀκμήν, ὥσπερ ἐλέχθη. καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἔστι τὸ προτερεῖν καὶ ὑστερεῖν. τούτων δέ, τὸ μὲν τῶν ἐτῶν, οὐκ ἐφ' ἡμῖν, πλὴν εἰς τὸ εἰδέναι τὰ ποῖα σφοδροτέρας καὶ ἀσθενεστέρας ἔχει τὰς δυνάμεις· τὰ δὲ κατὰ τὰς ἀκμὰς τῆς τε συλλογῆς καὶ μετὰ τὴν συλλογήν, ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, τῷ εἰδότι μᾶλλον τὸ ἐπιτυγχάνειν, ἡ μὲν οὖν φύσις καὶ σύνθεσις τῶν μύρων, ἐκ τούτων. πολυχρονιώτατον δ' ἐστὶ τὸ αἰγύπτιον καὶ τὸ ἴρινον, καὶ τὸ ἀμαράκινον καὶ τὸ νάρδινον. πάντων δὲ μάλιστα ἡ στακτή. διαμένει γὰρ ὁποσονοῦν χρόνον. μυροπώλης δέ τις ἔφη παρ' αὐτῷ μεμενηκέναι, αἰγύπτιον μέν, ὀκτὼ ἔτη· ἴρινον δέ, εἴκοσι, καὶ ἔτι διαμένειν, βέλτιον ὂν τῶν ἀκμαζόντων. ἡ μὲν οὖν χρονιότης, ἐν τούτοις.[65] τὰ δ' ἄνθινα, πάντα ἀσθενῆ. συμβαίνει δὲ τοῖς ἀνθίνοις, ἀκμάζειν μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ δίμηνον· μεταβάλλειν δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἐνιαυτοῦ προελθόντος, καὶ περικατακλαβούσης τῆς ὥρας ἐν ᾗ τὴν ἀκμὴν λαμβάνει τὸ ἄνθος. ἀνάλογον δὲ τῇ ἀσθενείᾳ, καὶ τὸ εὐπέπαντον εἶναι, καὶ ὅλως οὐ διαπνευστά. τὰ δ' ἐκ τῶν ῥιζῶν καὶ τῶν λοιπῶν, χρονιώτερα. πλείων γὰρ ἡ ὀσμή, καὶ ἰσχυροτέρα, καὶ σωματωδεστέρα.[66] διαφθείρει δὲ τὰ μύρα καὶ ὥρα θερμὴ καὶ τόπος, καὶ ὁ ἥλιος, ἂν τεθῶσι. διὸ καὶ οἱ μυροπῶλαι ζητοῦσι τὰς οἰκίας ὑπερῴους καὶ μὴ προσηλίους, ἀλλ' ὅτι μάλιστα

πασι-

πᾶσι σκιώδεις. ἀφαιρεῖται γὰρ τὰς ὀσμὰς ὁ ἥλιος καὶ τὸ θερμόν. καὶ ὅλως ἐξίστησι τῆς φύσεως μᾶλλον τοῦ ψυχροῦ. τὸ δὲ ψυχρὸν καὶ ὁ πάγος, εἰ καὶ ἀοσμότερον ποιεῖ διὰ τὸ συστέλλειν, ἀλλ' οὐκ ἀφαιρεῖταί γε τὴν δύναμιν τελέως. ἡ πονηρὰ γὰρ φθορὰ, καθάπερ τῶν οἴνων καὶ τῶν ἄλλων χυλῶν ὑπὸ τὸ οἰκεῖον [ἀφαιρεῖν] θερμόν. διὸ καὶ εἰς ἀγγεῖα μολυβδᾶ ἐγχέουσι, καὶ τοὺς ἀλαβάστρους ζητοῦσι τοιούτου λίθου. ψυχρὸν γὰρ καὶ πυκνὸν καὶ ὁ μόλυβδος, καὶ ὁ λίθος ὁ τοιοῦτος, καὶ ἄριστος τοῖς μύροις ὁ μάλιστα τοιοῦτος· ὥστε δι' ἄμφω τηροῦσι, καὶ ὑπὸ ψυχροῦ καὶ τοῦ πυκνοῦ, μήτε διιέντες ἔξω τὴν ὀσμήν, μήθ' ὅλως ἐπιδεχόμενοι μηδέν. καὶ γὰρ ἡ ἀναπνοὴ φθείρει καὶ τὸ ἔξωθεν ἐπεισιὸν καὶ ἀλλότριον· ἐπεὶ καὶ τὰ πνεύματα φθείρει καὶ καταναλίσκει, καθάπερ ἐλέχθη, τὰς ὀσμάς. ἄλλως τε καὶ τὰς μὴ φυσικάς. 67 κεφαλαλγεῖ δὲ τῶν μὲν πολυτελῶν, τὸ ἀμαράκινον καὶ τὸ νάρδινον καὶ τὸ μεγάλειον. τῶν δ' εὐτελῶν, ὅλως μὲν τὰ πλεῖστα· μάλιστα δὲ τὸ δάφνινον. ἐλαφρότατα δὲ, τὸ ῥόδινον καὶ ἡ κύπρος· ἃ καὶ τοῖς ἀνδράσι μάλιστα ἁρμόττειν δοκεῖ. καὶ πρὸς τούτοις τὸ κρίνον. τῶν δὲ γυναιξὶν ἡ στακτὴ καὶ τὸ μεγάλειον, καὶ τὸ αἰγύπτιον, καὶ τὸ ἀμαράκινον, καὶ τὸ νάρδινον. διὰ γὰρ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ πάχος, οὐκ εὐκατόπνοα, οὐδ' εὐαφαίρετα ζητοῦσι τὰ χρόνια. ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν ἀσθενῆ, τὰ δ' ἰσχυρά, καὶ ἰσχυρότερα τὰ ἀπὸ τῶν ῥιζῶν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ προειρημένα. διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἄνθινα, μὴ τριβόμενα, εὐοσμότερα· τὰ δ' ἀπὸ τῶν ῥιζῶν, καὶ τὰ λοιπὰ, τριβόμενα· τὰ μὲν γὰρ, διαπνεῖταί τε, καὶ ἅμα διαθερμαινόμενα διὰ τὴν τρῖψιν, ἐξίσταται καὶ ἀλλοιοῦται· τὰ δὲ, διὰ τὴν ἰσχύν. ὥσπερ ἀνοιγομένων τινῶν πόρων, ἐκ τῆς τρίψεως ἐμφανεστέραν ποιεῖ τὴν ὀσμήν. ὃ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ῥιζῶν καὶ ὅλως τῶν στερεῶν συμβαίνει, καθάπερ ἐλέχθη. κατὰ δὲ τῶν αἰθῶν ἐναντίως τε ἠκολούθηκεν ἑκατέρα τῇ ἀρχῇ· τὰ δ' ἐκ τῆς σμύρνης, εὐλογώτατα, δι' ἄμφω· καὶ γὰρ μίγνυται μᾶλλον καὶ [ἡ] θερμότης ἡ τῆς τρίψεως οὐκ ἀλλοτρία, μαλακή τις οὖσα. καὶ γὰρ [ἡ] σμύρνα ζητεῖ τινα πύρωσιν. ἁπλῶς δὲ πᾶν τὸ πολύοδμον, αἴτ' εὐῶδες, αἴτε κακῶδες, αἴτε δριμὺ, αἴτ' ὀξὺ, αἴθ' ὁποιονοῦν τυγχάνῃ, νινούμενον, ἐμφανέστερον· τότε γὰρ, ὥσπερ ἐνεργείᾳ ἀναμίγνυται μᾶλλον τῷ ἀέρι. 68 τῶν δὲ μύρων τὸ αἰγύπτιον, καὶ ἡ στακτή, καὶ εἴ τι

cænacula quætunt, domosq; non apricas, sed vmbras opacissimas. Sol enim & æstus odores aufert, & à naturæ statu demouet magis quam frigus. Nā frigus & glacies vt minus odorata comprimēdo reddunt, ita ingenuam virtutē penitus non auferunt. id enim vitii demum deterrimū est, vt in vino, sic in aliis succis, natiui caloris discessio. proinde in plumbea vascula diffundunt, & alabastros expetunt sui lapidis. frigidū quippe densumq; plumbum est, & ille itidem lapis, atque vnguentis, vt quisque ralis maxime est, ita longe vtilissimum esse constat. itaque duabus de causis ea conseruant, densitate & frigore, cum præsertim neque foràs odorem transmittant, neque initio prorsus quicquā recipiant. Nam & respiratio vitiat, & ex trinsecus alieni ingressio, cum etiam flatus, vt dixi, corrumpāt odores, & extinguat, potissimumq; nō naturales. 67 Caput feriūt è preciosis amaracinū, nardinū, megalion: è viliorib. pleraq; ōnia sed laurinum tamē inprimis. leuissima vero sunt rhodinū, & cyprus, quæ viros quoq; decere maximè videtur, præterea; liliū: vt mulieres stacte, megalion Ægyptiū, amaraciuū, nardinū. Nā diuturna expetūt, quę propter vim, & crassi.udinē nō facile virosa spurcaq; euadūt, nec facile relinūtur. Sed quoniā nō nulla infirma, nō nulla firma sūt, firmiora porrò sunt è radicib. quæq; ante me morauimus: ideo florea si non fricētur, iucūdiorem odorem efflant. è radicib., reliquaq; si fricentur, suauius redolent. illa. n. difflantur, & concalefacta fricādo degenerant, & immutātur: hæc propter insitā vim, frictione veluti quibusdā foraminib. patefactis, in apertū magis odorem profetūt: quod in ipsis quoque radicib. atq; adeò in omnib. solidis vsu venit, quemadmodum dixi. quæ autem ex myrrha parantur vtraq; de causa meritissimo, cum & amplius misceātur, & mollis ille ex frictione calor alienus non sit, cum etiam nonnihil incēdi myrtha postulet. in summa quicquid abundat odore, seu male oleat, seu bene, seu acre sit, seu acutū, seu cuicuimodi, sollicitatum se magis ostendit: tum enim tanquam re ipsa magis aeri immiscetur. 68 ex vnguentis Ægyptium stacte, & si quod aliud odoris est plu-

rimi, cum vino mixta fragrante, suauiora, & gratiora tedduntur. eorum enim grauitas emendatur: vt & myrrha quoque in dulci vino macerata ad suffumigandum, velut ante dictum est. iam si vires eorum attendas, quod in rhodino solet euenire, prorsus mirum esse videatur.

Nam omnium multo leuissimum & languidissimum, aliorum tamen auram, hominib. qui antè obliti sint, obscurat. itaq; vnguentarii cunctantes licitatores, nec ab ipsis mercantes, eo deniq; delibutos amittunt, ne vnguenta aliorū odorari queant. [69] ratio est, quod cum tenuissimum sit & sensui gratissimum, ob leuitatem penitus peruadit, meatusque obsidet, vt nimirum sensus occupatus & oppletus iudicare nō possit. Duob. enim modis, & fortasse trib. iudicium impeditur. vno, quem modo dixi: altero, cum valētioribus velut tumulentus sensus stupet: tertio, meliore sensum ante occupāte. nam postea deterius obducere facilè nō est, sensu recusante, vt nec in saporibus, atque adeò in cibis. Quin etiam odoribus compositis rosa dedecori videtur esse: si qui dem flore increbescēte rosa cōpositiones conspergunt, apertæque eam vnam vel maxime redolent: Cæterum breui elanguescit exolescitque non ob imbecillitatē solum, sed etiam ob subtilitatem, qua aliorum odorem etiam superat: cum subtilis eius aura inclusione collecta aliis antecellat, & quoquo versum differatur, qua etiam de causa cito vicissim superata senescit Nā quicquid tenue est & molle, illud idem protinus infirmum est. istud & quędam vina faciunt, vt prægustata aliorum gratiæ officiant: nonnulla vsque adeò etiā vt alia non facile admittantur, [70] velut Erythræū, quod salsum est & molle. entendum enim est, vt causam è similibus ducamus. est autem istud rhodino peculiare, vt fere & quod ante diximus. Nam prope omnibus, capitis dolorem facientibus hoc, vt dixi, grauitatem oēm & dolorem etiam ab vnguentis creatum discutit: cuius sane ex iis, quæ memorauimus, perspicua causa est: siquidem & dominatur, & quocunque peruadit & insinuat. nam alia quæ capiti molesta sunt grauitatem habent

ἄλλο πολύοσμον, καὶ μιγνύμενα τῷ οἴνῳ τῷ εὐώδει, ἡδίω. παραιρεῖται γὰρ ἡ βαρύτης αὐτῶν, ἐπεὶ καὶ ἡ σμύρνα αὐτὴ πρὸς τὰς ἀναθυμιάσιν, βρεχθεῖσα ἐν τῷ γλυκεῖ. καθάπερ ἐν τοῖς πρότερον ἐλέχθη· πρὸς δὲ τὰς δυνάμεις σκεπτομένοις δόξειεν ἂν ἄτοπον εἶναι τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τοῦ ῥοδίνου. κουφότατον γὰρ ὂν καὶ ἀσθενέστατον, ἀφανίζει τὰς τῶν ἄλλων ὀσμάς, ὅταν προσμυρισθῶσι. διὸ καὶ οἱ μυροπῶλαι τοὺς ἐπιδιστάζοντας καὶ μὴ ὠνουμένους παρ' αὐτῶν, ἐπιμυρίζουσι τούτῳ πρὸς τὸ μὴ αἰσθάνεσθαι τὰ παρὰ τῶν ἄλλων· [69] αἴτιον δ' ὅτι λεπτότατον ὂν καὶ προσφιλὲς τῇ αἰσθήσει διὰ τὴν κουφότητα, μάλιστα διικνεῖται καὶ συμπληροῖ τοὺς πόρους. ὥσθ' ἡ αἴσθησις, κατειλημμένη, καὶ πλήρης οὖσα, κρίνειν ἀδυνατεῖ. δύο γάρ εἰσι τρόποι, τάχα δὲ τρεῖς, οἱ κωλύοντες τὴν κρίσιν· εἷς μέν, ὁ νῦν εἰρημένος· ἄλλος δέ, ὁ ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν, ὥσπερ μεθύσκων τὴν αἴσθησιν καὶ καρηβαρεῖν ποιῶν· τρίτος δέ, ὅταν προκαταληφθῇ τῷ βελτίονι. τὸ γὰρ ἐπεισάγειν τὸ χεῖρον, οὐ ῥᾴδιον. οὐ δέχεται γὰρ ἡ αἴσθησις. ὥσπερ δ' οὐδ' ἐπὶ τῶν χυλῶν, καὶ ὅλως τῶν κατὰ τὴν τροφήν. κατισχαίνειν δὲ δοκεῖ τὸ ῥόδον καὶ τὴν σύνθετον ὀσμήν· ὅταν γὰρ ἀκμάζῃ τὸ ἄνθος, ῥοδίζουσι τὰς συνθέσεις· ἀνοιγόμεναι, ὄζουσι τούτου μόνου, καὶ μάλιστα· παύεται δὲ ταχὺ καὶ λήγει διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ λεπτότητα, δι' ἣν καὶ ἐξόζει τῶν ἄλλων. λεπτὴ γὰρ οὖσα ἡ ἀναπνοή, καὶ ἡ θερισμένη τῇ κατακλίσει, προτερεῖται τῶν λοιπῶν, καὶ διαδίδοται πανταχοῦ. διὰ ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἀπολήγει ταχὺ καὶ καταπρατεῖ πάλιν. ἀσθενὲς γὰρ τὸ λεπτὸν καὶ μαλακόν. ποιοῦσι δέ τινες τοῦτο καὶ τῶν οἴνων. ὥστε προποθέντες, ἀπαλμίζειν τὴν τῶν ὅλων ἡδονήν. ἔνιοι δ', ὥστε μὴ ἐπιδέχεσθαι ῥᾳδίως τοὺς ἄλλους, [70] ὥσπερ ἐρυθραῖος, ἁλικός τις ὢν καὶ μαλακός. τὴν αἰτίαν πειρατέον ἐκ τῶν ὁμοίων λαμβάνειν· ἔχει δὲ [καὶ] τοῦτ' ἴδιον τὸ ῥόδινον, ὥσπερ σχεδὸν καὶ μικρῷ πρότερον εἴρηται. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα τὰ πλεῖστα κεφαλαλγεῖ. τοῦτο δ' ὥσπερ ἐλέχθη, λυτικὸν καὶ βάρους καὶ ἀλγηδόνος, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν μύρων· ἤδη αἰτία, φανερὰ διὰ τῶν προειρημένων, εἴπερ ἐπικρατεῖ καὶ διαλύεται πανταχοῦ τὰ

χοῦ· τὰ μὲν γὰρ ἀλλ' ὅσα κεφαλαλγῆ, βαρέα διὰ τὸ ἐκ τοιούτων συγκεῖσθαι, τὰ μὲν, ῥιζῶν. τὰ δὲ, ὀπῶν.[71] τοῦτο δὲ καὶ τῇ ὀσμῇ ἐλαφρὸν, καὶ τῇ θερμότητι σύμμετρον, εἰς τὸ συμπέψαι καὶ διανοῖξαι τοὺς πόρους.[72] οἱ γὰρ δὴ πόνοι, τῆς κεφαλῆς ἢ καθυγραινομένης, ἢ πνευματουμένης τῷ ἐναπολαμβάνεσθαι. ὥστε τὸ μὲν ἐκκρῖναι δεῖ, τὸ δὲ πέψαι ἢ ἀφελεῖν. πρὸς ἅπαντα δὲ ἡ θερμότης χρήσιμον καὶ εἰς ἀφαίρεσιν, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ πέπτειν καὶ διανοίγειν τοὺς πόρους. εἰς ἃ συμβάλλεται τὸ ἐν τῷ ἁλὶ πεποιῆσθαι.[73] καὶ γὰρ ἀναστομοῦσι καὶ διαθερμαίνουσιν οἱ ἅλες. ἡ δὲ εὐοσμία καὶ ὁρμήν τινα ποιεῖ πρὸς τὴν κίνησιν.[74] ἀγαθὸν δὲ δοκεῖ καὶ πρὸς τοὺς κόπους εἶναι, τῇ θερμότητι σύμμετρον ὂν καὶ τῇ κουφότητι καὶ τῇ διαλύσει, πρὸς τοὺς ἐντὸς πόρους. ὡς δέ τινές φασιν, οὐχ ἧττον ἢ κύπρος ἐπὶ τούτου. μαλακὴ γὰρ ἡ ὀσμὴ καὶ προσφιλὴς τῷ χρώματι καὶ ἡ ταύτης. καὶ ταῦτα μὲν καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ὥσπερ ἴδιον ἂν εἴη·[75] τοῦ ῥοδίνου δὲ αἱ μίξεις καὶ ἐν ταῖς ὀσμαῖς καὶ ἐν τοῖς χυμοῖς, ἐὰν ἡρμοσμέναι τυγχάνωσιν, ἔχουσί τινα χρείαν· αἱ μὲν, ἀφαιροῦσαι τὴν βαρύτητα καὶ τὴν ἰσχύν· οἱ δὲ, εὐοσμίαν τινά· οἱ δὲ, γλυκύτητα ἐμποιοῦντες, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν οἴνων. καὶ γὰρ ὁ ἐν Θάσῳ, ὁ ἐν πρυτανείῳ διδόμενος, θαυμαστός τις, ὡς ἔοικε, τὴν ἡδονὴν, ἠρτυμένος ἐστίν. ἐμβάλλουσι γὰρ εἰς τὸ κεράμιον † σταῖς, μέλιτι φυράσαντες· ὥστε τὴν μὲν ὀσμὴν ἀπ' αὐτοῦ, τὴν δὲ γλυκύτητα ἀπὸ τοῦ σταιτὸς λαμβάνειν τὸν οἶνον. συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ κατὰ τὰς τῶν οἴνων μίξεις· οἷον ἐάν τις κεράσῃ εἰς σκληρὸν καὶ εὔοσμον μαλακῷ καὶ ἀόσμῳ, καθάπερ τὸν ἡρακλεώτην καὶ τὸν ἐρυθραῖον· τοῦ μὲν, τὴν μαλακότητα· τοῦ δὲ, τὴν εὐοσμίαν παρεχομένου· συμπίπτει γὰρ ἅμα καὶ τὰ κακὰ ἀλλήλων ἀφανίζειν τῇ μαλακότητι θάτερον· πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας οἱ ἔμπειροι λέγουσι καὶ ἴσασι κράσεις. ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ὀσμῶν εὔλογον συμβαίνειν καὶ ἐπὶ τῶν χρωμάτων, ἄν τις λαμβάνῃ τὰς ἁρμοττούσας μίξεις. τοῦτο μὲν οὖν ἴδιον τοῦ ῥοδίνου.[76] τόδε δὲ κοινὸν ἐπὶ πάντων ἀπόρημα· τί δή ποτε ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ χλωροῦ ἥδιστα φαίνεται. διὸ καὶ οἱ μυ-

habēt omnia, quod ex eiuſmodi vel radicibus vel ſuccis conſtēt:[71] cùm iſtud & odore ſit leue, & calore moderatū ad coquendum pariter & meatus aperiendum.[72] Nam capitis dolor vel redundantis vel inflati incluſa noxa generatur, vt partim excernendum ſit, partim maturandum aut tollendum: quibus prodeſt omnibus calor nō tollēdis ſolum, verum etiam cōcoquendis multo magis, ſed & meatibus aperiendis. huc etiam facit, eius ex ſale apparatio.[73] ſal enim foramina laxat, & calfacit, ipſaque odoris iucunditas motus quandam incitationem & impulſionē affert.[74] ſed & laſſitudini quoque conferre rhodinum videtur, ex caloris moderatione, leuitate, & quadam in intimos meatus inſinuatione: & quemadmodum nonnulli prædicant, non minus quam rhodinum cyprus. blandus enim eius etiam eſt odor & corpori gratus. verum iſta quæque iſtis ſimilia ſunt, velut propria fuerint.[75] rhodini autem admixtio & in odoribus & in ſuccis, ſi commode fiat & apte, vſum aliquem habet, cum odorum grauitatem, atque vim edomet: ſuccis autem modo odoris gratiam, modo dulcedinem adiiciat, quod & in vini generibus accidit. nam quod in Inſula Thaſo prębetur in prytaneo, mirifica ſuauitate eſt ex cōditura: offā enim farris ex melle ſubactam in doliū mittunt. nam vinum domo odorem à ſe habet, ſuauitatem ab offa mutuatur. quod & in miſcēdis vini generibus accidit, vt ſi quis in duriuſculum & fragrans, lenis & inolētis notam miſceat, velut heracleoticum, & erythræum, vno lenitatem, altero odoris iucunditatem conferente. ita fit enim, vt alterū alterius vitium mutuo corrigat, lenitate & odoris bonitate. multas etiam alias homines periti narrant, atque callent temperationes: quod in odoribus quoque conſentaneum eſt, & coloribus euenire, ſi quis commode ſciteque miſceat. verum iſtud quidem rhodini proprium eſt.[76] Quæſtio autem quædam exiſtit ad omnia pertinens, cur à prima palmæ parte ſuauiſſima ſint, vnde

vnguentarii eam semper partem vnguento tangunt. causa ex contrario sumenda est, quòd calor è statu demoueat atq; mutet. vnguentorum autem omnium satis celer sensus iam est ex cutis cōmercio. 77 Quæritur etiam cur qui vnguentis madere vulgò non solent, vehementius iis oleant, quos assiduè vnguentarios videmus. ac fortasse dici potest ob insolentiam opinione magis quam veritate niti: sed si verum est, alterum videtur multis aliis, quibus obscuratur, odoribus tanquam cōfundi, etiam admixta cute: alterum velut integrū & syncerū rara laxitate cōcipi, moraq; sensui significationem sui date. contrà etiam ratio informari potest: minus, quia non consueuerint recipi, diutiusque redolere, qun tardius commisceantur. Verum istud & aliquantò leuius est, nec plane confessum. 78 corpus, caput, aliaq; potissimū feriunt, diuque suis acrioribus valent odoribus, magalion, ægyptium, amaracinum: quę autē imbecilliora sunt, nec odoris multi, leuem auram emittentia, celeriter expirant atque deficiunt, vt rhodinum, & cyptus. 79 sunt quæ in posterum diem melius olent, difflata, si qua inerat, odoris grauitate. sunt & nonnulla omnino durabilia magis, 80 vt nardus & irinum: sed omnium vel maxime ea, quæ viribus plurimum pollent. quædam in lauatione remissioneque animi ac ludo odorem ferè incolumem conseruant, nec inquinant: 81 quædam spurcata sudorum graueolentiam augent, fœtore quodam & vitio incessente. verum de vnguentorum confectione atque viribus hactenus. 82 siccorum permixtio, vnde diapasmata, & compositiones conficiuntur, haudquaquam definitam poscit rerum certarum temperationem, sed quo quis plura variaque magis miscuerit, tanto præstantior & suauior odor extiterit, species istas aromatum vulgares promptasque simul omnes miscent ad vsum. in iis dant operam, non vnius priuatim, sed omnium communis quidam odor esse videtur. proinde aliquot dierum interuallo subinde arculis reclusis excellentem odorem eximunt, & vehementiora par-

ροπῶλαι τῷ μυρίζουσι τὸ μέρος. τὴν δ᾽ αἰτίαν ἐκ τοῦ ἐναντίου ληπτέον· ὅτι τὸ θερμὸν ἐξίστησιν, οὔτ᾽ ἀλλοιοῖ. ταχεῖα δ᾽ ἤδη ἡ αἴσθησις τοῖς μύροις ἀναμιγνυμένοις τῷ χρώματι. 77 Ἀπορεῖται δὲ, διότι οἱ μὴ εἰωθότες μυρίζεσθαι, μᾶλλον ἐξόζουσι τῶν συνεχῶς μυριζομένων. εἴη μὲν γὰρ ἂν λέγειν καὶ ὅτι φαντασία, καὶ οὐκ ἀλήθεια, διὰ τὸ μὴ εἰωθός. εἰ δ᾽ οὖν καὶ ἀληθὲς ἔοικε τὸ μὲν οἷον συναναμίγνυσθαι πλείοσιν ὀσμαῖς ἑτέραις ὑφ᾽ ὧν ἀμαυροῦται συγκαταμιγνυμένου καὶ τοῦ χρώματος, καὶ τὸ ὥσπερ ἀκέραιον δέχεσθαι τὸ μανὸν, καὶ ἐκφαίνειν τῇ αἰσθήσει χρονιζόμενον. εἴη δ᾽ ἂν καὶ ἐναντίως λαβεῖν, ὡς ἧττον δεχομένου διὰ τὸ συνήθες. βραδύτερον δ᾽ ἀναμιγνύμενα, πλείω χρόνον ἐξόζειν· καὶ τοῦτο μὲν ἔλαττον καὶ οὐ φανερῶς ὁμολογούμενον. 78 ἅπτεται δὲ μάλιστα τοῦ χρωτὸς καὶ κεφαλῆς καὶ τῶν ἄλλων, καὶ πλεῖστον χρόνον ἐμμένει ταῖς ἰσχυροτάταις ὀσμαῖς, οἷον μεγαλεῖον, αἰγύπτιον, ἀμαράκινον· τὰ δ᾽ ἀσθενῆ καὶ πολύοδμα, κούφην ἔχοντα τὴν ἀναπνοὴν, καὶ ταχεῖαν ποιεῖ καὶ τὴν ἀπόληψιν· ὥστε τό τε ῥόδινον, καὶ ἡ κύπρος. 79 ἔνια δὲ καὶ εἰς τὴν ὑστέραν οὐ χεῖρω νομίζειν, διαπεπνευκυίας εἴ τις ἐνῆν βαρύτης. τὰ δὲ, καὶ ὅλως ἔμμονα μᾶλλον, 80 ὥσπερ ἡ νάρδος καὶ τὸ ἴρινον. πάντων δὲ μάλιστα τὰ ἰσχυρότατα. καὶ τὰ μὲν, ἔν τε τοῖς λουτροῖς καὶ τῇ ἀνέσει διατηρεῖ πως τὴν ὀσμὴν, ἢ οὐ συγκακύνει. 81 τὰ δὲ κακωόμενα, πλείω ποιεῖ δυσωδίαν αὐτῶν τῶν ἱδρώτων, ὡς ἂν σήψεώς τινος ἢ διαφθορᾶς γινομένης. καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς τῶν μύρων ποιήσεώς τε καὶ δυνάμεως, ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω. 82 τὰ δὲ περὶ τὴν τῶν ξηρῶν μίξιν, ἐξ ὧν διαπάσματα καὶ αἱ συνθέσεις, οὐκ ἔτι ζητεῖ μίξιν τῶν δὲ τινων ὡρισμένως, ἀλλ᾽ ὅσῳ ἄν τις πλείω καὶ ποικιλώτερα μίξει, τοσούτῳ καὶ ἡ ὀσμὴ λαμπροτέρα καὶ ἡδίων. ὥσπερ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρωμάτων τῶν προχείρων. εἰς ταὐτὸ γὰρ μιγνύντες ἅπαντα, χρῶνται. ζητοῦσι δὲ τούτοις καὶ σπουδάζουσιν. ὥστε μὴ ἑνὸς, ἀλλὰ πάντων κοινήν τινα τὴν ὀσμὴν εἶναι. διὸ καὶ ἀνοίγοντες διά τινων ἡμερῶν,

[τὸ]

[τὸ] δὲ ὅλον ἐξαιροῦσιν ἀεὶ καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἐλάττω μιγνύουσιν. ὥσπερ † τὸ δὲ ὅλως, [83] οὐ μιγνύουσιν, ὥσπερ τὸ ἐρυσίσκηπτρον, ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον ἐλέχθη. [84] βρέχουσι δὲ, συντιθέντες τῷ οἴνῳ τῷ εὐώδει· [καὶ] ἔοικε δ' οὕτω χρήσιμον εἶναι πρὸς τὰς εὐοσμίας. εἴ γε καὶ οἱ μυρεψοὶ χρῶνται. μένουσι δὲ πολὺν χρόνον αἱ συνθέσεις. ἡ δὲ χρῆσις τούτων μὲν, τὴν τῶν ἱματίων ὀσμήν· τῶν δὲ διαπασμάτων, εἰς τὴν στρωμνὴν, ὅπως πρὸς τὸν χρῶτα προσπίπτῃ· καὶ γὰρ ἅπτεται μᾶλλον καὶ ἔμμονος † νεώτερον τοῦτο, καὶ ὥσπερ ἀντ' ἐκείνου τοῦτο ποιοῦσιν. [85] οἱ δὲ, πρότερον ἐνέβαλον οἴνῳ καταβρέχοντες εὐώδει, πρὸς τὸ παραιρεῖσθαι τὴν ὀσμήν. ἔνιοι δὲ καὶ μελικράτῳ. τὸ γὰρ ὅλον, ἄμφω ταῦτα συνεργεῖ πρὸς εὐοσμίαν· διαμένουσι δὲ αἱ συνθέσεις. φανερὸν δὲ ἐκ τούτων, ὅπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη. διότι τὰ ξηρὰ καὶ εὐοσμότερα πρὸς ἄλληλα τῆς ὀσμῆς. [86] αἱ δὲ τῶν ζῴων ὀσμαὶ, κατὰ τὰς ἰδίας γίνονται φύσεις. ἑκάστῳ γάρ ἐστί τις οἰκεία κατὰ τὴν κρᾶσιν. αὗται δὴ ἡδεῖαι μὲν καὶ καθαραὶ, καὶ κατὰ τὰς ἀκμὰς, καὶ ὅταν εὖ ἔχωσιν ἑαυτῶν. ἔτι δὲ ἡδίους ἁπαλῶν καὶ νέων ὄντων. [87] πλεῖσται δὲ καὶ κακωδέσταται περὶ τὰς ὀχείας. καὶ ὅλως συντηκομένων καὶ καμνόντων σωμάτων. [88] διὸ καὶ οἵ τε τράγοι καὶ οἱ ἔλαφοι καὶ λαγοὶ καὶ τἄλλα, τότε μάλιστα ὄζει. [89] θαυμαστὸν δὲ φαίνεται καὶ ἴδιον τὸ συμπάσχειν τὰς τραγέας, ὅταν ἡ ὥρα καθήκῃ τῆς ὁρμῆς. αἴτιον δὲ δηλονότι, τὸ ὑπολείπεσθαί τινα ἐν τῷ δέρματι δύναμιν ἢ ὑγρότητα τοιαύτην, ἀφ' ἧς ἡ ὀσμὴ γίνεται καὶ ζώντων· κινουμένης οὖν καὶ διαθερμαινομένης ταύτης ὑπὸ τοῦ ἀέρος, εὔλογον καὶ τὰ δέρματα καθ' ὅσον ἐπιβάλλει· διὸ καὶ ὡς πρῶτον αἴτιον ἡ διάθεσις. τότε γὰρ καὶ οἱ μὴ ὀχεύοντες ὄζουσι καὶ οἱ ἄγονοι, καὶ αἱ αἶγες ὅλως· ἡ δὲ ὀχεία τότε μὲν μεγάλην μερίδα συμβάλλεται. καθ' αὑτὴν δὲ αἰτία γίνεται τῆς διαθέσεως. [90] εὐλόγως δὲ τὰ μύρα φαρμακώδη, διὰ τὴν τῶν ἀρωμάτων δύναμιν. καὶ γὰρ τὰ ἀρώματα τοιαῦτα. [91] δηλοῖ δὲ τά τε κατα-

parcius adhibent, vt coſtum & amomum: [83] quædam in totum non admiſcent, vt eryſiſceptrum, de quo paulò antè verba feci. [84] in compoſitionibus autem ea vino macerant odorato. vinum enim videtur ad odoris conferre bonitatem, cum præſertim eo quoque vnguentarii vtantur, diu porrò permanent compoſitiones, earumque vſus ad veſtium commendationem valet, velut diapaſmatum ad ſtragulum, vt corpori adiiciantur. Nam & incêprant magis olere, & fragrant iucundius, atque hoc illius vice faciunt. [85] ſuperiores autem vino perfuſa odorato coniiciebant ad odoris emêdationem, nonnulli mulſo: Nam iſta duo planè ad odoris bonitatem faciunt. ætatem autem compoſitiones ferunt. ex iis perſpicuum eſt, quod ſupra dixi, ſicca inter ſe mixta mutuis odoribus iucundiores odoratus habere. [86] at verò animantibus odores pro ſua cuique natura attributi ſunt. nam ſuus cuique eſt pro temperamento: qui quidem iucundus eſt & ſincerus in ætatis vigore & optima corporis habitudine. ſuauior etiam in tenera ineunteque ætatula: [87] acerrimus verò idemque viroſiſſimus initus tempore, atque omninò tabeſcentibus, ægriſque corporibus. [88] itaque hirci, cerui, lepores, reliquaque animalia tum maximè olent. [89] ſed admirabile proſus eſt & ſingulare, quod pellibus hircinis vſu venit, vt repente fœtoris tempore contagio ad eas pertineat. cauſa eſt vim aliquam in exuuiis relinqui, aut humorem eiuſmodi, qui in viuis quoque odorem exciter, quo ab aere agitato, & calefacto, conſentaneum eſſe, pelles pro ſua quoque virili moueri. itaque prima cauſa in habitu eſt. tum enim olent qui neque coëunt, neque generando ſunt, atque adeò ipſæ capræ: ac bonam quidem magnamque partem coitus tum affert: iuſta tamen per ſe cauſa habitus eſt. [90] iure verò vnguenta propter aromatum vim medicata ſunt: ea enim natura ſpecies omnes aromaticè prædita ſunt. [91] declarant autem cataplaſmata, & quæ malagmata nonnulli vocant, quid valeant, cùm panos & ſuppurationes diſſipent, & alia pleraque mutent, non in

summo tantùm corpore, verum etiam in profundo, vt si cuius præcordiis pectorique forte illinantur, is cõtinuò ructus odoratos edat. non desunt quæ ad lotium faciant & odoratum reddant. Sed illud multò maius, si capiti quis illinat, in vrinam vsque odorem aromatum permanare. aluum etiam vt dixi, iris mouet:[92] quæ omnia sæpè declaraui, faciunt, quod quæ suapte natura acerba & subamara sint, eadem etiam calfaciant, & rectà corporis foramina subeant. [93] Nam cum incidendi vi & calfaciendi prædita sint, quod adstringere pariter, & calfacere possint, efficitur vt ducere etiam queant & concoquere, atque adeo interpolare & immutare.[94] huiusmodi autẽ natura consensio atque contagio in aliis etiam quodammodo euenit. vinũ enim cum vua efflorescens tentari videtur, & allia, cœpeque tum acerrimi sunt odoris, cum in terra germinant. sed istis præterea accidit, vt vnà etiam ipsa germinent. [95] atque omnino omnia quæ tunicata constant radice, modo non exaruerint, germinationis tempore mouentur, cùm insita cuique vis sollicitetur & excitetur.[96] sed omnium istorum admirationem facile superat, quod in adipe vrsino euenit, qui latebrarum tempore exũdat, intumescensque vasa implet. [97] verum cur Democritus sapores ad gustatum refert, odores, & colores nõ itẽ ad subiectũ cuique sensum? Nam id ex figuris factum oportuit. an vero istud in omnes conuenit? cum præsertim omnes vel solius, vel potissimum huius attributiones & differentias edisserant, vt in colore cãdidum & nigrum: sic & in sapore dulce et amatum, non vt in odoribus. Non enim istud est bene olens, aut male: nec quędam facile confundi, quædam admixtionis aliena esse: nec in tractabilibus, quibus multa statim subiecta sunt, durum, molle, scabrum, leue: sed in voce potius graue & acutum. Mixturã succi fugitãt, partim quod ita diuidui nõ sint, vt ex duob. res vna coalescat, velut aqua oleũ, pituita sãguis, omnino-

πλάσματα, καὶ ἃ δὴ † τινὲς μαλάγματα καλοῦσιν, οἷον ἀποδείκνυνται δυνάμεις· τά τε φύματα καὶ τὰ ἀποστήματα διαχέοντα, καὶ ἄλλα πλείω τῶν κατὰ τὸ σῶμα διαλλοιοῦντα ἐπιπολῆς μὲν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν βάθει· οἷον ἄν τις καταπλασθῇ τὰ ὑποχόνδρια καὶ τὸ στῆθος, εὐθὺς σὺν τοῖς ἐρυγμοῖς ἀποδιδόασιν εὐώδεις τὰς ὀσμάς· ἔνια δὲ καὶ εἰς οὔρησιν ἄγει, συνεξόζειν ποιοῦντα ἑαυτά. ἐπὶ δὲ τούτου μεῖζον, ὅτι καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἄν τις καταπλάσῃ, δίδωσι τὴν ὀσμὴν εἰς τὰ οὖρα τὴν ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων· ἐπεί γε κοιλίαν κινεῖ καὶ ἡ ἶρις, ὥσπερ ἐλέχθη. [92] πάντα δὲ ταῦτα ποιεῖ, καθάπερ πολλάκις εἴρηται, διὰ τὸ φύσει στρυφνὰ καὶ ὑπόπικρα, θερμαντικὰ καὶ εὐδίοδα πρὸς τοὺς πόρους εἶ(ναι). [93] τμητικὰ γὰρ ὄντα καὶ θερμαντικὰ, καὶ στύφειν ἅμα καὶ θερμαίνειν δυνάμενα, καὶ ἐξάγειν καὶ ἐκπέττειν δύναται, καὶ τὸ ὅλον, ἀλλοιοῦν καὶ μεταβάλλειν. [94] συμβαίνει δὲ τρόπον τινὰ καὶ ἐν ἄλλοις ἡ τοιαύτη συμπάθεια· καὶ γὰρ οἶνος ἅμα τῇ σταφυλῇ δοκεῖ συναυθεῖν, καὶ τὰ σκόροδα καὶ τὰ κρόμμυα τότε δριμύτατον ὄζειν, ὅταν ἐν τῇ γῇ βλαστάνῃ. πλὴν τούτοις δ' ἅμα συμβαίνει καὶ αὐτοῖς βλαστάνειν. [95] ὅλως δὲ πάντα κινεῖται τὰ φλοιόρριζα μὴ ἀπεξηρασμένα κατὰ τὰς βλαστητικὰς ὥρας. ἡ γὰρ ἐνυπάρχουσα δύναμις, ἐν αὐτοῖς κινεῖται. [96] θαυμασιώτατον δὲ τῶν τοιούτων τὸ ἐπὶ τοῦ στέατος τῆς ἄρκτου συμβαῖνον. ὅπερ ἅμα ταῖς φωλείαις ἐπαίρεται καὶ ἐκπληροῖ τὰ ἀγγεῖα. [97] τί δή ποτε Δημόκριτος τοὺς μὲν χυλοὺς πρὸς τὴν γεῦσιν ἀποδίδωσι· τὰς δ' ὀσμὰς καὶ τὰς χρόας, οὐχ ὁμοίως πρὸς τὰς ὑποκειμένας αἰσθήσεις; ἔδει γὰρ ἐκ τῶν σχημάτων. ἢ τοῦτο γε πρὸς ἅπαντας κοινόν. ἅπαντες γὰρ, οἱ μὲν μόνης, οἱ δὲ μάλιστα ταύτης τὰ πάθη λέγουσι καὶ τὰς διαφοράς. ὡς ἐν χρώμασι λευκὸν καὶ μέλαν, καὶ ἐν χυλοῖς γλυκὺ καὶ πικρὸν, οὕτως ἐν ὀσμαῖς· οὐ γὰρ δὴ τοῦτο εὔοσμον καὶ κάκοσμον. [98] ἔτι ἢ τὰ μὲν εὔμικτα, τὰ δ' ἄμικτα οὐδ' ἐν ἁπλοῖς· πλείω γὰρ εὐθὺ τὰ ὑποκείμενα, σκληρὸν, μαλακὸν, τραχὺ, λεῖον· ἀλλὰ μᾶλλον ἐν φωναῖς, ὀξὺ καὶ βαρύ. ἄμικτοι χυλοὶ οἱ μὲν, τῷ μὴ καταμείξεσθαι, ὥστ' ἐξ ἀμφοῖν, οἷον ὕδωρ,

ὕδωρ, ἔλαιον, φλέγμα, αἷμα. [99] ὅλως πᾶν τὸ ἐπινέον ἢ τὸ διαιρούμενον· ὥσπερ τὸ ὄξος καὶ τὸ γάλα· τὸ γὰρ τῇ πιέσει καὶ τρίψει μιγνύμενον, ἑτεροειδές. [100] ἄλλον δὲ τρόπον οἱ μὴ εὔμικτοι πρὸς τὴν χρείαν· οἱ καὶ λυμαινόμενοι ἀλλήλοις· οἷον ἡ θάλαττα καὶ τὰ νιτρώδη καὶ πικρὰ ὕδατα τοὺς οἴνους, καὶ τὰ πότιμα, ἐὰν μὴ εὐθὺς χρῆταί τις. [101] ὀσμαὶ δὲ, αἱ μὲν οὕτως ἄμικτοι πλείους· καὶ ὥς τε καθόλου λαβεῖν, καὶ κακώδεις ταῖς κακώδεσιν· ὡς δὲ μὴ ἕν τι τὸ ἐξ ἀμφοῖν, ἔργον εὑρεῖν, μὴ ἀδύνατον. εἰς τὴν τοιαύτην δὲ δύναμιν ἅπαν, ὡς εἰπεῖν, πάνυ εὔοσμον· ἀλλ' ἔνθα μὲν ἴσως χείρω ποιεῖ· ἔνθα δὲ βελτίω, καθάπερ ἐπὶ τῶν μύρων. τὰ μὲν γὰρ ἀφαιρεῖται τὸ εὔκρατον καὶ σκληρόν. τὰ δὲ ἀποθηλύνει, καὶ ὥσπερ ἐξυδατοῖ τὰς ὀσμάς· ἐν δὲ τοῖς ξηροῖς, ἅπασαι πάσαις μίγνυνται· τὰ γὰρ διαπάσματα, ὅσῳ ἂν εἴη πλειόνων, ἀμείνω. ποιεῖ δὲ καὶ ἡ τοῦ οἴνου κατάμιξις καὶ μύρα ἔνια καὶ θυμιατὰ εὐοσμότερα, καθάπερ τὴν σμύρναν. δοκεῖ δὲ καὶ τὸ μύρον ἡδύνειν τοὺς οἴνους· διὸ καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ οἰνοποιΐᾳ μιγνύουσιν. οἱ δὲ οὕτως ἐπιχεόμενον πίνουσιν. [102] οὐκ ἄλογον δὲ, συνεγγὺς τὰς αἰσθήσεις οὔσας, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ὑποκειμένοις ἔχειν τινὰ ἐπικοινωνίαν. ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πᾶν, οὐδεὶς οὔτε χυλὸς ἄοσμος, οὔτε ὀσμὴ ἄχυλος. τοῦτο δὲ, ὅτι οὐδεμία ἐκ μὴ ἔχοντος χυλόν. συμβαίνει δὲ καὶ μεταβάλλειν τὰς ὀσμὰς ἅμα τοῖς χυλοῖς, ὥσπερ ἐπί τε τοῦ οἴνου καὶ ἐπὶ καρπῶν τινῶν. ἐνίων δὲ καὶ ἐν τῷ ἄνθει πρότερον, ὥσπερ τῶν βοτρύων. ἡ δὲ τῶν μύρων, εἰς ἀκμὴν μόνον, καὶ οἷον φθίσιν. μετακινοῦνται δὲ ἐν ταῖς ἔτους ὥραις πάνθ', ὡς εἰπεῖν. μάλιστα δὲ τὰ ἀσθενέστατα· τὰ δὲ ἄνθινα, καθ' ἣν ὥραν ἀνθεῖ τὸ ἄνθος, τὰς συνθέσεις ποιοῦσιν ἐκ τῶν ἀρωμάτων, θραύσαντες πολλὰ καὶ μίξαντες εἰς ταὐτὸ, κλείουσιν εἰς κιβώτιον. εἶτ' ἀνοίγοντες διά τινων ἡμερῶν, ὅταν μάλιστα ὄζειν δοκῇ, τότ' αἴρουσι. καὶ πάλιν δὲ [καὶ πάλιν] διαδύοντες χρόνον, ὅπως ἂν μηδενὸς ἐνόζῃ. θαυμαστὴν δὲ ὀσμὴν λαμβάνει τὰ ἱμάτια εἰς ταῦτα τιθέμενα. τὸ δὲ [τῆς] βαλάνου τῆς αἰγυπτίας μύρον. αὐτὸ μὲν οὐκ ἄγαν ἀναπνεῖ· μιγνύμενον

[99] omninoq; quicquid ſupernatat aut dirimit, vt acetum & lac: quod enim premendo terendoq; miſcetur, alterius cuiuſdam eſt generis: [100] alio modo qui ad vſum rectè temperari non poſſunt, atq; etiam corrumpunt, vt aqua marina, nitroſa, amara, vinum: atque adeò quę potui eſt, niſi quis ſtatim vtatur. [101] odores autem ad hoc ſanè exemplum plurimi miſceri inter ſe non poſſunt: atque vt in ſummam conferam, omnes qui maleolent. Cæterùm illud quidem genus, in quo vna ex ambobus vis non temperetur inueniri non poteſt. Verum ad hanc rationem omnia ferè iucundè fragrauerint. eſt tamen vbi fortaſſe deteriora reddant: eſt vbi meliora, velut in vnguentis. quædam enim immoderationē emendāt, & tāquam duritiem: quædam odores effœminant, & tanquam diluuntur. in ſiccis autem omnes omnibus miſcentur. Nam diapaſmata quanto ex pluribus confundas, tanto præſtantiora ſunt. quin etiam vnguenta quędam & ſuffimenta vini admixtio commendat, vt myrrham: vnguento contrà vinum condiri videtur. proinde quidā vnguentū in vindemia vino miſcent, quidam ex tēpore infuſum ebibunt. [102] non eſt autē abſurdū tantam ſenſuum horum vicinitatē in eadem materia verſantium aliquid habere commercii atque ſocietatis. Nam vt vno verbo complectar, nullus ſapor odoris eſt expers, nulluſq; viciſſim odor ſaporis. atq; huiuſce rei cauſa eſt, quod odor nullus ex eo oriri poteſt, quod ſapore careat. Vſu venire etiam ſolet, vt cū ſaporib. immutētur odores, vt in vino & & quibuſdam fructib. quorundam vero etiam maturius in flore, vt racemorum. at in vnguentis ſola mutatio eſt vigoris & tanquam ſenectæ. Sed tamen anni tēporib. omnia propè dixerim etiam tentantur, maximè vt quæque infirmiſſima ſunt. florea verò qua tempeſtate ſuus cuique flos viget. compoſitiones ex odoramentis faciunt, tuſa multa & eodem coniecta in arculas includentes, iis deinde certo quodam dierum interuallo reſeratis, quicquid plurimum redolere videtur, tollentes, iterūq; ac ſæpius interpoſita aliquot dierū mora, ne qua priuatim ſpecies oboleat. mirificū autē odorē concipiūt veſtes in iis cōditæ. glādis autē Ægyptiæ vnguentū non ſanè nimiū odoris efflat. admixtū tamē aliorū

addit bonitati, potissimum iridis. 103 in rubro mari diffisis lapidibus pisciculi intus & squillæ aliæque bestiolæ innatæ inclusæq; visuntur, quas in omne cauum æramentum, similiter in omne vas ferreum, colligi cōiiciq; ferunt, rutilum & candidum: nonnihil autem intercedere rationis & affinitatis cum stanno: coniici autem non ob capacitatem, sed ob amaritudinem.

δὲ, ποιεῖ τἄλλα βελτίω, μάλιστα δὲ τὴν ἶριν. 103 ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ διακοπτομένων τῶν λίθων, ἔνδον ἐμπεφυκότα φαίνεται ἰχθύδια καὶ καρίδες, καὶ ἄλλ' ἄττα ζῷα ἐπίκλη † ἀθλίνησι λέγουσιν εἰς πάντα χαλκὸν κοῖλον ἐμβάλλεσθαι σίδηρον ὁμοίως ἐρυθρὸν καὶ λευκόν. εἶναι δέ τινα λόγον πρὸς ὃν κασσίτερον ἐμβάλλεσθαι δ' οὐ μεγέθους χάριν, ἀλλὰ τῆς πικρότητος.

NOBILISSIMIS, DOCTISSIMISQVE VIRIS ACADEMICIS Cretensibus, Daniel Furlanus S.

INTER illa, quæ nostro sæculo desita, priscorum vsitata temporibus, magnam habent & iucunditatem, & vtilitatis plurimum afferunt, esse sine vlla dubitatione arbitror illa, quæ de vnguentorum compositionibus, viribus, conditura veteres memoriæ prodiderunt. Nam cum omnis antiquitatis ratio iucunda est, tum illa præsertim meo iudicio, quæ mores antiquorum in conuiuiis, coronas, vnguenta, vini temperationes, ciborū genera, & alia huiusce generis explicat. Nullus .n. penè veterū scriptorū est, apud quem non extet vnguentorū mentio, quorū non in deliciis modo erat vsus, sed etiam in valetudine & in re Diuina, vt vel hac ratione summa iis sit commendatio, quòd Deus Opt. Max. Iudæorum Duci sacri vnguenti compositionem præcepit, quam prophanis vetitam pro testimonii voluit tabernaculo, & Arca fœderis, quodque Christo seruatori mulier in Euangelio alabastrum Nardini in caput effudit preciosi, & fragrantissimi. Iam verò vtilitas etsi in sola antiquitatis cognitione non parua sit, maxima tamen est si viribus compositionum cognitis, simul & quæ possint præstare remedia quibusq; morbis adhiberi solitæ sint agnoscamus. quā partem cum medicina sibi meritò arroget, & accuratè, & eleganter olim excoluit. nostra verò tempestate, vt multa veterum inuenta perierunt, sic etiam hoc omninò desuetum est. Nec philosophia recusauit olim Myrothecium explorare, & siquid erat, quod naturæ cognitionem adiuuaret, declarare redditis causis. Nam Theophrastus summus philosophus, qui in hoc philosophandi genere, quemadmodum in omni philosophia admirabilem sese præstitit, librum edidit, in quo, vt optimè nostis, vt quadam vniuersè de odorum natura disputet, tamen totus penè in vnguentorum compositione, viribus, effectis est occupatus. illum ego cum ab Adriano Turnebo viro doctissimo emendatiorem editum, & in latinum conuersum animaduerterem, dubitaui mecum sæpenumero, an quemadmodum alios magni huius Philosophi libros, ita hunc quoque & latinum redderem, & Commentariis explicarem. sciebam enim futuros, qui me reprehenderent, quod lucis aliquid huic libro sperarem post Turnebum afferre posse. quem vt in aliis absolutæ eruditionis partibus, ita in hac nihil latuisse credibile est: tamen cum hic codex ita esset maculis refertus, vt multa fugisse potuerint virum illum alioquin diligentissimum, in conuersione autem aliquando sententiam non omnino reddat, qualem philosophus habere voluit, existimaui operæprecium me facturum, si Commentariis librum locupletarem, quibus & aliquas emendationes non infelici coniectura excogitatas adderem, & adnotarem, vbi potuit, & verior, & fidelior esse translatio. Nec ego quidem eo inficias, maximum fuisse in omni litterarum genere Adrianum Turnebum, hominem illum tamen agnosco, cuius naturæ consentaneum est, frequenter decipi. Hanc lucubrationem meam vobis dedico, viri nobilissimi, ac doctissimi,

ctissimi, cum enim illa sit Academia vestra, quæ non Cretæ modo, verum etiam omnibus ciuitatibus, vbi vigent doctrinarum studia, possit esse decori, & ornamento, egoque inter Academicos locum habeam vestra liberalitate non postremum: debui donum hoc Academiæ, tanquam Palladis, aut Apollinis templo consecrare; vt & quæ mea in illam sit pietas significarem, & me aliqua ex parte liberarem ab illo nomine, quod iam pridem ex vestris legibus mihi contraxeram. de vestrum autem omnium laudibus inprimisque clarissimi Viri Andreæ Cornelii Eloquentissimi, ac doctissimi Academiæ Principis aliqua dicerem, si & illa pene nota non essent omnibus, & ego possem in epistola oratorem agere, vt autem cætera sileam, illud nunquam desinam admirari, & extollere, quod cum hoc sæculo, quo vigent litteræ, quo omnes pene scientiæ reuiuiscunt, soli penè Cretenses quiduis potius sectentur, quàm studia, vos, quorum plurimis maxima sunt publica priuataque negocia facem aliis prætulistis, vt tandem aliquando vestro exemplo discant sapere. itaque vos Eloquentiæ studia excolitis, Poesim, Dialecticam, Mathematica, Philosophiam. atque ita excolitis, vt sine dubio ex Academia vestra prodituri sint viri præclarissimi? qui vt olim Argonautæ petebant pellem inauratam Arietis, sic illi Virtutis ardua superent, Musarumque amœnissima ocia consequantur. agite Viri præstantissimi, agite, vt immortalitatis parta laurea quàm longissime sitis à Vulgo: vt non sine ratione vobis illud nomen indidisse videamini, quod fausto omine concepistis. Ego pro virili nunquam desinam, & alios ad vestri imitationem adhortari, & si quid in præclarissimarum artium studiis valeo, totum illud conferre ad communem omnium vtilitatem. Interea Commentarium hunc accipite, & à maleuolorum calumniis non auctoritate modo, verum etiam doctrina defendite. Valete.

IN LIBRVM DE IGNE

COMMENTARII ET EMENDATIONES DANIELIS FURLANI.

Præfatio, in qua & Odoris natura, & Philosophi propositum explicatur.

DORIS naturā non eodē modo veteres cognouerūt, qui propterea varias habuere sentētias, quod odor sit diuina res; obscura tamē & inuoluta. Nā à prima hominum origine odoribus ac suffimentis Deos ad vota sua facilius euocare prisci crediderunt; nullaque religio extitit cui non odores in colendis Diis essent admodum familiares. at obscuritas vel eò præsertim maior est, quod homo cæterorum pene animalium pessimum habet odoratus sensum, quodque raro sine defluxione, aut sensu percipitur, aut animo cogitatur Odor. Vnde non iniuria diuinus Plato statuisse videtur, illum esse fumum, aut caliginem, quod non nisi cum exhalatione esse videatur. quæ sententia Platonicis etiam arrisit maxime & à Galeno fuit acceptata. Nā & ipse Odorum substantiam vaporosam esse fatetur, & Odorem non sine effluxu posse fieri qui à re odorata proficiscitur. substantiam igitur illi statuisse videntur odorem, potius quam accidens; nisi fortè dicat aliquis, quod & verisimilius videtur, odorem esse quidem accidens, sed non nisi in exhalatione esse, aut effluxu odori corporis, cumque illa ad olfactum accedere: quamobrem & propter hanc causam, & corpus à quo odoratus halitus exurgit aliquando tabefieri, & corrugari, quod odoratis pomis accidit; modumque quo olfactus fit, non aliter esse, quam quod halitus ille quaqua versum nares ferit, sentiturque tantum ibi, quo accesserit. Hæc Platonis opinio, quæ quod ad defluxiones pertinet, quas ἀποῤῥοίας vocabāt veteres à Democriti, Epicurique sententia non adeò videtur discrepare, reiecta est ab Aristotele, qui non halitu odorem constare existimauit, sed illum in aere, aquave quatenus humida sunt corpora, imprimi à corpore sicco quidem illo, sed saporis non experte, quod aptissimè vocat ἔγχυμον: quodque in aqua fit, alioue humido à sicco; quod percolatum saporem efficit, illud idem à sicco sapido fieri, in aere præsertim medio, qui propterea quatenus odoribus est peruius, δίοσμος appellatus est: quamobrem & saporem & odorem simul penè esse, sensusque ipsos horum sensibilium affines esse, cum etiam saporibus sint indita nomina ab odorum similitudine. Cum itaque diuersæ sint duorum philosophorum sententiæ, quorum vterque primum apud suos locum tenuit, difficilimum est inter illos arbitrium ponere. Nam & Platonis opinio, & sensu nititur in sensibilibus rebus acer-

rimo iudice,& rationes habet non contemnendas. Aristotelis verò etsi verior esse videatur, suspecta tamen est, nisi Platonica confutetur. ac primum quod sensu constet odorem halituosam rem esse, planum est tam in rebus quæ θυμιατὰ dicuntur græce, hoc est suffumigabiles, vt vno verbo dicã, simulque cum fumo odorem emittunt, quàm in aliis carnibus, omnino verò in iis, quæ aliquo modo concalefacta odorẽ emittũt. à calore.n. cietur halitus, in quo odor, qui si crassiusculus sit in aspectũ cadit, si tenuior aspectũ fugit, & ab aere nõ secernitur. accedit & ratio, quæ eadẽ & à sensu sumit̃, cuius & in Timæo Plato meminit. Nã si in odorato, fætidove halitu nares obruremus, aerẽ quidẽ inspiramus, vaporem tamen non admittimus, quòd aer quidẽ potest peruadere, halitus vtpote crassior omnino nequit. Deinde aiunt odoratum fieri, qua potest exhalatio permeare, & non amplius; non igitur sine exhalatione odorẽ esse: illã verò pro animalis natura, quod olfacit, aut non nisi prope crassãq; percipi, aut disiectam aut paulò tenuiorẽ. ita sues non olfacere nisi quæ propè sunt, quippe quibus obtusior odoratus est, imò etiam cœnũ cõmiscere ad suscipiendum halitum inde excitum. homines & paulò longius odorem percipere, & tenuiorem halitum cum odore, cõtrà canes, Vultures, aliaque animalia, quibus est maxima odorandi vis, & disiectum, & penè dissipatum vaporem accipere. accedit quod nisi in halitu odor sit, qui ab odorato exhalat corpore, absurdum non possumus effugere, quòd ab vno subiecto ad alterum transiret accidens. Nam integro odorato corpore odor exhalat, & subiectum mutat, quod nisi effluxus quidam sit ex eodem corpore decisus non est, quomodo ad absurdum respondeamus: postremò odores animalem spiritum enutriunt, non igitur esse queunt nisi halitus, aut in halitu contenti, quippe & à substantia & à simili fit nutritio. His rationibus si veterum physicorum addamus auctoritatem, confirmabimus fortasse magis. illorum alii exhalationem, vaporem alii, quidam vtrumque esse odorem voluerunt. sed nos in præsentia inter vaporem & halitum non magnum esse discrimen volumus, ac proinde eandem penè physicorum veterum, & Platonis esse sententiam. verùm enimuerò etsi illa tot rationibus confirmata sit, assertoremque Galenum habeat, non tamen propterea vera est. Nam vt rationes Aristotelis, quas habet in libro de sensu prætermittamus, si odor esset halitus, non nisi propè fieret olfactus iam verò constat, quam longissimo fieri spacio, & vndequaque. præterea quod Auerrhoys in secundum de Anima adnotauit, quando constat Vultures quàm longissimè odorati, necesse esset halitum ita extendi per aerem, vt ab illo tanquam à centro semidiameter secundum longitudinem linearum protenderetur, & ita ad nares animalium accederet. id verò absurdum est, & quod vndequaq; olfaciunt animalia: nec modo per semidiametrum, & quod nõ potest adeò extendi vapor, aut halitus, vt quingenta, aut amplius passuum millia præterlabatur. rationes verò quibus aut Plato, aut qui illum secuti sunt, sententiam illam confirmarunt, difficile non est refellere. Nam, quod aiunt sensu constare, odorem exhalationem esse, aut fumum argumento sumto à rebus, quæ suffitiuntur & à tostis carnibus non est, quod mouere nos debeat. Nam etsi in suffumigiis tollatur halitus, in eoq; etiam odor sit, quemadmodum & in subiecto, non tamen odor est halitus, qui nihil aliud est, nisi passio, quæ ita per aerem defertur ad nares, quemadmodum & color ad oculos. Aer enim vt est perspicuus, coloresq; hac ratione recipit, ita etiam peruius est odoribus, qui non corpore intrudũtur in illum, pelluntq; vndiq;, sed eo modo, quo & sonitus, & colores, eminētiori scil. ac spiritali. Ratio verò illa, quã affert Plato in Timæo, nescio an admitti debeat. Nã etsi obturatis narib. odor non excipitur, nõ tamen propterea dicendũ est aerem excolari, secerniq; ab odorato halitu, quin potius inspirationẽ fieri, ac propterea odorem non persentiri. opus enim est, quando præsertim infirmum olfactus habemus sensum, absoluta fiat aeris attractio inspiratione, vt ita demum sensum afficiat. quæ si non fiat, potest quidem homo inspiratione tàm modica refrigerari, non tamen odorem percipere, ad cuius perceptionem, & spatio certo opus est, & spiratione non impedita. alia ratio leuis est. Nam sensu constat vel longissimo interuallo animalia quædam olfacere, quo non accedit exhalatio. sed aiunt animalium quædam nõ olfacere nisi propè illaque crassum adhuc halitum percipere, nonnulla tenuiorem redditum spatio remotiori, alia verò penè disiectum. subtiliter quidem, & ingeniosè, non tamen verè meo iudicio. ita enim diffícitur halitus, vt omninò pereat, & absumatur. Quamobrem, & eius qualitas nullo pacto reliqua sit, vel si maxima odorandi vis adsit Cæterum absurdum illud transitus accidentis ab vno subiectó ad aliud male, & vitiosè colligunt: Nam odor in odorato corpore inest tanquam in subiecto, & efficiente. in aere aut aqua reuera tanquam in medio, non aliter atque color, qui in colorato inest corpore, & idem acceptus ab aere perspicuo defertur ad oculum. Alia igitur est ratio. qua in humido medio odor est Alia, qua in odorato subiecto, corpore. illa ratione accidens est in subiecto. hac sensibile in medio spiritaliter, vt loquuntur, quod & Auerrhoys adnotauit doctissimè in secundo de Anima. neque vllus effluxus fit ab odoratis rebus propter odorem. quoniam etsi corrugantur odorata quædam, & tabefiunt, non tamen propter emissum odorem, sed propter humidum, quod exhalat. hunc autem insensibilem halitum si quis effluxum vocat, per me licebit quidem illi, non tamen id propter odorem accidit, quæ affectio est mera à sicco sapido in humidum medium facta, per quod in olfactum defertur. Quod ad nutritionem animalis spiritus, pertinet, rem declarauimus in librũ de spiritu, & negari potest à peripateticis. Nam & Aristoteles valide confirmauit odores nutrire nõ posse. qualitate enim sola, qua odores sunt, recreant, atque reficiunt, non autem aluut substantia. Hæc cum ita sint, rationes Platonicorum (nisi fallor) reiectæ sunt. restat igitur, vt Aristotelis sententiam & afferamus, & explicemus. Odorem enim ille naturam sicci sapidi in humido esse voluit. propterea quod quemadmodum à sicco, quod per humidum percolatur sapor fit, ita ab eodem saporis

poris non experte odor. Sapor excipitur in liquore, odor in medio, quod potest siccum sapidum abluere & abstergere. tale præcipuè aer est, sed tamen &.aqua, quando constar & pisces olfacere. Verum cum dicat Aristoteles odorem esse naturam quandam & eius genus incertum sit. quęri debet meo iudicio. Nomen enim illud naturę latissime patet, neque satisfacit curiosioribus. atque odot accidens est sine dubio sub qualitatis genere positum. debet igitur habere genus, aut qualitatẽ aut sub qualitate, habetque quatenus est in corpore odorato. est enim passiua qualitas, quemadmodum & sapor. in aere non videtur aut qualitas esse simpliciter, aut passiua qualitas. & tamen etiam in corpore à quo emanat odor, non ita est, quemadmodum sapor. in illo enim sapor est, vt in materia, odor vt in efficiente. à sicco enim sapido fit in medio, estque efficiens siccum illud ἔγχυμον odoris, qui reuera, ac proptie in aere est, aut in communi Diosmo, quod appellant: & tamen etsi modo quodam insit in aere, qui spititalis dicitur, tamẽ non potest illa receptio non esse passio, seu affectiõ quæ ab Aristotele πάθος dicitur. Dicet aliquis eandem esse debere rationem medii, quà odores recipit, & qua lumen, aut colores, illam verò rationem esse potius habitudinem, aut vt græce dicam σχέσιν, respondendum, odorem à siccomisto fieri, ac propterea affectionem in aere recipi, quæ fit à passiua qualitate, veramque esse affectionem ac πάθος. spiritalem tamen propterea dici, quod species sit, quæ excipitur nihil habens corporatum, nihil ex materia, non aliter atque sonus in eodem aere sumptus, ac genitus. Neque probanda Plotini sententia, qui medium aerem ab odorato corpore ita censuit immutari, alteratique vt odorem ita suscipiat, quemadmodum qui igne calefactus est aer calorem suscipit. Nam odot nõ nisi in aete est. Sic cumque illud ἔγχυμον quod odorem facit, odoratumque corpus in quo est, ideo odoratum dicitur, quod facit odorẽ: ac calor magis in igne est, quã in aete, calidior enim flamma, quam aer calefactus quidem; sed non ignitus. minus probandus Ammonius philosophus in Aristotelis Categorias, qui olfactũ fieri non vna ratione censuit, sed ab aliquibus animalibus exhalatione odores percipi, à nonnullis aeris commutatione, ab aliis autem vt sagacioribus transmissione, quam apte διοσμίαν dicere possumus. debet enim vna eademque esse ratio, qua olfactus fit, neque in aliis, aliisque variari. quemadmodum alia ratio nõ est vidẽdi, alia audiendi in diuersis animalib. sed eadẽ est noctuę aspectus ratio, atq; aquilę. Nã quod nõ nisi cõmisto cœno odorẽtur sues, Vultures, vel à remotissimis partib. , non debet diuersitatẽ odorandi arguere sed temperamẽti sensorii. aliter enim affectum in suæ, aliter in Vulture: quemadmodũ noctuæ, & aquilæ oculi diuersæ naturæ sunt, ratio tamen aspectus vna. His declaratis genus odoris manifestum est, quamobtem & non ignota definitio, esse scilicer odorem affectionem, quæ in medio humido fit à sicco sapido. Verum etsi differentias in generis declaratione explicauimus, tamen dicendum adhuc est saporem gigni mistione sicci cum humido. nihil enim siccum simplicitet, aut humidum saporosum est, quamobrem neque elementa ipsa puta, ac simplicia: odorem autem à sicco quidem fieri, non tamen simplici, sed cum humido misto, ac propterea saporis participe. hoc illud est siccum, quod & Aristoteles & Theophrastus vocant ἔγχυμον, quod in humido, in quo sit, saporem efficit, saporis verò particeps odorem facit in aete, sine quo olfactus nõ potest fieri, quemadmodum nec aspectus sine medio perspicuo, quod defert aspectabilem speciem. Hinc est, quod saporem, & odorem & eandem esse pene affectionem scripsit Aristoteles, & in textu de plantarum causis Theophrastus his verbis: ὡς ἀπὸ χυλοῦ πῶς γίνεται καὶ οὐκ ἔστιν ἀπηρτημένον τὸ τῆς ὀσμῆς: hoc est, quod odor quodammodo à sapote fit, neque ab illo separatus est. Hinc etiam est, quod quæcunque saporem habent, & esui sunt, odore suo afficiunt animalia cætera, quæ non nisi propter pastum odorem sentiunt. Nam homo & proptet sese, in cuius tamen odotibus, etsi non sit siccum, quod possit alere, non tamen expets saporis est. atque hęc de odoris narura dicta sunt, in qua & ortus ratio & efficientes declaratæ sunt causæ. quoniã autem odor olfactus obiectum est, olfactus sensus, sensus animę facultas, propterea fit, vt odor in tractatione de Anima præcipue consideretur, & tamen quoniam & sensus & sensibilia separatim à physicis pertractantur, propterea & in libro de sensu accuratius explicatur. Idem quoniam & in plantis est præcipuè, & in fructibus per se, ideo non iniuria in sexto de plantarum causis, quemadmodum & de sapore, ita & de odotibus egit Theophrastus. agunt & medici de odoribus in simplcium pharmacorum inquisitione. Nam à sapote & odore qualitates primas non obscurè deprehendunt, egitque de iis Galenus accuratè in li. de simplicibus medicamentis. est tamen & alia odotum tractatio, quatenus artificio comparãtur, seruanturque aut in vino, aut in oleo, aut inuicem commiscentur, habentque non inutiles quæstiones. quam tractationem noluit intactam relinquere Theophrastus, qui in separatis commentariis particularem illam physicen, cuius maior pars problematice declararur, explicauit. ex quibus cũ nonnulla opuscula reliqua sint, inter illa autem & liber de odoribus, non tamen & ille meliorem, quam alii fortunam nactus est: lacer enim & hic & mutilus, ac mille fortasse locis deprauatus ad nostram ætatem seruatus est. in quem ab Adriano Turnebo viro doctissimo translatũ breues cõmentarios parauimus. ante quos hæc de odoris natura præfari volui, quod non sim nescius locum hunc philosophiæ & vtilissimum esse cognitu, & perobscurum. Cæterum in hoc libro de odoribus agit non omnibus per sese: Sed primum de iis, qui artificio comparantur. ii autem non nisi mistione fiunt. Nam & natura mistione odores procreat, & naturam imitatur ars. quoniam vero quæ miscentur aut arida sunt, aut liquida, ideo tres sunt commistionis modi. nam aut liquida cum liquidis, aut liquida cum aridis, aut arida cum aridis. primus modus est vnguentorum, ac vini. inuenit id antiquorum luxus, vt natiuum odorem vini vnguentis corrumperet. Alter est vnguentorum, quæ ex oleo, ac aridis rebus componuntur.

tertius Diapasmatum, quæ & smegmata odorata dicuntur medicis. de his agit singillatim post vniuersalem apparatum, in quo docetur odoris natura & species.

ᵃ αἱ ὀσμαὶ, ὃ μὲν ὅλον ἐκ μίξεώς εἰσι, καθάπερ οἱ χυλοί· ὃ γὰρ ἄμικτον ἄπαν ἄοσμον, ὥσπερ ἄχυλον.

Odores admixtione quadam omninò constant, vt sapores. Quod enim admistionis est expers, protinus etiā omni vacat odore, vt & sapore.

Propositio hæc in libris naturalibus probata est. siquidem & in libro de sensu & in sexto de plantarum causis demonstratum est, ex sicco, terreo, atque humido simul commistis saporem fieri, ex sicco autem, succoso, ac sapido odores, ac propterea vtrosque esse pene congeneres. τὸ γὰρ ἄμικτον. propositionis ratio ex contrario: sequitur autem omnino, vt vbicunque sapor sit, sit etiam odor. Nam mare cum admistione sicci terrei saporem habeat, expers odoris non est. Aristoteles in libro de sensu: πάντα γὰρ στοιχεῖα ἄοσμα οἷον πῦρ, ἀὴρ, ὕδωρ, γῆ, διὰ τὸ πάντα ξηρὰ αὐτῶν καὶ τὰ ὑγρὰ ἄχυμα εἶναι ἐὰν μή τι μιγνύμενον ποιῇ. διὸ καὶ ἡ θάλαττα ὀσμὴν ἔχει· ἔχει γὰρ χυμὸν καὶ ξηρότητα.

Hoc est. Nam elementa sine odore sunt, vt ignis, aer, aqua, terra: nam & quæ ex iis aut humida sunt, aut sicca sine sapore sunt, nisi quid commistum illum faciat. quare & mare odorem habet: habet enim & saporem, & siccitatem. Quod ad terram pertinet, illa omnium elementorum est impurissima, quamobrem multis modis admista humido sapores etiam varios comparat. Nam vt omittam terras insignes, & metallicas, quæ manifesto sapores habent & odores proprios. terra etiam illa, quæ ob frugum prouentum laudatur odorata est. Plinius libris decimo septimo. quod si admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille qui quæritur, contingit sæpe etiam quiescente ea sub occasu solis, in quo loco arcus cœlestis deiecerit capita sua, & cum à siccitate continua immaduerit imbre, tunc emittit illum suum halitum diuinum à sole conceptum, cui comparari suauitas nulla potest.

ᵇ τῶν δ' ὀσμῶν αἱ μὲν, ὥσπερ ἀνώδεις καὶ ὑδαρεῖς, καθάπερ ἐπὶ τῶν χυλῶν, αἱ δὲ, ἔχουσαί τινας ἰδέας.

Verum odorū partim inertes sunt, & diluti, quemadmodum in saporibus: partim suapte quadam specie censentur.

Species odorum inquirit, quas vel eò colligere difficile est, quod innominati sunt, nisi quatenus proportionem saporum retinent. ἀνώδεις autem, aut tales, quæ speciem non constituunt, quod genus in sapore vocant ἀποίους: aut etiam ἀηδεῖς, iniucundæ. omnino enim, quoniam ἀηδεῖς, sensum vix afficiunt. aqueum autem illud, quod græce dicimus ὑδατῶδες, vt saporem obruit, ita etiam odorem extinguit. Nam in sicco tam odores sunt, agente calido, aut innato, aut externo. in sexto de plantarum causis: ἔστι γὰρ ὑδαρῆ ἄχυλα καὶ ἄοσμα, ὡς ἐπίπαν. ἐν δυοῖν γὰρ τούτοις ὡς εἰπεῖν ἄοσμά τε καὶ τὸ χυλόν, ὑδαρῆ τὴν ἔχειν φύσιν καὶ τὸ πολὺ τὸ ὑδατῶδες.

Quæcunque enim aquea sunt, & saporis sunt expertia propemodum. in his. n. vt ita loquar, duob. odoris priuatio. quod & sapor natura quædam aquosa est, & humor aquæ nimium reddit. quod ad species attinet, illæ vt sapores consequuntur, ita & eorum nominibus donatæ sunt. in secundo libro de Anima. quemadmodū sapor dulcis est, & amarus, ita & odor. odoribus verò eadem nō esse posita nomina, aut propterea dicit, quod manifestè nō est, aut salsus odor, aut pinguis, aut quod nonnulla cum amara sint, odorem tamen habent dulcem, suntq; vt loquitur Aristoteles πικρώνιτα. præterea quod dicimus odorem grauem, mollem, vehementem. quæ nomina saporibus non tribuuntur. Notandum verò ἰδέας διωρισμένας τοῖς εἴδεσι. ideas sumemus pro formis constitutis, εἴδη pro rationibus, quæ constituunt. vocarunt Barbari formalitates aptissimo vocabulo. his autem fit, vt altera species ab altera diuersa sit.

ᶜ ἀλλ' ὡς δὴ τοῖς γένεσιν· ὅτι τὰ μὲν εὔοσμα, τὰ δὲ, κάκοσμα. τῆς δὲ εὐωδίας καὶ κακωδίας, οὐκέτι τὰ εἴδη κατωνόμασται, καίπερ ἔχοντα διαφορὰς μεγάλας.

Sed tantum generibus: cum præsertim bene olentia quædam, nonnulla male olentia dicantur, cæterùm suauis tetrique odoris species vocabulis notatæ non sunt, quamquam in magno alioqui discrimine.

Genera constituit odorum εὔοσμον & κάκοσμον, hoc est odoratum, & fœtidum. per hæc autem ait, euidentius odores distribui, sub quibus sunt quidem species aliæ, verùm aliquanto ignotiores, ac propterea & innominatæ. Odores igitur aut diuidentur ita, vt sapores, & habebunt etiam eadem nomina, etsi non in vsu omnia, aut manifesta. aut distribuentur per vniuersales differentias, quas & genera diximus τὰς εὐωδίας καὶ κακωδίας, hoc est probi odoris, & fœtidi. Verum quæri potest, an sub his generibus omnes species contineantur. respondendum non videri necessarium cōtineri. Nam neque odoris probitas, neque fœditas vniuoce, vt aiunt, de dulci odore dicitur, aut de acido, aut de acri. Nam non est dulcis odor omnis εὔοσμος; neque acris omnis κάκοσμος. Nam &

dulcis

dulcis potest esse mali odoris, & acris non mali. potest enim ille esse grauis, ac molestus; hic suauis. An in vniuersum verum est dicere, quod quemadmodum omne alimentum aut dulce est, aut dulcedinis nō expers: sic etiam omnis odor, qui cerebro confert, & olfactui gratus est, probus est, & odorus. contrà verò fœtidus, & malus, qui & olfactum lædit, & cerebrum aut aggrauat, aut illi aliquo modo molestus est. potestque seruata saporum proportione odoratum dici dulce, fœtidum amarum, quod & Aristoteli placuit in libro de sensu. καὶ τοῖς πικροῖς ἄν τις τὰς σαπρὰς ἀνάλογον εἴπῃ. quod & Galenus docet in quarto simplicium medicamentorum, vbi illi de odoribus sermo est. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν γλυκέων. in priori diuisione, quæ fit per saporum vocabula, manifestiores ait esse species. posuit autem dulce, & amarum, quod odores isti extremi sint, atque contrarii.

4 ἀλλὰ δριμεῖα λέγεται.

Aristot. libro de sensu. καὶ γὰρ δριμεῖαι καὶ γλυκεῖαι εἰσὶν ὀσμαὶ καὶ αὐστηραὶ, καὶ στρυφναὶ, καὶ λιπαραὶ, καὶ τοῖς πικροῖς ἄν τις τὰς σαπρὰς ἀνάλογον εἴπῃ. hoc est, nam & acres odores sunt, & dulces, & austeri, & acerbi, & pingues. Amaris autem fœtidos proportione respondere dicet aliquis. Galenus contrà docet: acidū odorē, & acutum, siue acrē dici solitū; verum austerū, acerbum, aut salsum in vsu sermonis nō esse. quid igitur? repugnat Aristoteli Galenus? nolim id dicere. Sed Aristotelem de rei ipsius natura loqui, Galenum de sermonis vsu. Cæterum ex his nominibus quæ hic ponit philosophus, acutus ac dulcis à saporibus sumpti sunt. mollis, vehemens, ac grauis metaphora nuncupati. mollem videtur vocasse Plinius dilutum, quamuis possit esse & λιπαρὸς, qui non multum discrepet à dulci. grauis odor, ac vehemens ad commune illud genus fœtoris referri possunt. Nam quod grauiter, aut vehementer olfactum afficit, propter hanc causam, vt Galeno placet, fœtidum est. vnde est, quod ex iis differentiis, quas nominauit, aliquas & fœtoris communes esse Theophrastus existimat. Verum potest esse quidem odor probus vehemens, & acris nimium, qualis muschi est; & tamen ad fœtidū non pertinere; nisi fortè lata significatione, qua quidquid olfactum lædit, fœtidum dicitur, & tamē eadem ratione malus odor potest esse grauis, ac vehemens.

5 ἡ δὲ καθόλου καὶ ὥσπερ ἐπὶ πᾶσι τοῖς διαφθειρομένοις.

Vniuersalem, ac specificam differentiam fœtoris statuit τὴν σαπρότητα, hoc est putrefactionē. Vniuersalem autem illo significato, quod in primo de demonstratione declaratum est. Vnde sequitur vniuersalis propositio. omne quod putrefit olidum est. cōuertitur autem, omne quod est olidum, putrefactum est. Verior autem videtur hæc altera. Nam prior non omnino vera videtur aliquibus. Videntur enim esse, quæ putrescant, quæ tamen non male olent. verum putredinem decet hic accipere, non inchoatam, sed quæ amplius progressa sit; fœtorem autem si non minimum ac intolerabilem, non bonum tamen odorem. quo significato & acidum in vino fœtidum est. acescit enim vinum putredine, cui & propterea acrimonia, & partes calidæ, quod retinet caloris externi, à quo putredo inducta est, prima vestigia. videtur autem vbi ait εἰ μή τι, aciditatem vini à putore secernere, & tamen quemadmodum & in vino corruptio, ac putredo, ita & aciditas fœtor censebitur.

6 ὧν μὲν ἡ σύστασις εὐθὺς ἐκ τοιαύτης ὕλης.

Excipit quæ ex putri constant materia, quorum aliqua non malè olent, aliqua vero materiæ seruant putorem. ex iis, quæ non olent, sunt & fungi, qui in stercore oriuntur, τὰ ἐκ σήψεως φυόμενα. intelligit illa, quorum ortus ipsa putredo est. putredo enim corruptio est, corruptio vnius rei, alterius est generatio: ergo quæ ex ipsa putredine, ac corruptione oriuntur, propterea olida sunt, quod putredo virus habet atque fœtorem. Notandum autem aliud esse ex putri materia oriri, aliud ex putredine fieri, aut constare: illo modo nihil vetat, quod oritur putidum non esse; hoc alterum necessarium est.

7 εὔοσμα μὲν οὖν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰ πεπεμμένα καὶ λεπτὰ καὶ ἥκιστα γεώδη.

Suaue olentia omnia, quæ sunt cocta, subtilia, minime terrena.

Non satis est coctio ad bonum odorem conciliandum, sed & tenuitas partium sit oportet, quod enim odorem facit siccum est, quod quo tenuius sit, ac terrenis, aqueisque partibus liberius, eo odoratius esse solet. talia sunt præsertim Aromata; sed totus hic locus ex sexto de plantarum causis declarandus. necessitas tenuitatis, quod odor in spiratione. Animalia enim, quæ spirant in spiratione olfaciunt: debet igitur odor purus esse, ac tenuis, vt citissimè aere traiecto ad olfactum per spirationem accedat.

8 πολλὰ δ' ὥσπερ τῶν γλυκέων ἐμφαίνει τινὰ πικρότητα, καὶ τῶν εὐωδῶν βαρύτητα ταῖς ὀσμαῖς.

Pleraq; vero quēadmodum in dulcibus nonnulla gustū quendam amaritudinis habent, itidem quoque in suaue olentibus odoris grauitatem obiiciunt aliquam.

Hoc & superius dicebamus, & sensu euidens est. Sunt enim mulra, quæ etsi optimè alioquin oleant, habenr ramen grauitatem odoris aliquam. talia sunt, quæ humorem habent excrementitium, & crassum, quem calor non vsquequaque potuit atrenuare. TVRNEBVS in tralatione huius particulæ. sed tantum generibus, cum præsertim malim hanc clausulam à superiori distinxisset ita. Sed & generibus distinguuntur odores, quod alia benè alia malè oleant, rem enim nouam auspicatur. Quamquam in magno alioquin discrimine. Non satisfacit hæc versio philosophiæ studiosis. dicendum potius, vt air Theophrastus. Quamquam magnas habeant differentias. atque cum istorũ nonnulli, malim distinxisset. Communes autem ex his & fœtidorum sunt aliqui. in vniuersum verò vt in iis, quæ vitiantur putredo est. Nã cum odorum dixisset aliqua nomina, licet ex iis nonnulla & male olentibus tribui soleant, ad fœditatem odoris transit, quæ est in putredine. Cum præsertim in halitu situs sit omnis odor: si halitum intelligit τὴν ἀναθυμίασιν, non male ex Platonis & Galeni sententia. at non id voluit Theophrastus, si verò τὴν ἀναπνοὴν, obscurè, & ambiguè, proprie enim ἡ ἀναπνοὴ respiratio est, in illa est odor. quod non nisi respiratione olfactum afficit.

9 ἔχει δὲ ἕκαστον ὀσμὴν ἰδίαν, καὶ ζώων, καὶ φυτῶν, καὶ τῶν ἀψύχων ὅσα ὀσμώδη. πολλὰ δὲ ἡμῖν οὐ φαίνεται, διὰ τὸ χειρίστην ἔχειν τὴν αἴσθησιν ταύτην, ὡς εἰπεῖν.

Habent autem stirpes, animantes, inanima, quę quidem olent, suum quæque, propriumque odorem: sed multa nobis olere nõ videntur, quòd sensum odoratus longe deterrimum habeamus.

Cum & genera, & species odorum superius declarasset, affert modo, quænam illa sint, in quibus odores inueniuntur. Omnino enim & animata, & mista omnia suos habẽt odores proprios, etsi propter olfactus infirmitatem hominibus ignoti sint. atque quod scribit de Animalibus, quod & ipsa peculiari sunt odore prædita, videatur fortasse repugnare sententiæ, quæ est in sexto de plantarum causis. docet enim ibi nullum animal benè olere. Verùm nulla repugnantia est: de odore enim ibi loquitur suaui, & probo; hic de peculiari, & proprio cuiusque animalis, quem esse omnibus necesse est. Nam sic sese quærunt inuicem, quæ aut eiusdem speciei sunt, aut quæ natura consociantur; sic nonnulla insidianrur iis, quæ videnrur propter narurale odium persequi, verius autem fortasse, proprer cibum. ἄψυχα vocat ligna, meralla, fossilia, quod etsi ligna in censu sint animarorum antequam excidantur, tamen viridia quædam aut nihil, aut malè olent, excisa, & arida suaue olentia sunt: inanimata autem, quæ odorem habent non omnia licer intelligere, sed quæ mistionẽ, & alterationem passa sunt. hæc enim & sapore & odore sunt prædita. nisi dicat aliquis esse omnia communiter inrelligenda. nam etsi nobis nihil olere videantur, olere tamen, quòd omnibus proprius insit odor, sentireque animantes alias, quæ nos nequimus. at cum addat ὅσα ὀσμώδη: non nisi illa intelligit, quæ dicimus. διὰ τὸ χειρίστην ἔχειν. dictum id & in sexto de causis, & in secundo de Anima, & in libro de sensu. Leniit autem superlatam vocem philosophica modestia. de hordeo cedropolis eadem sentẽtia in libro de admirabilibus. est autem cedropolis Thraciæ pars olim vocata super Amphipolim. ἡμᾶς δὲ καὶ αἱ τῶν ζώων λανθάνουσι τῶν ὀσμῶν δυσωδῶν. mendum hic inhæsisse certum est. lego τῶν ὀσμωδῶν ὄντων. erroris autem occasio nemini non est manifesta. vocat ὀσμώδη, quæ odore prædita sunt. qualia & Animalia, & planræ. & ὀσμώδη dixit non εὔοσμα. illud enim certum est, hoc in quæstione positum, imò & ab Aristotele, & Theophrasto apertissime negatum. Nam Pantheram quod aiunt benè olere, vt verum sit, non tamen bene olet homini. Sed animalibus, quæ odoris suauitate allicit, & vorat; vt autem omnia animalia odorem aliquem habeant, tamen & aliqua suauiter olent, quæ veteres non agnouerunt. talia felis, cuius strigmentum sudoris zibetum vocant. Gazela, cuius vomica moschus est, murium genus, qui moschum olenr corcopitheci. quorum cauda introrsum curuatur: adhæc sebellinæ vulpeculæ, & siquid aliud, quod nondum agnouimus.

10 εὐωδίᾳ μὲν οὖν οὐθὲν φαίνεται καθ' αὑτὸ χαίρειν, ὡς εἰπεῖν· ἀλλ' ὅσα πρὸς τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν. πονεῖν δ' ἔνια φαίνεται ταῖς ὀσμαῖς καὶ ταῖς εὐωδίαις, εἴπερ ἀληθὲς τὸ ἐπὶ τῶν γυπῶν, καὶ τῶν κανθάρων.

Ac nullum quidem odoris iucunditate per se ferè delectari videtur, sed pastus tantum cibique fruendi gratia: cum etiam nonnullis odoris suauitas offẽsioni & noxæ videatur esse, si verum est, quod de vulturiis & scarabæis narratur.

Suauitate odorum nullam dicit animalium speciem per sese delectari. Sed odores tantum cibi gratia appetere, quin & Animalia aliqua suauibus alioquin, & iucundis odoribus offendi, quibus verbis simul significat species odoratorum, quæ Aristoteles vocat ὀσφραντά: illa enim aut per sese sũt, aut ex accidenti. odorara per sese sunt, quæ non nisi sui causa olfacimus. ex accidenti, quæ cum in cibo sint, odorem habent saporis comitem. illa hominis propria sunr, quem decuit & reficiendi animalis spirirus causa, & cerebri calefaciendi odores habere proprios. Hæc altera cum bruris sunt cõmunia, quæ non nisi pastus odore delectantur. πονεῖν δ' ἔνια φαίνεται ταῖς ὀσμαῖς. non modo bruta non delectantur odoribus per sese, verum & aliqua læduntur ex iis. in sexto de causis ratio redditur, quòd

quòd alii odores aliis apti sunt, alii contrarii adeò, vt, & ab iis, qui per se homini suauissimi sint, nonnulla interimantur. vt vultures ab vnguentis, à rosis scarabæi. eandem seutentiã affert & hic. est enim in temperamento, primaque constitutione aut similitudinis aut contrarietatis posita ratio. cõstat autem seruare similia, contraria interimere. quod autem duobus locis Theophrastus de vulturibus & Scarabæis litteris tradidit, scriptum etiam reliquit Clemens Alexandrinus libro secundo pædagogi.

11 εἰσὶ μὲν οὖν ἔνιαι τῶν εὐόσμων καὶ ἐν ταῖς τροφαῖς· οἷαι αἱ τῶν ἀκροδρύων καὶ ἀπίων καὶ μήλων· αὗται γὰρ αὐταὶ τῆς προσφορᾶς ἡδεῖαι· καὶ μᾶλλον, ὡς εἰπεῖν· οὐ μὴν ἀλλ', ὥς γ' ἁπλῶς διελεῖν, αἱ μέν εἰσι καθ' αὑτάς, αἱ δὲ, κατὰ συμβεβηκός· αἱ δὲ, ὥσπερ τῆς ἀναπνοῆς, καθ' αὑτάς.

Ac nonnulla quoque odoris iucunditas est etiam in alimentis, velut baccis, pyris, malis, qui, vt nõ vescatis, tamen iuuat, tantoque prope dixerim, gratior est: verum vt breuiter tamen diuidam, odores quidam per se censentur, quidam ex consecutione saporum, & alimentorum ex consecutione; anhelitus, & auræ per se.

Quoniam quæ sunt per se odorata, hoc vnum habere dicet aliquis, vt olfactum oblectent, gustui alioquin inepta, & esui ideo nonnulla esse ait, quæ & alimenta sunt, & odorata per se, verum cum nondum attulerit Aristotelis distinctionem, apponit modò, confirmatque ab eo, quòd multa alioquin sint, quæ cum fragrantissima sint, sapore tamen sunt ingrata. Contrà aliqua, quæ benè sapiant, inodora tamen. Sanè locus hic sexto libro de plantarum causis est subalternatim subiectus. in quo probantur prolixa oratione quæ hic tanquam demonstrata statuuntur. Probat autem, quæ sicciora sunt, sapore quidem esse sub aspero, odoratiora tamen, talesque syluestres esse fructus, qui acerbiores & inepti esui. fragrant tamen non insuauiter, imo & de vinis. οἱ ὀρεινοὶ δὲ τῶν οἴνων. ὀσμὴν μὲν ἔχουσιν, ἔνιοι σκληροὶ δὲ καὶ οὐκ εὔχυλοι. hoc est, Vina montana odore quidem prædita sunt aliqua, aspera tamen & saporis non probi. si quis autem huius euenti rationem perat, non alia est, quàm quod odor in sicco est, quo magis autem aliquid humido liberum, eo fragrat etiam suauius. Cõtrà sapor in humido est à sicco, quo igitur plus sicci sit, deficit humidum, ac proprerea & sapor subhorridus, & ingratus. non tamen negandum est alia alimenta nonnullis sapere quæ aliis ingrata sint, quemadmodum aliqua aliis animalibus optima sunt alimenta, quæ aliis aut aduersa sunt, aut inepta, sed hęc in sexto de causis videnda sunt, & apud Galenum in libris de temperamentis, & in libris de medicamentis simplicibus.

12 ἔνια δὲ τῶν εὐχύλων καὶ κακώδη· καθάπερ καὶ τὸ αἰγύπτιον καλούμενον σῦκον· γλυκὺ ὄν· καὶ εἰ μὴ πανταχοῦ, ἀλλ' ἐνιαχοῦ.

Sed & nonnulla sciti saporis, odoris fœditate prædita sunt, vt ficus Ægyptius, qui vocatur gustu dulcis: idq; si non vbique, aliquotfariam tamen.

Vt quædam odorata sunt ingrati saporis, ita nonnulla, quæ sapore optimo sunt prædita male olentia. inter hæc autem ponit ficum Ægyptium, quem & Sycomorum appellant, aliqui etiam Sycaminum. in eo sapor est dulcis quidem ille, sed ignauus, vt ait Dioscorides, propter humoris copiam, propter quam & grauiter olet in vmbrosis locis, & vuidis. vix enim concoquitur humor ad saporem sculpto fico aut vngue, aut ferramento; ad odorem generandum, & pauciori humore opus esset, & caloris opera prolixiore. Athenæus libro primo, non modo, vt aiunt Dioscorides, Theophrastus. Plinius, sculptum ficum maturescere, ac dulcescere tradidit. Verum etiam odoratum fieri. putarim tamen ego saporem Athenæum inspexisse, & addidisse etiam odorem ex abundanti. aut illum intellexisse ficum, qui in apricis, & siccis locis prouenit. Nam reuera grauis odor est sycomori, & dulcedo satis insulsa.

13 καὶ ἡ ἄρκευθος ἐμφαίνει τινὰ τῇ μασήσει κακωδίαν, γλυκεῖα οὖσα. τὸ δὲ οὖρον ποιεῖ εὐῶδες.

Iuniperus etiam dum manditur quendam fœtorem obiicit, alioqui dulcis; bene olentem reddit..

Iuniperi fructum ἀρκευθίδας vocari solitum testatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus. huius duo genera, maior, & minor. nam & Iuniperi duo sunt genera, vt Dioscorides scriptum reliquit, in medicamentorum compositionibus vtriusque Iuniperi fructus apud Galenũ frequens est mentio. illum autem esse satis acrem cum medioeri dulcedine, ac minori adstrictione, & habere nescio quid ex Aromate. fœdus igitur odor, quem in eo agnouit Theophrastus, dum mãditur aut nullus est, aut exiguus & fortè in Aromatico grauitas quædam: cum verò fructus hic calidus, & siccus natura sit, acri sapore, & Aromatico vrinam ciet, communicatoque odore odoratam efficit. id quod faciũt non pauca alia, quæ non modo vrinam cient, verum etiam odorem impertiũt. Sic Asparagi, larigma, resina, terebenthina odorem vrinæ conciliant, sunt & alia, quæ etiamsi odo-

rata sunt, fœtidas tamen vrinas mouent, vt Anisum, & cyrenaicus succus. Nam de fœtidis mirum non est, vt alliis, porris, cœpis. huiusce effectus causæ inquisitio non huius loci est.

14 ἐπεὶ δὲ τῶν ὀσμῶν αἱ μὲν ἐν φυτοῖς καὶ τοῖς τούτων μορίοις, οἷον κλωσὶ, φύλλοις, φλοιοῖς, καρποῖς, δακρύοις. αἱ δὲ, ὥσπερ διείλομεν, ἐν ζώοις καὶ φυτοῖς, καὶ ἀψύχοις αὗται μὲν φανερὸν ὅτι πέψιν ἕκασται λαμβάνουσιν ἐν τοῖς οἰκείοις. αἷς καὶ τὸ εὐῶδες καὶ κακῶδες ἀκολουθεῖ κατὰ τὰς οἰκείας φύσεις.

Sed quoniam odores partim in stirpibus sunt, & earum partibus, ramis, foliis, libro, lacrymis, partim, vt distribuimus, in animalibus, & inanimis. perspicuũ est profectò eos coctione quadam maturescere in suis quemque sedibus, itaque odoris gratiam, & iucunditatem pro naturæ proprietate consequi.

A perfecta coctione fit odor, ab eadem vitiata fœtor, vt in libro de sudoribus annotauimus. fit verò coctio in animalibus, præsertim ab innato calido, quod animæ instrumentum non semel diximus. in plantis, plantarumque partibus, & præsertim in fructibus, non modo ab innato calido, sed etiam à solis calore. in iis quæ anima carent diuersa ratio, nam nulla in iis coctio, nulla natiui caloris opera est, tantum à mistione prima sicci, & humidi agente præsertim calido odor, & sapor cõciliantur. dixit autem γίνονται καὶ μεθίστανται. quo plerunque agente extremo calido, aut frigido mutantur sapores, & odores, diuersique fiunt ab iis, qui in prima generatione orti sunt. Turnebus. τῶν ὀσμωδῶν δοκούντων. quæ redolere videntur, quæ odorem habent, vt emendauimus. εἰσὶ μὲν οὖν. Sunt etiam odorata nonnulla inter alimenta. Turnebus. ac nonnulla quoque odoris iucunditas est etiam in alimentis. verum id non voluit Theophrastus, qui non aliquam odoris iucunditatem in alimẽtis esse docet: sed alimentorum nonnulla suaue olentia esse, quæ etiam affert inferius. ἄρκευθος. Iuniperus. Turnebus rectè sanè, si vocem inspicias. Sed de fructu loquitur, quem ἀρκευθίδα vocabant Galeni tempore.

15 ὅσαι δὲ δὴ κατὰ τέχνην καὶ ἐπίπνοιαι γίνονται, περὶ τούτων πειρατέον εἰπεῖν.

Sed qui artificio, solertiaque odoratus habent suaues, de iis quoque vt de saporibus fecimus, demus operam vt aliquid dicamus.

Cum in vniuersum de odorum natura, generibus, ac speciebus locutus esset, aggreditur modo, quòd sibi propositum est de vnguentis artificiosis agere. est autem propositio Aristotelico more πειρατέον εἰπεῖν. dixit vero κατὰ τέχνην καὶ ἐπίνοιαν. quod & in arte ipsa industria & solertia inuenit plurima. πρὸς τὸ βέλτιον καὶ ἥδιον. rectè deleuit Turnebus τὸ ἥδιον. Videndum vero, an ἴδιος legendum, an ἰδίως: vt alterum referatur ad διαφορὰν: alterum per se sit aduerbium. placet verò magis vt legamus. ἥδιον hoc est iucundius, imo ita contenderim initio scriptum esse. est autem sententia, artes non modo, quod melius est aspicere, sed etiam quod iucundius, ita dicebat Galenus ex Hippocrate non modo tuto medicinam esse faciẽdam, verum etiam iucunde. propterea sequitur, & vniuersalis propositio: omnem artem duo hæc sibi proponere melius, & iucundius. τούτων enim si desit ἥδιον locum non habet. Nam περὶ τοῦ βελτίονος tantum locutus est supra.

16 πρὸς ἃς συνεργεῖν πειρῶνται καὶ τὰ περὶ …

Æsculapio esset opus in hoc Hippolyto, adeò lacera omnia & mutila sunt. videtur verò id velle, odores non ex plurium mistione tantum fieri, quod faciunt vnguentarii; verum etiam esse in iis, quæ mista nõ sunt, atque composita, admistione tamen adiuuati. nam vt est in secundo physicorũ. ἡ τέχνη τὰ μὲν ἐπιτελεῖ ἃ ἡ φύσις ἀδυνατεῖ ἀπεργάζεσθαι, τὰ δὲ μιμεῖται. in vnguentaria igitur est naturæ imitatio. Siquidem vt hæc facit odores commistione elementorum, ita illa odoratorum mistione iucundiores odores, & diuturniores studet facere. quod facit etiam culinaria, seu quæ ὀψοποιητικὴ græce dicitur, quæ cum sit, vt ait Plato in Gorgia χάριτος καὶ ἡδονῆς ἐμπειρία. hoc est gratiam, & iucunditatem faciat, propterea ex commistione studet sapores gratiores, & iucundiores palato reddere.

17 ὡς μὲν οἱ τὰ ἀρώματα καὶ τὰ διαπάσματα συντιθέντες ξηροῖς πρὸς ξηρά.

Vt qui aromata, & Diapasmata componunt sicca siccis.

Diapasmata siccis odoribus constant (vt ait Plinius) libro decimo tertio. Sic etiam latinis aliquando vocata. Martialis;

Quid quod olet grauius mistum Diapasmate.

Meminit & Dioscorides non vno loco. οἱ τὰ μύρα κεραννύντες, ἢ τῷ οἴνῳ ἐπιχέοντες ὑγροῖς πρὸς ὑγρά. altera compositio, quæ ex humidis tantum fit, vt si vnguenta inuicem commisceãtur, aut vnguenta vinis. quod veterum luxuria faciebat. Plinius. at Hercule iam etiam in potus addunt, tantique amaritudo est, vt odore prodigo fruantur, & vtraque parte corporis.

18 ὁ δὲ τρίτον, ὃ καὶ πλεῖστόν ἐστιν, ὡς οἱ μυρεψοὶ, ξηροῖς πρὸς ὑγρά.

Tertium genus est omnium frequentatissimum, quo vnguentarii vtuntur siccis humida admiscentes.

Tertia hæc est aridorum, & liquidorum commistio, ita fiebant vnguenta, tàm quæ veteres vocabant χρίσματα, quàm quæ μῦρα. illa simpliciora fuerant, hæc operosiora. Icesius libro secundo de vnguentorum materia altera vocauit χρίματα, altera ἀλείμματα. Paulus Ægineta libro septimo, duo & ipse vnguentorum refert genera, altera simplicia, ἑνὸς εἴδους ἐπιβαλλομένου τῷ ἐλαίῳ. altera cōposita ex plutibus, hęc ἁπλῶς τὴν σύστασιν hoc est, substantia oleum referre tradidit, quæ si corpus crassius nanciscantut aut cerâ, aut resinâ adpositâ, μυρέψικα dici, qualia sunt Decamyron, & Amaracinū, & alia, quæ Galenus describit libro septimo medicamentorum per genera. μῦρον Eustathius ἀπὸ τοῦ μόρου dictum existimat ex Chrysippo, cuius sententiam refert Athenæus libro decimo quinto. alibi ἀπὸ τοῦ μύρεσθαι. quod est fundi, ac liquescere, quod prima Myrrhæ lacryma sic vocata est. Myrrhæ, inquam, illius Thoantis filiæ. Idem tradit id nomen ab Homero nunquam vsurpatum, rem tamen illi satis fuisse cognitam. Versus Homeri potissimum, in quibus vnguenta innuit, sunt in septima Rhapsodia Iliados.

Ἀμβροσίῃ μὲν πρῶτον ἀπὸ χροὸς ἱμερόεντος
Λύματα πάντα κάθηρεν, ἀλείψατο λίπ' ἐλαίῳ
Ἀμβροσίῳ ἑδανῷ, τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν.

Fuerunt igitur vnguēta vel antiquissimis temporib. in vsu hominū, siue simpliciori, siue maiore labore, & industria cōposita, de quibus dicemus suo loco. Nunc illud dicere satis erit, non vnguenta modo ex liquida & arida materia videri confici, verum etiam quæ θυμιάματα dicebantur, qualia erant Ægyptiorum illa, quæ & κυφοειδῆ & κυφι appellabantur, quorum descriptio est apud Paulum Æginetam libro septimo, & apud Damocratem in secundo Galeni de Antidotis, & apud alios veteres medicos. est & cyphios cuiusdam descriptio apud Plutatchum in libro de Iside, & Osiride, in huius autem generis suffimentis, & vinum, & mel admiscebatur. Cæterum quod exigua esset illorum quantitas, nec fortè nisi propter atidorum coagmentationem, propterea non possunt illa meritò dici ex atidis, atque liquidis constate, quod proprie vnguentis & vino Aromatiti conuenit. verum cum dicat Plutarchus, τῷ δὲ κύφει χρῶνται καὶ πόματι καὶ κεράσματι, hoc est vtuntur cyphi, & potu, & mixtura, cognoscitur cyphi liquoribus admisceri solitum, etsi illud forma esset solida. quemadmodum Theriaca, Mythridatum, Athanasia, Esdra liquoribus temperantur, & bibuntur, & quoniam eius loci Plutarchi mentio est, obiter notabo in confectione illa mendose legi λαπάθου pro λακάνθου, est autem λάκανθον cortex pinus, qui quidem suffiri potest. λάπαθος adeò ad suffimenta ineptum est, vt nihil ineptius.

19 τὰ δ' ὥσπερ ἡδυσμάτων βουλόμενα τὴν γεῦσιν. οἷον ὡς οἱ τὰ μύρα τοῖς οἴνοις ἐπιχέοντες, ἢ τὰ ἀρώματα ἐμβάλλοντες.

Nonnulla gustus velut cōdimēta quædā, vt qui vino vnguentum infundunt, aut aromata iniiciunt.

Huius moris præter Plinium libro decimo tertio meminit Aristóteles libro de sensu. nam qui miscent vinis vnguenta illos βιάζεσθαι τῇ συνηθείᾳ τὴν ἡδονήν, ἕως ἂν ἐκ δύο αἰσθήσεων γίνηται τὸ ἡδὺ, ὡς ἐν καὶ ἀπὸ μιᾶς. hoc est, consuetudine vim inferre voluptati, donec ex duobus sensibus tanquam ab vno voluptas percipiatut. Lucianus in Nigrino dicit: τούτους εἶναι τοὺς καὶ τὰ μύρα πίνοντας. ὃ καὶ μάλιστα διέσυρεν αὐτῶν, ὅτι μηδὲ χρῆσθαι ἴσασι ταῖς ἐπιθυμίαις: hoc est, hos esse, qui & vnguenta bibant. quare & eos maxime carpebat, quod neque cupiditatibus vti nouerint. meminit & Plutarchus in septem sapientum conuiuio adolescentis cuiusdam, qui vnguentum Thrasybulo allatum in cratera infudit, vinoque affuso petulanter ebibit.

ἐν ἀμφοῖν δῆλον. Turnebus. atque in vtroque sane nobis semper optimi rationem esse habendam dicimus. tepone, vt nos videmur emendasse. atque in vtroque sanè nobis & melioris, & iucundioris rationem habendam ducimus. hæc enim omnis ars spectare solet. καὶ ταῖς παρα-, *reposuit Turnebus παρασκευαῖς. malim ego παραμίξεσιν. est autem παράμιξις proprissima vox in re, quo de agitur. ἢ ὑγρῷ ὑγρὸν ἢ ξηρὸν ξηρῷ. adnotandum deesse ἢ ξηρὸν ὑγρῷ. quod erat tertio loco propositum, quod miror fugisse virū doctissimū. ὅθεν καὶ αὐτοῖς τοῖς γευστοῖς. idcirco lautitiis. Turnebus non exprimit Auctoris sensum. Nam hic lautitiarum nulla mentio. esto quidē, vt non nisi in lautis conuiuiis vinis vnguenta funderentur: hoc tamen non hic dicit Theophrastus. γευστὰ sunt quæ gustum afficiunt. interpretatio fida, idcirco & iis, quæ gustum afficiant.

20 Ἀπορήσειε δ' ἄν τις ἴσως, διὰ τί ποτε μύρον καὶ τἆλλα εὔοσμα, τοὺς μὲν οἴνους ἡδύνει, τῶν δὲ βρωμάτων, οὐδὲν, ἀλλὰ πάντα λυμαίνεται, καὶ ἄπυρωτα καὶ πεπυρωμένα.

Quæret aliquis quid sit, cur cum vnguētum, & reliqua odorata minus condiant, cibū tamen nullum commendent, sed corrumpant, siue igne domita, siue ab eo intacta sint.

Antequam de vnguentis agat, duas quæstiones proponit; quorum altera ad illa pertinet, ex quibus vnguenta conficiuntur, altera ad mistionem vnguentorum, quæ aut cum vino fit, aut cum

cibis. Hunc primo loco declarat. quærit enim cur si cum vino vnguēta quis commisceat, vinum & odorarum fit, & iucundi saporis. Contrà cum cibis commista corrumpunt pristinum saporem, & amara reddunt cibaria. rationem in duobus esse præcipuè, & quod vinum potentissimum est, nec admittit facilè alienos sapores, & quod si quem admisit, non adeò persentitur, quando illud affatim bibitur. in cibariis rem sese aliter habere: nam iis potentiora proprium illorum saporem extrahere, suum prodere; deinde in iis commāsis iniucundos sapores facilius percipi, qui bibendo vino propter paucam moram neutiquam sentiuntur. καὶ πάντα εὔοσμα. non omnia odorata licet intelligere. Nam cinamomum, crocus, piper, odorata semina, tantum abest, vt iniucunda reddant cibaria, vt potius gustum alliciant addita, & vehementer oblectent. quapropter iubet Oribasius libro quarto collectaneorum; edNliis, quæ aqueum saporem habent admiscenda esse acria, acida, salsa, ni insuauia sint, & nauseam faciant. odorata igitur intelligit, quæ etiam subamara sunt, & adstringentia, qualia myrrha, Thus, Bdellium, Styrax, succus cyrenaicus, cyperus, nux Myristica, Nardus, Acorum, Costus, & alia huiusce generis, quæ significat, cum ait hæc saporem suum obiicere acerbum, & subamarum extracto humido à siccis. ξηρά autem intelligit cibaria. verū cum in elixa edulia cōmodius vnguēta fundantur, elixa autem humida sint, suspecta mihi vox est, an & elixa sicca sunt. nā etiāsi propter aquam humida sint, habent tamē coniunctam siccitatem, à qua sapor prouenit. est enim siccitatis sapor. διαμασσώμενον. altera ratio. notanda autem in mandendo τμῆσις, θλίψις, & omnino χρόνος, hoc est, incisio, pressio, tempus. τὸν δὲ οἶνον. vtrumque negat in vino. nam illud potentissimum est; igitur non reiicitur. deinde bibitur, non manditur, igitur cum nulla in eo sectio, nulla compressio, nulla mora, si malus etiam sapor sit, non persentitur. Suauitas itaque vini percipitur, amaritudo, quæ ab vnguentis est, deglutientibus non apparet, vt propterea odores, veluti condimentum in vino sint, in aliis saporem immutent, ac deprauent. hæc igitur est solutio, quam attulit ad quæstionem Theophrastus. agit tamen adhuc accuratiori declaratione. nam cum cibaria aut sicca sint, aut humida, vtraque ab vnguentis saporem amittunt. Nam sicca siccitate illorum ab vnguentis aucta insuauia fiunt. quo magis enim augetur siccum, crescit odor, sapor imminuitur, ac perditur humida cum aquea sint, facile saporem admittunt alienum, quod in secundo de alimentorum facultate docet Galenus, vbi illi de cucurbita sermo est, vtcunque igitur sint cibaria, non possunt ab vnguentis non amarescere, & insuauem saporem accipere. Contrà vinum cum acre sit, odoratum, nonnunquam dulce, admistis vnguentis magis acuitur, saporque eius efficacior fit. & tamen si etiam amarus sit aliquis, à vini sapore & odore facile domitus in bibendo non persentitur.

21 ἔχει δὲ ἀπόρησιν καὶ τόδε. διότι τὰ μὲν ἄνθη καὶ τὰ στεφανώματα ἀσθενέστερα ὄντα ταῖς ὀσμαῖς, καὶ πόρρωθεν ὄζει· ἡ δὲ ἶρις καὶ ἡ νάρδος, καὶ τὰ ἄλλα τὰ εὔοσμα τῶν ξηρῶν, ἰσχυρότερα ἐγγύθεν·

Illud enim quæstione non vacat, cur flores, & coronamenta odoris alioquin imbecillioris procul etiam oleant, Iris, & nardus, reliquaque sicca odoramenta multo vehementiora è propinquo.

Alterā quæstionē proponit modo, in cuius solutione diuersitatē obseruat in odoratis: flores. n. in superficie odorē continent, q̄obrē si fricentur nō modo non halāt odorē, sed & graueolētiā quādā, sed radices cōcocto humido, & arefacto vix odorē exerūt, nisi ꝑpè olfacim⁹, at quę in intimis partib. odorē habēt, & frangi & secari, & teri necesse habent. στεφανώματα vocat, quæ Plinius coronamēta, de quib. hic libro sexto de de plantarū Historiis, Plinius lib. 21. plectebantur autē apud veteres coronæ, aliæ ex floribus, aliæ ex foliis, erantque aliæ plectiles, aliæ sutiles, de quibus legendus Plutarchus libro tertio symposiacon. Athenæus libro decimo quinto, & Plinius libro citato, meminit & Clemens in secundo Pædagogi, & Iulius Pollux libro sexto, cap. 19. & libro octauo cap. 4. quod ad rem ipsam pertinet, Aristoteles in sectione problematum duodecima non semel quærit. cur suffimēta & flores propè non oleant sed è longinquo. reddit verò rationē, quod certo aëris medii spacio amissis crassis terrenisq; partib. puritatem nanciscantur, proinde suauiter oleant. putabit verò quispiam contraria dicere Theophrastum, quod flores longe olere dicat, radices propè; suffimenta nonnulla non nisi secta, & frustatim concisa, & calefacta, & incensa. verum nulla inter hos repugnantia. Siquidem vt de radicibus nihil dicamus; quās certum est non nisi propius odorem mittere, suffimenta certè etsi vix nisi incensa suauiter oleant, certum est tamen eminus olere suauius, quàm cominus. neque id negat Theophrastus, sed aliud est, quod ipse dicit. Nam flores cum imbecillimi sint odoratorum, olere quidem è longinquo, quod in densioribus non accidit, vt radicibus, foliis, lignis, quorum odor propter densitatem non percipitur, nisi aut admoueatur naribus aut concidantur, fricentur, manducentur. Suffimēta verò quædam etiam prunis inici & incendi opus est, vt fumo quasi vehiculo quodam longius odorem exhalent. Neque negat Theophrastus odorem à longè percipi melius, sed aliud est, quod docet, nempe enim facilitatem odoris considerat, quæ maxima est in floribus, parua in radicibus, corticibus, lignis, ac foliis: minima verò in suffimentis; causa verò densitas, ac raritas partium.

22 τὰ δ' ἔξωθεν ἀπεξηραμμένα καὶ πεπυκνωμένα.

Mendum hic inhæsisse suspicor, legendumque καὶ γὰρ ἔξωθεν. redditur enim ratio densitatis. ἀ καὶ ἀφιᾶσι hic τὰ εἴδη subaudienda. ἀποπνοίας vero vocat, quas Aristoteles ἀπορροίας. profectò autem ἡ ἀπόπνοια Platonicorum est. ἡ ἀπόρροια Democriti & Leucippi. mirum autem non est ex alienis Dogmaris philosophos loqui. iam enim id & sæpè factum, & non temerè demonstratum est.

23 τὰ δ' αὖθη, καὶ καθέστερα τριβόμενα.

Aristoteles, διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἀπόλλυσι τὴν ὀσμήν. Hoc est, propterea & flores si fricentur odorem amittunt. ratio in promptu est. cum enim in superficie sit odor, exhalat facilè: frictione verò grauitas quædam ex succis intimis percipitur. contrà in aridis, ac densis latius odor suscitatur. ὁ δὲ λιβανωτὸς καὶ ἡ σμύρνα. tertius hic gradus odoratorum, in quo sunt, quæ dicimus θυμιατά. Sunt verò illa, vt ait Aristoteles in quarto Meteoron, quæcunque humiditatem habent quidem, sed non exhalant, nisi incendantur, atque calefiant. notandum autem suffimenta molli calore indigere, qui sensim ex calfactione faciat exhalationem Nā si vehemēs sit absumpto statim humido vretpenè, antequā odoratus halitus cieatur, blādus enim vaporem sensim excitat, in quo odor est suffimentorum. εὐταμίευτον. Turnebus. neque quem facile reponas. ταμιεύεσθαι significat hoc in loco dispensari seu diribi, vt veteres latini loquebantur. Odor enim, qui difficile exhalat, idem difficilè spargitur, & per aerem dispensatur. qualis ille suffimentorum est, antequam ad ignem admoueantur. iure igitur negatur esse εὐταμίευτος.

24 τῶν δὲ μύρων ἡ σύνθεσις καὶ ἡ κατασκευὴ τὸ ὅλον οἷον εἰς θησαυρισμόν ἐστι τῶν ὀσμῶν. διόπερ εἰς τοὔλαιον τίθενται.

Cæterum vnguentorum compositio omnis, & confectio, velut ad odorum conseruationem planè comparata est, quo fit, vt in oleo condantur.

Cum de odoribus superius in commune locutus esset, modò aggreditur ad vnguēnta, quorū primum declarat finalem causam. Conficiuntur enim vnguenta reponendorum odorum causa, quando oleū aptissimū est ad conseruandū, tū propter durationem, tum propter naturā peculiarē pinguedinis, ac densitatis, quibus fit, vt cum proprio odore careat, sumat tamen atque conseruet alienos. in sexto de stirpium causis redditur ratio, cur aqua suscipiendis odoribus apta non sit; vinum vero ac oleum suscipiant facilè, ac seruent. subdit autem. καὶ οἱ μυρεψοὶ δὲ τὰς ὀσμὰς εἰς τὸ ἔλαιον τιθένται, καὶ γὰρ ἄλλως ἁρμόζον πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ ἅμα δυνάται μάλιστα θησαυρίζειν, διὰ τὴν ἀμεταβλησίαν. hoc est vnguentarii odores reponunt in oleo. nā alioquin, & ad vsum aptum est, & simul quod difficile commutatur potest facile conseruare. ἐπὶ φύσει. reddit rationem cur olei substantia odores suscipiat, & seruet, quàm maximè, quod scilicet densum est & pingue: sic enim fit vt ne exhalet. densitas enim ac lentor facile continent. id quod dictum est & in sexto illo de causis. mendum autem arbitror, contaminasse locum hunc. nam τὸ ἥκιστα videtur transpositum, emendandumque ita, nisi me fallit animus, ἐπὶ φύσει δεκτικὸν ὀσμῆς διὰ τὴν πυκνότητα καὶ τὸ λίπος. αὐτῶν δὲ τούτων τὸ λιπαρώτατον ἥκιστα. Verùm dicet aliquis, si lentor, ac densitas & suscipiendi & seruandi odoris est causa. ergo quò pinguius, densiusque oleum sit, eo magis imbuitur. Sciendum tamen est in densitate, ac pinguetudine requiri mediocritatem aptaque vnguentis esse olea, quæ densa, ac pinguia mediocriter sunt. Pinguissima autem omnium minimè. declarauit id in sexto illo de causis. τὸ σωματωδέστερον ἢ πυκνότερον εἰς τὸ δέξασθαι καὶ τηρεῖν εὐφυὲς πρὸς ἄμφω συμμετρίαν ἔχον. hoc est densius ac corpulentius oleum ad suscipiendum & conseruandum aptum est, in vtroque tamen moderatum. Plinius libro decimo tertio mendosum, & ipse locum fortassè legit, aut quem adduximus, ex sexto de causis nō animaduertit nam de oleo vnguentis apto loquens, quod inquit, diuturnitati eorum tanto vtilius est, quāto pinguius, vt ex Amygdalis. aut igitur contrariam Theophrasto sententiam habere voluit, aut si illum sequitur non bene animaduertit, quod dicit. aut locum mendosum habuit, quòd multo credibilius est.

25 τοῦ ὠμοτριβοῦς τοῦ φαυλίου.

Omotribes oleum, idem & Omphacium dicitur Galeno & Dioscoridi. quod quantum habet acerbitatis, tantum etiam frigiditatis. ex immaturis autem oliuis exprimitur. Dioscorides de hoc eodem loquēs libro primo. χρήσιμον τὸ τοιοῦτον καὶ εἰς τὴν μύρων κατασκευήν: hoc est, huiusmodi oleum ad conficienda vnguenta commodum est. de oliuis phauliis Plinius libro decimo quinto, præsertim cum magnitudine copiam olei non constare indicio sint, quæ regiæ vocantur. ab aliis maiorinæ, ab aliis Phauliæ grandissimæ: alioquin minimo succo. Iulius Pollux libro sexto & κοπνάδας, & τραμβίλας testatur vocari solitas. Idem agnouit & poma phaulia vocata. καὶ τοῦτο νέῳ καὶ μὴ παλαιῷ. hinc constat noui, & omphacii differentia. optimè autem nouum eligit. vetustate enim pinguescit oleum, & subinde calidius fit. de quo Galenus libro secundo de simplicibus medicamentis, & Plinius libro decimo quinto; quod vero ἀωδέστατον eligit, rationem habet ex physico pronunciato, quod est in tertio de Anima, quidquid recipit, eius quod recipit natura denudatum esse oportere.

26 ἤδη δέ πως.

Optimè emendauit Turnebus, quod antea male legebatur. ἰδεῖν. quærit cur si oleū inolentissimū aptum ad vnguēnta censetur, vsurpari solet ad optima, balaninum, & Amygdalinum ex amaris

nucibus. respondet in coctione fœtorem contrahi, quapropter odorata olea meliora; minus enim corrumpi; ac ideo melius imbui. Viride autem quod immaturum non corrumpitur, & omnium aptissimum, quod nullo est odore præditum.

27 χρῶνται δὲ πρὸς πάντα τοῖς ἀρώμασι· τοῖς μὲν, ὑποστύφοντες τὸ ἔλαιον· τοῖς δὲ, καὶ τὴν ὀσμὴν ἐκ τούτων ἐμποιοῦντες. ὑποστύφουσι γὰρ πᾶν εἰς τὸ δέξασθαι μᾶλλον τὴν ὀσμὴν, ὥσπερ τὰ ἔρια τὴν βαφήν.

Vtuntur autem aromatis in omnibus vnguentarii, partim his oleum adstringentes, partim odoris medicamento imbuentes, oleum enim omne adstringunt, vt odorem magis combibat, velut vellera infecturam.

Latini vocarunt spissamenton in vnguentis modò, verùm & in aliis condituris, quod græci στύφειν, ὑποστύφειν. Vnguentorum autem alia spissamenta accipiebant primum, deinde odores, quos vocabant ἡδύσματα, alia simul vtraque. Omphacinum, leucinum, & alia simpliciora simul & spissantur, & imbuuntur suis odoribus apud Dioscoridem. spissantur alia compositiora priusquam nouissimos odores accipiant, vt cuique licet apud illum legere. Plinius de Narcissino libro decimo tertio. Narcissinum quoque ex flore Narcissi desiit componi. ratio faciendi duplex succus, & carpus ille olei generib. ferè constat, hoc odorum. Hæc stimata vocant, illa hedysmata. Dioscorides de eodem, ἔλαιον ναρκίσσινον στύφεται οὕτως. deinde enumerat aromata, quibus spissatur. postremò addit Narcissi florem pro hedysmate. ἐπικρατεῖ γὰρ, Plinius. inter omnes, potentissimus odor quisquis nouissime additur.

28 θαυμαστὸν δ' ἄν τις ἴσως οἴοιτο τοῦτο τί καὶ διὰ τί ποτε τὰ ἀρώματα προσεμβαλλόμενα δεκτικώτερον ποιεῖ τοὔλαιον ὀσμὴν ἔχοντα. δεῖ γὰρ ἄοδες εἶναι τὸ δεξόμενον. τὸ δὲ κατειλημμένον ὑφ' ἑτέρου οὐκ ἄοδες. ὥσθ' ἧττον ἐχρῆν εἶναι δεκτικόν.

Quod mirum fortasse cuipiam esse videatur, vt & illud, quid sit, quod aromata, quæ ante iniiciuntur, quamuis odorata, oleum tamen ad odorem ducendum accommodatius præstant. Nam quicquid concipere debeat, nullo odore medicatum esse oportet. quod autem ab alio iam occupatum est, id inolens nõ est, vt proinde ad imbibendum esse deterius oporteat.

Huius quæstionis hæc est occasio. cum aromatis nonnullis adstringi, spissariue vnguenta suprà declarasset, dictumque esset paulò antè oleum, quod est imbuendum odoribus, inodorum esse oportere. spissatum autem odores contrahat; quoniam duo hæc repugnare videntur inuicem, propterea dubitat in præsentia. αἴτιον δὲ ἀμφοτέρων. affert solutionem. ἀμφότερα verò sunt, & quod odores adstrictum oleum suscipit, & quod ita redditur aptius ad vlteriorem perfectionem.

29 μανὸν δὲ γινόμενον καὶ τοῦ λίπους ἀφαιρεθέντος, ἐν ᾧ καὶ ἡ οἰκεία μάλιστα ὀσμὴ, δεκτικώτερον εὑρέτ' ἂν τοῦ ἐμβαλλομένου, διὰ τὸ μὴ ἀντισπᾶσθαι.

Ita eliquatũ ad raritatem, & pingui liberatum, in quo maximè eius cõsistit odor, iã nihil refragans, promptius quicquid iniicitur, haurit.

Odoramenta, quæ plurimum sicca sunt, & humorem, & pinguitudinem imbibunt, qua imbibita, destitutum oleum, vel odore proprio magis imbuitur illo, qui nouissimus additur, quem eo validius attrahit, quo rarius redditum est disrupta continuitate pinguitudinis, & signatè dixit διὰ τὸ μὴ ἀντισπαστὸν. Odor enim primus refragatur, atque repugnat ne alius hauriatur. ἡ δὲ ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων ὀσμή. prior ratio sumebatur ab oleo, quod disiecto pingui, vel odore proprio destituitur, ideoque ad hauriendum auidius: altera ab odoramentis inspissantibus, quod & illa dissipata sint in pingue ipsum, & illo veluti conclusa in meatibus, quos infarsetint quare postremus odor facilè superat, & quod refractæ sint vires odoramentorum, quæ prius iniecta sunt, & quod ita oleum redditum sit aptius ad concipiendum. Hæ sunt Theophrasti rationes quæ probabilitatem habent aliquam, non tamen videntur esse veræ Nam separatio illa pinguis, & humidi, meatuum aromatum obturatio, rarefactio continui, corporis non videntur verisimiles esse in corpore continuo, & æquabilis naturæ. adde quod aromata, quæ adstringendi causa adiecta sunt à pluribus vnguentis extrahuntur, extractisque iis postremò adiicitur id cuius odor præcipuus quæritur. quomodo igitur extractis aromatis meatuũ oppletio, aut pinguitudinis fit separatio? Videtur igitur alia esse ratio, qua oleum, quod accepit spissamentum recipit facilius odorem vltimum, licet inodorum non sit. Nã quæ odores acceptura sunt, debent esse aut odore vacua, aut si odorata sunt, nõ diuersum odorem nacta esse ab illo, quo recens imbuenda sunt, sed talem, qui posttemi sit velut inchoatio, ita fit, vt spissamenta odorem quidem concipiant oleis, sed quod nondum absolutè oleant, requirantque in eodem odoris genere vlteriorem accessionem, propterea adiecto nouissimo odoramento olea

optimæ

optimè, & suauissimè fragrare videantur. id quod, quoniam constabit inferius, vbi plurium erit vnguentorum mentio, non est, quod in præsentia demonstremus. satis est odorem facilè concipere, aut quæ inodora sunt, aut quæ inchoata sunt, & indigent perfectione, quam à postremis odoribus nanciscuntur.

30 ἀνάλογον δ' ἔχει καὶ ἡ πολυχρονιότης ἡ ἐν ἑκάστῳ, καὶ ἡ πρὸς τὴν πύρωσιν ἀ-θέ·εια, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα.

Quineriã cuiusque diuturnitas & aduersus ignem firmitas pro portione respondet, & cætera eiusdem generis.

Quod ait non obscurum est, optimè autem coniicit Turnebus, legendum esse potius εὐθένεια, ἀθένεια. dat exemplum in balanino, quod est ad suscipiendum aptissimum, & ad perdurandum. Idem etiam ab igne minimè omnium commutatur. eadem harum affectionum est formalis ratio. nempe enim optimè concipit, quod vndequaque peruium est, neque aut lentor obstat aut pinguedo, ideo autem & benè seruat & durabile est, quod optimè commiscetur. ab igne autem minimè patitur, quod earum partium expers est, quibus rancor, & maleolentia in coquendo comparatur. Notandæ verò voces, ὥσπερ ἓν καὶ συμφυές. Vnio enim atque coniunctio sunt causæ durationis. τὸ δ' ἀμυγδάλινον. hinc constat, cur Amygdalinum ineptissimum ad vnguenta. Nam pinguissimum cum sit, malè suscipit, malè seruat, rancorem contrahit.

31. τοῦ ῥοδίνου δὲ μάλιστα δεκτικὸν τὸ σησάμινον διὰ τὴν λιπαρότητα. πυρούμενον δὲ, ὄζει σησάμου, καθάπερ ἀναλυόμενον.

Rhodinum egregiè concipitur sesamino ob pinguedinem, quod tamen dum igne vaporatur coquiturq;, velut quando consumitur, sesamum obolet.

Rosaceum ex oleo oliuatum conficit Dioscorides. mirum verò cur hic propter pinguedinem sesaminum laudat, cum illa ineptum reddat oleum, & ad suscipiendum, & ad seruandum. nisi pinguetudinem mediocrẽ accipimus rosæ succo suscipiendo appositam. humidiuscula enim rosa est, ac propterea vt Theophrastus libro sexto de plantarum causis scriptum reliquit, ab vnguentariis paulisper antequã poneretur ad vnguenta exsiccari solita est: quod non ignorauit Dioscorides. omnino vero mediocris pinguitudinis sesaminum est. non aliter atque simplex oleum, mediocris autẽ pinguitudo, ac densitas aptissima est ad odores suscipiendos, & conseruandos, vt ostensum est. ac propterea illud tanquam capacissimum laudatur. ὥσπερ ἀναλυόμενον. Turnebus. velut quando consumitur verbum è verbo tanquam euanescens. sensus autem est sesaminum, dum coquitur tãquam exhalet, sesamum olere, ex quo confectum est, modum conficiendi sesamini docet Dioscorides lib. 1. & ex illo Paulus Ægineta libr. 7.

32 τὰ δ' ἀρώματα πάντα σχεδὸν καὶ εὔοσμα πλὴν τῶν ἀνθῶν, ξηρὰ καὶ θερμὰ καὶ στυπτικὰ καὶ δηκτικά. τὰ δὲ ἔχοντα τινὰ πικρότητα, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον εἴπομεν, ὥσπερ ἶρις, σμύρνα, λιβανωτός.

Cæterum aromata propemodum omnia & odoramenta floribus duntaxat exceptis, sicca sunt, calida, adstringentia, mordacia, nonnulla etiam amaritudine quadam affecta, quemadmodum iam ante diximus, vt iris, myrrha, thus, deniq; etiam vnguenta.

Declarant modo facultates aromatum, quæ ad vnguentorum confectiones vsurpabantur, deinde conficiendi rationem. docetque primo qualitates primas: calida enim ait esse ac sicca. penè enim talia sunt aromata, si sandalos excipias & caphuram, quæ ambo Theophrasti tempore, imò & Galeni non erant cognita. Cum verò addit στυπτικὰ καὶ δηκτικά, sapores tangit, quorum alter frigiditatem arguit in crassiori materia, alter caliditatem in tenui. nec tamen absurdum est calidũ alioquin medicamentum, & acre partes habere & crassas, & frigidas. talia sunt cassia, cyperus, nux myristica, Agalochum. postremò quæcunque præter calefaciendi vim linguam adstringunt, & partem cui apponuntur corroborant. de quibus consulendus Galenus est in libris de medicamentis. habent verò nonnulla & amaritudinem, quæ calorem arguit in crassa materia; talia sunt myrrha, aloe, iris, thus, galbanum, & alia; vnde etiam vnguenta plurima amara sunt. Communissimas vero facultates vnguentorum esse ait adstringendi & calefaciendi, quod ex simplicibus, ex quibus vnguenta conficiuntur multa sunt, quæ calefaciunt, & adstringunt. non tamen ideo aliqua etiam non refrigerant. alia enim laxant & molliunt. Rhodinum, oenanthinum, melinum refrigerant, Narcissinum, Gleucinum, crocinum molliunt, & concoquunt, & penè omnia, quæ dicuntur μαλακτικά.

33 ἀποστύφονται μὲν, ὅσα πάντα πυρούμενα· τὰς δ' ὀσμὰς τὰς κυρίας ἀντιλαμβάνει ψυχρὰ καὶ ἀπύρωτα· καὶ ἔοικεν ὥσπερ τῶν ἀνθῶν τὰ μὲν ψυχροβαφῆ τὰ δὲ θερμοβαφῆ παραπλησίως ἔχειν καὶ ἐπὶ τῶν ὀσμῶν.

Igitur adhibito igne, coquendoque adſtringuntur omnia. odores contra præcipuos frigida ſine ignis ope ducunt. ac quæ in floribus, quorum alii frigido liquore, alii calido merguntur, eadem in odoribus eſſe ratio & conditio videtur.

Docet modos, quibus ſpiſſantur vnguenta, poſtremosque odores recipiunt. ſpiſſabant igitur vnguenta ad ignem. Sic enim attenuato olei corpore fiebat maior ſpiſſamentorum penetratio. id quod in operoſioribus vnguentis licet intelligere. quod patet ex Dioſcoridis compoſitionibus. κυρίας ὀσμὰς vocat τὰ ἐπιλύσματα. quæ adiiciuntur nouiſſimè, ex iis enim proprius, principalisque vnguentorum odor accedit.

34 Καὶ ἔοικεν ὥσπερ τῶν αἰθῶν.

Supra flores excipiebat à communi Aromatum facultate (etſi etiam flores nonnulli calidi, & ſicci ſint, quibus vtebantur in vnguentis veteres, vt cyperi, cypri, narciſſi, ſerpilli, ſitymbrii) hic non videntur habere locum. eadem enim erat ratio confectionis vnguentorum, in quibus è floribus parabantur hedyſmata, & illotum, in quæ nouiſſime ponebantur Aromata. adde ſimilitudinem obſcuram eſſe, qui ſunt enim flores ψυχροβαφεῖς καὶ θερμοβαφεῖς. (ſic enim emendandum eſt vt Turnebus animaduertit) poſtremo ſimilitudinem à floribus ſumi abſurdum eſt, quaſi & flores non ſint in odorum ſenſu præcipui. Cum ita res habeat, locum mendoſum eſſe contenderim, & pro αἰθῶν, aut ἐρίων, aut ἱματίων eſſe reponendum. ἱματίων autem potius. agnoſcit enim Iulius Pollux. ἱμάτια, ὑγροβαφῆ & ψυχροβαφῆ libro 7. quare poſſunt eadem ratione eſſe & θερμοβαφῆ. eſt autem optima ſimilitudo, vt quemadmodum panni in cortina tinguntur aut calida, aut frigida; ſic vnguenta aut calida aut frigida odores concipiant. ſupra tincturæ ſimilitudine vſus eſt, quando de vnguentorum adſtrictione loquebatur. quare non eſt, quod meo iudicio quis dubitet de huiuſce loci correctione. latinè autem ſic legendum. ac quæ in veſtimentis, quorum alia frigida tinctura, alia calida inficiuntur, eadem in odoribus eſt.

35 Πάντων μὲν ἡ ἕψησις εἴς τε τὴν στύψιν καὶ τὰς κυρίας ὀσμὰς ἐνισταμένων, ἐν τῶν ἀγγείων ἐν ὕδατι γίνεται, καὶ οὐκ αὐτῷ τῷ πυρὶ χρωμένων.

Omnia vero coquuntur ſiue iis adſtringendis, ſiue præcipuis odoribus inducendis operam naues, depoſitis in aqua vaſis, vt nulla ſit cum igne contagio.

Sic parabantur vnguenta, vt in aqua calida vaſe poſito decoquerentur, quod genus duplex vas dicitur officinis, græcis veteribus διπλῶμα. Dioſcorides huius cocturæ non meminit. fortè quod eſſet omnibus notiſſima. Paulus Æginetа libro ſeptimo de Irino vnguento loquens ἕψε ἐπὶ διπλώματι ἐπὶ ὥρας καὶ ἀποτίθεσο. coque in duplici vaſe ad horam, & reponito. Galenus in libro ſeptimo medicamentorum ad locos de Diplomate loquens, καθάπερ οἱ μυρεψοὶ τὰ μύρα σκευάζουσιν εἰς μέγα τινὰ λέβητα, θερμὸν ὕδωρ ἐγχέοντες, δεύτερον ἐνιστάντες ἔχοντα ἐν αὐτῷ τὸ ἑψόμενον φάρμακον. εἶτα προδιακεκαυμένοις ἄνθραξιν ἢ ξύλοις ἀκάπνοις ὑποκαίοντες, hoc eſt, quemadmodum vnguentarii, vnguenta componunt calida aqua in lebetem immiſſa, alterumque lebetem apponunt, in quo eſt medicamen, quod coquitur, deinde aut carbonibus prius factis, aut lignis fumi expertibus decoquunt. nihil excogitari poteſt, quod Theophraſti mentem clarius explicet. notanda verò vox ἐνισταμένων, qua eadem, in eadem re declaranda Galenus vtitur.

36 Τοῦτο δ' ὅτι μαλακὴν εἶναι δεῖ τὴν θερμότητα, καὶ ἀπουσία πολλὴ γίνοιτ' ἂν τῇ φλογὶ χρωμένων.

Quod blandum eſſe calorem oporteat, nimiaque deceſſio futura ſit vſu flammæ.

Reddit rationẽ cur in Diplomate vnguenta decoqui ſoleant. ἀπουσίαν vocat olei deceſſionem, ſiue abſumptionẽ, quæ abſumptione fit aromatũ. ἐπικαύσεως ὄζει. Galenus quarto de tuẽda valetudine propter hanc rationem in diplomate coquit acopa medicamenta. Calor enim ignis acer, ac vehemens. ſi liquorem alium oleo non admiſceas, aut in lebete aqua calente pleno non deponas vas, in quo oleum eſt, vrit illud facilè, & corrumpit. imo & libro octauo de ratione medendi vnguentorum facultatem vitiari facilè tradidit, niſi duplici vaſe calefiant, quando iis calefactis opus eſt.

37 Ποιεῖ δ' ἐλάττω τὴν ἀπουσίαν, ὅσα πυρούμενα λαμβάνει τὰς κυρίας ὀσμὰς μᾶλλον, ἢ ὅσα ψυχρά· διὰ τὸ προσφυρᾶσθαι τὰ πυρούμενα, τὰ μὲν οἴνῳ εὐώδει, τὰ δ' ὕδατι· ἧττον γὰρ ἀναπίνει.

Minus decoquunt, quæcunque potius feruentia nobiles odores hauriant, quã quæ frigida, quod quæ coquuntur, partim mero fragranti, partim aqua ante macerentur, minus enim combibunt.

Iam dictum eſt ſpiſſamenta decoqui ſolita, præcipua verò odoramenta nouiſſime frigida adiici. modo verò dicit minus abſumi, quæ præcipuos odores calida ſumunt, quàm quæ frigida; ſibique vi-

que videtur pugnantia dicere, & tamen nouissimos odores omnes in frigida vnguenta adiici dicendum est, ex his tamen aliqua paulo ante calefacta, deinde frigentia postremos illos odores sumere, alia simpliciter frigida, etsi in spissatione, siue adstrictione decocta sint antea. illa igitur, quę calefacta nouissimos odores suscipiunt decet intelligere: neque sibi aduersatur philosophus. animaduertendum autem non omnia vnguenta decocta spissari solita. Nam quædam ne ad ignem quidem admouebantur. Nam melinum, oenanthinum, sampsucinum, & nonnulla alia, quæ Dioscorides enumerat, simplici maceratione fiunt. Turnebus. minus decoquunt. affectata metaphora à decoctoribus. parit autem obscuritatem, quod nescias, an de vnguentis loquatur, an de vnguentariis, & an metaphoricè an propriè, simplex locutio, minus absumunt, πυρώμενα autem malim calefacta, quàm feruentia, διὰ τὸ προσφυρᾶσθαι τὰ πυρώμενα. reddit rationem quare minor fiat decessio in vnguentis, quæ coquuntur, quod macerentur prius simplicia odoramenta aut vino, aut aqua, sic autem minus sunt bibula. vnde non magna olei iactura.

38 καθάπερ ἶρις κοπεῖσα. λαμβάνοντος γὰρ τοῦ ἀμφορέως ξηρᾶς ἴριδος κεκομμένης μέδιμνον καὶ ἡμίεκτα, πολλὴν πάνυ φασὶν ἀπουσίαν.

Vt iris tusa. Cum enim quadrãtal iridis tusæ medimnũ & sextarium capiat, plurimum decedere pręedicant.

Rem confirmat exemplo Iridis, quæ si in oleum frigidum adhibeatur, non autem macerata, plus absumit olei si macerata in oleum calefactum longè minus. olei autem mensura in compositione, quam refert, est Amphoreus, hoc est congii sex. capit enim metretes atticus, qui & κεράμιον dicitur, duos amphoreos, congios autem, vel choas 12. Iridis verò tusæ mensura est medimnus & duo semisexta. capit autem medimnus atticus chænicas quadraginta octo, chænix autem sesquisextatium, libras verò duas, & quadrantem, sexta autem medimni pars, quæ ἑκτεύς dicitur, chænicas duodecim semisexta duo. singula autem semisexta sunt duodecima medimni pars. cumque Amphoreus sit dimidia metretis pars, metretes autem capiat congios duodecim, quorum singuli libras capiunt mensurales nouem, fit vt metretes centum, & octo libras contineat, Amphoreus quinquaginta quatuor. ita superat iris oleum, in quo imbuitur dimidio, & sexta parte, quod ex iis, quæ posuimus, clarum est. mensuras autem hic intelligimus puras atticas, quibus vtebantur & medici. Nescio autem an hoc modo tota iris tusa oleo possit cooperiri vt commodè imbuatur. apud Dioscoridem duplex componendi ratio. Nam primum in libris olei septuaginta tribus, & quincunce ponit spathæ minutissimè contusæ sex libras, & bessem. atque in æreo vase additis decem aquæ heminis incoquit, quod odorem accipiat. postea in craterem melle oblitum colat. mox in hoc oleo sic spissato iris additur, & maceratur, donec odorem accipiat. altera compositionis ratio, in olei libris septuaginta & quincunce incoquuntur, xylobalsami librę quinque, & dextans. deinde detracto xylobalsamo calami odorati tusi libræ nouem, & myrrhæ glęba, quæ prius in vino odorato maduerit. in huius olei ita Aromatis perfusi, atque spissati quatuordecim libris totidem tusæ iridis madefiunt binis diebus & noctibus ac vehementer exprimuntur. apud Æginetam libro 7. sic componitur. Iridis, Aspalathi, cyperi, singulorum libras quinque opopanacis vncias tres. Anchusæ vncias duas, olei sextarios triginta, aquæ sextarios quindecim. nonnulli addunt schœnathi vncias sex. casiæ vncias tres, xylobalsami vncias sex. Nardi Celticæ vncias sex. Hæc omnia tusa, & prius aqua, & oleo imbuta dies quinque, postea in diplomate coquuntur ad horas sex. deinde vnguentum reponitur. in his compositionibus tantum abest, vt arida superent oleum, vt manifesto plus olei sit, longè autem plus aqua addita. Quamobrem quid dicam de hac Theophrasti compositione, maxime dubito, in qua iris tusa longe superat oleum ipsum, vt dictum est, neque corruptum esse locum audeo dicere, quandò emendare in promptu non est. an non de oleo loquitur, sed de vino, in quo prius imbuitur Iris, antequam ponatur in oleum? sed primum eadem esset ratio. Nam & vini, quod satis est ad imbuendum requiritur. deinde hic sermo est de Iride, quæ sicca in frigidum ponitur oleum, in quo plus absumi olei dictum est, quàm si misceatur vino perfusa. ἐκ τῶν προσπεφυσωμένων. lego προσπεφυραμένων. est autem sententia ex simplicibus maceratis tanquam extrudi, nec admitti oleum, quamobrem vnguenta non adeò odorata fieri, minus tamen absumi. Turnebus. cum enim quadrantal. Amphora Romana vocatur, & quadrantal. Amphora attica tres vrnas capiebat, hoc est, sexquiamphoram Romanam. Amphoreus autem duobus congiis erat minor Romanâ Amphorâ. non decebat igitur hæc confundere.

39 πρὸς ἕκαστον δὲ τῶν μύρων ἐμβάλλουσι τὰ πρόσφορα τῶν ἀρωμάτων, οἷον εἰς μὲν τὴν κύπρον, καρδάμωμον, ἀσπάλαθον, ἀναφυράσαντες τῷ εὐώδει.

Et cuique vnguento sua sibi idoneaque odoramenta adiiciunt, vt cypro cardamomum, Aspalathum, odorato vino macerata.

Οἷον εἰς τὴν κύπρον. Vnguentum cyprinum intelligit, cuius extat compositio apud Dioscoridem. Cuius apud Galenum, & medicos passim crebra mentio. spissabatur autem aspalatho, calamo odorato, myrrha, cardamomo. postremo vero flores cypri apponebantur, quibus vehementer

expressis vnguentum seruabatur. licebat autem & bis, & ter recentes flores ponere, & iis expressis odoratius, & efficacius reddere. cyprus vero arbor est oleæ foliis, ligustrum latinis dicta, Plinius etsi id libro 12. ex aliorum sententia potius, quàm sua referat, tamen libro 24. cap. 10. id affirmat ex sua sententia. sunt eius verba ex libro 12. cyprus in Ægypto est arbor ziliphi foliis, semine coriandri, flore candido, odorato. coquitur hoc in oleo, premiturque postea quod cyprus vocatur. quibus verbis colligitur non cyprinum modo, sed & cyprum vnguentum appellari solitum, nec infundi tantum, sed & incoqui, quomodo parat Posidonius apud Paulum libro septimo, cuius & compositio, & modus non parum à Dioscoridis discrepant.

40 εἰς δὲ τὸ ῥόδινον, σχοῖνον, ἀσπάλαθον, κάλαμον. ἡ δ᾽ ἀναφύρασις ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις ἃ δεῖ τὰ ἁρμόττοντα.

Rhodino iuncum, Aspalathum, calamum eadem maceratione, aliisq; accommodata sunt.

Rhodinum non vno modo apud veteres componebatur. Plinius lib. 13. sed diuulgata maximè vnguenta crediderim rosa, quæ plurima vbique gignitur. itaque simplicissima Rhodini mixtura diu fuit, additis omphacio, flore rosæ, crocino, cynnabari, calamo, melle, iunco, salis flore, aut Anchusa, vino. operosior apud Dioscoridem confectio est. Paulus non vnguentum Rhodinum describit, sed rosaceum oleum: τῷ δὲ ῥοδίνῳ ἐμβάλλουσιν καὶ ἅλες πολλοί. Dioscorides ἔνιοι προστύφουσι τὸ ἔλαιον, κάλαμον, καὶ ἀσπάλαθον προσβάλλοντες. οἱ δὲ καὶ ἄγχουσαν ἕνεκεν εὐχροίας καὶ ἅλας πρὸς τὸ μὴ φθείρεσθαι. Hoc est nonnulli spissant prius oleum adiecto calamo, & Aspalatho, nonnulli & Anchusam addunt, vt bene coloratum sit, & sales, vt ne corrumpatur. mensura quam ponit Theophrastus salium nimia est sine dubio, neque vllam seruat rationem. Nam duo medimni, quadrupli proportionem habent ad Amphorea, quem dimidium continere dixi Atticæ Amphoræ, hoc est metretis siue ceramii. fortasse sic erat olim scriptum hac nota μ'. qua mina significatur. librarius autem pro medimno intelligens cuius est nota μ'. sic scripsit. aut μ'. pro Mystro, quod malè intellectum erroris tam magni præbuit causam. Mystrum autem mensuræ genus fuit ex minimis, quæ duo cochlearia, & dimidium capiebat. Mystrum autem nunc paruum intelligo. Nam erat & Mystrum maius. vtrum autem intelligamus nihil refert. πλὴν ἐάν τις μὴ παχέως. notauit id & Dioscorides in Rhodino, δεῖ δὲ ἐπιμελῶς τὸ ἔλαιον τοῦ χυλοῦ χωρίζειν. ἀπολειφθὲν γὰρ τοὐλάχιστον τὸ μύρον φθείρει. oportet autem diligenter à succo separari oleum. Nam relictus ille vel minimus vnguentum corrumpit.

41 παραπλησία δ᾽ ἐπεργασία καὶ τοῦ μηλίνου. προστυφέντες γὰρ ἐλαίου καὶ τὰ μῆλα ἐμβάλλουσιν εἰς ψυχρόν.

Similis apparatio quoque melini. Nam oleo prius spissato mala cotonea refrigerato iniiciunt.

Sic paratur apud Dioscoridem. olei congius decem aquæ sextariis admiscetur. adiicitur elatæ palmarum quadrans, & iunci odorati vncia, quæ die vno macerata coquuntur. Mox in vas plumbeum excolatur oleum, & imposita arundinacea crate, aut tegete. Cotonea mala superponuntur, & vestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum vires ad se oleum alliciat. apud Paulum & alios veteres est melinum simplex ex cotoneis, & oleo Omphacino, quod triginta diebus soli exponitur, quod in frequentissimo est medicinæ vsu. κατὰ πάντας τὰς ἐμβολάς. semel iniiciuntur cotonea apud Dioscoridem, neque ideo tamen non licet prioribus extractis, alia recentia addere. porrò ἡ ἐμβολὴ vox est medicis in hoc genere vsurpata pro iniectione odoramentorum, à quibus vnguenta præcipuos odores concipiunt.

42 ἅπαντα δὲ συντίθενται τὰ μύρα· τὰ μὲν ἀπ᾽ ἀνθῶν τὰ δὲ ἀπὸ φύλλων.

Cæterum omnia vnguenta componuntur partim è floribus, partim foliis.

Cum de vnguentorum confectione locutus esset, modo diuidit vnguenta ab iis, ex quibus conficiuntur præcipuè. enumerat autem celebriora. affertque eorum vires, nec non aliquotum Aromatum. λευκόϊον est viola alba, ex qua vnguentum conficiebatur, quod hic appellat floris nomine. Athenæus libr. 15. λευκόϊνον ἴασιν græcorum nonnulli. est & iasme, & iasmenum, & iasminum violaceum vnguentum exquisitius. susinum autem liliaceum est à loco denominatum; laudatissimum enim fiebat Susis Persiæ vrbe nobilissima; vnde & susinum dictum est. Chares & Aristoteles apud Athenæum lib. 12. Susa græco sermone lilia vocari tradunt, à quibus in Perside vocata Susa propter loci amœnitatem, quod confirmat & Stephanus Byzantius. susini verò compositio est apud Paulum, & Dioscoridem. Plinius libr. 13. susinum tenuissimum omnium est. constat ex liliis, Balano, Calano, melle, cinamomo, croco, aspalatho, myrrha. differt verò phœnicium ab eo quod fiebat in Ægypto, vt auctor est Dioscorides: differre etiam susinum à liliaceo, etsi vtrumque constaret ex liliis, nonnullorum opinio est. Galenus in linguarum Hippocratis expositione Ægyptium album, & κρινόμυρον, & susinum vocari tradidit, aliud tamen Ægyptium est Theophrasto à susino, etsi Ægyptium Susinum à nonnullis vocatum sit. ἔτι δὲ τὸ σισύμβρινον. sisymbrium, & serpyllum inter coronarias plantas numerat in sexto de plantarum historia, de quibus & Athenæus libro 15. vbi de coronis verba facit. ex illis vnguenta conficiebantur serpyllinum & sisymbrinũ.

Antipha-

Antiphanes apud Athenæum sui sæculi luxum notans sisymbrino brachiis vngendis aliquos vti solitos tradit. serpyllino, ceruice, & genibus. porrò crocinum fuit, vt ait Plinius in solis Ciliciæ diu maximè laudatum, mox Rhodi conficiebatur, vt cyprinum.

43 ἀπὸ δὲ τῶν φύλλων, οἷον τότε μύρινον καὶ τὸ οἰνάνθινον. αὕτη δ' ἐν Κύπρῳ φύεται ὀρεινὴ καὶ πολύοδμος. ἀπὸ δὲ τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι, οὐ γίνεται διὰ τὸ ἄοδμον.

E foliis vt Myrteum, & oenanthinum, oenanthe autem in Cypro nascitur montana, odorisque plurimi, è Græca propter odoris inertiam, & ignauiam non paratur.

Τὸ μύρινον fiebat & ex Myrti foliis, & ex baccis. quamobrem duobus locis eius fit mentio. Oenãthinum etiam duplex, quod ex flore labruscæ parabatur rosaceo vitibus simile, & quod ex Oenanthes foliis. est enim Oenanthe herba ex coronariarum numero, cuius meminit & primo de plantarum caussis & sexto. an verò eadem sit, quam Dioscorides describit libro tertio. Pastinacæ foliis flore candido, caule crasso, radice magna, ac tuberosa, incertus sum. Nam vt Mathæolo non assentiar facit, quod Dioscorides odoris non meminit. Nisi dicamus illam non vbique odoratam nasci, sed in Cypro maximè. sunt & alia vnguenta οἰνανθάρια ἢ οἰνάνθινα vocata, non ab oenanthe, sed à vino, quod οἶνος dicitur, quorum compositio est apud Paulum libro septimo.

44 ἀπὸ ῥιζῶν δὲ, τότε ἴρινον καὶ τὸ ἀμαράκινον ἐκ τοῦ κόστου, οὕτω γὰρ ὀνομάζουσι τὴν ῥίζαν· τὸ δὲ χρίσμα τὸ ἐρετρικὸν ἐκ τοῦ κυπείρου.

E radicibus Irinum, & Nardinum, & Amaracinum ex costo, sic enim appellant radicem, chrisma autem eretricum ex cypero, qui ex Cycladibus affertur.

Sequuntur vnguenta, quæ ex radicibus parabantur. de Irino dictum est suprà. Nardinum fiebat ex Nardi spica. spica autem nardi radix est spicæ similis, ac propterea sic vocata, si Galeno credimus libro primo de Antidotis. constabat ait Plinius, Omphacio, balanino, iunco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo. Galenus passim foliati, & spicati meminit, quæ Romæ à delicatis mulieribus, & opulentis magno parabantur impendio. cum verò Plinius nardinum vocet etiam foliatum, quærat aliquis an idem sit. mihi dubium non est & spicatum, & foliatum ex nardo parari solita, vocataque à spica spicatum, à folio malabathri. quod ita simpliciter dicitur foliatum. nego tamen nardinum foliatum, & spicatum eadem fuisse, quod miror virum doctissimum Hermolaum Barbarum non animaduertisse. Nardinum enim, quod, vt ait Dioscorides, variè parabatur, simplicius erat, spicatum ac foliatum longè operosiora, & preciosiora. constat id ex Galeno libro 6. de Valetudine. ταῖς δὲ πλουσίαις γυναιξὶν ὑπάρχει νάρδου κρεῖττον χρίσμα φουλιάτον τε καὶ τὰ καλούμενα σπικάτα. hoc est, diuitibus mulieribus est & nardo vnguentum melius foliatum, scilicet & quæ vocantur spicata. in tertio etiam medicamentorum ad locos, ad dolores auris commendar nardinum. Paulo post preciosiora vnguenta, quæ diuites mulieres Romæ conficiebant spicatum ac foliatum. Constat igitur diuersa fuisse nardinum proprie vocatum & foliatum, ac spicatum. hæc autem duo cum simul vbique coniuncta nominet, non tamen non erant diuersa, etsi non adeò diuersa fuisse arbitror. Verum cum in Euangelio nardini mentio sit, quod in seruatoris Christi pedes effudit mulier, crediderim aut spicatum illud, aut foliatum fuisse vt pote preciosissimum. Nardinumque vocatum impropriè, quamobrem & Iudas ægrè tulit, quod tam preciosum vnguentum non esset vẽditum. τὸ ἀμαράκινον ἐκ τοῦ κόστου. Amaracinum parabatur Theophrasti tempore sine Amaraco. hoc enim non vtebantur vnguentarii, vt idem affirmat paulo pòst. Amaracinum vero, cuius meminerunt Galenus, Dioscorides, Paulus, & alij, præcipuè ex Amaraco constabat. spissabatur enim Xylobalsamo, iunco, & calamo, complebatur autem Amaraco, costo, Nardo, Myrrha, carpobalsamo. Pauli Amaracinum semen recipit Amaraci, cætera à Dioscoridis diuersum. laudatissimum fiebat in Cyzico. ibi enim odoratissima gignitur Amaracus. in Coo etiam Insula quod Hedichroum appellabatur. Galenus liber tertio medicamentorum per genera Amaracinum nigrum agnoscit, in quo pix brutia, ac pontica miscebatur. desiisse tamen illud suo tempore componi, & sine pice subalbum fieri solitum. licet autem Amaracus & sampsucus eadem herba sit; sampsucinum tamẽ & Amaracinum ita differunt compositione, vt etiam nomine. nõ tamen ideo nequeas aut illud Amaracinũ, aut hoc sampsucinũ dicere quod facit Plinius, vbi dicit è sampsuco oleum fieri, quod sampsucinũ vocatur. aut Amaracinum: Chrisina ererricum non memini apud quemquam veterum legisse. fortasse à loco sic vocatum est. est enim Eretria Eubœæ vrbs, in qua & terra eretria, cuius meminit Dioscorides libro quinto. est & alia in Thessalia eodem nomine, vt ait Stephanus.

45 ἀπὸ ξύλου δὲ ὁ φοῖνιξ καλούμενος. ἐμβάλλουσι γὰρ τὴν ὀνομαζομένην σπάθην ξηράναντες.

E ligno palmeum, quod vocatur siccata palmæ spatha, quam elatem appellant, & iniecta.

In nono de Plantarum historia enumerat illa, quibus ad vnguenta vtebantur veteres. sunt autem casia, cinamomum, cardamomum, nardus, narum, balsamum, aspalathus, styrax, narta, costus, panaces, crocus, myrrha, cyperus. iuncus, calamus, amaracus, lotus. (lego autem metilotus) Anethum. hæc omnia radices, esse corrices, ramos, ligna, semina, lachrymas, flores, incensu lignorum odoratorum spathem palmæ non posuit. & tamen illam ad vnguenta adhiberi solitam Dioscorides auctor est. vbi de elarino vnguento, & de palma elate loquitur. est verò elate siue spathe pars palmæ, ex qua pendent palmulæ, Theophrastus lib. 2. historiarum: διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων καθ' ὁ μὲν ἄῤῥην ἄνθος πρόφερον φέρει ἐπὶ τῆς σπάθης. idem confirmat & Iulius Pollux libro primo. Dioscorides verò operimentum, siue inuolucrum esse tradit palmularum florentium. Plinius quod φοίνη καὶ ἐλάτην græcis auctoribus nonnullis vocari legisset, re non animaduersa arbotis genus existimat, quàm alii elatem vocant, latini abietem, alii palmam. & tamen quantum differat abies, & palmæ spatha, nemo est tàm rudis, qui nesciat. τὴν ὀνομαζομένην πλάτην aut ἐλάτην legendum est, aut etiam πλάτην. est etiam πλάτη lata remi pars, cui non absimilis est, quæ spatha dicitur in palma. ceterum Hermolaus spatham lachrymam palmæ elates esse tradit, adhiberique solitam pto spissamento in vnguēta. esse enim elatem abietis genus, cuius lachtyma vnguentis apponeretur. atque viri doctissimi commentum id est à Plinio sumptum. nullius enim veterum auctotum restimonio, aut auctoritate nititur, quod ego sciam.

46 ὃ δὲ αἰγύπτιον ἐκ πλειόνων, ἔκ τε τοῦ κιναμώμου καὶ ἐκ τῆς σμύρνης, καὶ ἐξ ἄλλων.

Et ex multis Ægyptium, cinamomo, myrrha, aliis.

Quod nam esset vnguentum Ægyptium maxima est eruditorum quæstio. Galenus in Glossis Hippocratis. Ægyptium vnguentum album, quod & Mendesium vocatum est, quod ex liliis, & Aromaris componebatur. quocirca & vnguentum non olenm dicitur. idem & liliaceum, & susinum vocatum est. in secundo de medicamentis ad locos. Ægyptium vnguentum non ita modo sed & mendesium appellatur. Nonnulli id & Megalium vocari aiunt à Megalo qui composuit, rursus in linguis. Ægyptium vnguentum, quod ex spina Ægyptia conficiebatur. quod & Meropium vocatum est quæ cum ita sinr, vnguentum Ægyptium, & Mendesium, & Metopium, & Megalium, & liliaceum, & susinum vocatum est. nec mirum. cum enim multum in Ægypto studii conficiendis vnguentis poneretur, facile fuit quodlibet vnguenrum accurate in Ægypto compositum, Ægyptium appellare. Verum de vnguentis Ægyprio, Mendesio, Megalio, & Metopio, sic arbitrot. Vnguentum Ægyptium duplex ab Hippocrate memoratur, alterum album, alterum simpliciter Ægyptium. Theophrastus hic de albo loquitur, quod & Mendesium, & Megalium appellabatur. quamquam & aliud vnguentum erat, quod Megalium vocabatur tantum. de quo paulo pòst. alterum verò, quod simpliciter vocabarur Ægyptium propter spinam Ægyptiam, & Metopium à nonnullis vocatum est. non idem tamen atque Metopium. cuius Dioscorides, & Paulus meminerunt. in quibus non est Ægypria spina, liliaceum, & susinum alia fuere ab Ægyptiis, non tamen nequiuerunr Ægypria, sic etiam nonnulli dicere propter lilia, quæ & κρίνα & σοῦζα dicuntur. verùm quoniam sunr, qui hæc non ita facilè admittunt, primum componant animum, deinde Ægyptia vngueuta plura & fuisse, & esse potuisse considerent aliis etiam vocata nominibus. Deinde mirum non esse vnguenta eodem vocata nomine compositione diuersa esse. quando constar pauca esse, quæ eodem modo apud Dioscoridem, atque alios conficiantur, etsi nomine diuersa non sint. qualia cyprinum, irinum, amaricinum, crocinum, & penè omnia. quid igitut mirum Metopium aliud Dioscoridem, & Paulum agnouisse, aliud Galenum, in quo spina poneretut Ægyptia, quod & propterea Ægyptium vocaretur? Hinc factum est, vt in Aegyptio albo, quod & Mendesium, & Megalium, lilia ponerentur, in Mendesio Dioscoridis, ac Pauli liliorum nulla sit mentio. nihil tamen vetat album illud Aegyprium Mendesium, & Megalium appellatum. quin & Megalium hoc Theophrasti diuersum ab Aegyptio est. forte etiam non idem, atque Dioscoridis quippe hoc Theopbrasti cinamomum habet, Dioscoridis illud Amaracino simile est adiecta resina. in Amaracino autem, quod describit ipse, cinamomum non est. Hæc cum ita sint, nō est quòd vereres auctores inscitiæ insimulemus, si iis in vnguentorum, arque adeò in medicamenrorum compositionibus non exactè conuenit. cæterum qui de vnguento Aegyptio plura desiderat, consulat Hieronymi Mercurialis doctissimi lectiones varias lib. 2. cap. 19. & Melchioris Guilandini eruditissimi omnigenaque lectione instructissimi disputationem, quam libro de Papyro adnexuit.

47 ἔτι δὲ ἐκ πλειόνων τούτου ὁ μεγαλεῖον. καὶ γὰρ ἐκ κιναμώμου.

Et porro pluribus megalion. Nam & è cinamomo.

Megalium vnguentum à Megalo, qui primus composuit, vocatum est. fuit ille Siculus, vt tradit Sosibius apud Athenæum libt. 15. alii Atheniensem volunt. Plinius. postea multo successit proprer gloriam appellatum Megalium ex oleo balanino, calamo, balsamo, iunco, xylobalsamo, casia. resina. huius proprietas, vt ventiletur in coquendo, donec desinat olere, rursum refrigeratum odorem suum capit. Dioscoridis tempote componi desiit, est tamen ab illo conscripta confectio

fectio Amaracino non absimilis. Quamobrem à Plinij descriptione aliquantum discrepat. quominus mirandum est fuisse Ægyptium, quod & Megalion vocabatur, aliud à Megalio, quod hic memorat Theophrastus. imò ausim affirmare illud, quod describit Dioscorides, hoc Theophrasti, aliud Plinij non inter se conuenire, potuisseque quod vocabatur Ægyptium album ab his etiam diuersum esse. Iulius Pollux libro sexto Megalesium vnguentum nominat à Megalo Siculo, idem & vnguenti Ægyptii meminit nigri, quod sine dubio alterum est ab illo Hippocratis, & Theophrasti: καὶ γὰρ ἐκ κινναμώμου. mutilum ego locum existimo deesseque Aromata, quæ Megalium vnguentum conficerent, id quod etiam notauit Turnebus.

43 καὶ ἐκ τῆς σμύρνης κατατομθείσης ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ δὲ καλεῖται, διὰ τὸ μικρὸν στάζειν. ὃ δὴ μόνον τινές φασιν ἁπλοῦν εἶναι, καὶ ἀσύνθετον τῶν μύρων.

E lachryma stacte. Nam è Myrrha tusa fluit oleum, quod quia minutatim stillat, stacte vocatur. hoc nonnulli ex vnguentis omnibus vnum simplex, nec compositum tradunt.

Stacte Myrrhæ gutta erat odoratissima. Plautus curculione. Tu mihi stacte, tu cinamum, tu rosa. illam volunt aliqui vnguentum fuisse Ægyptium, nec nego, atqui non erat aut Ægyptium illud, cuius hic est mentio, aut ex iis, quorum meminit Hippocrates in libris de Natura muliebri & de mulierum affectibus. vtcunque non inuenio apud veteres scriptores stactem communiter vnguentum Ægyptium vocati solitum, etsi iure fortasse dici posset. Vnus locus Athenæi confirmat tantum, neque is tamen absolute. is est libro decimo quinto. vbi cum Alexidis, vel Achæi poëtæ allata verba sint, in quibus Ægyptiorum chrismatum est mentio: Didymus quærit an per illa stactem intelligat, quippe cum illa ex Myrrha constet, quæ in Ægyptum aduecta inde in Græciam transportetur. propter illam potuisse poetam stactem vnguentum Ægyptium appellare. id quod et lubenter concedamus, nihil vetat tamen præter stactem alia fuisse vnguenta Ægyptia, quorum habita mentio est. cæterum de stacte Dioscorides ita tradit pinguedinem esse recentis Myrrhæ exigua aqua tusæ & expressæ organo. quod ait etiam Theophrastus. quod verò subdit de alio expressionis, aut confectionis genere non ignorauit Dioscorides, quamquam superiorem modum magis probet. Lucretius hunc modum videtur respexisse in iis versibus, quos habet libro secundo.

Si Amaracini blandum, stacteque liquorem
Et Nardi florem, nectar, qui naribus halat
Cum facere instituas, cum primis quærere par est.
Quod licet ac possis reperire inolentis oliui
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram.

45 τὸ δὲ μεγαλεῖον, ἐκ τῆς ῥητίνης κεκαυμένης συντίθεσθαι καὶ ἐλαίου βαλανίνου, μίγνυσι δὲ κασίαν, κινάμωμον, σμύρναν. πλείστην δὲ πραγματείαν περὶ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ αἰγύπτιον εἶναι. πλείστων γὰρ μίξιν καὶ πολυτελεστάτων.

Megalium autem è resina vsta componi, & oleo balanino, admisceri quoque casiam, cinamomum, Myrrham, plurimumque negocii, & operæ, in Megalio, & Ægyptio esse, cum plurima, & multo clarissima in iis misceant.

Ponit Aromata, quæ supra desunt sed non omnia. Plurima enim ait esse tam in hoc, quam in Ægyptio, quærendum verò an Dioscoridis Megalium idem sit atque hoc. iam verò diximus non esse, vt ex hoc cõstet quàm incerta res sit taxare veteres, & de vnguentis ferre iudicium. Ægyptium quod Galenus in secundo de medicamentis ad locos Mendesium, & Megalium à quibusdam tradit vocari solitum, etsi fortasse possit esse Dioscoridis Megalium, non tamen idem: propterea quod lilia non recipit, quæ recipiebat illud, vt in expositione linguarum traditum est. adde Mendesium, & Megalium diuersa esse apud Plinium & Dioscoridem. & tamen Æyptium illud tàm Mendesium quàm Megalium discrepat.

50 τὸ δὲ ἀμαράκινον τὸ χρηστὸν, ἐκ τῶν βελτίστων ἀρωμάτων συντίθεσθαι χωρὶς ἀμαράκου. τούτῳ δὲ οὐ χρῆσθαι μόνῳ τῶν ἀρωμάτων τοὺς μυρεψοὺς οὐδ᾽ εἰς ἓν μύρον. ἀλλὰ ψευδώνυμός τις ἡ ἐπίκλησις.

Amaracinum autem nobile ex optimis quibusque odoribus componi sine Amaraco tamen. hoc enim odoramento seplasiarios nihil vnquam in vnguentis vti, sed falso vocabulum increbuisse.

Dictum est Amaracinum, quod describit Paulus à compositione Dioscoridis discrepare. hoc vero ab vtraque diuersum est. quod non habeat Amaraeum, à qua illa & nomen, & odorem accipiunt. Nigrum illud cuius Galenus meminit, in quod pix brutia miscebatur, aliud est ab his omnibus. τούτῳ δὲ οὐ χρῆσθαι τῶν ἀρωμάτων τοὺς μυρεψούς. in nono de plantarum Historia, Amaracum inter simplicia memorat Aromata, ex quibus vnguenta componebantur. Galenus in libro primo de Anti-

dotis in Amaracino sui temporis non Amaracum, sed marum misceri solitum tradit in Cyzico.

11 ποιοῦσι δὲ καὶ τὰ μὲν ἀχρωμάτιστα, τὰ δὲ, κεχρωματισμένα.

Sed & alia tingunt, alia nullius coloris pigmento fricant.

Cum de stymatis, & hedesmatis vnguentorum locutus esset, modo de colore, qui, vt ait Plinius, tertius est multis neglectus. tingebantur igitur nonnulla vnguenta, illaque præter styma, & hedismata recipiebant fucum & tincturam. nonnulla nullo colore tingebantur. διότι τὸ μὲν αἰγύπτιον καὶ τὸ κύπρινον. reddit rationem cur etsi hæc essent preciosa, tamen nullo colore inficiebantur. quod scilicet alba esse mallent vnguentarii. est igitur albus color in his non arte comparatus, sed natiuus, inuatque candor in cyprino & Ægyptio, in melino luteus. Nam vilia tanti non sunt, vt in iis tingendis ponatur opera.

12 χρωματίζουσι δὲ, τὰ μὲν ἐρυθρὰ, τῇ ἀγχούσῃ· τὸ δὲ ἀμαράκινον, τῷ καλουμένῳ χρώματι. τοῦτο δ' ἐστὶ ῥίζιον ὃ ἄγουσιν ἐκ Συρίας.

Iam rubra inficiunt Anchusa, Amaracinum, chromate quod vocatur, ea radicula è Syria adfertur.

Anchusa foliis est lactucę similibus, densis, aspetis, copiosis, quæ quaquauersum ad terrã funduntur, spinis horrida, eius tres numerat species Dioscorides libro quarto. primæ tamen radice vnguentarios tradit vti solitos ad vnguentorum spissamenta. imò eadem radice ait Plinius libro 22. & fullones præparare lanas preciosis coloribus, verum adstrictione, qua maxime pollet Anchusa, spissat vnguenta, rubore verò inficit, succum enim habet rubentem, quo & contrectantium manus tingit. Plinius de vnguentis. tertius inter hæc est color multis neglectus, huius causa adduntur cynabaris & Anchusa. sal aspersus olei naturam cohercet, quibus Anchusa adiecta est, sal non additur. τὸ δὲ ἀμαράκινον. Amaracinum rubens non erat, sed alio colore tingebatur. si quid intelligat per Syriam radiculam notum esset, de eius colore fortasse non esset dubium. si verò Struthium est radicula Syria, vt Turnebus doctissimè coniectatur, quærendum restat adhuc, quo colore inficit struthium, imò qualis herba struthium est. atque cum Theophrastus struthium inter aculeatas plantas numeret, quem Plinius sequitur. Dioscorides verò nullos aculeos, nullas spinas struthio tribuat, manifestum est aliam esse herbam illorum, huius aliam Imò Plinius struthium Dioscoridis, ac Theophrasti, ita mihi videtur confundere, vt ex vtroque vnum faciat. Verum Dioscoridis struthium esse herbam illam, quæ vulgo Italorum hodie dicitur Guadarella docuit certissimis rationibus Melchior Guilandinus totius encyclopædię, atque herbariæ cognitionis eruditissimus. vocant verò illam hodie in Syria, Phœnicia, Iudæa, Ægypto, & Arabia Gazul. inficit autẽ, quæ cum illa decoquuntur colore luteo. ac propterea Ioannes Ruellius luteã herbã, cuius Plinius, & Vitruuius meminerunt, illam esse contendit, etsi tenera alia sit lutea, quæ non lanis, sed terris tingendis commendatur. hoc idem struthium hodie in Græcia vocatur χυμλών, adhiberurque ad eosdem fullonum vsus. eius meminit hoc nomine Actuarius libro de vrinarum differentiis, quod cum interpres non intelligeret locum illum male cõuertit, sic autem scribit Actuarius. ἀλλ' ἐπεὶ αὖ βαφήν τινα, τὰ οὖρα δέξηται τὸ πολὺ τῆς ἀπεψίας ἐκπεφευγότα ὑπόχλωρα μὲν τὰ πρῶτα γίνεται. πεσσόμενα δὲ ὠχρά, ἀλλὰ τὰ μὲν μετρίως ζεούσης χυμλώνης χυλῷ, ἔοικε, ὅσα δ' αὖ χεῖ πάνυ ζεούσῃ. id est, sed cum infici vrinæ cœperint à nimia cruditate recedentes subpallidæ fiunt, amplius autem coctæ pallidæ, atque aliæ quidem similes succo herbæ, quæ χυμλών dicitur, quæ mediocriter efferbuerit, aliæ eiusdem succo, quæ omnino incocta sit. fecit igitur nominis vulgò hodie græcorum notissimi ignoratio, vt interpres aliud quid eius loco commentus sit, id quod & iis, qui Simeonem Sethum, & Nicolaum Myrepsum latinos fecerunt, accidit frequẽtius in nonnullis simpliciũ nominib., quib. vtitur Gręcia barbaris alioquin, & vulgo familiarib. Sed vt redeamus ad Theophrastum, radiculam Syriam struthium illud Dioscoridis fortasse vocat, quod colore luteo Amaracinum vnguentum inficeret. est enim herba hæc, si cui alii maximè Syriæ familiaris. quamobrem Columella in horto assyriam radicem nominat, in libro verò 11. cap. tertio Syriacam. fullonibus forte Theophrasti tempore χρῶμα vocabatur à coloris prestantia. scio esse, qui χρῶμα hoc Theophrasti illud radicis genus existimant, quæ Mauritanis vocatur curcuma, estque Dioscoridis cyperus Indicus, quæque commansa croceum habet succum ex calidorum, & acrium numero. Verum vt ne iis facilè credam, in causa est, quod non Indicam, sed Syriam radicem vocat Theophrastus, est & radix gingiberi non absimilis, quæ croci loco in vsu est apud Indos, propterea que crocus Indicus appellatur à nonnullis. vocatur autem in Canara Indiæ prouincia Alad & in Malauar, etiam Moniale, à Persis Darzard, & ab Arabibus Habet. potest & hanc radicem Theophrastus intelligere, nisi eadem sit, atque curcuma communis officinarum. verum ego lubentius primam sententiam amplector. Eruditi verò libere iudicent, quod magis consentaneum sit.

13 συνεργεῖν δὲ δοκοῦσι πρὸς τὰς γεύσεις οὐχ αἱ ὀσμαὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ δριμύτητες καὶ αἱ θερμότητες ἔνιαι.

Cæterum palatum iuuare non solum odores videntur, verum etiam acrimonia, & calor quorundam.

Cura

Cum de confectione vnguentorum loquutus esset, modo transit ad alia, primum verò docet generatim Aromatum non odorem tantum, verùm & acrimoniam sapores velut suscitare, & iis vim addere. deinde ponit singulorum facultates optima verò, & signatissima similitudo ὥσπερ κέντρον ἐμποιοῦσι. Sapori enim tanquam inertiori ac hebeti stimulus additur ab odore, vt palatum magis oblectet. Legendum autem pro μύρων quod sine dubio corruptum est, οἴνων: nam μύρων non habet locum (nisi fallor) nam vinorum exemplo in vnguentis verum id esse confirmat. quomodo autem in vinis id verum sit, declarabimus suo loco.

14 ἡ δὲ κασία τούτων ὑπερβάλλει θερμότητι καὶ δριμύτητι καὶ στύψει.

Casia calefaciendi adstringendique potestate & acrimonia ista exuperat.

Casia calida est, & sicca excessu tertio, tenuis, acris, moderatè adstringens, non tamen his facultatibus cinamomum superat. quod cum tenuissimum sit, & acrius est, & calidius, longè etiam odoratius. postremo duplum casiæ vix æquat cinamomi vires. Vnde in primo de Antidotis apud Galenum volebat Quintus Medicus in defectu cinamomi duplum addi casiæ. Iridem autem, calida cum sit, tenuis, amara, subacris, nescio cur στυπτικὴν agnoscat. negant enim in Iride adstrictionem medicorum filii, fortè igitur legendum δηκτικὴ ἀφελής. quoque corruptum est. reponendumque eius loco ἀφίησι. quod verbum medicis in vsu est, cum de medicamentis loquuntur valide extergentibus. Dioscorides libro quinto de Thapsia: αἴρει δὲ καὶ ἐφήλιν σὺν μέλιτι καταχρισθεῖσα καὶ λέπρας ἀφίησι. idem libro primo de pice. κηρωτῇ δὲ ἴσῳ μιγεῖσα ὄνυχας λεπρώδεις ἀφίησι.

* δηκτικὸν δὲ καὶ τὸ καρδάμωμον μετὰ θερμότητος. τοῦ δὲ βαλσάμου ὁ μὲν ὀπὸς καὶ τὸ κάρπιον ἀνδρειότερα πρὸς ἀμφότερα ταῦτα.

Mordax quoque cum calore est cardamomum. Balsami succus, & semen ad vtrumque viliora & efficaciora, lignum imbecillius, cui viribus cinamomum simile est.

Calidum est cardamonum ordine tertio. Verum aliud esse græcorum Cardamomum, aliud Arabum, & aliud commune pharmacopolarum, volunt nonnulli non obscuris nixi rationibus. in illo cuius Galenus meminit non modo est acrimonia, verum & amaritudo quædam, qua lumbricos necat. Balsamum autem succum ex se mittat, qui dicitur opobalsamum, fructum edat, qui carpobalsamum ab his & caliditate, & odore, & partium tenuitate superatur. est enim, ait Dioscorides, præcipua auctoritas succo, secunda semini, minima ligno. Verum de Balsamo legendus Plinius lib 12. Theophrastus lib. nono de Plantis, Strabo lib. 16. & Iustinus Historicus lib. 36. quemadmodum de cinamomo Dioscorides libro primo, & Galenus lib. 1. de Antidotis, & de Theriaca ad Pisonem.

15 ὁ δὲ σχοῖνος, δηκτικώτερον μὲν τοῦ καλάμου καὶ θερμότερον. στυπτικὰ δὲ ὁμοίως.

Iuncus odoratus mordacior calamo, & calidior, alioqui in vtrisque adstringendi potestate pari.

Florem intelligit iunci. Nam radix, vt ait Galenus libro septimo de simplicibus medicamentis, adstringendi vi magis pollet, flos autem calefaciendi. Aspalathum autem εὐώδη decet legere. illo enim vtebantur in vnguentis. duo eius genera εὐώδης καὶ ἄοδμος, hoc est odoratus & inodorus. ille in Syria præsertim, & Rhodo nascitur hic in Creta, in Cycladibus & in tota Græcia vulgatissimus. στύπτει δ' ἡ ἀσπάλαθος. Dioscorides, ἀσπάλαθος ᾧ χρῶνται οἱ μυρεψοὶ εἰς τὰς τῶν μύρων στύψεις.

καὶ τὸ χρῶμα. id siue sit radicula Dioscoridis, siue curcuma, aut crocus Indicus, sine dubio acre, & calidum est.

16 νέα μὲν οὖν ὄντα τῶν ἀρωμάτων ἔνια, δυνάμεις μὲν εὐθὺς ἔχει βαρείας καὶ δριμείας.

Atque aromatum etiam recentia nonnulla virium grauitate & acrimonia pollent.

Habent id radices præsertim ex odoratorum genere, quæ cum excrementitio humore recentes scateant, & grauius olent, & gustum ingratæ mordent. at concocto succo & sapor, & odor lenietes sunt, qui tandem arefactis radicibus euanescunt, & exsoluuntur.

17 οἷον ἡ ἶρις, εἰς μὲν τὴν ἐργασίαν ἀκμάζει μετὰ τὴν συλλογὴν τρία ἔτη. καὶ διαμένει δὲ πλεῖστον χρόνον ἕξ ἔτη.

Vt iris ad confectionem, posteaquam collecta est, triennio viget: ac cum plurimum, sex annis durat.

Mirum id de Iride videatur, quæ vix biennium durat integra. Sed optimam & è sicco loco collectam licet intelligere, qualis Illyrica est. Plinius libro 21. contrarium de Iride videtur tradere. Teredines non sicca modo, verum & in terra celertimè sentit. in nono de Plantarum Historia cum multarum radicum scribat durandi facultatem, Iridem prætermisit. ait verò helleborum, vel ad triginta annos vtilem. Aristolochiam quinque, aut sex annis manere integram. Chamælconem

nigrum quadraginta, Centaurium decem, ac duodecim, Pencedanum quinque, vel sex, Vitem syluestrem annum tantum durare, non amplius.

58 Παραπλησίως δὲ τούτοις, ἡ τῆς ἀκμῆς διαμονὴ καὶ τοῦ κινναμώμου, καὶ τοῦ κόστου, καὶ τῆς κασίας.

Itidem vt istis, cinamomo, costo, casiæ suus permanet vigor.

Cinamomum ait Galenus in libro de Antidotis multos fuisse, qui vix senescere existimarint: se vero expertum esse manifestò, vel triginta annorum spacio illius vim minui. idque accidisse cinamomo, qui Traiano, Adrianoque Imperatoribus Romam delatus sub Seueri tempora multum pristini vigoris amiserat. costus verò officinarum cum legitimus non sit, facile teredine consumitur. Germanus ille veterum durabat magis. probat Dioscorides, recentem, album, plenum, calidum, à teredinibus non erosum, qualis erat præsertim Arabicus.

59 τὰ δὲ, ξηρανθέντα, καθάπερ ὁ κρόκος καὶ ὁ μελίλωτος. χλωρὰ γὰρ, ὑγρότερα.

Quidam cum exaruerunt, vt crocus, & melilotus, quòd dum virent, humidiora sunt.

Melilotus, qui & sertula campana latinè dicitur, odoris similitudinem habet cum croco, amboque olim in coronis, & in vnguentis commendabantur, & tamen quo sicciores sunt. fragrant suauius. quamobrem ex montanis aridisque locis collecti odoratiores. iidem cum inaruerint suauius olent. libr. nono de Plantarum causis de hac eadem re, πεπαμμένα γὰρ δηλονότι μᾶλλον καὶ ἔνια ξηραινόμενα ὄζει. χλωρὰ δὲ οὐκ ὄζει, καθάπερ ὁ κάλαμος καὶ ὁ σχοῖνος, τὰ δὲ καὶ μᾶλλον ὄζει ξηρανθέντα, καθάπερ ἶρις καὶ μελίλωτος: Id est, concocta enim vtique & nonnulla exsiccata magis olent, quæ cum virida sint, non bene olent, vt calamus, & iuncus odorati, nonnulla & exsiccata magis odota sunt, vt Iris, & Melilotus. Vides quod huius sententiæ ratio ex iis libris sumitur, vbi plãtarum, earumque affectuum redduntur causæ, quibus diximus hunc libellum esse subalternatim subiectum, siue vt loquuntur, subalternatum.

60 δοκεῖ δὲ τὸ μεγάλειον ἀφλέγμαντον εἶναι παντὸς τραύματος.

Videtur autem megalion vulnerum omnium inflammationes lenire.

Cum Aromatum separatim facultates declarasset, modo & vnguentorum vires explicat. τραυματικὰ. medicamenta vocabant veteres græci, quæ recentibus vulneribus apta sunt, quale est etiã Megalium. est enim illud medioctis siccitatis, in quo genere est myrrha, thus, aristolochia, aloe, argenti spuma quæ exsiccando sanguinem fluentem reprimunt, atque ab inflammatione vulnus tuentur; id quod non ignorauit hic. subdit enim ἅπαντα δὲ ταῦτα στυπτικὰ καὶ ξηραντικά.

61 Τὸ δὲ ῥόδινον ἀελσαν πρὸς τὰ ὦτα. τοῦτο δὴ οὐκ ἀλόγως.

Rhodinum autem auribus est salutare, quod sale audito paratur.

Rhodinum aurium dolorem sedat, & inflammationes cohibet. est enim refrigerandi adstringendique vi præditum, quæ facultates incipientes inflammationes cohibent. sales verò laudantur ii quidem in aurium dolore ex aceto. prosuntque tum exsiccata materia, quæ fuit tam leni adstrictione corroborata particula. acetum autem tenuitate penetrat, crassoque flatus incidit, ac discutit in tertio libro de medicamentis, ad locos, in iis, quæ propter aures sunt instituta, & nitrũ, & Aphtonitrum, & nitri flos, & sal Ammoniacus vsurpantur. Notandum verò, quod ait Rhodinum calefacere, verum non esse, nisi Rhodinum accipimus, in quo magna salis vis posita est. sal enim moderate calefacit, exsiccat verò vehementer.

62 ὑγιὰ δὲ τῆς στραγγουρίας, λόγου δεῖται. καὶ γὰρ ταύτῃ λέγουσι μάλιστα βοηθεῖν.

Verum quod de substillo narrant, rationem desiderat, cui egregiè prædicant opitulari.

Nunquam apud veteres obseruare potui Rhodinum vnguentum in vrinæ stillicidio commendari, & sane quando illud ab acribus, calidisque succis fit. rosaceum illitum potest & acrimoniam obtundere, & attemperare caliditatem. fortè & bibitum idem efficit, illud tamen, quod commendat Theophrastus, in quo multi salis est copia, tantum abest, vt iuuet illos, qui stranguriam à succis calidis, intemperieque calida patiuntur, vt symptoma magis exasperet, reddatque subinde validius. at verò cum & frigida intemperies, & succi crassi, ac frigidi stranguriam efficiant, in hoc casu salis vis in vnguento calefacit, & attenuat. quamobrem potest sublata causa leuare symptoma. πᾶν τὸ μᾶλλον, restituit Turnebus παντὶ μᾶλλον, & subaudiendum censet βοηθεῖν. cuius opinio mihi non diplicet. optimè autem, αἰκλύσαι. quod crassi ac viscidi succi liquandi sunt, & incidẽdi. Odor autem non dat. vrinæ motum aut impetum, sed odoris causa, calor scilicet, & siccitas in tenui substantia, vt in Aromatis. quemadmodum in problematum sectione duodecima, quæstio est, cur odoratæ plantæ ac semina vrinam cieant.

63 διότι δὲ τὸ ἴρινον εὔοσμον μὲν, οὐ ποιεῖ δὲ τὴν ὁρμὴν, ἢ διότι στυπτικὸν, καὶ συνάγει τοὺς πόρους, ὥστε συγκλίσει κωλύειν τὴν δίοδον.

Sed quare Irinum fragrantis alioquin odoris nullum impetum ciet? nempe quod adstringit, viasque contrahit, vt angustiis transitum prohibeat.

Irinum vnguentum, quod describunt Paulus, & Dioscorides inter alias, quas habet virtutes, & vrinam ciet. tantũ aũt abest, vt meatus occludat, & adstringat, vt & fœtus eiiciat, & hæmorrhoidas aperiat. facit autem hæc tum propter Aromata, quibus spissatur, tum etiam propter ipsam Iridem, ac Myrrham. iris autem & Aluum mouet, & vomitum ciet aliquando. quamobrem ad vtrumque opus Irinum non ineptum est. Cæterum, quod ait Theophrastus, illud propterea non ciere vrinã, nec iuuare vim expellendi, quod adstringendi facultatem habeat, cum falsum sit, & in problemate, & in causæ redditione fortè aliud Theophrasti Irinum fuisse dicendum est, quod adstringentius eum esset & sine Myrrha, poterat quidem non mouere vrinam. Aluum tamen ideo, quod Iridis succus Aluum soluit valide, nec adeò ab adstringentibus facultatibus impeditur; quin magis non iuuetur ab oleo, sic igitur erit quæstio de re quidem vera, sed aliam habebit causam. an etiam absurdum non est simplicium adstringentium vim, & præsertim Anchusæ radicem vim illam diutericam retinere. facultatem verò Iridis cum ad vesicam non penetret, in sola alno suas vires exercere. non penetrare autem ad vesicam, quod ab adstringentibus impeditur, quæ non aperiunt meatus, sed constringunt potius atque constipant.

64 κρᾶσις δὲ καὶ μίξις, οὐκ ἔστιν ὡρισμένη τῶν ἀρωμάτων. ὥστ᾽ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀεὶ χρηστὰ καὶ ὅμοια γίνεσθαι. ἀεὶ δὲ συμβαίνει διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν δυνάμεων τῶν ἐν τοῖς ἀρώμασι.

Cæterum temperatio, & permixtio aromatum certa non est nec definita, vt ex iisdem perpetuo proba, similiaq; respõdeant vnguenta, quod accidit in aromatis ex virium inæquabilitate.

Cum separatim & de Aromatis, & de vnguentis, quæ ex iis conficiuntur, loquutus esset, docet modo, non ex iisdem semper Aromatis eiusdem probitatis vnguenta confici. imo plerumque dissimilia, ac varia fieri, διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν δυνάμεων. Hęc causa proxima est, propter quam vnguenta non semper bona. inæqualitatis autem huius prima causa ἡ ὥρα, vt alibi loquitur, hoc est tempus. vtitur autem Hippocratis voce τῆς καταστάσεως, qua status temporis significatur. ἑτέρα δὲ. altera causa est ἡ συλλογὴ, hoc est collectio illa si intempestiua sit, aut immaturum colligit semen, lignum, radicẽ, aut victum. decet autem omnia colligi in vigore. tertia causa est secundæ similis, nam cum nonnullis radicibus, aut lignis statim vtendum non sit, sed aliquanto post, si quis aut ante coctum humorẽ superfluum, aut post exsiccatum humorem omnem iis vtitur, illi certè non succedit opera. πολυχρονιωτάτων. cœpit affectus docere vnguentorum, ac primum dissimilitudinẽ, modo τὴν διαμονὴν, hoc est, durationem. durant autem magis vnguenta, quæ operosiora sunt, quæque non habent illa, quæ corruptionem accelerant. mox quæ spissantur magis, quæque ex Aromatis constant odoratis, quorum difficilè exhalat odor. Turnebus. sed è floribus quidam statim in viriditate sua efflorescunt indole, vt rosa. ambitiosa oratio, sic ait philosophus. flores alii virides statim vires habent, alii exsiccati. αὐτὴ γὰρ πολυχουστέρας, ἡ δὲ ἀσθενεστέρας. τὸ πολύχους Turnebus varium interpretatur. verum non est hic de varietate sermo, sed de fructuum robore, ac infirmitate, in libro de causis secundo, πολυχουστέρα vocat minuta semina, hoc est fertiliora, ac fœcundiora. hic πολυχουστέρας validiores vires videtur intelligere, quæ infirmioribus opponuntur, quasque inferius vocat σφοδροτέρας.

65 τὰ δ᾽ ἄνθινα, πάντα ἀσθενῆ. συμβαίνει δὲ τοῖς ἀνθίνοις, ἀκμάζειν μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ δίμηνον.

Vnguentorum autem genera ἀνθίνων hoc est, floreorum infirma sunt omnia, ac post bimestre ferè vigent.

Docet modo, quæ imbecilla sunt, & citò defluunt. talia sunt, quæ ex floribus componuntur. Nam anno elapso vim amittunt omnem, & penè odoris sunt expertia. contingit autem, vt quo tempore flores vigent, eodem illa, vt ita dicam, deflorescant, iam scilicet anni peracto spatio.

66 διαφθείρει δὲ τὰ μύρα καὶ ὥρα θερμὴ καὶ τόπος, καὶ ὁ ἥλιος, ἂν τεθῶσι.

Corrumpit autem vnguenta tempestas, locus, sol, si in aprico ponatur.

Quoniam vnguenta vel sua ipsorum natura, aut etiam, quod bene seruantur solent incorrupta conseruari imo plerunque quæ natura sua solent esse durabiliora, male seruata corrumpuntur, propterea docet hic, quæ ad seruandum, quæue ad corrumpendũ illa apta sint. corrumpunt

verò omnia, quęcūque exhalare faciunt, vt calor siue regionis sit siue temporis, siue solis, seruant verò quæ cohibent halitum, quęque externum aerem non admittunt facilè. quocirca cauent Seplasiæ & vasis genere, & certo aere, vt ne difflentur. vasa enim frigida esse volunt, & dēsa, aerem vmbrosum ac humidum. fiebant verò præcipuè vasa ex lapide Alabastrite, quæ ideo & Alabastra dicebantur, & Alabastri, vt vocat hic, quorum etymon volunt esse grammatici græci ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι λαβέσθαι ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ λαβὰς ἔχειν, hoc est, quòd capi nequeant, aut quod ansas non habent. idem lapis & onyx dicitur. Plinius libro 36. onychen, aliqui Alabastritem vocant, quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optimè ea incorrupta seruare dicitur. quem & intellexisse putare malim Horatium dum ait. Nardi paruus onyx eliciet cadum. quam vt putauit Dionysius Lambinus, conchilij operculum, siue concham. etsi alioquin non ignorem onycha etiam esse conchæ operculum purpuræ non dissimile. Sed vt ad rem redeamus; quemadmodum ex lapide Alabastrite vasa fiebant ad seruandum vnguenta aptissima, ita etiam ex plumbo, quod & ipsum, & natura frigidum est, & densum, eidēque facile seruit vsui, cui & Alabastrites. verùm de vasis vnguentariis legendus est Pollux libro decimo.

67 κεφαλαλγεῖ δὲ τῶν μὲν πολυτελῶν, τὸ ἀμαράκινον καὶ τὸ νάρδινον καὶ τὸ μεγάλειον.

Caput feriunt è preciosis Amaracinum, Nardinum, Megalium.

Percurrit nonnullos vnguentorum effectus, affertque singulatim problemata, quæ declarat ac soluit ταῖς δὲ γυναιξί. mulieres, quæ voluptariæ magis sunt, quàm viri, vnguentis preciosioribus vtebantur, qualia erant stacte, Megalium, Ægyptium, spicatum, & foliatum, & similia. Viri, qui molles non essent, aut effœminati, iis vnguentis linebantur, quæ & vapores vini in conuiuiis arcerent, cerebrumque iuuarent, præterea nares mediocriter oblectarent. quo in vsu erant & coronæ, vt Plutarchus, & Athenæus memoriæ prodiderunt. at molles, & voluptarii homines non modo preciosioribus vtebantur, verùm & nullam non vngebant corporis partem, vt Antiphanes apud Athenæum significat libro 15. omnino verò quod ait Clemens Alexandrinus libro secundo pædagogi.

διαφέρει ὅλως τὸ μυραλειφεῖν τοῦ μύρῳ χρίεσθαι. τὸ μὲν γὰρ θηλυδριῶδες, τὸ δὲ χρίεσθαι τῷ μύρῳ, καὶ λυσιτελὲς ἐσθ' ὅτε, hoc est differt vnguento delibutum esse, & vnctum, illud enim effœminatum est. hoc etiam aliquando iuuat, διὰ τοῦτο τὰ μὲν αἴθωνα. Huius euentus causa superius explicata est, & est Aristotelis problema decimum in 13. sectione, non dissimilis argumenti.

68 τῶν δὲ μύρων τὸ αἰγύπτιον, καὶ ἡ στακτή, καὶ εἴ τι ἄλλο πολύοσμον, καὶ μιγνύμενα τῷ οἴνῳ τῷ εὐώδει ἡδίω. περιαιρεῖται γὰρ ἡ βαρύτης αὐτῶν. ἐπεὶ καὶ ἡ σμύρνα αὐτὴ πρὸς τὴν ἀναθυμίασιν, βρεχθεῖσα ἐν τῷ γλυκεῖ, καθάπερ ἐν τοῖς πρότερον εἰλέχθη.

Ex vnguentis Ægyptium, stacte, & si quod aliud odoris est plurimi, cum vino mixta fragranti suauiora, & gratiora redduntur. eorum enim grauitas emendatur, vt & Myrrha quoque in dulci vino macerata ad suffumigandum, velut ante dictum est.

Vina cum vnguentis commista & saporem, & odorem gratiorem videbantur adquirere. sapor enim odore exacuitur, licet autem subamarus, mordet tamē, & oblectat palatum in ganeis. odor verò Aromatum vino mitescit, & siquid habet asperitatis amittit, tenuiorq; ferit olfactū. id quod Myrrhæ præsertim accidere non vno loco Theophrastus prodidit. non tamen quæuis vina cum vnguētis miscebantur, sed dulcia & odorata. dulcia (vt opinor) ne Aromatum amarore sapor omnis amitteretur; odorata verò, vt odores acuerent magis, & illorum esset tanquam vehiculum. Quamobrem absurdum non puto fuisse genus dulcis vini Myrrha conditum. quod à Plinio libro decimo quarto traditū est, qui lautissima, inquit, apud priscos vina Myrrhæ odore condita: quod, genus vini murina fuit appellatum, inter dulcia potius, quàm inter vina numeratū à Iulio Polluce, Festo, Gellio, inter dulcia inquam vina: sic enim simpliciter vocabant veteres, non inter poriones factitias, quæ à vinis diuersæ fuerant omnino. Non sum nescius aut ab vuæ genere dulce illud ita potuisse vocari, aut in Plinio legendum fortasse à Myro non à Myrrha, fuisseque dulcis genus vnguento commistum. quod Ælianus lib. 12. de varia Historia vocat μυρρινίτην. sed quod ego verius censeo absurdum non est, vt dixi, & Myrrha condiri consueuisse, & potius se, ab illaq; Murthinam appellatum vinum dulce Myrrha conditum. vt Plinius significat.

69 αἴτιον δ' ὅτι λεπτότατον ὂν καὶ προσφιλὲς τῇ αἰσθήσει διὰ τὴν κουφότητα, μάλιστα διικνεῖται καὶ συμπληροῖ τοὺς πόρους.

Ratio est, quod cum tenuissimum sit & sensui gratissimum, ob leuitatem penitus peruadit, meatusque obsidet, vt nimirum sensus occupatus & oppletus iudicare non possit.

Quæstioni respondet propositæ de Rhodino, quod illud tenue cum sit, & suaue, penetrat, & occu-

occupat meatus olfactus. quamobrem non poteſt alius odor perſentiri, aut percipi. addit corollarium de modis, quibus impeditur odoratus iudicium. Nam aut tenuiori odore peruaditur; aut potentiori imbuitur, & velut inebriatur, aut ſuauiori præoccupatur. ex his cum Rhodino primus tributus ſit, conuenit tamen & tertius aliquo modo. ὁ δέχεται γὰρ ἡ αἴσθησις. eadem ratio eſt, & in guſtatu, quæ in olfactu. prudenter igitur vtrumque comparat. κατισχύνειν, lego κατισχαίνειν. eſt autem ἰσχαίνω verbum ἀπὸ τοῦ ἴσχω, quod ſignificat premo, arceo, cohibeo, teneo, quemadmodum & ἰσχάνω. ſententia autem clara eſt, & appoſita metaphora. roſam nempe alios odores, qui in compoſitionibus ſunt impedire, & occupare, vt ne ſentiantur. diximus enim in Rhodino, & alios odores eſſe, quibus roſa nouiſſime adiecta ita illos ſuperat, vt comprimere, & occupare videatur. Emendanda igitur Turnebi verſio (vt opinor) quando etiam odores compoſitos roſa cohibet, & impedit. ῥοδίζειν vocat extremam illam roſæ adiectionem, quam diximus græcè vocari ἐμβολήν. ſatius tamen dicere, ſolitos fuiſſe vnguentarios Rhodinum florente roſa conſpergere, vt euaneſcentem odorem reſtituerent, idque fuiſſe τὸ ῥοδίζειν. qui ſupremus odor totius vnguenti odorem euincebat, quem Theophraſtus vocat ὁμαλῶ σύνθετον μεθύσκων τὴν αἴσθησιν καὶ καρηβαρεῖν ποιῶν. Turnebus, cum valentioribus temulentus ſenſus ſtupet, τὸ καρηβαρεῖν, non eſt ſtupere, ſed graueſcere, eſt autem capitis proprium; vt vox ſignificat.

70 ὥσπερ ἐρυθραῖος, ἁλικός τις ὢν καὶ μαλακός.

Velut Erythræum, quod ſalſum eſt & molle.

Vinum Erythræum vocatum eſt ab Erythris nobili Ioniæ vrbe. fuiſſe autem illud ſuaue, & inodorum dicit inferius. ſalſum autem eſſe potuit à marinæ aquæ miſtione. ſic enim vina temperabantur, quæ & propterea τεθαλασσωμένα vocata ſunt. molle igitur, ac ſuaue cum eſſet vinum Erythræum, idemque ſubſalſum, ſalſedine guſtum acuebat, dulcedine perfundebat, vt propterea qui illud biberat, aliud difficile vellet guſtare, omnis enim illa perfuſio, quam ἐπίχυσιν vocat hic, in cauſa eſt, vt cum tam guſtus, quam olfactus præoccupentur, aliis difficile afficiantur.

71 τοῦτο δὲ καὶ τῇ ὀσμῇ ἐλαφρὸν, καὶ τῇ θερμότητι σύμμετρον, εἰς δὲ συμπέψαι καὶ διανοῖξαι τοὺς πόρους.

Cùm iſtud & odore ſit leue, & calore moderatum ad concoquendum pariter & meatus aperiendum.

Rhodinum odorem habet ſuauem eſtque temperatum penè in actiuis qualitatibus, imò potius frigidum aliquantum. Quamobrem dolorem capitis lenit, qui à calidis vnguentis, aut etiam ab ebrietate fuerit. modica verò adſtrictione ita olfactum afficit, vt vix aliis odoribus percipiendis locum relinquat. quod verò ait illud concoquere. non adeò probatur medicis, qui illud frigefacere, & adſtringere litteris prodiderunt. Concoquit tamen paulò vetuſtius, & in cataplaſmatis vſurpatur. verum meatus, neſcio quomodo poſſit aperire, niſi propter diſſimilitudinem partium in roſa, & Aromatum vim, quæ cum illa commiſcentur, vt calami, iunci odorati, cyperi, helenii.

72 οἱ γὰρ δὴ πόνοι τῆς κεφαλῆς.

Non omnes dolores capitis fiunt aut ab humiditate, aut à flatu, ſed aliqui. & tamen Rhodinum dolores lenit, qui à calidis fiunt vaporibus, à flaue bile, ab excalfactione. poſtremo ab intemperie calida. illos alios etſi non luet, non tamen auget. fortè etiam leniter digerit, & concoquit frequenter irroratum capiti, tum propter aromata, quibus conſtat, tum propter ſales, qui exſiccant, & modice excalfaciunt.

73 καὶ γὰρ ἀναστομοῦσι καὶ διαλύουσιν οἱ ἅλες.

Vis illa, quæ vocatur ἀναστομωτικὴ, qua oſcula venarum aperiuntur, ſalibus ea ratione videtur conuenire, quatenus extergent, & rarefaciunt, reuera enim non aperiunt venarum oſcula, vt cyclaminum, fel taurinum, allia, cœpæ, & id genus, quæ terrenam ſubſtantiam & craſſam habent, ſuntque acria, atque mordacia. impropriè igitur vſurpat Theophraſtus hanc vocem, quemadmodum & Dioſcorides ſæpenumero, vt Galenus annotat in quinto de ſimplicibus medicamentis.

74 ἀγαθὸν δὲ δοκεῖ καὶ πρὸς τοὺς κόπους εἶναι, τῇ θερμότητι σύμμετρον ὂν καὶ τῇ κουφότητι καὶ τῇ διαλύσει, πρὸς τοὺς ἐντὸς πόρους.

Sed & laſſitudini quoque conferre rhodinum videtur, ex caloris moderatione, leuitate, & quadam in intimos meatus inſinuatione.

Galenus libro tertio de Valetudine oleum ſimplex dulce, nullis germinibus commiſtis, nullo ſale, laudat in laſſitudinum curatione. in iis enim propoſitum eſt ſiue gymnaſtæ, ſiue medico corpus laxare, acria excrementa digerere, inflãmationem temperare. Hæc autẽ nõ eodẽ modo in quouis laſſitudinũ genere aſſequi poſſumus, vt in librũ de laſſitudine adnotauimus. Rhodinũ vnguẽtũ cum moderate foueat, poteſt quidem digerere mordaces ſuccos, & inflammationem lenire in laſſitudine inflammatoria, ſed cum adſtringat, & exſiccet tenſum corpus laxare non poterit. eget

tamen tensio laxatione, nisi fortè ea ratione, quam attulimus paulò antè. & profectò cum Theophrastus tribuat illi moderatam caliditatem, leuitatem, & διάλυσιν, hoc est, vim dissoluendorum excrementorum, lassitudinum curationem, qualis esse debeat, non ignorat: de Rhodini facultate non adeò accuratè videtur decernere.

75 τοῦ ῥοδίνου δὲ αἱ μίξεις καὶ ἐν ταῖς ὀσμαῖς καὶ ἐν τοῖς χυμοῖς, ἐὰν ἡρμοσμέναι τυγχάνωσιν, ἔχουσί τινα χρείαν· αἱ μὲν, ἀφαιροῦσαι τὴν βαρύτητα καὶ τὴν ἰσχύν· αἱ δὲ, εὐοσμίαν τινά· αἱ δὲ, γλυκύτητα ἐμποιοῦσαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν οἴνων.

Rhodini autem admixtio, & in odoribus & in succis, si commode fiat & apte, vsum aliquem habet, cum odorum grauitatem, atque vim edomet: succis autem modo odoris gratiam, modo dulcedinem adiiciat, quod & in vini generibus accidit.

Non vna est Rhodini cum aliis aut vnguentis, aut liquoribus miscendi ratio, quamobrem mirum non est, varios esse mistionum vsus in odoribus, saporibusque conciliandis. ἐστὶ δ' ἐν τῷ θασίῳ. locum hunc adducit Athenæus iisdem verbis in primo libro. Vinum autem Thasium laudatissimum erat apud veteres, cuius meminerunt Galenus, Athenæus, Plinius, alii. de illo sic Archistratus, qui de cœnis scripsit.

Ἔστι δὲ καὶ θάσιος πίνειν γενναῖος ἐὰν ᾖ
Πολλαῖς πρεσβεύων ἐτέων περιτελλομένων ὥραις. hoc est:
Est Thasium porro generosum, ac suaue bibenti
Quod multis annis molliuit tarda senectus.

Cum itaque odoratum, ac generosum vinum esset Thasium, subasperum tamen, à melita offa mollescebat, & tenuiorem aquirebat dulcedinem. id quod & in vinis, quorum sapores diuersi sunt potest facile contingere, vt in Erythræo, & Heracliensi vsu venit. τὸ σκληρὸν, in vinis asperitatem quandam saporis significat; quo sensu & in sexto de causis dictum est, καὶ οἱ ὀρεινοὶ τῶν οἴνων ὀσμώδεις μὲν ἔχουσιν ἔνιοι, σκληροὶ δὲ καὶ οὐκ εὔχυλοι. hoc est, vina montana odorata quidem sunt, dura tamen, & saporis non boni. Plinius libro 14. eadem metaphora vtitur in vinis. locus autem ille ad temperationem hanc contrariorum saporum pertinet. Nec vino molli per se gratia vt vino, sed cuius dulci admixto reliquorum duritia suauitatem accipiat.

76 τόδε δὲ κοινὸν ἐπὶ πάντων ἀπόρημα· τί δή ποτε ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς ἥδιστα φαίνεται. διὸ καὶ οἱ μυρεψοὶ πωλοῦντες μυρίζουσι τὸ μέρος. τὴν δ' αἰτίαν ἐκ τοῦ ἐναντίου ληπτέον· ὅτι τὸ θερμὸν ἐξίστησιν, οὔτ' ἀλλοιοῖ. ταχεῖα δ' ἤδη ἡ αἴσθησις τοῖς μύροις ἀναμιγνυμένοις τῷ χρώματι.

Quæstio autem quædam existit ad omnia pertinens, cur à prima palmæ parte suauissima sint, vnde & vnguentarii eã semper partem vnguento tangunt. causa ex contrario sumenda est, quòd calor è statu demoueat atq; mutet. vnguentorum autem omnium satis celer sensus iam est ex cutis commercio.

Quæstio est cur in carpo illito probentur vnguenta, iucundissimeque inibi fragrent. causa, quam reddit perspicua est propterea in brachiali, quæ pars nuda & excarnis est, vnguenta probari; quod si volà manus probaretur calor, qui in ea multus est, vitiaret, atque alteraret. Plinius. experimentum eorum inuersa manu capitur, ne carnosæ partis calor vitiet. etsi verò carpus, & inuersa manus idem non esse videantur, idem tamen vtrobique experimentum. χρῶμα cutim intelligit, vocatur autem cutis coloris voce, quod in illa color efflorescat humorum, qui sunt in corpore, quodque & color superficies quædam sit, vt Pythagorici sunt opinati. Hippocrates in lib. de insomniis, τὴν δὲ καθαρσιν διὰ τοῦ χρώματος συμφέρει ποιέεσθαι διότι ἐν τῇ ἔξω περιφορῇ ἐστὶ τὸ βλάβος.

77 Ἀπορεῖται δὲ, διότι οἱ μὴ εἰωθότες μυρίζεσθαι μᾶλλον ἐξόζουσι τῶν συνεχῶς μυριζομένων.

Quæritur etiam cur qui vnguentis madere vulgò non solent, vehementius iis oleant, quos assiduè vnguentatos videmus.

Alia quæstio. cur, qui non solent vnguentis esse delibati, magis oleant, quam qui frequenter delinuntur. cum autem primam rationem attulisset, quæ clara est, nec indiget declaratione, affert alteram ibi: τάχα δ' ἂν καὶ ἐναντίως λαβεῖν. vis rationis in hoc est, quòd corpora, quæ frequenter solent vnguentis lini, non adeò multum vnguenti recipiunt, quòd penè imbuta sint, & madida. corpora verò, quæ rarò vnguntur, tardius quidem odorem suscipiunt, seruant tamen diutius, & amittunt serius. Hæc est (nisi fallor) sententia. quam tamen aliter Turnebus, vt ex conuersione videre licet, intellexerat. Verba igitur sic latinè reddenda sunt. licet igitur, & à contrario rationem sumere, quod minus suscipiat carpus, propter consuetudinẽ, tardius autem cõmista diutius oleant.

78 ἅπερ-

78 ἅπτεται δὲ μάλιστα τοῦ χρωτὸς καὶ κεφαλῆς καὶ τῶν ἄλλων, καὶ πλεῖστον χρόνον ἐμμένει ταῖς ἰσχυροτάταις ὀσμαῖς, οἷον μεγαλεῖον, αἰγύπτιον, ἀμαράκινον·

Corpus, caput, aliaq; potissimũ feriunt, diuque suis acriotibus valent odoribus, megalion, ægyptium, amaracinum.

Superius quærebat cut oleant, qui frequenter vnguentati sunt, quàm ii qui rarò. Nunc in vguenta, quæ odorem setuant, diutius & quæ citius difflentur. Seruant verò, quæ cuti magis adhærent, quæque non facile euanescunt. talia sunt ea præsertim, quib. additur Gũmi, & Resina. Plinius lib. 13. Resina, aut Gummi adiiciuntur ad cõtinendum odotem in corpore. Celertimè is euanescit, atque defluit, si non sint hæc addita. prætetea illa, quæ odores habenr validos, & fragrantissimos. dixi autem validos. nam quæ ex flotibus constant, etsi optimè oleant, imbecilla tamen sunt, & facilè defluunt.

79 ἔνια δὲ καὶ εἰς τὴν ὑστεραίαν.

Vnguentorum aliqua diutius in corpore similiter fragtant; nonnulla postridie olente melius. ptæterea ex his aliqua in balneis, & laconicis cũ sudore commista manent eadem, alia fœtida fiunt, & male olentia. id docet Theophtastus. cum autem verba lacera sint ex illorum contextu non aliud videtut velle, quam quod diximus secundo loco. teddit enim tationem, cur melius oleant vnguenta nonnulla, ibi; διαπνευκυίας εἴ τις ἦν βαρύτης. Nam si graueolentia expirauit iam, synceriorque remansit odor atque fragtantior. Quamobtem si diuinandi datur potestas, coniicio, Theophrastum ita scripsisse: ἔνια δὲ εἰς τὴν ὑστεραίαν οὐ χεῖρον, ἀλλὰ κάλλιον δοκεῖ ὄζειν nonnulla postridie, non peius, sed melius videntur olere. Aristoteles decima tertia sectione problematum quærit, cur multa vnguenta cum sudore fœteant, alia verò aut iucundiora sinr, aut non deteriora. respondet autem illa, quæ motu, & attritione commutantut fieti deteriora. quæ verò commutantur non fieti deteriora, aut etiam fieri iucundiora. Cætetum quæ commutantur illa sunt, quæ imbecilla sunt, & facilè defluũt, & odorem habent, cuius facilis est corruptio. qualia, quæ constant ex violis. Contrà, quæ ex Aromatis confecta sunr. Nam Rhodinum etsi diutius non durat, ramen quo rempore viger, non solnm odotem non amittit sed etiam alia vnguenta superat. illud etiam adnotandum, non omnium hominum sudotes aliqua vnguenta eodem modo reddere fœtida, sed alioquorum longè magis, vt qui corporum intemperie sudores habent male olentes, quemadmodum & non omnes cotporis partes æque possunt eadem vnguenta corrumpere, sed aliæ aliis magis. alarum enim odor vel odoratissima vnguenta corrumpit. Contrà verò capitis, à quo sudor manar nullius penè qualitatis. pedes etiam sudores emittunr plerunque fœtidos, longè tamen minus, quam alę. Hinc est fortasse, quod pedibus vngendis & Baccharinum, & Ægyptium vsurpata legimus apud Athenæum: aliis vero nullum vnguentum fuisse destinatum.

80 ὥσπερ ἡ νάρδος καὶ τὸ ἴρινον.

Vtrumque etat pretiosissimũ, & difficilis corruptionis vt etiam superius dicebamus. Cephisodorus Comicus apud Athenæum Itinum vniuerso corpori in vngendo aptum iudicat: nam Nardinum foliatum & spicatum in quanto essent ptecio, dictum est ἐν τοῖς λουτροῖς καὶ τῇ ἀνέσει. αἰτίον, hoc est animi remissionem intelligit fortè, quæ habebatur in balneis. conueniebant enim eò veteres & exercendi corporis causa, & animi relaxandi.

81 τὰ δὲ κακιζόμενα, πλείω ποιεῖ δυσωδίαν αὐτῶν τῶν ἱδρώτων, ὡς δὴ σήψεώς τινος ἢ διαφθορᾶς γινομένης.

Quædam spurcata sudorum graueolentiam augent, fœtore quodam & vitio incessente.

In decima tertia sectione problematum quæstio est: διὰ τί οἱ τοῦ τράγου ὄζοντες ὅταν ἀλείψωνται μύρῳ δυσωδέστεροι γίνονται. hoc est cur ii, qui hircum olent fiunt cum vnguento linuntut olidiores. non tamen hæc corpora tantum hic intelligit Theophtastus, verum & alia, in quorum sudote nonnulla imbecilla vnguenta iniciantur, & fœtorem accipiant.

82 τὰ δὲ περὶ τὴν τῶν ξηρῶν μῖξιν, ἐξ ὧν διαπάσματα καὶ αἱ συνθέσεις, οὐκ ἔτι ζητεῖ μῖξιν, τῶν δέ τινων ὡρισμένων, ἀλλ' ὅσῳ ἄν τις πλείω καὶ ποικιλώτερα μίξει, τοσούτῳ καὶ ἡ ὀσμὴ λαμπροτέρα καὶ ἡδίων.

Siccorum permixtio, vnde diapasmata, & compositiones conficiuntur, haudquaquam definitam poscit rerum certarum tempetationem, sed quo quis plura variaque magis miscuerit, tanto præstantior & suauiot odot extitetit.

Triplex est odorum compositio, vt superius notatum est. Nam aut humida miscentur humidis, aut sicca humidis, aut sicca siccis. in prima compositione continentur vina, quæ cum vnguentis confunduntur ad palati delicias. in altera vnguenta, de quibus hactenus disputauit. in rertia quæ dicuntur Diapasmata, quæ, vt ait Plinius, constant siccis odoramentis. hæc non exactè fiebant, sed quo plura essent odoramenta in puluerem redacta, & simul commista eo iucun-

dius redolebant. notanda autem ὀσμὴ λαμπροτέρα. Nam vt lucidum corpus perstringit oculorum aciem, ita odor clarus ferit, atque afficit olfactum. ὥσπερ τὸ φῶς ὅλως. Desunt sine dubio Aromatum acrium, & vehementiorum nomina, quæ verò essent diuinare fortasse possumus, certò affirmare non possumus. non ineptè Turnebus ex Plinio reponit costum, & Amomum. sed sunt & alia acutiora fortasse: qualia cardamomum, cinamomum legitimum, caryophilum. si quis rationem quærat, cur parum acrium, & acutorum in Diapasmatis veteres admiscerent, ea videtur fuisse, quòd cum extempetanea esset confectio, vel minimum pro tempore, quo parabatur confectio, vehementium, & acutorum satis esse videbatur.

83 Τὰ δὲ οὐ μιγνύουσιν, ὥσπερ τὸ ἐρυσίσκηπτρον, περὶ οὗ καὶ πρότερον ἐλέχθη.

Quædam in totum non admiscent, vt erysisceptrum, de quo paulo antè verba feci.

Ex Aromatis [actioribus alia exiguo], miscebantur pondere ad Diapasmata, alia neutiquam adhibebantur, fortè quòd maius esset impendium, quàm vt pro extempetaneo odotamento opus esset illorum iacturam facere. ἐρυσίσκηπτρον Aspalathus odoratus vocatur, cuius radicem in secundo de muliebribus radicem nigram vocat Hippoctates, vt Galenus in linguis auctor est. Huius erat præcipuus vsus in vnguentorum spissatione. quare mirum non est, si locum non habebat in siccis odoribus. quæ verò hodie planta sit Aspalathus, recentiorum multi contendunt. Vidimus nos sæpenumero eius lignum ex Rhodo allatum odoratissimum. Nam inodorus, vt etiam supra dictum est, in Creta, & Cycladibus passim oritur. Cuius notæ cum Dioscoridis descriptione mirè conueniunt. est autem Aspalathus frutex in sepibus plerunque nascens, & in asperis, ac syluestribus, spinis horridus folio rutæ simili, flore luteo, qui à longè venientibus aura præsertim matutina mirum exhalat odorem, si verò tangas, & olfacias nihil, aut parum redolet; floret sub veris initium, idemque & odorati, & inodori flos est, semen in folliculis continetur corniculatis coloris lutei, lentis penè magnitudine, sed tenuius, gustu subamarum. fruticis inodori, nullus vsus, nisi ad sepiendos hortos, ac vineas, quo & sicco vtuntur sepibus congesto, sicubi difficilè nascitur. ad hunc vsum adhibent Rhodii, & odoratum, quippe qui cum inodoro promiscuè oritur, lignum verò nihil discrepat à Dioscoridis desctiptione, sed raro inde apportatur, nisi quis studiosè quæsierit. esse autem Aspalathum hunc eundem nostrum, atque illum veterum, vel ex Platone constat libro 10. de Rep. narrat enim ibi Ardinum, & alios Tyrannos extra viam super Aspalathos raptari, eorumque supplicium præsentibus aliis demonstrari, vt cognoscerent causam, propter quam tam dirum paterentur supplicium. sed vbi Plato ait, ἐπ' ἀσπαλάθων. Ficinus vertit in tribulis. verum maximè distat tribulus ab Aspalatho, & ignorauit fortè vir doctissimus, qualis esset Aspalathus, quòd nunquam viderit.

84 Βρέχουσι δὲ, συντιθέντες τῷ οἴνῳ τῷ εὐώδει· ἔοικε δ' οὕτω χρήσιμον εἶναι πρὸς τὰς εὐοσμίας. ᾧ γε καὶ οἱ μυρεψοὶ χρῶνται.

In compositionibus autem ea vino macerant odorato. vinum enim videtur ad odoris conferre bonitatem, cum præsertim eo quoque vnguentarii vtantur.

De vnguentariis loquitur, qui vnguenta cõficiunt, vino prius maceratis Aromatis. suscitat enim odores vinum, & acriores subinde facit. ἡ δὲ χρῆσις. dat vnguentorum, & Diapasmatum differentiam etiam ab vsu, quod iis propter odorem vestium vterentur, his ad lectorum conspersionem. tantus erat veterum luxus, ac mollicies. & tamen non ad vestium tantum odorem, verum ad totius corporis, omniumque eius partium vnguenta fuerant in vsu. testis est Antiphanes apud Athenæum, præterea Clemens Alexandrinus, & Plinius. sed hoc non semel dictum est. de vestium odore paulo pòst, θαυμαστὴν δὲ ὀσμὴν λαμβάνει τὰ ἱμάτια εἰς ταῦτα τιθέμενα.

* Καὶ γὰρ ἄρχεται μᾶλλον καὶ ἔμμεσ †

Nam & inceptant magis olere, & fragrant iucundius, atque hoc illius vice faciunt. locus hic pessimo vulnere mutilus est. eius sententia videtur esse, odorem à Diapasmatis magis surgere, & exoriri, illumque etiam fragrantiorem. ratio potest esse, quod odores liberi sunt, neque olei pinguitudine cohibentur.

85 οἱ δὲ, πρότερον ἐνέβαλον οἴνῳ καταβρέχοντες εὐώδει, πρὸς τὸ παραιρεῖσθαι τὴν ὀσμήν. ἔνιοι δὲ καὶ μελικράτῳ. τὸ γὰρ ὅλον, ἄμφω ταῦτα συνεργεῖ πρὸς εὐοσμίαν.

In compositionibus autem ea vino macerant odorato. Vinum enim videtur ad odoris conferre bonitatem, cũ præsertim eo quoque vnguentarii vtãtur. Antiqui Diapasmatũ seplasiæ antequam contunderent Aromata vino odorato macerabant, aut mulso. πρὸς τὸ παραιρεῖσθαι τὴν ὀσμήν. hoc est, vt odorem auferrent, hoc est, ab intimis partibus euocarent, & veluti suscitarent. sic enim interpretor locum. Turnebus. eodoris emendationem vertit τὸ παραιρεῖσθαι. sed odor, cui vires adduntur, non emendatur, sed augetur, & excitatur.

86 αἱ δὲ τῶν ζώων ὀσμαὶ, κατὰ τὰς ἰδίας γίνεται φύσεις. ἑκάστῳ γάρ ἐστί τις οἰκεία κατὰ τὴν κρᾶσιν.

At ve-

Ar verò animantibus odores pro sua cuique natura attributi sunt. Nam suus cuique est pro temperamento.

Cum totus hic liber fœdissimis maculis scateat, rum si vsquam alibi, hic mihi mendosior esse viderur. quæ enim de Animalibus hic dicunrur, post omnem vnguentorum rractationem dicenda erant. quæ vero de sympathia quadam animalium, & plantarum dicunrur inferius, coniungenda omnino cum his, neque vllo modo separata sunt. reponenda igitur hic est meo iudicio pars illa. εὐλόγως δὲ τὰ μύρα φαρμακώδη, vsque ad συμβαίνει δὲ τρόπον τινὰ καὶ ἐν ἄλλοις. rursumque addenda pars hæc de odore animalium, quæ cum iis verbis, in quibus de sympathia latente agitur, copulerur, quæ nullo modo separanda sunt. quod si quis malit ad ea, quæ proximè dicta sunt, quæ dicuntur de Animalibus addere, modo non separet partem illam, vbi de sympathia rursus agitur, & quod superius dictum est, multorum iudicio confirmatur Inductione: illi quidem per me liceat; quandoquidem sententia auctoris non inuertitur, aut deprauatur.

87 πλεῖσται δ' ἢ κακωδέσταται περὶ τὰς ὀχείας καὶ ὅλως συντηκομένων ἢ καμνόντων σωμάτων. διὸ καὶ οἱ τράγοι καὶ οἱ ἔλαφοι καὶ λαγοὶ καὶ τἄλλα, τότε μάλιστα ὄζει.

Acerrimus verò idemque virosissimus coitus tempore, atque omninò tabescentibus, ægrisque corporibus. itaque hirci, cerui, lepores, reliquaque animalia rum maximè olent.

Hæc euenta declarata sunt in libro de sudoribus, & in quarta Aristotelis sectione.

88 διὸ καὶ οἱ τράγοι.

Animalia, quæ ad Venerem concitantur, excalfacto corpore, & colliquato in ipso concubitu virus quoddam olent. ex iis autem magis, quæ humidiora sunr, & excrementis magis redundātia, aut etiam salaciora. De ceruis Aristoteles in sexto de Animalium historia. καὶ διὰ τὴν ὀσμὴν τὴν τῶν ἀφροδισίων ἕκαστος μονούμενος βόθρους ὀρύττει καὶ βρώμαται ὥσπερ οἱ τράγοι. id est & propter libidinis graueolētiam quisque solitarius scrobes fodit, & fœtent vt hirci & rursus. καθ' ὃν δὲ χρόνον ὀχεύουσι τὰ κρέα γίνεται φαῦλα καὶ δυσώδη καθάπερ τὰ τῶν τράγων. hoc est caro horum libidinis tempore vitiatur & fœtet perinde quasi hircorum. eadem est & leporum ratio. hoc enim animalium genus, vel ex ipsa superfœtatione salacissimum esse constat. De hirco norissimum est Martialis.

Non ab amore recens hircus non ora leonis,
Non detracta cani transtyberina cutis.

De ægrotis vero, & iis, quorum corpora contabescunr non est quod quæramus rationem. Certum enim est à putrescentibus humoribus malos, fœtidosque vapores surgere, eosque subinde fœtidiores fieri stragulis conclusos. quid plura? intemperatorum hominum & sudores, & halitus male olēt; vel etiam si sani sint, temperarorum aut nihil, aut non male. in decima quarta problematum sectione quæritur, cur gibborum anima fœteat. ratio verò affertur, quòd horum thoracis cauitas conclusa est, atque inflexa, quocirca difficilè exhalat halitus, qui conclusus putrescit, atque corrumpitur.

89 θαυμαστὸν δὲ φαίνεται καὶ ἴδιον τὸ συμπάσχειν τὰς τραγέας, ὅταν ἡ ὥρα καθήκῃ τῆς ὀρμῆς.

Sed admirabile prorsus est & singulare, quod pellibus hircinis vsu venit, vt appetente fœtoris rempore contagio ad eas pertineat.

Hoc inter admirabiles narrationes est reponēndum. atque si verum est quod ait, coitus hircorum tempore vis illa vel in pellibus suscitatur, virosæque magis apparent olfacientibus. Emendaui autē ὀρμῆς pro ὀσμῆς. Nam hoc loco sympathiā quandā exponit ex abundanti. Non. n. modo virus olere hircos concubitus tempore, verum etiam pelles hircinas, quasi & ad ipsas aliquo modo fœtor, qui à concubitu contrahitur, attineat. similis est sympathia cœparum & alliorum, & quæ de seuo hircino hoc eodem in loco ponitur. emendanda igitur sic & latina versio, vt pro fœtoris (legatur) concubitus. ἀφ' ἧς ἡ ὀσμή. Sententia est virulentam quandam vim esse in coriis, quæ vt in viuis hircis semper est: augetur autem coitus tempore, sic etiam in iis remanet, apperente verò tēpore, quo capras hirci ineunt, & illa olidiora esse solere.

90 εὐλόγως δὲ τὰ μύρα φαρμακώδη διὰ τὴν τῶν ἀρωμάτων δύναμιν, καὶ γὰρ τὰ ἀρώματα τοιαῦτα.

Iure verò vnguenta propter aromatum vim medicata sunt. ea enim natura species omnes Aromaticæ præditæ sunt.

Cum de vnguentis, & Diapasmatis loquurus esset, modo facultatem quandam explicat vnguentorum, quatenus illa medicinæ vsui sunt, quam licet superius etiam attigerit, hic tamen absoluit suo loco.

91 δηλοῖ δὲ τά τε καταπλάσματα.

Cataplasmata sunt, quæ pro re præsenti plurimum ex farinis, aut polline subiguntur, addito etiamplerunque oleo, nonnunquam melle, aquâ verò frequentius. non modò autem ex farinis ac polline, verum etiam ex herbis contusis, & radicibus, ex fructibus etiam nonnullis, vt ficubus, vuis passis, palmulis. horum plura genera extant in nono libro Oribasii collectorum. parantur quotidie repellentia, digerentia, suppurantia, mollientia. Malagmata ex aridis tusis constant, oleo, pinguedine, resinis, succis concretis, vt thure, bdellio, ammoniaco, styrace, quorum censum licet legere in septimo Galeni de medicamentis per genera. in vtriusque quidem tàm malagmatis, quàm cataplasmatis pro scopo medici, possunt vnguenta commisceri. sed Theophrastus illorum tantùm meminit, quæ digerunt & emolliunt. tale est, quod ex sampsuco paratur, in quo cyprinum & styracinum admiscetur. & Apolophanis, quod cum Irino subigitur. & Nicostrati Anodynum ad podagras, in quod cyprinum ingreditur. φύματα vocabant veteres quoslibet tumores præter naturam per abscessum ortos in quauis corporis parte, ἀποστήματα verò collectiones, quæ in partem aliquam decumbunt, abscessus latini vocant, malè itaque Turnebus φύματα vertit pannos, ἀποστήματα, suppurationes. panni enim sunt, τὰ φύγεθλα, quod potuit didicisse vel ex Cornelio Celso libro quinto, ἀποστήματα verò nullibi non vocant abscessus, Plinius, & Cornelius Celsus.

92 πάντα δὲ ταῦτα ποιεῖ, καθάπερ πολλάκις εἴρηται, διὰ τὸ φύσει στρυφνὰ καὶ ὑπόπικρα, θερμαντικὰ καὶ δίοδα πρὸς τοὺς πόρους εἶναι.

Quæ omnia vt sæpè declaraui, faciunt, quod quæ suapte natura acerba & subamara sint, eadem etiam calfaciant, & recta corporis foramina subeant.

De Aromatum, quæ in vnguenta miscentur, facultatibus diximus in vniuersum, & de nonnullorum vnguentorum viribus. facultates verò illæ, quas superius attulit ad primas quatuor qualitates referuntur. Nam quæ digerunt calore modico, tenui id faciunt: quæ laxant, calida sunt, & humida; quæ suppurant humida non sine calore; quæ euocant, & attrahunt materiã longè aliis calidiora, acerba verò, quæ στρυφνὰ vocant, frigida sunt, & terrenâ materia cõstant, possuntque siccare partem, & fluentem materiam repellere, non tamen aut maturare abscessus, aut digerere. notandumque multa esse Aromata, quæ acerba quidem sunt, & adstringentia. habent tamen ex his plurima partes tenues, ac calidas, crassiori, terrenæque materiæ coniunctas.

93 τμητικὰ γὰρ ὄντα καὶ θερμαντικὰ, καὶ στύφειν ἅμα καὶ θερμαίνειν δυνάμενα, καὶ ἐξάγειν καὶ ἐκπέττειν δύναται, καὶ τὸ ὅλον, ἀλλοιοῦν καὶ μεταβάλλειν.

Nam cum incidendi vi & calfaciendi prædita sint, quod adstringere pariter, & calfacere possint, efficitur vt educere etiam queant, & concoquere, atque adeo interpolare & immutare.

Λεπτομερῆ dicuntur medicamenta, quæ partium tenuitate facilè penetrant. talia sunt aromata, quæ & tenuia sunt, & calida, nil mirum igitur si θερμαντικὰ sunt & τμητικά. at cur eadem quatenus adstringunt, & calefaciunt, possunt ἐξάγειν καὶ ἐκπέττειν: hoc est extrahere, & concoquere, mirum alicui videatur, quæ enim trahunt ἑλκτικὰ Græcis appellata, calida sunt simpliciter, nõ adstringentia. hæc enim frigida sunt. quæ verò maturant, iam diximus calida esse atque humida. an adstrictio aut ad attrahendum, aut ad maturandum nihil valet. sed calidis medicamentis coniuncta actionem facit stabiliorem, modo tamen non sit, vt partem constipet, & actionem cohibeat.

* αἱ δὲ τῶν ζώων ὀσμαὶ κατὰ τὰς ἰδίας γίνονται φύσεις. ἑκάστῳ γὰρ ἐστί τις οἰκεία κατὰ τὴν κράσιν.

At verò animantibus odores pro sua cuiusque natura attributi sunt. Nam suus cuique est pro temperamento.

Supra dicebat in libri ipsius exordio singulas, & plãtarum, & animalium species peculiari esse odore præditas, latere verò nos propter olfactus, quam habemus imbecillitatem. Nunc quoniam de odoribus lõquutus est, quos à plantis, plantarumque partibus seplasiæ reponunt in olea, de animantium odore loquitur. quoniam autem odor à quatuor qualitatum mistione proficiscitur, consentaneum est pro cuiusque temperamento proprium etiam odorem resultare. temperamentum autem tunc viget præcipuè, quando est animal sanum, & ætate vegeta.

94 συμβαίνει δὲ τρόπον τινὰ καὶ ἐν ἄλλοις ἡ τοιαύτη συμπάθεια· καὶ γὰρ οἶνος ἅμα τῇ σταφυλῇ δοκεῖ συνανθεῖν καὶ τὰ σκόροδα καὶ τὰ κρόμμυα τό τε δριμύτατον ὄζειν, ὅταν ἐν τῇ γῇ βλαστάνῃ. πλὴν τούτοις δ᾽ ἅμα συμβαίνει καὶ αὐτῆς βλαστάνειν.

Huiusmodi autẽ naturæ consensio atque contagio in aliis etiam quodammodo euenit, vinum enim cum vua efflorescens tentari videtur, & allia, cœpęque tum acerrimi sunt odoris, cum in terra germinant. sed istis prætereà accidit, vt vnà etiam ipsa germinent.

Hîcquid

Hîc quid afferam, incertus sum. quamobrem Turnebi viri doctissimi coniecturam amplectamur, donec aut exemplaris copia, aut felicior emendatio aliquando contigerit.

95 ὅλως δὲ πάντα κινεῖσθαι τὰ φλοιόριζα μὴ ἀπεξηρασμένα κατὰ τὰς βλαστικὰς ὥρας.

Atque omnino omnia quæ tunicata constant radice, modo non exaruerint, germinationis tempore mouentur, cùm insita cuique vis sollicitetur & excitetur.

Ratio reddita in sectione vigesima, problemate 26. & 28. in iis etiam radicibus, quæ humore scatent quales bulborum, liliorum, scillæ, alliorum, & cœparum, quæ omnia φλοιόριζα sunt & κεφαλόριζα, humor remanet, qui appetente germinandi tempore germinat excoctus iam & paratus ad genituram. quin & de pulegio idem prodidit libro primo de plantis, & Aristoteles in eadem problematum sectione.

96 θαυμασιώτατον δὲ τῶν πάντων τὸ ἐπὶ τοῦ στέατος.

Traditum id ab Aristotele in admirandis auditionibus. porro multa narrantur ex his, quæ omnino, sunt admirabilia, quale etiam illud est, quod aiunt, tympanum ex lupi corio confectum, si quatiatur & pulsetur, disrumpi tympana, quæ facta sint ex agnino corio. in his omnibus natura sibi seruare voluit, quod studiosorum fatigat et animos.

97 τί δή ποτε Δημόκριτος τοὺς μὲν χυλοὺς πρὸς τὴν γεῦσιν ἀποδίδωσι τὰς δ' ὀσμὰς καὶ τὰς χρόας, οὐχ ὁμοίως πρὸς τὰς ὑποκειμένας αἰσθήσεις.

Verum cur Democritus sapores ad gustatum refert, odores, & colores nō itē ad subiectū cuique sensum.

Democriti sententia posita est in libro de sensu, & in sexto de plantarum causis. cum enim ille ex atomis constitueret omnia, saporum etiam differentias ex variis atomorum figuris volebat fieri, vt dulcem ex corpusculis rotundioribus, acerbum ex oblongis, acidum ex acutis, asperum ex multiangulis, & non orbicularis, acrem ex rotundis tenuibus angularis, & incuruis, salsum ex angularis magnis distentis & æquicrutibus: ex quo Democriti dogmate sunt & illa Lucretiana.

Hæc vbi leuia sunt manantis corpora succi
Suauiter attingunt, & suauiter omnia tractant
Humida linguai circumsudantia templa.
At contrapungunt sensum, lacerantque coorta
Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.

Cæterum cum ita de saporibus sentiret Democritus, itidemque de odoribus, aliisque sensibilibus, tamen de sensibus, aut parum, aut nihil tradidit, quo nomine & in sexto de causis plantarum reprehenditur, hic tamen de gustus sensu loquutum illum dicit, de aliis sensibus minimè. dicebat tamen, & de sensibilibus, & de sensibus simul agere, quando alterius doctrina pendet ab altero, ὑποκείμεναι αἰσθήσεις. subiectos sensus vocat, ideo quod sensibilium videtur actio sensuum passio, siquidem sentire est pati, vt tradit Aristoteles, etsi reuera in receptione sensus perpetiantur in iudicio, & cognitione manifesto agant. ἰδεῖ γὰρ ἐκ τῶν χυμάτων. figuras vocant atomos, quod illæ variis essent figuris præditæ, quod ex Lucretii poemate præsertim constat. Dicit autem oportuisse ex iisdem figuris, & sensus ipsos constituisse Democritum, quando ille rerum omnium atomos volebat esse principia. οὐ δὴ γὰρ τοῦτο, lego καὶ γὰρ δὴ τοιοῦτο.

98 ἔτι δὲ τὰ μὲν ἄμικτα, τὰ δὲ ἀνάμικτα.

Legendum videtur εὔμικτα ἢ ἄμικτα. Nam & infra sic loquitur, atque vocat ἄμικτα, quæ male, & inconcinne commiscentur. ἄμικτοι χυλοί. declarat τὸ ἄμικτον. primum in saporibus, in his enim manifestius est, quam in odoribus. de quibus etiam agit mox. Porrò quid sit mistio, in libris naturalibus est demonstratum. fit autem illa, quando corpora, quorum est mistio ita miscentur, vt neutrum aut nullum possis per se notare. miscentur autē facile, quæ εὐδιόριστα ἢ εὐδιαίρετα vocat Aristoteles. meritò igitur ii succi malè miscentur, qui non ita mutuò diuiduntur, vt ex iis vnus aliàs succus fiat. ponit autem aquam cum oleo, quorum alterum supremam partem petit, imam alterum, & sanguinem, & pituitā, ac pro pituita aut serosam illam partem, quæ in sanguine supernatat, debemus accipere, aut propriè pituitam. Nec licet hic mistionem intelligere, quam natura facit in venis. ibi enim sanguis cum reliquis humoribus optimè commistus est, quemadmodum & lac cum butyro, ac sero, sed illam, quam faciunt homines aut arte, aut experientia.

99 ὅλως πᾶν τὸ ἐπινέον ἢ τὸ διαιρούμενον, ὥσπερ τὸ ὄξος καὶ τὸ γάλα, τὸ γὰρ τῇ πιέσει καὶ τρίψει μιγνύμενον ἕτερον εἶδος.

Omninoque quidquid ſupernatat, aut dirimit, vt acetum & lac. quod enim premendo, terendoque miſcetur alterius cuiuſdam eſt generis.

Quod ineptum eſt ad miſtionem, aut non diuiditur propter lentorem, aut propter leuitatē ſupernatat, aut diſpergit, ac diſiicit propter acutiem, & grauitatem, vt acetum in lacte. dicat aliquis eandem & mellis eſſe rationem in mulſa. Nam diſiicit aquam ad fundum vſque. atque ſi commiſceas, ſi ſubigas, fit aqua mulſa, & optimè quidem illa commiſta. Sed tamen hoc μικτὸν. alius eſt generis, quod non ſua natura, ſed ſubactione, & agitatione coaleſcit in vnum. hoc eſt quod ait Theophraſtus,

100 ἄλλον δὲ τρόπον οἱ μὴ εὔμικτοι πρὸς τὴν χρείαν οἱ μὴ λυμαινόμενοι ἀλλήλοις.

Alio modo, qui ad vſum rectè temperari non poſſunt, atque etiam corrumpunt.

Hactenus loquebatur de miſtionis ineptudine, quæ à miſcibilium natura fit. modo de illa, quæ vſum recipit. Certè enim etiamſi rectè miſceantur aqua marina, & vinum, nulli tamen vſui ſunt. imo omnino ad potum inepta miſtio. Sed quæ ad vſum non facit miſtio aut mala eſt ſtatim, aut temporis interuallo, vt aquæ dulcis, ac vini. Corrumpitur enim ab aqua vinum, niſi miſceatur muſtum in vindemiis, non omni tamen muſto cum aqua conuenit, ſed ignauiori, ac diluto.

101 ὀσμαὶ δὲ.

Quod in ſaporibus, & ſuccis oſtendit, tanquam notius, in odoribus etiam ait eſſe. ac primum declarat, qui odores miſceri nequeant. ὡς δ᾽ μὴ ἔν τι. ſic legendum opinor. ὡς μηδὲν ἐξ ἀμφοῖν ἔργον εὑρεῖν ἀ-ν̓ωμάλων, aut etiam vt Turnebus emendat. τὸ μὲν ἀφαιρεῖται τὸ εὔκρατον καὶ σκληρόν. in odorum miſtione proportio quædam & menſura neceſſaria eſt, prætere a certorum vnguentorum explorata qualitas, quod & de vinis dicebat antea.

102 οὐκ ἄλογον δέ.

Dictum id eſt & ab Ariſtotele in libro de ſenſu, & à nobis initio annotatum. συμβαίνει δὲ. id & ſenſui manifeſtum eſt, & cauſa non obſcura, à ſicco enim & humido alteratis ſapores, & odores commutantur. nam ſapor à ſicco fit in humido. odor ab eodem ſicco non ſine humido.

103 ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ.

Hæc omnia aliunde huc irrepſerunt. propterea abolenda omnino cenſui. deſunt autem nonnulla in hoc libro.

ΘΕΟ-

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΙΔΡΩΤΩΝ.

THEOPHRASTI DE SVDORIBVS.

DANIELE FVRLANO interprete.

Ἱδρὼς πότερον ὑπὸ ὑγρότητος εὐθὺς ἐκκρινομένης γίνεται, ἢ πνεύματος. [2] ὡς τούτου διιέντος διὰ τῆς σαρκός· εἶτ' ἔξω πήγνυται καὶ συνίσταται καταψυχόμενος, ἕτερος ἔστω ἐν ἄλλοις λόγος. διότι δὲ ἁλμυρός, ἢ ὀξύς, ἢ κακώδης, ἢ τὰς ἄλλας ἔχων διαφορὰς, νῦν πειρατέον θεωρεῖν. [3] ἁλμυρὸς μὲν οὖν γίνεται, διότι τὸ ἀλλότριον ἐκκρίνεται ἐν τῇ προσφύσει τῆς σαρκός, ἐξαναλωμένου τοῦ γλυκυτάτου καὶ κουφοτάτου· τὸ γὰρ τοιοῦτον, ἐν μὲν τῇ ὑποστάσει τῇ κατὰ τὴν κύστιν, οὖρον· ἐν δὲ τῇ σαρκί, ἱδρὼς καλεῖται. πλὴν ὅτι συμβαίνει τὸ μὲν αὐτομάτως, καὶ οἷον αὐτῆς τῆς φύσεως ἐργαζομένης ὑφίστασθαι. τὸν ἱδρῶτα δὲ ἐκκρίνεσθαι διὰ τὴν κίνησιν ἢ πόνον· ἢ ἁπλῶς τὴν τοῦ θερμοῦ καὶ πνεύματος δύναμιν. [4] διὸ καὶ τὸ μέν, ἀεί· τὸ δέ, οὐκ ἀεί. συνεχὲς δὲ ἧττον [ἢ] ἡ τοῦ πνεύματος ἔκκρισις. ἄφατος γὰρ τῇ αἰσθήσει, καθάπερ ἀτμίζοντος ἀεὶ τοῦ σώματος· ἁλμυρὸς δέ, ὅτι ἄπεπτος· τὸ γὰρ πεπεμμένον, γλυκύ. [5] τὸ δὲ ἐπιπολῆς, ὑδατῶδες, ὥσπερ τὸ φλέγμα καὶ δάκρυον. τάχα δὲ ταῦτα μὲν εὐλόγως· τὸ μέν, ὅτι ἀπὸ τῆς τροφῆς· τὸ δέ, ὅτι ἀπὸ τῶν περὶ τὸν ἐγκέφαλον. ὁ δὲ ἱδρώς, καθάπερ ἐκ σαρκὸς καὶ φλεβός. ἐν οἷς ἤδη μεταβολὴ τῆς τροφῆς καὶ τύπῳ τοιαύτη· καὶ οὕτως ὥστε

De ſudore erit nobis alioloco diſputatio, an ſtatim cum humore excreto fiat an cum halitu [2], qui cum carnem pertranſit extrà conſiſtit, ac cogitur. Nunc enim demus operam, vt inſpiciamus, cur ſalſus ſit, curue acidus, aut fœtidus, aut alias quaſdam habeat differentias. [3] & ſalſus quidem eſt, quod ſecernit natura id quod carnis adcretioni incommodum eſt, cum quod dulciſſimum, ac leuiſſimum in alimento eſt, confectum, ac digeſtum ſit. eiuſmodi enim excrementum ſi in veſica ſubſidat, vrina eſt, ſi in carne, ſudor dicitur, niſi quod illa ſponte ac natura velut agente ſubſidat, hic verò vt excernatur motu, aut labore, aut in totum caloris, ac ſpiritus facultate opus habet. [4] quamobrem & illa nunquàm non eſt continua, hic verò non ſemper continuus eſt, ac minus ſane quàm corporis halitus, qui nec ſenſu percipitur, quippe ſemper exhalante corpore. ſalſus igitur eſt, quod crudus. dulce enim, quod percoctũ eſt. [5] quod autem leniter coctum aquæ inſtar, vt pituita, & lachryma: atque hæc vt opinor conſentanea, quod ille ab alimento ſecernitur, hæc verò ab ipſo cerebro. Verum ſudor quemadmodum ex carne, & venis, in quibus alimenti mutatio, & figura talis, ſic manat etiam ex cerebro. quando &

ex hoc cum liquatio aliqua fit, aut alius quidam morbus, vt saliua, & lachryma salsiores exeunt. idq; superiorem confirmat sententiã, sudorẽ scilicet omnem salsum esse, salsiorem verò quo magis à longiorib. erumpit partibus. sic enim est ad cretioni incommodior. quocirca & à natura secernitur. salsum enim rursus incõmodũ, & alienũ est. atq; de his rebus contẽplandũ est. videtur .n. alius sudor talis esse, alius non item, nisi qđ alius magis alius minus manifestò. [6] ab hac pendet causa (eadẽ enim penè est) quod alius fœtidus, alius odore penè nullo. aliquibus vero acidus odor est; & alii fœtidi sudoris modi,[7] qui vt in genere dicam, cruditatis sunt. cruditatis verò nõnunquã ventris impuritas causa est, nõnunquã malus omninò habitus. nonnunquã & nõnulla cibaria, quæ sudoris olidi casa sunt. quod & rutã aiunt efficere. Verũ hęc vt adiuuãtia fortè ponenda sunt.[8] causa verò ad ea, quæ superius diximus, referẽda est. non minimũ autẽ & ad corporis tẽperamentũ. Nam ex iis qui exercitationib. incũbunt, quique salubriter vidẽtur degere, multi sũt qui graues habẽt sudores, ac olidos. nã quod & à malo habitu plerũq; sudoris fœtor proueniat, ægroti argumẽto sunt, & qui reb. Venereis dediti[9] habitũ exinde malũ contraxerũt.[10] & omninò qui curari à graui aliquo morbo nequeunt. cęterũ absurdũ videtur esse alioquin, & iis quę in vniuersũ statuimus, repugnare, quod puberum maximè olidi sudores sunt; at eorum, qui prouectiori ætate sunt, minus; minimum autẽ senum: [11] quamquam ætas puberum maximam habet concoquendi vim; (argumentum est incrementum ipsum). [12] minorem prouectiorum, minimam & penè nullã seniorũ. causa aũt est, quod puberes ad Venerẽ maximè cõcitantur, quo tempore iis & meatus corporis relaxantur, & mutatio sequitur corporis, quæ omnia ad sudoris fœtorẽ faciunt. cõtrà virorum certus ac firmatus est habitus. Nam in senibus cutis laxitas & facilis trãspiratio causa est. quocirca & parum excrementorũ in iis est. [13] simul autẽ & facilè corpus trãspirat, & recremẽtis vacuũ est: nihil verò secernit, quod olidũ sudorẽ faciat. [14] Nã propter hãc causã & capitis sudor aut odoris est expers,

κατὰ τὸν ἐγκέφαλον. ἐπεὶ καὶ ἐν ταῖς ὅταν ἐκ συντήξεως ἢ ἄλλου τινὸς πάθους, ἁλμυρὸν τὸ πτύελον καὶ τὸ δάκρυον. ἢ τοῦτο μὲν μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ τῷ πρότερον, ὅτι ἱδρὼς πᾶς ἁλμυρός. εἰ δὲ πορρωτέρωθεν, ἁλυκώτερον. οὕτως γὰρ μᾶλλον τῇ προσφύσει δόξειεν ἀλλοτρία ἡ ἔκκρισις εἶναι. τὸ δὲ ἁλμυρὸν πάλιν ἀλλότριον. ὑπὲρ μὲν οὖν τούτων σκεπτέον. ἔοικε γὰρ ὁ μέν τις τοιοῦτο. ὁ δὲ οὐ τοιοῦτος εἶναι τῶν ἱδρώτων. ἢ τό γε μᾶλλον καὶ ἧττον φανερῶς. [6] ἀκόλουθον δέ πως τούτων αἰτίας ἐστὶ, καὶ σχεδὸν τῆς αὐτῆς. καὶ ὅτι ὁ μὲν, κακώδης· ὁ δὲ, ἄοσμος. ἐνίοις δὲ ὀξὺς τῇ ὀσμῇ. καὶ ἄλλοι δὲ τρόποι τῆς κακωδίας ἁπλοῦν. [7] καὶ γὰρ ταῦτα, ὡς γένει λαβεῖν, ἀπεψία· τῆς δὲ ἀπεψίας, ὁτὲ μὲν ἀκαθαρσία τῆς κοιλίας. ὁτὲ δὲ ὅλως καχεξία τις αἰτία. πολλάκις δὲ καὶ βρωμάτων τινὲς προσφοραί. καὶ γὰρ ταῦτα ποιεῖ τινας δυσωδίας, ὥσπερ καὶ τὸ πήγανον φασί. τάχα δὴ ταῦτα μὲν ὡς συμβαλλόμενα θετέον. [8] τὴν δὲ αἰτίαν τοῖς πρότερον ἀποδοτέον, καὶ τί αὖ τῇ ὅλῃ τοῦ σώματος κράσει. πολλοὶ γὰρ τῶν γυμναζομένων καὶ δοκούντων εὖ ἔχειν, βαρεῖς καὶ κακώδεις τοῖς ἱδρῶσιν. ἐπεὶ ὅτι γε τῇ καχεξίᾳ, πολλαχόθεν φανερόν. ἔκ τε τῶν καμνόντων καὶ ἐκ τῶν ἀφροδισιαζόντων; [9] πλείω ἕξιν ἐχόντων ἤδη, [10] καὶ τῶν θεραπευτῶν ἤδη ὅλως ἄτοπον δὲ ἂν δόξειε τούτοις εἶναι, καὶ ἐναντίωσίν τιν' ἔχον πρὸς ταῦτα καὶ πρὸς τὸ καθόλου λεχθέν. ὅτι οἱ περὶ ἥβην μάλιστα κακώδεις τοῖς ἱδρῶσι. προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας, ἧττον. καὶ οἱ γέροντες, οὐδαμῶς. [11] καίτοι πεπτικωτάτη ἡ ἡλικία τῶν ἐν ἥβῃ. σημεῖον δὲ, τὸ τῆς αὐξήσεως. [12] ἡ δὲ τῶν πρεσβυτέρων, ἧττον. τῶν δὲ ἤδη γερόντων, παντελῶς· αἴτιον δὲ ὅτι πρὸς τὰ ἀφροδίσια μάλιστ' ἐν ὁρμῇ τῶν ἐν ἥβῃ, καὶ τῶν πόρων ἄνοιξις καὶ μεταβολή. πάντα δὲ ταῦτα συνεργὰ πρὸς κακωδίαν. ἡ δὲ τῶν πρεσβυτέρων † οἷά τις ἕξις ἤδη καὶ μένουσα. ἡ δὲ τῶν γερόντων, διὰ μανότητα καὶ εὔπνοιαν. διὸ καὶ οὔτε περιττωματική. [13] ἅμα δὲ καὶ ἄπνουν καὶ ἀπερίττωτον ἔχουσι τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲν ἐκκρίνεται τοιοῦτον ἀφ' οὗ γένοιτ' ἂν τὸ κακῶδες. [14] ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἄοσμος, ἢ ἧττόν γε τοῦτ' ἐκ τοῦ σώ-

τοῦ σώματος, ὅτι εὔπνους ἡ κεφαλή. δηλοῖ δὲ ἡ διὰ τῶν τριχῶν ἔκφυσις † τὴν μανότητα. δυσώδεις δὲ τόποι καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὅσα μὴ εὔπνοα. αἴτιον γάρ. ἡ δὲ κακωδία, σῆψίς τις. διὸ ὁ ἐκ τῶν μασχαλῶν ἱδρὼς, καὶ ὅλως ὁ ἐκ τῶν κοίλων, κακωδέστατος· καίτοι μανοί εἰσιν οἱ τόποι, ἀλλ' ἡ καλάπνιξις καὶ ἡ κοιλία ποιεῖ τὴν κακωδίαν. ταὐτὸ δὲ πέπονθεν ὁ τόπος ὁ τοιοῦτος· καὶ ὅλως τὸ σῶμα πρὸς τὴν κακωδίαν. ἀπεψία γὰρ καὶ αὕτη γίνεται. [15] τὴν δὲ διὰ τὸ πήγανον κακωδίαν, καὶ ὑπὸ μύρων ἐνίων ὅταν ἀναδίδωσι· καὶ γὰρ τοῦτο συμβαίνει. λεκτέον ὑπὲρ ὧν [16] γίγνεται δὲ, καὶ ὁ μὲν, θερμὸς ὁ δὲ, ψυχρὸς ἱδρώς· ὁ μὲν, ὥσπερ πεπεμμένος· ὁ δ', ἄπεπτος. ἡ δ' ἀπεψία, διαφέρει τῆς εἰς τὴν κακωδίαν· αὕτη μὲν γὰρ ἔοικε κατεργασίᾳ τινὶ καὶ μεταβολῇ, οἷά τις ὑγρότης. ἐκείνη δὲ μεταβολῇ μέν τινι καὶ ἀλλοιώσει, οὐ φυσικῇ δὲ, οὐδὲ κατακεκρατημένῃ. καθάπερ οὐδὲ τὰ τῆς κοιλίας περιττώματα δυσώδη. [17] Διότιμος δ' ἔλεγεν ὁ γυμναστὴς ὅτι τρεῖς εἶεν διαφοραὶ τῶν ἱδρώτων εἰσὶν, ἀρχομένων τε, καὶ μεσούντων, καὶ ληγόντων· αὗται μὲν οὖν [αἱ] διαφοραὶ γίγνονται, τῇ τε τῶν πόνων ἐπιτάσει, καὶ τῇ τοῦ σώματος ἀλλοιώσει· δῆλον γὰρ ὡς ἀπὸ τῆς ἀνομοίας διαθέσεως, ἀνόμοιον καὶ τὸ αἴτιον. [18] ἐπεὶ καὶ λεπτότης τις καὶ παχύτης ἐστὶν ἐν τοῖς ἱδρῶσιν. ὁ μὲν γὰρ ἐπιπόλαιος καὶ πρῶτος, ὑδατώδης τις καὶ λεπτός. ὁ δὲ ἐκ βάθους, μᾶλλον βαρύτερος, ὥσπερ συντηκομένης τῆς σαρκός. [19] ἤδη δέ τινές φασι καὶ αἵματι εἰκάσαι. καθάπερ Μονᾶς ἔλεγεν ὁ ἰατρός. [20] δῆλον ὡς ἐπισπασθείσης πλείονος ὑγρότητος ἐκ τῶν φλεβῶν. ἀπέπτου δὲ, ὥσπερ ἀνακεχωρισμένης ταύτης· ἐνίοτε γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα γίνεται ἄπεπτον. ἁπλῶς δὲ τοῦτό γε ὥσπερ πολλάκις εἴρηται, καὶ ἐπὶ πάντων ἐστὶν ἀληθές. ὅτι κατὰ τὰς ἕξεις τῶν σωμάτων ἡ ἔκκρισις ἀεὶ τῶν περιττωμάτων γίγνεται. [21] ἐπεὶ διὰ τοῦτο ἔνιοι, ὅταν πλείω πονήσωσιν, ἕλκη ἔχουσι. διὰ γὰρ τὴν ἀκαθαρσίαν τοῦ σώματος, ἡ κίνησις προσοῦσα καὶ θερμαίνουσα, συνεξικμάζει τὰ περιττώματα μετὰ τοῦ ἱδρῶτος ὕπερθεν. [22] ὅτε δὲ παχέα ὄντα καὶ χυμοὺς ἔχοντα μοχθηροὺς, οἷον ὀξεῖς καὶ ἁλμυροὺς καὶ πικροὺς, ἐκκρίνεσθαι μὲν οὐ δύνανται διὰ τὸ πλῆθος· ἐξαίρεται δὲ καὶ ἐξελκοῖ τὴν σάρκα διὰ τὴν πικρότητα τοῦ χυμοῦ. παραπλήσιον δὲ τρό-

aut minus olet, quàm qui è corpore secernitur. est enim caput eiusmodi, vt halitus per eum facile transmeet, id quod pilorũ ostendit generatio. contrà loci, in quibus non fit bona halitus transpiratio, & ipsi male olent, & quæ in iis sunt. quãobrem & alarum sudor, & omnino partium, quę cauitatem habent fætidissimus. licet enim rariores hi loci sint, tamẽ quod suffocãt halitũ, & caui sũt, fædũ odorẽ efficiũt. idem aũt quod eiusmodi locis accidit, vniuerso etiam corpori tribuendum est in fætore ipso. Nã & in iis cruditas fit. [15] Nam quod ruta, & vnguenta aliqua fæditatem odoris faciant, quando scilicet in corpus immittunt (hoc enim accidit) ratio afferẽda est. [16] fit sudor alius frigidus, alius calid⁹, ille quidem crudus, hic vero tanquam concoctus. differt hæc cruditas ab ea, quæ fædi odoris est. hæc .n. veluti mala quædam elaboratio & mutatio est, certa quædam humiditas, illa vero mutatio quædam, & alteratio videtur, quæ tamen naturalis non est, neque à natura confecta, qualia sunt & olida alui excrementa. [17] aiebat Diotimus gymnastes tres esse sudorum differentias, incipientium, eorum, qui inter sudandum medii sunt, & illorum, qui nouissimi exeunt. verum hæ differentiæ fiunt laborũ vehementia, & corporis affectione. Nam à dissimili affectione, & dissimilis causa fuisse intelligitur. [18] quando & sudores alii crassiores, alii tenuiores sũt. Nam qui extimus est, & in superficie tenuis & aquosus est: crassior vero, qui ꝓfundior, & intimior. tãquã si caro soluatur, & colliquescat. [19] iã vero ferunt nõnullos, & sãguini assimilasse, vt Monas medic⁹ dicebat, [20] extracto scilicet multo à venis humore, crudo tamẽ & veluti segregato: nõnũquã .n. & sãguis ipse crudiusculus gignitur. in vniuersũ quod sępe numero dictũ est, in omnib. verũ esse cõstat: recremẽta sẽper pro corporũ habitu, & temperamento secerni. [21] Siquidẽ ꝓpter id accidit, vt q multũ laboris confecerint, vlcera habeant. fit .n. propter corporis impuritatẽ, vt motus calefaciendo, & expellendo recrementa, simul attrahat cum sudore ad superficiẽ, [22] quæ cum crassa sint, prauiq; succi, vt acida, salsa, amara, secerniq; nequeãt propter copiã, prorũpũt tamẽ & humoris a-

crimonia carnē exulcerant. similiratione fit scabies, papulę, lepra, & omninò cæteræ huiusce generis eruptiones. est enim in his crudi humoris, & excremēti ad cutim expulsio, quam nonnulli & alio modo sedare nituntur, reuulsione nempe, & in contrariū auersione. Verū de his, quæ, quotque sint, quibusq; discrepent differentiis, seorsum per se dicendum erit. 23 quod autem à malo hęc habitu corporis proficiscantur, ex iis sanè constat, quæ diximus. non enim erumpūt ideò, quòd labore externoq; motu corporis indigeant. Verū horum aliqua sponte prorumpunt à validioribus euicta causis. (Nam ex iis, quæ ad cutim erumpunt, alia ab anni tempore, alia à motu, & à calore, qui motu adquiritur, excernuntur.) nonnulla propter copiam excremētorum, aut succi, qui causę locum teneat. 24 Nam quod motiones & labores hæc efficiant; vel ex tuberculis manifestum est, quæ quæ iter facientibus accidunt ἐνόδια dicuntur græcè. occupant præsertim illa fæmora, nonnunquam & latius extendūtur, nam nonnullis inflammantur & tibiæ. iuuantur hæc omnia si non scabendo irritentur, sed mittantur, vt sponte desinant. motu enim adiuuatur impetus, quod accidit & in corporis tumoribus. 25 Nam sæpè fit, vt propter sudoris salsuginem prurítu quodam eruptiones oriantur varis similes, 26 quos lędit, qui mouet, ac fricat, quòd ea parte non succedit excretio; & qui molitur reprimere, aut succorum acrimonia, vt acido, acerbo, salso, aut balneo calido, vel frigido, nisi fomento vtatur tepido, eoque non multo. hoc enim sedat vnum, ac reprimit, cætera mouent, & irritant. atque hæc quidem, vt dictū est, oriuntur & à malo corporis habitu, & à laborum excessu. nam in his excretionis modus quidam est, quēadmodū & in laboribus reliquis. 27 Verùm qui sibi indulgentes, velut colliquantur, faciunt id, quod Antiphanes Delius & Hyriades. 28 Verum cur pueri difficilius, quàm viri sudant, præsertim verò ex iis pueruli, quamquàm calidi, ac humidi natura sunt, vnde sudoris origo est, ea est afferenda causa, quòd dēsa puerorum est cutis, densissima puerulorum, velut obturatis meatibus. præterquam quod natiuus calor euincit, & conco-

πον τι. ἀ τούτῳ καὶ τὸ περὶ τὴν ψώραν, καὶ τοὺς λειχῆνας, καὶ λέπραν, καὶ ὅλως ὅσα ἐκφύματα γίνεται. καὶ γὰρ ἐν τούτοις ἀπέπτου τινὸς χυμοῦ καὶ περιττώματος ἔκκρισις τὸ ἐπιπολῆς ἐστιν. ὧν πειρῶνται καὶ δὴ καὶ τὸν ἄλλον τρόπον ἀντισπῶντες καὶ ἀντικαθιστάντες, παύειν ἀεί τινα ποιεῖν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ πόσα καὶ ποῖα καὶ τί διαφέροντα † καθ' αὐτὰ χρὴ θεωρεῖν. 23 ὅτι δὲ διὰ καχεξίαν τινὰ καὶ ἡ τῶν τοιούτων ἔκκρισις, φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων. οὐ γὰρ ὅτι ταῦτα πόνον προσδεῖται καὶ τῆς ἔξωθεν κινήσεως. ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτῶν διωθεῖται ὑπὸ τῶν κρατούντων. συμβαίνει γάρ, τὰ μὲν τῇ ὥρᾳ κεινόμενα. τὰ δέ, ἐν κινήσει καὶ τῇ ἐκ ταύτης θερμότητι ποιεῖσθαι τὴν ἔκκρισιν· τὰ δ', ἤδη διὰ πλῆθος ἀεὶ αὐτῶν. ἢ τοῦ αἰτίου γέ τι χυλοῦ καθ' ἕκαστον 24 ὅτι δὲ κινήσεις καὶ οἱ πόνοι ποιοῦσιν ἐνίοις τὰ τοιαῦτα, φανερὸν καὶ ἐκ τῶν ἐνοδίων καλουμένων. ἃ γίνεται πολλοῖς, ὅταν εἰς ὁδὸν ἐμπέσωσι· μάλιστα μὲν ἐπὶ τοὺς μηρούς· ὅτε δὲ καὶ ἐπὶ πλεῖον. ἔστι δ' οἷς καὶ αἱ κνῆμαι περιπίμπρανται. πρὸς ἃ πάντα γε τὰ τοιαῦτα συμφέρει τὸ μὴ ἐρεθίζειν μηδὲ κινεῖν, ἀλλ' ἐᾶν ἀποκαταστῆναι. συνεκκαλεῖται γὰρ ἐπὶ κινοῦντα τὴν ὁρμήν. ὅπερ καὶ πρὸς τὰ ἐξαιρόμενα συμβαίνει. 25 πολλάκις γὰρ διὰ τὴν ἀλμυρίδα τὴν ἀπὸ τοῦ ἱδρῶτος γινομένην ἐρεθισμῷ τινὶ κνισμώδει καὶ ἐπάρσεις τινὲς ἰονθώδεις γίνονται· 26 πρὸς ἃς οὐ συμφέρει οὔτε κινεῖν, οὔτε ταύτῃ ποιούμενον τὴν ἔκκρισιν, οὔτε δριμύτητι χυλῶν. οἷον ὄξει καὶ στρυφνῷ καὶ ἁλικῷ κατέχειν πειρώμενον· οὐδὲ θερμολουσίᾳ ἢ ψυχρολουσίᾳ χρώμενον, ἀλλὰ περικαύσει χλιαρᾷ μὴ πολλῇ. καθίστησι γὰρ αὕτη μάλιστα· τἄλλα δέ, ἐρεθίζει καὶ κινεῖ. ταῦτα μὲν οὖν, ὥσπερ εἴρηται, διὰ καχεξίαν καὶ δι' ὑπερβολὴν ἐνίοτε πόνων γίνεται. καὶ γὰρ ἐνταῦθα συμμετρία τίς ἐστι τῆς ἐκκρίσεως. ὥσπερ καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους πόρους. 27 οἱ δ' ἄγαν ἐνδιδόντες ἑαυτούς, ὥσπερ συντήκουσι τοῦτο ποιοῦσιν, ὡς Ἀντιφάνης ὁ Δήλιος καὶ Ὑειάδας. 28 διατί δ' οἱ παῖδες δυσίδρωτες τῶν ἀνδρῶν μᾶλλον. καὶ μάλιστα δὴ τὰ παιδία. καίπερ θερμὰ τὴν φύσιν ὄντα καὶ ὑγρά, καὶ τοῦ ἱδρῶτος ἐκ τούτου πως γινομένου τήνδε τὴν αἰτίαν ὑποληπτέον, ὅτι πυκνὸς

ὁ χρὼς τῶν παιδίων πυκνότατος δὴ ὁ τῶν παιδίων. ὥστε πρὶν ἢ κεκλεισμένους ἔχων τοὺς πόρους· ἔτι δ' ἡ θερμότης ἐπικρατοῦσα, πέττει διὰ τὴν αὔξησιν. ἐὰν δέ τι καὶ γίνηται περίττωμα, τοῦτο ἐκκρίνεται κατὰ τὴν κοιλίαν. εὔεδρα γὰρ καὶ ὡς ἐπίπαν ὑγρότερα, τῶν παιδίων. οἱ δὲ γέροντες, μανόχροοι μὲν, ἀλλὰ ξηροί. δεῖ δὲ τῷ ἱδρῶτι καθάπερ ὕλην τινὰ ὑπάρχειν. ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸ τὸ εὔπνουν καὶ μανὸν, ἱκανὴν ποιεῖ τὴν ἔκκρισιν. ἀεί τε συνεχὲς ὂν καὶ μὴ πολλῶν ἐνυπαρχόντων. ὥστε πλειόνων ἡ ξηρότης καὶ τὸ μὴ εὐίδρων. 29 ἡ γὰρ κατ' ἄλλον τρόπον ἀπέρασις ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν ἑκατέρα κωλύει τοὺς ἱδρῶτας. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὧν αἱ κοιλίαι ὑγραὶ, καὶ [οἷς] εἰς κύστιν ἡ ἐπίρροια, πλεῖον δυσίδρωτες, ὅτι τὸ πολὺ τὸ ὑγρὸν ἐνταῦθ' ὥρμηκεν. οἷς δὲ πάλιν ἐπέχεται τὰ τῆς κοιλίας καὶ κύστεως, οὗτοι δ' εὐίδρωτες μᾶλλον. ἡ γὰρ ἐνταῦθα μεριζομένη περίττωσις, ἀναφέρεται πρὸς τὰς σάρκας καὶ εἰς τοὺς ἄνω τόπους. 30 ἐπεὶ καὶ ἀπέπτων τῶν σιτίων ὄντων, καὶ ἀγρυπνήσαντες, εὐίδρωτες μᾶλλον· ὅτι συμβαίνει τὴν πέψιν διαμερίζειν τὴν ὑγρότητα καὶ τὸν ὕπνον ἐκπέμπειν. ἐκ ξηροῦ δ' οὐκ ἔστιν ἱδρώς. ἄτοπον δ' ἂν ἐκεῖνο δόξειε, καὶ ὥσπερ τὸ ὑπεναντίον εἰ οἱ γυμναζόμενοι καὶ εὖ ἔχοντες εὐίδρωτες· καὶ πάλιν οἱ ἀγύμναστοι καὶ κακῶς ἔχοντες, καὶ οἱ πεπεμμένοι δὲ καὶ ἄπεπτον ἔχοντες τὴν τροφήν. οὐκ ἔστι δ' ἄτοπον. οἱ γὰρ γεγυμνασμένοι, μανὰ τὰ σώματα καὶ ἀνεῳγμένους ἔχοντες πόρους, ἔχουσι πολλοὺς τοὺς ἱδρῶτας. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ μὲν χρονίως ποιούμενοι τὰς ἀφιδρώσεις, εὐίδρωτες. ἔτι τῶν μὲν ἀνεῳγμένοι, τῶν δὲ συμμεμυκότες οἱ πόροι, διὰ τὸ μὴ χρῆσθαι. συμβαίνει δὲ τούτοις καταπεπεμμένης τῆς τροφῆς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· οἱ δὲ κακῶς ἔχοντες, καὶ μὴ πεπεμμένην τὴν τροφὴν τῷ πλήθει τῆς ὑγρότητος, εὐίδρωτες· διότι οὔτ' ἀπὸ τῶν αὐτῶν, οὔθ' ὡσαύτως· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, μετὰ πόνου καὶ ἀεὶ τὸ σύμμετρον ἀφαιροῦντες· οὗτοι δὲ, καὶ αὐτομάτως, καὶ ὡς ἂν τύχῃ καὶ τὸ ὅλον ἀεὶ περιττώματος ἔχοντες πλῆθος. 31 δοκοῦσι δέ τινες καὶ ἐν τῷ χειμῶνι μᾶλλον εὐίδρωτες ἢ ἐν τῷ θέρει (εἰ), μὴ τὰς ὑπερβολὰς ἑκατέρου λαμβανόντων οἷον ψύχους τε καὶ καύματος· ἡ μὲν γὰρ ῥῖγος ἂν

concoquit propter incrementum, vt si quod etiam excrementum fiat, per aluum secedat: habenr enim liquidiorem aluum. senes vero raros habent ii quidem meatus corporis, sed sicci sunt. sudori aurem veluti materiam quandam oporret esse, quamquàm & ipsa corporis laxitas, transpirandique liberras satis multam excretionem facit, cum semper continua sit, nec multa supperenre materia, quare & maior siccitas est, & ad sudandum ineptitudo. 29 Nam aur alius generis impedimentum, aur huiusmet vtrumque certè propterea sudorem impedit. Nam & ii difficilè sudant, quorum aut liquidior aluus est, aut quibus in vesicam confluxus sit, quod scilicet in has partes humor omnis defluat. contrà ii facilè sudant, quibus aut aluus, aut vesica adstricta est. Nam quod vtriusque loci recrementum erat ad carnes extimosque locos infertur. 30 quandoquidem & qui crudo sunt ventriculo, & qui vigilarunt facilius sudãt, quod alimenti concoctio humores digerat in corpus, & somnus concoquendi vim habeat, è sicco vero non fiat sudor. & illud absurdum, & veluti naturæ repugnans videatur, si ii, qui exercentur, & sani sunt, facilè sudant, rursus ii, qui non exercentur, & malè habent, & qui alimentum concoxerunt, & qui crudi sunt. non tamen id à ratione alienum est. Nam qui exercentur rariorem habent habitum, & meatus liberos, iidemque sudare assueti, quo fit, vt qui diutinas sudationes faciunt, facilè sudent. ad hæc horum quidem meatus corporis patent, iis contrà occlusi sunt, quod exercitationibus non vtantur. Hoc idem accidit eadem de causa iis, qui cibum concoxerunt. Nã qui male habent, & cibos non concoquunt, ob humoris copiam scatent sudoribus. neque enim ab iisdem causis, iisdemque rationibus; sed ii quidem laboribus, semper quod mediocre, ac iustum est extrahunt, hi verò sponte & vt sors tulerit ob copiam excrementorum. 31 videntur nonnulli hyeme sudare facilius, quam æstate (vt tamen excipiamus vtriusq; temporis excessus: frigoris inquam, & æstus. Nam illud rigo-

rē inducat potius, hic exsoluat, ac liquefaciat, mediocritatem verò in vtroq; sumamus.) [32] hanc autem esse causam putandum est, (siquidem verùm sit siccum humidi causam esse, humidum sicci,) cohibitionem coactionemque caloris quandam esse, & ab vtroque cieri sudorem, ab altero quod efficiat, ab altero, quod patiatur. [33] ad hæc æstate plurimū vescuntur humidis, vt constet hac de causa inæquabiles sudores fieri. Nam & humidum, & calor & halitus in iis magis est, per quæ, & à quibus sudor oritur. [34] porrò nec qui laborant, sed postquam à laboribus requiescunt, magis sudant, nec qui intendunt, aut continent spiritum, sed cum remiserint. causa autem hæc est. Nam horum omnium inflatæ venæ spiritu meatus cohercent: laxantur autem remissæ, & magis excitatur sudor latioribus iis redditis, atque reclusis. & contentio quidem spiritus venas implet, vt idcirco humor ne exeat, impediatur, vt è vasis, quæ clepsydræ dicūtur, aqua, cum illas plenas aliquis sumserit. Nam quādo congesta sit, tunc exit libere nullo occludente. [35] ad hæc per meatus ex humore vapor à calore secernitur ad extimas corporis partes, qui post labores calore densitate frigesit, & in aquam transit, quæ sudor dicitur, & facilius & copiosius ita diffluit. [36] post labores etiam & cursus in vmbra magis sudant homines, quàm in sole, quòd sol exsiccet, & denset cutis foramina. Nam calor externus, qui sudorē moturus est, nec nimius, nec paucus esse debet, hic.n mouendi impos est, ille arefacit, quocirca & qui ad ignē proximus stat, minus sudabit, & in iis Gymnasiorū locis, quæ Alipteria vocantur, si quis multū ignem affatim incendat, sudabit minus, si mox superingerat, longè magis. Cum enim adaperta corporis foramina ad sudorem parata sint, ignis adiectus simul adiuuat sudoris excretionem, id quod non potest ob imbecillitatem multus ille facere. eiusdem rationis est, cum iis, quæ declarata sunt, quod accidit iis, qui dum in cursu sunt, minus sudant, quàm cùm quieuerint. impedit enim sudorem spiritus contentio, & aeris motus. [37] & quæ corporis partes in aqua sunt, idcirco non sudant, quòd obstat aqua liquefactioni. est enim liquefactio quædam sudor eorum, quæ malè adcreue-

ποιήσειεν. ἡ δὲ, τοῦ καύματος σύντηξις. ἀλλὰ τὸ μέτριον ἐν ἑκατέρῳ. [32] τὴν δ' αἰτίαν ταύτην ὑποληπτέον, εἴπερ ἀληθές· ὅτι ἡ μὲν ξηρὰ, τῶν ὑγρῶν. ἡ δὲ ὑγρὰ [τῶν ξηρῶν] ἐστι περίστασίν τινα τοῦ θερμοῦ, καὶ κωλύσασιν. ὁ δὲ ἱδρὼς ἐξ ἀμφοῖν· τοῦ μὲν, ὡς ποιοῦντος. τοῦ δὲ ὡς πάσχοντος. [33] ἔτι δὲ τοῦ θέρους καὶ διαιτῶνται τὸ πολὺ τοῦ ὑγροῦ. διόπερ δὲ καὶ ἀνωμάλως ἱδρῶσι τρόπον τινὰ, φανερόν· καὶ γὰρ τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ θερμὸν, ἐνταῦθα μᾶλλον ἐξ ὧν καὶ δι' ὧν ὁ ἱδρώς. [34] καὶ οὐδ' οἱ πονοῦντες, ἀλλ' ὅταν παύσωνται, μᾶλλον ἱδρῶσιν, οὐδὲ συντείνοντες· οὐδὲ κατέχοντες τὸ πνεῦμα. ἀλλ' ὅταν ἀνῶσιν, ἐν τούτοις ἡ αἰτία. πάντων μὲν γὰρ ὑπὸ [τοῦ] πνεύματος αἱ φλέβες ἐμφυσώμεναι συμμύειν ποιοῦσι τοὺς πόρους. παυσαμένων δὲ, συνιζάνουσιν ὥστε δι' εὐρυτέρων, καθάπερ ἀνεῳγμένων μᾶλλον ἐξέρχεται τὸ ὑγρόν. καὶ ἡ κάθεξις δὲ τοῦ πνεύματος πληροῖ τὰς φλέβας· ὥστε κωλύει διιέναι, καθάπερ τὸ ὕδωρ τὸ ἐκ τῶν κλεψυδρῶν· ὅταν γε πλήρεις οὔσας τις ἐπιλάβῃ. ὅταν δὲ ἐναθροισθῇ, τότ' ἐξέρχεται μηδενὸς ἐμφράττοντος. [35] ἔπειτα δὲ καὶ ἡ ἀπόκρισις ἡ ὑπὸ τοῦ θερμότητος γινομένη διὰ τῶν πόρων ἐκ τοῦ ὑγροῦ πνεύματος, ἢ καὶ ἄλλη πρὸς τὸ ἐπιπολῆς· ὅταν δὲ παύσηται πόνων, ἥ τε θερμότης ἅπασα δίεισι, καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἀποψυχομένου γίνεται ὑγρότης ὁ καλούμενος ἱδρώς· ὥστε καὶ πλεῖον καὶ ῥᾷον ἐκπίπτειν. [36] μετὰ δὲ τοὺς δρόμους καὶ τοὺς πόνους ἐν τῇ σκιᾷ μᾶλλον ἱδροῦσιν ἢ ἐν τῷ ἡλίῳ, διὰ τὸ τὸν ἥλιον ἀναξηραίνειν καὶ πυκνοῦν τοὺς πόρους. ὅλως γὰρ, οὔτε πολὺ τὸ θερμὸν ἄγαν, οὔτε ὀλίγον δεῖ τὸ ἐκτὸς εἶναι. τὸ μὲν γὰρ, οὐ κινεῖ· τὸ δ', ἀναξηραίνει. διὸ καὶ εἴ τις ἄγαν ἐγγὺς ἵσταται τοῦ πυρὸς, ἧττον ἂν ἱδρώσειεν. καὶ ἐν τοῖς ἀλειπτηρίοις. ἐὰν μὲν εὐθὺς ποιήσῃ τις πολὺ πῦρ, ἧττον ἱδρώσειεν. ἐὰν δ' ὕστερον ἐπεισενέγκῃ, μᾶλλον. προωδοποιημένου μὲν γὰρ καὶ παρωρμημένου τοῦ σώματος, συνεργεῖ, καὶ τὸ ἐπεισελθόν· ἐκεῖνο δ' οὐ δύναται τὸ πλεῖον διαθερμᾶναι. ταὐτὸ δὲ πως τοῖς εἰρημένοις, καὶ ὅτι τρέχοντες, ἧττον ἱδρῶσιν ἢ παυσάμενοι. τὸ μὲν γὰρ ἥ τε τοῦ πνεύματος κάθεξις καὶ ἡ τοῦ ἀέρος κίνησις κωλύει. [37] τὰ δ' ὑπὸ [τοῦ] ὕδατος κάτω φερόμενα μέρη τοῦ σώματος, οὐ διιδρῶσιν. ὅτι κωλύει τὸ ὕδωρ τὴν τῆξιν· ὁ δὲ ἱδρὼς, τῆξίς τις ἐστίν. δι

τῆς κακῶς προσωκοδομημένων τῆς σαρκὶν, ὅταν ἐκκρίνηται διὰ τὸ θερμόν. 38 οἱ δὲ γυμναζόμενοι, διαλείποντες τὸ τρέχειν ἢ παλαίειν, μᾶλλον ἱδροῦσιν ἢ ἐὰν συνεχῶς· ὅτι συναθροίζεται καὶ διαπαύεται ἡ ὑγρότης. εἶτα ταύτην ἐξάγει ὕστερον ἡ πάλη καὶ ὁ δρόμος. ἡ δὲ συνεχὴς, ἀναξηραίνει, καθάπερ ὁ ἥλιος καὶ τὰ πνεύματα. 39 διὰ τί μᾶλλον ἱδροῦσι τὰ ὄπισθεν τῶν ἔμπροσθεν. καίτοι θερμότης καὶ ὑγρότης πλείων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτι διά τε τῆς πάλης καὶ τῆς θλίψεως ἧττον κωλύεται καὶ διάτασις ἐκ τῶν ἄνω μᾶλλον. ὅτι δὲ οὐ πόνος ἐνταῦθα καὶ ἱδρώς· ἅμα δὲ καὶ ἡ διάτασις τοῦ πνεύματος ἐξωθεῖ μᾶλλον. ὥσθ' ὅταν ἀνεθῆ, πλεῖον καὶ ἀθροωτέρως ἐκθεῖν. 40 τὸ δὲ πρόσωπον μάλιστα ἱδρῶσιν, ἀσαρκότερον ὂν καὶ ἥκιστα πονοῦν. ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ ὑγρὰ καὶ μανή. ὑγρότητος δὲ καὶ μανότητος ἄλλα τε πολλὰ σημεῖα καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ τριχῶν ἔκφυσις. ὁ μὲν, τὸ ὑγρὸν αἱ δὲ, τὸ μανὸν ἀποδηλοῦσι. διὸ καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα ἱδροῦσι τὸ μέτωπον. τοῦτο γὰρ ὑπὸ τὸν ἐγκέφαλον· ἔτι δ' ἡ τοῦ πνεύματος κάθεξις διατείνεταί πως εἰς τὴν κεφαλήν. 41 ὅτι δὲ τὰς χεῖρας τρίβοντες μάλιστα ἱδροῦσιν, τῶν ἄλλων ὁμοίως ἠρεμούντων, κατὰ συμβεβηκός πως τὴν αἰτίαν ληπτέον. ἰσχύουσι γὰρ μάλιστα τῷ τόπῳ· τὸ γὰρ πνεῦμα τούτῳ κατέχουσι τῷ ἐπὶ τούτῳ ἰσχύοντες. πονοῦντες δὲ μᾶλλον ἱδροῦσιν. τούτῳ γὰρ μάλιστα τὸ πνεῦμα κατέχουσι. εἶτα καὶ χεῖρε τριβομένη συμπονοῦμεν μᾶλλον ἢ ὅταν ἄλλο τι μέρος τριβώμεθα. τῇ γὰρ καθέξει τοῦ πνεύματος καὶ γυμναζόμεθα, καὶ τρίβοντες μᾶλλον ἱδροῦμεν. 42 καὶ ὅταν τοὺς πόδας καὶ τὰς κνήμας ἐν τῷ ὕδατι ἔχωσιν, [ἧττον ἱδροῦσιν] ἢ ὅταν τὸ ἄλλο σῶμα· διά τε τὰ προειρημένα. κωλύει γὰρ τὸ ὕδωρ τὸν ἱδρῶτα. καὶ ὅτι διαθερμαινομένων τούτων, καὶ τὸ ἄλλο συνθερμαίνεται. οἱ δ' ἱδρῶτες, ὅπου θερμὸν καὶ ὑγρόν. 43 ἄτοπον δ' ὅτι οἱ ἀγωνιῶντες, τοὺς πόδας ἱδρῶσι. τὸ δὲ πρόσωπον, οὐ καίτοι μᾶλλον εὔλογον τὸ μάλιστα ἱδρωτικὸν ἢ τὸ ἥκιστα. τὸ δ' αἴτιον. ὅτι ἡ ἀγωνία ἐστὶν οὐ μετάστασις θερμότητος, ὥσπερ ἐν τοῖς φόβοις· ἀλλὰ μᾶλλον αὔξησις, καθάπερ ἐν τῷ θυμῷ. καὶ γὰρ ὁ θυμὸς, ζέσις τοῦ περὶ καρδίαν θερμοῦ· καὶ ἀγωνιῶντες δ' οὐ διὰ φόβον οὕτω πάσχουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μᾶλλον ἐκθερμαίνεσθαι. ξηραίνει γὰρ ἡ θερμότης ἐπιπολάζουσα, [τὸ ἐν τῷ προσώπῳ ὑγρόν] τὸ δὲ ἐν

adcreuerint carnib., quãdo à calore excernitur. 38 porrò qui exercentur, ii si intermittant exercitium, sudant magis quàm si cõtinue exercentur. cõgeritur enim, & conquiescit humiditas, quam mox cursus, & lucta educunt è corpore. cõtrà cõtinua exercitatio arefacit, quẽadmodum & sol, & venti. 39 propterea tergo sudant magis quàm pectore, quãquã plus caloris & humoris in pectore sit, quod in posteriore parte corporis minus impeditur sudor à lucta & compressione corporis. quod autem in his partibus labor non est, sudor erũpit. accedit quod spiritus intensio magis expellit, vt quando remissa sit, & plus excernat exinde, & magis confertim. 40 sudat ex corporis partib. maxime facies, licet & min⁹ carnosa sit, & minus laboret, quod & caput rarũ, ac humidum est. raritatis autem humiditatisq; cum alia sunt indicia, tum cerebrum & pilorum ortus. illud quidem humiditatis, hi raritatis. quamobrẽ & primũ & maxime sudatur fronte, quod hæc secũdum cerebrũ sit. adhæc spitirus contẽtio in caput magis extenditur. 41 Verũ quod qui manus fricãt maxime sudent, cũ tamẽ aliæ partes in situ suo maneant, causa ex accidẽti sumẽda est. robur .n. huic loco maximum est. hoc .n. spiritum cõtinet, quippe quo vt propiori robustiores sunt. Sudãt aũt magis laborãtes, quod hac parte p̃pe cit m spirirũ cõtinent, deinde dũ manus in labore sũt, totũ corpus vnà fatigatur magis, quã in vllo alio mẽbro. spirit⁹ .n. cõtẽtione exercemur, & agitati resudam⁹. 42 sanè dũ in aqua pedes, ac tibias continẽt, minus sudant, quàm si reliquũ corpus, id, quod ex iis, quæ superius dicta sunt, cõstare poterit. impedit .n. sudorẽ aqua. Nã & pedes calefacti reliquũ etiã corp⁹ concalefaciunt. Sudor aũt est, vbi humidum, & calidum est. 43 illud videbitur p̃absurdum, quod qui anguntur, & trepidãt, pedib. sudant nõ facie, cũ tamẽ magis videatur consentaneũ sudare facie, quæ omniũ partiũ, maxime ad sudandũ procliuis est. causa autem est, quod angor non est caloris decessio, vt in timore, sed potius incremẽtũ. vt in ira. est .n. ira caloris feruor, qui ad cor est. & qui anguntur non timore id patiuntur, sed caloris excessu arefacit enim calor extimus, qui est in summa facie. contrà

liquefacit, qui est in pedibus, quod minus eius sit, quam vt arefaciat, plus autem quam innatus. 44 porrò sudantes nonnullos si aut vento, aut aqua refrigerentur, euenit vt infestet nausea. id quod accidit ratione. Nã & humor frigefactus, qui prius nõ quiescebat. cõfertim sistitur, & spiritus transiens in locũ offendit respirationis, & ciet nauseã. 45 cursus, & sudationes & vnctiones ex oleo, si in duto fiant corpore, male colora ros reddunt homines: nã coloris probitas à bona trãspiratione fit, malus color à præfocatione. concalefactus enim atque perfrigeratus humor extimus malè colotatũ reddit corpus. id quod tum in cursu accidit, tũ in vnctione. cõtrà cursus, qui nudo fiunt corpore benè coloratum faciunt hominẽ. refrigerat enim atque perspirat aer excrementa, quæ summo corpore consistunt. 46 Cæterũ in somno magis sudamus, quã vigilantes, quod caloris in intimis partibus cohibitio humidissima, & calidissima reddat omnia, ex vtroque autem sudor fit, vt sæpe diximus.

τοῖς ποσὶ συντήκει, διὰ τὸ ἐλάττω μὲν εἶ(ναι) ὥστε ξηρᾶναι, πλείω δὲ τοῦ συμφύτου καὶ προϋπαρχούσης. 44 ἐνίοις δὲ ἱδροῦσιν ἂν ψυχθῶσιν ἢ πνεύματι, ἢ ὕδατι, συμβαίνει ναυτιᾶν οὐκ ἀλόγως, καὶ ὅτι τὸ ὑγρὸν ψυχθὲν ἀθρόον ἔστη, πρότερον οὐκ ἠρεμοῦν, καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ διιὸν ἔξω γινόμενον προσπεσὸν τῷ ἀναπνευστικῷ τόπῳ, ποιεῖ τὴν ναυτίαν. 45 οἱ δὲ ἐν ἱματίῳ δρόμοι, καὶ ἱδρῶτες, καὶ ἐλαίου ἀλείψεις, εἰς ἱμάτιον, εὐχρόους ποιοῦσι. διότι ἡ εὔχροια γίνεται δι' εὔπνοιαν ἡ δὲ ἄχροια, διὰ τὴν κατάπνιξιν συνθερμαινόμενον γὰρ καὶ μὴ διαψυχόμενον τὸ ἐπιπολῆς ὑγρὸν, ἀχροιαν ποιεῖ. τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐκ τῶν δρόμων καὶ ἐκ τῆς ὑπαλείψεως. οἱ δὲ γυμνοὶ δρόμοι, διὰ τοὐναντίον. εὔχροοι γὰρ καὶ καταψύχει ὁ ἀὴρ τὰς συνισταμένας ἐκκρίσεις, καὶ διαπνεῖ. 46 ἐν δὲ τοῖς ὕπνοις οἱ ἱδρῶτες μᾶλλον ἢ ἐγρηγορῶσιν. ὅτι [καὶ] ὑγρότατα καὶ θερμότατα πάντα διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν. ἐξ ἀμφοῖν δὲ τούτων [ὁ] ἱδρὼς, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις.

DANIEL FVRLANVS
PAVLO AICARDO S.

Decimus quintus annus agitur Paule Aicarde, cum Patauii studiorũ causa commorabamur, vbi adeo tui sum amore inflammatus, vt ex omni studiosa iuuentute in te vnum oculos figerem, te vnum obseruarem atque suspicerem, admirabar in te maximam ingenuitatem singularem modestiam, probitatem, humanitatem, sed præcipue πολυμάθειαν, φιλοπονίαν, *& ardens discendi desiderium. cũ vero te cœpi familiariter vti, nihil mihi aut cõtigisse felicius, aut iucundius exoptari tua potuit amicitia. in te vno videbar priscæ probitatis exemplar agnoscere, & Virtutum omniũ* αἰ τὰ καλὰ θεῖαι: *doctrinam vero supra ætatem: in omni scriptorum genere excutiendo accuratum iudicium; ingenium natum ad omnia: multa enim in Poesi, multa in historia, multa etiam in bene ornateque dicendi studio obseruaras. In philosophia vero ea fuit tuorum studiorum ratio, vt imitari te vix possit aliquis, superare nemo meo iudicio. attulisti enim ad illa studia optimã* τῶν ἐγκυκλίων *cognitionem, & medicinam ita cum philosophia coniunxeras, vt te numeris omnibus absolutum medicum, atque philosophum futurum omnes facile speraremus. Hinc illa mihi in te beneuolentia maiora indies incrementa sumpsit, quæ tantum abest, vt post meum in Cretam reditum frigescere aut paulum desinere viderentur, vt eo maiores in me beneuolentiæ stimulos sentiam, quo longius absum à te, quo tempora procedunt vlterius. nec defuit tibi eadem, quam in me semper habuisti, voluntas optima. non enim modo familiariter ad me scribebas, verum etiam per litteras communicabas, quæ ad doctrinarũ studia pertinebant. quare cum longe abessem ab Italia, procul ab litteratorum gratissima consuetudine, tamen tuæ litteræ adeo & Italiæ & literatorum*

ratorum desiderium leniebant, ut sine iis acerbissimam mihi vitam esse cognoscerem. ego enim etsi assiduus faciendæ medicinæ in hac insula tenear occupationibus, semper tamen ad illa studia rapior, quæ ut nosti fuerunt ab ineunte ætate mihi gratissima. quamobrem cum illas horas, quas alii malè collocant, à quotidianis laboribus surriperem, nihil antiquius habui, quam eos philosophiæ, medicinæque locos tractare, quos alii nescio qua de causa videntur aliquo modo neglexisse. ita post absolutos commentarios, quorum primus adolescenti mihi excidit in libros de partibus Animalium, Theophrasti opuscula cœpi diligenter relegere, & librum illum de spiritu, quem multi tribuunt Aristoteli. mira vero ardebam cupiditate libros hos studiosis omnibus communicandi, quod scirem à multis non legi, aut quod nondum aliqui ex iis in latinum conuersi sint, aut quod ferantur deprauatissimi. quare cum in omnes illos libellos à me conuersos commentarios emendationesque instituerim, tandem periculum temeritatis meæ facere cum velim, tibi dedico scholia in libellū de sudoribus qui in finibus est naturalis scientiæ, & medicinæ, quæ velim, accipias, tanquam amicitiæ nostræ perpetuum monimentum. in eundem aliquot locis emendatum extant Benedicti Grangerii Galli scholia, & translatio, quæ ut non damno, aut improbo, ita non habeo cur me laboris mei vnquam pœniteat. utinam in eiusmodi libris illustrādis eruditissimi aliqui viri studium omne suum ponerent. quod enim ad me attinet, ut multis me, & ingenio, & doctrina inferiorem esse fateor, ita qui magis cupiant litterarum studia promoueri, à paucis superari arbitror. Vale.

IN LIBRVM DE SVDORIBVS COMMENTARII ET EMENDATIONES.

LIBELLVS hic Theophrasti, qui de sudoribus inscribitur, ex eorum est librorum numero, quos προβληματικοὺς appellauimus superius. pertinet autem ad eam philosophiæ naturalis partem, quæ in particularibus naturæ rerum effectibus est occupata, quæque proximè ad medicinam attingit. habet enim problematum explicationem, quæ non minus physico, quàm medico necessaria sunt. Nam etsi sudorem medicina pertractet pluribus modis, vnico autem sibi fine proposito, tamen in eo quod eius ortum differentiasque cognoscit, non videtur alioquin à physica differre, nisi quòd sola cognitione contenta est physice; medicina vlterius progressa ad sanitatem humani corporis, quæ totius & actionis, & cognitionis finis est, omnem cognitionem & contemplationem accommodat. huiusce pene materiæ, ac ut ita dicam, naturæ alii etiam libri ab hoc philosopho sunt editi. Nam præter illos, qui extant de lassitudine ac vertigine, nonnulli alii à priscis auctoribus adducuntur, qui ad nos temporis iniuria non peruenerunt, ut qui de Animi defectione inscribebatur, ut libri de carnibus, & humoribus, de pestilentia, de melancholia, de suffocatione, siue περὶ πνιγμοῦ. atque in hoc libellocum de sudore agat, de ortu quidem eius nihil videtur voluisse dicere, etsi ex eius verbis facile elicitur, quid sentiat: differentias tamen multas, earūq; præcipuas explicat, allatis vniuscuiusque caussis, quæstionesq; soluit, quæ penè oēs & in Aristot problematis declarantur, porro sumuntur sudorū differētiæ à substātia, qualitate, & quantitate præcipuè substantia in crassitie, tenuitateq; fluxibilitate, ac tenacitate maximè cernitur. Qualitas in sapore, odore, colore, frigore, calore. Quantitas in multitudine, paucitateq; has omnes declarat, sed quæ pcipuè ad saporē & odorē pertinent. & quoniam de hominum sudore agitur, homines autem natura seu temperamento, sexu, ætate, artibus etiam, & ἐπιτηδεύμασι, præterea actionum, exercitationumque genere inter se differunt, deinde illorum membra diuersa sunt natura, compositione, formatione. postremo iidem & singuli, à se ipsis differunt, aut diuersis animorum affectibus perturbati, aut aliis variisque modis affecti: ideo quæstiones oēs ad hæc omnia accōmodat, quibus aut homo differt ab homine, aut quibus singuli, aut secundum totum, aut secundum partes à se ipsis diuersi sunt. Hac methodo & differentias sudorum explicat, & quæstiones omnes diluit, Nunc difficiliores solas annotabimus.

ὁ ἱδρὼς πότερον ἀπὸ ὑγρότητος εὐθὺς ἐκκρινομένης γίνεται, ἢ πνεύματος ὡς τούτου διιέντος διὰ τῆς σαρκός. εἶτ' ἔξω πήγνυται καὶ συνίσταται καταψυχόμενος, ἕτερος ἔστω ἐν ἄλλοις λόγος.

De sudore erit nobis alio loco disputatio, an statim cum humore excreto fiat an cum halitu, qui cum carnem pertransit extrà consistit, ac cogitur.

Non ita censendum est Auctorem loqui, quòd velit cum humore sudorem excerni, quasi alius humor sit, sudor alius. Sed quæstio est, an sudor ex humore fiat, an ex spiritu, qui per meatus corporis exhalat, μεθ' ὑγρότητος autem ait, hoc est cum humiditate, quòd simul ac humiditas excernitur sudor & est, & dicitur. forte etiam legendum ἐξ ὑγρότητος. quod vt magis proprium est, ita rationi magis consentaneum ab Auctore scriptum esse.

ᵃ ὡς τούτου διιέντος διὰ τῆς σαρκός. qui cum carnem pertransit.

Eadem sententia est Auctoris libri de flatibus, siue is fuerit Hippocrates siue Polybius. sunt « hæc eius verba, ad quæ videtur Theophrastus respicere. τῷ δὲ πνεύματος προσαθροιζομένου περὶ τοὺς πόρους τοῦ « σώματος οἱ ἱδρῶτες γίνονται. τὸ γὰρ πνεῦμα συνιστάμενον εἰς ὕδωρ ἔρχεται, καὶ διὰ τῶν πόρων διεξελθὸν ἔξω προχεῖται, τὸν « αὐτὸν τρόπον ὅνπερ ἀπὸ τῶν ἑψομένων ὑδάτων ὁ ἀτμὸς ἐπανιών: hoc est, spiritus autem cum ad meatus corporis « irruerit sudores fiunt. Siquidē spiritus cōpactus in aquā transmutatur, & per meatus penetrās extrà « prorumpit, eodem planè modo, quò à feruentibus aquis vapor eleuatus. non absimilis sententia est & in primo libro de morbis, quo loco de febrium ortu disputatio est. atque hæc veterum physicorum & medicorum fuit opinio de sudoris generatione. quos & Aristoteles videtur aliquando probasse in problematis, vbi cum probabiliter disserat nonnunquam aliena dogmata sequitur. germana tamen eius sententia est, quam & Theophrastus est amplexatus, sudorem excrementum esse sanguinis, quippe qui cum veluti alimenti vehiculum ad venas è iecore trāsierit, ad nutritionē autē ineptus sit, iamque suo perfunctus munere, per corporis meatus educitur, non aliter atque vrina, quæ è renibus per vreteras ad vesicam subsidit. Aristotelem autem sequuta est elegantium medicorum schola, & Galenus præsertim, qui tum pluribus locis sudoris generationem explicat, tum præsertim libro primo de valetudine, & libro decimo simplicium medicamentorum. iecit huiusce dogmatis fundamenta magnus Hippocrates, qui libello de Alimento aquam τροφῆς ὄχημα appellauit. quæ in sanguine seri locum habet, à renibusque secreta, & ad vesicam subsidens vrina est. ad cutis meatus traducta sudor. eadem enim vtriusque materia, & natura: quare & eadem penè accidentia. sed quoniam in libro tertio cap. 5. de partibus Animalium sudorem vocauit τῆς ὑγρᾶς ἰκμάδος περίττωμα, & Theodorus Gaza τὴν ὑγρὰν ἰκμάδα vaporem humidum interpretatur. Decepti sunt nonnulli viri doctissimi, tribueruntque Aristoteli veterē illam sententiam, hoc est sudorem à vaporibus corporis existere. Verū ὑγρὰ ἰκμὰς eo loco liquidū humorē significat, hoc est sanguinē, qui nutritioni atque τῇ προσφύσει aptus & accommodus est. Cuius excremētum sine dubio sudor est, qui & propterea salsus est, quod syncerum leueque. quod est in sanguine in membrorum abit nutrimentum, terreum autem sero permistum aut per cutis meatus exit, & vocatur sudor, aut à renibus secretum ad vesicā labitur, & vrina dicitur. quod itaque & in problematis, & in secundo Meteoron dicebat τὸ γλυκύτατον καὶ τὸ κουφότατον, hoc est, dulcissimum atque leuissimum in Alimento, illud idem in tertio de partibus Animaliū liquidum humorē. præterea quod vocabat τῆς ὑγρᾶς τροφῆς περίττωμα, illud idem liquidi humoris excrementum. vocat autem alimentum ἰκμάδα, & quod reuera ἰκμὰς est, & quod δροσοειδῶς, hoc est rotis instar, vt Galenus loquitur, nutriendis partibus apponitur.

ᵇ ἁλμυρὸς μὲν οὖν γίνεται, διότι τὸ ἀλλότριον ἐκκρίνεται ἐν τῇ προσφύσει τῆς σαρκός, ἐξαναλωμένου τοῦ γλυκυτάτου καὶ κουφοτάτου.

Et salsus quidem est, quod secernit natura, id quod carnis adcretioni incommodum est, cum quod dulcissimum, ac leuissimum in alimento est, confectum atque digestum sit.

Adgreditur ad explicandas sudoris differentias. harum autem præcipua à sapore est. est autem sudoris sapor naturalis salsus huius causam esse ait, quod cum à venis, in quibus & sanguis est, & serosus humor, optima alimenti portio sit in corpus distributa, ea pats, quæ ineptior est ad nutriendū remanet. hæc aūt partim vrina est, partim sudor. atque sudor ideo salsus est, quòd incoctus est humor, & ineptus ad nutriendum. eadem est sententia in secunda problematum sectione problem. 3. iisdem pene verbis prolata, & in secundo libro Meteoron. Non alia enim de causa tàm vrinam quàm sudorem salsum esse, quàm quòd excrementa sunt concocti alimenti quod enim concoquitur dulce esse. quòd verò coqui nequit, salsum, ac amarū porrò salsum omnē saporē ex admistione fieri. in animatisque corporibus ex incocti alimenti permistione & vrinam salsam esse & sudorem. Sciendum autem vtrumque philosophum ἄπεπτον vocare non modo quod coctum non est, coqui tamen potest, sed & illud præcipuè, quod nulla ratione à calore natiuo potest concoqui. illud enim propriè ὠμὸν, hoc est crudum dicitur, hoc incoctum negata scilicet omni potestate coctionis & aptitudine. atque hac ratione salsum id quod est in sudore, & vrina incoctum vocat hic, Aristoteles non semel ἀπεπτότατον, hoc est, vt ita dicam, incoctissimum, quòd scilicet mutari non possit, atque in alimentum conuerti corporis, atque hæc cum ita sint, mirari nemo debet, cur amara & salsa incocta dicuntur à philosophis. Non enim dicuntur ideo, quod ὠμὰ, id est cruda sunt. sic

enim

enim aliquãdo coqui posset, & corpus alere, sed quòd õino ad coctionẽ inepta sunt. atq; illa quidẽ nullius saporis esse possunt & ἄποια vt vocant, qualis pituita naturalis est, & crudus vocatus humor à medicis: hæc non modo nihil obstat sapore esse contrario illi, qui coctione adquiritur (hic autem aut dulcis est, aut dulci proximus) sed pene etiam necesse est: atque ita philosophi accipiunt τὸ ἄπεπτον. Hippocrates & Galenus non aliter. Nam excrementa, quæ nulli vsui sunt, quæque ideo educuntur à corpore, sine dubio nullam coctionem assequi dicunt, vt nutrire possint. cruda tamẽ, hoc est ὠμὰ καὶ ἄπεπτα, non modo illa intelligunt, quæ à calore natiuo possunt in substantiam alendi corporis transmutari, etiam si cruda sunt, qualem diximus pituitam, crudumque succum, verum etiam alios succos, & excrementa, quæ à naturali statu recesserint, coqui tamen aliquo modo possunt, nõ quidem vt nutriant, sed vt in statum suum restituantur, talis est putris cõcoctio, talis & putrescentiũ humorum, etsi propter materiæ ineptudinem nequeunt corpus nutrire. declarat id Galenus in Hippocratem libro secundo tex. 45. de ratione victus in acutis morbis, & in secundo commentario primi libri epidemion. his autem Aristoteles consentit libro quarto Meteorolog. eorum enim, quæ coquuntur finem esse, aut naturam, aut formam quandam. quam cum assequuntur dicuntur cocta Sic autem & abscessus coqui, & pus, & lachrymas. hic vides duplicem coctionem. si primam inspicimus excrementa reuera ἄπεπτα. si secundam, quæ reductio est in naturalem statum, quando natiuus calor subiectam materiam in officio continet, quemadmodum possunt excrementa vocari cruda, ita etiam dici possunt concoqui. διὸ, ait Aristoteles, καὶ ὑγιείας σημεῖα τὰ τοιαῦτα, καὶ οὖρα, καὶ ὑποχωρήσεις καὶ ὅλως τὰ περιττώματα, καὶ λέγεται πεπέφθαι. hoc est, quãobrem & sanitatis signa talia sunt, & vrinæ, & deiectiones & omnino excrementa & concocta esse dicuntur. dixit autem primũ diuinus Hippocrates concoctiones iudicii celeritatem, & salutis securitatem polliceri. vt autem redeamus ad rem nostram, ἄπεπτον hoc loco primo modo τῆς ἀπεψίας, hoc est, cruditatis siue incoctionis licet intelligere. Nam altero modo neque ab vrina, neque à quouis excremento negatur coctio.

4 διὸ καὶ ὃ μὲν, ἀεί· ὃ δὲ, οὐκ ἀεί. συνεχὲς δὲ ἧττον [ἢ] ἢ τοῦ πνεύματος ἔκκρισις.

Quamobrem & illa nunquàm non est continua, hic verò non semper continuus est, ac minus sane quàm corporis halitus.

Sic emendandum locum arbitror, etsi sciam esse, qui legant συνεχὲς μὲν οὖν ἧττον ἢ τοῦ πνεύματος ἔκκρισις. Sententia autem est, sudorem non adeò continuum esse, quemadmodum vrina est, quòd hæc semper naturæ ipsius opera secernitur, in vesicamque subsidet; ille verò motu violentiaque quadam opus habet. Vrinam autem etsi continuè fere secernatur, non tamen ita continuè, quemadmodum tenuia illa recrementa, quæ per insensibilem transpirationem à corpore exeunt. hæc enim nunquam non exire, vrinam autem non item. vocat autem πνεῦμα, id est spiritum, vaporem, halitumque corporis, hoc est tenue illud, & fuliginosum recrementum, quod per meatus corporis transpiratur, quemadmodum & Plato vocat in Timæo spiritum, tam qui expiratione exit à corpore, quàm qui transpiratione.

5 ὃ δὲ ἐπιπολῆς, ὑδατῶδες, ὥσπερ τὸ φλέγμα καὶ δάκρυον.

Quod autem leuiter coctum aquæ instar, vt pituita, & lachryma.

Quod bene coctum est, illud dulce esse ait, quòd verò inchoatã habet coctionẽ aqueum esse, nondum scilicet assequutum vlteriori opera perfectionem. talemque esse pituitam, talem & lachrymam. τὸ ἐπιπολῆς itaque non debemus accipere pro sudore, qui in superficie corporis fit. hoc enim ridiculum est, sed pro illo, quod leuiter coctum est, & vt aiunt, in superficie. est autem vsitata vox græcis scriptoribus in hoc significato. Hippocrates libro de Alimento ἀκροσαπὲς vocat, quod leuiter putrefactum est alimentum. Galenus in Glossis ἀκροσαπὲς τὸ ἐπιπολῆς μεταβεβληκός. est autem ἐπιπολῆς idem atque ἐπὶ βραχὺ, quod & in aliquibus codicibus Galeni legitur. quòd verò de pituita ait Theophrastus, ex iis, quæ superius diximus, planum est. Lachryma autem ipsa pituitæ liquidioris genus est, quod nõ ignorauit Plato in Timæo. etsi serum, lachrymam, & sudorẽ à pituita oriri tradat. Sed dubitarit aliquis, quod & lachryma serum est, & eiusdem penè materiæ atque sudor, præterea excrementum, atque ideo ad nutritionẽ corporis ineptum. qui igitur cocta erit illa sed leuiter, si natura excrementi est incoctum esse, quatenus ad nutritionem referatur? Respondendum. lachrymam quemadmodum & pituitam excrementum esse cerebri, illamque esse serosam, & aqueam. verum quoniam terreum illud à natura omnino alienum nutrimenti non habet, quemadmodum sudor & vrina, contrà verò dulce aliquid in se continet, etsi excrementum sit, dicitur tamen leuiter coctum, aut quod habet dulce illud, & alimentare, aut quòd à pituita destillat, quæ sua natura non incocta est, sed potest ad nutritionem apta esse à natiuo calore euicta, & concocta. Cum enim manet à cerebro lachryma, quod humidum naturâ est, ideo aquea est, nulliusque saporis, quòd sapor à sicci commistione fit (quare & sudores capitis non adeò salsi sunt, quò magis autem

distant à capite, salsiores subinde exeunt) cur autem etsi aquea sit & nullo sapore prædita, leuiter tamen dicatur cocta, causa non alia est, quàm quæ dicta est. Nam contrà, si à calefacto capite calidisque vaporibus aut humoribus oppleto exeat, acris est, & salsa. imò in epiphoris inflammationibusque oculorum nonnunquam adeò mordax, vt cutim exulceret. huiusmodi autem lachryma sine dubio habet illud excrementum, quod incoctum & alienum à natura diximus. quę eadem quēadmodum & alia excrementa altero significato coctionis potest & cruda & cocta dici, qualis in opthalmiis à medicis cognoscitur. at quæ naturalis est & in bene temperato capite, aliquo modo dicitur cocta nō eo modo quo dicūtur excremēta cocta, sed quo negatur ab illis coctio, quæ scilicet ad alendum corpus inseruit.

6 ἀκόλουθον δέ πως τούτων αἰτίας ἐστὶ, καὶ σχεδὸν ἡ αὐτῆς. καὶ ὅτι μὲν, κακώδης· ὁ δὲ, ἄνοσμος.

Ab hac pendet causa (eadem enim penè est) quod alius fœtidus, alius odore penè nullo.

Post explicatam differentiam, quæ sumitur à sapore, ad alias transit, quæ capiuntur ab odore. atque priores quidem differentiæ in genere proponuntur τῆς κακωδίας καὶ τῆς εὐοσμίας, hoc est probi, & mali odoris, aciditas autem in specie. est enim aciditas fœtoris species. acidos autem odores vocat, etsi hæc qualitas saporum est, quod vt Aristoteles tradidit, quem sequitur & Theophrastus, odorum nomina statuta non sunt, sed à saporibus desumuntur. talis est odor acescentis lactis, & corruptæ ptisanæ; talis & æstiuorum fructuum marcescentium. Sunt tamen qui ὀξὺν sudorem hoc in loco, non acidum, sed acutum interpretantur, proindeque Auicennam reprehendunt, qui libro quarto sudores odoris acidi videtur agnoscere. verum illi animaduertere debebāt acrem siue acutū saporem & odorem non ὀξὺν, sed δριμὺν appellari. ὀξὺν autem ἀπὸ τοῦ ὄξους, hoc est ab aceto acidum præterquam quòd manifestò sudantibus ægrotis, aut etiam à morbo conualescētibus aciditas quędam odoris, qualis in oxygalacte, aut in vinaceis acescentibus persentitur. Sed & confirmat id Galenus in 2. comment in librum de humoribus Hippocratis. ait enim. vt enim dicamus aliquid odorem acidum, aut acrem habere, certè vel austerum, vel acerbum, vel salsum, vel amarum, vt in humoribus vsu venit, non dicimus. Non ignoro Plinium libro decimo quinto cap. 28. videri diuersum fecisse acutū odorem, ac saporē ab acri. non ideò tamen assentior τὸν ὀξὺν succū, aut odorem alium esse ab acido, etsi in aliis rebus ὀξὺ acutum intelligatur putoque acutū odorem non aliū ab acri esse, sed mitiorem cum aliqua iucunditate. Plinius eodem libro. Malis acutus, persicis dilutus, dulcibus nullus. deinde paulò pòst. quamobrem citriis odor acerrimus, sapor asperrimus: potuitq; non tanquam diuersos specie posuisse odores hos, sed, vt loquuntur, secundum magis ac minus.

7 καὶ γὰρ ταῦτα, ὡς γένει λαβεῖν, ἀπεψία. τῆς δὲ ἀπεψίας, ὅτε μὲν ἀκαθαρσία τῆς κοιλίας. ὅτε δὲ ὅλως καχεξία τις αἰτία. πολλάκις δὲ καὶ βρωμάτων τινὲς προσφοραί.

Quæ vt in genere dicam, cruditas sunt. cruditatis verò nōnunquā ventris impuritas causa est, nōnunquā malus omninò habitus. nonnunquā & nōnulla cibaria.

Vulgata scriptura mendosa est, legendum autem, vt correximus. porrò τὴν κακωδίαν, id est, tetrum odorem, Theophrastus à cruditate (sic enim appellabimus τὴν ἀπεψίαν, quando non licet quēadmodū incoctū dicimus, ita dicere incoctionem) tradit proficisci: cum enim bonus odor à coctione fiat, malus à contrario coctioni fiat, necesse est. est autem coctioni cruditas contraria. Verum nomine τῆς ἀπεψίας & cruditatem licet intelligere, & putredinem ipsam. Coctio enim à natiuo calore vegeto fit, qui humidum excoquit, & cū sicco temperat. Cruditas autē ab imbecillo calore proficiscitur, qui aut per sese imbecillus est, aut ab extraneo calore victus & corruptus. primo modo coctio vera est, secundo corruptio quidem coctioni contraria, quæ putredo dicitur, sed aliquo modo vocatur ἀπεψία. Galenus in libro de differentiis symptomatum optimè distinxit ἀπεψίαν. huius enim primam speciem vocat generis nomine ἀπεψίαν, alteram βραδυπεψίαν facit in cibis. tertiam δυσπεψίαν veteres non ita. Nam ἀπεψίαν appellabant & imminutam, & vix inchoatā, præterea etiam vitiatam coctionem, atque corruptam, imò & corruptionem ipsam. His ita positis facile Theophrasti locus intelligitur, qui si cum problem. decimo tertio sectionis quartæ, & problem. quarto sectionis tertiæ decimæ conferatur longè apparebit illustrior. sunt & Theophrasti verba ex libro de odoribus, quæ eiusdem sententiæ sunt. ἡ δὲ καθόλου καὶ ὥσπερ ἐπὶ πᾶσι τοῖς διαφθειρομένοις σαπρότης. ἅπαν γὰρ τὸ σηπόμενον κακῶδες. & paulò pòst. ἐν ἅπασι δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ σαπροῦ κακωδία καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν ζῴοις καὶ ἐν ἀψύχοις. hic habemus fœtorem omnem putredinem sequi, nihilque putrescere, quod etiam putidum non sit. paulò pòst in eodem libro τὴν σαπρότητα cruditatem quandam esse significat. Nam de rebus odoratis loquens, εὔοσμα μὲν οὖν, inquit ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν τὰ πεπεμμένα λεπτὰ καὶ ἥκιστα γεώδη. τὸ γὰρ τῆς ὀσμῆς ἐν ἀναπνοῇ, τὰ δὲ κακώδη ἐναντία. hoc est odorata quidem, vt simpliciter dicam, quæ cocta sunt tenuia, & minimum terrea. odor enim in respiratione. fœtida autem contrario modo se habent. hæc oportuit declarasse pro loci huius intellectione. Cætera breuiter annotabimus. τῆς δὲ ἀπεψίας ὅτε μὲν ἀκαθαρσία τῆς κοιλίας. ὅτε δὲ ὅλως καχεξία τις αἰτία. Cruditatis verò nonnunquam ventris impuritas causa est, nonnunquam malus omnino habitus.

Causas affert frustratæ coctionis; & in quouis cruditatis genere propositio vera est. sanè quẽadmodum efficiens causa concoctionis natiuus est calor vegetus, ita eius frustratæ calor exiguus & imbecillus, aut alter extraneus, & alienus, qui putredinis auctor est. sed de frustrata coctione, quæ à debili calore fit, nõ loquimur in præsentia, ab hac .n.nõ fit malus odor in sudore, nisi accedat extraneus, qui quæ non potest ille concoquere, corrumpit atque putrefacit, vnde in alimentis corruptis, & in excrementis fætor consequitur. quin & natiuus calor quando acrior est, & igneus, hoc est, quando multũ habet alieni illius & adquisititij & cibaria torret in ventriculo, vnde nidorosæ ille ructationes, & excrementa alui reddit olidiora. atque ita de efficiente causa dicendum erat. Theophrastus cruditatis causas materiales duas signat: hoc est, ventris impuritatem, & cibaria nonnulla. malus enim habitus quem καχεξίαν nominat efficientis locum habet, nisi fallor: quamquàm potest materiæ. atque impuros quidem ventres cibaria corrumpere manifestum est. quare sapienter, vt omnia, dixit Hippocrates, impura corpora quo magis nutriuntur lædi & male affici. ab hac autem corruptione, & animæ plerumque fœtor est, & sudorum. καχεξίαν vocat, non quam appellant medici, quamque Cornelius Celsus inter tabis genera numerat, sed in vniuersum malum habitum corporis aut à morbis contractum, aut à multis, qui in vita committuntur erroribus, nonnunquàm & ab ipso vitæ genere quo viuitur. ad hunc autem dyscrasia ipsius corporis maximè potest. malè enim temperata corpora ad malum hunc habitum sunt procliuia, propter quem fit, vt non modo sudores, vt ait Theophrastus, sed & ipsa penè corpora malè oleant, quòd & halitus & vapores tetri odoris emittant.

* πολλάκις δ' καὶ βρωμάτων τινὲς προσφοραί.

Sæpè autem & nonnulla cibaria.

Ait à cibis etiam nonnullis accidere, vt sudores malè oleant. rutam autem ex eorum esse numero traditum est & in problemate decimo tertio secundæ sectionis vbi quæritur cur ruta, & vnguenta nonnulla olidos odores faciant, causaque illa redditur, quòd quæ odoris grauis sunt, illa cum excrementitijs humoribus corporis commixta fædum odorem faciunt. Galenus in libro de attenuante victu, acria quædam cibaria esse tradit, quæ vrinas & sudores graueolentes faciunt, quod & Aristo. in sectione decima tertia scriptum reliquit. talia sunt cæpæ, allia, porri. fœnugræcum tradit Auicennas libro quarto fœtidam vrinam facere, è stercoribus autem malum odorem auferre. id quod tradidit Dioscorides. Plinius certè libro vigesimo quarto ad extremum, decoctum fœnugræci alarum graueolentiam emendare memoriæ prodidit. idem Auicennas libro secundo capite nono laserpitium deuoratum male olentia scribit stercora reddere.

* τὴν δ' αἰτίαν τοῖς πρότερον ἀποδοτέον, καὶ τί αὖ τῇ ὅλῃ τοῦ σώματος κράσει.

Causa verò ad ea, quæ superius diximus, referenda est. non minimum autem & ad corporis temperamentum.

Præter causas allatas superius temperamentum corporis non minimum ait posse philosopus. hoc autem cum verum sit in singulis hominibus, verum etiam est in singulis animalium speciebus. vnde enim in eius animalis sudore, à quo zibethum colligitur, tam iucundus odor? vnde in Galezæ vomica? pantheram præter cætera animalia benè olere memoriæ tradidit Aristoteles libro nono de Historia, & Theophrastus libro 6. de plantarum causis. vulpes etiam sebellinas & genus quoddam cercopithecorum optimum odorem emittere, apud recentiores vulgatum est. contrà sunt animalia, quæ malè olent. talia sunt insecta pleraque. inter quadrupeda autem castor siue fiber, hircus, & alia. atque ita se habent animalium species. inter homines autem ipsos diuersos esse singulorum halitus perspicuum est. aliis iucundum, aliis iniucundum, & insuauem. de Alexandri magni corpore vulgatum est, quod Plutarchus tradidit. eodem modo sudores aliis iniucundi ingratique odoris, aliis iucundiores sunt. totum hoc temperamento totum diuersitati refertur acceptum pro varia enim primarum qualitatum commistione succorumque corporis varietate & halitus & sudores diuersi fiunt. πολλοὶ γὰρ τῶν γυμναζομένων. confirmat quod dixit de temperamento. nam in his de quibus loquitur, neque succorum impuritas est propter exercitationes, neque malus halitus propter bonam valetudinem. dicit autem. Qui salubriter videtur degere. quòd nõ omninò perfecta sint bona valetudine, quando non sunt optimo temperamento constituti: non enim alioquin fœterent.

’ πλείω ἕξιν ἐχόντων ἤδη,

Habitum exinde iam multum contraxerunt. ita verti, quod non sim nescius eorum corpora, qui nimium Veneri dediti sunt, quique assiduè concũbunt graueolentiam quandam habere. Aristoteles quarta sectione problematum scriptũ reliquit: eorũ corpora, qui iam concũbere per ætatẽ possunt, grauius olere quàm puerorum longè igitur magis eorum, qui assidue concumbunt, & malum exinde contraxerunt habitum. in libro de odoribus. πλεῖσται δὲ καὶ κακωδέσταται περὶ τὰς ὀχείας καὶ ὅλως συντηκομένων καὶ καμνόντων σωμάτων. plurimi autem & pessimi odores circa concubitus tempora, omnino liquescentibus, & languentibus corporibus. Martialis de meretrice loquens Thaide facetè illam fœtidiorem qualibet re fœtida fuisse memorat, nulloque artificio potuisse facere, ne semper idem virus exhalaret è corpore. sunt eius versus ex libro septimo Epigrammaton.

Tam male Thais olet, quàm nec fullonis auari
Testa vetus, media, sed modo fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora leonis,
Non detracta cani transtyberina cutis.
Pullus abortiuo nec cum putrescit in ouo
Amphora corrupto nec vitiata garo.
Virus vt hoc alio fallax permutet odore,
Depositâ toties balnea veste petit.
Psilothro nitet, aut acida iacet oblita creta
Aut tegitur pingui terque quaterque faba.
Cum bene se tutam per fraudes mille putauit,
Omnia cum fecit, Thaida Thais olet.

10 καὶ τῶν θεραπευτῶν.

Quos intelligat hoc loco incertus sum. fortasse θεραπευτὰς intelligit ægrotorum ministros, qui quòd cum ægris assiduè degerent, iisque assisterent, minimeque exercerentur, retentis in corpore vaporosis excrementis, iisque ab ægrorũ halitu infectis malũ quendã habitũ cõtrahebant & corporis cacochymiã, vnde sudorũ fœdus odor. adde vitæ genus sedentariæ & ociosæ, in qua huiusmodi sudores præcipuè solẽt esse propter excremẽtorũ copiam, quæ subinde propter ociũ aceruantur. forte & ministri balnearei possũt intelligi, quorũ corpora malè olere etiãnũ experimur, quod sub tecto degãt cõtinuè. an legẽdũ potius ἀθεραπεύτων, vt ęgroti intelligãtur, quorũ morbi incurabiles sũt, quales sunt tabidi hectici, & qui elephantiasin patiũtur. hi. n sicut curari nequeunt, ita sudores habent fœtidos terriq; odoris. ἀλλ' ἡ βαρύτης τοῦ χρώματος. hæc verba delenda omninò esse arbitror. hic. n interpolata turbãt sententiã. sanè quod hoc loco dicitur, est & in problematũ sectione quarta problẽ: decimo tertio in vniuersum propositum. vbi quæritur cur illorum, qui iam vti Venere incipiunt, malè olent corpora. ibi tamen comparatio est adolescentum, & puerorum. hic adolescentum, & eorum qui prouectioris ætatis sunt, & senum.

11 καίτοι πεπτικωτάτη ἡ ἡλικία τῶν ἐν ἥβῃ. σημεῖον δὲ, τὸ τῆς αὐξήσεως.

Quamquam ætas puberum maximam habet concoquendi vim, argumento autem est incrementum.

Τοὺς ἐν ἥβῃ. intelligit, quos Hippocrates tertia Aphorismorũ sectione vocat περὶ τὴν ἥβην προσάγοντας, quosque græci alii vocant ἡβάσκοντας, latini veteres puberes. sunt hi adolescentes, qui post transactum annum decimum quartum Veneris compotes esse incipiunt, quo tempore & τραγᾷν dicuntur, hoc est, vt ait Censorinus, hirquitire, quod eorũ vox asperior esse incipiat, & hirci similis. quod autem ait, eorum ætatem optimè concoquere, signumque esse incrementum, ex Hippocratis schola videtur acceptum, qui corpora, quæ augentur plurimum habere innati calidi docuit in Aphorismis. quamquàm hac voce infantes, ac pueri apud Hippocratem intelliguntur, quorum maius, & manifestius notatur incrementum, quàm illorum, qui prouectioris ætatis sunt. atque hi, qui in puerili ætate sunt, & optimè concoquunt, & sudores habent, aut nihil, aut malè olentes. habent enim multum innatum calidum. contrà iuuenes & adolescentes etsi calidiores videantur, habent tamen calorem igneum, vt Galenus vocat, & à natiui ipsius probitate degenerem: quo fit, vt & corpora illorum olidiora sint, & sudores etiam grauiores, quod scilicet excrementa caloris illius acrioris vi acriora salsioraque fiant, atque etiam graueolentia. accedit Veneris vsus, propter quem & halitus & sudores grauiores habent. Cæterum cur hæc non magis in viris & senibus sint, hoc illud est, quod quærit philosophus. causa autem, quam affert, non adeò eget explicatione. verba verò, quæ mendosa fuerant & ex Aristotelis problemate, & ex coniectura correximus.

12 ἧττον δὲ τῶν πρεσβυτέρων, ἥττον.

πρεσβυτέρους hoc loco intelligit tum eos, qui consistenti ætate sunt, tum illos, qui primum senium attingunt. Hippocrates absolutè senes appellat πρεσβύτας, quos aliqui inter νεανίσκους & γέροντας medios constituunt, quos forte & Theoprastus intelligit hoc in loco.

13 ἅμα δὲ καὶ ἄπνοουν ἔχουσι τὸ σῶμα καὶ ἀπερίττωτον, καὶ οὐδὲν ἐκκρίνεται τοιοῦτον ἀφ' οὗ γίγνοιτ' ἂν τὸ κακῶδες.

Simul autẽ & facilè corpus trãspirat, & recremẽtis vacuum est: nihil verò secernit, quod olidum sudorem faciat.

Sic restituendum esse locum hunc lacerum & mutilum existimaui. causam propter quam sudores senum fœtidi non sunt, ait esse illorum corporis raritatem, propter quam cùm εὔπνοια in iis sit, facilisque transpiratio, nulla remanent excrementa à quibus possit fœdus odor proficisci. paulò pòst siccitatem affert pro causa, dum quærit, cur senes parum sudent. quæ eadem cum frigiditate cõiuncta (senectus enim frigida siccaque est) sine dubio & paucorum sudorum causa est, & nihil olentium. à calore enim extraneo, vbi multi scatent humores, facilè putredo fit, vnde malus odor. temperamentum igitur senum causati potius necesse est, quam corporis raritatem & εὔπνοιαν. siquidem etsi cõsumptis carnib. mollioribusq; partib. exsiccatis, raritas in eorũ corporib. fieri videatur, accedente tamen siccitate, corrugatis vndiq; particulis densitas etiã quædam fit, & ῥίκνωσις, vt vocat Hippocrates. quo factũ est, vt Aristoteles & Theophr. μανοχρόους appellent senes, hoc est raros cuti.

Galenus

Galenus verò libro de optima secta densitatem senibus naturalem esse dicat, præter naturam autem raritatem. Scilicet ii ob ariditatem corporis raritatem consequi optimè iudicarunt. hic autem exsiccatum corpus corrugatumque tandem durescere ac densari recte censuit.

14 ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἄοσμος, ἢ ἧττόν γε τοῦ ἐκ τοῦ σώματος.

Ná propter hãc causam, & capitis sudor aut odoris est expers, aut minus habet, quam qui ex corpore secernitur.

Sic emendare volui. quod non aliter à Theophrasto scriptum fuisse coniiciam. deest autem ἱδρὼς, quæ vox aut subintelligenda est, aut etiam adscribenda. sententia autem plana est, & eadem in sexto problemate sectionis secundæ, vnde & locum restituimus. δυσώδεις δέ πως ⓔ τὰ ἐν αὐτοῖς ὅσα μὴ εὔπνοια. hinc accepit Galenus sua principia, vbi putredinem declarabat libro nono de ratione medédi. διὸ καὶ τῶν μασχαλῶν. sub alis quorundam malus odor est, quem hircum appellant latini, græci τράγον & τραγᾶν, eos quibus aliæ hircum olent Aristophanes τραγομασχάλους appellat, in pace γραοσόβαις, μικροὶ τραγομάσχαλοι. Catullus;

Lædit te quædam mala fabula, quæ tibi fertur
Valle sub alarum, trux habitare caper.

In vniuersum autem odor in axillis grauiusculi odoris est omnibus, propter causas, quas affert Aristoteles & Theophrastus.

15 τὴν δ' ἀπὸ τοῦ πηγάνου κακωδίαν, καὶ ὑπὸ μύρων ἐνίων ὅταν ἀναδίδωσι· καὶ γὰρ τοῦτο συμβαίνει. λεκτέον ὑπὲρ ὧν.

Nam quod ruta, & vnguenta aliqua fæditatem odoris faciant, quando scilicet in corpus immittant (hoc enim accidit) ratio afferenda est.

Τὴν ἀνάδοσιν, hoc est digestionem intelligit rutæ, & vnguentorum, quæ in venas fit à ventriculo & iecore, quo fit vt serum, quod sudoris materia est, facilè inficiatur. Aristo. in problem. 13. sectionis secundæ, commisceri, ait, rutam & vnguenta cũ excremẽtis, quamobrẽ maleolentia excerni. quod autẽ in sudore fit à ruta & vnguẽtis, illud idem à multis aliis & medicamẽtis & cibis in vrina & aliis fecibus, atque hîc vnguẽta intelligenda sunt, quæ per os cum cibis ingerebantur. notum enim est ex Aristotele, Theophrasto, Athenæo, Plinio, aliis, veteres in cibis & vino vnguentis vti solitos. non ignoro autem, quod vnguenta faciunt absolutè per os sumpta facere etiam illita, in iis præsertim, qui hircum olent, vt tradit Aristoteles decima tertia sectione, problemate nono.

16 γίγνεται δὲ, καὶ ὁ μὲν, θερμὸς· ὁ δὲ, ψυχρὸς ἱδρώς· ὁ μὲν, ὥσπερ πεπεμμένος· ὁ δ', ἄπεπτος.

Fit sudor alius frigidus, alius calidus, ille quidem crudus, hic vero tanquam concoctus.

Aliam sudorum differentiam aggreditur, quæ à qualitate sumitur tangibili. porrò in sanis corporibus sudores calidiusculi sunt, in iis, qui ægrotant aut frigidi sunt, aut calidi. in acutis morbis frigidi caloris natiui significant extinctionem, quamobrem & mortis indicia iudicantur Hippocrati in Aphorismis, in prognostico, in epidemiis, in coacis. in longioribus verò morbis humorum crudorum copiam significant, quos tamen calor natiuus sæpe concoquit, propterea quòd morbi longitudo permittit, ideò & morborum longitudinem prænunciant. crudi autem & incocti humores merito dicuntur frigidi, quemadmodum contrà concocti calidi. καὶ ἡ δὲ ἀπεψία. affert hic distinctionem cruditatis, quam & nos superius afferebamus. altera fit ab imbecillo calore, quæ vera est cruditas, altera ab alieno, & extraneo, quæ corruptio est, & putredo, quam & odoris sequitur fœditas.

17 Διότιμος δ' ἔλεγεν ὁ γυμναστὴς ὅτι τρεῖς τινες διαφοραὶ τῶν ἱδρώτων εἰσὶν, ἀρχομένων τε, καὶ μεσούντων, καὶ ληγόντων·

Aiebat Diotimus gymnastes tres esse sudorum differentias, incipientium scilicet, eorum qui inter sudandum medii sunt, & illorum, qui nouissimè exeunt.

Sumuntur hæ differentiæ ab exercitationibus intensioribus & moderatis. idem igitur corpus pro exercitationis modo sudoribus potest perfluere. primis quidem tantum si mediocriter exercentur, primis & alteris, si paulò intensius, omnibus si nimium. atque exercitationem docet Galenus in secundo libro de valetudine, eousque faciendam esse, quousque & moles corporis attollatur, & color illius floridus appareat, interim autem motus continuè alacriterque obeatur, sudorq; cum calido vapore permistus appareat. Cum enim exercitationis finis sit natiui caloris incremẽtum & membrorum solidorum robur, tantum abest vt à nimia exercitatione finis hic habeatur, vt & calorem innatũ imminui necesse sit, & membra solida imbecilliora subinde fieri. quod autẽ de sudoribus ait qui exercitationes ordine quodam sequuntur. Galenus etiam docuit in secundo illo de valetudine ad extremum. si in sudore fiat aliqua mutatio, aut in copia, aut in qualitate. Copiosiorem enim illum fieri necesse est & calidiorem, quo minus intensiores fiant, validioresque. quando igitur aut minor aut frigidior fiat, & exhauritur corpus, & frigescit, succumque plus æquo fit.

18 ἐπεὶ καὶ λεπτότης τις καὶ παχύτης ἐστὶν ἐν τοῖς ἱδρῶσιν. ὁ μὲν γὰρ ἐπιπόλαιος καὶ πρῶτος, ὑδατώδης τις καὶ λεπτός. ὁ δ᾽ ἐκ βάθους, μᾶλλον βαρύτερος, ὥσπερ συντηκομένης τῆς σαρκός.

Quando & sudores alii crassiores, alii tenuiores sunt, Nam qui extimus est, & in superficie, tenuis & aquosus est: crassior vero, qui profundior, & intimior. tanquã si caro soluatur, & colliquescat.

Hæ differentiæ sumuntur ab ipso sudoris corpore siue substantia. de sudore autem loquitur, qui in laboribus erumpit, primumque tenuior est, deinde crassior. in ægrotis & tenuem, & crassum licet inspicere, & glutinosum, quem κολλώδη vocat Hippocrates, præterea κεγχροειδῆ quem vocant milioformem. μᾶλλον βαρύτερος fortè βαθύτερος aut παχύτερος. nam de crassitie sermo est: nisi grauiorem vocet propter odorem. Nam aquosus sudor, quique è superficie corporis exit, grauis non est, crassior, quod à partibus nimio motu colliquatis effluit, grauius oleat oportet.

19 ἤδη δέ τινές φασι καὶ αἱματώδει εἰκάσαι. καθάπερ Μονᾶς ἔλεγεν ὁ ἰατρός.

Iam vero ferunt nõnullos, & sanguini assimilare, vt Monas medicus dicebat.

Ita loquitur & Aristoteles in Historiis, quando rei alicuius mentio fit, quæ sua ætate, aut paulo ante contigerit. Sanguineum autem sudorem agnouit tum lib. 3. de Animalium Historia, tum 3. de illorum partibus. ἤδη δέ τισιν ἱδρῶσαι συνέβη αἱματώδει περιττώματι διὰ καχεξίαν τοῦ μὲν σώματος, ῥυάδος καὶ μανοῦ γινομένου, τοῦ δὲ αἵματος ἐξυγρανθέντος δι᾽ ἀπεψίαν ἀδυνατούσης τῆς ἐν τοῖς φλεβίοις θερμότητος πέσσειν. hoc est, iam verò & aliquibus contigit sanguineo excremento sudasse propter malum habitum fluido & raro corpore reddito, corpore sanguineque facto liquidiori propter cruditatem, cum calor qui in venulis est, nequeat concoquere. iisdem penè verbis in tertio de Historia. sciendum autem sudorem sanguineum à tenui serosoque sanguinis ichore fieri. facilè autem potest contingere, vt quemadmodũ sudor erũpit à serosa sanguinis parte, ita aliquid ei etiã ex ipso sanguine ichoroso præsertim ac tenui permisceatur, sanguineumque sudorem faciat. ac præsertim si vehementissimus labor præcesserit, corpusque rarius sit, sanguinemque habeat tenuem, ac aquosiorem. falsum enim, quod audio quosdam obiicere. sanguinem si coqui nequit, corrumpi, sic autem ichorem fieri ex illo humore, qui cæteros superat. ac propterea sanguineum non posse fieri. Nam etsi cruditas quædam sit in sanguine, non tamen ideò corrumpitur, aut amittit formam sanguinis. cum autem tenuis sit & aqueus, nihil vetat sanguineum quendam ichorem sudorem inficere. in Hippocratis & Galeni libris sudoris sanguinei nulla est mentio, nisi in libro de vtilitate respirationis, qui inter spurios Galeni recensetur, quamquàm Auctoris est eruditi tum in Hippocratis tum in Aristotelis Dogmatis. à poris ille corporis nimium dilatatis sanguinem aliquando exudare tradidit, esse autem poros venas subtilissimas, per quas calorem effluere, & sudorem.

20 δῆλον ὡς ἐπισπασθείσης πλείονος ὑγρότητος ἐκ τῶν φλεβῶν ἀπέπτου δὴ ὥσπερ ἀποκεχωρισμένης ταύτης.

Extracto scilicet multo à venis humore, crudo tamen & veluti segregato.

Sic legendum arbitror, non vt prius in mendoso codice. duas videtur hic attingere causas, alteram quod propter nimium corporis motum aquosus sanguis in superficiem à venis trahitur, alteram quam Aristoteles reddidit, cruditatem scilicet sanguinis & aquositatem, vt vocant. addit ille, & raritatem corporis, quàm hic prætermittit. Verùm vt sanguineus sudor erumpat, necesse est, & corpus rarum esse, & nimio labore agitatum, æstiuo tempore, cælo calido, præterea sanguinem habere tenuem, & ichorosum, qui ad meatus corporis attrahatur. quæ omnia cum rarò simul sint, fit etiam vt rarò sanguineus sudor sit obseruatus.

21 ἐπεὶ διὰ τοῦτο ἔνιοι, ὅταν πλείω πονήσωσιν ἕλκη ἐκφύουσι, διὰ γὰρ τὴν ἀκαθαρσίαν τοῦ σώματος ἡ κίνησις πυρέσσουσα, καὶ θερμαίνουσα συνεξικμάζει τὰ περιττώματα μετὰ τοῦ ἱδρῶτος ὕπερθεν.

Siquidem propter id accidit, vt qui multum laboris confecerint, vlcera habeant. fit enim propter corporis impuritatem, vt motus calefaciendo, & expellendo recrementa simul attrahat cum sudore ad superficiem.

Iisdẽ verbis eadẽ sententia in quintæ sectionis problemate vigesimo septimo vnde & locũ hunc emendauimus. sumpta autem est ex Hippocrate, qui sexto epidemion segmento quinto, scriptum reliquit. ἕλκεα ἐκφύουσιν, αἲ ἀκάθαρτος ἐὼν πονέῃ, hoc est, vlcera erũpũt, si quis impuro corpore laboret. constat autem ex medicorum libris impura corpora si exerceantur, laboreque nimio agitata sint, attractis corporis recrementis ad superficem, aut horrore corripi, aut rigore, nonnunquam aliquo lassitudinum genere. sæpe autem si excrementa multa acria, tenuiaque sint, papularum eruptiones herpetas, vlcera cutis erumpere. si verò crassiora, scabiem, lepram, impetiginemque, aliosque tumores infestare. Cur autem hæc in cutem expellantur, causa est, quod, vt Galenus in libro de morborum causis adnotauit, cum cutis nullius actionis causa facta sit, sed tantum tegendi

tegendi corporis gratia, imbecillima partium corporis est, ad eamque idcirco recrementa corporis ab interiotibus partibus expelluntur. prout verò sæpè habuerint excrementa in quantitate, qualitate, corpulentia, motu, immobilitate, ita hos aut illos affectus in cuti generant, de qua te extat præclara Galeni disputatio in extremo secundo de symptomatum causis. συνεξικμάζει. propriè dictum. Gaza excrementa alia cũ sudore vaporatim distinguit. satis dure & ambitiosè. simplicius videor ego transtulisse, simul attrahit. non tamen sum nescius, nõ assequi potuisse verbi vim, qua significatur intimæ humiditatis ad extimas partes coniuncta distractio.

22 ὅτε δὲ παχέα ὄντα καὶ χυμοὺς ἔχοντα μοχθηρούς, οἷον ὀξεῖς καὶ ἁλμυροὺς καὶ πικρούς, ἐκκρίνεσθαι μὲν οὐ δύναται) διὰ τὸ πλῆθος· ἐξαίρεται δὲ καὶ ἐξελκοῖ τὴν σάρκα διὰ τὴν πικρότητα τοῦ χυμοῦ.

Quæ cum crassa sint, & prauos succos habeant, vt acidos, salsos, amaros, excerniq; nequeant propter copiam, eleuantur tamen & succi acrimonia carnem exulcerant.

Τὸ ἐκκρίνεσθαι. hoc est excerni, excretionem significat, quæ halitu fit. Nam cum & plura & crassiora sint excrementa, quã vt possint halitu digeri, in cutim impacta pro natura sua ac qualitate, hos aut illos tumores faciunt, & affectiones, nam pauca, tenuia, salsa pruritum faciunt. pauca, tenuia, acria vlcera gignunt. multa, crassioraque, ac salsa scabiem generant, lepram, impetiginem. vocat ἐκφύματα in vniuersum, quæ in cutim erumpunt. Hippocrates in tertio epidemion vocat ἐκθύματα ἀπὸ τοῦ ἐκθύειν, hoc est, ἐξορμᾶν. vt Galenus explicat.

23 ὅτι δὲ διὰ καχεξίαν τινὰ καὶ ἡ τῶν τοιούτων ἔκκρισις, φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων. οὐ γὰρ ὅτι ταῦτα πόνου προσδεῖται καὶ τῆς ἔξωθεν κινήσεως ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτῶν διαθεῖται ὑπὸ τῶν κρατούντων. συμβαίνει γὰρ, τὰ μὲν τῇ ὥρᾳ κεινούμενα. τὰ δὲ, ἐν κινήσει καὶ τῇ ἐκ ταύτης θερμότητι ποιεῖσθαι τὴν ἔκκρισιν· τὰ δ', ἤδη διὰ πλῆθος ἀεὶ αὐτῶν. ἢ τοῦ αἰτίου γέ τι χυλοῦ καθ' ἕκαστον·

Quod autem à malo hęc habitu corporis proficiscantur, ex iis sanè constat; quæ diximus. non enim erumpũt ideò, quòd labore externoq; motu corporis indigeant. Verũ horum aliqua sponte prorumpunt à validioribus euicta causis. (Nam ex iis, quæ in cutim erumpunt, alia ab anni tempestate, alia à motu, & à calore, qui motu adquiritur, excernuntur.) aliqua propter copiam excrementorum, aut succi, qui causę locum teneat.

Duæ sunt causæ eruptionum cutanearum, altera interna, externa altera, vtriusque meminit philosophus, neque enim extranea ferè quidquam potest nisi & interna sit. interna plerũque sola " potest. quamobrem dicit: Non enim quod labore externoque motu corporis indigeant. ostendit " enim, quòd licet occasione quadam motus, & laboris erumpunt, non tamen ideo non proficiscuntur & ab interiori causa. ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτῶν. diuisio τῶν ἐκφυμάτων. τὰ δ' ἤδη διὰ πλῆθος. altera diuisionis pars. Cætera enim per parenthesim interponuntur. est autem sententia; eruptionum alias aut exercitatione, aut temporis statu (hæc enim vocat κρατούμενα) in cutem florescere, alias verò propter copiam humorum prauorum, quæ κακοχυμία græce dicitur, & propter malam qualitatem. nec tamen ideo credendum est, vbi aut propter anni tempus, & constitutionem, aut propter laborem excrementa excernuntur in cutim, non adesse & internam corporis affectionem. Sed aliquando cum malorum succorum copia sit, ab expultrice membrorum vi aut multitudine, aut qualitate praua irritata fit expulsio in cutim, aliquando autem excrementa quieta alioquin, & immota, nimio labore motuque corporis excicata, ad extimas corporis partes erumpunt. κρατοῦντα autem hoc est vincẽtia ac superantia vocat anni tempus, & laborem ac motum. Nam quod facit labor & motus attenuandis excrementis, concalefactoque corporis habitu, facit etiam anni tempus, ac propterea videntur superare ac vincere humores ipsos, quòd attenuatos attrahant calefacto corpore. ideoque Hippocrates in tertia aphorismorum sectione scriptum reliquit verè lepram, impetiginem, alphos, efflorescentiasque vlcerosas, præterea tubercula exoriri, propterea quod attenuatis humoribus effusisque à tempestatis caliditate vlcera erumpunt in cutem, non aliter atque ab exercitationibus, laboribusque.

24 ἔτι δὲ αἱ κινήσεις καὶ οἱ πόνοι ποιοῦσιν ἐνίοις τὰ τοιαῦτα, φανερὸν καὶ ἐκ τῶν ἐνοδίων καλουμένων.

Nam quod motiones & labores hæc efficiant, vel ex tuberculis manifestum est, quæ quod iter longum facientibus accidunt ἐνόδια dicuntur græcè.

Auctoris sententia plana est. quæ verò sint ἐνόδια quærendum est. videntur autem ab eo dicta, quod ἐν ὁδῷ hoc est in itineris labore existant. Plautus in Epidico vocauit flegmina, quæ fiunt à lassitudine in cruribus, quæ fortè fuerint ἐνόδια.

——Ita dum te sequor
Lassitudine me miserum in genua flegmina.

Sex. Pompeius flegmina interpretatur, cum ex labore vix sanguis defluit circa talos. idem dicit Boas rumores esse vix labore collectos. Lucillius.

Inguen ne existat, papula, tama, ne Boa noxit.

Boam tamen Plinius libro 24. capite 10. vocat papularum morbum, cum rubent corpora, & libro vigesimo sexto rubentes papulas. puto quas Festus crurum tantum esse putauit. Plinium vniuersi corporis esse voluisse. Hæc cum ita sint, siue dubiò ausim affirmare τὰ ἰονθώδια aut flegmina esse, aut Boas. quin & flegmina ipsa à Bois fortasse diuersa non esse.

25 πολλάκις γὰρ διὰ τὴν ἁλμυρίδα τὴν ἀπὸ τοῦ ἱδρῶτος γινομένην ἐρεθισμῷ τινὶ κνισμώδει καὶ ἐπάρσεις τινὲς ἰονθώδεις γίνονται.

Nam sæpè fit, vt propter sudoris salsuginem pruritu quodam eruptiones oriantur varis similes.

Sic existimaui scripsisse Theoph. ἐπάρσεις autẽ ἰονθώδεις, quæ à sudoris salsedine fiunt, nõ aliæ putandæ sunt, quam quæ vocat Hippocrates ἱδρῶα, latinorum aliqui vocant sudamina. sunt autem illa, ait Galenus, papulæ in corporis superficie vlcerum modo cutem asperantes, fiuntque quemadmodum & nomen ipsum indicat propter multos sudores, qui biliosiores, aut in vniuersum mordaciores fuerint. vellicant enim hi cutem, & pruriginosam faciunt, & vlcerum modo inasperant.

26 πρὸς ἃς οὐ συμφέρει οὔτε κινεῖν, οὔτε λαύτῃ ποιούμενον τὴν ἔκκρισιν, οὔτε δριμύτητι χυλῶν, οἷον ὀξεῖ καὶ στρυφνῷ καὶ ἁλικῷ κατέχειν πειρώμενον· οὐδὲ θερμολουσίᾳ ἢ ψυχρολουσίᾳ χρώμενον, ἀλλὰ περικαύσει χλιαρᾷ, μὴ πολλῇ· καθίστησι γὰρ αὕτη μάλιστα τὰ λλα δὲ, ἐρεθίζει καὶ κινεῖ.

Quas lędit, qui mouet, & fricat, præterquã quòd ea parte non succedit excretio; & qui molitur reprimere, aut succorum acrimonia, vt acido, acerbo, salso, aut balneo calido, vel frigido, nisi fomento vtatur tepido, eoque non multo. hoc enim sedat vnum, ac reprimit, cætera mouent, & irritant.

Παρέργως tangit curationẽ, quod & ab illa papularũ natura melius cognoscitur, multorũ. n. affectuum naturam non adeò clarè cognitã confirmat sanatio. Verum quod attinet ad curationem optima ratione prohibet salsa, acida, acerbaque. hæc enim præterquã quod cutem exasperãt, acerba & acida humores intrò cogunt. damnat etiam frigidas, calidasque lauationes, quòd illæ intrò pellãt humores, hæ magis prouocant. περίκαυσις verò χλιαρὰ fomentum intelligendum est, quod medici vocant πυρίαν, atque illud fortè quod humidum Galenus vocat. hoc enim ad acres succos, salsosque accommodum est. Latioribus exanthematis, qualia fuerunt Simonis in libro sexto epidemiorum segmento secundo, & ad ignem iniunctiones & balnea videntur contulisse sunt Hippocratis verba ex eo loco: τὰ πλατέα ἐξανθήματα οὐ πάνυ τι κνησμώδεα, οἷα σίμων εἶχε χειμῶνος. ὅς ὅτε πρὸς πῦρ ἀλείψαιτο ἢ θερμῷ λούσαιτο ὀνίνατο, ἔμετοι οὐκ ὠφέλεον, οἴομαι εἴ τις ἐξεπυρία αὐτέοις ἄν. hoc est lata exanthemata non valde pruriginosa, qualia Simon habebat hyeme, qui cum ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur, iuuabatur, vomitus non conferebant. existimo si quis calefaceret, iuuare potuisset. quibus verbis non improbatur vsus balnei, quippe quod experimento cognitum est iuuisse, præterquam quod consentaneum est, quod faciunt fomenta digerendis humoribus, qui intra cutem continentur, idem & balnea efficere. dicendum autem superiorem obiectionem tolli posse, quod Hippocratis scriptura non illa est, quam Galenus agnouĩt & explicat. ille enim sic legit. οἷα σίμων εἶχε χειμῶνος. ὃς ὅτε πρὸς πῦρ ἀλείψαιτο ἢ θερμῷ λούσαιτο, ἔμετοι οὐκ ὠφέλεον. hoc est, qualia Simon habebat hyeme, qui cum ad ignẽ inungeretur, aut calida lauaretur, vomitus non conferebant. est autem sentẽtia. latas pustulas, quæ Simoni hyeme eruperant, quando ad ignem vnctus est, aut lotus calida, vomitionibus nihil iuuatas. altera autem obiectio facilè tollitur, si consideremus non eãdem esse balnei & fomenti facultatem; balneum enim præterquam quòd humectat corpus, vehementer etiam ad cutem attrahit, vt hac de causa augere potius malum possit, quam iuuare. fomentum autem præterquam quòd leniter digerit, simul etiam minus trahit, si puriora sint corpora. Nam impura à fomento etiam ipso nihil iuuantur. imo læduntur manifesto, quod etiam Galenus adnotat.

27 οἱ δ' ἄγαν ἐνδιδόντες ἑαυτοὺς, ὥσπερ συντήκουσι τοῦτο ποιοῦσιν, ὡς Ἀντιφάνης ὁ Δήλιος καὶ Υριάδης.

Verùm qui sibi indulgentes, velut sese colliquant, faciunt id, quod Antiphanes Delius & Hyriades.

Sic restitui locum hunc, quòd vix aliter constare videatur sententia. docet autem illos, qui nimiis exercitationibus dediti, valetudini minimè consulunt, sese colliquare ac rabefacere, quod docet & Galenus libro secundo de valetudine & Hippocrates lib. 6. aph. 6. epidẽ. segmento tertio, vbi nimiæ exercitationis, quæ corpus extenuat, signa tradit. ὁ ἱδρὼς ὁ ῥέων σταγόσιν ὃς ἔξεισι ὥσπερ ἐξ ὀχετῶν. ἡ συμπτωσις ἐξ ἐπάρσεως. hoc est, sudor qui guttatim fluit, qui exit tanquam è canalibus, concidentia ex eleuatione.

28 δια-

28 Διὰ τί δ' οἱ παῖδες δυσίδρωτες τῶν ἀνδρῶν μᾶλλον. καὶ μάλιστα δὴ τὰ παιδία. καίπερ θερμὰ τὴν φύσιν ὄντα καὶ ὑγρά, καὶ τοῦ ἱδρῶτος ἐκ τούτου πως γινομένου· τὴν δὲ τὴν αἰτίαν ἀποδοτέον.

Verum cur pueri difficilius, sudent, quàm viri, præsertim verò ex iis pueruli, quamquàm calidi, ac humidi natura sunt, vnde sudoris origo est, ea est afferenda causa.

Quæstiones aggreditur, quæ cernuntur aut in iisdem hominibus non eodem modo affectis, aut aliis, atque aliis, qui ætate, temperamento, corporis habitu inter se differunt. παῖδας & παιδία pueros, & infantes intelligit, siue puerulos, quorum quidem cutem densam esse, nequeo mihi persuadere. Vnde enim tàm facilis in iis resolutio, vnde carnis mollicies, quæ non nisi raritatem arguunt: nisi quis dicat mollia corpora ideò esse densiora, quod compactiores habeant, angustioresque meatus. in sese enim cedere propter molliciem. ad hæc adipem obstipare meatus cutis ac propterea densiores esse, illumque in huiusce generis corporibus, qualia sunt puerorum, fœminarum, eunuchorum multum esse. quæ ratio etsi videatur alioquin probabilis, non tamen efficiet, quia Galeni sententia vera non sit, qui corporis raritatem naturâ pueris inesse memoriæ prodidit in lib. de optima secta. c. 26. Nam vt mollia corpora in sese cedant, vndique tamen erunt peruia, quòd mollis substantia non habet id, quod densitatem facit, hoc est crassitiem, & corporis, vt vocat Galenus, πίλησιν, id est, stipationem. nam si quid erit, quod constipet corpus, illud reddet & densum. constipantur autem corpora frigore, adstrictione, siccitate, quæ cum naturâ per ætatem adueniat, fit vt quo magis crescunt pueri, eò densiori cute fiãt, minusque rari sint. ratio verò, quæ à pinguitudine sumitur, eò & ipsa cadit, quò & superior. Nam nisi pinguitudo viscida sit, quæ fortè in fœminis quibusdam, & in eunuchis, & in mulieribus quibusdam viris & omninò inpituitosis esse potest, in pueris autem minimè, non potest ab illa densitas fieri. adde adipem aereum quid esse, ac leue, ac propterea non posse nisi rarum esse. Hæc cum ita sint, probabilem rationem hanc existimo, & problematicam: quâ etiam non contentus, alteram attulit, quæ vera sine dubio est: quæ tamen adiuuantem habet causam, & corporis puerorum raritatem. Nam cum facilè concoquant pueri, transpirentque: mirum non est, si minimũ sudent. ὥσπερ νεῦ κεκλεισμένους ἔχων τοὺς πόρους. non dixit clausos, sed tanquàm clausos, quòd similitudine & leuior, & verior oratio sit. si ὥσπερ non esset, metaphorica potius, quàm propria esset loquutio. ἐὰν δὲ τι γίνηται περίττωμα. tollit obiectionem, quæ possit fieri. quod etsi optimè concoquant pueri, vix tamen fit, quin non habeant excrementum serosum. Nam ait in ventrem secedere, quod & lubrica & humida est illorum aluus. οἱ δὲ γέροντες. contrario sunt temperamento, & habitu senes, & tamen propter siccitatem non sudant, quòd nulla in iis materia superat, est enim humor sudoris materia. addebat Hieronymus Mercurialis præceptor doctissimus, senum corpora arefacta humorem exsugere, ac propterea parum sudare, quòd parum humoris reliquum fit ad excretionem. aut etiam humorem in iis glutinosum esse, ac viscidum, & ad excretionem minus aptum. atque hæ causæ vt veræ sint, solæ tamen nequeunt consistere. nisi sit & densitas halitus, quam diximus senum esse naturalem, & propriam. Nam raritatem corporis, & εὐπνοιαν, quam in senibus agnoscit Theophrastus, superius examinauimus.

29 ἢ γὰρ κατ' ἄλλον τρόπον ἀπέρασις ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκάτερα κωλύει τοὺς ἱδρῶτας. διὰ τοῦτο.

Nam aut alius generis impedimentum, aut huiusmet vtrumque certè propterea sudorem impedit.

Alii legunt πέρασις, & transitum sudoris ad alias corporis partes intelligunt. mihi non displicet ἀπέρασις vox alioquin huic scriptori familiaris. est enim ἀπέρασις sudoris interceptio, quando humor per alias vias excernitur, ac propterea fine suo ac termino frustratur. in 2 libr. cap. 17. de plantarum causis ἀπέρασιν fructuum frustratam maturitatem vocat. ἐστὶ δὲ ἐν τῇ πληρώσει ὁ πόνος καὶ ἡ ἀπέρασις. quippe cum in perficiundo sit potissimũ labor ac difficultas. καὶ γὰρ ὧν αἱ κοιλίαι. hæc est ἀπέρασις sudoris. nam à corporis superficie auersus humor ad aluum deiicitur, & vesicam. legendum autem, ἡ ἐπίρρροια πλείων. δυσίδρωτες. mox vbi legitur in mendosissimo codice οἷς δὲ πάλιν ἐπὶ τὰ σιτία τοῖς κοιλίας καὶ κύστεως. legendum οἷς δὲ ἐπίχεται τὰ τῆς κοιλίας καὶ κύστεως. & profectò sententia ita postulat: & facilè fieri potuit, vt pro ἐπίχεται, ἐπὶ τὰ σιτία scriberet malus ille librarius, qui librum hunc fœdauit tam misere. mitto tempus, quod mutat plurima, delet autem etiam nonnulla.

30 ἐπεὶ καὶ ἀπέπτων τῶν σιτίων ὄντων, καὶ ἀγρυπνήσαντες, εὐίδρωτες μᾶλλον.

Quandoquidem & qui crudo sunt ventriculo, & qui vigilarunt facilius sudãt.

Hoc adducitur ad confirmandum, plerumque contingere, quando excrementa sua non habeant statuta loca, superficiem corporis petere, exindeq; sudores fieri: in iis autẽ, qui non benè cõcoquunt plures sudores fieri cognouit & Hippocrates, ca. 4. Aphor. 41. vbi scriptum reliquit, sudorẽ multũ ex somno sine vlla causa corpus vti pluri cibo significare. eadẽ impulit causa Dioclẽ Caristiũ ad dicendũ sudores naturales non esse. quã sententiã, vt non omninò ꝓbet Galen., nõ tamẽ apertè

conuincit. siue autem in somno sint siue etiam in vigilia, satis est sudores à repletione posse contingere. Somnum autem sudores impedire intelligendum est, vbi magna non sit repletio. Somnus enim si quid est crudi modo parum sit, concoquit, concoctum autem digeritur, & in corporis abit alimentum. Contrà idem sudores mouet, quod est in secunda problematum sectione prob. lib. 28. non semel positū. cuius euentus causa reddita est ab Aristotele, quòd calor innatus intrò cogitur, & humores solutos excernit ad superficiem. verum cùm sudor esse possit in somno & propter raritatem corporis, & propter virium imbecillitatem, & propter humorum copiam, aut propter ciborum repletionem: Theophrastus, & Aristoteles non nisi postremas intellexerunt. quas potest quidem comitari prima, non tamen necessario, quæ eadem aliquando sola potest causa sudoris existere. Cętera quæ Theophrastus addit, non nisi distinctione adhibita sunt intelligenda, quamobrem proponit difficultates nonnullas, quas explicat paulò pòst. & propositiones quidem sunt hæ. & qui exercentur, & qui non exercentur, facilè sudant, ad hæc qui benè habent, & qui male. Solutiones petuntur à diuersis causis sudationum. nam in iis, qui exercentur, & bene habent naturales sudores sunt, ac propterea non erumpūt nisi laboribus exercitiisque calefacto corpore. in iis, qui exercitationibus non vacant, ægrique sunt aut malum habent corporis habitum, sudores sunt non naturales, sponte & propter succorum copiam exeunt, & propter virium imbecillitatem, quos ideo Aristo. in problem quadragesimo primo sectionis secundæ minus salubres esse docuit, quod ἀσιμάτι hoc est, sponte exeunt. illi enim boni & salubres sunt, qui à laboribus erumpunt. tota autem hæc verborum series cum lacera mutilaque esset, illam prout potuimus, ex ipsa sententia, & ex Hērici Stephani eclogarum editione, consuimus.

31 δοκοῦσι δ' τινες καὶ ἐν τῷ χειμῶνι μᾶλλον ἀνίδρωτες, ἢ ἐν τῷ θέρει εἶ): μὴ τὰς ὑπερβολὰς ἑκατέρου λαμβανόντων οἷον ψυχούς τε καὶ καύματος. ἡ μὲν γὰρ οἷον ῥῆος αὖ πονήσειεν. ἡ δ' τοῦ καύματος συντήξις. ἀλλὰ τὸ μέσον ἐν ἑκατέρῳ.

Videntur nonnulli hyeme sudare facilius, quàm æstate (vt tamen excipiamus vtriusque temporis excessus frigoris inquam & æstus. Nam illud rigorem inducat potius, hic exsoluat, & liquefaciat. mediocritatemque in vtroque sumamus.

Maximè naturale est æstate sudare homines incalescente corpore, fusis humorib. & adapertis meatibus, quod & Hippocrates & Aristot. non semel annotarūt. & tamē quosdā, ait, hyeme sudare magis quàm æstate, cuius euentus causam nō aliā esse tradit, nisi quam vocāt ἀντιπερίστασιν. hyeme n. calorem cohibitum validius in humidum agere, atque hoc modo sudores ciere. æstate contrà calorem expirare, debiliusque agere, ac propterea sudari minus. hyemem autem non validam illam frigidamque debere accipi, sed temperatiorem. quemadmodum & æstatem non feruidam, & æstuosam, sed moderatam. illam n. maximè corpora frigefacere, hanc autem liquefacere. atque hæc horum verborum sententia est, quæ tamen adeò deprauata sunt, vt ingenue fateri videar, me vix habere vnde tam lacerum locum possim consuere ponam autem ipsa.

32 τὴν δ' αἰτίαν ταύτην ὑπολειπτέον, εἴπερ ἀληθές· ὅτι ἡ μὲν ξηρὰ, τῶν ὑγρῶν. ἡ δ' ὑγρὰ εἶ) περιϊστᾶσιν τινα τοῦ θερμοῦ, καὶ καλάσασιν. ὁ δ' ἱδρὼς ἐξ ἀμφοῖν· τοῦ μὲν, ὡς ποιοῦντος. τοῦ δ' ὡς πάσχοντος.

Ea sic emendanda fortasse sunt: ἡ μὲν ξηρὰ τῶν ὑγρῶν, ἡ δὲ ὑγρὰ τῶν ξηρῶν. vt αἰτία subaudiatur. vt ex mutua cohibitione & antiperistasi humida siccorum causa sint, humidorum sicca. quemadmodum propter eandem rationem frigus caloris, calor frigoris. & tamen non adeo mihi satisfit. Nam in actiuis qualitatibus facilè potest id contingere, in passiuis non item, mox verba hęc ἐξ ἀμφοῖν indicant, superius τοῦ ὑγροῦ mentionem habitam, vt fortè ita fuerit scriptum, περιϊστᾶσιν τινὰ τοῦ θερμοῦ, καὶ κατέστασιν τοῦ ὑγροῦ.

33 ἔτι δ' τοῦ θέρους καὶ διαιτῶνται τὸ πολὺ τὸ ὑγρόν· διότι δ' καὶ ἀνώμαλον ἱδρῶσι τρόπον τινὰ, φανερόν· καὶ γὰρ τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ θερμὸν, ἐνταῦθα μᾶλλον ἐξ ὧν καὶ δι' ὧν ὁ ἱδρώς.

Ad hæc æstate plurimum vescuntur humidis, vt constet hac de causa inæquales sudores fieri. Nam & humidum, & calor & halitus in iis magis est, per quæ, & à quibus sudor oritur.

Sunt quibus hic locus mendosus videtur. placetque si legatur διαπίνονται. ego vulgatam lectionem probo, modo pro διαιτήσονται legamus διαιτῶνται. Nam ad illud respexit Aristotelis, quod est in quadragesimo problemate. ὅτι δὲ τοῦ μὲν θέρους πολὺ προσφερόμεθα τὸ ὑγρόν. quod autem æstate & multo vescimur humido est autem sensus. sudores quidem plurimum, plurimisque fieri æstate, non quia humidiora sint æstate corpora, quàm hyeme, sed & propter corporum raritatem & propter viuendi rationem humidā, quæ talis est propter squallores æstusq;. Nā & ideo inæquales sudores existere, quod à cibis humidis potibusque prodeunt. non autem ab humiditate, quæ prius congesta sit, & ca-

& tamen esse aliquos, qui propter causas allatas superius magis hyeme quam æstate sudent. atque huc aliquo modo pertinent, quæ tradit Aristoteles problemate vigesimo primo sectionis huiusce argumenti. quærens enim, vtro tẽpore sudare cõmodius sit, æstate an hyeme, hyeme quidem humidiora dicit esse corpora, ac proinde plus humoris ad sudandum suppetere. Verũ propter frigus concoquendique difficultatem, æstatem commodiorẽ iudicari, quæ calida cum sit & coctiones & putredines magis adiuuat. proble. trigesi. tertio hyeme validiorem calorem natiuum esse tradit, quamobrem & excrementa attenuari in halitusque resolui, æstate imbecillum esse calorem excrementaque minus concoquere hoc idem & paulò clarius problemate quadragesimo. ex his locis habemus plus materiæ hyeme esse in corporibus, & natiuum calorem esse validiorem, vt facilè possimus concludere, in nonnullis hominibus, in quibus æstate minus humoris est, plus hyeme, facilè posse contingere crebriores sudores hyeme, quam æstate fieri, si præsertim accedat & corporum naturalis raritas.

34 καὶ οὐδ' οἱ πονοῦντες, ἀλλ' ὅταν παύσωνται, μᾶλλον ἱδροῦσιν, οὐδ' οἱ συντείνοντες· οὐδὲ κατέχοντες τὸ πνεῦμα. ἀλλ' ὅταν ἀνῶσιν, ἐν τούτοις ἡ αἰτία. πάντων μὲν γὰρ ὑπὸ πνεύματος αἱ φλέβες ἐμφυσώμεναι συμμύειν ποιοῦσι τοὺς πόρους. παυσαμένων δέ, σχάζουσιν· ὥστε δι' εὐρυτέρων, καθάπερ ἀνεῳγμένων μᾶλλον ἐξέρχεται τὸ ὑγρόν.

Porrò nec ii qui laborant, sed postquam à laboribus requiescunt, magis sudant, nec qui intendunt, aut continent spiritum, sed cum remiserint. causa autem hæc est. Nam horum omnium inflatæ venæ spiritu meatus coercent: laxantur autem remissæ, & magis excitatur sudor latioribus iis redditis, atque reclusis.

Hæc eadem & in problematis, vnde restituimus locum hunc. quod autem proponit, primum quærendum, an ita sit, deinde afferenda ratio. certè si res ita habet (vti causas omittamus, quas afferunt philosophi, quæ probabilitatem habent aliquam) aut in laborando tantus est calor, vt exhalet potius, quam sudorem excitet, aut concalefactum corpus laboribus liquescit postea in quiete, quod magis credibile est. quemadmodum & in febrium accessionibus, dum in summo vigore calor est, nulli sudores consequuntur, in declinatione, ac in ipsa etiam remissione copiosi effluunt. aut etiam à laboribus inchoati ac moti, in quiete exeunt. quod docet & Aristoteles in problemate vigesi. tertio. adde quæstionem non esse, cur qui laborent, non sudent, sed qui à labore quieuerint, sed cur is minus, hi magis. fortè neque in omnibus verum hoc est, sed in iis, qui multò ante laboribus non sunt exerciti, & qui natura sunt δυσίδρωτες. in his enim motu agitationeque corporis attenuati succi, postquam cessatum est, sudores faciunt. Nam in iis qui facile sudent exercerique sunt soliti, quamprimum laborent, sudor erũpit. πάντων μὲν γὰρ. quæstionem soluit eadem, quam Aristoteles affert, responsione. Nam venas spiritu plenas non admittere sudoris exitum, quippe meatus constringere propter inflationem, vacuos tamen illas remisso spiritu meatus laxare, liberumque sudoris exitum permittere. inflati autem venas inter laborandum, considere autem ac remitti in quiete. idem accidere & in spiritus contentione. Verùm quod clepsydræ affert exemplum, mirificè facit ad rem. quod ante hũc attulit Empedocles dum respirandi modum explicaret, vt est in libro de respiratione, vbi elegantissima eius philosophi carmina potest vnusquisque legere. clepsydram autem non oportet accipere vas illud, quo temporis horarumque spacia notabantur, in illo enim plura nõ erant foramina, sed vas, quo irrigandis hortis veteres vtebantur. erat aũt oris angusti in extremo collo, quod protensum erat, fundi autem latioris, quod multis erat foraminibus peruium. id igitur si compresso osculo in aquam mittatur, nihil admittit aquæ, sed aperto illo cedenteque aere aqua statim ingreditur, repletque vas, quæ tamen & ipsa nequit exire, si iterum obstruatur osculum. id autem fit propterea, quod in eodem loco duo non possint esse corpora, & quod vacuum non potest rerum natura pati, cum in alterius corporis locum succedere alterum necesse sit. quæ igitur ratio in clepsydra est, cum obstructo osculo aquam non eiicit, eodem in venarum est osculis, quando spiritu obsessi sudoris exitum non permittunt. in primo problemate de sudoribus. ὥσπερ τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν κλεψυδρῶν, ὅταν πλήρεις οὔσας ἐπιλάβῃ τις. quemadmodum aqua clepsydrarum, quando plenas illas quis compresserit. quæ verba eadem & in hoc loco reponenda sunt. Theodorus Gaza clepsydram vas interpretatur, quod in mare demissum dulcem in se humorem colligit. sed fallitur vir doctissimus, quando vas illud certum erat, quod insensibilibus quidem foraminibus dulcem aquam recipiebat, nullis autem foraminib., quæ videre quis posset, erat peruium, quod vel ex Aristotele secundo meteoron manifestum est. Theodori lapsum primus ante me quod sciam animaduertit Petrus Victorius libro trigesimo secundo variarum lectionum initio.

35 ἔπειτα δὲ καὶ ἡ ἀπόκρισις ἡ ὑπὸ τοῦ θερμότητος γινομένη διὰ τῶν πόρων ἐκ τοῦ ὑγροῦ πνεύματος, ἢ καὶ ἄλλη πρὸς τὸ ἐπιπολῆς· ὅταν δὲ παύσηται πόνων, ἥ τε θερμότης ἅπασα διίῃ, καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἀποψυχομένου γίνεται ὑγρότης ὁ καλούμενος ἱδρώς.

Ad hæc per meatus ex humore vapor à calore secernitur ad extimas corporis partes, qui post labores calore desinente frigefit, & in aquam transit, quæ sudor dicitur.

Quod ait Theophrastus planum est. est autem altera ratio ad illud problema, quod primo loco

propositum est. cur inter laborandum non sudetur, sed postquam à labore cessatum est. & videtur sequi illorum sententiam, qui ex vapore concreto sudorem constare existimabant. quod quidē in problematica dialecticaque disputandi docendique ratione absurdum non est. Aristoteles in 20. problemate huius argumenti. ἢ κίνησις ἐκ τοῦ συμπεφυκότος ὑγροῦ πνεῦμα ἐκκρίνει, διὰ θερμότητα τὴν ἀπὸ τῆς κινήσεως γίνεται τὸ ὑγρὸν πνεῦμα ἐπιπολῆς. ὅταν δὲ παύσηται πόνων ἅμα καὶ ἡ θερμότης λήγει, ἐκ τοῦ πνεύματος πυκνουμένου ὑγρότης γίνεται. hoc est: an quoniam cum laboratur spiritum ex cohærente humore motus secernit, & calore, qui à motu excitatur, humor in spiritum per summa corporis extenuatur. Cum verò à labore cessatum est, simul & calor desinit, & ex spiritu spissescente humor, qui sudor appellatur, consistit. ex his verbis reposuimus, si quid erat in hoc loco mutilum, aut deprauatum.

36 μετὰ δὲ τοὺς δρόμους καὶ πόνους ἐν τῇ σκιᾷ μᾶλλον ἱδροῦσιν ἢ ἐν τῷ ἡλίῳ. διὰ τὸ τὸν ἥλιον ἀναξηραίνειν καὶ πυκνοῦν τοὺς πόρους. ὅλως γὰρ οὔτε πολὺ τὸ θερμὸν ἄγαν οὔτε ὀλίγον δεῖ τὸ ἐκτὸς εἶναι. τὸ μὲν γὰρ οὐ κινεῖ, τὸ δὲ ἀναξηραίνει.

Post labores etiam & cursus in vmbra magis sudant homines, quam in sole, quod sol exsiccet, & denset cutis foramina. Nam calor externus, qui sudorem moturus est, nec nimius, nec paucus esse debet, hic enim mouendi impos est, ille arefacit.

Quæ sequuntur problemata non omninò aliena sunt à superiorib. quærebatur suprà cur post labores sudatur magis, curque remisso spiritu non contento. modo quærit, cur post labores magis sudor sequitur in vmbra quam in sole. huiusce vero euenti causam illam affert, quam & Aristoteles: quòd scil. sol absumit sudorē, exsiccatque cutim, & arefacit, ac propterea densat, & adstringit. in vmbra verò nihil est, quod aut sudorem absumat, aut veret eius exitum. ὅλως γὰρ οὔτε πολὺ τὸ θερμόν. corrlarexit locū qui prius duob. mēdis fœdatus fuerat. est aūt ex euētu particulari in vniuersū lata sētētia, externum calorem aeris ambientis neque nimium esse debere, neque nimis paucum. propter rationes, quas affert Aristoteles in 11. problemate. quærit, cur non confertim igne posito, sed paulatim congesto, & aucto sudatur magis, minus autem, aut multo igne statim posito, aut exiguo. cuius euenti causam non aliam esse tradit, quam symmetriam in actione. Nam multum ignem simul & statim ἀσύμμετρον esse, & immoderatum, paucum nihil penè agere. solum agere tamen illum & præparare, vt si aliæ aliæque addantur particulæ cessante penè prima. agente autem alterâ ea sit proportio, quæ ad ciendum sudorem apta sit. διὸ καὶ εἴ τις ἄγαν. superioris sententiæ confirmatio. ἐν τοῖς ἀλειπτηρίοις. eadem sententia, quæ est in Aristotelis problemate, quod adducebam. irrepsit autem pro πῦρ, ὕδωρ quamobrem falsi sunt nonnulli existimantes de aqua loqui Theophrastum, quæ in Laconicis affatim, statimque bibitur, & quæ mox subinde. sed poterant admonere verba hæc, ἐὰν ἢ ὕστερον ἐπισενέγκῃ. & rursus συνεργεῖ καὶ τὸ ἐπιπλεῖον. nempe enim nihil aliud dicit Auctor, nisi quod Aristoteles in problemate 11. dicit autem ποιήσῃ πῦρ, atticè ποιεῖν enim πῦρ, est ignem parare, πῦρ καίειν. ἀλειπτήρια. Alepteria dicuntur loca in balneis in quibus vngebâtur, sudabantque, forte eadem atque πυελατήρια, quæ nominat Aristoteles in eadem re declarandâ. nisi πυελατήρια illa sint, quæ Pollux vocat ἱδρῶσαν. balnearum enim partes statuit ἱδρῶσαν & ἀλειπτήριον libro septimo. laconica vocat Vitruuius & Cornelius Celsus τὰ πυελατήρια. dicta autem laconica sunt, quod, vt Dion auctor est libro quinquagesimo tertio, Lacones in eiusmodi sudatoriis exercerentur. in iis sudabant ex calore sicco, ac propterea sudatoria sudationesque à multis scriptoribus appellantur. sed vt ad rem redeamus, Aristot. problemate 32. eandem habet quæstionem, declaratque clarius & probabilius. Nam multum ignem cutim vstulare, ac ideo densare, sudoresque cohibere, paucum rarefacere euocareque humidum ad superficiem illumq; maiorem subinde redditum tandem sudorem elicere ex humoribus prius emollitis.

37 τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ ὕδατος κάτω φερόμενα μέρη τοῦ σώματος οὐδ' ἱδρῶσιν, ὅτι κωλύει τὸ ὕδωρ τὴν τῆξιν. ὁ δὲ ἱδρὼς τῆξις τίς ἐστιν, οἷον τῶν κακῶς προσῳκοδομημένων ταῖς σαρξὶν, ὅταν ἐκκρίνηται διὰ τὸ θερμόν.

Et quæ corporis partes in aqua sunt ideo non sudant, quod obstat aqua liquefactioni, est enim liquefactio quædam sudor eorum, quæ male adcreuerunt carnibus, quando à calore excernitur.

In secundo problemate huiusce, quo de agitur, argumenti, sic Aristoteles, διὰ τί οὐχ ἱδροῦσι τὰ ἐν θερμῷ ὕδατι μέρη οὐδ' ἂν θερμὰ ᾖ; ἢ διότι τὸ ὕδωρ κωλύει τήκεσθαι. ὁ δὲ ἱδρὼς τῶν κακῶς προσῳκοδομημένων ἐστὶν ἐν τῇ σαρκὶ ὃ κωλύει τήκεσθαι ὅταν ἐκκρίνηται διὰ θερμότητα. hoc est; cur membra aquæ immersa calidæ non sudant, etiamsi calida sint. an quod aqua nō sinit liquescere. Sudor autem res vitiosè adiuncta corpori est, vt qui per calorem excerni debeat. quærit autem ille, cur membra, quæ in calida mersa sint aqua non sudent. hic absolutè loquitur, & frigidam videtur intelligere. eadem tamen in vtraque ratio. ὁ δὲ ἱδρὼς τῆξις τίς. τῆξιν appellat sudorem quod veluti liquatione quadam elicitur. Alioquin & Aristoteles multa excrementa τήξεις nominat. Sudor autem ἐκ τῶν κακῶς προσῳκοδομημένων dicitur, quod alimenti pars est, quæ ad nutriendum apta non est. Serosa enim illa portio, quæ sudor dicitur, tertiæ

coctio-

coctionis est excrementum, vt ex Galeno primo de valerudine afferebamus. in qua alimentum est. οἷον τρέφον, hoc est tanquam alens, vt loquitut Hippocrates in libello de alimenro. & signare dixit προσῳκοδομημένα optimâ merapliorâ. alimentum enim adponitur, adglutinaturque membris, tanquam calx parieti.

38 οἱ δὲ γυμναζόμενοι διαλείποντες τὸ τρέχειν ἢ παλαίειν, μᾶλλον ἱδροῦσιν ἢ ἐὰν συνεχῶς· ἐπισυναθροίζεται γὰρ καὶ διαπαυομένων ἡ ὑγρότης. εἶτα ταύτην ἐξάγει ὕστερον ἡ πάλη καὶ ὁ δρόμος.

Porrò qui exercentur, ii si intermittant exercitium, sudant magis quàm si continue exercentur. congeritur enim, & conquiescit humiditas, quam mox cursus, & lucta educunt è corpore.

Quod dicit hoc est. Athletas, qui exercitationes aliquandiu inretmisetint magis sudare, quam qui continuè exercentur. proptetea quod qui continue exetcentur excernunr indies qui intermissis diebus aliquot pluta colligunr excrementa. iisdem penè verbis est & problema septimum Aristotelis.

39 διὰ τί μᾶλλον ἱδροῦσι τὰ ὄπισθεν τῶν ἔμπροσθεν. καίτοι θερμότης καὶ ὑγρότης πλείων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτι διά τε τὴν πάλην καὶ τὴν θλῖψιν ἧττον κωλύεται καὶ διάτασις ἐκ τῶν ἄνω μᾶλλον. ὅτι δὲ οὐ πόνος ἐνταῦθα καὶ ἱδρώς· ἅμα δὲ καὶ ἡ διάτασις τοῦ πνεύματος ἐξωθεῖ μᾶλλον. ὥσθ' ὅταν ἀνεθῇ, πλεῖον καὶ ἀθροωτέρως ἐκθεῖν.

Propterea tergo sudant magis quàm pectore, quamquam plus caloris & humoris in pectore sit, quod in posteriore parte corporis minus impeditur sudor à lucta & compressione corpotis. quod autem in his partibus labor non est, sudor erumpit. accedit quod spiritus intensio magis expellit, vt quando remissa sit, & plus excernat exinde, & magis confertim.

Ex superiore declaratione ductum est tanquam corollarium. Nam ideo & postetiores partes sudate magis, quod minus laborant in luctationibus. Nam anteriores exhalare subinde propter pressionem, laboremque nimium ac propterea sudare minus. Antetiores verò cotporis partes calidiotes humidioresque esse, quàm retga manifestum est, quod in iis viscera, calotisque ipsius focus est. in his verò ossa ac nerui. pro τρῖψιν autem reposuimus θλῖψιν. Nam luctatoris vis, air Aristoreles in ptimo de arte Rhetorica, ἐν τῷ θλίβειν καὶ κατέχειν posita est; hoc est in continendo ac premendo. sensus autem est. non impediti tetga ne sudenr, quod minus laboran't, impediri autem pectus, in quo contenrio, ac compressio maxima fit. iam aurem positum est, vbi plus laboris minus sudoris existere dum labotarut. καὶ ἡ διάτασις ἐκ τῶν ἄνω μᾶλλον. hæc verba mihi videnrur aliunde irrepsisse. quid mirum aurem in mendosissimo codice, in quo nihil non cuique licuir, deesse multa, supetesse etiam non pauca? arbitror quæ sequuntur inferius erroris occasionem præbuisse. οὐ δὲ ὁ πόνος ἐνταῦθα καὶ ἱδρώς. sic legendum eriam arque eriam contenderim. dicir enim id confirmans in tergo magis sudari, quod illud non laborat in luctando. nam vbi nimius labor non est, ibi sudor erumpir. ἅμα δέ. alrera rario ponirur, quæ talis est. contentio quæ necessario in lucta fir spiritũ retrò pellit, in pectore enim fir compressio, contenrioq;, vr ideò consentaneum videarur terrò pelli spiritum ac vaporem, post laxationem aurem sudorem inde erumpere. atque oratio quidem saris obscura & concisa est, verùm facilè paret, si quis rectè consideter non aliam esse auctoris mentem. in problemate 14. quæritur in vniuersum, cur magis sudamus tetgo, quàm pectore, afferr autem ibi philosophus tres causas. primam; quod anteriotibus partibus loca sunt, in quæ tecipitur humor, in posterioribus minimè. alretam, rerga seruare magis sudorem, quòd minus refrigerentur, nam & alas sudore propterea magis affluere. rettiam, rerga humidiora esse, vtpote catnosa, ac proptetea sudare magis. arque Aristoteles quidem in vniuersum videtur quærere, hic autem de luctatoribus particularis quæstio est. Auctor problematum, quæ sub Alexandri Aphtodisiæi nomine edita sunr, libro primo problemate 25. quærir, cur rerga pruritu magis vexanrut quàm pectora. respondetque hoc ideo fieti, quòd cum frigidiota sint antetioribus partibus, plus habenr pituitæ, quocitca & affectionem hanc esse senibus magis familiarem. hæc eadem rario porest afferri prætet illas, quam habemus ab Aristorele, cur in vniuersum sudot magis exit à tergo, quàm à pectore; quod cum terga frigidiora humidiotaque sint, plus habent humoris, vnde sudor effluir, si calefiant, & tamen rertia patum ab hac differte viderur.

40 τὸ δὲ πρόσωπον μάλιστα ἱδρῶσιν, ἀσαρκότερον ὂν καὶ ἥκιστα πονοῦν. ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ ὑγρὰ καὶ μανή. ὑγρότητος δὲ καὶ μανότητος δηλοῖ τε πολλὰ σημεῖα καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ τριχῶν ἔκφυσις. ὁ μὲν, τὸ ὑγρόν· αἱ δὲ, τὸ μανὸν ἀποδηλοῦσαι. διὸ καὶ πρόσωπον καὶ μάλιστα ἱδροῦσι τὸ μέτωπον. τοῦτο γὰρ ὑπὸ τὸν ἐγκέφαλον· ἔτι δ' ἡ τοῦ πνεύματος κάθεξις διατείνεταί πως εἰς τὴν κεφαλήν.

Sudat ex corporis partib. maxime facies, licet & minus carnosa sit, & minus laboret, quod & caput rarum, ac humidum est. raritatis autem humiditatisq; cum alia sunt indicia, tum cerebrum & pilorum ortus. illud quidem humiditatis, hi raritatis. quamobrem & primum & maxime sudatur fronte, quod hæc secūdum cerebrum sit. adhæc spiritus contentio in caput magis intenditur.

Quoniam de corporis partibus incidit mentio, cur hæ sudent magis, illæ minus, ideò & de facie verba facit hoc loco. ὅτι ἡ κεφαλὴ ὑγρὰ καὶ μανή. sic legendum. ducitur autem ratio ab eo, quod in capite & meatuum laxitas est, & humoris copia. Aristot. in 10. problemate, δοκεῖ δὲ πηγὴ εἶναι ἡ κεφαλὴ ὑγροῦ, διὸ καὶ αἱ τρίχες διὰ τὸ πολὺ ὑγρόν. ὁ δὲ τόπος ἀραιὸς καὶ ἰσχνός. hoc est, videtur autem caput humoris esse fons, ac proprerea & pili ibi, propter multum humorem, & locus rarus & gracilis. Hippocrates libro περὶ σαρκῶν ὁ δὲ ἐγκέφαλος ἐστὶ μητρόπολις τοῦ ψυχροῦ καὶ κολλώδεος. hoc est cerebrum arx est frigidi ac glutinosi. sed cerebri naturam & Aristoteles in 2. & tertio librorum de partibus animalium, & Galenus in libris de temperamentis copiosè declararunt. ἔτι δὲ ἡ τοῦ πνεύματος κάθεξις. altera ratio, propter quam sudatur in facie. Nam spiritus contentio sursum intenditur in caput, quamobrem calore, & spiritu caput petentibus, mirum non est ibi præsertim plus humoris erumpere quam alibi.

4 ὅτι δὲ τὰς χεῖρας τρίβοντες μάλιστ' ἱδροῦσιν, ἂν τἆλλα ὁμοιοσχημονῶσιν, κατὰ συμβεβηκός πως τὴν αἰτίαν ληπτέον. ἰσχύουσι γὰρ μάλιστα τούτῳ τῷ τόπῳ. τὸ γὰρ πνεῦμα τούτῳ κατέχουσι τῷ ἐν αὐτῷ ἰσχύοντες. πονοῦντες δὲ μᾶλλον ἱδροῦσιν. τούτῳ γὰρ μάλιστα τὸ πνεῦμα κατέχουσιν. εἶτα καὶ χεὶρ τριβομένη συμπονοῦμεν μᾶλλον ἢ ὅταν ἄλλο τι μέρος τριβώμεθα. τῇ γὰρ καθέξει τοῦ πνεύματος γυμναζόμεθα, καὶ τρίβοντες μᾶλλον ἱδροῦμεν.

Verum quod qui manus fricant maxime sudēt, cū tamē aliæ partes in situ suo maneant, causa ex accidenti sumenda est. robur enim huic loco maximum est. hoc enim spiritum cōtinet, quippe quo vt propiori robustiores sunt. Sudant aūt magis laborātes, quod hac parte præsertim spiritum cōtinent, deinde dūmanus in labore sunt, totum corpus vnà fatigatur magis, quam in vllo alio membro. spiritus enim contentione exercemur, & agitati resudamus.

Ad aliud transit explicandum, cur dum manus conterimus assidueque confricamus, etiamsi reliquum corpus immotum sit, sudemus tamen maximè toto corpore. causam huius euenti ex accidenti sumendam ait. Nam manus causa non sunt sudoris, nisi quatenus accidit illas robustiores esse cæteris corporis membris, & in iis confricandis spiritum contineri, sic autem sudorem excerni. atque ex spiritus quidem contentione sudores sequi, non semel superius dictum & probatum est. τὸ γὰρ πνεῦμα τούτῳ κατέχουσι τῷ ἐγγυτάτῳ ἰσχύοντες. sic legit in quinto problemate Theodorus Gaza, quamuis in excusis codicibus posteriora hæc verba desint. est autem sententia (vt opinor) pectore cohiberi spiritum, quod proximum est robustissimis membris: in eorum enim agitatione assiduaque confrictione, ea parte contineri spiritum, quæ membris illis proxima est. manifestum autem id est in cōfrictione manuum, quam exercitationis causâ facimus, dum in illam intenti sumus cohiberi spiritum, à quo sudorem insequi dictum est, quod humorem pellit ad partes contrarias, aut etiam quod post remissionem eius humor excernitur vicissitudine quadam, quemadmodum in clepsydris fit. simul autem laborare & fatigari, quod ipse vocat συμπονεῖν magis quàm in aliis partibus corpus in manuum confrictione ait. sic igitur mirum non est, si spiritus continetur, si manus robustissimæ membrorum sunt, & robustissimum motum peragunt, si reliquum corpus consentit fatigaturque sudorem cieri. Verùm quærendum est, quænam sit hæc χειροτριβὴ, cuius hoc in loco meminit auctor. quamque & Aristoteles memorat in quinto problemate, quod nuper adduximus. videtur autem ex Aristotelis verbis exercitationis Athleticæ fuisse genus, in quo manus exercerentur. ac fortasse illud fuerit, quod ἀκροχειρισμὸν appellabant. cuius meminerunt Galenus in libro secundo de valetudine, & Hippocrates libro secundo de Diæta: præterea Aristoteles in tertio de moribus ad Nicomachum. quo loco græcus interpres declarat quid sit ἀκροχειρίζεσθαι. esse enim ait: τὸ πυκτεύειν ἢ παγκρατιάζειν πρὸς ἕτερον ἄνευ συμπλοκῆς, ἢ ὅλως ἄκραις ταῖς χερσὶ μετ' ἀλλήλων γυμνάζεσθαι: hoc est, pugilatum aut pancratium cum altero exerceri sine complexu, aut omninò summis manibus cum altero inuicem exerceri. Non erat igitur luctæ species, sed pugilatus potius, aut pancratij, atque hîc & manus vtrinque conteri, & collidi necesse erat, in hacque manuum consertione athletas intentos adeò spiritū continere solitos, vt propterea facilè sudarent. potest fortasse & illud manuum exercitationis intelligi genus, cuius Gal. meminit in 2. de valetudine, in quo pugnū porrigebat vnus, alter verò nitebatur aperire, quemadmodū ille cōstringere. hîc .n. valida confrictione magnaq; digitorū vi opus erat illi, qui quæreret constrictū pugnū aperire, & illi qui fortiter constringebat, ne alter

aperire posset. Sed præstat alterum exercitationis genus intelligere, quod primo loco dictum est.

42 καὶ ὅταν τοὺς πόδας καὶ τὰς κνήμας ἐν τῷ ὕδατι ἔχωσιν, [ἧττον ἱδροῦσιν] ἢ ὅταν τὸ ἄλλο σῶμα. διὰ τε τὰ προειρημένα. κωλύει γὰρ τὸ ὕδωρ τὸν ἱδρῶτα. καὶ ὅτι διαθερμαινομένων τούτων, καὶ τὸ ἄλλο συνθερμαίνεται. οἱ δ' ἱδρῶτες, ὅπου θερμὸν καὶ ὑγρόν.

Sanè dum in aqua pedes, ac tibias continent, minus sudant, quàm si reliquum corpus, id quod ex iis, quæ superius dicta sunt, cõstare poterit. impedit enim sudorẽ aqua. Nam & pedes calefacti reliquum etiam corpus concalefaciunt. Sudor autem est, vbi humidum, & calidum est.

Alia hæc quæstio est à superiori. quærebat ibi cur mẽbra, quæ sub aqua sunt minimè sudent, hic cur si in aqua pedes sint, minus sudet corpus. responsio autem clara est, & à contrario confirmatur magis. Nam quemadmodum à calefactis pedibus incalescit corpus, & sudat, sic ab iisdem frigefactis refrigescit, ac propterea sudat minus. in problematum sectione secunda quæstio est, & de capite, & de pedib. cur iis calefactis sudores fiant. causa autem redditur, quod excalefacta pars humorem attrahit, qui cum nequeat ab iis partibus absumi, quod osseæ sint foras erumpit. philosophus hic aliud dicit, à pedibus calefactis superiores corporis partes concalefieri, & sudare, sudores enim excitari, vbi calor & humor est. in quibus verbis, etsi videatur aliquid desiderari, potest tamen esse sententia. à pedibus calefactis concalefieri corpus, quod quia humidum est, sudet, quando sudor erumpit, vbi humidum, & calor est. & hoc artificio sudor extrahitur in balneis in calidam immissis pedibus. nonnunquam laterculis aut laminis calidis calefactis pedibus cohopertoque reliquo corpore. Notandum autem Theophrastum duo proponere, & cur in frigidam immissis pedibus min⁹ sudamus, & cur iisdem calefactis sudamus quemadmodum autem à pedibus frigefacto corpore sudor impeditur, ita ab iisdem calefacto erumpit.

43 ἄτοπον δ' ὅτι οἱ ἀγωνιῶντες, τοὺς πόδας ἱδροῦσι. τὸ δὲ πρόσωπον, οὐ καίτοι μᾶλλον εὔλογον τὸ μάλισθ' ἱδρωτικὸν ἢ τὸ ἥκιστα. τὸ δ' αἴτιον. ὅτι ἡ ἀγωνία ἐστὶν οὐ μετάστασις θερμότητος, ὥσπερ ἐν τοῖς φόβοις· ἀλλὰ μᾶλλον αὔξησις, καθάπερ ἐν τῷ θυμῷ. καὶ γὰρ ὁ θυμὸς, ζέσις τοῦ περὶ καρδίαν θερμοῦ· καὶ ἀγωνιῶντες δ' οὐ διὰ φόβον τοῦτο πάσχουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μᾶλλον ἐκθερμαίνεσθαι, ξηραίνει γὰρ ἡ θερμότης ἐπιπολάζουσα, [τὸ ἐν τῷ προσώπῳ ὑγρόν·] τὸ δὲ ἐν τοῖς ποσὶ συντήκει διὰ τὸ ἐλάττω μὲν εἶναι ὥστε ξηρᾶναι, πλείω δὲ τοῦ συμφύτου καὶ προϋπαρχούσης.

Τὸ ἀγωνιᾶν Latini vix habent, quomodo exprimant propriè. significat autem anxium esse, trepidare perturbari, quidam annumerant inter timoris species, quos sequitur & Nemesius libro de Hominis Natura. & tamẽ propriè timor non est. Sed inter metum & iram media quædam affectio, quod docet Galenus libro secundo de symptomatum causis. cum enim de ira ac metu verba fecisset, subdit hæc. τὸ δὲ ἀγωνιᾶν ὀνομαζόμενον ἐξ ἀμφοῖν ὑπάρχον σύνθετον ἀνώμαλον ἐστὶ ταῖς κινήσεσι, hoc est, angi autem quod dicunt, cum ex ambobus compositum sit inæquale motibus est. Nemesius definiuit ita. ἀγωνία δὲ φόβος διὰ προσδοκίας ἐστὶ ἀποτυχίας, hoc est, anxietas est metus, ne à voto cadamus, hoc est, ne consequamur. Cum ergo irascimur, & animo concitamur, & tamen de successu metuimus, ac trepidamus anxio animo, tum verè dicimus ἀγωνιᾶν. Sed veniamus ad Theophrastum. quæstiones hoc loco sunt, quæ in iisdem hominibus diuersis corporis partibus non eodem affectis modo considerantur. quare quoniam de pedibus proximè habita est mentio, ideo pergit; atque absurdum ait videri τοὺς ἀγωνιῶντας, hoc est illos, qui anguntur sudare pedibus, non autem vultu, quem non semel dictum est multis de causis esse ad sudandum aptissimum. docet autem in anxietate non ideo sudari pedibus quod metuant οἱ ἀγωνιῶντες, sed quod incalescant magis, magisque. Cum hæc affectio caloris sit incrementum & effusio. Calorem autem nimium in faciem effusum exsiccare humorem, ac propterea sudorem non facere, in pedes verò pauciorem illapsum non posse quidem exsiccare, eò quòd exiguus sit, ac propterea parum efficax, sed liquefacere tantum, ac ideo sudorem gignere. πλείω δὲ συμφύτου. calor sua natura supernas partes petit, quare mirum non est, exiguum in pedibus & copiosum in vultu esse iis, qui anguntur & ἀγωνιῶσι, vt vt tamen exiguus sit in pedibus, tamen quia Agonia caloris est incrementum, & effusio, non potest non esse maior, & copiosior, quàm innatus. in problematis duob. locis proposita est eadem quæstio XXV. & XXVII. & iisdem penè verbis explicatur in XXV. problem. sunt autem ibi hæc verba. καὶ οἱ ἀγωνιῶν οὐ διὰ ψύξιν ἢ διὰ φόβον πάσχει, ἀλλὰ διὰ τὸ μᾶλλον. Gaza tamen non legit μᾶλλον, sed μέλος. vertit enim & trepidans ipse non metu refrigeratione que sit ita affectus, sed membri ipsius affectione. equidem si Gazę scripturam probemus, nequeo Aristotelis sententiam assequi, quid enim hoc μέλος est? quasi verò causa non referatur ad calorem, qui sudorem ciet in pedibus, in vultu verò humorem arefacit. audeo igitur dicere locum illum Aristot. corruptũ esse, & reponendũ ita. ἀγωνιῶν δὲ οὐ διὰ φόβον καὶ διὰ ψύξιν πάσχει, ἀλλὰ διὰ τὸ μᾶλλον θερμαίνεσθαι. Confirmatq; hanc coniecturam inferioris problematis responsio. quærens n. cur οἱ ἀγωνιῶντες erubescũt, respõdet. ἢ διὰ τὸ μᾶλλον θερμαίνεσθαι. Certe eadẽ est causa, & sudoris in pe-

dib. & ruboris in facie, caloris inquã copia, qui tamen humorẽ exficcat in facie, in pedibus liquefacit. mendi verò causam fuisse coniicio, quod prius legeretur διὰ τὸ μᾶλλον abraso scilicet θερμαίνεσθαι temporis iniuria. μᾶλλον autem in μέλλον mutatum est aliquo quidem, sed malo sensu à posterioribus librariis. in μέλος autem ab iis, qui aliquid sapere videbantur, & è problemate quidem XXXI. videntur accepisse emendationis rationem. quòd ibi sudoris causa refertur ad pedes ipsos, quos trepidando concutimus, agitamus, loco mouemus, qui propter laborem non intermissum facilè possunt sudore madescere. & tamen malè ab iis factum est, quod in XXVI. problemate nulla alia affertur causa, nisi calor effusus ac nimius, pedum autem aut alterius membri nulla mentio. quid quod in problemate XXXI. cõtraria omnino dicuntur iis, quæ sunt in XXVI. hic negatur ἡ ἀγωνία metus esse, ibi metus quidam esse dicitur. hic erubescere dicuntur, ibi pallescere. hic negatur ἡ ἀγωνία esse μετάστασις θερμοῦ, hoc est caloris à summis partibus ad interiora transitio, ibi affirmatur. qui potest igitur problema trigesimum primum vigesimo sexto esse subsidio? in vtroque quidem probabiliter, & cõmunibus rationibus disputatur, diuersis ne dicam contrariis.

44 ἐνίοις δ' ἱδροῦσιν ἂν ψυχθῶσιν ἢ πνεύματι, ἢ ὕδατι, συμβαίνει ναυτιᾶν· οὐκ ἀλόγως, καὶ ὅτι τὸ ὑγρὸ. ψυχθὲν ἀθρόον ἐστι, πρότερον οὐκ ἠρεμοῦν, καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ διιὸν καὶ ἔσω γινόμενον προσπεσὸν τῷ ἀναπνευστικῷ τόπῳ, ποιεῖ τὴν ναυτίαν.

Sudantes nonnullos si aut vento, aut aqua refrigerentur, euenit vt infestet nausea. id quod accidit ratione. Nã & humor frigefactus, qui prius nõ quiescebat, cõfertim sistitur, & spiritus transiens in locum offendit respirationis, & ciet nauseam.

Sudantes nonnulli, si aut aura ventoue, aut etiam aqua refrigescant, nauseam patiuntur. quod euenit propterea, quod cum sudantibus apertiores meatus sint, facile frigus penetrat, affectoque ventriculo nauseam concitat: philosophus humorem dixit sisti à frigore. sudorem scilicet, auramque frigidam offendere in respirationis locum, atque ita facere nauseam. atque id verum quidem est. quomodo autem inspiratus aer, si ad pulmonem offendat, nauseam facit, quæ ventriculi affectus est? Sanè præterquam quòd refrigeratio facilè lædit ventriculum per se frigidum natura: ex pulmone etiam ac thorace per consensum. refrigeratio in os ventriculi potest fieri, cuius propria est affectio nausea. in problemate XVIII eadẽ est quæstio, à quo & hunc locũ lacerũ restituimus. ibi tamen non est τῷ ἀναπνευστικῷ τόπῳ. ac fortasse melius. fit enim refrigeratio statim in os ventriculi, quod aut λύζει, hoc est singultum patitur, aut ναυτιᾷ, hoc est nauseat affectum frigore, quin & nonnunquam præcedit singultus, sequitur autem nausea. quod autem ait sudantibus, si quando refrixerint accidere, accidit etiam à frigore multis, etiamsi non sudent. neque modo affectus hi siue symptomata ob refrictionem accidunt, verum etiam bulimos, & dolor oris ventriculi siue cardialgia.

45 οἱ δ' ἐν ἱματίῳ δρόμοι, καὶ ἱδρῶτες, καὶ ἐλαίῳ ἀλείψεις, εἰς ἱμάτιον, ἀχρόους ποιοῦσι.

Cursus, & sudationes si induto fiant corpore, male coloratos reddunt homines.

Sanauimus locum hũc ex problematum sectione trigesima octaua, problemate III. vbi quæstio eadem agitur: sententia cum plana sit non eget explicatione. videtur autem sumpta ex Hippocratis libro secundo de Diæta, cuius verba sunt. οἱ δὲ ἐν ἱματίῳ δρόμοι τὴν μὲν δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔχουσι, μᾶλλον δὲ διαθερμαίνουσι καὶ ὑγρότερα τὰ σώματα ποιέουσιν, ἀχροιώτερα δὲ διότι οὐκ ἀποκαθαίρει προσπίπτον τὸ πνεῦμα τὸ εἰλικρινὲς, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ γυμνάζεται πνεύματι. hoc est cursus autem, qui cum indumentis fiunt eandem quidem habent facultatem, magis autem calefaciunt, & humidiora reddunt corpora, minus autem colorata, quod syncerus spiritus incidens illa non depurgat, sed in ipso spiritu exercetur. in secunda sectione idem locus explicatur pluribus.

45 ἐν δὲ τοῖς ὕπνοις οἱ ἱδρῶτες μᾶλλον ἢ ἐγρηγορῶσιν.

Cæterum in somno magis sudamus, quam vigilantes.

Ex iis, quæ superius dicta sunt de sudore, qui nonnunquam in somno, nonnunquam in vigilia magis fit, locus hic facilè potest intelligi. distinctiones autem, quæ ibi positæ sunt, debent animaduerti.

ΘΕΟ-

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΙΛΙΓΓΩΝ.

THEOPHRASTI DE VERTIGINE.

DANIELE FVRLANO interprete.

Οἱ ἴλιγγοι γίνονται, ὅταν ἢ πνεῦμα ἀλλότριον περὶ τὴν κεφαλὴν ἔλθῃ, ἢ ὑγρότης περιττωματικὴ † ἢ ἀπὸ τροφῆς ἐνίας, οἷον ἢ τοῦ οἴνου, ἢ καὶ ἄλλου τινὸς χυλοῦ· ἢ τρίτον ὅταν κινῇ τις κύκλῳ τὴν κεφαλήν. ὁ γὰρ τόπος ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον, φύσει μὲν ὑγρός ἐστιν· ὅταν δ᾽ ἔλθῃ τι πνεῦμα ἀλλότριον, βιάζεται διαδυόμενον, καὶ πρὸς τὰς φλέβας ὠθεῖ κύκλῳ τὸ ὑπάρχον ὑγρόν. ὥστε τρόπον τινὰ τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐάν τις περιαιρέσει κύκλῳ κινῇ τὴν κεφαλήν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν εἶναι τὸ κινοῦν. [2] ὥσπερ οἷον δίνης τινὸς τῆς φορᾶς τοῦ ὑγροῦ μὴ συνεχοῦς ὁμοίως. ἀλλ᾽ ἐν τῇ κινήσει τοῦ μὲν ὑστεροῦντος, τοῦ δὲ προτεροῦντος, τὸ ὑφιστάμενον ἀντικροῦον ἵστησι· τὸ δ᾽ ἱστάμενον, διὰ τὸ μὴ ἰσορροπεῖν ὁμοίως αὐτῇ, ᾗ ἂν ῥέῃ, ταύτῃ φέρεται καὶ τὸν ἴλιγγον ποιεῖ, καὶ καταβάλλει πολλάκις· [3] αἴτιον δὲ τοῦ μὴ δύνασθαι τὰ ὑγρὰ ῥᾳδίως στρέφεσθαι καὶ δινεῖσθαι διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν, ὅτι οὐ συνεχῆ. [4] παραπλήσιον γὰρ τὸ συμβαῖνον ὥσπερ ἐν τοῖς ᾠοῖς τοῖς ὠμοῖς. οὐ γὰρ ταῦτα δύναται δινεῖσθαι διὰ τὴν ὑγρότητα· [5] τὰ δ᾽ ἑφθά, δύναται, [διότι τὰ μὲν, ὑπὸ ὑγρότητος ἀνωμάλου καὶ οὐκ ἰσορρόπου οὔσης σφάλλεται· τὰ δὲ,]

1 Vertigines fiunt, quando aut alienus spiritus, aut excrementitia humiditas ad caput venerit, siue ab alimento aliquo vt à vino, siue ab humore quouis alio: aut etiam quando quis caput in orbem agitet. locus enim cerebri natura cum humidus sit, fit, vt cum externus, & velut alienigena spiritus eò venerit, intrusus propellat, & ad venas humorem, qui ibi continetur, circumagat: vt eadem pene sit ratio, atque si caput ex instituto roter aliquis, nihil enim interest intus ne, an extrà sit quod moueat. [2] quandoquidem veluti vortex quidam est humoris non eodem modo cohærentis agitatio. cum enim in motione hic præueniat, ille verò posterior sit, repugnans ille propellit, & sistit. qui verò mãsit, quod non eodem agatur modo, fertur per illum locum, quem nactus sit, & vertiginem efficit. [3] etenim quod ea, quæ liquida sunt difficilè possunt in vorticem agi, causa est, [4] quod in ouis crudis accidit. Nam neque hæc possunt in orbem verti, [5] quemadmodũ cocta, propterea quod hæc ab inæquali humore, & in diuersas partes disiecto cõturbantur, illa minimè, eo quod non habeant quod turbationis est causa; cum internus humor vnius naturæ continuusque sit. atque eventi huius

hæ penè, & tales sunt causæ. [6] quo etiam referēda sunt, quæ in singulis reb. ab his accidūt, de quib. dubitatio est. [7] qualia sunt, cur vertiginē patiuntur, qui in orbē incedūt, & magis qui in minorē orbem, longè verò validius, qui celeriter currūt. & cur, qui cū multis currūt, magis quàm soli: & cur ad læuā si currāt, magis quàm ad dexterā. & cur maximè qui procerioři sunt corpore. horū. n. oīum & similium rationē in superiorib. dictis posuimus. [8] Nā si vertigo fit quādo in eodē spacio se vertat aliquis, maximè fieri necesse est, quando proximè & in minori id agat circulo, atq; eo magis, quo celerius. [9] quam obrē qui currūt, magis quā qui ambulāt, & qui celeres, quā qui tardi vertigine offendi solēt. currūt. n. ad centrū inclinantes, vt quādo rectæ ferātur eorū lōgitudines ad vnū cōcidāt apicē, exindeq; conū fieri accidat, cui9 basis circulus sit. fit igitur, pinde ac si eodē loco rotetur caput, & eo magis, quo minori id fiat circulo: acutior n. fit conus: & si velocius, sæpius, fiat equali tempore. eos vero, qui lōgo sūt corpore magis vertiginē offendere, vel eo cōsētaneū est, quod corpus plus reclināt. [10] Nā propinqui9 habet caput, qui maior est, coni vertici, vt in eodem loco caput circūagere videatur. sic aūt maxime vertigo fit. [11] qui vero ad leuā currunt, longe magis reclināt, & ad circulū acutiorē cōstituūt angulum. Cū. n. dextera corporis pars robustior sit, propellit magis, & intrò agit, quippe lęua imbecillior est. [12] & qui cū multis currūt magis, & citius vertiginē patiūtur, quā si soli sint. nā præter quā quod in orbē se circūuertūt, aspect9 etiā ipse in currētes proiicitur, motūq; alterū, agitationēq; efficit, quippe cerebro cōtinuus. trāsit. n. ab externis ad intima, vt quādo ab alterutro vertigo fiat, à capitis inquā rotatione, & ab intuitu cōtinuo rei, quæ in orbē moueatur, cōsentaneū sit, & magis, & ocyus ab vtroq; fieri. ꝙ aūt ab aspectus motu vertigo contingat perspicuum in multis est. [13] Nam & qui nauigant, & magis & citius vertiginem incurrūt, si aut fluctus, aut motus syderum intueantur, quod vt euitent faciem velant nonnulli. turbantur & ii, qui pensilia & rotas aspiciunt, & qui oculos circumuertunt. fit enim vt in orbem acti intima moueant, & inæquabili agitent mo-

διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸ σφάλλον ὑφιστάμενον, ἑνὸς ὄντος καὶ συνεχοῦς. αἱ μὲν οὖν αἰτίαι σχεδὸν αὗται καὶ τοιαῦται τοῦ πάθους. [6] ἀφ' ὧν δὲ συμβαίνει γίνεσθαι τοῖς καθ' ἕκαστα περὶ ὧν ἀποροῦσι, πρὸς ταῦτα ἀνάγειν πειρατέον. [7] οἷον διότι κύκλῳ περιπατοῦντες ἰλιγγιῶσι· καὶ ἔτι μᾶλλον καὶ ὅσῳ ἂν ἐλάττω κύκλον καὶ θᾶττον θέωσι σφοδρότερον, καὶ ἂν μετὰ πολλῶν ἢ μόνοι, καὶ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ θέοντες μᾶλλον· καὶ οἱ μακρότατοι δὲ μάλιστα. πάντων γὰρ τούτων καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἐν τοῖς πρότερον εἰρημένοις αἰτίαι. [8] εἴπερ γὰρ ὁ ἴλιγγος γίνεται ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ στρέφοιτο, τάχιστ' ἂν καὶ μάλιστα τῶν λοιπῶν ἰλιγγιῴη ὁ ἐγγυτάτω ἢ ὁ ἐν ἐλάττονι κύκλῳ στρέφων. καὶ ὅσῳ ἂν θᾶττον, μᾶλλον. [9] διόπερ οἱ θέοντες τῶν περιπατούντων, καὶ οἱ ταχέως τῶν βραδέως. θέουσι γὰρ οἱ [ἐγκεκλικότες] πρὸς τὸ κέντρον. ὡς ὅταν καὶ εὐθὺ τὰ μήκη αὐτῶν ἐκπίπτῃ πρὸς μίαν κορυφὴν συνάπτειν, καὶ γίνεσθαι κῶνον, βάσιν δ' εἶναι τὸν κύκλον. διὸ συμβαίνει καθάπερ ἐν τῷ αὐτῷ στρέφειν τὴν κεφαλήν· καὶ ὅσῳ ἂν ἐλάττω κύκλον, μᾶλλον. ὀξύτερος γὰρ ὁ κῶνος. καὶ ἐὰν θᾶττον πλεονάκις ἐν τούτῳ γίνεσθαι κατὰ τὸν ἴσον χρόνον, καὶ τοῖς μακροτέροις δὲ μᾶλλον, ὅσῳ ἐγκλίνουσιν. [10] ἐγγυτέρω γὰρ ἔχει τὴν κεφαλήν, ὁ μείζων τῆς τοῦ κώνου κορυφῆς. διὸ σχεδὸν ὥσπερ ἐν τῷ αὐτῷ συμβαίνει ἴσην ἔχοντα τὴν κεφαλήν. οὕτω δὲ μάλιστα ὁ ἴλιγγος. [11] καὶ οἱ εἰς τὰ ἀριστερὰ θέοντες, ἔτι μᾶλλον ἴσως νεύουσι, καὶ ὀξυτέραν ποιοῦσι γωνίαν πρὸς τὸν κύκλον. ἐμβριθέστερα γὰρ ὄντα τὰ δεξιὰ προσβιάζεται μᾶλλον αὐτούς, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀριστερῶν. [12] καὶ ἐὰν μετὰ πολλῶν θέωσι, μᾶλλον καὶ θᾶττον ἢ μόνοι. πρὸς γὰρ τῇ κύκλῳ περιφερείᾳ, καὶ ἡ ὄψις αὕτη προσβάλλουσα τοῖς θέουσι, καὶ συνεχὴς οὖσα, τῷ ἐγκεφάλῳ ποιεῖ τινα κίνησιν ἑτέραν καὶ ταραχήν. ἀπὸ γὰρ τῶν ἔξω διαδίδοται καὶ πρὸς τὰ ἐντός. ὥστ' ἐπεὶ καὶ ἑκάτερον ποιεῖ τὸν ἴλιγγον, οἷον ἥ τε κύκλῳ κίνησις τῆς κεφαλῆς, καὶ ἡ ὄψις συνεχῶς βλέπουσα τὸ κύκλῳ κινούμενον ἐξ ἀμφοτέρων εὔλογον θᾶττον καὶ μᾶλλον γίνεσθαι τὸ πάθος. ὅτι δὲ διὰ τὴν τῆς ὄψεως κίνησιν ἰλιγγιᾶν συμβαίνει, φανερὸν ἐκ πολλῶν. [13] οἵ τε γὰρ πλέοντες, θᾶττον καὶ μᾶλλον ἰλιγγιῶσιν, ὅταν ἐμβλέπωσι τοῖς κύμασι καὶ τῇ τῶν ὅλων ἄστρων κινήσει. διὸ καὶ ἐγκαλύπτονται τοῦτ' εὐλαβούμενοι.

καὶ οἱ

καὶ οἱ τὰς αἰώρας καὶ τοὺς ὀρχοὺς θεωροῦντες, ἢ καὶ συμπαραφέροντες τὴν ὄψιν, ταχὺ σκοτοῦνται. συμβαίνει γὰρ κινουμένην κύκλῳ τὴν ὄψιν, κινεῖν τὰ ἐντὸς καὶ ταράττειν αὐτῷ μᾶλλον. [14] ἰλιγγιῶσι δὲ καὶ οἱ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ μεγάλα καὶ ἀπότομα ἀποβλέποντες, διὰ τὸ συμβαίνειν μακρὰ ἀποτεινομένην στερέσθαι καὶ κραδαίνεσθαι τὴν ὄψιν. σειομένην δ' οὕτως καὶ κινουμένην, ταράττειν καὶ κινεῖν τὰ ἐντός. [15] τοῖς δ' ἄνω βλέπουσιν οὐ συμβαίνει τοῦτο, διὰ τὸ μὴ ὡς ἀποτείνειν μακρὰν, ἀλλ' ἀποτέμνεσθαι ἐν τῷ φωτί. [16] γίνεται δ' ἴλιγγος καὶ ὅταν εἰς τὸ αὐτὸ βλέπωσι συνεχῶς καὶ ἐπαλενίζωσιν. ὃ καὶ ἐπαπορεῖται, διατί ποτε κινουμένης κύκλῳ τῆς ὄψεως καὶ ἠρεμούσης συμβαίνει τὸ πάθος. ἄτοπον γὰρ τὸ ὑπὸ τῶν ἐναντίων. αἴτιον δὲ, τοῦ μὲν ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ, τὸ εἰρημένον. τοῦ δὲ ἐν τῇ ἐπιστάσει καὶ τῷ ἀτενισμῷ, [17] διότι τὰ ἐν τῷ κινεῖσθαι σωζόμενα, διΐστησι καὶ ἡ στάσις τῆς ὄψεως, διάστασις ἑνὸς μορίου· καὶ τἄλλα τὰ συνεχῆ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ διΐσταται. διϊστάμενα δὲ καὶ χωριζόμενα τὰ βαρέα, καταβαρύνει καὶ ποιεῖ τὸν ἴλιγγον. τὰ γὰρ πεφυκότα κινεῖσθαι τὴν δὲ τὴν κίνησιν, ἄλλοτε καὶ συμμένει διὰ ταύτην. [18] εἰ δὲ μὴ, καθάπερ Ἡράκλειτός φησι, καὶ ὁ κυκεὼν συνίσταται κινούμενος· εἴη δ' ἂν καὶ τῇ κυκλοφορίᾳ τὸ αὐτὸ τοῦτ' ἀποδιδόναι. διΐσταται γὰρ ἡ δίνη. τὰ δὲ βαρέα τῶν κοῦφα, δέον ἅμα εἶναι, τὰ μὲν εἰς τὸ μέσον ἄγουσα, τὰ δ' εἰς τὸ ἔσχατον· ποιεῖ δὲ καὶ τὸ κύπτειν ἰλίγγους, διὰ τοῦτο. χωρίζεται γὰρ τὰ βαρέα καὶ ἐλαφρά. τὰ μὲν, ἄνω· τὰ δὲ, κάτω. δεῖ δὲ ἅμα εἶναι, καθάπερ ἐλέχθη, [19] ποιεῖ δὲ καὶ ἄλλη τις ἐναντίωσις, ὡς δοκεῖ

† οἷον ἡ τῆς ἐνδείας καὶ τῆς πληρώσεως.

ἡ μὲν γὰρ ἔνδεια, σύντηξιν· ἡ δὲ πλησμονὴ, περίττωσιν ἐποίησεν· [20] ὥστε πλήρεις γίνεσθαι τοὺς πόρους· [21] αὐτὴ γὰρ αὕτη καταβαίνει καὶ διΐστησι τὰς περιόδους. ὅπερ ἐστὶν ὁ ἴλιγγος· ἐπεὶ καὶ αἱ μέθαι καὶ αἱ φαρμακεῖαι, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις παραπλήσια, διὰ τοῦτο ποιεῖ τοὺς ἰλίγγους ὅθεν καὶ τὸ σημεῖον τινὲς ἐπ' ἀμφοῖν κοινὸν λαμβάνουσιν. [22] ὅταν γὰρ μὴ δύνηταί τις [23] τοὺς στρωτῆρας ἢ [τὰς] δοκοὺς ἀριθμεῖν, τὸν μὲν οὔπω κεκαθάρθαι, τὸν δὲ μεθύειν φασίν. ἡ ὑγρότης γὰρ ἡ ἀλλοτρία ἐμπεπλωκυῖα, ποιεῖ τὴν ταραχήν.

tu. afficiuntur & ii, qui alta, magna, & prærupta loca conspiciunt, quod in longum extensus labascit aspectus, & contremiscit, sic vero affectus turbat & agitat inferiora. [15] Qui vero sursum aspiciūt, ideo non patiuntur, quod in longum nō ducatur aspectus; sed lumine deturbetur. [16] fit vertigo, quando continue eodē collimemus oculos, id, quod nonnullis videtur dubium: quādoquidem etsi circumagas oculos, etsi firmo intuearis obtutu, idem affectus eueniat, cum à cōtrariis, idem euenire absurdum sit. & sane quod circumductis accidit oculis reddita ratione explicauimus. quod autem ab intento, & fixo prouenit intuitu, [17] ideo fieri putandum est, quod quæ agitata seruantur, status deturbat, & dissipat. obtutus enim oculorum alius partis est disiectio; & quæ in cerebro continuā sunt, consistunt. disiecta separataq; quæ ex iis grauiora sunt præponderant, & vertiginem infetunt. Nam quæ ad certum motum natura destinata sunt, per hunc cōsociata seruantur. [18] siquidem vt ait Heraclitus & cyceon agitatione cōstat. porro idem etiam rotationi tribuendum est. disiicit enim grauia, leuiaque, hæc ad imū, illa ad mediū, quę alioquin vnà esse conduceret. Contingit etiam à flexione corporis in pronum vertiginem effici, separantur enim à leuibus grauia, quæ cum simul esse expediret, tamen illā sursum aguntur, hæc deorsum. [19] Sunt & aliæ pugnantes, vt videntur, vertiginis causæ, inanitio inquam, & oppletio. inanitio enim colliquat, repletio vero excrementa aggetit, [20] vt ab his meatus corporis oppleantur. [21] hæc enim sursum educta mox descendunt, & circuitus deturbant cerebri, quod est vertigo. Siquidem & ebrietates & medicamenta, atque alia his similia hac ratione vertiginis causæ sunt. Vnde & commune in vtraque causa sumitur argumentum. [22] vt quando quis nequeat, [23] trabes & laquearia numerare, aut nondum purgatus, aut ebrius censeatur. turbat enim humor alienus, & noxius, cerebrum feriens. quamobrem in quibus contigerit, aut humoris, aut flatus excitari copia, aut quæ

διὸ καὶ ἐφ' ὅσων ἄλλων συμβαίνει πνεύματος ἢ ὑγρότητος γίνεσθαι πλῆθος, ἢ καὶ τὴν

in cerebro sunt serie sua deturbari, in iis omnibus vertigo fit. 24 porrò addendum & illud, eos, qui surgunt, magis offendi sedentibus. quiescentibus enim humor capitis consistit, & in se permanet, contrà verò iis, qui mouentur, turbatur, & vnum in locum confertim lapsus ciet vertiginem.

ὑπαρχόντων διάστασιν, ἀπὸ πάντων συμβαίνει τοῦτο τὸ πάθος. 24 ἀνιστάμενοι δὲ μᾶλλον ἢ καθίζοντες ἰλιγγιῶσιν, ὅτι ἠρεμούντων συνίσταται τὸ ὑγρὸν ἐν τῇ κεφαλῇ πλέον. ὅταν δὲ κινῶνται, σφαλερὸν γίνεται, καὶ εἰς ἓν μόριον ἀθρόον ἄγον, ποιεῖ τὸν ἴλιγγον.

NOBILISSIMO, ET ERVDITISSIMO HIERONYMO LOMBARDO FRANCISCI FILIO.

LIBELLVM de Vertigine Theophrasti, à me latinè redditum, & commentariis explicatum mitto ad te mi Hieronyme, ita verò mitto, vt sub tuo nomine lucem aspiciat. Non enim ignoras, quantum virtutibus tuis debeam, quantum doctrinæ, quantum affinitati nostræ, quantum amicitiæ. Nam si quæ mihi præter arctissimam affinitatem cum patre tuo viro nobili, atque magnanimo sint necessitudinis officia, velim recolere, tibi tantum debeo, quantum nunquam aut ego soluere, aut tu poteris exigere. Libellus hic physicus est, explicatque non inutiles quæstiones, quas non ignorare æquum est. arbitror enim te non modo perlegisse libros Aristotelis, in quibus rerum naturæ principia, prima corpora illorumque affectiones declarantur, sed & in libris de Animalibus, & in libris de Plantis operam aliquam posuisse. postremò nihil à te alienum existimare, quod naturalis scientia complectitur. sunt autem, quæ scientia hæc pertractat, penè innumera (nihil enim est penè in rerum vniuersitate, quod non physice amplectatur, non agnoscat suum, non doceat), itaque eo libentius perlecturum te libellum hunc facilè spero, quo tibi futurus est gratior propter emendationes meas, & scholia. leges autem non hunc modo, verùm & alios libellos huius philosophi, qui iam in lucem prodeunt à me restituti, & aucti commentariis, quorum singulos cum optimis amicorum dicatos vellem; hunc, qui neque sententiis, neque argumenti præstantia cæteris inferior est, tuum esse volui. accipe igitur, & lege, es enim eo iudicio præditus, quo decet esse Piccolomini viri doctissimi, ac præstantissimi discipulum. propterea si probaris librum, non vereor, quin doctis omnibus probandus sit. Vale.

IN LIBRVM THEOPHR. DE VERTIGINE COMMENTARII & emendationes.

E Vertigine inscribitur hic libellus, græcè περὶ ἰλίγγων. est autem legitimus Theophrasti, quod & ex charactere, & sententiis facile cognoscimus. præterquam quod Diogenis Laertii testimonium, & aliorum veterum id confirmat. Significat vox hæc affectum capitis, quo illud circumuolui videtur, & nonnunquam cum illo, quæ ob oculos obuersantur. Hippocrates in libro de Acutis morbis δίνους vocat, quos aliàs ἰλίγγους. ὁκόσοισι, inquit, τῶν πυρετῶν δῖνοί τε ἀπ' ἀρχῆς καὶ σφυγμοὶ κεφαλῆς, hoc est, quibuscunque febribus vertigines ab initio, & pulsationes capitis. posteriores græci medicinæ scriptores non

res non modo ἴλιγγον appellant affectum, verũ etiã δῖνον & σκοτόδινον & σκοτωματικὸν πάθος. distinguunt autẽ quod aut maior, aut minor est, minóreque δῖνον appellant simpliciter, maiorẽ verò σκοτόδινον: scilicet quòd non modò capitis circumactio est, verum & oculorum obtenebratio, ita vt quicunq; hanc vertiginem patitur, secum quæcunque videt, circumagi existimet. Hippocrates vnum agnouit affectum, & qui illum proximè sequuti sunt & profectò non differt ὁ δῖνος ἀπὸ τοῦ σκοτοδίνου, nisi quod maior hic, minor ille. quod differentiam in essentia rei non facit. Theophrastus de vertigine agit, quatenus est naturalis quædam passio, & intra limites naturalis philosophiæ continetur. neque dico naturalem esse passionem illo sensu, quo accipiunt medici. Nam symptoma præter naturam est, neque potest simul & præter naturam esse, & naturale. sed eo modo quo dicimus effecta omnia, quæ in rerum naturalium ambitu continentur natura constare, & naturalia esse. hoc significato, & morbi & morborum causæ, & affectiones, quæ symptomata dicuntur licet præter naturam hominis sint, quod scilicet incolumi naturæ aduersantur, dicuntur tamen affectus naturales, quod scilicet natura constant naturaliterque homini accidunt. quippè cùm ex quatuor elementorum symmetria constet, ex ametria & excessu aliquo potest variis morbis facilè laborare, quibus natura obnoxia est. hac eadem ratione Aristoteles libro de sensu, & sensibilibus, cum de affectibus iis loqueretur, quæ animæ cum corpore communes sunt, de quibus priuatis egit operibus, naturalem philosophiam docet prima principia sanitatis, & morbi cognoscere. quin & libelli cuiusdam extat principium de sanitate ac morbo, quód Aristoteli tribuitur. in libris historiarum post declaratas animalium differentias, partes, ortus, actiones, mores, affectus etiam explanat, quos vocat πάθη. inter hos autem cuiusque penè insigniorum animalium generis peculiares morbos, quod & Theophrastus fecit in plantis Cum itaque naturalis philosophia inter animalium affectus morbos pertractet, nihil vetat eandem particulatim singulos pene cognoscere, eorumque causas peruestigare. iecit huiusce tractationis principia quædam diuinus Plato in Timæo, quẽ hic philosophus imitatus de pluribus priuatis affectibus libellos edidit, quos pene omnes, præter aliquot fragmenta, amisimus temporum iniuriã. Nã & hic vix effugit naufragium. agit autem de vertigine, non vt illius natura cognita instituat curationem hæc enim medica tractatio est, sed vt eius causis cognitis affectus cognitio simpliciter habeatur, sic enim agere de vertigine possunt physici. Cũ aũt & externæ & internæ causę sint, vtrasq; persequitur philosophus, & externas magis & quoniã libellus problematicus est, cuius penè generis sunt omnes hi libelli, declarat in illo particulatim euenta, quæ ad vertiginem ipsam pertinent, & profectò libellus hic, vt in naturalis scientiæ Encyclopædia exactè intelligẽda, necessarius est, ita in medicina dignus, vt in manib. versetur omniũ. vtinã ita peruenisset integer in manus nostras, vt ab Auctore editus est. & tamẽ quãdo eandẽ & hic cũ aliis fortunã subiit, conabimur eius vulnera si nõ omnino sanare, spleniis saltẽ tegere. & oblinere vt alii possint interim persanare, quibus aut emendatior codex continget, aut erit felicius ingeniũ.

ᵃ οἱ ἴλιγγοι γίνονται, ὅταν ἢ πνεῦμα ἀλλότριον περὶ τὴν κεφαλὴν ἔλθῃ, ἢ ὑγρότης περιττωματική.

Vertigines fiũt, quãdo aut alien⁹ spirit⁹, aut excremẽtitia humiditas caput petierit.

Multitudinis numero vocauit etiam Hippocrates tertio aphorismorum, quemadmodum in libro de acutis morbis eodem numero vocauit δίνους, fortè autem hac ratione, quod licet vnus affectus sit, constat tamen pluribus rotationibus, conuersionibusque, quas putant aspicere, ac pati, qui vertiginem patiuntur. quod ad causam pertinet, eadem pene tradit Galenus. Nam libro tertio locorum affectorum ex commotis in cerebro humoribus inordinato, inæqualique motu vertiginẽ fieri docet. neque modo ex humoribus solis, verum etiam ex vaporibus, qui aut in capite geniti, aut aliunde delati cerebrum opplent, & turbant. in quarto commentario in librum de acutis morbis, fieri ait vertiginem propter inordinatum motum flatuosi spiritus, qui aut in ipso capite ortum habeat, aut aliunde deferatur. in tertio commentario in Aphorismos, ὑγροῦ μετὰ παχέος πνεύματος κινουμένου κατὰ τὴν κεφαλήν, docet vertiginem oriri, hoc est humore aliquo vnà cum crasso spiritu in capite cõmoto. vt igitur vertigo fiat, & humores sint necesse est, & vapores crassi flammosique, qui agitationem faciant. πνεῦμα ἀλλότριον vocat philosopus aut noxium, aut inimicum, aut quod alibi genitum caput impetit. & videtur vertiginem tantum agnoscere κατὰ συμπάθειαν, non autem κατ' ἰδιοπάθειαν. nihil vetat tamen vtramque Nã in ipso capite genitus spiritus motu cietur, & aliquo modo cerebrum impetit. quam quàm absurdum non est, Theophrastum ea, quæ medici exactius considerant, non adeò accuratè tradere, quando etiam Medici non defuerunt, qui non alios flatus spiritusue cerebri turbatores agnouerunt, nisi qui ab inferioribus corporis partibus orti caput impetunt. quod apud Aetium Possidonius videtur voluisse. περὶ τὴν κεφαλήν. lego lubentius ἐπὶ τὴν κεφαλήν nisi ita dicat vt περιστροφήν, hoc est, circumuersionem exprimat. ἢ ὑγρότης περιττωματική. Secundã causam ex antecedentibus vocatis numerat, & tamen hæc non est sine flatibus spiritibusue. ὁ γὰρ τόπος ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον figurate loquitur, hoc est, ὁ γὰρ ἐγκέφαλος. reddit autem rationem, cur caput vertigini sit obnoxium, & mirè exprimit noxii spiritus insidias, quando ait διαδυόμενον. καὶ πρὸς τὰς φλέβας ὠθεῖν κύκλῳ τὸ ὑπάρχον ὑγρόν. Vult spiritum circa venas humorem pellere, quod fieri rationabile est, quando per arterias, aut venas fertur spiritus. Nã & intẽperie inæquali cerebri potest, spiritus ille in cerebro gigni, & à ventriculo aliisue visceribus potest rectà cerebrum petere, vt in ipso cerebri corpore, & humor, & spiritus sit. ὥστε τρόπον τινὰ τὸ αὐτὸ συμβαίνει. Galenus eodem modo loquitur libro 3. locorum affectorum. ἔοικε γὰρ ὅπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἐκ τοῦ περιενεχθῆναι πολλάκις ἐν κύκλῳ, συμβαίνει τοῦτο ἐκείνοις ἄνευ τοῦ περιενεχθῆναι γίνεσθαι. hoc est videtur autem quod aliis cum circumuerrantur, assiduè solet contingere, hoc iis accidere sine vlla circumuersione.

2 ὥστ' οἷον δίνης τινὸς τῆς φορᾶς τοῦ ὑγροῦ μὴ συνεχοῦς ὁμοίως.

Quandoquidem veluti vortex quidam est humoris non eodem modo cohærentis agitatio.

Notandus locus hic est, vt quæ paulò dicuntur infetius, corrupta esse facilè constet. modum autem, quo vertigo fit hunc esse docet. humores non continuos, sed disiectos, (vt ita dicam), interposito flatu intercisos inæquabili motu cieri, partimque antecedere, partim autem sequi. interiectum verò flatum impedire, vt ne cohæreant. atque ita fieri, vt in diuersas ferantur partes inæquabili motu agitatos. sic autem vertiginem fieri. τὸ ὑφιστάμενον ἀντικροῦον ἵστησι τὸ πνεῦμα. hoc est spiritum debemus intelligere, quem, vt dicebat superius, ὠθοῦν ita modo ἀντικρούειν. repellit autem humoris motum in contrarium, atque ita facit vertiginem.

3 αἴτιον δὲ τοῦ μὴ δύνασθαι τὰ ὑγρὰ ῥᾳδίως στρέφεσθαι καὶ δινεῖσθαι διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν, ὅτι οὐ συνεχῆ.

Etenim quod ea, quæ liquida sunt difficilè possunt in vorticem agi, causa est quod continua & cohærentia sint.

In vniuersum dat causam, cur liquida siue humida difficile agantur in verticem. quod scilicet cõtinua sint, & simul cohæreant. vertex autem non fit nisi continuitate intercisa, quod in liquidis non adeò euenit. atque hic planum est & ex iis, quæ dixit, verba hæc mendosa esse ὅτι οὐ συνεχῆ, expungendamque omninò negandi particulam. quod mendum est etiam in simili, quod affert ab ouo. Nam si supra dixit vertiginem fieri, quando humidum simul non cohæreat, planum est, humida continua difficilè conuerti. est igitur τῆς δίνης causa τὸ οὐ συνεχές, quemadmodum τοῦ μὴ δινεῖσθαι, hoc est ne vertigo fiat τὸ συνεχές, hoc est continuum. quod enim continuum est æquabiliter in vnum locum confluit, quod verò continuum non est, inæquabili diuersoque motu agitatum vertiginem facit. fit enim vertigo ab inæquabili humorum, & spirituum motu, quemadmodum docet Galenus.

4 παραπλήσιον γὰρ τὸ συμβαῖνον ὥσπερ ἐν τοῖς ᾠοῖς τοῖς ὠμοῖς. οὐ γὰρ ταῦτα δύναται δινεῖσθαι διὰ τὴν ὑγρότητα.

Non absimile est quod ouis crudis accidit. Nam neque hæc possunt in orbem verti, quemadmodum cocta, propterea quod hæc quidem ab inæquali humore, & in diuersas partes disiecta conturbantur.

Confirmat exemplo crudorum ouorum quod dicebamus. nempè enim in crudis ouis cohærens, continuaque humiditas, in coctis inæquabilitas quædam flatuumque interiectio, proptereaque mouentur hæc, illa autem moueri nequeunt. Aristoteles in sexta sectione problemate quinto quærit, cur ii, qui surgunt, potius quam qui sedent, tentantur vertigine. Cum autem & ille vertiginem ab inæquali humorum motu dicat fieri, affert exemplum crudorum ouorum, in quibus humidum vnum in locum collectum æquabiliter confluit, proptereaque non mouentur. sunt eius verba. διὸ καὶ τὰ ὠμὰ ᾠὰ οὐ δύναται δινεῖσθαι, ἀλλὰ καταπίπτει, κινούμενον δὲ τὸ ὑγρὸν ὁμοίως ἔχει. Quamobrẽ & cruda oua circumuerti nequeunt, sed decidunt, humor autẽ, qui mouetur, vno modo se habet. quod est quod Aristotelem ὁμοίως, vno modo conuertimus sumitur autem pro ὁμαλῶς. Gaza æque transtulit apte quidem, ac benè. etsi alioquin Aristotelis mentem non videatur assequutus. vertit enim. mouenti autem humor se æque expandit. quod neque fidè redditum est, & omninò aliud significat ab eo, quod est in græcis verbis.

5 τὰ δ' ἑφθά, δύνα(ται), διὰ τὸ μὴ ἔχειν.

Locus mendosus est, ac mutilus, quod vel ex eo facilè constat, quòd ratio redditur omninò rei propositæ contraria. in Editione Henrici Stephani locus hic penè integer est, ex illo itaque lacunam impleuimus. διότι τὰ μὲν ὑπὸ ὑγρότητος ἀνωμάλου καὶ οὐκ ἰσορρόπου οὔσης σφάλλεται, τὰ δὲ διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸ σφάλλον ὑφιστάμενον ἑνὸς ὄντος καὶ συνεχοῦς τοῦ ἐντός. primo loco quæ proponuntur, τὰ μὲν, oua cocta licet intelligere, secundo verò τὰ δὲ cruda. hæc enim humorem habent æquabilem, qui in diuersas partes propter æquabilitatem non disiicitur. in his verbis integra videtur sententia, nisi quòd vbi est, τὰ δὲ διὰ τὸ μὴ, legendum videtur τὰ δ' οὐ διὰ τὸ μὴ, vt intelligatur, τὰ δ' οὐ σφάλλεται. Nam cocta eo quod habent τὸ σφάλλον, hoc est humorem inæquabilem, σφάλλεται, cruda verò minimè, propter contrariam rationem. σφάλλεται autem dixit metaphoricè. est enim σφάλλεσθαι, errare, falli, peccare, qui viam ignorãtes huc illuc discursant, σφάλλεσθαι dicuntur, hoc est errare in via. idem accidit ouis coctis, quæ à diuersis humoris motib. agitantur, ac propter illã inæquabilitatem rotantur in orbem. τὸ ἀνώμαλον igitur illud est τὸ σφάλλον, hoc est, quod cõturbat, oua verò ipsa cõturbata, & agitata varie intus σφάλλονται.

6 ἀφ' ὧν δὲ συμβαίνει γίνεσθαι τοῖς τὰ καθ' ἕκαστα περὶ ὧν ἀπορεῦσι πρὸς ταῦτα ἀνάγειν πειρατέον.

Quo

Quo etiam referenda sunt, quæ in singulis rebus ab his accidunt, de quibus dubitatio est.

Ab iis, quæ in vniuersum de vertiginis causis dicta sunt, problemata, quæ particulatim quæri possunt, facilè declarari docet hoc loco.

7 οἷον διὰ τί κύκλῳ περιπατοῦντες ἰλιγγιῶσι.

Qualia sunt, vt cur vertiginem patiuntur, qui in orbem incedunt.

Ponit problemata, quæ paulò pòst singillatim, explicantur. καὶ οἱ μακρόβιοι δὲ μάλιστα, eos qu maximè procero sunt corpore licet intelligere. quod liquet ex solutione, quæ affertur inferius. πάντων γὰρ τούτων καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐν τοῖς πρότερον εἰρημένοις αἰτιᾶται, hæc non esse sine mendo arbitror. videtur enim dura, & non vsitata loquutio. & alibi frequenter non hoc modo vtitur τὸ αἰτιᾶσθαι. libro quarto de plantarum causis cap. 9. ἀλλ' ἀμφοῖν τούτων αἰτιᾶται ἄν τις τὴν ἀσθένειαν δι' ἣν καὶ ἀπείρωντα πρὸς τὸ ἔαρ. ibidem cap. 10. εἰ δὲ τῶν ὀλιγοχρονίων τούτων βαρεῖς ὥσπερ φασὶ τοὺς περὶ λιμίον ἐνταῦθα τοῦ σπέρματος τὴν φύσιν αἰτιᾶσθαι. sic loquuti sunt omnes veteres. vereor itaque quin scripserit Theophrastus, ἡ αἰτία εἴρηται, quod posteà corruptum est in αἰτιᾶται, aut deleto temporis iniuria τὸ εἴρη, aut librarii incuria præterito, aut nõn animaduerso: sed in mendosissimo hoc codice mendorum rationem quærere superuacaneum est. sed quomodo dictam esse causam dicit superius si nondum attulit? sane dictam intelligit potestate. Nam ex iis, quæ supra dicta sunt, facilius est quæstionum propositarum declaratio.

8 εἴπερ γὰρ ὁ ἴλιγγος γίνεται ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ στρέφοιτο, τάχιστ' ἂν καὶ μάλιστα τῶν λοιπῶν ἰλιγγιῴη ὁ ἐγγυτάτω· ἢ ὁ ἐν ἐλάττονι κύκλῳ στρέφων. καὶ ὅσῳ ἂν θᾶττον, μᾶλλον·

Nã si vertigo fit quãdo in eodẽ spacio se vertat aliquis, maximè fieri necesse est, quando proxime & in minori id agat circulo, atq; eo magis, quo celerius.

Aggreditur ad quæstiones, quas proposuit. quod autem sumit euidentissimum est; & à nemine non admittitur, vnde facilè sequitur, quod concludit. Vertigo fit, quando in eodem loci spacio rotamus caput, quò magis autem rotatur, eo magis turbatur cerebrum, & vertiginem patitur magis autem rotatur illi, qui exiguo spacio circumagit caput, & qui celerius. plus igitur etiam vertiginis. vulgatus codex sententiam habet non omninò mutilam, & tamen fragmenta Stephani emendatiora. ex iis igitur emendanda, & restituenda sunt hæc verba.

9 διὸ γὰρ οἱ θέοντες τῶν περιπατούντων, καὶ οἱ ταχέως τῶν βραδέως.

Quamobrem & qui currunt, magis quam qui ambulant, & qui celeriter, quam qui tarde vertigine offendi solent.

Clarum hoc à superiori positione. cursus autem in orbem meminit, quod apud veteres in gymnasiis in vsu esset. quod testatur Antylus medicus in Oribatij collectaneorum libro sexto cap. 22. vocabatur autem περίδρομος. θέουσι γὰρ ἐγκεκλικότες πρὸς τὸ κέντρον. currunt enim ad centrũ inclinantes. docet currentes ad orbis illius centrum, circa quem currunt inclinare, quod manifestum est, eo quod currentes illo semper inclinant, quo currunt, prorsum quidem si antrorsum currunt, in latus autem si in orbem. sic autem in centrum. omnia enim latera æque respondent ad centrum. hoc autem modo fieri, vt circulus currentium oculis ad coni figuram repræsentetur. quod itidem ex eo planum est, quod aspectus siue emissione, siue admissione fiat, coni figura fiat necesse est. basim autem coni esse circulum, vtpote qui sub aspectum cadit, summum autem in oculo esse. Cùm itaque circulus hic currentium obuertetur oculis, proinde erit, atque si quis eodem loco caput circumagat, vnde vertiginem fieri dictum est. proinde autem esse diximus, eo quod quemadmodum à frequenti rotæ cõuersione spiritus ille, qui aspectui inseruit, turbatur, ita vt caput circumagi videatur, ita etiam in circulo illo, qui currentib. dum in gyrum currũt factus. fertur ad oculos, turbatur aspectus non aliter, atque si caput rotetur in orbem. fit hoc simpliciter incursu, qui in orbẽ fit, sed eo magis fit, quo celerius, & propius centrum curritur. sic enim semper comitatur aspectum circulus, qui fit illis, qui in orbem currunt. præterea acutior, quo autem acutior eo magis turbat aspectum. quod eodem loci spacio rotari caput videatur. quod superius notabamus. adde etiam acutiorem fieri in orbem currentibus, quod ad latus currentes inclinant. Sed si longo sunt ac procero corpore inclinabunt magis, acutiore igitur formato cono magis obnoxij vertigini fuerint, qui procero sunt corpore, quos superius vocabat μακροβίους.

10 ἐγγυτέρω γὰρ ἔχει τὴν κεφαλὴν, ὁ μείζων τῆς τοῦ κώνου κορυφῆς.

Nam propinquius habet caput, qui maior est, coni vertici.

Sic legendum. reddit autem rationem, qua fit, vt qui longiori sunt corpore magis patiantur vertiginem. ratio autem ex ea positione manifesta est. vertiginem fieri cum quis eodem loci spatio caput circumagat, quoque magis eodem loco, eo magis fieri. cum autem dictum sit iis, qui in orbem currunt circulum repræsentari in oculos figura conica, ideo ait, eos, qui longiori sunt corpore, & magis inclinant ad centrum propius habere coni verticem ad oculos. sed quo propius, eo maior circumactio optici spiritus, vnde maior cerebri vertigo.

11 καὶ οἱ εἰς τὰ ἀριστερὰ θέοντες, ἔτι μᾶλλον ἴσως νεύουσι, καὶ ὀξυτέραν ποιοῦσι γωνίαν πρὸς τὸ κύκλον. ἐμβριθέστερα γὰρ ὄντα τὰ δεξιὰ πρὸς βιάζεται μᾶλλον αὐτούς, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀριστερῶν.

Qui verò ad læuam currunt, lõge magis reclinant, & ad circulum acutiorem constituunt angulum. cum enim dextera corporis pars robustior sit, propellit magis, & intro agit, quippe læua imbecillior est.

Ab eodem principio alius problematis declaratio. quod autem dicit planum est. Verùm videndum, an qui ad læuam currunt, ideò propiores fiant centro. quod cum dextera corporis pars sit validior læuam intrò pellit. an potius quòd cùm læuam corporis partem nequeamus æque ac dextram mouere, ac regere, facilè accidit, vt ad illam hac ratione inclinemus corpus. maior enim inclinatio fit corporis, vbi minus potest regi, minus autem regitur, si ad læuam moueatur ἰμβεθηκε. γὰρ ὄντα τὰ δεξιά. hoc ex eo manifestum est, quod dexteræ partes calidiores, quod Aristoteles docuit non vno loco, & post illum Galenus.

12 Καὶ ἐὰν μετὰ πολλῶν θέωσι μᾶλλον καὶ θᾶττον ἢ μόνοι.

Et qui cum multis currunt magis, ac citius vertiginem patiuntur, quam si soli sint.

Sic restituimus deleto μή. est autem aliud problema, cuius ratio non eget explicatione, tantùm illud dicere necesse est, eo magis turbari aspectum, quò plura obiecta rotari aspicit. in cursu igitur circulari, qui fit cum multis, & circulus ille ferit oculos, dictum est, & qui circumquaque currunt. hæc igitur obiecta simul in oculum appulsa dubium non est, quin & magis, & citius turbent aspectum. quo turbato spiritus ille, qui in cerebro residet, quem animalem appellant, vnà cum humoribus agitatur, vnde vertigo fit. vt etiam docuit Auctor problematum, quæ falso Aphrodisiensi tribuuntur. ἐν ἡ ὄψις αὐτὴ προσβάλλουσα τοῖς θέουσι. sic loquitur quasi emissione radiorum fiat aspectus. sed ægrè acceptis etiam speciebus, προσβάλλει, hoc est offendit aspectus.

13 οἵ τε γὰρ πλέοντες θᾶττον καὶ μᾶλλον ἰλιγγιῶσιν. ὅταν ἐμβλέπωσι τοῖς κύμασι. ἢ τῶν ὅλων ἄστρων κίνησι.

Quod qui nauigant, & magis & citius vertiginem incurrunt, si aut fluctus aut motus syderum intuentur.

Confirmatio euentus, de quo superius loquebatur ab aliis similibus, quæ ab eadem fiunt caussâ συμβαίνει γὰρ κινουμένην κύκλῳ τὴν ὄψιν κινεῖν τὰ ἐντός, sic loquutus est Archigenes vel Posidonius in lib. sexto Aëtij. τὸ γὰρ ὀπτικὸν πνεῦμα προσπίπτον τῷ περικινουμένῳ τροχῷ κινεῖται, καὶ αὐτὸ συμπεριφερόμενον ἐκείνῳ, καὶ οὕτως ἀνώμαλον, καὶ ταραχῶδη καὶ ἄτακτον τόν τε χυμὸν καὶ τοῦ πνεύματος τὴν κίνησιν ἐργάζεται. hoc est, spiritus enim qui aspectui inseruit, cum in rotam quę circumagitur incidat, mouetur & ipse, vnà cum illo circumactus, sic autem inæqualem, turbulentum, & inordinatum facit & humorem, & ipsius spiritus motum.

14 ἰλιγγιῶσι δὲ καὶ εἰ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ μεγάλα καὶ ἀπότομα ἀποβλέποντες.

Afficiuntur & ii vertigine, qui alta, magna & prærupta loca conspiciunt.

Alia euenta quorum affert rationes, quæ per se claræ sunt, aspectum ait vibrari, & labascere quò longius protenditur, illorum sententiam sequens, qui radiis ex oculis emissis aspectum fieri opinabantur. quod in problematico hoc docendi genere, vt etiam aliàs diximus, absurdum non est. Nam & Aristoteles, qui contrarii dogmatis auctor est in problematis frequentissimè Platonis illud, & Mathematicorum dogma sequitur.

15 τοῖς δ' ἄνω βλέπουσι οὐ συμβαίνει τοῦτο, διὰ τὸ μὴ ὡς ἀποτείνειν μακρὰν ἀλλ' ἀποτέμνεσθαι ἐν τῷ φωτί.

Qui verò sursum aspiciunt ideo non patiuntur, quod in longum non ducatur aspectus, sed lumine deturbetur.

Videtur esse repugnantia. Nam si alta & sublimia dum aspicimus, circumagi nobis videtur, vertiginemque ideo patimur, quomodo sursum aspiciemus, neque idem nobis accidit? an aliud est prærupta altaque aspicere, aliud sursum simpliciter. primo modo obiectum adest aspectus, quod propter altitudinem suam, distantiamque oculorum aciem turbat, quemadmodum etiam accidit, quando ex alto profunda loca intuemur. turbatur enim aspectus & cerebrum commouet. altero modo potest quis sursum simpliciter aspicere, neque vertigine tentari, quod obiectum non adest. sed aer tantum illuminatus, qui perstringere quidem potest oculos, non autem turbare, ac commouere. Hęc ex Aristotelis dogmate de aspectu dicta sunt, quę tamen possunt valere & in alio dogmate, ex quo respondet Theophrastus.

16 γίνεται δ' ἴλιγγος καὶ ὅταν εἰς τοῦτο βλέπωσι συνεχῶς καὶ ἐπατενίζωσιν.

Fit vertigo quando continuè eodem collimemus oculos.

Stephani exemplar non habet εἰς τοῦτο, ego lego εἰς τὸ αὐτὸ lubentius, quam εἰς τοῦτο. ἀτενίζειν est oculos immotos tenere, & rem aliquam fixo obtutu contemplari.

17 διότι τὰ ἐν τῷ κινεῖσθαι σωζόμενα, διΐστησι καὶ ἡ στάσις τῆς ὄψεως, διάστασις ἑνὸς μορίου· καὶ τἄλλα τὰ συνεχῆ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ διΐσταται. διϊστάμενα δὲ καὶ χωριζόμενα τὰ βαρέα, καταβαρύνει καὶ ποιεῖ τὸν ἴλιγγον.

Quod quæ agitata seruantur status deturbat ac dissipat. obtutus.n.oculorum alterius partis est disiectio, & quæ in cerebro continua sunt disiecta separataq;, quæ ex iis grauiora sunt, præponderant, & vertiginem inferunt.

Ratio est, cur immotis oculis vertigo fiat. Nam & oculi natura motum aliquem habere debent, & spiritus ille, qui aspectui seruit, motione seruatur moderata, obrutu autem firmo ac immoto laborat, & hebescit. hoc modo & animalis ille spiritus, qui in cerebro est, non sine aliquo motu leui placidoque potest consistere. qui tamen quemadmodum intensis cogitationibus, ira in immoto aspectu turbatur, & de statu deiicitur, καὶ ἡ στάσις τῆς ὄψεως διάστασις ἑνὸς μορίου. fixus oculorum aspectus fatigat animalē spiritū, à quo vertigo fit. Notandæ vero voces στάσις διάστασις, ἑνὸς μορίου, hoc est τοῦ ἐγκεφάλου. quid si legamus ἑνὸς μορίου. καὶ τἄλλα τὰ συνεχῆ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ διΐσταται. declarat quæ sit ἡ τοῦ ἐγκεφάλου διάστασις. Cum enim spiritus in cerebro moderato motu gaudeant, quando immoti permanent humores agitati vertiginem inferunt. τὰ γὰρ πεφυκότα. rursus repetit vniuersalem sententiam. & porrò spirituum eadem conditio, atque ignis est: sunt enim & illi natura ignei: ille nimio motu extinguitur, nullo tabescit, moderato seruatur, & permanet. idem itaque & spiritibus accidit.

18 εἰ δὲ μὴ, καθάπερ καὶ Ἡράκλειτός φησι, καὶ ὁ κυκέων συνίσταται κινούμενος·

Hæc verba mendosa esse vel ex eo facilè constat, quod voces hæ εἰ δὲ μὴ; contrarium aliquid deberent inferre. at nihil inferunt. adde imperfectam esse omninò sententiam, nisi tamen fortè legatur κινούμενα, non aūt κινούμενος. quod scio nō nullis placuisse. Sed ita inepta est ōinò, ne dicā, nulla sententia. accedit quòd Cyceonis exēplū nihil ad rem faceret. tota.n. eius natura ἐν τῷ κυκᾶσθαι, h.e. in turbando, & agitando, vnde etiam nomen habuit, cum res ita sit, legendum arbitror εἰ μὲν δὴ καὶ ὁ κυκέων συνίσταται κινούμενος. vt sit confirmatio sententiæ in vniuersum propositæ ex Heracliti auctoritate. Notum autem ex Aristotele, quarto Metaphysicorum, Heraclitum in omnibus rebus perennem posuisse motum. poterat igitur exemplo Cyceonis vti, hoc est ita res etsi in continuo motu sint, seruari tamen, vt Cyceonem semper agitatum. porrò quid Cyceon sit, vel ex Homero licet intelligere, pene enim in prouerbium abiit Homericus Cyceon. Sunt eius versus ex λ. Iliados.

Τοῖσι δὲ τεῦχε κυκειῶ ἐϋπλόκαμος Ἑκαμήδη
Τὴν ἄρετ' ἐκ Τενέδοιο γέρων ὅτε πέρσεν Ἀχιλλεύς.
Θυγατέρ' Ἀρσινόου μεγαλήτορος.

Fuit autem potio ex farina, caseo, ac vino. quòd idem Homerus paucis interpositis aperit.

Ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
Οἴνῳ Πραμνείῳ ἐπὶ δ' αἴγειον κνῆ τυρὸν
κνήστι χαλκείῃ ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε.

Meminit huius potionis Hippocrates in sexto Epidemiorum segmento sexto, quo loco Galenus annotat Cyceonem esse potionem, in qua est & τροφὴ καὶ πόμα, hoc est cibus, & potus. in quo quidem misceri cum vino alia, atque alia, tamen communiter vinum admisceri solitum. Erotianus potionem interpretatur μετὰ ἀλφίτων τεταραγμένην, hoc est cum farina agitatam. Eustathius adnotat apud Homerum Cyceonem esse ὡς ὑγρόν τι καὶ πόσιμον καὶ οἷον ζωμὸς ῥοφητός, liquidum & potulentum, & tanquam ius sorbilem. in libro secundo de Diæta non vnius generis Cyceonem facit Hippocrates. Sunt autem eius verba. κυκεὼν δὲ μόνον ἐφ' ὕδατι μὲν ψύχει καὶ τρέφει, ἐφ' οἴνῳ δὲ θερμαίνει καὶ τρέφει, καὶ ἵστησιν, ἐπὶ μέλιτι δὲ θερμαίνει μὲν ἧσσον καὶ τρέφει, διαχωρεῖ δὲ μᾶλλον ἢν μὴ ἄκρητον ᾖ τὸ μέλι. hoc est Cyceon in aqua solum refrigerat, & alit, in vino autem calefacit, & alit, & aluum sistit, in melle verò minus calefacit, & alit, magis autem aluum subducit, nisi merum mel fuerit. variis igitur modis pro arbitrio parabatur. fundamentum vero eius polenta fuisse videtur aut farina triticea, cui caseum, mel, vinum admiscebāt. quin & herbis quibusdam admistis parari solitum à nonnullis legimus in quibusdam veterum glossariis. Nonius Marcellus cinnum potionis genus interpretatur ex multis liquoribus confectū, cuius meminit & Cicero in libro, qui orator inscribitur, quæ non alia fuerit, quàm Cyceon. Sed vt ad rem veniamus. Cum tota Ciceonis natura in agitatione, & commistione consistat, optimè dicetur agitando συνίστασθαι. Sic autem simile erit rei propositæ valde accommodatum. καὶ τἄλλα τὰ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ συνίσταται, legendum διΐσταται. sequitur enim καὶ διϊστάμενα δέ.

19 ποιεῖ δὲ καὶ ἄλλη τις ἐναντίωσις, ὡς δοκεῖ οἷον ἡ τῆς ἐνδείας καὶ τῆς πληρώσεως.

Sunt & aliæ pugnantes, vt videtur, vertiginis causæ, inanitio, inquam, & repletio.

Repletio & inanitio contraria sunt, & tamen idem ab iis effectus oritur, quemadmodum & suprà à statu, & motu, etsi non eadem ratione. ἔνδειαν vocat, quam, & ἀσιτίαν appellant. in hac autē aut excrementa è proximis venis à ventriculo trahuntur, quæ possunt caput facilè percellere, & & vertiginem inducere, quod genus vocat σύντηξιν, hoc est colliquationem. aut potest bilis quæ in ventriculo est, acrior subinde fieri, à qua exhalante non modo vertigo fiat, verum & conuulsio & epilepsia. Nota est apud Galenum libro sexto locorum affectorum Grammatici historia, qui vbi inediam patiebatur in epilepsiam incurrebat. omnino autem biliosi habitus homines nō possunt inediam ferre sine discrimine. potest & bilis non modo in ventriculo esse ab initio, quæ exhalatio-

ne caput affligat. verùm etiam à iecore confluere, qui confluxus potest σύντηξις aliquo modo dici, cum præter mediam incalescit magis corpus calore acutiore reddito, & sanguis bilescit.

20 ὥστε πλήρεις γίνεσθαι τοὺς πόρους.

Et in repletione, & inedia vaporibus oppletur caput, oppletum autem turbatur vertigine, sed in repletione nota est causa, à multa enim alimenti copia crassi vapores sublati cerebrum turbant. de inedia dictum est supra. πλησμονὴν, vocat repletionem. Hippocrates non modo πλησμονὴν, verum & πλήρωσιν.

21 ἀνιοῦσα γὰρ.

Modum explanat vertiginis à replerione. Locus autem mendo fœdatus est. Stephani fragmentum sic habet. ἀνιοῦσα γὰρ παρ' αὐτὰ. ego aut omnino deleo τὸ παρ' αὐτὰ & τὸ ταῦτα, aut scribo αὐτὴ, vt intelligatur ἡ περίπτωσις. est autem sententia, vapores crudos à repletione caput inuadere, qui sursum deorsum lati spiritus naturales circuitus perturbent disiectis aũt spiritibus humoribusq; turbatis vertiginẽ fieri, satis supra declaratũ est. τὰς περιόδους intelligit circuitus naturales spirituũ cerebri. illos enim dixit superius non posse sine motu seruari, vt mirari satis nequeam illos, qui ταῖς περιόδοις malunt legere, nescio quos circuitus vaporibus tribuentes.

22 ὅταν γὰρ μὴ δύνηταί τις τοὺς στρωτῆρας ἢ [τὰς] δοκοὺς ἀριθμεῖν, τὸν μὲν οὔπω κεκαθάρθαι, τὸν δὲ μεθύειν φασίν.

Vt quando quis nequeat trabes & laquearia numerare, ille quidem nondum purgatus, hic autem censeatur ebrius.

Sic emendandus, & legendus locus hic. porrò quòd vertigo accidat ebriis, planum est; non ignotum etiam vnde accidat. & alioquin Aristoteles in tertia sectione problemate nono rem explicauit reddita causa. quod ad illos attinet, qui purgans medicamentum sumpserunt; sciendum est illos vertigine commoueri, turbato cerebro tum à vaporibus, qui à medicamento elati caput impetunt, tum ab humoribus agitatis medicamenti vi. turbari autem cerebrum donec purgatione peracta sedatisque humoribus, purgatisque succis noxiis, spiritus animales tranquilli redditi sint, eodemque modo spiritus oculorum tranquilli ac synceri in re, quæ sub aspectum cadit, minimè fallantur. quod facilè accidit ebriis quidem à crapula, iis verò qui purgantur, & ab humorum agitatione, & à medicamenti vi. Notandum autem non id in omni purgantium medicamentorum genere accidere, sed in illo præcipuè, quod validè agitando corpus euacuat, quale scammonium, colocynthis, vterque Helleboris, granum Cnidium, Elaterium, Euphorbium. ex hoc loco sumpsit Auctor problematum libro secundo problem. 33. quæstionem, quam declarat, quærens enim cur in purgationibus, quando qui purgantur possũt trabes numerare, rectè purgati iudicantur. respondet id fieri quod purgans medicamentum motis humoribus, & ad ventriculum attractis, vaporibus opplet cerebrum, quamobrem spiritus tum qui rationi seruiunt, tùm qui aspectui, cùm puri non sint, inæquales & vident & iudicant trabes, atque in numero falluntur, post purgationem autem puri redditi, & aspectui speciem reddunt veram, & rationi, vt ne fallantur. aspectus inquam in videndo, ratio autem in iudicando.

23 τοὺς στρωτῆρας ἢ δοκούς.

Sic legendum. omnino aũt locus hic multis mendis inquinatus est. sunt στρωτῆρες, vt ait Suidas, τὰ μικρὰ δοκίδια τὰ ἐπάνω τῶν δοκῶν τιθέμενα. Vitruuius tigna transuersaria videtur appellasse lib. decimo. ἡ ὑγρότης γὰρ ἡ ἀλλοτρία. sic sanauimus locum hunc. sub ὑγρότητος autem nomine, & vapores & halitus licet intelligere. vocat autem ἀλλοτρίαν, quemadmodum & libelli initio.

Πνεύματος ἢ ὑγρότητος γίνεσθαι πλῆθος. hic optimè πνεῦμα posuit & ὑγρότητα, subdidit autem τῶν ὑπαρχόντων διάστασις, hoc est illorum, quæ in cerebro sunt disiectionem, quod etiam ex hac sola, etiamsi aliũde aut humor aut vapor nõ aduenerint, facilè vertigo fit. τὴν διάστασιν autẽ hoc in loco circũscripsimus potius quã è verbo cõuertimus. aut quæ in cerebro sũt, serie sua deturbari, vt esset planior sẽtẽtia.

24 ἀνιστάμενοι δὲ μᾶλλον ἢ καθίζοντες ἰλιγγιῶσιν, ὅτι ἠρεμούντων συνίσταται τὸ ὑγρὸν ἐν τῇ κεφαλῇ. ὅταν δὲ κινῶνται, σφαλερὸν γίνεται, καὶ εἰς ἓν μόριον ἀθρόον ἄγον, ποιεῖ τὸν ἴλιγγον.

Porrò addendum & illud, eos, qui surgunt, magis offendi sedentibus. quiescentibus enim humor capitis consistit, & in se permanet, contrà verò iis, qui mouentur, turbatur, & vnum in locum confertim lapsus ciet vertiginem.

In problematum sectione sexta redditur ratio. ὅτι ἠρεμοῦσι τὸ ὑγρὸν εἰς ἓν μόριον ἀθρόον ἀποκλίνει, quod quiescentibus vnum in locum humor confluit, vt videatur non omnino eadem dicere Theophr. Aristot. eius enim sententia est propterea, qui surgunt tentari vertigine quod cum iis quiescentib. in certum quendam cerebri locum humor collectus est, dum surgunt. humor agitatur, ab agitatione autẽ vertigo fit. Contrà vero quiescentes non tentari, quod ab agitatione illa cessat humor, dum æquabiliter digestus est. æquabiliter igitur humorem digestum à motu, in quiete sedare cerebrũ. cõtrà disiectũ perturbare. etsi autem Arist. sententia cũ huius philosophi sẽtẽtia possit aliquo modo conuenire, simplicius tamẽ, & clarius hic. Notum enim est à quiete sedari humores, & spiritus, qui in motu sunt. Cõtrà autem agitari, ac perturbari à motu & agitatione, cum prius in quiete fuerint.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΚΟΠΩΝ.

THEOPHRASTI DE LASSITVDINIBVS.

DANIELE FVRLANO interprete.

[1] ΕΝ τίνι ποτ' ὁ κόπος [ἢ] τίσιν ὡς πρῶτον, πότερον ὡς Ἐπιγένης ὑπέλαβε ἐν φλεβὶ καὶ νεύρῳ, ἢ μόνον ἐν νεύρῳ. τοῦτο γὰρ καὶ ἡ κίνησις ἡ ὑπερβολὴ συντήξεως διακινεῖ. [2] καὶ ἁπλῶς οὗπερ πόνος, αὐτοῦ καὶ ὁ κόπος. διὸ καὶ ἀεὶ βαρύνεται ὁ κοπιῶν· εἰ οὖν τὸ νεῦρον μὴ δεκτικὸν ὑγρότητος, οὐκ ἂν ἐνταῦθα ὁ κόπος εἴη κατὰ φύσιν. εἰ δὲ ὁ κόπος ἐξαλλαγή τις, ἄτοπον εἰ μὴ δι' ὧν ἡ κίνησις καὶ ὁ πόνος, ἐν τούτοις καὶ ὁ κόπος. [3] ἀλλ' ἐκ τῆς κινήσεως ἐπιρροὴ τῆς συντήξεως εἰς αὐτὰ ταῦτα καὶ τὰς καμπάς· ἅπερ μάλιστα βαρύνονται καὶ κοπιῶσι. λέγουσι δὲ καὶ τὰς σάρκας καὶ ὅλον τὸ σῶμα κοπιᾶν. ὅθεν καὶ [4] τοὺς ὀστεοκόπους ὀστάγρας καλοῦσιν. εἰ δὲ ἐν ὀστοῖς ὁ κόπος, πότερον ὡς κινοῦσιν ἢ κινουμένοις, ἢ ὡς ἐπιρροὴν δεχομένοις; ἢ οὐδὲν κωλύει τρόπον τινὰ ὡς ἄμφω. καὶ γὰρ κινούμενά πως καὶ δεχόμενα κατὰ τὴν ἐπιρροήν. ὅταν γὰρ εἰς τὸ ἐντὸς διίκηται διὰ πλῆθος τοῦ πόνου, τοῦτ' ἐν τοῖς ὀστοῖς κόπος. [5] ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ σαρκὶ καὶ ἐν ὅλοις τοῖς σώμασιν· ὃ δὴ καλοῦσι συγκεκόφθαι. ὃ διαδοθέντος συμβαίνει τοῦ πόνου πρὸς ἅπαντα τὰ μέρη. καὶ μάλισθ' οἷς ἄν τις ἐνεργῇ, καθάπερ τοῖς ἄνω καὶ κάτω. καὶ αὐτῶν τούτοις μορίοις τισί, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς σκληροκοιτίαις· ὡς δ' ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐν τοῖς καμ-

[1] IN qua ſit corporis parte laſsitudo, quæſtio eſt. an, vt Epigenes exiſtimauit, in venis, & neruis, an tantum in neruis. hos enim & motus, & nimia liquatio corporis agitat. [2] in ſumma vero vbi labor, ibi & laſſitudinẽ oportet eſſe: Nam & qui laborat grauatur continuè. quòd ſi nerui nequeũt humorem ſuſcipere, non conueniet illorũ naturæ defatigatio. Verum ſi laſſitudo commutatio quædam eſt, abſurdum alioquin eſt, iis non attribui partibus, quibus & motus peragitur, & ſentitur dolor. [3] Cæterum ex motu colliquationis impetus in eas labitur, & in articulos, quippe qui & grauantur maximè & fatigantur, aiunt porro & carnes & vniuerſum delaſſari corpus. [4] vnde & oſſium laſſitudines ὀστάγρας nominant. quod ſi fatigantur oſſa, quærendum an vt mouentibus id accidat, an vt motis, an vt humorũ fluxũ ſuſcipientibus. an nihil impedit vtraque ratione aliquo mòdo id accidere. Nam & mouentur & confluxum humorum accipiunt. Nam quando propter multũ dolorẽ intrò fluxerit, in oſſib. defatigatio eſt: [5] ſiquidẽ & in carne, & in toto ferè corpore, quod dicũt confringi, atque diſrũpi: id quod accidit quando in oẽs partes dolor diſtribuitur, & quib. præſertim operatur aliquis, vt ſupernis & infernis partib. atq; hatũ nonnullis. quemadmodũ & in durioríb. ſtratis accidit. at-

que vt semel expediam, cum colliquatio lapsa sit aut in neruos, aut in articulos, in iis praesertim partibus, quae flectuntur, & quae neruosiores sunt, exinde grauitas, & defatigatio fit. vnde nemini aut venter, aut caput fatigatum est. [6] an etiam quocunque modo confluxerit humor, lassitudo omnino fit? Non enim propter motum solum, cum necessarium non sit, vt lassitudo à motu sequatur, sed vt magis. [7] Nam & sedentes, & stantes, & cubantes aiunt multi lassitudinem persentire. & in eodem situ corporis permolesta pressio est: est enim veluti fractio quaedam, & contusio. [8] Nonnunquam & à repletione, à destillatione, à vigilia dicunt defatigatione grauari. repletio enim humoris est, qui corpus occupat. Vigilia autem nutritionem turbat, & impedit. destillatio vero, quę καταῤῥους dicitur, manifesta quaedam liquefactio est, aut vt simpliciter dicam humiditas. [9] est ne igitur affectio haec lassitudo, an cruditas? quae & à somno sequi solet. Nam colliquatione grauantur: an nihil impedit pluribus causis lassitudinem fieri? quandoquidem & exsiccata corpora nullo humore lassantur, & illa sane maxime afficiuntur, vt ita dicam, nisi quis vbi labor est, ibi liquationem esse dicat. [10] Nam cum simpliciter humoris fiat confluxio aliqua; non statim lassitudo fit; vt iis, qui aquam habēt inter cutem, dum sedent, & pedes tumescunt, & genua. Non enim cum humorem plenū, & graue corpus sit, lassitudo sequitur: hoc enim flantibus Austris, omnibus pene videtur accidere. atque haec distinguere nō admodum difficile est. [11] Verum curationes videri possint, & sibi, & affectibus ipsis contrariae, vt ea curatio, quae & balneo, & potu humectare corpora studet: siquidem ab humiditate, & colliquatio affectio est, & labor laborem soluit, vt est in prouerbio: quamquam contrariae inter se non sunt: aridum enim, & tabescēs corpus opus habet, vt mollescat, & humorem excernat noxium pluribus locis, & per carnem & per vesicam, motus vero, & exercitatio liquationem omnē absumit, & digerit: [12] quamq̃ nō omnib. curationes eiusmodi adhibere oportet, sed iis, quibus principia aut magna non sint, aut nō à magnis profecta causis. [13] porrò

quae

πολυμύοις μέρεσι μάλιστα καὶ νευρωδεστάτοις. ὅταν τις σύντηξις ἐπὶ τὰ νεῦρα καὶ τὰς καμπὰς ἔλθῃ, καὶ ἡ βαρύτης ἀπὸ ταύτης. διὸ καὶ οὐδεὶς πώποτε τὴν γαστέρα ἐκοπίασεν, οὐδὲ τὴν κεφαλήν. [6] ἆρα δ' ὅταν καὶ ἄλλως πῶς ἡ ὑγρότης ἐπιρυῇ, πάντως κόπος. οὐ γὰρ ἀεὶ ἔτι διὰ τὴν κίνησιν. ἢ τοῦτο μὲν οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλὰ μᾶλλον πόνος τις ἀκολουθεῖ. [7] καὶ γὰρ καθήμενοι καὶ ἑστῶτες καὶ κατακείμενοι, φασὶ κοπιᾶν· καὶ ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι καὶ ἡ πίεσις ἐπίπονος· οἷον γὰρ θλῖψις καὶ πληγή τις. [8] ἀλλ' ἐνίοτε δὴ καὶ ὑπὸ πλησμονῆς καὶ ἀγρυπνίας καὶ ὑπὸ κατάρρου φασὶ κοπιᾶν. ἅπαντα δέ πως καὶ ταῦτα πλῆθος ὑγρότητος. ἥτε γὰρ πλησμονὴ κρατοῦντος τοῦ σώματος· ἥτε ἀγρυπνία κωλύει τὴν θρέψιν. ὅ τε κατάρρους, φανερά τις σύντηξις, ἤ, ἁπλῶς εἰπεῖν, ὑγρότης. [9] πότερον οὖν κόπος ταῦτα, ἢ ὠμότης, ἢ διάθεσις; ὥσπερ καὶ ἐκ τῶν ὕπνων συμβαίνει· βαρύνονται γὰρ διὰ τὴν σύντηξιν, ἢ οὐδὲν κωλύει διὰ πλείους αἰτίας γίνεσθαι τὸν κόπον. ἐπεὶ ἐνίοτε καὶ κατεξηραμμένου τοῦ σώματος καὶ οὐδεμιᾶς ὑγρότητος ὑπαρχούσης, ὅμως κοπιῶσι· καὶ μάλιστά γε, ὡς εἰπεῖν, οὗτοι· πλὴν εἴ τις ἐν τούτοις τοῖς μέρεσι λέγει τὴν σύντηξιν ὑπάρχειν· ἐπεί, ὅταν γε ἁπλῶς ὑγρότητος ἐπιρροὴ γένηταί τις, οὐ πάντως κόπος. [10] ὥσπερ τοῖς ὑδρωπιῶσι τοῖς ἐπὶ καθέδρας, ὧν τὰ γόνατα καὶ οἱ πόδες οἰδοῦσιν, οὐδὲ γὰρ ὅλως ὅταν ὑγρανθῇ καὶ βαρυνθῇ τὸ σῶμα. σχεδὸν γὰρ πᾶσι τοῦτο συμβαίνει ἐν τοῖς νοτίοις. ταῦτα μὲν [γὰρ] οὐκ ἄγαν διαιρεῖσαι χαλεπόν. [11] αἱ δὲ θεραπεῖαι δόξαιεν ἐναντίαι πως εἶναι καὶ τῶν παθῶν καὶ ἑαυτῶν· οἷον ἥτε καθυγραίνουσα καὶ λουτροῖς καὶ πότοις· εἴπερ ἐν ὑγρότητι καὶ συντήξει τὸ πάθος. καὶ τῷ κόπῳ λύουσα τὸν κόπον κατὰ τὴν παροιμίαν. οὐκ εἰσὶ δ' ἐναντίαι. καὶ γὰρ μαλάξεως δεῖται τὸ κατάξηρον καὶ συντετηγμένον. καὶ κατὰ πλείους τόπους ἔκκρισιν ἐποίησε τοῦ λυποῦντος, καὶ κατὰ σάρκα καὶ κατὰ κύστιν· ἥτε κίνησις καὶ ὁ πόνος, ἅπαν ἐξήρανε τὸ σύντηγμα καὶ ἐξέπεψε. [12] οὐχ ἅπασιν δὲ πάντως αἱ τοιαῦται τῶν θεραπειῶν· ἀλλ' οἷς μὴ μεγάλαι μηδ' ἀπὸ μεγάλων αἱ ἀρχαί. [13] τὰ δ' ἀντίτυπα καὶ σκληρά, μᾶλλον ποιεῖ κόπον· καὶ ἐν πορείᾳ, καὶ ἐν δρόμῳ, καὶ ἐν κατακλίσει καὶ ἐν

καθέδρα, διὰ τὸ μᾶλλον ποιεῖν πληγὴν καὶ ἐπίθεσιν. τάχα δὴ ἴσως καὶ τὴν συντονίαν πλείω· κοπιαρώτερον δὴ ἂν τὸ τοιοῦτο δόξειεν. ἀλλ' ἔν γε ταῖς καθέδραις καὶ ταῖς κατακλίσεσι, τὸ ὑπεῖκον καὶ ἐνδιδὸν, ὅταν ἅπαξ λάβῃ τὸ βάρος, οὐκ ἔτι ὑπείκει. ὥστε καὶ τοῦτο ἐχρῆν ὁμοίως ἀποπιέζειν. οὐκ ἔτι δὲ τοῦτ' ἀληθές· ἀεὶ γὰρ ἔχει πως τὰ τοιαῦτα ἔνδοσιν ὡς πιεστὰ τῇ φύσει. καὶ ἐπεὶ δῆλον ἐν τῷ πλείονι χρόνῳ ὑπείκειν ὑποκείμενον· ὅτι τοιοῦτον· τινὰ δὲ ἀπίεστα, καὶ μηδὲν ἐνδιδόντα τῇ θλίψει, ποιεῖ τὸν κόπον. 14 ἔτι κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τἄλλ' ἐνδίδωσι, καὶ ποιεῖ τινα μεταβολὴν τάδε. οὐ διὰ ταῦτα δέ πως. καὶ τὰ ἐπίπεδα, τῶν κοίλων κοπιαρώτερα· καὶ κατάκυρτα, τῶν ἐπιπέδων. ἡ γὰρ θλίψις, σφοδροτέρα ποιεῖ καὶ μείζω τὸν πόνον, ἐφ' ἕνα τόπον ἀθροιζομένου τοῦ βάρους· τὸ μὲν οὖν κυρτὸν, τοῦ εὐθέος· τοῦτο δὲ μᾶλλον τοῦ κοίλου. 15 διότι δὲ τοὺς μηροὺς ἢ τὰς κνήμας μᾶλλον κοπιῶσιν, ὅτι μάλιστα ὁ πόνος τῆς τοῦ συνεχοῦς διάστασις· συνεχέστερος δὲ καὶ συμφυέστερος ὁ μηρός· ἅμα δὲ καὶ ἡ τῶν ἰδρώων διάστασις. καὶ ἐν τούτῳ καὶ ἐγγυτέρω τοῦ τόπου τοῦ ἔχοντος τὸ περίττωμα. διόπερ ἂν ὑπερβάλλῃ τῇ θερμότητι διὰ τὴν κίνησίν τε [συσπῶσιν οἱ μηροὶ] μᾶλλον καὶ πλεῖον. ὅτι δὴ ἡ ἀνάρτησις ποιεῖ συμπαθεῖαν τῶν νεύρων καὶ φλεβῶν καὶ ἐκ τῶν βουβώνων δῆλον· πληγέντων γὰρ τῶν κάτωθεν, ἐνταῦθα βουβῶνες. 16 διότι δὲ καταβαίνοντες μὲν κατάντη, τοὺς μηροὺς μάλιστα πονοῦσιν· ἀναβαίνοντες δὲ, τὰς κνήμας, ὅτι κατὰ μὲν τὴν ἀνάβασιν ὁ πόνος περὶ αἴρειν τὸ σῶμα. φορτίον γὰρ γίνεται· ᾧ ἱκανὸν οὖν ἅπαν ἐπίκειται τὸ βάρος, καὶ ᾧ αἴρομεν, τούτου μάλιστα ὁ πόνος. ἡ δὲ κνήμη τοιοῦτον. ἔσχατον γὰρ ἔχον μῆκος, καὶ οὐχ ὥσπερ ὁ ποὺς πλάτος. διόπερ σαλεύεται· καθάπερ οὖν ὑπὸ τοῦ βάρους τὸν ὦμον μάλιστα πονοῦσιν, ὥστε ἐπὶ τούτῳ ἔχουσι τὸ βάρος· ὁμοίως καὶ τὰς κνήμας. ἐν δὲ τῷ καταβαίνειν ὁ πόνος περὶ ἐπιπίπτειν τὸ σῶμα καὶ παρωθεῖν παρὰ φύσιν. ὥστε καὶ ᾧ μάλιστα ἐπιπίπτει καὶ σαλεύει, τούτῳ μά-

quæ ſolida ſunt, & dura magis inferunt laſſitudinem & in ceſſu & curſu, & ſeſſione, & accubitu. premunt enim magis, & refrangunt maiori contentione, id quod defatigationis eſt cauſa. Verum in ſeſſione, & accubitu quod cedit, & refractarium non eſt, quando ſemel ſuſcepit graue corpus, non amplius videatur cedere, quin oporteret fortaſſe, & hoc cōtrà premere ac reniti: hoc autem verum non eſt, nam huiuſce generis ſtrata ſemper cedunt, naturaq; non renituntur. quod ſi ita eſt, perſpicuum eſt, quod ſuppoſitum eſt multo temporis ſpacio cedere, & non reniti. ſunt cōtrà alia, quæ cum renitantur, & minime cedant compreſſioni laſſitudinem faciunt. 14 ad hæc & in motu & in conuerſione ſunt, quæ cedant, & alicuius mutationis cauſæ ſunt: quamquam propter hæc non videatur id pene contingere. porro in planis quam in concauis laborioſius accubamus, & in conuexis quam in planis. Nam & maiorem & vehemētiorem laborem infert preſſio, cum ad vnum locum pondus corporis collectum ſit. fatigat autem conuexum magis, quam rectum; hoc autem magis, quam cauum. 15 Quod autem fæmora magis quam crura delaſſentur, inde eſt, quod dolor continui corporis eſt diuiſio, fæmur autem, & magis continuū, & vnitum eſt: præterquam quod & neruorum fit ſolutio tum in hoc, tum prope locum, in quo excrementum continetur, vt ſi propter agitationem nimium concaluerit, & plus, & ocyus attrahant ab eo fæmora, quā tibiæ. quod enim in crurum ſuſpenſione, & venæ & nerui ſimul perpetiantur bubonum tumores indicio ſunt: Nam etſi infernæ partes percuſſæ ſint, hi nihilo ſecius intumeſcunt. 16 Cæterum cur deſcendentibus fæmora fatigantur, aſcendentibus vero tibiæ, cauſa eſt, quod in aſcenſu laboratur attollendo corpore. hoc enim tanquam onus eſt: quamobrem illud quod ſuccūbit oneri, & attollit corpus defatigetur neceſſe eſt: hoc autem tibia eſt, quæ cum extrema ſit, longitudinemque habeat, non autem latitudinem, vt pes, minus propterea firma eſt, ſed loco mouetur, & cedit. quod igitur accidit, vt pondere laborent humeri, illud & tibiæ ſimiliter euenit. verùm

in descendẽdo labor est, quod corpus se demittit, & contra naturam propellit, vt ideo ea pars laborare videatur, quæ se maxime demittit, & mouet. ergo quẽadmodum in ascensu labore afficitur tibia, ita in descensu femur, quod totum corpus attollit, & mouet. eum autẽ quæ grauia sunt deorsum ferantur, difficilius est ascendere, quam descendere. incurrunt verò maius periculum partes, quæ circa thoracem sunt, quam quæ infra, eo scilicet, quod loco, in quo spiritus continetur, propinquiores sunt. contingit igitur citò inflammari, atque hoc febris est. Sed inflammatio, quæ à cruribus oritur longius abest, & citius etiam extinguitur. 17 porro laboriosius est bracchia inani motu iactasse, quam lapidem, aut aliud tenendo pondus: quod inani motu vehementer laboret, & conuellatur: nullibi enim nititur bracchiũ, quo modo nititur eius, qui iacit pondere, quod manu comprehendit. 18 quẽadmodum alteribus Quinquertio melius saltat, quam sine iis, & qui currit, melius currit, si manus quatiat, quam si non moueat. Nam qui minus moueat conuellitur facile propter grauitatem. 19 sane breues ambulationes longis, & æquales inæqualibus maioris laboris causæ sunt, quod in iis sæpius gradum sistar aliquis necesse est: hoc autem in eadem corporis habitudine facere laboriosum, & difficile est. Neque illud aduersatur nobis, quod æqualibus locis potius defatigantur, ocyus autem currunt, quam inæqualibus: fatigat enim magis eadem habitudinis ratio, atqui incessus velocior ille est, qui æquali tempore minorem habet sublationem. huiusmodi autem est, quæ æquali loco fit. æquali igitur loco sublatio ac positio crurum exigua, & frequens est, in æquali cõtrarium. 20 quod aũt singulis passibus fit, in multis multum fiat, necesse est. 21 quod vero longiores ambulationes & æquales magis fatigent inæqualibus, & breues minus quam longæ, causa est, quod multa motio laborẽ infert: est enim vehemens & penè conuellens: multa autẽ est, quæ & continua est & vna. contrà vero in decliuibus locis & longis mutationes quietis causa sunt, cæterum in planis habitudinis similitudo neutiquam reficit, sed & ipsa adiuuat, vt motus continuus sit. Verum quando breuis sit ambulatio non fa-

λιστα καὶ ποιεῖ τὸν πόνον. ὡς οὖν ἡ κνήμη ἐν τῷ ἀναβαίνειν κακοπαθεῖ, οὕτως ὁ μηρὸς ἐν τῷ καταβαίνειν, ἐξαίρων τὸ σῶμα ὅλον. ἁπλῶς [τε] τὰ βάρη κάτω φέρεται· ὥστε χαλεπώτερον τὸ ἀναβαίνειν τοῦ καταβαίνειν. χαλεπώτεροι δ' οἱ περὶ τὸν θώρακα τόποι τῶν κάτω. διότι ἐγγυτέρω τοῦ πνευματικοῦ τόπου. συμβαίνει οὖν ταχὺ συνεκφλεγμαίνειν. τοῦτο δ' ὁ πυρετός· ἡ δ' ἀπὸ τῶν σκελῶν φλεγμονή, πόρρω, διὰ τὸ ἀπομαραίνεσθαι θᾶττον. 17 τῷ δὲ βραχίονι κοπιαρώτερον διὰ κενῆς ῥίπτειν λίθον, ἢ ἄλλό τι βάρος· ἔτι σπασμωδέστερον καὶ καματωδέστερον· οὐ γὰρ ἐπερείδεται καθάπερ ὁ βάλλων πρὸς τὸν ἐν τῇ χειρὶ ὄγκον. 18 ὥσπερ [καὶ] ὁ πένταθλος πρὸς τοὺς ἁλτῆρας, καὶ ὁ θέων παρασείων πρὸς τὰς χεῖρας. διὸ ὁ μὲν, μεῖζον ἅλλεται ἢ μὴ ἔχων· ὁ δὲ, θᾶττον θεῖ ἢ μὴ παρασείων· ὁ δὲ, ἧττον σπᾶται προσπίπτων, διὰ τὸ βάρος. 19 οἱ δὲ βραχεῖς περίπατοι, κοπιαρώτεροι τῶν μακρῶν. καὶ οἱ ὁμαλοὶ, τῶν ἀνωμάλων. ὅτι πολλάκις ἵστασθαι συμβαίνει. τὸ δ' ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι, χαλεπὸν καὶ κοπῶδες ἐστὶν, οὐδ' ἐκεῖνο ὑπεναντίον, ὡς κοπιῶσι τε μᾶλλον οἱ ἐν τοῖς ὁμαλέσι χωρίοις, καὶ θᾶττον βαδίζουσιν, ἢ ἐν τοῖς ἀνωμάλοις· κοπιαρώτερον μὲν γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ σχήματι. θᾶττον δ' ἡ βάδισις, ἡ ἐν τῷ ἴσῳ χρόνῳ ἐλάττω τὴν ἀναφορὰν ἔχουσα. τοιαύτη δ' ἡ ἐν τῷ ὁμαλῷ. 20 τὸ δὲ παρ' ἑκάστην πορείαν γινόμενον, [ἐπὶ πολὺ] γίνεται περὶ τὰ πολλά. 21 διότι δὲ μακροὶ μὲν ὄντες οἱ περίπατοι, ἐν τοῖς ὁμαλέσι κοπιαρώτεροι τῶν ἀνωμάλων. οἱ δὲ βραχεῖς, ἀκοπώτεροι, ἢ ὅτι ἥτε πολλὴ κίνησις ποιεῖ κόπον· καὶ ἰσχυρὰ τοιαύτη [καὶ] σπασματώδης. πολλὴ δ' ἡ συνεχὴς καὶ μία. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀναντέσιν, αἳ ἔχουσι μῆκος αἱ μεταβολαὶ, ποιοῦσιν ἀνάπαυσιν· ἐν δὲ τοῖς ὁμαλέσιν, ἡ ὁμοιότης τοῦ σχήματος οὐ διαλαμβάνει, ἀλλὰ συνεργάζεται πρὸς τὸ συνεχῆ τὴν κίνησιν εἶναι. ὅταν δ' ἡ βραχεῖα, διὰ μὲν τὸ πλῆθος τῆς κινήσεως, οὐ γίνεται κόπος· διὰ δὲ τὸ μεταβολὴν ἰσχυρὰν εἶναι, καὶ ἐναντίαν τῶν κάτω καὶ ἄνω, ποιεῖ κόπον. τοιαύτη δ' ἡ ἐν

τοῖς ἀναίτεσιν. ἐν δὲ τοῖς παιδίοις [22] τοὐναντίον [ἐξονειρωκτικοὶ δέ εἰσιν οἱ κοπιῶντες,] τοῦτ' ὅτι θερμά τε καὶ κάθυγρα τὰ σώματα, διὰ τὴν σύντηξιν. ἡ δὲ τοιαύτη διάθεσις, σπερματική. [23] κατάκεινται δὴ ὕπτιοι, διὰ τὴν ἔκλυσιν. ἐν τούτῳ γὰρ τῷ σχήματι μάλιστ' ἀνίσον, καὶ πρὸς τὸν ἐξονειρωγμὸν συνεργεῖ. συμβαίνει δὴ αὐτοῖς καθεύδειν μὲν μᾶλλον, τὴν δὴ ἴσην τροφὴν ἧττον πέττειν. καίτοι ὁ ὕπνος πεπτικόν. ὅτι ἅμα τῇ τροφῇ περιττώματος ἔχουσι πλῆθος. ὃ καὶ αὐτὸ μέτριον ὄν, δυσπεπτότερον ἐστι πολλῆς τροφῆς. διὸ καὶ ἀναμιγνύμενον κωλύει πέττεσθαι τὴν τροφήν. ὁ δὲ ὕπνος, μᾶλλον γίνεται ἀπὸ τοῦ πλείονος ὑγροῦ καὶ θερμοῦ, καθάπερ τοῖς μεθύουσι. κελεύουσι δέ τινες, τοὺς μὲν χειμερινούς, ἀλείμματι· τοὺς δὲ θερινούς, λουτρῷ θεραπεύειν. τοὺς μὲν, διὰ τὰς μεταβολὰς καὶ φρίκας· τοὺς δὲ, διὰ τὴν ξηρότητα τῆς ὥρας καθυγραίνειν. διὸ καὶ τοῖς ποτοῖς τοῦ θέρους μᾶλλον· ἡ δὲ ὀλιγοσιτία, κοινὸν μὲν, οἰκειότερον δὲ τῷ θέρει. διὰ γὰρ τὴν ὥραν ὑπὸ τῶν σιτίων θερμαίνεται. διότι δὲ τὰ ὑγρὰ σώματα κοπιαρώτερα τῶν μὴ ὑγρῶν, ἀσθενέστερα γάρ. τὸ μὲν σκληρὸν, τὸ δ' ἰσχυρότερον μὲν, ἀπαθέστερον δὲ, οὐ πρὸς ἅπαντα ἀπαθὲς, οἷον πρὸς θραῦσιν, ἢ κάταξιν, ἢ θλάσιν, ἢ διάστασιν· ἀλλὰ γλισχρότερα. ὧν ἔνια μαλακὰ καὶ ὑγρὰ τὴν φύσιν. ὁ δὲ κόπος, [ἐστὶν] ἐκσπαστικῆς καὶ ἐκπληκτικῆς κινήσεως· ἐν μὲν γὰρ τῇ μεταβολῇ τῆς πορείας, πολύ τ' ἔχει καὶ τὴν συνέχειαν παρὰ τὰ μέρη. ἐν δὲ τῇ θέσει τῶν μερῶν, τοῦτο δεῖ διὰ τὰ ὑγρὰ τῶν σωμάτων. καὶ γάρ τοι †

μᾶλλον καὶ τύπτεται ἧττον διὰ

non fatigat, quod motus multus non est, fatigat autem, quod mutationẽ habeat vehementem, & contrariam sursum, ac deorsum. talis autem est, quę per decliuia loca fit. Nã quæ per plana [22] cõtrario se habet modo. porrò qui fatigantur, solent noctu genitura pollui, quod calida humidaque sint corpora propter liquationem, quæ affectio seminis copiosa est. [23] accedit quod delassati solutis viribus supini cubant, hoc enim situ requiescunt maxime, qui tamen geniturae fluxum adiuuat. contingit & his dormire plus quàm par sit, & tamen moderatum alimentum minus concoquere, cum tamen somnus coctioni conferat. habent enim cum alimento excrementi copiam, quod licet mediocre difficilius alimento multo concoquitur. quamobrem cum illo commistum impedit, ne possit alimentum concoqui. somnus vero multus fit ab humidi, & calidi copia, vt ebriis accidit. præcipiunt nonnulli labores hyemales vnctione curari, æstiuos balneo. illos propter mutationes & humores, hos propter tẽporis siccitatem humectari. quocirca & potibus æstate curant. Nam paucorum ciborum vsus communis est vtriq; tempori, sed æstati conuenientior. incalescunt enim præter temporis æstum à cibis homines. porrò humida corpora iis, quæ humida non sunt, magis delassantur: sunt enim illa imbecilliora; duriora verò fortiora quidem sunt, & quæ facilè patiantur. Non tamen in vniuersum. Nam & rumpi, & scindi, & frangi, & collidi possunt, sed minime quæ lentiora sunt, quorum mollia nonnulla & humidioris naturę sunt. habet labor vim attrahendi, & contundendi, nam in mutatione incessus habet omnia, & continuitatem.

† τὰ δὲ σκληρὰ, τοὐναντίον.

FRANCISCO BAROCIO PATRITIO VENETO VIRO ET NOBILITATE, ET DOCTRINA CLARISSIMO.

VM Theophrasti magni illius Peripatetici, quæ hactenus iacere videbantur opuscula latine conuersa, & commentariis explicata amicorum adhortationibus in publicum edere constituerim, nolui committere, vt tu mihi vir & Nobilitate generis, & doctrina clarissime indictus abires. Librum enim in quo de lassitudine egit, tibi dicare volui, quem eo libentius dico, ac offero, quo magis meam fidem, quam tibi dedi, de commentariis Procli Lycii in Alcibiadem Platonis de hominis natura in latinum conuertendis, haud longe post liberaturum me facile spero. Libellus est planè aureus, in quo etsi multa sint, quæ in Aristotelis sectione περὶ κόπων reperias, non tamen ideo non est vtilis. Argumentum cum & gymnastis, & medicis commune videatur esse, à physicis tamen tractandi, docendique ratione tanquam suum agnoscitur, & pertractatur. sane verò si quis est, cui ex veteribus philosophis debere se posteritas fateri debet ingenue, is est Theophrastus meo iudicio. Nam cum eosdem locos, quos & Aristoteles diuina prorsus eloquentia declarasset, nihil etiam intactum, aut intentatum reliquit eorum, quæ tanquam particularia ac minuta complectitur Naturalis scientia, præsertim quæ medicinam attingit, quæ illi succedit ὑπάλληλος. Quamobrem ne plantarum causas, Historiamue afferamus in præsentia, qui libri philosophiam sine dubio ab Aristotele (nescio an casu, an quod etiam morte præuentus non potuit) non absolutam perfecerunt, & omnino locupletarunt: quot libri ab illo editi sunt, qui particularis philosophiæ locos accurrate pertractant, quique medicinam ita adiuuant, vt non minus videatur huic debere oportere, quam Praxagoræ, Philotimo, Diocli, Athenæo, Apollonio, Herodoto? ex illis omnibus pauci hi libelli tanquam tabulæ ex naufragio seruati sunt. sed Dii boni quam mutili, quam fœdis vlceribus horridi, illos igitur cum summo studio ac labore emendare conatus essem, commentariisque explicassem, partem illorum non exiguam tuam esse volui. is enim es, cui & propter veterē necessitudinem nostram plurimum debeo, & propter singularem doctrinam & sapientiam. quis enim vel mediocriter in litteris versatus est, qui te non agnoscat, non celebret. Quamobrem cum generis nobilitate possis & gaudere, & præpotenti Deo gratias agere, tamen est, quod magis doctrina læteris, quod ingenio, hæcque à Deo Optimo Maximo & agnoscere & illi accepta referre. Nam cum græcis, latinisque litteris optime institutus ad philosophiæ, ac Mathematices studia accessisses, ita profecisti, vt cum in philosophia locum aliis principem reliqueris, in Mathematicis tamen pares fortasse paucos, superiorem habeas neminem. demonstrant id opera tua, quæ & iuuenis edidisti, & iam ætate prouectior, in quibus, quæ ab aliis aut obscure aut male tradita demonstrataque sunt, adeò clare & bene doces, vt plurimum ætas nostra propter obscura mathematices Theoremata declarata tibi debeat. debebit autem & ipsa posteritas, ad quam ingenii tuì fœtus peruenient, viuentque seclis, vt ait ille, innumerabilibus. Vale.

IN LI-

IN LIBRVM THEOPHR. DE LASSITVDINIBVS COMMENTARII & EMENDATIONES.

ΚΟΠΟΣ à græcis, à latinis laſſitudo dicitur moleſtus quidam ſenſus aut à labore nimio contractus, aut ſponte veniens, & propterea Hippocrati αὐτόματος appellatus: quamquàm & pro labore ipſo aliquando ſumitur, & κοπιᾶν nonnunquam laborare ſignificat. latini laſſari, delaſſari idem ſemper atque defatigari accipiunt. affectus eſt animalium proprius, etſi Virgilius metaphoricè plantæ tribuit, laſſoque papauera collo quandoquidem accidens eſt, quod ad ſenſum tactus pertinet. eſt enim genus moleſti, grauiſque ſenſus in iis corporis partibus, in quibus præcipuè tangendi vis poſita eſt. in iis triplex contrahitur affectio, κοπιώδης ſiue laſſatoria, triplexque ideò agnoſcitur, quòd & illa ſenſus moleſtia tribus modis ſolet contingere. Nam aut tanquàm ab acubus punctiones, vlceraq; vndequaque ſeſe ſpargentia ſentiuntur. aut fibrarum muſculorumque ac tendinum nimia tenſio, aut inflammatio corporis, calorque cutiſque & carnis quædam diſruptio. & propterea primum genus laſſitudinis ἑλκῶδες appellarunt, alterum τονῶδες, tertium φλεγμονῶδες. triplex igitur affectio eſt, quæ laſſitudinis ſenſum infert. quamquàm præter has alia etiam quædam eſt, in qua vt moleſtus ſenſus non ſit, exſiccatio tamen quædam, ſqualliditaſque corporis eſt à nimio labore, exercitationeque corporis contracta eſt. & tertia laſſitudo duplex. Nam ſi in ſumma corporis parte, in ipſiſque muſculis affectio ſit, ſimpliciter phlegmonodes dicitur, ſed ſi in neruis tendinibusque fiat, quod ad oſſa ipſa pertingere videatur, à græcis ὀστοκόπος vocata eſt, hoc eſt oſſium laſſitudo. Hæ ſunt tres laſſitudinum differentiæ ſimplices, ex quibus quatuor compoſitæ fiunt, de quibus paulo poſt ſermo erit, ſi prius earum cauſas afferemus. Nam cum affectiones hæ aut ab externis, aut ab internis oriantur cauſis, eademque tamen ambarum ſit ratio, illæ, quæ ab externis fiunt cauſis in exercitationibus, validioribuſque corporis motibus ſolent contingere. Nam vlceroſa affectio fit à calidis, tenuibuſque ac mordacibus corporis ſuccis, qui in ipſis exercitationibus fiunt, aut quod craſſiores aliqui ſucci tenuiores propter motum redditi, calidioreſq; in extima corporis effunduntur. aut quod aut pinguedo aut caro mollior colliquatur à nimia corporis exercitatione. Hæc enim excrementa cum tenuia ſint, mordaciaque cutim & carnem compungunt, & ſtimulant & affectum pariunt, in quo ſentiuntur tanquam vlcera in vniuerſum corporis habitum ſeſe ſpargentia. tenſiua vero affectio nō fit illa quidem à ſuccis corporis, ſed cum propter exercitationē muſculi, fibræ, tendineſque intenſi ſuprà modum ſint; defatigatio quædam oritur, & intendi videntur adhuc muſculorum fibræ, etſi tamen non intenduntur relicta ſcilicet affectione à nimia illa tenſione, quæ in validis exercitationibus fieri plerumque ſolet, in iis præſertim fibris, quæ rectæ ſunt. illæ enim in validis motibus magis magiſque intendantur. tertia verò affectio, in qua ſentiuntur membra tanquam colliſa inflammataque oritur, quando muſculi propter exercitationem excalfacti attrahunt humores ſibi proximos calidos quidem illos, non tamen mordaces adeò. quod genus laſſitudinis etſi compoſitum videatur extenſiua ac vlceroſa, propterea quod & intendi ſimul videtur partes, & pungi ac vellicari, ſimplex tamen eſt, & quòd tenſio vellicatioque non tanta eſt, quanta in vlceroſa tenſiuaque & quod habet peculiarem ſenſum moleſtiæ, doloriſque, quodque molem corporis attollit, & eleuat; id quod in aliis non vſu venit, atque hæ cauſæ laſſitudinum, quæ in exercitationibus, laboribuſque corporis accidunt. Nam ſquallor ille ariditaſque corporis, in qua non eſt tamen doloris, moleſtiæue ſenſus vllus, contrahitur in ſanis quidem corporibus, quæ tamen plus æquo ſeſe exercuerint, proptereaque velut arefacta; & ſquallida reddita ſint. Deinceps afferendæ cauſæ ſunt earum laſſitudinum, quæ etſi eundem ſenſum, doloremque inferant, tamen ſponte veniunt, cauſaſque habent in ipſo corpore, non aliunde acceſſitas, quamobrem & morbos ſolent plerumq; parere, quod Hippocr. ſcriptum reliquit. fit ergo prima affectio in iis, qui ſuccos prauos habeant, aut in vniuerſo corpore, aut in extimis corporis partibus. hi .n. ſi paulū moueātur vellicari, ac pungi ſibi vidētur, à ſuccis mordacib., acribuſq;, qui aut in cute ſint, aut etiā intra cutim, in carnibus; altera autē hoc eſt tenſiua, fit à ſanguinis copia, quæ & in ipſo ſit corpore, & in venis diſtendit .n. grauatq; copia proptereaque velut intendi videntur diſrumpiq; membra. tertia, quæ phlegmonodes dicitur, & à mordacibus, prauiſque ſuccis fit, & à copia. in hac .n. & copia eſt, quæ grauat, intenditq; membra, & ſuccorum prauitas, quę vellicat, & ſtimulat, vt ſimul vtriuſq; affectus tam tenſiui quàm vlceroſi particeps eſſe videatur, qui dicitur inflammatorius. id quod in laſſitudinib. quæ morboſi affectus ſunt, licet intelligere. Nam in iis, quæ ab exercitationibus laboribuſq; proficiſcuntur, eadem ratio non eſt quod docti viri non videntur animaduertiſſe, qui longis diſputationibus quæſiuerunt, ſitne compoſita, aut ſimplex inflammatoria laſſitudo. atque hæ laſſitudinum ſpecies ſimplices, ex quibus quatuor cōpoſitæ oriuntur. prima ſcil. cum 2. compoſita, 1. cum 3. 2. cum 3. aut prima, ſecunda, tertiaque ſimul commixtæ. tribus autem ſimplicibus ſi quartam addas, quæ à laboribus contrahitur, hoc eſt ſiccitatē membrorū. veliſq; rurſus compoſitas cōiugare, vndecim fiunt cōpoſitę. Hę ſunt laſſitudinū ſpecies, quę cū à duab. cauſis oriātur, fit, vt ab aliis aliiſq; artificib. pertractētur,

agunt enim de his gymnastæ, medici, philosophique qui in rerum natura versantur. Gymnastæ eas lassitudines considerant, quæ in gymnasiis, corporibus, quæ exercentur, solent accidere. eas verò quæ sponte accidunt, ab arte sua alienas relinquunt. medici vtrasque considerant, illas quod in exercitationibus eueniant, quæ ad illam medicinæ partem pertinent, quæ salubris dicitur, valetudinisque tuendæ præcepta continet. has, quod symptomata sunt morbosa, quæ tamen quia neutrorum corporum sunt (vt Galenus loquitur) & ipsa in salubribus præceptis explicantur, atque cum ita medici tractent, doceantque lassitudines, ex veteribus tamen medicis neminem habemus, qui de lassitudinibus quidquam egregiè scripserit, præter Galenum, qui tum pluribus locis, tum præsertim libris de valetudine tertio, & quarto illas, vt omnia, doctè & accuratè declarauit. Hippocratis quidem de lassitudinibus spontaneis est rata sententia. οἱ αὐτόματοι κόποι φράζουσι νόσους. in 5. Aphorism. sectione. aphor. 5 de his tamen, quæ post laborem accidunt, aliqua quidem extant in libro secundo de Diæta, illa tamen non adeò accuratè declarata. sunt tamen ab illo totius huius cognitionis principia posita, quæ à posterioribus acceptas distinctè & clarè tradita sunt. posteriorum tamen omnium primas semper Galenus habuit. atque hæc est medicinæ scriptorum pertractandi, docendique ratio, in lassitudinibus explicandis. physici easdem docent, non quia ad sanum neutrumve corpus humanum pertineant, sed quòd affectus naturales sint viui animatique corporis humani, quos omnes philosophia Naturalis contemplatur: hac enim ratione & de morbo, ac sanitate agunt physici, principiaque dant medicinæ, quæ inde sumit exordia, vbi physice desinit. sic Aristoteles in problematum sectionibus multos philosophiæ particulares locos declarauit, & lassitudinum naturam, multaque illarum euenta docuit. Theophrastus verò in hoc libello multa præclarè explicat, quæ continent totam lassitudinum naturam, quæque ad illas aliquo modo referuntur. qui quidem liber huius Auctoris legitimus est, quod confirmant Galenus, & alii veteres Auctores, adeò tamen lacer ac mutilus, vt vix aliquæ ex illo habeantur integræ sententiæ. & tamen quando in his libellis operam nostram, quantacunque est, ponere statuimus, vt meliùs quàm prius possint intelligi, conabimur, & locos corruptos castigare, & laceros restituere, & obscuros clariores reddere.

[1] Ἐν τίνι τόπῳ ὁ κόπος ἢ πῶς ὡς παθέντα, πότερον ὡς Ἐπιγένης ὑπέλαβεν, ἐν φλεβὶ καὶ νεύρῳ ἢ μόνον ἐν νεύρῳ?

In qua sit corporis parte lassitudo quæstio est, an vt Epigenes existimauit, in venis ac neruis, an tantum in neruis?

Sic emendaui corruptæ scripturæ sequutus vestigia, Ἐπιγένης autem pro ἐπίγων restitui, quòd sciam Epigenem veterem fuisse physicum, cuius & apud Plutarchum in placitis mentio est, & Clementem Alexandrinum in Stromatis non vno loco. quæstio autem est hoc loco proposita quarum corporis partium primo ac per se affectus sit lassitudo, venæ ne an nerui. τοῦτο γὰρ καὶ ἡ κίνησις ἡ ὑπερβολὴ συντήξεως διακινεῖ. malim pro διακινεῖ legere διατήκει, quamuis & in hoc minus mihi satisfaciam.

[2] καὶ ἁπλῶς ὅπερ πόνος αὐτοῦ καὶ ὁ κόπος.

In summa verò vbi labor, ibi & lassitudinem oportet esse.

Sic legendum. est autem ratio, eius cuius est labor, à quo lassitudo fit, & lassitudinem esse oportere. esse autem nerui, nerui igitur esse affectum proprium lassitudinem. sanè hoc loco neruum vocat Theophrastus, qui tendo propriè dicitur. fit autem ille à ligamento, ac neruo, roburque adquirit à ligamento, mouendi verò vim à neruo ipso. ex his autem & carne constat, qui dicitur musculus, qui propriè motus voluntarii instrumentum est. verùm vt res intelligatur apertius, lassitudo sensus tactus symptoma est (est enim, vt ait Galenus, εἶδος αἰσθήσεως ἀνιαρᾶς, hoc est sensus molesti species) illius igitur erit partis, quæ tactui destinata est. Hanc putat Aristoteles & peripatetici carnem esse, carnis igitur erit lassitudo propria. huic conclusioni ne Galenus quidem refragatur, quamquam caro non sentit, quia caro est, sed quia in ea dispersi sunt nerui, qui propriè sensus instrumenta sunt. si primam igitur intueamur originem, tam molestus ægerque sensus, quàm omnis absolutè tactus neruorum est. si autem consideremus altero modo, & caro & cutis verè dicuntur sentire quod tangunt. ratio autem Theophrasti habet quidem illa vim aliquam, non tamen ideò sequitur neruorum tantùm esse lassitudinem, quoniam eorum est ὁ πόνος, hoc est labor ac motus. Nam musculis validis motibus agitatis, & exercitis, aut excrementa acria in carnem, cutimque trahuntur, quæ vlcerosum affectum pariunt, aut incalescentibus à vicinisque partibus attrahentibus lassitudo altera fit, quæ dicitur inflammatoria, quæ non in musculis tantùm, verum etiam in cute est, aliisque sensibilibus corporis partibus. Nam si à tensione affectus contrahatur, qui τονώδης dicitur, fibrarum & musculorum tantùm est. accedit & hoc, quòd nerui, qui sentiunt, non iidem etiam motus faciunt. qui enim in extima corporis disperguntur, ii ad sensum destinati sunt. quamquàm nihil vetat esse neruos, qui ad vtrunque opus apti natique sint.

[3] ἀλλ' ἐκ τῆς κινήσεως ἐπιρροὴ τῆς συντήξεως.

Cæterum

Cæterum ex motu colliquationis impetus in eas labitur.

Ab hac colliquatione fit delassatio, quæ dicitur vlcerosa, in qua præter acrium excrementorum affluxum & Galenus agnouit τὴν σύντηξιν. ait enim libro tertio de valetudine, ἢ τακείσης τινὸς ἢ πιμελῆς ἢ σαρκὸς ἁπαλῆς, ἀνάγκη γὰρ ὑπὸ τῶν τοιούτων ὑγρῶν λεπτῶν καὶ δριμέων ὑπαρχόντων κεντεῖσθαι καὶ οἷον τιτρώσκεσθαι τό τε δέρμα καὶ τὰς σάρκας, hoc est, aut colliquata aut pinguedine aliqua, aut carne molli, necesse enim est ab huiusmodi humoribus tenuibus, & acribus compungi, & veluti vulnerari carnē, & cutim. hanc eādem liquationem mollium humidarumque partium primus agnouit Hippocrates libro secundo hē Diæta, ὁπόταν πονῶσι θερμαινομένου τοῦ σώματος σύντηξιν πολλὴν ἀφιᾶσιν. id est, cùm laborauerint multam colliquationem corporis remittunt. idem non semel & apud Aristotelem reperias in sectione problematum, quæ hoc idem argumentum explicat.

4 τοὺς ὀστοκόπους ὀστάγρας καλοῦσιν.

Vnde & ossium lassitudines ὀστάγρας nominant.

Ossium lassitudines, quæ dicuntur illorum propriæ non sunt. neque enim ossa sensu sunt prædita, sed cum excalfacti musculi rectementa proximarum partium attraxerint, si in penitioribus partibus, profundioribusque compunctio, pertusioque quædam sentiatur ὀστοκόπος dicitur. quòd doloris ad ossa videatur vsque pertingere. declarat hoc Galenus libro 2. cap. 1. de symptomatum causis, & lib. 3. de valetudine, ὀστοκόπον ὀνομάζουσι τὸ πάθημα τῷ βαθεῖ τῆς αἰσθήσεως ἐπὶ τὰ διὰ βάθους κείμενα μόρια τοὔνομα φέροντες. hoc est affectū ὀστοκόπον nominant propter penitiorē sensum à partib. profundioribus nomen tribuentes. non dolent igitur ossa, sed tendines, qui συμφυεῖς ὑπάρχουσι τοῖς ὀστοῖς, hoc est, qui ossibus coniuncti sunt, quin & membranæ, quæ ipsa ossa contingunt. καὶ δεχόμενα κατὰ, delendum τὸ κατὰ.

5 ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ σαρκὶ καὶ ἐν ὅλοις τοῖς σώμασιν ὃ δὴ καλοῦσι συγκεκόφθαι.

Siquidē & in carne, & in toto ferè corpore est, quod dicūt disrumpi atque confringi.

Sic restitui. verbum autem hoc in vsu etiam est apud Galenum libro secundo de symptomatum causis. vbi de lassitudinis genere loquitur, quod dicitur φλεγμονῶδες. τρίτη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐν τοῖς κόποις αἴσθησις ἤτοι τεθλᾶσθαι καὶ συγκεκόφθαι δοκούντων, hoc est, triplex enim in lassitudinibus sensus est. Nam aut disrumpi atque contundi videntur. significat autem confringi aut disrumpi, quod doloris genus in hoc lassitudinis genere persentitur. de quo in præsentia agit Theophrastus, cuius etiam esse diximus, τὸν ὀστοκόπον. ἐν τοῖς καμπτομένοις μέρεσι μάλιστα. sic legendum est, vt confirmant inferiora. vult autem illa membra, quæ flectuntur, intenduntur que delassari. Siquidem à musculis valdè agitatis tractio fit & colliquatio. quod autem de ventriculo ait, illud non delassari, quod non flectitur, Aristoteles etiam tradidit in sectione quinta, & problemate quinto, ὅτι ἥκιστα πονεῖ, καμπὰς γὰρ οὐκ ἔχει. minimùm laborat, quod non habet articulos.

6 ἆρα δ' ὅταν καὶ ἄλλως πῶς ἡ ὑγρότης ἐπιρρυῇ, πάντως κόπος.

An etiam quocunque modo confluxerit humor, lassitudo omnino fit?

De lassitudinibus loquutus est hactenus, quæ à laboribus exercitationibusque cōtrahuntur. Nūc se præparat ad illas, quæ νοσώδεις dicuntur. & αὐτόματοι, hoc est morbosæ, & spontaneæ, quæ & morbos plerunque pariunt, & causas habent προηγουμένας, hoc est antecedentes. ἀλλὰ μᾶλλον πόνος τίς. lego ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν πόνος τίς. vt sit sententia, non modo propter motum lassitudinem contrahi, verum etiam propter laborem, qualiscunque sit.

7 καὶ γὰρ καθήμενοι καὶ ἑστῶτες καὶ κατακείμενοι, φασὶ κοπιᾶν.

Nam & sedentes, & stantes, & cubantes aiunt multi lassitudinem persentire.

Hæc lassitudo non ex illo lassitudinum est genere, quæ propriè dicuntur, de quibusque hactenus dictum est. sed est potius defatigatio quædam, quæ accidit quidem sedentibus, & cubantibus, etiamsi mediam dolorisque maximè expertem figuram situs teneāt. quod & illa nō omnino dolore vacat. stantibus autem propterea quod licet ociosi videantur musculi, agūnt tamen, ociosique non sunt, quippè ἰσοσθενεῖς æquè inter se contendunt, quare & lassentur, & defatigentur necesse est. qua autem ratione tùm in omni figura magis quàm in media, tum etiam in ipsa media dolor & fatigatio fiat, quoque modo membra, quæ videntur ociosa, & immota, musculos tamen ociosos non habeant, elegantissimè declarat Galenus in libris de musculorum motu.

8 ἀλλ' ἐνίοτε δὴ καὶ ὑπὸ πλησμονῆς καὶ ἀγρυπνίας καὶ ὑπὸ κατάρρου.

Nonnunquam & à repletione, à destillatione, à vigilia.

Lassitudines hæ sunt spontaneæ, causarum autem, quas enumerat, duæ sunt προηγούμεναι, hoc est antecedentes, tertia euidens & procatarctica. à plenitudine enim succorumq; copia, quæ πληθώρα dicitur, tensiua fit lassitudo, quod initio declarabamus. à destillatione lassitudo fit

vlcerosa: præsertim si pituita acida salsaue sit, quæ in extima corporis effusa sensibiles partes pungit, & vellicat. eadem horrores rigotesque facit, si nimia sit. vigilia verò nimia cum corpus exsiccet, coctionemque turbet, & tanquam signum noxia est, & tanquàm causa. calidiores enim subinde tenuesque reddit spiritus, sanguinem exacuit, biliosumque efficit. præterea calida corporis recrementa acriora mordacioraque facit. adde cruditates, corruptionesque ciborum, à quibus & obstructiones fiunt, & morbi, ne dicam lassitudines, quæ ab excrementis calidioribus tenuioribusque & vlcerosæ esse possunt, & inflammatoriæ. ὅτε ἀγρυπνία κωλύει τὴν τρέψιν. legendum aut πέψιν, aut θρέψιν. vigiliam autem nimiam oportet accipere. scripsit enim Hippocrates. somnus, & vigilia si modum excesserint, malum.

πότερον οὖν κόπος ταῦτα ἢ ὠμότης ἢ διάθεσις ὥσπερ καὶ ἐκ τῶν ὕπνων συμβαίνει.

Est ne igitur lassitudo affectio hæc an cruditas, quæ & à somno sequi solet.

Repugnare sibi videtur Theophrastus, quando superius vigilias lassitudines dixit efficere, quòd corporis nutritionem impediant. hoc verò loco somnum colliquare tradit, ab illoque grauari, & delassari corpora. & tamen si quis accuratè rem inspicit, neque sibi repugnat, & illa, quæ docet, vera sunt, & naturæ rerum consentanea. somnus enim, qui secundum naturam, tempestiuusque fuerit, cùm calorem natiuum intrò cogat, coctiones efficit alimentorum in sanis corporibus, in ægris autem morborum, quod non vno loco scriptum reliquerunt Hippocrates, Aristoteles, Galenus. auget enim natiuum calorem, ac propterea nutritione humectat corpus, quæque semicocta sunt, & crudiuscula facilè concoquit, idem etiam calorem natiuum imminuit, corpus exsiccat, intempestiuusque si fuerit, crudos humores auget, & intra viscera rapit, nonnunquam & ad caput eleuat. quæ tamen non ideo faciunt, vt somnus non afferat illa commoda, quæ illius diximus esse propria. Sed natiuum calorem imminuit aucto illo, qui præter naturam est in accessionum principiis. exsiccat autem corpus, si prius fuerit exinanitum. quod lib. 6. cap. 31. Epidemiorum segmento quinto dicit Hippocrates. in inflammationibus etiam internis interdum & coctionem nihil iuuat, & intrò raptis humoribus illas auget, ad caputque si rapiat, aut conuulsiones faciet, aut phrenitidem, aut lethargum. eadem ratione vbi corpus plus nimio oppletum est, in destillationib. somnus excrementa rapit ad cerebrum, à quo repleto fluxiones augentur, à quibus & lassitudines fiunt, & torpor, grauitasque corporis. quæ cum ita sint, manifestum est, quomodo philosophi verba sint intelligenda. ἐπεὶ ἐνίοτε καὶ κατεξηραμμένου τοῦ σώματος καὶ οὐδεμίης ὑγρότητος ὑπαρχούσης οὐδαμοῦ κοπιῶσι. τὸ οὐδαμοῦ corruptum esse nemini non manifestum est. Substituendum igitur eius loco ὅμως. significat hoc loco quartum illud genus lassitudinis, quæ à siccitate fit, vbi non rectè fuerint corpora eo exercitationis genere curata, quod ἀποθεραπευτικὸν dicitur, latini medicinæ interpretes recuratoriū appellarunt. Contingit autem in sanis beneque temperatis corporibus, in quibus propter labores exsiccantur musculi, nihil tamen habent recrementi.

10 ὥσπερ τοῖς ὑδεριῶσι τοῖς ἀπὸ καθέδρας.

Quemadmodum ostendit sine humore lassitudinem posse fieri. ita contrà in humorum copia non semper lassitudinem contingere. vt in Hydropicis, quorum corpora aquosa scatent humiditate. illorum autem, tum semper penè tumescunt pedes, tum maximè quando diutius sederant, corrigo autem τὸ ἀπὸ καθέδρας ἐπὶ καθέδρας.

11 αἱ δὲ θεραπεῖαι δόξαιεν ἐναντίαι πῶς εἶναι καὶ τῶν παθῶν καὶ ἑαυταῖς.

Verum curationes videri possint, & sibi & affectibus ipsis contrariæ.

De curationibus pauca tangit, atque illa, quæ videntur magis controuersa, οἷον ἡ καθυγραίνουσα καὶ λουτροῖς καὶ πότοις. Cur hæc curatio videatur absurda rationem affert. verum hæc etsi ratione sit instituta, non tamen omni lassitudini conuenit, sed tensiuæ tantum & inflammatoriæ. Laxantur enim intenta membra balneis, inflammata autem humectantur & refrigescunt. tum balneis tum humidis potionibus, quæ omnia apud Galenum in libris de valetudine legenda sunt. Nam Hippocrates libro secundo de Diæta præcipit & ille sine distinctione lassitudinum curationem, docetq; omnia, quæ iuuant, quibus tamen non nisi lassitudinis naturâ cognitâ vtendum est. quemadmodum, & quòd subdit καὶ τὸν κόπον λύουσα τὸν κόπον, hoc est, & quæ labore, laborem soluit. nō. n. hoc omnib. lassitudinum generibus conuenit, sed iis, in quibus ait Galenus φαίνεται ποτε δέον εἶναι τοῖς ἐν τῇ προτεραίᾳ γυμνασίοις ἴσα καὶ τὴν ὑστεραίαν γυμνάζεσθαι, hoc est, videtur oportunum esse posttidie exerceri æque ac pridie. hoc autem fieri debet, & in vlcerosa, & inflammatoria. in his enim post frictiones, quæ ex oleo dulci fiunt, opus est illo exercitationis genere, quod vocarunt veteres ἀποθεραπευτικὸν, hoc est, recuratorium. Solæ enim frictiones non sufficiunt ad recrementa digerenda, nisi & intrinsecus sit quod adiuuet: adiuuat autem natiuus calor motu corporis excitatus, & musculi exercitatione inrenti, postremo singulorum membrorum facultas excernēdi, quod alienum & noxium est. Hippocrates simpliciter iis, qui ab assuetis exercitationibus delassantur solitis exercitationibus vti præcipit. ὅπως τὸ συνεστηκὸς θερμαινόμενον λεπτύνηται καὶ ἀποκαθαίρηται. vt quod cōpactum est calefactum attenuetur & expurgetur. Nemo autem miretur, si librum illum secundū de Diæta tanquam Hippocraticum sæpe laudo. Nam præterquam quod Galenus in primo libro de Alimentorum facultate tan-

quam

quam Hippocrates legitimum agnoscit, dogmata habet ille verè Hippocratica à reliquisq; duobus eiusdem argumenti, & dogmatum veritate, & sententiarum grauitate maximè distat, ἐπὶ πλείω τόπον. lego ἐπὶ πλείω τόπους.

12 οὐχ ἅπασιν δ' οὐδὲ πάντως αἱ τοιαῦται τῶν θεραπειῶν· ἀλλ' οἷς μὴ μεγάλαι μηδ' ἀπὸ μεγάλων αἱ ἀρχαί.

Quamquam non omnibus curationes eiusmodi adhibere oportet, sed iis, quibus principia aut magna non sint, aut non à magnis profecta causis.

Sic restitui eum antea mendosum esset primum membrum in hac periodo. Sententia autem est, postquam docuit nihil absurdi esse, balneis, potibus, & recuratoriis exercitationibus lassitudines percurari, non omnibus hæc præsidia conuenire, sed iis quibus aut magna non sint principia, aut quæ non à magnis facta sint causis. τὸ ἀπὸ μεγάλων autem sumendum, quasi diceret, ἀπὸ μεγάλων αἰτιῶν. principia autem hoc loco intelligenda existimo, quæ intrinsecus sunt, causas, quæ extrinsecus efficiunt, hoc est motum, & exercitationem. causas, quæ προκαταρκτικαὶ dicuntur, principia verò excrementa ipsa, quæ à laboribus excita ad extima corporis membra lassitudinis sensum inferunt: quomodo autem hæc sententia vera sit, non adeò facilè est definire. Vlcerosa enim lassitudo à magnis illa quidem fit causis, & principiis, non tamen non eget exercitatione, ac motu. an intelligenda est hoc loco vlcerosa, inflammatoriaque lassitudo, quòd exercitatione opus habeant, tensiua autem non item. Nam tensiua lassitudo, quæque à nimia exsiccatione veluti squallor ariditasque quædam est, quiete curantur, motu caloreque exasperantur. vt enim tàm vlcerosa quam inflammatoria à magnis oriantur causis, quòd tamen in iis nescio quid internæ affectionis est, idcirco non videntur à magnis causis proficisci, cũ mediocris calor sufficiat ad excitanda recrementa corporis. An hoc etiam verum non est? cum recrementa illa non prius in corpore sint, sed à motu fiant, liquatione attenuationeque succorum, dicendumque potius Auctorem nostrum non adeò accuratè præcipere, quæ nondum erant apud medicos, & gymnastas certa sententia definita, quòd facile ex Galeno licet intelligere, qui varias veterum affert opiniones, qui solo experimento nixi de hac re statuere videbantur. alii enim motu curabant, lassandisq; corporib. lassitudinem soluere conabãtur, alii quiete lassos reficere æquum censebãt. quidam tenui victu delassatos alebant, nõnulli cõsueta præbebant cibaria, alii balneis calidioribus, alii temperatiorib. vtebantur. quæ omnia etsi lassatis corporibus prosint, non tamen eadem omnibus conueniunt. planum igitur est, quando apud medicos nondum statutum erat, quid cuique lassitudini conueniret, potuisse philosophum in re præsertim, quæ à materia sua aliena est, nõ adeò accuratè disputasse. accedit quod Hippocrates multò simplicius loquitur, neque distinguit lassitudinum, remediorumque genera, quod tamen Theophrastus facit, licet fortasse non adeò clarè aut distinctè. illud etiam hoc loco quætendum, cur in problemate trigesimo octauo tradat Aristoteles æstate solitos fuisse veteres balneo lassitudines leuate, hyeme autem oleis. quod in extremo hoc opusculo docet & hic. quandoquidem ex iis, quæ superius diximus manifestum est, sine discrimine temporis & balnea & vnguina lassatis corporib. cõuenire, pro lassitudinis natura recta ratione cognita. ad dicendum quòd licet vtrisque vterentur, vbi opus fuerat, æstate tamen magis balneis, hyeme verò oleis agendum est. quod scilicet oleum æstate calefaciat corpora, si nimium adhibeatur, contra hyeme frigefacta corpora calefacit, & fouet magis, balneum autem humectat æstate, quo tempore corpora exsiccata sunt hyeme verò si plus quam conueniat adhibeatur humectat nimium, & potest humidorum morborum esse causa. addendum & illud. an vomitus lassatis corporibus prosit, quod idem tradit Aristoteles problemate septimo, & Hippoctates vtitur in libro, quem sæpius adduximus. Nam neque illo Galenus vtitur, neque videtur alioquin consentaneum agitare corpora vomitione, quæ non propter repletionem sed propter nimium laborem motumque fuerint delassata. an non absolutè bonus est vomitus, neque illum simpliciter veteres præscribebant, sed aut si corpora essent delassata, in quibus esset etiam ventriculi grauitas, vel à cibis paulò ante ingestis, vel à crudis incoctisque humoribus. aut si alendis, corporib. humectandisque timeretur repletio. ac propterea post cibos ingestos vomitus præscribebatur. quemadmodum & Hipppocrates facit. Nam ratio, quam Aristoteles affert facit illa quidẽ in lassitudinib. spõtaneis, nò aũt in his, de quibus loquimur, quæ à laboribus contrahuntur; & tamen in vtrisque vetat Galenus in commentariorum in librum Hippocratis de Alimento libro primo, tex. 3. qui in lassitudinibus vomitũ non esse præscribendũ docet, ne intrò humores attrahantur, qui ad extima effusi sunt. quæ sententia cùm vera sit, videaturque tam Hippocrati quam Aristoteli aduersari, fortasse tamẽ sic de illa statuendum est. vomitum quidem vitandum esse propter rationes, quas Galenus affert in lassitudinum initiis. si tamen illo aliquando vtendum est, in iis casibus, quos diximus, tunc vtendum quando iam lassitudines remitti cœperint, & adhibitis remediis humores, qui in carnes & cutim adhæserant, digerantur. Sic enim non erit periculum, quod Galenus metuit.

13 τὰ δὲ ἀντίτυπα καὶ σκληρὰ μᾶλλον ποιεῖ κόπον καὶ ἐν πορείᾳ, καὶ ἐν δρόμῳ καὶ ἐν κατακλίσει, καὶ ἐν καθέδρᾳ διὰ τὸ μᾶλλον ποιεῖν πληγὴν καὶ ἐπίθεσιν. τάχα δ' ἴσως καὶ συντονίαν πλείω, κοπιαρώτερον δ' ἂν τὸ τοιοῦτο δόξειεν.

Porro quæ solida sunt & dura magis inferunt lassitudinem, & in cessu, & cursu,

& sessione, & accubitu, premunt enim magis, & refringunt maiori contentione id quod maioris defatigationis causa est.

Hactenus de lassitudinib. quæ propriè dicuntur, egit. Nunc quasuis defatigationes laboresque docet. quæ autem hic docet clara sunt, & alioquin in problematis sparsim declarantur. καὶ ἐπεὶ. hæc legenda sunt, vt emendauimus, & interpunximus. atque πιεστὰ intelligit, quæ cedunt, & mollia sunt, neque renituntur. Contrà ἀπίεστα, quæ dura sunt, & renituntur. sunt enim ait Aristoteles libro quarto Meteorologicorum, πιεστὰ ὅσα ὠθούμενα εἰς αὑτὰ συνιέναι δύνανται εἰς βάθος τοῦ ἐπιπέδου μεταλλάττοντος, hoc est, pressibilia quæcunque impulsa in se ipsa coire possunt, cum in profundum superficies permutetur. & rursus πιέζεται δ' ὅσα πόρους ἔχει κενοὺς συγγενοῦς σώματος, καὶ πιεστὰ ταῦτα ὅσα δύνανται εἰς τὰ αὑτῶν κενὰ συνιέναι, ἢ εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς πόρους. hoc est, premuntur autem quæcunque meatus habent cognato corpore vacuos. & pressibilia, quæcunque in vacuum cedunt, quod in se habent, de iis autē, quæ dicuntur ἀπίεστα post aliqua verba interiecta, ἀπίεστα δὲ τὰ μὴ πεφυκότα συνιέναι εἰς τοὺς ἑαυτῶν πόρους. hoc est, non pressibilia autem sunt, quæ natura non apta sunt ad suos meatus introcedere.

14 ἔτι δὲ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τροφήν.

Mutationem situs etiam in duris sedilibus, stratisve maximè facere ad tollendas lassitudines manifestum est. dicit autem hic, quæ dura sunt, & suâ naturâ ἀπίεστα, propter mutationem tamen assiduam videri in se se cedere, ac propterea non adeò delassare. ὅτε δὲ μᾶλλον τοῦ κοίλου. Sic emendandum esse, & ipsa sententia postulat, & problema vndecimum quintæ sectionis.

15 διότι δὲ τοὺς μηροὺς ἢ τὰς κνήμας μᾶλλον κοπιῶσιν, ὅτι μάλιστα ὁ πόνος τῆς τοῦ συνεχοῦς διάστασις.

Quod autem fæmora magis quam crura delassentur, inde est, quod dolor continui corporis est diuisio.

Est & in quinta sectione problematum eadem quæstio, non eodem tamen ordine redditæ causæ. inde autem emendatus est locus hic, multum alioquin mendosus. ὁ πόνος τοῦ συνεχοῦς διάστασις. ὁ πόνος hic pro dolore sumendus est. fluxit autem ab Hippocrate Asclepiadarum coryphæo dogma istud, & ad medicos & ad physicos, dolorem à solutione continui fieri. Aristoteles. ἢ διὰ τὸ συμφυὲς μᾶλλον εἶναι τοὺς μηρούς, μάλιστα γὰρ πονεῖ τὰ τῇ τοῦ συνεχοῦς διαστάσει. est igitur sententia hæc. dolorem laboremque fieri vbi διάστασις τοῦ συνεχοῦς, hoc est, vbi separatio continui maior est. fæmur autem esse magis continuum, maioremque in illo separationem fieri, quam in tibia. iure igitur dolere magis. continuum autem hoc in loco non ita accipiendum est, quasi & tibia non sit corpus continuum. sed quod articulatio femoris arctior est & συμφυὴς magis, quā tibiæ & genu. hoc tamē verū nō est. arctior est. n fœmoris cū tibia coarticulatio, quā eiusdē cū coxendice. laxior. n. est ἡ ἐνάρθρωσις fœmoris, quippe quod omnib. motib manifesto mouetur quid igitur dicēdum? errasse Aristot. & Theophrastū? nolim id ego sane dicere. sed id potius, quod cū plures afferant rationes probabiles, attulisse voluerūt & hanc, quæ tamen minus probabilis est, quam aliæ. verā aūt huiusce euentus causā, non aliam esse puto quam hanc. cum enim validis motibus moueatur fæmur, magnosque ac validos musculos habeat, quibus intensis aut flexis variè moueatur: genu autem neque validis agatur motibus, neque tam variis, præterea magnis musculis donatū non sit, fieri hac ratione vt fæmur quod magis laborat, magis etiam defatigetur. adde fæmora totam supernam corporis partem sustentare, cruraque reliqua non nisi fæmoribus motis in incessu aut cursu moueri; fæmora verò totum onus ferre, quare magis etiam delassari.

16 διότι δὲ καταβαίνοντες μὲν κατάντη, τοὺς μηροὺς μάλιστα πονοῦσιν· ἀναβαίνοντες δὲ, τὰς κνήμας.

Cæterum cur descendentib. fæmora maxime fatigentur, ascendentib. vero tibiæ.

Superius erat quæstio in vniuersum, cur fæmora magis lassantur quam tibiæ. modo quærit aliud, cur descendentibus fatigentur fæmora, ascendentibus tibiæ, quæ quæstio iisdem penè verbis est in problemate vigesimo quarto quintæ problematum sectionis, vnde totum hunc locum restituimus tota autem solutionis ratio hæc est. illud, quod fert onus, laborat. fert autem onus in tollendo corpore in accliuem locum tibia. tibia igitur laborat. maior propositio clara est, & probatur tamen exemplo humoris. altera probatur, eo quòd cum longa valde sit tibia, nequit propterea stabiliri ac firmari, vnde laboret necesse est. quod autem ascendentibus accidit in tibiis, idem descendentibus in fæmoribus. protenduntur enim in descendendo, totumque onus in iis incūbit. quare & labor & lassitudo in iis sequatur necesse est. Sed quærat aliquis, si quòd longa est tibia in ascendendo laborat, quòd stabiliri nequit, cur non idem in descendendo. non enim diuersa est ratio: an in ascendendo corpus tollimus, in eo autem tollendo, & thoracis, & fæmoris onus incumbit in tibiam, quamobrem illa laborat, & fatigatur. in descendendo autem corpus non tollimus, sed cum sua ipsius vi tanquam graue deferatur, fæmoribus nitimur, & contendimus, ab iis enim nixus nostri principium & robur est. vnde in iis labor, & lassitudo contrahitur.

trahitur. ἡ δὲ κνήμη πονοῦσιν. Sic legendum & in problematis, vbi malè legitur. τοῦτο, ὡς οὖν ἡ κνήμη ἐν τῷ ἀναβαίνειν. optime legitur in exemplari vulgato licet pessimo. mendosè autem in Henrici Stephani eclogatum editione legitur enim ibi ἐν τῷ καταβαίνειν. ἁπλῶς δὲ τὰ βάρη κάτω φέρεται. Hic aliquid de est manifesto. legi potest. Ἁπλῶς δὲ τὰ βάρη κάτω φέρεται ὥστε. Henrici editio. διότι δὲ τὰ βάρη κάτω φέρεται χαλεπώτερον τὸ ἀναβαίνειν τοῦ καταβαίνειν. hoc est, cum autem quæ grauia sunt deorsum feruntur, difficilius est ascendere quam descendere. est autem Theophrasti sententia. etsi in descensu laborent fæmora, in ascensu tibia, tamen quoniam descensus secundum naturam est, ideo ascensum laboriosiorem esse.

17 τῷ δὲ βραχίονι κοπιαρώτερον διὰ κενῆς ῥιπτεῖν.

Porro laboriosius est brachio inani motu sese iactasse.

Quæ sequuntur penè omnia eadem & in problematum sectione quinta, vnde loca hæc deprauatissima corriguntur. διὰ κενῆς autem quod imitati Gazam inani motu conuertimus, significat inanem manus iactationem sine vllo pondere, quod teneat cuique innixa minus laboret, talis iactus apud Virgilium.

--------Alternaque iactat
Brachia prætendens, & verberat ictibus auras.

Apud Hippocratem libro septimo Epidem. θηρεύων διὰ κενῆς intelligitur phreneticus, qui porrectis manibus frustrà semper captabat aliquid. τοῖς χερσὶν ἐπιτρεχόμενος καὶ ἀεί τι διὰ κενῆς θηρεύων.

18 ὥσπερ [καὶ] ὁ πένταθλος πρὸς τοὺς ἁλτῆρας,

Quemadmodum alteribus Quinquertio.

τοὺς πεντάθλους latini vocant Quinquertiones, qui non vno certaminum genere, vt cursu, aut pugilatu, aut lucta, sed omnibus æque præstatēt. quod ait & in primo Rhet. artis Arist. quæ verò ait de altetibus notanda sunt, fuerant enim altetes pondera quædam, quæ tenebant Athletæ, quibus brachia præsertim, & humeros exercerent. Antylus in libro sexto collectaneorum Oribasii tribus modis solitos fuisse veteres illis exerceri memoriæ tradidit. Nam vel separatim mittere solitos manibus extentis & circumactis. vel tenere solum in protensione manuum plerunque quiescentium, & breui motu agitatarum, vel eos qui exercebantur manus ad spinam solitos inflectere. erant autem altetes exercitationis genus validum, quod tradit Galenus libro secundo de valetudine. ibi enim de validis exercitationibus loquens, quas ipse εὐτόνους appellat, post plura quæ docuit, addit. πολὺ δὲ δὴ μᾶλλον εἴ τι βάρος ταῖς χερσὶν ἄκραις περιλαβὼν ἑκατέρᾳ καθὰ μόνας οἷα κατὰ παλαίστραν εἰσὶν ἁλτῆρες ἀτρέμας ἔχοι προτείνας ἢ ἀνατείνας αὐτάς. hoc est, idque multò magis fiet, si quis summis manib. vtraque seorsum apprehenso pondere, cuiusmodi sunt, qui in palæstra dicuntur alteres, porrectisque iis, aut in sublime elatis eodem habitu persistat. hoc autem declarat & paulò post multarum corporis partium exercitationem docens. ὀσφύος δὲ τὸ ἐπικύπτειν τε καὶ ἀνακύπτειν συνεχῶς ἢ αἴροντα τὶ βάρος ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ἐν ταῖν χεροῖν βαστάζοντά τι διὰ παντός. ἔνιοι μὲν καταθέντες ἁλτῆρας ἐν τῷ μεταξὺ διεστῶτας ἀλλήλων ὀργυιὰν εἶτ' ἐν μέσῳ ἱστάντες ἀναιροῦνται προκύπτοντες τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ τὸν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, τῇ δὲ ἀριστερᾷ τὸν ἐν τοῖς δεξιοῖς καὶ αὖθις ἑκάτερον εἰς τὴν οἰκείαν κατατίθενται χώραν. hoc est lumborum erit exercitatio, si continuè quis reclinet, & surgat aut pondus aliquod è terra tollens, aut manibus semper gestans aliquid. nonnulli halteras in medio ponunt inter se distantes vnius passus interuallo iique stantes eleuant dextera manu apprehendentes illum, qui est sinistra parte, læua illum qui ad dexteram est. rursusque vtrumque in suam sedem reponunt. ex his igitur omnibus locis veterum medicorum manifestum fit, & alteras grauia quædam fuisse pōdera & iis vti solitos in palestris illos, qui validis exercitationibus aut dorsum & ilia, aut etiam crura studebant exercere. plumbeos autem fuisse consentaneum est, manubriisque ad apprehendendum accommodatos quomodo autem tam graues massæ saltantibus vsui essent quaque ratione, qui saltabant, eas tenentes saltarent, melius, quod tradunt Aristoteles, & Theophrastus, dubium fortasse maximum fuerit, nisi potius existimemus, alios halteras fuisse hos, quorum philosophi meminerunt, qui libramenta quædam fuerint, quæ ita corpus in saltando adiuuabant, vt qui illos tenerent, saltarent melius aptiusque, bene scilicet ponduscculis iis librato corpore. Horum halterum, qui hoc saltandi vsu commendantur, meminit & Lucianus in Dialogo, qui Anachartis inscribitur, cuius sunt verba. ἀλλὰ καὶ ὑπεράλλεσθαι τάφρον εἰ δέοι, ἢ εἴ τι ἄλλο ἐμπόδιον καὶ πρὸς τοῦτο ἀσκοῦνται ἡμῖν ἔτι καὶ μολυβδίνας χειροπληθεῖς ἐν ταῖν χεροῖν ἔχοντες. hoc est, sed si aut fossam, aut aliud impedimentum transilire opus sit, ad hoc quoque exercentur nobis, in manibus habentes plumbeas massas. χειροπληθεῖς hoc est, quæ implendis manib. satis sint. tales igitur fuisse halteras alteros, quorum in saltu vsus erat colligitur ex Luciano, vt pugno constricto facile tenerentur, in quibus extensis manibus velnti nixus fieret ad saltandum melius. quod autem miratur Ianus Cornarius in cōmentariis in Galeni libros κατὰ τόπους, quē vsū in saltando præstare possint hæ massulæ, facilimum est explicare. Nam cum ii qui saltant, è terra se tollant, saltatio autem, & quiuis motus difficile fieri queat, si corporis aliqua pars non innitatur alicubi. propterea iuuentæ sunt hæ massulæ, quibus veluti nixæ manus saltum corporis adiuuarent. id quod eleganter declarat Aristoteles in libro de ingressu Animalium, qui cum plura dixisset, quæ ad explicandum hoc problema faciunt, subdit. διὸ καὶ

οἱ πένταθλοι ἅλλονται πλεῖον, ἔχοντες τοὺς ἁλτῆρας ἢ μὴ ἔχοντες. καὶ οἱ θέοντες θᾶττον θέουσιν παρασείοντες τὰς χεῖρας καὶ τοὺς καρπούς. hoc est. quare etiam Quinquertiones plus saltant si alteras habeant, quam si non habeant & qui currunt celerius currunt, si manus & brachia moueant. Hæc cum non animaduertisset Cornarius non ἀλτῆρας, sed ἀλκτῆρας legendum esse, apud Lucianum comminiscitur. cùm tamen tam illos, quorum Galenus, & Antyllus meminerunt, quam hos, quorum Aristoteles, Theophrastus, Lucianus, alii, ἀλτῆρας dictos fuisse vetera confirment exemplaria miro consensu.

19 οἱ δὲ βραχεῖς περίπατοι, κοπιαρώτεροι τῶν μακρῶν. καὶ οἱ ὁμαλοὶ, τῶν ἀνωμάλων. ὅτι πολλάκις ἵστασθαι συμβαίνει, ὃ δὴ ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι, χαλεπὸν καὶ κοπῶδες.

Sane breues ambulationes longis, & æquales inæqualibus maioris lassitudinis causæ sunt, quod in iis sæpius gradum sistat aliquis necesse est: hoc autem in eadem corporis habitudine facere laboriosum, & difficile est.

Eadem penè & in problemate 10. & 12. quintæ sectionis. atque breues ambulationes magis defatigare ait Aristoteles, quod nescio quid inæqualitatis habeant, eo quòd frequenter in iis stare necesse est. frequenter autem stare & moueri, hoc demũ lassitudinẽ inducere hic breuissimis verbis assignatur ratio ὅτι πολλάκις ἵστασθαι συμβαίνει. quod frequenter gradum sistere opus sit. manifestum autem est, vbi in breuioribus spatiis deambulamus, frequenter dum conuertimur, stare quodam modo necesse esse. fit enim conuersio in singulis spaciorum terminis firmatis aliquantisper in concurrendo pedibus. Hæc autem subinde repetita mutatio inæqualitatem habet quandam, & fatigationem inducit. in problemate trigesimo quinto ratio est, ὅτι πολλάκις συνίσανται καὶ οὐχ ὁμαλῶς κινοῦνται περὶ τὰς καμπάς, τὸ δ' τοῦτο κοπῶδες quod sæpe firmantur, & inæqualiter mouentur articulis, id autem lassitudinis causa est. τὸ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι. Hæc est ratio, cur in locis inæqualibus magis delassamur quàm æqualibus in his enim eadem seruatur pedum totiusque corporis figura & habitudo. in his non eadem propter inæqualitatem. mutare autem figuram mẽbrorum, vt ait in Phædone Socrates apud Platonem, non sine aliqua voluptate fit. in eadem igitur manere cum dolore, & labore fit. sed dicat aliquis, si breues ambulationes laboriosæ sunt propter inæqualitatem, ergò æquabilia loca non fatigabunt, sed inæquabilia. an ideò in breuibus spatiis fatigamur, quod inter duo contraria versamur assiduè, quod non sine labore fit? in locis autem inæqualibus etsi frequens mutatio sit, est tamen ordinata, gradatimque (vt ita dicam) fit, quæ æquabilitas quædam est, ac propterea non adeò fatigare potest.

Καὶ οὐδὲν οὐδ' ἐκεῖνο ἐναντίον. tacitam quæstionem diluit, quæ autem dicit, plana sunt; & ex problemate decimo melius explicantur.

20 ὃ δὴ παρ' ἑκάστην πορείαν γινόμενον, [πολὺ] γίνεται παρὰ τὰ πολλά.

Quod autem singulis passibus fit, in multis multum fiat, necesse est.

Sic emendauimus ex problemate decimo. quod autem dicit, hoc est, quod in singulis, passibus non adeò multum videtur, in multis multum fiat necesse esse. quamobrem cum multa fiat passuum ἀναφορὰ siue elatio, non posse nos in locis inæqualibus celeriter ambulare, quod per loca æqualia commodè fit.

21 διότι δὲ μακροὶ μὲν ὄντες οἱ περίπατοι, ἐν τοῖς ὁμαλέσι κοπιαρώτεροι τῶν ἀνωμάλων. οἱ δὲ βραχεῖς, ἀκοπώτεροι.

Quod vero longiores ambulationes vel æqualibus locis magis fatigent inæqualibus, breues vero minus, causa est, &c.

Hoc problema quintum est in ea sectione Aristotelis, in qua de hoc eodem argumento agitur. perplexum autem videtur & superiori contrarium. vt autem intelligatur, primo loco pone breues ambulationes, & longas. illæ laboriosiores quam hæ. secundo æquabiles & inæquabiles. & illæ magis fatigant quàm hæ. tertio breues ambulationes in æquabilibus locis, & in eisdem etiã longas. hoc modo longæ laboriosiores sunt. quarto in locis inæqualibus, & breues, & longas. sic autem in breuibus delassatio contingit maior. his ita positis facilè intelliguntur, quæ vult Theophrastus. τοιαύτη δ' ἡ σπασματώδης. in problematis corruptè legitur σπερματώδης. legendum enim σπασματώδης. quod optimo iudicio animaduertit doctissimus Hieronymus Mercurialis libro primo variarum lectionum capite nono. vocat autem motum σπασματώδη, in quo magna fit corporis commotio, atque concussio. Theodorus ἀπὸ τοῦ σπέρματος interpretatus est motum, qui passim fit per inæqualia loca, quomodo σποράδες dicuntur morbi, qui passim, incertisque locis vagentur. falsus tamen est vir doctissimus propter exemplar mendosum, aliisque vt similiter errarent, imposuit. & tamen non adeò sine ratione videtur errasse, quod aliqui valdè mirantur.

22 ἐξονειρωκτικοὶ δέ εἰσιν οἱ κοπιῶντες, διότι θερμά τε καὶ κάθυγρα τὰ σώματα, διὰ τὴν σύντηξιν. ἡ δὲ τοιαύτη διάθεσις, σπερματική.

Porrò qui fatigantur, solent noctu genitura pollui, quod calida humidaque sint corpora propter liquationem, quæ affectio seminis copiosa est.

Sic emen-

ſic emendauimus ex Ariſtotele & ex editione Stephani. ἐξονειρώττειν eſt noctu ſemine pollui, apud Hippocratem libro ſexto Epidemiorum ſegmento octauo Hiſtoria eſt Satyri, qui cum noctu nonnunquam etiam interdiu pollueretur, tabidus mortuus eſt. vt intelligatur quomodo & tabidi ἐξονειρώττουσι, & qui multum ἐξονειρώττουσι, aliquando fiant tabidi. illi quòd ſemen acrius habeant, vaſorumque ſeminalium vim contentricem imbecillam; calorque iis mordax, & liquefaciens. hi, quod exſiccatis corporibus exinanitiſque ſuccedit tabes, quomodo & iis, qui frequenti concubitu vires exhauriunt. hoc tabis genus libro ſecundo de morbis νωτιάδα φθίσιν vocat Hippocrates, hac autem laborate ſolitos maritos ſalaciores. eiuſdem meminit & in coacis præſagiis, & libro de locis in Homine.

23 κατάκεινται δὲ ὕπτιοι διὰ τὴν ἔκλυσιν, καὶ τοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα μάλιστα ἄϊσον, καὶ πρὸς τὸ ἐξονειρωγμὸν συνεργεῖ.

Accidit quod delaſſati ſolutis viribus ſupini cubāt, hoc enim ſitu requieſcunt maximè, qui tamen genituræ fluxum adiuuat.

Sic legendum eſt, non vt prius in exemplaribus corruptis. σχῆμα autem ἄϊσον intelligendum eſt incommodū minimeque conueniens. & ſanè præcipiunt medici tam iis, qui nocturna pollutione ſoluuntur, quam iis qui fluxu ſeminis laborant, vt ne ſupini cubent, quòd relaxatur facultas alioquin imbecilla, calefiuntque loca, in quibus ſemen gignitur, vnde affectus augetur.

Ex διὸ ἐν τοῖς πότοις. legendum διὸ ἐν τοῖς πότοις τοῦ θέρους μᾶλλον. ſubintelligendum autem θεραπεύονται οἱ κόποι. mox aliud clauſulæ initium. ἡ δ' ὀλιγοσιτίη. hæc autem & ſuperius declarauimus, & ex Ariſtotelis problemate 38. plana ſunt.

Τὸ δ' ἰσχυρότερον. locus corruptus eſt. puto autem legēdum ſic: τὸ γὰρ σκληρὸν ἰσχυρότερον μὲν, ἀπαθέστερον δ' οὐ πρὸς πᾶσαν ἀπάθειαν. quid autem ſibi velit his verbis perſpicuum eſt. ἀλλὰ γλισχρότερα. hîc deeſt aliquid quod omninò turbat ſententiam. fortè legendum τὰ γλισχρότερα. vt intelligamus hæc eſſe ἀπαθῆ ad rupturam, contuſionem, fracturam, conuulſionem. Sententia autem talis eſſe videtur. Humida corpora molliaque citius defatigari, quod debiliora ſunt. licet non ſint abſolutè debiliora. nam dura ſiccaque citius franguntur, & diſrumpuntur, quàm mollia & humida. Sed cum inceſſus conſtet vt ait Ariſtoteles libro de inceſſu Animalium, tractione, & pulſione, humida corpora vtrique operi minus ſufficiunt. Contrà ſicca & ad trahendum, & ad pellendum magis apta ſunt. minus igitur delaſſabuntur hæc, magis illa.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΙΧΘΥΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΞΗΡΩ ΔΙΑΜΕΝΟΝΤΩΝ.

THEOPH. DE PISCIBVS, IN SICCO DEGENTIBVS.

DANIELE FVRLANO interprete.

[1] EX iis piscibus, qui solent in sicco degere (videtur enim quasi illorum naturæ aduersari, acre refrigescere) sunt aliqui, qui magis aerem attrahunt, quicunque scilicet, & aquam accipiunt, & hac ratione seruantur. [2] Cæterum si verum est, quod fertur de pisce, quem exocœtum nominãt, summum illud erit miraculum hunc. n. aiunt quotidie in terram exire somni causa, & nomen apud græcos accepisse ἀπὸ τῆς κοίτης, hoc est, à cubili. videtur itaque si hoc facere potest naturæ esse ancipitis, non propter cibum & alimoniam, vt phoca, mus marinus, & nonnulla alia, & aues quam plurimæ, sed propterea quod aerem, & aquam accipit, non eo sane modo, quo Delphinus, & alia quædam cæte, quæ cum natura respirationis facultatem habeant, accipiunt etiam, & sufflant mare necessitatis causa: cùm tamen tam aere, quam aqua ad vitam seruandam vti videãtur, peculiaris horum vis, & natura videri possit.[3] pisciculi vero, qui in India ex fluuiis ad terrã exeũt, & saliunr, rursusq; in aquam redeunt ranarum modo, habenr & illi sanè, quod admireris, non his tamen similiter, quatenus minus mirum est paucoid tempore, & multo omninoq; fieri. similes hi sunt muconibus, quos appellant. [4] porrò certum est piscium genus Babylone, quos ferunt exsiccato fluuio

[1] ΤΗΣ τῶν ἰχθύων ἐν τῷ ξηρῷ διαμονῆς· δοκεῖ γὰρ οἷον παρὰ φύσιν τῷ ἀέρι καταψύχεσθαι, τὰ μὲν δεχόμενα τὸν ἀέρα μᾶλλον, ὅσα δέχεται τὸ ὑγρὸν, καὶ διὰ τοῦτο σώζεται. [2] θαυμασιώτατον δὴ, εἴπερ ἀληθὲς, τὸ τοῦ ἐξωκοίτου καλουμένου. τοῦτον γὰρ φασὶν ὁσημέραι ποιεῖσθαι τὴν κοίτην ἐν τῇ γῇ. διὸ καὶ τοὔνομα εἰληφέναι. φαίνεται δὴ οὖν, εἴπερ δύναται δρᾶν, ἐπαμφοτερίζειν, οὐ τῇ τροφῇ καὶ τῇ ἀναγωγῇ, καθάπερ ἡ φώκη καὶ ὁ μῦς καὶ ἕτερ' ἄττα, καὶ τῶν ὀρνίθων δὲ πολλοί· ἀλλὰ καὶ τῷ δέχεσθαι καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὴν θάλατταν, οὐχ οὕτως ὥσπερ ὁ δελφὶς καὶ ἕτερ' ἄττα. φύσει μὲν οὖν ὄντα ἀναπνευστικὰ, καὶ τὴν θάλατταν δεχόμενα, καὶ ἀναφυσῶντα πρὸς τὴν χρείαν· ἀλλ' ἀμφότερα πρὸς τὴν τοῦ ζῆν διαμονήν. ἄτοπος δὴ αὖθις ἡ φύσις καὶ ἡ δύναμις εἴη [3]. τὰ δὲ ἐν Ινδοῖς ἰχθύδια, τὰ ἐκ τῶν ποταμῶν εἰς τὴν γῆν ἐξιόντα καὶ πηδῶντα, καὶ πάλιν εἰς τὸ ὕδωρ ἀπιόντα, καθάπερ οἱ βάτραχοι. θαυμαστὰ μὲν οὖν, οὐχ ὁμοίως δὲ τούτοις, ὅσῳ τὸ ὀλίγον χρόνον, ἢ πολὺν, καὶ τελευταῖον ἧττον θαυμαστόν. ἡ δὴ ὄψις, ὁμοία τούτων τοῖς μυξίνοις καλουμένοις. [4] εἰσὶ δὲ καὶ περὶ

βαβυλῶνά τινες οὕς φασι διαμένειν ἐν ταῖς τρώγλαις ταῖς ἐχούσαις ὑγρότητα, ξηραινομένου τοῦ ποταμοῦ. τούτους δὲ ἐξιόντας νέμεσθαι, καὶ βαδίζειν ἐπὶ τῶν πτερυγίων, καὶ ἅμα κινεῖν τὴν οὐράν. καὶ ὅταν διώκωνται, φεύγειν. καὶ εἰς δύντας, ἀντιπροσώπους ἵστασθαι. πολλάκις γὰρ προσιέναι τινὰς καὶ ἐρεθίζειν. ἔχουσι δὲ τὴν μὲν κεφαλὴν ὁμοίαν βατράχῳ θαλαττίῳ· τὸ δὲ ἄλλο σῶμα, κωβιῷ· βράγχια δὲ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἰχθύες. ὅτι δὲ οὐ πόδας ἔχουσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πτερυγίων βαδίζουσιν, τεθεώρηται· ἐλάμβανον γὰρ πολλοὺς οἱ διώκοντες· τὰ δὲ πτερύγια, εὐμεγέθη. τὸ δὲ ἐκ τῆς γῆς τὴν τροφὴν λαμβάνειν, οὐκ ἄτοπον. ἔνιοι γὰρ, καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ ὄντες, πηλὸν ἐσθίουσι καὶ φύκος καὶ τὰ τοιαῦτα. καὶ ὅλως δὲ, εἴπερ ἐν τῷ ἀέρι διαζῶνται, καὶ τὸ τῆς τροφῆς οὐκ ἄλογον. ἐπεὶ καὶ ὁ πολύπους ἐξιὼν λαμβάνει, καὶ ἡ μύραινα, καὶ ἄλλοι δὲ ὥς φασι. καὶ τὸ ὅλον οὐκ ἄλογον· ὥσπερ τῶν πεζῶν καὶ πτηνῶν ἔνια ταῖς ἐνύδροις χρῆται, καὶ τὰ ἔνυδρα ταῖς ἐν τῇ γῇ, καὶ τὴν φύσιν ὁμοίως ἀνταποδιδόναι τὸ ἀνάλογον. φαίνεται δὲ καὶ ὁ ἵππος ὁ ποτάμιος τοιοῦτον· ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμαστὸν, ὥσπερ εἴπομεν, εἴ τι δύναται τοῖς αὐτοῖς μορίοις, ὡς ὀργανικοῖς ὁτὲ μὲν ἐπισπᾶσθαι τὸν ἀέρα καὶ ἕλκειν, ὁτὲ δὲ τὸ ὑγρὸν δέχεσθαι. τάχα δὲ τοῦτο μᾶλλον, ἢ ὁτὲ μὲν ὁ ἀὴρ σύμμετρος πρὸς τὴν κατάψυξιν, ἢ ὅ, τι δήποτέ ἐστιν ἐκ τῆς ἀναπνοῆς γινόμενον, ὁτὲ δὲ τὸ ὑγρόν. οὐ γὰρ ἅμα γ' ἄμφω. τὸ δὲ τῶν πολυπόδων, ἧττον θαυμαστόν. οὐ γὰρ δέχονται τὴν θάλατταν †

καὶ οἱ κάραβοι καὶ οἱ ἀστακοὶ καὶ οἱ καρκίνοι, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα. † ὥστε μὴ μεγάλης ἄγαν τῆς μεταβολῆς οὔσης, ῥᾷον ὑπομένειν. ὃ καὶ περὶ τὰς ἐγχέλεις φαίνεται συμβαίνειν. πολὺν γὰρ χρόνον δύνανται ζῆν ἔξω τοῦ ὑγροῦ, διὰ τὸ μικρὰ τὰ βράγχια ἔχειν καὶ ὀλίγον δέχεσθαι τὸ ὑγρόν· καὶ τὴν μύραιναν, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἢ καὶ τὸ ὅλον ὀφιῶδες, ἥκιστα ἄτοπον. εὔλογον δὲ καὶ [τὸ] ἐν τῷ ὕδατι μᾶλλον μὴ δύνασθαι διαμένειν ὅσῳ λεπτότερον ὂν τῆς θαλάσσης, ἐγγυτέρω τοῦ ἀέρος ἐστί. καὶ τὸ φύσει γε ψυχρότερόν ἐστι. διὸ καὶ πολύπους φεύγει. καὶ διὰ τοῦτο περὶ ἑλλήσποντον καὶ τὸν πόντον οὐκ ἔστιν. οἱ δὲ ἰχθύες τίκτουσιν

uio degere in vuidis foraminibus, atque exeuntes pabulum quærere, & incedere pinnis motantes caudã, fugere verò quando quis insequitur, & ingressos foramina aduersos se sistere, quosdam & lacessentes sæpe procedere. habent hi caput ranæ marinæ, cætera gobionibus similes, branchias etiam quemadmodum & alii pisces. quod enim pedibus careant, sed pinnis incedant obseruatum est: ceperunt enim multos ii, qui venantur. pinnas quidem habent satis magnas. Nam quod è terra alimentum sumant, non adeò absurdũ est. Nã & multi qui semper in aqua degunt, luto, alga, & similibus vescũtur herbis. omnino vero si in aere degunt, absurdũ non est, & pabulũ extra aquas petere, quandoquidem & polypus, & muræna è mari exeunt pastus gratia, atque alii, vt fama est. ac sanè in vniuersum absurdum nõ est, quemadmodum & terrestrium volucriumq; nonnullæ animantes ex aquis quærunt pabulum, ita etiam aquatiles terrestre quærere. vt natura eadem proportione resarcire videatur. videtur autem ex hoc esse genere & Hippopotamus. sed hoc admirari sane subit, vt diximus, si quod animal iisdem partibus, & instrumẽtis potest modo aerem, modo aquam intra se sumere. fortasse vero illud magis, siquidẽ modo aer ad refrigerandũ est aptior, aut ad aliud commodum, quod à respiratione proficiscitur, modo verò humidũ: simul enim vtraq; minime. quod enim polypi faciunt, mirum non est. non enim mare illi attrahunt, quemadmodum neq; cancri, neque Astaci, neq; locustæ, neq; alia huiusce generis, vt cũ nõ adeò magna in iis cõtingat mutatio, possint etiã facile ferre, quod & Anguillis videtur accidere, quæ cũ paruas habeant branchias, & parũ etiam aquæ sumãt, diutius possũt in sicco viuere. idẽ autem & murænæ, & si quid aliud tale genus est, & omninò pisciũ generi anguineo cõtingere, absurdũ neutiquã est. consentaneũ etiã est difficilius posse in aqua fluuiorũ degere, quatenus tenuior marina cũ sit, ad aeris naturã proxime accedit, quin & quò frigidior est quã illorũ naturæ cõueniat. quocirca fugit illã polypus, qui propterea neque in hellesponto est, neque in ponto. porro pisces in stagna, ac fluuios commigrantes

pariunt, quod tranquillitas ibi maior ventorum est, minoresque beluæ, & in summa pisces, qui deuorent. maris verò caliditas vel ex eo manifesta, quòd nequeant in eo fluuiatiles pisces degere, cum tamen facilius marini viuāt in stagnis, & in fluminibus. atque illud fortasse prius considerandum est, vtrum aer aqua calidior sit? Nam si vt videri possit calidior aer, est enim proximus igni, [6]frigidiora esse animalia, quæ ille ambit, & continet, necesse est: id quod etsi iis, quę tractamus in præsentia non aduersatur, tamen contra eorum sententiam est, qui putant, calidissima omnium animalium esse sanguinea, & quæ animal pariunt. ac sane de his aliàs inspiciendum est. pisces verò fossiles (sunt enim alicubi tales vt Heracleæ & in Ponto) oriuntur propter fluuios, & loca stagnantia. accidit autem vt his exsiccatis humore priuati paulatim se cōtrahant, & humore quærendo in terrā condatur, quæ cum sit exsiccata, maneāt illi tamen in humido, perinde ac viuentes sale cōditi, aut in latibulis torpescentes, moueant vero sese, quando quis effodiat. atque huic non est absimile, quod in Ponto accidit, vbi gelati pisces capiuntur in glacie, qui non ante aut mouentur, aut sentiunt, quā in ollis positi sint, & elixentur. omnium maxime videtur hoc perpeti gobio. in summa vero fossiles fiunt, quod inundantia flumina quando ad suos alueos redeant, in locis iam exsiccatis destituant alibi oua, alibi huiusmodi generationis principia. Nā sunt & qui non à congenerib. piscib. procreantur, vt anguillæ, [7]videtur .n. hæc sponte, & centriscus quem vocant, fieri, vt Heracleæ in Lyco fluuio. oua igitur ita destituta formam sumunt, indeque pisces geniti in terra degunt, id quod consentancum est. multi enim ex piscium genere pauco cōtēti sunt pabulo, perinde ac serpentes, & animalia latentia: quamquam contingit vt in ouis satis sit alimēti, mox verò genitis piscib. humor ex terra ministretur haustus. nec vero hi aut satis crescunt, aut crescere vel feruntur, vel verisimile est. neque enim aut locum habent, aut alimentum, quod abunde suppetat, quibus vtrisque ad incrementum opus est. quod autem in aere degant, non his omnino

ἀναπλέοντες εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας, ὅτι εὔδια μᾶλλον κυμάτων καὶ πνευμάτων, καὶ τὰ θηρία ἐλάττω, καὶ οἱ κατεσθίοντες ὅλως καὶ διαφθείροντες ἰχθῦς. ἡ δὲ τῆς θαλάττης θερμότης, ἐξ ἐκείνου φανερά, τῷ μὴ διαμένειν δύνασθαι ἐν ταύτῃ τὰ ἐκ τῶν ποταμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἐκ τῆς θαλάττης ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ ταῖς λίμναις· ἴσως δὲ αὐτὸ τοῦτο πρότερον σκεπτέον, πότερον θερμότερον ὁ ἀὴρ, ἢ τὸ ὑγρόν. εἰ γὰρ ὁ ἀὴρ, ὥσπερ ἂν δόξειεν, ἐγγυτέρω γὰρ ὢν τοῦ πυρός. [6]ἧττον ἀεὶ θερμὰ τὰ τούτῳ κατεχόμενα. τοῦτο δ' εἰ μὴ καὶ πρὸς τὰ νῦν ὑπεναντίον, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην τὴν δόξαν τὴν λεγομένην, ὅτι θερμότατα πάντων τὰ ἔναιμα καὶ ζωοτόκα. περὶ μὲν οὖν τούτων ἐπισκεπτέον· οἱ δὲ ὀρυκτοὶ τῶν ἰχθύων· εἰσὶ γὰρ ἐνιαχοῦ καὶ τοιοῦτοι, καθάπερ τῆς περὶ Ἡράκλειαν καὶ ἄλλοθι τῆς ἐν τῷ πόντῳ· γίνονται μὲν καὶ παρὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ ἔνυδρα χωρία. συμβαίνει δ' ἀναξηραινομένων τούτων, ἐγκαταλειπομένους κατὰ μικρὸν συστέλλεσθαι, καὶ διώκοντας τὴν ὑγρότητα, δύεσθαι κατὰ τῆς γῆς· εἶτα καταξηραινομένης, διαμένειν ἐν τῇ ἰκμάδι, καθάπερ ἂν ἐνταριχευομένους ἐν τῷ ζῆν· ἢ καὶ τοὺς ἐν ταῖς φωλείαις διακαρτεροῦντας· ὅταν δ' ἀνασκάπτωνται, τότε κινεῖσθαι. παραπλήσιον δ' ἐστὶ τούτῳ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκπηγνυμένων ἐν τῷ πόντῳ· ὅθεν περιλαμβάνονται τῷ κρυστάλλῳ, καὶ οὐ πρότερον αἰσθάνονται καὶ κινοῦνται, πρὶν εἰς τὰς λοπάδας ἐμβληθέντας καὶ ἕψεσθαι. πάντων δὲ μάλιστα δοκεῖ πάσχειν τοῦθ' ὁ κωβιός. ὅλως δ' οἱ ὀρυκτοὶ γίνονται ἰχθύες, διὰ τὸ ὑπερβάλλοντας τοὺς ποταμοὺς, ὅταν πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον καθιστῶνται ῥεῖθρον, ἐγκαταλείπειν ἐν τοῖς ἀναξηραινομένοις ἔνθα μὲν ᾠὰ, ἔνθα δὲ τοιαύτας ἀρχὰς ἐξ ὧν ἡ γένεσις. ἔνια γὰρ οὐκ ἐκ ζῴων, ὥσπερ ἡ ἔγχελυς. [7]δοκεῖ δ' αὕτη γίνεσθαι καὶ ὁ καλούμενος κεντρίσκος, ὥσπερ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ περὶ τὸν λύκον ποταμόν. ἐγκαταλειφθέντα δὲ, ἀπομορφοῦται καὶ διαμένει. τὴν διαμονὴν δ' οὐκ ἄτοπον εἶναι. ἐνδεῆς γὰρ ὀλίγης δέονται πολλὰ τῶν τοιούτων, ὥσπερ καὶ οἱ ὄφεις καὶ τὰ φωλεύοντα. συμβαίνει δὲ καὶ ταύτην ἱκανὴν ἔχειν ᾠῶν τὴν τροφὴν· καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἐκ τῆς γῆς ἰκμάδα διαδιδομένην. οὐ μὴν

μέγεθός

μέγεθός τε τὰ τοιαῦτα λαμβάνειν οὔτ' εἰκὸς οὔτε φασί· διὰ τὸ μήτε χώραν ἔχειν μήτε τροφὴν δαψιλῆ. δεῖ δ' ἄμφω ταῦτα πρὸς τὴν αὔξησιν. τὸ δ' ἐν τῷ ἀέρι δύνασθαι διαμένειν, τούτοις μὲν οὐ παντελῶς ὑπάρχειν. τοῖς δ' ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν τόπων καὶ νεμομένοις. αὐτοὶ δὲ μικρᾶς εἰώθασι δεῖσθαι καταψύξεως. ὥστε σύμμετρον αὐτοῖς εἶναι τὴν ἀπὸ τοῦ ἀέρος. δηλοῖ δὲ καὶ ἡ τῶν βραγχίων στενότης· ὡς οὐ πολλῆς δεομένων. διὸ καὶ ἔγχελυς ἔν τε τῷ ἀέρι πολὺν χρόνον ζῇ, καὶ ἐν τοῖς θολεροῖς ὕδασι τάχιστα ἀποπνίγεται· καὶ ἅμα ἐν τοῖς γεορύκτοις καὶ ἡ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόψυξις, ἐκ τῆς περιοχῆς, ἱκανὴν ποιεῖ τὴν βοήθειαν. ª ἴδιον δὲ τὸ περὶ ταῦτα καὶ λόγου δεόμενον, τὸ περὶ τοὺς ἐν Παφλαγονίᾳ ὀρυκτοὺς ἰχθῦς· ὀρύττεσθαι γάρ φασιν ἐκεῖ κατὰ βάθους πλείονος ἀγαθοὺς καὶ πολλούς· τὸν δὲ τόπον, οὔτ' ἐπίκλυσιν ποταμῶν λαμβάνειν, οὔθ' ὑδάτων σύστασιν· ἀφ' ὧν δὴ φαμὲν ἐγκαταλείπεσθαι τὰ ᾠά, καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς γενέσεως. λοιπὸν γὰρ δὴ αὐτομάτους φύεσθαι· καὶ τοῦτο συνεχῶς. ἀδύνατος γὰρ ἡ πρὸς ἀλλήλους μίξις. εἴ τε δὴ τοῦτο, θετέον, ὥσπερ ἐνύγρου τινὸς τῆς χώρας οὔσης, καὶ τὸ ὅλον γονίμου τῶν τοιούτων, διὰ τὸ συμμετρίαν τινὰ ἔχειν τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ὑγροῦ. συμβαίνει γὰρ δὴ γίνεσθαι καὶ ἑτέρους τινὰς αὐτομάτους ἰχθῦς, εἴτε διαιροῦν ἔκ τινων τόπων ὑγρότητας, αἳ συνεπιφέρουσι τὰς γεννώσας ἀρχάς. ὁ δὲ τόπος, εὐφυής· διὸ καὶ δέχεται καὶ ἐκτρέφει. σχεδὸν γὰρ οὐκ ἂν ἔτι πορρωτέρω τούτων. ἐκεῖνο δ' ἄν τις σκέψαιτο περὶ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, τῶν τε ἐν τῷ ξηρῷ καὶ τῶν ὀρυκτῶν, ἆρά γε εἰς ὕδωρ ἀφιέμενα ζῷεν ἄν, ἢ τὴν οἰκείαν ζητοῖεν χώραν. καὶ τοῦτο αὐτοῖς ὥσπερ φύσις, καθάπερ καὶ τοῖς ἐν θαλάττῃ καὶ τοῖς ποταμοῖς· οὐδὲ γὰρ ταῦτα δέχεται τὰς μεταβολάς, πλὴν ὀλίγων· ἐπεὶ ὅσα γε διὰ τὴν ἀναξηρασίαν καταδύονται, καὶ ὅσοι περιλαμβάνονται τοῖς πάγοις, φανερὸν ὡς τούτοις γε οἰκεῖον τὸ ὑγρόν. εἰκὸς δὲ μᾶλλον καὶ τοῖς ὀρυκτοῖς καὶ τοῖς ἑτέροις· τοῖς μὲν ἁπλῶς, τοῖς δ' ὡς ἀμφιβίοις κατὰ Δημόκριτον. ὃ καὶ ἐπ' ἄλλων συμβαίνει. χρῆται γὰρ ἔνια τῷ ἀέρι καθάπερ ἐρρέθη πρότερον.

omnino datum est, sed iis qui ex propriis locis ad pascendum exeunt, qui profecto pauca soliti sunt refrigeratione indigere, vt quæ habetur in aere accommoda sit, id quod ostendit & branchiarũ angustia, quasi parum refrigerari opus habeant. Quamobrem, & anguilla diutius viuit in aere, & citissimè suffocatur in aqua turbida. adde etiã quod fossilib. ex terræ frigore, vbi latẽt, nõ parũ præstatur auxilii. * verùm præter hæc peculiaris naturæ est, disputationeque opus habet, quod habent fossiles Paphlagoniæ pisces. effodi enim & multos, & bonos ex profundioribus locis perhibent: ea verò loca neq; aquarum habere stagna, neque etiam irrigari fluuiis, vnde & oua, & ortus principia relinqui superius dicebamus; vt reliquum sit sponte eos gigni, idque frequenter: coire enim nequeunt. quod si ita est, statuendum etiam illud erit, locum illum quasi humidum & genitabilem est ad horũ procreationem idoneum, quod caloris & humoris commoderatam mistionẽ habeat. aut intelligere oportet humorem aliunde deriuari, quo genituræ ferantur principia, locum autem aptũ natũ esse, vt ideo & recipiat, & alat. Nam pene alienum ab his quidquam afferre vix possumus. illud verò de vtroque genere inspiciat aliquis, eorum inquã, qui in sicco degunt, & fossilium piscium, an si in aquam mittantur viuere possint, an locum proprium potius appetant, atque hoc naturale iis sit, quemadmodum & marinis mare, & fluuiatilibus flumina quærere: nam & hi mutationes non sufferant exceptis paucis: quandoquidem quicunque propter exsiccationẽ aquarum in terram sese intruserunt, & quicunque gelu comprehensi sunt, habent aquã manifesto pro loco proprio. consentaneum autem magis est habere fossiles, & alios: illos simpliciter, hos vt naturę ancipitis, vt ait Democritus. quod item & aliis accidit: nonnulli enim vtuntur aere, vt superius dictum est.

ANDREÆ FVRLANO PATRVELI, IVRIS CIVILIS ET ELOQVENTIÆ PERITISSIMO.

VM multa sunt in natura rerum scientia, quæ homines admirantur, ac nosse cupiunt, tum illa præsertim animalia, quæ rariora sunt, & incognita. Quamobrem veterum scriptorum non pauci in illorum historia declaranda multum studii ac operæ posuerunt: quorum vnus princeps Aristoteles nihil omisit in Historiis, quod ad partes, ortus, affectus, mores, & actiones omnium pertineat animalium: in Auditis etiam miraculis multa tradidit de incognitis & admirabilibus. Ælianus autem, & Plinius multa ab Aristotele præsertim accepta, sed & ab aliis græcorum scriptoribus obseruata posteritatis memoriæ consignarunt. si qua vero sunt Animalia, in quibus natura placuisse sibi visa est & varietate fallere mortalium animos, illa sine dubio sunt aquatilia. in mari enim si vsquam alibi fæcundissima natura est, & omnigenæ generationis mater. Quamobrem & Protheum Deum marinum esse voluerunt Poetæ, quod præsertim in mari Naturæ varietas multiplexque aquatilium genus, & infinitum. ex iis autem rariora quædam selegit Theophrastus philosophus in hoc libello, quem de piscibus in sicco degentibus, inscripsit, quorum & afferret historiam, & declararet. quem cum ego vnà cum aliis eius opusculis latinum fecerim, annotationibusque illustrarim, volui pro arctissima nostra consanguinitate tibi dicare, Andrea eruditissime. is enim es, quem non illa modo delectare solita sunt, quæ sunt eloquentiæ, ac iuris ciuilis, verum etiam disciplinæ penè omnes quæ liberales appellantur, & vna omniũ mater, & altrix philosophia. accesserunt autẽ huic libello fragmenta nonnullorum librorum Theophrasti, quæ primus Henricus Stephanus annis abhinc XXIIII. publicauit, quæ etsi nihil aliud, quam fragmenta sunt, tamen ex iis aliqua ad ortus & mores nonnullorum pertinent Animalium. Hæc ita velim accipias hilare, vt certo tibi persuadeas, munus quidem, quod tibi offero, exiguum esse, meam autem in te voluntatem, ac beneuolentiam esse maximam, quam non nostris modo, verùm etiam exteris testatam volui posteritatisque memoriæ commendatam. Vale.

IN LIBRVM THEOPHR. DE PISCIBVS IN SICCO DEGENTIBUS Annotationes.

VIVS libri titulus apud Athenæum, & Diogenem est περὶ τῶν ἰχθύων ἐν τῷ ξηρῷ διαμενόντων; hoc est, de iis piscibus, qui in sicco degunt. sic autem credibile est Theophrastum librum inscripsisse, posteriores autem de piscibus tantùm. & tamen non absolutè de piscib. verùm de iis tantũ qui in sicco possunt degere disputat. est autem Theoph. legitimus, quod præter veterũ auctoritatem facilè ex ipso dicendi charactere confirmatur. Historicus pene totus est, & tamen etiam locus est, vbi rationes reddit aliquas.

* τῆς τῶν ἰχθύων ἐν τῷ ξηρῷ διαμονῆς.

Qui hunc libellum legit, in ipso, vt est in prouerbio, oportet impingat limine. verba autem hæc corrupta esse, aliqua etiam loco mutata perspicuum est. nos tamen inspecta Auctoris sententia locum vertimus. at in græcis verbs nihil voluimus immutare.

* Ἐαυμα-

[z] θαυμασιώτατον δ᾽, εἴπερ ἀληθές.

Exocœtum Arcadiæ peculiarem esse piscem credidit Plinius libro nono. cap. 19. ait enim. Miratur Arcadia suum exocœtum, appellatum ab eo, quòd in siccum somni causa exeat. circa Clitorium vocalis hic traditur, & sine branchiis. idem aliquibus Adonis dicitur. Et tamen non in Arcadia solum, verum etiam alibi reperitur. Veteres ἐξώκοιτον vocarunt, ἀπὸ τοῦ ἔξω τὴν κοίτην ποιεῖν. Oppianus.

> Ἄλλοι δ᾽ ἐξώκοιτον ἐφήμισαν οὕνεκα κοίτας
> Ἐκτὸς ἁλὸς τίθεται, μοῦνος δ᾽ ἐπὶ χέρσου ἀμείβει.

Appellarunt etiam Adonin, vt præter Plinium tradit Athenæus libro octauo. Ælianus huiusce nominis rationem putauit esse, quòd quemadmodum Adonis duarum Dearum est in deliciis, alterius marinæ, terrestris alterius: ita piscis hic & terræ videtur & maris communis incola. Sunt eius verba in libro nono de Animalibus. ἄδωνιν δὲ θέλουσι λέγειν αὐτὸν ἐπεὶ καὶ γῆν καὶ θάλατταν ἔχει φιλεῖν, τῶν προτέρων. ἐμοὶ δοκεῖν θεμένων τὸ ὄνομα, καὶ αἰνιξαμένων εἰς τὸν τοῦ κινύρου παιδὸς βίον τὸν διῃρημένον δύο δαίμοσι, τῆς μὲν ὑπὸ γῆς, τῆς δὲ αὖ ὑπὲρ γῆς, ἐρώσης αὐτοῦ ἐκατέρας. est autem piscis hic ex mugilum genere colore flauus, cuius descriptio extat apud Athenæum ex Clearcho peripatetico, quam etiam non grauabor apponere. exocœtus piscis, quem aliqui Adonin vocant, nomen quidem ab eo accepit, quod plerunque extra mare dormire soleat. est autem flauus, & à brachiis vtraque corporis parte ad caudam vsque lineam albam habet continuam. corpore tereti non lato, magnitudine littoralibus mugilibus æqualis, quibus octo digitorum magnitudo plurimum est. omnino autem simillimus pisciculo, qui hircus dicitur. excepta nigra sub aluo macula, quam habet hircus, barbamque illius nominant. est porrò exocœtus ex saxatilium numero, & in scopulis degit, & quando tranquillum mare est, fluctibus elatus in scopulis iacet, diu in sicco quiescens, seseque ad solem obuertit. quando verò satis quieuerit, littore volutatur donec excipiat vnda, ad mareque iterum reuehat. Hæc Athenæus, quorum aliqua tradidit etiam litteris Ælianus. verum quod tradit Plinius circa Clitorium vocalem esse, falsum esse docet Pausanias in Arcadicis, si modo ille piscis est, quem ille ποικιλίαν à coloris varietate nominat, & non alius, vt mihi videor colligere ex Athenæo, qui vtriusque separatim meminit, fallitur enim (nisi fallor ego) Rondeletius vir doctissimus, qui eundem existimat, esse illum in Aranio flumine, cui Clitorius coniungitur, tradit Pausanias, quem & vocem emittere ferunt, similem turdo aui, seseque vidisse quidem illum captum. nullam verò eius vocem audiisse. etsi in flumine perstiterit vsque ad solis occasum, quo tempore præcipuè dicitur vocalis esse. atque hæc de exocœto ex variis Auctoribus. cur autē & hic & nonnulli alii pisces possint aliquandiu in sicco degere, dicemus paulò post, vbi commodior locus dabitur.

[3] τὰ δ᾽ ἐν Ἰνδοῖς ἰχθύδια, τὰ ἐκ τῶν ποταμῶν.

Hunc locum respexit Athenæus, libro octauo, vbi pisciculorum horum meminit, quos autem in hoc exemplari μαξίνας legimus, Athenæus legit μαξίνοις. vtrobique tamen corrupta vox est, & μυξίνοις legendum est, vt optimè emendauit doctissimus Athenæi interpres. sunt autem οἱ μύξινοι, quos Theodorus Gaza mucones vertit, apud Aristotelem, ex mugilum genere à muco, qui græcè μύξα dicitur, sic appellati quod mucosi sint, atque ideo minus suaui sapore, quam capitones & cestrei, vt tradit Athenæus. illos μύξωνας vocat. Aristoteles, alicubi etiam μύξος. Cæterum in octauo Historiarum vbi dicit; βόσκεται δὲ ὁ περαίας οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν μύξαν τὴν ἀπ᾽ ἑαυτοῦ. hoc est vescitur peræas nullo alio cibo nisi suo ipsius muco. mucones peræas eosdem esse existimare possit aliquis, nisi fortè aliud genus sit mugilum, mucosum & ipsum. quamquam ego Rondeletio viro doctissimo facilè assentior, eundem esse myximum, & peræam. quod verò ad pisciculos Indos attinet, Plinius libro nono ex hoc Theophrasti libro habet hæc verba. exeunt in terram & qui marini mures vocantur, & polypi, & murænæ. quin & in Indiæ fluminibus certum genus piscium, ac deinde resilit. Aristoteles libro περὶ θαυμασίων ἐν Ἰνδοῖς ἐν τῷ κέρατι καλουμένῳ ἰχθύδια φασὶ γίνεσθαι ἃ ἐν τῷ ξηρῷ πλανᾶται, καὶ πάλιν ἀποτρέχει εἰς τὸν ποταμόν. hoc est apud Indos in Cerate vocato pisciculos gigni tradunt, qui in sicco erant, rursusque ad fluuium redeunt,

[4] εἰσὶ δὲ καὶ περὶ Βαβυλῶνά τινες.

Hæc eadem & Auctor libri de admirabilibus, vt facilè possimus conücere exinde hæc sumta esse. iisdem enim penè verbis hæc historia narratur in illo loco. vbi autem corrupte legebatur ἐν ταῖς σπογγίλαις, restituimus ταῖς τρώγλαις. sunt hîc τρῶγλαι cauernulæ in fluuiorum ripis.

* ἀλλ᾽ ἐκεῖνο θαυμαστὸν ὥσπερ εἴπομεν.

Branchiæ in piscibus pulmonis sunt τὸ ἀνάλογον. Nam quemadmodum in animantibus terrestribus, & in aquatilibus, quæ respirant, pulmo aerem attrahit, qui cordis feruorem attemperat, atque refrigerat. ita branchiæ in piscibus aquam eodem vsu attrahunt, quod scilicet aqua huic animantium generi accommodatior est; illi aer. Nam nullum animal reperitur, quod simul & branchias, & pulmonem habeat, quod in libro de respiratione traditum est. verum an idem instru-

mentum huic & illi elemento inseruire possit attrahendo, hoc quæstione dignum est. Nam qui pisces in sicco degunt refrigeratione opus habent, quæ iis in mari ab aqua fit. igitur si non ab aqua, quandoquidem in terra sunt, ab aere illam sortientur, quemadmodum & animalia, quæ pulmonem habent. videntur igitur branchiæ posse eædem & aerem, & aquã attrahere. hoc facilè concederet Democritus; Diogenes, & Anaxagoras, quorum sententiæ in libro de Respiratione exploduntur. horum de respiratione Dogma doctissimis recentioribus aliquot adeò placuit, vt pluribus rationibus probare illud, & confirmare ausi sint. verum cum demonstratum ab Aristotele, ipsaque rei natura id confirmet, pisces non nisi aqua refrigerari, quæ iis per branchias trahitur, & redditur reciprocatione mutua, non iniuria quæri potest de his piscibus, qui proprio elemento destituti viuunt tamen. Theophrastus videtur innuere easdem branchias, quæ minimæ tamen sunt, in his, qui in sicco degunt, in mari quidem, & fluminibus, aquam trahere, in terra verò aerem. vt idem instrumentum sit, & aquæ trahendæ & aeri, propterea quòd modo aer modo aqua cor illorum refrigerat. Verum hæc sententia vt est obiter & quasi aliud agente Theophrasto pronunciata, ita vix mihi potest persuaderi primum quòd quemadmodum nullum animal reperitur, quod simul & branchias & pulmonem habeat, ita etiam consentaneum est, nullas branchias nullosque pulmones, posse simul & aeris, & aquæ spirandæ præstare officium. Nam si possent id branchiæ in aliquibus, possent in omnibus. adde quòd & pulmo eadem ratione posset in aliquibus animalibus, quæ in aqua degunt, huic vsui communiter satisfacere. quod nemo sanus audebit dicere. Sed si quis paruitatem branchiarum causetur in his piscibus, qui in sicco possunt viuere, quoniam exiguum attrahunt aerem, à quo neutiquam possunt lædi, eadem ratione respondebitur eosdem & parum aquæ trahere per angustas branchias: deberent igitur & ii pisces, qui & plures & latiores habent branchias ab aere neutiquam lædi, quod quemadmodum qui parum aquæ trahunt, si parum etiam aeris attrahant, viuere commodè possunt, ita etiam qui multum aquæ, si & multum aeris attrahant, deberent facile posse viuere, quod tamen & absurdum est, & experientiæ repugnat omnino. Hæc cum ita sint, equidem de hoc piscium genere aliter esse statuendum iudico. nempe quoniam exiguo calore sunt præditi, pauca & penè nulla refrigeratione opus habere, quod testantur illorum paruæ, & simplices branchiæ ideo posse diutius in sicco viuere. cum possint etiam sine refrigeratione, quæ ab aqua fit, aliquandiu perdurare. Nam quemadmodum aliqua animalia, quæ pulmone sunt prædita, si & ipsa calore natiuo, imbecillo, & exiguo sint, aliquandiu possunt sine respiratione viuere, ita sine aquæ attractione nonnulli pisces, qui sunt imbecilliori calore, quam alii, quo latioribus grandioribusque branchiis natura conformauit. nouit hanc rationem Aristoteles in libro de spiratione, cuius hæc verba sunt. καὶ τῶν ἐναίμων δὲ, τῶν πνεύμονα ἐχόντων, ὀλίγαιμον δὲ ἐχόντων καὶ σομφὸν, ἔνια διὰ τὸ πολὺν χρόνον δύνασθαι ἄπνευστα ζῆν, ὅτι ὁ πνεύμων αἴρεσθαι ἔχει πολλὴν ὀλίγον ἔχων τὸ αἷμα καὶ τὸ ὑγρόν. & sanguineorum, quæ cum pulmonem habeant, habent tamen illum pauci sanguinis, & perquam rarum. nonnulla autem ex his diu possunt sine respiratione viuere. quod multum attollatur pulmo, quippe qui parum habet & humoris & sanguinis. mitto hic dicere de iis mulieribus, quas hystericas vocant medici, quæque eo strangulatu vteri laborant, qui dicitur ἄπνοια, & tamen viuunt sine dubio Nam ex iis animalibus, quæ in latibulis aliquo tempore degunt, quæque frigidiori sunt temperamento aliqua esse credibile est, quæ sine aeris spiratione possint aliquandiu commodè viuere. quo fit, vt piscibus aliquot euenire id credibilius sit, quibus vel minimam ab aqua refrigerationem satis esse, argumento est branchiarum angustia & paruitas, & quod paucissimum habent sanguinẽ, ac propterea sola transpiratione dum in sicco sunt, possunt ab aere refrigerari, quemadmodum & aquatilia, quæ sanguine carent, vt cancri, paguri, polypi, id quod optimè docuit Aristoteles. Verum ex piscibus, qui branchiis donati sunt, viuunt tamen etiam in sicco, præcipuè sunt anguillæ, mox murænæ, gobii, scorpiones. Nam pisces babylonii in cauernis tantum habent aquæ, quantum ad illorum refrigerationem satis est. in siccum autem si exeant, non adeò morantur, vt nequeant facile viuere. maximè omnium in sicco morari, & viuere potest exocœtus, quem negat Plinius habere branchias, habet tamen illas perexiguas.

5 ἐγγύτερω δὲ ἀέρος.

Male legebatur ἀστέρος, aquã autem potabilem puriorem esse, tenuioremque aqua maris manifestum est, ac propterea ad aeris naturam, propius accedere. an autem propter hanc rationem pisces nequeant in fluuiis degere, videndum est, certè enim quæ â frigiditate redditur ratio firmior est.

6 ἦττον ἀεὶ θερμὰ τὰ τούτῳ κατεχόμενα.

Empedoclis fuit sententia, animalia, quæ in calido essent elemento, frigida esse, calida verò, quæ in frigido degerent. Natura rerum contemperante animalium intemperies locorum calore aut frigore idem & de plantis iudicium memorat libro primo de plantarum causis, hancque sententiam Menestori tribuit. Verum infirma ratio est, qua nitebantur veteres physici, quos ideo & Aristoteles in libro de Respiratione confutauit. illam sententiam hoc in loco Theophrastus innuit. οἱ δὲ ὀρυκτοὶ τῶν ἰχθύων. fossilium piscium meminit & Aristoteles in libro de Respiratione. in libro

vero

Vero de Admirabilib. hæc eadem iisdem penè verbis tradita sunt. Athenæus & horum fossilium Piscium, & aliorum, qui in Gallia prope Narbonam reperiuntur, meminit ex Polybij libro trigesimo quarto historiarum.

7 δοκεῖ δ' αὕτη γίνεσθαι καὶ ὁ καλούμενος κεντρίσκος

Anguillam sponte fieri notum est ex Aristotele non vno loco. de cētrisco autem in præsentia nihil habeo dicere quinā sit. libro quarto Historiæ animalium c. 11. aliquot pisces numerat, quib. sexus nulla est discretio. εἰσὶ δέ τινες ἰχθύες οἱ καλοῦνται ἐπιτραγίαι, γίνονται δὲ τοιοῦτοι τῶν ποταμίων κυπεῖνος καὶ βαλεῖνος, οὐκ ἔχουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι οὔτε ᾠὸν οὔτε θορὸν οὐδέ ποτε h. e sunt n. pisces aliqui quos vocant epitrageas quo ex genere sunt etiam Cyprinus & Varinus ex fluuiatilibus, hi verò neque ouum habent, neque genituram. corrupta autem apud Aristotelem est vox κυπεῖνος. Nam Cyprinus fluuiatilis quidem piscis est, qui tamē habet & marem, & fœminam, & ex concubitu nascitur. imo fœminam sexies parere traditum est in sexto historiarū c. 14. legēdum igitur ibi est, aut vt Theodorus conuertit κασῖνος aut fortasse κεντρίσκος. aut si non ibi κεντρίσκος, hîc καρῖνος legendum est. fortè etiam legendum est, κεστρῖνος, quem agnoscit Suidas. Nam mugilum genus esse quod sponte gignitur, habemus in sexto historiarum. aut si vox corrupta non est, quærendū quinam piscis hic est. certè enim nondum reperi apud quenquam. esse autem debet ex iis pisciculis, qui sponte fiunt, de quibus consulendus sextus ille Aristotelis liber, quo loco de his agitur, qui spontè fiunt.

8 ἴδιον δὲ καὶ τὸ περὶ ταῦτα καὶ λόγου δεόμενον.

De piscibus fossilibus Paphlagoniæ eadem Auctor libri de Admirabilibus. Strabo libro duodecimo. Εὔδοξος δὲ ὀρυκτοὺς ἰχθῦς ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ λέγων ἐν ξηροῖς τόποις οὐ διορίζει τὸν τόπον, ἐν ὑγροῖς δὲ περὶ τὴν Ἀσκανίαν λίμνην φησὶ τὴν ὑπὸ Κίον, λέγων οὐδὲν σαφές. hoc est Endoxus autem cum fossiles pisces in Paphlagonia memoret in siccis locis, locum non assignat. in humidis autem circa Ascanium lacum, qui post Chion est, nihil clarum afferens.

ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΜΕΤΑβαλλόντων τὰς χρόας.

EX LIBRO THEOPHR. DE ANIMALIBVS QVÆ COlorem mutant.

ANIMALIA, quibus mutatur color, similisque redditur plantis, lapidibus, iisque locis, ad quæ accesserint: sunt polypus, & chamæleon, illaque belua, quæ vocatur Tarandus, quæ apud Scythas, aut Sarmatas nasci traditur: atque chamæleon in omnes colores immutatur, nisi quod neque albus fit, neque rubens. & tamen non in eos modo colores mutatur, qui prope illum sint, verum etiam ipse per sese, si quis attigerit, colorem immutat. Tarandi magnitudo quæ bouis, caput ceruo non absimile, duplo tamen latius. sunt illi cornua, eaque ramosa ceruorum instar, bifidaque vngula, tergus vndequaque villo hispidum. Nam circa ossa extenditur, vnde etiam ortum habet digiti crassitudine: tanta vero duritie, vt thoraces ex eo arcfacto faciant. rarum est, & insolens animal, raroque etiam conspicitur. mira habitus mutatio penè fidẽ superat. aliis enim in cute contingit mutatio, intimo humote commutato, siue ille sit sanguis, siue quis alius huiusmodi, vt facile quis humoris, & cutis consensionem agnoscat. villorum vero aridorum atque pendentium neque confertim natorum immutatio multipliciter variata admirabilis certè est, & incredibilis. chamęleon spiritu mutationem videtur facere. est enim natura spiritu plenus, cuius rei argumentum est pulmo adeò magnus, vt per totum corpus extẽdatur. itaque etiam illo mortuo extractus, si impletur, magnitudinem suam facile prodit.

ΟΤΙ τὰς χρόας μεταβαλλόμενοι, καὶ ἐξομοιούμενοι φυτοῖς καὶ τόποις καὶ λίθοις, οἷς ἂν πλησιάσωσι, πολύποις ἐστί, καὶ χαμαιλέων, καὶ τὸ θηρίον ὁ τάρανδος, ὃ ἐν Σκύθαις φασὶν ἢ Σαρμάταις γίνεσθαι. μεταβάλλει δὲ ὁ χαμαιλέων εἰς πάντα τὰ χρώματα. πλὴν τὴν εἰς τὸ λευκὸν καὶ τὸ ἐρυθρὸν οὐ δέχεται μεταβολήν. καὶ οὐ πρὸς τὰ παρακείμενα μόνον χρώματα μεταβάλλει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, ἐάν τις μόνον ἅψηται αὐτοῦ, τὸ χρῶμα μεταβάλλει. ὁ δὲ τάρανδος, τὸ μὲν μέγεθός ἐστι κατὰ βοῦν, τὸ πρόσωπον δὲ ὅμοιος ἐλάφῳ· πλὴν πλατύτερος, ὡσανεὶ ἐκ δύο συγκείμενος ἐλαφείων προσώπων. δίχηλον δέ ἐστι καὶ κερασφόρον. ἔχει δὲ τὸ κέρας ἀποφυάδας, ὥσπερ τὸ ἐλάφου· καὶ τριχωτόν ἐστι δι' ὅλου. περὶ γὰρ τὸ ὀστοῦν, δέρματός ἐστιν ἐπίτασις, ὅθεν ἡ ἔκφυσις. τὸ [δὲ] δέρμα τῷ πάχει δακτυλιαῖόν ἐστιν, ἰσχυρὸν δὲ σφόδρα· διὸ καὶ τοὺς θώρακας ἐξαυάζοντες αὐτοῦ ἰῶν). σπάνιον δὲ τὸ ζῷον καὶ ὀλιγάκις φαινόμενον. θαυμαστὴ δὲ ἡ μεταβολή, καὶ ἐγγὺς ἀπιστίας, τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἐν τῷ δέρματι γίνεται ἡ μεταβολή. ἀλλοιουμένης τῆς ἐντὸς ὑγρότητος, εἴτε αἱματώδους ἢ καί τινος ἄλλης τοιαύτης οὔσης· ὥστε φανερὰν εἶναι τὴν συμπάθειαν. ἡ δὲ τριχῶν μεταβολή, ξηρῶν τε ὄντων καὶ ἀπηρτημένων, καὶ ἀθρόον οὐ πεφυκότων ἀλλοιοῦσθαι, παράδοξος ἀληθῶς καὶ ἀπίθανος, μάλιστα πρὸς πολλὰ ποικιλλομένη. ὁ δὲ χαμαιλέων δοκεῖ τῷ πνεύματι ποιεῖν τὰς μεταβολάς· πνευματικὸν γὰρ φύσει. σημεῖον δέ, τὸ τοῦ πνεύμονος μέγεθος, σχεδὸν γὰρ δι' ὅλου τοῦ σώματος τέταται. ἅμα δὲ καὶ ἐξαιρόμενος αὐτὸς καὶ φυσώμενος δῆλός ἐστιν.

ANNO-

ANNOTATIONES IN FRAGMENTVM de Animalibus, quæ colorem mutant.

LIBRVM, cuius hoc fragmentum est, citat Athenæus libro septimo agnoscit etiam Diogenes in Catalogo librorum huius philosophi. argumentum quo de agit, ad Animalium historiam pertinet est enim historia illorum animalium, quæ colorem mutant. quod si præter historiam, & causæ additæ sunt, quod credibile est fecisse philosophum, libellus erat plane aureus. est enim inuoluta, & obscura mutationis colorum in iis animalibus cognitio. ac propterea maximè expetita studiosis omnibus. de chamæleonte Aristot. egit libro 2. historiarum; de polypo etiam res nota est; at de Tarando nihil in Historiis dictum est, sed in auditis tantum miraculis. at Ælianus libro 2 capite 16. & Plinius libro 8. cap. 34. & Philo Iudæus in libro περὶ μωσῆς eadem pene, quæ hic Theophrastus memoriæ prodiderunt. μεταβάλλει δὲ ὁ χαμαιλέων. Plinius libro 8. redditque semper quemcunque proximè attingit præter rubrum candidumque. manifestum est id è Theophrasto accepisse Plinium. & tamen Aristoteles nō tradidit, qui longa orationē chamæleontis est historiam persequutus. recentiores, qui in vltima Syria & alibi obseruarunt, viridi colore esse tradunt, diluto quidem in tergo, sub ventre tamen diluriori. mutareque colorem, aut pallescente, aut nigrescente naturali viridi. quin & maculis asperso ex eo colore, cuius fuerit id, ad quod accesserint mutationis autem colorum causa siue ad affectus referenda sit, vt timorem, iram, gaudium, siue ad cutis splendorem aut perspicuitatem, vt aliqui existimarunt, non est, quod hoc in loco longiori oratione disputetur. ego tamen (vt in re natura sua inuoluta) indico chamæleontis spiritus opticos colorem aspectum sic afficere, vt simul & intimi humores spiritusque agitentur, vt in cute colorem, quem oculi acceperint, repræsentent. cur autem præter album rubrumque colorem, in alios mutatur omnes, id si verum est, accurate quærendum erit ego enim lubenter scepticorum more ἐπέχω.

Ὁ δὲ τάρανδος Plinius. mutat colores Scytharum Tarandus, nec ex iis, quæ pilo vestiuntur, nisi in Indis Lycaon, cui iubata traditur ceruix. Philo Iudæus περὶ μωσῆς. φασὶ μέντοι καὶ ἐν σκύθαις τοῖς καλουμένοις γελώνοις θαυμασιώτατόν τι γίνεσθαι, σπανίως μὲν, γίνεσθαι δ' ὅμως, θηρίον ὃ καλεῖται τάρανδος, μέγεθος μὲν βοὸς οὐκ ἀποδέον, ἐλάφῳ δὲ τὸν τοῦ προσώπου τύπον ἐμφερέστατον. λόγος ἔχει δὲ τοῦτο μεταβάλλειν ἀεὶ τὰς τρίχας πρός τε τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα, καὶ πάνθ' ἁπλῶς, οἷς ἂν ἐγγὺς ἵστηται, ὡς διὰ τὴν τῆς χρόας ὁμοιότητα λανθάνειν τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἢ τῇ περὶ τὸ σῶμα ἀλκῇ δυσθήρατον εἶναι. hoc est, ferunt & in Scythiæ populis, qui Geloni dicuntur, maximè admirabile gigni animal, & rarò quidem, gigni tamen, quod vocatur Tarandus, magnitudine bouis, facie ceruo non absimile. fertur autem pilos semper mutare, ad loca, arbores, & in summa ad omnia, ad quæ accesserit, vt propter similitudinem coloris facile lateat. atque hac de causa potius, quam ob corporis fortitudinem difficile capi.

Ὁ δὲ πολύπους. mendose scriptum est fragmentum manu scriptum. ὁ δὲ χαμαιλέων. & alioquin quæ hic dicit chamæleonti conueniunt, non polypo.

ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΛΥΣΕΩΣ.

EX LIBRO THEOPHRASTI DE NERVORVM RESOLVTIONE.

ΟΤΙ ἀπὸ καταψύξεως φησὶν ὡς κοινῷ λόγῳ φάναι, τὴν παράλυσιν γίνεσθαι· καὶ ταύτην οἱ μὲν ὑπὸ πνεύματος (πνευματικὸν γὰρ τὸ πάθος) οἱ δὲ ἐκλείψει καὶ στερήσει τοῦ πνεύματος. τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ τὴν θερμότητα καὶ τὴν κίνησιν ὅλως ποιῶν· ἀκινησίας δὲ γενομένης, κατάψυξις γίνεται τοῦ αἵματος, ἢ, ἁπλῶς εἰπεῖν, τοῦ ὑγρότητος. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ νάρκη γίνεται ἐν τοῖς ποσὶν, ἢ καὶ ἐν τοῖς ἄνω μέρεσιν, ὅταν ἀποπιεσθῶσιν ἀπὸ καθέδρας, ἢ ἄλλου τινὸς τρόπου. τότε γὰρ διαλαμβάνει τῇ πιέσει τὸ πνεῦμα, καὶ οὐ δυνάμενον τὴν οἰκείαν κίνησιν κινεῖσθαι, ἵστησι καὶ ἀποψύχει τὸ αἷμα.

RESOLVTIO neruorum à refrigeratione omnino fit. eā alii dicūt à flatu fieri (flatuosa.n. est affectio) alii aspiritus defectu, & priuatione. hūc.n. esse qui & caloris & motus sit auctor: quē si, immotū cōtingat fieri, sāguinis sequitur frigiditas, aut, vt simpliciter dicā, humoris, quāobrē & in pedib. torpor accidit, & in superioris corporis mēbris, quādo aut sedendo, aut situ quouis alio comprimantur. intercipitur enim spiritus, qui cum nequeat suū obire motum, firmatur, sanguinemq; refrigerat.

IN FRAGMENTVM DE NERVORVM RE-ſolutione Annotationes.

SCRIPSIT Theophraſtus & de neruorum reſolutione, eiuſq; cauſas perſcrutatus eſt,& eſt in Diogenis catalogo. quemadmodum & multarum affectionum aut naturalium,aut præter naturam. diuerſa à medicis tractatione non alia re niſi fine.

Ὅτι ὑπὸ καταψύξεως. paralyſis neruorum affectus eſt, qui cum propriam actionem,motum & ſenſum habeant,quando aut vtraque aut altera priuantur,reſoluti dicuntur. ponit autem refrigerationem pro cauſa,non quod illa proxima ſit, & per ſe, ſed quod obturationis ſiue conſtipationis,quæ facultatis tranſitum impedit,& illa cauſa eſt,ſed non ſola. Sed de hac conſulendus eſt Galenus in primo libro de ſymptomatum cauſis cap. 5.

Καὶ ταύτην οἱ μὲν ὑπὸ πνεύματος. πνεῦμα hic flatum licet intelligere. Similis autem eſt ſententia in libro de flatibus Hippocrati attributo.

Οἱ δ' ὅκλιψει. hoc medicorum placitis conſentaneum eſt. Nam quando animali ſpiritu priuata ſint,inſtrumenta motus reſoluuntur,reſoluta autem,& motu deſtituta ſunt,& ſenſu. refrigeſcũt autem,non quòd ſpiritu priuentur vitali,qui per arterias à corde influit, ſed quod animalem ſpiritum non ſuſcipiunt,& immota manent;à motu autem,& actione & robur & calor adquiritur.

διὰ τοῦτο γὰρ ἡ νάρκη, de ſtupore Galenus tum loco citato, tum ſecundo de ſymptomatum cauſis. Notandum autem veteres illos peripateticos poſt magnum Hippocratem medicinæ ſua iecisse fundamenta,in quibus poſteriores medici artem conſtruxerunt.

ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙ ΛΕΙΠΟΨΥΧΙΑΣ.

EX LIBRO THEOPHRASTI DE ANIMI DEFECTIONE.

ANIMI defectio eſt priuatio, aut refrigeratio caloris innati in locis,quæ reſpirationi ſeruiunt. accidit hæc aut à frigore,aut etiam à calore, & æſtu: maior enim ignis minorem abſumit,quod & probat experientia. Nam à ſuffocante calore, & æſtu ſi confertim inuadant,exſoluimur, & animo deficimus. fatiſcit enim innatum calidum, ſi nõ reſtigeſcat reſpiratione, quã fortaſſe omninò impedit ſuffocatio. vnde etiam nomen habuit. ſuffocatur enim, aut ſuffocato ſimilis eſt, qui reſpirandi impos eſt. argumento eſt etiam exſolutio, quæ in balneis,& in ęſtuariis accidit: planũ n. eſt exſolutiones huiuſmodi fieri p calorẽ calido innato,cũ illud ab externo calore tabefiat. fit & animi defectus,ſi illa in quibus natura calor eſt inſitus, deficiant, vt ſanguis & innata humiditas. quod videmus accidere iis,qui aut ſanguinis fluxũ patiuntur,aut alui profluuiũ. porro fiũt exſolutiones & à laborib. Nã nimius calor exſoluit, & defectum parit animi. quod minorẽ calorẽ nobis inſitũ abſumit,& tabefacit,& quod ſpirationẽ impedit, & ingreſſum refrigerationis non permittit fit & à frigore ex ſolutio animi. nam frequenter accidit, vt qui lauantur, animo non deficiant. mox

Ὅτι ἡ λειποψυχία, στέρησις ἢ κατάψυξις τοῦ θερμοῦ περὶ τὸν ἀναπνευστικὸν τόπον. τοῦτο δὲ συμβαίνει ἢ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θερμοῦ· τὸ γὰρ πλέον πῦρ ἀναιρεῖ τὸ ἔλαττον. μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ πεῖρα. ὑπὸ γὰρ πνίγους ἢ ἄλλης θέρμης, καὶ μάλιστα πολλῆς ἀθρόον τούτων προσπεσόντων ἡμῖν, ἐκλυόμεθα καὶ λειποθυμοῦμεν· καταμαραίνεται γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν κατάψυξιν οὐ λαμβάνον. τάχα δὲ καὶ τὴν ἀναπνοὴν ὅλως τὸ πνῖγος κωλύει. ὅθεν καὶ πνῖγος ὠνομάσθη. πνίγεται γὰρ, ἢ καὶ συμπνιγομένῳ ὅμοιός ἐστιν, ὁ μὴ δυνάμενος ἀναπνεῖν. μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ [διὰ] τῶν λουτρῶν καὶ τῶν πυελιασίων ἔκλυσις. δῆλον γὰρ ὡς αἱ τοιαῦται ἐκλύσεις ταῖς θερμαῖς καὶ διὰ τὸ θερμὸν γίνονται, μαραίνοντος τοῦ ἔξωθεν θερμοῦ τὸ ἐν ἡμῖν σύμφυτον. γίνεται δὲ λειποψυχία, καὶ τῶν ἐν οἷς πέφυκεν ἡ θερμότης ἐκλιπόντων, οἷον αἵματος, ἢ τῆς φυσικῆς ἁπλῶς ὑγρότητος· ὥσπερ ἐν ταῖς αἱμορραγίαις καὶ ἐν ταῖς τῆς γαστρὸς φοραῖς ὁρῶμεν λειποψυχοῦντας. καὶ διὰ πόνους δὲ γίνονται ἐκλύσεις. ὅτι τὸ πλέον λειποψυχίαν ποιεῖ, καὶ ὡς μαραῖνον τὸ ἔλαττον, καὶ ὡς κωλύον τὴν ἀναπνοήν, καὶ ἔτι ὡς μὴ παραχωροῦν τῇ καταψύξει εἴσοδον. ὅτι διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ πολὺ λυόμενοι μὲν οὐ λειποψυχοῦσι· παυσάμενοι δὲ, μᾶλλον. διότι

διότι τὴν ὑγρότητα τὴν γινομένην ἀπὸ τῆς συντήξεως, λουομένων μὲν, θερμὴν εἶναι συμβαίνει· λουσαμένων δὲ, ψύχεσθαι. ψυχρὰ δὲ οὖσα, καὶ ἐμπίπλουσα κυρίοις τόποις, ποιεῖ λειποψυχίαν εἰ μὴ ἄρα καὶ ἡ ἄνεσις αὐτὴ τοῦ πνεύματος προεκλύει. διότι κατέχειν κελεύουσιν ἐν ταῖς λειποψυχίαις τὸ πνεῦμα· κωλύει γὰρ ὁ κατέχων, ἐξιέναι τὸ θερμόν. ὁ δὲ ἀνιεὶς, ἐνδίδωσιν. ὅτι ὁ ῥαίνων ὕδατι τοὺς λειποψυχοῦντας, συμφράττων καὶ πυκνῶν τοὺς πόρους, καὶ συναθροίζων ἐντὸς τὸ θερμὸν [ἀντιπερίστασις γάρ] ὠφελεῖ. ὅτι ἡδοναὶ καὶ λῦπαι ποιοῦσι λειποψυχίαν. καὶ γὰρ ἀμφοτέραις πλῆθος ὑγρότητος ἐπάγουσιν· ἡ μὲν ἡδονὴ, τῷ συντήκειν καὶ διαχεῖν· ἡ λύπη δὲ, τῷ πηγνύειν. ὅταν οὖν ἡ ὑγρότης ῥυῇ πρὸς τὸν πνευματικὸν τόπον, ποιεῖ λειποψυχεῖν.

mox autem à lauatione deficiant. fit enim vt inter lauandum humor, qui à colliquatione fit, calidus sit, à lauatione autem refrigescat. frigidus autem in viscera principalia offendens defectum pariat. nisi fortè ipsa spiritus remissio prius exsoluat. vnde etiam cohibere spiritum in animi defectu præcipiunt. impedit.n. cohibita inspiratio exire calidum, quemadmodum omittit facta. cohiber exitum caloris, qui aqua exsolutos inspergit, densatis scilicet, & constipatis meatibus, calidoque intruso atque collecto. faciunt & voluptates, & mœrores defectum animi. Nam ab vtrisque humoris copia irruit: à voluptate quidẽ, quod tabefacit, & effundit: à dolore aũt, quod adstringit, & densat. irruẽs aũt humor ad inspirationis locum animum facit deficere.

IN FRAGMENTVM DE DEFECTIONE Animi Annotationes.

In librum de igne annot animus, quæ huic libe llo magnam lucem afferunt.

O πνῖγος significat τὸ καῦμα καὶ τὸ θέρος. dictum autem ἀπὸ τοῦ πνίγω à secundo eius Aoristo ἔπνιγον. cuius etymon volunt esse Grammatici παρὰ τὸ τὴν πνοὴν ἄγχειν. hoc est ab eo quod spiritum strangulat.

Καὶ τῶν ἐν οἷς πέφυκεν. syncope differt à lipothymia, siue lipopsychia, quod illa maior est, hæc minor. definit Galenus syncopem in 12. libro Methodi cap. 7. καταπτῶσιν ὀξεῖαν δυνάμεως in lipothymia non cadit omnino facultas, sed fatiscit, cuius cum plures sint causæ à Galeno in primo ad Glauconem numeratæ, præcipua est euacuatio, vt in choleris, alui profluuio, hæmorrhoiis. euacuationes autem spiritum imminuunt, & robur destruunt.

Εἰ μὴ ἄρα hæc videtur huius euentus esse vera causa, non quam attulit superius.

Ὅτι ἡδοναὶ καὶ λῦπαι ποιοῦσι λειποψυχίαν, καὶ γὰρ ἀμφοτέραις πλῆθος ὑγρότητος ἐπάγουσιν. per humorem sanguinem intelligit, qui vnà cum spiritu in gaudiis effunditur. in doloribus autem & timore constringitur, & ad cor confluit. in vtroque autem affectu & lipothymia potest contingere, etsi minus sit, ipsa mors. quod ait autem ὅταν οὖν ἡ ὑγρότης ῥυῇ πρὸς τὸν πνευματικὸν τόπον. verum non est. Nam in timore statim, in mœrore paulatim spiritus, & sanguis ad ipsum vitæ principium cõfluunt. in gaudiis ac lætitiis tantum abest, vt ad principium cõfluxus fiat, vt exinde fiat effluxio, & dissipatio ad partes extimas. Sed problematice cum agat Theophrastus non est adeò incusandus. hæc verò omnia à Galeno doctè & copiosè in secundo de symptomatum causis cap. 5. declarata sunt.

ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΟΦΡ. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΘΡΟΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΖΩΩΝ.

EX LIBRO THEOPHRASTI DE ANIMALIbus, quæ repente apparent.

TI τῶν ἀθρόον φαινομένων ζώων οὐχ ἡ αὐτὴ πάντων αἰτία. ἀλλὰ τῶν μὲν καὶ ἡ γένεσις εὐθὺς φανερὰ, ὥσπερ τῶν μυιῶν, αἳ ἐν τοῖς στρατοπέδοις καὶ ἐν ταῖς πανηγύρεσι, καὶ μετὰ τὸ παρελθεῖν αὐτὰ, ἔτι μᾶλλον γίνονται. τούτων γὰρ ἥ τε κόπρος αἰτία,

ON eadem est omnium, quæ repente apparent, animalium causa. Nam aliquorum ipsa etiam generatio statim manifesta est, vt muscarũ, quæ in castris, & frequentibus nũdinis oriũtur, ac præsertim iis ablatis. causa sunt sterquilinia, & aliarum

rerum corruptio. aliqua verò animalia prius quidem sunt, sed recens existunt propter pluuias, vt cochleæ, & ranæ paruulæ. non enim ranis pluit vt quidā existimant: sed cum in terra prius sint, cadente pluuia apparent, aqua in earū cauernas ingressa. est hoc ranarum genus aliud ab iis, quę in stagnis degunt, atque paludibus. horum aliorumque prouentus est, cùm prosperè agant. porrò muscæ potius generātur ablatis castris, peractisque nundinis, quàm iis manentibus. fit enim, vt iis manentibus propter quotidianos vsus, & motus illarum ortus corrūpantur, dum scilicet in motu & mutatione res est, illæque cum quisquiliis & aliis purgamentis abiiciuntur. cōtrà verò solutis iis dum quies est, facilè & celeriter nascuntur, quod scilicet nihil impediat: donec quod in purgamētis humoris est exsiccetur. atque muscarum quidem celer & copiosus prouētus est. Cæterum brucci & locustæ vbique penè sunt, vt ita dicā. abundant verò cum loca familiaria nanciscuntur, suoque ortui valde cōmoda, vbi & illorum oua non corrumpuntur, quod in locis incultis accidit. Nam in cultis facile pereunt. quare & à locis incultis, ac desertis ad culta habitataque loca irruūt. diutius autem manent, aut quod loca montibus altis circumdantur, quos nequeūt præteruolare, aut quod & terram suæ naturę aptam inueniunt. talis est mollis, humida, vliginosa. noxiæ quidem sunt locustæ, magis autem brucci, atque horum ii, quos græcè βαρούκτους dicunt. gignuntur hi ex mutuo concubitu, quamquam quidam putant argumento leui coloris quosdam esse similes illis, qui in illa regione fuerint: vnde sponte nasci opinātur. id autē à pastu & alimento habent, nōn à generatione ipsa. intereunt autem aut naturali interitu, pestiferoq; Nam diebus caniculæ tanquam œstro agitantur, & vermiculo quodam, qui iis in capite oritur, interficiuntur, aut migratione & volatu. Nam cùm à terra euolant, à ventis ad mare proiiciuntur, ibique pereunt. occidunt & hyemis frigorisque asperitate, simulque illorum oua, præterea hominum industria. scrobibus enim effossis in illas abigunt, terraque opertas interimunt. porrò duæ sunt serpentum generationis causæ, aut aer

καὶ ἡ τῶν ἄλλων ὄψις. ἄλλα δὲ προϋπάρχει μὲν καὶ ἐκφαίνεται διὰ τοὺς ὑετούς, ὥσπερ οἵ τε κοχλίαι καὶ οἱ μικροὶ βάτραχοι. οὐ γὰρ ὕονται, ὥς τινες ᾠήθησαν, ἀλλὰ προφαίνονται μόνον, κατὰ γῆς ὄντα πρότερον, διὰ τὸ εἰσρεῖν τὸ ὕδωρ εἰς τὰς θαλάμας αὐτῶν. ἄλλο δὲ γένος ἐστὶ τοῦτο βατράχων παρὰ τὸ ἐν ταῖς λίμναις καὶ τοῖς τέλμασι. τὸ δὲ πλῆθος καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων, ὅταν εὐθηνήσωσιν. ὅτι μᾶλλον μετὰ τὰς διαλύσεις καὶ τῶν πανηγύρεων καὶ τῶν στρατοπέδων, ἢ ἔτι συνισταμένων, αἱ μυῖαι γίνονται. συμβαίνει γάρ, παρόντων μέν, διὰ τὰς καθημερινὰς χρείας καὶ κινήσεις, φθείρεσθαι τὰς γενέσεις αὐτῶν· κινήσεως ἀεὶ καὶ μεταβολῆς γινομένης, ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς καθάρμασιν ἐκβαλλομένοις αὐτῶν. ὅταν δὲ διαλυθῶσιν, ἡσυχίας γινομένης, ταχὺ συντελεῖται· διὰ τὸ μὴ ὑπ' οὐδενὸς κωλύεσθαι, μέχρις οὗ αὐξηρανθῇ τὸ ἐν τοῖς καθάρμασιν ὑγρόν. ἡ μὲν οὖν τῶν μυιῶν γένεσις ταχεῖα καὶ πολλή, ὡς εἴρηται, τὴν γένεσιν λαμβάνει. οἱ δὲ ἀττέλεβοι καὶ αἱ ἀκρίδες πολυταχοῦ μέν εἰσιν, ὡς εἰπεῖν· πληθύνεται δὲ ταῦτα, ὅταν τε τόπους οἰκείους λαμβάνῃ, καὶ τῷ μὴ διαφθείρεσθαι αὐτῶν τὰ ᾠά. ὃ συμβαίνει διὰ τὴν ἐρημίαν τῆς χώρας. ἐν γὰρ τῇ γεωργουμένῃ ἀπόλλυται, διὸ καὶ ἐκ τῆς ἐρήμου καὶ ἀργούσης καταφέρονται πρὸς τὴν οἰκουμένην καὶ ἐργάσιμον. ἐγχρονίζουσι δέ, ἢ διὰ τὸ περιέχεσθαι τὸ χωρίον ὄρεσιν ὑψηλοῖς, καὶ ὑπερᾶραι ταῦτα μὴ δύνασθαι, ἢ διὰ τὸ ἐπιτήδειον τῆς χώρας. τοιαύτη δὲ ἥ τε μαλακὴ καὶ νοτίδα ἔχουσα καὶ δροσοβόλος. χαλεπαὶ μὲν οὖν καὶ αἱ ἀκρίδες, χαλεπώτεροι δὲ οἱ ἀττέλεβοι καὶ τούτων μάλιστα, οὓς καλοῦσι βαρούκτους. ἡ δὲ γένεσις αὐτῶν ἐξ ἀλλήλων. τινὲς δὲ οἴονται, οὐκ ἀκριβεῖ σημείῳ, τῷ χρώματι παραπλήσια τινὰς αὐτῶν ἔχειν τοῖς ἐν τῇ χώρᾳ. ὅτι καὶ αὐτόματος δῆλον γάρ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τῆς τροφῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς γενέσεως προσλαμβάνουσιν. ἡ δὲ φθορὰ τούτων, ἡ μέν ἐστιν οἷον φυσική τις καὶ λοιμώδης. ὑπὸ κύνα γὰρ οἰστρᾶ, καὶ ἐγγίνεται τι σκωλήκιον ἐν τῇ κεφαλῇ, καὶ φθείρεται. ἡ δέ, ἐν τῇ μετακινήσει. καὶ τῇ πτήσει ὅταν γὰρ ἀρθῶσιν, ὑπὸ τῶν ἀνέμων καταφέρονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ φθείρονται

γίνεσθαι) δὲ καὶ διὰ χειμῶνα καὶ ψύχος καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ᾠὰ αὐτῶν. φθείρεσθαι δὲ καὶ ἐκ μηχανῆς ἀνθρώπων. τάφρους γὰρ ποιοῦντες συνελαύνουσιν αὐτὰ εἰς αὐτοὺς, καὶ καταχωννύντες διαφθείρουσιν. ὅτι τῶν ὄφεων δύο τινὰ τῆς γενέσεως αἴτια ἐστὶν· ἢ γὰρ ἀὴρ ἔπομβρος, ἢ πόλεμοι καὶ χύσεις αἱμάτων, ὃ σχεδὸν καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τῆς γενέσεως αἴτιον. ὅθεν οὔποτε καὶ περὶ Θετταλίαν πλῆθος ὄφεων ἱστοροῦσι γενέσθαι. ὅτι καὶ οἱ μῦες ἐν ταῖς ξηρασίαις ἀθρόοι γίνονται, καὶ ἐν τοῖς αὐχμοῖς μᾶλλον ἢ ἐν ταῖς ἐπομβρίαις· πολέμιον γὰρ αὐτοῖς τὰ ὕδατα. πολύγονον δὲ τὸ ζῶον· ἀπόλλυται δὲ τῇ μὲν ἐμφανεῖ καὶ ἔξωθεν φθορᾷ διὰ πλῆθος ὑδάτων. τοῦτο γὰρ καὶ ἔξω χειμάζει, καὶ εἰς τὰς μυωπίας παρεισρεῖ. φθείρουσι δὲ αὐτοὺς καὶ αἱ ἀγέλαι γαλαῖ. ἔστι δέ τις αὐτῶν καὶ ἀφανὴς καὶ ἀθρόα φθορὰ καθάπερ τις ἐπισυμβαίνουσα λοιμώδης· τίκτεται γὰρ καὶ τούτων ἐν τῇ κεφαλῇ σκώληξ, καὶ φθείρονται. ὃ καὶ οἱ ἔμπειροι ἐπισκοποῦντες, ἐπὰν ἴδωσι, τὴν φθορὰν αὐτῶν προγινώσκουσι καὶ προαγγέλλουσιν. ὅτι οἱ μῦες ἱστοροῦνται καὶ σίδηρον κατεσθίειν καὶ χρυσίον. διὸ καὶ ἀνατέμνοντες αὐτοὺς οἱ ἐν τοῖς χρυσίοις, τὸν χρυσὸν ἀναλαμβάνονται. ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ δίποδάς φασι μῦας γίνεσθαι καὶ μεγάλους. ἔχουσι δὲ οὗτοι καὶ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἀλλ᾽ οὐ βαδίζουσιν ἐπ᾽ αὐτοῖς, χρῶνται δὲ αὐτοῖς, οἷα χερσίν. ὅταν δὲ φεύγωσι, πηδῶσι.

aer, aut prælia, cruorisque ſparſio. id quod & aliorum venenoſorum animalium generationis eſt cauſa. vnde & in Theſſalia ſerpentũ copiam genitam eſſe memoriæ proditum eſt. in aruis etiam mures repente fiunt ſqualido aere potius quam pluuio; ſiquidem læduntur à pluuiis. genus id animatiũ fæcundum eſt, qui tamen aut manifeſta cauſa intereunt, vtpote aquarum copia cum illorum nidos impleuerit, aut felibus agreſtib. interẽpti, aut repentina & occulta cauſa, veluti peſtilẽtia quadã oborta. Nã & in illorũ capite vermis naſcitur, à quo necantur. quod cum illi animaduertant qui experti ſunt, interitum illorum prænunciant. literis etiam traditum eſt, ferrum illos, & aurum eſſe: quamobrem aurarios diſſectis illis aurum extrahere. ferunt in Ægypto magnos illos bipedes mures naſci; habere autem & anteriores pedes, ſed illis non incedere, imo vti pro manibus, ſaltu vero fugere.

ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΕΓΟΜΕΝΩΝ
ζώων φθονεῖν.

EX LIBRO THEOPHRASTI DE ANIMALIBVS, QVÆ
dicuntur inuidere.

Ὅτι ὁ γαλεώτης, φασὶ, φθονῶν τῆς ὠφελείας τοῖς ἀνθρώποις, καταπίνει τὸ δέρμα ὅταν ἐκδύηται· ἔστι γὰρ βοήθημα ἐπιλήπτῳ. καὶ ὁ ἔλαφος τὸ δεξιὸν κατορύττει κέρας, πρός τε τὰ τῆς φρύνης φάρμακα, καὶ πρὸς ἄλλα πολλὰ χρήσιμον. καὶ ἡ ἵππος ἀπεσθίει τῶν πώλων τὸ ἱππομανές· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς ἔνια χρήσιμον. καὶ ἡ φώκη, ὅταν μέλλῃ ἁλίσκεσθαι, ἐξεμεῖ τὴν πιτύαν, χρη-

STELLIONEM ferunt exuuium corio vorare illud propter inuidiam, quã habet in homines. iuuat enim illud comitiali morbo laborantes. Ceruus etiam dexterum cornu fodiens abſcondit, quod contra venena è rana rubeta, aliaque auxiliatur. vorat & equa pullorum hippomanes, quod in multis vtile eſt. vitulus marinus cum captum ſe videt coagulum euomit, quod epilepticis auxiliatur. Echinus terreſtris

vrina corrumpit corium. lynces vrinam terra operiunt. Nam lyncurium quod ex vrina fit ad sigilla, aliosque vitæ vsus vtile est. Cæterum id animalia hæc non facere propter inuidiam perspicuum est. sed falso homines accusare. vnde enim tanta sapientia ratione carentibus animalibus, quam frequenti meditatione adsequuntur homines? verum vitulus marinus timore turbatus coagulum euomit. stellio autem vorat corium, naturali quodam instinctu, quemadmodum canes & sues, & fere quadrupeda omnia, quæ secundas vorant post partum. Echinus etiam aut timore, aut alio quodam affectu meiit, non ideo vt corrumpat corium. atque multa quidem alia bruta faciunt, quorum rationem nequimus reddere. vt cur gallina cum pariat festucas iaciat. cur sublatis cruribus canes meiāt. cur capra sumpto ore eryngio, & ipsa maneat, & alias immanere faciat. eadem ratio in lynce & ceruo fuerit.

σημαίνουσαν καὶ ταύτην τοῖς ἐπιληπτικοῖς. καὶ ὁ χερσαῖος ἐχῖνος ἐνουρεῖ τῷ δέρματι, καὶ διαφθείρει. καὶ ἡ λύγξ κατακρύπτει τὸ οὖρον, ὅτι πρὸς τὰς σφραγῖδας καὶ πρὸς ἄλλας χρείας ἐπιτήδειον. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐ διὰ φθόνον ταῦτα ποιεῖ τὰ ζῶα, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς ἰδίας ὑπολήψεως ταύτην αὐτοῖς περιῆψαν τὴν αἰτίαν, παντὶ δῆλον. πόθεν γὰρ τοῖς ἀλόγοις ἡ τοσαύτη σοφία, ἣν καὶ οἱ λογικοὶ μετὰ συχνῆς μελέτης μανθάνουσιν, ἀλλ' ἡ μὲν φώκη, διὰ τὸν φόβον ὥσπερ ταραττομένη, ἐμεῖ τὴν πιτύαν. καὶ ὁ γαλεώτης καταπίνει τὸ δέρμα, φυσικόν τι ποιῶν πάθος, καθάπερ οἱ κύνες καὶ αἱ ὕες, σχεδὸν καὶ τὰ τετράποδα πάντα· κατεσθίει γὰρ τὰ χόρια μετὰ τοὺς τόκους. καὶ ὁ ἐχῖνος δὲ διὰ φόβον ἤ δι' ἄλλο τι πάθος φυσικὸν ἐνουρεῖ, ἀλλ' οὐχ ἵνα φθείρῃ τὸ δέρμα. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα πράττεται τοῖς ἀλόγοις, ὧν οὐκ ἔχομεν λόγον ἀποδοῦναι. οἷον, διὰ τί ἡ ὄρνις ὅταν τέκῃ, περιρρίπτει τὰ κάρφη, διὰ τί οἱ κύνες ἐπαίροντες τὰ σκέλη, προσουροῦσι· διὰ τί ἡ αἴξ, ὅταν λάβῃ τὸ ἠρύγγιον εἰς τὸ στόμα, μένει, καὶ τὰς ἄλλας ἱστᾶσθαι ποιεῖ. καὶ τὸ τῆς λυγκὸς οὖν, καὶ τὸ τῆς ἐλάφου, ὁ αὐτὸς κατὰ λόγος περιέξει.

ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΜΕΛΙΤΤΩΝ.

EX LIBRO THEOPHRASTI
DE MELLE.

TRiplex mellis generatio est, à floribus prima, aut alii in quibus dulcedo sit; altera ab aere, cum liquidiusculus à sole concoctus cadat, quod præsertim fit messis tempore. tertia quæ in arundinibus fit. cadit mel, quod ab aere fit, & in terram & in plantas quaslibet. inuenitur autem maxime in quercus, & tiliæ frondibus, quod illæ densiores sint & humectæ. oportet autem neque siccas omnino esse, ne absorbeant, neque raras, vt transcolent. illæ autem & humidiusculæ sunt & densæ. quin & tiliæ frōdes dulces sunt. habet tamen apis ad quercum familiarem propensionem.

ΟΤΙ αἱ τοῦ μέλιτος γενέσεις, τετταί· ἡ ἀπὸ τῶν ἀνθῶν, καὶ ἐν οἷς ἄλλοις ἐστὶν ἡ γλυκύτης. ἄλλη δὲ ἐκ τοῦ ἀέρος, ὅταν ἀναχυθὲν ὑγρὸν ἀπὸ τοῦ ἡλίου συνεψηθὲν πέσῃ· γίνεται δὲ τοῦτο μάλιστα ὑπὸ πυραμητόν. ἄλλη δὲ ἐν τοῖς καλάμοις. πίπτει δὲ τὸ ἐκ τοῦ ἀέρος μέλι καὶ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐπὶ τὰ προστυχόντα τῶν φυτῶν. εὑρίσκεται δὲ δὲ μάλιστα ἐπὶ τοῖς φύλλοις τῆς δρυὸς, καὶ ἐπὶ τῆς φιλύρας· διότι πυκνότητα ἔχει ταῦτα, καὶ ἔνικμά ἐστι. δεῖ δὲ μήτε τελείως εἶναι ξηρὰ, ἵνα μὴ εἰς αὐτὰ ἕλκῃ· μήτε μανὰ, ἵνα μὴ διίῃ. ταῦτα δὲ καὶ ἔνικμα, καὶ πυκνότητα ἔχει τὸ δὲ τῆς φιλύρας, καὶ γλυκύτητα. ἔχει δέ πως ἡ μέλιττα οἰκείωσίν τινα πρὸς τὴν δρῦν.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ.

THEOPHRASTI NOTÆ MORALES.

Ἤδη μὲν καὶ πρότερον πολλάκις ἐπιστήσας τὴν διάνοιαν, ἐθαύμασα. ἴσως δὲ οὐδὲ παύσομαι θαυμάζων. τί γὰρ δήποτε τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀέρα κειμένης, καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὁμοίως παιδευομένων, συμβέβηκεν ἡμῖν οὐ τὴν αὐτὴν τάξιν τῶν τρόπων ἔχειν. ἐγὼ γὰρ ὦ Πολύκλεις συνθεωρήσας ἐκ πολλοῦ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ βεβιωκὼς ἔτη ἐνενήκοντα ἐννέα, ἔτι δὲ ὡμιληκὼς πολλαῖς τε καὶ παντοδαπαῖς φύσεσι, καὶ παρατεθεαμένος ἐξ ἀκριβείας πολλῆς τούς τε ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς φαύλους, ὑπέλαβον δεῖν συγγράψαι ἃ ἑκάτεροι τῶν ἐπιτηδεύουσιν ἐν τῷ βίῳ. ἐκθήσω δέ σοι κατὰ γένος, ὅσα τε τυγχάνει γένη τρόπων τούτοις προσκείμενα, καὶ ὃν τρόπον τῇ οἰκονομίᾳ χρῶνται. ὑπολαμβάνω γὰρ ὦ Πολύκλεις, τοὺς υἱεῖς ἡμῶν βελτίους ἔσεσθαι, καταλειφθέντων αὐτοῖς ὑπομνημάτων τοιούτων. οἷς παραδείγμασι χρώμενοι, αἱρήσονται τοῖς εὐσχημονεστάτοις συνεῖναί τε καὶ ὁμιλεῖν, ὅπως μὴ καταδεέστεροι ὦσιν αὐτῶν. τρέψομαι δὲ ἤδη ἐπὶ τὸν λόγον. σὸν δὲ παρακολουθῆσαί τε καὶ εἰδῆσαι εἰ ὀρθῶς λέγω. πρῶτον μὲν οὖν ποιήσομαι τὸν λόγον ἀπὸ τῶν τὴν εἰρωνείαν ἐζηλωκότων, ἀφεὶς τὸ προοιμιάζεσθαι, καὶ πολλὰ περὶ τοῦ πράγματος λέγειν. καὶ ἄρξομαι πρῶτον ἀπὸ τῆς εἰρωνείας, καὶ ὁρίζομαι αὐτήν. εἶθ' οὕτως τὸν εἴρωνα διέξειμι, ποῖός τίς ἐστι, καὶ εἰς τίνα τρόπον κατενήνεκται. καὶ τὰ ἄλλα δὴ τῶν παθημάτων ὥσπερ ὑπεθέμην, πειράσομαι κατὰ γένος φανερὰ καταστῆσαι.

Iam pridem cogitanti mihi sæpenumero nō parū subiit admirari (fortè vero nec vnquam admirari desinā) quid est, quod cum in eodem aeris tractu Græcia sit, omnesque Græci similiter instituantur, contingit tamen nobis non esse iisdem morib. præditis. ego enim ô Polycles, cū iam pridem humanā vitā inspexissem annos natus, ic. multorumque varia agnouissem ingenia, prauosq; ac bonos homines accurate cognouissem, operæ precium ratus sum litteris mandare, quæ vtrique in vita faciunt. apponam autem tibi generatim, quot istis motum adaptātur genera, & quomodo rem agāt familiarē. puto.n meliores vestros fore liberos, si hęc iis commentaria relinquantur: quibus exemplorum loco dum vtuntur, moratis probisque viris conuersari diligant, ne iis inferiores peioresue sint. Nunc vero sermonem aggredior. tuum aūt erit percipere, ac cognoscere, an hæc mihi bene dicta sint. ab iis igitur ordiamur, quibus placet dissimulatio. qua in re non vtemur præfationibus. nec de re ipsa loquemur longius. verum dum de dissimulatione verba faciam, diffinitionem primum afferam, mox percurram, declaraboque dissimulatorem, qualis nam sit, & in quos mores conformetur, aliaque euenta, vt institui, conabor generatim exponere.

M. ANTONIO VIARO VIRO
Clarissimo, ac Magnanimo Daniel Furlanus S.

ON erat mihi diutius quærendus aliquis Marce Antoni Nobilissime, cui libellum Theophrasti, qui Notæ Morales inscribitur, in latinum à me conuersum dedicarem, tu enim occurrebas vnus, qui cum optimis moribus sis præditus, virtutibus omnibus, & singulari prudentia perornatus, in familiaribus autem colloquiis omnibus gratissimus, merito, vel iure tuo poteras exigere, & tanquam tuum vendicare. liber enim in quo de Vitiis quibusdam differitur, quæ in communi Vitæ consuetudine vrbanos, & bene moratos viros offendunt, cui potius dicandus erat, quam tibi, à quo optimæ morum institutiones, exactæque, vt ita dicam, ciuilitatis exempla sumenda sunt? Non enim magis exprimit hic philosophus, dum vitia illa, labesque vitæ describit, qualem bene moratum virum esse deceat, quam ostendis tu, in quo vno cum nihil illorum vitiorum sit, inest potius omnis habitus, qui horum vitiorum generi aduersatur, magis enim malum agnoscitur percepta boni natura, quam ex mali cognitione bonum. iam verò si vitium ex libro cognoscitur, ex te virtus, optimam, & absolutissimam ab vtroque fore notitiam perspicuum est, optime igitur & tibi liber conuenit, & tu libro. Quamobrem si vel ignotus essem tibi, si pro dignitate vellem agere, non poteram illum ad te non mittere. Nunc autẽ cũ tibi omni officiorum genere deuinctus sim: cum te vnice colam, mihique certissime persuadeam, magnam existimationis meæ partem, tuæ erga me beneuolentiæ referendam esse, non poteram sine piaculo non offerre, quod tibi multis nominibus debebatur. itaque tu, cuius proprium est nõ modo litteratos, aut virtutis amatores, verũ omnes pene homines iuuare, iisq; omni officio ac liberalitate benefacere, vt me in amicorũ, aut clientũ habes numero, ita versionẽ hãc meã, & annotationes accipe, & nominis splendore, ac auctoritate ne graueris illustriores tutioresq; reddere. munus exiguum est (fateor) si dignitatem tuã, si tuorum in me meritorum cumulum, si quæ tibi debeo velimus seuerius intueri, tamen & mea qualiacunque sunt, non paruipendis, & si vita suppetit dabimus aliquando & maiora, & nobiliora. Interea vir Magnanime nec Cretæ modo tuæ, verum & totius Venetæ nobilitatis lumen, hoc habeto meæ in te pietatis, & obseruantiæ testimonium. Vale.

IN THEOPHRASTI CHARACTERES Morales siue notas annotationes.

LIBELLVS hic ad eam philosophiæ partem pertinet, quæ moralis appellatur, explicat enim vitia quædam, ac affectus, qui cernuntur in ipsis moribus, valde aũt necessarius, quòd quæ in vniuersum docent alii, hic particulatim non modo doceat, sèd describat. inscribitur characteres Morales siue notæ. aut quod naturalia quædam sunt vitia, quæ vitam ipsam talem reddunt, & veluti χαρακτηρίζουσι, de quibus agit hoc in loco, aut quod descriptio est, & χαρακτηρισμὸς quicquid docetur in hoc libello. an sit Theophrasti legitimus dubitare aliquis posset iure optimo. Nam & præfatio grauitatem philosophi desiderat, & ipsum opus vulgo magis, quàm eruditis scriptum est. hæc verò doctrina ex quarto libro de moribus ad Nicomachum scripta est, qui locus & in primo ἠθικῶν μεγάλων, & in tertio ad Eudemum declaratur. Nam quemadmodum in communi hominum vita, ac consuetudine virtutes quædam sunt, habitusve, ac affectus laudabiles, ita contrà vitia, quæ culpãda sunt, quæque adeò plerunque mores distorpant, vt magnum sit operæprecium optime nouisse vitandi causa. id studebant libri veterum περὶ τοῦ καθήκοντος, & Ciceronis libri de officiis. maximè autem id quæsiuit Plutarchus Cheronæus, qui in hoc philosophandi genere reliquos omnes meo iudicio videtur facilè superasse. sunt verò hæc vitia continuè ob oculos hominum, quæ etsi assuetudine, & animaduersione possint plurimum declinare, tamen cum ex his aliqua naturas ipsas sequi videantur, vix possint à prudentioribus moderari. atque cum virtutes & vitia stratas quasdam habeant materias, in quibus cernuntur præcipue, considerandi & habitus hi, qui in conuersatione quotidie obseruantur, quas habeant materias, in quibus sint. homo enim cum natura ciuile sit animal, consuetu-

consuetudinisque ac societatis nunquam non appetens, non vna ratione potest in vita delinquere aut benè, & studiosè agere. Nam dum cum alio agit aut loquitur, si vere agit, & ex animi sententia, verax ille meritò vocabitur. Si simulatè, aut ita vt magna de se confingat & prædicet, & hic ἀλαζὼν iactabūdus, & gloriosus appellatur, aut ita vt neget, quæ vera sunt, & minora studeat facere, & hic εἴρων à græcis, dissimulator à latinis dicitur. Sunt igitur in communi hominum sermone vitia ἀλαζονεία & εἰρωνεία, hoc est arrogantia & dissimulatio; virtus veritas ipsa. sed & arrogantia, & iactantia illa multiplex. Nam aut nullo fine proposito vanus est homo; aut gloriam aucupatur, vt in comœdia Thrasones & gloriosi milites; aut lucri studio ducitur, aut voluptatis, aut vtriusque, vt apud Homerum proci Penelopes. qui verò dissimulat, si id modestè videatur facere, quasi de se magna non sentiat: non omnino spernitur, imo elegans & frugi existimatur à nonnullis. talis est apud Platonem Socrates, qui de se ipse detrahens in disputatione, vt at Cicero, plus tribuit iis, quos studet refellere. Si verò ita dissimulat, vt ea, quæ parua sunt, & manifesta, videatur occultare, hic maximè culpandus est, & in vita ac consuetudine fugiendus. Hoc hominum genus βαυκοπανούργους vocabant veteres. est in hoc genere, & aliud vitium quando absolute confingit aliquis, quæ vera non sunt, atque ita componit, vt facile possint persuaderi simplicioribus. vocatur λογοποιΐα vitium hoc, hoc est sermonis confictio. atque ita ex eius persona, qui cum alio loquitur, hæc animaduertenda sunt. ex eius vero, qui audit, in hunc modum. Nam aut facilimè credit, quæ audit sine discrimine, aut quæ credenda sunt tantum; aut in omnibus sese præstat incredulum. hic & excessus & defectus est, & mediocritas: excessus credulitas latinis dicitur; græcè potest εὐπιστία dici. hoc enim genus hominum, quod credulum est, vocatur εὔπιστον. mediocritas innominata est, sed vocetur fides, aut rectum in veritate iudicium. defectus vocatur ἀπιστία siue incredulitas, sic in secundo de Arte Rhetorica adolescentes tradit Aristoteles εὐπίστους εἶναι διὰ τὸ μήπω πολλὰ ἐξηπατῆσθαι. hoc est credulos esse, quod nondum valde decepti sint, senes ἀπίστους δι᾽ ἐμπειρίαν, hoc est incredulos, propter experientiam, illos qui in media ætate sunt, οὔτε πᾶσι πιστεύοντας οὔτε πᾶσιν ἀπιστοῦντας, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀληθὲς κρίνοντας μᾶλλον. hoc est, nec omnibus credulos, nec omnibus incredulos, sed ex veritate tantum iudicantes. in sermonibus familiaribus posita est & facetia, quæ græcè dicitur εὐτραπελία, cui contraria est scurrilitas, quæ βωμολοχία appellatur, & rusticitas, aut ineptitudo. Nam qui moderatè iocantur, & liberaliter, vrbani & faceti dicuntur, qui illiberaliter & petulanter βωμολόχοι. at qui in ipsa societate & congressu inepti, ac rustici sunt, ἄγροικοι, σκληροὶ, ψυχροὶ, ἀγροικοὶ, δυστράπελοι appellantur. hoc est agrestes, duri, frigidi, rustici, infaceti non multum ab his differunt οἱ ἀναίσθητοι, hoc est insensibiles, bardi, rudes in sermonibus, & actionib. ad scurrilitatem videtur & vitium pertinere, quod græcis dicitur βδελυρία detestanda quædam, turpisque scurrilitas; quamquam hæc latius patet, quàm vt ad sermones tantum referatur. est in hoc genere & garrulitas, quæ dicitur ἀδολεσχία, indefessa quædam in loquendo nugacitas; & quæ λαλία, siue loquacitas. alteram in longitudine sermonum, alteram in intemperantia Theophrastus posuit. mediocritas est sine nomine. nemo tamen ignorat laudari in sermone illos, quibus vt incipiendi ratio fuerit, ita sit desinendi modus. Contrà verò vituperari non loquaces modo, garrulosque, verum etiam illos, qui taciturni sunt & stupidi. atque hæc sunt, quæ laudantur aut culpantur in sermonibus. in actionibus simul ac sermonibus est vitium illud, quod amicitiæ pestis est, quod principum inuasit aulas, adulatio. κολακείαν græci dicunt, virtutem φιλίαν vocat Aristoteles, quæ tamen non omnino eadem est cum amicitia: alterum vitium, quod in defectu est, vocatur ἔχθρα siue inimicitia. Nam qui merito plus tribuit amico, & quam habeat, adulator est. qui detrahit, inimicus. in actionibus, ac sermonibus docet, & hominem verecundum esse, virtusque est verecundia, quemadmodum vitia, quæ dicitur ἀναισχυντία, & quæ dicitur Aristoteli κατάπληξις, cuius est species vitiosus ille, nimiusque pudor, quem δυσωπίαν græcè dicimus, de qua à Plutarcho disputatum est. Iam verò in quotidiana consuetudine, atque congressu, qui ita sese gerit, vt neque nimium blandiatur, neque asper sit, & iniucundus, ille decorum seruat, quod σεμνότης dicitur, in quo dignitatis est ratio. at qui nimium blanditur ac obsequitur vocatur ἄρεσκος, vitiumque ἀρέσκεια. at qui à societate alienus est, inamœnique ingenii, αὐθάδης dicitur, vitiumque eius αὐθάδεια. alterum latine comitatem dicere possumus, alterum contumaciam & morositatem. videtur αὐθαδείας esse species, quam ἀηδίαν Theophrastus nominat, hoc est inamœnitatem, insuauitatemque in congressu. est hoc in genere & inuidentia, & quæ χαιρεκακία græcè dicitur, quarum media est indignatio, quæ dicitur νέμεσις. est autem inuidia ægritudo propter ea, quæ feliciter alicui accidunt. χαιρεκακία lætitia propter alicuius infortunia. quoniam autem homo vt societatis est appetens, ita etiam ad agendum natus est, non modo quam decore agat inspiciendum est, verum etiam quam tempestiuè. εὐκαιρία vocatur tempus agendi oportunum, latinè occasio, & oportunitas. ἀκαιρία importunum tempus & non idoneum. quemadmodum autem maxime refert in omni actione occasionem, oportunumque tempus obseruasse, ita non damnosum tantum in vita, sed & culpabile non obseruasse, aut etiam amisisse; sic enim fit, vt quæ alioquin bona sunt, & laudabilia, si præter tempus vsurpentur, laudabilia esse desinant. huius autem siue virtutis, siue quo quis modo dicere voluerit (Certe enim vir-

rus non est) latissima patet vis atque facultas, quemadmodum importunitatis in omni actione & negotio magna vis est. est & in modo, quo agimus, quod quis laudet, aut vituperet. Nam vt in omni actione laudatur diligentia atque sedulitas, ita contrà vituperatur negligentia, & socordia, præterea nimia (vt ita dicam) diligentia quæ περιεργία nominantur. species hæc videtur esse illius, quam græcè dicimus πολυπραγμοσύνην, in qua non tantum sua curat aliquis, quantùm aliena, quæ adeò vitii noxia est, vt si quid aliud, & hæc deturbet actiones hominum, pariatque interdum, & simultates & odia. ad agendi modum referri potest, & nimia festinatio, & tarditas, atque cunctatio, que vitiosæ sunt, item maturatio, hoc est cum animaduersione & iudicio adceleratio, quæ bona est & laudabilis. quoniam autem ita cum hominibus viuitur, vt non actionis modo, verum etiam habitus, gestus corporis, incessus, postremo ornatus omnis habere rationem opus sit. propterea pro virtute habetur cultus corporis cum dignitate, munditiaque non odiosa, nec exquisita nimis, sed quæ fugiat, agrestem & inhumanam negligentiam. Hanc requirit Hippocrates in medico, docetque in libro περὶ εὐσχημοσύνης, quam & 6. Epidemiorum breuissimè complexus est, ἔσοδοι, λόγοι, σχῆμα, ἐσθὴς τῷ νοσέοντι, κουρὴ, ὄνυχες, ὀδμαί. hoc est, ingressus, habitudo corporis, vestis ægroto, tonsura, vngues, odoramenta. contrà vitiosa est exquisita mundítia affectataque venustas, quæ καλλωπισμὸς græcè dicitur. Nam vt scriptum reliquit Xenophon, ἔστι τὸ φιλοκάλλως τὸ εὐπρεπὲς, καλλωπισμὸν δὲ τὸ περίεργον. quod & Demonico præcepit Isocrates. longe magis odiosa est, quæ græcè dicitur δυσχέρεια horriditas quædam, & rusticitas insuauis. Nam vt mores horridos inamænosque fastidimus, ita non minus nimium sui ipsius neglectum horridumque & inhumanum, vt ita dicam. huc videtur aliquo modo pertinere, quam Theophrastus vocat ἀπόνοιαν: quamquam morum turpitudo potius videtur hæc, quàm corporis, in qua nihil non turpe indignumque faciunt, qui huic vitio sunt obnoxii. atque hæc esse videntur, quæ in quotidiana hominum societate laudantur, aut vituperantur, quorum illa si virtutis nomen sumatur latius, virtutes sunt, hæc vitia. quoniam autem præter hæc vitia numerat Theophr. superstitionem, vilem ambitionem, quæ græcè dicitur μικροφιλοτιμία, illiberalitatem, nimiam parsimoniam, quam μικρολογίαν græcè nominat, & μεμψιμοιρίαν, hoc est conquestionem, non erit ab re de his etiam pauca dicere. est autem superstitio δεισιδαιμονία vocata græcis, vitium religioni contrarium, cui contraria est ἡ ἀσέβεια, quàm impietatem, siue religionis contemptum licet dicere. eadem dicitur & ἀθεότης græce. Nam cum religio virtutum omnium maxima sit, ac præstantissima, quippe quæ primas tenet inter iustitiæ partes, superstitio pessima est, ac detestanda. illa pietas est, hæc sub pietatis specie ementita religio. Nam de impietate quid opus est dicere? hæc enim vel ipso nomine omniũ maximè odiosa est, & detestabilis. est & in appetendis honoribus mediocritas, quæ virtutis nomine laudatur. hanc si φιλοτιμίαν dicimus, decet illam intelligere virtutem esse, si nimia non sit. Nam alioquin mediocritas circa honores nomine donata non est. quemadmodum autem vituperatur, qui plus quam deceat, honores ambiat, sic & qui spernit, vituperatione non caret. atqui in rebus paruis illiberalibusque honorem appetere, hoc & illiberalis est ingenii, sordidique, & qui talem honorem appetit, ambitione laborat ridicula, quæ μικροφιλοτιμία græcè dicitur. est & illiberalitas, quam ἀνελευθερίαν Theophrastus nominat, non illa modo, quæ & auaritia dicitur, sed & quæ pene similis est illi, quam vilem ambitionem appellamus. in qua cùm sit quædam honoris ambitio, est tamen & illiberalis diuitiarum cupiditas. sic fit vt qui hoc laborant vitio, ridiculos sese præstent in qualibet penè actione, sed præsertim in publicis negotiis. horum ingeniorum videtur esse propria ἡ μικρολογία illiberalitatis quædam species in paruis vilibusque rebus. sunt enim qui si propter ambitionem aliquid erogent, propter auaritiam in minutis quibusdam rebus sordidi sint, & illiberales. vnde & μικρολόγοι vocati sunt. Cæterum simpliciter qui tales sunt, suam produnt auaritiam, & parsimoniæ cupiditatem. sunt enim plures auaritiæ species, inter quas & μικρολογία numeratur. hanc penè semper comitatur ἡ μεμψιμοιρία, hoc est conquestio, & propriæ sortis accusatio. illiberalis enim est ingenii semper conqueri, & nunquam fortuna sua contentum esse. quare licet apud scriptores non semel obseruare simul positos τοὺς μικρολόγους, καὶ τοὺς μεμψιμοίρους, hoc est auaros, sordidos, & querulos. atque hactenus de his disputatum sit, quorum quæ laudãtur, & decora sunt, virtutes vocantur, contrà vitia, quæ excedunt, aut deficiunt, ac propterea vituperantur. Cæterum cum virtutes sint habitus ex assuetudine comparati, virtutes hæ, etsi alioquin videantur habitus, sunt tamen potius mores, aut affectus, à naturali temperamento profecti, & ratione, vt ita dicam, gubernati. cõtrà vitia affectus potius quam habitus, aut mores inter affectus, & habitus medii. propterea fit vt ex his aliqua sequantur temperamenta hominum, ætates, sexus, adde quòd quæ ex virtute, vitioue agimus, delectu agimus. at in horum pluribus affectus potius est, quàm electio. quamobrem Naturales virtutes, naturaliaque vitia dicentur potius, quamquam longiori vsu confirmata in habitus transeunt. Significauit id Aristoteles, aut potius Eudemus in tertio de Moribus. πᾶσαι αὗται αἱ μεσότητες ἐπαινεταὶ μὲν, οὐκ εἰσὶ δ' ἀρεταὶ, οὐδ' αἱ ἐναντίαι κακίαι. ἄνευ προαιρέσεως γάρ, ταῦτα δὲ πάντα ἐστὶ ἐν ταῖς τῶν παθημάτων διαιρέσεσιν. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν πάθος τί ἐστι. διὰ δὲ τὸ φυσικὰ εἶναι εἰς τὰς φυσικὰς συμβάλλεται ἀρετάς. hoc est omnes autem hæ mediocritates laudabiles quidem sunt, non autem virtutes, quemadmodum neque contraria vitia. Sunt enim hęc sine delectu. hæc autem sunt in affectuum diuisionibus singula enim hæc affectus sunt, quod autem naturalia sunt, ad naturales affectus referuntur. Hæc fuit ratio, propter quam Theophrastus vitia hæc, de quibus agit, morum characteres appellare voluit; quod naturis hominum veluti notæ quædam impressæ sint quemadmodum enim omnium animalium generibus certi quidam sunt mores, naturalesque affectiones, atque alia iracunda sunt, alia mitia, docilia alia, alia sagaciora, de

quibus

quibus in Nono Historiarum disputatum est, ita vniuersæ hominum speciei sui sunt mores & affectus & singulis eodem modo particulatim. enumerauimus autem nonnulla quorum non est in hoc libello mentio, propterea quod singula ex suis (vt ita dicam) fontibus aperire malui, & alioquin Theophrastus illa voluit explicare, quæ odiosiora sunt in consuetudine, & congressu horum aliqua & festiuissimus Poeta Aristophanes in nubibus complexus est, cuius versus reficiendi animi causa libet apponere.

> Διὰ τοῦς ἀπαντας τῆς κοππατίας,
> ὃ τὸν γάμον ἐς μ' ἐπίστρεψεν.
> νῦν ὂν χρύσων ἀπεχνῶς ὄζει βέλοντα
> ὄντο ὁ χαμὸν σῶμ' αὐτοῖσι
> παρέχω τύπτειν, πινῆν δίψην.
> αὐχμεῖν, ῥιγῶν, ἄσκον δέρειν.
> εἴπερ τὰ χρέα διαφευξῦμαι.
> τοῖς ἀνθρώποις τ' εἶναι δόξω
> θρασὺς εὔγλωττος, τολμηρὸς ἴτης,
> βδελυρὸς, ψευδῶν συγκολλήτης
> εὑρεσιεπὴς, περίτριμμα δικῶν,
> κύρβις, κρόταλον, κίναδος, τρύμη,
> μάσθλης, εἴρων, γλοιὸς, ἀλαζὼν,
> κέντρον μιαρὸς
> στρόφις ἀργαλέος ματτύολοιχος.

Est autem docendi ratio communiter, & popularitet tradita, primum enim describit vitium, siue affectum quemlibet, deinde exemplis additis rem declarat apertius, non absimili ratione, atque Aristoteles in secundo de Arte Rhetorica in affectibus declarandis. artificiosius tamen ille, quod vniuersaliter & naturæ eius, quem declarat, affectus conuenienter.

Ἐγὼ γὰρ ὦ Πολύκλεις. Cum multa sunt, quæ mihi suspectum reddunt hunc libellum, tum hæc præfatio indigna (nisi fallor) tanto philosopho. vixisse Theophrastum annos 85. Diogenes Auctor est. Nam ad centesimum illum peruenisse, vt à nemine, quod sciam traditum est, ita difficile potest contigisse.

A ἑκάτεροι αὐτῶν συμπεράττουσι. Hic & bonorum & malorum hominum mores scriptum se pollicetur, & tamen non nisi malorum in hoc libro descriptio est.

Εἰρωνεία. Dissimulatio.

Nota I. Casaub. 1.

Η μὲν οὖν εἰρωνεία δόξειεν ἂν εἶναι (ὡς τύπῳ λαβεῖν) προσποίησις ἐπὶ χεῖρον πράξεων καὶ λόγων. ὁ δὲ εἴρων τοιοῦτός τις, οἷος προσελθὼν τοῖς ἐχθροῖς ἐθέλειν λαλεῖν, οὐ μισεῖν. καὶ ἐπαινεῖν παρόντας, οἷς ἐπέθετο λάθρα. καὶ τούτοις συλλυπεῖσθαι ἡττωμένοις. καὶ συγγνώμην δὲ ἔχειν τοῖς κακῶς αὐτὸν λέγουσιν, καὶ ἐπὶ τοῖς καθ' ἑαυτοῦ λεγομένοις. καὶ πρὸς τοὺς ἀδικουμένους, καὶ ἀγανακτοῦντας πράως διαλέγεσθαι. καὶ τοῖς ἐντυγχάνειν κατὰ σπουδὴν βουλομένοις, προστάξαι ἐπανελθεῖν. καὶ μηδὲν ὧν πράττει ὁμολογῆσαι. ἀλλὰ φῆσαι βουλεύεσθαι, καὶ προσποιήσασθαι ἄρτι παραγεγονέναι, καὶ ὀψὲ γενέσθαι αὐτὸν καὶ μαλακισθῆναι. καὶ πρὸς τοὺς δανειζομένους καὶ ἐρανίζοντας, ὡς οὐ πωλεῖ, καὶ μὴ πωλῶν φῆσαι πωλεῖν. καὶ ἀκούσας τι, δεῖξαι, μὴ προσποιεῖσθαι. καὶ ἰδὼν, φῆσαι μὴ ἑωρακέναι. καὶ ὁμολογήσας, μὴ μεμνῆσθαι.

Atque dissimulatio quidē, vt figurate comprehendā, videatur esse sermonū effictio, & actionum in peiorem partem. dissimulator vero talis, vt qui si ad inimicos venerit, non odisse simulet, sed cum illis velit colloqui, & præsentes illos laudare, quibus clā insidiabatur; eorūq; calamitatē miserati, si fortunam aduersam habeant. & illis ignoscere, qui malè de ipso loquuti sint; & de iis, quæ male in ipsum dicta sunt, & cum iis, qui iniuriam passi sūt, & indigne ferunt, mansuete disserere. præterea qui adire se cupientibus, mādet, vt mox redeant. neque quidquam fateatur eorum, quæ agit, sed dicat tantum id sese deliberare. quique nuper aduenisse simulet, sero venisse, ægrotasse, iisque qui mutuum petunt, aut pecuniam corrogant, mutuum dare neget, aut

vendere: cum verò non vendit, vẽdere se simulet. quęq; audierit neget audisse, vidisse quæ viderit, quæ fassus sit, simulet nõ meminisse. idem dicit alia nosse, ignorare alia, mirari nonnulla, alia verò sese iã pridẽ cogitasse. omninò doctus hoc sermonis vti genere, nõ credo, non opinor, stupeo, iam penè alius redditus sum. & tamen hæc mihi non exposuit, res mihi admirabilis est, alii narra. quomodo tibi non credam, illum accusem, dubius sum. Tu verò caue ne credas huiusmodi vocibus, nugis, fallaciis. nihil enim peius licet inuenire. atq; mores quidem non simplices, sed dolosos cauere magis decet, quam viperas.

καὶ τὰ μὲν ἐσκέφθαι φάσκειν, τὰ δὲ οὐκ εἰδέναι. τὰ δὲ θαυμάζειν, τὰ δὲ ἤδη ποτὲ καὶ αὐτὸς οὕτω διαλογίσασθαι. καὶ τὸ ὅλον δεινὸς τῷ τοιούτῳ τρόπῳ τοῦ λόγου χρῆσθαι, οὐ πιστεύω, οὐχ ὑπολαμβάνω, ἐκπλήττομαι. καὶ λέγειν ἑαυτὸν ἕτερον γεγονέναι. μὴν οὐ ταῦτα πρὸς ἐμὲ διεξῄει, παράδοξόν μοι τὸ πρᾶγμα, ἄλλῳ τινὶ λέγε. ὅπως δέ σοι ἀπιστήσω, ἢ ἐκείνου καταγνῶ, ἀποροῦμαι, ἀλλ᾽ ὅρα μὴ σὺ θᾶττον πιστεύσῃς τοιαύτας φωνάς, καὶ πλοκάς, καὶ παλιλογίας. οὐ χεῖρον ἐστὶ εὑρεῖν οὐδέν. τὰ δὴ τῶν μὴ ἁπλᾶ, ἀλλ᾽ ἐπίβουλα φυλάττεσθαι μᾶλλον δεῖ ἢ τὰς ἔχεις.

Nota I. Εἰρωνεία.

μὲν οὖν εἰρωνεία eodem genere τῆς προσποιήσεως continetur, & ἀλαζονεία. differentia tamen dissimulationis propria est vox ἐπὶ τὸ χεῖρον. Aristoteles in quarto de Moribus. δοκεῖ δὲ ὁ μὲν ἀλαζὼν προσποιητικὸς τῶν ἐνδόξων εἶναι καὶ μὴ ὑπαρχόντων, καὶ μειζόνων ἢ ὑπάρχει. ὁ δὲ εἴρων ἀνάπαλιν ἀρνεῖσθαι τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἐλάττω ποιεῖν. est igitur dissimulatio quando quis minus esse sibi prudentiæ, aut fortunatum, aut existimationis, aut cuiusuis rei dissimulat, quam est; aut etiam nihil agere, molirive eorum, quæ molitur, & agit. apud Homerum dissimulatio longa Vlyssis est vsq; ad procorum cædem. ea viro forti aliquando non indigna tantum, verum etiam necessaria. est & Æneæ dissimulatio, dum profectionem paratet in Italiam apud Virgil. in 4. Æneid. quæ eorũ iussu cũ esset, damnãda nõ est. at illa Sinonis plena perfidiæ. Socratica vero dissimultatio tota vrbana est, & modesta, & philosopho non indigna. quã etiã in Aphricano fuisse tradit Cicero in Academicis quæstionibus, vitiosamque propterea non fuisse existimatam, quod eadem fuerit in Socrate. non omnis igitur dissimulatio mala, sed quæ à mala electione, & consilio, quæq; dolosum præ se fert ingenium. Themistius in lib. de Medioc. affectuum serm. 22. apud Stobæum elegantissimè id declarat, dum de simulatione loquitur & iactantia, τὸ μὲν δὴ ἐλλεῖπον τοῦ ἀληθοῦς καμψόντι ἐστὶ αἱμύλον καὶ ὅμως οὐκ ἄχρηστον τῷ φιλοσόφῳ καὶ διὰ τοῦτο καὶ Σωκράτης παρελάμβανεν ἐν τοῖς λόγοις ὁπότε ἰδεῖν ἐπισκέψαι τινὰ σοφιστὴν τύφου μεστὸν καὶ γέμοντα παραφροσύνης. hoc est, id autem, quod inferius est, quàm verum, lepidum, & elegans est, & philosopho non inutile: quamobrem etiam à Socrate vsurpabatur in sermonibus cum opus erat illudere sophistam aliquem arrogantiæ & inanis gloriæ plenum.

Ἀλαζονεία Arrogantia.

Nota II. Cas. 23

RROGANTIA aliquorum bonorum, quæ non sunt, opinio est. arrogans, vt qui adstans in Diazomate narrat hospitibus multas iis opes in mari esse, & qui de mutuo ac fœnore agit

ΜΕΛΕΙ δὲ ἡ ἀλαζονεία, δόξειεν εἶναι προσδοκία τινῶν ἀγαθῶν οὐκ ὄντων, ὁ δὲ ἀλαζὼν τοιοῦτός τις, οἷος ἐν τῷ διαζεύγματι

γματι ἐστηκὼς διηγεῖσθαι ξένοις ὡς πολλὰ χρήματα αὐτῷ ἐστιν ἐν τῇ θαλάττῃ καὶ περὶ τῆς ἐργασίας τῆς δανειστικῆς διεξιέναι ἡλίκη. καὶ αὐτὸς ὅσα εἴληφε καὶ συνοδοιπόρου ἀπολαύσας ἐν τῇ ὁδῷ, λέγειν ὡς μετὰ Εὐάνδρου ἐστρατεύσατο. καὶ ὅσα λιθοκόλλητα ποτήρια ἐκόμισε, καὶ περὶ τῶν τεχνιτῶν τῶν ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὅτι βελτίους εἰσὶ τῶν ἐν τῇ εὐρώπῃ ἀμφισβητῆσαι. καὶ γράμματα εἰπεῖν ὡς πάρεστι παρ' ἀντιπάτρου. τρίτον δὴ λέγοντα παραγενέσθαι αὐτὸν εἰς μακεδονίαν καὶ διδομένης αὐτῷ ἐξαγωγῆς ξύλων ἀτελοῦς εἰπεῖν ὅτι ἀπείρηται ὅπως μὴ δι' ὑφενὸς συκοφαντηθῇ. καὶ ἐν τῇ σποδίᾳ. ὡς πλείω ἢ πέντε τάλαντα γένοιτο αὐτῷ τὰ ἀναλώματα διδόντι τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, καὶ ἀγνώστων δὲ παρακαθημένων, κελεῦσαι θεῖναι τὰς ψήφους καὶ ποσοῦν αὐτὰς καθ' ἑξακοσίους κατὰ μίαν. καὶ προστιθεὶς πιθανὰ ἑκάστοις τούτων ὀνόματα, καὶ ποιῆσαι δέκα τάλαντα καὶ τοῦτο φῆσαι, εἰσενηνοχέναι εἰς ἐράνους αὐτῶν. καὶ τὰς τριηραρχίας εἰπεῖν. ὅτι οὐ τίθησιν. οὐδὲ τὰς λειτουργίας ὅσας λελειτούργηκε. καὶ προσελθὼν δ' εἰς τοὺς ἵππους τοὺς ἀγαθοὺς πωλοῦντι, προσποιήσασθαι, ὠνητιᾶν, καὶ ἐπὶ τὰς κλίνας ἐλθὼν, ἱματισμὸν ζητῆσαι εἰς δύο τάλαντα καὶ τῷ παιδὶ μάχεσθαι, οὐκ ἔχων χρυσὸν αὐτῷ ἀκολουθεῖν, καὶ ἐν μισθῷ τὴν οἰκίαν οἰκῶν, φῆσας ταύτην εἶναι τὴν πατρῴαν πρὸς τὸν μὴ εἰδότα, διότι μέλλει πωλεῖν αὐτὴν, διὰ τὸ ἐλάττω εἶναι πρὸς τὰς ξενοδοχίας.

agit, quantum ſit, additq́; quod ipſe nūmos acceperit. & comitem in via nactus narrat illi ſe cum Euandro militaſſe, & quot gemmata pocula domum tulerit. addit & de Aſiæ Artificibus ſuſpicari ſe illos meliores eſſe Europæis. & datas ſibi ab Antipatro literas. ter autē in Macedoniam ſe profectum. & cū ſibi immunis lignorum exportatio conceſſa eſſet, recuſaſſe, ne quis calumniari vnquā poſſit in cinere. & plus ſibi quam quinque talenta erogata in ciuitatis pauperes. ad hæc cum ignoti conſiderent, iuſſiſſe afferri calculos, numeraſſeque ſingulos ad ſexcentos, additiſque aptis nominibus decem talenta pro ſymbolis collegiſſe. idem inter multa, quæ de ſe prædicat, dicit ſe de trierarchæ officio nihil dicere, aut de adminiſtrationib., quas obiit. præterea venditores adiens generoſorum equorum emere ſimulat, & ad lectiſternia veniens, quærit veſtium ſupellectilem duorum talentorum, & ſeruum obiurgatur, qui ſequitur, cum illi aurum non ſit. & cum mercede locatam domū habitet, patriam illam eſſe dicat iis, quibus ignotus eſt, venditurum autē ſe propterea quod incapax ſit, quàm vt poſſit hoſpites excipere.

Nota II. ἀλαζονεία.

HÆC diſſimulationi contraria eſt. προσδοκίαν autem appellat, quod arrogantes, & iactabundi, quaſi opinionem habeant, multa ſibi eſſe bona, illa iactitant. alioquin proprium eius genus eſt ἡ προσποίησις, vt dictum eſt.

Ἐν τῷ διαζεύγματι quid intelligat per διάζευμα non aſſequor. & malo corruptam vocem exiſtimare. fortè legendum ἐν τῷ διαζώματι. eſt autem διάζωμα in Theatri gradibus veluti Areola, ſiue cinctus ob ſedentium cōmoditatem. Vitruuius libro quinto capite 7. ſunt enim res, quas in puſillo, & in magno Theatro neceſſe eſt eadem magnitudine fieri propter vſum, vt gradus, Diazomata, pluteos, itinera, aſcenſus, pulpita, tribunalia, & ſi quæ alia intercurrunt.

λέγειν ὡς μετὰ εὐάνδρου. Quis hic Euander fuerit neſcio. ſimilis autem ἀλαζονεία Thraſonis illius Terentiani, & Plautini glorioſi militis, & militis cuiuſdam apud Lucianum. afferam Plauti verſus.

Nam Rex Seleucus me operè ornauit maximo
Vt ſibi latrones cogerem, & conſcriberem.
Regi hunc diem mihi operam decretum eſt dare.

καὶ ἐν τῇ σποδίᾳ, ſi vox corrupta non eſt, inter pungendum, & eſt ſententia. etiamſi facultas ſibi facta fuerit immuniter exportandi ligna, quæ vellet, noluiſſe tamen, ne vel in cinere eſſet calūniandi locus dicit autem cinere rei vilitatem oſtendens, quod à lignis cinis remanet. deinde legēdum καὶ ὡς πλείω ἢ πέντε τάλαντα quod ſi σποδίᾳ mendoſe legitur, videndum an emendandum ſit συνεισίᾳ. ſic autem erit hoc clauſulæ principium.

καὶ ποσοῦν. lego καὶ ψηφίσαι. vbi autem infra legitur καὶ ποιῆσαι τὸ καὶ (niſi fallor) delendum eſt.

καὶ προσελθὼν δ' εἰς τοὺς ἵππους τοὺς ἀγαθοὺς πωλοῦντας. ita legendum, vt cuiuis manifeſtum eſt, & animaduertit Henricus Stephanus. talis eſt Mamurra apud Martialem libro 9.

Λογοποιία, falsorum sermonum confictio, vanitas.

Nota III. Cap. 8.

LOGOPOIIA falsorum sermonum, & actionum est confictio ad confictoris arbitrium composita. confictor autem talis, vt qui cum amicus obuiam factus sit sese componens ac renidens interroget, vnde, & quid ais? & habes de re hac quid noui afferas? rursusque adiiciat, est quid recentius? nam quæ dicuntur bona sunt. neque responderi sibi patiens addat, quid ais, nihil audisti? videor te nouarum rerum saturum reddere. dicit autem apud se militem esse, aut Astię tibicinis puerum, aut Lyconē mercenarium militē, qui ex ipso prælio enaserit. illum se audisse. sermones autē tales esse, quos nemo velit ignorare, aut paruifacere. narrare igitur Polysperchontem, ac Regem bello vicisse, Cassandrumque in hostium manus venisse. cui si quis dicat credin' tu hæc? rem ait planam esse, vrbem id clamare. preterea rem esse cōsentaneam, omniaque simul concurrere. de prælio hæc dici: multam cædem sequutam esse, sibi vero argumentum dare illorum, qui è bello redeunt mutatam faciem. addit audisse se quendam apud illos quarto iam die domi abditum, qui venerit ex Macedonia, cui omnia nota sunt. percurrit simul, & quam ait hæc verisimilia? mox indignabundus exclamat, quam miser & infelix Cassander? vide fortunam qualis sit. ar fortis & potens ille fuerat. hæc re scire solum volui. hæc cursitans narrabit omnibus. hoc hominum genus admiratus sum, quid sibi velit in hac fabularum confictione. siquidem non modo mentiuntur, verum etiam damnum aliquando subeunt. Nam frequenter multi ex his in balneis vestes amiserunt, dum in corona hominum fabulantur. nonnulli in porticu terrestri naualiq; prælio victores causas deserunt. nonnulli & cœnam amitunt. porrò infelix institutū id est. in qua.n. porticu, qua taberna, quove fori angulo non hi diē absumūt, dū illos, qui audiūt, quasi mutos factos falsis sermonibus fatigatos enecant.

Ἡ δὲ λογοποιία ἐστὶ σύνθεσις ψευδῶν λόγων καὶ πράξεων, ὧν βούλεται ὁ λογοποιῶν. ὁ δὲ λογοποιὸς τοιοῦτός τις, οἷος ἀπαντήσας τῷ φίλῳ εὐθὺς καταβαλὼν τὸ ἦθος, καὶ μειδιάσας ἐρωτῆσαι, πόθεν σύ, καὶ λέγεις τί, καὶ ἔχεις περὶ τοῦδε εἰπεῖν καινόν. καὶ ἐπιβαλὼν ἐρωτᾶν, μὴ λέγεταί τι καινότερον. καὶ μὴν ἀγαθά ἐστι τὰ λεγόμενα. καὶ οὐκ ἐάσας ἀποκρίνεσθαι εἰπεῖν. τί λέγεις; οὐδὲν ἀκήκοας, δοκῶ μοι σὲ εὐωχήσειν καινῶν λόγων, καὶ ἔστιν αὐτῷ ἢ στρατιώτης, ἢ παῖς Ἀστείου τοῦ αὐλητοῦ, ἢ Λύκων ὁ ἐργολάβος παραγεγονὼς ἐξ αὐτῆς τῆς μάχης, οὗ φασὶν ἀκηκοέναι. αἱ μὲν οὖν ἀναφοραὶ τῶν λόγων τοιαῦταί εἰσιν αὐτοῦ, ὧν οὐδεὶς ἂν ἔχοι ἐπιλαβέσθαι. διηγεῖται δὲ τούτους φάσκων λέγειν, ὡς Πολυσπέρχων, καὶ ὁ βασιλεύς, μάχῃ νενίκηκε, καὶ Κάσσανδρος ἐζώγρηται. κἂν εἴποι τις αὐτῷ σὺ δὲ ταῦτα πιστεύεις, φήσει, τὸ πρᾶγμα βοᾶσθαι γὰρ ἐν τῇ πόλει, καὶ τὸν λόγον ἐπεντείνειν, καὶ πάντα συμφωνεῖν. ταὐτὰ γὰρ λέγειν περὶ τῆς μάχης, καὶ πολὺν τὸν φόνον γεγονέναι. εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ σημεῖον τὰ πρόσωπα τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν. ὁρᾶν γὰρ αὐτῶν πάντων μεταβεβληκότα. λέγει δὲ ὡς καὶ παρακήκοε παρὰ τούτοις κρυπτόμενόν τινα ἐν οἰκίᾳ, ἤδη πέμπτην ἡμέραν ἥκοντα ἐκ Μακεδονίας, ὃς πάντα ταῦτα εἶδε. καὶ πάντα διεξιὼν πῶς οἴεσθε πιθανῶς σχετλιάζει λέγων· δυστυχὴς Κάσσανδρος ὢ ταλαίπωρος. ἐνθυμῇ τὸ τῆς τύχης, ἀλλ' οὖν ἰσχυρὸς γενόμενος. καὶ δεῖν δ' αὐτὸν σε μόνον εἰδέναι. πᾶσι δὲ τοῖς ἐν τῇ πόλει προσδεδράμηκε λέγων, τῶν τοιούτων ἀνθρώπων τεθαύμακα τί ποτε βούλονται λογοποιοῦντες. οὐ γὰρ μόνον ψεύδονται, ἀλλὰ καὶ ἀλυσιτελῶς ἀπαλλάττουσι. πολλάκις γὰρ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν τοῖς βαλανείοις περιστάσεις ποιούμενοι, τὰ ἱμάτια ἀποβεβλήκασιν. οἱ δὲ ἐν τῇ στοᾷ πεζομαχίᾳ καὶ ναυμαχίᾳ νικῶντες, ἐρήμους δίκας ὠφλήκασιν. εἰσὶ δ' οἳ, καὶ πλέοσι λέγω, κατὰ κράτος αἱροῦντες παρεδειπνήθησαν. πάνυ δὴ ταλαίπωρον αὐτῶν ἐστι τὸ ἐπιτήδευμα. ποία γὰρ οὐ στοά, ποῖον δὲ ἐργαστήριον, ποῖα δὲ μέρη τῆς ἀγορᾶς οὐ διημερεύουσιν ἀπαυδᾶν ποιοῦντες τοὺς ἀκούοντας, οὕτως καὶ καταπονοῦντες ταῖς ψευδολογίαις.

Nota

Nota III. λογοποιία.

Ὡς Πολυσπέρχων καὶ ὁ βασιλεύς. Polyspetchon Macedo vnus ex iis, qui cum Alexandro militatunt, post mortem Alexandri ab Antipatto Macedoniæ præfecto paulo ante ipsius obitum Regni Regumque tutor institutus est. Cassander Antipatri filius, quem Tribunum pater instituerat, ægre ferens Macedoniæ Polysperchontem sub tutoris imperate specie, regnum illud affectans bello tutotem persequebatur, coactisque copiis, multis præliis Polysperchontem & Alexandtum eius filiũ fatigauit, donec interfectis Olympiade, & Alexandto, & matre Roxane Polysperchonte interim in amicitiam accepto, retum Macedoniæ potitus est. hinc sumpta est huiusce λογοποιίας occasio vnde potest etiam aliquis colligere, quo tempote bellum erat inter Cassandrum & Polysperchontem hæc sctipta esse, quo tempore vixisse Theophtastum cettum est. porrò quod ad λογοποιοὺς hos pertinet, notandum est, horum alios temere ptopter vanitatem tantum falsa confingete: alios captandi lucri causa, vt Philomusus ptopter cœnam apud Martialem, cuius festiuum epigtamma ex libro. ix. quod cum hoc loco mire conueniat, libuit hic ponete.

> *Artibus his semper cœnam Philomuse mereris,*
> *Plurima dum fingis, sed quasi vera refers.*
> *Scis quid in Arsacia Pacorus deliberet Aula,*
> *Rhenanam numeras, Sarmaticamque manum.*
> *Verba ducis Daci Cattis mandata resignas,*
> *Victricem laurum, quam venit, ante vides.*
> *Scis quoties Phario madeat Ioue fusca Syene,*
> *Scis quota de Lybico littore puppis eat.*
> *Cuius Iuleæ capiti nascantur oliuæ*
> *Destines Ætherius, cui sua serta parit.*
> *Tolle tuas artes: hodie cœnabis apud me*
> *Hac lege, vt dicas nil Philomuse noui.*

καὶ ἐπιβαλών, legẽdum ἐπιλαβών. καὶ πολλῶν τὸν φόνον, in codice Stephani male conceptum fuerat ζωμόν.

Ἀπιστία, incredulitas, diffidentia.

Nota IV.

ΕΣΤΙΝ ἀμέλει ἀπιστία ὑπόληψις ἀδικίας κατὰ πάντων, ὁ δὲ ἄπιστος τοιοῦτός τις, οἷος ἐπιστείλας τὸν παῖδα ὀψωνήσαντα, ἕτερον παῖδα πέμπειν πευσόμενον, πόσου ἐπρίατο. καὶ φέρων αὐτὸς τὸ ἀργύριον καὶ κατὰ στάδιον ἀριθμεῖν πόσον ἐστί, καὶ τὴν γυναῖκα τὴν αὑτοῦ ἐρωτᾶν κατακείμενος, εἰ κέκλεικε τὴν κιβωτόν. καὶ εἰ σεσήμανται τὸ κυλιούχιον, καὶ εἰ ὁ μοχλὸς εἰς τὴν θύραν τὴν αὐλείαν ἐμβέβληται, καὶ ἐὰν ἐκείνη φῇ, μηδὲν ἧττον αὐτὸς ἀναστὰς γυμνὸς ἐκ τῶν στρωμάτων καὶ ἀνυπόδητος τὸν λύχνον ἅψας, ταῦτα πάντα περιδραμὼν ἐπισκέψασθαι, καὶ οὕτω μόλις ὕπνου τυγχάνειν, καὶ τοὺς ὀφείλοντας αὐτῷ ἀργύριον, μετὰ μαρτύρων ἀπαιτεῖν τοὺς τόκους ὅπως μὴ δύνωνται ἔξαρνοι γενέσθαι. καὶ τὸ ἱμάτιον δὲ ἐκδοῦναι δεινὸς οὐχ ὡς βέλτιστα ἐργάζεται, ἀλλ᾽ ὅταν ᾖ ἄξιος ἐγγυητὴς τοῦ κναφέως, καὶ ὅταν ἥκῃ τις αἰτησόμενος, ἐκπώματα μάλιστα μὲν μὴ δοῦναι, καὶ τὸν παῖδα δὲ ἀκολουθοῦντα κελεύειν αὐτοῦ ὄπισθεν μὴ βαδίζειν. (ἀλλ᾽ ἔμπροσθεν φυλάττειν) αὐτὸν μὴ ἐν τῇ ὁδῷ ἀποδράσῃ, καὶ τοῖς εἰληφόσι τι παρ᾽ αὐτοῦ καὶ λέγουσι πόσου, κατάθου, οὐ γὰρ σχολάζω πέμπειν

EST diffidentia, siue incredulitas malitiæ suspicio in omnibus. diffidens autem vt qui cùm seruum obsonatum miserit, subornat alium, qui quanti emerit, exploret. & qui argentum ferens, singulis pene stadiis numerat. & vxorem in lecto decumbẽs interrogat, an arcam clauserit, an locum in quo arculæ sint obsignarit. & an pessulum in atrii ianuam obdiderit. quod si affirmet ipsa, nihilominus tamẽ ipse nudus exsurgens accensa lucerna circumeundo explorat omnia, vixque tandem somno corripitur. idem debitores præsentibus testibus fœnus rogat, ne possint fortè negare debitum. præterea vestem facilè exuit, nõ vt optime faciat, sed cum fullonis sponsorem inuenerit. & tũc maximè pocula non dat, quãodo quis illa petitum venerit. idem seruum sequentem non retrò iubet incedere, sed ante, ne fortè fugiat. & iis, qui ab illo quidquã accipiunt, rogantq; quanti, depone inquit, mihi enim non vocat mittere.

Nota IIII. ἀπιςία.

AB efficiente causa videtur incredulitatis tradita definitio. Nam suspicio causa est, vt fides non præstetur iis, quibus oporter. fortè igitur melius definiretur ita. incredulitas est in quauis re fidei abnegatio. Verum quoniam hic ἀπιςία sumitur & pro suspicione, & pro diffidentia, descriptio hæc non est malè aut inconcinnè tradita, est ἀπιςία alio significato intellecta religioni contraria, non modo vt accepimus, qui sanctissimam religionem colimus, sed & absolute. Themistius in libro περὶ μητριοπαθείας. οὐδεμία γὰρ μοχθηρία μᾶλλον δυσκοινώνητος ἀπιςίας. ἀλλ' αὐτή ἐστιν ἡ κακία πρὸς ἣν μόνην ἐκ φυλακῆς ἐξαπορούμεν, hoc est nullum enim scelus est, à quo magis homines abhorreant infidelitate. illud enim est vitium, quod cauere minimè possumus.

Τὸ κοιλικύχιον dictum est ἀπὸ τῆς κοίλης, quæ attam significat apud Pollucem, lib 9. cap. 10. sunt qui κλειδούχιον legunt, aut κυλικύχιον. legebam & ego aliquando κυλίχνιον, sed nulla est immutandæ vocis necessitas. μάλιςα μὲν μὴ δοῦναι. aut aliquid deest, vt optimè coniecit Henticus Stephanus, aut delendum τὸ μέν.

Ἐ τοῖς εἰληφόσι τι παρ' αὐτοῦ. Hic etiam locus (vt opinor) mendo non caret. videtur hæc esse sententia. huius generis hominem, quem describit, si quis forrasse aliquid ex eius domo, tabernaue ceperit, dicatque quanti vendit, metuentem illum ne insoluto precio abeat, dicere; depone: mihi enim non vacat dare aut mittere.

Ἀγροικία. rusticitas, ineptitudo.

Nota V.

INEPTITVDO verò videtur esse inelegãs inscitia. ineptus & rusticus homo huiusmodi, vt qui epoto ciceone ad concionem pergat: vnguentumque dicat Thymo non melius olere, quique calceamenta gestet maiora pedibus, magna loquatur voce, amicisque ac familiaribus sit incredulus, cum seruis ac famulis de rebus maximis communicet, mercenariisque agricolis narret, quæ in senatu acta sint omnia. & qui supra genua sublatis vestibus sedeat, vt nudæ aliquæ eius partes appareant. deinde nil aliud aut admirari videatur aut stupere in viis, si verò bouem videat, vel hircum, vel asinum gradum sistens inspiciat, & admiretur. et & ineptus qui de penu aliquid promit, raptimque vorat, & meracum potat. quiq; coquam latere studet, rursusque cum illa molit totius familiæ commeatum. is in prandio simul & iumentis herbam porrigit. dum pulsatur foris, respondet ipse, canemque vocatum apprehendens rictu, hic inquit, & locum custodit, & domum, & familiam. argentum vero acceptum reiicit, quod valde tenue sit, & aliud simul permutat. Noctuq; dum vigi-

Ἡ δὲ ἀγροικία δόξειεν ἂν εἶναι ἀμαθία ἀσχήμων. ὁ δὲ ἄγροικος τοιοῦτός τις, οἷος κυκεῶνα πιὼν, εἰς ἐκκλησίαν πορεύεσθαι. καὶ τὸ μύρον φάσκειν οὐδὲν τοῦ θύμου ἥδιον ὄζειν. καὶ μείζω τοῦ ποδὸς, τὰ ὑποδήματα φορεῖν. καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ λαλεῖν. καὶ τοῖς μὲν φίλοις, καὶ οἰκείοις ἀπιςεῖν, πρὸς δὲ τοὺς αὐτοῦ οἰκέτας ἀνακοινεῖσθαι περὶ τῶν μεγίςων, καὶ τοῖς παρ' αὐτῷ ἐργαζομένοις μισθωτοῖς ἐν ἀγρῷ πάντα τὰ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας διηγεῖσθαι. καὶ ἀναβεβλημένος ἄνω τοῦ γόνατος, καθιζάνειν, ὥστε τὰ γυμνὰ αὐτοῦ φαίνεσθαι. καὶ ἐπ' ἄλλῳ μὲν μήτε θαυμάζειν, μήτε ἐκπλήττεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς. ὅταν δὲ ἴδῃ βοῦν, ἢ ὄνον, ἢ τράγον, ἑςηκὼς θεωρεῖν. καὶ προαίρων δέ τι ἐκ τοῦ ταμείου δεινῶς φαγεῖν. καὶ ζωρότερον πίειν. καὶ τὴν σιτοποιὸν πειρῶν λαθεῖν. κᾆτ' ἀλέσας μετ' αὐτῆς τοῖς ἔνδοθεν πᾶσι καὶ αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια. καὶ ἀριςῶν δὲ ἅμα τοῖς ὑποζυγίοις ἐμβαλεῖν τὸν χόρτον. καὶ κόψαντος τὴν θύραν ἐπακοῦσαι αὐτός. καὶ τὸν κύνα προσκαλεσάμενος καὶ ἐπιλαβόμενος τοῦ ῥύγχους εἰπεῖν, οὗτος φυλάσσει

λέγων δ' ὅτι χοιρίον, καὶ τὴν οἰκίαν, καὶ τοὺς ἔνδον. ἀργύριον δὲ παρὰ τοῦ λαβεῖν ἀποδοκιμάζειν, λίαν μὲν λυπρὸν εἶναι, καὶ ἕτερον ἅμα ἀλλάττεσθαι. καὶ ὃ ἄροτρον ἔχρησεν, ἢ κόφινον, ἢ δρέπανον, ἢ θύλακον, ταῦτα τῆς νυκτὸς κατὰ ἀγρυπνίαν ἀναμιμνησκόμενος. καὶ ἄστυ καταβαίνων, ἐρωτῆσαι τὸν ἀπαντῶντα πόσου ἦσαν αἱ διφθέραι, καὶ τὸ τάριχος. καὶ εἰ σήμερον ὁ ἀγὼν, νουμηνίαν ἄγει. καὶ εἰπεῖν εὐθὺς, ὅτι βούλεται καταβὰς, ἀποκείρασθαι, καὶ ἐν βαλανείῳ δὲ ᾆσαι. καὶ εἰς τὰ ὑποδήματα δὲ ἥλους ἐγκρούσαι. καὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ παριὼν κομίσασθαι παρ' Ἀρχίου τοὺς ταρίχους.

vigilat reminiscitur, cui nam aratrum commodauerit, vtrem, falcem, cophinum. ad vrbem autem proficiscens illos, qui occurrunt, interrogat, quanti membranæ veneant, quanti salsamenta, & an hodie primum mensis diem certamen celebret, dicitque statim ac domo exierit, tonderi velle. cantat præterea in balneo, & clauos affigit calceamentis, per viam transiens manibus portat salsamenta.

Nota V. ἀγροικία.

Ἀγροικία, quam rusticitatẽ latine dicere voluimus, vitium est in quotidiana conuersatione, contrarium τῇ σεμνότητι, cui in excessu aduersatur, quæ dicitur ἀρέσκεια, vt superius dictum est. depingit in hoc charactere inurbanos inculrosque homines, quibus nulla decori, nulla honestatis est ratio.

Κυκεῶνα πιὼν. quid esset Cyceon apud veteres in libellum de vertigine declaratum est. optimè autem Cyceonem vtpote vilem potionem posuit in rustico & inscito homine describendo.

ὄζειν τοῦ θύμου. Thymum ponit pro quauis herba mediocris odoris, quæ tamen vulgo notissima, & vilis sit. Gesnerus nescio quo consilio apud Stobæum in sermone quarto cœpam transtulit, ductus fortasse Aristophanis scholiastæ auctoritate, qui in Pluto in illo versu.

δεῦρ' ἤλθομεν πολλῶν θύμων ῥίζας διεκπρεῶντες.

Thymos tradit Atheniensium vulgo dici bulbos, aut cœpas agrestes, & tamen idem interpres superius neutro genere Thymum intellexit pro herba notissima, & Atticæ familiari in illo versu: ὦ πολλὰ δὴ τῇ διφθέρᾳ ταύτῃ θύμον φαγόντες. cum tamen idem vtrobique dicat poeta.

Ὃ ἄροτρον ἔχρησεν. legendum opinor. Ὃ εἰ ἄροτρον. Sententia autem plana est. ἔχρησεν autem commodauit ἀπὸ τοῦ χρέω, χρήσω. Gesnerus non assequitur Auctoris sententiam, vertit autem, si aratro, aut cophino, aut falce, aut ad panem arca indiguerit, hæc omnia noctu volutat.

Καὶ εἰ σήμερον ὁ ἀγὼν νουμηνίαν ἄγει. Corruptus fortasse locus est. νουμηνία primus mensis dies est, quem Calendas Romani vocant, quod autem vt Plutarchus memoriæ prodidit, non exactè conuenit græcorum Calendis, ac Romanorum maluimus vertere, primam mensis diem: erat illa Apollini sacra, tuncque Imperatores creabantur exercitus. potuit igitur ad morem illum allusisse, & ἀγῶνα pro exercitu militiaue intelligere. ego tamen lego lubentius ἀγρὸς, vt pro rusticis, qui in agris degunt, res intelligatur.

Ἀναισθησία. Stupiditas, insensibilitas.

Nota VI.

ΕΣΤΙ δὲ καὶ ἡ ἀναισθησία, ὡς ὅρῳ εἰπεῖν, βραδύτης ψυχῆς ἐν λόγοις καὶ πράξεσιν. ὁ δὲ ἀναίσθητος τοιοῦτός τις, οἷον λογισάμενος ταῖς ψήφοις, καὶ κεφάλαιον ποιήσας, ἐρωτᾶν τὸν παρακαθήμενον,

INSENSIBILITAS animi ruditas est in actione, & sermone. insensibilis vero huiusmodi, vt qui calculis ratiocinatus constituto iam capite, roget illum, qui iuxtà assidet,

quid agitur. idem cum indicium fugerit aditurus tamē. oblitus in agrum proficiscitur. & in Theatro dum spectat solus remanet somno correptus. & noctu cum nimium cibum ingesserit in sellam surgens à vicini cane commorsus est. & quod ipse sumpsit, ac seruauit, quærit rursus, nec potest inuenire. præterea si quis ei nunciet amicum mortuum, tog et que, vt & ipse adsit, tristis & illachrymans bono omine dicit. idem & argentum à debitore accipiens testes adhibet hyeme, seruos incusat, quod cucumeres nō emerit. adhæc filios ad luctam cogit & ad cursum, & ad labores. ruri autem lenticulam coquens bis iniecto sale facit, vt gustari nequeat. & dum pluit, dicit iucundum illud astrum se putare, quod alii dicunt. & si quis dicat, quot putas per sacras portas elatos mortuos, quot inquit vtinam & tibi essent & mihi.

τί γίνεται. καὶ δίκην φυγών, καὶ ταύτης εἰσιέναι μέλλων, ἐπιλαθόμενος εἰς ἀγρὸν πορεύεσθαι. καὶ θεωρῶν ἐν τῷ θεάτρῳ μόνος καταλείπεσθαι καθεύδων. καὶ πολλὰ φαγὼν τῆς νυκτὸς, καὶ ἐπὶ θᾶκον ἀνιστάμενος καὶ τοῦ γείτονος δηχθῆναι. καὶ λαβὼν καὶ ἀποθεὶς αὐτὸς τοῦτο ζητεῖν, καὶ μὴ δύνασθαι εὑρεῖν. καὶ ἀπαγγέλλοντός τινος αὐτῷ, ὅτε τετελεύτηκέ τις αὐτοῦ τῶν φίλων, ἵνα παρῇ, γενόμενος σκυθρωπάσας, καὶ δακρύσας εἰπεῖν, ἀγαθῇ τύχῃ. δεινὸς δὲ, καὶ ἀπολαμβάνων ἀργύριον ὀφειλόμενον, μάρτυρας παραλαβεῖν, καὶ χειμῶνος ὄντος μάχεσθαι τῷ παιδὶ, ὅτι σικύους οὐκ ἠγόρασε. καὶ τὰ παιδία ἑαυτοῦ παλαίειν ἀναγκάζων, καὶ τροχάζειν, καὶ εἰς κόπους ἐμβάλλειν. καὶ ἐν ἀγρῷ αὐτὸς φακῆν ἕψων, δὶς ἅλας εἰς τὴν χύτραν ἐμβαλὼν, ἄβρωτον ποιῆσαι. καὶ ὕοντος τοῦ Διὸς εἰπεῖν, οὐδὲν γε τῶν ἄστρων νομίζει, ὅτι δὴ καὶ οἱ ἄλλοι λέγουσι πίσσης. καὶ λέγοντός τινος πόσους οἴει κατὰ τὰς ἱερὰς πύλας ἐξενηνέχθαι νεκροὺς, πρὸς τοῦτον εἰπεῖν, ὅσοι ἐμοὶ καὶ σοὶ γένοιντο.

Nota VI. ἀναισθησία.

Non illa hæc est ἀναισθησία, quæ temperantiæ contraria est, sed animi ruditas, & stupor. genus illud hominum, qui hac mentis tarditate tenentur, veteres latini dixerunt bardos Nam & græci βραδεῖς, tardos dicunt. Plautus. Nimis tandem me quidem pro tarda & pro rustica reor habitam esse abs te. Virgil. tardi venêre bubulci.

καὶ ὕοντος τοῦ Διὸς. cùm hæc periodus mendo non caret, tum vox illa πίσσης mendosa est sine dubio, quam asterisco notare malui quam coniecturas experiri.

Πόσους οἴει κατὰ τὰς ἱερὰς πύλας. Mortui apud veteres extra vrbem ad sepeliendum efferebantur. quem morem videtur Auctor respexisse. ἱερὰς autem πύλας intelligit aut illas fortasse, per quas mortuorum cadauera efferebantur, aut Athenis, vt erat sacra via ἱερὰ ὁδὸς, quæ ducebat Eleusinam, vt testatur Pausanias in Atticis & Isæus Rhet. in Apologia, ita etiam ἱεραὶ πύλαι, per quas exire oportebat ad sacram viam.

βδελυρία. Scurrilitas.

Nota VII.

Cap. 11.

Difficile non est scurrilitatem definire, quæ græce βδελυρία dicitur. est enim manifesta contumeliosaque lusio. at scurra huiusmodi, vt qui liberis mulierib. factus obuiam, veste subtracta pudendum ostendit. in Theatro plaudit aliis quiescẽtibus, & illos exsibilat quos alii iucunde spectant. & quiescente Theatro paulum insurgens irructat, vt spectatores ad se

Οὐ χαλεπὸν δ' ἐστὶ τὴν βδελυρίαν διορίσασθαι. ἔστι γὰρ παιδιὰ ἐπιφανὴς, καὶ ἐπονείδιστος. ὁ δὲ βδελυρὸς τοιοῦτος, οἷος ἀπαντήσας γυναιξὶν ἐλευθέραις, ἀνασυράμενος δεῖξαι τὸ αἰδοῖον. καὶ ἐν θεάτρῳ κροτεῖν, ὅταν οἱ ἄλλοι παύωνται. καὶ συρίττειν οὓς ἡδέως θεωροῦσιν οἱ λοιποί. καὶ ὅταν σιωπήσῃ τὸ θέατρον ἀνακύψας ἐρυγεῖν, ἵνα τοὺς καθημένους ποιήσῃ

ποιήσῃ μεταγραφῆναι. καὶ πληθούσης τῆς ἀγορᾶς προσελθὼν πρὸς τὰ κάρυα, ἢ τὰ μῆλα, ἢ τὰ ἀκρόδρυα ἑστηκὼς, τραγηματίζεσθαι ἅμα τῷ πωλοῦντι προσλαλῶν. καὶ καλέσαι δὲ τῶν παριόντων ὀνομαστί τινα, ᾧ μὴ συνήθης ἐστί. καὶ σπεύδοντάς δέ του ὁρῶν περιμεῖναι κελεῦσαι. καὶ ἡττωμένῳ δὲ μεγάλην δίκην ἀπιόντι ἀπὸ τοῦ δικαστηρίου προσελθεῖν, καὶ συνησθῆναι. καὶ ὀψωνεῖν ἑαυτὸν, καὶ αὐλητρίδας μισθοῦσθαι. καὶ δεικνύειν δὲ τοῖς ἀπαντῶσι τὰ ὠψωνημένα. καὶ παρακαλεῖν ἐπὶ ταῦτα. καὶ διηγεῖσθαι πρὸς τὰς πρὸς τὸ κουρεῖον, ἢ μυροπωλεῖον, ὅτι μεθύσκεσθαι μέλλει. καὶ οἰνοπωλῶν, καὶ κεκραμένον τὸν οἶνον τῷ φίλῳ ἀποδόσθαι. καὶ ἐπὶ θέαν ἡνίκα ἂν δέοι πορεύεσθαι, ἀπιὼν τοὺς υἱεῖς, ἡνίκα προῖκα ἀφιᾶσιν, οἱ θεατρῶναι. καὶ ἀποδημῶν δημοσίᾳ, τὸ μὲν ἐκ τῆς πόλεως ἐφόδιον, οἴκοι καταλιπεῖν, παρὰ δὲ τῶν συμπρεσβευτῶν δανείζεσθαι. καὶ τῷ ἀκολούθῳ ἐπιθεῖναι μεῖζον φορτίον, ἢ δύναται φέρειν. καὶ ἐλάχιστα ἐπιτήδεια τῶν ἱκανῶν. καὶ ἀπὸ τῶν ξενίων τὸ μέρος τὸ αὑτοῦ ἀπαιτήσας ἀποδόσθαι. καὶ ἀλειφόμενος ἐν τῷ βαλανείῳ, καὶ εἰπὼν, σαπρόν γε τὸ ἔλαιον ἐπρίω τῷ παιδαρίῳ, τῷ ἀλλοτρίῳ ἀλείφεσθαι. καὶ τῶν εὑρισκομένων χαλκῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς ὑπὸ τῶν οἰκετῶν δεινὸς ἀπαιτῆσαι τὸ μέρος, κοινὸν εἶναι φήσας τὸν Ἑρμῆν. τὰ δὲ δὴ τοιαῦτα φειδωνίῳ μέτρῳ τὸν πύνδακα ἐκκεκρουσμένῳ μετρεῖν αὐτὸς τοῖς ἔνδον, τὰ ἐπιτήδεια σφόδρα ἀποψῶν ὑποπελιάσθαι. φίλου ἐπιλαβὼν ἀποδόσθαι. ἀμέλει δὲ καὶ χρέος ἀποδιδοὺς τριάκοντα μνῶν, ἔλαττον τέτρασι δραχμαῖς ἀποδιδόναι. καὶ φράτορας ἑστιῶν, αἰτεῖν τοῖς αὑτοῦ παισὶν ἐκ τοῦ κοινοῦ ὄψον. τὰ δὲ καταλειπόμενα ἀπὸ τῆς τραπέζης ἡμίση τῶν ῥαφανίδων ἀπογράφεσθαι, ἵνα οἱ διακονοῦντες παῖδες μὴ λάβωσιν.

ad se conuertat. & pleno iam foro ad nuces accedens, aut ad mala, aut ad auellanas stans degustat, cum ipso venditore garriens. & nomine compellat ex iis, qui adsunt aliquem cui familiaris non est. & si quenquam properantem videat, expectare iubet & illi qui causa perdita à iudicio discedit, occurrit, & gratulatur. interim obsonatur ipse, fidicinas conducit, & obsonia iis, quibus fit obuiam, ostēdit, & ad ea inuitat. & in tonstrina aut pharmacopolio stans, narrat se futurum ebrium. idem si vinum vendit, vel amico dabit aqua dilutum. adhęc si in Theatrum iturus est, quo tempore sine mercede spectatur, filios intrare prohibet. & legationem publicam obiēs viaticū, quod habet à ciuitate, domi relinquit, & à collegis mutuo accipit. idem seruo maius onus dat, quam vt possit gerere. Contrà etiam minus ciborum, quam vt satis sit. ex munerib. quæ ab hospitibus missa sunt, portionem petit suam, ac vendit. idem in balneo dum vngitur, seruulo inclamans, quod rācidum oleum emerit, alieno vngitur. ad hæc nummorū, quos in via serui repererint, partē exposcit, quod Mercurius communis sit. idem mensura vtitur, cuius ansa præcisa sit, domesticisque necessaria præcidit cibaria. & cum obsonium emerit, apprehendit amicum, ac vendit. & si debitum triginta minarum soluit, quatuor drachmas minus dabit. & tribules conuiuio excipiens filiis à publico cibum petit. reliquias verò dimidiarasq; radiculas scribendas curat, ne quam auferant pueri, qui ministrant.

Nota VII. βδελυρία.

Βδελυροὺς appellant græci homines fœdis adeò moribus, vt ab iis nemo libenter non abhorreat. Suidas αἰσχροποιοὺς interpretatur, & βδελυρίαν ἀκολασίαν. est autem & turpis scurrilitas sic vocata, quam describit Auctor hoc in loco.

Τὸ ὀψωνεῖν ἑαυτόν. αὐτὸς legendum existimo.

Ὑποπελιάσθαι. Henricus Stephanus ὑποποιεῖσθαι, legit. ego sic. τὸ πελιᾶσθαι, τὸ ἐπιλαβὼν φίλον ἀποδόσθαι. Nam aliquid emere, quod deinde amico vendas, & fortasse carius, hoc βδελυρίας argumentum est, aut potius μικρολογίας. Nam multa sunt in hoc charactere, quæ ad μικρολογίαν magis pertinent, quam ad βδελυρίαν.

Ἀδολεσχία, garrulitas.

Nota VIII.

Cas. ζ

GARRVLITAS est lõgiorũ sermonum, neq; cogitatorũ narratio. garrulus huiusmodi vt qui prope illum, quem nunquam nouerit, assideat, primumque vxorem suam laudet, deinde narret nocturnum somniũ. mox quæcũque incerta habuit, narret singula. Idem paulò vlterius re progressa dicit multo peiores esse homines sui tẽporis quàm antiquos: & annonam in foro caram esse. & multos aduenas in vrbe degere, & mare post Dionysia nauigari commodè posse. & si Iupiter plueritt, fruges meliores futuras. agrumq; anno proximo fore vberiorem. difficilem esse vitam. & Damippum in mysteriis magnam facem statuisse. & quot sint in Odæo columnæ, & heri vomui. & quænam hodierna dies est. pòstremo si quis in audiendo patiens fuerit, ab illo neutiquam abscedet. Idem dicit Augusto esse mysteria, Octobri Apaturia, Decembri Dionysia. hoc genus hominum oportet fugere, sur gentemque inde abscedere, qui febrire nolit. difficile enim est cum iis posse diutius immorari, qui neque laboris, neque quietis modum internoscunt.

Ἡ δὲ ἀδολεσχία, ἐστὶ μὲν διήγησις λόγων μακρῶν καὶ ἀπροβουλεύτων. ὁ δὲ ἀδολέσχης τοιοῦτός ἐστι, οἷος ὃν μὴ γινώσκει τούτῳ παρακαθεζόμενος πλησίον, πρῶτον μὲν τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς εἰπεῖν ἐγκώμιον. εἶτα ὃ τῆς νυκτὸς εἶδεν ἐνύπνιον, τοῦτο διηγήσασθαι. εἶθ' ὧν εἶχεν ἐπὶ τῷ δείπνῳ τὰ καθ' ἕκαστα διεξελθεῖν. εἶτα δὴ προχωροῦντος τοῦ πράγματος λέγειν, ὡς πολὺ πονηρότεροί εἰσιν οἱ νῦν ἄνθρωποι τῶν ἀρχαίων. καὶ ὡς ἄξιοι γεγόνασιν οἱ πυροὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ. καὶ ὡς πολλοὶ ἐπιδημοῦσι ξένοι. καὶ τὴν θάλατταν ἐκ Διονυσίων πλώϊμον εἶναι. καὶ εἰ ποιήσειεν ὁ Ζεὺς ὕδωρ, τὰ ἐν τῇ γῇ βελτίω ἔσεσθαι, καὶ ὁ ἀγρὸς εἰς νέωτα γεωργήσει. καὶ ὡς χαλεπόν ἐστι τὸ ζῆν. καὶ ὡς Δάμιππος μυστηρίοις μεγίστην δᾷδα ἔστησε. καὶ πόσοι εἰσὶ κίονες τοῦ ᾠδείου. καὶ χθὲς ἤμεσα. καὶ τίς ἐστιν ἡμέρα σήμερον. καὶ ὑπομείνῃ τις αὐτὸν, μὴ ἀφίστασθαι. καὶ ὡς Βοηδρομιῶνος μὲν τὰ μυστήρια, Πυανεψιῶνος δὲ ἀπατούρια, Ποσειδεῶνος δὲ κατ' ἀγροὺς Διονύσια. παρασείσαντα δὲ χρὴ τοὺς τοιούτους τῶν ἀνθρώπων, καὶ διαρράμενον ἀπαλλάττεσθαι, ὅστις ἀπύρετος βούλεται εἶναι. ἔργον γάρ, συναρκεῖσθαι τοῖς μήτε σχολὴν, μήτε σπουδὴν διαγινώσκουσιν.

Nota VIII. ἀδολεσχία.

ΑΔολεσχίαν dictam volunt græci grammatici ἀπὸ τοῦ ἄδην τοῦ ἀρέσαι ἢ ἀπὸ τῆς λέσχης, quæ vox significat colloquium, & confabulationem. extat elegantissimus Plutarchi liber περὶ ἀδολεσχίας, in quo vitium hoc plurimis rationibus insectatur.

ὁ δὲ ἀδολέσχης τοιοῦτος. Horatius in 2. Sermonum Satyra Nona.

Adcurrit quidam mihi notus nomine tantum
Arreptaque manu, quid agis dulcissime rerum?
Suauiter, vt nunc est, & cupio omnia quæ vis.
Cum assectaretur, nunquid vis? occupo: at ille
Noris nos inquit, docti sumus. hic ego pluris
Hoc inquam mihi eris misere discedere quærens
Ire modo ocyus interdum consistere: in aurem,
Nescio quid puero cum sudor ad imos
Manaret talos.

Dipingit autem Horatius tota Satyra garrulum illum, qui sibi adeò molestus fuit, qui locus huic nostro maxime conuenit.

© τὴν θάλατταν ἐκ Διονυσίων. Bacchanalia Athenis celebrabantur ineunte vere, vt tradunt Aristophanis scholiastes, & Pausanias in laconicis. quod tempus nauigationi aptum esse tradidit Hesiodus.

© ἀγρὸς γεωργήσει εἰς νέωτα. τὸ γεωργεῖν. hic sumitur pro καρποῦν: quod non animaduertit Gesnerus in sermone

ſermone Stobæi XXXVI. ac propterea legiſſe videtur, τὸν ἀγχὸν. καὶ ὡς δάμιππος ἐν μυστηρίοις. Myſteria ſacra erant Cereris, quæ initia latinè dicuntur. in iis incēdebantur tædæ ad illius tædæ memoriam, quam quærendæ filiæ cauſa in Ætna inflammauit Ceres. non enim credendum in his ſacris curſus ludosue lampaduchos fuiſſe reſtituros. tria enim tantum feſta apud Athenienſes lampadis fuerant, vt teſtatur Suidas, & Heſichius. Panathenaica, Hæpheſtia, Prometheia. in his autem is, qui currebat tenebat lampada, quam tradebat confecto curſu alteri, qui ſuccedebat in curſu.

Καὶ πόσοι εἰσὶ κίονες τοῦ ᾠδείου. odæum quid ſit declarauit Ariſtophanis ſcholiaſtes in veſpis. Suidas autem. ᾠδεῖον Ἀθήνησι ὥσπερ θέατρον ὃ πεποίηκεν ὥς φασι Περικλῆς εἰς τὸ ἐπιδείκνυσθαι τοὺς μουσικούς. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ᾠδεῖον ἐκλήθη ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, ἐστὶ δὲ ἐν αὐτῷ δικαστήριον τοῦ ἄρχοντος. Pauſanias in Achaicis ſcriptum reliquit ab Herode Attico conſtructum odæum pulcherrimum, defunctæ vxoris monumentum. fuerunt autem odæa non Athenis modo, ſed & Romæ & in pluribus Græciæ ciuitatibus. primum autem videtur fuiſſe Atticum.

Καὶ ὡς βοηδρομιῶνος μὲν τὰ μυστήρια. Menſe Auguſto celebrabantur myſteria, qui Athenienſibus erat βοηδρομιὼν, tertius ab Hecatombæone, qui primus erat menſis circa ſolſtitium æſtiuum Romanis dictus Iunius, quo tempore annum Athenienſes auſpicabantur. Demoſthenes in 3. Olynthiaca: μετὰ δὲ ταῦτα διελθόντος τοῦ ἐνιαυτοῦ τούτου ἑκατομβαιών, μεταγειτνιών, βοηδρομιών. τούτου τοῦ μηνὸς μόγις μετὰ μυστήρια δέκα ναῦς ἀπεστείλατε. confirmat igitur Demoſthenes, quod hoc in loco tradit Auctor de tempore myſteriorum.

Πυανεψιῶνος δὲ τὰ ἀπατούρια. Menſis πυανεψιὼν quintus erat menſis ab illo quem primum diximus, Octobris latinè dictus: de Apaturiis verò Suidas, & Ariſtophanis ſcholiaſtes in Acharnanibus hæc tradunt. fuiſſe illa feſta popularia, quæ menſe Octobri celebrabantur per tres dies, quarum prima dicebatur δορπία, ſecunda ἀνάρρυσις, tertia κουρεῶτις. Originem hanc fuiſſe. Nam bello, quod inter Athnienſes & Bœotas fuerat, Bœotiorum Ducem Xanthium in ſingulare certamen prouocaſſe Athenienſium Regem Thymotem. quo recuſante pro Athenienſibus certamen ſubiiſſe Melanthium quendam Meſſinium. Hunc autem cum forte poſt terga Xanthii videre ſibi viſum eſſet alterum, qui nigra geſtabat Ægida, inclamaſſe, violari ſibi fidem, ſolumque nō pugnare Xanthium. illum autem reſpicientem poſt terga Melanthium aggreſſum obtruncaſſe. quoniam autem dolus quidam fuiſſe videbatur, quo victoriam Athenienſes ſunt conſequuti, ab eo vocata ἀπατούρια facta (nam ἀπάτη græcè dolus dicitur) quæ pro hac victoria inſtituta ſunt.

Ποσειδεῶνος δέ. Menſe Decembri in Agris ſignificat Dionyſia celebrari ſolita. Nam in ciuitate Menſe Martio ineunte vere celebrabantur.

Λαλία loquacitas.

Nota IX.

Cas. 7.

Ἡ δὲ λαλία εἴ τις αὐτὴν ὁρίζεσθαι βούλοιτο εἶναι ἂν δόξειεν ἀκρασία τοῦ λόγου. ὁ δὲ λάλος τοιοῦτός τις, οἷος τῷ ἐντυγχάνοντι εἰπεῖν ἂν, ὁποῖον πρὸς αὐτὸν φθέγξηται, ὅτι οὐδὲν λέγει. καὶ ὅτι αὐτὸς πάντα οἶδε. καὶ ἂν ἀκούῃ αὐτοῦ μαθήσεται. καὶ μεταξὺ δὲ ἀποκρινομένου, ὑποβάλλειν, εἴπας σὺ μὴ ἐπιλάθῃ ὃ μέλλεις λέγειν, καὶ εὖγε ὅτι με ὑπέμνησας. καὶ τὸ λαλεῖν ὡς χρήσιμόν που. καὶ ὃ παρέλιπον. καὶ ταχύ γε συνῆκας τὸ πρᾶγμα. καὶ πάλαι σε παρετήρουν, εἰ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐμοὶ κατενεχθήσῃ. καὶ ἑτέρας ἀφορμὰς τοιαύτας πορίσασθαι, ὥστε μηδὲ ἀναπνεῦσαι τὸν ἐντυγχάνοντα. καὶ ὅταν γε τοὺς καθ' ἕνα ἀποκναίσῃ, δεινὸς καὶ ἐπὶ τοὺς ἀθρόους, καὶ συνεστηκότας πορευθῆναι, καὶ φυγεῖν ποιῆσαι μεταξὺ χρηματίζοντας, καὶ εἰς τὰ διδασκαλεῖα δὲ, καὶ εἰς τὰς παλαίστρας εἰσιὼν, κωλύειν τοὺς παῖδας προμανθάνειν τοσαῦτα. καὶ προσλαλεῖν τοῖς παιδοτρίβαις

LOQVACITAS (ſi quis eam definitione complectatur) intemperantia ſermonis eſt, loquax verò eiuſmodi, vt qui illi, quo cū loquitur, facile dicat, nihil ipſum dicere, ſe vero noſſe omnia. quòd ſi ſe audiat, fore, vt multa facilè diſcat. interea verò reſpondenti illi ſubiicit. dixiſti. at memor eſto illorum quæ dicturus es. benè factum, quod in memoriam reuocaſti mihi. dicit interim quam vtilis ſermo ſit, & quod illud erat, quod præteriit. rem citò tenuiſti, iam pridem animaduerteram, an ad hoc idem venires, quod ſentio. huiuſmodi occaſiones aucupabitur, vt ne reſpirare quidem illi liceat, quem apprehenderit. Idem cum ſingulos tædio enecet, ad multos ac ſimul congregatos conuolat, multoſque fugat propter tædium. intrat & ſcholas & palæſtras, pueroſque prohibet tam multa diſcere, cū magiſtris ac pædotribis garriens. diſcedentes autē deducit,

& in domum constituit. conciones futuras nunciat, narratque quod factum est prælium sub Antiphonte oratore, & Lacedæmoniorum sub Lysandro. narrat, & quos sermones habuerit propter quos honoribus affectus est. in multos autē inuectus accusationem instituit, vt qui audiunt, aut obliuiscantur, aut dormitent, aut illo deserto abeant. adhæc si iudex sit, non sinit alios cognoscere, spectare, si spectator sit, cœnare si conuiua. addet difficile esse loquaci homini pati silentium. in humido enim loco linguam positam, se autem non taciturum, etiamsi hirūdines superet loquacitate. si iurgiis petitur, ac scōmatis, facile tolerat. quod facit & cum ipsis filiis, quādo iā dormituro suadent, vt narret aliquid, vt ita somno possint corripi.

καὶ διδασκάλοις, τοὺς καὶ ἀπιέναι φάσκοντας δεινῶς προσπέμψαι, καὶ ἀποκαταστῆσαι εἰς τὴν οἰκίαν. καὶ πυθόμενος τὰς ἐκκλησίας ἀπαγγέλλειν. προσδιηγήσασθαι δὲ καὶ τὴν ἐπ' Ἀριστοφῶντος ποτὲ γενομένην τοῦ ῥήτορος μάχην, καὶ τὴν Λακεδαιμονίων ἐπὶ Λυσάνδρου, καὶ οὕς ποτε λόγους αὐτὸς εἶπεν εὐδοκιμήσας ἐν τῷ δήμῳ. καὶ κατὰ τῶν πληθῶν γε ἅμα διηγούμενος, κατηγορίαν παρεμβαλεῖν, ὥστε τοὺς ἀκούοντας ἤτοι ἐπιλαθέσθαι, ἢ νυστάξαι, ἢ μεταξὺ καταλιπόντας ἀπαλλάττεσθαι. καὶ συνδικάζων δὲ κωλῦσαι κρῖναι. καὶ συνθεωρῶν, θεάσασθαι. καὶ συνδειπνῶν, φαγεῖν. λέγων ὅτι χαλεπὸν τῷ λάλῳ ἐστὶ σιωπᾶν, καὶ ὡς ἐν ὑγρῷ ἐστὶν ἡ γλῶττα· καὶ ὡς οὐκ ἂν σιωπήσειεν, οὐδ' εἰ τῶν χελιδόνων δόξειεν ἂν εἶναι λαλίστερος. καὶ σκωπτόμενος ὑπομεῖναι. καὶ ὑπὸ τῶν αὑτοῦ παιδίων, ὅταν αὐτὸν ἤδη καθεύδειν βουλόμενον κελεύῃ λέγειν· τὰ ταῦτα, λαλεῖν τι ἡμῖν, ὅπως ἂν ἡμᾶς ὕπνος λάβῃ.

Nota IX. λαλία.

ΛΑΛΙΑ καὶ ἀδολεσχία idem penè sunt. in sermonibus vtraque vitium. plus enim qui loquuntur, quàm oporteat, ii si omnia effutiant, nihil non dicant, nemini non respondeant, dicuntur ἀδολέσχοι. qui verò de quauis re garriunt inanes vt vocant blatterones, λάλοι. illos loquaces dicere maluimus, hos garrulos. alterum vitium Auctor definiit longorum sermonum narrationem, alterum sermonis intemperantiam.

προσδιηγήσασθαι δὲ καὶ τὴν ἐπ' ἀριστοφῶντος. qui fuerit Aristophon, aut quod sub illo prælium ignorare fateor: ac propterea vereor quin ἀντιφῶντος scriptum sit initio, deinde mutatum in ἀριστοφῶντος. fuit autem Antipho orator sub Persici belli temporibus, paulo minor natu Gorgia Leontino, vt scribit Plutarchus, qui & Auctor extitit, vt quadringenti Rempub. Atheniensium occuparent, quibus deiectis in ius vocatus pœna capitis damnatus est, cadauerque eius insepultum abiectum. Lysandri verò Lacedæmoniorum Ducis gesta, paresque de Atheniensibus victoriæ notiores sunt, quàm vt hic dici necesse sit.

Κολακεία, Adulatio.

Nota X.

Cas.2

ADVLATIONEM licet putare colloquium esse turpe ipsi adulatori vtile. adulatorem vero talem esse, qui vnà ambulans, animaduertis inquit, quot in te hominum conuersi sunt oculi? id sanè præter te nemini fit in ciuitate. heri in porticu maxime collaudatus es. cum. n. plures ibi quàm triginta considerent, sermoque incidisset, quinam esset optimus vir, à teipso orsi sunt, & in te etiam finierunt. atque alia huiuscemodi dicet adulator. idem à veste floccos auferet, & si capil-

ΤΗΝ δὲ κολακείαν ὑπολάβοι ἄν τις ὁμιλίαν αἰσχρὰν εἶναι, συμφέρουσαν δὲ τῷ κολακεύοντι. τὸν δὲ κόλακα τοιοῦτόν τινα, ὥστε ἅμα πορευόμενον εἰπεῖν, ἐνθυμῇ ὡς ἀποβλέπουσιν εἰς σὲ οἱ ἄνθρωποι, τοῦτο οὐδενὶ γίνεται τῶν ἐν τῇ πόλει πλὴν ἢ σοί, ηὐδοκίμεις χθὲς ἐν τῇ στοᾷ. πλειόνων γὰρ ἢ τριάκοντα ἀνθρώπων καθημένων, καὶ ἐμπεσόντος λόγου τίς εἴη βέλτιστος, ἀπ' αὐτοῦ ἀρξαμένους πάντας ἐπὶ τὸ ὄνομα αὐ-

ῥομα αὐτοῦ κελεύειν χθιζῶν. καὶ ἄλλα τοιαῦτα λέγειν· ἀπὸ τοῦ ἱματίου, ἀφελεῖν κροκίδα. καὶ ἐάν τι πρὸς τὸ τρίχωμα τῆς κεφαλῆς ἄχυρον προσενεχθῇ ἀπὸ πνεύματος, καρφολογῆσαι. καὶ ἐπιγελάσας δὲ εἰπεῖν, ὁρᾷς ὅτι δυοῖν σοι ἡμερῶν οὐκ ἐντετύχηκα καὶ πολιῶν ἔσχηκας τὸν πώγωνα μεστόν. καὶ περ εἰ τις καὶ ἄλλος ἔχεις πρὸς ἔτη μέλαιναν τὴν τρίχα· καὶ λέγοντος δὲ αὐτοῦ τοὺς ἄλλους σιωπᾶν κελεῦσαι, καὶ ἐπαινέσαι δὲ ἀκούοντος. καὶ ἐπισημαίνεσθαι δὲ εἰ παύσεται ὀρθῶς. καὶ σκώψαντι πικρῶς ἐπιγελάσαι, τότε ἱμάτιον ὦσαι εἰς τὸ στόμα, ὡς δὴ οὐ δυνάμενος κατασχεῖν τὸν γέλωτα. καὶ τοὺς ἀπαντῶντας ἐπιστῆναι κελεῦσαι ἕως αὐτὸς παρέλθῃ. καὶ τοῖς παιδίοις μῆλα καὶ ἀπίους πριάμενος, εἰσενέγκας δοῦναι ὁρῶντος αὐτοῦ, καὶ φιλήσας δὲ εἰπεῖν, χρηστοῦ πατρὸς νεόττια. καὶ συνωνούμενος δὲ κρηπῖδας, τὸν πόδα φῆσαι εἶναι εὐρυθμότερον τοῦ ὑποδήματος. καὶ πορευομένου πρός τινα τῶν φίλων, προδραμὼν εἰπεῖν, ὅτι πρὸς σὲ ἔρχεται, καὶ ἀναστρέψας, ὅτι προσήγγελκα. ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἐκ γυναικείας ἀγορᾶς διακονῆσαι δυνατὸς ἀπνευστί. καὶ τῶν ἑστιωμένων, πρῶτος ἐπαινέσαι τὸν οἶνον. καὶ παραμένων εἰπεῖν, ὡς μαλακῶς ἐσθίεις. καὶ ἄρας τι τῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης, φῆσαι, τουτὶ ἄρα ὡς χρηστόν ἐστι, καὶ ἐρωτῆσαι, μὴ ῥιγοῖ. καὶ εἰ ἐπιβάλλεσθαι βούλεται, καὶ ἔτι περιστεῖλαι αὐτόν. καὶ μὴν ταῦτα λέγων εἰς τὸ οὖς προσκύπτων ψιθυρίζειν, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀποβλέπων τοῖς ἄλλοις λαλεῖν, καὶ τοῦ παιδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφελόμενος τὰ προσκεφάλαια, αὐτὸς ὑποστρῶσαι. καὶ τὴν οἰκίαν φῆσαι εὖ ἠρχιτεκτονῆσθαι, καὶ τὸν ἀγρὸν εὖ πεφυτεῦσθαι, καὶ τὴν εἰκόνα ὁμοίαν εἶναι. καὶ τὸ κεφάλαιον, τὸν κόλακα ἔστι θεάσασθαι πάντα καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα, οἷς χαριεῖσθαι ὑπολαμβάνει.

capillis fæstuca inhæserit à vento, colliget. idem subridens dicit, viden' quod duobus diebus tecum non fuerim mentum habes canis refertum: Nam si quis alius & tu annorum ratione pilos habes nigros. Idem si amicus loquitur, iubet vt cæteri sileant, inuitique laudent, & cum desinat, gestu significat, recte dictum. & si frigidiusculè iocatus sit adridebit vestemque ad os intrudet, quasi risum continere nequeat. eos verò, qui obuiam facti sunt manere iubet, donec ille transeat. mala etiam piraque filiis emet, domumque ad illos afferet, spectante patre, & osculans dicet optimi pa tris pulli. ementi verò calceos dicet, pedem illi esse calceo formosiorem, & si amicos adeat præcurrit ille, dicitque ad te venit ille. reuertensque dicit sese nunciasse. simul & quæ in foro muliebri vēduntur, facile ministrat. primusque cōuiuiarum vinum laudat, adsidensque dicit, quam molliter comedis, ex mensaque aliquid tollens, id inquit quam bonum est. rogabit etiam an fortè rigeat, & an indui velit, simulque ipsum cohoperiet. & hęc dicēs in aurem incumbēs cum aliis loquitur. & in Theatro à serui manibus auferens puluinaria sternit ipse. adhæc dicit domum artificiosè constructam, agrum bene consitum, imaginem similem esse. in summa vero adulatorem videre licet dicētem facientemq; omnia, quibus gratū se fore existimabit.

Nota X. κολακεία.

THN' δὲ κολακείαν. adulationis naturam alio libro persequutus est Theophrastus, quem inscripsit de adulatione, vt tradit Athenæus libro VI. de illa autem, & adulatoribus plura videre licet apud eundem Athenæum, apud Plutarchum & Maximum Tyrium, qui de eodem argumento disputant, hoc est, quodnam sit amici, & adulatoris discrimen. plena aūt ex his, quæ ab adulatoribus fieri tradit Auctor, & in Comœdia licet obseruare, & in quotidiana hominum consuetudine.

Ἀπ' αὐτοῦ ἀρξαμένους παύσας. significat eundem tota narratione laudatum esse. hac figura Virgilius. à te principium tibi desinet. Gesnerus in eclogarum Io. Stobæi conuersione, vbi hic character apponitur. primi, & vltimi te vno ore protulerunt. non id dicit tamen Auctor vt opinor.

Καὶ ἐπαινέσαι ἀκοντος, videndum an ἄκοντας potius scribendum sit. Nam οἱ φιλοκόλακες tantum abest, vt inuiti laudentur, vt nihil audiant lubentius. καὶ σκώψαντι πικρῶς. rectissimè Stephanus ψυχρῶς.

Ὡς μαλακῶς. Stephanus conficit legendum οὐ μαλακῶς. ego vulgatam lectionem non improbo. significat autem adulatores plerunque in conuiuio dicere solitos, illum, cui assentantur molliter comedere, ac lente, quasi id propter beneuolentiā dicāt, propterea sequitur, ὡς ἄρας τι τῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης,

ἀναισχυντία, Impudentia.

Nota XI. (Cas. 9

IMPVDENTIA est gloriȩ contemptus turpis lucri gratia. impudens & inuerecundus huiusmodi, vt qui ab eo, quem defraudat, petit mutuum. quique cum rem diuinam facit cœnat apud alium; carnes vero sale conditas seruat, ac reponit. & seruum ad mensam vocat, dataque illi carne ac pane, vescere ait vir Honorabilis. idem inter obsonandum lanium interrogat, an illi vtile quid accidit. Stans autem ad statetam, maxime quidē carnes si possit, si non, os apponit ad lancem, quod si abstulerit bene habet. Nam si nō successerit ex mensa carna:ia intestinū rapit, ridensque abit. idem si carnem hospitibus emerit, partem iis non dat, sed in Theatro spectat ociosus, ducit autem ad cœnam postridie & filios, & pędagogum. adhæc ex iis, quæ quis emerit, iubet etiam, sibi detur aliquid. alienam domum ingressus mutuo quærit hordeū, aliquando etiam paleam, cogitque eos, qui mutuum dant, domum deferre. Solet hic & ad ahæna Thermarum accedere, submersoque vase, & aqua hausta vel clamante balneario se ipsum perfundere, ac subinde lotum se dicere, nec habere illi vllam gratiam.

Η δὲ ἀναισχυντία ἐστὶ μὲν (ὡς ὅρῳ λαβεῖν) καταφρόνησις δόξης αἰσχροῦ ἕνεκα κέρδους. ὁ δὲ ἀναίσχυντος τοιοῦτος, οἷος πρῶτον μὲν ὃν ἀποστερεῖ, πρὸς τοῦτον ἀπελθὼν δανείζεσθαι. εἶτα θύσας τοῖς θεοῖς, αὐτὸς μὲν δειπνεῖν παρ' ἑτέρῳ. τὰ δὲ κρέα ἀποτιθέναι ἅλσι πάσας. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ἀκόλουθον δοῦναι ἀπὸ τῆς τραπέζης ἄρας κρέας, καὶ ἄρτον. καὶ εἰπεῖν, ἀκουόντων πάντων, εὐωχοῦ Τίμιε. καὶ ὀψωνῶν δὲ ὑπομιμνήσκειν τὸν κρεωπώλην, εἴ τι χρήσιμον αὐτῷ γέγονεν ἑστηκὼς πρὸς τῷ σταθμῷ μάλιστα μὲν κρέας εἰ δὲ μή, ὀστοῦν εἰς τὸν ζωμὸν ἐμβάλλειν. καὶ ἐὰν μὲν λάβῃ, εὖ ἔχει εἰ δὲ μή ἁρπάσας ἀπὸ τῆς τραπέζης χολίκιον, ἅμα γελῶν ἀπαλλάττεσθαι. καὶ ξένοις δὲ αὐτοῦ κρέα ἀγοράσας, μὴ δοὺς τὸ μέρος θεωρεῖν. ἄγειν δὲ καὶ τοὺς εἰς τὴν ὑστεραίαν, καὶ τὸν παιδαγωγόν. καὶ ὅσα ἐωνημένος τις φέρει μεταδοῦναι κελεῦσαι καὶ αὐτῷ. καὶ ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκίαν ἐλθών, δανείζεσθαι κριθάς, ποτὲ δὲ ἄχυρον. καὶ ταῦτα χρήσαντας, ἀναγκάσαι ἀποφέρειν πρὸς αὐτόν. δεινὸς δὲ καὶ πρὸς τὰ χαλκεῖα τὰ ἐν τῷ βαλανείῳ προσελθών, καὶ βάψας ἀρύταιναν βοῶντος τοῦ βαλανέως, αὐτὸς αὑτοῦ καταχέασθαι, καὶ εἰπεῖν, ὅτι λύεται ἀπιὼν κἀκεῖ, οὐδεμία σοι χάρις.

Nota XI. ἀναισχυντία.

INter virtutes, quæ sunt in quotidiano hominum congressu, ponit Aristoteles verecundiam, quæ αἰδὼς græce dicitur. illam Plato tanquam timoris speciem memorat in Euthyphonte. ait enim. οὐκ ἄρα ὀρθῶς ἔχει λέγειν, ἵνα περ δέος. ἔνθα καὶ αἰδώς, ἀλλ' ἵνα οἶμαι δέος αἰδώς. μόριον γὰρ δέους αἰδώς. ὥσπερ ἀριθμοῦ περιττόν. hoc est, non igitur rectè dicitur, vbi timor, ibi pudor, sed vbi pudor ibi & timor. neque tamen vice versa vbicunque rimor ibi etiam pudor. Amplior enim (vt arbitror) est timor quàm pudor. Siquidem pars timoris est pudor, quemadmodum impar numeri. Nemesius in libro de Natura hominis, cum sex timoris dicat esse species, τὴν αἰδῶ & τὴν αἰσχύνην quasi inter se differant, duas esse ex illo numero statuit. affectus igitur est pudor, siue verecundia, in quo aut vituperatio, aut mala de se existimatio metuitur. & metuitur quidem vt mala, non tamen ita, vt qui metuunt simpliciter. hinc est, quod diuersa sunt pudoris, & timoris euenta. in illo intrò coguntur spiritus primum, deinde forâs educuntur in hoc non nisi intus coacti permanent tàm sanguis, quam spiritus. quare quos pudet, rubescunt facie, qui metuunt, expallescunt, quæ omnia doctè animaduertit

Galenus

Galenus in tertio de symptomatum causis. definitur verecundia (hic autem an pudorem dicere, nullum & in præsentia discrimen sit) in secundo de Arte Rhetorica. λύπη καὶ ταραχὴ περὶ τὰ εἰς ἀδοξίαν φαινόμενα φέρειν τῶν κακῶν. hoc est dolor ac perturbatio circa mala, quæ vituperationem inducunt. definitio autem tradita est ex iis, quæ sequuntur. Nam cum affectus sint, quos dolor, aut voluptas sequitur, & verecundia sit ex iis affectibus, quos dolor sequitur. propterea dolorem tanquam genus posuit. longe artificiosius, & rei propositæ conuenientius in quarto de Moribus ad Nicomachū. ibi verecundiam dicit esse metum τῆς ἀδοξίας, hoc est dedecoris & ignominiæ. Cum hæc ita sint, merito non inter habitus sed inter animorum affectus verecundiam ponit Aristoteles, cum tamen laudabilis affectus sit, & iuuenum proprius ingenuorum. propterea virtutis habet speciem, sed de hac exactius dicere non est huius loci. & veniam ad impudentiam, illa vt ait Aristoteles, est ὀλιγωρία τις καὶ ἀπάθεια περὶ αὐτὰ ταῦτα. hoc est negligentia & animi securitas in ignominia, & dedecore. Sed possumus ἀφοβίαν ponere pro genere, quæ metui contraria est. Theophr. καταφρόνησιν δόξης definit: neque discrepat à magno magistro. Sed cum finalem addat causam αἰσχροῦ ἕνεκα κέρδους, non omnem impudentiam complectitur, sed vbi tantum est turpis lucri cupiditas, & ignominiosa auaritia, & tamen impudens esse aliquis potest in quauis re, quæ turpis sit, etiamsi nulla quæstus sit ratio. quæ vero sint illa, propter quæ pudere homines oportet, declaratum est in secundo de Arte Rhetorica. nihil tamen turpius turpi quæstu. ac propterea relictis aliis in hoc characterem versari voluit Theophrastus.

Χολίκιον. χόλικες crassiora sunt boum intestina, vt ait Aristophanis Interpres. ἀπὸ τοῦ χόλικος diminutiuum est χολίκιον. & alioquin veteribus intestina dicebantur χολάδες, vt apud Homerum Iliad. φ.

Ἐκ δ᾽ ἄρα πᾶσαι
Χύντο χαμαὶ χολάδες.

Adnotat autem Eustathius vel ἀπὸ τῆς χολῆς hoc est à bile sic dicta. vel ἀπὸ τῆς κοιλότητος, hoc est à cauitate, quasi κοιλάδες, vel quòd κῖλον apud veteres alimentum significat, quod defertur ad intestina.

Καὶ ξένοις δὲ αὐτοῦ κρέα ἀγοράσας μὴ δοῦς τὸ μέρος θεωρεῖν.

Pro κρέα, reponit Henric. Stephanus θέαν. vt sit sententia impudentem cum pro hospitibus in Theatro locum conduxerit spectandi causa, partem loci non dare. sed non video cur vox illa mutanda sit. Emendanda potius, quæ sequuntur. Nam vbi scriptum est. ἄγειν δὲ καὶ τοὺς εἰς τὴν ὑστεραίαν. legendum existimo καὶ τοὺς υἱοὺς τῇ ὑστεραίᾳ. erit autem sententia (vt opinor) clara. Sic autem videtur etiam Gesnerus legisse in 32 Sermone Stobæi.

Καὶ βάψαι τὴν ἀρύταιναν. ἀρύταινα Athenæo potorii vasis genus est, imo Cyathi libro 10. ἀπὸ τοῦ ἀρύσασθαι. Pollux verò libro 10. Onomastici cap. 17, inter vasa balnearia ἀρυταίνας nominat, vt etiam hoc in loco intelligimus.

Ἀρέσκεια, Comitas.

Nota XII.

Ἡ δὲ ἀρέσκεια ἐστι μὲν (ὡς ὅρῳ περιλαβεῖν) ἔντευξις οὐκ ἐπὶ τῷ βελτίστῳ ἡδονῆς παρασκευαστική. ὁ δὲ ἄρεσκος ἀμέλει τοιοῦτός τις, οἷον πόρρωθεν προσαγορεύσας, καὶ ἄνδρα κράτιστον εἰπών. καὶ θαυμάσας ἱκανῶς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ μὴ ἀφιέναι. καὶ μικρὸν προπέμψας, καὶ ἐρωτήσας, πότε αὐτὸν ὄψεται, ἔτι ἐπαινῶν ἀπαλλάττεσθαι. καὶ παρακληθεὶς δὲ πρὸς δίαιταν, μὴ μόνον ᾧ πάρεστι βούλεσθαι ἀρέσκων, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀντιδίκῳ, ἵνα κοινός τις εἶναι δοκῇ. καὶ τοὺς ξένους δὲ εἰπεῖν ὡς δικαιότερα λέγουσι τῶν πολιτῶν. καὶ κεκλημένος δὲ ἐπὶ δεῖπνον, κελεῦσαι καλέσαι τὰ παιδία ὃν ἐπιόντα. καὶ εἰσιόντα φῆσαι,

Comitas (vt ita definitione cōprehendam) congressus est, qui in re non optima voluptatem aucupatur. comis qui cùm à lōgè vocarit aliquem virumque bonum dixerit. satisque admiratus sit, tenet vtrisque manibus, neque permittit discedere. mox cùm paulum abire permiserit, rogat, quando rursus videre illum poterit, & ita laudando finit discedere. idem in iudicium vocatus non illi modo placere studet, cui aduocatus est, sed & aduersario, vt communis esse videatur. dicit præterea aduenas iustiora quam ciues dicere. & in cœnā vocatus

iubet conuiuii dominum vocare filios. ingressos autem similiores patri dicit, quam ficus est fico propè autem tractos osculatur, & iuxta se facit assidere. colludensque dicit, vter, securis, alios ad ventrem suum dormire patitur comprimiturque. idem sępe tondetur, dentesq; studet habere candidos. vestes frequēter mutat & vnguentis linitur. in foro vero accedit ad mensas, in gymnasiis vero ibi degit, exerceturque vbi adolescentes exercentur. in Theatris spectaculorum tempore iuxta duces assidet. & cum ipse nihil emat pro se, hospitib. Byzantium clitellas mittit, laconicos canes Cyzicum. mel Hymethium ad Rhodum, hæc cum faciat, narrat ciuibus. idem & doctus simiam alere & Tytirum comparare, & columbas siculas talosque ex Dorcade, vnguentaria vascula & incuruos baculos è Lacedęmone. aulæumque cum persis intextis, tentoriolumque puluerulentum ex palæstra & sphæristerium. id autem circumeundo demonstrabit sophistis, philosophis, gladiatoribus, musicis, & inter ostēdendum de iis, quæ demonstrabat, dicit aliis, suam esse palæstram illam.

σύκου ὁμοιότερα εἶναι τῷ πατρί. καὶ προσαγαγόμενος, φιλῆσαι, καὶ παρ' αὐτὸν καθῆσαι, καὶ τοῖς μὲν συμπαίζειν αὐτὸς λέγων, ἀσκὸς, πέλεκυς. τὰ δὲ ἐπὶ τῆς γαστρὸς ἐᾶν καθεύδειν, ἅμα θλιβόμενος. καὶ πλειστάκις δὲ ἀποκείρασθαι. καὶ τοὺς ὀδόντας λευκοὺς ἔχειν. καὶ τὰ ἱμάτια δὲ, χρηστὰ μεταβάλλεσθαι. καὶ χρίσματι ἀλείφεσθαι, καὶ τῆς μὲν ἀγορᾶς πρὸς τὰς τραπέζας προσφοιτᾶν. τῶν δὲ γυμνασίων, ἐν τούτοις διατρίβειν. οὗ ἂν ἔφηβοι γυμνάζωνται. τοῦ δὲ θεάτρου καθῆσθαι, ὅταν ᾖ θέα, πλησίον τῶν στρατηγῶν. καὶ ἀγοράζειν αὐτὸν μὲν μηδὲν, ξένοις δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπιστάλματα. καὶ λακωνικὰς κύνας, εἰς Κύζικον. καὶ μέλι ὑμήττιον, εἰς ῥόδον. καὶ ταῦτα ποιῶν, τοῖς ἐν τῇ πόλει διηγεῖσθαι. ἀμέλει δὲ καὶ πίθηκον θρέψαι δεινὸς, καὶ σάτυρον κτήσασθαι, καὶ σικελικὰς περιστερὰς, καὶ δορκαδείους ἀστραγάλους, καὶ θυριακὰς τῶν στρογγύλων ληκύθους, καὶ βακτηρίας τῶν σκολιῶν, ἐκ λακεδαίμονος, καὶ αὐλαίαν ἔχουσαν πέρσας ἐνυφασμένους, καὶ αὐλίδιον παλαιστρικὸν κόνιν ἔχον, καὶ σφαιριστήριον. καὶ τοῦτο περιιὼν, χρῆν ἀεὶ τοῖς φιλοσόφοις, τοῖς σοφισταῖς, τοῖς ὁπλομάχοις, τοῖς ἁρμονικοῖς ἐπιδείκνυσθαι. καὶ αὐτὸς ταῖς ἐπιδείξεσιν ὕστερον εἰσιέναι. ἐπὶ τῶν θεωμένων εἰπεῖν πρὸς ἕτερον, ὅτι τούτου ἐστὶν ἡ παλαίστρα.

Nota XII. ἀρέσκεια.

Rusticitati cōtraria est ἡ ἀρέσκεια, vitium sanè, sed non odiosum, adeò vt assentatio plerisque quasi honestiori nomine ἀρέσκεια vocata sit. Auctor Athenæus in septimo. ταύτην δὲ τὴν κολακείαν τινὲς ἐκτρεπόμενοι τοὔνομα, ἀρέσκειαν προσαγορεύουσι. ὡς καὶ Ἀναξανδρίδης ἐν σαμίᾳ. τὸ γὰρ κολακεύειν νῦν ἀρέσκειαν ὄνομα ἔχει. Hanc assentationem nonnulli nomen immutantes obsequium appellant. siue comitatem, vt Anaxandrides in Samia. adulati enim nunc obsequium dicitur. sunt aūt hi, qui dicūtur ἄρεσκοι οἱ πάντα πρὸς ἡδονὴν ἐπαινοῦντες καὶ οὐδὲν ἀντιτείνοντες, ἀλλὰ δὴ οἰόμενοι δεῖν ἄλυποι εἶναι τοῖς ἐντυγχάνουσι. hoc est, qui omnia ad voluptatē laudant, nihilque repugnant, sed putant omnino se non oportere molestos esse iis, quos adeūt, vnde benè dictum est à Terentio, obsequium amicos.

Ἐ εἰσιόντα φῆσαι σύκου ὁμοιότερα εἶναι). Vetus erat prouerbium, cum simile vellent aliquid significare, vt non magis ficum similem esse fico dicerent. eius meminit Cicero in quadam ad Atticum Epistola citato comici poetæ testimonio, est autem versus.

Σύκον μὰ τὴν Δήμητρα, σύκον οὐδὲ ἓν
Οὕτω ὅμοιον γέγονεν.

Non est absimile prouerbium, quod ab ouorum similitudine sumitur, cuius meminit in Lucullo Cicero, & Alexander Aphrodisiæus in primo commentario in Aristot. Topica. Sed ouorum similitudo manifesta. Ficorum non item. vt animaduertit Petrus Victorius in 37. libr. variarum lectionum cap. 5.

Ξένοις δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπιστάλματα. nisi sequerentur κύνες, μέλι, ita legerem, vt mandata intelligantur Hospitibus data Byzantium. Sed quoniam aliquam intelligit, quæ Byzantium mitteretur, non autem mandata per litteras; lego ἐπισάγματα, qua voce asinorum mulorumque clitellæ intelligūtur. est autem & verbum ἐπισάττω, quod insternere clitellis, aut phaleris significat; quo verbo Xenophon in equis, Herodotus in asinis vsus est.

Θηλακὰς legendum opinor μυρηρὰς ληκύθους, hoc est vnguentarias lecythos. sic enim vocabãtur ἀπὸ τοῦ μύρου. Auctor Iulius Pollux libro 10. cap. 26. Nam θηλακὰς interpretari, quod in iis Theriacæ compositiones reponerentur, nescio an sit ad Auctoris mentem accedere. possumus & πελεκὰς legere, quod longè satius forsitan est.

Τίτυρον κτήσασθαι. Tityrus Satyrum significat apud Italicos Dorienses, vt ait Athenæus libro 4. ab eius similitudine simiæ genus cauda carens, vt testatur Interpres Theocriti. Simiam illam intelligit hoc in loco. erat & αὐλὸς πλάγιος vocatus, à quo putat Petrus Victorinus libro 17. cap. 7. var. lecto vocatos tityros in bucolicis. Eustathius in Σ. Iliados. παρὰ γοῦν ἀλεξανδρεῦσι ὁ μόναυλος κάλαμος ὁποιεῖδός φασιν εὕρημα καλούμενος πλάγιος τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσι εἴη ἂν σατυρικὸς, τίτυροι γὰρ οἱ σάτυροι δωρικῶς. Sicularum vero columbatum meminit Athenæus libro nono. talos ex Dorcade tanquam rariores, licet intelligere, aut etiam duriores, & exiliores, quòd animal illud siluestre cum sit, propterea & duriora habet crura, & exiliora, quàm aut capræ aut pecudes. Horum & Athenæus meminit libro quinto.

Αὐθάδεια, Morositas.

Nota XIII.

Cas. 15.

Ἡ δὲ αὐθάδειά ἐστιν ἀπήνεια ὁμιλίας ἐν λόγοις. ὁ δὲ αὐθάδης τοιοῦτός τις, οἷος ἐρωτηθεὶς ὁ δεῖνα ποῦ ἐστι, εἰπεῖν, πράγματά μοι μὴ πάρεχε. καὶ προσαγορευθεὶς, μὴ προσαντειπεῖν. καὶ πωλῶν τι, μὴ λέγειν τοῖς ὠνουμένοις, πόσου ἂν ἀποδοῖτο, ἀλλ᾽ ἐρωτᾶν τί εὑρίσκει. καὶ τοῖς τιμῶσι, καὶ πέμπουσιν, εἰς τὰς ἑορτὰς εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἂν γένοιτο διδόμενα. καὶ οὐκ ἔχειν συγγνώμην οὔτε τῷ ἀπώσαντι αὐτὸν ἀκουσίως, οὔτε τῷ ὤσαντι, οὔτε τῷ ἐμβάντι. καὶ φίλῳ δὲ ἔρανον κελεύσαντι ὑπειπεῖν, εἰπὼν ὅτι ἀπόλλεσι καὶ τοῦτο τὸ ἀργύριον. καὶ προσπταίσας ἐν τῇ ὁδῷ δεινὸν καταρᾶσθαι τῷ λίθῳ. καὶ ἀναμεῖναι, οὐκ ἂν ὑπομεῖναι πολὺν χρόνον οὐδένα. καὶ οὔτε ᾆσαι, οὔτε ῥῆσιν εἰπεῖν, οὔτε ὀρχήσασθαι ἂν ἐθελῆσαι. δεινὸς δὲ καὶ τοῖς θεοῖς μὴ ἐπεύχεσθαι.

Est morositas morum asperitas in conuersatione, ac sermonibus. morosus, vt qui interrogatus vbi aliquis sit, ne mihi molestus sis, respondeat. & compellatus taceat, & si quid vendit, quanti vendit, nolit emptoribus, qui rogant, dicere, sed roget, quid daturi sint. & iis, qui in Deorum honorem mittunt donatia, affirmet illa non datum iri. præterea non ignoscat illi, qui inuitus impulit, aut detrusit, aut pressit pedibus. & amico symbolum pro cœna petenti, neget daturum, si quidpiam deinde afferat seque dicat hoc etiam argentum pendere. idem si in via pedem offenderit, execratur lapidem. neminem diutius expectare patitur; nunquamque aut saltat, aut cantat. nec vota concipit aut Diis supplicat.

Nota XIII. Αὐθάδεια.

Αὐθάδεια dicta est ἀπὸ τοῦ αὐτῷ ἅδειν, propterea quod οἱ αὐθάδεις quasi sibi solis placeant, aliorum aspernantur colloquium. Plato in Epist. ἐρημίαν συνοικον vocat. αὐθάδης est Terentianus Demea, & omnes penè senes, quorum propria est morositas, & morum asperitas.

Φίλῳ δὲ ἔρανον κελεύσαντι. ἔρανος quid sit declarat Athenæus libro. 8: ἔρανοι δέ εἰσιν ἀπὸ τῶν συμβαλλομένων εἰσαγωγαὶ ἀπὸ τοῦ συνεράν καὶ συμφέρειν ἕκαστον, καλεῖται δ᾽ αὐτὸς καὶ ἔρανος θίασος, καὶ συνιόντες ἐρανισταὶ καὶ συνθιασῶται, hoc est, ἔρανοι sunt hominum ad epulas conuentus collata pecunia facti ab eo quod quisque pecuniam pendit, ac numerat. vocatur idem & Thiasus, & Eramistæ, qui coeunt in eiusmodi conuiuia, & Synthiasotæ. est & ἔρανος quæuis collatio siue in pauperes erogetur siue ad ciuitatis commodum, aut Deorum honorem conferatur. postremò quoduis munus donumve ex collatione factum. in hoc loco symbolum nos conuertimus; licet autem, quouis modo velit, intelligat.

Ἀηδία, Inamœnitas, insuauitas.

Nota XIV.

ESt insuauitas (vt ita definitione comprehēdam) congressus sine offensione molestus. insuauis & inamœnus, qui aliquem adiens iam dormientem excitare velit alloquendi causa. & prohibet illos, qui ipsum adire cupiunt, rogatque accedēs vt expectent, donec deambulet. & infanti a nutrice excepto iam mandenti mansum cibum ingerit subinde blandiens. Idem in mensa narrat se hellebero sumpto, & superne & inferne expurgatum, nigriorem bilem eiecisse, quàm ius nigrum sit in mensa positum. adhæc seruis præsentibus matrem rogat, qua illum die peperit. dicit & prope littus aquam esse frigidam. in horto holera esse multa, ac mollia. domum suam esse diuersorium. hospitibus parasitum ostendit suum qualis sit, & ad pocula inuitatum, iubet vt conuiuas delectatione recreet.

Cas. 20

ΕΣΤΙ δὲ ἀηδία ὡς ὅρῳ περιλαβεῖν, ἔντευξις λύπης ποιητικὴ ἄνευ βλάβης. ὁ δὲ ἀηδὴς τοιοῦτός τις, οἷος ἐγείρειν ἄρτι καθεύδοντα εἰσελθὼν ἵνα αὐτῷ λαλῇ. καὶ ἀνάγεσθαι δὴ μέλλοντας κωλύειν. καὶ προσελθὼν δεῖσθαι ἐπισχεῖν ἕως ἂν περιπατήσῃ. καὶ τὸ παιδὶ τῆς τίτθης ἀφελόμενος μασώμενον σιτίζειν αὐτὸς καὶ ὑποκορίζεσθαι ποππύζων. καὶ ἐσθίων δὲ ἅμα διηγεῖσθαι, ὡς ἐλλέβορον πιὼν, ἄνω καὶ κάτω καθαρθείη καὶ ζωμοῦ τοῦ παρακειμένου ἐν τοῖς ὑπο † αὐτῷ μελαντέρα ἡ χολή. καὶ ἐρωτῆσαι δὲ δεινὸς ἐναντίον τῶν οἰκείων ὡς ποία ἡμέρᾳ με ἔτικτες. καὶ ὅτι ψυχρὸν ὕδωρ ἐστὶ παρὰ † αὐτῷ λακκαῖον. καὶ ὡς κῆπος λάχανα πολλὰ ἔχων καὶ ἁπαλά. καὶ ὅτι ἡ οἰκία αὐτοῦ πανδοχεῖον ἐστί. καὶ ξενίζων δὲ δεῖξαι τὸν παράσιτον αὐτοῦ ποῖός τις. καὶ παρακαλῶν δὲ ἐπὶ τοῦ ποτηρίου ὅτι τέρψων τοὺς παρόντας.

Nota XIIII. ἀηδία.

IN hoc vitio aliqua sunt, quæ pertinent ad importunitatem quam ἀκαιρίαν græcè dicimus. Nam quemadmodum quæ oportuna sunt, grata sunt, atque iucunda, ita importuna iniucunda atque insuauia.

Ζωμοῦ τοῦ παρακειμένου. Ius nigrum intelligit ex iis forte, quæ cum sapa conficiebantur, vt Galenus in Hippocr. scriptum reliquit commentario primo. Alexis comicus apud Athenæum.

Γλιχόμεθα πῶς μάζαν ἵνα λευκὴ πάρῃ
Ζωμὸν δὲ ταύτῃ μέλανα μηχανώμεθα.

Ius autem nigrum Lacedæmoniorum notius est, quam vt quidquam dici necesse sit. iuris vero albi crebra mentio est apud Galenum in libro tertio de Alimentorum facultate. in quarto de valetudine, secundo κατὰ τόπους, secundo ad Glauconem & alibi.

Ὕδωρ ἐστὶ παρ' αὐτῷ λακκαῖον. legunt nonnulli τὸ λακκαῖον, intelligitur autem aqua, quæ in cisternis seruatur, hoc enim nomine vocat & Athenæus lib. 3. ego vt iis non repugno, ita lego lubentius παρ' αἰγιαλόν. esse autem prope littora gelidissimarum aquarum scaturigines norunt omnes, qui littorales oras accolunt.

ἀκαιρία. Importunitas.

Nota XV.

IMPORTVNITAS siue intempestiuitas molestus cōgressus est & odiosus. importunus verò, qui homini negotiis occupato res suas pri-

Cas. 12

Ἡ μὲν οὖν ἀκαιρία ἐστὶ ἐπίτευξις, λυποῦσα τοὺς ἐντυγχάνοντας. ὁ δὲ ἄκαιρος τοιοῦτός τις, οἷος ἀσχολουμένῳ προσελθὼν ἀνακοινοῦ-

κοινοῦσθαι. καὶ πρὸς τὴν αὑτοῦ ἐρωμένην, καυμάζειν πυρέττουσαν. καὶ δίκην ὠφληκότα ἐγγύης προσελθὼν κελεῦσαι αὐτὸν ἀναδέξασθαι. καὶ μαρτυρήσων παρεῖναι τοῦ πράγματος ἤδη κεκριμένου. καὶ κεκλημένος εἰς γάμους, τοῦ γυναικείου φύλου κατηγορεῖν. καὶ ἐκ μακρᾶς ὁδοῦ ἥκοντας ἄρτι, παρακαλεῖν εἰς περίπατον. δεινὸς δὲ καὶ προσάγειν ὠνητὴν πλεῖον διδόντα ἤδη πεπρακότι. καὶ ἀκηκοότας καὶ μεμαθηκότας, ἀνίστασθαι ἐξ ἀρχῆς διδάσκων. καὶ πρόθυμος δὲ ἐπιμεληθῆναι, ἃ μὴ βούλεταί τις γενέσθαι, αἰσχύνεσθαι δὲ ἀπείπασθαι. καὶ θύοντας, καὶ ἀναλίσκοντας ἥκων τόμον ἀπαιτήσων. καὶ μαστιγουμένου οἰκέτου παρεστὼς, διηγεῖσθαι, ὅτι καὶ αὑτοῦ ποτε παῖς οὕτω πληγὰς λαβὼν, ἀπήγξατο. καὶ παρὼν διαίτῃ συγκρούειν ἀμφοτέρων βουλομένων διαλύεσθαι. καὶ ὀρχησόμενος ἅψασθαι ἑτέρου μηδέπω μεθύοντος.

as priuatim communicat. & amicam adit febri correptam. & rogat illum, qui propter ſpōſionem mulctatus eſt, vt pro ſe ſpōdeat. & teſtis adeſt re iam iudicata. & in nuptias inuitatus muliebrem accuſat ſexum. & longo itinere redeūtes ad deābulandū rurſus inuitat. emptorē, qui pluris emat, adducit ad illū, qui iam vendidit. docetque illos rem à principio, qui & audierunt, & optime norunt. procurat etiam ſtudioſe, quæ quis nolit fieri, recuſare tamen non audet. & à ſacrificantibus & ſumptum facientibus partem petit. & vapulāte ſeruo ſi adſit, dicit ſuum ſeruum aliquando cæſum laqueo ſe ſuſpendiſſe. & in iudicio ſuſcitat litigatores, cùm velint ipſi litem componere. idem ſi ſaltat, alium ad ſe trahit, qui nōdum eſt ebrius.

Nota XV. ἀκαιρία.

μὲν οὖν ἀκαιρία ἐστὶν ἐπίτευξις λυποῦσα τοὺς ἐντυγχάνοντας.

Cum in omni actione & negotio tempus oportunum agendi neceſſarium ſit, tum præſertim in congreſſu hominum, & ſocietate: adeò vt quæ alioquin bona ſunt & laudabilia intempeſtiua tamen ſi fuerint bona eſſe deſinant. quamobrem & amicorum caſtigationes & monita ſi oportune non ſint, non modo nihil proficiunt, verum etiam animos reddunt contumaciores, quare Plutarchus in libro de amici & adulatoris diſcrimine cum importunitatem hanc damnat vbique, tum præſertim in libertate, quæ amicorum eſt propria, ſi nimia ſit, & non in tempore. Importunitas autem hæc ſi in vniuerſum ſumatur, aliam habet definitionem, ſi vt ad congreſſus refertur hominum, vt in hoc charactere ſumit Theophraſtus, benè & appoſitè definita eſt, congreſſus moleſtus & odioſus: quemadmodum oportunitas congreſſus eſt gratus & iucundus. quam Virgilius rectiſſimè videtur inſinuaſſe.

Illa viri molles aditus, & tempora norat.
------Molliſſima tempora fandi.

Περιεργία. Curioſitas.

Nota XVI.

Μέλει περιεργία δόξειεν εἶναι προσποίησίς τις λόγων καὶ πράξεων, μετ' εὐνοίας. ὁ δὲ περίεργος τοιοῦτός τις, ἐπαγγέλλεσθαι ἀναστὰς ἃ μὴ δυνήσεται. καὶ ὁμολογουμένου τοῦ πράγματος δικαίου εἶναι ἔν τινι στὰς ἐλεγχθῆναι. καὶ πλείω δὲ ἐπαναγκάσαι τὸν παῖδα κεράσαι, ἢ ὅσα δύνανται οἱ παρόντες πιεῖν. καὶ διεγείρειν τοὺς μαχομένους, καὶ ἧς οὐ γινώσκει ἀτραποῦ ἡγήσασθαι. εἶτα μὴ δύνασθαι εὑρεῖν ποῦ πορεύεται. καὶ τὸν στρατηγὸν δὲ προσελθὼν ἐρωτῆσαι, πότε μέλλει παρατάττεσθαι. καὶ τί μετὰ τὴν αὔριον παρ

ATQVE curioſitas ſermonum, & actionum aggreſſio videtur eſſe cum beneuolentia coniuncta. curioſus talis, qui in ſe recipit, ac pollicetur, quæ præſtare neutiquam poterit. & in re confeſſa quòd iuſta ſit, contendit, & redarguitur. & puerum cogit plus vini conuiuis infundere, quam queant bibere. & ſuſcitat eos, quib. diſſidium & pugna eſt. & in illa via ſe ducem præbet, quam ignorat, deinde qua ſit eundum inueniré nequeat. Idem ſi ducem exercitus nactus ſit, rogat, quando acies inſtruetur. & quid ſibi perindiè faciendum mandat; & occurrens patri, matrem ait dormire in cubiculo. & ſi vetuerit me-

dicus vinum ægroto dari, experiri ait se velle, an ægrum possit bene regere. ad hæc si vxor diem suum obeat, inscribit in monumento & mariti nomen, & patris, & ipsius etiam vxoris, qualis, & cuias fuerit. addit & in inscriptione omnes illos probos fuisse. postremò si iurare velit. dicit adstantibus, & antea iurare se solitum.

ἀγέλλει. καὶ προσελθὼν τῷ πατρὶ εἰπεῖν, ὅτι ἡ μήτηρ καθεύδει ἐν τῷ δωματίῳ. καὶ ἀπαγορεύοντος τοῦ ἰατροῦ, ὅπως μὴ δῶσι οἶνον τῷ καλλωπιζομένῳ, φήσας βούλεσθαι διάπειραν λαμβάνειν, εὐρεπίσαι τὸν κακῶς ἔχοντα. καὶ γυναικὸς δὲ τελευτησάσης ἐπιγράψαι ἐπὶ τὸ μνῆμα τοῦ τε ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ αὐτῆς τῆς γυναικὸς τοὔνομα, καὶ ποδαπή ἐστι, καὶ προσεπιγράψαι ὅτι οὗτοι πάντες χρηστοὶ ἦσαν. καὶ ὀμνύναι μέλλων εἰπεῖν πρὸς τοὺς περιεστηκότας, ὅτι καὶ πρότερον πολλάκις ὀμώμοκα.

Nota XVI. περιεργία.

Xtat Plutarchi liber περὶ πολυπραγμοσύνης inscriptus. in quo nihil est, quod ad culpādam curiositatē pertinet, quod ibi non sit doctè & accuratè pertractatū. videtur autem latius patere illa, quàm ἡ περιεργία. illa enim & qua quædam habet propria, & quæ huius sunt. Nam hæc vt aliena non curat adeò, ita tamen satagit in suis. hoc genus hominum, qui περίεργοι dicuntur græcè, videntur ardeliones latini dicere, quorum & in hoc charactere. & in quotidiana vita licet innumera exempla inuenire.

τῷ καλλωπιζομένῳ. si vox corrupta non est, fortè καλλωπιζόμενον intelligit ægrum, cuius suauitatis restitutio καλλωπισμὸς quidā est. Nam cum medicina ex earum sit artium numero, vt Galenus ait in libro de illius constitutione, quæ ἐπανορθοῦνται τὰ ποιοῦντα, quæ illā, quæ fecerunt emendant, & corrigunt, non iniuria ἡ ἐπανόρθωσις dici potest καλλωπισμός. est & medicinæ pars decoratoria græcè κοσμωτική, cuius officium est vt ait Galenus in primo medicamentorū ad locos, τὸ κατὰ φύσιν ἅπαν ἐν τῷ σώματι φυλάττειν καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἕπεται κάλλος, hoc est, quod in corpore secundum naturam est totum conseruare, quod & naturalis pulchritudo sequitur. quare potest fortasse & hoc sensu intelligi ὁ καλλωπιζόμενος. mihi tamen arridet magis prior sententia. nec quidquam obstat, quod Hippocrates in libro de medico scriptum reliquit, ζητεῖ δὲ ὁ νοσέων οὐ καλλωπισμὸν, ἀλλὰ τὸ συμφέρον. hoc est æger non ornatum, sed quod est vtile, postulat. Nam de alio ornatus genere loquitur ille: nos περὶ τῆς εἰς φύσιν ἐπανορθώσεως.

Δυσχέρεια, Fœditas.

Nota XVII.

Cas. 19

Oeditas est neglectus corporis odiosus. fœdus autē, qui ambulat lepra plenus, vitiligine, magnis vnguibus. quæ vitia cognata esse sibi ait: Nam & patrem & auum habuisse. idem in suris habet vlcera, & in pedum digitis ex offensione tumores. hæc ille negligit, neglectaque illa efferantur. idem alas habet asperas, & horridas vsque ad costas. dentes atros atque corrosos, vt propterea molestus sit & inamœnus. præterea comedens emungitur. sacra facere incipiens inclā-

ΣΤΙ δὲ ἡ δυσχέρεια ἀθεραπευσία σώματος λύπης παρασκευαστική. ὁ δὲ δυσχερὴς, τοιοῦτός τις. οἷος λέπραν ἔχων καὶ τοὺς ὄνυχας μεγάλους περιπατεῖν. καὶ φῆσαι ταῦτα εἶναι αὐτῷ συγγενῆ ἀρρωστήματα καὶ τὸν πατέρα ἔχειν καὶ τὸν πάππον. ἀμέλει δὲ δεινὸς καὶ ἕλκη ἔχειν ἐν τοῖς ἀντικνημίοις. καὶ προσπταίσματα ἐν τοῖς δακτύλοις. καὶ ταῦτα μὴ θεραπεῦσαι. ἀλλ' ἐθηριωθῆναι, καὶ τὰς μασχάλας θηριώδεις καὶ δασείας ἔχειν ἄχρι ἐπὶ πολὺ τῶν πλευρῶν. καὶ τοὺς ὀδόντας μέλανας ἐσθιομένους ὥστε δυσέντευκτος εἶναι καὶ ἀηδής. καὶ τὰ τοιαῦ-

τὰ τοιαῦτα, ἐσθίων ἀπομύττεσθαι, θύων ἀπαρξάμενος προσλαλεῖν καὶ ἀπορρίπτειν ἀπὸ τοῦ στόματος. ἅμα πίνων προσερυγγάνειν. ἐλαίῳ σαπρῷ ἐν βαλανείῳ χρῆσθαι, ἱμάτιον κηλίδων μεστὸν ἀναβαλλόμενος, εἰς ἀγορὰν ἐξελθεῖν, καὶ εἰς ὀρνιθοσκόπου τῆς μητρὸς ἐξελθούσης βλασφημῆσαι. καὶ εὐχομένων καὶ σπενδόντων ἐμβαλεῖν τὸ ποτήριον. καὶ γελάσαι τεράστιον τι πεποικώς. καὶ αὐλούμενος δὲ κροτῆσαι ταῖς χερσὶ μόνος τῶν ἄλλων, καὶ συντερετίζειν καὶ ἐπιτιμᾶν τῇ αὐλητρίδι μὴ ταχὺ παυσαμένῃ. καὶ ἀποπτύσαι δὲ βουλόμενος ὑπὲρ τῆς τραπέζης, προσπτύσαι τῷ οἰνοχόῳ.

mat, & expuit. inter bibendū eructat. in balneo rancido vtitur oleo. vestē induit sordidū ad forū properans. adhæc matrem obiurgatur, si auspicem adeat. & supplicantibus aliis, ac litantibus poculum eiicit, ridetque quasi portentum aliquod fecerit. tibiam audiens vnus omnium obstrepit. tibicinam autem incusat quod citò non finiat. & expuere de mēsa si velit in pocillatoris os expuit.

Nota XVII. δυσχέρεια.

MOLESTVS odiosusque congressus est τῶν δυσχερῶν, illorum scilicet, quibus nulla cura est cultus corporis. horum autem alii ex industria seipsos negligunt, quales apud Romanos sordidati, alii propter egestatem id faciunt. nonnulli quia natura tales sunt.

Οἷον λέπραν ἔχων. Odiosiores sunt, qui propter morbum tales sunt, & curari negligunt, vt scabiosi, leprosi, qui alopecia, aut Ophiasi laborant, & vocata tinea præterea quibus aut alæ fœtent, aut anima. Galenus in sexto epidemiorū cōmētario quarto, medicum in Asia se nouisse tradit, cui adeò fœtebant molares dentes, vt eius ingressum nullus ægrotus posset ferre. μύλας vocat ibi Galenus. Interpres axillas interpretatur, quasi μασχάλας Auctor dixerit.

Ἱμάτιον κηλίδων μεστόν. Sordidæ vestes fœdiores, & molestiores sunt, quam laceræ, & tamen vtræque in auaro præsertim homine. aut alioquin sui negligente. Virgilius in tertio Æneid. hominem describit per se δυσχερῆ, qui tamen humanæ calamitatis conscius miserabilis.

Cum subito è syluis macie confecta suprema
Ignoti noua forma viri, miserandaque cultu
Procedit, supplexque manus ad littora tendit.
Respicimus: dera illuuies promissaque barba,
Consertum tegmen spinis at cætera Graius.

Καὶ εὐχομένων καὶ σπενδόντων. hæc sunt potius τῶν βδελυρῶν, de quibus supra.

ἀπόνοια. Vecordia.

Nota XVIII.

Cas. 6.

Ἡ δὲ ἀπόνοιά ἐστιν ὑπομονὴ αἰσχρῶν ἔργων καὶ λόγων. ὁ δὲ ἀπονενοημένος τοιοῦτός τις, οἷος ὀμόσαι ταχὺ, κακῶς ἀκοῦσαι, καὶ λοιδορηθῆναι δυνάμενος. τῷ ἤθει ἀγοραῖός τις, καὶ ἀνασεσυρμένος, καὶ παντοποιός. ἀμέλει δυνατὸς καὶ ὀρχεῖσθαι, νήφων τὸν κόρδακα. καὶ πρόσωπον ἔχων ἐν κωμικῷ χορῷ. καὶ ἐν θαύμασι δὲ τοὺς χαλκοῦς ἐκλέγειν, καθ' ἕκαστον παριών. καὶ μάχεσθαι τοῖς τὸ σύμβολον φέρουσι, καὶ προῖκα θεωρεῖν ἀξιοῦσι. δεινὸς δὲ καὶ πανδοχεῦσαι, καὶ πορνοβοσκῆσαι, καὶ τελωνῆσαι, καὶ μηδεμίαν αἰσχρὰν ἐργασίαν ἀποδοκιμάσαι, ἀλλὰ κηρύττειν, μαγειρεύειν, κυβεύειν,

VECORDIA est actionum turpium, sermonumq; tolerantia. Vecors, qui cito iurat, malè audit, conuicia facile tolerat, moribus plebeius hinc inde agitatus. nihil nō agens. qui vel sobrius in choro comico saltat cordaca personatus. in spectaculis quærens singulos, chalces colligit, cum iisq; contendit, qui ferunt symbolam. gratis ipse spectat. doctus & cauponam facere & lenocinium, & publicanus fieri, ac demū nullā fugere turpitudinē, sed præco esse, coquus, aleator. matrē nō alit, in

carcerem propter furtum intruditur. & plus temporis carcerem habitat, quā domum. hoc illorum videtur esse proprium, qui turbas circūeunt. magnaq; voce, & ad rauim vsque clamitant, cōuicii sque agunt, ac iurgiis. eorum autem, ad quos accedit, alii accedunt, alii fugiunt, antequam audiant, quorū nōnullis sermonis principium narrat, aliis syllabam, aliis rei partem aliquam, non aliàs vęcordiam suam magis videri desiderans, quam in nundinis, & festis diebus. idem & lites sequitur alias, alias omittit, nonnullas eiurat, nonnunquam adest in iudicio, habetque in sinu loculos, & libellorum in manibus seriem. idem non recusat plebeiis, abiectisque hominibus præfectus esse, statimq; cū his fœnerari, & semiobolū in dies pacisci pro fœnore in singulis drachmis. præterea per popinas ambulare, per cetaria. pecuniam verò, quam acceperit fœnore ad os mittere. malum id hominum genus est, quippe qui facilem habent linguam ad iurgia, magnaq; voce clamare solent, vt & forum, & tabernæ resonent.

τὴν μητέρα μὴ τρέφειν, ἀπάγεσθαι κλοπῆς, τὸ δεσμωτήριον πλείω χρόνον οἰκεῖν ἢ τὴν αὑτοῦ οἰκίαν. καὶ τοῦτο δ' ἂν εἶναι δόξειε, τῶν περιϊσταμένων τοὺς ὄχλους, καὶ προσκαλούντων μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ παρερρωγυία λοιδορουμένων, καὶ διαλεγομένων πρὸς αὐτούς. καὶ μεταξὺ οἱ μὲν προσίασιν, οἱ δὲ ἀπίασι πρὶν ἀκοῦσαι αὐτοῦ. ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀρχὴν, τοῖς δὲ συλλαβὴν, τοῖς δὲ μέρος τοῦ πράγματος λέγειν. οὐκ ἄλλως θεωρεῖσθαι ἀξιῶν τὴν ἀπόνοιαν αὐτοῦ, ἢ ὅταν ᾖ πανήγυρις. ἱκανὸς δὲ καὶ δίκας τὰς μὲν φεύγειν, τὰς δὲ διώκειν, τὰς δὲ ἐξόμνυσθαι, τὰς δὲ παρεῖναι. ἔχων ἐχῖνον ἐν τῷ προκολπίῳ, καὶ ὁρμαθοὺς γραμματιδίων ἐν ταῖς χερσίν. οὐκ ἀποδοκιμάζων δὲ οὐδὲ ἅμα πολλῶν ἀγοραίων στρατηγεῖν, καὶ εὐθὺς τούτοις δανείζειν, καὶ τῆς δραχμῆς τόκον τρία ἡμιωβόλια τῆς ἡμέρας πράττεσθαι. καὶ ἐφοδεύειν τὰ μαγειρεῖα, τὰ ἰχθυοπωλεῖα, τὰ ταριχοπωλεῖα. καὶ τοὺς τόκους ἀπὸ τοῦ ἐμπολήματος εἰς τὴν γνάθον ἐκλέγειν. ἐργώδεις δέ εἰσι, τὸ στόμα εὔλυτον ἔχοντες πρὸς λοιδορίαν, καὶ φθεγγόμενοι μεγάλῃ τῇ φωνῇ, ὡς συνηχεῖν αὐτοῖς τὴν ἀγορὰν, καὶ τὰ ἐργαστήρια.

Nota XVIII. ἀπόνοια.

Ἀπόνοια sui abiectionem, desperationem, væcordiam, & id genus significat, in quam qui incidunt nullo non vitio, turpitudineque contaminantur: quales describit Auctor hoc in loco.

Ὀρχεῖσθαι τὸν κόρδακα. Cordax saltatio erat comica lumborum & spinæ indecora agitatione. erant scenicæ saltationes tres, comica, cordax, satyrica sicinnis, tragica, emmelia, de quibus consulendus Iulius Pollux libro 4. cap. 14. & Athenæus libro 14. harum despicatissima erat cordax. ἐν θαύμασι. ἐν θεάμασι legendum esse constat vel ex ipsa re, qua de agitur. dicebantur tamen & θαύματα admirabilia quædam, quæ apparere faciebant adstantibus mira corporis, & manuum dexteritate, qui ab hoc θαυματοποιοὶ & πλάνοι vocabantur, qualia etiam hodie circumforanei moriones.

Τοὺς χαλκοῦς ἐκλέγειν καθ' ἕκαστον παριὼν, καὶ μάχεσθαι τοῖς τὸ σύμβολον φέρουσι. Erat chalcos octaua oboli pars, quemadmodum obolus Drachmæ sexta. propterea duo χαλκοῖ, τεταρτημόριον, & δίχαλκον vocabatur. pro symbolo autem aut absolutè tesseram licet intelligere, quam habere oportebat Theatrum ingressuros; aut numismatium sic vocatum, cuius meminit Iulius Pollux libro 9. σύμβολον βραχὺ νομισμάτιον ἡμίτομον τι νομίσματος. hoc est symbolum numismatium paruum numismatis dimidium. abscindebatur igitur; ex quo potest eius cognosci vilitas. is itaque, qui in Theatris stipem à spectatoribus colligit, symbolum exigit contenditque: præterea saltat indecore, & personam, quamuis turpem sustinet, ἀπονενοημένος Theophrasto meritò dicitur.

δεισιδαιμονία. Superstitio. Nota XIX.

Cas·16

Superstitio timiditas erga Deū videtur esse. Superstitiosus, qui lotis manibus, & aqua è templo circūspersus

Ἀμέλει ἡ δεισιδαιμονία, δόξειεν ἂν εἶναι δειλία πρὸς τὸ δαιμόνιον. ὁ δὲ δεισιδαίμων τοιοῦτός τις, οἷος ἀ-

οἷος ἀπονιψάμενος τὰς χεῖρας καὶ περιῤῥανάμενος ἀπὸ ἱεροῦ δάφνης εἰς τὸ στόμα λαβὼν, οὕτω τὴν ἡμέραν περιπατεῖν. καὶ τὴν ὁδὸν ἐὰν ὑπερδράμῃ γαλῆ, μὴ πρότερον πορευθῆναι, ἕως διεξέλθῃ τις ἢ λίθους τρεῖς ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ διαβάλῃ. καὶ ἐὰν ἴδῃ ὄφιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἱερὸν ἐνταῦθα ἱδρύσασθαι. καὶ τῶν λιπαρῶν λίθων τῶν ἐν ταῖς τριόδοις παριὼν ἐκ τῆς λυκύθου ἔλαιον καταχεῖν. καὶ ἐπὶ γόνατα πεσὼν καὶ προσκυνήσας ἀπαλλάττεσθαι. καὶ ἐὰν μῦς θύλακον ἀλφίτων διαφάγῃ, πρὸς τὸν ἐξηγητὴν ἐλθὼν ἐρωτᾷν τί χρὴ ποιεῖν, καὶ ἐὰν ἀποκρίνηται αὐτῷ ἐκδοῦναι τῷ σκυτοδέψῃ ἀποῤῥάψαι, μὴ προσέχων τούτοις, ἀλλ' ἀποτραπεὶς ἐκλύσασθαι. καὶ πυκνὰ δὲ τὴν οἰκίαν καθᾶραι. καὶ οὔτε ἐπιβῆναι μνήματι, οὔτε ἐπὶ νεκρὸν ἐλθεῖν οὔτε ἐπὶ λεχώ. καὶ ὅταν ἐνύπνιον ἴδῃ, πορεύεσθαι πρὸς τοὺς ὀνειροκρίτας, πρὸς τοὺς μάντεις, πρὸς τοὺς ὀρνιθοσκόπους ἐρωτήσων, τίνι θεῶν ἢ θεᾷ προσεύχεσθαι δεῖ. καὶ τελεσθησόμενος πρὸς τοὺς ὀρφεοτελεστὰς κατὰ μῆνα πορεύεσθαι μετὰ τῆς γυναικός. ἐὰν δὲ μὴ σχολάζῃ γυνὴ, μετὰ τῆς τίτθης καὶ τῶν παιδίων, καὶ ἐπὶ τοῖς τελόδοις ἀπελθὼν, κατὰ κεφαλῆς λούσασθαι. καὶ ἱερείας καλέσας, σκίλλῃ ἢ σκύλακι κελεῦσαι αὑτὸν περικαθᾶραι. μαινόμενόν τε ἰδὼν ἢ ἐπίληπτον, φρίξας εἰς κόλπον πτύσαι.

sus lautū ore sumit, & ita die tota ambulat. & in via si mustela face occurrerit, nō vltra procedit. nisi prius ali⁹ trāseat. aut tres lapides à via tollat. & si serpentē in domo videat, sacellū ibi statuit, transiens autem si lapides sordidos in triuiis videat, aspergit eos lucernę oleo, in genuque procumbens, & adorans proficiscitur. & si mures culeum roserint, quo farina seruatur, coniectorem adit, atque quid faciendum sit, interrogat. quod si ille respondet coriario dandum esse, rem exequi minime curat, sed inde abiēs exuitur. idem domū frequenter lustrat, neque sepulcrum ascendit, neque ad mortuum venit, aut ad puerperam. Si vero somniarit, coniectores adit, & aruspices consulturus, cuinam Deo, Deæ ve supplicandum sit. adhæc sacris operaturus singulis mēsibus cum vxore adit Orpheotelestas. quòd si vxori fortè non vacat cum nutrice & filiolis. præterea in triuiis caput lauat, sacerdotesque accersens rogat, vt se cane aut catulo expient. & si aut insanum videat, aut epilepticum inhorrescens in eius sinum exspuit.

Nota. XIX. Δεισιδαιμονία.

Δεισιδαιμονία, quæ latine dicitur superstitio vel ipso nomine, vt ait Plutarch⁹, manifesta est. ἐστὶ γὰρ δόξαν ἐμπαθῆ, καὶ δέους ποιητικὴν, ὑπόληψιν οὖσαν ἐκταπεινοῦντος καὶ συντρίβοντος τὸν ἄνθρωπον οἰόμενον ἢ ἐστὶ θεοὺς εἶναι δὲ λυπηροὺς καὶ βλαβερούς. hoc est opinionem esse turbulentā, ac timorem inducere, qui consternat, & deprimat hominem, qui Deos esse quidē putat, sed damnosos, & noxios est igitur superstitio timor Dei nimius sine ratione, à quo stultæ veterum Ethnicorum precationes, expiationēs, sacrificiá, præposteraque & ementita pietas.

Καὶ ἐὰν ἴδῃ ὄφιν. Sic emèndaui cum prius malè legeretur ὀφθῶ. quam emendationem probat maxime Io. Vicentius Pinellus vir nobilissimus, & doctissimus, cuius iudicium in omni litterarum genere maximum est, summaque doctrina & eruditio. Serpens autem in domo, in æde sacra, in aris pro ostento habebatur apud veteres. vnde scitè dictum illud Leotichidæ Spartani, cum ostentum illi vates nunciarent, quod anguis pessulum circumplexus est hostii. dixit enim ostentum futurum fuisse si pessulus anguem esset circumplexus Cicero in primo de Diuinatione narrat, Lucium Scillam cum in agro Nolano ante prætorium immolaret, subito ab ima parte aræ prolapsum anguē prospexisse, ac hortatu posthumi Aruspicis exercitum eduxisse, expugnasseque Samnitium castra. Tiberio Graccho Angues duo ex occulto prolapsi hostiæ quam immolabat adeso iocinore in latebras suas se receperunt, quòd infelicissimum fuit prodigium.

Πρὸς τοὺς ὀρφεοτελεστάς. Orphei sacrificia, quæ in Euterpe ὀρφικὰ vocat Herodotus, eadem ὀρφεοτελεσταὶ vocantur. Sacerdotes autem ὀρφεοτελεσταί. meminit in Apophthegmatis Laconicis Plutarchus Philippi cuiusdam ὀρφεοτελεστοῦ, qui maximam & sibi, & suis post mortem felicitatem futuram profitebatur. Huius generis vates & præstigiatores videtur significasse Plato in secundo libro de rep. his verbis, βίβλων δὲ ὅμαδον παρέχονται μουσαίου καὶ ὀρφέως σελήνης τε καὶ μουσῶν ἐγγόνων, ὥς φασι καθ' ἃς θυηπολοῦσι πείθοντες οὐ μόνον ἰδιώτας, ἀλλὰ καὶ πόλεις ὡς ἄρα λύσεις τε καθαρμοὶ ἀδικημάτων διὰ θυσιῶν καὶ παιδιᾶς ἡδονῶν. εἰσὶ μὲν ἔτι ζῶσιν, εἰσὶ δὲ καὶ τελευτήσασιν, ἃς δὲ καὶ τελετὰς καλοῦσιν. σκύλλῃ ἢ σκύλακι. Triuia erāt Hecatæ sacta, cui & canes immolabantur, vt in Mimis prodidit Sophron. Canis .n. latratus arcet visa laruasq; & incātamenta

incrementa, quæ maxime & apparebant & fiebant in Triuiis. quare Lycophron in Cassandra κυνοσφαγῆ θεὰν vocauit Hecatem, hoc est caniuoram. an autem in Græcia canes Hecatæ immolarentur an in Thracia tantum quærendum est. Lycophron in Thracia sacrificia hæc fieri solita significat. Saus enim mons, in cuius antro illa fiebant, Thraciæ mons.

Ζήρινθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς θεᱶς
Λιπὼν ἐρυμνὸν κτίσμα κυρβάντων σάον. & Ouidius:
Exta canis Hecatæ vidi libare Sapæos.

Sunt autem Sapæi Thraciæ populi.

Arbitror tamen ego celebriora Hecates in antro illo fuisse sacrificia, cuius Lycophron meminit. non ideo tamen in Græcia non fieri solita, vt ex Sophronis Mimis probat Lycophronis interpres. quinimmo apud Athenæum in tertio hæc sacra significata fuisse conicio apud Argiuos fieri solita. μὴ καί τινα κυνοφόντιν ἑορτὴν ποιησόμεθα, αὐτῇ τῆς παρ' ἀργείοις ἐπιτελουμένης. hoc est ne forte festum, quo canis immolaretur hic agamus eius vice qui apud Argiuos celebratur.

Μαινόμενόν τε ἰδὼν ἢ ἐπιλήπτον φρίξας εἰς κόλπον πτύσας.

Iis, qui epilesia laborabant, si quando correpti caderent, insputabant Antiqui. quare Plautus in captiuis.

Et illic isti, qui insputatur, morbus venit.

Plinius libro 10. cap. 23. simulque comitialem propter morbum despui solitum. & libro 28. cap. 4. Despuimus comitiales morbos, hoc est contagia regerimus. eadem ratione poterant despui & ii, qui atra bile vexabantur, quod ex hoc loco colligitur.

μικροφιλοτιμία. Vilis ambitio.

Nota XX.

Cas. 21.

VILIS ambitio honoris appetitus est illiberalis. Ambitiosus, qui studet ad cœna vocari, ac prope illum, qui inuitauit accumbere. & qui filium Delphos tondendum mittit, & studet habere seruum Æthiopem. & qui si minam argenti soluerit, cauet vt nouum argentum dedisse constet. & si bouem immolarit, sinciput è regione aditus adfigit coronatum, vt qui intrant, facile videant illum bouẽ sacrificasse. & si cum equitibus in pompa sit, cætera omnia seruo dat, domum ferenda, ipse vero veste indutus ad forum properat. & si canis moritur sepulchrum erigit, & inscribit in columna se melitensi cani posuisse. Æsculapio annulum æneum dedicans detersum & coronatum apponit. adhæc quotidie vngitur, & à prytaneis contendit, vt populo sacra nunciet, & veste indutus candida, & coronatus procedens ait. Viri Athenienses Deûm Matri prytanei sacra fecimus præclara, & eximia. Vos vero bene & feliciter agite. quibus nunciatis domum abiens vxori narrat se illo die optimè agere.

Ἡ δὲ μικροφιλοτιμία, δόξειεν εἶναι ὄρεξις τιμῆς ἀνελεύθερος. ὁ δὲ μικροφιλότιμος, τοιοῦτός τις, οἷος σπουδάσαι ἐπὶ δεῖπνον κληθεὶς παρ' αὐτὸν τὸν καὶ ἐς αὐτὰ κατακείμενος δειπνῆσαι. καὶ τὸν υἱὸν ἀποκεῖραι ἀπαγαγὼν εἰς Δελφούς. καὶ ἐπιμεληθῆναι δὲ ὅπως αὐτῷ ὁ ἀκόλουθος αἰθίοψ ἔσται. καὶ ἀποδοὺς μνᾶν ἀργυρείου, καινὸν ποιῆσαι ἀποδοῦναι, καὶ βοῦν θύσας. τὸ προμετωπίδιον ἀπαντικρὺ τῆς εἰσόδου προσπατταλεῦσαι στέμμασι μεγάλοις περιδήσας. ὅπως οἱ εἰσιόντες ἴδωσιν ὅτι βοῦν ἔθυσε. καὶ πομπεύσας δὲ μετὰ τῶν ἱππέων, τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἀποδοῦναι τῷ παιδὶ ἀπενεγκεῖν οἴκαδε, ἀναβαλλόμενος δὲ θοιμάτιον ἐν τῷ ἀγορᾷ περιπατεῖν, καὶ κυναρίου δὲ τελευτήσαντος αὐτῷ μνῆμα ποιῆσαι, καὶ στηλίδιον ποιήσας, ἐπιγράψαι κλάδος μελιταῖος. καὶ ἀναθεὶς δακτύλιον χαλκοῦν ἐν τῷ ἀσκληπιῷ. τοῦτον ἐκτρίβειν, στεφανοῦν, ἀλείφεσθαι ὁσήμεραι ἀμέλει δὲ καὶ συνδιοικήσασθαι παρὰ τῶν πρυτανέων, ὅπως ἀπαγγείλῃ τῷ δήμῳ τὰ ἱερὰ καὶ παρασκευασάμενος λαμπρὸν ἱμάτιον καὶ ἐστεφανωμένος. παρελθὼν εἰπεῖν, ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι. ἐθύομεν πρυτάνεις τὰ ἱερὰ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν ἄξια καὶ καλά. καὶ ὑμεῖς δέχεσθαι τὰ ἀγαθά. καὶ ταῦτα ἀπαγγείλας ἀπιὼν διηγήσασθαι οἴκαδε τῇ ἑαυτοῦ γυναικί, ὡς καθ' ὑπερβολὴν εὐημερεῖν.

Nota XX. μικροφιλοτιμία.

H φιλοτιμία, si nimia sit, latine vocatur ambitio, & in censu vitiorum est apud Aristotelem. eadem si in honoribus sit minutis, ac vilibus, merito μικροφιλοτιμία dicitur, quã vilem ambitionem dicere voluimus. propterea definit Auctor honoris illiberalem appetitum. Nam honores appetere magnos, & splendidos, etiamsi plus quam deceat, animi tamen videtur magni, contrà appetere in vilibus rebus, ac paruis, humilis animi est, & illiberalis.

Ἀμέλει δὲ καὶ συνδιοικήσασθαι παρὰ τῶν πρυτανέων ὅπως ἀπαγγείλῃ τῷ δήμῳ τὰ ἱερά. in Prytaneo seruabatur ignis perpetuus in æde Vestæ, quæ eadem & tellus, & Deûm mater, & Ceres existimata est. Prytanei autem & nunciabant sacra, vt tradit Pollux libro VIII. & sacrificabant Vestæ, siue Deorum matri, quæ præsertim in Pritaneo celebratur. ad hunc ritum alludit Auctor.

ἀνελευθερία. illiberalitas.

Nota XXI.

Pas. 22.

Ἡ δὲ ἀνελευθερία, ἐστὶ περιουσία τις ἀπὸ φιλοτιμίας δαπάνην ἔχουσα. ὁ δὲ ἀνελεύθερος τοιοῦτός τις, οἷος νικῆσαι τραγῳδοῖς, ταινίαν ἀναθεῖναι ξυλίνην τῷ Διονύσῳ ἐπιγράψας αὐτοῦ τὸ ὄνομα, καὶ ἐπιδόσεων γινομένων ἐκ τοῦ δήμου, ἀναστὰς, σιωπᾷ ἢ ἐκ τοῦ μέσου ἀπελθὼν καὶ ἐκδιδοὺς αὐτοῦ θυγατέρα. τοῦ μὲν ἱερείου τὴν τῶν ἱερείων τὰ κρέα ἀποδίδοσθαι. τοὺς δὲ διακονοῦντας ἐν τοῖς γάμοις οἰκοσίτους, μισθώσασθαι. καὶ τριηραρχῶν, τὰ τοῦ κυβερνήτου στρώματα ὑπὸ τοῦ καταστρώματος ὑποστορεννύσθαι. τὰ δὲ αὐτοῦ ἀποτιθέναι. καὶ ἐξ ἀγορᾶς δὲ ὀψωνήσας, τὰ κρέα αὐτὸς φέρει καὶ τὰ λάχανα ἐν τῷ προκολπίῳ καὶ ἔνδον μένειν, ὅταν ἐκδῷ θοιμάτιον ἐκπλῦναι. καὶ φίλους ἔρανον συλλέγοντος, προαισθόμενος ἀποκάμψας ἐκ τῆς ὁδοῦ οἴκαδε πορευθῆναι. μὴ πρίασθαι δὲ θεράπαιναν. ἀλλὰ μισθοῦσθαι καὶ εἰς τὰς ἐξόδους, καὶ ἀναστὰς, τὴν οἰκίαν καλλιῶαι. καὶ τὰς κλίνας ἐκκορεύσαι. καὶ καθεζόμενος παραστρέψαι τὸν τρίβωνα, ὃν αὐτὸς φορεῖ.

EST illiberalitas opulentia, in qua propter ambitionem sumptus est. illiberalis verò, ille qui tragœdis victis Dionysio ligneam coronam dedicat suo inscripto nomine. & in collationibus publicis ex populi consessu surgens, tacet, aut abit è medio. & qui cum filiam in matrimonium collocet ex victima aliis præter sacerdotes carnes distribuit. & in nuptiis ministros mercede conducit, qui de suo victitent. & Trierarcha gubernatoris lectum sub foris curat insternere, suum verò inde deponere. & in foro carnem mercatus, & olera, in sinu defert. deinde domi manet si lauari vestem opus sit. & dum amicus symbola colligit, id animaduertens domum secedit. præterea ancillas non emit. sed si quo profectura vxor est mercede conducit. idem & domum verrit, & cimices è lecto colligit, & lacerna inuersa considet.

Nota XXI. ἀνελευθερία.

ILliberalitas, de qua hic agitur, non illa simpliciter est, quæ & Auaritia latinè dicitur, sed vitium, quod in sumptibus præsertim agnoscitur, qui ambitione quadam fiunt, illiberabiliter tamen & sordide propter auaritiam. inest igitur in hoc vitio, & illiberalitas propriè, & ambitio περιουσίαν autem opulentiam conuertimus, quod hoc in loco facultates, & opum affluentiam Auctorem puto intelligere. non est autem illiberalitas, quam hic describit, opulentia, sed in quadam opulentia sumptus erogatio propter ambitionem, sed illiberalis, vt & superius dictum est.

Νικῆσαι lego νικήσας. bene autem Dionysio, quod Apollo, & Bacchus à Musicis, & poetis colerentur. hic in corona videtur honoris cupiditas, in materia auaritia manifesta.

Η ἐκ τοῦ μέσου ἀπελθὼν, lego ἀπελθεῖν, vt sit σιωπᾷν καὶ ἀπελθεῖν.

μικρολογία, nimia parsimonia.

Nota XXII.

Cab. 10

Μικρολογία, hoc est, in minutis rebus paruisque adhibita parsimonia, est intempestiua quotidianæ expensæ frugalitas. μικρολόγος verò, id est nimium parcus huiusmodi, vt qui singulis mensibus pro sumptu domestico semiobolum exigat. & in conuiuio quot calices quis ebiberit numerat. & minimam partem eorum, quæ sunt conuiuiis apposita Dianæ offert pro primitiis. & quæcunque parui quis emat, illa care dicit emisse. & si seruus aut ollam, aut patinam fregerit, precium exigit ex quotidianis cibariis. & si vxor tres æreolos amiserit, non veretur vasa transmutare, lectos, abacos, & in ipsis quærere operimentis. & si quid vendit, ita vendit, vt è re emptoris non sit emere, nec sinit ex horto quemquam ficum degustare, per agrum incedere, oliuam, aut palmulam ex iis, quæ in terram cadunt, sumere. ad hæc quotidie agelli terminos inspicit, an iidem sint. doctus & dilationem pecuniæ creditæ facere, & fœnus ex fœnore. popularibusque in cœnam vocatis carnis frusta minutim incisa ponere. & in obsoniis emendis occupatus domum redit sine obsonio. præterea mandat vxori, vt neque salē domi accumulet, nec ellychnium, nec cyminum, aut origanū, aut hordeum, aut licia; quandoquidem parua hæc peracto anno magna fieri. eiusdem hominum generis est & argentaria armaria videre situ obsita, & obductas claues ærugine. ipsos autem longè minora aliis indumenta gerere. & pyxidibus exiguis vngi, ad cutem tōderi, & meridie calceos soluere, & à fullonibus cōtendere, vt vestes multum terræ habeant, ne sordes facile contrahant.

Ἡ δὲ μικρολογία ἐστὶ φειδωλία τοῦ διαφόρου ὑπὲρ τὸν καιρόν. ὁ δὲ μικρολόγος τοιοῦτός τις, οἷος ἐν τῷ μηνὶ ἡμιωβόλιον ἀπαιτεῖν ἐπὶ τὴν οἰκίαν. καὶ συσσιτῶν ἀριθμεῖν πόσας κύλικας ἕκαστος ἐκπέπωκε. καὶ ἀπάρχεσθαι ἐλάχιστον τῇ Ἀρτέμιδι τῶν συνδειπνούντων. καὶ ὅσα μικροῦ τις πριάμενος λογίζεται, πάντα φάσκων εἶναι ἄγαν. καὶ οἰκέτου χύτραν ἢ λοπάδιον κατάξαντος εἰσπράξαι ἀπὸ τῶν ἐπιτηδείων. καὶ τῆς γυναικὸς ἀποβαλούσης τρίχαλκον, οἷος μεταφέρειν τὰ σκεύη, καὶ τὰς κλίνας, καὶ τὰς κιβωτούς, καὶ διφᾶν τὰ καλύμματα. καὶ ἐάν τι πωλῇ, τοσούτου ἀποδόσθαι, ὥστε μὴ λυσιτελεῖν τῷ πριαμένῳ. καὶ οὐκ ἂν ἐάσαι οὔτε συκοτραγῆσαι ἐκ τοῦ αὐτοῦ κήπου, οὔτε διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀγροῦ πορευθῆναι, οὔτε ἐλάαν, ἢ φοίνικα τῶν χαμαὶ πεπτωκότων ἀνελέσθαι. καὶ τοὺς ὅρους δὲ ἐπισκοπεῖσθαι ὁσημέραι, εἰ διαμένουσιν οἱ αὐτοί. δεινὸς δὲ καὶ ὑπερημερίαν πρᾶξαι, καὶ τόκον τόκου. καὶ ἑστιῶν δημότας, μικρὰ τὰ κρέα κόψας παραθεῖναι. καὶ ὀψωνῶν μηδὲν πριάμενος εἰσελθεῖν. καὶ ἀπαγορεῦσαι τῇ γυναικὶ μήτε ἅλας χρωννύειν, μήτε ἐλλύχνιον, μήτε κύμινον, μήτε ὀρίγανον, μήτε ἄλφας, μήτε στέμματα, μήτε θυηλήματα. ἀλλὰ λέγειν, ὅτι τὰ μικρὰ ταῦτα πολλά ἐστι τοῦ ἐνιαυτοῦ. καὶ τὸ ὅλον δὲ τῶν μικρολόγων, καὶ τὰς ἀργυροθήκας ἐστὶν ἰδεῖν εὐρωτιώσας, καὶ κλεισιωμένας. καὶ αὐτοὺς δὲ φοροῦντας ἐλάττω τῶν μικρῶν τὰ ἱμάτια, καὶ ἐκ ληκυθίων μικρῶν πάνυ ἀλειφομένους, καὶ ἐν χρῷ κειρομένους, καὶ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας ὑπολυομένους. καὶ πρὸς τοὺς γναφεῖς διατεινομένους, ὅπως τὸ ἱμάτιον αὐτοῖς ἕξει πολλὴν γῆν ἵνα μὴ ῥυπαίνηται ταχύ.

Nota XXII. μικρολογία.

TOYΣ μικρολόγους licet inter illos numerare, qui φειδωλοί, γλίσχροι, καὶ κύμβικες dicuntur Aristoteli. Sunt autem hi, qui τῇ δόσει ἐλλείπουσιν, hoc est qui dando deficiunt: duplex enim auaritia est, altera quæ rapit aliena, altera, quæ sua tenet; & nemini dat. Plato in 6. de rep. pro eodem sumit ἀνελευθερίαν, καὶ σμικρολογίαν. Sunt eius verba: μή σε λάθῃ μετέχουσα ἀνελευθερίας. ἐναντιώτατον γὰρ ἡ σμικρολογία ψυχῇ, μελλούσῃ τοῦ ὅλου καὶ παντὸς ἐπορέξεσθαι θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου. ἀπάρχεσθαι. ἀπαρχαὶ, siue primitiæ ex mensa offerebantur apud veteres tum laribus tum etiam Diis maioribus. Vnde est illud Varronis, quod citat Nonius. quocirca oportet bonū ciuē parere legib. & deos colere,

in patellam dare μικρὸν κρίας. Cur autem Dianam hoc in loco memorat? an quòd cum eadem & Lucina esset, propterea illi offerebatur pars cœnæ, quòd ab illa vitam, & lucem accipiunt homines? an etiam quòd Cereri primitiæ libationesque donabantur, Cererisque filia putabatur Diana, vt testatur in Arcadicis Pausanias.

Καὶ οὐκ αὖ ἰᾶσθαι, maxima hæc auaritia est, & sordida. talem describit Atheniensium Aristophanes in Ranis,

Νὴ τοὺς θεοὺς νῦν γοῦν ἀεὶ
Νάζων ἅπας τις εἰσιὼν
Κέκραγε πρὸς τοὺς οἰκέτας,
Ζητεῖ ποῦ 'στιν ἡ χύτρα,
Τίς τὴν κεφαλὴν ἀπεδήδοκε
Τῆς μαινίδος. τὸ τρύβλιον
Τὸ περύσινον τέθνηκέ μοι.
Ποῦ τὸ σκόροδον τὸ χθεσινόν.
Τίς τῆς ἐλάας παρέτραγε.
Τέως δ' ἀβελτερώτατοι,
Κεχηνότες, μαμμάκυθοι
Καὶ μελιτίδαι κάθηντο.

Μήτε ἅλας χρωννύειν. legendum χωννύειν, quod significat hic seruare, condere, θησαυρίζειν.

Μήτε θυλήματα. Suidas θυλήματα, πέμματα, ἀπαρχαί, ἄλφιτα, ἃ ἔμισγον οἴνῳ καὶ ἐλαίῳ εἰς θυσίαν ἀναφέροντες. hoc est, bellaria, primitiæ, farina, quam vino oleoque commiscebant ad sacrificia.

Μεμψιμοιρία, conquestio, querela.

Nota XXIII.

Cap. 17.

ΕΣΤΙ δὲ ἡ μεμψιμοιρία, ἐπιτίμησις παρὰ τὸ προσῆκον δεδομένη. ὁ δὲ μεμψίμοιρος, τοιός δέ τις, οἷος ἀποστείλαντος μερίδα τοῦ Φιλίππου εἰπεῖν πρὸς τὸν φέροντα, ἐφθόνησάς μοι τοῦ ζωμοῦ καὶ τοῦ οἰναρίου. οὐκ ἐπὶ δεῖπνον καλέσας. καὶ ὑπὸ τῆς ἑταίρας φιλούμενος, εἰπεῖν. θαυμάζω εἰ σὺ καὶ ἀπὸ ψυχῆς με φιλεῖς, καὶ τῷ Διῒ ἀγανακτεῖν οὐ διότι ὕει, ἀλλὰ διότι ὕστερον, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ βαλάντιον εἰπεῖν, ἀλλ' οὐ θησαυρὸν εὕρηκα οὐδέποτε. καὶ πριάμενος ἀνδράποδον ἄξιον καὶ πολλὰ δεηθεὶς τοῦ πωλοῦντος, θαυμάζω εἰπεῖν ὅτι ὑγιὲς οὕτω ἄξιον ἐώνημαι. καὶ πρὸς τὸν εὐαγγελιζόμενον ὅτι υἱός σοι γέγονεν, εἰπεῖν ὅτι ἂν προσῇς τῆς καὶ τῆς οὐσίας τὸ ἥμισυ ἄπεστιν, ἀληθῆ ἐρεῖς. καὶ νίκην νικήσας καὶ λαβὼν πάσας τὰς ψήφους, ἐγκαλεῖν τῷ γράψαντι τὸν λόγον ὡς πολλὰ παραλελοιπότι τῶν δικαίων, καὶ ἐράνου εἰσενεχθέντος παρὰ τῶν φίλων καὶ φήσαντος τινὸς ἱλαρὸς ἔσο, καὶ πῶς, εἰπεῖν ὅτι δεῖ τὸ ἀργύριον ἀποδοῦναι ἑκάστῳ καὶ χωρὶς τούτων γὰρ ἰνοφείλειν ὡς εὐηργετημένον.

CONQVESTIO est accusatio, quæ indecore & iniustè fit. querulus vero is, cui si partem cœnę amicus miserit, seruo dicit, iusculum, ac vinum, inuidisti mihi, quod in cœnam non inuitaris. & si amica osculetur, vereor ait, an tu me ex animo suauiaris. & Ioui indignatur, non quòd pluat, sed quod serius. & in via si marsupium inueniat, nunquam ait se Thesaurum inuenisse. & si mancipium emat, cum multa venditorem rogitet, miror ait me sanum mancipium emisse vili. idem illi, qui natum ipsi filium nunciet, dicit, si adderes dimidium mihi nunc abesse substantię non malè dixeris. & si causam omnibus suffragiis vicerit, succenset illi, qui scripsit causam, quod multas leges omiserit. præterea si amicorum aliquis ingressus hilarem illum dicat, suum dicit argentum dandum cuique, & illi ob acceptum beneficium habendam gratiam.

Nota XXIII. μεμψιμοιρία.

H μεμψιμοιρία, quam conqueſtionem dicit Ciceto, propriæ ſortis eſt accuſatio. μεμψίμοιρος autem, querulos latini dicunt, vt Horatius ad Piſones.

Difficilis querulus laudator temporis acti.

Apud ſcriptores græcos plerunque ἡ μεμψιμοιρία coniungirur μετὰ τῆς μικρολογίας. Lucianus in prometheo. αἰσχύνομαι ὑπὲρ τοῦ διὸς, εἰ οὕτω μικρόλογος καὶ μεμψίμοιρός ἐστιν, ὡς διότι μικρὸν ὁπουοῦν ἐν τῇ μεγάλῃ εὗρεν ἀνασκολοπισθησόμενον πέμπειν. Iſoctates in Panathenaico. οὕτω δὲ τὸ γῆρας ἐστὶ δυσάρεστον, καὶ μικρόλογον καὶ μεμψίμοιρον.

Καὶ πεπλασμένος αὐτὸς ἑξάποδον ἄξιον. ἄξιον hoc in loco pro vili, quod εὔωνον græci dicunt ſuni exiſtimo. Sumitur enim ſic apud Atticos, vt Suidas annotat ex Lyſiæ oratoris auctoritate in oratione in frumentatores. ἐρῶσιν ὡς ἐπ' εὐνοίᾳ τῆς πόλεως συνωνοῦνται τὸν σῖτον, ἵν' ὡς ἀξιώτατον ἡμῖν πωλῶσιν. Notat id & Ariſtophanis interpres equitibus in illo verſu.

ὕπω ποτ' ἀφύας εἶδον ἀξιωτέρας. & in illo.
τὸν καυλὸν οἶσθ' ἐκεῖνον
τοῦ σιλφίου τὸν ἄξιον γενόμενον.

in Charactere
Casaub. ex
Palatino

HIERONYMO MERCVRIALI BONONIÆ PRIMO MEdicinæ profeſſori Viro Doctiſſimo.

EA mihi fuit ab ipſis meorum ſtudiorum rudimentis animi cupiditas Hieronyme Mercurialis, vt non illa modo ſummo ſtudio, ac diligentia percipienda mihi eſſe exiſtimarem, quæ maxima Græcia, imo totius orbis lumina Plato, & Ariſtoteles, Hippocrates, & Galenus poſteris tradiderunt. Verum etiam quæcunque aut ab illis obſcure tradita ſunt, aut à diſcipulorum aliquo non adeo accurate explicata, ita cognoſcerem, vt ſi ingenii viribus aliquando poſſem, quam in iis intelligendis operam impenderim, & omnibus teſtatum facerem, & ſtudioſorum conatus aut iuuarem, aut excitarem ad operam præſtantiorem. Quamobrem cum in illa phyſices parte, quæ rerum agnoſcit principia, affectus, prima corpora, pro ingenii tenuitate non parum ſtudii poſuerim, tamen cum nihil in ea non doctiſſime explicatum à veteribus græcis peripateticis, & à latinis recentioribus facile cognoſcerem, exiſtimabam ſi ad alteram partem accederem, quæ non adeo veteribus exculta eſt, fore vt & vberiores profectus facerem, & aliis ad meliora inuenta pararem aditum, ſi in illam fuiſſem aliquid commentatus. Hac animi alacritate *Theophraſti ſummi inter peripateticos philoſophi libellos naturales non intelligere modo, verum etiam emendare, interpretari, & ſcholiis illuſtrare conatus ſum, non quod neſcirem vix me ad tam grande opus ſufficere, (nam doctrinæ meæ & agnoſco tenuitatem, & non diſsimulo) ſed quod ſperarem fore, vt ſi etiã quod volebam non eſſem conſequutus, aliis tamen ad gloriam, & immortalitatem viam oſtenderem, quando ita & artes, & ſtudia & incrementa recipiunt & perfectionem. eadem mihi voluntas, idem ſtudium fuit in libro de ſpiritu, quem nonnulli tribuunt Ariſtoteli, quem quò difficiliorem, perplexiorem, mendoſiorem agnoſcebam, eò mihi pertinacior erat animus, vt vigilias meas, & cogitationes ad illum illuſtrandum, & explicandum conuerterem. ſciebam autem confidentis animi eſſe, ne dicam temerarii illud opus aggredi, quod viri doctiſſimi hactenus detrectarint, quod Iul. Cæſ. Scaliger vir extra communem ingeniorum aleam poſitus fruſtra conuertere & commentariis explanare conatus ſit: tamen plurimum in me poterat conſtantis animi conſilium naturalis Encyclopadiæ & aſſequendæ, & ſi per me fieri poſſet perficiundæ. eſt enim hoc argumentum non adeo ab Ariſtotele explicatum, & ſine illo haud ſcio, an abſoluta poſſit eſſe naturalium rerum cognitio. accedit quod limites medicinæ tangit proxime & extant Diuini Hippocratis de hoc eodem ſententiæ, & doctiſſimæ Galeni aliorumque grauiſſimorum medicinæ ſcriptorum diſputationes. vt*

vel

vel propterea maximo mihi opere laborandum esse proponerem, ut quacunque sunt ab iis posteris tradita, & diligenter disputarem, & libero animi iudicio definirem, si quae ex iis controuersa sunt. Haec cum mecum sæpissime cogitarem rem aggressus aliquando sum, sed cum ulterius processissem, deterrebant innumera scripturæ menda, perplexæ sententiæ, concisa, & obscura oratio, ut aliquando & librum abiecerim & temeritatem meam accusarim. quid enim facerem ubi latina versio, quæ hactenus publicata est quiduis potius, quam Auctoris mentem assequitur, ubi vel in singulis pene versibus offendere necesse erat, vel propter obscuritatem dictionis, vel propter vitium, ubi nullius litterati viri, nullius emendati codicis aderat auxilium? vicit tamē obstinati animi propositum, postque tot labores, tot difficultates exhaustas, & latinum librum, & emendatiorem reddidi, hosque illi annexui commentarios, in quibus & Auctoris verba quod interpretis munus est, declarare studeo, & illas quæstiones definire, quarum plurimæ iam pridem apud peripateticos, & Asclepiadarū filios agitatæ sunt. scio autē fortasse fore philosophos, qui me reprehendant. quòd cum peripateticæ familiæ præcipuum auctorem interpretandum susceperim, non tamen usque quaque hæream in Lycii dogmatis, sed aliquando ad Hippocratis scholam libenter transeam. quibus facile respondere possum, non eo me studio sequi medicos, ut mei muneris oblitus sim, sed illa libertate quæ philosophorum est propria, non abuti quidem, uti tamen in iis philosophiæ locis, in quibus modestè possum, & ingenuè. Nam cum multa sint in ea parte Naturalis scientiæ, quæ medicinæ dat principia, aut obscure à peripateticis tradita, aut non adeo exquisite, nescio quid vetat ex Galeni dogmatis, & ipsa veritate potius, illa aut clarius, aut accuratius explicare. ut enim multa rectissime nouerit Aristoteles diuini prorsus vir ingenii, reliquit tamē aliqua, quæ ab iis, qui in medicina successerunt, & exculta sunt diligenter & necessariis rationibus demonstrata. in his autem tuendi dogmatis causa contendere, & altercari, ut facit Auerrhoys aut animi contumacis est, aut in ipsa seruitute miseri. atq; hæc philosophis dicta sint. Nam si medici pro se velint omnia, iis dicam meminerint primum me peripateticum interpretem. deinde eius libertatis in re medica quam & in physicis opto, non oblitum. velim autem utrosque mihi beneuolos, habeo certè tui similes, qui cum Hippocraticus sit ἰατρὸς, *illos, qui ad istā & intelligēdi, & docendi rationē aspirant, nō modo non negligis, sed inuitas. Inuitasti certè me sæpenumero, & cum te Patauii audirē, & postquam in patriā redii. Quāobrem hanc mearū vigiliarū partē non exiguam tibi dedico, cui enim animus deuotus est, non possunt non dicata esse, quæ ab illo proficiscuntur officia. Nam cum tibi nihil non debeo, præsertim eruditionem omnem, ac litteras, ut ingratissimus profectò sim, si quæ in hac litteratorum solitudine, dum aliquid à medicinæ laboribus conceditur ocii, mecum mussito, si publicari digna sint, sub tuo nomine nō emittam. Tu verò pro tua summa humanitate hilariter accipe meum hoc maximæ in te obseruantiæ, & voluntatis testimonium, & si opus fuerit, commentarios, ut Auctoritate nominis illustras, ita sapientia, ac eruditione tuere, ac protege. Vale.*

DANIELIS FURLANI CRETENSIS IN LIBRUM DE INNATO SPIRITU ARISTOTELI ATTRIBUTUM COMMENTARIORUM præfatio.

ANTA fuit vel apud veteres medicos, vel philosophos de innato spiritu opinio, ut plerique eorum animam esse spiritum existimarint: nonnulli verò non animam sed eius præcipuum instrumentum, cui sit ignea & cœlestis origo, ut poeta cecinit. Siquidem cum ille sit, à quo omnes penè in animantibus edantur actiones, meritò nobiliorem quandam naturam & à corpore longe diuersam illum esse arbitrati sunt. nam ut à nutritione incipiamus, quę ab Aristotele tribuitur animæ, à Stoicis, quos Galenus, & tota medicorum schola sequitur, naturæ: illa sanè non fit nisi innato calore, ac spiritu agente

inalimentum, quod transmutati, apponi, & assimilari membro, quod alitur necesse est. ea verò actio, quæ animalium propria est, quæque hac de causa ζωτική, hoc est, vitalis est appellata, tota sine dubio innato spiritui refertur accepta Nam & cordis motus, & arteriarum dilatatio, constrictioq; non nisi à spiritu proficiscitur, cuius etiam reficiendi, & augendi causa tum motus ii fiunt in animali, tum etiam respiratio, quæ iis animantibus, quæ pulmonem habent spirandique vi prædita sunt, adeò necessaria est, vt sine illa ne minimum quidem possint viuere. iam verò motus omnis, qui voluntate fit & προαιρετικὸς appellatur, à spiritu fit in neruos à cerebro vel à corde, vt putant peripatetici, deriuato. Sensus autem tam communis quàm cuiusque sensorii peculiaris ac proprius, quod agit, & eam exercet facultatem, quæ κριτικὴ dicitur, à spiritu habet sine dubio. Nam nobiliores illæ animæ actiones, quibus & componit, & diuidit, & ab aliis alia ratiocinando colligit, vniuersaliaque à sensibilibus ablata contemplatur; etsi nunquam à spiritu, tanquam rationalis animæ instrumento fieri ab Aristotele traditum sit, non tamen etiam negatum vsquam. Plato certè cum triplicem animam esse statuerit, singulas eius partes aliquo instrumento se se prodere obscurè quidem significauit, non tamen adeò quin nequeat eius sententia facilè colligi. Nam tria illa vehicula animæ, cæleste, aereum, atque terrenum apud Platonicos decantata, non nisi spiritum significant, qui triplex & ille cum sit, quatenus tribus animæ partibus, siue facultatibus famulatur, triplici etiam donatus est nomine. Nā qui naturæ siue nutrientis animæ actionib. obeūdis inseruit, Naturalis à medicis appellatus est: quē tamen Galenus dubie affirmat, non quod non sit, verum quod calorē illū, qui coquit, alterat, transmutat, vix dignum existimat spiritus nomine, quod scilicet in crassiuscula materia sit, neq; manifesto appareat. ille vero, qui in corde residet, à medicis vitalis ideo dicitur, non quòd in eo solo vita consistat, sed quod præcipue. animalem autē sine ψυχικὸν ad sensum, motū, memoriam; imagines è sensibilibus excipiendas, ratiocinandum, intelligendum accommodant, quem ideò nobiliori appellatione dignantur, quod rationalis facultatis instrumentum sit, quæ sola animæ nomen mereatur magis quàm aliæ facultates atque ita spiritum diuidunt, & nominant medicorum filii. Aristoteles pluribus locis connatum, & innatum spiritum nominat, cuius naturam atque præstantiam præsertim explicat libro secundo de ortu animalium cap 3. Siquidem in semine vim inesse viuificam, quæ semen fouet, ac vegetat, quod calidum innatum dicitur. hoc autem neque ignem esse, neque vim aliam huiusmodi, sed spiritum in semine, & spumoso illo corpore comprehensum naturamque in spiritu insitam, quæ stellarum elemēto proportione respondeat. Siquidem cum ex quatuor elementis omnia constent animata corpora, mistionis autem vim omnem à cœlo habeant elementa; diuino illo cælestique calore in mixtis corporibus perfuso prout magis minusve ea corpora participant, ita nobilius ignobiliusve (vt ita dicam) animantur. participant igitur animalia præsertim omnia calore hoc, qui alius est ab elementorum calore, qui cum aliis qualitatibus permiscetur, atque confunditur. Sed quòd in aliis magis, minus in aliis existit, fit vt diuersæ variæque animalium species oriantur, ex iisque aliæ præstantiores, inferiores, & ignobiliores aliæ. fit autem hoc à diuini illius cælestisque caloris inæqualiter suscepta vi, vnde illa varietas in animantibus, & tota naturarum latitudo multiplex. Hominis autem vt præcipua natura est, ad diuinitatemque accedit proximè propter animi mentisque præstantiam, ita calore spirituque suæ naturæ accommodato donata est, vt esset diuinæ animæ diuinum etiam instrumentum, hoc enim instrumento hominis anima sua obit munera, neque pene agit quidquam sine hoc. talis igitur spiritus est, siue calor qui in seminis spumoso illo corpore insitus format conceptum, formatum fouet, alit, auget, animat, producit, productum autem ac genitum alit & auget, inuitaque actionum omnium obit munera. de quo quidem antequam ad opus propositum aggrediar, cum mihi aliquid præfandum sit, duo præsertim declarare videtur, necessarium, naturam scilicet eius & essentiam, & an idem sit spiritus & innatum calidum. video enim id à plurimis iam pridem fuisse in dubium reuocatum. atque natura quidem eius potestate (vt ita dicam) aliquo modo videtur explicata. paulo tamen accuratius & magis particulatim explananda est. est itaque spiritus substantia calida animalibus in corde insita, ab eoque reliquis corporis partibus communicata tum à prima ortus origine, tum continuè durante vita, vt omnes actiones, quibus vita regitur, rite fiant. hæc vera nisi fallor est innati spiritus definitio, ex Aristotelis & Galeni desumpta fontibus, quam longiorem attulimus, ne quid esset, quod in ea omissum aut neglectum videretur. ac primo substantiam esse spiritum vel inde manifestum est, quod neque qualitas esse queat, neque ex prædicamentis aliud. Nam & accidentibus subiacet, quod substantiæ proprium est, & mutationibus perpessionibusque afficitur, vnde etiam est contrariorum capax, quando in contraria & à contrariis mutationes. Calida verò substantia est, si quidem ille totius caloris sedes, & vehiculum. vita enim animalis non nisi calore consistit, quo abeunte succedit mors. quamobrem animalia dum viuunt, calida sunt, mortua vero frigida permanent, vt verbis vtar Aristotelis ex libro de Iuuentute ac Senio. pendet igitur à calore vita, neque potest vel minimum sine illo per se consistere. adde primam spiritus originem in genitali semine superius consideratam. est enim in spumoso seminis corpore insitus, & conclusus spiritus calor, quo agente, & conceptio fit, & formatio animalis. atque de caliditate quidem spiritus non amplius dicendum est. Cum & philosophiæ, & medicinæ scriptoribus confessum id sit, & exploratum: quærendum potius an calida substantia sit simpliciter spiritus, an humida, an sicca. quæ inquisitio cum physicos aliquo modo videatur egredi limites, non iniucunda tamen est medicinæ studiosis. Nonnulli spiritum siccum & calidum existimant, eo quod cum tenuissimus sit, & feruidus, non potest non esse ab omni humiditate alienus. quamobrem non semel à Platone πῦρ idest ignis vocatur,

& ab

& ab Hippoctate siue Polybo libro de carnibus, & libro primo de viuendi tatione. accedit quod cũ ab aere per inspirationem, & transpirationem reficiatur, aer autem humidus sit natura, videtur proptetea consequi spiritum innatum siccum esse, si aeris humiditate reficitur, & temperatur. adhæc eius, vt ita dicam, pabulum, atque fomes humidum est, quod vsque ad animantis interitum absumit, & pascitur: sequitur igitur non alia tatione id facere, quam quòd cum caliditate siccitatem habet coniunctam. pro his rationibus videntur nonnulla Aristotelis Galenique loca cõmode facere. eius libro de Iuuentute, & libro de spiratione, huius verò libro, quo de spirationis vsu disputat. quibus locis spirationis vsum calorisque effecta declarantes ignis vtuntur similitudine, cui adeo necessariũ est & pabulum, & aeris ventilatio, vt sine iis facile tabefiat, & extinguatur. ita possit aliquis colligere spiritum igneum non esse posse nisi siccum, præsertim quod nonnullæ actiones aut malè aut minimè fierent nisi cum calore esset illi coniuncta siccitas. tales sunt actiones nobiliores sensuum, phantasiæ, intellectus, quæ vt ritè fiant, siccum exigunt potius spiritum quàm humidum. Hæc qui non perpenderit accurate probabiliter colligere videbitur, non autem vere aut necessario. id quod vt via & ratione ostendamus, ad ea breuiter recurrendum est, quæ modo ex Aristotele afferebamus, initio scilicet conceptionis animalis in semine spiritum calidum existere, cuius actione, & opera formetur animal, formatũ autem, & genitũ viuat, eoque vsque perduret, donec absumpto humido, quo sustinetur, fatiscat & pereat, modo aũt spirituosa illa substãtia, quę existit in semine, humida sine dubio est, talisque manifesto est non modo in conceptu, verũ etiam in recens natis, & omnino in primæ animalium omnium ætatis curriculo. adde his opera manifesta, quæ humiditatem certissime arguunt, coctionem alimentorum, nutritionem, incrementum. quibus rationibus si accedat non semel repetita Galeni disputatio ac præsertim in primo commen. in Hippocratis Aphorismos & in 2. de temperamentis, manifesto concludemus spiritum innatum esse calidum, & humidum. hinc est quod quæ augentur corpora plurimum huiusce spiritus habere scripsit Hippocrates, Galenus verò substantiam hanc sæpenumero vocat aeream, frequenter etiam ἀτμώδη & ὑγρὰν prædicat, hoc est vaporosam & humidam. verum quoniam sunt, qui de innato calido hæc intelligunt, nõ de spiritu, de quo agimus in præsentia, perfecta huiusce quæstionis declaratio ad eũ locũ differenda est, quo disputare proposuimus sit ne idem, innatum calidum, & innatus spiritus. Hæc cum ita sint, quæ superius aduersari videbantur huic sententiæ, breuiter diluenda sunt. ac primum etsi spiritus tenuissimus est, non ideo tamen non humidus. Nam & aerem nihil vetat ab omni permistione vacuum saltem mente & cogitatione comprehendere: tamen hic inter humida corpora primum locum obtinet. nihil igitur facit tenuitas ad siccitatis probationem: spiritum autem calidum per se se fatemur, negamus feruidum, nisi accensione aliqua immutatum, sic autem merito & igneus appellabitur. πῦρ autem idest ignis vocatur à Platone, & Hippocrate, non quod vrat, aut iis omnino qualitatibus præditus sit, quibus ignis noster, quem διακονικὸν appellamus; sed & quod ab igne illo cælesti, cuius proprium est gignere, & fouere promanat, & quod ignis etiam nostri naturam referat in alimentis decoquendis & transmutandis, neque aliter eget ventilatione, ac pabulo quam ignis, cui si alterũ desit, tabefiat, & extinguatur necesse est. hoc idem Aristoteles Galenusque respexerũt in iis locis, quos modo adducebamus, ex quorum firmissimis dogmatis positum est, innatum spiritum non nisi humidum esse per se. quod confirmat & Auerroys secundo collectaneorum cap. 20. Verum quod obiicitur de respiratione, quæ attracti aeris frigiditate, & humiditate calorem, siue spiritum innatum reficit, etiamsi concedamus non modo frigiditate, verumetiam humiditate reficere, & recreare, non tamen ideo consequitur spiritum esse sicciori natura præditum Nam si iuuat aeris humiditas, iuuat ideo quod spiritus à crebro fuliginum accessu siccitatem aliquam comparat, quàm emendat ingressi aeris humiditas, & subinde facta expiratio. at verò pabulum & fomes innati spiritus sua ipsius est humiditas, quæ sine dubio continuè absumitur, donec arescat animal & moriatur. quamobrem cum natura sua spiritus humidus sit, ætatum tamen mutationibus non semper idem. nam prima puerorum ætate humidior est, in ætate florentibus & iis, quos græcè dicimus ἀκμάζοντας, siccior. in senibus cepit iam & calorem exuere, & ad frigus aliquo modo inclinare. quæ tamen non faciunt vt absolutè & per sese non sit aereus vaporosusque ac propterea humidus. quod libro secundo de generatione animalium cap. 6. manifestò docet Aristoteles, πνεῦμα δὲ ὑπάρχειν ἀναγκαῖον ὅτι ὑγρὸν καὶ θερμὸν τοῦ μὲν ποιοῦντος, τοῦ δὲ πάσχοντος, hoc est spiritum autem esse necesse est, quod humidum & calidum agente altero, altero patiente. quod autem ad actiones pertinet, quas obit in animante, negandum non est, nobiliores actiones à puriori, & sicciori fieri spiritu. qualis ille præsertim est, quem & animalem vocat Galenus, & in cerebri plexu illo arteriarum admirando elaboratum docet in cerebri ventriculis residere. in quibus & nobilior mentis phantasiæque exercetur actio, & à quibus ad neruos emanat sentiendi mouendique vis. non ideo tamen dicendum sua illum natura, & sine adhibita collatione siccum esse simpliciter. neque quidquam vetat talem esse natura spiritum, non tamen in omnibus animalis partibus omninò similem, sed his aut illis actionibus edendis accommodatum, & aptum. quod & Galenus tradit quinto libro simpl. medic. cap. 5. καὶ μὴν καὶ περιέχεσθαι μὲν ἐν ἅπασι τοῖς τοῦ ζώου μέλεσι τοῦτο τὸ πνεῦμα φαμὲν, οὐχὶ ὅμοιον δὲ εἶναι πανταχοῦ, hoc est, & sanè in omnibus animalis membris hunc spiritum contineri dicimus, non tamen vbique similem esse. verum quoniam de hac spiritus dissimilitudine ex Hippocratis & Galeni placitis dicemus nonnulla paulò post non omninò tamen aliena à peripateticis sententiis, quibus explicandis incũbimus, veniendum est ad reliqua, quæ in definiendo spiritu paulò ante ponebamus. dictum est autẽ illum in corde insitum ab eo ad reliquas corporis partes communicari. quod vt apertius compro-

berur, scire oportet, cor illud esse, quod quemadmodum in animalis formatione primum est, ita etiam prima sedes est animæ. dubium autem non est, quin vbi anima est, ibi etiam insit instrumentum. non sum ignarus in libro de formatione fœtus, & libro de semine, & in libris de Platonis & Hippocratis Dogmatis, Galenum summo studio contendere ad probandum, iecur in formatione viscerum primum esse. verum quoniam aliò properamus, de his Galeni & Aristotelis controuersiis nihil in præsentia dicere opus est: cum mihi id præsertim statutum sit, quoad per me fieri potest concordes eos non inuitos reddere. in controuersiis autem, quæ manifestò contrariæ sunt aut parum aut nihil dicere. dicamus igitur, quod à nemine dubitatum est totius caloris focum esse cor id est spiritus ipsius sedem & fontem, à quo per arterias ad vniuersum corpus distribuitur. Nam reliqua membra etsi insito calore sint prædita, tamen nunquam non habent affluentem cordis spiritū. Nam illa à prima formatione ex quatuor elementis composita cælestis illius spiritus & caloris tantum fortita sunt, quantum satis est ad ea animanda, hoc est reddenda ad animæ susceptionem accōmoda eiusque apta instrumenta. est enim anima corporis naturalis & instrumentalis Entelechia. Verum quoniam in corde spiritus est fons, non possunt commodè suam actionem obire partes, nisi spiritus copia continuè suppetat à corde, propter quem fit vt cūctæ sint in officio, operamque suam commode præstent. quod igitur alimentum partes trahunt, retinent, alterant, assimilant, quod sentiunt instrumenta sensuum, quod mouentur membra motui destinata, postremò quod viuunt maxima ex parte, habent à spiritu, qui à corde aut statim mittitur, aut per media. an iecur primum sit conficiendi sanguinis instrumentum facultatemque nutrientem partibus præstet, in præsentia non disquiro; aio tamen iecur etiam spiritu illo, qui à corde fluit non minimum indigere. quæ cum ita sint, abunde videor explicasse, quod primo loco positum est. sequitur, vt videamus, sit ne idem natiuus calor, & spiritus, quod à multis barbaris medicinæ scriptoribus frequenter dubitatum est. ac primum si Aristotelem consulamus temeraria videbitur quæstio. is enim manifestò eundem & spiritum appellat, & calidum. quod cum non vno loco dicere videatur, satis tamen sit locus ex libro secundo de Ortu Animalium cap. 3. πάντων μὲν γὰρ ἐν τῷ σπέρματι φύσις ἐνυπάρχει, ὅπερ ποιεῖ γόνιμα εἶναι τὰ σπέρματα, τὸ καλούμενον θερμόν. τοῦτο δ' οὐ πῦρ οὐδὲ τοιαύτη δύναμίς ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι, καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα καὶ ἡ ἐν τῷ πνεύματι φύσις ἀνάλογος οὖσα τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ, hoc est, omnium enim in semine inest, quod semina fœcunda reddit calidum appellatum. hoc autem neque ignis est, neque huiusmodi facultas, sed spiritus, qui in semine continetur, & in spumoso corpore, & quæ in spiritu natura est proportionem habēs ad elementum stellarum. Hic Aristoteles calidum innatum spiritum vocat manifesto. in verbis autem his notanda sunt τὸ ἐνυπάρχειν inesse, quo verbo innatum & insitum calidū significat. deinde τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον. ἐμπεριλαμβάνεται scilicet hoc est continetur & comprehenditur spiritus, vt qui insitus, & innatus est. postremo καὶ ἡ ἐν τῷ πνεύματι φύσις. Spiritus enim natura eius forma est, ea nempe quæ fouet atque viuificat, siue calor sit, siue quæ calore efficit. eadem sententia Hippocratis est, eadem etiam Galeni, quam libro quinto simplicium disertissimè declarauit, latè etiam primo commentario in Aphorismos. vnde tamen obiicietur fortasse scrupulus, quòd spiritus aerea substantia sit, caloris autem natiui substantia non modo aeream, verumetiam aqueam vocat Galenus, qui sanè facile tolletur è medio, si quis cōsideret ὑδατώδη, hoc est aqueam spiritus substantiā à Galeno dici, non quòd aqua sit, sed quòd humida, & vaporosa. adde de innato calido ibi verba fieri in prima ætate, & in ipso semine, quib. temporibus vaporis, & humidi, & aqueæ (vt ita dicā) naturæ plurimū obtinet. vaporem.n. vt qui ex aqua fit, & in aquam facilè cōmmutatur, nemo non dicat iure aqueum; non tamen ideo aqua est, aut liquidus, qualis aqua. tale igitur est innatum calidum hoc est innati caloris subiectum, quod spiritum etiā dicimus. neq; audiendi sunt Iudæi medici Halys, & Isacius, qui ineptissimis rationib. diuersum esse innatum calorē à spiritu cōmenti sunt. vix etiā ferendus Petrus Aponensis, qui adhibitis distinctionib. aliqua ratione eundem esse, non tamen absolutè cōtendit. Caloris.n. vel à prima fœtus cōceptione materia spiritus est, aerea scil. substantia, quę totius vitæ moderatrix est. hæc momento temporis à corde, vbi sedem habet, emanās vniuerso corpori impartitur. itaq; nullibi nō adest, nullibi nō agit. atq; optimè diuinus Auctor Hippocrates totā hominis naturam partitus est, εἰς τὰ συνέχοντα, τὰ συνεχόμενα καὶ τὰ ἐνορμῶντα, hoc est in ea quæ continent, ea quæ continentur, & quæ effluunt. nempe ἐνορμῶντα vocat spiritum, qui tenuitate sua vbique adest, & à corde tanquam à fonte vndiquaque influit, vt nulla animalis pars eius fotu atque calore non participet. sunt verò τὰ συνέχοντα solidæ substantiæ, quibus continentur humores, quos vocant συνεχόμενα. præter hæc in animalium natura nihil aliud facile reperias. quæ cum ita sint, statutum & probatum erit eundem esse spiritum & innatum calidum. calorem autem innatum si dicimus, non simplicem qualitatem intelligimus, sed per illam & substantiam, in qua inest. alioquin propriè qualitas est spiritus siue illius substantiæ, quæ & calidum innatum appellatur. quoniam autem ex Galeno dictum est superius in animato corpore non vbique similem esse spiritum, reliquum est, vt id etiam declaremus. scio enim multos fore, qui dubitabunt, quomodo fieri potest, vt idem spiritus non æque se in omnibus corporis partibus habeat, ac primum penendum est spiritum in corde tanquam in propria sede esse insitum. indeque per arterias in vniuersum corpus fluere. quoniam verò neque sanguis, neque spiritus possunt semper præsto esse ad animalis vitam sustinendam, nisi etiam continuè suppetat materia, quę iis gignendis ac reparandis apta sit, necesse est alimentis vescatur animal, siquidem perenni transpiratione multum substantiæ deperditur, quam reparare oportet ac restituere. Hæc illa est reparatio, quæ dicitur nutritio, quæ quidem

vt

vt de accretione demonstrauit Aristoteles, secundum formam fit, quando materia non semper eadē quippè fluxa, & facilè labilis, cuius apparatus siue in corde primū & per se fiat, siue sanguis in iecore, in corde verò spiritus, & ille sanguis, qui vnà cum spiritu per arterias defertur ad corpus: non potest nisi ab innato illo spiritu fieri, qui & ipse continua nutritione reparatus ad exequenda opera vegetior est. in iecore siue absoluta fiat sanguinis coctio, siue non omnino perficiatur, spiritus insit necesse est, quem naturalem alicubi Galenus vocat. ille cum substantiā ac formā idem sit, atque is, qui in corde est, imo ab illo fonte deductus, non tamen qualitatibus omnino similis: Nam neque adeo calidus, neque tenuis ac purus est, at eiusmodi vt eius succi, qui à ventriculo, & intestinis trahitur, transmutationi sit aptissimus. quamobrem etiam humidior, & vaporosior est, vt ita dicam: calidus autem lōgè minus quam in ipso fonte. alitur is & reparatur ex sanguine, cuius euapotatio vt Galenus loquitur, spiritus fit. atque in iecore quidem non adeò elaborata inest hęc euaporatio. in corde vero vbi ipse focus caloris & spiritus est longè tenuior, calidior, ac purior. vnde etiam sanguis, qui à sinistro cordis ventre in arterias illabitur, spiritu plenus est, & valde tenuis, quem Plato in Timæo σφοδρῶς περιφέρεσθαι, hoc est impetu ac vehementer circumferri dicit. vitalis appellatur hic spiritus, qui à corde per arterias cum sanguine delatus totius vitæ arbiter est. hic & contractionis & distensionis arteriarum & cordis est auctor, & animæ in omni functione instrumentum. Hippocrates libro de corde vocat καθαρὸν ἢ φωτοειδῆ οὐσίαν γεγονυῖαν ἐκ τῆς διακρίσεως τοῦ αἵματος. hoc est puram & luminosam substantiam ex sanguinis separatione genitam. quemadmodum autem vitalis spiritus in corde residet, ac per arterias calorem corpori impartitur, ita in cerebrum influens accuratiorique opera attenuatus ibi, atque cōcoctus ψυχικὸς appellatur, id est animalis. animam illum esse multi existimarunt: in qua sententia dubius aliquando fuit Galenus. anima tamen non est, sed animæ præcipuum instrumentum: hic enim per neruos & sensum & motum dat animali, præterea functionum omnium principalium auctor est. elaboratur autem in plexu illo arteriarum, cuius summum artificium atque structurā non semel admiratus est Galenus in libris de Dogmatis Hippocratis, & Platonis, & in libris de vsu partium, indeque ad cerebri ventriculos illapsus sedem illam obtinet, actionesque exercet intelligendi, imaginandi, ratiocinandi. his ita declaratis manifestum est, spiritus quidem sedem esse cor, in quo etiam anima est, inde tamen cùm vniuerso corpori communicati, tùm iecori ad nutritionem. cerebro verò ad actiones nobiliores obeundas. quamobrem non est, quod aut spiritum diuidamus aut animam nisi adhibito iudicio & re accuratius intellecta. cùm enim triplex videatur spiritus, vnus tamen est, sed pro actionum, quas obit necessitate varius, atque non omnino similis. eo modo, quo anima etsi vna sit in corde, actiones tamen non ibi exercet omnes, sed & cerebrum & iecur adhibet in consortium. quæ duo membra Galenus principalia quidem frequentet vocat, sunt tamen à corde proxima in ipso vitæ principatu. nemini verò mirū sit, quod pro actionum necessitate varium & non vbique similem diximus spiritum existere. Nam & sanguis cum idem forma sit, non vbique tamen similis est. siquidem alio sanguine nutritur pulmo, alio lien, renes alio. neque humorum cæterorum variam commistionem causetur aliquis. satis enim est sanguinem esse non tamen sui vbique similem. itidem ne dicat aliquis, posse id esse in sanguine, qui alimentum est, non in spiritu, qui est actionum animæ instrumētum. Nam quemadmodum pro partis natura aptum adhibet alimentum anima, ita pro actionum natura spiritu vtitur apposito, qui cum tripliciter, vt diximus, dissimilis sit, triplex ideo iudicatur à medicis, quamquam illum, qui nutritioni seruit, spiritum non vocat, sed simpliciter natiuum calidum, duos verò alios, vitalem & animalem. atque hæc habuimus de natura spiritus dicere antequam librum de spiritu explicandum aggrederemur. facile enim intelligitur intellecta eius natura, de quo agitur, & à quo libri titulus positus est. Nunc ad librum propius accedam.

Liber autem Aristoteli quidem adscribitur, verùm si quis alius eius philosophi liber, maximè videtur dubius. Nam primùm veteres peripatetici non videntur eius vnquam meminisse, præterea stylo videtur esse diuersus ab Aristotelico. docendi verò genus perplexum est, atque Aristoteleo concisius: addo etiam minus accuratum. non defuerunt tamen viri doctissimi, qui Aristotelicum agnouerunt. inter eos autem Iulius Cæsar Scaliger vir, & ingenio, & doctrina præstantissimus. non desunt etiam, qui summo studio contendunt Aristotelis non esse, sed Stratonis Lampsaceni Theophrasti discipuli, inter cuius opera librum annumerat de spiritu Diogenes Laertius, quemadmodum & librum de coloribus. quorum opinio cum hoc præcipuè nitatur Diogenis testimonio, vel eo videtur facilè redargui, quod multi sunt Aristotelis libri sine controuersia, quorum nulla apud Diogenem extat mentio. præterea videmus etiam à Diogenis catalogo totum de libris Aristotelicis pendere iudicium: ille quidem libri meminit περὶ πνευμάτων inscripti, quæ vox sine dubio corrupta est, legi enim debet περὶ πνεύματος. quemadmodum vbi φυσικῆς ἀκροάσεως libros octo numerat pro φυσικῆς. quamobrem cum aliqua sint, quæ me ancipitem reddant de huius operis auctore, non desunt tamen, quæ penè persuadent Aristotelis ipsius esse. ac primum Galenus vir si quis alius doctissimus, & ad ea tempora proximus, quibus vigebant veteres peripatetici, quotū poterat iudicium, & consensum optimè nosse: ille in quinto libro quinto de simplicium medicamentorum facultate librum hunc videtur innuere. de spiritu enim loquens testatur de hoc & Aristotelem scripsisse. scimus autem nullum extare librum, in quo de spiritu agat ex instituto, præter hunc. deinde libro de motu animalium de connato spiritu loquens Aristoteles hæc habet verba: πάντα δὲ φαίνεται τὰ ζῶα καὶ ἔχοντα πνεῦμα σύμφυτον, καὶ ἰσχύοντα τούτῳ. τίς μὲν οὖν ἡ σωτηρία τοῦ ἐμφύτου πνεύματος εἴρηται ἐν ἄλλοις. hoc est, videntur autem animalia omnia, & connatum habere spiritum, & per hunc

robur, quænam autem innati spiritus sit seruatio dictum est alibi. Quibus verbis sine dubio librum hunc significat, in quo hæc priuatim agitur quæstio accedit, quod magni facienda est dogmatum consensio. Nam liber hic ne latum quidem vnguem ab Aristotelicis recedit dogmatis eadem enim sententia de innati spiritus duratione, quæ & διαμονὴ & σωτηρία dicitur philosopho, est & in libro de spiratione. eadem in hoc libro, quæ in illo de respirationis causis; vt omittam alias, quarum si obiter fit mentio, eædem tamen sunt, atque in iis libris, in quibus studiosè declarantur. Hæ sunt rationes, quæ huius libri auctorem Aristotelem esse persuadent. verum quod initio dicebam styli diuersitas, & docendi genus vel ipso Aristotelico obscurius retardant animum ab assentiendo. præterea quod in hoc libro arterias nominat Auctor, quas nusquam alias in libris de animalibus aut de animalium affectibus ita vocauit Aristoteles. Cõmuni enim venatum appellat nomine, quemadmodum facit Hippocrates addunt nonnulli opus hoc Aristotele indignum esse, in quo amphora instituitur, & vrceus exit. initio enim quæstionem proponi de spiritu, & tamen ad ossa, neruos, semen, vsum, & differentias partium desinere. quę tamen ratio nihili facienda est. Nã si de iis agit, ideo agit, quòd spiritus & in ipso sit semine, & in motu partium, qui per neruos fit agente connato spiritu, vt est in libro de animalium motu. ex his igitur perspicuum est, esse quidem aliqua, quæ suspectum reddunt hunc librum, plura tamen & efficaciora, quæ inter Aristotelis libros reponendum probant. nisi fortè dicamus commentarium esse non syntagma, in quo annotasset Aristoteles aliqua, quæ fusius erat alibi tractaturus: neque compositum vt in publicum ederetur. quo iudicii genere de pluribus Hippocratis libris Galenus vtitur. ita quidem & perplexitatem excusabimus, & styli, quæ apparet diuersitatem. in his tamen suum vnicuique relinquo iudicium, satisque mihi fuerit ostendisse leuia esse, quæ suspectum reddunt, efficaciora, quæ probant Aristotelicum. nunc aliò transeamus.

Τίς ἡ τοῦ ἐμφύτου πνεύματος διαμονή, καὶ τίς ἡ αὔξησις. ὁρῶμεν γὰρ ὅτι πλέον καὶ ἰσχυρότερον γίνεται καὶ καθ' ἡλικίας μεταβολὴν, καὶ διάθεσιν σώματος.

Quænam est innati spiritus perduratio, quodve incrementum? videmus enim illum & maiorem, & fortiorem fieri, & ætatis mutatione, & affectione corporis.

Primis statim verbis Auctoris propositum aperitur. est enim illud de innati spiritus perduratione, & incremento. Nam etsi alia etiam quædam in hoc eodem libro tractentur, omnia tamen ab hac quæstione explicata proficiscuntur. porrò liber hic cùm naturalis philosophiæ non ignobilem partem explicet, inter eos libros reponendus est, in quibus animalium declarantur affectus (vocant eos vulgò parua naturalia) videtur autem post librum de spiratione ponendus esse. quandoquidem ita se habent spiritus, & spiratio, vt ea, quæ inter se conferuntur, quæ vulgò dicuntur relatiua. par autem erat vt post explicatam spirationem declaretur, non quidem natura spiritus: declarata enim illa abundè est in libris præsertim de generatione animalium: (quãquam & hic diligenter explicantur aliqua, quæ ad eius naturam exactius cognoscendam pertinent) sed perduratio & incrementum. dubitatum est enim à nonnullis an respiratio refrigerationi tantùm calidi natiui seruiat, an etiam nutritioni & incremento. eorum autem opinio, qui nutriri spiritum attracto per spirationem aere opinabantur, vt in libro de spiratione paucis refellitur, ita hic multis rationibus confutatur, totaque hæc quæstio subtiliter & accurate pertractatur. exordium autem libri auspicatur à quæstione interrogatione posita. & sanè solet etiam Aristoteles in exordiis, in quibus proponitur quæstio, aut vtramque responsionis partem ponere, aut si altera pars sine controuersia verior est, illam tantum. in principio octaui libri de naturali auscultatione, in quo ardua illa de motus æternitate proponitur quæstio, vtramque responsionis partem apponit. in hoc altera ponitur tantum, quæ omnibus in confesso est, quæque est etiam aliàs demonstrata. Theophrastus libro de lassitudine cœpit & ipse à quæstione, & tamen posuit etiam vtramque responsionem Galenus locum hunc in non absimili materia videtur imitatus, libro de vsu spirationis τίς ἡ τῆς ἀναπνοῆς χρεία, quinam vsus spirationis? & libro de vsu pulsuum, τίς ἡ χρεία τῶν σφυγμῶν; quinam vsus pulsuum est? atque διαμονὴν quidem vocat, quam nos durationem conuertimus, spiritus ipsius in vita seruationem ac perseuerantiam, quam in libro de Animalium motu vocauit σωτηρίαν, vt igitur durante animalis vita spiritus dicitur διαμένειν, hoc est perdurare, ita eius incolumitas, atque seruatio optimè διαμονὴ appellatur. & quæstio quidẽ est, quæ ratio sit, qua innatus spiritus perdurat: quæve ratio, qua crescit & augetur. duplex igitur. quãquã eadẽ ratio tã perdurationi quã accretioni satisfacit. in toto vitæ animantis curriculo spiritus innatus perdurat. vita enim ipsa si ad actiones referatur & mores bene dicitur διαγωγὴ. si ad illud, quod est, διαμονή. Nam donec innatus spiritus habeat, vnde alatur, maneatque humidum illud primigenium, quod innati caloris pabulum est, perdurat spiritus, & incolumis est, non alia ratione atque ignis, qui donec habeat pabulum humoris, non extinguitur. verum quoniam vt initio librorum de valetudine demonstrauit Galenus, continuè humidum exhalat, & absumitur, nisi etiam continuè reficiatur, optimè sibi natura consuluit nutritione, quæ reparat, quod deperditur, vt habeat naturalis calor humorem ad perdurandum. altera quæstio est de incremento, quod græcè dicimus αὔξησιν. quodnam scilicet innati spiritus sit incrementum. & quoniam prima quæstio dubia non est: nemo enim nescit, si viuere debet animal focum illum caloris, quo viuit, perdurare: idcirco nullam illi apposuit rationem. incrementum verò quoniam non cuiuis notum est, idcirco rationem addit. videmus enim inquit,

illum &

illum & copiosiorem, & fortiorem fieri, & ætatis mutatione, & affectione corporis. constar autem in incremento & magnitudinē adquiri, & robur. si igitur magnitudo & robur est, erit etiam incrementum. hæc tanquam nota per se ponuntur, & à communi consensione ratio sumitur. soletque Aristoteles propositionibus multis positis, rationes à communi sensu, & intelligentia sumere. quo verò loco nos copiosiorem vertimus, græcè πλέον est, idest plus. conuenit autem spititui, vt si propriè dicimus illum multum paucum, dicamus & plus illius & minus. eodem modo de innato calido loquens Hippocrates in Aphorismis dicit τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν. cæterum mutatione ætatis plus caloris innati fieri non temerè in confesso est. Nam quæ corpora augentur, qualia puerorum sunt in humano genere, pullorum & carulorum in brutis, plus habent spiritus & innati calidi, quàm eorum qui ætate florenti sunt. cuius rei argumentum est ciborum expedita coctio, corporis incrementum, imo prima illa è semine genitali generatio, in quo copiosam spiritus substantiam esse perspicuum est. quas rationes sequutus Hippocrates rara sententia pronunciauit plurimum calidi innati inesse pueris. dicendum itaque fuerit, Aristotelem non ignorasse, quod antea dixit Hippocrates, sed ad communem sensum respexisse. existimant enim omnes penè qui rerum naturam non exactè considerant, quo robustiora propter ætatem sunt corpora, eò etiam plus habere innati spiritus. Verùm id etiam facilè quis improbet. Nam si de spiritus incremento disputaturus est, sine dubio illud cum ætate fieri debet affirmare. neque enim causa quæritur rei, de qua, quod sit, non sit antea constitutum. dicendum potius τὸ πλέον καὶ ἰσχυρότερον simul esse. Nam in ætate florenti & iis, quos ἀκμάζοντας græcè dicimus, plus non est innati calidi, hoc est illius aëriæ spirituosæque substantiæ, sed plus roboris quod ad actiones & motus pertinet. vt enim in coctione ciborum in nutritione & corporis incremento validior sit spiritus in prima ætate: tamen quò magis ad vigorem tendit, eò plus acquirit roboris. nec ignotandum, quod Galenus dicit secundo de temperam. & commentario ptimo in Hippocratis Aphorismos, & libro aduersus Lycum de collatione calidi in substantia & qualitate. Nam substantiâ plus esse calidi in prima ætate, qualitate autem in vigore, quod scilicet huius ætatis calor acrior est, & magis igneus, cum primæ illius plus habeat vaporis, & humidi. & ramen quoniam hic de spiritu sermo est, hoc est de substantia sine qualitatis mentione distinctionem illam afferre non opus est. Cæterum non modo ætatis mutatione copiosiorem validioremque spititum affirmat fieri, verum etiam corporis affectione. vocat affectionem διάθεσιν, quam aliqui dispositionem. cuius latè patet significatio. quod ad rem nostram facit, sanitas affectio est, à qua actiones bene fiunt. cuius cùm ampla latitudo sit, in eaque tam ea corpora sint, quorum infirma quidem est valetudo, non ægrotant tamen, aut sensibili aliquo premuntur affectu: quàm ea, quæ optimè habent, & in ea sunt habitudine, quæ græcè dicitur εὐεξία: præterea quæ inter hæc media sunt, quorū vt dixi sanitatis latissimum est spaciū, & valde amplū. cum hæc itaquā ita se habeāt, quo magis valēt corpora, quò saniora sunt, affectioneque sunt robustiori, eò copiosiorem & robustiorem habent innatum spiritum. contrà verò quò infirmiora sunt, qualia sunt senum, eorum qui ab ægrotatione vires colligunt aliorumque multorum, qui sani quidem sunt, sed imbecilla natura, ac viribus, eò debiliorem & pauciorem habent spiritum. cum autem multa sunt, quæ sanitatem validam faciunt, tum præcipue exercitatio corporis, cuius vtilitates refert Galenus libro secundo de valetudine, membrorum soliditatem, innati caloris incrementum, expeditumq; spiritus motū. has autem vtilitates sequi alias, nempè mēbrorum robur & διαπνοὴν, alimenti tractionē validam à membris factā & coctionē expeditā & celerem, præterea nutritionem inculpabilem, in qua & mollescant, quæ dura sunt, & attenuentur, quæ crassa, meatusque corporis aperiantur, per quos excrementa educantur facilè. cum hæc ita sint, perspicuum corporis affectione robustiori saniorique adquisita, spiritus copiam & robur crescere. quod in corporibus, quæ cum antea non exercerentur, & erant tamen in ambitu sanitatis, deinde verò cœperunt exercitationibus incumbere, satis fuerit confirmasse.

Ἢ ὥς τ' ἄλλα μέρη προσγινομένου τινός; προσγίνεται δὲ ἡ τροφὴ τοῖς ἐμψύχοις. ὥστε ταύτην σκεπτέον ποία τε καὶ πόθεν.

An quemadmodum & cæteræ partes alicuius scilicet adpositione? adponitur autem animatis omnibus alimentum. quamobrem inspiciendum quale illud & vnde sit.

Responsio est ad propositam quæstionem de spititus innati auctione posita ἢ particula, qua frequentissimè in problematum sectionibus vtitur. spiritum si augetur non alia ratione augeri, quam cæteræ animalis partes soleant. demonstratum enim est libro primo de ortu, & interitu, & in secundo de Anima repetitum, accretionem fieri προσιόντος τινὸς, hoc est, accedente aliquo. nutritio quidem appositione alimēti assimilationisque fit. est tamen & vndiquaque corporis, quod augetur incrementū, quod in simplici nutritione nō est. quod ait προσγινομένου τινός. signate dicitur. Nā alimentū προσγίνεται, & adhærendo parti, quæ alitur, alit, & auget, alit quidē quatenus in substantiā, quæ nutritur, conuertitur, auget, quatenus in quandam substantiam. ita enim differunt ratione, nutritio & incrementum. in primo libro de ortu, & interitu eadem est vox in eadem re declaranda: οὕτω καὶ αὐξάνεται ἡ ὕλη τῆς σαρκὸς καὶ οὐχ οὕτω ἐν παντὶ προσγίνεται. conuertimus autem nos τὸ προσγίνεσθαι apponi, quod ita sumatur hoc loco, non exactius vt sumit Galenus τὴν πρόσφυσιν. Nam hanc præcadit appositio alimenti, quam vocat ille πρόσθεσιν. τὴν πρόσφυσιν autem sequitur ἡ ὁμοίωσις, idest, assimilatio. sumit igitur adpositionem & πρόσφυσιν pro eadem re, neque videtur

distinxisse vnquam, quod Galenus facit in libris de facultatibus Naturalibus, & pluribus aliis locis. atque in verbis quidem hæc animaduersione digna sunt. præterea notanda ratiocinatio. ea talis est. omnes animalium partes augentur alimenti appositione. spiritus animalis pars est. augetur igitur alimenti appositione. an spiritus animalis sit pars, non est in præsentia inquirendum pluribus. probatum enim est superius, illum esse animæ instrumentum, neque quidquam moliri animam sine illo in corporis œconomia. non est autem pars, quales sunt, aut quæ dicuntur similares, aut quæ dissimilares. nam si esset similaris, ex quatuor esset elementis compositus, & ex eo dissimilares constarent. vtrunque autem absurdum est. primum enim spiritus ex elementis non constat. est enim nobilior quædam substantia à genitali cælestis corporis vi in mistionem elementorum profecta. deinde dissimilares partes ex similaribus constant. quod ex iis compositis fiant, at spiritus quomodo, aut quibus cum componitur? adest enim vbique, neque vlla est corporis pars siue similaris siue dissimilaris, quam non foueat, & in officio contineat. est itaque pars nobiliori quodam modo, quod similaribus semper adsit & dissimilaribus præstet officium. neque quidquam vetat, si ex elementorum non constat qualitatibus. Nam & anima, quæ tamen & nobilior & diuinior est, spiritu, corporis animati pars dicitur, quippè quod ex anima constet, & corpore. alio tamen & illa modo, quatenus scilicet rei compositæ forma & materia dicuntur partes. atque huiuscemodi partes non potest quis nisi mente, & intelligentia comprehendere. partes verò, in quas totam animalis substantiam diuisit Hippocrates, vel ipso sensu licet cognoscere. sunt illæ quæ continent, quæ continentur, & quæ influunt. sic & spiritum aliquo modo possumus similarem partem accipere, quemadmodũ Auicenna & Auerrhoys intelligunt. non ideo tamen ignoranda est huiusce partis præstantia & à cæteris similaribus differentia. sunt & alia in natura spiritus innati, in quæ diligentius intendamus animum. Nam partibus similaribus augescentibus, augescunt etiam dissimilares. neque enim brachium augesceret, maiusve aut crassius fieret, nisi partes prius accrescerent, ex quib. constat, hoc est caro, ossa, nerui, arteriæ, venæ, adeps, reliqua omnia. his enim auctis in dissimilari parte manifesta apparet auctio. atqui in spiritu non idem fieri videtur, siquidẽ quæ augẽtur corpora plurimum habent innati calidi, & spiritus, vt bene adnotat Hippocrates. quo verò magis augentur, tantum abest, vt innati spiritus crescat substantia, vt imminui potius videatur. Nam quarto decimo ætatis anno quin corpora hominum accipiant incrementum, dubiũ non est. ex eo tamen tempore qualitas quidẽ spiritus vegetior esse, & acrior incipit. substantia vero etsi non adeo vt in vigore ætatis, videtur tamẽ & ipsa imminui potius quàm augeri. licet igitur manifestò videre, posse partes augescere sine spiritus incremento. quod si hæc ita sunt, ratio, quam à reliquarũ partium incremento sumit philosophus, infirma fortassè est in ipsa spiritus auctione confirmanda, nisi dicamus nõ id dicere, quod dum augetur spiritus, augentur & aliæ partes, sed quod eadem est augescendi spiritus, & reliquarum partium ratio. quod vt verum est, & ab ipso auctore hic dicitur; ita accuratius videndum est, an possit esse spiritus imminutio cum partiũ auctione. habet enim res primo aspectu, nescio quid absurdi & parum cõsentanei. sumitur ratio præsertim ab Hippocratica sententia, quę augentur plurimũ habere innati calidi siue spiritus. (iam enim idẽ esse probatum est) in qua animaduertendum quæ augentur corpora, intelligi donec ad vigorẽ perueniant, à quo non amplius fit auctio. quo tempore dici non potest augeri partes sine spiritus incremento. Nam in vigore siue statu ipso nulla partiũ vera fit auctio, quemadmodũ neque ipsius spiritus. collatio igitur fit à diuino illo sene augescentiũ corporum, & consistentium in vigore, non ipsorũ inter sese augescentiũ, dum in ipso incremento sunt. atque hæc quidem fatetur quilibet. nihil tamen prohibet eo modo, quo ille confert consistentibus augescentia corpora, & nos ipsa inter sese augescentia comparare. sic autem vel ex ipsa rei natura videtur facile colligi, quo propinquiora sunt ortui, & infantiæ, eo plus habere spirituosæ substantiæ & innati calidi: quo magis ad vigorem accedunt, eo minus decrescere itaque spiritum, quo propius ad vigorẽ acceditur. neque tamen interea non fieri partium augmentum. dicamus autem spiritum innatum in ipsis generationis principiis & primæ ætatis incunabulis auctũ quidem esse, propterea; maxima eo tempore fieri corporum incremẽta. procedente verò ætate humidæ illius, & halituosæ substantiæ paulatim aliquid imminui: quo vero magis imminuitur, eò magis & accretionẽ corporũ imminui, donec ad vigorẽ peruentũ sit. ab aucto igitur summo q; innato spiritu sequitur summa corporũ auctio, ab illo imminuto decretio, ab immnuto inquam manifesto & declinante in interitum. ab imminuto verò & (vt ita dicã) debilitato genitali illo spiritu, qui in puerili ætate est, ad vigorem tamen procedente, sequi non debet corporis imminutio, sed incrementum quidem, minus tamen. quò enim ad vigorem accedit proprius, eò minus fit in corporibus incremẽtum. quamobrem prima ætate maximè crescere videas corpora, adolescentia succedente crescere quidem, lõgè tamen minus: in iuuenture verò, quæ ante vigentem ætatem est omnium minimè. peracto verò vigore & cœpto iam humido illo, in quo calor innatus est, absumi & decrescere, sequitur manifesta corporis decretio, quæ senium appellatur. his declaratis, quod superius dicebatur, quò magis augentur corpora, tantum abesse, vt crescat innati spiritus substantia, vt potius videatur imminui: verum non est, si quod magis dictum est, pro maiori sumamus incremento, verum autem si pro maiori progressu temporis. sic autem minus minusque fieri incrementum dictum est, donec ad statum perueniatur. sequitur deinde. adponitur autem animatis omnibus alimentum, quæ particula superiorem confirmat magis. Nam si animata omnia alimenti appositione nutriuntur, animatorumque partes omnes, certum erit spiritus etiam nutritionem non nisi alimenti appositione fieri. ait autem, ani-

matis

matis, propterea quod nihil alitur, augeturve, quod ab intimo principio animæ non nutriatur augescatve: nutritioque animatis omnibus conuenit, non iis, quæ animæ sunt expertia. eadem de auctione ratio, quando vt dictum est, non differunt, nisi quod illa simplex, hæc cum quantitate. quæ cum ita sint, meritò quærendum esse ait, & quale alimentum & vnde sit. cum enim natura spiritus tenuis sit, & aeria, consentaneum videtur ea substantia reparari, quæ facilè in eius naturā commutetur. qualis igitur illa quærendum est. ad hæc quoniam dubium est, an à communi nutrimento portio ad spiritus nutritionem insumatur, an aliunde, non iniuria vnde illud sit accuratè considerandum est.

Δύο δὴ τρόποι δι' ὧν γίνεται, ἢ διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἢ διὰ τῆς κατὰ τὴν τῆς τροφῆς προσφορὰν πέψεως, καθάπερ τοῖς ἄλλοις. τούτων ἴσως οὐχ ἧττον ἂν δόξειεν ἢ διὰ τῆς τροφῆς. σῶμα γὰρ ὑπὸ σώματος τρέφεται, τὸ δὲ πνεῦμα σῶμα. τίς οὖν ὁ τρόπος, ἢ δῆλον ὡς ἐκ τῆς φλεβὸς ὁλκῇ τινι καὶ πέψει. τὸ γὰρ αἷμα ἡ ἐσχάτη τροφὴ καὶ ἡ αὐτὴ ἐστὶ πᾶσι.

Duo autem modi sunt, quibus fieri potest, aut respiratione, aut alimenti, quo animal vescitur, coctione, quemadmodum & aliis partibus fit. ex his autem non minus videbitur alimento. corpus enim nutritur à corpore. & spiritus corpus est. quis autem modus? an constat id fieri attractione ex vena, & coctione? sanguis enim extremum atque idem omnibus est alimentum.

Cum satis constet & nutriri & augeri spiritum, nō alia ratione, quàm aliæ corporis partes soleant, nutrimenti scilicet adiectione: meritò quærendum restat, qui modi sint, quibus alimentum apparatur, & adponitur. duo enim soli videntur esse posse, quorum alterū multi amplexati sunt, nonnulli alterum, plures autem vtrunque. Cum enim spiratione ducamus, reddamusque spiritū, non iniuria opinetur aliquis aere spiritum connutriri, cùm præsertim aeris substantia cognata sit spiritui, à quo ipse & qualitatibus, & essentia non multum distat. deinde cum alimento nutriantur cæteræ corporis partes, quod innato calore concoctum, atque per vniuersum corpus digestum, membris omnibus adponitur, & assimilatur, consentaneum videtur, quemadmodum aliis partibus alimentum, ita idem & spiritui nutriendo tribui. hos itaque modos proponit, alteroq; cōfirmato, alterum refutabit inferius. multis enim validisq; rationibus contendit non nisi alimēti portione, quæ à sanguine ipso educatur, nutriri spiritum. quam sententiam in libro etiam de spiratione secutus est. porrò autem cum tres de spiritus nutritione possint esse sententiæ, suos omnes habuerunt Auctores. Nam Erasistratus medicus, quem fortè & Praxagoras sequutus est, ab aere ambiente & nutriri, & fieri spiritum existimauit, cuius erat dogma à pluribus Erasistratiis approbatum, in arteriis non nisi spiritum contineri, quod libro huic argumento dicato reiicit Galenus. Aristoteles quem peripatetici sequuti sunt, ab alimento, quod in venis concoctum, & elaboratum halitum præstet spiritus nutritioni accommodum. Hippocrates verò, Plato, Galenus, rotaq; elegantiorum medicorum schola, ab alimento quidem nutriri ac reparari spiritum arbitrati sunt, esse enim spiritum sanguinis halitum, tamen ab aere etiam illum spiritum, qui in cerebri vētriculo residet animalisq; appellatur nutriri. ex his duobus dogmatis (Erasistratus enim manifestò fallitur) suo loco examinabimus, vtrum sit verius. modò enim in Auctoris verbis immorabimur, qui duobus modis propositis, philosophica (vt aiunt) modestia non minus ait posse spiritum nutriri alimento quàm aeris inspiratione. & tamen demonstrabit inferius non nisi illo modo posse fieri, cum autem legeretur τούτων ἴσως οὐχ ἧττον ἂν οὐχ οὕτω δόξειεν ἢ διὰ τῆς τροφῆς. emendauimus nos: οὐχ ἧττον ἂν δόξειεν ἢ διὰ τῆς τροφῆς. vix enim aliter posset stare sententia. fecimus id coniectura ducti, quando in mendosissimo codice, exemplariumque inopia non licet aliter. reddit deinde rationem. corpus enim ali à corpore, spiritum autem esse corpus, à corpore igitur nutriri. quæ ratio nō modo posteriorē modū, verùm & vtrunq; videtur respicere. Nam non modo alimentū corpus est, verùm etiam aer ipse, cuius spiratione posse ali dictum est spiritum. videatur itaque fortasse inepta ratio, nisi corpus hoc loco sumamus pro composito, mistove, non autem pro simplici corpore, quod animalium nutritione ineptum omnino iudicatum est, libro de sensu, imo etiam stirpium, libro sexto Theophrasti de plantarum causis. & profectò vt multæ sint corporis partes, quæ ad simplex aliquod corpus referantur aliquo modo, non ideo tamen simplici eas constare corpore, non semel contra Empedoclem demonstratum est. valebit itaque ratio sic intellecta. Sed statim exoritur dubitatio, quod spiritum elemento stellarum proportione dictum est respondere, elementum autem illud simplex est, nutrietur igitur alio simplici corpore: aere igitur potius, quam alimento. Soluitur tamen, si dicamus Aristotelem elemento stellarum comparare innatum spiritum, hoc est fontem illum, & focum innati caloris, cuius duratione viuit animal: non autem spiritum, qui in continua generatione est, quique vt facile exhalat, & inanitur, ita non difficile ab alimento restituitur. Nam etsi & hic spiritus est, propterea tamen est, quod à perenni illo primoque cordi primum insito manat, ac effluit. & alioquin non videtur absurdum esse, vt innatus calor ac spiritus concocto & elaborato alimento partem ad se nutriendum aptam conficiat, alimentumque inde si apparet, sine quo non potest in vita consistere. talis igitur est euaporatio illa sanguinis, ex qua spiritus substātia reparatur. Non enim potest animal aliter viuere, cum in continua fluxione sit; necesseque est

non aliunde, sed ex animali ipso accersi subsidium. modus tamen huius nutritionis incertus est, quem quærit interrogatione posita. respondet verò. an constat id fieri attractione ex vena & coctione? quæ verba concisa sunt, & perobscura. videtur tamen id velle arterias, in quibus spiritus est, halituosum illum spiritum, qui in venis est, per meatus, qui græcè dicuntur ἀναστομώσεις trahere dilatatione, tractum autem coquere, & elaborare, vt hoc sit ἡ ὁλκὴ καὶ πέψις. quod autem ait ἐκ τῆς φλεβὸς. non certam quandam significat venam, sed vniuersum illud vasorum genus, quod hoc nomine donatum est. inferius eodem modo arteriam appellat vnitatis numero omne illud vasorum genus, quod spiritum spirituosumque sanguinem continet. quod verò ait à vena spiritum in arteriam trahi: id manifestius declarandum est. Nam cùm in corde spiritus sedes ipsa sit, cur non de eo potius mentionem habuit: in eius enim sinistro præcipue ventriculo spiritus est elaboratio, ac coctio? an quod id notum erat, & exploratum, ibi scilicet calorem innatum residere, & quemadmodum sanguinis ita spiritus quoque officinam, & promptuarium cor esse, propterea que de spiritu, qui in arteriis continentur, tantum voluit meminisse: habent porrò arteriæ dilatandi constringendique vim à corde communicatam, quæ non ideo dilatantur, quod implentur spiritu, vt Erasistratus malè putauit, sed ideo vt impleantur, vt optimè demonstratum est à Galeno libro de sanguine in arteriis, cap. 6. & sexto de Platonis, & Hippocratis dognatis. cap. 7. trahunt autem à venis spiritum, qua habent ad eas anastomoses, & oscula, cùm maxima sit venarum, & arteriarum communicatio, non rationibus modo, verum & sensu experientiaque comprobata à Galeno tertio de Naturalibus facultatibus cap. 14. 15. & sexto de partium vsu cap. 16. Non modo autem à venis ipsis trahunt arteriæ, verum & à corde ipso præcipuè, à quo non aliter ad eas aliasque omnes emanat spiritus, quàm tractionis opera. ab aere vero ambiente, quæ sunt in extimis corporis partibus, de quo tamen quæstio est an aliquid conferat ad spiritus nutritionem. illud adnotandum Auctorem hoc loco fortasse innuere in arteriis spiritum tantum contineri. quod tamen minime suspicandum est, cum prius à Platone dictum sit in arteriis sanguinem illum contineri, qui impetu fertur, & motionis vehementia. nisi quis locum obiiciat ex libro tertio de Historia Animalium, capite decimo nono. πᾶν δὲ τὸ αἷμά ἐστιν ἐν ἀγγείῳ ἐν ταῖς καλουμέναις φλεψὶν, ἐν ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ πλὴν ἐν τῇ καρδίᾳ μόνον. hoc est, omnis sanguis in vase suo est, in venis inquam vocatis, nusquam verò alibi nisi in corde solo. quod & in tertio de Partibus Animalium confirmat clarius. qui locus interpretandus est, accepta latius venarum appellatione pro ipsis etiam arteriis. ita enim vbique solitos appellare veteres Hippocratis argumento testatur vbique Galenus. clare autem Aristoteles significat in arteriis sanguinem spirituosum esse libro eodem tertio de Historia his verbis: σφύζει δὲ τὸ αἷμα ἐν ταῖς φλεψὶν ἐν ἅπασι πάντη ἅμα τοῖς ζώοις, hoc est, pulsat autem in venis sanguis in omnibus simul vbique animantibus. non enim de aliis venis, verum hoc est, sed de iis, quæ pulsandi vim habent, quæque arteriæ vocatæ sunt. neque enim potuit Aristoteles aduersari sensui, cuius fidem maximi facit. quoniam autem (redeundũ enim ad Auctorem nostrum est) spiritum tractione halitus à sanguine, qui in venis est, nutriri dixit, rationem reddit, propterea quod cum sanguis vltimum alimentum sit, necesse est, quẽadmodum cæteræ partes ab eius substantia, ita etiam spiritum ab eius euaporatione refici. commune enim alimentum sanguis est, nihilque est membrorum aut partium in animali, quod eo aliquo modo non nutriatur. non modo autem commune, verum & vltimum alimentum vocatur vbique ab Aristotele, quod scilicet præter sanguinem, nullus alius sit alimenti apparatus propter nutritionem, quæ eius appositione, adhæsione, assimilationeque constat. sane etsi sanguis extremum reuera sit alimentum, potest tamen dici triplici illo significato, quod habet Hippocrates in libro de Alimento. τροφὴ δὲ τὸ τρέφον τοῦτο τροφὴ καὶ τὸ οἷον τροφὴ, καὶ τὸ μέλλον τροφὴ, hoc est, alimentum est, quod iam alit, & quod tanquam alimentum est, & quod aliturum. in venis enim contentus sanguis est, μέλλον τροφή. cum iam partibus nutriendis apponitur, & adhærescit, οἷον τροφή. cum assimilatur, & nutrit τροφὴ τρέφουσα. sic de alimento subtilius, & cogitauit, & scripsit Hippocrates.

Ὥσπερ οὖν καὶ εἰς τὸ ἀγγεῖον αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον λαμβάνει τροφὴν εἰς τὸ θερμὸν ἀργεῖ δὲ ἀὴρ τοῦ ἐνέργειαν ποιῶν τήν τε πεπτικὴν αὐτὸς αὑτῷ προσθεὶς αὔξει καὶ τρέφει. οὐδὲν γελοίως ἄτοπον αὐτὸ τε τοῦτο, ἀλλὰ γίνεσθαι τὸ πρῶτον ἐκ τῆς τροφῆς. καθαρώτερον γὰρ ὃ τῇ ψυχῇ συμφυὲς, εἰ μὴ καὶ τὴν ψυχὴν ὕστερον λέγει γίνεσθαι διακεινομένων τῶν σπερμάτων καὶ εἰς φύσιν ἰόντων.

Quemadmodum igitur in suum ipsius conceptaculum, ita & in illud, quod ab eo continetur, sumit alimentum in calidum scilicet innatum. mouet autem ipse aer coctionis auctor, sibique apponens ipsi, & ipsum alit, & auget. atque hoc fortasse absurdum non sit, sed ex alimento prima origine factum esse. purior enim esse videtur quippe animæ cognatus. nisi quis & animam posttemò fieri affirmet separatis seminibus, & ad generationem admotis.

Obscura sunt hæc atque perplexa non sine maxima macularum suspicione. interpretari tamen pro viribus tentabimus, ac fortasse aut assequemur Auctoris sententiam, aut alios ad eam intelligendam excitabimus. cum itaque maximè consentaneum esse dixisset, ex alimento nutriri spiritum, nutriendi verò modum attractionem esse, quam à venis spiritus faceret, qui in ar-

in arteriis continetur, attrahi verò sanguinem quippè extremum alimentum. modo rem explicat accuratius, docetque innatum spiritum quemadmodum alimentum trahit ad eas partes nutriendas, in quibus est, ita etiam ad sui ipsius nutritionem. mouere autem & agere spiritum ipsum, quippè qui alimentum attractum coquit, apponit & assimilat. hæc videtur esse sententia primorum verborum obscurissimè tamen expressa, & satis ambigue. Nam & de quo loquitur, non adeò clarũ est, siquidem & de sanguine, & de spiritu superius sermo est habitus. & si de spiritu loqui intelligamus, tamen videtur dicere spiritum alimentum sumere propter calidi nutritionem, non propter suam ipsius. postremò cum hactenus de spiritu loqueretur, quid attinebat omisso spiritu aerem coctionis nutritionisque auctorem facere? Cum præsertim si aere non nutritur spiritus aut esse aer aut dici nequeat, hæc sunt, quæ aut mendosum esse locũ arguũt, aut affectatæ cuiusdam obscuritatis Auctorẽ insimulant. examinãda sunt tamen singillatim omnia. ac primũ quod de spiritu sermo sit, de quo & superius quæstio proposita est, nõ est quod multis disputetur. cur aũt dicat; εἰς τὸ περιεχόμενον λαμβάνει τροφὴν εἰς τὸ θερμόν. cum satis esset dicere εἰς τὸ περιεχόμενον. hæc videtur reddi posse ratio, quod cùm innatum calidum trahere, coquere, nutrireque vere dicatur, sic autem spiritum & in arteriam alimentum sumere dixerit, & in id, quod in ea continetur: ne quis fortè aliud esse putet innatum calidum à spiritu, melioris intelligentiæ caussa addidit εἰς τὸ θερμόν. quando modo res vna sit, nihil refert duobus eam appellare nominibus: quamquàm alterum nomen substantiam respiciat, qualitatem alterum, qua illa efficit. eodem enim modo & lib. 2. de generatione animalium sine discrimine modo spiritus, modo calidum nominatur. aerem autẽ cur dixerit omninò dubius sum: nisi in hac vocum synonymia lusisse voluit. posse tamen aliquo modo dici aerem perspicuum est. Nam substantia tenuis aeriaque spiritus est, calida etiam & humida. nutriturque halituoso aerioque sanguine ab aeris natura non alieno, & quemadmodum similitudine proportioneq; naturę aer dicitur, ita possit etiam dici nutriri aere. atque ita verborum obscuritati satisfactum sit. nunc sententiam expendemus. spiritum ait in vas suum alimentum trahere; propterea quòd vis illa partibus insita trahendi, continendi, alterandiq; alimenti non nisi à calido innato spirituque proficiscitur. Notandum autem venas & arterias, quemadmodum sanguinem & spiritum deferunt ad alias partes nutriendas. ita & ipsas nutriri primum. quod faciunt & aliæ partes nobiliores, quæ nõ deferunt, sed apparant alimentum. ventriculus enim succo illo, qui χυλός græcè dicitur, chylusque ab omnibus nominatur, alitur, sanguine iecur. fortè & semine seminalia vasa. περιεχόμενον vocat spiritum, qui in arteriis continetur, quæ περιέχουσι sunt, aut vt vocat Hippocrates συνέχουσι. hæ dilatatæ à corde ac venis alimentum sumunt, quod & sibi & spiritui deferunt, delatumque illud spiritus concoquit. quodq; per illum faciunt partes aliæ, idem ille per se in se ipso. appositione enim assimilationeq; alimenti nutritur, & augetur. atque hoc de spiritus nutritione verum esse, consentaneumque rationi dicit Auctor. illud verò absurdum, quod ex alimento vel à prima ortus origine videtur genitus. sequitur autem id, propterea quod inde alimur, vnde orimur, vt sæpe Galenus demonstrauit. atqui primum factum spiritum ex sanguine, quo nutritur postea, sine dubio absurdum est. Nam quid sanguinem alimentumve concoxit antequam foret spiritus? dicat aliquis in semine spiritum esse, qui in animali à quo fluxit ex alimento constat. non negandum omninò id est. non tamen ignorandum fontem illum fœcunditatis in semine, in animali verò ipsius vitæ non esse ad alimentum referendum, cum cælestis ille calor sit, ab elementorumq; natura nõ minimum differat, proptereaq; animæ συμφυὴς iure dicitur, id est cognatus. Nam & Stoici non aliam esse putarunt animam quàm spiritum. Hippocrates autem libro sexto epidemiorum segmento quinto iis verbis clarè spiritum animam vocat. ἀνθρώπου ψυχὴ ἀεὶ φύεται ἄχρι θανάτου. Hominis anima semper oritur vsque ad mortem. non semel etiam Galenus dubitauit, an spiritus animæ substantia sit. Cùm igitur talis sit spiritus purissimus scilicet, atq; vt vocat Hippocrates libro de Corde φωτειδὴς, absurdum videatur ab alimento fieri. dicendum tamen est, non illum prima origine ab alimento fieri, sed cælestem esse, elementis quatuor longè præstantiorem, ex alimenti verò tenuiori parte, ac puriori seruari, atq; nutriri. quòd si semen ex alimento est, imo alimenti vltimi optimũ excrementũ, non tamẽ ideò, qui in eo est spiritus omninò ex alimento. natura enim & vis, quàm fœcunditatis focum & fontem iure dicimus, ab animali ad semen transiens primam illam refert, quàm habet originem, cælestem, & stellarum naturæ non absimilem proportione; quo autẽ modo id contingat abunde declarasse videor in præfatione. copiosè tamen & eleganter explicat Alexander Aphrodisiæus libro quæstio. naturalium 2. quæst. 3. ita videtur posse cõmodè responderi dubitationi, quæ nõ soluitur ab Auctore, imo magis videtur cõfirmari, quod dicat & animã fortasse in semine posterius fieri separatis seminibus, & ad generationẽ admotis: quæ tamẽ non dicit ex propria sententia. dubitatio enim, & quæ dicit de anima sine dubio vera non sunt. sed quod consueuit in Metaphysicis præsertim Aristot. facere, alibi etiã aliquando, vt ex aliorum dogmatis propositam dubitationẽ non dissoluat, hoc etiã facit hoc loco aut ille, aut quicunq; huius libri Auctor est. videtur aũt ad Anaxagoræ sententiam respexisse, qui separatione, & coniunctionẽ seminũ rerum ortũ, & mutationes fieri existimauit. aut fortè ad Democriti sententiam adludit, qui atomos vocabat rerum semina, ex iisque tenuissimis constare animam opinabatur. quam sententiam declarat Lucretius libro 3: de rerum Natura, ex cuius elegantissimis versibus paucula sunt hæc:

Ergo animam totam perparuis esse necesse est
Seminibus, nexam per venas, viscera, neruos. Et rursus:
Quare etiam atque etiam mentis naturam animaq;

Scilicet per quam pauxillis esse creatam
Seminibus, quoniam fugiens nihil ponderis aufert.

Quod verò ad animæ generationem pertinet, non est, quod in præsentia disputemus. adeundusque est Aristot. lib. 2. de generatione animalium, cap. 3. nihil enim modò dicendū est, nisi falsum nō esse posterius animā in homine fieri, sensitiuā sc. primùm, deinde intellectiuam; Nā θύραθεν hoc est extrinsecus illa aduenit. sensitiua enim ex materiæ potestate fit. εἰς φύσιν ἰόντων. ad generationem adnotis conuertimus non ineptè, vt opinor, quod hoc loco φύσις pro ipsa generatione sumitur ἀπὸ τοῦ φύεσθαι, quod est nasci ac generari. quod significatum inter alia declarabatur secundo libro de naturalibus principiis, & 5. Metaphysicorum.

Εἴτε περίττωμα πάσης τροφῆς ἐστί, ποῖα διαπέμπεται ἐκ τούτου. κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἐκπνοὴν οὐκ εὔλογον. ἀντιλαμβάνει γὰρ εὐθύς· λοιπὸν δὲ δηλονότι διὰ τῶν τῆς ἀρτηρίας πόρων. τὸ δὲ ἐκκρινόμενον ἤτοι λεπτότερον ἢ παχύτερον. ἀμφοτέρως δ' ἄτοπον εἰ τοῦτο πάντων ἔσται καθαρώτατον. εἰ δὲ παχύτερον, ἔσονταί τινες πόροι μείζους. εἰ δὲ μὴ ἄρα κατὰ τοὺς αὐτοὺς λαμβάνει καὶ ἐκπέμπει τοῦτο. αὕτη μὲν οὖν ἐκ τῆς τροφῆς αὔξησις καὶ διαμονὴ σχεδὸν τοιαύτη.

Verum si cuiusque alimenti excrementum est, qualia ex hoc excenuntur. Nam per expirationem consentaneum non est. confestim enim aer resumitur alius. restat igitur vt per arteriarū meatus. sed quod excernitur, aut est tenuius, aut crassius. vtroque antem modo absurdum est. Nam non potest esse tenuius, si spiritus omnium est purissimus, neque etiam crassius. nam erunt aliqui meatus maiores, cum tamen per eosdē sumat, & egerat. hæc igitur est ex alimēto spiritus accretio, talisq; permansio.

De nutritione spiritus ex alimento loquutus est hactenus. Nā & modum ostendit & loca in quibus spiritus alimenti coctione alitur. quoniam autem in omnis partis nutritione excrementum aliquod ab vtili alimento remanet, quod per conuenientia certaque loca facultas excernit, quæ ideo græcè dicitur ἐκκριτική: videtur etiam necessario sequi, vt si coctione alimenti nutritur spiritus excrementum aliquod remaneat. quærit igitur hoc loco, si illud excrementū est, per quā corporis partē educatur. & dilēmate quodam posito, cū neque per expirationē neque per arteriarum meatus excerni posse videatur, rem tanquam demonstratam relinquit, à spiritus scilicet nutritione nullum relinqui excrementum. omnis autem alimenti esse aliquod recrementum, tanquam rem notam proponit, à nemineque dubitatam. nam si singulas alimenti coctiones cogitemus, nullam sine excrementis inueniemus posse fieri; quarum & loca commoda vt excernantur, natura in animalium corporibus molita est. atque vt omittamus ventris coctionem, cuius excrementa nulli nō sunt cognita, in iecoris concoctione, quæ secunda dicitur, & bilem vtrāque & serum tanquam sanguinis purgamenta ad certa quædā loca trahi & excerni conspicimus. in tertia coctione, quæ partium est, apposito scilicet assimilatoque alimento, etsi non clare conspiciantur, non tamen obscure colligitur recrementa quædam esse, quę vt educta sanitatem animali præstant, ita retenta morborum sæpè causa sunt. ex iis Galenus vocat tenuia λιγνυώδη hoc est fuliginosa, quę fuliginum instar perspirantur per meatus corporis. Nam crassiora sordes sunt, quæ suprà corpus inhærescunt. si igitur hoc ita est, necessarium videtur, à sanguinis etiam illo halitu, quem ad sui nutritionem spiritum trahere dictum est, aliquid inutile ineptumque remanere, quod fuliginis instar aut per expirationem educatur, aut per transpirationem. atqui per expirationem fieri id non posse demonstrat, quoniam statim ἀντιλαμβάνει, hoc est educti spiritus loco alium resumit. nam si fieret expiratio, vt educatur excrementum, non inspiraretur statim alius aër. neq; enim esset necessitas statim alium subsequi, etsi necessarium sit simpliciter aerem attrahi ad innati caloris, & spiritus refrigerationem faciendam. confutatio itaque in eo videtur esse posita, quod statim expirationem subsequitur inspiratio. id quod arguere videtur educto & expirato calido aere, alio frigidiori opus esse ad innatum calidum refrigerandum. Nam educto excremento spiritus per expirationem vnde necessitas oritur inspirationis? si itaque recrementum spiritus per exspirationem non excernitur, non per aliā viam excernetur, quam per arteriarum meatus. Nam aut expirari oportet, aut transpirari. si illud non est, hoc igitur. atqui conuincere pergit hoc etiam esse non posse. Nam quod excernitur, aut crassius inquit est, aut tenuius ipso spiritu, cuius excrementum esse dicitur. neutro verò modo esse potest, igitur omninò non est. quod enim tenuius sit, videtur à ratione alienum: nihil enim in animali tenuius puriusq; spiritu, quod toties superius probatū est: erit itaque crassius. at si crassius est, aut per eosdem meatus excernitur, per quos arteriæ tractu spiritus à venis ingreditur, vt suprà ostensum est, aut per alios. atqui per eosdem excerni videatur absurdum. crassius enim cum sit, non habet meatus illos sibi peruios. ad hæc ea excrementum expelletur, qua sumitur alimentum, quod naturæ videtur omninò contrarium: cum nunquam visum sit eundem locum & excremento, & alimento esse destinatum. quo absurdo premit Aristoteles in libro de Respiratione eos, qui propter alimentū innati spiritus respirationem fieri existimabant. reliquū itaque est alios esse meatus, eosq; maiores propter excretionē recrementi, alios verò minores propter spiritus ingressū. at hoc etiā cōsentaneum esse nō videtur. Nā si dilatatione, quæ διαστολὴ gręce dicitur, sanguinis tenuissima pars ad spiritus nutritionem trahitur, qui fieri potest, vt maiores meatus non occupentur ingrediente vapore illo sanguinis, sed minores tantū? Nā si cribrū in aquā immittas, in quo & parua sint, & maiora foramina, quemadmodum aquam admittunt, ita si inde aufetatur, exeunti dant locum omnia.

nisi

nisi quis dicat in animalis instrumentalibus partibus idem non esse, cùm possit esse diuersa foraminum constructio tum eorum, per quæ alimentum sumitur, tum eorum, per quæ egeritur excrementum. at ne id quidem verùm esse potest. siquidem si mortuo animali extractam dissectamq; ad ignem aut solis lumen arteriam inspiciamus, eiusque paruula sensumque penè fugientia foramina, nulla aliis maiora comperiemus. quæ cum ita sint, cum fieri non posse demonstratum sit, vt aut expiretur excrementum alimenti spiritus, aut transpiratione emittatur, sequitur necessario nullum in nutritione spiritus reliquum esse excrementum. ita libuit mihi locum hunc alioquin concisum, & perobscurum explicare latius additis rationibus, quas aut tangit tantum Auctor, aut ne tangit quidem. verùm si eas inspicimus, earumque efficaciam cogitamus, acute quidem non tamen verè probari dicamus, quod probare conabamur. Nam expiratio calidum emittit aerem, qui prius à pulmone thoracis dilatatione tractus est; quid itaque vetat emitti simul & fuliginosa recrementa, quæ à sanguinis spiritusque & omninò ab innati caloris coctione exhalare necesse est? quibus vna cum aere calido eductis necessario inspiratio subsequitur propter necessitatem refrigerationis, quæ nunquam non est expirata fuligine, aereque calidiori. eadem in arteriis ratio, quæ cum ab ambiente aere trahant, & à venis ipsis, & à corde, nihil impedit per eadem foramina, per quæ dilatatæ traxerunt, contractas eas expellere fuligines, quæ necessario ex alimenti coctione exhalant, & expirantur. est enim in corpore animalis talis constructio, vt quod sapientissimè dixit Hippocrates, σύῤῥοια μία sit & σύμπνοια μία, hoc est confluxus vnus, & conspiratio vna. propterea que fit, vt fuligines vndiquaque exhalantes eò veniant tandem, vt eas educat expiratio, & transpiratio. atque absurda, quibus premit Auctor, leuia sunt, & facilè euitantur. Nam vt crassiores esse fuligines aere vapore ve sanguinis ab arteriis attracto facilè concedamus: non tamen aut absurdum erit eâ & fuliginosa recrementa per transpirationem educi, quâ aut aer, aut halitus sanguinis attrahitur, aut propterea sequetur maiora eductionis, quam attractionis esse oportere foramina. Nam in alio excrementorum genere verum id est, loca esse oportere ab iis separata, per quæ sumitur alimentum, non itidem in fuliginosis, fumosisque exhalationibus, quæ vndiquaque corpus habent peruium, quod rectè vocat Hippocrates ἔκπνουν καὶ σύμπνουν. differentia verò crassitudinis aut impuritatis tanta non est, vt propterea maiores meatus esse oporteat; aut si tanta est, vt in ægrotis corporibus, in quibus propter inflammationem, & putredinem copia fuliginosorum recrementorum est, tunc natura expirationis magnitudine & celeritate, imo ex sufflatione ipsa, systolesque arteriarum celeritate & frequentia necessitati subuenire nititur. his declaratis perspicuũ est, argumenta hæc probabilitatem habere quandam, nullam vero demonstrandi necessitatem. Sed vt ad spiritus recrementum veniamus, dicendum ne est, in eo nutriendo relinqui, & excerni inutile aliquid? certe neque Hippocrates neque Galenus id prodiderunt. hoc tamen non ignorandum, in sanguine tenuẽ illam & purissimã expirationem spiritũ esse: quod crassiusculũ expiratur, fuliginẽ. in elaborãdo aũt sanguine spirituq; , vt ita dicã, purificãdo, dubiũ non est vndiquaq; abundare fuligines, quæ exhalant, & tamen non dicetur recrementũ habere spiritus. sed in alimento attenuando, elaborandoque, vnde etiam spiritus alitur, fumosum illud recrementum necessario fieri, quod per occulta foramina continuè expellatur. hoc modo si quis dicat tenuem purumque sanguinis halitum à crasso fumidoque vapore secretum spiritum esse, fumidamque illam expirationem excrementum eius existere, non adeò malè fortasse dicat, modo id nouerit fuligines vniuersæ concoctionis alimenti tenue esse, leueque excrementum, eoque modo ad spiritum etiam aliquo modo referri. potest & alio modo illi tribui, quatenus illo agente tum in corde tum in vniuerso corpore, quemadmodum alia recrementa: ita & fumidæ fuliginosæque exhalationes excernuntur. sed ita non loquimur in præsentia. πολλὰ δὲ διαπέμπεται τούτων. locum mendosum existimo, legendumque ἐκ τούτου. de spiritu enim est sermo. εἰ δὲ ἄρα εἰ μὴ ἄρα reposui. sententia autem plana est. quòd si legamus, vt est in vulgatis codicibus, nullus est sensus, sic autem σχεδὸν ταῦτα. malè legebatur pro σχεδὸν τοιαύτη. sanè verò totus hic locus mendosus fortasse est, ac inutilus, fortè & aliunde huc transpositus. Nam quæ hic dicuntur melius conuenire videntur inferius.

Ἡ δὲ ἐκ τῆς ἀναπνοῆς, ὥσπερ Ἀριστογένης οἴεται, καὶ τὸ πνεῦμα πεττομένου τοῦ ἀέρος ἐν τῷ πνεύμονι, τοῦτο δ' εἰς τὰ ἀγγεῖα διαδίδοσθαι. τὸ περίττωμα πάλιν ἐκπέμπεσθαι, πλείους ἔχει τὰς ἀπορίας. ἥ τε γὰρ πέψις ὑπό τινος. εἰκὸς μὲν γὰρ ὑπ' αὐτοῦ καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων. αὐτὸ δὲ τοῦτ' ἄτοπον, εἰ μὴ διαφέρει τοῦ ἔξω ἀέρος, οὕτω δὴ ἡ θερμότης ἂν πέττοι. καὶ μὴν καὶ παχύτερον αὐτὸν ἄλογον εἶναι, μεθ' ὑγρότητος τῆς ἀπὸ τῶν ἀγγείων ὄντα, καὶ τῶν ὅλων ὄγκων. ὥστε ἡ πέψις ἂν εἰς τὸ σωματῶδες εἴη. τὸ δὲ περίττωμα, εἴπερ γίνεται λεπτότερον οὐ πιθανόν.

Quod verò è spiratione dicunt, quemadmodum putat & Aristogenes, aeremque inspiratum in pulmone concoctum spiritum fieri, atque hunc in vasa digeri, rursus excrementum egeri plures habet dubitationes. coctio enim ab aliquo fit. Credibile igitur est ab eodem fieri, quemadmodum ab eo & aliorum fit coctio. hoc autem absurdum, si ab externo non differt aere, sic autem calor concoquat.

atqui & crassiorem oportet esse, cum & humorem secum habeat, qui in vasis est, & in mole reliquã. quare coctio in rem corporatam fiat vtique. excrementum autem vt fiat tenuius, verisimile non est.

Altetum est hoc propositæ pattitionis membrum. Cum enim duos esse nutritionis, seruationisque spiritus modos statutum sit, quoniam declaratum est, quomodo ex alimento nutriatur, qui primus erat modus, aggreditur ad alterum, ad ostendendum scilicet, ex inspiratione aetis non posse connatum ali spiritum quam sententiam pluribus rationibus nititur infirmare, quas suo loco singillatim examinabimus. pertinet autem hic locus ad respirationis præsertim vtilitatem, ac finem. fuerunt enim veteres medici, qui nutriendi spiritus causa inspirationem fieri existimarunt. Nam Asclepiades hanc sententiam sequutus est, Erasistrarus non omnino dissimilem, vt opinor. Nam etsi repletionis arteriarum causa, vt Galenus scriptum reliquit in libro de Respirationis vsu, inspirationem fieri putasset: tamen & ille spiritum ex ambiente aere oriri affirmabat, qui primum ad pulmonis veniret arterias, deinde ad cor, cæterasque arterias. præcessit hos ætate Aristogenes Thasius, qui huius dogmatis fortasse primus fuit Auctor. omnes autem ex Hippocrate sumpsisse videntur opinionis fundamentum. ait enim ille libro sexto Epidem. quem locum & superius adducebamus, ἀνθρώπου ψυχὴ ἀεὶ φύεται ἄχρι θανάτου, anima hominis vsque ad mortem semper oritur. Non fuit tamen Hippocratis alia sententia, quàm illa, quam Galenus tutatur, & sequitur, à qua nec Aristoteles quidem multum videtur recessisse. Sed vt ad Auctoris verba veniamus, refutat Aristogenis sententiã, & illorum, qui ex inspiraro aere ali spiritum opinabantur, fuit verò (vt Suidas Auctor est) Aristogenes medicus è Thaso insula, qui & plura de re medica dedit volumina. fuit & alter Gnidius. vtrum vero intelligat incertum est, verisimilius autem, Thasium, quippe nobiliorem proptet libros editos. Plinius libro 27. cap. 4. meminit Aristogironis medici, vbi fortè Aristogenis legendum est. ἡ δ' ἐκ τῆς ἀναπνοῆς. quod verò è spiratione dicunt, concisa est, & obscura phrasis. intelligitur autem ἡ τροφὴ id est alimentum. dictum enim superius est, duobus modis tantum posse nutriri spiritum, quorũ altero confirmato, reiicit alterũ, (inhæserat autem huic loco macula, quã deleuimus, correximusque, vt est in contextu) putabat enim Aristogenes aerem inspiratione ad pulmones attractum, ibi concoqui, deinde ad vniuersum corpus per arterias distribui. eius vero excrementum foras amandari expiratione. quam sententiam pluribus difficultatibus esse inuolutam ostendit. ac primum vrget hoc argumento, coctio fit ab aliquo igitur & aeris coctio. non autem ab alio quàm ab innato spiritu; siquidem ille omnis in viuo animatoque corpore coctionis auctor est. Nititur autem hæc ratio Naturalis philosophiæ pronunciato. motus est actus mobilis à motore. coctio enim alteratio est, alteratio vero motus. optimè igitur dictum est coctionem ab aliquo fieri. quod verò ait εἰκὸς μὲν γὰρ ὑπ' αὐτοῦ. Credibile enim est ab eodem fieri. non ideo dicit, quod verisimile est. necesse enim est, neque aliter potest fieri. Sed vt sæpe notant Aristotelis interpretes, propter philosophicam modestiam. pergit verò ad absurdum deducere. alimentum est illi quod alitur contrarium: fit enim inter contraria actio, & commutatio, & alioquin demonstratũ id est in libris de generatione. igitur & aer erit contrarius spiritui. spiritus crassiusculus est, vt pote humidus & halituosus in arteriis, & corde: igitur si nutritio fit assimilatione, ac primum nutrimentum contrariũ est, deinde simile, necesse est, & inspiratũ aerem crassefieri, vt innato spiritui assimilatus vniatur. mox excremẽtum crassius est, & sordidius alimento. expiratus aer non est crassior alimento, imo tenuior. non est igitur expiratus aer excrementũ. atqui esse statuebatur. Sequetur aũt hinc neque inspiratum eundem alimentũ fieri innati spiritus. Nã si eius portio inepta nutritioni, excrementũ dicitur, forasque expiratione emitti, & non est, non erit & altera portio alimentum spiritus, vt dicitur ab Aristogene. ex his rationibus colligitur ex aere inspirato non ali connatum spiritum. quæ singulæ accuratè perpendẽdæ sunt, notandaq; omnia, quæ in his verbis Auctoris non temerè vnicuiq; sunt obuia. prima propositio, quæ physico nititur axiomate, coctionẽ ab aliquo fieri, non habet opus longiori explicatione. Nã in quarto Meteor. demonstratũ est coctionẽ à calore fieri. ὑπὸ δὲ θερμοῦ μὲν πέψις, siue igitur in animali fiat, siue in planta, siue constet artificio, & industria hominum, omnis coctio à calore fit. quãobrem rectè additũ est, consentaneum esse ab innato spiritu fieri. diximus autem non modo consẽtaneum esse, sed etiam necessarium. necessitas colligitur in syllogismi propositionib. si ita formẽtur. à calore fit coctio. spiritus est calor. igitur à spiritu fit coctio. esse autem calorem spiritum, ita intelligendum est, quatenus natiui caloris appellatione, & substantia ipsa intelligitur, quam & spiritum & innatum calidum appellarunt Aristoteles, & Galenus. Cæterum cùm dicat, quemadmodum ab eo aliorũ est coctio: præter rationem, quam explicauimus, potestate aliã vtitur, quę cũ & ipsa necessaria videatur, modestissimè tamen ex ea colligit τὸ εἰκός. videtur illa inductio esse, quippe quæ à multis similib. vnum probat. Nam si cæterarum coctionẽ, quæ in animante fiunt, spiritus est auctor, erit & illius, quæ in sua ipsius nutritione fieri debet. addit rursus. Sic autem calor concoquat. quæ verba meo iudicio è sede sua transposita restituimus suo loco. assumitur autem quod è propositionibus declaratis perspicuum est. vocat vero modo calorem non spiritum, quòd spiritus actio per calorem fit. verum quod ait oportere crassiorem esse spiritum, quod & humorem secum habeat, qui in vasis est, ad Galeni trutinam est expendendum. Nam spiritus ille, qui vitalis dicitur, de quo in præsentia sermo est, quique à corde per arterias vnà cum tenuissimo sanguine vndiquaque fertur: etsi sua natura purissimus sit, aerius, imo etiam & æthereus, ac vt vocat Hippocrates φωτοειδὴς, tamen quod in sanguine est, quodque eius expiratio & halitus, non ea est tenuitate, qua aer. adde quod licet in arteriis

teriis ſit, non tamen abeſt etiam à venis, cum vndiquaque influat, partibuſq; omnibus communicetur. hac de cauſa in primo commentario in Aphoriſmos non ἀερώδη modo οὐσίαν, ſed & ὑδατώδη vocat Galenus innatum ſpiritum. neque quidquam obſtat locus in libro tertio de facultatibus naturalibus cap. 14. ait ibi Galenus omnium illorum, quæ in corpore ſunt leuiſſimum, & tenuiſſimum eſſe ſpiritum, deinde vaporem, quem ἀτμὸν vocat: mox ſanguineum elaboratum, & attenuatum. nihil inquam obſtat locus ille. Nam etſi leuiſſimus tenuiſſimuſque ſit omnium animalis partium ſpiritus: cum tamen cum ſanguine ſit, vaporemque permiſtum habeat, merito craſſiuſculus eſt, & vaporoſus. quamobrem ſubdit ille ταῦτ' οὖν εἰς ἑαυτὰς ἕλκουσιν αἱ ἀρτηρίαι πανταχόθεν. hæc igitur omnia vndiquaque ad ſeſe trahunt arteriæ, ſpiritum ſcilicet, vaporem, & ſanguinem tenuiorem. & tamen ſi ita ſpiritus eſt, qui eſt in arteriis, quem vitalem appellant, non ideo ille, qui in plexu illo miro naturæ artificio fabrefacto elaboratus, in ventriculis cerebri reſidet, tenuiſſimus nō eſt, & luci potius quā aeri ſimilis. verum quod ex Galeno ſuperius dicebamus, non vbique ſibi ſimilis eſt ſpiritus, ſed pro partium actionumque natura & vſu; aut tenuior, aut craſſior. planum eſt igitur, cur vitalis ſpiritus craſſior aere, quem inſpiramus eſſe dictus ſit. addita ratione, quod cum bumore ſit, qui eſt in vaſis, & in mole corporis. vaſa verò ἀγγεῖα vocat, quibus tam venæ quam arteriæ præſertim ſignificantur, etſi & ſplen, & veſica fellis, & vrinæ, & alia conceptacula dicantur vaſa. quin ſexto Epidem. ſegmento ſecundo totum corpus κῦτος appellat Hippocrates, qua voce vas intelligitur. & eſt ſane vox hæc medicis præſertim in vſu, aliquando etiam Ariſtoteli vſitata. ex iis, quæ poſita ſunt, colligit, coctionem in rem corporatam fieri. quæ concluſio ex ſuperiori propoſitione facile ſequitur, quod ſcilicet craſſiuſculus ſit ſpiritus propter humiditates, quæ ſunt in vaſis, & in mole corporis. igitur ſi ab eo coctio fit, coctio verò propter rationem, quæ aſſimilatione fit, neceſſe erit illam εἰς τὸ σωματῶδες ἰέναι, hoc eſt, ita fieri, vt quod tenuius eſt, dum coquitur, craſſefiat, ſpirituique aſſimiletur, eſt & propoſitio phyſica in quarto Meteorolog. non ſemel à Galeno quoque demonſtrata, omnem coctionem craſſefaciendo fieri. optimè igitur cohæret concluſio. quòd vero ponitur vltimo loco de excremento, probabile non eſſe, illud tenuius fieri: ex ea propoſitione pendere dicebamus, excrementum craſſius & ſordidius eſſe, quam alimentum quæ tamen non omnino ſine cōtrouerſia eſt. Nam in ſanguine conficiendo plura excernuntur excrementa, quæ ſine dubio illo tenuiora ſunt, quale ſerum eſt, quod in veſicam ſubſidit, qualis etiam bilis flaua. adde fuliginoſa recrementa, & vaporoſas illas ἀπορροίας vt Galenus vocat, quæ per occulta cutis foramina educuntur, quæque ſine dubio ſanguine tenuiores ſunt. videtur itaque probabilis quidem eſſe propoſitio, in aliquibuſque vera, non in omnibus. mihi tamen videtur poſſe conſiſtere, ſi excrementum conſideremus, quatenus ex alimento pars inutilis ſecernitur intercommutandum. Sic autem ſine dubio quod ſecernitur, craſſius eſt. commutatum verò alimentum ſi in vlteriori perfectione, tenuioribus etiam aliquot partibus, & excrementis expurgatur nihil refert. Sic ſanguis fit ex ſucco illo, quem ab inteſtinis per meſeteum iecur attrahit craſſis partibus ſecretis, in vlteriorique eius perfectione, quatenus alendis partibus reddendum eſt aptum, & appoſitum, nihil refert tenuiores eius partes & aquoſiores ſecerni, quales ſeroſæ ſunt. eadem in ſpiritu ratio. Nā ſi aere nutriretur eius parte puriori ab impuriori ſecreta nutriri illum oporteret. Sed ſi purior pars craſſefit, neceſſe eſſet excrementum educi craſſius, quod impurum eſſe diximus, & tamen tenuius excernitur. ita poſſumus pro hac ratione dicere. verum eſt & aliud negotium. Nam ſupra negabat ſpiritus recrementum poſſe vnquam tenuius exiſtere, quàm illum, quod tamen hic videtur apertè fateri. Sed leuis hæc dubitatio eſt. Nam ſuperius cum de recremento loqueretur, quod ab alimento fit, hoc eſt à ſanguine, quo ſpiritus alitur, iure negabat poſſe illud tenuius eſſe, quam ſpiritum. modo vero cum de aere loquatur, diſputetque an verum ſit eius aliqua parte commutata, & concocta nutriri ſpiritum, reliquum verò aeris excerni, fatetur tenuiorem illum eſſe aerem ſpiritu, quippe quem propter humores vaporeſq; qui in venis ſunt, craſſiuſculū eſſe demōſtratū eſt. fit igitur ibi collatio recremēti, quod excernitur ab alimēto & ſpiritus: hic ſpiritus, & aeris, qui alendo ineptus eſt, & tanquam inutilis expiratur, & tranſpiratur.

Ἄλογος δὲ καὶ ἡ ταχύτης τῆς πέψεως. εὐθὺς γὰρ μετὰ τὴν εἰσπνοὴν ἡ ἐκπνοή. τί οὖν τὸ οὕτω ταχὺ μεταβάλλον. καὶ ἀλλοιοῦν, ὑπολάβοι γὰρ ἄν τις μάλιστα τὸ θερμὸν καὶ μαρτυρεῖ. οὕτως ἡ αἴσθησις. ὁ γὰρ ἐκπνεόμενος θερμός. ἔτι δ' ἡ μὲν ἐν τῷ πνεύμονι καὶ τῇ ἀρτηρίᾳ τὸ πεττόμενον, ἡ τοῦ θερμοῦ δύναμις ἐν τούτοις ὅπερ οὔφασιν, ἀλλ' ἐν τῇ κινήσει τῇ τοῦ πνεύματος ἐκθερμαίνεσθαι τὴν τροφήν. εἰ δ' ἐξ ἑτέρου τινὸς οἷον ἐπισπᾶται, ἢ καὶ κινοῦντος δέχεται, τοῦτ' ἐστὶ θαυμασιώτερον. ἅμα δὲ καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ πρῶτον κινοῦν.

Atque & ipſa coctionis celeritas abſurda eſt, ſtatim enim inſpirationem ſequitur expiratio, quid igitur eſt quòd tam cito & mutat, & alterat? putarit aliquis calidū ipſū; & ſane hoc teſtatur & ſenſus. Nā qui expiratur aer calid⁹ eſt. adhæc ſi quod cōcoqtur in pulmone, & arteria cōcoqtur, calidi vis & in iis ſita eſt. hoc tamē negāt illi, ſed motione illa, quā obit ſpirit⁹ alimētū caleſcere. ꝙ ſi ab alio mēbro calorē extrahit, aut

motum aliunde excipit, hoc magis admiratione dignum est, simul autem neque ille erit, qui primum moueat.

Totus est Auctor in demonstrando connatum spiritum non ali, aut augescere ab externo aere: quamobrem non vna aut altera ratione contentus, multis argumentis sententiam illam conatur euertere. ex his autem plura, ad absurda quædam, & minimè consentanea deducunt dogmatis Auctorem, aut etiam eo, vt sibi pugnantia cogatur omnino confiteri, quod præsertim fit in his verbis, in quibus argumentum est ab irrationabili, & absurdo. absurdum enim esse, & minimè consentaneum tam citò coctionem aeris fieri. coctio enim alteratio est, quæ fit à calore. atqui, omnis alteratio temporis eget, neque potest statim, & momento fieri, quod in physicis ratum & certum axioma est. quod enim, si aeris inspirati coctione aleretur spiritus, citissimè & penè momento fieri illam opus esset, vel eò demonstrat, quod statim inspirationem sequitur expiratio. atqui quemadmodum in aliis rebus, quæ alterationem subeunt, & mutationem, certo tempore ad illam obeundam opus est, ita etiam in hac spiritus nutritione, quæ ab aeris coctione, & alteratione perficitur. Nam in libris de Naturalibus principiis demonstratum est, tempus ideo in alteratione requiri, quod cum sit quod alterat, & quod alteratur, & patitur, illud quod patitur, ita patitur, vt etiam & resistat & contrà agat. quemadmodũ & quod agit in agendo repatitur. hæc omnia nisi certo temporis spacio possunt fieri, prout que aut efficientis vis maior minorue fuerit patientisque in patiendo promptitudo, aut contumacia, maius, minusve tempus exposcunt. atqui dicat aliquis aerem inspiratum tenuem esse, & εὐμετάβλητον, hoc est facile mutabilem: fatetur quidem id nemo nõ sanus, tamen cum inter inspirationem & expirationem nulla mora videatur intercedere, qui fieri potest, vt tam subita fiat percoctio, & nutritio? & quoniam propter coctionem tam subitam non modo aeris naturam oportet inspicere, qui mutatur, verum etiam efficiendi vim, quæ alterat, idcirco quærit quidnam illud sit, quod mutat, & alterat: neque tamen quod statutum non sit spiritum agere caloris efficiẽtia, sed quod aduersariorum modo sequitur hypotheses, illisque examinãdis in absurdas, & penè ridiculas confessiones illos ducit. respondet autem ad quæstionem, calidum videri coctionem efficere, quod & sensum ipsum ostendere, siquidem expiratum aerem calidum esse. atque id dicit ex communi penè hominum sensu. Nam præterquam quod omnis coctio à calore fit, ac propterea certum est, alimenti coctionem non nisi ab innato calore fieri, sensu id etiam deprehenditur in expirando: calidum enim expiramus aerem. id quod cum negari non possit ab Aristogene, eo ducit, vt fateri cogatur, quod negabat alioquin. Nam cum à pulmone per asperam arteriam aer inspiretur, ibique ex illius dogmate concoquatur, non potest non ibi esse, quod concoquit. est enim naturali philosophiæ probatum, quidquid agit per contactum agere: positum autem est calidum esse, quod concoquit, erit igitur in pulmone & arteria. Sed hoc cum neget Aristogenes, negabit etiam velit, nolit in pulmone arteriaque coctionem fieri. & quoniam ad id, quod sensus testatur, à calido scilicet coctionem fieri, propterea quòd expiratur aer calidus, respondetur ab Aristogene non ideo dicendum esse calidum concoctionem efficere; siquidem alimentum spiritus id est aerem ipsum motu, & agitatione incalescere: non autem calidi actione; propterea refutat in alterum absurdum deducens. Nam si spiritus calidum aliunde trahit, neque ipse sua natura caloris est particeps, sed ab alio mouente trahit, sequitur illum non esse, qui primus agat, ac moueat, sed illud, à quo calor sumministratur. Nam si calor concoquit, coctio verò in pulmone fit à spiritu, qui tamen calorẽ per se non habet, sed aliunde mutuatur, sequitur spiritum non esse primum motus & actionis effectorem. hoc tamen & absurdum est, & ab omni ratione alienum. Spiritum enim nemo non fatetur primum mouere, illumque quemadmodum totius animalis & partium omnium nutritionem, ita & suam ipsius facere. si hoc igitur absurdum est, & falsum, consentaneum, & verum contrariũ est. erit igitur in pulmone spiritus, & simul in eo calor, qui concoquit, quod perperam negabat aduersarius. hæc mihi videtur Auctoris ratio concisa alioquin & perobscura. vt autem hæc argumenta colligamus breuius, primum rationi repugnare spiritus ab aere nutritionem argumentatur à maxima celeritate, expiratione que alternatim & subinde facta post inspirationẽ. deinde vt detur esse causã adeo validam, quæ tam citò possit & alterare, & concoquere, quærendam illam esse ostendit. Cumque calidum esse quod agit vel sensu attestante subdiderit, in pulmone illud necessario concludit contra Aduersarii sententiam. postremo quoniam ex motu spiritum, & aerem dicebat Aristogenes incalescere non autem sua natura calidum esse, & tamen qua calidum alimentum concoquere, ponit absurdum, quod hac ratione consequeretur, spiritum primò non agere, sed quatenus aliunde calorem accipit. ita probatum est falsam esse Aristogenis positionem, quod aere per inspirationem attracto connatus alatur spiritus.

Ετι δὲ ἡ μὲν ἀναπνοὴ μέχρι τοῦ πνεύμονος, ὥσπερ λέγουσιν αὐτοί, τὸ δὲ πνεῦμα δι' ὅλου τὸ σύμφυτον. εἰ δ' ἀπὸ τούτου διαδίδοται καὶ πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὰ ἄλλα πῶς ἡ πέψις οὕτω ταχεῖα. θαυμασιώτερον γὰρ τοῦτο καὶ μεῖζον. οὐ γὰρ διαπέμπει τοῦτο εὐθὺς πεττόμενον τὸν ἀέρα τοῖς κάτω, καίτοι τὸ μὲν δοκεῖ ἀναγκαῖον εἶναι τῆς πέψεως τοῦτο, γινομένης ἐν τῷ πνεύμονι, τῆς τ' ἀναπνοῆς κοινωνούντων καὶ τῶν κάτω. μεῖζον δ' οὕτω καὶ παραδοξότερον τὸ συμβαῖνον, οἷον γὰρ διόδῳ καὶ θίξει γίνεται μόνον ἡ πέψις.

Ad hæc spiratio ad pulmonem vsque pertinet, vt aiunt ipsi: innatus vero spiritus per totum est corpus. quod si à pulmone tum deorsum, tum alio distribuitur, qui fiet tam cita concoctio? hoc autem & maius, & admirabilius est. non enim cõfestim hoc concoctum aerem ad inferiores partes mittit. quamquam necessarium esse id videbitur, cum in pulmone fiat coctio, inferioresque partes spiratione participent. atque hoc & maius, & absurdius est. Nam veluti tractu, & transitu fiet tantum coctio.

Erat Aristogenis placitum nutritionem spiritus fieti. πεττομένου τοῦ ἀέρος ἐν τῷ πνεύμονι, καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα διαδιδομένου. hoc est concocto in pulmone aere, in vasaque distriburo. illud multis modis Auctor nititur euertere, rationibusque superius positis addit & hanc & alias, quæ sequuntur inferius. & quamquam hoc argumentum superius aliquo modo positum est, quod scilicet attinet ad ipsam coctionis celeritatem, tamen vt ibi ponebatur absurda in ipsa coctione considerata, ita hic in digestione. ait itaque spitatio ad pulmonem vsque pettinet, vt aiunt Aristogenes, & qui illum sequuti sunt. igitur aer, qui per spirationem attrahitur ad pulmonem vsque pertinebit. at spiritus non in pulmone tantum persistit, verum pet totum corpus disttibuitur: vitalis enim spiritus à corde fluens per arterias vbique est: sequitur igitur aerem aut nutrire spiritum, aut non totum, sed illum qui in pulmone tantum est. verum hoc facilè euitat Aristog. ait. n. inspiratione quidem ad pulmonẽ aerem appellere, exinde tamen concoctum vndiquaque distribui. Sed ita celerrimam fieri coctionẽ oportebit: siquidem indiget aeris non modo spiritus, qui in pulmone est, sed etiam qui in omnibus arteriis, & in corde ipso propter nutritionem. Nam si in pulmone restaret, posset ibi fortasse sensim concoqui, excreto interim per exspirationẽ supercuacaneo: sed cum in pulmone non restet, sed concoctus ibi per vniuersum corpus distribuatur: longè celerior fiat coctio: distributio enim facienda est, ac propter hanc subinde, & continue factam coctio statim atque aer attractus est peragetur, vt in artetias digeratur. propter hanc rationem dicit Auctor πῶς ἡ πέψις οὕτω ταχεῖα. qui fiet tam cita concoctio? quæ scilicet & pulmonis & artetiis satis sit: citissimam enim opottebit fieri: id quod difficile potest admitti. quod verò ait hoc esse maius, & admirabilius, ideo videtur dicere, quod longè citior fiat coctio, si aer distribuitur, concoctus vndiquaque, quam si in pulmone remaneat: hoc autem & maius erit, & admitabilius Nam illud & magnum, & admirabile superius dictum est (magnum sic & admirabile tanquam paradoxum, & incredibile sumendum est) τὰ κάτω καὶ τὰ ἄλλα subintelliguntur μόρια hoc est inferiores, aliæque omnes partes. & dicit inferiores, quod cum pulmo in supernis sit partibus, plus aeris iis distribuet, quam aliis, & tamen omnibus distribuet. hactenus παράδοξος καὶ ἄλογος probata est citissima in pulmone aeris concoctio verbis nõ adeò inuolutis, & obscuris. quæ sequuntur longè sunt difficiliora. (non enim confestim hoc aerem ad inferiores partes mittit) primum enim quid intelligat per hoc dubium est, nisi fortè πνεῦμα hoc est spititum, qui est in pulmone: quamquam malim ego ὅπως legere non πῶς, vt pulmo intelligatur, qui vt attrahit aerem, ita distribuit ex Aristogenis sentẽtia. Sed hoc parum est & penè nihil. illud quæstione dignum, cur hæc addidir Auctor. videntur enim aliquo modo quod superius conclusum est, infirmare. Nam si non statim fit distributio, quid vetat non adeò citam coctionem fieri? iam verò citissimè fieri absurdum esse probabatur. præterea vnde id sumit tanquam verum, & minimè dubium, cum contrà probabilius sit, citissimam momẽtaneamque coctionem distributionem subito factam excipere, quod & ipse non negat inferius; accedit quod vox γάρ, quæ rationem reddit, non videtur habere locũ. Nã à distributione probabatur coctionis celeritas. quid itaque dixisse oportuit, non enim confestim mittit aerem: si id & nihil probat, & propositioni supra positæ penè aduersatur? nisi quis verba illa, maius enim hoc est & admirabilius huc referet, vt sit sententia. absurdum esse tam cito in pulmonem aeris coctionem fieri, longe absurdius, quod non statim distribuatur: nam statim facta distributio coctionem citius fieri veluti cogeret, iam vero statim non fieri. at si ita accipimus, non tamen locus erit integer. Sic enim dixisse oportuit. θαυμασιώτερον δὲ καὶ τοῦτο εἰ οὐ διαδίδοται γε εὐθὺς πεττόμενον τὸν ἀέρα τοῖς κάτω, & forte ita scripsit Auctor, librariorum verò deprauauit inscitia, & tamen si ita legamus, vt est in contextu, eadem habebirur fortasse senrentia. erit illa huiusmodi. aeris in pulmone concoctionem statim fieri absurdum est, absurdius si ponatur ab aduersatiis non statim & disttibutionem fieri: quippe momento factam coctionem, distributio tardior non deber excipete: cum enim citissima fiat concoctio, citissime etiam debet peragi distributio: ptætetquam quod vt in pulmone, ita in omnibus corporis partibus inspirati aeris est necessitas: quamobrem quemadmodum propter pulmonis spiritus nuttitionem fit statim attracti aeris coctio, ira etiam propter spiritum, qui in aliis est corporit partibus, coqui aerem oportebit. quod si boc verum esse ponamus statim scilicet fieri distributionem, sequctur tamen aliud absutdum longè maius, & admirabilius. Nam coctio, quæ in pulmone fit, erit tanquam δίοδος ἢ δίξις. Si enim vt ad pulmonem appulit spititus, statim ad omnes corporis partes pertransit, coctio illa non erit, nisi appulsus ille & transitus. qui igitur fieri potest, vt ita concoquatur spiritus? his absurdis premit aduersarios, & ab vno concesso ad alia ducit maiora. non absimilem Aristogeni sententiam habuerunt veretes medici Asclepiades, Erasistratus, Praxagoras, Philotimus. Nam hi inspirari aerem opinabantur, non vt qualitate innatum calidum refrigeret, sed vt substantia nutriat spiritum. hunc enim solum respirationis vsum

esse.atque horum quidem sententiam reiicit Galenus libro de respitationis vsu. Cætetum quod ad rationes has pertinet, quibus ipsam coctionis celeritatem, tanquam maximum absurdum ponit, sciendũ est, illas valere in hypothesib. Aristogenis. Nam si Erasistrati aliorumque senrentiã amplexemur, non video, quomodo non possit quiuis facilè respondete. Nam argumento illi, quo citissimam, & penè momentaneam respirationem fieri ex eo probat, quod statim inspirationẽ sequitur expiratio: posset responderi, primum spirituin esse tenuissimam substantiam, calidamque, propterea ali congeneri substantia, eaque tenuissima, & propterea citissimè, & nullo negotio: quod vel inde probari potest, quod eos, qui animo deficiunt odoribus facilè reficimus, & pene statim atque admouemus. deinde cum pulmo rhoracis dilatatione aerem attraxerit, cor per arteriam, quæ in pulmonem dispersa est, vicissim attrahet, vnde pulmo vacuus rursus attrahet. non fit igitur statim coctio, sed qui in corde est, eatenus coquitur, donec alius per arteriam à pulmone attractus sit. hic veto aliquod inrerualllum est. posset eodem penè modo & aliis argumentis responderi, quæ tamẽ vt dixi solius Aristogenis hypotheses destruunt.

Ἄλογον δὲ καὶ τουτὶ, καὶ ἀλογωδέστερον, ἢ ὁ αὐτὸς λόγος τῆς τροφῆς καὶ τοῦ περιττώματος. εἰ δὲ δι' ἄλλου τινὸς τῶν ἐντὸς, οἱ αὐτοὶ λόγοι οἱ καὶ πρότερον, εἰ μὴ τοῦτο λέγοι τις ὡς οὐ πάσης τῆς τροφῆς, οὐδὲ πᾶσι γίνεται περίττωμα, καθάπερ οὐδὲ τοῖς φυτοῖς, ἐπεὶ οὐδὲ τῶν τοῦ σώματος μερῶν ἕκαστον λαβεῖν ἐστί. εἰ δὲ μὴ ὅλως πάντως, ἀλλ' ἄρα γε ἡ μὲν ἀγγείων αὔξησις, ἡ αὐτὴ καὶ τῶν ἄλλων μορίων. διατεινομένων δὲ καὶ διϊσταμένων τούτων, πλείων ὁ ἀὴρ ὁ εἰσρέων καὶ ἐκρέων. εἰ δὴ ἀναγκαῖον ἐνυπάρχει, τοῦτο αὐτὸ ζητεῖται τίς ὁ φυσικὸς καὶ πῶς οὗτος πλείων ὑγιαῖς ἐν τούτοις φανερὸν ἂν εἶεν.

Atque hoc rationi consentaneum non est, ac longe magis si idem & alimenti & excrementi locus est. quod si dicatur per alium locum eorum, qui intra corpus sunt excerni, eædem rationes aduersantur, quas & superius adduximus. nisi dicat quis non omnibus neque ex omni alimento excrementum fieri, quemadmodum neque plantis fit, quando neque cuiuscunque corporis partis inuenire exerementum est. nisi autem & id non est, quod scilicet omnium est, at vasorum accretio eadem est, atque cæterarum partium: iis enim extentis, & dilatatis plus est influentis, & effluentis aeris. quod si quod necessario inest, illud sane quæritur, quinam inquam innatus sit spiritus, & quomodo, manifestum fiat copiosiorem esse sano corpore.

Argumenta, quibus Atistogenis Thasii sententia confutatur, hæc præsettim concludunt, excrementum esse non posse aetis, qui propter spiritus nuttitionem inspiratur: esset enim tenuius alimento, quod absurdum est. deinde citissimam illam concoctionem aeris absurdam esse, quæ si à calido fiat, quod non fit in spiritu, sed aliunde accersatur, spiritum non esse, qui primum moueat, & agat. rursus aut digestionem esse concoctionis similem, expeditam scilicet, & confestim factam. aut tardiorem: vtroque modo esse non posse. nam illo modo sequi concoctionem esse appulsum quendam & ttansitum, hoc vero modo probabile non esse concoctionem celerrimam tardam digestionem excipere. his argumentis dogmatis positio redarguitur. Sequitur modo quarta ratio, in qua duo videtur facere. primum enim ostendit non posse illum esse exctementum spiritus deinde quoniam à continentis natura perspicuum est illud, quod continetur augescere, quærendum illud proponit quod nam sit. docebit autem inferius neque insectis neque piscibus spirationem esse, esse tamen spiritum: vnde probat eandem esse omnibus animalibus nutritionis spititus rationem. & quoniam alimentum commune est omnium, inspiratus vero aer eorum tantum, quæ pulmone sunt prædita: necessario colligit ex alimento spititum nutriti, & augescete. hæc sunt, quæ docet, & probat Auctor in refellenda Aristogenis medici sententia. ἄλογον δὲ τουτὶ. Cum dixisset coctionem aeris esse tanquam appulsum, & transitum, & hoc absutdum, & à ratione alienum, ad aliud absurdum transiturus, & hoc quidem, de quo hactenus sermo fuit, minimè consentaneum esse ait, magis autem à ratione alienum si idem sit locus alimenti, & excrementi. Cum autem mendosè legeretur λόγος, emendauimus τόπος, quod ex iis, quæ paulò infetius addit manifestum est: intelligi scilicet locum non rationem. Nam vbi dicit δι' ἄλλου τινὸς τῶν ἐντὸς, locum apertissimè significat, per quem fiat recrementi exitus. Sed sententiam aperiamus. in omni, inquit, nutritione alius est excrementi, & alius alimenti locus. igitur & in spiritus nutritione alimenri, & excrementi locus alius. hæc autem sententia est & in libro de Respiratione. Nam demonstrat ibi Aristoteles, respitationem non fieri alimenti spiritus causa, & inter alias rationes apponit hanc: συμβαίνει γὰρ κατὰ τοῦτο δέχεσθαι τὴν τροφὴν, καὶ τὸ περίττωμα ἀφιέναι. τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων οὐχ ὁρῶμεν γινόμενον. hoc est, contingit enim illâ excipi alimentum, quâ excrementum educitur, quod in aliis non videmus fieri. eadem igitur & ibi agitut quæstio, & eadem affertut ratio ad eos refellendos, qui respirationem fieri dicebant propter nutritionem spiritus, &

clarius

clarius quidem ibi, quod & inductio est negatiua, hoc scilicet in aliis non videri. sequitur ἀντιφορά hoc est, obiectionis tacitæ solutio. dici enim posset accipi quidem per os aerem, qui inspiratur, reddi verò excrementum per alia loca, quæ illi sunt à natura destinata. respondet. si id dicatur, easdem rationes, quæ superius allatæ sunt, hic etiam habere locum. significat autem illas, quibus probabat superius nullum esse recrementum spiritus. Nam aut tenuius esse debere, aut crassius: atque si crassius per eosdem arteriarum meatus non posse reddi, sed alios maiores, minores alios esse oportere, quod & repugnat sensui & rationi. atq; hactenus fusius confutauit & nutritionē spiritus, ex aere inspirato, & excrementum redditum vel exspiratione vel transpiratione, vel quauis ratione alia. restat obiectio: esse quidem spiritus alimentum ex aere, recrementum verò nullum: & posse quidem recrementum non esse: Nam & alimentum non omne excrementum habere, & esse animatorum, viuorumque genus, quibus nullum excrementum sit, quale omne plantarū est genus. postremo esse etiam partes, quæ alimento. quidem nutriantur sine excrementi egestione. hanc obiectionem ita proponit, vt ad illam nihil respondeat, aut quod responsio temporum iniuria abolita est, aut quod aduersarii, cum quibus agit, in omni nutritione, in omnique membro, & in animatis omnibus excrementum esse opinarētur. propterea sumit εἰ δὲ μὴ ὅπηγε πάντων, hoc est, sin autem hæc obiectio falsa est, quando in omnibus quæ aluntur, in omnique alimento excrementū est, considerandum tamen vlterius. vasa inquit vtpote arteriæ augescunt, quemadmodum & aliæ partes. quæ propositio tanquam, vera, nullaque egens demonstratione sumitur, quippe cum aliæ partes omnes in animante incrementum recipiant, perspicuum est, & arterias augescere. verum quoniam accretio vndiquaque fit, ita accrescent vasa, vt capaciora, latioraque necesse sit, euadere: hoc enim est, quod ait εὐρυνομένων καὶ διισταμένων, in capaciora laxioraq; vasa plus aeris intrat. sed quoniā nō sunt vasa aeris causâ, quippe qui & intrat & exit, sed aliud quid inesse oportet, qualis est connatus, ac vitalis spiritus, qui influit à corde per arterias, vitamq; animali ministrat, hoc ait quæri, quinam sit naturalis spiritus, & quomodo in his, h. e. in vasis, quæ illum continent, fieri illū auctiorē manifestum fiat. addidit ὑγιῶς, propterea quod in sanitate, & auctio fit innati caloris, & robur adquiritur. Nā in morbis vt moles corporis concidit, & vasa ipsa, ita calor natiuus fit infirmior, spiritusque fatiscit, ac deficit. sic constituit innati spiritus contemplationem, quæstionisque vt aiūt terminos, vt possit eius incremētū inuenire cōmodius, aduersariorūq; sententiā cōfutare. Sed propositio illa: ἀναγκαῖον τι συνυπάρχειν: videtur alioquin controuersa. Nā dicat aliquis necesse quidē esse in vasis esse aliquid, & esse quidem aerem, qui effluit & influit perenniter: quàobrē non necessario sequi natiuū inesse spiritum. respondendū. in animato viuoq; corpore satis non esse aerem ingredi, egredique, sed opus esse virtutis alicuius opera illum attrahi, attractū autē expelli, id quod ab innato principio necesse est fieri, quod spiritum innatum, & calidum appellamus, & calorem, imo etiā ignem internum, vt etiam Aristoteles non semel. ex hoc igitur manifesta illationis huius necessitas. hactenus declarata est verborum Auctoris sententia. reliquū est, vt consideremus, quod ait alimēti alicuius non esse excrementum. quod intelligendum est, nisi fallor hoc sensu, vt illud aperte videatur, & locum habeat egestionis. & sane verum est vltimi alimenti penè nullum apparere excrementum: fuliginosa tamen illa, quæ paulò ante dicebamus, omnis alimenti sunt communia. adde excrementa etiam appellari, quibus natura ad aliquem vsum vtitur, , qualia sunt pili, cornua, vngues, pennæ, squammæ. quæ sine dubio extremi sunt alimenti recrementa. & quidem vox τοῦ περιττώματος latissimæ significationis est apud Aristotelem, & Galenum. eadem ratio in partibus est, quarum nonnullas excrementum non habere, eo sensu accipiendum est, quo & alimentum aliquod excrementi expers esse dicimus. Nam plantas ait Aristoteles libro secundo de Partibus Animalium cap. 3. excrementa non habere, quòd concoctum alîmentum, & elaboratum à terra trahant, quod & Theophrastus scriptum reliquit libro sexto de Plantarum causis cap. 13. neque tamen alio sensu, quam quod non habent excrementum, quòd manifestò educatur, cuique egerendo destinatus meatus sit: non enim negandum est esse etiam in plantis excrementitia quædam, ex quibus aliqua inutilia sunt, & noxia, alia verò vtilia, & plantarum (vt ita dicam) ἀποπλίσματα. quod non ignorauit Aristoteles, cuius sunt verba libro secundo de Partibus. atque plantæ quidem (nam & has viuere dicimus) inutilis recrementi locum non habent: ex terra enim confectum accipiunt alimentum, huius vero loco semina fructusque mittunt. habere dicit hic excrementi locum semen & fructum, quo sensu, & animalium semen excrementum vocat in libris de ortu Animalium, in libro de Sensu dupliciter excrementa fieri scriptum reliquit, ἢ ἐν αὐτοῖς ἢ ἔξω. hoc est, aut in ipsis, aut extra, vt plantis. ita distincta recrementi significatione ac natura planum est, quomodo expers illius possit esse planta, membrum animalis, alimentum.

Τοῖς δὲ δὴ μὴ ἀναπνευστικοῖς, τίς ἡ τροφὴ τοῦ συμφύτου, καὶ τίς ἡ αὔξησις, οὐ γὰρ ἔτι τούτοις ἀπὸ τοῦ ἔξωθεν. εἰ δ᾽ ἀπὸ τῆς ἐνδόθεν καὶ τῆς κοινῆς τροφῆς, εὔλογον κἀκείνοις. ἀπὸ γὰρ τῶν αὐτῶν τὰ ὅμοια καὶ ὡσαύτως.

Verum animalibus, quæ non respirant, quænam erit nutritio, quodue in-

crementum innati spiritus? non enim his ab externo accedet aere. quod si ab iis quæ intus sunt, & à communi alimonia, consentaneum est idem esse iis, quæ respirant. ab iisdem enim similia, eodemque modo proueniunt.

Post rationes, quibus innati spiritus nutritionem ab aere non fieri demonstrabat, addit & hanc, quæ maximum ad quæstionem propositam habet momentum. & sanè ratio hæc in vniuersum ab animantibus, quæ non respirant, probat quod est in quæstione. inferius autem considerabitur tum in animalibus insectis, tum in piscibus, quæ duo animalium genera non respirare sæpissimè dictum, & probatum est. ratio autem in animalibus, quæ non respirant, est nutritio connati spiritus ab alimento animalibus, quæ spirant, eadem est ratio, atque animantibus, quæ non respirant. igitur animalibus, quæ spirant, nutritio connati spiritus est ab alimento, porrò syllogismus hic in prima figura necessario concludit, quod eadem est ratio non spirantium, & spirantium animalium in incremento spiritus, & nutritione. Nam quemadmodum eadem est ratio, qua animalia sunt, forma inquam illa propter quam animal est animal. ita eadem debet esse ratio, propter quam spiritus & vita sit. verum si in aliquo quodam genere incerta aut ambigua sit, in aliis certa, & explorata, necesse est eodem esse modo in illo genere, de quo dubitatio est, quo in illo, de quo certum est, & exploratum. hæc tota huius argumenti vis est, quam Auctor interrogatione proponit. τίς ἡ τοῦ τροφὴ συμφύτου καὶ αὔξησις. Σύμφυτον hoc loco intelligit τὴν θρέψιν, quam suprà vocabat διαμονήν. pendet tamen à nutritione ἡ διαμονή. interrogationi potest dilemmate respōderi. duplicem esse rationem auctionis & nutritionis innati spiritus, aut ab externo aere, aut alimento. sed ab externo aere esse non posse in non spirantibus, siquidem illa aerem non attrahunt, quando pulmonem non habent. igitur ab alimento communi. alimentum autem commune sanguinem intelligimus, aut quod proportione respondet sanguini. eandem igitur esse rationem etiam in iis animantibus, quæ spirant, pulmonibusque prædita sunt. quamobrem falsum esse aliam nutritionem esse spiritus, quàm quæ ab alimento est. tota huiusce conclusionis ratio formalis. ἀπὸ γὰρ τῶν αὐτῶν τὰ ὅμοια καὶ ὡσαύτως. ab iisdem enim similia eodemque modo. τοῖς αὐτοῖς enim idem genus, eademque est αὐτότης hoc est identidas, vt vocant. iure igitur iis insunt τὰ ὅμοια, hoc est similia eidem communi formæ conuenienter. quod signatè dicit τῶν αὐτῶν ὡσαύτως. ita probatum est ab aliis animalium generibus, quæ non respirant, spiritus innati nutritionem non esse ab externo aere. rationem autem hanc ponit Aristoteles in libro de Respiratione, καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζῴων ἐχρῆν τοῦτο συμβαίνειν ἢ τὸ ἀνάλογον τούτῳ. πάντα γὰρ ἔχει θερμότητα ζωτικήν: hoc est, nam in aliis animalibus oportet id fieri, aut quod huic proportione respondet. omnia enim vitalem habent calorem. est in eo libro antecedens positum, quandoquidem consequens perspicuum est, & quod ex consequenti colligitur, quæ tamen ponit Auctor in hoc loco.

Εἰ μὴ ἄρα καὶ τούτοις ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς, ὥσπερ καὶ τῶν ὀσμῶν αἰσθάνονται. ἀλλ' οὔτοι γε οἷον ἀναπνοὴ γίνεται, περὶ οὗ καὶ ἀπορήσειέ τις, εἰ κατ' ἀλήθειάν ἐστιν, αὐτό τε τοῦτο προσφέρων καὶ τὴν ἐπίσπασιν τῆς τροφῆς. ὁλκὴ γὰρ ἅμα πνεύματος. ἔτι δ' ὑπὲρ τῆς καταψύξεως ἀντιλέγων, ὡς κἀκείνων δεομένων.

Nisi dicat aliquis ab externo aere his quoque ali & augeri spiritum, quomodo & odores sentiunt: atqui ita veluti respiratio quædam est, de qua quærat aliquis, an reuera iis quoque sit, tum hanc rationem afferens, tum etiam cibi sumptionem, simul enim & spiritum attrahi. præterea refrigerationis vsum, quippe quo illa etiam opus habeant.

Animalium genera, quod ad propositam quæstionem facit, in duo summa genera reducit Auctor. in ea, quæ spirandi vim habent, & in ea, quæ non respirant. hæc rursus partitur in pisces, & insecta. in piscium autem genere, quod ad spirandi impotentiam tria illa genera sanguine carentium animalium comprehendimus, mollia, crustata, testacea, quorum illa μαλακόστρακα, hæc ὀστρακόδερμα græcè dicimus. Cùm itaque superius in vniuersum rationem accepisset tam ab insectis, quàm à piscibus, quæ ambo genera nullam habent respirandi facultatem, probassetque eandem in spirantibus nutritionis innati spiritus esse oportere rationem, quæ est in non respirantibus: modo quoniam res maximè in insectorum genere controuersa est, quando propter multas causas nō videntur illa respirationis priuata munere. obiectiones illas proponit omnes: & tamen quod huius loci non est in his quæstionibus immorari, dubitationibus non solutis ad pisces transit, à quibus validissima, minimeque omnium controuersa ratio sumitur pro connati spiritus alimento. εἰ μὴ ἄρα καὶ τούτοις. superioris conclusionis est ἐπανόρθωσις, hoc est, correctio, & veluti castigatio. non enim temere ab insectis argumentum sumendum esse. Nam in illis ab externo aere videri connatum ali spiritum. prima ratio sumitur ab olfactu, quo sensu acutissimo penè omnia donata sunt sectandi alimenti causa. Nam apes vel longissimo interuallo mellis odore mouentur. formicæ longiores, quos aliqui σκνῖπας appellant, acerrimum habent olfactum. postremò nullum non est insectorum, quod optimè non olfaciat, ducaturque ad pastum odoratu. contrà verò fœtidis grauibusque odoribus fugantur omnia, alia etiam necantur. quæ omnia vt scripta reliquit Aristot. lib 2. de sensu & libro de Animaliū Partibus, ita etiam obiectionē hanc diluit, quæ sumitur ab odoratu. obiectionis

iectionis autem vis tota posita est in eo, quod animalia, quæ spirant, non nisi inspiratione olfaciunt. Si igitur argumentum hoc, olfactus inspiratione fit. insecta habent olfactum. igitur etiam spirationem. quo argumento fortasse ductus Plinius insecta spirare non negat. & Hieronymus Cardanus libro 12. de Subtilitate hoc idem probare contendit. illud tamen facilè soluitur: siquidem non omnis olfactus inspiratione fit, sed animalium tantum, quæ pulmonem habent: docentque Dialecticorum regulæ in prima syllogismorum figura ex particulari prima propositione non colligi necessario vniuersalem conclusionem. Nam vt animalia, quæ pulmonē habent aeris attractione olfaciant, alius tamen modus est, quo insecta odorãtur, alius, quo pisces, & aquatilia. docet id Aristoteles præcipuè in quarto de Partibus Animalium. τὰ ἔντομα διὰ τοῦ ὑποζώματος αἰσθάνεσθαι τῶν ὀσμῶν, καὶ πάντα τῷ συμφύτῳ πνεύματι τοῦ σώματος ὅσφ κινεῖται. hoc est, insecta per septum odores sentire, omniaque connato spiritu, quo d motu cietur. in libro verò de sensu ideo inspiratione odorari animalia, quæ pulmonem habent, quod sensorium olfactus aere attracto retegatur, quod alioquin nullo tegitur operculo aut in piscibus aut in insectis. quam sententiã etsi vellicet in libro de olfactus instrumento Galenus, non negat tamen & ipse, alium esse odorandi modum spirantibus animalibus, alium non spirantibus. quæ cum ita sint, prima fortasse ratio locum non habeat, quam proponit Auctor addubitans, propterea; olfactum tanquam spirationē appellat. quo verò loco est in contextu. ἀλλ' ὥσπερ οἷον ἐκ τῶν ὑγιῶν γίνεται legendum est ἀλλ' ὅπως. non hæc tamen sola ratio videtur confirmare insecta etiam spirare, aereque attracto ali connatum illorum spiritum Sed etiam ἡ ἐπὶ ταύταις τῆς τροφῆς. vbi notanda in varietate elegãtia ἐπίσπασις, ὁλκὴ & sanè aeris manifesta est attractio, quæ dicitur inspiratio. sed tamen & cibus trahitur ab instrumentis nutritoriis, à gula inquam & ventre. ratio hæc videtur hoc velle, quod in cibi sumptione seu comestione non potest vnà cum spiritu aer non ingredi: ita verò fieri, vt cibus ad aliarum partium nutritionem destinetur, aer spiritum alat, & augeat. quæ tamen possit fortasse solui, quòd aer aut commisceatur cum alimento, aut non. si commiscetur, non tantùm dicetur ab aere nutriri spiritus, quantum ab aerea alimenti portione. si verò non commiscetur, non negabimus ventrem ingredi aerem, quæremus tamen quomodo ad cor aut ad arterias transmeet, vbi connatus spiritus est. certè enim non attrahetur: non enim petit id aduersariorum hypothesis. quomodo igitur ingredietur? nisi fortasse ratione vacui in maxima spiritus defectione. sed ita replebit vacuum, non alet spiritum. hæcitaque ratio habet quidem ponderis aliquid, est tamen, quod ad solutionem eius afferamus. tertia ratio efficacissima est, quæ ab ipsa refrigeratione sumitur. vocat καταψύξιν, quemadmodum & in libro de spiratione. animalia enim omnia opus habent refrigeratione, siue attemperatione innati calidi. fit illa piscibus ab aqua quæ per branchias & os trahitur, & redditur. spirantib. animalib. ab aere, qui thoracis dilatatione à pulmonibus attrahitur, quiq; arteriarum dilatatione meatus corporis ingreditur, (διαπνοὴ græcè dicitur) insectis verò quoniam imbecillum habent calorem, satis est ea refrigeratio, quæ transpiratione fit. quæ omnia in libro de spiratione ab Aristotele sunt demonstrata. modo argumenti tota vis hæc. quemadmodum ad refrigerationem satis est aer transpiratione ingressus. ita etiam ad alendum spiritum. Nam vt exiguum spiritum exiguus aer attemperat. ita etiam facilè nutrit. exiguus autem est, qui per transpirationem attrahitur; quamquam & iis, quæ transpiratione viuunt, animalibus, quæ insecta dicimus, non eadem transpirationis mensura, vt inspirantibus non eadem respirandi necessitas. perspicua igitur est inspirationis & transpirationis proportio, quamobrem facile concluditur insectorũ innatum spiritum non ali quidem externo aere inspirato, sed transpirato.

Εἰ δὲ διὰ τοῦ ὑποζώματος αὐτοῖς γίνεται, τοιαύτη δηλονότι καὶ ἡ τοῦ ἀέρος εἴσοδος. ὥσθ' ὁμοίοντι τῇ διαπνοῇ. πλὴν οὐκ ἀφορίζεται τίς ὁλκὴ, καὶ ὑπό τινος, ἢ εἰ μὴ ὁλκὴ, πῶς ἡ εἴσοδος εἰ μὴ ἄρα αὐτομάτως; τοῦτο μὲν οὖν ἔχει καὶ αὐτὸ καθ' αὑτὸ σκέψιν.

Quæ si illis à septo fit talis profectò fuerit vt aeris ingressio. quare similis erit respirationi: quamquam non apertè statuitur, quænam sit in septo spiritus attractio, & à quo fiat, aut si attractio non est, qualis nam est ingressio, nisi spontè potius ac temere. atque id per se se contemplatione opus habet.

Amplificat rationem sumptam à refrigeratione, quæ insectis fit ab aere ambiente. Nam cùm horum aliqua sint exiguo infirmoque calore prædita, alia viuaciora, & calidiora, iis satis est continentis aeris refrigeratio, quæ per meatus corporis fit, his verò attractio fit per septum transuersum, qua scissam tamen habet pelliculam, cuius motu aer ingreditur, caloremq; innatum, & spiritum refrigerat: quod in libro de Respiratione docet Aristoteles. ab hoc autem eodem septo strepentes illos apum, cicadarum, aliorumque huius generis insectorum sonitus fieri, quos bombos vocant, non modo in libro illo de respiratione cap 9. docuit, verum etiam clarius, & copiosius in libro 4. histor. Animal. cap. 9. præterea quemadmodum in animalibus, quæ spirant. connatus spiritus facit inspirationem, & expirationem, ita insectis facere τὴν σφύξιν, hoc est pulsationem. ex his omnib. ab Aristotele declaratis rationis huius pendet veritas. Nam si inspiratione alitur innatus spiritus respirantium animalium, dubium non est, quin illa attractione, quæ fit per σφύξιν septi transuersi eodem modo spiritus alatur insectorum. Nam quo modo inspiratus aer alit spiritum, ita & per septum ingressus. iure igitur addit. ὡσθ' ὅμοιον τῇ διαπνοῇ, quæ cum ita sint, ratio, quæ ab animalibus non spirantibus sumebatur infirma est. Cæterùm cum hæc vrgeat demonstratio, parat sibi Au-

ctor perfugium. dicit enim eos, qui septi transuersi motu refrigetari alique spiritum insectorum tradiderunt, non declarasse τίς ἡ ὁλκή. hoc est, quæ aeris fiat attractio, & à quo sit. aut si tractio non sit, sed fiat ratione vacui, quemadmodum de inspiratione scripsit Plato, vt locum scilicet impleat, ne inane relinquatur vllum, aut quolibet alio modo, non tamen explicasse illos modum, quicunque ille sit, quo aeris fit ingressio: nisi fortè velint sponte, ac temerè fieri. hoc enim significat τὸ αὐτομάτως.

Id autem suam habere per sese contemplationem: siquidem non modo rem affirmare oportet, quod sit, verum & ratione aperire propter quam sit. sic vitat argumentum, quo suam determinationem de innati spiritus nutrimento infirmauit. verùm leue perfugium id est. Nam si modus quæritur, illum afferemus, quem adduximus ex Aristotele τὴν ὁλκὴν esse σφύξιν, siue διὰ σφύξιν. id est tractionem esse pulsum, aut per pulsum: fieri verò ab innato spiritu. propterea ad aliã rationem transit, quam sumit ab aquatilibus. iam enim quæ ab insectis sumebatur, tantum abest, vt rem probaret, vt potius aduersariorum firmaret sententiam. sed antequam ad illam aggrediamur, pauca dicemus de diazomate. illud veteres appellarunt φρένας, vt Galenus testatur libro quinto locorum affectorum cap. 4. recentiores vocarunt διάφραγμα ex Platonis verbis. διοείζοντες οἷον γυναικῶν, τὴν δὲ ἀνδρῶν χωρὶς οἴκησιν, τὰς φρένας διάφραγμα εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τιθέντες. Aristoteles vbique vocat διάζωμα, quod veluti medium corpus accingat, superioresque partes ab inferioribus separet. neque enim alium eius agnouerunt vsum aut Plato, aut Aristoteles, quem Galenus declarat libro illo quinto locorum affectorum, & libro 5. de vsu partium cap. 15. est autem musculus magnus, & rotundus, qui præterquam quod naturales partes separat à spiritalibus, respirationi faciendæ inseruit præcipue. præterea excrementorum egestioni, quæ tanquam manibus à musculis abdominis & diaphragmate compressa secernuntur.

Τοῖς δὲ δὴ ἐνύγροις, τίς ἡ τροφὴ καὶ αὔξησις τοῦ συμφύτου; χωρὶς γὰρ τοῦ μὴ ἀναπνεῖν οὐδὲ ἐνυπάρχειν ὅλως ἐν τῷ ὑγρῷ φαμὲν ἀέρα λοιπὸν ἄρα διὰ τῆς τροφῆς, ὡς οὐχ ὁμοίως πᾶσιν, ἢ κἀκεῖνα διὰ τῆς τροφῆς τὰ ἔνυγρα. τριῶν γὰρ ὄντων ἀναγκαῖον ἕν.

Verùm aquatilibus animalibus quænam est nutritio, quodve incrementum innati spiritus. Nam præterquàm quod ea non respirant, negamus prorsus in aqua aerem esse, restat igitur & nutriri, & augeri spiritum ab alimento. atque omnibus quidem animalibus similiter, si & aquatilibus ab alimento. tria enim cum illa sint vnum necessarium est.

Quoniam demonstratio, quæ ab insectorum genere sumebatur, multis erat difficultatibus inuoluta, propterea que minus poterat institutam disputationem diffinite: ideo hoc in loco iis omissis quærit in piscibus, quænam sit innati spiritus nutritio, quodue incrementum. cum autem ab aere nullo modo esse queat, & quia non respirent pisces, & quia in aqua aer non est, concludit, eandem esse in reliquis animalibus alimenti spiritus rationem, quæ in piscibus est. non igitur ab externo aere connatum enutriri spiritum, sed tantùm ab alimento. mentio est in Auctoris verbis τῶν ἐνύγρων. hoc est aquatilium, quod vt dicebam paulò ante, eadem est in omnibus ratio tam sanguineis quam non sanguineis, qualia sunt crustata, mollia, testacea. probationis duplex ratio. Prima quòd non respirant. altera, quòd prorsus in aqua aer non sit. vtramque tanquã alibi demonstratam & definitam ponit, vt hinc etiam possit aliquis facilè coniicere, libri huius Aristotelem Auctorem. probauit enim ille suppositiones has multis validisque rationibus in libro de respiratione, qui locus huiusce disceptationis proprius est. verum vtranque breuiter explicabimus, quod non desunt virorum doctorum, ex his verò & vetustissimorum dogmata, quæ contrariam sententiam tueantur. ac principio Hippocrates in libro de flatibus, si tamen eius libri Auctor est, cum vbique velit esse spiritum nihilque omnino sine illo fieri, tradidit omnia spiritu participare. οὐ γὰρ ἄν ποτε τὰ πλωτὰ ζῶα ζώειν ἠδύνατο μὴ μετέχοντα πνεύματος, μετέχοι δ᾽ ἂν πῶς ἂν ἄλλως ἀλλ᾽ ἢ διὰ τοῦ ὕδατος, ἢ ἐκ τοῦ ὕδατος ἕλκοντα τὸν ἀέρα. hoc est, neque enim natatilia animalia possent viuere, si non participarent spiritu. quo vero modo aliter participent, quam per aquam, aut ab aqua aerem trahentia?

Eadem fuit Democriti sententia, eadem Diogenis, & Anaxagoræ. existimarunt enim omnes aerem in mari esse, eiusque spiratione pisces viuere. & profectò mutuo se sequuntur hæc, vt si aer in mari sit, spirent pisces: si spirent aerem ibi esse oporteat. neutrum autem admisit Aristoteles, satisque explosa videbantur veterum physicorum placita, si illa quasi rediuiua multis rationibus non confirmasset Guliel. Rondeletius in 4. lib. de piscium historia. Cuius Argumenta etsi doctissimè eleuat Iul. Cæs. Scaliger in libro exercitationum, ad Cardanum Exerc. 273. nihilominus & nos refellemus, ne cui parum in naturæ reb. exercitato possit imponere, atq; ea quidẽ,

quæ

quæ ſcribit contra Ariſtotelem pro Diogenis, Democriti, Anaxagoræque ſententia non eſt quod afferamus in præſentia Nam & Ariſtot.rationes validiſſimæ ſunt,nec temere poſſunt cõfutari,& ac curate illi à Scaligero reſpõſum eſt.ad eius potius hypotheſes & rationes aggrediemur.primum itaque ex Ariſt. Dogmatis conatur ponere aerem in aquis eſſe,quod terra & aqua cœleſti calore,& lumine cum aere,ac igne commiſcentur. deinde locum affert Ariſtotelis ex tertio de Animaliũ ortu cap.11.in quo aerem in mari eſſe ex eo colligit, quod dicit philoſphus illud calidum eſſe,particepſque omnium,vt pote humoris,ſpiritus & terræ , proptereaque omnibus pene, quæ in ſingulis elementis locisve fiunt participare. idẽ poſſit aptius,faciliuſque colligere non longe ab eo loco, quem adducit. Ait .n. Ariſtot.gignuntur enim in terra, & aqua animalia ac plantæ,quod in terra quidem humidum eſt, in aqua ſpiritus. in his autem totis calor animalis vt aliquo modo plena ſint omnia mox non modo in aqua eſſe aerem, illumque cum aqua inſpirare piſces oſtendit, verum etiam in terra.neque in cauernis tantùm vt putat Ariſtoteles,ſed & in exiguis meatibus, in quibus & talpæ, & lumbrici, vermeſque alii κατὰ διαπνοὴν reſpirant. poſtremo demonſtrare nititur piſces neceſſario aerem reſpirare, quod reſpiratio non ſolum propter refrigerationem fiat innati calidi, verum & propter ſpiritus animalis nutritionem. Nam naturam omnem animalium ſolidis partibus carnoſiſque & ſpiritu conſtare. iam vero ſolidas partes, carnoſaſque alimento refici, illas quidem ſolidioti , has vero illo quod in humidorum ſolidorumque medio ſit. igitur & ſpiritum neceſſario, parandum eſſe ſibi ſimili alimento , ſanguinis ſcilicet vapore,& reſpiratione,ac tranſpiratione aeris,qui cum tenuior ſit,& celerius & faciliusſpiritum reparat. hæ ſunt Rondeletii viri ſane docti & diligentis hypotheſes: quas omnes ſingillatim examinemus. ac primum quod ex Ariſtotelis principiis ponit, cœlum inferiora hæc ita regere ac moderari , vt lumine caloreque ſuo cuncta contineat in officio, elementa miſceat, miſtiſque iis calorem viuificum, ſiue ſpiritum participet, verum eſt, & in peripateticorum dogmatis minime controuerſum. quod etiam mare, in quo tot piſcium aquatiliumque variorum generatio eſt, ſpiritu illo genitabili participet, libẽter admittimus non ſemel ab Ariſtotele id edocti. quod autem ſequatur inde, aerem in mari eſſe, quem reſpiratione piſces attrahant;hoc negamus. primum enim ſpiritus ille aer non eſt, ſed elemẽtum cœleſte ſtellis ſimile, vt dicit Ariſtot deinde etiamſi ſit, ita cum mari commiſcetur, vt miſtum mare ſit, non omnino ſimplex elementum. huiuſmodi penè omnia ſunt elementa, præſertim, quæ inter ſe vicina ſunt, atque contigua. atqui nos ſeparatum in mari quærimus aerem, quem ad reſpirationem piſces hauriant, non ita commixtum cum aqua, vt ſeparari prorſus nequeat , neque enim is erat Ariſtoteles, qui aut ſui eſſet oblitus, aut qui dum aerẽ in aquis negat, ita negat, vt tamen nõ fateatur ſine aere aquam non eſſe, quatenus elementa pura eſſe nequeunt, ſed mutuo ſe variant, atque commiſcent. ita dicentur & animalia terreſtria, quibus pulmo à natura datus eſt, aerem purũ ab omni commiſtione non attrahere, non tamen aquam cum aere ſpirare, etſi in aeris illa commiſtione aqua ſit aliquo modo. negat itaque piſces in mari, dum aquam per branchias attrahunt, aerem inſpirare ſeparatim ab aqua, ſeorſumque exiſtentem, quod volebant priſci illi phyſici. adhæc ſi aer alia ratione, quam commiſtione in mari ſit, penetretque aquas, non video, quo modo non admittetur corporum penetratio à ſcholis philoſophorum exſibilata. vt mirari ſubeat Auctorem libri de flatibus (Hippocratem enim non eſſe certus ſum) quo modo per aquam aut ex aqua velit piſces haurire ſpiritum. Nam ſi per aquam ab aere inciſam & penetratam, dabitur penetratio haud dubiè. ſi ab aqua aerem ſeparatum, id omninò fieri nequit, vt ſuperius demonſtrauimus. Sed pro illo dicat aliquis, mare à ventis continue pene agitari, ventos autem motum aeris eſſe, aut ſaltem non ſine motu. igitur nunquam aerem deeſſe à mari. accedit fluctuum agitatio, ſpumæque à feruore colliſarum vndarum, permiſtarumque excitatio. in hac autem agitatione ſpumiſque aerem eſſe ſine dubio ; fit enim ſpuma ab humoris, aeriſque agitata commiſtione. reſpondeo. verum quidem id eſſe, ſed primum piſces, aquatiliaque cetera in illa aeris ſuperficie non enatare , quę tempeſtatibus efferueſcit. tunc enim dum tempeſtates ſunt, fluctuſque maris attolluntur, ima maris petere experientia cognitum eſt. deinde vt id concedatur, non tamen ſequitur propterea aerem in aquis eſſe ſeparatum, atque ſeiunctum, quomodo putabant veteres phyſici, & quomodo putauit Rondeletius attractum illum retinere piſces aqua interim emiſſa per branchias. erit potius commiſta aqua, & impura, eo modo, quo diximus elementa, qua præſertim inter ſe vicina ſunt, & contigua miſta eſſe, mutuoque alterum alterius participare. alterum argumentum Rondeletii quod à terræ cauernis, cuniculis, rimiſque ſumit, infirmũ eſt, & facilè corruit. Nam primum talpæ, aliaque ſubterranea animalia in cauernis ſunt, vbi caua loca cum ſint, aerem habent ſine dubio halituoſum quidem, & craſſum. aerem tamen, non enim poteſt in vniuerſitate rerum inane aliquid eſſe, quod corpus non repleat. qua ſententia in Meteoris dicit Ariſtoteles in cauernis terræ ſubterraneos eſſe halitus, ex quibus & erumpant aquæ, & fiant metalla, atque foſſilia. deinde non eadem eſt terræ atque aquæ conditio. terra enim cum ſicca ſit, inæqualis, lapidibus plerunque glebiſque compacta rimas facit, præſertim calore ſolis excocta aquiſque fluentibus, aut fluuiis diſſecta. aqua verò humidum elementum vndiquaque homogeneum, ſibique cohærens nullos habet meatus, nullas rimas per quas aer admittatur. qua ratione neque cuniculi neque cauernæ vllæ, hiatuſve in aquis ſunt, quæ omnia frequentiſſima ſunt in terra. quæ cum ita ſint , argumentum , quod ſumit ab animalibus ſubterraneis , quæ aut reſpirant aerem, aut quæ ſola tranſpiratione viuunt , locum non habet , & nihil prorſus poteſt aduerſus Ariſtotelem concludere. tertia ratio manifeſto petit in ipſo principio , vt dialectici loquuntur. negat enim in libro de Reſpiratione Ariſtoteles ob aliam rationem reſpirare animalia, quam

ob caloris innati refrigetationem, & in hoc libro hæc eadem agitatur quæstio, sed vrget Rondeletius, necessariam esse spirituum teparationem, neque posse spiritum animalem alia nuttiri substantia quàm aeris, quippe tenuis cùm sit, neruosque ipsos permeet, halitu sanguinis solo non ali, sed aere natibus attracto. ad hæc validos causatur motus piscium, propter quos deficiens animalis spiritus cita tefectione opus habet, quæ non potest non ab aere proficisci. Respondeo Aristotelis sectatorem facilè argumenta hæc eludere. Nam vt tenuissimus spiritus sit, non tamen ideo non est in sanguine aeria tenuissimaque pars, quæ spiritum alat, & augeat. quippè cùm & crassior halitus sit, & tenuior, eodem modo profunctionum, munerumque vsu, & spiritus est, vt Galenus libro quinto simplicium medicamentorum declarauit. quo fit, vt tenuior, elaboratiorque pars animalem spiritum nutriat, quippè qui tenuior, & purior est. accedit quod non statim alit, sed longiori elaboratione attenuatus. vnde accidit & non nisi tenuissimum alimentum omninoque spiritui simillimum illius refectioni apparetur. quod verò addit alimentum non sufficere, probandum erat. primùm enim pisces animalia sunt voracissima, vnde suppetet alimenti copia. deinde si nutriendi spiritus necessitas maior est, attenuat vsquequaque innatus calor alimentum, defraudatisque (vt ita dicam) aliis partibus sese fouet, & reparat. Cum verò nunquam innatum calidum non sit in opera, abundè sibi, celetrimeque suggerit pro necessitate. nec erit opus, aerem ad subsidium accersere, si falsum esse demonstrauimus in mari aerem existere. atque hæc quidem positiones, probationesque Rondeletii facilè destruunt ex Aristotelis Dogmatis eruta, vt nihil aliud addendum esse videatur. sed quoniam opinamur & nos Hippocratis sententiam falsam non esse, alique spiritum aeris respiratione, respondebimus & alia ratione. spiritum scilicet piscium aqueum esse, illique omninò elemento simile, in quo oriuntur, & viuunt. mirum igitur non esse, si quemadmodum animalium, quæ in aere vitam ducunt, spiritus alimentum aliqua ex parte aer est, spiritus inquam aerii, & tenuissimi, ita animalium, quæ in aquis degunt, aqueo spiritui & crasso aqua per branchias attracta alimentum præstet. porrò vt in animantibus terrestribus ipsius spiritus gradus certi sunt, pro eiusq; cõditione & natura alimentum apparatur, aut ex sanguinis vapore, aut ex aere, aut crassius, aut tenuius, ita etiã in vniuersum res habet in piscium genere, spiritusq; iis non quidem omninò aqua est, sed paulò aqua tenuior, vt facile vel leui elaboratione aqua possit ad sui nutritionem vti. quod si ita est, vt esse meo iudicio necessarium est, non video, cur absurdam illam veterum physicorum sententiam reuocare studeamus, velimusque Aristotelem deserere, qui nihil sine validissimis rationibus vnquam docuit. atque de Nutritione spiritus. vt hactenus ex Aristotele, & Auctore hoc nostro quicunque ille sit, satis diximus in præsentia in verbis sententiisque declarandis; ita in iis, quæ sequuntur nonnulla ex Hippocrate, Galenoque afferemus: sic enim & superius promisimus. iam autem ad Auctorem redeamus nostrum, qui cum quærat, quomodo in piscibus nutriatur innatus spiritus, aereque non nutriri probet, propterea quod & non respirant, & in mari aer non est, concludit non aliud esse spiritus alimentum, quàm internum commune scilicet. quòd si in piscibus ita res habet necesse esse eandem in reliquis animantibus esse rationem. Nam vt dixit superius ἀπὸ τῶν αὐτῶν τὰ ὅμοια καὶ ὡσαύτως. ab iisdem eadem eodemque modo. huiusce verò rationis necessitatem explicauimus paulò ante. addit autem, τελῶν γὰρ ὄντων ἀναγκαῖον ἕν. quæ verba obscura sunt, atque concisa. quod verò significant, hoc est. Cùm tria sint animalium genera, quod ad propositam quæstionem facit, in duobus quidem potest esse quæstio, an ex aeris respiratione aut transpitatione innatus nutriatur spiritus, in altero verò necessarium esse probatum est non ali. quod si necessarium non esse idem potest, atque impossibile, eademque omnibus animalibus nutritionis spiritus debet esse ratio, impossibile erit aliter nutriri, repararique spiritum, quàm alimento. sic plutibus rationibus demonstratum est, quod erat in quæstione positum, abundeque refutata Aristogenis medici sententia. in verbis fœdæ quædam inhæserant maculæ, quas eluimus. Nam verba illa: ὅτι δέ ἐστι. τροφῆς ἡ τοῦ πνεύματος γένεσις: a studioso aliquo in margine adscripta, ab ignaro librario in Auctoris ipsa verba inserta sunt. mox ὡς οὐχ' ὁμοίως. restituimus deleta negatione ὁμοίως tantùm, quòd dicebat superius ὡσαύτως. id quod nemini non apertum est. pro ἢ κἀκεῖνα verò legere voluimus εἰ κἀκεῖνα. in his enim verbis hypothetica propositio est breuiter posita.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς περὶ τὴν αὔξησιν καὶ τροφὴν τοῦ πνεύματος.

Atque hæc de nutritione, & incremento spiritus.

Breuis est superiorum dictorum epilogus Aristotelico sanè more. quoniam autem de spiritus nutritione, & incremento non eandem esse Aristotelis, Hippocratisque sententiam dictum est, necesse autem est aut illius amplexari sententiam, aut huius adhærere Dogmati, dedita opera in hunc locum disputationem distulimus, vt singulorum excutiamus argumenta. Atque Hippocrates in libro de Alimento de spiritus nutritione loquens ita scriptum reliquit: ἀρχὴ τροφῆς πνεύματος ῥῖνες, στόμα, βρόγχος, πνεύμων, καὶ ἡ ἄλλη διαπνοή. hoc est: principium alimenti spiritus nares, os, guttur, pulmo, aliaque transpiratio. quam sententiam vt variè fuerunt medici posteriores interpretati, ita de respirationis fine vtilitateque non eadem posteritati reliquerunt dogmata. Nam Erasistratus Asclepiades eum spiritum ani-

rum animam esse existimatint (quæ sententia & Stoicorum multis placuit) respirationem propter animæ generationem, aut robur, fieri statuerunt: ducti fortè illa Hippocratis sententia, quam superius non semel adduximus. ἀνθρώπου ψυχὴ ἀεὶ φύεται μέχρι θανάτου. Praxagoras verò, Philotimusq; nec non Aristogenes Thasius clarius rem exponentes respirationem fieri voluerunt propter spiritus nutritionem simpliciter. & tamen cùm non ex eo tantum loco Hippocraris habeatur sententia: Galenus, politioresque alii medici duplicem respirationis vsum Hippocratē sequuti esse voluerūt: alterā refrigerationem aut attēperationem innati calidi, alteram alimentū spiritus, vt spiritus non modo ex sanguinis halituosa, tenuique substantia nutriatur, verùm etiam ex inspirato aere. quoniam autem duplex spiritus est, aut qui in corde est, per arteriasque in corpus diffluit, vitalisque appellatur, aut qui in cerebri ventriculis, à quo sensus, motusque proficiscitur, qui etiam animæ rationalis instrumentum est. idcirco si cuius spiritus nutrimentum ab aere constare Galenus intellexerit quærat aliquis non eodem fortasse modo in variis libris, in quibus locus sic aut declaratur ex instituto, aut obiter tangitur, illum loquutum esse inueniet. Nam alicubi vtrunque spiritum docuit ex aere nutriri præter tenue illud alimentum sanguinis. alicubi animalē, alicubi vitalem. lib. 7. de Dogmatis Hippocratis, & Platonis, cap. 3. videtur velle spiritum vitalem ex aere inspirato, tenuiq; sanguinis halitu enutriri. animalem verò ex vitali elaborato, atq; concocto. nō igitur ex aere, vt loquuntur immediate. in libro de vsu pulsuum duplicem tradit respirationis vsum. alterū maiorem innati spiritus seruationem, alterum minorem alitionē animalis spiritus. id quod & in libro de vsu respirationis confirmat non vno loco. quo tendunt plures loci in libris de vsu Partiū in quib. narium ossiumq; illorū, quæ ἠθμοειδῆ appellantur. constructionem accuratè explicās, docet naribus aerem attrahi à cerebro, & inspiratione quidem spiritum ali, expiratione verò tum fuligines expurgari, tum etiam recrementa expelli crassiora, qualia mucus pituitaq; à capite defluens. eadem sententia in libro de Odoratus instrumento & plurib. aliis locis in libro verò 12. de ratione medendi animalis spiritus ait à se manifesto demonstratum cerebrū esse veluti fontem, qui per inspirationem alatur, & per id alimentum, quod à plexu reticulari suggeritur. vitalis verò nō ita quidem demonstrationem manifestam esse, non esse tamen à ratione alienum in corde, & arteriis illū contineri, qui maximè quidē ab inspiratione nutriatur, sed tamen etiam ex sanguine. in his Galeni locis aliqua fortasse videntur inconstantia, vt facilè posit aliquis coniicere non adeò fortasse rem hanc fuisse illi exploratam, & tamen quoniam de diuino illo viro affirmare id minimè possumus; dicemus quidem eius sententiam non aliam fuisse quàm Hippocratis, qui spiritus alimentum non à naribus modò suggeri, verùm & ab ore, pulmoneq; & arteria attrahi existimauit. cur aūt modò vnius, modò alterius spiritus tantum meminit, hanc fuisse causam quod de spiritu quidē vitali haud videretur obscurū esse, propterea q; in libris de vsu pulsuum, & respirationis animalis tātum meminisse; in septimo verò de Dogmatis Hippocratis, & Platonis vitalis propterea meminisse tantùm, quod animalis eo loco accurata sit explicatio, quo modo à vitalis elaboratione, longioriq; apparatu fiat. nam quod ad nutrimentum attinet, refrigerationemque ex aere narib. attracto, aliâs declaratum est. his ita positis Hippocr. Galeniq; sententia de spiritus nutritione facilè constat. cumque quatuor sint loca, quæ nutritionis principia ponit Hippocrates, nares animali spiritui nutriendo potissimum seruiunt, os, arteria, pulmoque vitali: quamquàm & hæc, transpiratioque ita vitalē spiritū nutriant, vt & animalem inde alant reficiantq;. atque cum ita senserit Hippocrates, Aristot. tamen manifestò in libro de Respiratione vnū esse respirationis finem voluit, caloris ipsius innati, spiritusque refrigerationem. cum verò respiratio tota inspiratione, expirationeque constet, velitq; Galen. expirationem educendi fuligines causa, quemadmodum & arteriarum systolen siue contractionem fieri, id quidē Aristot. non aperuit, non tamen etiam aduersatur. ex hoc autē constat, quòd cum duæ sint nutritiones spiritus ex aere per inspirationem attracto & ex alimento ipso cōmuni animati corporis: Aristot. ita voluit aerem attrahi, vt non nisi qualitate sua spiritum adiuuet, qualitate verò non fit nutritio, aut accretio, & tamen absurdam etiam illam affirmat sententiam de spiritus ex aere nutrimento. idem confirmat, si tamen ille Auctor est, in hoc libro, qui de hoc argumento agit potissimum. quo magis miror Iulium Cæs. Scaligerum diuini ingenii omnigenæque eruditionis virum in libro exercitationum ad Cardanum hanc sententiam Aristoteli tribuisse ex hoc maximè libro de spiritu; eoq; magis, quod & latinè conuertisse librum scribat, commentariisque explicasse: id quod tantùm abest, vt credam, vt hoscitanter potius, & aliud cogitantem legisse, possim sine dubitatione contendere. & quoniam locus, quem adducit, est paulo inferius declarandus, nón est, quod in præsentia in eo interpretando immoremur. satis tantum dixisse fuerit, Scaligerum in Aristot. sententia de spiritus nutritione interpretanda apertissimè deceptū esse. atq; cum duæ hæ sententiæ doctissimos diuinosque planè viros habeant Auctores, rationes quidē, quib. Aristot. motus est ad negandum aerem spiritus nutritioni inseruire, non illæ quidem obscuræ sunt, prima autem potissimaque illa est, quam axiomatis instar ponit in libro de Sensu. simplex elementum nullum posse alimentum præstare animato corpori. ad hæc absurdum, quod ponit in libro de Respiratione. postremo vero rationes illæ, quas hactenus explicauimus, quæ aut illius sunt, aut certè ex Dogmatis sermonibusque eius desumptæ Hippocr. rem demonstrauit. Galenus verò cum in confesso esset medicis omnibus, non tantum studuit demonstrare aerem propter alimentum spiritus attrahi, quantum propter refrigerationem innati calidi, quod negabant insigniores medici Erasistratus, Praxagoras, Asclepiades, Plistonicus. si tamen aliqua ratio ex eorum libris sumi potest, ea fuisse potissimum videtur, quod spiritus substantia cum tenuissima sit, facileq;

dissipetur, ac pereat alimento aliquo opus habet, quod semper præsto sit ad illum restaurandum. Nam etsi commune totius corporis alimentum possit id ex parte præstare, non tamen potest omnino facere. accedit, quod cùm spiritus aerius sit, nutritur quidem ille aeria alimenti substantia, sed tamen & elemento illo, quod suæ naturæ simile est, quandoquidem ex similibus fit nutritio.

Confirmare verò videtur id & experimentum. nam in animi defectionibus, in quibus vitalis spiritus exoluitur, odoribus crebra inspiratione attractis succurrimus: vt hoc argumentum sit, aere nutriri spiritum, & reparari, eoque magis, quo lubentius propter odorem in eo fusum inspiratur. Hanc Hippocratis, Galenique sententiam Auerrhoys secundo libro collectaneorum exagitat, cuius præcipua demonstratio est, quod corpus compositum non potestà simplici nutriri. quod si spiritus ex aere nutriretur, daretur corpus ex vno elemento factum, id quod & physicis & medicinæ scriptoribus absurdum est, & impossibile. addit verò negasse Galenum aquam nutriendi vim habere, quòd simplex est, igitur neque aerem. pro peripateticis autem facit, quod & ab Aristotele traditur, à Galeno etiam sæpè repetitum ex iisdem ali, ex quibus constant animalia. atqui spiritus ex aere non constar, non igitur ex aere alitur. accedit quod quæ rationes Hippocrati ad hoc dogma constituendum videntur persuasisse, probabiles quidem illæ sunt, non habent tamen necessitatem vllam. nam spiritus quidem aeria tenuisque substantia est, non tamen aer, hoc est, simplex corpus. nutrietur igitur ex tenui vaporosaque sanguinis substantia, neque aere sibi omninò parum commodo opus erit. quod si facilè dissipatur, materiaque opus habet, quæ illi reparando præsto sit, dicetur, quod & superius dictum est, naturam nunquam cessare ab opera, subsitineteque semper vaporum ex alimento copiam ad spiritum enutriendum. argumentum verò, quod sumitur ab iis, qui animo deficiunt, nullum esse. multa enim sunt, quæ in defectu animi spiritum iuuant, aut vnitione, & constrictione, vt ita dicam, talisque est aqua frigida affusa vultui, vt est in problematum sectionibus, & in libro de Animi defectione Theophrasti. aut alteratione simplici: talis autem est, quæ fit ab odoribus, qui spiritum refrigeratum excalfaciunt, & fouent, aut excalfactum refrigerant. sed & nutritione succurritur animi maiori defectui, vt illi, qui Cardiacus appellatur; at hæc nutritio cur non ex aere sumitur. sed ex vino potius, quod cum tenue vaporosumque sit facilè substantiam spiritus reparat? hęc sunt, quæ Aristotelis, peripateticorumque sententiam adeò videntur confirmare, vt Hippocratis Galenique dogma fatiscere videatur. quamobrem Auicenna libro tertio, quo loco de Respiratione loquitur, euitare volens rationes has, aere spiritum nutriri tradit, non quod ipse conuertatur, spiritusque fiat, sed quod eo modo, quo etiam aqua, vehiculum quoddam sit alimenti, quo nutritur spiritus: conferre igitur ad nutritionem, proptereaque dici nutrimentum esse: Nam alioquin vere non alere, si quidem simplex corpus est, ex simplici autem non nutritur compositum. alii aeris naturam distinguunt, inter quos est Petrus Aponensis. Nam aut esse purum, & simplicissimum, quomodo non potest alimentum fieri, aut cum aliis elementis commistum, qualiter elementa inter se misceri, à suaque naturali sinceritate desciscere diximus: sic autem acceptum, & intellectum aerem posse facilè spiritum connutrire, quippè qui alimento eget, quod facilimè citissimeque alteretur, & commutetur, quale vel maximè aer est.

Verùm & Auicennæ commentum non sine controuersia potest admitti, & Aponensis distinctio etsi vera sit, ad rem tamen neutiquam videtur facere. Nam vt ab Auicenna exordiar, similitudinem quidem video, modum autem, quo aer vehiculum spiritus alimenti est, non agnosco. aqua enim cum sanguine commiscetur, à renibus autem, & vesica secernitur, abitque simul in sudorem, aer verò attractus & redditus qua ratione cum spiritus alimento misceatur, illique vehiculum fiat, incertum est, & perobscurum. Aponensis ratio inepta est. quis enim nescit quod ait ille? & tamen quando negauit Aristoteles ex simplici elemento corpus compositum enutriri, simplex corpus, siue elementum intellexit latiori significatu, quomodo dixit Galenus aquam non alere, Hippocratesque illam non τροφὴν, sed τροφῆς ὄχημα appellauit. his ita declaratis, difficultas, quæ in hoc philosophię loco maxima est, facilè constat, viderurque peripateticorum opinio veritati longè propinquior. & tamen quoniam Hippocratem, à quo optima præclaraq; ad ipsos etiam peripateticos fluxere dogmata, nolim deserere, ita mihi cum peripateticis agendum erit, vt facilè sperem demonstrare falsam non esse diuini senis sententiam. primùm autem ponemus hoc, Aristotelem in libro de respiratione, finem respirationis quærere propter quem fit, qui cùm esse nisi vnus nequeat, quando vnius rei vna forma vnusque finis, meritò illum esse caloris natiui refrigerationem affirmasse. an autem aerem simul etiam in alium vsum vsurpet natura, quemadmodum in nonnullis corporis partibus solet facere, id in magno non posuisse discrimine. prætereà cum negat ex aere inspirato ali spiritum, non absolutè negasse, sed tantum propter spiritus nutritionem inspirationem animali tributam esse, quam sententiam exagitat etiam in hoc libro siue illè sit, siue quis alius. Aristogenem enim Thasium confutat, cuius erat opinio respirationem esse à natura datam, vt alatur spiritus: aeremque in pulmone concoqui, recrementum verò expiratione foras eiici: quo tendunt omnes rationes, quas superius explicabamus. adhæc ponemus & hoc, spiritus nutritionem ab aliarum partium nutritione differre, quod illæ longiori muta-

ri mutatione opus habeant, vt alimentum, quod aliquo modo parti alendæ contrarium est, assimilent: hic verò ita nutriatur, vt vel leui appulsu, commistioneque similis substantiæ nutriatur. est itaque nutritio hæc vera quidem illa, sed quoniam tenuis res spiritus est, alisque corporis partibus tenuitate, mobilitate, vt simplicitate maximè præstat, fit vt eius nutritio his omnibus conditionibus præstet aliarum partium nutritioni. neque id dico propterea quod spiritum per simplicem externi aeris mistionem ali existimem, quod vt multis placuisse video, ita mihi nunquam potuit arridere: sic enim nescio quid hæc distaret nutritio ab ea mistione, quæ fit in aeris partium accessione. sed aio spiritus nutritionem illius naturæ accommodatam, celerem, facilem, expeditam, sinceram, postremò vt vno verbo dicam, spiritualem (liceat enim nouo hoc apro tamen appellasse nomine) his positis, non adeo erit ardua Hippocratici Dogmatis defensio. primùm enim facilè patet Aristotelis propositum in libro de Respiratione. in hoc autem libro de spiritu apertè posita est Aristogenis opinio, quam insectatur, ad Hippocraticà longè diuersa. deinde cum nutritio spiritus diuersa ab aliarum partium nutritione posita sit, quod neminem arbitror non concessurum, facilè vt opinor eleuamus argumenta, quæ negotium faciebant.

Nam ex aere non ali corpus illo sensu dictum est, quod odore, quem vaporem, halitumque censuerant aliqui, putarunt Pythagorei posse hominem enutriri: ac de nutritione totius corporis verè id intelligi, non de spiritus, cuius nutritionis prærogatiuam illius nobilitati conuenientem iam posuimus. sic & argumentum soluitur, quo proponitur, ex iisdem, ex quibus aluntur orta esse animalia. Nam cùm vera sit propositio, totum ad animal sane pertinet: quod si & spiritus eius pars sit, eaque ratio in toto esse debeat, quæ in parte, tamen cùm spiritus nobilissimæ naturæ sit, cælestisque potius quam elementaris, nil mirum est, quando ex alimento partem seligit purissimam, qua sese nutriat, si ex inspirato aere frigefactus, ac ventilatus, partem quoque ab eo mutuatur, qua citissimè facilimeque alterata propter similitudinem alatur, & augescat. quod pertinet ad odores, quibus videntur spiritus refici, fatemur & nos alteratione sola spiritum ab iis foueri, & sustineri ne labascat, quod autem in lapsu subito virium, & in ipsa syncope, vino succurrimus, aut alioquin cibo sorbili, non ideò ex hoc sumendum argumentum est, aere non refici instauratique spiritum. Sed cum syncope aut propter insignem alterationem, aut propter euacuationem accidat, aer neque alterationem potest corrigere, neque euacuationem implere, non enim ea est euacuatio, cui possit inspiratio succurrere, sed quæ alimento reparetur, quod & facilimè, citissimeque permeet, & vaporosum sit, & calidum, eoque modo & alteratum emendet spiritum & inanitum facilè instauret. ex rationibus ab Auctore nostro allatis, nulla videtur positionibus nostris aduersari, nisi ea, qua absurdam existimat momentaneam illam spiritus coctionem, & nutritionem subitò factam. Cui tamen respondendum est, absurdam quidem esse, qua ratione ab Aristogene ponebatur, qui & concoqui in pulmone aerem opinabatur, & excrementum inde educi. propter quod excrementum absurdè quidem & temerè positum, rationes tam in hoc libro, quàm in libro de Respiratione veræ sunt, & optimè positæ. non tamen dicendum est absurdam esse celerem illam coctionem eo sensu intellectam, qua Hippocrates, Galenusque intellexerunt. adde Aristogenem in pulmone voluisse aerem concoqui, neque declarasse, à quo quaue facultate id agente. quæ omnia cum illi declarassent ita, vt nihil temere dictum, nihil non consentaneum afferant, & quod ad animalem attinet spiritum, & quod ad vitalem, reliquum erit affirmare Aristotelem Hippocrati non aduersari, sed vidisse quidem illum primum respirationis finem, docteque illum declarasse. ex Hippocrate verò Galenum alium etiam finem agnouisse qui secundarius est, quique bene perceptus, neque naturæ rerum veritati aduersatur, & Aristoteli tantum abest, vt contrarius sit, vt quemadmodum multa in particulari rerum naturæ cognitione ab eo tradita, à Galeno aucta, illustrataque sunt, ita etiam hoc ipsum de aere inspiraro, ex quo vitalis animalisque spiritus alitur exactius explicatum sit. hoc enim in multis fecisse Galenum, quæ ab Aristotele non omninò explicata sunt, testis etiam est Auerrhoys secundo collectaneorum cap. 19. hactenus fuimus euagati in ipsa spiritus nutritione declaranda. Nunc ad Auctorem interpretandum redeundum est.

Περὶ δὲ ἀναπνοῆς, οἱ μὲν οὐ λέγουσι τινὸς χάριν, ἀλλὰ μόνον ὃν τρόπον γίνεται, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Δημόκριτος. οἱ δὲ οὐδὲ τὸν τρόπον αὐτῆς λέγουσιν. ἀλλ' ὡς φανερῷ χρῶνται. δεῖ δὲ, καὶ εἰ καταψύξεως χάριν, αὐτὸ τοῦτο διασαφῆσαι. εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἄνωθεν θερμὸν, οὐκ ἂν ἔτι οἱ κάτω τὸ δὲ σύμφυτον πνεῦμα, δι' ὅλου, καὶ ἀρχὴ ἀπὸ τοῦ πνεύμονος, δοκεῖ δὲ καὶ τὰ τῆς ἀναπνοῆς εἰς πάντα διαδίδοσθαι κατὰ συνέχειαν, ὥστε τοῦτο δεικτέον ὡς οὐκ ἔστιν.

Sed de reſpiratione, cuius gratia ſit, alii non declarant, ſed quo modo tantum fiat, vt Empedocles, & Democritus. nonnulli neque modum afferunt, ſed vtuntur tanquam manifeſto. oportet autem ſi refrigerationis eſt cauſa id ipſum explicaſſe. Nam ſi in ſupernis partibus calidum ſit, non erit in infernis: connatus vero ſpiritus per totum eſt corpus, & eius principium à pulmone. Sed videtur & reſpiratio continuato quodam motu in vniuerſum corpus diſtribui. hoc autem verum non eſſe probandum eſt.

Locus hic philoſophiæ naturalis, in quo de connati ſpiritus nutritione diſputatur, ad cognitionem abſolutam reſpitationis pertinet Nam ſi à reſpiratione ſpiritus alitur, propterque illum reſpiratio præſertim animali tributa eſt, perſpicuum eſt maxime reſpitationis omnem naturam comprehendi, quando & finis pernoſcatur, propter quem inſtituta eſt. Sin autem alius eſt ſpirationis finis, aliuſque vſus, vel ideo tamen hic locus neceſſarius eſt cognitu, vt quando alimentum ſpiritus, eiuſque & præſtandi & trahendi modum non obſcure cognoſcimus, ſimul etiam non ignoremus, alimentum quidem ſpiritus eſſe aliquid, illud tamen à reſpiratione non exhiberi. quamobrem cum Ariſtogenes Thaſius reſpitationis finem innati ſpiritus alimentum exiſtimaſſet, aeriſque ſubſtantia in reſpirando opus eſſe, non autem qualitate, illius verò ſententiam abunde confutaſſet philoſophus hoc loco videtur quidem primum alios philoſophos reprehendere, quod eorum aliqui de reſpiratione ita loquuti ſint, vt eius finem non declararint, alii verò neque modum ipſum docuerint, nedum finem, quod ſcilicet tanquam clarum & exploratum ſtatuiſſent. deinde quoniam reſpiratio refrigerationis eſt cauſa, ait, id quidem oportuiſſe eos explicare. poſtremo vero contra hanc ſententiam videtur dubitationes quaſdam proponere, quæ licet non adeo difficiles ſint, non tamen ſoluuntur vſquequaque, quod liber hic in aduerſariis ſcriptus eſt, neque illi extrema manus eſt poſita, aut quod ex iis, quæ ſuperius declarata ſunt, quæque inferius declarabuntur, obuia eſt ingenioſis ſolutio. de reſpiratione ait veteres ita ſcribere, vt eius finem, propter quem fit, non explicarint. non ſemel autem veteres illos phyſicos accuſat Ariſtoteles, quod cum finis nobiliſſima præcipuaque cauſa ſit, illum tamen Anaxagoras, Empedocles, Democrituſque in rerum natura declaranda prætetierint. quod igitur fecerunt in aliis naturæ rebus, docet in reſpiratione etiam deliquiſſe Empedoclem, atque Democritum. Nam modum docuiſſe tantum fine prætetito. fuiſſe autem alios, qui & finem docendo non attigerint, & modi etiam ipſius, quo ſpiratio fit, nullam habuerint mentionem, ſed tanquam claro ſuppoſito vſi ſint porrò modi reſpirationis, quos Democritus Empedocleſque tradiderunt, extant in libro huius argumenti, vnde facilè peti poſſunt. Democritus enim reſpirationem docebat fieri ſphæricis atomis, ex quibus volebat animam conſtare, cohibitis ab externis aliis atomis, eiuſdem figuræ, quæ cum aerem repleant, ſpirato aere corpus ſimul ingreſſæ, alias quæ egredi alioquin paratæ ſunt, inhibentes ſimulque aerem, qui comprimit, & elidit, animam, vt ne exeat, animalque mortuum deſtituat, prohibere. quamobrem in inſpiratione, expirationeque vitam animalis eſſe poſitam. Empedocles vero reſpirationis & ille modum docuit elegantiſſimis verſibus, qui extant apud Ariſtotelem. eſt autem ille huiuſmodi. venas putabat ille eſſe aliquas, in quibus ſanguis quidem ſit, non tamen eſſe plenas ſanguine. in iis meatus eſſe maiores ſanguine, minores aere: ſanguinique non eſſe peruios, patere aeri. quare cum vndiquaque moueri natura ſua ſanguis aptus ſit ſurſum ſcilicet ac deorſum, cum deorſum fertur aerem influere, inſpirationemque ita fieri; cum ſurſum foras extrudere, expirationemque ſic effici. hi ſunt modi, quos Democritus, Empedocleſque docuerunt prætetito neglectoque fine, quod genus cauſæ vt eſt in libro de Reſpiratione, & ſæpe alibi, nunquam afferre illi in docendo conſueuerunt. his poſitis addit, quòd ſi refrigerationis cauſa reſpirant animalia, oportet ſane id declaraſſè, quod cùm dupliciter poſſit accipi, aut quod neceſſe eſt id quærere, docereque, quo loquendi modo & in aliis locis huius libelli frequenter vtitur; aut quod Auctores, qui de Reſpiratione diſputarunt, id feciſſe docuit: ego tamen ita libentius intelligo, vt ad Auctores illos referatur. ſequitur deinde dubitatio. Nam ſi ſpiratio ſit ad calidum innatum refrigerandũ, illud verò in ſuperiotibus eſt corporis partibus, vt in pulmone, & corde, inferiores partes illius non egebunt, quibus cum calidum non inſit, neque refrigeratione opus eſt. ſunt græca Auctoris verba, εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἄνωθεν θερμὸν οὐκ αὖ ἔτι οἱ κάτω. quæ cum conciſa ſint & obſcura, fortè etiam non ſunt ſine macula. lego autem aut οὐκ αὖ ἔτι εἰς κάτω aut omnino deleo τὸ οἱ: vt ſit ſententia, ſi in ſuperiotibus partibus calidum eſt, non itidem in inferioribus. quod ſi quis malit ita legere, vt eſt in exemplari edito, fortè verba hæc οὐκ αὖ ἔτι οἱ κάτω accipere oportet, quaſi dixiſſet οὐκ αὖ ἔτι οἱ κάτω καταψύχονται. ſi enim in iis calidum non eſt, non refrigerantur, non eſſe autem in inferioribus partibus calidum innatum debemus accipere, eo modo, quo in corde eſt, in viſceribuſque, quibus alimenti obitur coctio. ibi enim fons caloris, ſpirituſque eſt, quem & refrigeſcere oportet, & ventilari. at calor, qui in arteriis eſt, & ſanguine tranſpiratione refrigeſcit, non autem reſpiratione, niſi quatenus arteriæ quæ cordi vicinæ ſunt, inde attrahunt ſpiritum aere externo attemperatum: quod tamen non dicit in præſentia, ſed hoc tantum. ſpiritus innatus per totum corpus diffuſus eſt: calidum non niſi in ſuperis eſt partibus: igitur ſpiratio, quæ per totum corpus dilatatur, ſpiritus potius gratia inſtituta eſt, quam calidi: reſpiratio igitur nutriet connatum ſpiritum, quod dicebat Ariſtogenes, qui illius hunc eſſe finem exiſtimabat. quæ ſententia cum vera non ſit, etſi prima vt aiunt facie videatur eſſe, demonſtrandum ait eſſe, reſpirationem vndiquaque non extendi, aut propagari, vt ex hoc concludatur non ſpiritus alendi gratia, ſed refrigerandi illum fieri, hæc eſt dubitatio. quæ cum non habeat

beat ſolutionem ab auctore traditam, niſi fortaſſe poteſtare, diluetur tamen à nobis, ſed primum adnotandum eſt videri hic calidum, tanquam diuerſum à ſpiritu ſtatui, non quod ita ſit, ſed ex hypotheſi, quòd hæc erat aduerſariorum opinio. hoc poſito reſpondemus calidum & connatum ſpiritum per totum corpus diffuſum eſſe, ſed in corde focum habere, vbi cum anima ſit, & ipſum eſſe neceſſe eſt, tanquàm caloris & vitæ promum condum. in corde igitur reſpiratione refrigerari opus habet, cum in reliquis partib. nõ reſpiratione, ſed tranſpiratione quæ per arterias fit, id nõ incommodè conſequatur. præterea reſpiratio non niſi ad cor appellit. Nam etſi corpus ſit εὔπνουν & σύμπνουν, vt ait Hippocr. non tamen ideò poteſt verè dici inſpiratum aerem, quæ aer eſt, cor prætergredi. Verùm his poſitis acrior erit aduerſariorum obiectio. Nam reſpiratio alendo ſpiritui vitali in corde ſufficiet, tranſpiratio in arteriis: non erit igitur illa ad alium finem inſtituta. ſed & hic ſcrupulus tolletur, ſi rationibus vtemur Ariſtotelis ex libro de Reſpiratione, & Galeni ex libro de reſpirationis vſu. potiſſima verò ratio eſt, quòd cum alatur ſpiritus aliundè commodè, refrigerari autem nequeat, niſi per pulmones arteriasque tracto aere, longè conſentaneum magis eſt aere refrigerari, quàm ali: aut ſi alitur etiam, vt ait Hippocrates, priorem tamen magiſque neceſſarium refrigerationis eſſe vſum quàm alimoniæ.

Ἄτοπον δὲ, εἰ μὴ δεῖται τινὸς κινήσεως καὶ οἷον τροφῆς. εἰ δὲ διαπνεῖ περὶ πᾶν, οὐκέτι καταψύξεως εἴη χάριν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ διάδοσις ἄλλως τε ἀναίσθητος, καὶ τὸ τάχος αὐτῆς. καὶ πάλιν τὸ τῆς παλυρροίας εἴπερ ἀπὸ πάντων θαυμαστόν. πλὴν εἰ ἄλλον τρόπον ἀπὸ τῶν ἐσχάτων. τὸ δὲ πρώτως καὶ κυρίως ἀπὸ τῶν περὶ τὴν καρδίαν. ἐν πολλοῖς δ' οὕτω τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν δυνάμεων.

Atque abſurdum eſt non egere motu, & nutritione aliqua, quod ſi tranſpirat vndique, non erit refrigerationis cauſa. ſed & diſtributio alioquin ſenſu non percipitur, neque eius quidem celeritas. mox & ex membris omnibus recurrere mirum eſt, niſi alio modo id fiat ab externis partibus. primò verò ac propriè ab ipſo corde: id quod ſic habet in multis aliis facultatibus, & actionibus.

Argumenta hic ponuntur aliqua, partim, quæ contra auctoris ſententiam videntur facere, partim, quæ poſitiones aduerſariorum infirmant. ad nullum vero eſt auctoris vlla reſponſio, niſi ad vltimum. Quatuor enim cum ſint, duo contra ſententiam ſunt, quæ refrigerationis gratia docet animalia reſpirare: duo vero in Ariſtogenem obiiciuntur. primum obſcure & præciſe ponitur. Nã incertum eſt an de reſpiratione loquatur, cuius proxime eſt habita mentio, an vero potius de ſpiritu. præſtet vero ſpiritum intelligere, qui cum impetu feratur, vt aiunt Plato, & Hippocrates, illum non moueri aut non nutriri affirmare perabſurdum eſt. atqui ex motu fit diſſipatio, vnde neceſſitas nutritionis. abſurdum hoc non video quomodo in Ariſtotelis ſententia locum habeat. Nam & nutriri fatetur ſpiritum, & motu cieri vndiquaque. refrigerationis tamen eius cauſa in corde reſpirare animal: Nam nutritionem ex communi alimento fieri. quare ſatius eſt verba hæc de reſpiratione accipere, quam in corde ſiſti; neque amplius progredi abſurdum ait eſſe, quod velle videntur, qui refrigerationis cauſa illam fieri opinantur. ita verò ſi interpretemur, corrigenda ſunt verba καὶ οἷον τροφῆς, legendumque potius καὶ οἷον τροπῆς. τροπὴ autem accipietur, quæ inferius παλίρροια dicitur. & ſanè præſtat ita legere. Nam de nutritione ſatis conſtat, de recurſu hoc minimè. adde particulam illam οἷον ſimilitudinis eſſe, quæ lenit vocis licentiam, quæ locum non habet ἐν τῇ τροφῇ. omninò verò cum proximè de reſpiratione ſermo ſit habitus, quod videatur per totum ferri corpus, idque quærendum propoſuerit, demonſtrandumque neutiquam ferri, conſentanum eſt exiſtimare, ex eorum hîc ſententia argumentari, qui motu impetuque ferri illam opinabantur, proptereaque dicere abſurdum eſſe negare id, cùm manifeſtò videatur, motu illi, & veluti conuerſione aliqua opus eſſe. alterum argumentum obſcurius. Nam τὸ διαπνεῖ, hoc eſt tranſpirat, cùm ad reſpirationem referatur, impropriè tamen videtur poſitum. Corpus enim tranſpirat, non reſpiratio.

Quare libentius lego εἰ δὲ διάπνοιὴ περὶ πᾶν, hoc eſt ſi tranſpiratio ad totum eſt. Cuius dicti ſententia: ſi tranſpiratio in vniuerſo eſt corpore, non opus eſſe reſpiratione refrigerationis cauſâ, quod ſcilicet ad refrigerandum ſatis ſit tranſpiratio. quare ſi refrigerationis cauſâ non eſt, reſtat eſſe cauſa innati ſpiritus nutriendi. non eadem ſententia elicitur, ſi legamus διαπνεῖ, imo niſi fallor inepta eſt ratio; ſi reſpiratio tranſpirat, non eſt refrigerationis cauſa: poteſt enim refrigerare eademque deinde per corporis meatus tranſpirari, vt exiſtimabat Plato, cuius erat Dogma illud τῆς περιώσεως, hoc eſt, circumpulſionis, vt vocat; qui tamen non putabat alium eſſe reſpirationis finem, quàm qui ab Ariſtotele poſitus eſt. niſi dicamus rationem id velle, quod ſi reſpiratio tranſpirat excrementum per arteriam, cutiſque meatus eiicit, vbi autem excrementum eſt, ibi & alimentum; non igitur refrigerationis, ſed alendi ſpiritus

causa respirationem existere. argumentum hoc modo intellectum eo referetur, vbi dicebat superius si spiritus excrementum est, aut per os educi, aut per arteriarum meatus. & tamen mihi in hac expositione minimũ satisfacio, lubenterque accedo ad priorem sententiam paulum immutata scriptura, quæ cum innumeris locis mendis deformioribus scateat, facilime potuit leuiusculum hoc mendum admittere, vt vbi prius erat διαπνοὴν, librarius fecerit διαπνοῇ. Sequuntur deinde duo argumenta contra Aristogenis sententiam, qui cum vellet respirationem totum corpus permeare, celerrimeque transcurrere, ad alendum innatum spiritum, rem absurdam videbatur affirmare. quãobrem cum ex illius sententia superius esset argumentatus, subiicit ἀλλὰ μὴν, quasi diceret, si statutum sit, non refrigerationis esse causa, sed alimenti spirationem, attamen distributio illa celeritasque sensu non percipitur: & tamen si tanta esset celeritas, per totumque corpus æquè facta aeris digestio, sentiri illum necesse esset. Nam si aerem maiori inspiratione attrahamus, sentimus illum in arterias, pulmonisque fistulas ingressum. qui igitur nõ sentiremus eundem celerrimo motu, vel in angustissimas arterias peruadentem? alterum argumentum magis vrget. ponebat Aristogenes in respitato aere παλίρροιαν (recursum interpretor, aut refluxum, Scaliger reciprocationem, & commeatum) quæ verò eius esset in hac reciproca fluxione sententia nihil possum certius affirmare Coniicio tamen opinatum esse, inspiratum aerem in pulmone percoctum ad cor transire, à corde ad arterias per omnes corporis particulas; inde vero refluere, & veluti in orbem circumagi: summa enim spiritus est mobilitas, vnde fluit, & refluit. id iudicat Auctor admirabile. Nam vndique id fieri ab omnibusq; corporis partibus, sine discrimine mirum est; nullum enim principium est in circulo: qui igitur cor ab aliis differre partib.? nisi inquit aliter à corde, aliter à cęteris partib. fit recursus. Nã cor fons est spiritus accepti, ab eoque recurrit spiritus, vt à principio ac fonte, ab aliis partib. vt quæ à corde recipiunt, & mutuantur: id autẽ esse ait in aliis etiam facultatibus, & actionibus: omnes enim actiones vitales & naturales in iecore primum sunt & corde, deinde in aliis partibus omnibus, sed illa dicuntur membra κύρια, hoc est principalia, cætera non item. hæc mihi videtur horum verborum esse sententia. Scaliger τὴν παλίρροιαν reciprocationem intelligit in libro exercitationum ad Cardanum, quæ à corde fiat ad arterias, ad illudque ab his mutuo. Sed vt à corde ad arterias fiat spiritus fluxio, non tamen ab arteriis ad cor ἡ παλινδρομὴ, vt vocat Galenus, nisi παλίρροια sumatur, quæ per systolem fit ac diastolem. mittunt enim arteriæ per contractionem ad cor, à quo per dilatationem receperunt. quamobrem prudenter Galenus in libro de vtilitate pulsuum. αἱ ἀρτηρίαι διαστελλόμεναι ἕλκουσι μὲν πανταχόθεν, συστελλόμεναι δὲ ἐκθλίβουσι πανταχόσε. hoc est dum dilatantur arteriæ vndiq; trahunt, dum contrahuntur, expellunt quoquo versum. quæ omnia vt vera sint, non habent tamen paradoxum illud, quod dicit Auctor, quamobrem præstat eo modo locum intelligere, quo fuimus interpretati. fateor tamen ingenuè Delium hic natatorem, vt est in prouerbio, desiderari.

Ἄτοπον δ᾽ ὅμως εἰ καὶ εἰς τὸ ὀστοῦν διαδίδοται. καὶ γὰρ δὴ τοῦτο φανερὸν ἐξ ἀρτηριῶν. διὸ καθάπερ εἴρηται, σκεπτέον περὶ ἀναπνοῆς, καὶ τίνος ἕνεκα, καὶ ποίοις μέρεσι, καὶ πῶς· ἔτι δ᾽ οὐδ᾽ ἐπιφορὰ τῆς τροφῆς φέρεται πᾶσι δι᾽ ἀρτηριῶν. οἷον αὐτοῖς τε τοῖς τε ἀγγείοις καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν μερῶν. ζῇ δὲ τὰ φυτὰ καὶ τρέφεται. ταῦτα μὲν οἰκειότερά πως τῶν περὶ τὰς φθοράς.

Sed tamen absurdum est, si respiratio vel ad ipsa ossa distribuatur. hoc enim ex arteriis manifestum. quæ cum ita sint, consideranda est respiratio, tum cuius gratia sit, tum quomodo fiat quibusque partibus. illud addendum est, neque alimentum digeri ad omnes partes per arterias, quemadmodum ad vasa ipsa nonnullasque alias partes. Sed & plantæ nutriuntur, & viuunt. Sed hæc magis pertinent ad ea, quæ de alimento instituta sunt.

Aliud absurdum ponit, quod sequitur Aristogenis sententiam, cum enim ille respirationem vndique fusam distribui per omnes corporis particulas poneret, distributionem hanc superius, & quod sensu non percipitur, & quod recursu quodam circumagi oporteret, absurdam docebat esse: modo verò vel eo refutat, quod consentaneum non videtur in ipsa etiam ossa aerem inspiratum permeare. cum enim arteriæ ex hypothesi aduersarii in ossibus sint, omnes autem arterias permeare aerem existimaret, id quod hic dicit facilè sequitur. Cur autem absurdum id putet, rationem afferre oporteret, sed nullam affert. hæc autem videtur esse, quod cum ossa frigidissima, durissimaque sint, non videntur habere innatum spiritum, propter cuius alimentum aer etiam ossa ipsa penetret. Sed dicat aliquis vbi arteriæ sunt, ibi etiam esse spiritum, dilatationemque, & constrictionem, qui proprii sunt arteriarum motus à corde accepta facultate: nihil igitur vetare & alimentum ex aere eo peruehi. videtur si verum est arterias in ossibus esse, optime consequi, quod aduersarii statuebant. quod enim ait, hoc enim ex arteriis manifestum

est, tan-

est, tanquam causam ponit distributionis vel in ossa ipsa ab Aristogene redditam: referendumque non ad totam propositionem, sed ad partem, vbi distributionis est mentio. propterea nihil aliud addens, quærendam ait esse respirationem, cuius sit causa, quomodo fiat, quibusque partibus. hic autem nihil determinat, demonstratum tamen est ab Aristotele & Galeno respirationis causa potissimum fieri pulmonis thoracisque dilatationem, & constrictionem, iis verò partibus, quas Galenus docet in libello de Respirationis causis, cap. 6. & in quarto de affectis locis, cap. 9. nec non in libro secundo de Musculorum motu, & in secundo de Dogmatis Hippocratis & Platonis. sunt autem Respirationis instrumenta præter pulmonem, qui primum instrumentum est, diaphragma, licet neque à Platone, neque ab Aristotele in vsu cognitum, musculi, costarum, ceruicis, abdominis, dorsi, quos omnes in libello illo de Respirationis causis Galenus quatuor facit & quadraginta.

Cæterum cum Auctor ex Aristogene attulerit arterias in ossibus esse, propterea que in ea spiritum etiam deriuare, ne quis existimet verum esse, notandum est, in iis venulas quidem esse adeo tenues, vt obtutum fugiant, arterias autem nullas. causam propter quam adeo exiles venulæ sunt, reddit Galenus libro decimo sexto de partium vsu. cùm enim ossa durissimæ frigidissimæque substantiæ sint, neque alimentum eorum, nisi serius absumatur, atque ideo reparatione non multum egeat, exiguæ illæ venulæ satis sunt ad eorum nutritionem, arterias verò nullas quod sciam nemo aut Medicorum aut Anatomicorum tradidit. Non valet igitur, quod deducebat Aristogenes ab Arteriis, quæ in ossibus sunt. sed obiiciat fortè aliquis spiritum vbique esse, neque modo in arteriis, verum in venis etiam, & in qualibet vel angustissima cauitate corporis. quod vt verum concedatur, quamuis necessarium non est, tamen spiritus ille sanguinis halitus est, aer esse non potest, qui non nisi per arterias deducitur ex aduersarij positione. sequitur porrò illud addendum est, neque alimentum digeri ad omnes partes per arterias, quemadmodum ad vasa ipsa, nonnullasque alias partes. in quibus verbis argumentum est ex aduersarij sententia, qui ab eo probatur spiritum etiam posse ferri per corpus, non autem vbique per arterias, quemadmodum & alimentum & ad ipsarum fertur venarum, arteriarumque corpus, & ad aliquas alias partes, non autem per arterias ac præsertim cùm alantur plantæ, viuantque, quibus nullæ sunt arteriæ, nullæ venæ. quod argumentum leuissimum est.

Nam in omnibus membris, quibus nutritione opus est, iis exceptis quæ alimentum continent, venæ necessariæ sunt. quamquàm & in iis fibræ sunt, quæ possunt venarum instar existere: sic enim in libro de inæquali intemperie negat Galenus arterias, venasque simplices esse, sed ex membranis, & fibris conditas. & ventriculus ipse non caret aut arteriis aut venis. iam verò plantæ etsi venas non habeant, habent tamen fibras, & τὸ ἀνάλογον venarum, vt ait in primo de stirpium Historia Theophrastus. ita responsum sit ad argumentum. postrema verba ταῦτα μὲν ἐπισκέπτεα τῶν περὶ τὰς φθοράς, vt planã habent sententiam si deleamus maculam, ita illa manenre obscuta sunt. legendum itaque pro φθορὰς τροφάς. de alimento enim cum facta sit mentio in vniuersum, locum hunc hanc disputationem dicit non exposcere, sed pertinere ad eas tractationes, in quibus de Nutritione agitur.

Ἐπεὶ δὲ τρεῖς αἱ κινήσεις τοῦ ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ πνεύματος, ἀναπνοὴ σφυγμός. τρίτη δὲ ἡ τὴν τροφὴν ἐπάγουσα καὶ κατεργαζομένη λεκτέον περὶ ἑκάστης. καὶ ποῦ, καὶ πῶς, καὶ τίνος χάριν. τούτων δὲ ἡ μὲν τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῇ αἰσθήσει φανερὰ καθ᾽ ὁτιοῦν μέρος ἀπτομένοις. ἡ δὲ τῆς ἀναπνοῆς, μέχρι μὲν του φανερά. τὸ δὲ πλέον, κατὰ λόγον. ἡ δὲ τῆς τροφῆς ἅπασα κατὰ λόγον, ὡς εἰπεῖν. ὡς ἐκ τῶν συμβαινόντων δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν.

Sed quoniam spiritus, qui in arteria continetur, triplex est motio, respiratio, pulsus, atque ille, qui alimentum confi??t, & digerit, de vnaquaque dicendum est & vbi, & quomodo sit & cuius gratia. ac primum pulsus sensu percipitur, vel si quamlibet attingas partem. respiratio vero aliqua quidem ex parte manifesta est, plurimum tamen ratione comprehenditur. alimenti vero motio tota rationis est, vt ita dicam, quanquam quod ad euenta pertinet, & in sensum cadit.

Cùm de nutritione spiritus & incremento satis superque disputatum sit, quod erat initio libelli propositum ad ipsius spiritus actiones & motus adgreditur. totus enim liber in tres partes penè diuiditur, in prima nutritionem, & incrementum docet innati spiritus, dubitationesque soluit, quæ possent suam infirmare sententiam. in altera motus explicat

eiusdem spiritus, refellitque eorum sententiam, qui ab aspera arteria ad ventrem deferri spiritum, rursusque exire existimabant: præterea soluit nonnullas dubitationes de sensu arteriarum, de anima, de aere, quem inspirant animalia: denique de venis, neruis, arteriisque: deque earum tractione obiter differit, ac de respirationis fine, qui est calidi innati refrictio: quæ omnia ad illam spiritus actionem, & motum pertinent, quæ dicitur respiratio. in tertia de instrumentis agitur ac membris, quibus inexistens spiritus obit nutritionem, & motum, qui ad locum fit, obiterque cōmoda occasione de ossibus. & quoniam coctio nutritioque à spiritu per calorem fit de calidi actione, doctissimè disputat, actionisque differentiis. Nunc verò tres ait spiritus motus esse, spirationem, pulsum, motumque illum, qui trahit alimentum, & conficit, quod ponit tanquàm certum in hypothesi ἐστί. quod si motus hos inspiciamus, ad quænam motuum genera referantur, duo videntur ad locum esse, tertius verò alteratio, sed non sine motione, quæ ad locum fit. Nam pulmonis dilatatio, atque constrictio cùm loci in ipso viscere mutatione, ac motu fit, quod in pulsu, & arteria fieri perspicuum est, quæ & attollitur & deprimitur; subleuatio autem depressioque motus ad locum manifesti sunt. alimenti coctio alteratio est, quam tamen præcedit tractio ἡ ὑπάγουσα, hoc est, quæ vehit, quæ & ipsa localis est motio. dicit verò τοῦ ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ πνεύματος, propterea quod non in arteria modò, sed etiam in ipsis cordis ventriculis spiritus est, qui etiam huius, de quo loquimur, fons est, & principium. cordis autem motus in libro de spiratione tres docuit Aristoteles, pulsum, spirationem, & πήδησιν. ex quo loco potest aliquis dubitare, si cordis motus hi duo ponuntur proprii, pulsus, inquam atque spiratio, cordis scilicet, in quo est spiritus, neque enim agit sine hoc, quo modo hoc in loco iidem arteriæ, siue spiritui in arteria contento tribuuntur. atque de pulsu quidem facilis est responsio. esse quidem cordis propriam actionem hanc, ab eo tamen vim arteriis tribui, quæ & ipsæ dilatantur ad attrahendum aerem, & constringuntur ad expellendum fumidos halitus siue fuligines. de Respiratione difficilior est quæstio, quippè quæ ita videtur esse cordis propria, vt nullo modo videatur arteriis conuenire. cum enim respirationis pulmo præcipuum instrumentum sit, recipitque ille elatione, & depressione, quem motum à corde accipit, vt Aristoteles tertio de partibus animalium tradidit, maximè videtur esse dubium, quo possit modo arteriæ tribui respiratio. dicat aliquis arteriam hoc loco non pro toto arteriarum accipi genere, sed pro illa, quæ aspera dicitur, per quam pulmo aerem attrahit, in hac enim sine dubio fit spiratio. Nam & Hippocrates respirationis instrumenta numerans, inter alia & βρόγχον apponit illum pro aspera accipiens arteria. & sane vt hæc responsio absurdum euitat, ita ex multis huiusce libri locis, potest ostendi arteriam vnitatis numero apud hunc scriptorem, pro vasis illius vniuerso genere accipi, quod arteria nuncupatur. adde hîc de connato spiritu verba fieri, qui in arteriis est, in vniuersum, eiusque recenseri motus. præterea in aspera arteria vix esse aliud, quàm aerem externum reciproca motione tractum & redditum. quærendum igitur adhuc est, quamobrem respirationē, quæ cordis est propria, spiritui, qui in arteriis est, tribuerit. potest autem quæstioni duplici solutione satisfieri. primū, spiritū qui in arteriis est respirationis auctorē fieri, nō quatenus in arteriis est, sed quatenus à corde habet originem, cuius motus est proprius respiratio. deinde respirationem motum esse voluntarium, hunc autem à spiritu fieri, qui in arteriis quidem est cerebri & ventriculis, ad neruos autem infusus & permeās motum efficit pectoris, quemadmodum & totius corporis. motus autem pectoris respirationem facit. sed hæc responsio ex Hippocratis & Galeni sumpta est dogmatis, quæ in hoc auctore locū non habet. quamobrem aut quo loco legitur ἀναπνοή, legendum est διαπνοή, aut ἀναπνοὴν, διαπνοῆς loco positum esse putandum est. Nam & Plato in respirationis illa circumlata spiritus pulsione, transpirationem in ipso respirationis ambitu videtur comprehendere, & aliquo modo potest. Non impropriè, quæ per arteriarum meatus fit, respiratio nuncupari per Analogiam scilicet vt aiunt. Sed neque id verum est, siquidem ex iis, quæ dicuntur inferius, liquet de respiratione illum verba facere. quamobrem præstat illam responsionem tenere, quàm in solutione primùm attulimus, donec meliorem excogitet alius. σφυγμὸν hoc loco confundit cū eo motu, qui palpitatio appellatur, quod etiā faciebat Erasistratus, de quo loquemur, vbi commodior locus est in eius causis declarandis. tertium motum spiritus vocat, qui ἐπάγει καὶ κατεργάζεται τὴν τροφὴν, hoc est, qui vehit, & conficit alimentum. actiones hîc decet intelligere innati caloris, & spiritus, quæ naturales appellantur, quas quidem & agnouit Plato, & Aristoteles non obscurè tetigit. post Hippocratem verò Galenus suis auxit explicationibus. Nam in nutritione vires tributæ sunt membris omnibus, vt trahant alimentum; contineant, concoquant, quod verò superuacaneum est, & noxium expellant. habentque membra omnia facultates has, quæ fibris etiam donatæ sunt, vt commodè cuique actioni seruiant, auctor tamen innatus est spiritus, per quem omnis in animato corpore fit actio, per quē etiam animalis membris insitæ dicuntur vires, & facultates agendi. his itaque spiritus innati motibus enumeratis, dicendum ait esse de vnoquoque. tria verò declaranda proponuntur. τὸ ποῦ & πῶς καὶ τινὸς χάριν, quæ singula declarabimus in ipsarum spiritus motionum explicatione. modo verò satis sit dicere ex his tertium esse finis causam, quæ vna vt in omnibus naturæ rebus, ita in animalium partibus, facultatibus animæ, innatique spiritus actionibus præcipua ab Aristotele iudicata est, ex duobus verò reliquis primum significare locū, alterum modum. Nam & locus in animali est, in quo apparet præcipuè spiritus, & modus quidam certus est, quo mouet, & efficit. cum autem tres esse tantum innati spiritus motus dicat, quæri potest, an plures sint. Nam & motus ille, quo sensus fit, & ille quo animalia progrediuntur ad spiritum sine dubio referuntur. Nam de aliis animæ functionibus non est, quod quæramus in præsentia,

cum

cum non adeò manifestum sit, an per spiritum illas obeat, an anima ipsa per se agat, ac simpliciter. Certe enim vt à peripateticorum dogmatis non recedam, Arist. in libro de sensu, & in quinto de Animalium ortu scriptum reliquit meatus esse à sensuum instrumentis, qui ad cor desinant, quippè quod communis sensus sedes est, & instrumentum. per illos igitur vis illa sentiendi transfertur à corde cum spiritu. adhæc in libro de Animalium motu mouendi potestatem spiritum innatum habere tradidit, ait enim πάντα δὲ φαίνεται τὰ ζῷα ἔχοντα πνεῦμα σύμφυτον καὶ ἰσχύοντα τούτῳ. hoc est, omnia vero animalia, & connatum videntur habere spiritum, & ex hoc mouendi robur deinde paucis interiectis: φαίνεται δὲ εὐφυῶς ἔχειν πρὸς τὸ κινητικὸν εἶναι καὶ παρέχειν ἰσχύν, τὰ δὲ ἔργα τῆς κινήσεως ὦσις καὶ ἕλξις. ex his planum est spiritus motus plures esse, quam quos dicit Auctor. dubitatio quidem hæc non leuis est. conabimur autem diluere. atque vt à sensibus ordiamur, dubium non est illos per spititum exerceri. Nam neque medicis, neque physicis dubium est, quin anima actionem hanc sensuum obeat. siue per meatus illos, quos dicit Aristoteles, siue per neruos, qui sensus & motus instrumenta sunt. & tamen hoc loco non quæruntur motus, aut actiones, quas instrumentales partes per spiritum innatum obeunt, sed simplices motus iique euidentes, quas ipse spiritus in aliquibus partibus locisve Animalis per se facit. pulsum enim siue pulsationem, quam σφύξιν vocat Aristoteles, spiritus per se videtur in arteriis facere in animalibus perfectis, in insectis verò in membranis iis, qua septum transuersum est, de quo pulsus genere quæremus inferius, quemadmodum & de palpitatione, quæ & ipsa à flatu spirituve videtur statim & sine medio fieri. eadem videtur in respiratione ratio. Spiritus enim est, qui & respirat, & transpirat, quique motus illius auctor est, per quem tractio omissioque spiritus fit, siue per atteriam & pulmonem, siue per leues corporis arterias. Cæterum in alimenti coctione videtur esse dubitatio, siquidem illam non obit spiritus diuerso modo ab eo, quo aut sensus fit, aut motus. Nam vt spiritus ad neruos sensoriaque transiens siue à corde, siue à cerebro, & sentire facit, & moueri partes, ita idem vndiquaque fusus coctionis videtur auctor, ptimum quidem in partibus principalibus existens, deinde ab iis omnibus corporis partibus impartitus. præterea quemadmodum ea spiritus motio, quæ in alimento occupatur, ratione comprehenditur; in sensum autem non cadit, ita etiam, quæ sensum & motum efficit; vt hac ratione aut hos etiam motus debuerit enumerare, aut si sensui tantum manifestos docere voluit, motum etiam nutritionis prætermittere. huic difficultati sic videtur esse occurrendum. non esse quidem diuersam rationem in motu spiritus, qui in nutritione cernitur, & qui in motib. qui sensum & motū efficiunt, verum quod ad effecta pertinet, magis ad sensum cadere spiritus actionem in alimento. Nam sensus iudicium, quod per spiritum fit, sine dubio reconditum est, & sola ratione comprehenditur. neque quidquam inde euentum sequitur, quo motus ille spiritus ad sensum significetur. eadem in motu voluntario ratio. Nam etsi vim aliquam inesse membris, quibus animal mouetur, ratione & mente cogitet, vnusquisque non tamen habet vnde sensu percipiat à spiritu vim hanc pto ficisci at in alimenti coctione euenta sunt longe (vt ita dicam) sensibiliora. Nam & alimenti tractio non sine calore potest fieri (sensu id in aliis percipitur, ratio verò à similibus facile colligit) Nam & in cucurbitulis & in ellychniis accensis, & in partibus inflammatis id aspicimus: coctionē verò manifesto sensus indicat à calore fieri. expulsio & comprehensio fortasse non adeo sensum feriunt. proptetea neutram memorauit. notandum autem non id me dicere eadem ratione alimentum trahi in partē, quę nutriēda est, qua sanguis humorve alius in inflammatione, aut oleum in ellychnium, sed id tantum affirmate, sensum cognoscere calore tractionem fieri. Nam deinde ratio adhibita differentiam constituit earum tractionum, quæ à simplici calore fiunt & illarum quæ ab insito, vt ab animę nutrientis instrumento, cuius ministræ facultates illæ sunt, quæ naturales appellantur, agūtque insiti spiritus calorisque ministerio. his declaratis manifesta est ratio cur tres tantum dixit innati spiritus esse motus. Nos verò pergamus ad reliqua.

Τούτων δὲ ἡ μὲν τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῇ αἰσθήσει φανερὰ καθ' ὁτιοῦν μέρος ἀπτομένοις ἡ δὲ τῆς ἀναπνοῆς μέχρι μὲν τοῦ φανερά. ὃ δὲ πλέον, κατὰ λόγον. ἡ δὲ τῆς τροφῆς ἅπασα κατὰ λόγον, ὡς εἰπεῖν, ὡς ἐκ τῶν συμβαινόντων δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν.

Ac primum pulsus sensu percipitur, vel si quamlibet attingas partem. respiratio vero aliqua quidem ex parte manifesta est, plurimum tamen ratione comprehēditur. alimenti vero coctio tota rationis est, vt ita dicam, quamquam quod ad euenta pertinet, & in sensum cadit.

Hæc in superiori explicatione declarata sunt, & tamen afferemus singillatim, quæ ad apertiorem intelligentiam faciunt. motus spiritus attulit, qui aut per se sensu percipiuntur aut per euenta sensibilia: motus qui sensu per se & simpliciter persentitur, est pulsus, qui in omni corporis parte aut sensu percipitur, aut naturæ eius non repugnat, quin sentiatur. qui euenta habet sensibilia, ipse verò ratione intelligitur, motus est, qui cernitur in alimento. medius inter hos respirationis est motus, qui & sensu & ratione cognoscitur. hoc est, quod ille ait in his

verbis Auctor.demonstranda modo singula sunt. pulsus in sensum tactus cadit,eiusque omnes differentiæ non nisi tactu cognoscuntur:quamquam & in illo sunt affectus, vt ita dicam, aliqui, qui ratione potius comprehenduntur,quam sensu. docuit id Galenus in primo libro de differētiis pulsuum, & in libris de illorum dignotione. est autem pulsus actio primum cordis propria, deinde arteriarum,quæ à vitali facultate mouentur ad innatum calorem attemperandum, & ad gignendum in cerebro animalem spiritum. hæc definitio à Galeno tradita est libro quarto de pulsuum differentiis,pluribusque rationibus explicata.conuenit autem Galeno& Aristoteli:Nam & ille pulsum agnouit cordis proprium in libro de spiratione, ab eoque arteriis impertitum libro secundo Historiarum,quo loco venarum sanguinem pulsare tradidit,venas autem vocat arterias. efficientem causam quæ facultas vitalis est, spiritum superius diximus, quod animæ vis in spiritu primum & agnoscitur,& agit, facultasque illi ab anima communicatur,ac per illum agere dicitur anima. finem pulsus non aperuit Aristoteles, aut etiam fortè non nouit,quomodo & animalem spiritum,aut gigni aut crescere ab aere aut per nares attracto,aut per arterias, nondum illi erat exploratum & cognitum.cum autem pulsus arteriarum sit motus, arteriæ verò per vniuersum corpus distributæ sint,in gracilibus corporibus vbique ferè; si tactu illos explores sentiuntur,ac maximè si motu,labore,ira, ægrotatione que aliqua incalescant.in pinguibus & obesis non item,quod arteriæ carne,& pinguedine cohopertæ sint. quamobrem in carpis præsertim pulsum tactu quærimus,quod nudior illa pars est,qualia etiam sunt tempora. quod ait itaque pulsum persentiri,vel si quamlibet attingas partem,ita accipiendum est. pulsum scilicet sua natura sensibilem vbique esse, nisi caro,pinguedoque cohoperiens impedimento sit,ne manus sentiat. respirationis plures sunt differentiæ,quas Hippocrates possunt in prognostico,& in coacis præsagiis;fusius autem Galenus declarauit in libris de difficili respiratione. ex iis vna moderata est,hoc est,quæ neque maior neque minor nec celerior crebriorve est,quam naturæ conueniat, cæteræ,quæ quouis modo à mediocritate recedunt videntur immoderatæ.illæ omnes sensu percipiuntur: nemo enim est,qui si bene animum adnertat respirans nō videat animal.quin & in mulierib.quæ ab vtero strangulātur, eaque respirationis difficultate afficiuntur,quæ ἄπνοια græcè dicitur, vt Galenus docet libro sexto locorum affectorum lana,gossipiove naribus admoto,aut vase aqua pleno in pectore posito motū thoracis explorant medici,vt mortuæ ne sint,an viuæ, quæ ab vtero suffocantur mulieres,internoscant.in omni itaque genere non latet sensum respiratio.quod verò ait partim in sensum cadere, partim ratione comprehendi;ita censeo intelligendum aliquatenus spirationem in sensum cadere, cætera verò ratione & mente intelligi.respirari enim,& attrahi aerem nemo non conspicit,eius verò per arterias pulmonis ingressum transitumque ad ipsum cor sola ratione intelligimus. atque ita de respiratione sentiendum est,cuius motus partim sensu partim ratione cognoscitur. de illo verò spiritus innati motu,qui in alimento est,non est,quod aliud afferamus præter ea,quæ in priori explicatione dicta sunt. quare ad reliqua pergendum est.

Ἡ μὲν οὖν ἀναπνοὴ δῆλον ὡς ἀπὸ τοῦ ἐντὸς ἔχει τὴν ἀρχήν, εἴτε ψυχῆς δύναμις. εἴτε ψυχὴν δεῖ λέγειν ταύτην, εἴτε καὶ ἄλλην τινὰ σωμάτων μίξιν, ἡ δι' αὐτῶν ποιεῖ τὴν τοιαύτην ὁλκήν.

Atque respiratio quod ab intimis partibus habeat originem perspicuum est, siue animæ facultas vocanda sit, siue anima ipsa, aut alia quædam corporum com mistio, si per ea eiusmodi fit aeris attractio.

Adgreditur ad singulos spiritus motus explicandos, ac primum ad respirationem,quæ videtur vitæ maxime necessaria,cum animal nequeat sine illa vel minimum viuere. eius principium intimum quidem illud esse docet,idque aut animam aut animæ facultatem.animæ enim sedes cor est,in quo etiam innatum illud calidum, quod & spiritum appellamus. iam verò calidum auctū alimento attolli & eleuari docet in extremo libro de respiratione Aristoteles, secumque & membrum,in quo est attollere,quem admodum folles faciunt,deinde subsidere imminuto calore propter refrigerationem.hoc autem modo & inspirationem & expirationem fieri.primum igitur mēbrum quod videtur eleuari,cor est, à quo motus principium accipit pulmo,vt est in tertio de partibus Animal.cap.6.cordis illa eleuatio σφύξις dicitur Aristoteli, cuius attulit causā ἐπὸν τῇ καρδίᾳ ἡ τοῦ ἀεὶ προσιόντος ἐκ τῆς τροφῆς ὑγροῦ διὰ τῆς θερμότητος ὄγκωσις ποιεῖ σφυγμὸν αἴροντος τὸν ὕστερον χιτῶνα τῆς καρδίας. id est quod in corde humoris eleuatio, qui per calorem ex alimento accedit pulsum facit extrema cordis tunica eleuata. de facultate hac pulsante cordis longè aliter sentit Galenus, diuersamque illam à nutriente facit illius visceris propriam vitalemque appellatam. Sic & de respirationis principio,neque enim cor ille respirationis esse putat principium, sed cerebrum. esse enim illam motum voluntarium non autem naturalem,fierique diaphragmatis,& pectoris motu per neruos,quorum principium est cerebrum.est & in pulmonis motu ab Aristotele diuersa sententia:pectus enim docet moueri per neruos à cerebro,motumque huius pulmonem sequi secundario,quæ Galeni dogmata pluribus ab eo libris fusè tradita vix queam sine culpa prætermittere,& cum

Aristotelicis non conferre, quando ex hoc loco optima huius disputationis sese obtulir occasio. ac primum vis illa cordis σφυγμικὴ siue pulsatoria non propter finem aliquem videtur instituta Aristoteli, sed ex necessitate fieri intrinseco illo igne aucto ab humido alimento. quamobrem nec aliunde fieri, nisi à nutriente facultate, quæ in corde residet. hanc sententiam confutandis Galeni rationibus conatus est confirmare Auerrhoys in tertium librum de partibus Animalium, cuius in Galenum argumenta discutienda sunt hoc in loco. primum absurdum existimat præter facultates illas animæ nutrientem, sensibilem, atque motricem aliam esse ab his diuersam, hoc est vitalem. Nam si sit facultas, & actionem fore, sed non esse actionem; igitur neque facultatem. non esse autem actionem, si quidem præter nutritionem, sensum & motum, nullam aliam in animali actionem edi. alterum argumentum est, quod vocatur græcè αὐτοπαράλογος.

Nam vt concedatur diuersam actionem esse à nutritione, motu & sensu, tamen ad motum necessario referri, cum & ipsa cordis pulsatio motus sit. neque quidquam facere, si quis dicat motum cordis non esse voluntarium: Nam & alios esse motus non voluntarios, quibus nutriens facultas vtitur, & tamen à diuersa virtute non proficisci; esse autem illos tractionem alimenti, retentionemque, & excretionem superflui. obiri vero motiones has per fibras longas, transuersas, obliquas: iam vero fibras etiam habere cor, quibus vtitur vitalis illa facultas in eius dilatatione & constrictione. cur igitur motum hunc pulsationis non referri ad nutritionem? eandem enim esse probationem tractionis & expulsionis, quòd ad nutriendi vim referantur; atque eam, qua probat Galenus dilatationis, qua trahit, compressionisque, qua expellit, motus, ad vitalem facultatem pertinere. deinde vitalem actionem ex Galeni sententia communem esse: ab illa enim calorem, & spiritum ad membra animalis influere: his autem nutritionem effici, neque vim communem esse aliam, quàm nutritiuam: igitur & vitalem nutritiuam esse, eminentiorem autem in corde, quod illud princeps membrum sit, in eoque prærogatiua quædam actionis & facultatis esse debeat. postremò si inquit præter nutritionem, motum, & sensum alia à corde membris impertiretur facultas, necessario esset in membris diuersa quædam ab his actio; quæ cum nulla sit, sequitur in corde nullam aliam facultatem esse præter has, vitalem autem ad illas referri. Nam quatenus spiritus à corde influens coctionem adiuuat, ad nutritionem referendam. quatenus sensum adiuuat ad sensitiuam facultatem: quatenus motui auxiliatur ad motricem. quæ cùm ita sint, non esse in corde vim separatam, sed vires illas, & facultates omnes in illo esse positas, à quo & sentiendi, & mouendi, & nutriendi vis membris omnibus communicetur. hæc ille atque alia eiusdem sententiæ in secundo libro collectaneorum: cui illud primum responsum volo, Aristotelem non cognouisse finem, ac vsum motus cordis & arteriarum, quippè qui non docuit innatam esse cordi facultatem hanc, ab illoque arteriis impertitam; sed ex necessitate propter caloris feruorem eleuari cor tradidit, eius verò eleuationem, simulque pulmonis aeris ingressum consequi. Nam si cognouisset facultatis huius præstantiam, neque silentio præteriisset, neque eo modo, quo censet Auerrhoys, fortasse de illa existimasset. deinde etiamsi demus vitalem facultatem nutritionem adiuuare, non ideo tamen facultatem hanc separatam negari cordi oportere. Nam cùm membra omnia insitam habeant vim illam, qua sibi alimentum assimilant, siue à iecore, siue à corde propagatam: à cordis facultate hac, quam vitalem libuit appellare medicis, per spiritum innatum fouentur, & in officio ritè permanent. neque propterea dicendum est, vim hanc nutrienti facultati inseruire, quin potius illi, vt inferiori opem ferre, quatenus per spiritum influentem calorem communicat vimque membrorum adiuuat in nutritione: & tamen non id solum facere, sed dilatatione & constrictione, quæ in corde, & in arteriis est, & alimentum spiritus trahere, & refrigerare calorem: præterea verò fumidos halitus expellere, & amandare. nec video quid possint eius argumenta, quæ contra Galenum studiosè congessit. primum enim, in quo consequentis negatione putat collegisse præter nutrientem facultatem, sensibilem atque motricem, aliam non esse: nam neque vllam aliam actionem esse: primum inquam illud falso negat, & malè colligit. est enim in membris per arterias vitalis actio, quæ & insitum calorem fouet, & spiritum alit, restituit & purgat. modo verò si actio est, & facultas erit, quod pertinacissimè negat ille. altera ratio vrget illa quidem, sed non destruit Galeni sententiam. Nam vt concedatur motũ esse dilatationem, & compressionem cordis, quod neutiquam negandum est, non ideo tamen ad mouentem facultatem referetur. vis enim illa voluntate, delectuque mouet: quod cautè animaduertit Auerrhoys: neque etiam ad nutrientem, eo modo, quo tractionis expulsionisque motus nutrienti facultati inseruiunt, illique meritò tribuuntur. Nam hi motus, facultatesque illorum nutrientis facultatis ministræ sunt: neque potest sine his membrorum fieri nutritio. motus cordis tantùm abest, vt ministri sint, vt opem ferant, non tanquam ministri, sed tanquam domini. neque à fibris argumentum sumendum est: Nam etiamsi cordis vitalis illa actio per fibras obeatur, non tamen vbicunque fibræ sunt, alia non est actio, quàm nutritoria.

Valet enim ratio, vbi nutritio est, fibras oportet esse, quibus attrahatur contineaturque alimentum, recrementum verò excernatur: non è contrario. Nam & in cordis motibus necessariæ fibræ sunt, quæ propriæ facultati, quæ vitalis dicitur, inseruiunt. atque tractio, expulsioque cordis alium habent vsum, quàm tractio alimenti recrementiq; pulsio. trahit enim cor spiritum, & aerem, expellitque fuligines, quæ necessario fiunt, eandemque vim dat arteriis, vt vniuersa membra, & facultate, & actione hac participent. Tertium etiam argumentum infirmum est,

& ex iis, quæ posuimus facilè cortuit. Nam vt à vitali actione nutriens adiuuetur, non ideo tamen eadem cum illo putanda est, sed longe præstantior, quæ non modo in corde est, verum etiam per arterias in membris. Sic autem & ad quartum argumentum respondendum. neque propterea absurdum putabitur virtutes pene omnes à vitali adiuuari & tamen hanc ab iis separatam esse. habet enim actionem illa propriam, quæ si præter illam, quam præstat operam, alias etiam fouet & in officio continet, non ideo tamen ad illas referenda censebitur. atque ita responsum sit Auerrhoy. Si quis autem quærat, si hæc ita sunt, an animæ illa diuisio, quam in secundo de Anima attulit Aristoteles, aliqua ex parte deficiat (diuisit autem ille in nutrientem, sentientem, mouentem, & intelligentem (respondendum sine dubio in his partibus vitalem non esse: & tamen optimam esse diuisionem. Siquidem vbi nutriens, & sentiens, ibi etiam vitalis est, quæ animalium est propria: quemadmodum vbi sentiens & mouens, vis etiam illa est, quæ phantasia appellatur, potuit autem, vt phantasiam præteriit, quæ sine dubio alia à sensu est, ita etiam vitalem prætermisse, quæ à nutritione diuersa est. & tamen quod dicebam paulò ante, non nouit illam diuinus ille vir, qui non propterea culpandus est; non enim si multa nouit, potuit omnia. Galeno verò quem inique damnat Auerrhoys summæ sunt habendæ gratiæ, quod ita fuit Aristotelis interpres in multis, vt aliqua etiam illustrauit, & auctiora, melioraque reddiderit. qui velit autem eius de vitali cordis facultate sententiam accuratè cognoscere libros adeat secundum, & sextum de Dogmatis Hippocratis, & Platonis, & sextum de vsu partium humani corporis: nec non libellos de respirationis, & pulsuum vsu. deinceps videndum est, sit ne voluntarius, an naturalis motus respiratio, sic autem & principium explicabimus vtrum sit, cerebrum scilicet an cor. Galenus secundo De dogmatis Hippocratis, & Platonis, & secundo de motu musculorum pluribus rationibus ostendit respirationem pectoris motu fieri: illud verò neruis moueri, quorum principium cerebrum est. præterea motum esse voluntarium, quippe volũtate posse cohibitionem fieri, & aliquando si libuerit crebriorem spirationem, quam opus sit. deinde quod secto neruo, qui septo transuerso motum suggerit, offenditur respiratio. neruus autem voluntarii motus est instrumentum. Cæterum contra Galenum contendit Auerrhoys libro secundo collectaneorum cap. 19. respirationem voluntariam actionem non esse, sed aut ex vtraque mistam aut potius naturalem. primum enim respirare animalia in somno: atqui in somno non esse voluntatem, & cogitationem. deinde respirationem in iis, quibus non male membra respirationis affecta sunt pulsibus respondere proportione. at verò pulsuum motum naturalẽ esse: igitur & spirationem. ad hæc accedere suspiria, & anhelationes, quas nequimus aliquando cohibere, quemadmodũ neq; tussim: quamobrẽ naturalem esse actionem respirationis motum. Si vero voluntate aliquando fit, tũc fieri quando naturalis vis cordis necessitati non videatur satisfacere. ad argumenta Galeni respondet, atque illum inscitiæ arguit in dialecticis: quippè & principia falsa sumere, & syllogismo in figura vitioso vti vitium enim in syllogismo esse, quando remoto neruo motum auferri putar consequi. neque enim cõsequi vt si quando dum neruus est, motus etiam certus quidam sit, neruoque ablato cesset motus, illius causa neruum esse. Nam arterias illas carotidas vocatas dissectas spiratione volũtaria priuare animal, & tamen voluntarium motum illarum non esse proprium. his rationibus Auerrhoys persuasi sunt eruditi nonnulli viri, pedibusque in eius iuêre sententiam. & tamen temere Galeni sententia intelligenda non est. Nam efficientem causam ille intuens proximam ac per se voluntatem merito pronunciauit. Nam si remotiorem causam inquirimus, illa sine dubio naturalis est. est enim naturalis, quæ necessitatem imponit voluntati: voluntaria tamen est actio, quæ à voluntate proficiscitur primum ac per se. non ita se res haber in tussi, sternutatione, hossitatione, ac singultu: Nam hæc symptomata sunt morbosa quidem illa, adiuuante tamen natura ob irritationem facta, vt est in secundo de symptomatum causis apud Galenũ. similior est illorum musculorum actio, qui in vesicæ ceruice sunt, & in recto intestino: non tamen omnino similis in iis & in respiratione ratio. Nã ii relaxantur dum natura parat excernere, grauataque est excremento, alterque expellit, & claudit, hoc est, qui in vesica est, alter verò claudit tantum. at si fortè sine voluntate exeant vrina, ac stercora, motus voluntarii dicetur læsio, quod scilicet musculorum fit, qui voluntario motu cientur: quorum est actio non illa quidem in excernendo, sed in continendo, ne inuoluntariè recrementa exeant. docet hæc Galenus libro secundo locorum affectorum capite 1. libro quinto de vsu partium capite 16. & secundo de musculorum motu cap. 8. respiratio simpliciter voluntaria actio est, sed quatenus illa propter necessitatem fit innati caloris attemperandi, videtur non esse omnino libera, sed à natura dependere (sumimus modo naturam lata significatione, vt facit Galenus in secundo de symptomatum causis) hinc fit, vt pro necessitate, quam natura videtur imponere, voluntas moderetur actionem hanc, reddatque crebriorem, velociorem, maiorem, minorem, moderatam, tardam raram; non enim alia ratione in dolore lateris respiratio parua est, & crebra, nisi quod pro necessitate, qua vrget dolor, & calor, voluntas moderatur motum pectoris, quo respiratio constat, facitque minorem propter dolorem, vt minus persentiatur, crebriorem propter calorem, & illum, quo ad fieri potest, attemperet. in sanitate æqua moderatio, in qua nulla præter naturam necessitas. postremo omnes differentiæ respirationis à voluntate proficiscuntur, prout necessitas fuerit in animali. his ita positis Galeni sententia facile constat, in quem iniusta est Auerrhoys accusatio. & tamen etiam manifesto patet, quo modo & simpliciter voluntaria actio sit respiratio, & aliquo modo mista ex naturali ac voluntaria, & naturalis

ralis fortasse tantum ea, qua diximus ratione intellecta. atque ita & Auerrhoys sententiam tuebimur, quod ille noluit pro Galeno facere. sed soluamus & argumenta, quorum difficilimum illud, quod à somno sumitur; quod tamen si æquius perpendatur, facile tollitur. Nam etsi somnus, sensus motusque videatur esse vinculum, non tamen in eo phantasia obruitur, atque sopitur, vt nequeat actionem exercere suam, à qua motus pectoris proficiscitur. in hoc enim motu satis est sola necessitatis animalis perceptio; neque cogitatione opus est, quæ διάνοια græce dicitur, discursus barbarè. ad illam autem perceptionem imaginatio vna satis est, quæ in somnis etiam respirationem pro necessitate moderatur. Nam etsi voluntaria dicatur actio spirationis, quemadmodum & alii musculorum motus, non ideo tamen dicitur, quòd intellectus cogitatione in ea opus sit: satis enim est phantasia, quæ & ipsa iudicandi vis est, crassior, & sensibilior, vt ita dicam ad hanc operam exercendam: quæ omnibus animalium, quæ ratione carent, actionibus, ac motibus sola præest. & alioquin vnde dormientibus motus, situs mutationes, plerumque etiam è strατis erectio? quam agnouit & Aristoteles in libro de somno, & in quinto de ortu Animalium. tantū itaque abest, vt Auerrhoys ratio in Galenum concludere videatur, vt mirandum sit acutum, & doctum hominem contradicendi studio, rem alioquin perspicuam, non animaduertisse. reliqua vero argumenta expositionibus nostris possunt à quouis facile dilui. ad illud potius veniamus, quo premit acrius ad argumentandi inquam genus, in quo deceptum ait Galenum propter dialectices ignorantiam. Nam quando neruus proprium est motus instrumentum, sineque illo nulla potest in corpore fieri motio, nescio quomodo non sequatur, quod à dissecto neruo deducebatur à Galeno. Nam quod est in generibus, quæ latius, quàm species enunciantur, vtiis ablatis auferantur inferiora, illud magis in iis est, quæ æquè dicuntur, atque inter se conuertuntur. Siquidem hæc ablata mutuo se interimunt. Cum itaque neruus in vniuersum proprium sit motus instrumentum, nonne optimè consequitur, neruus non est, igitur neque motus? atque è contrario motus non est, qui à voluntate proficiscitur, igitur neque neruus, quod est instrumentum eius actionis? dum igitur de motu aliquo controuersia est, sit ne voluntarius, an naturalis, & ob nerui ablationem aut sectionem, imminui illum, aut aboleri, certum est, nescio quomodo necessario non sequatur, illum à voluntare & consilio proficisci, quando hæc inter se mutuo responde re dictum est, vt posita, statuant, dempta verò simul auferant. atque argumentum quidem Galeni demonstratio est à signo, necessarium tamen, quod de rebus est, quæ inter se conuertuntur, cuius argumenti exemplum in terra interposita, & lunæ defectu non semel attulit Auerrhoys in Analyticis posterioribus quod verò affert de arteriis illis, quas carotidas appellant, mirum si id à Galeno accepit quomodo non animaduerterit, quæ ille secundo de Dogmatis memoriæ prodidit; veteres carotidas illas appellasse, quasi voce priuarent animal dissectæ, quam priuationem κάρον dicunt: id tamen verū non esse, neruos enim recurrentes id facere, arterias vero non item. Subdit autem ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις τὰ νεῦρα τοῖς βρόχοις διαλαμβάνοντες, εἶτα ἄφωνον ὁρῶντες αὐτίκα τὸ ζῷον γιγνόμενον ἀρτηριῶν τὸ πάθος ᾠήθησαν ὑπάρχειν, καὶ κάρον ὠνόμασαν οὐκ ὀρθῶς οἶμαι. h.e. sed plurimi medicorum, ac philosophorū vna cum arteriis vinculis neruos excipientes, videntesque deinde animal statim mutescere affectum illum arteriarum esse opinati sunt, & perperam vt puto carum appellarunt. ex his planum est Galeni argumentum vitiosum non esse, fallique potius Auerrhoym cui in multis medicinæ dogmatis contendendi cum Galeno studium magis videtur placuisse, quam veritas. Siquidem à neruo ad motum valet ratio, à motuque ad neruum, alteroque ablato alterum necessario demitur, quod in iis necessario est, quæ inter sese conuertuntur. experimentum etiam à Rase obseruatum decepit & ipsum, quemadmodum & illos, qui neruos recurrētes cum arteriis ligabant, credebantque animal propter eas ligatas immutescere. declarauimus vt opinor duo illa, quæ proposuimus de facultate cordis, & arteriarum pulsatoria, & de respiratione sit ne motus naturalis, an voluntarius, simulque de eius principio. reliquum est tertium, an pulmonis motu an thoracis fiat respiratio. Galeni sententia pluribus eius librorum locis manifesta est: ac præsertim libro, quem de hoc argumento edidit, necnon secundo de dogmatis, & libro sexto de partium vsu. principium enim respirationis esse voluit thoracem, à quo pulmo moueatur, quod spiritus est conceptaculum & respirationis primum instrumentum. Aristoteles cum pulmonem instrumentum respirationis vocat, optime quidem ille, vt omnia, non potuit tamen nouisse, quæ posteriorum medicorum absoluerunt ingenia. quamobrem & thoracis motum non animaduertit, & ab eo vt à continente pulmonem attolli dilatatione, & constrictione subsidere, Auerrhoys libro secundo collectaneorum longa est de hac re disputatio. eius autem sententia est pectoris & pulmonis illum esse consensum vt ne vtrius sine altero possit esse motus postremo naturalis motus principium esse pulmonem & voluntarii pectus quæ vt possit aliquo modo vera esse, tutius tamen, & verius est cum Galeno dicere, pulmonem moueri à pectoris motu, cum ille per se moueri nequeat: vacuus autem cum sit, & spongiæ naturam referens & arteriosus, dilatatione thoracis dilatari & impleri aere non secus ac folles quo simili Aristoteles primum, deinde Galenus appositissimè vsus est. atque hactenus digressi sumus propterea quod ex verbis Auctoris nobis occasio nata est. Nunc ad ipsa verba redeundum est. ait respirationem internum habere principium aut animæ facultatem, aut animam ipsam, imo vtranque. nam vbi facultas ibi & substantia sit oportet. quæ nam vero facultas sit, à qua respiratio fiat, declaratum est ex Aristotele quod verò ait: aut alia quædam corporum commistio: nisi fallor ad Democriti sententiam de respiratione referendum est. volebat

enim ille intra corpus corpuscula quædam esse sphærica, quæ eadem, & animam & innatum calidum opinabatur: quæ ab aere inspirato facilè elidi, & deturbari, nisi alia cum ipso aere simul ingressa compressionem aeris impedirent. hæc itaque corpuscula hoc loco censeo significati: quæ vt commista ritè vitam seruant, ita deturbata & excreta mortis causam afferunt, vt putat Democritus: per hæc verò animam, quæ atomorum erat cum inani mistio respirationem edere, quæ tractio aeris hic dicitur, Democritus opinabatur nisi fallor: quod hoc loco Auctor significat.

Ἡ δὲ θρεπτικὴ ἀνταποδίδοται, καὶ ὁμοία τῷ ἀληθεῖ. εἰ δὲ μὴ, πολὺ ὁμαλίζει τοῖς χρόνοις τὸ σῶμα κατὰ τὴν τοιαύτην κίνησιν. ἢ εἰ μηδὲν διαφέρει τὸ ἅμα πάντα τὰ μέρη σκεπτέον.

Verum quæ alimenti motio est reuera rependit similia. quod si non est, post tempus aliquod corpus eiusmodi motu sibi inæquale redditur, quod si nihil differre videatur, momento, statimque conspectum, inspiciendæ omnes partes sunt.

Post absolutam respitationem motum spiritus aggreditur, qui cernitur in alimento verbis quidem adeò obscuris, vt ego diffidam quàm maximè an sim assequuturus Auctoris sententiam. fortè & mendosus locus est, quod tamen cum affirmare non licet in præsentia, tentabimus vadum explorare. Sententia verborum videtur hæc esse, motum, quē in nutriendo obit spiritus, restaurare corpus, quod alitur alimento simili: quod si nequeat facere, inæquale reddi corpus, id quod ex inspectis partibus facilè manifestum fieri. ἡ θρεπτικὴ, κίνησις intelligitur, agit enim περὶ τῶν τοῦ πνεύματος κινήσεων. hoc est, de spiritus motibus: ἀνταποδίδοται, rependit, retribuit. ita vero vertimus etsi obscurius quàm græcè. videtur autem significare motum hunc nutrientem ἀνταποδιδόναι τὴν τροφὴν, hoc est, rependere nutrimentum. Cum enim continuè ab innato calore substantia & solida, & humida corporis absumatur, necesse est alimentum de perditæ substantiæ loco sibi reparet facultas nutriens.

Galenus non absimili voce vtitur: non semel in primo de valetudine. Sunt eius verba; ῥεούσης γοῦν τῆς οὐσίας ἀπὸ πάντων τῶν ζώων, εἰ μή τις ἑτέραν ὁμοίαν ἀντεισάγοι τῇ ἀπορρέουσῃ, διαφορηθήσεταί τε καὶ σκεδασθήσεται σύμπαν οὕτως τὸ σῶμα. hoc est, cum igitur ab vniuersis animantibus substantia defluat, nisi quis illi quod defluit similem aliam reponet substantiam difflabitur & dissipabitur totum corpus. & rursus. διὰ μὲν ἐν τῆς ἐδωδῆς ἀναπληροῦμεν ὅσον ἀπορρεῖ τῆς ξηροτέρας οὐσίας. est itaque apud Galenum τὸ ἀντεισάγειν, καὶ ἀναπληροῦν, quod apud hunc τὸ ἀνταποδιδόναι. quod sequitur ὁμοία τῷ ἀληθεῖ. hoc est reuera similis, illud significat, quod nutriens facultas deperditæ substantiæ similem apponit, & assimilat ex alimento. pergit porrò. εἰ δὲ μὴ. quod si non. necesse autem est ex hac suppositione contrarium afferatur. & tamen eadem & in his verbis esse videtur sententia atque in superioribus. quare censeo pro πολὺ ὁμαλίζει legendum ἀνομαλίζει. vt sententia sit, nutritionem restituere alimentum simile corpori, quod alitur: Sin autem id non faciet, corpus inæquale fieri ex mala assimilatione alimenti. & sane facile fuit incautum librarium lapsum esse in his vocibus. vitia verò, quæ ex vitiata nutritione proueniūt, docuit Galenus libro tertio de symptomatum causis. sunt illa impetigo, alphus niger, & albus, Elephas. in his inæqualitas quædam fit. Nam aliquæ partes, in quibus frustratur nutritio, vitiantur: aliquæ vero immunes sunt. in elephāte corpus tumidum est, & inæquabile totum. potest & nutritio non vitiari, sed deficere: Sic aūt aliquarum partium sequitur ἀτροφία, imò etiam totius corporis. Si aliquarum partium fiat, manifesta est inæqualitas, si totius corporis, inæqualitas erit, si cū priori corporis habitu conferatur, non absolutè. εἰ δὲ μὴ διαφέρει τὸ ἅμα Sin nō, differat statim aspectum. quod dicit vt opinor, id est, si verò inæqualitas non cognoscatur, videaturque statim aspectum suis partibus non differre corpus, aut inæquale esse, inspiciendæ partes sunt, vt agnoscatur inæqualitas.

Nam si in aliquibus membris ἀτροφία fit, & frustrata nutritio, nō agnoscitur inæqualitas, nisi ipsis membris rectè inspectis. sic in libro de articulis iubet Hippocrates in humeri luxatione accuratè inspiciendum, & conferendum luxatum humerum sano, vt luxatio pernoscatur. & sanè cognitio, vt est in libro de officina Medici apud eundem ex similibus fit, ac dissimilibus inter se collatis. hanc horum verborum opinor esse sententiam, quæ si cuiquam non arrideat, alteram afferam commodiorem. esse quidem in omnibus partibus sibi consentientem, & verè similem nutritionem (id autem Auctorem velle διὰ τοῦ ἀνταποδίδοται) quod si id non sit, sed in aliis partibus, aut materiæ, aut facultatis vitio, aut defectu, aliæ partes magis quàm aliæ nutriantur, tum porro inæquabile corpus fieri, idque si non statim appareat, inspectis tamen partibus singulis facile dignosci. hæc sententia, si cui magis placeat, non ὁμοῖα legat, sed ὁμοία vt in vulgatis legitur exemplaribus.

Ὁ δὲ σφυγμὸς, ἴδιός τις παρὰ ταύτας, τῇ μὲν ἂν δοκῶν εἶναι κατὰ συμβεβηκός. εἴπερ ὅταν ἐν ὑγρῷ πλῆθος ᾖ θερμότητος, ἀνάγκη τὸ ἐκπνευματούμενον διὰ τὴν δια-

πόλη-

πόλησιν ποιεῖν σφυγμόν. ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ καὶ πρῶτον. εἰ γὰρ τοῖς πρώτοις σύμφυτον. τάχα δὲ πρὸς τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν τοῦ ζώου τοῦ ἐκ τῆς ἐνεργείας ἀνάγκη τοῦτο παρακολουθεῖν. ὅτι δ᾽ οὐδὲν πρὸς τὴν ἀναπνοὴν ὁ σφυγμός, σημεῖον. ἐάν τε γὰρ πυκνόν, ἐάν τε ὁμαλόν, ἐάν τε σφοδρόν, ἢ πρᾶον ἀναπνέῃ τις ὅτε σφυγμὸς ὅμοιος καὶ ὁ αὐτός. ἀλλ᾽ ἡ ἀνωμαλία γίνεται καὶ ἐπίτασις ἔν τε σωματικοῖς τισι πάθεσι καὶ ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς φόβοις, ἐλπίσιν ἀγωνίαις : &c.

Cæterum pulſus præter alios hos motus peculiarem habet naturam, & aliquã ex parte videtur ex accidenti fieri. Siquidem cum in humore caloris ſit copia, in flatum conuerſus humor pulſum faciat propter eleuationem neceſſe eſt. verum eſt & primus & ab initio, quandoquidem & primus connatus eſt. forte vero & ad ipſam animalis eſſentiam, quæ actione conſtat & opera neceſſario conſequitur. quod autem nihil ad reſpirationem pulſus pertinet, argumento eſt, quod ſiue frequens ſiue æquabilis, ſiue vehemens, aut parua ſit reſpiratio, pulſus tamen idem & ſibi ſimilis eſt. huius tamen inæqualitas & magnitudo fit in corporis quibuſdam affectionibus & in animi ægritudinibus, timore, ſpe, angore. Cæterum an pulſus in arteriis æqualis ſit, atque idem rhythmo, videndum eſt. & ſane non videtur in longinquis & extremis arteriis. atque minimè omnium alicuius finis cauſa, vt ante diximus, videtur fieri. Nam reſpiratio & nutritio ſiue inuicem natura ſeiunctæ ſunt, ſine vtræque referantur ad ſe ſe, alicuius finis gratia videntur eſſe, & rationem habent aliquam.

Poſt reſpirationem ac nutritionem ſequitur pulſus vnus ex tribus connati ſpiritus motibus: ad illum ergo aggreditur explicandum. primum autem animaduertendum, quod etiam dicebam paulò ante. veteres philoſophos ac medicos non multam pulſuum eorumque vſus habuiſſe notitiã. Nam vt ab Hippocrate incipiamus, ille aut nullibi, aut ſi alicubi pulſuum meminit obiter & perobſcurè videtur meminiſſe. habuit ſua primordia pulſuum cognitio ab Herophilo medico inſigni, quam etiam propter nimiam ſubtilitatem à poſteris deſertam eſſe, Auctor eſt Plinius li. 11. cap. 37. perfecit verò hanc ſententiam Cl. Galenus, qui ſi quam aliam certè hanc medicinæ partem numeris omnibus abſolutam reddidit. Ariſtotelis enim & Theophraſti temporibus exacta pulſuum ſcientia non fuit ab aliquo declarata. quamobrem & Eraſiſtratus medicus Theophraſti contemporaneus in eorum vſu, in ſpiritu, qui ab arteriis continetur, in reſpirationis fine hallucinatus non ſemel à Galeno reprehenditur. hæc cum ita ſint, mirum ne ſit, ſi nonnulla in hoc Auctore fuerint quæ ſi ad Galeni præceptiones referantur, non adeo deprehendentur accuratè tradita. ac primùm quod ait pulſum quadamtenus ex accidenti eſſe, vtpote quando ex humore concalefacto editur, palpitationem confundit cum pulſu, quod feciſſe Praxagoram, Philotimumque medicos traditum eſt à Galeno libro ſexto de Dogmatis Hippocratis & Platonis cap. 7. palpitationis verò cauſis doctè idem attulit in libro, quem de hoc edidit argumento, & in libro de ſymptomatum cauſis primo cap. 2. eſſe autem palpitationem docet διάτασιν παρὰ φύσιν. hoc eſt, dilatationem præter naturam, in iiſque membris fieri, quæ poſſunt natura diſtendi, qualia muſculi, cutis, veſica, vterus. à pulſu verò differre, quòd ille naturalis ſit motus arteriarum atque perennis, hæc præter naturam neque ſemper ſed in malè affectis corporibus. cauſam materialem eſſe vaporem craſſum ex humida ſubſtantia eleuatum, qui aut ſub cute, aut alibi coarctatus, dum quærit exitum, palpitationem efficit. efficientem cauſam calorem imbecillum, qui nequeat digerere atque diſſoluere flatuoſum halitum. Ariſtoteles quoque in libro de reſpiratione palpitationem pro ipſo pulſu videtur attuliſſe.

Nam dum ait ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ ἡ τοῦ ἀεὶ προσιόντος ἐκ τῆς τροφῆς ὑγροῦ διὰ τῆς θερμότητος ὄγκωσις ποιεῖ σφυγμὸν αἴρουσα τὸν ἔσχατον χιτῶνα τῆς καρδίας. hoc eſt in corde autem eleuatio humoris ſemper ex alimento accedentis per calorem pulſum efficit extrema cordis tunica eleuata. pulſationem quidem declarare voluit, cauſam tamen attulit, quæ palpitationi magis, quàm pulſationi conueniat. Auctor libri de flatibus, quem falſo Hippocratem opinantur aliqui, palpitationis cauſam ad pulſum retulit. at verò in libro de locis in homine alia eſt pulſus arteriarum tradita cauſa, quæ tamen & ipſa vera non eſt. ſed his omiſſis redeamus ad id quo de agitur hoc in loco. Nam cum reliquos motus ſpiritus declaraſſet, in præſentia declarat pulſum, quem ait habere quiddam quaſi peculiare ac proprium, quod aliqua ex parte ex accidenti fiat. ex accidenti autem, aut quod finem non habere videatur, certamque rationem, aut quod ab accidentali fiat cauſa, vtpote à calore aucto, aut propter vtranque cauſam. quod enim ait τῇ μὲν αὖ δοκῶν, τῇ illud, quod aliqua ex parte conuertimus, non omninò ex accidenti pulſum fieri arguit, ſed cum calore aucto halitus ex humore eleuatus

rollit arteriam hic tamen pulsus non est appellandus, vt dixi, sed palpitatio. τὸ ἐκπνευματούμενον humidum significat, quod flatum excitat, à quo pulsus fit, seu palpitatio. ἀνατίνησις verò est eleuatio illa, quam διαστολὴν vocat Galenus. Cæterum non accidentalem modo pulsum quadamtenus esse ait, verum etiam connatum ab ipso generationis principio. πρῶτα intelligit μέρεα, hoc est, primas partes in quarum prima formatione pulsus sequitur. Nam si cor ortus animalis principium est, à quo arteriæ, vt à radice propria oriuntur, certum est motum arteriarum, qui pulsus dicitur, & primum esse in primisque partibus, & connatum. verum cum Galenus neget in libro de formatione fœtus primæ formationis initio cor esse formatũ, aut cordis aut arteriarũ motu fœtui opus esse, quatenus plantæ vita viuit, non est quod in præsentia de hac re disputationem instituam. Nam quod ad locum hunc facit, vt etiam Galeno concedatur, pulsus tamen connatus est: siquidem principij illius est proprius, quod vitam ministrat, à quo & arteriis communicatur ad calorem innatum attemperandum. id quod videtur Auctor significare dum dicit, pulsum fortasse necesse esse ad ipsam animalis substantiam consequi, perobscurè quidem innuens pulsum ipsi vitæ animalis substantiæque conseruandæ necessarium. cùm tamen id dubius dicat rationemque nullam afferat, Galenus hoc fundamentum dubiè positum locupletauit, & auxit optimis contemplationibus. est in græcis verbis τῷ ἐκ τῆς ἐνεργείας, non sine mendi suspicione, quod si ita fuit ab Auctore scriptum animal intelligit ex animæ actione viuens. mihi tamen placet magis τῆς ἐκ τῆς ἐνεργείας. Nam substantia animalis actione ipsa constat, atque perficitur. actionis autem non vnum genus. quin & actus ipse secundus animæ, de quo in secundo de anima mentio est, quid aliud est, nisi actio? quæ si desit nulla vita sit, nulla facultas. mox declarat aliud, quod vt aliqua quidem ex parte verum sit, non tamen simpliciter & omninò. Nam pulsus, & respiratio cum ab vno non pendeant principio, mirum non est ita sibi aliquando non respondere, vt in expiratione fiat pulsus contractio, in inspiratione dilatatio: non tamen potest omninò fieri, vt si respiratio aut naturalis sit, aut præter naturam immutata, æquabilis tamen pulsus, sibique constans perpetuo sit. Nam in ea difficili respiratione, quæ ἆσθμα græcè dicitur, solet quidem crebra esse respiratio propter pectoris angustiam, crassorumque humorum collectorum copiam, vnde cum nihil cordi communicetur, vt arteriarum ope egeat, pulsus æquales erunt, & sibi similes, & omninò eodem tenore præditi aliquando quo sanorum sunt, solet enim asthma sine febre esse, definitque illud Paulus Ægineta δύσπνοιαν sine febre. at in peripneumonia, angina, pleuritide, & spiratio difficilis est, (si quidem crebra, celer, parua, aliquando & quam μετέωρον vocat Hippocrates) & pulsus non sine insigni à naturali statu mutatione. adde febres ardentes, in quibus vt maior est æstuatio, maiorque expiratio propter fuliginum copiam, quam inspiratio, ita & pulsuum concitata, crebraque motio. in quarto de locis affectis ad extremum casus Antipatri medici possit fortè confirmare, pulsum ac respirationem mutuo sibi respondere, posse tamen etiam non respondere. habebat enim Antipater summam pulsuum inæqualitatem, nec modo quæ συστηματικὴ dicitur, sed etiam in singulis arteriarum pulsationibus: & tamen non simul sed multò post cœpit & difficultate respirationis, cordisque palpitatione laborare, vnde etiam diem suum obiit. Auerrhoys secundo collectaneorum docet pulsuum motum respirationi respondere, modo ne instrumenta respirationis malè affecta sint, id quod in sanitate non videtur necessarium, quàmuis possit id etiam aliquando contingere. in thoracis instrumentorumque respirationis affectionibus frequenter accidit, vt eadem penè inæqualitas, quantitas, qualitasque pulsuum & respirationis sit. postremò vt vno verbo rem concludam, pulsatio cordis atque arteriarum respondent mutuo, siquidem ab eadem facultate vitali proficiscuntur. respiratio si respondet, non necessariò tamen vt opinor. respondet autem non in sanitate solum, verum & in morbis aliquot. his omissis notandæ differentiæ respirationis, quas ponit, frequentia, æqualitas magnitudo, πραότης, quam vertere libuit paruitatem: quamquam fortè & symetria potest intelligi. πρᾴους enim appellamus, qui in iracundia moderatè se habent, & πραότης, ait Aristoteles, μεσότης ἐστὶ περὶ τὰς ὀργάς. potest igitur eadem ratione πρᾳεῖα ἀναπνοὴ hoc est mansueta respiratio nominari, quæ neque crebra est, neque celer, neque parua, magna, rara, inæqualis, intercisa, sed quæ naturalis, ac moderata, qualis fit, quando facultas, vsus, ac instrumentum naturaliter se habent. pergit portò Auctor ad pulsuum causas declarandas refertque illas ad corporis quasdam affectiones, & ad animi perturbationes. qui verò quorum morborum pulsus sint proprij, qui singularum animi ægritudinum, postremò quales fiant à sex iis causis, quas non naturales appellant, non est, quod in præsentia disputemus. satis erit dicere in sanis, ac temperatis corporibus, animi nulla perturbatione aliove accidenti commotis temperatos pulsus esse, differentias alias, quæ à moderatione recedunt fieri à morbis præcipuè, sed & ab animi perturbationibus, ira, gaudio, timore, spe, dolore, ac aliis. item ab aeris mutatione, anni temporibus, corporis motibus, somno, vigilia, cibo, potu, balneo, ætate, temperamento. causas verò, quæ ab his omnibus desumuntur, tradidit Galenus in libris de pulsuum causis. non modo autem ab his causis duæ hæ differentiæ fiant, quas meminit, sed omnes, quæ ad qualitatem, ac quantitatem motus arteriarum pertinent, earumque corporis affectionem. ἔντασιν magnitudinem videtur dicere. est autẽ hæc quando arteria exigente id vsu propter calorem auctum in tres dimensiones dilatatur, altitudinẽ, latitudinẽ ac longitudinem, æqualitas aũt, quæ ὁμαλία græcè dicitur, non in pluribus modo pulsationibus, sed & in vna cernitur in variis arteriæ partibus. eadem ratione & inæqualitas, cuius differentiæ & appellationes copiosè extant in primo de pulsuum differentiis apud Galenum. cæterum in pulsibus præter differentias, quæ à motu & arteriarum corpore

pore desumuntur,& æqualitatem, & inæqualitatem, est ordo, & inordinatio, & rhythmus, & arhythmia, de quibus Galenus consulendus est.

Εἰ δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ὁ σφυγμὸς, καὶ ὁ αὐτὸς ὢν ῥυθμῷ καὶ ὁμαλὸς ᾖ, σκεπτέον. οὐκ ἔοικε δέ γε τοῖς μακρὰν ἀπηρτημένοις. ἥκιστα δὲ ἕνεκά του φαίνεται γίνεσθαι, καθάπερ εἴρηται. ὅ γὰρ αὖ τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς ἐπαγωγῆς, εἴθ' ὡς ἕτερον σύμπτωμα ἀλλήλων, εἴθ' ὡς θάτερον πρὸς θάτερον, ἕνεκά του φαίνεται, καὶ ἔχει τινὰ λόγον.

Cæterum an & pulsus in arteriis æqualis sit, atque idem rhythmo videndum est. & sanè non videtur in longinquis, & remotis arteriis. atque minimè omnium alicuius finis causa, vt ante diximus, videtur fieri. Nam respiratio & nutritio siue inuicem natura seiunctæ sint, siue vtræque referantur mutuò ad sese, alicuius finis causa videntur esse, & rationem habent aliquam.

Quatuor de pulsu superius docuit, primum accidentalem illum aliquando esse, quam tamen non pulsus, sed palpitationis nomine vocabamus. alterum, ab ipso ortus initio animantibus connatum esse, quin & ad ipsam animalis substantiam consequi. tertium nihil esse commune respirationis, ac pulsus. quartum vero & vltimum, inæqualitatem eius & magnitudinem à morbis fieri, & ab animi perturbationibus. & quorum pulsus arteriarum est motus, illæ vero per totum corpus disseminatæ sparsæque sunt, in præsentia quærit, an idem vbique sit pulsus, eodemque rhythmo, atque æqualitate præditus. Quæstioni aũt respondet breuiter, non videri consentaneum remotarum arteriarum pulsum æqualem esse illi, qui arteriarum illarum est, quæ sunt cordi propinquiores. posttemò docet pulsum non videri finis alicuius esse causa, cùm tamen alij spiritus motus ad certum, statumque finem referantur. hæc sunt, quæ de pulsu docet hoc loco, quæ si quatuor aliis, quæ suprà docuit, adiungantur, sex erunt. ex iis autem tria negatione, reliqua affirmatione declarata. iam igitur perpendamus, quæ in hoc loco reliqua sunt. æqualitas inæqualitasque duplex est in pulsibus, altera, quæ in vna pulsatione cernitur, in variis tamen arteriæ partibus, altera, quæ in pluribus pulsationibus, quæ & συστηματικὴ græcè dicit᷑. de illa inæqualitate quærit Auctor, quæ vna pulsatione obseruatur, in variis tamen arteriis: contẽplandumque esse proponit sit ne pulsus æqualis, idẽque rhythmo in arteriis necne. rhythmus in ipsa quiete, & motu cernitur. Nã vbi tempus quiètis motus tẽpori conferatur, rhythmus oritur. quod si motus interuallũ interuallo quietis rite respondeat εὔρυθμος pulsus nominatur. si verò diuersum sit vnũ ab altero ἄρυθμος: non quòd omnino pulsus rhythmo careat, id enim fieri non potest, sed quod à perfectione illa, quæ in eurythmo est præcedere videat᷑. sunt autẽ tres eius species, παράρυθμος, ἑτερόρυθμος, καὶ εὔρυθμος. de his autem omnibus copiosè, & doctè Galenus in primo de pulsuum differentiis cap. 8. cæterũ cum proposuisset inquirendum id esse an in arteriis eadem esset pulsuum æqualitas rhythmusque, subdit postea, non videri æqualem, eodemque rhythmo seruari pulsum in remotioribus arteriis. dixit autem non omninò affirmando, sed modestia quadam philosophi propria, οὐκ ἔοικε, non videtur. quod si nos ex ipsa rei natura quæstioni respondeamus, dicemus sanè in sano corpore, vbi facultas valida, arteriæque nullam obstructionem, nullamque à corde inæqualem habeant intemperiem, aut duritiem, aut aliam inter se inæqualem affectionem, pulsum æqualem esse, eodẽque etiam rhythmo in omnib. arteriis & in ipso corde. quod si in ægro corpore cordis arteriarumque inæqualis intẽperies sit, facultas inualida, arteriaque inter se non eodem habeant modo, aut propter obstructionem, aut propter duritiem, aut propter aliam causam, quæ illas inæquales reddat, tunc non in remotioribus modo arteriis, verum & in cordi proximis, postremo in ea arteriarum parte, quam attingunt quatuor digiti, posse inæqualitatem obseruari. atque inæqualium pulsuum in vna pulsatione modi extant apud Galenum libro primo de differentiis. causæ vero luculenter traditæ libro secundo de causis, & secundo de præsagiis. cum hoc de pulsu statutum sit, quod est ex iis, quæ initio dicebamus quintum numero, ponit & extremum. pulsum minimè omnium videri propter finem aliquem esse. τὸ φαίνεται autem potest accipi dupliciter, aut quod videatur quidẽ, sed non sit, aut quod & videatur, & sit. interpretabimur tamen nos æquius dicemusque non negare finem esse, rationemque pulsus, sed nec videri, nec vnicuique esse obuium. Nam motus, & actio spiritus in alimento finem habet vnicuique perspicuum: respiratio etiam non ignotum pulsus verò nõ item. qui tamen pulsus vsus sit & finis, diximus superius non semel. ἐπαγωγὴν vocat nutritionem, siue spiritus motum in alendo ἀπὸ τοῦ ἐπάγειν τὰς τροφάς. ita enim demum corpus alitur. supra dicebat ἡ κίνησις τὴν τροφὴν ἐπάγουσα καὶ κατεργαζομένη. vtranque autem spiritus actionam præter pulsum finem habere certum, ad quem referantur, tanquam certum, alibique demonstratum statuit. id autem ita dicit, vt simul significet, non esse, quod in præsentia inquiratur, an separatæ sint actiones, atque inter se diuersæ, an altera referatur ad alteram, respondeantque simul inuicem. sed ex Aristotelis Dogmate videntur duo hi motus ita esse separati, vt alter referatur ad alterum. Nã aucto caloris alimẽto cor distendi, pulmonemque aerem attrahere scriptum reliquit in libro de respiratione. verum cùm de pulsante facultate cordis, eiusq; fine postremo de respirationis principio ex Galeni Dogmatis plura sint à nobis superius declarata, quid de hac re statuendum sit ita constat, vt superuacaneum sit quidquam addere τὸ ἕνεκά τι finem intelligit, quem

& secundo de naturali ausculatione, & pluribus aliis locis λόγον appellat. est enim finis rei, quæ gignitur forma, ac ratio, ad quam naturale agens institutum est, agitque donec effectione consequatur, diuersaque ratione & forma, & finis optime dicitur. λόγος autẽ, & quod rei essentia sit, & quod ita demum causa redditur, quando ab illo reddita sit.

Τελειῶν δὲ οὐσῶν, πότερον. εὔλογον εἶναι τὴν τε σφυγμώδη, καὶ τὴν ἀναπνευστικὴν ἡ γὰρ τροφὴ προϋπάρχοντος, ἢ οὔ. ἡ μὲν γὰρ ἀναπνοή, ὅταν ἀπολυθῇ τῆς κυούσης. ἡ δ' ἐπιφορὰ καὶ τροφὴ, καὶ ξυνισταμένου καὶ ξυνεστηκότος. ὁ δὲ σφυγμὸς εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ ξυνισταμένης τῆς καρδίας καθάπερ ἐν τοῖς ᾠοῖς γίνεται, φανερὸν ὥστε αὕτη πρώτη, καὶ ἔοικεν ἐνεργείᾳ τινι, καὶ οὐκ ἐν ἀπολήψει πνεύματος εἰ μὴ ἄρα τοῦτο πρὸς τὴν ἐνέργειαν.

Cæterum cùm tres motiones sint spiritus, priorem esse pulsum, item respirationem consentaneum est. alimentum enim eius est, quod prius existit. an non ita est? Nam respiratio fit, quando animal à pariente matre prodierit, nutritio autem, & cõstituto iam animali, & dum constituitur. pulsus autem statim ab initio formato corde, vt in ouis manifesto fit. erit igitur ille primus motus. præterea videtur esse quædam actio, neque tantum in retentione spiritus existere, nisi hoc ad actionem referendum sit.

Cum de tribus spiritus motibus loquutus esset, disputassetque præcipuè de respiratione ac pulsu, modo comparat illos, quæritque quinam aliis prior sit, statuitque pulsum initio formationis animalis apparere: nutritionem, & dum constituitur, & postquam constitutum est: respirationem vero non nisi illo genito. Cum autem in vulgatis exemplaribus πότερον legeretur, qua voce philosophi in proponendis quæstionibus vti solent, correxi πρότερον ita sententia postulante. porrò autem cum non vna sit prioris posteriorisque significatio, vt in libro quinto Metaphysicorum notat Aristoteles, hoc loco de priori, ac posteriori sermo est, quod ad tempus pertinet. in libro secundo de ortu animalium cap. 6. priora posterioraque membra in generatione inquiruntur. extantque hæc de hac voce comparationis verba. τὸ δὲ πρότερον ἤδη πολλαχῶς ἐστὶ, τό τε γὰρ οὗ ἕνεκα καὶ τὸ τούτου ἕνεκα διαφέρει, καὶ τὸ μὲν τῇ γενέσει πρότερον αὐτῶν ἐστὶ, τὸ δὲ τῇ οὐσίᾳ. hoc est prius autem multipliciter dicitur: hoc enim cuius gratia, & hoc huius gratia differunt, alterumque generatione prius est, alterũ substantia. Cæterum in hoc loco, vt dictum est prius, posteriusque tempore intelligendum est. Nam quærit qui motus primum in concepto animante appareat. Cùm autem dicat. εὔλογον εἶναι τὴν τε σφυγμώδη, καὶ τὴν ἀναπνευστικὴν maculam inesse vereor, legendumque potius arbitror ἢ τὴν ἀναπνευστικὴν, vt collatio sit pulsus ac respirationis: de his enim potest esse quæstio, verisimiliusque est pulsum præcedere, cum non nisi animante genito respiratione opus sit. alimentum enim non ita sese habere videtur, vt de illo quæri iure possit: est enim τοῦ προϋπάρχοντος hoc est, eius qui præexistit. Nutritio enim actio est animæ nutrientis in animali iã perfecto, quod genitum quidem est, vt seruetur autem nutrimento opus habet. in hoc .n. generatio discrepat à nutritione. illa enim nouum quid, quod prius non erat, producit, hæc autem quod genitum est, & præexistit alimento seruat. quoniam verò id, quod modo dicit Auctor, dubium est, quando non sine nutrientis animæ actione, aut semen genitale cõcipitur, aut conceptum animatur, fouetur que, constatque animal initio vitam viuere plantis etiã ipsis communem, procedente verò tempore alias etiam animæ partes exeri; idcirco subdit ἢ οὔ, an non ita est; hoc enim ad nutritionem præcipuè referendum esse arbitror, de qua paulo post. Nam quod ait de respiratione illam non exerceri nisi iam animali edito, & verisimile satis est, & sensu penè ipso constat. vnde enim fœtui respiratio choriis in vtero inuoluto? Sed & Galenus confirmat libro sexto de partium vsu cap. 20. qui vt etiam fusius docet, quomodo in fœtibus cordis feruor attẽperetur, naturæque demonstrat industriam, qua fit, vt etsi à pulmone aer cordi non communiceretur, aliunde tamen refrigeretur, quatenus illi satis est. qui tamen in eo libro in quo quæritur, sitne, quod in vtero est, animal, respirare fœtum memoriæ prodidit, Auctoreque id confirmauit Hippocrate ex libro de natura pueri, cuius loci momẽtum maximum quidem apud me esset, nisi certo scirem falsò librum Galeno tribui, & Hippocratem non de respiratione loqui, sed de spiritus vt ita dicam difflatione, quam vocat πνοὴν, quæ in semine, & in conceptu sine dubitatione vlla fit. quod cùm ita apertum sit, vt declaratione nulla egeat, deceptum esse Auctorem illius libri dicendum est, dum nimium studet fœtibus omnia tribuere, quæ perfectis sunt animalibus. notanda verò vox τοῦ ἀπολύεσθαι, qua à vinculis iis, choriisque, quibus in vtero continetur, liberari, ac solui fœtum significat. atque hactenus de respiratione. Nam nutritio, quam ἐπιφορὰν vocat, vt superius ἐπαγωγὴν non in edito modo animali est, sed & in ipsa formatione, ac conceptu: nunquã enim illa fœtũ deserit. propriissimè autem loquitur συνισταμένου καὶ συνεστηκότος. qua voce in hac re significanda frequẽtissime vtitur Aristoteles, à quo mutuatus Galenus non raro: vt in libro quarto decimo de vsu partium. καὶ δὴ λέγομεν τὸ κυούμενον εἴς τε τὴν περὶ τὴν σύστασιν, εἴς τε τὴν ἔξω ἅπασαν σύστασιν. dum constituitur itaque animal (hoc est enim est συνίσταται) nutriente facultate agente constituitur. Nam vis illa caloris, ac spi-

ac spiritus, quæ in semine est, quæque conceptum cogit initio, nutritiua est. eadem alimentum attrahit per vasa illa, quæ ad vmbilicum inseruntur fœtui. eadem concoquit, format membra, & perficit, excernitque si qua inutilia sunt. iam verò constitutum & in lucem editum animal eadem seruat vsque ad interitum. meritò igitur dictum est, constituendo, & iam constituto animali spiritus innati actionem, quæ in alimento exercetur, incumbere. cæterum de pulsu ita statuit, statim ab initio formato corde apparere. quæ sententia non longa eget explicatione. Nam si cor primum est viscus, à quo fiunt cætera, in quo anima, vt in propria sede residet, suasque obit actiones, planum est, statim atque illud efformatur, pulsum consequi. est enim actio à corde arteriisque inseparabilis vt aiunt. quod verò ait vt in ouis manifestum fit: non tantum ad pulsum quantum ad cordis constitutionem referendum est. cùm enim in ouo & alimentum sit, & conceptus ipse, licet in ipso videre cor, quod primum omnium constituitur, ab eoque procedentes venulas tum ad membranulam, quæ vitellum ambit, quippè quod alimentum est, tum ad illam, quæ ambit animal secundæ instar χωροειδὴς vocata ab Aristotele: quamquam non de ipsa tantùm, sed & de ipso pulsu licet intelligere, quod ab Auctore de ouo dicitur. Nam sexto historiarum cap. 3. καὶ ἐκλείπεται τὸ ᾠὸν, καὶ ὅσον στιγμὴ αἱματίνη ἐν τῷ λευκῷ καρδία. τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον πηδᾷ, καὶ κινεῖται ὥσπερ ἔμψυχον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ δύο πόροι φλεβικοὶ ἔναιμοι ἑλισσόμενοι, οἳ φέρουσιν αὐξανομένου εἰς ἑκάτερον τῶν χιτώνων τῶν περιεχόντων. hoc est. atque ouum detegitur ea parte, & cor quasi punctum sanguineum in candido liquore consistit, quod punctum salit iam & mouetur, vt animal. tendunt ex eo meatus venales sanguigeri duo tortuosi ad tunicam ambientem vtranque dum augetur. ex his autem ita declaratis deducit Auctor pulsum primum esse, quippe cordis motus est, quod primum est omnium in animali. primum autem licet hic accipere naturæ præstantiâ, fortasse etiam tempore. Nam etsi ante formatum cor vis nutriens in semine est, calore inquam, & spiritu agens, tamen incœpto fœtu à corde proficiscitur. iam verò cor statim atque constitutum est, pulsat, licetque cogitatione comprehendere prius pulsationem cordis, quam nutritionem, aliarumque animalis partium formationem, quæ ab eo proficiscuntur. quod porrò ait actionem quandam esse videri, nec tantùm in retentione spiritus existere: hunc habet sensum, pulsum arteriarum & cordis actionem quandam esse, quæ & ipsa propter aliquid fiat. ex quo loco notandum est, quod dicebat superius ex accidenti illum esse, non id ex sua dixisse sententia, sed ex eo, quod apparet. quamobrem & subdidit ad animalis essentiam pertinere. quod enim sequitur non existere in spiritus nutritione: propterea dicitur, quod pulsare cor, & arteriæ videantur prius cohibito flatu, ac spiritu, à quo pulsatio fit dilatatione cordis, arteriarumque ἀνάληψιν accipio, quando ab alimento ortus spiritus & in corde, & in artêriis retinetur, qui dilatationem cogit fieri, quem causam esse pulsus cordis putat Aristoteles, idcirco etiam additum est, nisi & hoc ad actionem referendum sit: quasi fateatur actionem esse quidem cordis pulsum, non tamen propterea non esse à spiritus retentione factam, quippè quę pręcedat opus, vt dilatatio cordis arteriarumque consequatur. sed de his superius abunde sermo est habitus.

Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἐκ τῆς ἀναπνοῆς φέρεσθαι μὲν εἰς τὴν κοιλίαν. ἀλλὰ ἀπορεῖν ἔτι περὶ τὴν ὀσφὴν, δι' οὗ τῇ ἀναπνοῇ φέρεσθαι τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ βρογχίου εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ πάλιν ἔξω, τοῦτο δὲ τῇ αἰσθήσει φανερόν. ἔχει δὲ ἀπορείαν καὶ τὰ περὶ τὴν αἴσθησιν. εἰ γὰρ ἡ ἀρτηρεία μόνον αἰσθάνεται, πότερον τῷ πνεύματι τῷ δι' αὐτῆς, ἢ τῷ ὄγκῳ, ἢ τῷ σώματι, ἢ εἴπερ ὁ ἀὴρ πρῶτον ὑπὸ τὴν ψυχὴν τῷ κυριωτέρῳ τε καὶ προτέρῳ.

Atque spiritum, qui respiratione trahitur, ad ventrem ferri, sed dubium esse, quomodo ex arteria per gulam feratur ad ventrem, rursusque foras: hoc autem manifestum esse sensu: quamquàm & quæ ad sensum pertinent, dubitatione non carent. Nam si sentit tantum arteria, quæri potest an sentiat spiritu, qui in ea est, an mole, an corpore, an si aer primum post post animam est aere vt priori & nobiliori.

Cùm de spiritus nutritione, ac motu suam posuisset Auctor sententiam, simulque absurda quædam aliorum reiecisset dogmata, videbatur absoluisse, quod erat illi propositum. & tamen hoc loco lectorem exercet proponendis soluendisque quæstionibus aliquot, quæ ad spiritus naturam, ad animæ ipsius, arteriæ, quæ continent sensum, naturam, posttemò etiam nerui, cutis sanguinisque referuntur essentiam. quæ omnia vt perplexissimis verbis sunt proposita, & declarata, ita sunt etiam adeo fæde & misere deprauata, vt vix possit quis vnam, aut alteram sententiam eruere. equidem quod ad me attinet conabor suam Auctori dare sententiam. cùm tamen & emendatioris codicis nulla mihi copia sit, & coniecturis tantum res agatur, quas in hoc commentandi genere postremum habere locum certum est: excusatum me velim, si quando à scopo videar aberrasse. primum autem quod est in verbis περὶ τὴν ὀσφὺν, diu me torsit, quomodo reponerem: corruptum enim esse nemo non videt. at cùm ventris fiat mentio, ad illum verò ciborum sit introitus per œsophagum, quem latini gulam dicunt, græci vetustiores dixerunt stomachon. visum est reponere οἰσοφάγον coniectura quidem nõ omninò à ratione aliena, & quod arteriæ asperæ mentio est, à qua ad œsophagum fit spiritus transitus, si ad ventriculum descendit: & quod facilis fuit sciolorum lapsus ἀπὸ τοῦ περὶ τὸν οἰσοφάγον εἰς τὸ περὶ τὴν ὀσφὺν. iam verò locum asterisco notatum mutilum esse

certum est: tamen ita vt est malui relinquere, quam de meo aliquid comminisci. possumus autem aut λέγουσιν aut νομίζουσιν, aut quid simile intelligere, quando hæc non ex propria dicuntur Auctoris sententia, sed aliorum, qui de spiritu commentati sunt, ex quibus fuit & Aristogenes Thasius, cuius explosa sententia est de spiritus nutritione. quod verò est in verbis ἐκ τοῦ βραγχίου emendandum est ἐκ τοῦ βρόγχου. sic enim veteres arteriam asperam appellarunt: & Hippocrates βρόγχον aliquando dixit, exponitque Galenus in glossis χονδρώδη ἀρτηρίαν, hoc est cartilaginosam arteriam. opinor itaque sententiam Auctoris hanc esse. sunt qui putent spiritum, qui respiratione trahitur ferri non ad pulmonem tantum, verum etiam ad ventriculum ipsum, exiguum tamen esse in gula (id enim significare puto τὸ ἄπορον hoc in loco) ex arteria verò ad gulam transire, per illamque ad ventriculum, rursusque foras remeare, non aliter atque in ipsa fit arteria: hoc autem sensui etiam manifestum esse. pertinet aliquo modo hæc sententia ad illud Aristogenis placitum de spiritus in vniuersum corpus distributione. volebat enim ille per omnes partes spiritum distribui. poterat autem distributionis etiam docuisse modum in alias quidem partes per arterias, in ventriculum autem per gulam, quæ asperæ adiacet arteriæ, dixisseque sensu percipi aeris ingressum hunc in arteriam. quamobrem quærit hoc etiam, quænam sit ratio, qua scilicet arteria aerem, qui inspiratur, persentiat. Nam aut spiritu, qui per ipsam vltrò citroq; fertur, aut corpore suo, aut corpore, & spiritu simul: ambo enim hæc censeo significare voce illa τοῦ ὄγκου, nempè enim fit ὄγκος siue moles ex arteriæ corpore, & spiritu ab ea contento. ex his autem simul propositis magis consentaneum existimat spiritu sensum fieri, quippe qui cum animæ instrumentum sit, animæ autem actio sit sensus, consentaneum est spiritu sensum fieri. dicit autem aerem πρότερον ὑπὸ τὴν ψυχήν: aerem & spiritum vnius eiusdemque loco intelligens. rectè autem ὑπὸ τὴν ψυχήν, quod anima præsit, sub qua spiritus sit, per quem agat illa actiones, quas in animato obit corpore. hac eadem ratione & πρότερον & κυριώτερον vocat, quod scilicet magis accedat ad animam, quam aliæ partes corporis, quippè qui & purissimus sit, & cœlestem referat originem. quamobrem plurimi etiam non aliam esse putarunt animam, quam spiritum. Cùm autē multiplex sit τοῦ προτέρου significatio, hoc loco prius intelligitur secundum vires τὸ γὰρ ὑπερέχον τῇ δυνάμει πρότερον ἐστὶ τὸ δυνατώτερον ait Aristoteles in quinto metaphysicorum, hoc est, quod præstat viribus potentiusque est illud etiam prius. aut potius secundum motum. Cùm enim anima motus omnis mutationisque naturalis causa sit, spiritus verò ad illum propius accedat, sequitur propterea aliis omnibus, quæ sunt in corpore præter animam, illum esse priorem, ac præstantiorem. hæc sunt quæ quæruntur in hoc loco. Notandum autem est per fauces & asperam arteriam aerem inspiratum in pulmones ingredi, non tamen ideo non posse etiam per gulam in ventriculum. verùm in arteriam quidem attrahitur pulmonis, pectorisque dilatatione: in gulam & ventriculum quatenus aeris est loca caua & inania occupare, illudque necessario fit, hoc non necessario, vixque vt aiunt melioris causa. notandum etiam alterum de arteriæ sensu. quæri enim potest, an illa prædita vllo sensu sit, siquidem dū arteriæ secantur, vruntur, scinduntur, non sentiunt, quod in libro decimo sexto de vsu partium scripsit Galenus. qui igitur fiet vt spiritum, qui in ea continetur, sentiat? an non de omni arteria sermo hic est, sed de aspera? illa autem sensu non est expers propter neruos & musculos, quibus in larynge ipso donata est, an verum quidem id est, sed ii quorum opinio ab Auctore recitatur, in vniuersum de omni id arteria verum existimarunt? magnique facienda opinio illa non est, siquidem ab aliis fortasse pendet absurdioribus. Verùm quod ad sensum arteriarum pertinet in libro de plenitudine non negat Galenus & venas & arterias sanguinis & humorum sentire copiam: qui fortasse locus illi repugnare videatur, qui est in sexto decimo de vsu partium, cap. 4. quamquam dicendū arterias & venas grauitatem ex copia sentire quidem illas modo quodam diuerso ab eo, quo externa sentiunt obiecta sensumque licet perobscurum in vasis inesse propter superuacui humoris grauitatem. alterum autem de quo loquimur, nullum esse: de illoque loquutum Galenum in libro de plenitudine, de hoc in libris de vsu partium. quamobrem non absolute posse nos dicere venas & arterias vacare sensu. absolutè enim vacant sensu ossa aliqua, pinguedo, glandulæ nonnullæ, fortasse etiam & medullæ omnes, vt Galenus tradidit in libro de vtilitate respirationis, qui inter libros spurios Galeni meritò ponitur, nihil in corpore animalis sentire traditum est, præter venas, arterias, pelliculas, & neruos, quod ex iis vnum quidem continuum cum corde sit. verum sententia hęc non adeò magni facienda est, aut erit ex Hippocratis dogmatis interpretanda.

Τί οὖν ἡ ψυχὴ δύναμιν φασὶ τὴν αἰτίαν τῆς κινήσεως τῆς τοιαύτης ἢ δῆλον ὡς οὐκ ὀρθῶς ἐπιτιμήσεις τοῖς τὸ λογικὸν, καὶ θυμικὸν, καὶ γὰρ οὗτοι ὡς δυνάμεις, λέγουσιν, ἀλλ' εἰ δὴ ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἀρετῇ τούτῳ, οὗτός γε κοινὸς, ἢ πάσχων γέτι, καὶ ἀλλοιούμενος, εὐλόγως ἂν ἔμψυχον ἡ ψυχὴ, πρὸς τὸ συγγενὲς φέρεται. καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον αὔξεται, ἢ οὐ τὸ γὰρ ὅλον οὐκ ἀὴρ, ἀλλὰ συμβαλλόμενόν τι πρὸς ταύτην τὴν δύναμιν ὁ ἀὴρ, ἢ οὐ τὸ ταύτην ποιοῦν καὶ τὸ ποιῆσαι τοῦτο ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις τοῖς δὴ μὴ ἀναπνέουσιν, ἵνα ἀνεπίμικτος τῷ ἔξω, ἢ οὔ, ἀλλὰ καὶ ἄλλον τρόπον μιγνύμενος.

Verum si hoc ita est, quid est anima? facultatē aiunt esse eiusmodi motionis causam, an ita non possis illos iure reprehendere, qui animam constitui putant facultate

rationabili & irascibili. Nam hi tanquam facultas sit, id dicunt. verum si anima in hoc aere est, hic autem aut communis est, aut perpessus aliquid, & alteratus. iure igitur animatus est, & ad illum, vt ad cognatum fertur anima, & simile nutritur simili. an ita non est, omninò enim non est aer, sed ad vim illam aer confert aliquid. an neque hoc est? Nam quod vim hanc facit & fecit, illud principium, & fundamentum est, atque iis, quæ non respirant animalibus, cum externo non communicat. aut potius neque ita, sed alio modo commiscetur.

Tota hæc ratio ἀπορητικὴ est, hoc est in dubitationibus & quæstionibus occupata. quærit enim nonnulla, quibus respondet ex aduersariorum placitis; aliaque præterit, tanquam per se nota, quod absurda sint, alia etiam tacitè refutat, nonnulla castigat & corrigit. omninò autem perplexa oratio est, & obscura non sine suspicione vitii. quod autem ait hoc est, quoniam de anima superius sermo est habitus, postquam spiritus statuebatur, quæritur hoc loco quid est anima: respondetque ex aduersariorum placitis, illam esse facultatem eiusce motionis: superius autem non alius motus generis mentionem habuit nisi sensus. Nam superius etiam erat quæstio, quomodo sentiat arteria: sensus igitur & non alius motus intelligitur. Sane autem sensum in genere motus alterationis posuit Aristoteles. ait verò δυνάμιν καὶ αἰτίαν; Sic enim legendum existimo, quod ipsa & facultas sit, à qua hic motus proficiscitur, & causa prima. est autē anima substantia quidē illa, sed quæ plerunq; nomine facultatis, siue potestatis significatur, quòd pendet statim à substantia facultas, à qua proficiscitur actio, & motus. addit porrò, an ita non possis iure eos reprehendere. quæ verba posita sunt propter definitionem ab iis philosophis allatam, quibus cum disputationem instituit, qui animam malè definiebāt, cum tantum facultatem esse dicerent. quando quidem definire illam oportet, quâ substantia est, & forma animatorum, non qua in ea sensus, motus nutritionis, aut etiam intellectus facultas sit. quòd fortè vitium iis etiam tribuendum, qui animam definiunt per facultatem τοῦ θυμικοῦ καὶ λογικοῦ. id est, irascibilis & rationabilis. ait itaque si bene respondetur ad quæstionem, qua quæritur. quid anima sit, per facultatem, igitur rectè ii fecerunt, qui animæ naturam explicarunt per facultatem, Significatur autem facultas. dum dicimus irascibile, & rationabile, quare ait οἱ γὰρ ὥσπερ ὡς δυνάμιν λέγουσι, hoc est, hi tanquam facultate sit, id dicunt, quod scilicet animam potentiis iis declarant, tanquam potestate sit, hoc est perinde ac si facultas potentiaque sit. fortasse legendum ὡς δυνάμιν. & tamen etiamsi legamus vt est in exemplari vulgato, nihilominus intelligemus animam in potentia, non quod actu non sit, sed quod eius essentia & natura in facultate sit ac potentia irascendi & intelligendi, ac fortè Platonem Academicosque intelligit, quorum erat illa partitio animæ in rationabilem, irascibilem, & concupiscibilem. & tamen si eos carpit, male carpit, quod illi non voluerunt ita animam definitam, sed diuisam. neque sanè carpit apertè, sed latet reprehensio, quod malè fecisse, qui animam per facultates illas irascendi, & intelligendi declararunt, innuitur: & quod ab hoc deducitur, malè etiam responsum ab his, qui animam eiusce motus, de quo agitur, facultatem esse respondeant. hac verò quæstione præterita tacitè etiam reprehensa, transit ad aliam, quæ videtur ad Democriti dogma esse referenda. non enim agit, cum vnius dogmatis, sectæue philosophis, sed cum quibuslibet, qui veritatem non sunt adsequuti. volebat ille aerem iis corpusculis, quę vocabat atomos esse plena, ex quibus anima constat, imo quæ animam & intelligentiam appellabat, quod declarat in libro de respiratione Aristoteles ἐν γὰρ τῷ ἀέρι πολὺν ἀριθμὸν εἶναι τῶν τοιούτων ἃ καλεῖ ἐκεῖνος νοῦν καὶ ψυχήν. hoc est in aere enim horum corpusculorum multum esse numerum, quæ vocat ille intelligentiam & animam, respirationem autē fieri ingresso aere, simulque corpusculis illis, quæ aeris depulsionem impedirent, vt ne animam deturbet, & extrahat: ita verò respiratione animal viuere. idem & in primo libro de anima traditum est. eo igitur respicit Auctor, vtiturque hac ratione. nam si in aere, quem inspiramus anima est, hic autem inspiratus aut in sua natura manet, qualis vniuersus aer est, qui nos ambit, aut affectus, & alteratus, meritò & animatus ille dici poterit, & anima, quam spiritum esse multi philosophi voluerunt, vt Stoici: aut ex iisdem constare corpusculis, quæ in aere sunt, vt Democritus: feretur ad simile vt pote ad aerem & ex eo nutrietur, & augebitur, quando ex simili naturaliter nutritio fit. referantur hæc sane ad ipsam spiritus nutritionem ex inspirato aere, de qua tota hæc tractatio instituta est. cum verò hæc dixisset, addit ἢ οὔ; Dialecticorum more, reiicitque quod supra conclusum est, verisimiliusque esse ait animam, siue spiritum innatum (pro eodem enim ex hypothesi videtur sumere) aerem non esse: sed aerem ad illius conseruationem conferre, siue refrigerando tantum spiritum putat Aristoteles, siue etiam alendo, & augendo, vt Hippocrates, Galenusque voluerunt. castigat deinde & hanc sententiam. aitque quod vim illam, facultatemque facit, & fecit, hoc esse ἀρχὴν & ὑπόθεσιν. videtur autem prærogatiuam hanc aeri tribuere, in quo si vere vt putat Democritus, anima est, ab eo habet animal, vt viuat. si verò vt alii existimarunt, ille est, qui alit, & auget spiritum, quem eundem atque animam nonnulli opinati sunt, & Hippocrates alicubi: meritò & efficientis causæ rationem habere videbitur & materiæ. pro efficiente autem causa significanda videtur vsus voce τῆς ἀρχῆς. pro materia τῆς ὑποθέσεως. proprium enim est materiæ ὑποτίθεσθαι καὶ ὑποκεῖσθαι. Cæterum quoniam aer aut respiratione aut transpiratione corpus animalium ingreditur, illaque ratio manifesta est, hæc igno-

ta, solaque intelligentia comprehensa. propterea primum pronunciat aerem in animalibus, quæ non respirant, cum externo non commisceri. deinde corrigit hanc sententiam, aliamque commistionis rationem docet esse, quam quæ spirantum animalium est propria. intelligit autem illam, quæ græcè διαπνοὴ nominatur, quæ per meatus occultos fit arteriarum attractione, quæ per distentionem fit. Notanda autem mox τὸ μίγνυσθαι: Nam ex illorum philosophorum sententia, cum quibus hoc loco disputat, videtur posita. volebant enim illi spiritum ali ex aeris inspirati cum ipso spiritu commistione. quam sententiam nonnulli recentiorum sequuti sunt, Aristotelique etiam ipsi tribuerunt, allatis ex hoc libello locis aliquot. & sanè si ex aere nutriuntur spiritus, quod & nos ex Hippocrate probabamus, commisceri iis opus est aerem, & adponi elaboratum, & attenuatum. si verò sola qualitate spiritus & innatus calor opus habent, vt putat Aristoteles, & hic Auctor, quicunque sit, commistione opus non est, sed appulsu simplici, & commeatu. sententiam verò illam Aristoteli tribuere, quam ex instituto multis rationib. refutat, pro eaque confirmanda locos adducere ex hoc libello, in quo omninò contraria sententia comprobatur, hominum est non dicam impudentum, sed in philosophiæ studiis hoscitantium. Auctoris verba cum aliquot locis deprauata sint, correximus in hunc modum. εὔλογος αὖ ἔμψυχος καὶ ἡ ψυχή. deinde pro συμβαλλόμενον συμβαλλόμενο., postremo ἵνα ἀντίμικτος μένει ἀντίμικτος. emendationis rationem reddere non videtur operæprecium, cùm vnicuique sit obuia.

Τίς οὖν ἡ διαφορὰ τοῦ ἐν τῇ ἀρτηρείᾳ πρὸς τὸν ἔξω; διαφέρειν γὰρ ἄλογον. τάχα δὲ καὶ ἀναγκαῖον λεπτότητι. ἀλλ' ἔτι δὲ καθ' ἑαυτὸν θερμὸς, ἢ ὑφ' ἑτέρου. φαίνεται γὰρ, ὁ ἔσω κατ' ὁ ἔξω. βοηθεῖται δ' τῇ καταψύξει. πότερον δὲ, ἔξω μὲν γὰρ ἀραιὸς, ἐμπεριληφθεὶς δὲ πνεῦμα, καθάπερ πυκνωθεὶς καὶ διαδοθείς πως, ἢ μίξιν τινὰ ἀνάγκη λαμβάνειν; ἐν ὑγρότητί τε καὶ σωματικοῖς ὄγκοις ἀναστρεφόμενον, οὐκ ἄρα λεπτότερος, εἴπερ μέμικται. καὶ μὴν εὔλογόν γε τὸ πρῶτον δεκτικὸν ψυχῆς, εἰ μὴ ἄρα καὶ ἡ ψυχὴ τοιοῦτον, καὶ οὐ καθαρόν τι καὶ ἀμιγές.

Quod igitur discrimen est eius qui in arteria est, & externi? Nam differre inter sese rationi consentaneum est: ac forte necessario in tenuitate discrimen est, sed prætererea quæritur an per se calidus sit, an ab alio. Nam internus talis videtur esse, qualis etiam externus est, refrigeratione autem iuuatur. an vero externus quidem aer est, intro vero sumptus fit spiritus densatus, & aliquo modo digestus? an mistionem aliquam capiat necesse est, dum in humore & corporata mole volutatur? non igitur est aere tenuior, si commistus est, sed esse oportuit: quando ille primus est animæ capax: nisi forte talis sit, & anima neque syncera, aut immixta.

Quoniam supra rursus ad spiritus ex aere incremento & nutritione reditum est, quærit hoc loco, quid inter illum, & hunc intersit: totus enim hic locus quemadmodum diximus in quæstionibus est positus. illum qui in arteria est, spiritum intelligit, qui in arteriis & corde propriè continetur. τὸν ἔξω verò, hoc est, externum aerem qui ambit. non differre hos inter se ex iis, quæ dicta sunt, possit aliquis affirmare: & quod in externo aere sit anima, & quod ille interni spiritus auctor est, & fundamentum, omninò verò, quod eadem substantia vtriusque: contrà verò differre hos inter se consentaneum est, propterea quod vix potest aliquis intelligere quomodo fieri possit, vt idem sit spiritus vitalis, atque aeris elementum. Nam nutritio etsi inter similia sit, non tamen omnino inter similia, sed quæ forma contraria sunt, materia vero eadem conueniunt. iure igitur dicit Auctor consentaneum esse, aerem à spiritu dissidere. atque cum duo dicat εὔλογον καὶ ἀναγκαῖον, hoc est, probabile & necessarium, alterum refertur ad differentiam, quod est, alterum qualis est. esse enim ait necessarium illam esse tenuitatem, tenuioremque innatum esse spiritum aere. hoc autem & superius dictum est, & necessitas vel eo demonstratur facilè, quod innatus spiritus aere est longè calidior. atqui calor tenuiorem vsquequaque reddit substantiam. neque modò calidus absolutè spiritus est, sed etiam siccus, id quod tenuitatem maximè arguit. adde celeritatē, mobilitatem, prætetea nihil in animato corpore illi non peruium. vnde colligitur si differunt inter se spiritus innatus, & externus aer, non alia discrepare differentia, quam tenuitate. & tamen non absolutè necessarium esse pronunciat: sed fortè ait necessarium est propter illa, quæ dicentur inferius. mox quærit aliud. sit ne spiritus per se calidus an aliunde. quæstionis rationem addit, quod aeri externo similis esse videatur. iam vero aer non omnibus calidus visus est, imò plurimis etiam natura sua frigidus à solis radiis incalescens, id forte & de spiritu posse dici, qui cum non sit per se calidus, sed per aliud, tamen cum incalescat, potest per respirationem aere accepto refrigescere. hoc quærit in contextu Auctor dubitans quidem in alienis dogmatis: Nam quid de spiritus natura statuendum sit, quidque in illum agat inspiratus

aer

aet, superius abundè explicauimus. Sequitur tertia quæstio, in qua in absurdum deducit aduersarios: Nã in aliquib. ita agit, vt dissimulare videatur, quæ minus consentanea sunt, in alijs vero haber absurda indicare, neque in iis multum immorari: Nam ad positionem Aristogenis Thasii, Erasistrati, aliorumque veterum philosophorum, & medicorum manifestò sequebatur aerem inspiratum dum in spiritum transmutatur coctione crassiorem effici, talemque redditum per corpus digeri. ad hæc autem necessario crassitudinem, vt ita dicam, induere. atqui iisdem tenuissimum spiritum statuunt, differreque illum ab aere tenuitate. in hoc igitur est absurdum, quòd spiritum & crassum & tenuem iidem fateri coacti sunt, tenuem quidem propter præstantiam, qua ad animæ naturam proximè accedit. Crassum autem propter humorum mistionem, & coctionem, quæ crassitudinem acquirit, dum peragitur. id aliquo modo concludit necessarium esse illud vel ex hoc consentaneum ait esse, quod spiritus est, qui animam suscipit. debet igitur & animæ aliquo modo esse non absimilis; est enim illa ex aliquorum sententia substantia tenuissima, pura; ab omni sorde, & commistione libera. cum ad hoc absurdum deduxisset. subdit, nisi fortè talis sit, & anima neque syncera ant immista; quibus verbis ponit aduersariorum aliquod confugium, quod tamen per se absurdum esse facilè conuincitur. Nam animam καθαρὸν esse καὶ ἀμιγὴς, hoc est purum quid & immistum, nemo ferè veterum physicorum non affirmat. Anaxagoras in tertio libro de Anima necessario dicebat animam ἀμιγῆ ἵνα κρατῇ καὶ ἵνα γνωρίζῃ. hoc est, immistam, vt dominetur, & cognoscat Diogenes aerem existimabat animam omnium tamen tenuissimum, cæterorumque principium, agnoscereque quod alia ab ipsa orta sint, agitari verò ac moueri, quod tenuissima sit substãtia. Heraclitus ἀσωματώτατον καὶ ῥέουσαν ἀεί, hoc est maximè incorpoream, & quæ semper fluat putabat animam. ex his igitur manifestum est veteres physicos, vel eos, qui corpoream animam censuerunt ab omni commistione alienam illám fuisse arbitratos: vnde potest absurdum colligi, ad quod tacite deducitur aduersatius: ad confirmandum scilicet animam tenuem non esse synceram, aut impermistam. Cæterum quoniam de tenuitate spiritus, & crassitie superius habita longior est disputatio, eo redeat oportet lector, ne repetamus quod ibi ex Aristotelis Galenique rationibus positum, & conclusum est.

Τὴν ἀρτηρίαν μόνον εἶναι δεκτικὴν πνεύματος, τὸ δὲ νεῦρον οὔ. διαφέρει δὲ, καὶ ὅτι τὸ μὲν νεῦρον ἔχει τάσιν, ἡ δὲ ἀρτηρία ταχὺ διαρρήγνυται καθάπερ καὶ ἡ φλέψ. τὸ δὲ δέρμα ἐκ φλεβὸς καὶ νεύρου καὶ ἀρτηρίας. ἐκ φλεβὸς μὲν, ὅτι κεντηθὲν αἷμα ἀναδίδωσιν. ἐκ νεύρου δὲ, ὅτι τάσιν ἔχει. ἐξ ἀρτηρίας δὲ, ὅτι διαπνοὴν ἔχει· μόνον γὰρ δεκτικὸν πνεύματος ἡ ἀρτηρία.

Arteriam tantum esse, quæ spiritum capiat; non autem neruum. differre enim, quod neruus facile tenditur, arteria verò vt & vena citò rumpitur. Cutis autem ex vena constat, neruo, & arteria. ex vena quidem, quòd si pungatur, sanguis educitur: ex neruo quòd tensionem patitur, ex arteria verò quod perspirat. hæc enim sola spiritum continet.

Locus hic, si quis alius mendosus est, deesse etiam in eo plura facilè coniicimus, propterea quod cum suprà de spiritus incremento rursus disputaret deducendis in absurdas sententias aduersariis, hic de arteria, neruo, ac vena verba facit, ita verò facit, vt facilè pateat aliorum hic referri sententiam, quam non improbat, sed tantum recitat. Sunt autem, quæ hoc loco docentur tria numero. primum arteriam solam spiritum continere, non autem neruum: alterum differre arteriam à neruo, quod hic distenditur, arteria verò facile rumpitur, quemadmodum & vena. tertium cutim ex vena, neruo, & arteria constare, id quod probat etiam ab iis, quæ singulorum propria sunt Nam si quæ singulis per se insunt, & cuti insunt, manifestum esse ex iis, illam esse compositam. Nunc verò adgrediemur singula, primo vero primũ, arteriã esse quæ spiritum continet vna cum tenuissimo sanguine, qui à corde per vniuersum corpus distribuitur satis dictum est. veteres eandem communi venæ appellabant nomine, quamquam Hippocrates tum alibi tum libro de carnibus, arteriam nominet. composita est ex duplici tunica, cũ vena simplici tantum constet, crassiorem sextuplo quã venam esse ex Heraclito testatur Galenus libro sexto de partium vsu cap. 10. & lib. primo de semine, cap. 13. quæsitum verò est, an spiritum tantum, an etiam sanguinem simul, & spiritum contineat. Erasistratus spiritũ in illa tantũ contineri putauit, quẽ damnat Galenus libro huic disputationi, dicato, quin & res ipsa manifesto arguit illum non medioctiter deceptum esse. Erasistrati sententiam, vt etiam supra notauimus, videtur sequutus Aristogenes Thasius, qui facilè aut eodem potuit fuisse tempore, aut non multò antè: Cuius etiam credibile est hoc in loco referri sententiam. neruus, motus, ac sensus instrumentum est, qui à cerebro oritur, imò vt alicubi Galenus retulit, primo de motu muscul. initio. veluti compactũ, & condensatum refert cerebrum. defert verò sensum, ac motũ, aut vim illã animalẽ sumẽs à cerebro aut etiam spiritum ipsum. fugit vero obtutum ipsum, nec licet videre, an peruius sit. quamobrẽ præter neruos illos, qui aspectui seruiunt, proptereaq; optici dicti sunt, in nullis aliis temere meatum liceat inuenire. vnde non immerito per huiusmodi

neruos vim illam animalem transire Galenus tradit non aliter, atque radii solis faciunt per aera aut per aquam. quæ cum ita sint, prima propositio, cum de vase loquimur, proprioque spiritus, vt ita dicam, conceptaculo, vera est, & nulli vel physicorum vel medicorum controuersa. potest tamen aliquo modo & neruus δεκτικὸς πνεύματος intelligi, nō quod contineat, sed quod aut spiritum ipsum aut facultatem suscipiat, quæ proficiscitur à cerebro. differre verò arteriam à neruo dubium non est constructione, substantia, vsu. ex his tamen substantiam, hoc est corpus ipsum Auctor huius positionis videtur sumere, non tamen sine constructione: quippe cum arteria caua sit, & tunicis constet, facilius citiusque rumpitur, quam neruus. porrò cum duæ huiusce ruptionis differentiæ sint ῥῦγμα, & σπάσμα, Galenus ῥῦγμα carnosis potius partibus tribuit, σπάσμα verò neruosis ipsis, quāquàm eodem penè genere contineatur tam σπάσμα, quàm ῥῦγμα. affectus itaque τὸ ῥήγνυσθαι tam venæ, & arteriæ, quàm etiam neruo conuenit: citius tamen disrumpitur arteria, ac vena, quàm neruus, id tamen cautè intelligendum: Nam carnosæ partes, quæ carne, neruis, arteriis, venisque constant, si distrahūtur, disrumpuntur quidem potius in fibris per musculos dispersis, quàm aut in arteriis aut in venis. iam verò fibras neruorum esse constat, qui in musculos ipsos dispertiuntur: neque enim aliter in musculis actu neruos reperias. quocirca dicendum est neruum hoc loco intelligi tendinem: sic enim plerunque accipi non vulgò modo, verum & veteribus græcorum scriptoribus non semel Galenus testatus est. περὶ δέρμα. tertia propositio. cutis carnis operimentum est, quam in Timæo Plato nassę comparat. fit illa ex semine, estque, vt græcè vocant, σπερματικὸν μόριον, hoc est seminalis particula, quemadmodum vena, arteria, neruus. in primo de temperamentis media inter neruum, & carnem ponitur tum substantia tum temperamento. siquidem neruus & exanguis & frigidus, caro verò & calida, & sanguine multo prædita est. inter vtrunque verò media est cutis tanquàm sanguineus neruus. quod igitur est in contextu, illam ex arteria, vena, & neruo constitutam esse, non illud quidem propterea verum est, quod sanguinem habet cutis, quod venæ proprium est, aut quod transpirat, & quod tenditur, quorum alterum arteriæ, alterum neruo conuenit, sed fortè quod ex his similaribus particulis in extimas partes simul connexis ac veluti complicatis cutis exoritur: quod veteribus aliquot medicis placuit mirum non est, quando illius libelli Auctor, qui de viuorum corporum dissectione inscriptus est, id ipsum claris verbis scriptum reliquit. & tamen id etiam affirmandum non est, sed dicendum potius cutim indumentum esse corporis, propria quidem substantia, naturaque constans, temperamento prorsus inter calidas frigidasque corporis partes medio, vt exactè possit, quæ in sensum tactus cadunt percipere: causam verò eius opinionis dedisse multis; quod venarum arteriarumque alicubi neruorumque tenuissimæ partes ad illam confluunt, & desinunt. Cæterum rationes, quas veteres illi afferebant ad cutis ipsius constitutionem probandam, nullius esse momenti perspicuum est. habet enim cutis sanguinem quemadmodum & caro, ad quam à venis sanguis trahitur, longè tamen vt diximus pauciorem. transpirat verò per foramina, quibus est prædita propter fuliginum excretiones. tenditur aut quod ex substantia constat, quæ facile potest distendi, ac contrahi. habet enim viscidum quid, ac glutinosum optimè à calore elaboratum, & percoctum, quamobrem libro tertio historiarum animalium scribit Aristoteles, in omni cuti visciditatem quandam muccosam existere.

Τὰς δὲ φλέβας ἔχειν πόρους, ἐν αἷς τὸ θερμὸν ὂν ὥσπερ ἐν χαλκείοις, θερμαίνειν τὸ αἷμα. φύσει γὰρ οὐκ εἶναι θερμόν, ἀλλ' ὥσπερ ταύτῃ καταδιαχεῖσθαι, καὶ διὸ πήγνυσθαι τὴν ἀρτηρίαν, καὶ ἔχειν ὑγρότητα, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ τοῖς χιτῶσι τοῖς περιέχουσι τὸ κοίλωμα, φανερὸν ἔκ τε τῶν ἀνατομῶν εἶναι.

Venas autem habere foramina, in quibus cum sit calor, vt in ferrariis officinis, sanguinem calefacere. Natura enim non esse calidum, sed hac ratione diffundi: quāobrem & ex anatome manifestum esse concrescere in arteria, & humorem habere, tum in se ipsa, tum in tunicis, quæ cauitatem ambiunt.

Qui nam sint meatus ii per quos sanguinem in venis calefieri existimabant illi, quorum hic refertur opinio, difficilè est iudicare, nisi vellent τὰς ἀναστομώσεις, quæ mutuò sunt in venis & arteriis, per quas arteriæ halitum trahunt à sanguine, venæ verò calorem & spiritum ab arteriis. sunt enim illæ vt Galenus docet sexto de vsu partium non frustra à natura conditæ, sed vt non modo cor & arteriæ à pulsibus & respiratione iuuentur, verùm etiam venæ ipsæ, in quibus sanguis continetur. hoc igitur est fortasse, quod ait in iis calorem esse, ab eoque sanguinem calefieri. simile verò quo vtitur ὥσπερ ἐν χαλκείοις, quod nos vertimus tanquàm in ferrariis officinis (fateor ingenuè) non satis intelligo. nisi fortè dicamus, quod vt in fabrorum officinis ignis in camino aerem vniuersum calefacit, ita à calore, qui per meatus ingreditur in venas, totus sanguis calefit. porrò χαλκεῖα vasa etiam ænea possunt intelligi. per quorum meatus ingressus subiectus ignis, humorem, qui in vasis est, calefacit. æs enim ferrumue calefactum, quidquid simul continet, calefacit. calefit autem & æs, & ferrum ab igne, qui in meatibus eorum est, non aliter atque aqua in spongia vel in panno.

Metalla .n. rara sunt, suosque habent & illa meatus, in quibus ignis est, dum illa ignita sunt, atq; canden-

candentia, vt docuit Iul. C. Scaliger duodecima ad Cardanum exercitatione. huiusce verò meatuũ illorum vsus rationem aperit, dum dicit sanguinem sua natura non esse calidum: qui si per se calidus non est, in venis autem est actu calidus, rationem afferre oportet, & modum, quo calefit. afferebant verò modum hunc veteres illi, qui si reuocetur ad Galeni præceptiones eo modo, quo diximus verus est. quæ deinde sequuntur, videntur posita ad probandum sanguinem sua natura non esse calidum, sed frigidum: præterea humidum non per se, sed quatenus à calore funditur, quod significat hac voce ἐξικμάζεσθαι. potest igitur esse calidus, vt aqua feruens, quæ alioquin si in suam naturam redeat frigida est: quo simili vtitur Aristoteles in secundo de partibus, quem locum declarabimus inferius. sumitur & ratio à concretione, quæ sensu nititur. nam in dissectis corporibus sanguis concretus reperitur in venis & arteriis, at concretio succedente frigore fit propter caloris absentiam qui fundit, & eliquat: si igitur abeunte calore talis manet sanguis, manifestum est, hãc eius esse naturam, frigidumq; illum & siccum esse. hoc est argumentum, quod à sensu, & anatome ipsa sumitur. legendum verò, διὸ πήγνυσθαι ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ, vt de sanguine dictum istud intelligamus. humorem vero habere non potest in ipsa concretione: crescit enim à frigido, non vt gelatur aqua, quæ iterum calore liquescit, sed vt terrena omnia, quæ concrescunt frigore. igitur humidum esse sanguinem intelligendum est, propter calorem, qui illum fundit, & calefacit. τὸ ἐν αὐτῇ corruptum censeo, legoq; lubentius ἐν αὐτῷ, vt pro sanguine accipiatur. si cui verò placet vulgata lectio arteriam intelligat αὐτήν, cuius sunt & tunicæ, quæ cauitatem faciunt, in qua sanguis est. est itaq; hæc Auctoris sententia. esse veterum illorum opinionem venas donatas esse foraminibus, aut meatibus nonnullis, per quos sanguis calefiat à calore, quod ille sua natura calidus non est. id quod ostendit eius in cadaueris dissectione concretio, quæ frigidam, & siccam naturam arguit, licet in venis, & arteriis, & calidus sit, & humidus. si legimus ἐν αὐτῷ possumus accipere sanguinem, tum in suo ipsius corpore humidum esse, tum qua adhæret arteriæ tunicis. quid autem sit, quod cum de sanguine venarum superius loqueretur, statim de illo loquitur, qui in arteriis est, illud opinor esse in causa, vt ex hoc demonstret, quod si in arteriis sanguis, quem constat calidissimum esse & renuissimum, concrescit post mortem, idque frigiditatis illius argumentum est, longè magis credẽdum est id in venis fieri, frigidioremque & terrestriorem, vt ita dicam, ibi esse sanguinem. Cæterum cũ dicat sanguinem sua natura non esse calidum, dictumque id sit, & in secundo libro de partibus Animalium, cap. 2. considerandum accurate quomodo sit intelligendum. Nam id nec ipse negauit Hippocrates in libello, quem de corde inscripsit, si tamen verus ille Auctor est: ait enim τὸ αἷμα γὰρ οὐκ ἔστι θερμὸν, οὐδὲ γὰρ ἄλλοτι ὕδωρ, ἀλλὰ θερμαίνεται. δοκέει δὲ τοῖς πολλοῖσι φύσει θερμὸν, hoc est, sanguis enim sua natura non est calidus, neque enim alia quædam aqua, sed calefit: videtur autem multis natura calidus. Galenus & ipse fatetur aliquo modo in extremo primo libro de temperamentis calorem sanguinis à corde esse: quam sententiam Cornelius Celsus libr. 4. cap. 3. sequutus est. dicit enim, " neque enim natura sanguinis est, vt vtique caleat, sed ex his, quæ in homine sunt, is celerrimè vel ca- " lescit, vel frigescit. non desunt, qui sanguinem, vt in animali est consideratum calidum pronunciant, vt verò in se ipso intellectum, quatenus ex materia constat, quæ & quæ multum habet, & frigidum. at verò primo modo intellectum à spiritu, calorisque fonte, qui in corde est, calidum reddi. quibus id velim inprimum obiicere, Galenum in libris de temperamentis vniuscuiusque partis temperamentum perpendere, & hac ratione sanguinem calidum & humidum pronunciare. Nam si non à proprio temperamento calidus est, sed aliunde calorẽ habet: qui potest in ordine tẽperamentorũ secundus à spiritu statui? deinde cur reliqui humores absolute quasi tẽperamẽto præditi sint, considerantur, sanguis adhibita distinctione? rem igitur accuratius expendamus. duob. locis in 2. de partib. animal. de sanguine suã aperit sententiã Arist. tum vbi de calidi significatis pluribus loquitur, tum vbi de sicco agit, ac humido. vtrobique autem eadem videtur prorsus dicere. sanguinem scil. quod ad subiectum pertinet, calidum non esse, posse enim illud esse sine calore, igitur non esse sanguinem natura calidum, sed aliquo modo esse, quando scil. calefactus est, aliquo modo non esse, in propria scil. materia intellectum. an idem verò humidus sit, an siccus, hac eadem ratione videtur decernere: quod cum actu humidus sit in animante, eductus ab illo concrescit, & siccus remanet. propria igitur materia siccus est. ex his Aristot. verbis omnes penè id colligunt, illum existimasse sanguinis temperamentum naturale esse frigidum, & siccum: quod cum Galeni placitis aduersetur, alii variis distinctionibus conciliare nituntur maximos hos Auctores, alii verò rationibus in Aristotelem inuehuntur, erroresque illum insimulant. sed ne longior sim in alienis referendis sententiis, quid sentiam, breuiter afferam. sanè in cuiusque membri temperamento, naturaue exploranda, aut quod in illo membro per se est inspicimus, aut quod illi aliunde accidit, aut quod actu est, aut quod potestate: ita Galenus arteriarum venarumque naturam inspiciens doctè dixit in extremo primo de temperamentis illarum tunicas naturæ esse frigidæ & exanguis, propter sanguinis autem propinquitatem incalescere, & in mediam duci temperiem: esseque propterea moderati temperamenti. eadem ratione sanguinem intuens, actu, non potestate, scilicet qua nutrimentum est animati corporis, humidum esse pronunciauit, quod in humido, ac ex humido nutritio fit. & tamen si non actu, sed potestate fuisset contemplatus extra animal, siccum sine dubio censuisset, vt etiam facit Aristoteles.

Sanguinis igitur temperamentum tractat ille, & quatenus illi aliunde accidit aliquid, & quatenus actu talis est. accidit aũt illi à natiuo calore humiditas, & calor, quippe qui cum innatum humidũ, & calidum, in se habeat, quo tota penè eius substantia, naturaq; cõstat, necessario & humi-

dus redditur, & calidus. Verùm extincto calore hoc, sanguis calido illo, humidoque destitutus terrenus est, atque non dicam omninò frigidus, neque enim id dicit Aristoteles, sed sanè non calidus, siccus tamen, qualem diximus esse potestate post natiui caloris extinctionem. quod autem superius obiiciebam Galenum vniuscuiusque partis temperamentum perpendere, atque ita sanguinem calidum, & humidum pronunciare, non illud quidem negandum est, dicendum verò proprio naturalique temperamento temperamentum tale accedere, fierique propterea illius temperamenti, cuius dictum est à Galeno, quemadmodum de Arteriarum tunicis dicebam modo, atque non id temperamentum ex accidenti est: siquidem etsi extra animal possit esse sanguis siccus, & non calidus. non tamen in animali, in quo propriè sanguis est calidus & humidus, in quibus vtrisque qualitatibus vita consistit. non eadem verò reliquorum humorum, & sanguinis est comparatio: siquidem hoc alimentum est, in quo calor natiuus multus apparet, illi excrementa sunt potius. Nam quatenus alere possunt, ipsa etiam cum sanguine considerantur, remittuntque aut augent illius qualitates proprias, non omninò alias reddunt. his ita positis & declaratis, & Aristotelis rationes veræ sunt, & quæ Galenus tradidit, non minus vera, quàm suæ tractationi necessaria.

Καὶ ὅτι εἰς τὸ ἔντερον, καὶ εἰς τὴν κοιλίαν αἵ τε φλέβες καὶ ἡ ἀρτηρία συντείνουσιν, ἃς εἰκὸς εἶναι τὴν τροφὴν ἕλκειν. ἐκ δὲ τῶν φλεβῶν εἰς τὰς σάρκας διαδίδοσθαι τὴν τροφήν. οὐ κατὰ τὰ πλάγια, ἀλλὰ κατὰ τὸ στόμα, καθάπερ σωλῆνας. ἀποτείνει γὰρ ἐκ τῶν πλαγίων φλεβῶν, φλεβία λεπτὰ ἐκ τῆς μεγάλης φλεβὸς καὶ τῆς ἀρτηρίας. παρ' ἑκάστην πλευράν, καὶ φλέβαν, καὶ ἀρτηρίας διήκεσθαι. καὶ τὰ ὀστέα δὲ καθάπτειν τὰ νεῦρα καὶ τὰς φλέβας εἰς τὰς συμβολὰς καὶ εἰς μέγα τῶν κεφαλῶν, δι' ὧν τὴν τροφὴν δέχεσθαι τοὺς ἰχθύας καὶ ἀναπνεῖν. εἰ δὲ μὴ ἀνέπνεον ἐξαιρεθέντας ἂν ἐκ τοῦ ὑγροῦ εὐθὺς θνήσκειν.

Præterea ad intestinum & ventrem pertingere & arteriam & venas, quas oportet nutrimentum trahere. ex venis autem alimentum ad carnes digeri non per latera, sed per oscula, vt tubos faciunt, ex obliquis enim venis tenues quasdam protendi venulas ex arteria, ac vena magna, & singulas costas permeare. ossa autem cum neruis committi. item cum venis, qua iuncturæ sunt, & maximè ad capita, per quas etiam pisces & alimentum sumere, & respirare. Nam si non respirent mori oportuisse, statim atque extrahuntur ex humore.

Hæc quemadmodum & superiora tanquàm ab aliis tradita referuntur, de quibus tamen quid ipse sentiat, neque hic neque supra posuit. quæ verò dicit hæc sunt. existimasse nonnullos & venas, & arterias ad intestina & ventrem pertingere, indeque alimentum attrahere, rursusque ad carnes ipsas distribuere: id autem non fieri per venarũ latera, sed per oscula tanquã si tubi essent aliqui. deinde in singulis costis, & venam, & arteriam appositam esse. mox & venas & neruos cum ossibus in ipsis iuncturis articulisque coniungi ad ossium præsertim ipsorum capita. ex his autem tanquam corollarium addit, hæc fieri piscium respirationem. quod si non respirarent pisces aliquo modo, statim omnes atque ex aqua extrahuntur emori. id autem verum non esse, multos enim viuere, aliquos etiam mori quidem illos, sed non eodem momento interire. sed iam examinemus singula, vt latius interpretemur, quæ dicta sunt. atque venæ ad intestina quidem pertingunt illæ, quæ alimentum à tenuioribus intestinis ad iecoris portas appellatas attrahunt. cum iis & arteriæ sunt quæ à magna propagantur arteria, qua illa exit à diaphragmate. sunt enim tam venæ quàm arteriæ in singulas intestinorum spiras dispertitæ, cum iis autem & nerui, vt latius in sexto decimo de partium vsu à Galeno explicatum est. quemadmodum autem & venæ & arteriæ in intestina dispersæ sunt, sic & in ventriculum ipsum. suas enim habent singula membra venas, per quas aluntur, & fouentur connato spiritu. quod verò ait ἃς εἰκὸς εἶναι τὴν τροφὴν ἕλκειν: conuertimus: quas oportet nutrimentum trahere. τὸ εἰκὸς enim necessitatem habere videtur in hoc loco. si cui verò aliter placet, interpretetur: quas alimentum trahere consentaneum est. notandum autem membra illa, quæ totius corporis ministra sunt, illa etiam eo nutrimento ali; quod conficiunt, & elaborant, vt plerique medicorum post Galenum ipsum opinati sunt. ex venis ad carnes alimenti fit tractio: Nam & diuinus Hippocrates in sexto epidemiorum seg. 6. σάρκες ὁλκὴ ἐκ κοιλίης ἐξ ἔξωθεν. trahitur autem sanguis ex venarum foraminibus, siue meatibus ἀτμοειδῶς aut etiam δροσοειδῶς, hoc est in vaporis rorisue modum. id autem in maioribus venis credendum est: Nam in exilioribus iis venulis, quæ vix in obtutum ipsum cadunt, mirum non est, & per oscula ipsa sanguinem & trahi & reddi ad partium nutritionem. quamobrem quasi id animaduerteret huius Auctor sententiæ, positionis rationem addidit, quæ in contextu est, hoc est à magna vena, magnaque arteria plurimos venarum ramos dispergi vndique, per quos sanguis ad vniuersum corpus deducitur. in tertio de partibus Animalium pulcherrimus locus est, quem Galenus expressit latius in extremo tertio de facultatibus naturalibus. Nam vt in hortis ab vno fonte siue principio plures canaliculi ductusque

ctusque aquam excipiunt, sicque nulla non horti pars humore irrigatur, sic etiam corporis omnes partes habere venas, quæ à maioribus illis exortæ sanguinem ad alendum corpus deducunt, atque distribuunt. quoniam autem tractionis est facta mentio: illa duplex est, altera, quæ à longè fit per latiores apertioresque meatus, subsequente facilè quod exinnaitur, & educitur. altera, quæ propè fit tantum ad partes illas, quę proximè adiacent. superioris in vrina exemplum est, quæ per vreteras ad vesicam ducitur, huius verò in ipso sanguine, qui ad carnes, quæ propè venas sunt, trahitur propter vicinitatem; non aliter atque in ipsis hortorum canalibus, qui ita facti sunt inter se dissiti, vt ab iis ad partes proximas possit humor ille percolare, nihilque non riguum relinquatur. nutritionis verò modus hic est. proxima pars à vasis primum excipit, deinde quæ huic proxima est attrahit, mox alia, deincepsque alia post aliam, donec irrigentur omnes, perueniatque ad cunctos, alimenti qualitas. Cæterum voce hac τῶν σωλήνων in eadem penè re vsus est Galenus libro decimo sexto de vsu partium, cap. 10. φαίνεται τίνυν ἡ φύσις αὐτοῖς μεγίστοις τῶν ἀγγείων ὁμοίως τοῖς ἀγωγοῖς τῶν ὑδάτων χρωμένη, καθ' ἕκαστον δὲ τῶν χωρίων, ὧν διεξέρχεται ταῦτα, τοῖς πλησίον ἅπασι οἷον ὀχετούς τινας, ἢ σωλῆνας ἐπιπέμπουσα διαφόρους τῷ μεγέθει κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ χρείαν τῶν ληψομένων. sequitur Auctor ad singulas costas & arteriam, & venam adiacere, quod verum est, ipsaque anatome facilè demonstratur. Notandum verò τὸ παρακεῖσθαι. non enim ad costas ipsas, sed κατὰ τὰς μεσοπλευρίους χώρας, hoc est in loca, quæ inter costas sunt, vt Galenus loquitur, venæ arteriæque propagantur. quod verò ait, neruos ad ipsa ossa pertinere, pro neruis aut tendines accipiendi, qui ad ipsa capita ossium inseruntur, aut etiam ligamenta, quæ iuncturas ipsas obuestiunt, συμβολαὶ autem iuncturæ ipsæ intelliguntur, qua voce tum alias tum in sexto de vsu partium Galenus vtitur. διήκουσι δ' εἴσω ὀστῶν κατὰ τὰς συμβολὰς αὐτῶν ἵνα περ ἐσωθεν ἔξω φέρεται τὰ νεῦρα. quod verò de piscibus in contextu est, si mendosus locus non est, quod ego maximè vereor, ita intelligendum est, vt opinor, quasi ii quorum hoc loco refertur opinio existimarint per venas arteriasque quæ ad ipsas ossium iuncturas pertinent, alimentum per transpirationem à piscibus attrahi, alimentum inquam spiritus, ac ita eos etiam respirare (respiratio hic pro transpiratione sumitur; venæque pro ipsis arteriis) ratio verò, quæ videtur in absurdo posita: si id non esset, statim ipsos pisces emorituros: quàm valida sit, non est, quod in præsentia demonstremus: satis enim superius huic disputationi datum est, & in libro Theophrasti de piscibus, qui in sicco degunt, annotauimus, quæ ad hunc locum videntur facere. hic annotasse satis sit piscium alios statim ab aqua extractos emori, alios non statim; nonnullos etiam aliquandiu viuere. causam autem esse, non quòd respirant, sed quòd aliorum branchiæ maiores latioresque sunt, ingressus que aer statim suffocat, aliorũ verò minores propterea que non subito suffocat aliorũ minimæ, vt murænarum, & anguillarum, quæ etiam in sicco multas horas perdurant. atque hæc de piscibus.

Τὰς δὲ φλέβας καὶ τὰς ἀρτηρίας συνάπτειν εἰς ἀλλήλας, καὶ τῇ αἰσθήσει φανερὸν εἶναι· τοῦτο δ' οὐ καὶ συμβαίνειν. εἰ μὴ ἐδεῖτο καὶ τὸ ὑγρὸν πνεύματος. καὶ τὸ πνεῦμα ὑγροῦ τῷ θερμὸν εἶναι ἐν νεύρῳ καὶ ἀρτηρίᾳ καὶ φλεβί· θερμότατον δὲ καὶ οἷον φλεβωδέστατον τὸ ἐν τῷ νεύρῳ. ἄτοπον οὖν τῇ τοῦ πνεύματος χώρᾳ τὸ θερμὸν, ἄλλως τε καὶ καταψύξεως χάριν. εἰ δὲ ποιεῖ, καὶ οἷον ἀναζωπυρεῖ θερμῷ γίγνοιτ' ἄν. ἔτι πάντων τῶν ἐχόντων θερμότητα σύμφυτον πῶς ἡ διαμονὴ μηδενὸς ἀντικειμένου μηδὲ καταψύχοντος; ὅτι γὰρ πάντα δεῖται καταψύξεως, σχεδὸν φανερὸν, τῷ αἷμα κατέχειν ἐν τῇ φλεβὶ τὸ θερμὸν οἷον ἀποστέγειν· διὸ καὶ ὅταν ἐκρυῇ μεθιέναι τε καὶ ἀποθνήσκειν, τῷ δὲ ἧπαρ οὐκ ἔχειν οὐδεμίαν ἀρτηρίαν.

Venas autem & arterias inter sese committi vel sensu manifestum esse. hoc autem non oportuisse factum, nisi & humor egeret spiritu, & humore spiritus: cum sit calor in neruo, arteria, & vena, vehementissimus autem in neruo. verum absurdum est in spiritus receptaculo calorem esse, ac præsertim, si spiritus est refrigerationis causa. quod si refrigerat, ac veluti reficit calorem potest id fieri. præterea ea, quæ innatum habent calidum, quomodo possunt durare, nisi contrarium habeant quod refrigeret? quod enim cũcta refrigeratione opus habeant, penè constat, quando sanguis in vena calorem cohibet, ac continet. quocirca cum effluxit ille calidum abit & extinguitur, quod iecur nullam habeat arteriam

Ex his, quæ hoc loco dicuntur, quædam vera sunt, quædam falsa. Nam arterias plurimum cum venis esse & committi vel ipso sensu manifestum est. testatur id & Galenus diligentissimus Auctor libro decimo sexto de vsu partium, cap. 14. οὐδαμοῦ γὰρ ἀπολείπεται φλὲψ ἀρτηρίας, ἀλλ' ἔνθα αὖ ἰσχυρὸν ἀρτηριῶδες ἀγγεῖον ἐνταῦθα ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ ἡ φλέψ ὀλίγων ἀποσχιζομένων εἰς τὰ περὶ τὸ δέρμα σώματα χωρὶς ἀρτηριῶν.

hoc est, nunquam enim est vena sine arteria, sed vbicunque arteriam videas hic necessario & vena est, cum paucæ ad ipsum corpus circa cutem sine arteriis diffundantur. præterea quod ait mutuum sibi venas arteriasque vsum præstare, quod spiritus humore opus habeat, & humor spiritu, idetiam si bene intelligatur verum est. habent enim quod & supra non semel diximus arteriæ, venæque ἀναστομώσεις illas, quas latinè meatuum laxationes dicere possumus, per quas & arteriæ spiritum trahunt, & venis etiam reddunt aliquo modo, quando nec in venis sanguis est sine spiritu. ad hæc exinanitis arteriis venæ etiam inaniuntur, manifesto quidem argumento transitus sanguinis à venis ad ipsas arterias per meatus mutuos, quod testatur Galenus libro tertio de facultatibus naturalibus cap. 15. verum quod ait calidum esse in vena, arteria, ac neruo φλογωδέστατον autem in neruo hoc est inflammandi maximam vim habens, id quidem verum non est. Nam vt in venis arteriisque calidum sit sine vlla dubitatione, in neruo tamen exiguum est. est enim neruus exangue corpus, ac frigidum. præterea calidum in venis est, quod concoctionem efficit, in arteriis, quod influēs à corde membra fouet omnia. in neruo calore nō opus est, nisi spiritu illo animali, quem à capite diximus ministrari. atqui hic etsi calidus sit, & idē aliquo modo cum ipso, quo de agimus calido, tamen de hoc etiā dubium est, an vi sola neruos afficiat, admotūq; ditigat, an etiā per occultos transeat. vtcunque sit, non est in neruo per se calidum, tantum abest, vt nimiū, & feruētissimū. quæ sequūtur deinde obscura sūt, & nisi fallor mēdis innumeris deprauata. sententia tamen hæc est. quoniam dixit in arteriis, venis, ac neruis calidum existere, superius autem demonstratum est in arteriis esse spiritum, absurdum ait esse in iisdem arteriis, quæ sunt χώρα τοῦ πνεύματος hoc est ipsius spiritus locus, & calidum esse. videtur deinde dubitationi respondere non negando quidem calidum in arteriis esse, id enim verum esse positum est, sed probando calidum perdurare non posse sine refrigeratione: à spiritu autem refrigescere: igitur in eodem vase posse debereq; & calidum esse & spiritum. cæterùm verba; ἄλλως τε καὶ καταψύξεως χάριν; de ipso spiritu sunt intelligenda: vt sit sententia. Spiritum alioquin refrigerationis esse causa. quomodo igitur in eodem loco cum ipso calido, quod illi contrarium est, posse consistere? εἰ δὲ ποιεῖ ὁ οἷον ἀναζωπυρεῖ θερμῷ. Corrupta hæc sunt, legendaque nisi fallor εἰ δὲ ψύχει ὁ οἷον ἀναζωπυρεῖ τὸ θερμόν. Sensus autem est: si spiritus refrigerat. refrigerando autem reficit, recreatque calidum, fieri potest, neque à ratione alienum est, vt calidum cum spiritu in arteria sit, qui quidem spiritus non extinguit sed attemperat, non absumit, sed exsuscitat intrinsecum illum calorem. Confirmat vero id vniuersali propositione, omnia quæ calidum innatum habent non posse perdurare, nisi innatus calor refrigeretur. refrigeratur autem respiratione ac transpiratione. deinde probat ab eo quod sanguis in vena calidum cohibet; effluente verò sanguine deficienteque innato calido mors succedit. Sanguinem autem cohibere calidum tanquam materiam accipiendum est: Sanguinem enim dixit superius calidum esse non tamen per se, sed vt dicebat Aristoteles, quomodo dicimus aquam calidam. quod infert in extremis verbis tanquam si rationem reddat eo quod iecur nullam habeat arteriam, maximè vereor an integrum sit. Lacunosus mihi videtur locus, in quo vix potest extrema hæc oratio cum superioribus cohærere: nisi dicamus, cum dixisset superius spiritū, qui per arterias trahitur, ad attemperationem caloris esse necessarium, addidissetque in sanguine calorem cohiberi, in hoc loco probare, propterea cum sanguine calorem exhauriri, quod in iecore nulla sit arteria, quæ calorem subministret, & veluti foueat. Sed id nullo modo probandum est, primum enim falsum est in iecore nullam esse arteriam. deinde etiamsi concedamus non esse, animal interit, aut suffocato calore aut exhausto & inanito. ne suffocetur opus habet spiritu, vt superius dictum est. atqui dum exinanitur & perit cum sanguine etiam educitur spiritus, neque vllum potest præstare officium. hæc mihi locum suspectum reddunt, in quo nequeo vlla ratione acquiescere. porrò quæ dicuntur de spiritu, non de innato illo spiritu intelligenda sunt, quem eundē atque innatum calidum esse diximus, sed de aere, qui aut respiratione trahitur, aut transpiratione, arteriarum scilicet dilatatione. Nam quemadmodum calorem, qui in corde est, refrigerat respiratio, aut vt Galenus loquitur attemperat, ita illum, qui in arteriis est, per earum dilatationē transpiratio. de hoc spiritus genere ita accepto (dicitur enim attractus aer aliquo modo spiritus) quæ superius dicuntur vera sunt. omninò tamen locus est vnus ex iis, in quibus Delium natatorem desiderari paulò ante dictum est.

πότερον δ' ὃ σπέρμα διὰ τῆς ἀρτηρίας ὡς καὶ συνθλιβόμενον, καὶ ἐν τῇ προϊέμενον.

Sed semen est ne in arteria tantum, dum veluti compressum per eam eliditur.

Qui librum hunc negant Aristotelis esse, inter cætera, quæ afferunt argumenta hoc vtuntur tanquam eximio, quod cum de spiritu connato cœpisset agere, tamquam sui oblitus ad semen, neruos, ossaque transeat, quæ ad ipsius tractationem nihil pertinent. ego vero vt non contendo librū esse Aristotelis, maloque aut discipulo cuipiam tribuere, aut etiam affirmare commentarium esse à maximo philosophorum concinnatum, non ideo vt in lucem ederet, ita tamen facile videor afferre posse rationem cur de semine agat hoc loco, cur paulò inferius de neruis ac ossibus. Nam cum superius de spiritu loqueretur, & de arteria, quæ spiritum continet, inibique & de venarum cum ipsis arteriis coniunctione, & de neruis, tum quod videntur aliquid habere cum arteriis ac venis, in quo cōmunicent, tum etiam quod in iis calidum illud vehemens esse aliqui opinarentur,

quod

quod attempetat attractus in atterias dilatatione ſpiritus. in arteria vero non ſpiritus modo, ſed & ſanguis, imo in ſeminali arteria, & ſemen ipſum continetur, idcirco quærit hic an in arteria ſemen ſit coactum, & concoctum, an in emiſſione tantum per illam tranſeat. nihil autem addit ad quæſtionis declarationem, vt ſæpè alias facere notauimus. lego autem verba ſic. πότερον δὲ τὸ σπέρμα διὰ τῆς ἀρτηρίας ὡς ἐκεῖ συνθλιβόμενον ἢ ἐν τῇ προέσει μόνον. quoniam vaſa, quæ ſpermatica dicuntur, venas arteriaſque eſſe conſtat, quæ à magnæ venæ, arteriæque caudice non longè à renibus oriuntur, quærendum eſſe ait, an in arteria ſemen ſit, cum ibi prius coaceruetur, & concoquatur, an in emiſſione tantum, & iaculatione, quæ fit in concubitu per arteriam tranſeat. Cæterum quæſtioni reſpondendum eſt, in venis arteriiſque ſeminalibus maximè qua varios anfractus faciunt, ſanguinem in ſemen conuerti, ibique diutius reſtitare, & vt ait ipſe συνθλίβεσθαι, quod in ipſa corporum anatome manifeſtò conſtat: in meatibus verò iis, qui à teſtibus ad penem ſemen deferunt, quos κιρσοειδεῖς παραστάτας dicimus, ita ſemen eſſe, vt tranſire potius per eos dicendum ſit, quam ibi cogi aut concoqui.

Et poteſt fortè arteriæ nomine paraſtatas eos appellare, licet illi neque arteriæ nec venæ ſint, ſed meatus, qui à teſtibus ad colem ſemen deferunt. notandum verò in verbis τὸ συνθλίβεσθαι, quod ſignificat comprimere, proprieque de ſemine dicitur, quando compreſſione quadam in ſeminariis iis anfractibus collectum concoquitur. πρόεσις verò emiſſio ſeminis apte dicitur, eſtque vſitatiſſima vox Ariſtoteli in libris de generatione animalium. libro ſecundo (ne multos locos afferam) ὥσπερ καὶ τῆς τοῦ ἄρρενος γονῆς τὸ ὑγρότατον ἐν τῇ εἰς ἅπαξ προέσει. & rurſus ὅσαις δὲ μὴ γίνεται θύραζε πρόεσίς τις. & paulo poſt. ἄνευ μὲν οὖν τῆς τοῦ ἄρρενος προέσεως τῇ συνουσίᾳ ἀδύνατον συλλαβεῖν.

Ἐν οἷς δὴ φαίνεται καὶ ἡ ἐξ αἵματος μεταβολή, ὅτι τὰ νεῦρα ἀπὸ τῶν ὀστῶν τρέφεσθαι. καθάπερ γὰρ αὐτά, ἢ οὔτε τοῦτο ἀληθές. καὶ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ νεῦρον, καὶ νεῦρα δὲ ἐκ τῶν ὀστῶν ἠρτημένα. οὐ συνάπτει δὲ ἐν ἑτέρῳ, ἀλλ' εἰς σάρκα ἀποτελευτᾷ, καὶ τοῦτο γ' οὐθέν. εἴη γὰρ ἂν οὐδὲν ἧττον ἀπὸ τοῦ ὀστοῦ ἡ τροφή. αὖθις δ' ἀπὸ τοῦ νεύρου; τοῖς ὀστοῖς μᾶλλον τὴν τροφήν. ἄτοπον γὰρ καὶ τοῦτο ξηρὸν φύσει καὶ οὐκ ἔχον πόρους ὑγρούς, ἡ τροφὴ δ' ὑγρόν. σκεπτέον δὲ πότερον εἴπερ ἀπὸ τῶν ὀστῶν, τίς ἡ τοῦ ὀστοῦ τροφή, ἢ φέρουσα πόρον, καὶ ἐκ τῆς φλεβὸς καὶ ἐκ τῆς ἀρτηρίας εἰς αὐτόν, καὶ ἐν πολλοῖς μὲν ἄδηλον, μάλιστα δ' εἰς τὴν ῥάχιν. τὰς δ' ἀπὸ τῶν ὀστῶν γίνεσθαι συνεχεῖς ὥσπερ ταῖς πλευραῖς, ταύτας δ' ἀπὸ τῆς κοιλίας τινὰ τρόπον. ἢ πῶς τῆς ὁλκῆς γινομένης, ἢ τὰ πολλὰ ἄχονδρα καθάπερ ἡ ῥάχις, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὴν κίνησιν, ἢ συνάψεως χάριν. δεῖ δὲ εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ νεύρου τὸ ὀστοῦν τρέφεται, τὴν τοῦ νεύρου τροφὴν εἰδέναι. ἡμεῖς δὲ φαμὲν ἐκ τῆς ὑγρότητος χλιαρᾶς οὔσης τῆς περὶ τὸ αὐτό. πόθεν δ' αὕτη καὶ πῶς λεκτέον.

Verum in iis, in quibus ex ſanguine mutatio fit, nerui videntur ab oſſibus enutriri: contingunt enim illa. an ne hoc quidem verum eſt, nam ſunt & in corde nerui. præterea nerui ab oſſibus quidem oriuntur aliqui, non contingunt autem ſeſe alibi. Nam in carnem deſinunt. atqui ne hoc quidem momentum aliquod habet: Nam nihilo ſecius poteſt neruis ab oſſibus alimentum ſuggeri. Sed putandum potius oſſa à neruis alimentum trahere. Sed & hoc abſurdum eſt, cum neruus aridus natura ſit, neque meatus habeat humectos; alimentum autem humidum ſit. verum ſi ab oſſibus nutriuntur nerui. inſpiciendum eſt quodnam ſit oſſium alimentum, quod meatum ducit ad ea ex vena atque arteria. & in multis quidem oſſibus obſcurum id eſt: præſertim autem in ſpina. Sed & quomodo meatus alii ab oſſibus continui producantur, veluti in coſtis, alii verò ab ipſo ventre, & quomodo ipſa ſit alimenti tractio, ſi multa oſſa cartilagine careant, qualis eſt ſpina: ſed aut ad motum aut connexionis ſunt cauſa. Verum ſi è neruo os alitur, oportet nerui alimentum non ignorare. dicimus vero nos ex humore tepido, qui circa ipſum ineſt, os nutriri. verum vnde ducatur humor is, quoue modo dicendum eſt.

Cum

Cùm tres esse connati spiritus motus & actiones dictum sit, ex iis verò de pulsu quidem pauca, de respiratione verò multa declarata sint. sequebatur de nutritione etiam dicendum esse. quoniam autem nonnullarum partium nutritio manifesta est, aliquarum obscura, ideo illa omissa hanc explicat. est enim manifesta carnium carnosarũq; partium ex sanguine facta nutritio. earum verò partium in quibus alendis sanguinis maiori mutatione opus est, non adeò est manifesta. manifestam autem intelligo quod ad causas & modum. Nam nutritionis effecta omnibus perspicua, sunt. sunt verò illæ partes ossa ac nerui. propterea de iis agit, ac primũ de neruis, propterea quod ex ossibus nutriri illos nonnulli veterum existimarunt. atque illud inprimis adnotandum est, sanguinem vt ait Aristoteles vltimum esse alimentum animalis, singularũq; eius partium: illum verò facili mutatione assimulari in carnes, & viscerum, quæ vocantur παρεγχύμασι: difficiliori longiorique in ossa, neruos, ligamenta, cartilagines: quamobrem à natura constituta esse penu instar loca quædam in quibus longiori coctione alimentum conficiatur. tales sunt in ossibus cauitates cauernulæ, circa ligamenta vero & cartilagines & neruos ipsos lentus quidam, & mucosus humor colligitur: quandoquidem illæ partes ex multis fibris constant, quæ similares reuera sunt, & sensibilia elementa: inter has autem humorem, qui ad partium nutritionem aptus est, diffusum esse, qui quidem à venis deductus est, quoad fieri vero potuit similis iis partibus, quæ addendæ sunt, assimilari vero paulatim & in substantiam commutari partium quæ nutriuntur. his positis, quæ dicuntur ab Auctore facilius intelligentur. sunt autem in contextu menda innumera, vtinam etiam non deessent multa, quæ omnino reddunt imperfectã sententiã. Auctoris tamen hæc videtur vniuersa dictio. inter ea, in quib. est à sanguine alimenti mutatio (significat aũt longiorẽ illã mutationẽ, qualẽ fieri diximus in ossib. neruis & ligamẽtis) videri neruos ab ossibus nutriri. ratio quod nerui ossa cõtingunt. iã vero alimenti transitus facilè fit inter ea, quæ sunt contigua. quæ sententia fuisse videtur Hippocratis in libro de locis in homine, si liber ille germanus Hippocratis est, sunt eius verba. τὰ δὲ νεῦρα ξηρά τε ἐστὶ καὶ ἀκοίλια καὶ πρὸς τὸ ὀστέῳ πεφύκασιν, καὶ τρέφονται τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοῦ ὀστέου. h. e. nerui autem sicci sunt sine cauitate & ossi coniuncti & plurimum aluntur ab osse. Cæterum quoniam si nerui ab ossibus sumunt alimentum & non aliunde, coniunctos esse ossibus necesse est, à quibus attrahant, id autem in aliquibus quidem videtur neruis, & non in omnibus, ideo etiam hanc positionem infirmat duabus rationibus, altera quod nerui à corde primum oriuntur, propterea que illud neruosum tradidit, altera quod etsi ab ossibus proficisci videantur nerui aliqui, non tamen in ossa desinant, sed in musculos. atqui ex his altera quidem ratio valida est, & maximum facit negotium, altera infirma nulliusque penè momenti. potest enim etiamsi non inserantur in ossa nerui, sed in carnem desinant, ab ossibus quidem alimentum proficisci, à quibus oriuntur nerui, in eosque dispergi, quacunque distribuuntur, & vbicunque desinunt. ponit deinde alteram sententiam. Nam quod & superius annotauimus, plura quæruntur in hoc libro de iisque dubitationes dialecticorum more proponuntur. est altera quæstionis pars: ex neruis potius ossa, quàm ex ossibus nutriri neruos. & tamen quod fecit in altera parte facit & in hac. refellens enim & hanc sententiam absurdum ait neruos ossibus alimentum suppeditare; propterea quod nerui natura sunt sicciores densioresque, neq; meatus habent, per quos feratur alimentum. quod cùm humidũ fluxileq; sit, locos habeat peruios necesse est, per quos efferatur. meatus autem negat humidos esse neruis, hoc est qui facilè cedant, viamque præbeant: contrà enim densi sunt & sicci; quippe qui peruii non sunt. cum igitur res ita habeat, videanturque potius ab ossibus nutriri nerui, quam ab his illa, quærendũ proponit, quodnam sit alimentum ossium. τίς ἡ τῶν ὀστέων τροφὴ ἡ φέρουσα πόρον: non sine vitii suspicione, quippe impropriè admodum dicitur ἡ τροφὴ φέρειν πόρον. φέρεσθαι enim διὰ τοῦ πόρου, hoc est per meatum ferri propriè dicitur. quare placet magis reponere ἔχουσα, etsi quo quis modo legat nihil interfit, modo sententia plana sit. in multis vero neruis manifestum negat esse quod nam illorum alimentum sit, & qua feratur: maximè vero ad spinam, μάλιστα δὲ εἰς τὴν ῥάχιν, quibus verbis id videtur velle maxime omnium in spinæ ossibus, & alimentum, & eius meatus ignotos esse: id quod tamen non admittit loquendi modus. dicendum enim esset. μάλιστα δὲ ἐν τῇ ῥάχει. aut igitur locus habet vitium, vt pene totus libellus hic, aut ita sermo continuè intelligendus. alimentum habere meatum, per quem feratur in ossa, maximè autem in spinam etsi in multis ossibus occultum. sed ex his, quæ ponuntur inferius placet magis prior explicatio. omnino enim ait; quod meatus alii sint, qui ab ossibus oriantur, quemadmodum à costis, alii autem qui à ventre ipso, quærendum esse quomodo sit, quoue modo fiat alimenti tractio. subdit autem ἢ τὰ πολλὰ ἄχονδρα καθάπερ ἡ ῥάχις, ἀλλ' ἔστι πρὸς τὴν κίνησιν ἢ συνάψεως χάριν. quæ verba & per sese obscura sunt, & sententiam habent omnino falsam. obscuritas in eo videtur posita, quod incertum est, an superiorem confirmet sententiam de meatibus ossium alimentique tractione, propterea quod multa ossa cartilagine priuata sunt: quasi velit, vbi cartilago non est incertum esse modum nutritionis, an potius distinctã à superiori rem afferat. falsitas vero manifesta est, quod negat spinam cartilaginem habere, quippe & per se clarum est, & ab anatomes scriptoribus, præsertim vero à Galeno traditum est, cartilaginem spinam integere, qua vertebræ inter se coniunguntur. equidem cum hanc difficultatem mecum considero; quid afferam solatii incertus sum. Nam quod ad connexionem pertinet, præstat interpretari, vt dictum est, Auctorem superius dictum confirmare, hoc est in multis ossibus dubium esse, quomodo fiat alimenti tractio, quibusque meatibus: quandoquidem multa ossa cartilagine sunt destituta. quasi enim à cartilagine ossium pendeat alimentum, ait ἢ τὰ πολλὰ ἄχονδρα: an multa ex ossibus carent cartilagine, vt spina, sed sunt aut motus, aut connexionis causâ.

lego

lego autem pro ὅτι ἤτι; Nam ad ὅτι sequi oporteret ἀλλὰ non ἤ, quod ad alterum ἤ siue ἤτι, vt loquuntur Attici, optimè sequitur. Sed esto sanè, sint ossa aut propter motum, aut propter connexionem, vt in genu patella est, aut vt iugulum inter pectus, & scapulam. Sed erunt ne propterea ἄχονδρα? at sensus ostēdit contrariū, quid igitur si legamus ἄκοιλα? quasi propterea incertus sit nutritionis locus & motus, quod ventre & cauitate careant ossa aliqua, quando vt ex Galeno dictum est, alimentum congestum seruatur in ossium illis cauitatibus. Sed si ita legamus, erit ne spina ἄκοιλος? minimè omnium. Siquidem illa medullam continet, quæ omnium est nobilissima, quæque neruos producit & propagat. an de vertebris spinæ verum id erit, quæ si separantur à se ipsis, nullam aliam cauitatem habent, si franguntur, vt tibia, vlna, radius. attamen ita etiam dicit Auctor rem penè omnibus ridiculam. ego sanè quid aliud dicam non habeo: cum autem locus sit vitiatus, & mutilus, videbunt studiosi, quid afferri possit pro eius intelligentia: ego enim pro ingenii tenuitate attulisse videor, quæ potui, sed redeamus ad Auctorem, qui cum duplicem nutritionem ossium neruorumque proposuisset, aut illorum ab his, aut horum ab illis. Cum de ossium alimento quærendum esse dixisset, si ab iis nutriuntur nerui, remque esse in multis ossibus affirmasset admodum dubiam: ad alteram partem rediens ait, quærendum esse & neruorum alimentū, quod nam sit. si ab iis nutriuntur ossa. ponit verò & sententiam suam neruos ali humore tepido, qui circa ipsos sit, quid verò intelligat voce hac τῆς χλιαρᾶς ὑγρότητος hoc est tepidæ humiditatis, quærendum est. χλιαρὸν dicimus, quod medium est inter calidum & frigidum. & sanè neruus libro primo de temperamentis penè medius ponitur inter calidas partes & frigidas: penè inquam medius: Nam magis ad frigidum declinat. quo enim exanguior est cuti, quæ reuera media est, & temperata, eo frigidior existimatur. si itaque ita habet, non ineptè videtur positum alimentum eius esse tepidum. Cum autem tres sint tepidi differentiæ, quas ex Herodoto ponit Oribasius libro quinto collectaneorum χλιαρὸν, εὔκρατον, καὶ γαλακτῶδες, hoc est tepidum, egelidum, lacteum, quouis modo sumamus, non videtur impropriè alimentum nerui appellari tepidum: quando & illud temperamenti talis videtur esse, alimentumque ei, quod alitur, simile est potest & leue esse scripturæ mendum, vt pro γλίσχρας librarius χλιαρᾶς fecerit. Nam Aristoteles in tertio de historia, de alimento neruorum verba faciens. ὑγρότης δὲ περὶ ταῦτα μυξώδης γίνεται, καὶ λευκὴ, καὶ κολλώδης, ἧ τρέφεται, καὶ ἐξ ἧς γιγνόμενα φαίνεται. hic sumpsit Galenus in extremo tertio de facultatibus naturalibus. τοιοῦτόν τι καὶ τοῖς χόνδροις ἐστὶ τὸ περικεχυμένον μυξῶδες καὶ τοῖς συνδέσμοις καὶ τοῖς ὑμέσι, καὶ τοῖς νεύροις τὸ παρεσπαρμένον ἐν αὐτοῖς ὑγρὸν γλίσχρον. notandum in verbis καὶ τὸ περὶ αὐτὸ. sic enim & Aristoteles περὶ ταῦτα. & Galenus τὸ παρεσπαρμένον ἐν αὐτοῖς. atque hæc pro verborum explicatione dicta sint. Cæterum quod dictum est, cor habere neruum ex Aristotelis dogmatis est. ait enim ille in tertio de partibus Animalium. ἔχει δὲ καὶ νεύρων πλῆθος ἡ καρδία, καὶ τοῦτ' εὐλόγως, ἀπὸ ταύτης γὰρ αἱ κινήσεις. hoc est, est cordi & neruorum copia, & id iure, ab ipso enim motus fiūt. quam sententiam cum Galenus libro sexto de partium vsu moderatus sit, non est, quod in hanc disquisitionem veniamus, à corde ne, an à cerebro oriantur nerui. Nam sensus apertissimè pro Galeno facit. de facultate quidem potest esse quæstio, à corde ne an à cerebro proficiscatur primum; & tamen hæc etiam quæstio, quoniam huius loci non est, ad commodiorem locum differetur. & alioquin in libros de Animalium partibus multa in hoc argumentum fuimus commentati. illud dicendum potius, quod est in quæstione, frustra quæri. neque enim aut os à neruo aut ab osse neruus alimentum sumit, sed suum cuique membro alimentum apparatur suæ naturæ valdè conueniens. quamobrem in ossium cauitatibus medulla est pro ossis alimento. circa neruos verò cartilagines & ligamenta, dispersum est idoneum alimentum. Cauitates ossium κοιλίας appellamus græcè. & ita etiam vocat Galenus sæpenumero. quamobrem videndum an quod in verbis legitur, τύπους δ' ἀπὸ τῆς κοιλίας τινὰ τρόπον. de cauitate ipsa sit intelligendum: quamquam & de ventriculo ipso possumus accipere, à quo non statim quidem, sed per multa media, ad ipsa etiam ossa nutrimentum trahitur. Sic & Hippocrates loquutus est in 6. Epidemiorum segm. 6. σάρκας ἕλκει καὶ ἐκ κοιλίης καὶ ἔξωθεν. hoc est, carnes attrahunt & ex ventre, & extrinsecus. nempè enim ex ventre carnes non attrahunt, sed si primam alimenti concoctionem & originem intuemur, venter est commune veluti ταμεῖον & promptuarium membrorum omnium nutritionis.

Τὸ ἐκ τῆς φλεβὸς καὶ ἀρτηρίας τὴν σάρκα. ὅτι πανταχόθεν αἷμα τῇ κεντήσει, τὸ δ' ἔδος ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ζῴων, οἷον ὀρνίθων καὶ ὄφεων καὶ ἰχθύων, ἢ ὅλως τῶν ᾠοτόκων. ἀλλὰ τῶν πολυαίμων τοῦτ' ἴδιον. ἐπεὶ καὶ τῶν ὀρνιθίων γε καὶ τεμνομένων τὸ στῆθος ἰχώρ, οὐχ αἷμα. Ἐμπεδοκλῆς δ' ἐκ νεύρου τὸν ὄνυχα τῇ πήξει. ἀπορῶ οὕτω καὶ δέρμα πρὸς σάρκα; ἀλλὰ τοῖς ὀστρακοδέρμοις καὶ μαλακοστράκοις πῶς ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ἡ τροφή. τοὐναντίον γὰρ δοκεῖ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἐντὸς ἢ τῶν ἐκτὸς, ἔτι δὲ ποία; καὶ διὰ τίνων ἡ τῆς κοιλίας δίοδος. καὶ πάλιν ἡ ἐκείνων ἀναστροφὴ πρὸς τὴν σάρκα, καί περ ἄλογος οὖσα πολὺ γάρ τι θαυμαστὸν φαίνεται καὶ ἀδύνατον. ὅλως ἄρα γε ἄλλοις ἄλλη τροφή, καὶ οὐ πᾶσι τροφὴ τὸ αἷμα πλὴν ἐκ τούτου τἆλλα.

Porrò ex arteria, ac vena carnem nutriri. si quis ideo putat, quod si quis vbique pungat, sanguis exit, falsum sciat id esse in reliquis animalibus, vt in auibus, serpentibus, piscibus, & omnino in ouiparis omnibus: sed proptium id est eorum animalium, quæ multum habent sanguinem: quandoquidem si auium pectora quis dissecet, sanguis non est, qui exit, sed sanies. Empedocles ex neruo putat vnguem fieri concretione, verum ita ne & cutis ad carnem sese habet? Cæterum testaceis, atque crustatis quomodo ab externis partibus nutritio est? Contrarium enim videtur potius, vt scilicet ab internis, non autem ab externis nutriantur. præterea quinam, aut per quos ductus ventriculi commeatus est? rursumque quomodo ad carnem fit meatuum replicatio, quippe quæ ratione caret? videtur enim & admitabile & impossibile. omnino igitur aliis aliud alimentum est, neque omnibus alimentum est sanguis, nisi quod ex illo cætera constant.

Quatuor quærit in his verbis, primum an ex arteria ac vena constet caro: altetum an ex netuo congelato vnguis vt putauit Empedocles: tertium an ex carne congelata cutis: postremum an erustata, ac testacea animalia ab externis partibus nutriantur, an ab internis. quæstionum occasio videtur inde nata, quod cum de neruis ac ossibus superius loqueretur, quæreretque vtra ab vtris alimentum trahant propter substantiæ similitudinem, consentaneum visum est quærere, quæ ex quibus corporis pattibus constant. quemadmodum autem superius ab eo, quod cutis sanguinem haber, tenditur, ac perspirat, ex arteria, vena ac neruo constare dicebatur; ita etiam hoc in loco ab eo, quod sanguis educitur à puncta carne, sanguis verò in arteriis continetur, ac venis, argumentum sumitur ab vtrisque constare carnē. ratio aūt inepta est, nec quidē propter illud, quod dicit Auctor, sed quoniam non in venis modo, ac arteriis, sed & in catne ipsa sanguis est, quando nihil aliud est caro; quàm concretus concoctusque sanguis: est enim in venis vt in vasis proptiis: in carne verò vt alimentum, quod roris instar aspergitur, & copulatur. ratio vero, quam adducit bic, haud scio quàm recta sit. Nam vt verum sit non sanguinem, sed ichorem ex carne ouiparotum animalium fluere, propterea ne sequitur ex arteria, ac vena non constare? Nam dicemus in illorum venis arteriisque ichorem esse non sanguinem, eandemque rationem esse viuiparorum, & ouiparorum animalium. quamobrem nisi mendum sit, rationem hanc admittamus qualis sit. mirum vero nè sit, si dissecto auis pectore ichor aqueusue sanguis exeat: siquidem talis est penè auium sanguis. an non in omnibus id auibus verum est, sed in aliquibus? experientia enim comprobatum est, si aues iugules nonnullas dissecesue, copiosum floridumque manare sanguinem. contrà ab aliis non sanguinem purum, sed ichorem potius effluere. atque quod ouipara parum dicit habere sanguinis, scriptum est in libro tertio historiarum, cap. 19. ἔτι δὲ τῶν ἐναίμων πάντα πολυαιμότερα, τὰ καὶ ἐν αὑτοῖς καὶ ἔξω ζῳοτοκοῦντα τῶν ἐναίμων δ' ᾠοτοκούντων δὲ. hoc est ex sanguineis plus iis est sanguinis, quæ animal & intra se, & extra pariunt, quàm sanguineis sed ouipatis. sanguinem autem illum aqueum, neque percoctum, qualis in calidioribus est animalibus, vocat ἰχῶρα (saniem vocat Theodorus Gaza sequutus Plinium) quid vero sit declaratur in libro secundo de partibus animalium cap. 4. esse enim aquosam sanguinis partem, quæ nondum concocta sit: Plato vero in Timæo. sanguinis serum appellat ichora, probatque in sextum Hippocratis Epidemiorum Galenus omnem humorem aqueam habere partem, quæ vocatur ichor. id quod non modo de quatuor humoribus dictum voluerunt Auctores, sed etiam de lacte, cuius est serum proprium. ait enim Aristoteles lib. tertio de historia. c. 20. πᾶν δὲ γάλα ἔχει ἰχῶρα ὑδατώδη ὃ καλεῖται ὀρρός, omne autem lac ichorem habet aqueum, qui vocatur serum. quod ad vnguem spectat, de quo fit in contextu mentio, Empedocles, vt Auctor est Plurarchus in libro de philosophorum placitis ex neruis, vbi aeri occurrerunt refrigeratis vngues fieri existimauit. neruos enim constare ignis, & terræ duplicibus admistis partibus: ex his autem congelatis frigore vngues fieri. bæc igitur est, quam vocat πῆξιν hoc est congelationem, quæ fit à frigore, & profecto in vnguibus, cornibus, rostris, ac vngulis congelatio est à frigore, ac propterea etiam mollescunt à calido: siquidem quæ ex aqua terraque constant, sed plus habent terræ à frigidoque congelantur exhalante calore, illa eadem à calore non liquantur quidem, sed mollescunt. talia esse dicir Aristoteles in quarto Meteorologicorum ferrum, & cornu. Cum autem in tertio de historia animalium eandem esse naturam cornu, vngulæ, vnguis, ac rostri traditum sit, sequitur etiam easdem fore affectiones. est igitur in vnguibus congelatio, sed non neruorum, vt putauir Empedocles, sed certæ cuiusdam naturæ, ex qua constanr vngues, quæ sanè ossea videtur esse, mollior tamen ossibus: siquidem cum vngues findantur & flectantur, neuttum habent ossa, sed franguntur potius. cur autem tales à natura sint vngues instituti, docuit quidem Aristoteles, sed & Galenus copiosius in primo de vsu partium cap. 10. & 11. quoniam autem vnguis cutis naturam referre videtur aliquomodo, quandoquidem & eodem, quo cutis, est colore præditus; & rationabile videtur in extimis partibus, vt fit ab occurrente frigido congelatio, ita etiam in carne fieri: ideo quærit an quemadmodum ex congelatis neruis fiunr vngues, ita etiam ex carne congelata fiar cutis. verùm vt falsum illud esse diximus, ita & hoc verum non est. Cutis autem naturam & vsum satis supetius explicauimus; neque repetere in præsenria opus est. sanè Hippocrates in libro de carnibus non alienus videtur ab hac sententia,

nisi

nisi quod non ex carne, sed ex humido congelato in extimis partibus cutim fieri plu ibus ratio ibus confirmauit. nihil tamen refert, carnem dicat ille an humidum, quando constat carnem mollé esse, ac humidam. post quæstiónes, quas hactenus declatauimus, sequitur vltima de crustaceorum ac testatorum alimento. μαλακόστρακα dicuntur græcè, quæ latinè vocantur crustacea, qualia sunt cançri, paguri, cammari, ac huiusmodi. ὀστρακόδερμα verò testacea, quibus est cutis loco ostreum. talia ostrea solenes, pectines, conchæ, pinnæ, ac similia. crustacea discriminatas habent partes instrumentales. testacea magis accedunt ad plantarum genus: natura siquidem ad imperfectiora descendente, donec veniat ad animata sensu vacua, quæ plantæ sunt. his tamen omnibus & locus est, quo sumunt alimentum, & quo egerunt: vt mirum sit, cur quæratur in præsentia an ab externis alantur partibus, an ab internis. planum enim est ab internis ali; quod & ipse significat his verbis. contratium enim videtur potius, vt scilicet ab internis, non autem ab extetnis nutriantur. trahunt enim ote alimentum, quod in ventre concoctum & carnem alit, internasque eorum partes, & ostreum ipsum, atque crustam. Nam vt de ctustaceis nihil afferam, quibus & carnes & musculi intra ctustam sunt, quę cutis in iis habet locū, manifestoque ex internis aluntut partibus: in testaceis omnibus caro adhæret ostreo, atque iis, quæ μονόθυρα vocat Arist. & quæ δίθυρα (Theodor. biualua & vniualua) ita adhæret, vt nisi per vim nequeat distrahi. turbinatis verò, quæ στρομβώδη dicimus, laxior hæret, faciliusque detrahitur. vt ex hoc manifestum sit, osttea ipsa ab internis partibus ali, quæstionemque ab aliquo veterum philosophorum fottasse propositam ab Auctore verò recitatam ineptam esse. quęrit rursus ποία καὶ διὰ τινῶν ἡ δίοδος τῆς κοιλίας. hoc est, qualis aut per quos ductus ventriculi commeatus est. ex Atistotelis autem quarto de Animalium historia respondendum est, os, ventriculumque, ipsumque etiam intestinum, continuum esse in testaceis vsque ad ipsum excrementi locum, qui vocatut μήκων (Theodorus verò papauer vocat) alios autem ductus, fibrasue aut venas occultas esse. crustacea verò os quidem habent, gulam, ventriculum, ac intestinum excrementique locum manifestiorem, cætera non quidem manifesta distinctiora tamen quàm testata. quam verò ait ἀναστροφήν, id est replicationem ad ipsam carnem, ex hypothesi videtur quætere, si scilicet ab externis partibus ad carnem transeat alimentum. id quod cùm falsum esse probatum sit, non est, quod in hac quæstione laboremus: cum & ipse Auctot irrationabilem existimet, imo etiam impossibilem. quod verò ponitur extremo loco, millies ab Aristotele dictum est, sanguinem extremum esse animalium alimentum in sāguineis. in iis verò animalibus, quæ sanguine catent τὸ ἀνάλογον. hoc est quod sanguini respondet proportione. hoc est igitur quod ait aliis aliud alimentum esse, neque omnibus sanguinem, & tamen alimentum illud, vt iam suprà dixi, sanguinis loco est. ex sanguine autem, aut ex hoc partes nutriuntur omnium animalium.

Τὴν τῶν ὀστῶν φύσιν ἄρα σκεπτέον, ἢ πρὸς κίνησιν, ἢ πρὸς ἔρεισμα, καὶ πρὸς τὸ στέγειν καὶ περιέχειν. ἔτι δ' εἰ ὥσπερ ἀρχαὶ ἔνια καθάπερ ὁ πόλος. λέγω δὲ πρὸς μὲν κίνησιν, οἷον χειρὸς, ἢ ποδὸς, ἢ σκέλους, ἢ ἀγκῶνος, ὁμοίως τήν τε καμπτικὴν καὶ τὴν κατὰ τόπον. οὐδὲ γὰρ τὴν τοπικὴν, οἷόν τε ἄνευ κάμψεως σχεδὸν δὲ καὶ τὰ ἐρείσματα ἐν τούτοις. τὴν δὲ τοῦ στέγειν καὶ περιέχειν, οἷον τὰ ἐν τῇ κεφαλῇ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ὅσα δὴ τὸν μυελὸν ἔχει. αἱ δὲ πλευραὶ, τοῦ συγκλείειν. ἀρχὴ δὲ καὶ μέσον ἡ ῥάχις, ἀφ' ἧς καὶ αἱ πλευραὶ πρὸς τὴν σύγκλησιν. ἀνάγκη γὰρ εἶναί τι τοιοῦτον. ἅπαν γὰρ τὸ κινούμενον ἐξ ἠρεμοῦντος.

Ossium itaque naturam inspiciamus, quæ aut sunt ad mouendum, aut ad sustinendum, aut ad continendum, & tegendum. Sunt & aliqua veluti principia poli instar, atque ad mouendum dicimus condita, vt ossa manus, pedis, cruris, aut cubiti, tū flexu tum etiam loci mutatione, neque enim loci mutatio potest sine flexione contingete. ferè autem hæc etiam fulciunt, & sustinent. quæ verò contegunt & continent, sunt ossa capitis, quæ cerebrum continent, & quæ medullam intra se habent. costæ autem obsepiendi sunt causa. principium verò spina est, à qua orientes costæ pectus obsepiunt. Nam necesse est esse huiusmodi principium in ossibus: quandoquidem quidquid mouetur, à quiescente mouetur.

Videtur hæc ossium declaratio quasi alieno loco posita: Nam cum ipsius libri argumento nihil habet, in quo conueniat. quid enim habet innatus spiritus cum ipsis ossibus? & tamen non deest etiam huic tractationi sua ratio. cum enim de ossium alimento superius disputatum sit, commoda hic visa est occasio illorum naturæ declarandæ. est autem pattium natura præcipua ratio, & quod dicitur cuius gratia. illam igitut declarat hoc in loco. adde spiritus actiones hic pertractari; inter illas autem & motum esse, qui loco fit, qui tamen non sine ossium adiumento potest fieri. ossibus enim accepta refertur corporis sustentatio, ossiū autem articulis ipsa flexio, & tamen nō sine flexione motus. dubitabit aliquis cur inter actiones, motusue spiritus motum progtessionis non posuerit. & tamen dubitationem diluimus suo loco, propterea quod absurdum non est præcipuas manifestasq; motiones numerasse. cum iis autem & motum hunc comptehendisse. quod enim ab innato

spiritu motus progressionis fiat ex Aristotele liquido monstrauimus. his positis videamus, quid velit Auctor. ait ossa omnia non vnum habere finem, alia enim ad motum facta, alia ad sustinendum apposita, nonnulla ad continendum aut sepiendum, quædam verò, quæ veluti fundamenta sunt, in quibus aliorum motus fit. quales sunt in cælesti sphæra poli. declarat verò singula atque ad motum esse destinata brachiorum ossa, crurum, pedum, ac manuum: ad motum inquam, qui loco fit, & ad flexionem ipsam: est autem & flexio aliquo modo loci mutatio, quod situm corporis immutat, & tamen refertur ad loci mutationem. propterea quod illa non potest sine flexione fieri. constat enim localis motus ex tractione & impulsu, quæ ambo in flexione, distentioneque membrorum manifesta fiunt. atque hæc membrorum ossa, etsi videantur illa quidem ad motum facta, tamen esse etiam ait ἐρείσματα, quæ scilicet carnes, & quidquid illa obuestit, fulciunt. neque eo significatu vocat ἐρείσματα, quo dictum est ab Aristotele in libro de Animalium incessu, vnius membri quod mouetur, aliud, in quo mouetur, ac flectitur, esse sustentaculum, sed quo dictum est ab Auctoribus penè omnibus ossa facta esse ad corporis fabricam sustinendam. Hippocrates in libro de ossium natura τὰ ὀστέα τῷ σώματι στάσιν καὶ ὀρθότητα καὶ εἶδος παρέχονται. hoc est, ossa dant corpori stationem, rectitudinem, & speciem. Aristoteles in quarto historiarum, & in secundo de partibus Animalium simili vtitur ad hanc rem appositissimo. Nam ita esse carnibus ossa subiecta, vt solent, qui è luto corpus aliquod fingunt, solida corpora, primaque constituere, super quibus formant, & fingunt. eadem penè & Galeni similitudo in primo libro de aggressionibus anatomicis. illud igitur ratum sit, ossa primum ἐρείσματα esse idest fulcra, quæ sustinent: quoniam autem animal moueri necesse est, ita illa esse articulata, vt neruis, ac musculis, possint moueri ad omnes situs, prout opus fuerit. sunt itaque ad sustentandum apta nata, & ad ipsum motum peragendum. nisi enim essent ipsa fundamenti instar, nulla posset fieri motio. optimè igitur Aristoteles. τοῖς μὲν ἐν ἄλλοις ὑπάρχειν ὀστᾶ σαρκώδεσι μορίοις, τοῖς μὲν κινουμένοις διὰ κάμψιν τούτου χάριν, τοῖς δὲ ἀκινήτοις φυλακῆς ἕνεκεν. hoc est, atque aliis quidem carnosis partibus ossa subiacent, iis, qui mouentur flexione propter hanc causam, iis autem, quæ non mouentur, propter custodiam. hæc cum ita sint, facilè constare arbitror, quomodo eadem ossa & flexioni destinata sunt, & sustentant etiam, ac fulciunt. sequuntur ossa, quæ cōtinent. talis est caluaria, quæ cerebrum habet, & grandia ossa, quæ in cauitatibus suis medullas continent, præsertim aūt spinæ, vertebræ, quæ medullam vllam, à qua nerui producuntur, ambiunt. cum autem illud, quod alicuius gratia institutum est, formam ac rationem habeat, illud, cuius causa est institutum, caluaria autem continendi cerebri causa sit, formam illam ac rationem habere videtur, vt cerebrum complectatur: ac propterea non alia de causa factum esse caput, nisi propter cerebrum. quæ sententia cum in secundo de partibus Animalium ab Arist. posita sit, pluribus tamen rationibus à Galeno intentata est in octauo de vsu partium: cuius rationes non est, quod perpendamus in præsentia. satis enim est rationem attulisse, quæ Aristotelis dogmati confirmando maximè videtur apposita. videtur enim eius sententia ad veritatem maximè accedere; deinceps ponit ossa, quæ cōplectuntur & sepiunt: hæc aūt esse costas, quæ à spina oriuntur, pectusque circumsepiunt. spinam autem ossium esse veluti fundamentum atque principium non semel & ab Aristotele dictum est. illam appellat μόνην καὶ ἀρχὴν, quod non modo ab illa reliqua ossa proficiscantur, sed quod in corporis motu illa subsistit, & aliqua sui parte immota est, scilicet quod nequit membrorum motus fieri nisi pars sit, quæ non moueatur, quod principium & positum & ostensum est in libris de motu, & incessu Animalium cap. 7. in tertio autem historiarum traditum est, quemadmodum venas, ita & ossa ab vno principio proficisci. id autem esse spinam, redditque rationem in libro secundo de Partibus, quod spina & longitudinem, & rectitudinem præstet, estque omnium ossium veluti fundamentum. hac eadem ratione & polis comparat. Nam vt cælestis sphæra motu cietur polis immotis, vt in libris de cælo ostensum est: sic & membra manente spina in priuatis iis motibus firma ac stabili. sic declarata sunt ossa, quæ in diuisione sunt posita. porro autem si fines singulorum ossium inspicimus, duo videntur esse præcipui, sustentatio, & custodia, ad quos alij referuntur. & tamen quos attulit Auctor, veri sunt, & ingeniosè traditi. Auicennas libro primo fen. prima doctrina quinta, vbi de ossibus agit plures illorum vsus attulit. postremò verò summo iudicio rem clausit. omnia ossa corporis sustentaculum & erectionem: Hippocratis sententiam illam sequutus, quam attulimus. de variis verò ossium vsibus plena sunt Galeni volumina, & ea præsertim, in quibus partium vsus explicantur.

Ἅμα δὲ καὶ δεῖγμα εἶναι οὗ ἕνεκα, ἐν ᾧ δὴ καὶ τὴν ἀρχὴν ἔνιοι τήν τε ῥάχιν καὶ τὸν ἐγκέφαλον. ἔτι δὲ παρὰ ταῦτ' ἐπὶ συναφῆς καὶ συγκλείσεως χάριν, οἷον ἡ κλεὶς, ὅθεν, ἴσως καὶ τοὔνομα. πρὸς δὲ τὴν χρείαν ἕκαστον καλῶς. οὔτε γὰρ ἡ κάμψις, οὔτε τοῦ ὅλου οὔτε τῶν μερῶν εἰ μὴ τοιαῦτα, οἷον ῥάχις, πῆχυς, ἀγκών. εἴσω γὰρ δεῖ τὴν κάμψιν πρὸς τὴν χρείαν. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν τοῦ ποδὸς καὶ τῶν ἄλλων τοιαύτην. πάντα δ' ἕνεκά του, καὶ τὰ ἐν τούτοις ὀστᾶ. οἷον ἡ ἐν τῷ ἀγκῶνι κερκὶς, ἕνεκα τῆς τροφῆς τοῦ ἀγκῶνος καὶ τῆς χειρός· οὐ γὰρ δυνάμεθα πρηνῆ καὶ ὑπτίαν ταύτην κινεῖν ἄνευ ταύτης, οὐδὲ τοὺς πόδας ἐπαίρειν καὶ κάμπτειν, εἰ μὴ διὰ αἱ ἐν τῇ κινήσει κερκίδες. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα σκεπτέον. οἷον ἡ τοῦ τραχήλου κίνησις εἰ ἐν τῷ ὀστῷ. δεῖ δ' καὶ ὅσα πρὸς κατάληψιν, ἢ σύν-

δεσμον,

δεσμὸν οἷον ἡ μύλη ἡ ἐπὶ τῷ γόνατι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τοῖς ἄλλοις οὔ. ὅσα μὲν οὖν κινητικὰ πάντα μετὰ νεύρων, ἴσως δ' ὅσα πρακτικῶς μάλιστα, οἷον τὰ περὶ ἀγκῶνα καὶ σκέλη καὶ χεῖρας καὶ πόδας. τὰ δ' ἄλλα συνδέσμου χάριν καὶ ὅσα δεῖται. ἐνίοις γὰρ οὐδὲν, ἢ ἐπ' ὀλίγον. ἴσως, οἷον ἡ ῥάχις ἀλλ' ἡ κάμψις. καὶ γὰρ ἡ πρὸς ἄλληλα κόλλησις, ἰχώρ ἐστι καὶ γλισχρότης μυξώδης. τὰ δὲ καὶ συνδεῖται νεύροις οἷον τὰ περὶ τὰ ἄρθρα.

Simul autem & illud oportet esse, cuius gratia, in quo nonnulli principium statuunt, medullam scilicet spinalem, & cerebrum. præterea sunt ossa compaginis, & cōpactionis causa, qualis clauicula est, cui ideo hoc nomē est inditum. porro vnumquodque ad suum vsum accommodate habet. Nam neque partium, neque totius corporis potest flexio vllo modo fieri, nisi hæc sint, spina, inquam, cubitus, pes. intus enim flecti oportet, prout vsus fert, similemque & pedis, & cæterorum flexum esse; omnia autem, quæ in singulis his membris ossa sunt, & illa alicuius finis gratia sunt. Nam in cubito radius est, vt cum cubitus tum manus vertatur, nam neque pronam neque supinam possemus vertere, nisi esset ille, neque etiam pedes attollere, aut flectere, nisi duo essent in motu radii. atque reliqua eodem modo contēplandum est: vt colli motum, si vnicum esset os. præterea quæcumque sunt colligationis, & coniunctionis causa, vt in genu patella est, quod est in aliis posita. quæcunque igitur mouere possunt, omnia cum neruis sunt, & ex his forte quæcunque maxime agunt, vt quæ sunt in cubito, cruribus, manibus, ac pedibus. Nam reliqua compaginis causa neruos habent, & quæcunque ligata sunt. Nam aliquibus aut parum aut nihil opus est, vt spinæ. quamquam hæc etiam vertitur. Nam vertebras inuicem humor quidam mucosus conglutinat, alia vero ossa neruis colligantur, vt articuli.

Dupliciter accipi τὸ οὗ ἕνεκα scriptum reliquit Aristoteles in secundo libro de Anima. τὸ μὲν οὗ, τὸ δὲ ᾧ. alterum huius, alterum huic. cum itaque de fine loquutus sit, cuius gratia, modo de illo meminit, qui huic dicitur. exemplum finis cuius causa, ponitur à Themistio ex libris de moribus ipsa hominis felicitas. eius vero, qui huic, homo ipse, cuius felicitas est, est itaque ossium finis, cuius causa is, quem in singulis superius explicauimus. ille verò, qui huic, hic esse videtur, quem declarat. Nam etsi priuatis vsibus sunt omnia ossa destinata, huic tamen fini videntur inseruire aliqua, quod aut medullam spinalem, aut cerebrum continent. medullam quidem spinalem dorsi vertebræ, cerebrum autem ipsa caluaria. quocirca & principium ait aliquas statuere vtrunque. & ῥάχιτην & ἐγκέφαλον, μυελὸν intelligens, hoc est spinæ capitisque medullam. Nam veteres vtrumque μυελὸν hoc est medullam vocauerunt, atque hoc nomine vocauit & Plato in Timæo. & Iulius Pollux lib. primo, μυελὸν τοῦ ἐγκεφάλου hoc est medullam cerebri substantiam ipsam cerebri nominat. posteriores simpliciter ἐγκέφαλον à capite ipso voluerunt appellare, medullam verò tantùm, quæ est in dorso, & aliis ossibus. sed de hac appellatione videndus Galenus in octauo de vsu partium. cap. 3. post explicatum finem ᾧ siue huic, ex abundantia, quod aiunt, alium affert vsum ossium, præter quatuor illos, quos supra posuit. est autem ille ἡ συναφὴ καὶ ἡ σύγκλεισις, hoc est compago, atque coniunctio. optimè autem τῇ κλειδὶ tribuit τὴν σύγκλεισιν, hoc est claui coniunctionem (sic dicimus, quando à claui nullum latinis est verbum vt græcis) clauicula autem os illud appellatur, quod pectus colligat cū scapula. atq; proprie quod clauis instar sit, hoc nomine à veterib. donata est. eius vsum explicauit Galenus libro 13. de vsu partium, differentiamq;, quæ inter hominis clauiculā est, & quadrupedum animalium. Siquidem quadrupeda angusto esse pectore, scapulasque contractas intus habere, ne anteriores pedes impediant, si expansæ sint Hominem vero qui rectus incedit, iure & scapulas retro expansas habere, & pectus latius, clauimque quæ pectus, qua latius est, cum scapulis colligat. cum autem omnes ossium fines attulisset, concludit in vniuersum; omnia ossa rectè à natura fuisse condita ad vsum, cui destinata sunt accommodata, id quod demonstrat à fine. qui inter omnes præcipuus est, is cernitur in motu, vocaturque à græcis κάμψις, à latinis flexio. Nam propterea esse articulos institutos, vt fiat flexio, nullamque sine articulis flexionem fieri. confirmat id in spina, pede ac cubito, quorum singula manifestò & flectuntur & extenduntur à musculis, quibus conteguntur. & tamen nulla posset fieri flexio, nisi esset articulatio commoda suo cuiusque muneri à natura instituta. Non enim eodem modo ossa inuicem coniuncta sunt, sed aut ἐναρθρώσει, aut ἀρθρώδιᾳ aut γιγγλύμῳ. quas omnes videtur in spina pede ac cubito voluisse ostendere. in his enim manifesto omnes articulationum occurrūt species. & quoniam inter ossa aliqua videntur eximia, aliqua verò iis aliquo modo adiecta sunt, propterea non illa modo, sed & hæc ad aliquod munus condita esse declarat. hæc sunt, quæ vocat τὰ ἐν τούτοις ὀστᾶ hoc est ossa, quę in his. qualis est radius vlnæ appositus propter flexionem in pronum, & supinum ipsius brachii. qualis est & in crure, fibula, quæ ad commodam cruris constructionem & motum fuit necessaria, vocatur illa græcis περόνη,

larinis fibula. aliud verò os crassius dicitur κνήμην, latinè tibia. vtrumque Auctor vocauit κερκίδα impropriè tamen, cum non nisi brachii alterum os ita appelletur, quod latini dixerunt radium. Eandem rationem ait esse & in ipsa ceruice, quæ etsi vna sit, non ex vnico tamen osse constat, sed ex septẽ vertebris, quibus flectitur & extẽditur. quin & in summa ceruicis vertebra caput ipsũ vertitur vt Galenus demonstrat. quoniam autem, quæ aliis ossibus adiecta sunt, aut motui seruiunt, aut illa coniungunt, & copulant, idcirco non illa modo consideranda docet, sed & hæc, si non per se saltem quòd aliis insunt Sic enim intelligenda puto verba, ἀλλὰ διὰ τὸ τοῖς ἄλλοις. è quibus deleuimus negationem, quod nullum habere locum videretur. ratio non inepta est. Certè enim quæ vinciunt, & colligant ossa, non ità debent considerari, quemadmodum illa, quæ per se morum faciunt. & tamen quoniam & hæc adiuuant, prætereunda omnino non sunt. inter hæc quæ copulant, & coniungunt, ponit & illud, qnod in genu est. μύλην græcis vocatum, latinis patellam. quod cartilaginosum rotũdumque interiacet, qua tibia fæmori coniungitur, subiectorumque ossium capitula finibus comprehendit, paulumque intumescens, quòd inter fæmur tibiamque spacium patet, complectitur. eius vsum Anatomici scriptores esse voluerunt ne fæmur in tibia, genuue flexione luxetur in anteriora. Vesalius & alium excogitauit, vt scilicet in maxima genu flexione fæmoris impetum sustineret. vtcunque sit, patella cum inter ossa fæmoris; ac tibiæ posita sit, non iniuria dicitur comprehendere, & colligare. à colligatione autem, quæ fit ab osse, ad illam transit, quę à neruo fit, & cartilagine. quarum illam veteres dixerunt συνεύρωσιν, hanc συγχόνδρωσιν. neruos autem licet intelligere ligamenta. sic enim frequenter sumuntur apud veteres. Hippocrates libro 3. de Fracturis ἐξήρτηται μέν τοι καὶ τούτων τῶν νεύρων κατὰ τὴν κοινὴν σύμφυσιν τῶν ὀστέων. πλεῖον δὲ μέρος ἔχει τὸ ἄρθρον. atque hoc quidem neruis in communi ossium coniunctionè annexum est. est autem συνεύρωσις illorum articulorum, quorum est motus manifestus, & validus, quos πρακτικοὺς Auctor nominat. συγχόνδρωσις illorum, qui aut mouentur, aut obscurius, aut non validè. inter hos articulos ponit spinam. & tamen cum illa non obscure moueatur, non affirmat absolutè, & sese corrigit. in verbis verò illis καὶ γὰρ ἡ πρὸς ἄλληλα. rationem reddit colligationis, de qua supra loquutus est; Nam quæ de spina dicuntur per parenthesim sunt interiecta, ἰχῶρα autem μυξώδη vocat cartilaginem, & lentum illum succum, ac veluti gluten, quod coniungit articulos.

Πάντων δ' ἐστὶ λόγος ὁ βελτίων ὡς καὶ νῦν ζητεῖν, ἀλλὰ τὰς ἀρχὰς ἐφ' ἱκανὸν ὧν χάριν σκεπτέον. οὐκ ἂν δόξε κινήσεως ἕνεκα τὰ ὀστᾶ, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ νεῦρα ἢ τὰ ἀνάλογον, ἐν ᾧ πρώτῳ τὸ πνεῦμα τὸ κινητικόν, ἐπεὶ καὶ ἡ κοιλία κινεῖται καὶ ἡ καρδία νεῦρα ἔχει. τὰ δ' οὐ πᾶσιν, ἀλλ' ἐνίοις ἀνάγκη καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην κίνησιν νεῦρα ἔχειν ἢ εἰς τὸ † ὁ γὰρ πολύπους ἐπ' ὀλίγον καὶ κακῶς βαδίζει. δεῖ γὰρ τοῦτο λαβεῖν, ὥσπερ ἀρχήν, ὅτι πᾶσιν, ἢ ἄλλου τινὸς χάριν. ἀλλὰ πρὸς τὴν κίνησιν τὴν οἰκείαν, οἷον τοῖς μὲν πεζοῖς πόδας, καὶ τοῦτο τοῖς μὲν ὀρθοῖς δύο, τοῖς δὲ παντελῶς ἐπὶ τῆς γῆς, πλείους, ὅσοις ἡ ὕλη γεώδης ἐστὶ καὶ ψυχροτέρα. τὰ δὲ καὶ ἄποδα ὅλως ἐγχωρεῖ. βίᾳ γὰρ οὕτω κινεῖσθαι. τοῖς πτηνοῖς πτέρυγας καὶ τούτων τὴν μορφὴν οἰκείαν τῇ φύσει. διάφορα δὲ τοῖς πτητικωτέροις καὶ βραχυτέροις. πόδας δὲ τῆς τροφῆς χάριν καὶ ἀναστάσεως πλὴν τῆς νυκτερίδος. διὸ καὶ τὴν τροφὴν ἐκ τοῦ ἀέρος, καὶ μὴ δεῖσθαι διαναπαύσεως. οὐ δέονται γὰρ δι' ἄλλων. τὰ δὲ ὀστρακόδερμα τῶν ἀνύδρων ὑπόποδα διὰ τὸ βάρος, καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὴν κατὰ τόπον ἀλλαγήν. ὅσα δὲ πρὸς τὴν ἄλλην χρείαν, ὥσπερ ὑφηγεῖται, καὶ ἑκάστου τὰ ἴδια, καὶ εἴ τι μὴ προφανές, οἷον διὰ τί τὰ πολύποδα βραδύτατα. καίτοι τὰ τετράποδα, θᾶττον τῶν διπόδων. πότερον ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ὅλα τὰ σώματα, ἢ ὅτι φύσει ψυχρὰ καὶ δυσκίνητα, ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν.

Porrò habent omnia rationem meliorem, ad quam referuntur, quæ in præsentia quærenda est. Sed & principia quærenda abundè sunt, quorum causa. sane non videntur ossa motus esse gratia, sed nerui, aut quæ his proportione respondent. in quibus primum est motiuus spiritus. Nam & venter mouetur, & cor neruos habet. nerui vero non omnibus sunt, sed aliquibus. necesse autem est ad motum peragendum neruos esse, & ad

† Nam multipes animal parum, & malè incedit. hoc enim veluti principium sumendum est, quod omnibus non propter alium finem, sed propter motum proprium pedes dati sunt. vt terrestribus animalibus, ex iisque quæ tectà incedunt bini, iis vero, quæ omninò per terram repunt, multi. quippè quorum ma-

rum materia frigidior, ac terrestrior est. Sunt & quæ omnino pedibus carent, & moueri iis impetu datum est. Volueribus autem alæ datæ sunt eorumque naturæ forma commoda, differunt autem alæ minorum auium, & quæ magis ad volandum aptæ sunt. porrò pedes instituti in auibus, vt firmentur, & pascantur, excepto vespertilione, qui propterea motum habet ex aere, neque opus habet, vt stet. ex aquatilibus vero animalibus illa, quæ testa teguntur, pedibus carent propter grauitatem, & pondus. & hæc sunt, quæ ad loci mutationem pertinent. quæ autem ad huiusce generis vsum seruiunt, tanquam ducis funguntur loco, & sunt sua vniuscuiusque propria, quamquam aliquid clarum non est, vt cur multipeda tardissima omnium, cum quadrapeda celeriora, quàm bipeda. an quod ad terram inclinent corpora, aut quòd natura frigida sunt, & difficilè moueri queunt: an propter aliam causam.

De ossium fine superius loquebatur. in membris autem animalium primum finis est, & ratio, quam vham præcipuè physicis exquirendam docet Aristoteles in primo de partibus Animalium: nonnunquam præter finem τὸ βέλτιον. hoc est, quod melius est. quocirca sæpè illum videas multorum membrorum conformationes ita factas dicere τοῦ βελτίονος ἕνεκα, hoc est melioris causâ. hæc cum ita sint, non obscurum est, quod dicit Auctor. omnium esse meliorem rationem, quam oportet quærere. videtur vniuersalis propositio in ipsa veritate periculosior. & tamen si in singulis membris exerceamur, vix reperias, in quo non possis meliorem illam notam reddere. Cæterum etsi iubeat meliorem rationem inspiciendam, magis tamen principia, quorum gratia hoc est fines, finalesne causas, quas ideo ἐφ' ἱκανὸν præcipit cognoscendas esse, hoc est abundè, & accuratè. ἀρχῆς autem siue principii significatio cum mulplex sit, significat tamen & causam, cuius gratia aliquid fit in 5. libro metaphysicorum. οὐκ ἂν δόξειε κινήσεως ἕνεκα τὰ ὀστᾶ. Dubitatio hæc ex abrupto videtur proposita, vt ex hoc facilè dubitem locum integrum non esse. Quoniam aliquorum ossium finem dixit esse motum articulosque propter motum præsertim conditos, quærit an motus causâ sint ossa, an potius nerui, aut quæ respondent proportione neruis. ratio contrariæ propositionis est, quod innatus spiritus, per quem motus fit, non in ossibus, sed in neruis est: pars autē illa motui destinata est, in qua motiuus est spiritus. in neruis autem esse vim motiui spiritus, tanquam per se manifestum ponit: quandoquidem ossa calore penè destituta sunt, sensusque expertia; naturæque terrestris ac frigidæ. videturque Auctor Medicorum sequi sententiam, quorum tatum est dogma, animalem spiritum ad neruos fluere. non declarat autem rem accuratè quòd huiusce loci non est. præterquam quòd non à cerebro sed à corde vim hanc spiritus fluere peripateticorum penè omnium est sententia. Verum res in maxima quæstione est posita, an calor motiuus siue spiritus in neruo primum sit, sitque huic motus primum instrumentum, an in musculo, quem constat motus voluntarij auctorem esse. certe enim perspicuum est animam esse, quæ motum dat, quippe corpus si esset, ab alio moueretur corpore, infinitaque esset inquisitio, animæ autem vis in spiritu tanquam instrumento sita est, quæ siue à corde siue à cerebro defluat, vbi suam actionem primum exerceat, incertum est. Galenus & Medici penè omnes neruum motus instrumentum vbique prædicant, in quem animalis spiritus aut facultate, aut etiam ipsa substantia à cerebro defluit. Auerrhoys in secundo collectaneorum contendit, non neruum sed musculum motus esse voluntarii instrumentum. affertque rationes magni quidem illas momenti, sed quæ tamen facile possint meo iudicio à medicis euitari. Nam vt musculus sit motus instrumentum, verumque id sit, quod monstrat Auerrhoys, neruum per se nullum motum edere, tamen vis, quæ motum efficit musculo per neruum communicatur. id quod manifestò liquet musculi constructionem cogitātibus. constat enim ille ex carne, neruo, arteria, vena, plerunque autem desinit in tendinem. quem ex ligamento, ac neruo fieri, & sensu penè constat, & à Galeno demonstratum est. iam verò vix motrix nulli ex iis partibus data est, nisi neruo igitur si mouet musculus, mouet quia neruum habet. hinc est, quod si neruum abscindas musculusque alioquin integer sit reliquis sui partibus, motu omninò destituitur: quòd non fieret si musculus, quà musculus motiuum illum animalemque spiritum susciperet, essetque ille proprium instrumentum & non neruus. neque negandum est musculum esse motus instrumentum, id enim manifestò constat, sed dicendum sine neruo non mouere musculum, esseque primam, ac per se causam motus neruum in ipso musculo positum. Notandum in Auctoris verbis κινητικὸν πνεῦμα appellati, quod σύμφυτον supra dicitur, & in libro de motu Animalium, cuius cū plures actiones sint, hæc etiā non obscura est, quæ dicitur motus, qui à volūtate proficiscitur. ἐπεὶ ἡ κοιλία κινεῖται ἡ καρδία νεῦρα ἔχει. hæc videntur dicta quasi dubitet Auctor an neruis debeat motus voluntarius attribui; quandoquidem ventriculus, quem constat neruis motoriis carere, moueatur, cor autem moueatur quidem illud, sed & neruos habeat (neque dicendum hos non esse motorios, cum cuiusuis generis neruorum ipsum principium sit, & fons) & tamen non de omni motu loquimur in præsentia, sed de voluntario, quo ventriculus, & cor destituuntur. mouetur enim aliquando ventriculus palpitatione, fluctuationibusque iis, quæ græcè dicuntur κλύδωνες. præterea cibis, potibus, flatibus, humoribus attollitur, & subsidet, cuius generis motus ad localem motū referuntur, quæ vt vera sint, nos tamen de voluntario motu loquimur. De cordis aūt motib. satis, superque dictum est, quemadmodum etiam de neruis, quos cordi tribuit Aristoteles, quam-

obrem non est, quod in præsentia repetamus. quod verò ait Auctor necesse esse, quæcunque mouentur in Animalis corpore habere neruos, verum est si de voluntatis motu loquitur, non item si de quouis alio motu.

τὸ γὰρ πολύπουν ἐπ' ὀλίγον, καὶ κακῶς βαδίζει.

Multa desunt in hoc loco, qui vnicuique clarum est, omninò mutilus est, & fœdo vulnere detruncatus. Credendum tamen est, quando de motu voluntario cœptum est agi, ad pedum etiam animalium mentionem ventum esse, quorum & differentiæ afferuntur hoc in loco. porrò ex Animalibus alia sunt pedata, alia impedata (sic dicimus τὰ ἄποδα) pedatorum autem alia multipeda, alia quadrupeda, alia bipeda. quadrupeda ac bipeda sanguinea sunt. multipeda autem exanguia. Sed illorum, quę carent pedibus, alia manifesto mouentur motu, alia non manifesto, alia verò nullo modo locum immutant. his positis percurramus Auctoris verba, τὸ γὰρ πολύπουν. Sic emendauimus, quod videatur absolutè de multipedis omnibus loqui, non autem de solo polypo. male autem, & lentè incedere multipeda animalia ex libro de incessu didicimus. δεῖ γὰρ τοῦτο λαβεῖν. Corrupta multa sunt. Videtur tamen hæc esse sententia, animantibus omnibus non ob alium finem datos esse pedes, quàm ob incessum, pedataque animalia, quę πεζὰ vocat, aut quatuor sortita esse pedes, aut duos, aut multos ex illis autem esse, quæ pedibus carent, sed motu corporis, & quasi violenta quadam tractione moueri, quale serpentum genus est. quoniam autem, vt est in libro de incessu Animaliũ demonstratum, quatuor rotis animalia sanguinea mouentur omnia, duo verò pedes auibus tantum dati sunt, ideo illas habere alas, easque suæ naturæ accommodatas: aliter enim volant palustres aues, aliter graues & magnas, aliter, quæ ad sublimia aeris loca peruolant, habentque volatui proprio accommodatas à natura alarum formas, ac magnitudines; Nam pedes habere vt possint & quiescere, & pasci, in libris de Animalibus sæpe dictum est. πλὴν τῆς νυκτερίδος. in libro de incessu Animalium dictum est phocam, & vespertilionẽ mutilis esse pedib. quod quadrupeda sunt, sed male. in 4. de Animal. partib. ad extremũ cũ de phoca loquutus esset Arist. de vespertilione subdit hęc.
» καὶ νυκτερίδες, ὡς μὲν πτηνὰ ἔχουσι πόδας, ὡς δὲ τετράποδα οὐκ ἔχουσιν, καὶ οὔτε κέρκον ἔχουσιν, οὔτε ὀρροπύγιον· διὰ μὲν τὸ
» πτηνὰ κέρκον, διὰ δὲ τὸ πεζὰ ὀρροπύγιον. συμβέβηκε δ' αὐταῖς τοῦτο ἐξ ἀνάγκης, εἰσὶν γὰρ δερμόπτεροι, οὐδὲν δ' ἔχει ὀρροπύγιον μὴ σχιζό-
» πτερον. ἐκ τοιούτου γὰρ πτεροῦ τὸ ὀρροπύγιον γίνεται. ἡ δὲ κέρκος τῶν ἐμπόδων ἂν ἦν ὑπάρχουσα ἐν τοῖς πτεροῖς. hoc est vesper-
» tiliones etiam pedes vt volucres habent, vt quadrupedes non habẽt; cauda etiam tam quadrupedis
» carent, quam volucris. Nam quia volucres sunt, cauda quadrupedis vacãt. quia pedestres volucris.
» quod iis necessario accidit. habent enim curtas pennas: nullum aũt volatile caudã habet nisi penna
» scissa volatile sit. genus enim id caudæ ex penna eiusmodi constat. Cauda vero quadrupedis generi
» volatili adiuncta vel impedimento eius pennis procul dubio esset. ex his verbis potest Auctoris sententia percipi Nam vespertilioni quatuor sunt pedes, iique mutili, contrà atque aliis animalib. quod ait alimentum ex aere sumere & non indigere quiete (lego enim τὸ μὴ δεῖσθαι) non memini in Historiis Animalium legisse. Plinius libro 10. cap. 61. gratissimos esse illi culices in cibatu prodidit. potest igitur illos venari in aere, atque ita verum esse, quod hic dicitur. τὸ δ' ἐπεκτάδευμα τῶν ἀνθρώπων. in condendis Animalibus, Natura, quæ summi opificis in rebus est dispositio, gradus ita seruauit, vt si à superioribus incipias illa contemplari, paulatim ad imperfectiora desinas, tandemque ad infima; quæ aut vno, aut vix gemino sunt sensu prædita, motuque omninò sunt destituta Si verò ab infimis naturæ ordinem inspicias paulatim ad perfectiora videaris ascendere, vt à plantis ad ea, quæ dicuntur ζωόφυτα, ab his ad ostrea, à quibus ad alia subinde perfectiora, ab hisque ad alia, donec ad hominem ascendas, qui diuinum animal est. hoc ita notabat Aristoteles initio octaui libri Historiarum, & per se manifestum est. impedata autem dicit ostrea propter grauitatem. quippè terrenæ naturæ sunt, neque ad motum apta, & omninò imperfecti generis animalia.

Οἷα δὲ πρὸς τὴν ἄλλην χρείαν. mendum hic subesse censeo, quænam est enim hæc ἄλλη χρεία, quæ cernitur in pedibus, qui vnum habent vsum ac finem gradiendi? lego igitur πρὸς μίαν τὴν χρείαν. Nã pedes qui ad hunc vsum sunt προηγεῖσθαι καὶ ὑφηγεῖσθαι dicuntur. leniit tamen vocis licentiam similitudinis aduerbio ὥσπερ. Singulis autem generibus animalium naturisque illorum accommodatos esse, pedesque proprios planum est: etiamsi quid in his obscurum est. est autem illud quod quæritur cur multipeda tarda sunt, cuius solutio, quam affert, obscura non est. Corpora multipedum animalium in terra esse propterea fortasse dicit, quòd multipedum animalium flexiones omnes sint ad latera, corporaque ideo in terram inclinent.

Οἱ ἀναιροῦντες ὡς οὐ τὸ θερμὸν τὸ ἐργαζόμενον ἐν τοῖς σώμασιν, ἢ ὅτι μία τις φορὰ καὶ δύναμις ἡ τμητικὴ τοῦ πυρὸς οὐ καλῶς λέγουσιν. οὐδὲ γὰρ ὅλως τοῖς ἀψύχοις ταυτὰ ποιεῖ πᾶσιν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκπυκνοῖ τὰ δὲ μανοῖ καὶ τήκει, τὰ δὲ πήγνυσιν. ἐν δὲ τοῖς ἐμψύχοις οὕτως ὑποληπτέον, ὥσπερ φύσεως πῦρ ζητοῦντες καθάπερ τέχνης. καὶ γὰρ ἐν ταῖς τέχναις, ἕτερον τὸ χρυσοχοϊκὸν, καὶ τὸ χαλκευτικὸν καὶ τὸ τεκτονικὸν πῦρ ἀποτελεῖ, καὶ τὸ μαγειρικόν.

Qui caloris actionem negant in ipsis corporibus, aut quod vnus quidam est in igne motus vnaque segregatio, ac diuidendi facultas, male dicunt. Nam neque in iis, quæ anima carent, eadem à calore effecta prodeunt; sed alia densantur, alia rare-

rarefiunt, & liquantur, alia concrescunt, atque in animatis putandum est naturæ nos ignem talem quærere, qualis etiam artis est. Nam in Artibus aliud ignis efficit, cuius vi aurum liquatur, & funditur, aliud ærarius & materiarius, aliud vero coquinarius.

Spiritus Innatus idem nobis, atque natiuus calor demonstratus est. eius durationem, alimentum, actiones, superius declarauimus, obiterq; nonnullarũ partiũ & alimentum & naturã, quæ spiritum suscipiũt, illoque mouente & regente munia obeunt. talia sunt præsertim ossa ac nerui, de quibus superius copiosè disputatum est. quoniam autem non modo ipsa vita calori refertur accepta, verum etiam prima similarium partium generatio, etsi hæc non modo calori, verum & frigori, sed illi primum, huic illius absentia, & vt ita dicam priuatione, ideo hoc in loco declarat Auctor interni huius caloris effecta in animatis corporibus. vocat verò ignem ad Platonis exemplum, qui tum alibi, tum in Timæo calorem hunc innatum ignem vocitat. atque initio reprehendit illos, qui actionem ignis in animatis corporibus pernegabant, vnamque affirmabant actionem caloris, argumento sumpto à sensu in rebus anima carentibus, in quibus pro subiecti corporis natura aliud atque aliud effectum calor edit, atque ita demum docet in animatis corporibus calorem intelligendum innatum, quemadmodum in variis artibus, quibus cum ignis vsui sit, non tamen idem agit in omnibus. Nam in Aurificina liquat, quippe metalla illi subiecta sunt, quæ calore igneo colliquescũt: in ferraria non liquat, sed ἐλαύνει vt græce dicam, atque mollefacit: ferrum enim colliquescit, neque funditur, sed mollescit & ducitur, propterea que id genus metalli vocat Aristoteles ἐλατόν. in culina ignis aliud agit. Nam coqui igne coquũt opsonia. est verò duplex coctio ἕψησις, ὄπτησις, hoc est elixatio & assatio. vtraque verò fit ab igne, sed illa fit ab igne in humido, hæc ab igne sicco. constat igitur cum in variis reb. ignis vsurpetur non vbique eadem effecta parere. quo fit, vt si id ita est in artificiosis rebus, credendum meritò sit, longè magis esse in naturalibus, ac præsertim in animatis, in quib. caloris opera euidentior. Sic reiecta est vulgi aut etiam vulgaris alicuius philosophi opinio. Calidũ vbi vocat, non simpliciter intelligit, sed quod innatum dicimus, de quo liber hic institutus est. ἐν τοῖς σώμασι vero vbi dicit, corpora animata, nisi fallor, intelligit. Nam etsi aliorum corporum absolutè fiat infrà mentio, tamen est ad horũ confirmationẽ habita. quæ vero sequuntur aut quod vnus quidam est in igne motus, vnaque segregandi, ac diuidendi facultas, propterea dicitur, quòd qui vnam ignis calorisque actionem agnoscebant, eam tantum videbantur agnoscere, quæ τμητική dicitur. & tamen illa μία τις est non μία μόνη, hoc est vna quæpiam, non vna sola. Cum enim plures sint caloris vires, quòd ad corpora, in quibus exercentur, pertinet, vna ex iis est, quare dicitur ignis secare, & segregare. dicitur autem secare, quòd tenuitate sua secat, penetratque corpora, segregatque illa, quæ diuersa sunt à cognatis, atque similibus. videtur à Platone vox hæc primum vsurpata, ac fortasse non ineptè possit aliquis suspicari Platonem in hoc loco tacitè redargui, qui vnam hanc virtutem igni videtur in Timæo tribuere, ab eo quòd figuræ sit acutæ instar Pyramidis. Sunt eius verba. πρῶτον μὲν οὖν ᾗ πῦρ θερμὸν λέγομεν ἴδωμεν ὧδε σκοποῦντες τὴν διάκρισιν, καὶ τομὴν αὐτοῦ περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν γιγνομένην ἐννοηθέντες. ὅτι μὲν γὰρ ὀξύ τι τὸ πάθος πάντες σχεδὸν αἰσθανόμεθα, τὴν δὲ λεπτότητα τῶν γωνιῶν, καὶ πλευρῶν ὀξύτητα. τῶν τε μορίων σμικρότητα, καὶ τῆς φορᾶς τάχος, οἷς πᾶσι σφοδρὸν ὂν καὶ τομὸν ὀξέως τὸ προστυχὸν ἀεὶ τέμνει λογιστέον ἀναμιμνησκομένοις τὴν τοῦ σχήματος αὐτοῦ γένεσιν. ὅτι μάλιστα ἐκείνη, καὶ οὐκ ἄλλη φύσις διακρίνουσα ἡμῶν κατὰ σμικρά τε τὰ σώματα κερματίζουσα, τὸ πάθος ὃ νῦν θερμὸν λέγομεν εἰκότως τὸ πάθημα καὶ τοὔνομα παρέσχε. hoc est, in primis qua ratione ignis calidus dicitur videamus, quòd ita demum perspiciemus, si discretionem diuisionemque ab eo in nostro corpore factam consideremus: quod enim acumen quoddam ea passio sit ferme est omnibus manifestum. tenuitatem verò angulorum, laterumque subtilitatem paruitatem particulatum, motus velocitatem, quibus omnibus vehemens, & penetrans est, velociterque quod occurrit diuidit semper & dissipat, considerare debemus. figuræ ipsius generationem memoria repetentes. ea quippè & non alia natura corpora nostra diuidens, & in partes exiguas partiens, meritò passionem illam, quæ legitimè calor nominatur, inducit. Cæterum cùm proposuisset malè illos existimare, qui calorem esse negabant auctorem in animatis corporibus, vnamque tantum ignis vim affirmabant, qua secaret atque diuideret, confirmat id inanimatorum corporum exemplo: estque argumentum satis euidens. ignem enim non eadem euenta in omnibus inanimatis facere, sed alia cõdensare, alia rarefacere, alia indurare, liquare alia. vbi vides, à facultate eadem contrarios penè effectus. Virgilius in pharmaceutria elegantissimè.

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno eodemque igni: sic nostro Daphnis amore.

Et tamen eadem est ignis actio. calefacit enim omnia, sed quæ aquea sunt à frigido congelata incalescentia liquefiunt. Cõtra verò quæ subliquida crassis tamen terrenisque partibus illa abeũte humore, exhalanteque indurantur à calore. eadem ratione condensat, quæ terrena sunt, atque aerea aere expirante, terrenisque partibus durioribus redditis, & sese, (vt ita dicam) arctantibus. rarefacit vero quæ ex aqua constant, atque aere attenuatis crassioribus aquæ partibus. iisdem itaque viribus videtur ignis contraria euenta facere. Sed quod dicit Aristoteles

notandum est, τὸ αὐτὸ τῷ αὐτῷ κατὰ ταυτὸ οὐκ ἔστιν αἴτιον τοῦ ἐναντίου. hoc est idem, in eodem secundum idem non esse contrarii effectus causam. Idem igitur ignis cum sit non ramen in eodem subiecto, neque secundum idem facit contraria. His positis eandem rationem in natiuo calore intelligendā esse docet, quæ est in artificialibus rebus. vbi etiam notandum non alienam esse propositionem hanc ab Aristotelicis scriptionibus. is enim innumeris penè locis librorum Naturaliū, res naturales ab artificialibus explicat facilius. signate autem φύσεως πῦρ dixit calorem innatum, ac spiritum, leniitque vocis audaciam similitudinis aduerbio. quid autem in artibus enumeratis igne faciant artifices, non est, quod in præsentia dicendum sit. Nam & per se nota rès est, & nos superius nonnulla diximus. ad alia igitur veniamus.

Ἴσως δ' ἀληθέστερον, ὅτι αἱ τέχναι χρῶνται ὥσπερ ὀργάνῳ, μαλάττουσαι καὶ τήκουσαι καὶ ξηραίνουσαι, ἔνια δὲ καὶ ῥυθμίζουσαι. τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ αἱ φύσεις, ὅθεν δὲ καὶ πρὸς ἄλληλα διαφοραί. διὸ γελοῖον πρὸς τὸ ἔξω κρίνειν. εἴτε γὰρ διακρῖνον, εἴτε λεπτῦνον, εἴθ' ὅτι δή ποτ' ἐστὶ τὸ θερμαίνεσθαι καὶ πυροῦσθαι, διαφορὰν ἔχει τὰ ἔργα τοῖς χρωμένοις. ἀλλ' αἱ μὲν τέχναι ὡς ὀργάνῳ χρῶνται, ἡ δὲ φύσις ἅμα καὶ ὡς ὕλῃ. οὐ δὴ τοῦτο χαλεπὸν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τὴν φύσιν αὐτὴν νοῆσαι τὴν χρωμένην, ἥτις ἅμα τοῖς αἰσθητοῖς πάθεσι, καὶ τὸν ῥυθμὸν ἀποδώσει. τοῦτο γὰρ οὐκέτι πυρὸς, οὐδὲ πνεύματος. τούτοις δὲ καταμεμίχθαι τοιαύτην δύναμιν, θαυμαστόν. ἔτι δὲ τοῦτο θαυμαστὸν ταὐτὸν καὶ περὶ ψυχῆς. ἐν τούτοις γὰρ ὑπάρχει. διόπερ οὐ κακῶς εἰς ταὐτὸν, ἢ ἁπλῶς, ἢ μορίῳ ὄντι τὸ δημιουργοῦν, καὶ τὸ τὴν κίνησιν ἀεὶ τὴν ὁμοίαν ὑπάρχειν ἐνέργειαν. καὶ γὰρ ἡ φύσις ἀφ' ἧς καὶ ἡ γένεσις.

Forte enim verius est dicere artes vti igne tanquam instrumento, quo emolliunt, liquant, exsiccant, postremò continuè & apte poliunt. hoc idem & naturæ faciunt: quòcirca & animalium singula differunt. ridiculum igitur est ita de calore naturali iudicare, vt cum externo igni quis conferat. nam quidquid sit calefieri, & ignescere, siue segregari, siue attenuari, effecta ab iis, quæ vtuntur & faciunt, habent vt differant. verùm artes vtuntur igne tanquam instrumento, Natura simul & tanquam materia. & hoc quidem difficile non est intelligere. sed naturam, quæ vtitur & facit difficile non est comprehendere, quæ vnà cum sensibilibus accidentibus rhythmum accommodat, & proportionem. opus enim hoc non est spiritus, aut caloris. mirum verò cum his commisceri opificem facultatem. atque hoc idem & de Anima admirari est: in his enim inest. quamobrem non malè ad idem subiectum aut simpliciter, aut ad partem aliquam pertinet quod efficit, & format, quodque vt similis semper sit motus in causa est. Natura enim illa est, à qua & generatio.

Cum innatum calidum superius comparasset igni, cuius in artificiosis rebus magnus vsus est, nec ille quidem vnus, sed multiplex, modo particulatim rem magis explicat. deinde differentiam ostendit, quæ est inter insitum hunc animantium ignem, & externum, quo in artibus vtuntur homines. id autem ea de causa facere, ne quis in vtriusque cognitione decipiatur, credatque non differre natiuum ignem ab externo ministroque artium, (vt ita dicam.) postremò vim illam, quæ calore natiuo tanquam instrumento materiaque vtitur, exquirit, siue illa sit anima siue separata facultas aliqua, quam διαπλαστικὴν vocat Galenus, formatricem recētiores. quoniam itaque dictum est artes vti igne variaque opera eius vsu facere, eandemque rationem in naturali animalium igne reperiri, propterea subdit fortasse verius esse ignem instrumēti instar esse artibus. siquidem illas ad opera facienda eo vti, vt ad molliēdum, ad siccandum, ad liquefaciendum, ad poliendum. id autem ipsum in natura etiam animalium existere, esseque calidum illud innatum animæ, quæ eadem & forma, & actus, & natura dicitur, instrumentum. pro eiusque actione varia, varia etiā in animante edi opera. hæc primorum verborum est sententia, in quibus notandum, quod facit hic comparando effectus ignis in artibus, & interni ignis in Animalibus, Hippocratem in vniuersum fecisse, si tamen ille auctor est in primo libro de Diæta, vbi varias artium actiones comparat actionibus, quę aut ab anima aut à natiuo calore ac spiritu proficiscūtur. deinde innati caloris in animalium membris conformandis operam hoc in loco quærit, quoniam cum membrorum alia mollia, alia dura, nonnulla tendi possunt, alia minimè, aliqua frangi, ac disrumpi, alia contundi tantum. postremò quoniam alij, aliique affectus sunt iis proprij, videtur non eandem in iis præstare operam. nihilosecius, ac ignis facit in artibus, in quarum aliis siccat, in aliis liquat, in nonnullis mollit, atque tenuat. id autem etsi clare non dicat Auctor, tamen non alia meo iudicio potest esse eius sententia. porro autem quod ad similarium partium generationem pertinet, Aristoteles libro 4. Meteorologicorum non calidum modo, verum etiam frigidum agere docuit, cum enim quatuor sint primę elementorum qualitates, duas agere, hoc est calorem, & frigus, duas pati, humidum & siccum, tradidit.

tradidit. Quam sententiam cum non perciperent recentiores aliquot peripatetici, vel ex secundo libro de generatione Animalium admoneri poterant ad illam intelligendam. qui locus quoniam ad rem nostram mire pertinet, apponam ipsa philosophi verba. ἡ δὲ γένεσις ἐστὶ τῶν ὁμοιομερῶν ὑπὸ ψύξεως καὶ θερμότητος. συνίσταται γὰρ, καὶ πήγνυται τὰ μὲν θερμῷ, τὰ δὲ ψυχρῷ. hoc est similarium generatio à calore est & à frigore. concrescunt enim, & coagmentantur alia quidem calido, alia frigido. ex quibus verbis apparet philosophi sententia de similarium partium generatione, & cur duæ qualitates primæ dicuntur agere, duæ pati. cæterum ex his dubitatio oritur, siquidem in partium conformatione non modo calor agit, verum etiam frigus. quid igitur oportuit calidi tantum meminisse in hoc libro omisso frigido? an cum vtraque qualitas agat, calidum agit magis per se; cuius est vitam dare, omniaque peragere munera, ad quæ illo tanquam instrumento anima vtitur. an etiam frigus non absolutè est in viuente corpore, sed caloris remissio, aut absentia frigus est. vt ait in Timæo Plato, qui τὴν τοῦ πυρὸς ἀπαλλαγὴν ψῦξιν nominat. hoc est, caloris absentiam frigus. an etiam quod Auctoris propositum est de spiritu, natiuoque calore agere, satis habuit effectum caloris differentiamque quæ in eius effectis est ostendere, in ipsis inquam similaribus partibus, non autem absolutè conformationem, conformationisque illarum afferre causam. sed iam pergamus ad ipsa Auctoris verba. cum enim ignem externum ministrumque artium cum interno naturæ igne comparasset, quoniam non vsquequaque conueniunt, ridiculum esse ait, hunc ita iudicare, ac cognoscere, quasi nullo modo ab externo differat. Nam primùm etiamsi effecta penè videantur eadem, tamen differunt, quòd multum interest inter artes, & naturam, quæ vtuntur. Nam natura insitum est rei in qua est motus, & quietis principium. contrà ars externum est, & aduentitium. deinde natura calido vtitut, & tanquam materia, & tanquàm instrumento; artes vt instrumentum sibi atrogant, id autem ita esse in artibus manifestum est. forma enim in artificiosis rebus est, quæ post operam sequitur, quamque in mente dum agit, & antequàm agat, meditatur, & tenet artifex, materia illud, in quo & ex quo facit; instrumenta illa, quibus facit. efficiunt autem non instrumentis modo artifices, quæ artis sunt propria, sed plerique & ignem adhibent administrum. Verùm cùm materia dicatur dupliciter, aut ex qua fit aliquid, ait in qua aliquid inest, cogitandum quomodo Auctor intelligat calorem esse materiam. dicendum autem natiuum calorē esse duplicem, vt superius ostensum est, insitum membris, & influentem à corde continuè. ille insitus aliquo modo in mistionem est adhibitus, & materia est, ex qua. influens etiam hanc rationem materiæ potest habere. est enim materia ex qua membra fouentur, vegetantur, nutriuntur, est & materia, in qua apparet, & est præsertim anima, quæ illo & tanquàm materia, & tanquam instrumento vtitur. Hoc modo potest Auctor intelligere calorem, ac spiritum, & instrumenti locum habere, & materiæ: idque intelligere difficile ait non esse, difficilius naturam illam cōprehendere, quæ illo & instrumento & materia vtitur. quæque cum affectibus sensibilibus rhythmum præstat membris compositis. sensibiles autem affectus, quos vocat πάθη, sunt accidentia, quæ in sensus cadunt, quæque compositionem consequuntur. imo ad ipsam compositionem pertinent. rhythmus est commensuratio, symetriaue partium compositarum, in qua Galenus & primo & quinto de vsu partium & in Thrasybulo optimè dixit pulchritudinem ipsam consistere. teddit verò rationem eius quod proposuit, eò quod partium conformatio non videatur ait ignis esse aut spiritus opera, sed virtutis præstantioris. atque ita sanè res habet. Nam dum in vtero conceptus est, viuitque illa vita, quæ cum plantis communis est, tota illa membrorum conformatio, quemadmodum & nutritio, & incrementum nutrienti animæ facultati tribuenda est: quæ an quatenus conformationi incumbit, eatenus διαπλαστική sit appellanda, vt Galenus censuit, non est quod in magno discrimine ponendum sit, huiusce quidem facultatis necessitatem, præter illam alterationem, commutationemque, quæ fit ab elementorū qualitatibus animaduertit ille in secundo libro de temperamentis, quænam vero sit, an anima nutriens, an altera animæ pars præstantior, an anima mundi, quam Platonici commenti sunt, satis dubitat in extremo libro de fœtus formatione. Cæterum quomodo formatrix hæc vis intelligenda sit, & ad quam animæ partem referenda, facilè est ex Aristotelicis Dogmatis definire. Nam pro cognitione facultatis huius ponendum est principium illud, quod in physicis axiomatis instar est. omne quod fit à simili fieri, quamobrem in omnibus naturalibus rebus, quæ gignuntur, principium insitum esse, quod moueat, agatq; donec formam similem agenti principio consequatur. sic in semine hominis principium illud est, quod ab actione non desinit, nisi ex menstruo sanguine, ac semine similis forma fiat illi, à qua semen decedit. sic in singulis animalibus res habet. sic in plantis omnibusque animatis, quæ sibi simile producunt. vis hæc aut principium anima est sine dubio: non potest autem esse alia quàm nutritiua. Nam in formatione animalium sensitiua, motiua, intellectiuaque ociantur. neque audiendus Galenus est, quod formationem à sapienti facultate dicat fieri, nutritiua verò sapiens non sit. Nam actio illa non voluntate aut electione fit, sed simplici, naturalique propensione, quæ bonum expetit, suaque natura ad illud assequendum nititur. bonum autem est forma, quam & rationem & finem, & id, cuius gratia dicimus. illa igitur hæc est facultas, quam quærit hoc in loco, quam animam esse significat, dum illud idem de Anima admiratione dignum iudicat. in his enim & illam esse hoc est in igne, ac spiritu. nempe enim nutrientis animæ vis non nisi calore innato spirituque agere perspicitur. Sequitur postremò conclusio, quæ quidem subobscura est, latius tamen à me latinè reddita. Sensus verborum videtur esse. agens principium in eodem esse subiecto, in quo & focus ille internus est, aut in eodem absolutè, hoc est in toto corpore, aut in parte aliqua,

agens autem principium esse, & quod δημιουργεῖ, hoc est, efficit, & producit; quodque eodem motu agitati illud, quod mouetur, ac commutatur in causa est. hoc principium vt diximus anima est, quæ & efficit, & producit, & non nisi similes obit motus, sibique conuenientes, non in animante tantum, cuius forma, verum etiam in fœtu ipso, dum est in vtero. ita fit vt ex leonis semine leo, ex hominis homo proueniat. postremò ex animali animal, ex planta planta. legendum autem non ἐνέργειαν, sed ἐνεργοῦν, vt & hæc vox respondeat alteri δημιουργοῦν. cæterum pars illa corporis, in qua & natiuum calorem, & animam esse tradit, non alia est, nisi cor, in quo vt in propria sede, quemadmodum anima est, ita & illud, quo agit, instrumentum. quærendum autem, si subiectum natiui caloris & animæ quæritur, cur non dixit ἐν αὐτῷ sed εἰς ταυτόν. vox enim illa potius subiectum, quam hæc significat. dicendum autem sic loquutum, quasi significare velit, ad idem subiectum pertinere, & calorem, & animam ipsam, quæ calore tanquam materia vtitur, & instrumento. quærendum & aliud. cur admiratione dignum iudicat cum calore, ac spiritu facultatem, quæ format immisceri: itidem autem & animam. an quod non adeò in promptu est iis qui modum & rationem ignorant.

Nam anima cum illud in quo est corpus, informet, atque perficiat, tota in toto est, estque in calore, & spiritu vt in materia, eo quod partes sunt animati corporis. vtitur autem & tanquam instrumentis, quòd actiones obit caloris, ac spiritus ope ac ministerio.

Ἀλλὰ δὴ τίς ἡ διαφορὰ τοῦ καθεκάστου θερμοῦ, εἴθ᾽ ὡς ὄργανον, εἴθ᾽ ὡς ὕλην, εἴθ᾽ ὡς ἄμφω. πυρὸς γὰρ διαφοραὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. τοῦτο δὲ σχεδὸν, ὥσπερ ἐν μίξει καὶ ἀμιξίᾳ, τὸ γὰρ καθαρώτερον μᾶλλον, ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπλῶν. ἀνάγκη γὰρ ἐπείπερ ἕτερον ὀστοῦν καὶ σὰρξ ἡ ἵππου καὶ ἡ βοὸς, ἢ τῷ ἐξ ἑτέρων εἶναι, ἢ τῇ χρήσει διαφέρειν. εἰ μὲν οὖν ἕτερα, τίνες αἱ διαφοραὶ ἑκάστου τῶν ἁπλῶν, [καὶ τίς] ταύτας γὰρ ζητοῦμεν, εἰ δὲ ταῦτα τοῖς ἐν τοῖς ἄλλοις, ἀνάγκη γὰρ δυοῖν θάτερον καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις. οἴνου μὲν γὰρ καὶ μέλιτος κρᾶσις, διὰ τὸ ὑποκείμενον, οἴνου δ᾽ αὐτοῦ, εἴπερ ἕτερα, διὰ τὸν λόγον.

Verùm quænam est cuiusque caloris differentia: siue ille vt instrumentum sit, siue vt materia, siue vt vtrunq; ignis enim in eo quod magis, ac minus differentia est. hoc autem tanquam ille mistionem habeat, aut non habeat, ille enim qui prior est, magis illud habet. eadem & in cæteris simplicibus ratio. necesse enim est, si os, & caro bouis, & equi differunt, ita differre, quod aut è diuersis constent principiis, aut quod diuersa mistione temperata sint. si igitur diuersa sunt, quænam sunt simplicium singulorum differentiæ? has enim quærimus. sin autem eadem sunt, atque illa, quæ in aliis, necesse enim alterum ex duobus esse, quemadmodum in aliis: vini enim, & mellis mistio propter materiam subiectam inter se differunt: vini autem ipsius, si ab alio vino differt propter mistionis rationem.

Cùm ignem externum animatorum igni superius contulisset. modo quoniam ignis ipse suas habet differentias, quæ in excessu & defectu præcipuè positæ sunt, quærit an & natiuus ille ignis Animalium de quo instituta tractatio est, differentias aliquas habeat, atque in hac re similis quoque sit externo igni. mox quærit differentias, quæ in membris sunt similatibus, earumque causas explorat. nempè enim idem non est os, caroue vnius animalis, alteriusue, quæ inter se specie differunt. quidquid autem idem non est, alterum est. iam verò in alteritate (sic voco τὴν ἑτερότητα) differentia est, intelligit aũt alterum latius, vt etiá cõprehendat aliud. quæstionis occasio orta est à natiuo calore ad membra ipsa similaria: quippe quæ prima vim eius excipiunt, & in compositione ab elementis proxima sunt. καθέκαστον autem θερμὸν natiuum calorem significat singulis animalibus insitum, qui quidem suis differentiis discretus est. Nam si illa forma inter se differunt, illud autem formæ instrumentum est, iure sequitur non alia ratione innatum calidum differre in animãtibus, quàm ipsæ formæ, à quibus ipsorum animalium fit essentialis disparatio. euidentiores autem differentiæ innati caloris in eo videntur est, quod aliis animantibus, purior, tenuior, mobilior inest: aliis contrà impurus, crassus, minus mobilis, aliis vegetior, magisque igneus: aliis frigidior (vt ita dicam) & segnior. homini calor hic, quem & spiritum dicimus, purissimus est & verè cælestis. quare & intelligentiæ & cogitationis instrumentum est, quæ duæ animæ facultates præstantissimæ sunt. cæteris animalibus datus est quasi per gradus, in aliquibus speciebus ita præstat, vt maximè illum, qui in alia specie sit, superare videatur. in nonnullis verò ita præstat, vt non absolutè nobilior sit, sed quadá etiam in re longè inferior. sic leonis calor, si vires inspicias si concoquendi celeritatem, voracitatem, multorum, ne dicam omnium animalium calorem exsuperat. at in sagacitate, in memoria, non idem valet atque vulpeculæ fortasse calor. quinimmo apis,

insectum

insectum scilicet animal exangue. ac frigidum, exiguum sine dubio calorem habet. atqui prudentia, dexteritate, consilio valet adeò, vt meritò ab Aristotole dictum sit diuinum animal esse, & admirandum. quid plura? si omnium animalium calorem inspicias, innumeras differentias esse comperias. quin & ipsa indiuidua, si contempleris, non eundem aliquo modo natiuum calorem agnosces in singulis; vt non iniuria dubitatum ab Auctore sit, an quemadmodum ignis differentias habet in eo, quod est magis, & minus, ita etiam natiuus calor. optimè autem differentias ignis in eo quod est magis, & minus esse dixit; quòd ignis ab alio igne non differt substantia, sed potest qualitate aut auctâ, aut deficiente discrepare. qualitatis enim est magis, & minus suscipere non substantiæ, quæ id vnum habet præcipuum, vt non suscipiat magis & minus. an igitur & natiuus animalium calor ita differentias suscipit, vt non substantia sed qualitate, quæ & intendi & remitti potest, alter discrepare videatur ab altero? atqui dicat aliquis, si calor instrumentum est formæ, forma autem diuersa est, indeque differenta substantialis: igitur & calor secundum substantiam differt.

Respondendum. verè calorem instrumentum esse formæ, substantialemque differentiam à forma esse, & tamen illius differentias non nisi per magis ac minus apparere. ita verò intensum, aut remissum huic, illiue formæ copulari; differentias verò animalium non esse à calore, sed à forma. calor enim quia calor est, non habet quo alio modo differat nisi magis & minus. magis autem ac minus intelligo quidquid in comparatione potest aliquo modo aut plus esse, aut minus. neque propterea negandum est; innatum calidum hoc est calorem cum subiecto in quo est, quod & spiritum dicimus, substantiales habere differentias ignotas tamen. has autem euidentes, & obuias. sic calor purior, vegetior, celerior, tenuior ad illud, quod magis est, pertinebit. huic contrarius ad id, quod minus, ita verò differre videtur calor in animalibus. quoniam aut non animalia modo, sed & plantæ calorem habent innatum (nam & illæ viuunt, aluntur, augenturque) in his longè obscurior calor est. ex his autem in aliis fortasse maior, minor in aliis. ex his constat in viuentibus omnibus calorem innatum esse, illumque quod ad magis minusque pertinet, differentias omnes in generibus, in speciebus, in ipsis etiam indiuiduis suscipere. quin in ætatibus, naturis, sexibus, temporibus differentiæ secundum magis, minusque notantur. de ætatibus scripsit Hippocrates.

Quæ crescunt plurimum habent calidi. de temporibus, ventres hyeme calidiores. de Naturis vero, sexibus, ac locis adeò certum est apud eundem Hippocratem, Aristotelem, Galenum, alios, vt recensere illorum sententias superuacaneum omnino sit. redeundum igitur est ad Auctoris verba, qui cum ignis differentias κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον esse dixisset, subdit id esse, tanquàm ille mistionis sit expers, aut particeps. significantius græcè ὥσπερ ἐν μίξει καὶ ἀμιξίᾳ. ignis enim ille, quem ministrum artium & vitæ dicimus, differentias habet in eo quod magis, ac minus. hæ autem comparationes penè aut purum illum, aut impurum arguunt, aut magis aut minus talem. hæc vero tanquam ad mistionem inmistionemque referuntur. eandem rationem ait esse in aliis etiam simplicibus, verissima quidem sententiâ, si simplicia corpora, id est, elementa intelligeret; quod tamen non videtur velle ex his, quæ sequuntur inferius. huius enim propositionis rationem reddens carnem, & os adducit in medium, quasi & hæc simplicia corpora sint, eo quod similaria sunt, ex quorum compositione constat, quæ dissimilaria nominantur. nota enim est ex secundo de partibus Animalium initio compositionis illa diuisio ab Auerrhoy etiam in collectaneis repetita, elementorum, similarium partium, dissimilarium. ponit tanquam notum, ac verum carnem, ac os bouis, equique differre inter se. deinde differentiæ causas exquirit verbis tamen adeò laceris, vt ne coniecturæ quidem locus sit ad inueniendam sententiam. si tamen non omnino fallor, id videtur voluisse dicere, quæ inter se differunt aut omnino differunt diuersaque habent principia, quibus constituta sunt, aut, cum genere conueniant, principiisque ipsis, quibus constant, ratione mistionis, temperaturæque ipsius dissident. in primo genere sunt, quæ affert exempli causa vinum, ac mel. sunt enim duo hi liquores diuerso genere comprehensi, quod proxima materia, qua mel constat, diuersa est ab illa proxima materia, ex qua vinum constituitur. proximam materiam ideo nomino, quippe materia remotior eadem est: elementa scilicet. in altero genere est vinũ ipsum, quod cum innumeras habeat differentias à sapore, à substantia, à colore, odore, aliisque huiusce generis accidentibus: prætere a, à loco, à cultura aliisque id genus: tamen non ita vinum falernum à cæcubo differt, quemadmodum vinum simpliciter à melle, aut à lacte, sed sola ratione temperaturæ. quod scilicet cum eadem materia sit, eademque constituentia principia, pro temperationis tamen modo fit, vt in alio alius sit sapor, odor, color, in alio alius. possumus differentias has alteram generis dicere, alteram speciei. mel enim & vinum diuersa genere sunt. vinum Lesbium, & Rhodium vnius sunt generis, sed non vnius speciei. speciei igitur differentia ab ipsius oritur temperaturæ ratione. optimè autem ἐν τῇ κράσει λόγον posuit, in ipsa enim temperatione principiorum proportio posita est, quæ prout varia est, ita rei, quæ temperatur, ac commiscetur, diuersæ resultant species. hoc est, quod his verbis voluisse videtur Auctor. ἢ τῷ ἐξ ἑτέρων εἶναι ἢ τῇ κράσει διαφέρειν duos illos modos differentiarum significat. etsi quidem aliqua, horum verborum est hæc sententia. caro & os aut genere materiaque dissidentia aut forma, ac temperamento. sed genere materiaque non dissident. igitur temperamenti ratione, ac forma ipsa. id tamen non assumit Auctor. Nam inferius quid sentiat declarabit.

Διὸ καὶ Ἐμπεδοκλῆς αἰτίαν ἁπλῶς τὴν τοῦ ὀστοῦ φύσιν, εἴπερ ἅπαντα τὸν αὐτὸν λόγον ἔχει τῆς μίξεως ἀδιάφορα ἐχρῆν ἵππου καὶ λέοντος καὶ ἀνθρώπου εἶναι. νῦν δὲ διαφέρει σκληρότητι καὶ μαλακότητι τοῖς ἄλλοις. ὁμοίως δὲ καὶ σὰρξ καὶ τὰ ἄλλα μόρια. ἔτι τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ζώῳ διαφέρουσι πυκνότητι καὶ μανότητι καὶ τοῖς ἄλλοις, ὥστ' οὐχ ἡ αὐτὴ κρᾶσις. παχὺ μὲν γὰρ λεπτὸν καὶ μέγα, καὶ μικρὸν εἴη ἐν τῷ ποσῷ. σκληρὸν δὲ καὶ πυκνὸν, καὶ τὰ ἐναντία τούτοις, ἐν τῷ ποιῷ τῷ τῆς μίξεως. ἀναγκαῖον δὲ τοῖς οὕτω λέγουσι πῶς τὸ δημιουργοῦν ἕτερον ἂν εἴη. καί τοι τοῦτο πλέον, ἢ ἔλαττον εἶναι, καὶ τῷ καθ' αὑτὸ καὶ τῷ μεμιγμένῳ, ἢ ἐν ἄλλῳ πυροῦσθαι, καθάπερ τὰ ἑψόμενα καὶ ὀπτώμενα, ὅπερ ἴσως ἀληθές. ἅμα γὰρ ἐγκαταμίγνυται, καὶ ποιεῖ τὸ τῆς φύσεως. ἄρα ὁ αὐτὸς καὶ περὶ σαρκὸς λόγος. καὶ γὰρ αἱ αὐταὶ διαφοραὶ, σχεδὸν καὶ περὶ φλεβὸς καὶ ἀρτηρίας καὶ τῶν λοιπῶν. ὥστε δυοῖν θάτερον, ἢ οὐχ εἷς ὁ λόγος τούτων κατὰ τὴν μίξιν, ἢ οὐ σκληρότητι καὶ πυκνότητι, καὶ τοῖς ἐναντίοις τοὺς λόγους ὑπολειπτέον.

Quamobrem Empedocles causam simpliciter affert ossis naturam. Nam si omnia eadem essent mistionis ratione temperata, non essent diuersa inter se hominis ossa equi & leonis. Nunc autem differunt duritie, mollitie, densitate, raritate, aliisque accidentibus: simpliciter autem tum caro, tum cæteræ partes. ad hæc partes, in eodem animali differunt densitate, raritate, cæteris, non igitur eadem temperatura, crassa enim, tenuis, magna, ac parua pars in quantitate reponitur. in temperaturæ qualitate dura, densa, & quæ his contraria sunt. Necesse autem est iis, qui hæc aiunt calorem opificem diuersum esse, & eius aut plus, aut minus esse, & in sese in eo, quod permiscetur; aut alium esse singulorum, quo calefiunt, quẽadmodum in iis, quæ assantur, & quæ elixantur. atq; hoc fortasse verum sit. simul enim immiscetur, & naturæ obit munera. eadem itaque & de carne afferenda ratio, eædem enim penè & differentiæ. similiter de arteria, vena, ac reliquis similaribus. Quamobrem ex duobus alterum est, aut non eandem esse horum in mistione rationem: aut non esse eorum rationes, & formas sumendas à duritie, densitate, atque his contrariis.

Ex his etiam aliqua mendosa sunt; ac primum τὸ αἰτίαν corruptum esse legendumque αἰτιᾶται certò iudico. est autem αἰτιᾶσθαι causam afferre, causam tribuere inter alia, quæ illi sunt significata: quo sensu à Platone dictum est in Phædro. καὶ ἔγωγε ὦ φαῖδρε αἰτιῶμαι τοὺς ἐντοπίους θεούς. verborum autem cum superiotibus nexio talis est. cùm enim similarium partium differentiam inquireret, statuissetque duas differentiarum rationes: alteram, quæ materiæ ac generis est; alteram, quæ ipsius temperaturæ, ac formæ: modo Empedoclis rationem affert, qui hoc argumento potissimum vtebatur ad probandum non esse eodem temperamento hominis ossa, leonis, bouis, aliorumque animalium sanguineorum, licet alioquin eadem constent materie. Nam dicebat ille si eadem illis omnibus esset temperamenti ratio, non essent inter se diuersa. si enim eadem essent materia, eadem temperatura, nec genere differrent, nec specie, diuersa igitur non essent. atqui differunt; differentiæque, quibus manifestò differunt sunt durities, mollities, densitas, raritas, grauitas, leuitas, atque alia huiuscemodi. restat igitur, vt dicamus, differre quidem has similares partes temperaturæ ratione, à qua pendent sensibiles hæ differentiæ, duritie, mollitie, & cæteræ quæcunque sint, materia verò easdem esse: videbatur Empedocles rationem confirmare ex abundanti. Nam si in eodem animali similares aliquæ partes non eodem sunt temperamento, longe magis id esse poterit in diuersis speciebus animalium. in eodem autem animali non eandem esse similarium multarum partium temperaturam ex secundis iis probat qualitatibus, quas & superius afferebat, densitate, raritate, cæteris. verùm non ex his modo, verùm ex aliis quoque signis inæqualis partium temperatura deprehenditur, quæ præsertim medicina considerat. atque Galenus quidem dissimilarium partium, ac maximè principalium inæqualem docuit esse temperaturam in aliquibus, in sexto de valetudine tuenda. in libro verò, qui Ars medicinalis inscribitur, signa docuit, quibus possimus temperamenta partium cognoscere. & tamen quoniam de similaribus hic est sermo, ac præsertim de carne, & osse. obseruare licet in animalibus singulis aliam carnem molliorem, aliam duriorem: quod non obscurum est argumentum illam sicciorem esse, hanc autem humidiorem os etiam aliis in partibus durius, compactius, in aliis fungosius, rarius, leuius; quæ omnia diuersitatem arguunt temperamenti. quod enim leuius est, plus habet aeris: quod grauius, terræ: quod mollius plus aquæ, quàm quod durius. quæ cùm ita sint, optimè concludebat Empedocles non idem esse vel in iisdem animalis partibus temperamentum. quod autem Auctor subdit crassum, tenue, paruum, ac magnum in genere quantitatis reponendum esse: non paruam habet difficulta-

ficultatem. Nam vt mittamus paruum ac magnum, quæ etsi cum iis quæ cum aliquo conferuntur, numerat Aristoteles in Categoriis, tamen essentiæ suæ (vt ita dicam) fundamenta habent in quantitate. Crassum & tenue in secundo libro de ortu & interitu inter secundas qualitates manifestò numerat idem autem esse & qualitatem, & quantitatem absurdum est, & à ratione alienum. dicẽdum tamen est crassum ac tenue qualia esse. Nam si qualitas est propter quam quales dicimur, crassities verò ac tenuitas sunt, à quibus crassum tenueque denominatur, planum est illas esse qualitates, tenueque ac crassum qualia. adde rationem Aristotelis in secundo de generatione, qua probat tenue ad humidũ referri; crassum ad siccũ; quæ sine dubio vera est, & à nemine posteriorũ philosophorũ non accepta, & tamen non negandũ illa eadẽ quanta esse. Crassum.n. molẽ significat dimensione duplici pręsertim auctam latitudine. & profunditate. tenue molẽ diminutã. crassum partes habet maiores, tenue minores & exiliores. sic aut ad quantitatẽ pertinet, quin & Arist. ipse crassum μεγαλομερὲς vocat, tenue μικρομερές. Constat igitur quomodo crassum ac tenue possint esse in generib. qualitatis, & quantitatis. nec absurdum est. altera atque altera ratione in diuersis Categoriis esse posita. cæterum de denso, ac raro atque contrariis quomodo ad qualitatem permistionis referantur, notum est ex secundo de generatione & ex quarto Meteorol. illud quærendum cur dixerit necesse esse iis, qui diuersum temperamentum similarium partium affirmant, confiteri diuersum opificem esse. an quod cùm à calore fiat mistio coctioque pro varia actionis ratione dicendum est temperationẽ variari. neque vbique eandem existere. τὸ δημιουργοῦ autem θερμὸν licet intelligere: iã enim supra non semel actio calori attributa est. quamobrem apte (vt opinor) calorem opificem vocauimus; Nos. pro εἶν verò repono εἶναι. deinde καθ' αὑτὸν postremò ἄλλως πυρῶδες. Sententia verò videtur hæc esse; calorem, qui agit per se ipsum, & in ipso misto non eodem modo agere, aliumque in hoc calefaciendi modum esse, in illo alium. id aũt pro subiecta materia. quod initio huius disputationis dicebamus. Sic ἕψησις est caloris actio in humido, ὄπτησις in sicco. Hæc cũ Auctor attulisset: an inquit eadem est ratio de carne, de vena, ac arteria? nempe enim si verum est non idem esse in animalib. similarium temperamentũ, diuersumq; esse mistionis ratione os leonis ab osse bouis, non de osse modo vera erit propositio, sed etiam de carne, aliisque similaribus partib. quã sententiã confirmando magis, an inquit id verum est, neque eadem harũ est partium ratio in mistione, quod Empedocles voluit. aut si partes illæ non aliis discrepant differentiis, quam densitate, duritie, raritate, mollitie, tenuitate, crassitie, aliisque accidentibus huiusmodi, & tamen eadem sunt præditæ ratione commistionis, affirmandum est, ad rationem illam actionem hanc neutiquam pertinere, sed posse vnam eandemque similarium esse rationem temperaturæ, etsi accidentia in iis diuersa sint. aliaque sit durior, alia mollior, alia densior, alia rarior, duæ hæ propositiones sunt in dilemmate ab Auctore comprehensæ. Si tamen assumamus nos accidentia hæc, de quibus fit mentio à commistione primarum qualitatum dependere, ex iisque temperamenti constare iudicium; consequetur, hæc non esse à ratione temperamenti aliena. Quamobrem veram esse Empedoclis sententiam non esse similarium partium eandem rationem commistionis, sed temperatura inter se differre.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN THEOPHRASTI LIBROS SVCCINCTVS.

Ineptitu-

FINIS.

Errata in Theophrasti librum sic corrigenda.

PAg.1 v.7 l.λίθων εἴδη v.9 πυκν᾽ ποιῖν 2.6 πυκνότητι 33.O 3.38 σφόδρα 5.12 πυκνότητι 27 dele & 6.32 lyncuriū 7.28 chare 9.31 δυνάμει 31 eandē 10 12 τὸ μὲ γὰρ 22 τοῦ 12 18 post ἐν l.ὁ vers.23 post μικρὸν dele ἐν καλοῖς v.38 pro & l.ὁκ 14.12 l.& εἰς τὸν οἶνον 15.37 senticetum 17 9 est 18 v.16 quàm intra terram motum v.24 fit v.42 habent v.61 contineant 19.31.meteorologicorum v.50 συγκαυθείσης v.51 μυλίαι v.55 vel 20.18 concreuerint 21.10 συνωθεῖσα v.23 πήγνυται 21.61 & vis v.65, post μύλαι dele punctum 22.1 ὅμοιον v.2 liquatur 23.45 & interitu 24.6 aquæ v.16 indicium 25.12 audiant eadem ὁμοιομερῆ v.13 ἀναθυμιάσεως v.14 ἐγκαταλ[...]μένης eod. εἴρηται v.34 quin 27.5 à frigore v.21 Proclo Lycio 28.1 πηγνυμένη 29.19 Lychniten. 30.15 Plinius lib.36.cap.18 v.45 διαφανῶντες v.47 ὡς 31.28 ἐπιρρανθέντος 32.27 à qua 33.6 τοῦ ἀφροῦ v.14 Ἐκ τῶν v.36 λίγνυς v.37 ἀπολιθοῖ v.50 ἁλμώδης 34.10 spongiosum 34.23 densior cum sit, v.34 ex septimo illo de Dogmatis cap.7.35. 15 μέγεθος v.22 Smaragdites v.24 οὔτε λίμενες v.25 νησίον eod. περιεχόμενον, ἔχοντι νεωσοίκοις ἑκατέρωθεν v.31 ῥαβδώδεις v.37 κἂν v.49 μεταβεβληκυίας 36.13 Ἔτι δέ τι v.20 ὕρου. v.31 ὅ τινες v.55 Μαγνῆτις 37.2 συναφομοιοῦσθαι v.4 ἦθ. eod. ἦν v.9 περιττῇ 38.5 πρὸς πῦραν v.8 donatum fir[...] v.12 Orchomeno. eod. Træzenii v.20 ψεφαν v.23 Cnuphides v.24 decimo septimo v.27 ἔχουσα 39.11. Animalium cap.8.& Athen. lib 3. Dip. v.18 illa v.26 καλλω v.35 Henui v.37 μιγνύμενον 40 v.4 metamorphoseos v.8 Heliam v.10 phuci v.20 hos v.34 Arsenicū v.48 numeto 41 2 illud v.6 κατακεκαυμένα v.39 Ellychnia v.40 ad Nigrum 42.7 πυρούεται v.12 Syphnio v.31 atqui v.51 exerc.128 43.1 tantus est, v.9 εἶτα v.17 Νωσὴ v.38 ἔξωθεν v.40 halitus v.42 exerc.128. 46 calori 44.2 ἀποσκληρύνεσθαι v.11 liquantur, v.20 Kauli eod. quidam v.23 γλίσχρα v.31 ab ea v.36 εἶπας v.38 διυγραινομένης v.40 vermes ipes v.41 medicamentotum v.43 κἂν ἐκ τοῦ v.49 lib.35.cap.13 v.51 Cnidio 45.23 παν-v. 29 Animalium cap.17.v.37 ὤχραν v.45 Sinopem 46.24 perfectionem 38 trigesimo tertio v.47 Snditanis eodem Lygiorum v.49 τεχνητὸν 47.9 τὸ δὲ v.29 σκώληξ. 48.1 dele & v.7. λειοτάτην v.51 CI. 49 23 Eliacis v.42 mutilus fuit vsq; dum. ratio cōficiendi argēti viui ex minio duplex est 50.13 γεωφανῶ v.34 qui v.35. πολύχρους v.50 in quo est plures differentias 51.24 crustaceáq; v.36 an quòd illo intectoriis tuebantur? 52.9 Tymphaico v.38 ἀναστομώσεις v.40 calorem 53. 6 celeriter v.8. ῥήγνυται v.14 qm̄o frangūtur lapides? v.17 diligēter v.25 normá v.27 eò firmior v.31 mediocris dirigatur v.42 fœdata 55.31 συνυφεστῶτος v.18 cōtinuus ęquabilis, intermittens 57.63 ὅλως v.73 τοῖς δὲ πρὸς 58.10 λευκονότους v.23 γίνηται v.33 τὰ ὄρη, & ἔφερε. 59. 13 δοκεῖ & v.20 κατάπαυσιν v.41 desinant 60 9. à calore v.52 detērus 8. γίνηται 11 ταύταις 17 χανόντων 61. 27 vnde 62.15 ὑπηνέμια eod. ἐνθάπερ 17 αἴτιον eod. ὑψηλῶν 63.6 ἀπὸ πνεύματος 20 & τῶν προπαίαν 33 πνευματώδη v.34 ἢ μετρίως 40 ἐν καρύστῳ 43 ὑψηλῷ 45 τοῖς λιμέσι 64.6 sit 7 nam 25 sunt 1. ἀλιμένοις 2. πνεῦμα 12 κατλιώεμα 26 ἀχλυούμενος 44 ῥῆξις 65. 3 γίγνεται 26 οὕτως 32 κρατεῖ 4 mitius 65. nec non vere 66.22 vbi 5 ποιεῖ 35 ἢ μὲ 67. 17 προσπίπτων dele & βορέας 19. αἴτιας ποιεῖ 42 ἡμιν γε 34 Hemisphærium 68.5 Tertia Curs. 40 decet 44 Gnidio 55 cust. proximi 2 νυκτερινοὶ 29 [χειμασίαις] 69.4 dele εὖρος 7 ἀρκτίας ἢ.) 10 ταῖς ἀπογαίαις 20 Pamphylico 70 38 proueniunt 1 ἄκεστα 25 ἀλλὰ τῶν σωμάτων περὶ ταῦτα ἑξῆς 44 αἴτιά καὶ 71.7 ξηραίνουσι 31 ἐν σικελίᾳ 34, ὁ δ᾽ ὁ 38, dele 73.19 è Creta 74.6 Apelliconis Teij.16 amisimus 17 & ipse 75.7 hoc est 12 hac voce 17 ἐρευθὴς 41 ὡς 77.33 εἶπε. 34 σαώσειαν 37 Iliad. φ. 40 αἰειμένον 41 καίει 78. 12 ἀποδύνει 33 parœmia verò 34 βόρειαι. 44 nubilos 79. 17 ἄθροος 25 progressū 36 spiret 80.1. νηνεμία 21 Epidemion 23 ἐτησίαι 47 anni 58 hac est diffi. 81. 12 sol desinit 25 Epidemiorum Hippocratis 26 ἀργέστου. 82.1. conglacietas 29 Etesiis 83.1. γαῖ 2 πιέζει 3 πόλεις 5 allidūt fluct⁹ 40 Ioui Icmęo 84.30 πλέον 31 συμπαροξύναι 49 πνευματωδέστερα 85.22 κρατεῖται 86.14 posita eod. τὸ 23 δὲ 50. Quod enim neque 88.14 quas abterrenas 34 qualitati quæ 89.20 legendum παλινπνοὴ 27 abterrenæ 41 ἐν λιγυίοις 50 ἑκαχοῦ δὲ 90.13 ἀντικόπτον 25 ἢ ἐγγυτέρως eod. ἀπὸ πνεύματος 26 caua sunt 52 δὴ 91.17 dici 84 Crisseū 92.6 Carystos 25 aer 50 fluctusq; 93.29 πρηστὴρ. 30 πίμπρησι 5 αἔρα ὁμοιοπαθῆ dixit 94.7 legēdum [...] ἠχεῖ [...]. 95.23 δεινῶς a. rest[...] ὑδέως locus corrupt⁹ videtur fuisse: δεινῶς autē restitui pro δειλῶς hoc enim est in quibusdā libris 26 αἰθρηγενέτης 27 Spirantem 28 ἀπολλύει 30 κάτωθεν. 41 sint 97.26 περιελαύνοντος ποιοῦνται 50 δὲ 51 ἀπόλλυσι 98.22 in Thriasio 47 deest 99. 3 repetitur 4 δὶ 5. τὰς χώρας 12 δὲ ἀέρα καταψυχομένου 24 εἰς δυόμενος 45 in Horizontis 48 abundè 100. 12 Ἔπνευ 101. 9 cadat 12 δὲ ἐναντίοις 21 ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς χώρας p.102 v.6 ἀκρασίαν. v.16 l. δύο v.19 l pro εὖρος ὀκρίει. v.5[...] l. Prester. 103.7 αὐτοπνοουμένων 9 εὔρός τε 10 αἰθρη[...]της 36 austet. 43 cum pater altas 49 αὐαίνων 104.13 expūge & 33 ἐῶν 56 partim 105. 28 καρυβαρικοὶ 33 afficianturque, flantibusque austris humidus 106.14 ὑγιεινοτέρους 27 συμβαίνειν eod. ἐν πλείοσιν 35 πυκνότης 48 ἐλθὼν ἐς χαλκηΐον ἐθήκατο 107.9 Phœnicias 108.5 ἀργέστην 9 à Scironiis 11 σκειρωνίδων σκείρωνες 14 τὸν 109.13 ἑῷοι 110. 4 Methymnæ ibid. Lipethymno 10 inquilinus 19 defectus fit 42 si v. αἰθιώνσιν 28 διότι 119.3 τὰ βόρεια σημαίνειν 6 τὸν δεξιὸν 34 πεμπταῖοι 43 γίνηται 46 ταύτῃ 7 portenditur & procella 9 commordeat 120.12 τοῖς ἐχομένοις 15 ἰσημερινῆς 25 μάλιστα 121.11 ψοφεῖ 14 Hipparchus 34 καρηβαρικὸν 37 absuturus 43 sanandis 49 ὅρος hic 52 πνευσεῖται 123.14 facile 16 ὑμηττὸς 24 ἀκανθὶς 25 ἐγένοντ᾽. ibid. ὁπόταν 26 Ἄκροι ἐπιπλέωσι, τὰ μὲ πάρος ἄλλα δ᾽ ὀπίσσω 124 10 gracculi 26 ἀνατέλλη θᾶττον 12 8 ἢ dele ( ) 15 πρωὶ 34 τὸ σμήνεσι 35 ὠρυόμενος 6 Parnethen. Briletum 10 Hymettum 15 cessatura 20 pluuiam squallidum 126.12 πιθάκνην 21 Ἢν μὲ ὑποσκιάσῃ μελαινομένη εἰκὼν 24 ἀκτῖνες μεσσηγὺς ἑλισσόμεναι 25 ἦτ᾽ 127.3 ἡσυχαῖος 13 περὶ ἐπιεικείας 14 ὑμένι 19 ἐπὶ 20 ποιήσωνται 25 Phylæ 26 Pyræeum eodem Thrasybulus 36 πιθάκνην 39 ἐρρωγέναι 128.17 incertum 9 εὐδιῶν 32 κρώξας 33 καὶ κορώνη ἤδειν 34 ἑσπέρας 129.1 ἐξ οἰκίας 26 ὀμίχλαι 28 μηνοειδὴς 130. 2 αὐτὸν 13 Plantarum 20 σκώληξ 21 ἐπεξέστασθαι 22 Ὅσα ibid. ἄροτρον 1:1. 11 & [...] πλήγη. 29 ὀξ-132.8 dele καὶ ἢ πειρὸς 11 dele ἴδιον ibid. φθείρεται πως 32 εἰ μὲ 41 dele λέγου δεῖται 133.40 τὸ 45 ex omnibus 134. 20 incensusque 34 in laternis 27 ψυχρὸν 36 κατακέκλεισαι 135.14 ἔνια γὰρ καὶ 20 Θλίβει γὰρ 28 καὶ σιωπώντος 31

πὺς 9 ὅν 12 δυνάμεις 16 ὅσῳ 31 μελαίνειν 139. 18 καίοι)
36 αὐθέρακας 140. 21 ℭ ἡ 36 δεῖ τὴν 141. 25 τὸ ὑγρὸν
33 ἀπιόντες 142.10 ὅλως 39 τὸν 40 κ' ἄπτοι 143.42 ῥ me
dia 144 1 ὑδάτιον 8 ὀχλεῖν 19 συνεχὲς 145.4 βαδίζοντας
34 ἐὰν 40 σβέννυσθαι 6 incedunt 53 pustulæ 146.16
igniatia 24 exandrachne 31 tetebrum 29 ἐλλύχνι-
ον 35 σύμφυτον 147.22 ὅτι 148.12 oleagina 20 (ad-
miscent autem & fomites 36 vndique 13 ἀν-
κτικὸς 31 αὐτοπρέπεσαι 149.5 ἕως μὲν οὖν 15 δεῖ τὴν 151.
8 ὑπεκκαύματος 48 στοιχείου 50 ἀρξαμένοις 51 ἄλλα 152.
2 qualia sunt, cum 54 adiuta 57 at quæ 61 excu-
dit 135.24 παντὸς 43 ἐκπυροῦται 50 fulgetra 154.3
στρόβιλον, ℭ ἀναφύσημα 155.32 ἢ 41 ἰδέα 156.15 at 158
2 καταναλισκομένης 16 posuetis 27 σκίδναται 36 ἐμ-
φράξαις eod. ὥσι παραπεπωμασμένοι 55 ἀλειπτήρια 159
41 à lipothymia 49 hæc quæstio 160, 16 dele π 17
ἔξωθεν 33 μηδ' αὐγὴν 38 ἀεὶ. 162.17 λεγὴν 34 ἢ 163.
3 at 24 τὴν μὲν γὰρ 27 quod 31 insuffletur 35 vt effla-
gret 50 εὔκαιον 55 ℭ θάτερον ποιεῖ 164. 15 πιμελίας, &
mox omissum ἐν τῷ καπνῷ 54 qualitatib. 165.9 μα-
λακωτάτην 26 ὥσπερ 42 & 46 Aristophanem 47 A-
χαρνικοῖς 48 μαχ[...]ομάχαι 166.8 ἐν τούτῳ δὲ ὅτω 19
δεινὰ ἀμφὶ 21 coacis prænotionibus 22 καὶ 23 κα-
θάπερ καὶ 29 βαφὴν πεποιηκότες cod. βεβ[...]θαι 167.7
πολλὰ γὰρ cod. δοκοῦ 27 δείκνυσιν 35 πέπανσιν 43 τυ-
κνοῦ 168.7 αὐτὴ 22 ἀπόστασιν 34 οἰονεὶ 169. 11. ταῖς ib.
ἐν αὐτῷ 38 hic 170.86 Critiæ filia 171.1 μὲν 30 γὰρ 32
ista 43 εἰ δ' ἐν 172. 21 Σίνεται, mox ῥάγιον 31 psilo-
thro 124.19 terebtum 28 flammaï 38 τὸ 42 portu
laca 175.51 subtostũ, mox effossum sit 52 σβεννύου-
σιν 176. 9 excrementuum 20 δάφναι 21 λακέει 23.
Κηξαπίοις ἄφθη, εἴδομες 24 ἐπὶ φλογὶ σάρκ' ἀμαθῶσι 31
καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις 177.18 φοίνικος ἐκ γῆς 19 tenuiæ 27
εὔπον, & mox διεδιαίρετον 34 ἀλλὰ [...] 39 ligna
42 περιφλεγμαθέντα 47 omissũ. τὸ καπνὸ 178.10 Archi-
medes 179. 16 dele τινὰ 24 σκευαστὶ 28 calorem
180.11 ἐκάλυψα δὲ 23 ἀχλύος 182.24 Cedtopolita-
num 26 quæ 183.13 dele †.184.16 πέρρωθεν 22 ἐπι-
πολῆς 186.26 ἐπικρατεῖ γὰρ τὸ ἔσχατον 186.21 sesamum
11 δεῖ τὴν 187.22 κατὰ πάσας 23 δεῖ τὸ 29 τὸ λευκόϊον
23 sisymbrinum 24 prætereaque 27 Oenanthe.
188.14 colo 28 odoramento 14 ἐλαίῳ 189. 2 καρ-
δάμωμον 5 παραπλησίαν 12 aspalathus 190. 11 attem
29 insit 54 ponantur 191.40 κινουμένων 18 intrò
Pag. 192.21 temulentus 26 δ' v. 37 ἐρυθραῖος 193.
25 αὐδὲ, v.26. ἐμπιοῦσαι 45 τοῦ καρποῦ 194.19 quo 24
megalion 48 omissum vt 50 vt nõ 25 Alii ὁ χείρων
ἀλλὰ κάλλιον δοκεῖ ὄζειν 45 ἀνοίγοντες 195.12 εὐοσμότερον
ἔστι 196.9 vt sæpè 106.1 dele † 19 ὀκτάεττιν 25 αὐτοῖς
197.20 diluunt 198 8 τῆς πυκνότητος 99. DE ODO-
RIBVS 4 euocali 17 ἀπορροίας 200.34 suffiuntur
201.28 in sue. 202.21 ἀειδεῖς 28 quam sapores 203
11 ℭ 204.4 præsertim mallem 41 fellis 42 cereo-
pitheci 52 ὀσφραντὰ 205.9 ὥστε 24 μὴν v.30 dele ℭ
mox sequitur σῦκον 48 vtinamque v.58 laricina
resina 206. 4 ἐν ζώοις καὶ τοῖς 16 quod 18 ὀσμωδῶν
24 dele δὴ ib. ἐπίνοιαν 37 † v.50 in versu vitus 207.
1 μύρα 3 χρίσματα, altera ἀλείμματα 11 in XIV. v. 13
legatur in versibus ἀπὸ 4 χροὸς 14 λύματα πάντα κά-
θηρεν, ἀλείψατο δὲ 15 ἀμβροσίῳ, ἑδανῷ, τό ῥά οἱ τεθυωμένον
ἦεν 25 κρέμαται 28 λακάφθου 30 ἡδέων 41 ἐν ἀμφοῖν δὲ
52 vinum 208.1 Hanc 5 nam vnguenta 15 illa 290
7 τελφθέντα τὰ αὐτὴ 29 ἀμεταβλησίαν 89 καὶ 52 θραμβή-
λους 210.16 stymmata 20 θαυμάσιον αὐτῆς τέτε, ibid.

περιεμβαλλόμενα 33 καὶ συνεπικὰ 212.11 sisymbrii 24
πάντων ἡ ἡ ἕψησις ℭ εἰς τὴν 30 ἕψει ἐνὶ 32 εἰς μέγαν, &
mox: ἐγχέοντες 213.14 ℭ δύο 22 εὐθὺς 39 schænan-
ti 51 sesquiamphoram 54 ἀσπάλαθον κάλαμον 58 ex
aspaltho 214.4 cypros ibid. ziziphi mox corian-
dri 33 dele ἡ 34 ἐπεμβαλλομένου 211. 19 ἀναλουμέ-
νου 11 aliis quæ 17 περιούφουσι 23 μὴ 24 μὴ 28 χωρίζειν
30 παραπλησία ἡ ἐργασία mox sequitur περιευφέντος
48 λευκοῖον 51 Aristobulus 54 calamo 58 sisymbri-
um 215, 55 elatam 216.2 nætum 3 melilotus 4 in
censu 9 φοίνικα 18 ἐκ σμύρνης 25. Mendesiũ 73 Ægy-
ptia hæc est mox σοῦσα 217.28. Sicut ex mox sta-
[...]que, 46 dicebatur 47 συντίθεται 48 μόνῳ τὰς μο-
ρεψούς, & mox εἰς μύρον 218.36 ἐπειδὴ mox τὰ ὥρα 37
τῆς ἀπεψίας. 38 χυλῷ ἑώρει, mox ζεσαίσης 219.15 δηκτι-
κὴ ἀφέλησι 16 ἀφίησι 17 μέλιτι cod. καταχελωνῖς 27 cũ
55 Chamæleonem 220.1 Peucedanum 12 ξηραν-
θέντα 20 viridia sint 33 addito 36 fluit, tum 37 cras
sosque 53 displicet 221. 31 fructum 46 pene 51
ponãtur 222.6 δεῖσθαι λάβεσθαι vlt. potuisse 223.
21 πεπλασσομένα 25 dele ℭ vlt. ἐκτὸς 224.17 χρυσαῖ-
ος 27. Tmoliti 31 ℭ ἀλλοιοῖ vlt. corpus 225.5 minus
ibid. in vniuctium declarat 22 non 27 aliquorum
43 μύρῳ 226.2 † 5 caryophyllum 44 εἰς ταῦτα 55 τὸ
παραιρεῖσθαι 57 γίνεται ἑκάστῳ γὰρ οἰκεία 227. 6 læpa-
randa 15 vitiosissimus 37 καθίκη 228 11 Apollopha-
nis 14 vertit panos 40 modo, tanta 47 oleo, 53 ℭ
αὐτοῖς 229.8 φλεώρριζα 10 de pulegio 231.1 Οἰδρὼς
232.22 causa 5 ἀλυκώτερος 9 τοῖσδε 38 πρεσβυτέρων 233
33 dissimilis 234.4 ἐπιπολῆς 23 ἐᾷ 236.30 desinen-
re 237 10 ℭ ἡ δεῖ πεσεῖν 4 exerceantur 238.22 in som
no 38 ἐγκυκλίων 240.9 Polypus 21 e renibus 241.
26. hic veto non semper: minus autem continue
vrina quam ipse &c. 24 22 δερμάτων 243.11 etiam
38 Gazelæ 244.9 Psilothto 33 hitquitallire 46
dele τὸ 50 εὔπνουν 62 πύκνωσις 245.1 c.26. 9 αὐτοῖς 12
alę ib. appellat in Pace ib. μικροὶ vlt. siccũq; 246.17
ἐξυγρανθέντος δὲ vlt. πονήσῃ 247.2 se se 21 συμβαίνει γὰρ
τὰ κινήσει ἐκκρίνειν) & mox ἢ τὸ αἴτιον χυλῷ 41 excita-
ta 51 & 248.2 me inuaserunt 14 scripsisse 15 ἱδρῶσι
vlt. συντήκουσι 249.22 in muliebrib. 49 ἡ ἐπίρροια 50
κοιλίας 250.4 problemate 16.28 16 sponteque 22
λαμβανόντων οἱ ψύχουσι, ibid. ῥῖγος 36 dele ταύτην 37
ὡς εἰσπνέοντος 38 τῶν ὑγρῶν 251.29 ii 34 vacuas 38 v-
nusquisque 46 eadem 252 27 addantur 32 ἐπιδι-
νέγκῃ, ibid ἐπεισελθὸν 34 Alipteria 45 τῆξιν 51 περισω-
κοδομημένον 56 τῆξίς τις 253 DE SVDORIBVS 5 τῷ 6.
dele ὅτι συναθροίζεται γὰρ 15 ὅτι δεῖ τι τὸ πάλιν ℭ τὸ θλίψει
κωλύεται. ὅτι ἡ ὁ πόνος &c. 28 κατέχειν 254. vlt. exetce-
re 255.3 dele [] 24 dele ἐπὶ 27 dele [] vlt. πάσχει 256
14 ἐὰν 22 dicit 257.10 ἔλθῃ 258. vlt. εἴπω γὰρ, ibid. ἰλιγ-
γιῶσι 259.22 πεφυκότα 27 ℭ vlt copiã 260. 22 (ni-
hil enim &c. nõ doceat) 83 ὀπώσοι 14 symmetria
48 fluctuosisq; 60 τὸ ὑπάρχον 64 περιεσφίγγεται 262
dele τινὲς 20 δύνασθαι 35 ἐκπεριοῖς 37 neque illa 28
ab inæquali humore disiecta 27 quod est apud A-
rist. 44 τὰ μὲν 45 σφάλλειν 263.5 περιπατοῦντες 7. qui 14
τῷ εἴρη 33 Oribasii 264.23 ἢ τῇ &c. vlt. τὸ αὐτὸ 265.
18 ὁ κυκεὼν 29 τοῦχε κυκεῶ mox ἐκαμμύση 30 ἄρετ' 31
θυγατρὸς Ἀρσινόου 34 περιμηνίῳ ἐπὶ ἡ αἴγειον τυρὸν κνῆσι ib.
πάλων 37 Erotianus 43 ἐπ' οἴνῳ 49 Cyceonis 50 ἀλ-
λὰ τὰ συνεχῆ 55 ἔνδειαν 266.14 περίττωσις 16 ἢ δοκεῖς
vlt. Arist sententiæ 267.22 διακινεῖ 268.36 humo
re plenum 1. ἐπίπονον 26 χρῆνται τις 40 ἰδὲ 269.7 τὰ

ἔπ31 καὶ τῷ θεῷ 270.8 συνεκφλεγμαίνει 17. ἄλλεται ἔχων 18 ἀπᾶται 271.12 διαπέπτωκεν πρὶν δεῖ 26 τὸ γ' σκληρὸν, ἰσχυρότερον μὲ &c. 272.17 omnino, & 273.13 πυλῶδες 16 contracta est & 274.17 Ἐν τινι περὶ τοῦ 42 carne 52 & excrementa 275.4 δειμάων π-8 de Diæta ὁπόταν συντήξῃ 17 τῇ ὀδύνῃ 19 ὑπαρχουσι 22 dele & 35 ἐπιῤῥυῇ 53 & destillatione 56 πληθώρα 276.39 sederint 43 illa 50 & τῷ κόπῳ 59 λεπτυνηται 278.14 τροπλὼ 26 τὸ συμφυεὶς 42 διατὶ 279.10 brachia dele sese 29 ἑκατερα 34 χεροῖν 35 χειεὶ ibid. αὔθυς 49. Anacharsis ib. ἢ 50 χειροπληθεὶς 280.1 πένταθλον ibid. πὲς χεῖρας 19 ὑχ 32 dele () ibid. πὲς πολλὰς 281 Sic 8 nouos 11 τὸν 282 19 χρείαν 283.33 οἱ 37 ὑχῦ 285.23 esse 286 fin. ξηρῷ fin. verbis 287.5 ἐξώκειτον 12 ἄδονιν 13 τὸ κινύρυ 24. tradidit 27 Aroanio fluuio 29 μύξωνας fin. errant. fin natrarur fin. ἐν ταῖς 288. 7 demonstrarum sit 30 quos 31 confirmauit 33 ἔχων 49 ἐγγυτέρω. 289.2 Polybymo 19. εὔδοξος 20 ὑποχίῳ ibid. Eudoxus 290.7 chamæ 10 chamæ 12 rubeus 291.24 ὃ ποθέον 26 αὖ 37 spiritus 292.42 λυόμενοι 293.28 hæmorrhagiis ibid. spiritum 294.3 cochleæ 295. 29 exutum 296.28 aliis 33 tertam ibidem dele δὲ 297.11 αἰθροπίνλω 16 αὐτῶν 19 adaptētur 298.20 officio 39 deturpant 299.11 ait 27 βωμολοχία 28 βωμολόχοι. 43 decet 48 ἄρεσκος 49 ἀρέσκεια 50 αὐθάδεια 51 αὐθαδείας 300.6 vitæ 14 εἴσοδοι 16 καλλωπισμοὶ 17 φιλοκάλου ibid. καλλωπισοῦ 46 μεμψιμοιρεία 58 πᾶσαι δὲ. 59 κακίαι 301.8 ἐπέτριψεν 9 χρηστὸν 10 τινὶ τὸν ἐμὸν 12 ἀσκὸν 15 εὔγλωττος ibid. πλ. ἴτης 17 συγκολλήτης 18 εὐρεσιεπὴς, περιτριμμα δικῶν, 19 κίναιδος 21 κέντρων 22 μαπαλοιχος 302.25 Deorum 29 Medioctitate 30 Stob. ser. 12 ibi. ἐλλεῖπον τοῦ ἀληθοῦς κομψόν τι δεῖ & αἱμύλον. 303 12 ἁπλῶς 20 εἰσενηνοχέναι 23 προσυλθοις 27 πατρῴαν ib. μέλλει 32 διαζευγμα 45 in cin. 46 συσπία 304 13 φησὶν 15 διηγεῖται 18 εἴποι 40 παροδοιπορησοιπεν ibid. πάνυ 43 ἀπαντλεῖν 305.21 Iulææ 44. ser. patet 58. αὐλαίαν 66 ἐργάζηται 67 ἥκη τις 72 vocat 306, ἐξαπορῶμεν 36 ἔνδον 40 ῥύγχυς 307.4 ᾧ 29 χράω 308.1 iudicium 6 dele ζητεῖ 13 adhibet, & hyeme seruos 14 emerint 18 ἤλυγι 29 Rhetor. 309.11 πρὸς τοὺς, 40 ἡμίση 310.8 incæna 17 δὲ δὲ 31 βοηδρομιῶνος 34 nos 37 Dicere nescio 39. Depingit. 311.4. institutos 5. Hesychius 16 μεταγειτνιὼν 17 ἀπεσείλατε 22 δόρπεια ibid. κρεῶπις 23 Arhenienses 25 Thymætem 26 Messenium 60 tertii 62 ἐμοὶ 65 ἀποκναίσῃ 69 παιδοτρίβαις 312. σκωπτόμενος 18 κελεύῃ 40 καὶ ἐμπεσόντος 313.2 κρονίδα 7 πολιῶν 19 κελπίδας 20 εὐρυθμότερον 23 γυναικείας 27. ποτὶ 30 τῶ plura 47 ἄρεστι 314.1. ὁ. 18 ὑστεραίαν 20 κελεῦσαι 21 δανείζεσθαι 29 Eutyphrone eod. ἵνα τὸ, ibid. ἵνα 30 αἰδοῦς 315.1 Sic 9. affectus 19 χολίκιον 21 χολάδες 22 χολῶς 23 κολάδες eod. χιλὸν vlt. ἀρέσκειν 316.4 ἐᾷν 19 Siculas 22 Persis ibid. προτεραὶ 37 ἄλυποι 40 ὁμοιότερα 43. Σῦκον 317.8 μόναλος 9 Ἰταλία 27 πράγματα μοι 25 se quidpiam 31 ἐπεύχεται 37 καὶ διά. 33 pendar numeret 36 quis 318.8 παιδίον 14 ποῖα 15 ἡμέρᾳ. ὕδωρ. 18 πανδοχεῖον 19 ποῖός τις 20 πέμψαν 25 Hippoc. prorrhet. 319. 3 κελεῦσαι 9 ὠνητὴν 320.1 ἀγγέλλει 4 καλλωπιζομένῳ 14 sua 18 καλλωπιζομένῳ καλλωπιζόμενον saniraris 19 καλλωπισμὸς 21 ᾧ 22 καλλωπιζόμενος 24 καλλωπισμόν τι 27 χέρεια 28 δυσχέρεια 321.3 sordidam 7 συνδόντων 18 alepocia 24 conscíis 28 dira 39 chalcos 322.27 vocabantur 323.1 περιῤῥανάμενος 4 πορευθῆναι 5 ἢ 8 ἐκ 9 προσκυνήσας. 11 ἐξηγητὴν 12 χρὴ ἀποκεῖνηται 19 θεῶν 24 σκύλλῃ ἢ 27 ὀκταπει 28 μὴ λυπηρὸς 36 esset ostii 38 Sullam 42 ὀρφεοτελεῖται 47 δὴ σκύλακι 324.1 κυνοσφαγῆ 4 mons est 28 αἰθιόψασαι 30 ἀπαντικρὺ 31 προσαποστατεῦσαι 38 μελιταῖος 50 ἀλείφεσθαι 41 ὀσημέραι vlt. ἀπιὼν. 532.10 in Prytaneo. 11 ἀνελευθερία 18 ἐπιδόσεων 22 διακονούντας ibid. οἰκοσίτους 28 ἐκπλεῦσαι & φίλου 33 ἐκκρῆσαι 38 illiberaliter 326.15 chare 12 εἰσπρᾶξαι 15 δίφρον. 26 ἐλλύχνιον 31 κλεισιωμένας 37. ῥυπαίνηται. 43. ἀνελευθερίας ἐναντιώτατον 327. 10 τι τοῦ ... 12 τὸ τρύβλιον 13 τέθηκέ μοι. οἱ 17 μαμμακουθοι 18 μελιτίδαι 19 χαννύειν 33 ἀνδρεάποδον 37 προσθῆς. 38 ἄπεισιν 39 νικήσας 43 χάειν 328, 6 ὑπὸ 7 ἀνακολουθησόμενον 9 εὐωνεῖν 14 οἶσθ' 329.14 Lycæi 331.21 dele & 332.25 γόνιμα 27 ἀνάλογος vlt. reparandis 333.17 γεγονῦαν vocant 334.43 proponitur, 335.41 δυσπάθειαν 336.55 propius, eò minus. 338.16 qua 49 αὐτὴν ibid. 340. Scire licet 15 excernuntur 36 λιγνυώδη 55 eâ ibid. quâ 341.53 εὔλογον. 342.47 πέψις 63 φωτοειδὴς 343.49 μεταβάλλον, καὶ ἀλλοιοῦν; 345.12 probantur 15. Aristogenes 56 corporis 346.19 εἰσρέων 27 sin autem 55 καὶ τὸ 348 ab iis 35 ἀλλ' οἷον ibid, κγ' 359.24 ἄτερα ὅτι διὰ τῆς τροφῆς ἢ τοῦ πνεύματος γίνεσθαι λοιπὸν &c. 47 μετέχοιεν 357.18 παλιῤῥοίας 359.35 οἰκειότερα 360.18 πήδησιν 365.35 ἄφωνον 366.26 ἀντισπασμοὶ ibid. διαφορηθήσεται 29 ὅλον & mox in eodem τὸ ἀντισπᾶν 367.4 ἐὰν τι 370.26 τὸ vlt ἑξῆς. 371.14 ἐκλείπεται 15 ἡ καρδία, 36 κοιλίαν * ἀλλὰ &c. 37 περὶ τὴν ὀσφὺν 372.2 νομίζουσιν 44 τῷ ἀέρι 373. 41 ὅτι γὰρ τοῖς 374.18 εὔλογον 20 καθὰ ὁ ἔξω 376.10 ῥῆγμα ibid. τὸ ῥήγνυσθαι 377.13 πήγνυσθαι 378.19 φλέβας 397.12 ἐτίνων 54 ἐνταῦθα 381.11 κυρτοειδεῖς 27 ἢ 32 τὸ νεῦρον 383.50 ψεῦδος * 53 ἀφ' οὗ 384.42 χόλαι ibid. ὃ 385.17 στρομβώδη 22 μήκων 386.54 δεῖ συναφῆς 58 πρὸ τῆς 60 δύο 387.39 κλοιοὶ 54 ἀφροδισία 388.7 διὰ τὸ 18 συννεύρωσιν 389. quadrupeda 390 fin. πήγνυσιν 391 vlt. λεπτότητα 392.11 & φύσις, ὅθεν δὴ 394.19 ἧττον.

FINIS.